

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ANABİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE MİLLİ KORUNMA KANUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Aydın DOĞU

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Serkan TUNA

İstanbul 2019

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ANABİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE MİLLİ KORUNMA KANUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aydın DOĞU

2901120003

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Serkan TUNA

İstanbul 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Aydın DOĞU Numarası : 2901120003

Anabilim/Bilim Dalı : Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Tez Savunma Tarihi : 18.07.2019

Danışman : Doç.Dr.Serkan TUNA Tez Savunma Saati : 11.00

Tez Başlığı : “Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu”

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç.Dr.Serkan TUNA (Danışman)		Kabul
2- Doç.Dr.Ökkeş Kürşad KARACAGİL		Kabul
3- Doç.Dr.Ş.Can ERDEM (Marmara Üni.Fen Edb.Fak.)		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Dr.Öğr.Üyesi Hayrünisa ALP		
2- Doç.Dr.Betül BATIR (İ.Ü.Cerrahpaşa)		

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

04/07/2019

Aydın DOĞU

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı yıllarında 18 Ocak 1940 tarihinde savaş ekonomisini yürütmek amacıyla çıkarılan Milli Korunma Kanunu, Demokrat Parti döneminde kesintiye uğramadan uygulanmaya devam etmiştir. Milli Korunma Kanunu ile sanayi, maden, çalışma yaşamı, tarım, hayvancılık ve ticaret sektörleriyle ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmasının yanı sıra özellikle kira kontrolünün sağlanması ve karaborsanın önlenmesi amaçlarına yönelik uygulamalara girişilmiştir. Bu çalışmada Milli Korunma Kanunu'nun Demokrat Parti dönemindeki uygulanması sonuçlarıyla birlikte incelenmektedir. Bu çerçevede kanunun ekonominin temel alanlarında nasıl uygulandığı, bu uygulamalara yönelik hangi tartışmaların yapıldığı ve bunların nasıl sonuç verdiği değerlendirilmektedir. DP döneminde ekonominin hemen her alanıyla ilgili Milli Korunma Kanunu'na başvurularak birçok önemli karar alınmasına karşın, üretim konusundaki temel problemler giderilemediği ve kararlarda düzensizlik yaşandığı için kanundan ancak kısmen fayda sağlanabilmiştir. Çalışmanın ana kaynaklarını birinci el kaynaklar oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, Demokrat Parti Meclis Grubu Gizli Müzakere Zabıtları, T.C. Resmi Gazete ile dönemin ulusal gazeteleri ve dergileri kullanılmıştır. Bunların yanı sıra çalışmayı destekleyecek ikinci el kaynaklar da incelenmiştir. Tüm bu kaynaklardan elde edilen bulgular aracılığıyla Demokrat Parti dönemindeki Milli Korunma Kanunu'nun gelişimi tematik ve kronolojik bir yöntemle irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Milli Korunma Kanunu, Türkiye Ekonomisi, Karaborsa, Enflasyon

ABSTRACT

The National Protection Law, which was enacted on 18 January 1940 in order to carry out the war economy during Second World War, continued to be implemented without interruption in the Democrat Party period. With the National Protection Law, various regulations have been made related to industry, mining, working life, agriculture, animal husbandry and trade sectors, as well as practices aimed at ensuring rental control and preventing the black market. In this study, the implementation of the National Protection Law during the Democrat Party period is examined with its results. It is evaluated how the law is applied in the main areas of economy, what debates are made about these practices and how these results in this framework. Although many important decisions were taken on almost all areas of the economy during the Democrat Party period by applying the National Protection Law, it could partially benefit from the law because the fundamental problems in production could not be solved and the decisions were irregular. The main sources of this study are primary resources. In this regard Presidential Republic Archive, Records of the Grand National Assembly of Turkey, Confidential Records of the Democrat Party Parliamentary Group, T. R. Official Gazette and national newspapers and magazines of this period were used. In addition, secondary resources that support the study were also examined. Through the findings obtained from all these sources, the development of the National Protection Law during the Democrat Party period was studied with a thematic and chronological method.

Key Words: Democrat Party, National Protection Law, Economy of Turkey, Black Market, Inflation

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÖNSÖZ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xviii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SANAYİ, MADEN, TARIM VE HAYVANCILIK SEKTÖRLERİNDEKİ UYGULAMALAR

1.1. DP Döneminde Türkiye Ekonomisi ve Milli Korunma Kanunu.....	26
1.1.1. DP Döneminde Türkiye Ekonomisi.....	26
1.1.2. DP Döneminde Milli Korunma Kanunu.....	38
1.1.2.1. Milli Korunma Kanunu'nun Uygulamaları.....	38
1.1.2.2. Koordinasyon Heyeti.....	42
1.1.2.3. Milli Korunma Bilançoları.....	49
1.2. Sanayi, Maden, Tarım ve Hayvancılık Sektörlerindeki Uygulamalar.....	53
1.2.1. Sanayi Sektöründeki Uygulamalar.....	53
1.2.2. Çalışma Yaşamına Yönelik Uygulamalar.....	61

1.2.3. Madencilik Sektöründeki Uygulamalar.....	82
1.2.4. Tarım ve Hayvancılık Sektöründeki Uygulamalar.....	96
1.2.4.1. DP Döneminde Tarım ve Hayvancılığın Önemi.....	96
1.2.4.2. Hububat.....	107
1.2.4.3. Tütün.....	134
1.2.4.3.1. Türkiye Ekonomisinde Tütünün Önemi.....	134
1.2.4.3.2. DP Döneminde Tütüne Yönelik Uygulamalar.....	139
1.2.4.4. Pamuk.....	151
1.2.4.5. Fındık.....	161
1.2.4.6. Şeker.....	168
1.2.4.7. Antep Fıstığı.....	181
1.2.4.8. Hayvancılık Sektöründeki Uygulamalar ve Et ve Balık Kurumu.....	184

İKİNCİ BÖLÜM

TİCARET SEKTÖRÜNDEKİ UYGULAMALAR

2.1. Ticaret Sektöründeki Düzenlemeler.....	206
2.2. Dış Ticarete Yönelik Uygulamalar.....	214
2.2.1. Türkiye Ekonomisinde Dış Ticaretin Önemi.....	214
2.2.2. Dış Ticarete Yönelik Uygulamalar.....	220
2.3. Çimento Tevzi ve Satışının Düzenlenmesi.....	228
2.4. Kahve Ticaretine Yönelik Uygulamalar.....	239
2.5. Kağıt Tüketimi ile Tomruk ve Kereste Satışlarının Düzenlenmesi.....	246
2.6. Nakil Araçlarına Satış İzinleri Verilmesi.....	253

2.7. Akaryakıt Fiyatlarının Düzenlenmesi.....	259
2.8. Bankacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi.....	262
2.9. Ayakkabı Ticaretinin Düzenlenmesi.....	264
2.10. Bitkisel Yağ Ticaretinin Düzenlenmesi.....	265
2.11. Kira Kontrolü Uygulaması.....	272
2.11.1. Kira Kontrolü.....	272
2.11.2. 6084 Sayılı Kanun Değişikliği.....	284
2.11.3. 6444 Sayılı Kanun Değişikliği.....	304
2.11.4. 6570 Sayılı Kanun Değişikliği.....	307

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÂR HADLERİ VE FİYAT BELİRLENMESİNE YÖNELİK UYGULAMALAR

3.1. 6731 Sayılı Kanun Değişikliğine Kadar Yapılan Uygulamalar.....	327
3.1.1. Karaborsacılığın Önlenmesine Yönelik Kararlar.....	327
3.1.2. 934 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararı.....	334
3.1.3. 944 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararı.....	344
3.1.4. 951 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararı.....	353
3.1.5. Tahsis ve Tevzi Sisteminin Kurulması.....	365
3.2. 6731 Sayılı Kanun Değişikliği Sonrasındaki Uygulamalar.....	379
3.2.1. 6731 Sayılı Kanun Değişikliği.....	379
3.2.2. 6731 Sayılı Kanunun Kabul Edilmesi.....	386
3.2.3. 6731 Sayılı Kanun Değişikliğinin Etkileri.....	393
3.2.4. 6751 Sayılı Kanun Değişikliği.....	405

3.2.5. Milli Korunma Dairesi'nin Kuruluşu.....	407
3.2.6. Koordinasyon Bürosu'nun Faaliyete Geçirilmesi.....	412
3.2.7. Milli Korunma Kanunu'nun Ceza Hükümleri.....	413
3.2.8. Milli Korunma Kanunu'nun Ceza Muhakemesi Hakkındaki Hükümleri.....	416
3.2.8.1. 5766 Sayılı Kanun Değişikliği.....	420
3.2.8.2. 6731 Sayılı Kanun Değişikliği ile Yapılan Düzenlemeler...	423
3.2.9. Milli Korunma Mahkemeleri Kurulması.....	426
3.2.10. Ceza Uygulamaları.....	430
3.2.11. 6731 ve 6751 Sayılı Kanun Değişiklikleri Sonrasında Kâr Hadleri ve Azami Satış Fiyatının Belirlenmesine Yönelik Uygulamalar.....	442
3.2.12. Tahsis ve Tevzi Teşkilatı'nın Kurulması ve 4 Ağustos Kararları.....	472
3.2.13. 4 Ağustos Kararları Sonrasındaki Uygulamalar.....	478
3.3. Milli Korunma Kanunu'nun Uygulamadan Kaldırılması.....	485
3.3.1. DP Döneminde Kaldırılmasına Yönelik Çalışmalar.....	485
3.3.2. 27 Mayıs Sonrası Uygulamadan Kaldırılması.....	496
SONUÇ	498
KAYNAKÇA	502
EKLER	511

ÖNSÖZ

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre sonra 18 Ocak 1940 tarihinde kabul edilen Milli Korunma Kanunu, 19 Şubat 1940 tarihli İcra Vekilleri Heyeti kararı ile uygulanmaya başlamıştır. Türk iktisat tarihi açısından büyük bir öneme sahip olan ve kabul edildiği 1940 yılından 1960 yılına kadar uzun bir süre yürürlükte kalan Milli Korunma Kanunu'yla hükümetlere iktisadi açıdan çok önemli ve geniş yetkiler verilmiştir. Tüm bu yönleriyle kanun daha öncesinde olduğu gibi Demokrat Parti (DP) döneminde de tartışmaların odağında yer almıştır.

“Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu” başlıklı bu çalışmada, Milli Korunma Kanunu'nun DP sürecindeki gelişimi incelenmektedir. Çalışmanın amacı, Milli Korunma Kanunu'nun bu dönemdeki gelişimini ayrıntılı bir şekilde değerlendirmek ve kanunun 1940-1960 yılları arasında kesintisiz bir şekilde uygulandığını ortaya koymak olduğu gibi, liberal düşüncelerle iktidara gelen DP'nin bu kanuna dayanarak devlet müdahaleciliğini ne ölçüde hayata geçirdiğini de açıklamaktır.

Giriş kısmı dışında üç bölümden oluşan çalışmanın giriş kısmında, Milli Korunma Kanunu'nun çıkarılma amacı ve temel hükümleri ele alındıktan sonra İkinci Dünya Savaşı ile 1945-1950 döneminde kanuna dayalı olarak yapılan düzenlemeler özetlenmiştir. Bunun ardından birinci bölümde, DP döneminde Milli Korunma Kanunu çerçevesinde sanayi ve maden ile tarım ve hayvancılık sektörlerinde alınan kararlar ve bunlara yönelik tepkiler incelenmiştir. Böylece Milli Korunma Kanunu'nun ekonominin ana sektörlerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümün konusunu, kanunun ticaret sektöründeki uygulamaları oluşturmaktadır. Bu bağlamda iç ve dış ticareti ilgilendiren önemli ürünlere yönelik düzenlemeler ele alınmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise, dönemin ekonomik sorunlarına dayalı olarak kâr hadleri ve fiyat artışları konusunda alınan kararlar

irdelenmiş ve Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmasına yönelik gelişmeler aktarılmıştır.

Tarihsel araştırma yöntemine dayananan tez çalışması çerçevesinde kapsamlı bir literatür taraması yapılarak kaynaklar karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmiş ve tez planı içerisinde tematik olarak metne aktarılmıştır. Tez çalışması öncelikli olarak birinci el kaynaklara dayanmaktadır. Bu bağlamda Resmi Gazete'de yayımlanmış Koordinasyon Heyeti kararlarının yanı sıra Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi'ndeki (BCA) belgeler ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri (TBMM ZC) ve Demokrat Parti Meclis Grubu Gizli Müzakere Zabıtları (DPMGGMZ) taranmıştır. Bunların yanında dönemin gazetelerinden Cumhuriyet, Zafer, Milliyet, Dünya, Vatan, Ulus, Akşam ve dönemin dergilerinden Forum, Türkiye İktisat Mecmuası, Akis, Kim, İktisadi Uyanış, İktisadi Yürüyüş, Vergi Mecmuası, Vergi ve Resimler Dergisi ile İktisat ve Maliye incelenmiştir. Tez çalışmasına katkı sağlayacak ikinci el kaynaklar da değerlendirilerek çalışmaya dâhil edilmiştir.

Tez konusunun belirlenmesi ve tez yazım sürecindeki emeği ve çok değerli katkıları için Tez Danışmanım Sayın Doç. Dr. Serkan TUNA'ya ve başta Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü olmak üzere İstanbul Üniversitesi'ndeki saygıdeğer hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatımın her anında bana desteklerini esirgemeyen aileme sevgimi belirtmeyi bir borç bilirim. Çalışmamın ana kaynaklarına ulaşmamdaki önemli çabaları nedeniyle bu tezi; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Ankara Milli Kütüphane, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi ve Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nde çalışanlar özelinde tüm kütüphane ve arşiv çalışanlarına ithaf ederim.

TABLÖLAR

Tablo 1.1: Geçinme Endeksleri.....	36
Tablo 1.2: 1948 Yılı Üretim Faktörleri Fiyatlarıyla Milli Gelirin Sektörel Dağılımı.....	55
Tablo 1.3: 1948 Yılı Faktör Fiyatlarıyla Safi Hasıla Endeksleri.....	56
Tablo 1.4: Toplam Yatırımların Sektörel Dağılımı.....	56
Tablo 1.5: Fazla Mesai Hakkındaki Koordinasyon Heyeti Kararları.....	67
Tablo 1.6: Başlıca Madenlerin Üretim Miktarı.....	83
Tablo 1.7: Türkiye Topraklarının Dağılımı.....	98
Tablo 1.8: Başlıca Tahıl Ürünlerinin Ekim Alanı.....	99
Tablo 1.9: Başlıca Tarım Ürünlerinin Üretim Miktarı	100
Tablo 1.10: Başlıca Tarım Ürünlerinin Kilo Başına Fiyatları.....	100
Tablo 1.11: Traktör ve Çift Hayvanları ile Bunlarla İşlenen Arazi Miktarı.....	101
Tablo 1.12: Başlıca Hayvanlardan Et Üretim Miktarı.....	103
Tablo 1.13: Hububat Ekim Alanları, Üretimi ve Hektar Başına Randımanın Yıllık Miktarı.....	110
Tablo 1.14: Buğday Ekim Alanı, Üretimi, Hektar Başına Randımanı, İhracat ve İthalatının Yıllık Miktarı.....	111
Tablo 1.15: TMO'nun Yıllara Göre Hububat Alımları.....	112
Tablo 1.16: K/809 Sayılı Karara Göre Alım Yapılacak Hububatın Niteliği.....	114
Tablo 1.17: K/977 Sayılı Karara Göre Alım Yapılacak Hububatın Niteliği.....	122

Tablo 1.18: TMO'nun Yıllık Kâr ve Zarar Durumu.....	134
Tablo 1.19: Tütün Ekilen Arazi ve Yıllık Üretim Miktarı.....	135
Tablo 1.20: Bölgelerine Göre Türkiye'de Tütün Ekilen Arazi ve Yıllık Üretim Miktarı.....	136
Tablo 1.21: Tütün Dış Ticaretinin Yıllık Miktarı.....	138
Tablo 1.22: Pamuk Üretimi ve Dış Ticaretinin Yıllık Miktarı.....	152
Tablo 1.23: Fındık Ağacı Sayısı ve Yıllık Üretim Miktarı.....	162
Tablo 1.24: Fındık Dış Ticaretinin Yıllık Miktarı.....	163
Tablo 1.25: Şeker Ekilen Arazi ve Üretim Miktarı.....	170
Tablo 1.26: Antep Fıstığı Ağaç Sayısı ve Yıllık Üretim Miktarı.....	182
Tablo 1.27: Türkiye'de Yıllık KİT Yatırımları.....	186
Tablo 1.28: Türkiye'deki Başlıca Hayvan Varlığı Miktarı.....	187
Tablo 1.29: Türkiye'de Hayvan İhracatının Yıllık Miktarı.....	200
Tablo 1.30: Türkiye'de İpek Böcekçiliği Yapan Köy ve Aile Sayısı ile Yıllık Üretim Miktarı.....	204
Tablo 2.1: Türkiye'de İhracat ve İthalatın GSMH'ye Oranı.....	214
Tablo 2.2: Türkiye'de İhracat ve İthalatın Yıllık Miktarı.....	217
Tablo 2.3: İthalatın Mal Çeşitlerine Göre Dağılımı.....	218
Tablo 2.4: Başlıca İhracat Ürünlerinin Toplam İhracata Oranı.....	219
Tablo 2.5: Üzüm Ekilen Arazi, İncir Ağacı Sayısı ile Yıllık Üzüm ve İncir Üretim Miktarı.....	225
Tablo 2.6: Yıllık Çimento Üretim ve Tüketim ile İhracat Miktarı.....	230

Tablo 2.7: Zeytin Ağacı Sayısı, Zeytinyağı Üretimi ve Tüketimi ile İhracat Miktarı.....266

Tablo 2.8: 1960 Yılında Türkiye'nin Bazı Şehirlerindeki Ev Sahibi-Kiracı Oranları.....275

ŞEKİLLER

Şekil 1.1: Kuvvetli Poyraz Rüzgarı Esiyor.....	32
Şekil 1.2: Pahalılık.....	34
Şekil 1.3: Odun ve Kömür.....	91
Şekil 1.4: Şeker Vesikası.....	175
Şekil 1.5: Şeker Serbestliği.....	178
Şekil 2.1: Kahve Yokluğu.....	243
Şekil 2.2: Kahve Düşkünleri.....	244
Şekil 2.3: Kiralar Serbest Bırakılıyor.....	306
Şekil 2.4: Kiralar Altı Ay Sonra Serbest Bırakılacak.....	308
Şekil 2.5: Ev Sahibi-Kiracı.....	320
Şekil 3.1: Çığ Felaketi.....	335
Şekil 3.2: İktisadi Kalkınmamızı Gösterir Grafik.....	337
Şekil 3.3: Sun'i Pahalılık.....	338
Şekil 3.4: At Binenin.....	339
Şekil 3.5: Hayat Pahalılığı.....	343
Şekil 3.6: Etiket Mecburiyeti.....	349
Şekil 3.7: Muhtekir.....	352
Şekil 3.8: Pahalılık.....	353

Şekil 3.9: Çilek Etiketi.....	356
Şekil 3.10: Migros.....	361
Şekil 3.11: Sizleri Vatan Cephesine Davet Ediyorum.....	364
Şekil 3.12: Yüksel ki Yerin Bu Yer Değildir.....	365
Şekil 3.13: Artık Yeter.....	366
Şekil 3.14: Karaborsa.....	367
Şekil 3.15: Dünyanın En Büyük Çiftliği.....	377
Şekil 3.16: Milli Korunma İşleri Danışma Bürosu.....	394
Şekil 3.17: Ucuzluyor.....	398
Şekil 3.18: Ekmeğimizle Oynuyorlar.....	444
Şekil 3.19: DP'liler İzmir'de Beyaz Peynir Dağıtıyorlar.....	467
Şekil 3.20: 1957 Yılına Ait Seçim Afişleri.....	468
Şekil 3.21: Acaba Et Mi Alsam, Peynir Mi.....	471
Şekil 3.22: Kısa Haberler.....	475
Şekil 3.23: Yeter Söz Milletindir.....	478

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BCA	Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu
DMO	Devlet Malzeme Ofisi
DP	Demokrat Parti
DPMGGMZ	Demokrat Parti Meclis Grubu Gizli Müzakere Zabıtları
EPU	Avrupa Tediye Birliği
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSMH	Gayrisafi Milli Hasıla
HP	Hürriyet Partisi
IMF	Uluslararası Para Fonu
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MBK	Milli Birlik Komitesi
MSA	Amerika Karşılıklı Güvenlik Teşkilatı
MTA	Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü

NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OEEC	Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
SEKA	Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları İşletmesi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMO	Toprak Mahsulleri Ofisi
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı Almanya'nın Polonya'yı 1 Eylül 1939 tarihinde başlayan işgalinin ardından 3 Eylül'de önce İngiltere'nin sonrasında Fransa'nın Almanya'ya savaş ilanı ile resmen başlarken¹ 2 Eylül 1945'te Japonya'nın teslim anlaşmasını imzalamasıyla son bulmuştu.² İkinci Dünya Savaşı, Türkiye açısından iki yönlü bir durum ortaya çıkarmıştı. Bunun birincisi savaşın tarafı olan Müttefik ve Mihver devletlerin Türkiye'yi ayrı ayrı kendi taraflarına çekme çabaları, ikincisi ise Türkiye'nin savaşa katılmama ve savaşın yaratacağı etkilerden korunmaya çalışması olmuştur.³ Türkiye, İkinci Dünya Savaşı yıllarında önce tarafsızlık politikası izlemiş, sonrasında Mihver devletlerin yenilgilerinin ardından Müttefiklerden yana ancak savaşa katılmayı mümkün olduğunca geciktirmeye yönelik bir politika takip ederek sıcak savaşa dâhil olmamıştı. Ancak savaş döneminde sürekli bir tehdit ortamı içerisinde bulunduğu ve dış ticaret yaptığı önemli ülkelerin savaşa katılması nedeniyle bir savaş ekonomisi yürütmek zorunda kalmıştı.

Savaş ekonomisi, temel olarak savaş esnasındaki ekonomi olarak tanımlanabilirse de geniş anlamıyla savaşa katılan ülkelerde ordunun ve sivil halkın temel ihtiyaçlarını sağlamak, savaşa katılmayan ülkelerde ise, savaşın ve savaş nedeniyle oluşan ekonomik etkileri azaltmak için devletin uygulayacağı ekonomik tedbirlerin tamamına denilmektedir. Öte yandan bir devletin barış zamanında savunma amacıyla ekonomik tedbirler alması da savunma ekonomisi olarak ifade

---

¹ Liddle Hart, **II.Dünya Savaşı 1**, çev. Kerim Bağrıaçık, [y.y.], Yapı Kredi Yayınları, 2.Baskı, s.36.

² Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, İstanbul, Alkım Yayınevi, Genişletilmiş 12.Baskı, [t.y.], s.406.

³ Armaoğlu, **a.g.e.**, s.407-414. İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye konusunda daha geniş bilgi için Bkz.: William L.Shirer, **Nazi İmparatorluğu: Doğu Yükselişi Çöküşü**, çev.Rasih Güran, 3 Cilt, İstanbul, Ağaoğlu Yayınevi, 1968; Johannes Glasneck, **Türkiye'de Faşist Alman Propagandası**, çev.Arif Gelen, Ankara, Onur Yayınları, Aralık 1976; Edward Weisband, **2.Dünya Savaşı ve Türkiye**, çev. M. A. Kayabağ, Örgen Uğurlu, İstanbul, Örgün Yayınevi, 2002; Cüneyt Arcayürek, **İkinci Dünya Savaşı ve İki Cephe Türkiye**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2010; İlhan Tekeli, Selim İlkin, **Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiye**, 3 Cilt, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.

edilmiştir. Nitekim Fritz Neumark, barış zamanında ülkenin ve milletin ekonomik kaynaklarının savunma amaçlarına göre düzenlenmesi ve savaş zamanında kullanıma hazır olmasını savunma ekonomisi olarak tanımlamıştır. Bu açıdan savunma ekonomisi, savaş ekonomisinin bir önceki aşaması olarak nitelendirilmiştir. Bu bağlamda savunma ekonomisinden savaş ekonomisi şartlarına geçiş belli yöntemler izlenerek gerçekleşecektir. Savaş sırasında veya savaş tehdidinin bulunduğu zamanlarda savunma giderleri, bir devletin ekonomisinde çeşitli yönlerden problemlere yol açabilmekte ve bu durum devletin bütçesinde açıklara neden olabilmektedir. Buna engel olmak için de bazı kanuni düzenlemeler ile iç ve dış kaynak arayışına gidilecektir. Savaş döneminde gerekli görülen vergilendirmeler, borçlanmalar, tasarruf tedbirleri ve para basımı gibi iç finansman kaynaklarına; dış yardımlar ve dış borçlanmalar gibi dış finansman kaynaklarına başvurulacaktır.⁴

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla savaşın tarafı olan devletler; savaş ekonomisini uygulamaya başlamıştı. Örneğin Almanya'da 1939 yılında fiyatların, ücretlerin ve döviz kurlarının dondurulmasına, tüketicinin sınırlandırılmasına vb. karar verilmiş; İngiltere'de ise, 24 Ağustos 1939 ve 22 Mayıs 1940 tarihli kanunlar ile olağanüstü durumlarda hükümete yetkiler verilmiştir. Benzer uygulamalarla Fransa, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Japonya ve İtalya gibi savaşan devletler savaş ekonomisini yönetmişti.⁵

Türkiye ise, fiilen savaş girmemişti ancak savaş ekonomisini bizzat yaşamıştı. Dış ticarete yaşanan daralmalar, yetişkin erkek nüfusun askere alınması ile ortaya çıkan üretimde azalmalar, savunma harcamalarının bütçeye egemen olması Türkiye ekonomisinde gerilemeye yol açmıştı. Bu dönemde Türkiye'yi önce Refik Saydam sonra Şükrü Saraçoğlu Hükümetleri yönetmiş, her iki hükümet de aynı ekonomik problemlerle başa çıkmaya çalışmıştı. Üretim ve ithalat şartlarına paralel darlıklar ve enflasyon bu yılların temel sorunları olmuştu. Refik Saydam Hükümeti döneminde, fiyat denetimleri ve tarım ürünlerine düşük fiyatlarla el konulmasıyla sorunlar giderilmeye çalışılmış, bu yöntemlerin dayanağı da 1940 yılı Ocak ayında çıkarılan Milli Korunma Kanunu olmuştu. 1942 yılında Refik Saydam'ın ardından başlayan

---

⁴ Alev Özbil, "Türkiye'de Savaş Ekonomisi Uygulaması Olarak Milli Korunma Kanunu", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2015, s.8-28.

⁵ **A.e.**, s.36-43.

Şükrü Saraçoğlu döneminde ise, piyasanın kontrolü azaltılmaya başlanmıştı. Bunun sonucu ise, aşırı kazançlar ve enflasyon olarak geri dönmüştü. Bunlara karşı da Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi yürürlüğe konmuştu.⁶

Türkiye’de savaşın yarattığı en önemli ekonomik sorunlarından biri ordunun ve halkın iâşesi olmuştu. İkinci Dünya Savaşı’nın ilk yıllarında iş başında olan Refik Saydam Hükümeti; savaşın ekonomi üzerindeki yükünü azaltmak ve ekonomiyi ayakta tutmak için 18 Ocak 1940 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen Milli Korunma Kanunu’nu⁷ çıkarmıştı. Savaşın sona ermesinin ardından kanunun uygulamaları en aza inmiş, giderek etkisini yitirmişse de yürürlükten kaldırılmamıştı. Milli Korunma Kanunu’nun savaş dışı hallerde de ekonomiye müdahale etme yetkisini hükümetlere vermesi açısından bu durum önemli görülmektedir.⁸

Avrupa’da değişen politik ortamın savaşın yaklaşmakta olduğunu göstermesi, Türkiye’yi de buna karşı önlem almaya yöneltmişti. Bu amaçla öncelikle 7 Haziran 1939 tarihinde 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu kabul edilerek sefer durumunda nelerin yapılacağı belirlenmişti. Sonrasında da Milli Korunma Kanunu hazırlanarak savaş döneminde ülke ekonomisi korunmaya çalışılmıştı. 15 Ocak 1940 tarihinde TBMM Başkanlığı’na sunulan Milli Korunma Kanunu tasarısının gerekçesinde Avrupa’da devam etmekte olan politik durumun savaşa dönüştüğü, savaşın dışında kalan Türkiye’nin savaşın etkilerinden korunması için tedbirler

⁶ Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 9.Baskı, Ağustos 2005, s.81-91. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’deki yönetimle ilgili daha geniş bilgi için Bkz.: Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, II.Cilt, İstanbul, Remzi Kitabevi, On Birinci Özel Basım, Nisan 2011; Cemil Koçak, **Türkiye’de Milli Şef Dönemi 1938-1945: Dönemin İç ve Dış Politikası Üzerine Bir Araştırma**, 2 Cilt, İstanbul, İletişim Yayınları, 1996.

⁷ Milli Korunma Kanunu hakkında farklı kaynaklar için ayrıca Bkz.: Taner Bulut, “Milli Korunma Kanunu ve İzmir Vilayeti’nde Uygulaması (1940-1946)”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İzmir, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004; Ahmet Makal, “65. Yılında Milli Korunma Kanunu, Çalışma İlişkileri ve İş Mükellefiyeti Üzerine Bir İnceleme”, **Toplum ve Bilim**, Sayı:102, 2005, s.55-91; Melek Ulusoy, “Milli Korunma Kanunu Çıkarılma Amacı, Sosyo-Ekonomik Etki ve Sonuçları”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010; İbrahim Mert Öztürk, “İkinci Dünya Savaşı Türkiye’sinde Olağanüstü Ekonomik Kararlar: Milli Korunma Kanunu ve Varlık Vergisi”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt:32, Sayı:54, 2013, s.135-166; Mihrican Zorlu, “Milli Korunma Kanunu Versus 3008 Sayılı İş Kanunu: Emeği Denetim Altına Alan ve Sermaye Birikimini Destekleyen Bir Kanun”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt:4, Sayı:1, 2014, s.119-145; Pakize Çoban Karabulut, “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Milli Korunma Kanunu ve Ege Kırsalında Etkileri”, **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl:8, Sayı:22, Haziran 2015, s.371-398; Erdem Yavuz, “Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi Kanunu ve Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu Tartışmaları: Erzincan Uygulamaları”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl:3, Sayı:12, Haziran 2015, s.161-180; Mehmet Korkud Aydın, “Milli Korunma Kanununun Hayata Geçirilişi (1940) ve Tek Parti Dönemi Uygulamaları”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:29, Sayı:1, Ocak 2019, s.413-428.

⁸ Özbil, **a.g.e.**, s.43-45.

alınmasının gerekli olduğu belirtilmişti. Bunun yanında Avrupa'nın içinde bulunduğu durumun Türkiye'ye yansımalarının her ortaya çıktığında ayrı bir kanun ile düzenlenebilecek durumda olsaydı, Hükümetin bu yolu izleyeceği ancak şartların hızla ilerlemesi nedeniyle anında alınacak karar ve tedbirlere ihtiyaç olduğu vurgulanmıştı. 18 Ocak 1940 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen yayımlandığı tarihinden itibaren yürürlüğe giren 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu, 26 Ocak 1940 tarih ve 4417 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştı.⁹ 72 maddeden oluşan Milli Korunma Kanunu'nun birinci, ikinci ve üçüncü maddeleri genel hükümleri, dördüncü, beşinci ve altıncı maddeleri Milli Korunma teşkilatına dair hükümleri, yedinci ve kırk ikinci maddeler arasındakiler iktisadi hükümleri, kırk üçüncü ve elli ikinci maddeler arasındakiler mali hükümleri, elli üçüncü ve altmış sekizinci maddeler arasındakiler cezai hükümleri, altmış dokuzuncu ve yetmiş ikinci maddeler arasındakiler ise çeşitli hükümleri içermektedir.¹⁰

Milli Korunma Kanunu, birinci maddede işaret edildiği üzere olağanüstü koşullarda ekonomi ve milli savunma açısından devletin bünyesini güçlendirme amacıyla çıkarılmış olup İcra Vekilleri Heyeti'ne kanunda belirtilen şekil ve şartlarda görev ve sorumluluk yüklenmişti. Genel veya kısmi seferberlik, devletin bir savaşa girme ihtimali ve Türkiye Cumhuriyeti'ni ilgilendiren yabancı devletler arasındaki savaş hali Milli Korunma Kanunu'na göre "*fevkalade haller*" olarak sayılmıştı. Kanunun ikinci ve üçüncü maddelerine göre, bu hallerden birinin ortaya çıkmasının ardından İcra Vekilleri Heyeti'nin, görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi ve kullanılması gereğini belirlemesiyle kanunun uygulanmasına başlanması, bu durumu ilan etmesi ve TBMM'ye bildirmesi gerekmekte olup fevkalade hallerin sona ermesi ve kanunun uygulanmasına gerek görülmemesi hallerinin yine İcra Vekilleri Heyeti tarafından belirlenmesi öngörülmüştü. Milli Korunma Kanunu'nun göre kurulacak teşkilatı belirleyen dördüncü, beşinci ve altıncı maddeleri, İcra Vekilleri Heyeti kararlarını hazırlamak ve işbirliğini sağlamak için Başvekilin teklifi ile belirlenen vekillerce, başkanlığını Başvekilin veya belirlediği bir vekilin yaptığı bir Koordinasyon Heyeti kurulacağını, kanun hükümlerinin uygulanması ile ilgili işleri yürütmek için Başvekalet'e bağlı bir büronun oluşturulacağını; ayrıca İcra Vekilleri Heyeti kararlarının, ilgili vekaletlerin teşkilatları ve Milli Korunma Kanunu

---

⁹ A.e., s.54-60.

¹⁰ A.e., s.69.

hükümlerine dayanılarak oluşturulan kuruluşlar tarafından yerine getirileceğini ortaya koymuştu.¹¹

Milli Korunma Kanunu'nun iktisadi hükümleriyle Hükümet, ekonomi alanında belirlenen konularda istediği tasarrufu yapma olanağını elde etmişti. Kanunun yedinci maddesi ile Hükümete halk ve milli savunma ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde üretim yapılması için gerekli önlemleri alarak sanayi ve maden işletmelerini kontrol etme yetkisi verilmişti. Hükümetin sanayi ve maden işletmelerinin üretimleri ile diğer iş yerlerindeki çalışma sürelerini ihtiyaç olunan seviyeye çıkarmak için işçi ve uzman sağlayabileceği ve bu amaç ile vatandaşlara da ücretli iş yükümlülüğü getirebileceği belirtilmişti. Ayrıca bu işletmelerde çalışanların işlerini bir mazeret olmaksızın ve ilgililere haber vermeksizin terk etmesine yasak getirilmişti. Kanunun yüklediği hizmetleri yerine getirmek amacıyla gerekli görülen işletmelere ve küçük sanat erbabına ve iş sahiplerine kredi temin edebilecekti. Hükümete gerekli madde ve yardımcı malzeme stokları yapabilme ile madde ve malzemelerin belli ellerde toplanarak halk ve milli savunma ihtiyacını sıkıntıya sokmasını önlemek için değer fiyatları karşılığında bu mallara el koyma ve ihtiyacı olan kuruluşlara dağıtma yetkileri verilmişti. Kanun ile Hükümete, sahiplerine lazım olmayan makine, alet ve her çeşit üretim araçlarını satın alabilme; tebliğ ettiği tedbirleri almayan ve yeterli üretimde bulunmayan sanayi ve maden işletmelerine el koyup işleyebilme yetkileri de verilmişti. Hükümet sanayi ve maden işletmeleri ile diğer iş yerlerinde gerekli gördüğü durumlarda yapılan işe göre günlük üç saate kadar fazla mesai yapılmasına izin verebilecekti. Ayrıca İş Kanunu'nun ellinci maddesinin küçükler ve kadınlar ile ilgili kalıcı hükümleri sanayi ve diğer iş yerlerinde uygulanmayabilecekti. Bunların yanında, çalışanların haftada bir gün tatil hakkını ihlal etmemek şartıyla Hafta Tatili Kanunu'nun Milli Korunma Kanunu ile düzenlenen alanlarda uygulanmayacağı hükmü konulmuştu. Kanunun yirminci maddesi Hükümete ithali zaruri olan maddeleri belirleme, ithali gerekli olmayan maddelerin ithalini yasaklama, yirmi birinci madde ile de zaruri maddelerin tüketim miktarını belirleme ve sınırlama yetkisi vermişti. Kanuna göre, Hükümet halkın ve milli savunmanın kesin ihtiyacı olan zaruri maddelerin yurt dışından ithali için uygun gördüğü ticari işletmelere ve ticaret birliklerine kredi, döviz ve akreditif

---

¹¹ Özbil, a.g.e., s.69-70; T.C. Resmi Gazete, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13213.

verilebilecek, bunlardan gerekli gördüklerinin memlekette stok yapmalarını zorunlu kılabilir ve bu işletmeler Hükümet kontrolüne bağlı olacaktır. Yirmi ikinci maddeye dayanarak stok yapmaya mecbur tutulanların zarara uğramaları halinde bu durum devlet tarafından tazmin edilecekti. Bunlara ek olarak yirmi beşinci madde ile Hükümet gerekli gördüğü maddeleri, yine kendisinin belirleyeceği miktarlar dışında sanat ve ticaret ile uğraşanların stok yapmalarını ve tacir olmayanlar ile başka maddelerin ticareti ile uğraşanların da ihtiyaçları dışında biriktirmelerini yasaklayabilecekti. Hükümete memleket içinde üretilen maddelerin ihtiyaçtan fazla olan miktarını ihraç edilme şekil ve şartlarını ilgili kişileri zarara uğratmayacak şekilde düzenleyebilme yetkisi de yirmi dördüncü madde ile verilmişti. Hükümet ihracatı düzenlemek veya üreticiyi korumak amacıyla yurtiçinde üretilen ürünleri satın alabileceği gibi ihtiyacı giderme ve ithalatı düzenleme amacıyla yurtdışından da ürün satın alabilecekti. Kanunun yirmi sekizinci maddesi, memleket dışına çıkmak üzere gelen transit mallar haricinde gümrüklerde bulunan her türlü malın gerektiğinde Hükümet tarafından ilgililer adına gümrükten çıkarılabileceğini ortaya koymuştu. İthal ve ihraç maddelerinin belli fiyattan fazla fiyata ithal veya belli fiyattan az fiyata ihraç edilmesini de Hükümet yasaklayabilecekti. Kanunun uygulamada olduğu süre içinde şehir, kasaba, iskele, liman ve istasyonlarda gayrimenkul kira bedelleri, kanunun uygulamaya konduğu yılın bir yıl öncesi kira bedellerinden fazla olamayacak ve bu hükmün uygulanacağı yerleri Hükümetin belirleyip ilan edecekti. Hükümet kanun ile gerekli gördüğü maddelerin tavan fiyatını, çeşidini ve niteliklerini belirleyebilme yetkisine de sahip olmuştu. Buna uygun olarak Hükümete her türlü bilginin ve belgenin verilmesi zorunlu tutulmuştu. Ayrıca belli şartlarda yapılan alışverişlerde satıcı tarafından fatura verilmesi ve belli bir süre ilgililerce saklanması Hükümet tarafından zorunlu tutulabileceği gibi 100 kuruştan fazla yapılan alışverişlerde müşterinin talebi ile satıcının fatura vermesi zorunlu kılınmıştı. Kanunun otuz ikinci maddesi yasak olan fiilleri saymıştı. Buna göre eşya fiyatlarının haklı bir sebep olmadan arttırılması, mevcut malların satılmaması, olmadığı söylenerek malların saklanması, fazla fiyata satma amacıyla kaçırılması, muvazaa ile elden çıkarılması, kabul edilebilir bir sebebe dayanmadan gümrükten çekilmemesi, gereğinden fazla mal satın alınması, bu malların hakir görülmesi, üretici veya tüketici aleyhine fiyat birliği yapılması ya da yaptırılması, bir malın tüketiciye sunulmadan önce çeşitli tacirler arasında yapılan zincirleme

faaliyetler, mevcut malın satıştan kaldırılması, bu amaçlardan herhangi biri ile propaganda yapılması ve çeşitli şekillerle yapay olarak fiyat yükseltilmesi yasaklanmıştı. Ayrıca otuz beşinci maddede, üreticiden mal alanların veya tüketiciye mal satanların aralarında fiyat birliği yaparak ya da yaptırarak halkın istismar edilmesi yasaklanmıştı. Otuz altıncı maddeye göre Hükümet, her çeşit özel taşıma aracının seyahatini düzenleme veya sınırlama, azami taşıma ücreti belirleme yetkisine sahip olmuştu. Ayrıca bu araçların malzemelerini ve ücretlerini vererek gerekli görülen yerlerde ve hizmetlerde çalıştırılmaları ve gerekli hallerde bu araçların değeri ödenerek satın alınması da bu yetkiye dahil edilmişti. İktisadi hükümler içinde otuz yedinci ve kırk ikinci maddeler arasındakiler ise, tarıma yönelik hükümleri içermişti. Bu hükümlere göre Hükümet, ziraatta çalışabilir her vatandaşın kendi işi yarım kalmamak şartıyla ikamet ettiği yerden en çok 15 kilometre uzakta bulunan devlet veya kişilere ait ziraat işletmelerinde gerekli ihtiyaca göre belli bir ücret karşılığı çalıştırabilecek ve bu bölgedeki kişilere ait olup sahibi için gerekli olmayan her çeşit zirai aleti belli bir kira karşılığı kullanabilecekti. Ancak kadınların sadece kendi köy, kasaba ve şehir sınırları içinde çalıştırılabileceği ayrıca düzenlenmişti. Hükümete gerekli yerlerde ekilecek veya dikilecek tarım ürünü çeşitlerini belirleme ve beş yüz hektardan fazla işlenmeyen arazileri bir bedel karşılığı işletme yetkileri verilmişti. Kırkıncı madde ile de Hükümet, tarıma elverişli sekiz hektar ve daha fazla arazi sahibi olanların, bu arazinin yarısına kadar parçasında hububat ekmelerini veya ektirmelerini zorunlu kılabilecekti. Hükümete her çeşit tarım aletleri ve makineleri, zirai ilaç ve tohumları gereğine göre parasız, ücretsiz, ödünç ve kira gibi farklı şekillerde ihtiyacı olanlara verme ve çiftçiye mali olarak destekleme yetkileri de verilmişti.¹²

Kanunun dördüncü bölümünde mali hükümleri kapsayan kırk üçüncü ve elli ikinci maddeler arasında yer almıştı. Bu hükümlere göre, kanunun öngördüğü işler için Hükümet emrine 25 milyon liraya kadar sermaye verilmiş, döner ve sabit sermaye ile teşkilat masraflarının İcra Vekilleri Heyeti kararı ile bu sermayeden karşılanacağı belirtilmişti. Ayrıca vekaletlerin kanuna dayanarak yapacağı işlerin gerektireceği paranın, İcra Vekilleri Heyeti kararı ile ilgili vekalet emrine verileceği belirtilmiş olup teşkilat kadrolarının yine İcra Vekilleri Heyeti kararı ile tespit

¹² Özbil, a.g.e., s.70-75; T.C. Resmi Gazete, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13213-13215.

edilerek masraflarının yukarıda belirtilen sermayeden karşılanacağı öngörülmüştü. İcra Vekilleri Heyeti emrine verilen sermayenin kaynakları olarak bütçeye konulacak tahsisat, hazine tarafından verilecek avanslar, bankadan alınacak krediler ve İcra Vekilleri Heyeti kararı ile Ziraat Bankası tarafından ihraç ve Hazine tarafından kefalet edilecek bono veya tahviller gösterilmişti. Milli Korunma Kanunu ile ilgili sermayenin hesapları, belgeleri ve veznedarlık işleriyle Ziraat Bankası görevlendirilmiş olup teşkilat masrafları ile kanunun uygulamalarında yapılan ödeme ve tahsil işlemleri her bakanlık için ayrı özel hesaplarda gösterilecekti. Bunun yanında kanunun uygulandığı takvim yıllarına ait işlerin kâr ve zarar hesabı ile teşkilat ve tesisat masraflarının aktif ve pasifine ait envanterlerin eklendiği bir bilançonun hazırlanması öngörülmüştü. Milli Korunma Kanunu'nun kırk dokuzuncu maddesi kanuna dayanarak yapılan işlere ait hesaplara ilişkin muhasebe yöntemini ortaya koymuştu. Buna göre hesaplar Ziraat Bankası'nca düzenlenip Maliye Vekaleti tarafından onaylanacak bir muhasebe usulüne bağlanmıştı. Hesaplarla ilgili defterler, Ticaret Kanunu hükümlerine göre, Ziraat Bankası tarafından tutulacaktı. Muhasebe işlerinin ortaya çıkardığı maaş ve masrafların, teşkilat için ayrılan paradan karşılanacağı belirtilmiştir. Kanunun ellinci maddesine göre, bu sermayede kullanılan paralar Muhasebe-i Umumiye, Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunları hükümlerine ve Divan-ı Muhasebat kontrolüne tabi olmayacaktı. Ancak elli birinci maddede, kanuna dayanarak yapılan işlere ilişkin hesapların 3460 sayılı kanun¹³ ile kurulan Umumi Murakebe Heyetince soruşturulup kontrol edileceği ayrıca her takvim yılına ait bilanço ve buna ilişkin Umumi Murakebe Heyeti raporu ile işlerle ilgili bakanların görüşleri ile birlikte Başvekalet tarafından TBMM'ne gönderileceği belirtilmişti. Bu işlem için hesaba ilişkin yılın bitiminden en geç altı ay içinde gönderilme süresi verilmişti. Buna ek olarak, bilançoların TBMM tarafından onayının ilgililerin ibrası anlamına geleceği belirtilmişti. Mali hükümlere dair son madde olan elli ikinci maddeye göre, Milli Korunma Kanunu'nun üçüncü maddesi hükümleri yani kanuna artık ihtiyaç kalmadığına karar verilip ilan edilmesinin ardından Ziraat Bankası tarafından İcra Vekilleri Heyeti emrine verilen sermaye ile yapılan işlerin tasfiyesine başlanıp sonuçları Hazine'ye devredilecekti. Zarar oluşması durumunda Maliye Vekaleti bütçesine konulacak tahsisat ile karşılanacak

---

¹³ Sermayesinin Tamamı Devlet Tarafından Verilmek Suretile Kurulan İktisadi Teşekküllerin Teşkilatı ile İdare ve Murakibleri Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 4 Temmuz 1938, Sayı 3950, s.10151-10154.

ve tasfiye işlerinin sonunda tasfiye bilançoları, yıllık bilançolar gibi TBMM'ye arz edilecekti.¹⁴

Kanunun beşinci bölümünü teşkil eden maddeler ise, cezai hükümlerden oluşmuştu. Bunlar kendi içinde kanuna aykırı davrananlara verilecek cezaları içeren elli üçüncü ve elli dokuzuncu maddeler arasındakiler ve bu suçların yargılamasının usul ve muhakemesini içeren altmışıncı ve altmış sekizinci maddeler arasındakiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Cezai hükümlere göre Milli Korunma Kanunu'nun sekizinci, dokuzuncu, onuncu, on birinci, on beşinci, on yedinci, yirmi birinci, yirmi ikinci, yirmi dördüncü, yirmi yedinci, yirmi sekizinci, yirmi dokuzuncu, otuzuncu, otuz birinci, otuz ikinci, otuz beşinci, otuz altıncı, otuz sekizinci ve kırkıncı maddelerinde bulunan iktisadi hükümlere aykırı davrananlara çeşitli para ve hapis cezaları uygulanacaktı. Kanunla en fazla 500 liradan 5.000 liraya kadar para cezası, diğer yandan en çok on beş günden iki aya kadar hapis cezası getirilmiş, ayrıca sürgün ve mallara el koyma yaptırımları da öngörülmüştü. Bu cezalardan en ağır otuz ikinci ve otuz beşinci maddelerde yazılı ihtikar ve istismar suçlarını işleyenlere getirilirken, bu kişilere 500 liradan 5.000 liraya kadar para cezası, 2 yıldan 5 yıla kadar geçici sürgün ve mallarına el koyma cezası verilecekti. Milli Korunma Kanunu'nun suç kabul ettiği fiilleri işleyenlere verilen cezaların tecil edilmesinin önüne geçilmiş, başta Türk Ceza Kanunu olmak üzere diğer kanunlarda daha ağır cezaların bulunması halinde o cezaların verileceği belirtilmişti. Kanunun altmış ikinci maddesine göre, elli altıncı ve elli dokuzuncu maddelere aykırı davrananlara uygulanacak para cezalarında çalıştıkları işletmeler madden ve müteselsilen sorumlu olacaklardı. Mahkemelerin, kanuna dayanarak verilen hükümlerin kesinleşmesi halinde masrafı mahkuma ait olarak kararların tamamını veya özetini yayımlama kararı verebileceği öngörülmüştü. Kanunun altmış dördüncü maddesiyle, kanunun suç kabul ettiği fiiller yanında kendilerine verilen görev ve sorumlulukları suiistimal ederek suç işleyenlerle ilgili olarak Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunlarda belirtilen cezaların iki katının uygulanacağını belirtilmişti. Kanunu yürütmekle görevlendirilenlere kanun uygulamayı sağlama amacıyla ilgililere veya üçüncü şahıslara ait ticarethane, imalathane, depo, mağaza ve benzeri yerlerde arama talebinde bulunma yetkisi verilmişti. Ayrıca bu görevlilerin aramalarda yer

---

¹⁴ Özbil, a.g.e., s.75-76; T.C. Resmi Gazete, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13215.

alabileceği ve arama ile tutanak işlerinin genel hükümler çerçevesinde uygulanacağı belirtilmişti. Kanunun elli altıncı, elli dokuzuncu ve altmış dördüncü maddelerinde yazılı suçlarda son soruşturmada suç işleyenlerin tutuklu olarak yargılanması kabul edilmişti. Ayrıca kanun kapsamına giren suçların yargılamalarının bütün davalardan önce ele alınacağı ve erteleme zorunlu olduğu hallerde mücbir sebep olmadıkça bir haftadan fazla ertelenemeyeceği belirtilmişti. Kanunun altıncı ve son bölümünde de çeşitli hükümlere yer verilmişti. Bu bölümde yer alan altmış dokuzuncu maddede, kanuna dayanarak alınan kararlar ve yapılan uygulamalar hakkında yargı kurumlarından icranın geri bırakılması ve ihtiyadi tedbiri kararları alınamayacağını açıklanmıştı. Yetmiş birinci maddede kanunun yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe gireceği; yetmiş ikinci maddede ise, kanunu uygulanmasının İcra Vekilleri Heyeti tarafından yerine getirileceği ortaya konmuştu.¹⁵

Milli Korunma Kanunu kabul edilmesinden ardından İcra Vekilleri Heyeti tarafından çıkarılan kararname ile uygulanmaya başlamıştı. Kanunun uygulanmasını yürütmek amacıyla Koordinasyon Heyeti oluşturulmuş, bu heyetin almış olduğu kararlar ile ekonomiye şekil verilmişti. Koordinasyon Heyeti tarafından 1940-1950 yılları arasında toplam 808 adet karar alınmış olup bu kararların 588 tanesi 1940-1945 döneminde, 220 tanesi ise 1945-1950 döneminde çıkarılmıştır.¹⁶

Milli Korunma Kanunu içerdiği hükümler dolayısıyla ekonomiyi çok çeşitli alanlarda etkilediği için değişen ekonomik ve sosyal koşullar nedeniyle zaman içinde değişikliğe uğramıştı. Milli Korunma Kanunu'nun TBMM'deki görüşmelerinde kanunda eksiklerin ortaya çıkması halinde kanunda değişikliğe gidilebileceği söylenmişti. Buna uygun olarak 18 Ocak 1940 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen Milli Korunma Kanunu, İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği 1945 yılına dek 3954, 4156, 4180 ve 4648 sayılı kanunlarla dört defa değişikliğe uğramıştı. Refik Saydam Hükümetleri döneminde 51 maddesinde, Şükrü Saraçoğlu Hükümetleri döneminde de 43 maddesinde değişikliğe gidilmişti.¹⁷ İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi sonrasında ise, Milli Korunma Kanunu uygulamadan kaldırılmamış ve yürürlüğü devam etmişti. 1950 yılındaki iktidar değişikliğine kadar süren bu dönemde Milli Korunma Kanunu ile ilgili 6 kanun daha çıkarılmıştı. Bunlardan 4945

¹⁵ Özbil, a.g.e., s.76-79; T.C. Resmi Gazete, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13215-13216.

¹⁶ Özbil, a.g.e., s.110-111.

¹⁷ A.e., s.90-91.

ve 5020 sayılı kanunlarla Milli Korunma Kanunu'nda değişiklik yapılmış, 5236 sayılı Kanunla Milli Korunma Kanunu'na ek yapılmış, ayrıca 1942, 1943 ve 1944 yıllarına ait bilançolar onaylanmıştı.

13 Aralık 1940 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulan Milli Korunma Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifi, Geçici Komisyon'da gürüşülüp bazı değişiklikler yapılarak kabulü için TBMM'ye sunulmuştu. Teklifin gerekçesinde İkinci Dünya Savaşı'nın savaşın içinde bulunan ve bulunmayan ülkeleri etkilediğine ve her Hükümetin savaş ekonomisini uygulamak zorunda kaldığına değinilmışti. Yaklaşık on aydır uygulanan Milli Korunma Kanunu'nun çeşitli sonuçlarının, kanunun yenilenmesi veya genişletilmesi gerektiğini ortaya koyduğu ve bazı vekaletlerin önerilerinin dikkate alınarak ilgili maddelerin düzenlendiği belirtilmişti. 28 Aralık 1940 tarih ve 4698 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 3954 sayılı kanun, yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girmişti. Bu kanun ile beşinci, altıncı, on birinci, on dördüncü, on altıncı, on sekizinci, on dokuzuncu, yirmi birinci, yirmi altıncı, otuzuncu, otuz birinci, otuz ikinci, kırk üçüncü, kırk dördüncü, kırk yedinci, ellinci, elli üçüncü, elli dokuzuncu ve altmış altıncı maddelerde değişikliğe gidilmışti. Milli Korunma Kanunu ile ilgili ikinci değişiklik olan ve 19 Aralık 1941 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen 4156 sayılı kanun, 23 Aralık 1941 tarih ve 4991 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olup yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girmişti. Bu kanun ile Milli Korunma Kanunu'nun on dördüncü, elli beşinci ve altmış beşinci maddelerde değişikliğe gidilmışti.¹⁸

30 Ocak 1942 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen 4180 sayılı kanun ise, 3 şubat 1942 tarih ve 5023 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olup neşri tarihten itibaren yürürlüğe girmişti. Bu kanun ile altıncı, on sekizinci, on dokuzuncu, yirmi birinci, yirmi beşinci, yirmi dokuzuncu, otuzuncu, otuz birinci, otuz ikinci, otuz dördüncü, otuz altıncı, otuz sekizinci, kırk ikinci, kırk üçüncü, kırk dördüncü, kırk yedinci, ellinci, elli üçüncü, elli dördüncü, elli altıncı, elli yedinci, elli sekizinci, elli dokuzuncu, altmış üçüncü, altmış altıncı, altmış yedinci ve altmış sekizinci maddelerde değişikliğe gidilmışti. Ayrıca kanuna dokuz adet ek madde getirilmışti. 4180 sayılı kanun ile ilgili gerekçede İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerine

---

¹⁸ A.e., s.91-98.

değnilerek dünyanın daha da karışık bir hal aldığı, iktisadi şartların değıştiğı ve ithalatı, ihracatı, üretimi ve tüketimi günün şartlarına uygun hale getirmenin gerekli olduğu belirtilmişti. Bu nedenlerle de 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu yeniden düzenlenmişti. 3 Ağustos 1944 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen 4648 sayılı kanun da 11 Ağustos 1944 tarih ve 5780 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olup neşri tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Milli Korunma Kanunu’nda değışiklik yapan dördüncü kanun olan 4648 sayılı kanun iki maddeden oluşmuştu. Kanunun birinci maddesi ile Milli Korunma Kanunu’nun kırk üç maddesinde değışikliğe gidilmiş, ikinci maddesi ile de 4180 sayılı kanun ile eklenen dokuz ek madde kaldırılmıştı. Buna göre Milli Korunma Kanunu üzerinde yapılan en kapsamlı değışiklik olmuştu. 4648 sayılı kanunun gerekçesinde, Milli Korunma Kanunu’na ve üzerinde yapılan değışikliklere değnilerek fevkalade hallerin halen devam ettiği, bu nedenle daha önce alınan tedbirlerin etkisiz kaldığı belirtilmişti. Ayrıca yeni ihtiyaçlar için kanunda yeni düzenlemeler yapılmasının zorunluluk olduğu öne sürülmüştü.¹⁹

14 Haziran 1946 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen 4945 sayılı kanun ise, 20 Haziran 1946 tarih ve 6338 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olup neşri tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile onuncu, otuz birinci, otuz ikinci, elli birinci, altmış altıncı, altmış yedinci ve altmış sekizinci maddelerde değışikliğe gidilmişti.²⁰

Milli Korunma Kanunu’nun otuzuncu ve elli altıncı maddelerinden değışiklik yapan 5020 sayılı kanun ile konutlara ve kiralara dair üç yeni hüküm getirilmiş, ayrıca Milli Korunma Kanunu’na dört madde eklenmişti. 27 Şubat 1947 tarih ve 6543 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5020 sayılı kanun, yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girmiştir.²¹

5236 sayılı Milli Korunma Kanunu’na ek kanun tasarısı ise 14 Haziran 1948 tarihinde TBMM Başkanlığı’na sunulmuştu. Kanun tasarısına göre, Milli Korunma Kanunu’nun on altıncı maddesinde değışiklik yapılmak istenmişti. Bu tasarı 16 Haziran 1948 tarihinde Ticaret ve İktisat komisyonlarına sevk edilmişti. Kanun

---

¹⁹ Özbil, a.g.e., s.98-108.

²⁰ T.C. Resmi Gazete, 20 Haziran 1946, Sayı 6338, s.10794-10795.

²¹ T.C. Resmi Gazete, 27 Şubat 1947, Sayı 6543, s.11933-11934.

tasarısının gerekçesinde Türkiye’de çıkarılan kromların dünya çapında tanındığı ve başka ülkelerden taleplerin arttığı bu nedenle üretim faaliyetlerinin hızlanması ve krom arama girişimlerinin arttırılması gerektiği belirtilmişti. Bu amaçla krom arama ruhsatnamesine sahip olanların Milli Korunma Kanunu’nun on altıncı maddesinden yararlanmaları gerekli görülmüş ve bu nedenle kanunda gerekli düzenleme yapılmıştı.²² 5236 sayılı kanun ile Milli Korunma Kanunu’nun on altıncı maddesi üzerinde ikinci değişiklik yapılmıştı. Buna göre linyit arama ruhsatnamesi sahiplerinin Maadin Nizamnamesi’nin yirmi altıncı maddesinde belirlenen miktarlardan fazla linyit ihraç etmelerine izin verilebileceğine dair 3954 sayılı kanun ile yapılan değişikliğin ikinci fıkrasının, krom arama ruhsatnamesine sahip olanlara da uygulanması kabul edilmişti.²³

Milli Korunma Kanunu’na dayanılarak oluşturulan Koordinasyon Heyeti 19 Şubat 1940 tarihinde çalışmalarına başlamıştı. Bu dönemde Milli Korunma Kanunu’nun yürütülmesi için Koordinasyon Heyeti’nin yanısıra Fiyat Murakebe Komisyonu, Ticaret Vekaleti İaşe Teşkilatı, Dağıtma Ofisi, Halk Dağıtma Birlikleri, Petrol Ofisi, Ticaret Ofisi, Subaşı Teşkilatı, Milli Korunma Mahkemeleri ve İstanbul Mahrukat Ofisi kurulmuştu.²⁴ Fiyat Murakebe Komisyonu karaborsaya çözüm bulmak, fiyat istikrarı sağlamak, piyasada bulunan malları belirlemek ve denetlemek amacıyla K/29 sayılı karar ile; Ticaret Vekaleti İaşe Teşkilatı iaşe ile ilgili her türlü işleri yürütmek için K/102 sayılı karar²⁵ ile; Dağıtma Ofisi K/295 sayılı karar ile; Halk Dağıtma Birlikleri savaş yıllarında elde edilmesi zor olan maddelere herkesin eşit olarak ulaşabilmesi amacıyla K/319 sayılı karar ile; Subaşı Teşkilatı ise hububata yönelik ihtiyacın artması ve ekmek sıkıntısının başgöstermesi halinde buldukları alanda üretim miktarını belirlemek ve bunların ilgili makamlara bildirilmesini sağlamak amacıyla K/320 sayılı karar ile faaliyete geçmişti. Bunların yanında petrol ve türevlerinin ticaretini yapmak ve gerektiğinde stoklamak ile görevli olarak K/103 sayılı karar ile Petrol Ofisi, her çeşit iaşe maddelerinin ticareti ve stoklama işleri için K/104 sayılı karar ile Ticaret Ofisi kurulmuştu. Bu iki ofise ek olarak İstanbul

²² TBMM Tutanak Dergisi (TBMM TD), D:8, C:12, 79.Birleşime ek S. Sayısı:183, s.1.

²³ T.C. Resmi Gazete, 8 Temmuz 1948, Sayı: 6952, s.14338.

²⁴ Özbil, a.g.e., s.109-111.

²⁵ Bu kararın yanında bu teşkilatla ilgili bir kanun da kabul edilmiştir. Bkz.: 4372 sayılı Milli Korunma Kanununun Verdiği Salahiyete Binaen İcra Vekilleri Heyeti Kararı ile Tatbik Mevkiine Konulan İaşe Teşkilatının Kabul ve Tasdikına Dair Kanun, T.C. Resmi Gazete, 21 Ocak 1943, Sayı 5310, s.4313-4314.

halkına yakacak temini ve bunların satışı ile dağıtımını için K/332 sayılı karar ile İstanbul Mahrukat Ofisi oluşturulmuştu. Diğer yandan Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasında önemli kurumlardan birisi olmuştu. Ayrıca Milli Korunma Kanunu hükümlerine aykırı davranışları yargılamak üzere K/293 sayılı karar ile İstanbul, Ankara, İzmir ve Zonguldak'ta Milli Korunma Mahkemeleri kurulmuştu.²⁶ Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak oluşturulan teşkilatların kadroları için çok sayıda Koordinasyon Heyeti kararıyla çeşitli miktarlarda ödenekler ayrılmıştı.²⁷ Ayrıca bu dönemde yine Koordinasyon Heyeti tarafından çeşitli kurum ve kuruluşlara ödenek ve kredi verilmesine dair kararlar alınmıştı. Bu kurum ve kuruluşlar arasında Ziraat, Ticaret, Milli Müdafaa, Maliye, Adliye, Hariciye, Münakalat Vekaletleri; Sümerbank, Etibank ve Ziraat Bankası gibi bankalar; TMO, Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu, Kızılay, Türk Hava Kurumu, Ereğli Kömürleri İşletmesi Müessesesi gibi devlet işletmeleri; İzmir Üzüm ve İncir Tarım Satış Kooperatifleri Birliği ve Basın İstihlak Kooperatifi gibi kooperatifler; Koordinasyon Heyeti kararı ile kurulan Petrol Ofisi, Dağıtma Ofisi, Ticaret Ofisi, İstanbul Mahrukat Ofisi ve Ticari Kredileri Tanzim Komitesi ve benzeri kuruluşlar bulunmaktadır.²⁸

İkinci Dünya Savaşı döneminde madenlerde üretimin devamını sağlamak amacıyla iş yükümlülüklerine başvurulmuştu. Buna göre K/2 sayılı karar ile Ereğli kömür havzasında, K/199 sayılı karar ile Ereğli kömür havzasında orman katiyat ve nakliyat işlerinde, K/220 sayılı karar ile Soma, Değirmizaz ve Tavşanlı linyit havzalarında, K/336 sayılı karar ile Ereğli kömür havzasında, K/337 sayılı karar ile Soma, Değirmizaz ve Tavşanlı linyit havzalarında, K/457 sayılı karar ile Çeltek linyit kömür madeninde çeşitli çalışma yükümlülükleri getirilmişti.²⁹ Bu yükümlülüklerden başka yol, köprü, meydan ve iskele yapımları için de çalışma yükümlülüğü uygulanabileceğine dair karar alınmıştı. Buna uygun olarak K/414 sayılı karar ile demiryolları onarım işlerinde iş yükümlülüğü getirilmişti. Ayrıca ulaşım araçları için de çeşitli yükümlülükler belirlenmişti. Öte yandan Maarif Matbaası'nda K/28 sayılı karar ile fazla mesai izni verilmiş, K/141 sayılı karar ile de iş yükümlülüğü uygulanmıştı. Bunların yanında K/106 sayılı karar ile 16 yaşından büyük erkeklerin

²⁶ Özbil, **a.g.e.**, s.112-143.

²⁷ **A.e.**, s.361.

²⁸ **A.e.**, s.360.

²⁹ **A.e.**, s.226-241.

maden işlerinde, kadınlar ile 12 yaşından büyüklerin mensucat sanayiinde gece ve gündüz postalarında çalışmalarına izin verilmişti.³⁰

Savaş yıllarında işçinin önemi dolayısıyla bu konuda birçok Koordinasyon Heyeti kararı alınarak uygulamaya konulmuştu. Bu kararlar daha çok TMO aracılığıyla yürütülmüştü.³¹ Bu yıllarda üretimi desteklemek için mali destek ve kadro desteği sağlanmış, K/477 sayılı kararla Devlet Çiftlikleri kurulmasına karar verilmişti. Diğer yandan K/430 sayılı kararla Türkiye Zirai Donatım Kurumu kurularak faaliyete geçirilmişti.³²

İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması sonrası Türkiye'de şeker tüketiminin sınırlandırılması, üretimin ise yüksek düzeyde olmasına yönelik çalışmalara girişilmişti.³³ K/55 sayılı kararla şeker fabrikalarında fazla mesai uygulanması kabul edilmiş, K/188 sayılı kararla 16 yaşından büyük işçilerin gece postalarında çalışmasına izin verilmiş, K/242 sayılı kararla fazla mesai ücretleri düzenlenmişti.³⁴ Diğer yandan K/6 sayılı kararla şeker pancarı fiyatları arttırılmış, sonrasında K/211 sayılı kararla 1941 yılı için, K/266, K/375 ve K/401 sayılı kararlarla 1942 yılı için, K/483 sayılı kararla 1943 yılı için, K/532 sayılı kararla 1944 yılı için şeker pancarı fiyatları belirlenmişti. K/6, K/130, K/211, K/263, K/264, K/376, K/377, K/399, K/400 ve K/482 sayılı kararlarla ise elinde şeker bulunanlardan beyanname istenmesine ve şeker fiyatlarının belirlenmesine dair hükümler getirilmişti.³⁵

Savaş yıllarında ithalatta sorunların yaşanması özellikle kahve konusunda Hükümeti karar almaya yöneltmişti. Buna göre K/299 sayılı karar ile çay ve kahve hakkında beyanname istenmiş, K/300 sayılı kararla da çay ve kahve fiyatları belirlenmişti.³⁶ Bu yıllarda pamuk üretimi, pamuk ipliği ve pamuklu dokuma konusunda da birçok karar alınmıştı. Diğer yandan K/51 sayılı kararla ipek üretimini

---

³⁰ **A.e.**, s.256-268. Bu dönemde sanayi ve maden alanındaki uygulamalar için Bkz.: Serkan Tuna, "Milli Korunma Kanunu'nun Sanayi ve Maden Sektörlerindeki Uygulaması (1940-1945)", **İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı**, Cilt:10, 1999, s.272-320.

³¹ Özbil, **a.g.e.**, s.177-183. Diğer yandan hububat borçlarının affına dair bir kanun da kabul edilmiştir. Bkz.: 4518 sayılı Milli Korunma Kanunu Hükümlerine Göre 1942 Yılı Hububat Borçlarını Ödeyememiş Olanların Affına Dair Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 2 Şubat 1944, Sayı 5619, s.6361.

³² Özbil, **a.g.e.**, 182.

³³ **A.e.**, s.289.

³⁴ **A.e.**, s.291.

³⁵ **A.e.**, s.292-295.

³⁶ **A.e.**, s.304.

arttırmak için düzenleme yapılmıştı.³⁷ Ayrıca K/288 sayılı kararla Çeltik Ekimi Talimatnamesi'nde³⁸ değişiklik yapılmıştı.³⁹

Savaş yıllarında ortaya çıkan mal darlıkları diğer yandan karaborsayı da oluşturmuştu. Bu dönemde ihtikarın önüne geçmek için Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak çeşitli kararlar alınmıştı. K/29 sayılı kararla Ticaret Vekaleti gerekli gördüğü maddelerin fiyatlarına narh koymakla yetkilendirilmiş, diğer yandan Fiyat Murakebe Komisyonları oluşturulmuş, böylece fiyatların denetlenmesine çalışılmıştı. Bu kararın belli bir süre uygulanmasından sonra K/371 sayılı kararla Fiyat Murakebe Komisyonları kaldırılarak fiyatlar konusunda belediyelerin yetkileri arttırılmış, fiyat denetiminin belediyeler aracılığıyla yapılması esas olmuştu. Daha sonra çıkarılan K/510 sayılı kararla ticaretle uğraşanlar toptancı, perakendeci, ihracatçı ve ithalatçı sınıfları altına alınarak kâr hadleri uygulanmasına karar verilmişti.⁴⁰

K/198, K/239, K/273, K/286, K/302, K/358, K/406, K/418, K/442, K/468, K/546 ve K/549 sayılı kararlarla bazı fiyatlar belirlenirken, K/229, K/309 ve K/378 sayılı kararlar ise prim ve komisyon verilmesiyle ilgili olmuştu. Ayrıca K/165, K/273, K/428, K/521, K/575 ve K/583 sayılı kararlar fonlar; K/143, K/231, K/232, K/274, K/345 ve K/535 sayılı kararlar bazı kurumların borçlanma yetkileri; K/403, K/411 ve K/413 sayılı kararlar daha önce çıkarılan bazı kararlara yeni hükümler getirilmesi hakkındadır.⁴¹

Bu dönemde dış ticaretle ilgili de kararlar alınmıştı. K/30 sayılı kararla gümrükte bekleyen malların ilgililer adına çekilmesine uygun görülmüş, ayrıca dış ticarete Petrol Ofisi ve Ticaret Ofisi'nden yararlanılmıştı. Diğer yandan 1936 yılından sonra kurulan İhracatçı Birlikleri yanından K/8 ve K/20 sayılı kararlarla İthalatçı Birlikleri kurulmasıyla ilgili düzenlemeler yapılmıştı. Buna göre birçok birlik kurulmuş, bu sayede bu birlikler ithal edilen mallarla ilgili kontrolü elinde tutmuştu. Bu yıllarda ihtikarla mücadele için ithalatın denetimine önem verilerek, bazı kurumlar belli maddelerin ithali için görevlendirilmiş, diğer yandan bazı ürünlerin ihracatı yasaklanmıştı. Öte yandan çeşitli vekaletlere dış ticarete konu olan

---

³⁷ A.e., s.310-322.

³⁸ Bu talimatname için Bkz.: T.C. Resmi Gazete, 12 Teşrinievvel 1936, Sayı 3432, s.7207-7212.

³⁹ Özbil, a.g.e., s.361.

⁴⁰ A.e., s.147-170.

⁴¹ A.e., s.361.

bazı maddelerin fiyatlarının belirlenmesi ve ihracatta oluşan fiyat farklarından fon kurulmasına dair yetkiler verilmişti. Bu yıllarda Türkiye'nin ihracatında önemli rolü olan krom madenine dair de birçok karar alınmıştı.⁴²

Milli Korunma Kanunu'nun kiralara dair otuzuncu maddesinin K/17 sayılı kararla şehirlerde, K/53 sayılı kararla da kasabalarda uygulanmasına karar verilmişti. Daha sonra çıkarılan K/98 sayılı kararla kiraların belirlenme şekli saptanmış, K/166 sayılı karar ile mobilyalı evlerin, K/479 sayılı karar ile kaloriferli evlerin kiralalarına dair hükümler getirilmişti.⁴³

Savaş yıllarında ortaya çıkan bir diğer sorun olan ekmek tüketimiyle ilgili kararlar da alınmıştı. Buna göre K/115 sayılı kararla tek tip ekmek uygulamasına geçilmiş, 13 Ocak 1942 tarihinde çıkarılan K/247 sayılı kararla ekmekte karne dönemi başlamıştı. Bu kararla karne sisteminin uygulanacağı iller ve verilecek günlük ekmek miktarları belirlenmişti. Bundan daha önce alınan K/223 sayılı kararla buğday unundan ekmek, francala, şehriye, peksimet, bisküvi ve simit dışında üretim yapmak yasaklanmışken, K/247 ile bu genişletilerek tüm hububattan pasta, çörek vb. yapılması yasaklanmıştı.⁴⁴

K/240 ve K/297 sayılı kararlar sığır ve mandaların ticareti ve kesilmelerine getirilen sınırlamayla ilgiliyken, K/551 sayılı karar ise sığır ve mandaların kesimi ve taşınmasıyla ilgili olmuştu. K/326 sayılı kararla İstanbul ve Havalisi Balık Avcılığı ve Sanayi Birliği kurulması için Ticaret Vekaleti görevlendirilmişti. K/83, K/304 ve K/393 sayılı kararlar ise zeytinyağı, nebati yağlar ve sadeyağ hakkındadır.⁴⁵

K/209 sayılı kararla Türk Gücü isimli motor satın alınmış, K/226 sayılı kararla çeşitli kerestelere ve K/357 sayılı kararla ise çeşitli kauçuklara el konulması uygun görülmüştü. K/342 sayılı kararla Motorlu-Motorsuz Nakil Vasıtaları İthalatçıları Birliği, K/513 sayılı kararla küçük sanat kooperatifleri kurulmasına karar verilmişti. K/580 sayılı kararla da sanayiye dair hükümler getirilerek sınai ürünlerin nitelikleri belirlenmişti.⁴⁶

---

⁴² A.e., s.278-285.

⁴³ A.e., s.330-332.

⁴⁴ A.e., s.204-207.

⁴⁵ A.e., s.361-362.

⁴⁶ A.e., s.363.

Bu dönemde kağıt kullanımıyla ilgili çeşitli düzenlemeler yapılarak bazı kısıtlamalara gidilmişti. K/23 sayılı kararla gazete sayfa sayılarına sınırlama getirilmiş, K/35 sayılı kararla sayfa sayıları yine azaltılmıştı. Daha sonra çıkarılan K/45, K/78, K/112, K/171 ve K/476 kararlarla bu konuda düzenlemeler yapılmış, K/32 sayılı kararla kağıt ithalatı için sermaye ayrılmıştı. Diğer yandan devlet kurum ve kuruluşlarında kağıt kullanımını düşürmek amacıyla da bazı düzenlemeler yapılmıştı. Buna göre K/33 sayılı kararla kırtasiye malzemelerin de %40, beyaz kağıtlarda %70 tasarruf belirlenmiş, K/44 sayılı kararla devlet kurum ve kuruluşlarında kullanılan matbu ve defterlere dair düzenleme yapılmıştı. Daha sonra da K/69, K/81, K/88, K/96, K/109, K/110, K/124, K/129, K/140 ve K/146 sayılı kararlarla düzenlemelere gidilmişti. K/154 ve K/312 sayılı kararlarla kağıt tasarrufu hakkındaki hükümler yeniden ele alınmıştı. Ayrıca K/265 sayılı kararla İstanbul içinde bulunan kağıtlara bedelleri karşılığında el koyma ve gereken yerlere dağıtım kararı alınmış, K/269 sayılı kararla İstanbul'da bazı gazete ve dergilerin kağıt gereksinimleri beyana bağlı olurken, K/184 sayılı kararla verilen el koyma kararının bütün kağıt ve kırtasiye çeşitlerine uygulanmasına karar verilmişti. K/347 sayılı kararla da bazı kağıtlara el konulmuştu. Daha sonra K/380 sayılı kararla kağıtlara ilişkin bu kararlar yürürlükten kaldırılmıştı. Bunlara ek olarak K/364 sayılı kararla devlet kurumlarındaki her çeşit gereksiz kağıdın toplanarak Sümerbank'a devredilmesine, K/289 sayılı kararla da Başvekalet'e bağlı Kağıt ve Matbuayı Düzenleme Bürosu'nun kurulmasına karar verilmiş, K/588 sayılı kararla bu büro Ticaret Vekaleti'ne aktarılmıştı. K/68 sayılı kararla 29 Ekim 1940, K/72 sayılı kararla 10 Kasım 1940 günlerinde çıkan gazetelerde sayfa kısıtlamasının olmamasına karar verilmişti. K/389 sayılı karar ile de Kırtasiye Talimatnamesi düzenlenmişti.⁴⁷

Taşımacılık alanı da birçok Koordinasyon Heyeti kararına konu olmuştu. Bu dönemde heyetin kararlarıyla navlunlar belirlenmiş, deniz taşımacılığı ve seferlerine dair düzenlemeler yapılmıştı. Diğer yandan K/244 sayılı kararla devlet demiryolları aracılığıyla yapılacak taşımacılıkla ilgilenmek üzere bir komisyon kurulmuştu. Ayrıca birçok liman ve iskelenin işletilmesiyle ilgili uygulamalara girişilmişti. Buna göre K/276 sayılı kararla İskenderun Limanı, K/323 sayılı kararla Mersin iskelesi, K/453 sayılı kararla İzmir, Edremit, Erdek iskeleleri, K/497 sayılı kararla

---

⁴⁷ A.e., s.335-339.

Samsun'daki bazı iskeleler, K/503 sayılı kararla Samsun Limanı'nın işletmesi Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'ne verilmişti. Bu müdürlüğe K/505 ve K/542 sayılı kararla Samsun Limanı'ndaki bazı deniz taşıtlarını satın alma görevi verilmiş, K/541 sayılı kararla da makineli deniz taşıma araçlarında çalışanlara iş yerini terk etmelerime yasak getirilmişti.⁴⁸

3954 sayılı kanunda on sekizinci maddede yapılan değişiklikle hükümetin işletmelere el koymasına dair hükümler genişletilmişti.⁴⁹ Bu doğrultuda birçok un, deri, çimento, ispirto ve kereste üreten işletmelere devlet el koymuştu. Ayrıca bazı çalışma alanlarında iş yerini terk yasağı getirilmiş ve gerekli görülen bazı maddelere el koyma kararı alınmıştı. Diğer yandan K/432 ile sanayi işletmelerinde yapılacak değişiklikler İktisat Vekaleti iznine bağlanmıştı. Bu dönemde özel kişilerin sahip olduğu gemilere bedeli karşılığında el koyma kararları alınmıştı. Taşıma araçları hakkında da çeşitli uygulamalara girişilmişti. K/75 sayılı kararla petrol ve bunun türevleriyle çalışan nakil araçlarının çalışmalarına sınırlandırmalar getirilmişti. Sonrasında ise bu araçlardan bazılarında çalışma izni verilmişti. Ayrıca K/186 ve K/514 sayılı kararla bazı deniz araçlarına çalışma izni verilirken, K/574 sayılı kararla da doktorların motorsikletle trafiğe çıkmaları uygun görülmüştü.⁵⁰

Milli Korunma Kanunu, İkinci Dünya Savaşı döneminde ülke ekonomisinin savaş şartlarına karşı düzenlenmesi amacıyla yürürlüğe konmuş ve bu amaçla uygulanmıştı. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından bu kanunun uygulamadan kaldırılmasına karar verilmeyip bu kanuna dayalı yapılan işler devam ettirilmişti. İkinci Dünya savaşı sonrası dönemi içeren 1945-1950 yılları arasında alınan kararlarla birçok kurum ve kuruluşla ilgili düzenlemeler yapılarak çeşitli mali işlemler gerçekleştirilmiş, fazla mesai izinleri verilmiş ve dış ticarete dair düzenlemelere girişilmişti. Diğer yandan hububat, şeker pancarı, pamuk ve tütün gibi birçok tarım ürünü hakkında yeni kararlar alınmıştı. Daha önceki dönemde ihtikara karşı alınan kararlarla ilgili değişiklikler yapılarak bunların uygulanmasına devam edilmiş, önde gelen tüketim mallarının belirlenen fiyatlarının üstünde satışı yasaklanmıştı. Bunlara ek olarak kağıt kullanımıyla ilgili yeni kararlar alınıp nakil

---

⁴⁸ A.e., s.254-256.

⁴⁹ Özbil, a.g.e., s.93; T.C. Resmi Gazete, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.243.

⁵⁰ Özbil, a.g.e., s.343-355.

araçlarıyla ilgili birçok karar uygulanmıştı. Öte yandan savaş dönemine ait birçok kararın kaldırılması uygun görülmüştü.

Bu dönemde Koordinasyon Bürosu, Milli Korunma Mahkemeleri ve Milli Korunma Muhasebe Bürosu ile ilgili yeni kararlar alınırken bazı kararlarla çeşitli kurumlarda çalışmakta olan teşkilat kadrolarıyla ilgili düzenlemeler yapılmıştı.⁵¹ K/639 sayılı kararla Ticaret Ofisi'ni kuran K/104 sayılı kararda değişiklik yapılmış, K/672 sayılı kararla ofisin sermayesi düzenlenmiş, K/689 sayılı kararla ise ofisin kadrolarında değiştirilmişti. Ayrıca bu kurum K/758 sayılı kararla 1947 yılı için fındık alımı yapmakla görevlendirilmişti. K/742 sayılı kararla İstanbul Mahrukat Ofisi'nin kaldırılmasına karar verilmiş, K/755 sayılı kararla bu tasfiyeyle İstanbul Valiliği görevlendirilmiş, K/791 sayılı kararla da bu ofisin alacak ve borçlarının tasfiyesiyle İstanbul Ticaret Ofisi görevlendirilmişti. K/608 sayılı kararla Petrol Ofisi'nin kurulması hakkındaki K/103 sayılı kararda değişiklik yapılmış, K/617, K/628, K/677 ve K/706 sayılı kararla Petrol Ofisi kadrolarında düzenlenmeye gidilmiş, K/756 sayılı kararla da milli savunma ihtiyacı için madeni yağ ve akaryakıt satın alma işiyle Petrol Ofisi görevlendirilmişti.⁵²

K/710 sayılı kararla Genel Sanayi Birliği ile Bölge Sanayi Birlikleri kurmak üzere İktisat Vekaleti'ne yetki verilmesine dair olan K/356 sayılı kararında değişiklik yapılmış, K/749 sayılı kararla Ereğli Havzası Kömürleri Satış Birliği kurulması hakkında K/3 sayılı karar düzenlenmişti. K/761 sayılı kararla da K/319 sayılı kararla kurulan Halk Dağıtma Birlikleri'nin, K/657 ve K/762 sayılı kararla da İthalatçı Birlikleri'nin kaldırılmasına karar verilmişti. K/636, K/687 ve K/794 sayılı kararla Zirai Kombinalar Dairesi'nin kadrolarında düzenleme yapılmış, K/697, K/731, K/753 ve K/783 sayılı kararla da Zirai Kombinalar Dairesi ile Zirai Donatım Kurumu'na çeşitli tutarlarda ödenek verilmişti.⁵³

Daha önceki yıllarda olduğu gibi bu dönemde de Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak birçok kurum ve kuruluş ile şahsa ödenekler verilerek çeşitli mali

---

⁵¹ Bu kararlar için Bkz. **Ek.2.**

⁵² Bu kararlar için Bkz. **Ek.2.**

⁵³ Bu kararlar için Bkz. **Ek.2.**

işlemler gerçekleştirilmişti. 1945-1950 yılları arasında bu konuda otuz yedi adet farklı Koordinasyon Heyeti kararı çıkarılmıştı.⁵⁴

K/692 sayılı kararla K/14 sayılı kararın kaldırılmasına karar verilmiş, kromla ilgili K/283 sayılı kararla verilen sermayenin kullanılacağı işler düzenlenmişti. K/754 sayılı kararla krom arama ruhsatnamelerine sahip olanlara ihracat izni düzenlenmiş, K/725 sayılı kararla ise kömür fiyatları belirlenmişti.⁵⁵

K/638, K/695 ve K/777 sayılı kararlarla çeşitli iş yerlerinde fazla çalışma yapılmasına dair izinler verilmişti. K/592 ve K/662 sayılı kararlarla Devlet Demiryolları ve Liman İşletmeleri Genel Müdürlüğü ile askeri iş yerlerinde çalışanların işlerinin terk edemeyeceklerine karar verilmişti.⁵⁶

K/590 sayılı kararla TMO tarafından yapılacak alımlar düzenlenirken, K/605, K/610 ve K/611 sayılı kararlarla bu kararda değişiklikler yapılmıştı. K/648, K/688, K/696, K/740, K/780 ve K/787 sayılı kararlarla TMO tarafından satın alınacak hububatla ilgili düzenleme yapılmıştı. K/641 sayılı kararla TMO'nun nakliyat işleriyle ilgili düzenleme yapılmış, K/693 sayılı kararla TMO susam alım ve satımıyla görevlendirilmiş, K/717 ve K/741 sayılı kararlarla ise TMO'nun Sümerbank'tan bez satın almasıyla ilgili düzenlemeler gerçekleştirilmişti. K/784 sayılı kararla ise çeşitli tohum ve maddelerle kasaplık hayvan ile balık ve bunların ürünlerinin ticaretiyle TMO görevlendirilmişti.⁵⁷

K/596, K/598, K/602, K/620, K/632, K/640, K/646, K/647, K/712, K/729 ve K/732 sayılı kararlarla un, hububat, çeltik, bakliyat, mısır gibi çeşitli tarım ürünleri ve türevleri hakkında düzenlemeler yapılmış, K/664 sayılı kararla un randımanları hakkındaki K/646 sayılı karar değiştirilmişti. K/734 ve K/739 sayılı kararlarla hububat taşınması için belirlenen yerler dışında yapılacak nakliyatlar yasaklanmış, K/735 ve K/765 sayılı kararlarla da güney sınırlarında yapılan hububat, hayvan, yağ ve akaryakıt kaçakçılığını engellemek için önlemler alınmıştı. K/657 sayılı kararla

---

⁵⁴ Bu kararlar için Bkz.: 6217, 6231, 6214, 6219, 6219, 6219, 6346, 6247, 6295, 6495, 6507, 6547, 6654, 6760, 6864, 6907, 6949, 7020, 7146, 7244, 7450 sayılı Resmi Gazete'ler.

⁵⁵ Bu kararlar için Bkz. **Ek.2**.

⁵⁶ Bu kararlar için Bkz. **Ek.2**.

⁵⁷ Bu kararlar için Bkz. **Ek.2**.

ise K/478 sayılı kararlar çiftçiye dağıtılan tohumlukların nasıl tahsil edileceği belirlenmiştir.⁵⁸

K/601, K/660, K/686, K/727, K/774 ve K/803 sayılı kararlarla 1945-1950 yılları arasındaki şeker pancarı fiyatları belirlenmiştir. K/600, K/678, K/759 ve K/764 sayılı kararlar da şeker fiyatlarının belirlenmesi için satışı, taşınması ve üretimde kullanılması yasaklanmıştır. K/606 sayılı kararlar ise 1945-1946 rekolte yılı tüm pamuklara el konulmuş, K/612 sayılı kararlar K/95 sayılı pamuk ipliğinin satış ve dağıtımına ilişkin kararda değişiklik yapılmış, K/788 sayılı kararlar bazı pamuk ipliklerinin satışı düzenlenmiştir. K/614, K/616, K/682, K/683, K/720, K/763, K/767, K/790, K/796 ve K/798 sayılı kararlar tütünle ilgiliyken, K/604, K/694 ve K/711 sayılı kararlar ise bitkisel yağlar ve zeytinyağı hakkındadır.⁵⁹

K/510 sayılı kararlar ticaretin düzenlenmesi ve ihtikarın önlenmesi için bazı hükümler getirilmiştir. K/595 ve K/597 sayılı kararlarla K/510 sayılı kararda değişiklikler yapılmıştır. K/643 sayılı kararlar İktisat, Ziraat, Sıhhat ve İhtimai Muavenet ile Ticaret Vekaletlerine bazı yetkiler verilmiştir. K/644 sayılı kararlar ise bazı malların ticareti düzenlenmiş, daha önce alınan bazı kararlar kaldırılmış, K/698 sayılı kararlar K/644 sayılı kararda değişiklik yapılmıştır.⁶⁰

K/775 sayılı kararlar et fiyatları hakkında Milli Korunma Kanunu'nun otuz birinci maddesinin üçüncü bendindeki yasağın uygulanması uygun görülerek belirlenen fiyatların üzerinde satış yasaklanmıştır. K/779 sayılı kararlar yaş ve kuru sebze, yaş ve kuru meyva, soğan ve patates, tereyağ, sade yağ, zeytin yağ, zeytin, pirinç, bulgur, makarna, un, yumurta, süt, yoğurt, beyaz ve kaşar peynir fiyatları hakkında da aynı hükmün uygulanmasına karar verilmiştir. K/805 sayılı kararlar da odun ve mangal kömürü bu maddelerin arasına eklenmiştir.⁶¹

K/658, K/685 ve K/795 sayılı kararlar dış ticarete ait düzenlemeleri içerirken, K/748 ve K/792 sayılı kararlarla devlet işletmelerinin alım ve satım işleriyle ilgili düzenleme yapılmış, K/635 sayılı kararlar ise bir kereste fabrikası satın alınmıştır.

---

⁵⁸ Bu kararlar için Bkz. **Ek.2.**

⁵⁹ Bu kararlar için Bkz. **Ek.2.**

⁶⁰ Bu kararlar için Bkz. **Ek.2.**

⁶¹ Bu kararlar için Bkz. **Ek.2.**

K/603 sayılı kararlarla filmlerle ilgili beyanname verilmesi istenmiş ve Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü'ne yetkiler verilmişti.⁶²

K/591, K/609, K/629, K/642, K/653 ve K/656 sayılı kararlarla bazı özel araçlara plaka verilmişti. K/716 ve K/718 sayılı kararlarla çimento ithal edilmesine ve bununla ilgili işlerle Sümerbank'ın görevlendirilmesine karar verilmişti. K/744 sayılı kararlar akaryakıt fiyat istikrar hesabı oluşturulmuş, K/730 sayılı kararlar indirimli fiyatla verilecek kağıtlarla ilgili düzenleme yapılmış, K/766 ve K/771 sayılı kararlarla bu kararlar ilgili değişiklikler gerçekleştirilmişti.⁶³

K/668, K/785, K/806 ve K/807 sayılı kararlarla Hıfzırrabbani yelkenlisi, Gülcemal, Doğan, Sebat, Hora ve Şule vapurları, Akbaş, Kemal, Söğütlü ve Buntaş gemilerinin yabancılara satışına izin verilmişti. K/631 sayılı kararlar kömür navlunlarını belirleyen K/544 sayılı kararda, K/637 sayılı kararlar ise gemi seferlerini düzenleyen ve navlunları belirleyen K/511 sayılı kararda değişiklik yapılmıştı. K/666 sayılı kararlar da Münakalat Vekaleti'ne gerçek ve tüzel kişilere ait gemilerin navlunlarını belirleme ve bu gemilerin dış seferlerini izne bağlama yetkileri verilmişti. K/691 sayılı kararlar su sayacı eklenen evlerin kira miktarları düzenlenmişti.⁶⁴ Diğer yandan bazı kararlarla da daha önce kabul edilen bazı kararlar kaldırılmıştı.⁶⁵

İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği günlerde Türkiye'nin politik yapısı, ekonomisi ve dış politikası köklü değişime uğramıştı. 1945 yılı dünya için olduğu kadar Türkiye için de milat kabul edilebilecek bir yıla dönüşmüştü. İki kutuplu dünya ve soğuk savaş bu yıl ortaya çıkmış, Türkiye'de ise çok partili hayata geçiş bu yılda hazırlanmıştı. DP, bu yeni düzenin sonucu ortaya çıkan bir parti olmuştu.⁶⁶ Bu dönemde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, muhaliflerin Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) içinde değil de ayrı bir parti olarak örgütlenmelerini önermesiyle yeni parti kurmanın önü açılmıştı.⁶⁷ DP'nin kuruluşuna giden yol ise 1945 yılı bütçe görüşmeleriyle

---

⁶² Bu kararlar için Bkz. **Ek.2.**

⁶³ Bu kararlar için Bkz. **Ek.2.**

⁶⁴ K/631, K/637, K/666, K/668, K/785, K/806 ve K/807 sayılı kararlar için Bkz.: **Ek.2.**

⁶⁵ Bu kararlar için Bkz. **Ek.2.**

⁶⁶ Cem Eroğul, **Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi**, İstanbul, Yordam Kitap, 2014, s.1.

⁶⁷ Çok partili siyasi hayata geçiş için Bkz.: Cüneyt Arcayürek, **Demokrasinin İlk Yılları 1947-1951**, Ankara, Bilgi Yayınları, İkinci Basım, Ağustos 1985; Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944-1973: Tek Parti'den Çok Parti'ye 1944-1950**, Ankara, Bilgi Yayınları, 3.Basım, Eylül 1990; Osman Akandere, **Milli Şef Dönemi: Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış**

açılmış, burada Hükümete çok ciddi eleştiriler yöneltmişti. Ayrıca yoğun tartışmalara neden olan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ise muhalefeti güçlendirmişti. Bu kanunun görüşmelerinin yapıldığı sırada Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan tarafından CHP Meclis Grubu'na Dörtlü Takrir olarak bilinen bir önerge verilmişti. Bu önergede TBMM'de gerçek bir denetimin sağlanması, demokratik kurumların çıkışını engelleyen ve Anayasa'yı sınırlandıran değişikliklerin yapılması ve parti tüzüğünde gerekli düzenlemelerin yapılması istenmişti. Ayrıca seçimlerin serbest olarak gerçekleştirilmesi de talepler içinde yer almaktaydı. Bu önergenin reddedilmesi sonrasında Menderes, Köprülü ve Koraltan CHP'den ihraç edilmiş, Celal Bayar ise önce milletvekilliğinden sonra partiden istifa etmişti. Bu süreçte Bayar, 1 Aralık 1945'te yeni bir parti kuracaklarını açıklamış, Cumhurbaşkanı İnönü ile yaptığı görüşmeyle gerekli desteği aldıktan sonra DP, 7 Ocak 1946'da Dörtlü Takrir'e imza atanlar tarafından kurulmuştu. DP'nin parti programı genel hükümler ve Hükümet işleri olarak ikiye ayrılırken, bu partinin esas olarak liberalizm ve demokrasi temelleri üzerine politika yapacağı belli olmuştu. Liberalizm, hem özgürlükler hem de ekonomik düzene bakışı yansıtırken, demokrasi ise partinin kurulma nedeni olarak belirlenmişti. DP, özel girişim ve sermayeyi temel kabul ederek devlet işletmelerinin özel sektöre devrini, zorunluluk olmadığı sürece piyasaya müdahale edilmeyeceğini ve kalkınmanın tarım üzerinden yapılacağını ortaya koymuştu.⁶⁸

1946 yılında Türkiye tarihinin ilk çok partili genel seçimi adli denetim olmadan, açık oy, gizli sayım esaslarına ve çoğunluk sistemine göre yapılmıştı. Bu seçimde DP, 465 vekillik için 273 aday çıkarmış, bunlardan 62'si Meclis'e girebilmişti.⁶⁹ 1950 yılına gelindiğinde ise öncelikle Seçim Kanunu'nda değişiklikler yapılmış, dört yıllık yasama süresinin bitmesinden önce milletvekili seçiminin

---

Tesirler 1938-1945, İstanbul, İz Yayıncılık, 1998; Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 7.Baskı, 2000; Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)**, İstanbul, 3 Cilt, İletişim Yayınları; Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, çev. Ahmet Fethi, Hil Yayınları, 5.Baskı, 2015.

⁶⁸ Eroğul, **a.g.e.**, s.11-18.

⁶⁹ **A.e.**, s.23.

yapılmasına yönelik görüşme ise 24 Mart 1950 tarihinde TBMM’de gerçekleşmiş ve seçim tarihi olarak 14 Mayıs 1950 Pazar günü belirlenmişti.⁷⁰

14 Mayıs 1950’de gerçekleştirilen seçimlere katılma oranı %80’i geçmiş, sonuçlar belli oldukça DP’nin seçimi kazandığı anlaşılmıştı. Bu seçimler ile Türkiye’de CHP dönemi sona ermiş, DP dönemi başlamıştı. Seçimlerde DP %55.2 oy oranı ile 416 milletvekilliği, CHP ise %39.6 oy oranı ile 69 milletvekilliği elde etmiştir. Ayrıca Millet Partisi 1 milletvekilliği kazanırken, 1 bağımsız aday da TBMM’ye girmişti.⁷¹

---

⁷⁰ **A.e.**, s.68-69. Ayrıca Bkz.: “B. Millet Meclisi 24 Mart Cuma Günü Feshediliyor”, **Zafer**, 15 Mart 1950, s.1, 6; “Meclis Dün Gece Umumi Seçimlerin Yenilenmesi Kararını Vererek Dağıldı”, **Zafer**, 25 Mart 1950, s.1, 6.

⁷¹ Eroğul, **a.g.e.**, s.70-71.

BİRİNCİ BÖLÜM

SANAYİ, MADEN, TARIM VE HAYVANCILIK SEKTÖRLERİNDEKİ UYGULAMALAR

1.1. DP Döneminde Türkiye Ekonomisi ve Milli Korunma Kanunu

1.1.1 DP Döneminde Türkiye Ekonomisi

1950 yılı Mayıs ayında yapılan seçimleri DP'nin kazanması sonrası 22 Mayıs 1950 günü Celal Bayar Cumhurbaşkanlığı'na, Refik Koraltan Meclis Başkanlığı'na seçilmiştir. Başvekil olan Adnan Menderes ise hükümeti kurarken 29 Mayıs 1950 tarihinde CHP yönetiminin son dönemde yaptıklarının eleştirileri ile partinin görüşlerinden oluşan Hükümet Programı'nı sunmuştur.⁷² 11 Kasım 1938 tarihinden beri Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü ise, CHP'nin başında muhalefete geçmiştir.⁷³

Yaklaşık yirmi yedi yıllık bir tek parti döneminin ardından iktidara gelen DP'nin ilk yılları, Metin Toker'in deyişiyle DP'nin altın yılları olmuştur.⁷⁴ Ekonomide tarıma dayalı büyüme ve ithalatın temel alındığı bu yıllarda Türkiye ekonomisi kısa dönemde gelişme göstermiştir. Savaş sonrası kurulan CHP

---

⁷² Eroğul, a.g.e., s.55-56.

⁷³ "(C.H.P.) Başkanı İnönü Bir Tebliğ Yayınladı", **Cumhuriyet**, 24 Mayıs 1950, s.1. DP dönemiyle ilgili bilgi için Bkz.: M. Serhan Yücel, **Demokrat Parti**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2001; Cemal Anadolu, **Türk Siyaset Tarihinde Demokrat Parti**, Ankara, Yeniden Kuvayı Milliye Yayınları, 2004; Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2004; Taner Demirel, **Türkiye'nin Uzun On Yılı: Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, Mayıs 2011.

⁷⁴ Boratav, a.g.e., s.102. Ayrıca 1950'lerin ilk yarısının bolluk dönemi olarak görülmesiyle ilgili olarak Bkz.: A.y.; Tevfik Çavdar, **Türkiye Ekonomisinin Tarihi 1900-1960 Yirminci Yüzyıl Türkiye İktisat Tarihi**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1.Baskı, Eylül 2003, s.395.

hükümetleri döneminde ekonomiye verilen yön, 1950 sonrası DP tarafından devam ettirilmiştir. Kısacası DP döneminin başlaması “dünya ekonomisiyle farklı bir eklemlenme denemesini” kesintiye uğratmamıştır. CHP ile DP’nin ekonomiye ilişkin görüşlerinde farklılık devlete ait işletmeler konusunda ortaya çıkmıştır. CHP yeni işletmeler açılmamasını kabul etmesinin yanında var olan işletmelerin korunmasını savunurken DP, bu işletmelerin özelleştirilmesi gerektiğini öne sürmüştür. CHP ve DP arasında burjuvazi, kalkınma ve devletin ekonomideki yeri gibi temel ekonomi konularındaki paralellik dış ekonomide de var olmuştur.⁷⁵

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından gelişen uluslararası ortamda Türkiye ekonomisi yeni şeklini almaya başlamıştır. 1930’lu yıllardan 1940’lı yıllara dış ticaret açığı olmadan gelen ülke ekonomisi, dış ticaretteki değişime paralel olarak sürekli açık veren bir yapıya bürünmüştü.⁷⁶ Aslında daha önce Türkiye’nin dış ticaretinde 1930 yılından itibaren 1946 yılında kadar 1938 yılı hariç olmak üzere ihracatı ithalatından fazla olmuş, bu yıllarda önemli bir döviz ve altın rezervi oluşmuştu.⁷⁷ 1930-1946 yılları arasında dışa kapalı bir ekonomi görüntüsüne karşın savaşın ardından iç ve dış şartlardaki değişimler, Türkiye’nin dışa açılmasını sağlamıştı.⁷⁸ Bu yıllarda Türkiye Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu’na (IMF) katılmış, Uluslararası Çalışma Örgütü, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü’ne (OECE) de üye olmuştu.⁷⁹ Türkiye’de bu yıllarda “sabit fakat ayarlanabilir” kur sistemi uygulanmış, ayrıca 7 Eylül 1946’da devalüasyon yapılarak 1 doların değeri 1,30 Türk lirasından 2,80 Türk lirasına çıkarılmıştı.⁸⁰

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyanın iki kutba ayrılmasıyla bloklaşan ülkelerin diğer ülkeleri kendi tarafına çekme çabaları, büyüme ve kalkınmayı amaçlayan çalışmaları ortaya çıkarmıştı. Türkiye de bu şartlara uyum sağlayıp Batılı uzman ve danışmanların görüşlerini almaya başlamıştı. Nitekim askeri veya

⁷⁵ Boratav, a.g.e., s.93-103.

⁷⁶ A.e., s.76.

⁷⁷ Serdar Turgut, **Demokrat Parti Döneminde Türkiye Ekonomisi: Ekonomik Kalkınma Süreçleri Üzerine Bir Deneme**, Ankara, Adalet Matbaacılık, 1991, s.135-136.

⁷⁸ Gülten Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001): “Ekonomi Politik” Açısından Bir İrdeleme**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, Eylül 2005, s.95.

⁷⁹ Gülten Kazgan, **Tanzimat’tan 21.Yüzyıla Türkiye Ekonomisi: Birinci Küreselleşmeden İkinci Küreselleşmeye**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3.Baskı, Mart 2006, s.81.

⁸⁰ Serkan Tuna, “Cumhuriyet Ekonomisinin İlk Devalüasyonu: 7 Eylül 1946”, **Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:7, Sayı:13, 2007, s.86-121.

ekonomik yardım alacak ülkenin, ABD'nin öncülüğünü yaptığı sisteme ve alınan yardımların içeriğine uyması gerekmektedir.⁸¹ Bu bağlamda 1945 ve 1946 yıllarında Türkiye'nin 1930'lu yıllardaki gibi gelişmesini öneren raporlar ve planlar yerine ABD kaynaklı öneriler tercih edilerek uygulanmaya başlamıştı.⁸² 1947'de CHP özel sektöre ve tarıma öncelik vermeye yönelmiş, devletçiliğin⁸³ tanımı yenilenerek altyapı, maden, ağır sanayi ve enerji alanları dışındaki işletmelerin özel sektöre devredilmesi önerilmiş, 1948'den sonra da Marshall Planı çerçevesinde tarıma ağırlık verilerek bu alandaki destekler arttırılmıştı.⁸⁴ Bu konuda ülke içinde savaş yıllarında elinde servet biriken tüccar ve büyük toprak sahiplerinin bu değişime dönük çabaları da göz önünde bulundurulmalıdır.⁸⁵ Diğer yandan bu dönemde Batı'yla ilişkiler geliştirilmeye çalışılmış, Kore'de başlayan savaşa⁸⁶ bir birlik gönderilmesinin ardından 1952 yılında Türkiye, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) katılmıştı.⁸⁷

DP'nin ekonomiye bakışı genel olarak Birinci Hükümet Programı'nda özetlenmiştir. Buna göre daha önceki dönem “*müdahaleci kapitalist, bürokratik ve inhisarçı*” şeklinde nitelendirilip eleştirilirken, gerekli iktisadi kararlar alınmasıyla hayat pahalılığı önlenecek, iş ve üretim miktarları arttırılacaktı. Ayrıca devlet işletmelerinin ancak istisna olması uygun görülürken, ticari alanda da zorlayıcı

---

⁸¹ A.e., s.93-96.

⁸² Turgut, a.g.e., s.134.

⁸³ Devletçiliğin eleştirilerek kaldırılması ve yabancı sermayeye katılma, en belirgin olarak 1948 İktisat Kongresi'nde ortaya çıkmıştır. Ahmet Hamdi Başar tarafından kurulan Tüccar Derneği'nin öncülüğünde yapılan kongrede iş dünyasından, politikacılardan ve üniversite hocalarından görüşler alınmıştır. Bkz.: Serkan Tuna, “1948 Türkiye İktisat Kongresi'nde Devletçilik Tartışmaları ve Yansımaları”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, Yıl:1, Sayı:1, 2002, s.289-321. Diğer yandan bu görüşler Max Thornburg raporuyla da bir uyuşma içindedir. Bu raporda “*devletçiliğin daraltılması, ağır sanayiden vazgeçilmesi, yabancı sermayeye açılma ve eşit haklar tanıma*” istenmiştir. Bkz.: Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.99.

⁸⁴ Şevket Pamuk, **Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi: Büyüme, Kurumlar ve Bölüşüm**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ocak 2014, s.226-230. Bu dönemde 1947 yılında Truman doktriniyle askeri yardım, 1948'de ise Marshall yardımıyla ekonomik yardım alınmaya başlanmıştı. Bkz.: Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.98.

⁸⁵ Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.97-98.

⁸⁶ Kore 1945 yılında otuz sekizinci paralelden ikiye ayrılmış, kuzey Sovyetler Birliği'nin, güney ise ABD'nin gözetimi altına girmişti. İkinci Dünya Savaşı'nın tamamen sona erdiği günlerde Kore fiilen ikiye bölünmüş, kuzeyde Kore Halk Cumhuriyeti, güneyde ise Güney Kore Cumhuriyeti kurulmuştu. 25 Haziran 1950'de Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırısıyla savaş başlamış, ABD BM aracılığıyla Güney Kore'ye askeri müdahale gerçekleşmesini sağlamış, Türkiye BM kuvvetlerine bir tugay asker göndermişti. Kore Savaşı, 1953 yılında Panmunjom ateşkesiyle sona ermiştir. Bununla ilgili olarak Bkz.: Armaoğlu, a.g.e., s.454-456. Ayrıca Bkz.: Fahir Armaoğlu, **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri (Açıklamalı)**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları VII.Dizi Sa.119, 1991, s.181-183.

⁸⁷ Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, s.517-521; Eroğul, a.g.e., s.105.

şartlar ortaya çıkmadan serbestliğin esas alınması benimsenmişti. Bunların yanında Hükümet tarafından ziraat sektörünün ekonominin “temeli” olduğu kabul edilerek bu alanda gerekli adımların atılacağı açıklanmıştı.⁸⁸

DP hükümetleri, CHP döneminde uygulanmaya başlanan tarıma yönelik kredilerin arttırılması, tarım ürünlerine destekleme politikaları, makineli üretim gibi politikalarını aynı şekilde ve genişleterek uygulamaya devam etmiştir.⁸⁹ Diğer yandan Marshall Planı’yla Türkiye’nin Avrupa’nın gıda ve hammadde sağlayıcısı olması ve tarımın ekonomide temel olması öngörülmüş, DP de buna uygun bir politika izlemiştir.⁹⁰ Bu dönemde tarımın temel alınması bu alana yönelik politikaların da genişletilmesi anlamına gelmekteydi. Öncelikle ABD’den ithal edilen traktörlerle tarımda makineli üretim arttırılmıştır.⁹¹ Öte yandan üreticilerin kooperatifler oluşturması sağlanmış, bu kooperatifler aracılığıyla kredilerden yararlanılmıştır.⁹² Ziraat Bankası ise zirai makine ve aletlerin alımını sağlamak için faiz haddinin aşağısında faizlerle kredi vermektedir.⁹³ Ayrıca TMO aracılığıyla önceki yıllarda başlatılan tarım ürünlerine yönelik destekleme alımları da arttırılarak devam ettirilmiştir.⁹⁴

Bu dönemde ayrıca Marshall Planı ve otomotiv sanayiinin desteklemesiyle karayollarına öncelik verilmiş, Karayolları Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu yıllar “kalkınma hamlesi” denilen yatırımların başlangıç yıllarıdır. Bu yıllarda altyapı projeleri, barajlar, fabrikalar kurulmaya başlamış, elektrifikasyona önem verilmiştir. Öte yandan gelişen koşullar nüfus hareketlerine neden olmuş, şehirlere göçler yoğunlaşmıştır. Bunların çoğu tarım kesiminde çalışanlardır. Kente göçenlerin bu ortamda çeşitli işlerde daha verimli bir şekilde çalışmaları, üretim ve geliri de yükseltmiştir.⁹⁵

---

⁸⁸ **Hükümetler ve Programları**, Haz. Nuran Dağlı, Belma Aktürk, Ankara, TBMM Kütüphane-Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü Yayın No:12, 1988, I.Cilt, s.153-165.

⁸⁹ Turgut, **a.g.e.**, s.157.

⁹⁰ Çavdar, **a.g.e.**, s.390.

⁹¹ Turgut, **a.g.e.**, s.148. Bu yıllardaki traktör sayıları için Bkz.: **Zirai İstatistik Özetleri 1940-1960**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara, Yayın No:415, 1961, s.16.

⁹² Turgut, **a.g.e.**, s.159.

⁹³ Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.109.

⁹⁴ Turgut, **a.g.e.**, s.161.

⁹⁵ Pamuk, **a.g.e.**, s.230-231.

Diğer yandan yabancı sermayeyle ilgili CHP'nin 1947 ve 1950 yıllarında yaptığı düzenlemelere DP Hükümetleri yenilerini eklemiştir. 1951 yılında 5821 sayılı Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu, 1954 yılında da 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılmış, diğer yandan Petrol Kanunu kabul edilmiştir. Petrol Kanunu ile petrol arama devlet tekeli kaldırılmıştır. Ayrıca 6088 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu çıkarılmış, 1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası özel girişimi desteklemek amacıyla kurulmuştur.⁹⁶

1950-1953 yıllarının temel ekonomik göstergelerine bakıldığında 1946 yılından başlayan hızlı bir büyümenin olduğu görülmektedir. Fakat bu büyümenin "*bazı ilginç özellikleri*" bulunmaktadır. 1945 yılı sonrası ortaya çıkan büyüme, öncelikle savaş yıllarında meydana gelmiş gerilemenin telafi edilmesi şeklinde görülebilir. Savaş sonrasında 1953 yılına kadar olan süreçte büyümenin temelinin tarım olduğu görülmektedir. Bu yıllarda tarımın ortalama büyüme hızı %13,2 iken, sınai büyüme hızı ise %9,2 olmuştur. Tarımın milli hasıladaki payı 1946-1947'de %42 olurken, 1952-1953'te %45,2'ye yükselmiştir. Bu dönemde sanayinin payı ise %15,2'den %13,5'e düşmüştür. Bu gelişmeler temel olarak dünya ekonomisi ile hammaddede uzmanlığa dayalı bütünleşmenin benimsenmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.⁹⁷ Türkiye'de dış ticaret fazlası olan son yıl 1946'dan sonra 1947 yılından itibaren ekonomide dış ilişkiler yönünden farklı bir yola girilmiştir. İthalatın çok yükselmeye başladığı, ihracatın fazla artmadığı ve dış açıkların sürekli hale geldiği dış ticaretin temelleri bu yıllarda oluşmuştur. Bu yıllarda Türkiye'nin ihracatının %80'i tarım ürünlerinden oluşmaktaydı. Bunun %60'ı da tütün, pamuk, fındık, kuru üzüm ve kuru incirdi.⁹⁸

Öte yandan bu yıllar toplumun hemen hemen bütün kesiminde reel gelir seviyesinin arttığı bir dönem olmuştur. Savaşın sonundan 1954 yılına dek geçen sürede ülkeler arasında yapılan ticarete ise hammaddeler diğer ürünlere göre daha önde yer almıştır. Bu dönemde Türkiye'de diğer hammadde ürünleri için önemli

---

⁹⁶ Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.102-103.

⁹⁷ Boratav, **a.g.e.**, s.101.

⁹⁸ Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.112.

gelişme olmamasına karşın ülkede üretilen pamuğun “Kore Savaşı konjonktürü” sayesinde ticaretinin arttığı gözlenmiştir.⁹⁹

Avrupa’da ekonomilerin toparlanması ve Kore Savaşı, tarım ürünlerinin ve bazı malların fiyatlarını arttırmış, Türkiye de bunlara uyarak tarımsal üretimde yükselme sağlamıştır. Traktörlerle yeni tarım alanları açılarak üretim arttırılırken, Türkiye 1953 yılında buğday satışında dördüncü büyük ülke olmuş, aynı dönemde pamuk fiyatları da yükselmiştir.¹⁰⁰ Ancak şartların ortadan kalkmasıyla birlikte ekonomide problemler ortaya çıkmıştır. Öte yandan 1954 yılı ABD başta olarak birçok ülkede ekonominin sıkıntılar yaşadığı bir yıl olmuştur.¹⁰¹ 1950’li yıllarda savaş sonrası ortamda başlayıp devam eden büyüme oranlarının düşüşe geçmesi toplum tarafından durgunluk olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde Türkiye ekonomisini şekillendiren özellikle dış kaynaklar olmaya başlamıştır. Bu koşullarda ithal mallarına olan bağımlılık artmış, sonuçta bu malların ekonomiye katılmasında zorlukların görülmesi büyüme hızında da azalma meydana getirmiştir.¹⁰²

1954 yılından itibaren DP, ekonomik güçlükler karşısında uzun vadeli politikalar oluşturmamıştır. Bunun yerine kamu yatırımlarının ve devlet işletmeciliğinin özel sermaye birikimindeki önemini fark ederek devletçiliğe benzeyen fakat özel sektöre destek özelliğinin daha fazla olduğu bir karma ekonomiyi yürütmeye çalışmıştır. 1954 yılı itibariyle Türkiye ekonomisi serbest bir dış ticaret politikası ile ithalat ve ihracat dengesinin oluşamayacağı, dış kontrollerin yapıldığı, dış ticaret açıklarının azalmak yerine devamlı hale geldiği bir ekonomi haline dönüşmüştür.¹⁰³ Aradan geçen 4 yıl süre sonunda DP, karşılaştığı güçlükler karşısında ekonomiyi serbest ve normal işleyişine bırakmaktan vazgeçmiştir.¹⁰⁴

1954 yılında Türkiye’nin tarıma ve dış ticarete dayalı ekonomi politikaları tıkanmıştır. Kore savaşında Türkiye’nin ihraç maddelerinin fiyatları artmış ve bunlara talep olmuştur. Savaşın bitişiyle talep ve fiyatlar da azalmalar olmaya

---

⁹⁹ Korkut Boratav, **a.g.e.**, s.102-105.

¹⁰⁰ Nazif Kuyucuklu, **Türkiye İktisadı**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1993, s.197.

¹⁰¹ Turgut, **a.g.e.**, s.148, 168.

¹⁰² Boratav, **a.g.e.**, s.111.

¹⁰³ **A.e.**, s.108-109.

¹⁰⁴ Kuyucuklu, **a.g.e.**, s.196.

başlamıştır. Öte yandan tarımda yüksek ürün sağlayan hava koşulları tersine dönmüştür.¹⁰⁵

Şekil 1.1. Kuvvetli Poyraz Rüzgarı Esiyor
Kaynak: Tef, Cilt:1, Sayı:7, 18 Eylül 1954, s.1.

1954 yılı ayrıca dış açığın etkilerinin en çok göz önüne geldiği yıl da olmuştur. Bu yıldan önce bir döviz kıtlığının yaşanmaması, dış yardımların ülkeye gelmesi ve savaş döneminden kalan altın ve döviz rezervleri sayesinde olmuştur. Ancak 1950'den sonra 1953'e kadar uygulanan liberasyon bunlarının çoğunun gitmesine neden olmuştur.¹⁰⁶ 1954 sonrası yılları devlet işletmeciliğinin sürdüğü, özel sektörün ithal ikameye bir politika olarak değil de fiili olarak başladığı dönem olarak görmek de mümkündür.¹⁰⁷ 1950'den sonra uygulanan liberasyon döviz azalmasına neden olunca 1952'de sınırlandırılmış, 1953'te ise kaldırılmıştır. Bu dönemde Tevzin Fonu'yla ithalattan prim alınıp ihracata prim verilmiştir. Ancak bu dönemde ithalat sınırlandırılmasına karşı ihracat artışı sağlanamamıştır. Ayrıca 26 Aralık 1955 tarihinde kurulan Döviz Komitesi'yle döviz gereksinimlerine göre, döviz harcama listelerinin belirlenmesi kararlaştırılırken, 6 Temmuz 1956 tarihinde İthal Malları Fiyat Kontrol Komitesi kurulmuştur. Ayrıca Türk Parasının Kıymetini

¹⁰⁵ Turgut, **a.g.e.**, s.168.

¹⁰⁶ Turgut, **a.g.e.**, s.169; Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.104.

¹⁰⁷ Turgut, **a.g.e.**, s.174.

Korumaya ilişkin 14 nolu kararlarla “tam döviz kontrol rejimi” kurulmuştur.¹⁰⁸ 1957’de ise ithalatta hazine hissesi adıyla bir vergi getirilmiştir.¹⁰⁹

Bu dönemde alınan kararlardan birisi de 1954 yılı Temmuz ayında dış ticaret rejimi hakkında olmuştur. Esas olarak dış ticaret ve kambiyo serbestliği 1953 yılı eylül ayında yayımlanan kararnamelerle kaldırılmıştır. 1954 Temmuz ayındaki kararname ile kontrol ve sınırlamalar getirilmiş, sonraki dönemin dış ticaret politikasının temeli atılmıştır. Bunun ortaya çıkmasına dış ticaret serbestliği sonucu devamlı ve büyüyen dış açıklar neden olmuştur. Ayrıca dış yardım ve kredi bulmada da zorluklar yaşanmaya başlamıştır.¹¹⁰

Yine de 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimlerde DP oyların %56,61’ini almış, CHP ise %34,78 oy oranını almıştır. Bu sonuca göre 541 milletvekilliğinin 503’ünü DP, 31 tanesini ise CHP kazanmış; böylelikle büyük bir zaferle DP’nin ikinci dönemi başlamıştır.¹¹¹

Bu dönemde Merkez Bankası’ndan TMO’ya açılan kısa vadeli ve ödenmeyecek krediler devam ettirilmiştir. Buna özel sektöre verilen krediler de eklenince para miktarı da artmış ve bu durumun ardından enflasyon görülmeye başlamıştır. Ayrıca ihracatın gerilemesi ve ithalatın artışı döviz kaynaklarını da düşürmüştür. Bu nedenle ithalatta yeni düzenlemeler yapılmış, ekonomi bolluktan yokluğa dönmüştür.¹¹²

Enflasyon, 1950-1953 yılları içinde yavaş ilerlerken, ekonomide tikanıklıklar ortaya çıktıktan sonra hızlanmıştır. Bu dönemde 1946 devalüasyonunun etkileri geçmekteyken, Türk lirası “aşırı değerli” hale gelmiştir. Diğer yandan ithalatta yükselmeler yaşanırken, Hükümet de devalüasyon yapmamak için uğraşmaktaydı.¹¹³

---

¹⁰⁸ Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.110-111. Diğer yandan DP döneminde yaşanan enflasyona dair bir inceleme için Bkz.: Talat Güllap, **Türkiye Ekonomisinde Talep Enflasyonu ve Para Politikası (1950-1960) Tecrübesi**, Ankara, Atatürk Üniversitesi Yayın No:264, 1973.

¹⁰⁹ Turgut, **a.g.e.**, s.181; Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.110.

¹¹⁰ Boratav, **a.g.e.**, s.110.

¹¹¹ Eroğul, **a.g.e.**, s.129-130.

¹¹² Pamuk, **a.g.e.**, s.231-232.

¹¹³ Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.110.

Bu dönemde ödemeler dengesindeki bozulma ve dış kredi olanaklarının¹¹⁴ azalmasıyla ithalatta düşüş yaşanmış, daha önceden ithal edilen birçok maddenin piyasaya gelmemesi kıtlık ve yoklukları ortaya çıkarmıştır. Bunun yanında para arzının artışı ise ülkede fiyatların artışına neden olmuş, diğer yandan ülkedeki üretim miktarının talepleri karşılayamaması nedeniyle fiyat artışları ve darlıklar meydana gelmiş, bazı mallar ancak karaborsada ulaşılabilir olmuştur.¹¹⁵ Diğer yandan 1955 yılında kurulan yeni Hükümet programında “...sebepsiz ve haksız fiyat yükselişlerini behemahal önlemek, ihtikar ve karaborsayı şiddetle tenkil etmek için gereken bütün tedbirleri alacağız ve hatta icabederse bu maksatla hususi mahkemeler ihdas etmek kararında olduğumuzu da açıkça ifade ederiz” denilmiştir ki burada belirtilenler birkaç yıl içinde uygulanmaya başlanmıştır.¹¹⁶

Şekil 1.2: Pahallılık

Kaynak: Dolmuş, Cilt:1, Sayı:9, 1 Mart 1956, s.1.

¹¹⁴ 1950’li yıllardaki iç ve dış borçlar için Bkz.: Haluk Cillov, **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No: 962, 1962, s.529-530. Bu dönemde NATO ödemeleri 1955 ve devam eden yıllarda gelmeye devam etmesine rağmen yeni kredi alınamaması nedeniyle dış açıklara karşı önlemler alınmaya çalışılacaktır. Bkz.: Gülten Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.105.

¹¹⁵ Çavdar, **a.g.e.**, s.381, 430.

¹¹⁶ **Hükümetler ve Programları**, Haz. Nuran Dağlı, Belma Aktürk, s.206.

DP Hükümeti ekonomide sorunlarla karşılaştıkça liberal anlayıştan vazgeçerek ekonomide daha fazla müdahaleci olmuştur. Bu dönemde iç piyasada fiyat ve kârlar denetim altına alınmaya çalışılırken, daha önceden satılması düşünülen Kamu İktisadi Teşebbüslerinden (KİT) yararlanılmaya çalışılmıştır. Liberal ekonomi ve devleti küçültme düşünceleri yerine DP, darlık ve kuyruk ortamında müdahaleciliği arttırmıştır.¹¹⁷ İlk döneminde fiyat artışlarının önüne geçen Milli Korunma Kanunu, sınırlamalar arttıkça ekonomiyi zorlamaya başlamış ve giderek etkisini kaybetmiştir.¹¹⁸ Bu dönemde birçok mal için narh konulmasıyla bu mallar piyasadan çekilip yüksek fiyatlarla satılmaya başlanmıştır.¹¹⁹ Diğer yandan 1956-1958 yılları arasında Hükümet tarafından Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak yapılan fiyat kontrolleri yanında, kredilere sınırlamalar getirilmesine ve faiz oranları artırılmasına rağmen enflasyonu doğuran politikalar devam ettirilmiştir.¹²⁰

1956 sonrası dönemde DP'nin kredi bulma çabalarına karşı IMF ve OEEC'nin yapılan devalüasyon önerileri Hükümet tarafından 1958 yılına kadar kabul edilmemiştir.¹²¹ Bu dönemde Hükümet istikrar programına gitmek yerine dış kaynak olmadan iki yıl ekonomiyi yönetmiştir.¹²² Önceki yıllarda ithalatta başlayan düşüş de artarak 1958 yılına gelindiğinde üst düzeye çıkmıştır. İhracatın ise belli bir düzeyde tutulması ticaret açığının bu yıllarda bir ölçüde azalmasını sağlamıştır. İhracatta tarım ürünlerinin aldığı büyük pay bu dönemde de sürmüştür.¹²³

Devletin tahvil çıkarıp bunları bankalara, devlet işletmelerine, şirketlere ve şahıslara satma denemesi Türkiye'de sermaye piyasası olmaması nedeniyle uygulanamamış, tahvil ihracı yerine Merkez Bankası kredilerine başvurulmuştur. Bu nedenle de para hacmi daha fazla artmış ve ekonomi üzerinde enflasyonist baskı

---

¹¹⁷ Pamuk, **a.g.e.**, s.232.

¹¹⁸ Necdet Serin, "İktisadi İstikrar Programı", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:14, Sayı:4, 1959, s.34.

¹¹⁹ Çavdar, **a.g.e.**, s.381, 395.

¹²⁰ Turgut, **a.g.e.**, s.184.

¹²¹ Pamuk, **a.g.e.**, s.233.

¹²² Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.115.

¹²³ Boratav, **a.g.e.**, s.112.

oluşturmuştur. Özellikle bazı KİT'ler yüzünden devlet hazine kefaletiyle borç altına girmek zorunda kalmıştır.¹²⁴

Yaşanan kriz aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere enflasyonun artmasını doğrudan etkilemiştir.

Tablo 1.1: Geçinme Endeksleri¹²⁵

1948=100	Toptan Eşya Fiyatları Endeksi	Ankara	İstanbul	
1950	97	103	104	
1951	103	102	103	
1952	104	107	109	
1953	107	112	113	
1954	118	122	123	
1955	127	138	134	
1956	148	153	153	
1957	175	172	171	
1958	202	198	193	
1959	242	243	243	
1960	I	259	264	261
	II	261	262	262
	III	261	264	261
	IV	259	265	261
	V	260	268	260

Kaynak: Aylık İstatistik Bülteni, Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, No: 76, Haziran 1960, s.31- 34.

¹²⁴ Cillov, **a.g.e.**, s.528. Ayrıca tarıma yapılan desteklerinin kaynağı da Merkez Bankası olmuştur. Bkz.: Turgut, **a.g.e.**, s.183; Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.107.

¹²⁵ Bu dönemde karaborsa fiyatları resmi fiyatlara yansımadağı için fiyat artışları tam olarak görülememektedir. Bkz.: Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.108.

Ancak enflasyondaki artış, sadece para arzından kaynaklanmamış, daralan ithalat mal darlıklarına yol açmış, mal darlıkları ise fiyatlara etki ederek karaborsanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹²⁶

Diğer yandan darlık ve kıtlıklar nedeniyle ithal mallarının bazıları yurtiçinde üretilmeye başlanmıştır. Böylece planlı bir ithal ikame yerine fiili bir dönüşüm ortaya çıkmıştır.¹²⁷ Ayrıca yine bu dönemde ithalattaki sınırlamaları gidermek için takas ve kliring anlaşmaları yapılmaya çalışılmıştır.¹²⁸

1958 yılına gelindiğinde Türkiye yurtdışından mal getirilemez hale gelmiş, ülke adeta bir darboğaza girmiştir.¹²⁹ Bu nedenle 4 Ağustos Kararları olarak bilinen ekonomik önlemleri alan DP Hükümeti, Türk parasının değerini düşürmüş ve Batı ülkelerinden yeni krediler almıştır. Böylece 234 milyonu ABD, 25 milyonu IMF ve 100 milyonu OEEC'den olmak üzere toplam 359 milyon dolar kredi sağlanmıştır. Alınan bu kredilerin büyük bölümü, eski borç ve faizlerin kapatılmasında kullanılmış, ayrıca 400 milyon dolar tutarındaki borç da ertelenmiştir. Bunları alabilmek için Hükümet tarafından bir istikrar programı sunulmuş ve buna uyulacağı belirtilmiştir.¹³⁰ 4 Ağustos Kararlarıyla dış ve iç dengenin sağlanması amaçlanmıştır. İç denge bir stabilizasyon işlemi olup bunun için Merkez Bankası kaynakları sınırlandırılmıştır. Dış denge için de ihracata daha çok imkan verecek bir kur belirlenmesi yapılmıştır.¹³¹ Buna göre ihracattan gelen her ABD doları için mal çeşidine göre 210, 280 ve 620 kuruş alış primi; ithalat için istenilen her dolar için 620 kuruş satış primi alınması uygun görülmüştür. Böylece ithalatın azalıp ihracatın artması istenmiş, ayrıca ithalat için üçer aylık kotalar getirilmiştir.¹³² 4 Ağustos Kararları sonrası darlık ve yokluklar bir ölçüde yok olmuş ancak fiyatlar genel düzeyi de yükselmiştir. Bu kararlarda doğrudan bir devalüasyon kararı olmasa da uygulanan katlı kur, devalüasyon etkilerini beraberinde getirmiş ve bu kur sistemiyle

---

¹²⁶ Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.108.

¹²⁷ Pamuk, **a.g.e.**, s.232-233.

¹²⁸ Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.113.

¹²⁹ Kuyucuklu, **a.g.e.**, s.198.

¹³⁰ Eroğul, **a.g.e.**, s.209-210. Bununla ilgili olarak Bkz.: Burhan Ulutan, **Türkiyede Devalüasyonlar**, İstanbul, Güler Matbaası, 1970, s.21-47.

¹³¹ Nazif Ekzen, **1946-1958-1970 Devalüasyonları**, Ankara, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayın No: 1980/226, 1980, s.82.

¹³² Kuyucuklu, **a.g.e.**, s.198.

1 dolar 9,05 Türk lirasına eşit duruma gelmiştir.¹³³ Ancak bu kararlar sonrasında ihracatta beklenen artış gerçekleşmemiştir.¹³⁴ Ayrıca toplam kredi hacimleri azaltılmış, KİT'lere aktarılan kaynaklar sınırlandırılmış, bunların ürünlerine de zam yapılması uygun görülmüştür.¹³⁵ Diğer yandan ekonomide planlama konusundaki çalışmalar için Koordinasyon Vekaleti kurulmuştur.¹³⁶

DP döneminde dış piyasalara açık ve tarıma dayalı kalkınma çabası başarıya ulaşamamıştır.¹³⁷ Tüm bu ekonomik gelişmelerden sonra DP Hükümeti, Milli Korunma Kanunu'ndan yoğun bir şekilde faydalanmak zorunda kalacaktır.

1.1.2. DP Döneminde Milli Korunma Kanunu

1.1.2.1. Milli Korunma Kanunu Uygulamaları

18 Ocak 1940 tarihinde kabul edilen ve 21 Ocak 1940 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren Milli Korunma Kanunu'nu yürütmekle İcra Vekilleri Heyeti¹³⁸ görevlendirilmişti. Bu kanunun birinci maddesine göre, Hükümete bazı olağanüstü durumlarda, çeşitli şekil ve şartlar çerçevesinde yetkiler verilmiş, bazı görev ve sorumluluklar yüklenmişti. Bu olağanüstü durumlar; genel veya kısmi seferberlik, bir savaşa girme ihtimali ve Türkiye'yi de ilgilendiren başka devletlerarası savaş hali olarak sayılmıştı. Bunun yanında Milli Korunma Kanunu'nun ikinci ve üçüncü maddeleri, İcra Vekilleri Heyeti'nin kanunun uygulamaya konulma veya uygulamadan kaldırılma kararlarını ilan etmesini ve TBMM'ye bildirmesini öngörmüştü.¹³⁹

¹³³ Çavdar, **a.g.e.**, s.396; Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.112.

¹³⁴ Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.112.

¹³⁵ Kuyucuklu, **a.g.e.**, s.199.

¹³⁶ Turgut, **a.g.e.**, s.185. Bu vekalet, Türkiye'de planlama teşkilatının kuruluşuna öncülük etmiştir. Bkz.: Ekzen, **a.g.e.**, s.81.

¹³⁷ Pamuk, **a.g.e.**, s.232.

¹³⁸ 1945 yılına dek Teşkilatı Esasiye Kanunu olarak geçen Anayasa, 10/01/1945 tarih ve 4695 sayılı kanunla eski kelimelerin değiştirilmesiyle yürürlüğe konmuştu. Ancak 24/12/1952 tarih ve 5997 sayılı kanunla 4695 sayılı kanun ile yapılan değişiklik iptal edilerek 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun Tekrar Meriyete Konulması Hakkında Kanun ile yine eski metne dönüş yapılmış, bu tarihten itibaren özellikle devlet yönetiminde eski kelimeler kullanılmaya çalışılmıştır. Bu konuda Bkz.: Eroğul, **a.g.e.**, s.120. Bu tezde de devamlılığı sağlamak için bazı kelimeler 1945-1952 yılları arasındaki kullanım göz ardı edilerek özellikle eski haliyle kullanılmıştır. Buna göre Bakanlar Kurulu yerine İcra Vekilleri Heyeti, Bakan yerine Vekil, Başbakan yerine Başvekil, Bakanlık yerine Vekalet kullanılırken bakanlık isimleri de eski şekliyle kullanılmıştır. Ayrıca ihtikar, muhtekir, tevzi, nizamname ve talimatname kelimeleri de değiştirilmemiştir.

¹³⁹ Özbil, **a.g.e.**, s.69.

19 Şubat 1940 tarihli ve 2/12877 sayılı kararnameyle uygulamaya konulan Milli Korunma Kanunu hakkında 1950 yılında yapılan seçime dek hiçbir İcra Vekilleri Heyeti tarafından yürürlükten kaldırılmasına dair bir kararname çıkarılmamıştır. Buna göre Milli Korunma Kanunu'nun, 1940 yılından 1950 yılına kadar uygulaması sürmüştür. Bunun yanında birçok kitap, makale ve tezde¹⁴⁰ Milli Korunma Kanunu'nun 1956 yılında tekrardan uygulamaya konulduğundan bahsedilse de DP döneminde kesintiye uğramadan uygulanmaya devam edilmiştir.¹⁴¹ Dolayısıyla Milli Korunma Kanunu ile bu kanuna dayanılarak alınan kararların ve kurulan işletmelerin varlığı, kaldırılmaları hakkında bir karar yoksa 1960 yılına kadar devam etmiştir. Öte yandan Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasına devam edilmesiyle Türkiye'de olağanüstü durum veya durumların devam etmekte olduğu da kabul edilmiştir.¹⁴²

Milli Korunma Kanunu, ilk kabul tarihinden Adnan Menderes'in kurduğu ilk DP Hükümeti'nin resmi olarak göreve başladığı 22 Haziran 1950 tarihine kadar 3954, 4156, 4180, 4648, 4945 ve 5020 sayılı kanunlarla 6 defa değişikliğe uğramış, 5236 sayılı Kanunla, Milli Korunma Kanunu'na ekleme yapılmıştı. Öte yandan DP iktidarının ilk günlerinden itibaren Milli Korunma Kanunu gündemdeki yerini almaya başlamıştı. Adnan Menderes'in Birinci Hükümet Programı'nın DP Meclis Grubu'ndaki görüşmelerinde Balıkesir milletvekili Ali Fuat İşeri, “*unutulmuş bir noktaya*” değineceğini belirterek;

“Bir Milli Korunma Kanunu var arkadaşlar. Bu, millete bir musibet ve felaket olmuştur. Bir vatandaş malına sahip olamazsa hükümete itimat edebilir mi? Bu kanun hala devam edip gidecek midir? Bu, bir çok ahlaksızlıklara da yol açmıştır. Vatandaşları biri

---

¹⁴⁰ Örneğin Boratav, **a.g.e.**, s.110; Mustafa Albayrak, “Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu Uygulamaları (1955-1960)”, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Cilt:23, Sayı:67-68-69, Mart-Temmuz-Kasım 2007, s.220; Ömer Erdemir, “A Comparative Approach to National Protection Law”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s.93.

¹⁴¹ Oğuz Onaran, “Milli Korunma Kanununun Tatbikten Kaldırılmasıyla İlgili Sorunlar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Yıl:1962, Cilt:17, Sayı:2, s.495; Alev Özbil, **a.g.e.**, s.82.

¹⁴² DP döneminde fevkalade haller özellikle kiralarla ilgili kanun görüşmelerinde birçok defa gündeme getirilecektir. Ayrıca 6731 sayılı kanunun kabul edilmesi sürecinde de ele alınacaktır. Bkz.: Nurullah Kunter, “Fevkalade Hal Var mı?”, **Cumhuriyet**, 24 Mayıs 1956, s.2. Bu konu başka konularla bağlantısı nedeniyle de tartışmaya açılan bir husus olmuştur. Örneğin Askeri Ceza Kanunu'nun 3914 sayılı kanunla muaddel 56 ncı maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısındaki görüşmeler için Bkz.: **TBMM Zabıt Ceridesi (TBMM ZC)**, D:11, C:9, İ:2, 8 Haziran 1959, s.584-588.

birine düşman yapmış hatta ölüm hadiseleri de vuku bulmuştur. Asıl mesken buhranı da bu kanun yüzünden olmaktadır. Bu kanun meriyetten kaldırılmazsa şu halde memlekette hala mal masuniyeti yok demektir. Halk bu haksız, yersiz kanunlar yüzünden çok feci ıstıraplar çekmektedir. Buna bir son verilmesini Demokrat Partinin ilk Hükümeti olan Adnan Menderes Hükümetinden sabırsızlıkla bekliyorum, rica ediyorum.” demişti.¹⁴³

Aslında DP muhalefetteyken de mülkiyet hakkı üzerinden Milli Korunma Kanunu'na eleştiriler getirmiştir.¹⁴⁴ Nitekim 14 Mayıs 1950 seçimleri öncesinde DP İstanbul Kongresi'nde konuşan DP lideri Celal Bayar,

“...Mesken meselesi diyorum, bugün şöylece etrafa baktığımız zaman görüyoruz ki, mesken sahipleri mülkiyet hakkına malik olmak için çırpınmaktadırlar. Bunlar mülklerinden istifade edemediklerini iddia etmektedirler. Buna karşı bir çok kiracı vatandaşlar da, kazancın noksanlığı ve hayat pahalılığı karşısında kira bedellerinden şikayetçidirler” diyerek Milli Korunma Kanunu'nun adını vermeden bu kanunun yarattığı sıkıntılara değinmiştir.¹⁴⁵

Diğer yandan Birinci Adnan Menderes Hükümeti'nin programında belirtilen “*mevzuattaki antidemokratik hükümleri içeren kanunları ve benzer hükümlerin*” demokrasiye uygun hale getirileceği şeklindeki vaat, Adliye Vekaleti'nde bir komisyon kurulmasıyla ve bütün kanunların incelenmeye başlanmasıyla karşılık bulmuştur. Milli Korunma Kanunu da bu antidemokratik kanunlarda yapılacak düzenlemeler arasında yer almıştır. Milli Korunma Kanunu'nda yapılması düşünülen

---

¹⁴³ **DPMGGMZ**, Sayı 1, 28 Mayıs 1950. Demokrat Parti Meclis Grubu toplantıları gizli olup bu toplantılara ait tutanaklar TBMM Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Toplam 305 adet mikrofilm şeklinde olan bu tutanaklarla ilgili daha geniş bilgi için Bkz.: Gülizar Beril TEKSOY, “Grup Toplantı Tutanaqlarında Demokrat Parti”, **Kebikeç**, Sayı:36, 2013, s.211-227. Grup toplantılarının önemi, milletvekillerinin partiye ve hükümete yönelik eleştirilerini rahatlıkla dile getirebilmeleri olmuştur. Ancak tutanakların mikrofilm olarak ulaşılabilen metinleri, redaksiyondan geçmemiş ve matbu hale dönüştürülmemiştir. Dolayısıyla bu durum bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Öncelikle tutanakların en başında üzerinde tarih ve sayı bulunan tek bir kapak bulunmaktadır. Ayrıca tutanakların orijinal yazımında A, B, C, D, E, İ büyük harfleri ve sayılarla sayfa sıraları görülmektedir. Bazı tutanaklarda ise bunların yanında sayfa numaraları, el yazısı ile yazılmıştır. Bazılarında ise herhangi bir işaret yoktur. Ek olarak çok sayıda kelime hatalı yazılmış, bazı sayfalarda da Osmanlı Türkçesiyle yazılmış cümleler bulunmaktadır. Birçok soruna karşın öneminden dolayı bu tezin yazımında grup toplantı tutanaklarından yararlanılmıştır. Öte yandan tutanakların bir düzen içinde olmayışı nedeniyle tutanaklardan yararlanan çeşitli kaynaklarda dipnot gösterimi de farklılaşmıştır. Bu tezin dipnotlarında ise, (**DPMGGMZ**, Kapaktaki Sayı, Kapaktaki Tarih) şeklinde dipnot gösterimi yapılmıştır. Sayfa numarasının gösterimindeki karışıklıklar nedeniyle sayfa numarasına yer verilmemiştir.

¹⁴⁴ Diren Çakmak, **Forum Dergisi 1954-1960**, İstanbul, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, Ekim 2010, s.491.

¹⁴⁵ “Demokratlar Zafere Hazırlanınız”, **Zafer**, 1 Nisan 1950, s.6.

değişikliklerde özellikle ev kiralaları üzerinde durulacağı, “*gerek gayrimenkul sahiplerini, gerekse kiracıları memnun edecek bir formül*” aranacağı belirtilmiş, ayrıca ticari işlemlerle ilgili hükümlerin kaldırılacağı bildirilmiştir.¹⁴⁶ Düzenlenecek kanunlar ile ilgili kendisiyle görüşen bir muhabire konuşan Adliye Vekili Halil Özyörük, hazırlanan kanun tasarıları hakkında bilgi vererek bazı kanunlarla ilgili düzenlenmelere gidileceğini söylemiştir. Bu arada antidemokratik hüküm içeren kanunlardan bahseden Vekil, Milli Korunma Kanunu’nun özellikle tutuklama ve ev aramalarına hakkındaki hükümlerine değinerek bunların değiştirileceğini, tutuklamaların hakim takdirine bırakılacağını ve hakim kararı olmadan arama yapılamayacağını belirtmiştir.¹⁴⁷ Bu konuda çalışmalar sürerken, ihtikarın önüne geçmek için de Milli Korunma Kanunu’nun yeni baştan ele alındığı dile getirilmiştir.¹⁴⁸

DP dönemi içinde Milli Korunma Kanunu 5766, 6084, 6444, 6731 ve 6751 sayılı kanunlarla beş defa değişikliğe uğramıştır. 5766 sayılı kanunda altmış beşinci ve altmış altıncı maddeler; 6084 sayılı kanunda otuzuncu ve elli altıncı maddeler; 6444 sayılı kanunda otuzuncu madde; 6731 sayılı kanunda otuz birinci, otuz altıncı, kırk üçüncü, elli üçüncü, elli dördüncü, elli beşinci, elli altıncı, elli yedinci, elli sekizinci, elli dokuzuncu, altmış üçüncü, altmış beşinci, altmış altıncı, altmış yedinci maddeler; 6751 sayılı kanunda altıncı madde yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca 6084 sayılı kanunla geçici sekiz madde, 6731 sayılı kanunla da geçici iki madde getirilmiştir. Bunların yanında Milli Korunma Kanunu’nun kiralarla ilgili otuzuncu maddesinden doğan ve on dokuz maddeden oluşan 6570 sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun çıkarılmış, 6634, 6767 ve 7023 sayılı kanunlarla bu kanunda değişikliklere gidilmiştir. 5712, 5845, 5941, 5942, 6097, 6107, 7123, 7128, 7147, 7148 ve 7172 sayılı kanunlarla ise 1945-1955 yıllarına ait Milli Korunma Kanunu’na göre yapılan harcamalara ilişkin bilançolar kabul edilmiştir. Ek olarak bu dönemde Milli Korunma Kanunu’na dayanılarak çeşitli yönetmelik, tebliğ ve sirkülerler de yayımlanmıştır. Milli Korunma Kanunu’nun uygulanması esas olarak İcra Vekilleri

¹⁴⁶ “Milli Korunma ve Meşhud Suçlar Kanunları Değişecek”, **Cumhuriyet**, 21 Temmuz 1950, s.1, 5.

¹⁴⁷ “Tadil Edilecek Kanunlar”, **Milliyet**, 12 Eylül 1950, s.1, 5. Ayrıca Bkz.: “Adalet Bakanının Demeci”, **Milliyet**, 29 Kasım 1950, s.1, 5.

¹⁴⁸ “Ticaret, Ekonomi Bakanının Dünkü Basın Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 9 Şubat 1951, s.1, 4; “Son Haberler”, **Milliyet**, 27 Şubat 1951, s.5.

Heyeti'nin yürürlüğe koyduğu kararlara dayanmaktadır. Bu kararlar ise Milli Korunma Kanunu'na göre kurulan Koordinasyon Heyeti tarafından alınmıştır.

1.1.2.2. Koordinasyon Heyeti

Hükümete ekonomiye geniş kapsamlı müdahale edebilme yetkileri veren Milli Korunma Kanunu, Koordinasyon Heyeti'nin almış olduğu kararlar ile yürütülmüştür. İcra Vekilleri Heyeti arasından seçilen vekillerden kurulu bu heyetin görevi, İcra Vekilleri Heyeti'nin uygulamaya koyacağı kararları hazırlamak, bununla ilgili olarak vekaletler arasında işbirliği sağlamaktır.

19 Şubat 1940 tarihinde uygulanmaya başlanan Milli Korunma Kanunu'nun dördüncü maddesi uyarınca Koordinasyon Heyeti oluşturulmuş, 20 Şubat 1940 ve 2/12879 sayılı Kararnameyle bu heyette Milli Müdafaa, Maliye, İktisat, Ziraat, Münakalat ve Ticaret Vekillerinin yer almasına karar verilmişti. Daha sonraki yıllarda İktisat ve Ticaret Vekaletleri birleştirilmiş, Milli Müdafaa Vekili ise heyetten çıkarılarak yerine İşletmeler Vekili alınmıştır.¹⁴⁹ 10 Temmuz 1958 tarihinde Koordinasyon Vekaleti kurulmasından¹⁵⁰ sonra 15 Eylül 1958 tarihli ve 4/10754 sayılı İcra Vekilleri Heyeti kararıyla Koordinasyon Vekili de Koordinasyon Heyeti'ne dahil edilecekti.¹⁵¹

Koordinasyon Heyeti'nin aldığı kararlar "K/" şeklinde gösterilmiş olup bu kararlar İcra Vekilleri Heyeti tarafından kararnamelerle uygulamaya konulmuştur. Ancak çıkarılan kararnamelerin yayımlanıp ilan edileceğine dair bir zorunluluk bulunmamaktadır.¹⁵²

Mili Korunma Kanunu'na dayanılarak DP döneminden önce 808 adet Koordinasyon Heyeti kararı alınmıştır. Bu kararlarının; K/1-K/650 sayılı olanları yani 650 tanesi savaş yıllarına¹⁵³, K/651-K/808 sayılı olanları yani 158 tanesi ise

---

¹⁴⁹ Memduh Tunçer, M. Fethi Arıemre, Rifat Akşit, **Milli Korunma Mevzuatı Şerh ve İzahı: Ticaretin Tanzim ve Murakabesi, Gayrimenkul Kiraları**, Ankara, Yıldız Matbaası, 1955, s.12-13. Burada şöyle bir soruyu sormak mümkündür: Halk ve milli müdafaa gereksinimleri için çıkarılan bu kanunu uygulayan heyetten Milli Müdafaa Vekili neden çıkarılmıştır?

¹⁵⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 14 Temmuz 1958, Sayı 9954, s.19719.

¹⁵¹ **T.C. Resmi Gazete**, 21 Ekim 1958, Sayı 10038, s.20411.

¹⁵² Ragıp Sarıca, **Türkiye'de İcra Uzunun Tanzim Salahiyeti**, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1943, s.300.

¹⁵³ Savaş yılları olarak 3 Eylül 1939 tarihinde Almanya'nın Polonya'ya saldırmasından 1945 yılının 2 Eylül günü Japonya'nın teslimine kadar olan süreç kabul edilmiştir.

savaş sonrasında DP iktidarına dek alınan kararlardır. DP dönemini içeren 1950-1960 yılları arasında ise K/809-K/1277 sayılı 469 adet Koordinasyon Heyeti kararı bulunmaktadır.¹⁵⁴ 1940 ile 1960 yılları arasındaki yaklaşık yirmi yıllık süre boyunca Koordinasyon Heyeti tarafından toplam 1.277 adet karar kabul edilmiştir.

1940-1950 yılları arasında çıkarılan kararlardan 519'u iktidar değişikliğinin yaşandığı 1950 yılında halen yürürlüktedir. Diğer 289 karardan 257 tanesi yine Koordinasyon Heyeti kararları ile kaldırılmış; K/175, K/346, K/394 ve K/436 sayılı kararlar ise yayımlanmadan iptal edilmiştir. Bunların yanı sıra 1950 yılından önce çıkarılan fakat yayımlanmayan 28 adet karar bulunmaktadır.¹⁵⁵

DP döneminde Koordinasyon Heyeti'nin almış olduğu 469 adet karardan; K/809-K/1015 sayılı kararlar 1950 yılı Mayıs ayı ile 1956 yılı Mayıs ayı arasında; K/1016-K/1168 sayılı kararlar 1956 yılı Haziran ayı ile 1958 yılı Temmuz ayı arasında; K/1169-K/1277 sayılı kararlar ise 1958 yılı Ağustos ayı ile 1960 yılı Mayıs ayı arasında alınmıştır. DP döneminde alınan Koordinasyon Heyeti kararlarının yıllara göre dökümü yapıldığında 1950 yılında 6, 1951 yılında 36, 1952 yılında 33, 1953 yılında 41, 1954 yılında 29, 1955 yılında 48, 1956 yılında 61, 1957 yılında 64, 1958 yılında 68, 1959 yılında 67 ve 1960 yılında ise 16 adet karar alındığı görülmektedir.¹⁵⁶

Milli Korunma Kanunu, İcra Vekilleri Heyeti'nin çıkardığı kararnameyle yürürlüğe girmiş, sonrasında Koordinasyon Heyeti oluşturulmuş ve bu heyetin çıkardığı kararlarla da kanun uygulanmaya başlamıştı. Milli Korunma Kanunu'nun altıncı maddesinde kanunun uygulanmasıyla ilgili alınan İcra Vekilleri Heyeti kararlarının, ilgili bakanlıkların teşkilatları ve Milli Korunma Kanunu hükümlerine dayanılarak oluşturulan kuruluşlar tarafından yerine getirileceği belirtilmişti. Bunlara ek olarak İcra Vekilleri Heyeti kararı ile 3656 sayılı kanun¹⁵⁷ hükümlerine uygun

---

¹⁵⁴ Resmi Gazete'lerde ve Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde yapılan araştırmalarda bunların 446 tanesine ulaşılmış, 23 tane karara ise ulaşılamamıştır.

¹⁵⁵ Ahmet Edib Kuşdemiroğlu, **Milli Korunma Mevzuatı ve Tatbikatı**, İstanbul, İstanbul Sanayi Odası Neşriyatı No:2, 1958, s.329-392.

¹⁵⁶ Kararların yıllara göre dağılımında Resmi Gazete'de yayımlandıkları tarih esas alınmıştır. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nden ulaşılabilen kararlarda ise İcra Vekilleri Heyeti kararnamelerinin kabul tarihine bakılmıştır. Ayrıca neşredilmeyen kararların tarihleri de kendilerinden önceki ve sonraki kararlar göz önüne alınarak yıllara göre dağıtılmıştır.

¹⁵⁷ Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 8 Temmuz 1939, Sayı 4253, s.12131-12169.

olarak geçici memurların kullanılabileceğini ortaya koymuştu.¹⁵⁸ 3954 sayılı kanunla yapılan değişiklikle bu madde genişleterek ele alınmıştı. Buna göre Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak verilen hizmetlerle uğraşmak ve Milli Korunma Kanunu'nda yazılı yetkilerle donatılmak üzere gerekli görülen devlet teşkilatında yeni memuriyetler kurma yetkisi verilmişti. Ancak Bakanlıkların merkez teşkilatında kurulacak kadroların TBMM'nin inceleme ve onayına sunulacağı belirtilmişti.¹⁵⁹ Nitekim 25 Haziran 1951 tarihinde alınan TBMM kararıyla K/373, K/381, K/421, K/427, K/429, K/431, K/465, K/466, K/492, K/493, K/501, K/507, K/515, K/537, K/571, K/581 ve K/588 sayılı kararlarla getirilen kadrolar ve bunlarla ilgili değişiklikler bu hüküm uyarınca onaylanmıştı.¹⁶⁰ Ayrıca çeşitli ticari ve sanayi işlerini yürütmek ve Hükümet tarafından bu kanundaki gösterilen yetkiler çerçevesinde verilen diğer işleri yapmak için İcra Vekilleri Heyeti kararı ile tüzel kişiliğe sahip işletmeler kurulabileceği, bu işletmelerin kadrolarının İcra Vekilleri Heyeti tarafından onaylanacağı ve bunlara bu kanunun kırk üçüncü maddede yazılı paradan gerekli miktarın ayrılabilmesi ortaya konmuştu.¹⁶¹ Öte yandan burada ortaya konmuş görev ve işlerin İcra Vekilleri Heyeti tarafından mevcut işletmelere de verilebileceği belirtilmişti.¹⁶² 4180 ve 4648 sayılı kanunlarla da kadro maaş ve ücretleri düzenlenmişti.¹⁶³

Kanunun kırk dördüncü maddesiyle vekaletlerim kanuna dayanarak yapacağı işlerin gerektireceği paranın, İcra Vekilleri Heyeti kararı ile vekalet emrine verileceği belirtilmiş olup teşkilat kadrolarının yine İcra Vekilleri Heyeti kararı ile tespit edilerek masraflarının yukarıda belirtilen sermayeden karşılanacağı öngörülmüştür. Ancak teşkilat kadroları masrafının yıllık 400 bin lirayı geçmemesi şartı tespit edilmiştir.¹⁶⁴ Daha sonra 3954 sayılı kanunla yapılan değişiklikle on dördüncü maddede belirtilen vekaletlerin kanuna dayanarak yapacağı işlerin yanına kuracağı işletmeler de eklenmiş ve işletmeler hariç tutularak teşkilat ve Koordinasyon Bürosu

¹⁵⁸ Özbil, **a.g.e.**, s.70; **T.C. Resmi Gazete**, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13213.

¹⁵⁹ Özbil, **a.g.e.**, s.92; **T.C. Resmi Gazete**, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.243.

¹⁶⁰ **TBMM TD**, D:9, C:8, B:94, 25 Haziran 1951, s.362; **T.C. Resmi Gazete**, 17 Temmuz 1951, Sayı 7860, s.1645-1649.

¹⁶¹ Ayrıca bu işletmelerin ve memurların, vatandaş ile ilişkilerinde özel hukuk hükümlerinin geçerli olacağı da ayrıca belirtilmiş olup bu işletmelerin sermayeleri ile bütün mallarının devlet malı olduğu hükmü getirilmiştir. Burada belirtilen şekilde kurulan işletmelerin denetimleri ise Milli Korunma Kanunu'nun elli birinci maddesi uyarınca yapılacaktır.

¹⁶² Özbil, **a.g.e.**, s.92.

¹⁶³ Özbil, **a.g.e.**, s.99, 105; **T.C. Resmi Gazete**, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2237-2238.

¹⁶⁴ Özbil, **a.g.e.**, s.75.

kadrolarının ücretleri ve diğer masraflar toplamının yıllık bir milyon lirayı geçmemesi şartı belirtilmiştir.¹⁶⁵ 4180 sayılı kanunla da teşkilat ve Koordinasyon Bürosu'nun kadro ve idare masrafları için konulmuş olan maddi sınır kaldırılmıştı.¹⁶⁶

Hükümete verilen bu sermayenin kaynakları; ödenekler, avanslar, krediler ve Ziraat Bankası tarafından ihraç ve Hazine tarafından kefalet edilecek bono veya tahviller olarak gösterilmişti. Hukuki açıdan bu sermaye ile yapılan bütün işlerin özel hukuka bağlı olduğu ve bu sermaye üzerinde suç işleyenler hakkında devlet malları aleyhine suç işleyenler hakkındaki cezai hükümlerin uygulanacağı belirtilmişti.¹⁶⁷ Bunun yanında 4648 sayılı kanunla değiştirilen on ikinci maddeye göre kanunun gerektirdiği hizmetler için işletmelere, küçük sanat ve iş sahiplerine kredi verilebileceği belirtilmiş, ayrıca halkın ve milli savunmanın hayati ihtiyacı olan zaruri maddelerin ithali için ticari işletmelere ve ticaret birliklerine kredi, döviz ve akreditif sağlanması uygun görülmüştü.¹⁶⁸

Kanunun ellinci maddesine göre, Milli Korunma sermayesinden kullanılan paraların Muhasebe-i Umumiye, Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunları hükümlerine ve Divan-ı Muhasebat kontrolüne tabi olmayacağı belirtilmişti.¹⁶⁹ Daha sonra 4180 sayılı kanunla yapılan değişiklikle İcra Vekilleri Heyeti'ne, Milli Korunma Kanunu'nun uygulamada olduğu sürece resmi daire ve işletmelerin¹⁷⁰ birbirleriyle olan alım ve satım işlerinde Arttırma ve Eksiltme ve İhale Kanunu'nun hükümlerini tamamen veya kısmen uygulamama yönünde karar alma yetkisi de verilmişti.¹⁷¹

Milli Korunma Kanunu'nun beşinci maddesi, kanununun uygulanması ile ilgili işleri görmek üzere bir büro kurulmasını öngörmüş¹⁷², bu amaçla 24 Şubat 1940 tarihinde 2/12898 sayılı İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesi ile Koordinasyon Bürosu kurulmuştu. Bu büronun kadrosu 1 genel sekreter, 6 büro şefi, 12 katip, 1 evrak şefi, 3 evrak memuru, 3 daktilo ve 3 hademedden oluşmaktaydı.¹⁷³ Daha sonra K/61,

¹⁶⁵ Özbil, **a.g.e.**, s.95; **T.C. Resmi Gazete**, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.244.

¹⁶⁶ Özbil, **a.g.e.**, s.101; **T.C. Resmi Gazete**, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2239.

¹⁶⁷ Özbil, **a.g.e.**, s.75.

¹⁶⁸ Özbil, **a.g.e.**, s.106; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7462.

¹⁶⁹ Özbil, **a.g.e.**, s.76.

¹⁷⁰ Bunlara Belediyeler ile sermayesinin yarıdan fazlası devletin veya devlet kuruluşu ve işletmelerinin dahil olduğu ticari kuruluşlar da dahildir.

¹⁷¹ Özbil, **a.g.e.**, s.101; **T.C. Resmi Gazete**, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2239.

¹⁷² Özbil, **a.g.e.**, s.70.

¹⁷³ **A.e.**, s.111.

K/122, K/331 ve K/680 sayılı kararlarla büronun kadrosunda düzenlenmelere gidilmiş, farklı tarihlerde çıkarılan K/327, K/423, K/486, K/490, K/560, K/588, K/679 ve K/714 sayılı kararlarla büroya çeşitli miktarlarda ödenek verilmesi kabul edilmişti. Ayrıca K/289 sayılı kararla Koordinasyon Bürosu'na bağlı Kağıt ve Matbuayı Düzenleme Bürosu kurulmuş, ancak daha sonra İktisat Vekaleti'ne bağlanmıştır.¹⁷⁴ 1948 yılına gelindiğinde, Koordinasyon Bürosu'nda sadece muamelat şefi ve daktilo kadrosunun kaldığı görünmektedir.¹⁷⁵ İlerleyen günlerde muamelat şefliği kadrosu da kaldırılacak, bu büroda yalnız daktilo kadrosu kalacaktır.¹⁷⁶

Milli Korunma Kanunu ile ilgili sermayenin hesapları ve belgeleri ile veznedarlık işleriyle Ziraat Bankası görevlendirilmiş olup teşkilat masrafları ile kanunun uygulamalarında yapılan ödeme ve tahsil işlemlerin her vekalet için ayrı özel hesaplarda gösterileceği belirtilmişti. Bunun yanında kanunun kırk dokuzuncu maddesi kanuna dayanılarak yapılan işlere ait hesaplara ilişkin muhasebe yöntemini ortaya koymuştu. Buna göre hesaplar Ziraat Bankası'nca düzenlenip Maliye Vekaleti tarafından onaylanacak bir muhasebe usulüne bağlanmıştır. Hesaplarla ilgili defterlerin, Ticaret Kanunu hükümlerine göre Ziraat Bankası tarafından tutulacağı öngörülmüş, muhasebe işlerinin ortaya çıkardığı maaş ve masrafların teşkilat için ayrılan paradan karşılanacağı belirtilmişti.¹⁷⁷

1950 yılına dek K/149¹⁷⁸, K/416¹⁷⁹, K/481¹⁸⁰, K/704¹⁸¹, K/772¹⁸² ve K/801¹⁸³ sayılı kararlarla Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun kadrosunda değişikliklere gidilmişti. Ayrıca K/333¹⁸⁴, K/558¹⁸⁵, K/623¹⁸⁶, K/700¹⁸⁷, K/722¹⁸⁸, K/772 ve K/801

---

¹⁷⁴ Özbil, a.g.e., s.339.

¹⁷⁵ T.C. Resmi Gazete, 3 Ocak 1948, Sayı 6796, s.13422.

¹⁷⁶ Kuşdemiroğlu, a.g.e., s.365.

¹⁷⁷ Özbil, a.g.e., s.75-76.

¹⁷⁸ A.e., s.361.

¹⁷⁹ A.y.

¹⁸⁰ A.y.

¹⁸¹ T.C. Resmi Gazete, 8 Ağustos 1947, Sayı 6679, s.12764.

¹⁸² T.C. Resmi Gazete, 16 Şubat 1949, Sayı 7133, s.15517.

¹⁸³ T.C. Resmi Gazete, 14 Şubat 1950, Sayı 7432, s.17757-17758.

¹⁸⁴ Özbil, a.g.e., s.361.

¹⁸⁵ A.y.

¹⁸⁶ Kuşdemiroğlu, a.g.e., s.359.

¹⁸⁷ T.C. Resmi Gazete, 11 Temmuz 1947, Sayı 6655, s.12646.

¹⁸⁸ T.C. Resmi Gazete, 18 Şubat 1948, Sayı 6835, s.13535.

sayılı kararlarla da bu büronun masraflarını karşılamak için Ziraat Bankası'na çeşitli tutarlarla ödenek verilmişti.

1 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe giren K/821 sayılı kararla, Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 26 Ocak 1950 tarih ve 3/10515 sayılı İcra Vekilleri Heyeti kararıyla yürürlüğe giren K/801 sayılı kararla onaylanmış kadroları değiştirilmiştir. Buna göre 1 adet müdür-muhasebeci, 1 adet şef, 1 adet tetkik memuru, 2 muhasip ve 1 evrak, dosya memuru ve daktilograftan oluşan 6 kişilik yeni kadro oluşturulmuştur. Bunun yanında bu büronun 1951 yılı kadro ve benzeri giderleri için Ziraat Bankası emrine 38.085 lira ödenek verilmiş ve geçen yılın ödeneğinden artan tutar iptal edilmiştir.¹⁸⁹ 1952 yılına gelindiğinde ise, Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1952 yılı kadro ve benzeri giderlerine karşılık 33.524 lira ödenek verilmiştir.¹⁹⁰ Ancak bu ödeneğin finansmanı için ayrı bir karara daha ihtiyaç duyulmuştur. K/877 sayılı kararla bu ödeneğin, Adliye Vekaleti'ne daha önce verilen ödenekten iptal edilerek karşılanması uygun görülmüştür.¹⁹¹ Ziraat Bankası'nda kurulmuş olan Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1953 yılı kadro ve benzeri giderleri için 37.847 lira¹⁹²; 1954 yılı için 37.717 lira¹⁹³; 1955 yılı için 37.812 lira¹⁹⁴ ve 1956 yılı için 38.436 lira¹⁹⁵ ödenek yine aynı bankaya verilmiştir.

Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1957 yılı kadro ve benzeri giderleri için Ziraat Bankası emrine 50.810 lira¹⁹⁶, 1958 yılı için 47.048 lira¹⁹⁷ verilmiştir. Bu kararlarla ilgili yıllara ait ödeneklerin Milli Korunma Kanunu'nun kırk beşinci maddesine göre, Ziraat Bankası'ndan alınacak kredilerle sağlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca 30 Nisan 1958 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren K/1148 sayılı kararla,

¹⁸⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 26 Mart 1951, Sayı 7768, s.885-886.

¹⁹⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 2 Nisan 1952, Sayı 8075, s.3261-3262.

¹⁹¹ **T.C. Resmi Gazete**, 6 Ekim 1952, Sayı 8225, s.4630.

¹⁹² **T.C. Resmi Gazete**, 11 Nisan 1953, Sayı 8383, s.6014. Bu karar Resmi Gazete'de yayımlandığında İcra Vekilleri Heyeti kararında 1952 yılı kadro ve sair giderleri denilmiştir. Ancak 8386 sayılı Resmi Gazete'de bu ifade 1953 yılı olarak düzeltilmiştir. Diğer yandan bu ödenek, Adliye Vekaleti'ne daha önce verilip kullanılmayan ödenekten kalanların iptali ile karşılanacaktır.

¹⁹³ **T.C. Resmi Gazete**, 13 Mart 1954, Sayı 8657, s.8615. Bu ödenek de bir yıl önce yapıldığı gibi Adliye Vekaleti'ne daha önce verilip kullanılmayan ödenekten kalanların iptali ile karşılanacaktır.

¹⁹⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 30 Mart 1955, Sayı 8968, s.11419-11420. Bu ödenek, daha önce verilen ödeneklerden 8.129,10 lirası Başvekalet, 2.824,72 lirası Adliye Vekaleti, 4.766,11 lirası Hariciye Vekaleti ve 22.002,07 lirası K/708 sayılı karar ile Ziraat Bankası emrine verilen krediden iptal edilerek karşılanacaktır.

¹⁹⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 1 Mart 1956, Sayı 9247, s.13755. Bu ödenek, K/708 sayılı kararla Ziraat Bankası'na verilen ödenekten iptal edilerek karşılanacaktır.

¹⁹⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 8 Mayıs 1957, Sayı 9601, s.17039.

¹⁹⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 3 Mart 1958, Sayı 9848, s.18831.

1956 ve 1957 yılı kadro ve benzeri giderler için K/1012 ve K/1085 sayılı kararlarla verilen toplam 89.246 lira ödenekten kullanılmayan 13.721,90 liranın iptal edilmesi uygun görülmüştür.¹⁹⁸ Bunların yanında K/1025 sayılı kararla Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1953 yılı kadro ve benzeri giderlerinin K/889 sayılı kararla verilen ödenekle karşılanamayan tutarının Ziraat Bankası emrine K/708 sayılı kararla verilen ödenekten kalanların iptaliyle karşılanması uygun görülmüştür.¹⁹⁹

K/1203 sayılı kararla Ziraat Bankası'nda kurulu Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1959 yılı kadro ve diğer giderleri için 51.646 lira verilmiştir.²⁰⁰ 1 Mart 1959 tarihinde itibaren yürürlüğe giren K/1229 sayılı kararla K/1203 sayılı kararla verilen ödenekten kalan 43.522,94 lira iptal edilmiş, bunun yerine 76.410 lira yeni ödenek aynı banka emrine verilmiştir.²⁰¹ K/1219 sayılı kararla daha önce K/1142 sayılı kararla Muhasebe Bürosu'nun 1958 yılı giderleri için verilen ödenekten kalan 8.283,79 liranın iptal edilmesi uygun görülmüştür.²⁰² K/1265 sayılı kararla ise 1960 yılı için 73.230 liralık ödenek ayrılmıştır.²⁰³

DP döneminden önce Milli Korunma Kanunu'nun bu hükümlerine uygun olarak Koordinasyon Heyeti Kararlarının uygulanması Bakanlık, Valilik ile Belediye gibi mülki ve yerel idareler ve TMO, Sümerbank, Petrol Ofisi gibi çeşitli kurumlar aracılığıyla yürütülmüştü. 1950-1960 yılları arasında da esas olarak yine mülki ve yerel idarelerle K/103 sayılı Koordinasyon Heyeti kararıyla kurulmuş Petrol Ofisi'nden, 3491 sayılı kanunla²⁰⁴ kurulan TMO'dan yararlanılmıştır. Milli Korunma Kanunu'na dayalı mali işlemlerle ilgili kayıtları Ziraat Bankası'nda kurulmuş olan Muhasebe Bürosu tutarken, ihracatın ve üretimin devamlılığını sağlamak için Tevzin Fonu; et ve balık işleriyle ticaretini düzenlemek için Et ve Balık Kurumu kurulmuştur. Bunların yanında ülkenin farklı yerlerinde kurulu Tarım Satış Kooperatifleri²⁰⁵ aracılığıyla tarım piyasasına müdahaleler yapılmıştır. Öte yandan

¹⁹⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 30 Nisan 1958, Sayı 9895, s.9200-9201.

¹⁹⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 31 Temmuz 1956, Sayı 9369, s.15218.

²⁰⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 3 Şubat 1959, Sayı 10125, s.20932.

²⁰¹ **T.C. Resmi Gazete**, 25 Temmuz 1959, Sayı 10262, s.22227.

²⁰² **T.C. Resmi Gazete**, 6 Haziran 1959, Sayı 10224, s.21838.

²⁰³ **T.C. Resmi Gazete**, 25 Şubat 1960, Sayı 10441, s.686.

²⁰⁴ Toprak Mahsulleri Ofisi Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 13 Temmuz 1938, Sayı 3958, s.10250-10252.

²⁰⁵ Söz konusu yıllarda Türkiye'de var olan kooperatif birlikleri arasında Bursa Tarım Kooperatifleri Birliği, Giresun Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri, Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, İzmir Üzüm Tarım Satış Kooperatifi Birliği, İzmir

1950 yılı öncesinde kurulu Ticaret Ofisi'nin kaldırılmasına karar verilmiş ve bu Ofis tasfiye haline konulmuştur.²⁰⁶

1.1.2.3. Milli Korunma Bilançoları

Milli Korunma Kanunu'nun kırk sekizinci maddesine göre, kanunun uygulandığı takvim yıllarına ait işlerin kâr ve zarar hesabı ile teşkilat ve tesisat masraflarının aktif ve pasifine ait envanterlerin eklendiği bir bilançonun hazırlanması öngörülmüştü. Elli birinci maddede ise kanuna dayanılarak yapılan işlere ilişkin hesapların 3460 sayılı kanun ile kurulan Umumi Murakebe Heyeti²⁰⁷ tarafından soruşturulup kontrol edileceği ayrıca her takvim yılına ait bilanço ve buna ilişkin Umumi Murakebe Heyeti raporu ile işlerle ilgili vekillerin görüşleri ile birlikte Başvekalet tarafından TBMM'ye gönderileceği belirtilmişti. Bu işlem için de, hesaba ilişkin yılın sona ermesinden itibaren en geç altı ay için gönderilme süresi verilmişti. Ayrıca hazırlanan bilançoların TBMM tarafından onayının ilgililerin ibrası anlamına geleceği belirtilmişti.²⁰⁸ Daha sonra 4945 sayılı kanunun elli birinci maddede yaptığı değişiklikle kanuna dayanılarak yapılan işlere ilişkin hesapların Umumi Murakebe Heyetince soruşturulup kontrol edilmesi yerine adı geçen heyet tarafından incelenmesi kabul edilmişti. Ek olarak her takvim yılına ait bilanço ve buna ilişkin

---

Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifi Birliği, Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, İzmir Tarım Satış Kooperatifleri Birliği ve Çukurova Tarım Satış Kooperatifleri Birliği bulunmaktadır. Tarım satış kooperatifleri 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanuna göre kurulmuştur. Bu kanun için Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 2 Teşrinisani 1935, Sayı 3146, s.5754-5756. Ayrıca 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu da bulunmaktadır. Bu kanun için Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 2 Teşrinisani 1935, Sayı 3146, s.5756-5758.

²⁰⁶ Buna karşın, 1958 yılına gelindiğinde hala bu tasfiye işlemi gerçekleşmemiştir. 1950 yılında tasfiyeye konulan Ticaret Ofisi'nin işlemleriyle 1953 yılı itibarıyla Et ve Balık Kurumu görevlendirilmiştir. Diğer yandan Ticaret Vekili tarafından bu Ofisin uygulamalarına ait davalar olduğu ve bunlarının bitmesinin beklendiği söylenmiştir. Bkz.: **TBMM ZC**, D:11, C:4, İ:78, 9 Haziran 1958, s.375.

²⁰⁷ 17.06.1938 tarihli ve 3460 sayılı Sermayesinin Tamamı Devlet Tarafından Verilmek Suretiyle Kurulan İktisadi Teşekküllerin Teşkilatı ile İdare ve Murakibleri Hakkında Kanun ile kurulan Umumi Murakebe Heyeti'nin görevi, aynı kanunun 10.maddesinde açıklanmıştır. Buna göre heyetin görevi; *“Umumî murakabe heyetinin vazifesi; bu kanun hükümlerine tâbi teşekküllerle 26 ncı madde mucibince kurulacak müesseselerin idare şekil ve tarzlarını ve gayelerine ve iktisadî, ticarî ve sınaî esas ve icablara uygun ve verimli ve rasyonel bir şekilde işleyip işlemediklerini ve hususile mevcut şartlara göre emsali müesseselerle mukayeseli maliyet hesaplarını her hesap yılı içinde en az bir defa tedkik, tahlil ve murakabe etmek ve buna dair raporlarını İktisad vekâletile alâkalı vekâlete ve teşekküle vermektir.”* şeklinde tanımlanmıştır. Umumi Murakebe Heyeti, 1960 yılına gelindiğinde Yüksek Denetleme Kurulu adını almıştır. Umumi Murakebe Heyeti ile ilgili detaylı bilgi için Bkz.: Recai Akyel, **Umumi Murakebe Heyeti'nden Sayıştay'a Yüksek Denetleme Kurulu (1938-2010)**, Ankara, 150.Kuruluş Yıldönümü Yayınları, Mayıs 2012.

²⁰⁸ Özbil, **a.g.e.**, s.76.

Umumi Murakebe Heyeti raporu ile işlerle ilgili vekillerin görüşleriyle birlikte Başvekalet tarafından TBMM'ye gönderilme süresi altı aydan bir yıla çıkarılmıştı.²⁰⁹

Milli Korunma Kanunu'nun bu hükümleri doğrultusunda 1950 ile 1960 yılları içinde öncelikle CHP dönemine ait 1945, 1946, 1947, 1948, 1949 takvim yıllarının kâr ve zarar hesaplarını gösteren bilançolar TBMM'de görüşülüp kanun şekline getirilerek kabul edilmiştir. Sonrasında ise hem CHP hem de DP Hükümetleri'nin başta olduğu 1950 takvim yılının Milli Korunma Kanunu'na göre yapılmış harcamalarına ilişkin bilanço TBMM'de onaylanmıştır. 1945 takvim yılı bilançosu 26 Ocak 1951'de²¹⁰, 1946 takvim yılı bilançosu 3 Aralık 1951'de²¹¹, 1947 takvim yılı bilançosu 2 Haziran 1952'de²¹², 1948 takvim yılı bilançosu 2 Haziran 1952'de²¹³, 1949 takvim yılı bilançosu 2 Temmuz 1953'te²¹⁴, 1950 takvim yılı bilançosu 2 Temmuz 1953'te²¹⁵ tarihlerinde tümü veya maddeleri üzerinde söz isteyen olmadan açık oylama ile kabul edilmiştir.²¹⁶

Bu yıllarda Milli Korunma Kanunu'nun elli birinci maddesinin açık hükmü olmasına rağmen bu bilançolar bir yılı aşan sürelerle TBMM'ye gönderilmiştir. Bu konuda CHP ve DP dönemlerinde görev yapan İcra Vekilleri Heyetleri, kanunun bu hükmüne uygun davranmamışlardır. Milli Korunma Kanunu'nun kırk sekizinci ve

²⁰⁹ 14 Haziran 1946 tarihli ve 4945 sayılı Milli Korunma Kanunu'nun 51.Maddesiyle Bu Kanunun 4648 Sayılı Kanunla Değiştirilen 10, 32, 32, 57, 66, 67 ve 68'inci Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 20 Haziran 1946, Sayı 6338, s.10794-10795.

²¹⁰ 5712 sayılı Milli Korunma Kanununa Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1945 Takvim Yılı Bilançosunun Onanması Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 31 Ocak 1951, Sayı 7722, s.482. 1945 yılı bilanço raporu için Bkz.: **TBMM TD**, D:9, C:4, 35.Birleşime Ek S. Sayısı: 80.

²¹¹ 5845 sayılı Milli Korunma Kanununa Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1946 Takvim Yılı Bilançosunun Onanması Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 11 Aralık 1951, Sayı 7979, s.2386. 1946 yılı bilanço raporu için Bkz.: **TBMM TD**, D:9, C:11, 12.Birleşime Ek S. Sayısı: 288.

²¹² 5941 sayılı Milli Korunma Kanununa Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1947 Takvim Yılı Bilançosunun Onanması Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 10 Haziran 1952, Sayı 8131, s.3871. 1947 yılı bilanço raporu için Bkz.: **TBMM TD**, D:9, C:16, 29.Birleşime Ek S. Sayısı: 200.

²¹³ 5942 sayılı Milli Korunma Kanununa Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1948 Takvim Yılı Bilançosunun Onanması Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 10 Haziran 1952, Sayı 8131, s.3871. 1948 yılı bilanço raporu için Bkz.: **TBMM TD**, D:9, C:16, 29.Birleşime Ek S. Sayısı: 200.

²¹⁴ 6097 sayılı Milli Korunma Kanununa Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1949 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 9 Temmuz 1953, Sayı 8453, s.6634. 1949 yılı bilanço raporu için Bkz.: **TBMM TD**, D:9, C:24, 100.Birleşime Ek S. Sayısı: 164.

²¹⁵ 6107 sayılı Milli Korunma Kanununa Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1950 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 10 Temmuz 1953, Sayı 8454, s.6651. 1950 yılı bilanço raporu için Bkz.: **TBMM TD**, D:9, C:24, 100.Birleşime Ek S. Sayısı: 226.

²¹⁶ Bu kanunların TBMM'de görüşülmesi ve oylama sonuçları için Bkz.: 1945 yılı için **TBMM TD**, D:9, C:4, B:32, 19 Ocak 1951, s.381, 386, 394, 440-443; 1946 yılı için **TBMM TD**, D:9, Cilt:11, B:12, 3 Aralık 1951, s.21-22, 32-35; 1947 ve 1948 yılları için **TBMM TD**, D:9, C:16, B:79, 2 Haziran 1952, s.9, 15, 17, 25-32; 1949 yılı için **TBMM TD**, D:9, C:24, B:100, 2 Temmuz 1953, s.86, 89, 90, 96, 103-106; 1950 yılı için **TBMM TD**, D:9, C:24, B:100, 2 Temmuz 1953, s.92, 93, 97, 143-146.

elli birinci maddeleri uyarınca daha sonraki yıllarda 1951, 1952, 1953 ve 1954 yıllarına ait bilançolar TBMM tarafından kabul edilmiştir. Daha önceki bilançoların kabulünde olduğu gibi bu bilançolarda da Milli Korunma Kanunu'nda belirtilen 1 yıllık süreye uyulmamıştır. Nitekim 1951 yılına ait bilançoyla ilgili görüşmede Hürriyet Partisi²¹⁷ (HP) milletvekili Fethi Çelikbaş, üzerinden 7 yıl geçtikten sonra bu hesabın Meclis'e gelmesinin Anayasa'nın bütçeyle ilgili hükümlerine göre değerlendirilirse doğru olmadığını dile getirmiştir.²¹⁸ Daha sonra 1952 yılı bilançosunun Meclis'te görüşülmesinde söz alan CHP Adana milletvekili Hamza Eroğlu, Milli Korunma Kanunu'nun elli birinci maddesine atıfla iki şekilde gecikme olduğunu belirterek 1952 yılına ait bilançonun kanuna göre, 1953 yılı sonunda TBMM'ye arz edilmesi gerekirken, 1954 yılı sonunda 1 yıllık gecikmeyle gönderildiğini bundan dolayı da Başvekalet ve ilgili dairelerin sorumlu olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu kanun tasarisının Meclis'e gönderilmesinden 3,5 yıl sonra Genel Kurul'da görüşülmesinin Meclis organlarının çalışmalarının ve çabalarının yeterli olmadığı yönünde düşünceleri kanıtlar nitelikte olduğunu öne sürmüştür. Bu durumun Meclis'in denetleme görevini yerine getirmesinde çok yavaş davrandığını gösteren bir örnek olduğunu söyleyen Hamza Eroğlu'na Bütçe Komisyonu Başkanı Şevki Hasırcı yanıt vermiştir. 1950 yılında beri Bütçe Komisyonu'nda görev aldığını belirten Hasırcı; 1950 yılında komisyonunun gündeminde 1945, 1946 ve 1947 yıllarına ait bilançoların olduğunu, bu gecikmelerin bugünkü hesapları etkilediğini belirtmiştir. Bunun yanında 1952 yılına ait bilançonun kanuni süreler içinde komisyona sevk edildiğini ancak 1951 yılı hesaplarında komisyon tarafından kabul edilmeyen bazı noktaların uzun süre kontrol edilmesi ve Ticaret Vekaleti tarafından üzerinde çalışmasının 1952 yılına ait çalışmaların gecikmesine yol açtığını dile getirmiştir.²¹⁹

İlerleyen aylarda bilançoların gecikmesi konusu, 1955 yılına ait bilanço ile ilgili görüşmelerde tekrar gündeme gelmiştir. Bu yıla ait bilançonun TBMM'deki görüşmelerinde gecikmeden sorumlu olanlar hakkında Bütçe Komisyonu'ndan Genel Kurula açıklama isteyen CHP Niğde milletvekili Asım Eren'i Bütçe Komisyonu

---

²¹⁷ Hürriyet Partisi, DP içinde muhalif olanların ayrılmasıyla kurulmuştur. Bu partiyle ilgili olarak Bkz.: Diren Çakmak, **Hürriyet Partisi Ana Nizamnamesi ve Programı 1955-1958**, İstanbul, Libra Kitap, 2016.

²¹⁸ **TBMM ZC**, D:11, C:4, İ:75, 2 Haziran 1958, s.288.

²¹⁹ **TBMM ZC**, D:11, C:4, İ:78, 9 Haziran 1958, s.374-375.

adına Reşat Akşemsettinioğlu cevaplamıştır. 1950 yılında Bütçe Komisyonu'nda Milli Korunma Kanunu'nun verdiği yetkilerle kurulan işletmelerin 1944 yılından başlayan birikmiş hesaplarının incelemeye alındığını söyleyen Akşemsettinioğlu, 1954 yılında ancak 1949 yılına kadar olan hesapların tasfiye edilip Meclis'e arz edildiğini ifade etmiştir. 1954 yılında ise, 1949 yılı hesaplarının incelenmeye başlandığını ve devam eden yıllara ait incelemelerinde bu şekilde sürdüğünü belirtmiştir. Diğer taraftan, Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak kurulan bazı kurumların kendilerine ait sermayeden fazla zarar etmeleri de Asım Eren tarafından dile getirilmiş, hatta bununla ilgili "*hakikaten üzülmeyecek büyük ihmal ve terahilerle ve kanuni mesuliyet göze çaracak vaziyette*" olduğu şeklinde bir saptama yapmıştır. Ayrıca Ziraat ve İşletme Vekaletlerinin, Umumi Murakebe Heyeti raporlarıyla ilgili görüşlerinde kendilerini ilgilendiren taraf olmadığı belirtmelerine dikkat çekmiş, öte yandan tasfiyeye uğrayan İstanbul Mahrukut Ofisi ile Ticaret Ofisi işleriyle ilgili sorumluların "*...cezaevinde bulunmayışına hayret etmemek mümkün değildir*" demiştir. Yaklaşık iki yıllık gecikme nedeniyle ilgililerin cezalandırılması gerektiği belirterek "*mum dibine ışık vermez*" misali gibi Milli Korunma Kanunu'nun kendi kurumlarında birçok problemler olduğunu ileri sürmüştür.²²⁰

Sonuç olarak 1951 takvim yılı bilançosu 2 Haziran 1958'de²²¹, 1952 takvim yılı bilançosu 9 Haziran 1958'de²²², 1953 takvim yılı bilançosu 25 Haziran 1958'de²²³, 1954 takvim yılı bilançosu 25 Haziran 1958'de²²⁴ TBMM tarafından kabul edilmiştir. 1955 takvim yılı bilançosu ise daha sonra 8 Aralık 1958²²⁵ tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir. Bunların yanında 1956 takvim yılına ait

---

²²⁰ **TBMM ZC**, D:11, C:6, İ:12, 8 Aralık 1958, s.83-88.

²²¹ 7123 sayılı Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1951 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 9 Haziran 1958, Sayı 9927, s.19475-19476. 1951 yılı bilanço raporu için Bkz.: **TBMM ZC**, D: 11, C:4, 75.İnikata ek S. Sayısı:95.

²²² 7128 sayılı Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1952 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 13 Haziran 1958, Sayı 9931, s.19535. 1952 yılı bilanço raporu için Bkz.: **TBMM ZC**, D: 11, C:4, 78.İnikata ek S. Sayısı:106.

²²³ 7147 sayılı Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1953 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 3 Temmuz 1958, Sayı 9945, s.19657-19658. 1953 yılı bilanço raporu için Bkz.: **TBMM ZC**, D: 11, C:4, 85.İnikata ek S. Sayısı:130.

²²⁴ 7148 sayılı Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1954 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 3 Temmuz 1958, Sayı 9945, s.19658. 1954 yılı bilanço raporu için Bkz.: **TBMM ZC**, D: 11, C:4, 85.İnikata ek S. Sayısı:152.

²²⁵ 7172 sayılı Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1955 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 12 Aralık 1958, Sayı 10081, s.20652-20653. 1955 yılı bilanço raporu için Bkz.: **TBMM ZC**, D: 11, C:6, 12.İnikata ek S. Sayısı:167.

bilanço²²⁶ ve 1957 takvim yılına ait bilanço²²⁷ Bütçe Komisyonu'na havale edilmiştir. Ancak bu bilançolar TBMM'de görüşülemeden DP iktidarı sona ermiştir. 1956-1960 yılları arasındaki takvim yıllarını içeren bilançolara kabul edilmedikleri veya hazırlanmadıkları için ulaşılamamıştır.

Milli Korunma Kanunu'nda mali hükümlere dair son madde olan elli ikinci maddeye göre de kanuna artık ihtiyaç kalmadığına karar verilip ilan edilmesinin ardından Ziraat Bankası tarafından İcra Vekilleri Heyeti emrine verilen sermaye ile yapılan işlerin tasfiyesine başlanıp sonuçlarının Hazine'ye devredileceği ortaya konmuştu. Zarar oluşması durumunda Maliye Vekaleti bütçesine konulacak tahsisat ile karşılanacağı ve tasfiye işlerinin sonunda tasfiye bilançolarının, yıllık bilançolar gibi TBMM'ne arz edileceği belirtilmişti.²²⁸ Ancak Milli Korunma Kanunu kaldırılmadan DP dönemi sona erecek, bu dönem içinde bu madde hükümleri uygulanamayacaktır.

1.2. Sanayi, Maden, Tarım ve Hayvancılık Sektörlerindeki Uygulamalar

1.2.1. Sanayi Sektöründeki Uygulamalar

Türkiye'de sanayi, dünya piyasalarına ürün veren ve üretimi ticari amaca yönelik sanayileşmiş ülkelerden farklı olarak daha çok zirai ürünlerin işlenmesine dayanan bir yapıdadır. Dolayısıyla çalışan sayıları da buna paralel olarak düşük seviyelerdedir. 1950 yılında 892 bin olan sanayi işçisi sayısı, 1955 yılında 1.123.000 düzeyindedir.²²⁹ Diğer yandan milli gelirden ziraatten sonra sanayi sektörü gelse de bunun önemli düzeyde bir katkısının olduğunu söyleyememek mümkün değildir. Nitekim sanayi gelirlerinin milli gelire oranı 1953 yılında %10,3, 1954 yılında %12,0, 1955 yılında %11,6, 1956 yılında %11,6, 1957 yılında %11,7, 1958 yılında %10,8, 1959 yılında %10,7 ve 1960 yılında %10,9 olmuştur. Sanayi alanındaki

²²⁶ TBMM ZC, D:11, C:4, İ:84, 23 Haziran 1958, s.577.

²²⁷ TBMM ZC, D:11, C:11, İ:28, 25 Ocak 1960, s.309.

²²⁸ Özbil, **a.g.e.**, s.76.

²²⁹ Cillov, **a.g.e.**, s.237. 1955 yılında Türkiye'de sanayi alanında çalışanların genel nüfusa oranı %4 seviyelerindedir. Sanayileşmiş ülkelerde bu oran 1946 yılında Fransa'da %30, 1947 yılında Belçika'da %49, 1950 yılında ABD'de %36, 1951 yılında İngiltere'de %49, Hindistan'da %11, Yunanistan'da %19, Yugoslavya'da %15, 1954 yılında İtalya'da ise %30'dur. Bununla ilgili olarak Bkz.: Cillov, **a.g.e.**, s.238-239.

yetersizlik nedeniyle sanayi ürünlerine olan ihtiyaç büyük çoğunluğunun yurtdışından ithal edilmesiyle giderilmektedir. Türkiye’de sanayi özellikle cumhuriyetin kurulmasından sonra önem verilen bir alan olmuştur. Bu yıllarda çok az sayıda mensucat, çimento, zeytinyağı, çırçır ve sigara fabrikaları dışında sanayi kuruluşu bulunmazken, ihtiyaç olan birçok mal ithal edilmekteydi. Un, şeker gibi temel maddeler bile ithal edilirken, 1927 yılında yapılan ithalatta %90 oranında mamul ve yarı mamul ürün ithal edilmiş, bunların %70’i tüketim ve %30’u da üretim maddeleri olmuştur. Bu dönemde öncelikle Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılarak yeni fabrikalar kurulması için çaba harcanmış, ancak tam anlamıyla başarıya ulaşamamıştır. Özellikle 1930 yılında, dünyadaki ekonomik krizin etkilerinin Türkiye’de de görülmesiyle zirai ürün fiyatları ve dolayısıyla ihracat azalmış, bunun sonucunda da ithalatta kısıtlama yapılmıştır. Böylece Türkiye’de ithal edilemeyen ürünleri yurtiçinde üretme yoluna gidilmiş, beş yıllık bir sanayi planı uygulanmaya başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı’na kadar çeşitli alanlarda gelişen sanayi, savaş yıllarında ve takip eden yıllarda çok az ilerleme kaydetmiştir. 1950’li yıllarda ise devletçiliği azaltma çabaları, özel sektörün çeşitli sınai yatırımlara girişmesini sağlamış, ayrıca yabancı sermaye de sınai alanlarda faaliyetlere girişmiştir. Bu dönemde 1948 fiyatları 100 kabul edilerek yapılan indekse göre 1950 yılında 104 olan sınai üretimi, 1960 yılına gelindiğinde 242 olmuştur.²³⁰

Türkiye’de 1950’li yıllarda gıda, içki, tütün, mensucat, giyim eşyası, kereste, mobilya ve mefruşat, selüloz ve kağıt, matbaacılık ve neşriyat, deri ve deri mamulleri, kauçuk, kimya maddeleri ve müstahzarlar, maden kömürü ve petrol ürünleri, taş, toprak, cam, çini maddeleri, maden izabesi ve madeni kaba mamulleri, madeni eşya, makina, elektrik makinaları, nakil vasıtaları sanayii gibi geniş bir faaliyet alanı gösteren sanayi bulunmaktadır.²³¹ Bu dönemde sanayi, ülke ihtiyaçlarına göre yetersiz kalmakta olup gerekli sanayi ürünleri ithal edilmektedir. Türkiye’de ihracat yapabilen sanayi ise başta halı, balık, şarap, şeker, zeytinyağı olmak üzere çok sınırlı kalmakta olup daha çok sanayi hammaddesi olan pamuk, demir, krom, yağlı tohumların ihracatı yapılmaktadır.²³² Diğer yandan pamuklu

---

²³⁰ Cillov, **a.g.e.**, s.241-246.

²³¹ **1959 Sanayi Envanteri**, T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, 1960, s.41-46.

²³² Cillov, **a.g.e.**, s.247-249.

mensucat, gıda maddeleri, içki, tütün, giyim eşyası sanayi ülke ihtiyacına yetecek konumdadır.²³³

Tablo 1.2: 1948 Yılı Üretim Faktörleri Fiyatlarıyla Milli Gelirin Sektörel Dağılımı

	Tarım	Sanayi	Ulaştırma	Hizmet
1950 ²³⁴	50,0	16,1	5,4	28,5
1951	52,3	15,0	5,1	27,6
1952	51,3	15,5	5,7	27,5
1953	50,6	16,5	5,5	27,4
1954	44,9	17,7	7,3	30,1
1955	45,4	17,2	7,5	29,9
1956	46,3	16,9	7,3	29,5
1957	44,7	17,9	7,3	30,1
1958	46,9	16,7	6,5	29,9
1959	44,9	16,7	7,5	30,9
1960	43,9	16,8	7,9	31,4

Kaynak: Gülten Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Strüktürel Değişme 1950-1960**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1964, s.3.

1950-1960 yıllarını kapsayan dönemde milli gelirden tarım azalmış, ulaştırma ve hizmet artarken, sanayi payı ise aynı düzeyde kalmıştır.²³⁵

²³³ **A.e.**, s.250. Bu sanayi kolları hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Cillov, **a.g.e.**, s.250-266. Ayrıca sanayinin niteliği hakkında da Bkz.: Cillov, **a.g.e.**, s.s.282-317.

²³⁴ Bu tabloda ve tez metninde kullanılan diğer tablolarda 1950 ve 1960 yıllarının tamamı DP dönemine ilişkin olmasa da, bu yıllara ait bilgiler bütün yılı kapsayacak şekilde verilmiştir.

²³⁵ Hizmet sektörü; ticaret, mali işletmeler, serbest meslek ve hizmetler, mesken gelirleri, devlet hizmetlerinden oluşmaktadır.

Tablo 1.3: 1948 Yılı Faktör Fiyatlarıyla Safi Hasıla Endeksleri

	Maden	İmalat	İnşaat	Elektrik, Su, Gaz
1948	100	100	100	100
1950	123,1	108,0	162,2	118,0
1951	153,2	115,0	168,7	132,0
1952	181,8	122,9	203,5	153,5
1953	200,3	135,0	282,2	183,0
1954	182,2	143,4	233,7	217,5
1955	191,6	148,2	245,5	256,5
1956	227,1	155,1	249,0	295,5
1957	247,3	165,6	308,2	357,5
1958	130,1	174,4	331,3	385,0
1959	213,4	181,4	350,1	431,5
1960	215,1	188,9	352,6	479,0

Kaynak: Kazgan, *Türkiye Ekonomisinde Strüktürel Değişme*, s.4.

Diğer yandan toplam yatırımların bu dönemde yüzde olarak dağılımı da şu şekilde olmuştur:

Tablo 1.4: Toplam Yatırımların Sektörel Dağılımı

	Özel Sektör	KİT	Kamu Sektörü
1950	% 57	% 15	% 28
1951	% 61	% 13	% 26
1952	% 62	% 16	% 22
1953	% 56	% 17	% 27
1954	% 59	% 16	% 25
1955	% 44	% 27	% 29
1956	% 50	% 20	% 30
1957	% 43	% 22	% 35
1958	% 36	% 24	% 40
1959	% 38	% 20	% 42

Kaynak: Gülten Kazgan, *Türkiye Ekonomisinde Strüktürel Değişme*, s.10.

Ekonomi üzerinde Hükümet'e geniş yetkiler veren Milli Korunma Kanunu, sanayii ve madencilik alanlarını çeşitli hükümlerle düzenlemişti. Buna göre kanunun yedinci maddesi ile Hükümete halk ve milli savunma ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde üretim yapılması için gerekli önlemleri alarak sanayi ve maden işletmelerini kontrol yetkisi verilmişti.²³⁶ 4648 sayılı kanunla bu maddede yapılan değişiklikle Hükümetinin halk ve milli savunma ihtiyaçlarını karşılamak için işletmelerin gerekli üretimi sağlamaları için yapabileceği işlemlere kredi, malzeme, işçi ve uzmanlar bulabileceği eklenmişti. Buna ek olarak işletme sahiplerinin Hükümetin yenileme ve genişletmelerine uymaması halinde Milli Korunma Kanunu'nun on sekizinci maddesi uyarınca işletmelere el koyma hükmü işletileceği ve Hükümetin belirtilen tasarrufları kendi adına yapabileceği belirtilmişti.²³⁷ Buna göre Hükümet sanayi ve maden işletmelerinden üretim programlarını isteyebilecek veya bu işletmelere üretim programı verebilecekti. Bunların yanında Hükümetin, işletmelerin üretimlerini ve bunların hacmini, miktarını, çeşidini ve türünü belirleyebileceği öngörülmüştü.²³⁸ 4648 sayılı kanunla istihalleri düzenlenebilecek sanayi ve maden işletmeleri yanına küçük sanat kooperatifleri de eklenmiş, ayrıca işletmelerden istihsal programları yanında gerekli bilgilerin istenebileceği belirtilmişti. Hükümetin sanayi ve maden işletmelerinin üretimleri ile diğer iş yerlerindeki mesaiyi ihtiyaç olunan seviyeye çıkarmak için işçi ve uzman sağlayabileceği, bu amaç ile vatandaşlara da ücretli iş yükümlülüğü getirebileceği belirtilmişti. Ayrıca bu işletmelerde çalışan işçi, teknisyen, mühendis, uzman ve benzeri işlerde çalışanların çalıştıkları işletmeleri veya iş yerlerini kabul edilebilir bir mazeret olmaksızın ve ilgililere haber vermeksizin terk etmeme yasağı getirilmişti. Öte yandan bu işletmelerin ürünlerini normal maliyetine belli bir kâr ilave ederek Hükümet tarafından satın alınabileceği hükmü de getirilmişti. Bu hüküm uyarınca Hükümetin satın aldığı malların teslimi zorunlu kılınmıştı.²³⁹ 3954 sayılı kanunla bu hükme ek yapılarak Hükümetin satın aldığı malların satış, tevzi, toplama ve sevk işleriyle ilgilenebileceği belirtilmişti.²⁴⁰ 4648 sayılı kanunla da bu madde genişletilerek satın alma kararından önce satılmış olan maddelerin izin olmadan başka yerlere taşınması yasaklanmış, bu maddelerin bulunduğu yerde Hükümete teslim edilmesi zorunlu kılınmıştı. Ayrıca dağıtılan

²³⁶ Özbil, **a.g.e.**, s.70; **T.C. Resmi Gazete**, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13213.

²³⁷ Özbil, **a.g.e.**, s.105-106; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7462.

²³⁸ Özbil, **a.g.e.**, s.105; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7462.

²³⁹ Özbil, **a.g.e.**, s.105; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7462-7463.

²⁴⁰ Özbil, **a.g.e.**, s.93; **T.C. Resmi Gazete**, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.243.

malların belirlenen ihtiyaç dışında kullanımı zorunluluğu da getirilmiş, ilgili vekalet izni olmadan bu maddelerin satılması, rehin edilmesi, başkasına verilmesi de yasaklanmıştı.²⁴¹ Kanunun on beşinci maddesiyle Hükümete herhangi bir nedenle terk edilmiş, kullanılamaz hale gelmiş ve eksik sanayi ve maden işletmeleri ile diğer işletmeleri işler hale getirebilme yetkisi vermişti. On altıncı madde de madenlerden azami ürün elde edebilmek ve tek bir elde toplamak için Hükümete bu işletmeleri birleştirerek işletebilme yetkisi verilmişti.²⁴² 3954 sayılı kanunla Linyit Taharri Ruhsatnamesi'ne sahip olanların, imtiyaz kararnamesinin üretimine ait işleri devam ettirmekle birlikte, Maadin Nizamnamesi'nin yirmi altıncı maddesinde belirlenen miktarlardan daha fazla da linyit ihraç etmelerine izin verilebileceği hükmü getirilmişti.²⁴³ 5236 sayılı kanunla da Linyit Arama Ruhsatnamesi sahiplerinin Maadin Nizamnamesi'nin yirmi altıncı maddesinde belirlenen miktarlardan fazla linyit ihraç etmelerine izin verilebileceğine dair 3954 sayılı kanun ile yapılan değişikliğin ikinci fıkrasının krom arama ruhsatnamesine sahip olanlara da uygulanması kabul edilmişti.²⁴⁴ On yedinci maddeyle ise Hükümete sahiplerine lazım olmayan makine, alet ve her çeşit üretim araçlarını satın alabilme yetkisi verilmişti.²⁴⁵ Kanunun on sekizinci maddesiyle Hükümet, sahiplerine lazım olmayan makine, alet ve her çeşit üretim araçlarını satın alabilme; tebliğ ettiği tedbirleri almayan ve yeterli üretimde bulunmayan sanayi ve maden işletmelerine el koyup işleyebilme yetkileri de verilmişti.²⁴⁶ 3954 sayılı kanunla sekizinci maddede yapılan değişiklikle ise Hükümetin belli şartlarda el koyabileceği işletmelere un fabrikaları ve değirmenler de eklenmişti.²⁴⁷ 4180 sayılı kanunla ise daha önce 3954 sayılı kanunla değiştirilmiş olan on sekizinci maddede yapılan yeni değişiklik ile Hükümetin un fabrikalarına ve değirmenlere ve diğer sanayi ve maden işletmelerine el koyabilmesi için gerekli şartlar için tebliğ ettiği tedbirleri almamak ve yeterli üretimde bulunmamak hükümleri kaldırılarak Hükümete doğrudan el koyup işletme

---

²⁴¹ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7462-7463.

²⁴² Özbil, **a.g.e.**, s.71; **T.C. Resmi Gazete**, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13214.

²⁴³ Özbil, **a.g.e.**, s.93; **T.C. Resmi Gazete**, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.243.

²⁴⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 8 Temmuz 1948, Sayı: 6952, s.14338.

²⁴⁵ Özbil, **a.g.e.**, s.71.

²⁴⁶ Özbil, **a.g.e.**, s.71; **T.C. Resmi Gazete**, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13214.

²⁴⁷ Özbil, **a.g.e.**, s.93; **T.C. Resmi Gazete**, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.243.

yetkisi verilmişti. Ancak bu durumun devamı süresince işletme sahiplerine verilecek tazminat hükmü korunmuştu.²⁴⁸

1950 yılı öncesinde Milli Korunma Kanunu'nun bu hükümlerine dayanılarak sanayi alanında bazı uygulamalara girişilmişti. Buna göre K/432 sayılı kararla sınai işletmelerin onarımı ve aletlerinin satışı İktisat Vekaleti iznine bağlanmış, K/475 sayılı kararla sınai işletmelerin kontrol edilmesine karar verilmiş, K/580 sayılı kararla sınai ürünlerden gerekli görülenlerin çeşit ve niteliğini belirleme yetkisi İktisat Vekaleti'ne verilmiş, K/663 sayılı kararla da K/432 sayılı karar kaldırılmıştı. Diğer yandan K/114 sayılı kararla Siirt'te bulunan Yenihayat Un Fabrikası'na, K/290 sayılı kararla Tuzla'da bulunan Pedotti Tuğla ve Ankara Çimento Fabrikalarındaki makine ve tesislere, K/349 sayılı kararla Aleko Dulo ve oğullarına ait deri fabrikasına, K/410 sayılı kararla Hamdi Gamgam'a ait Un ve İrmik Fabrikası'na, K/523 sayılı kararla Arslan ve Eskişehir Çimento ve Su Kireci fabrikalarındaki makinelere, K/586 sayılı kararla Zingal Ortaklığı'na ait Kereste Fabrikası'na, K/464 sayılı kararla Türk Çimentosu ve Kireci Anonim Ortaklığı'na ait Zeytinburnu Çimento Fabrikası'na, K/557 sayılı kararla Nadire Ercan'ın İspirto Fabrikası'na el konulmasına karar verilmişti. Daha sonra K/607²⁴⁹ sayılı kararla K/464 sayılı karar, K/633 sayılı kararla da K/557 sayılı karar yürürlükten kaldırılmıştı. Ayrıca K/206, K/267, K/317 ve K/553 sayılı kararlarla çeşitli makinelere el konulmuş, K/284 sayılı kararla kablo tel çekme makinesi, K/635 sayılı kararla da Zingal Ortaklığı'na ait kereste fabrikası Hükümet tarafından satın alınmıştı. K/746 sayılı kararla da pamuk iplikleri ve pamuk dokumaların tevzii ve satışına dair daha önce çıkarılmış K/95, K/190, K/279, K/444 ve K/612 sayılı kararlar kaldırılmıştı. K/56 sayılı karar ise yaz saatine son verilip ülkede saatlerin bir saat geriye alınması hakkındadır.²⁵⁰

DP döneminde ise çıkarılan K/939 sayılı karar ile K/746 sayılı kararın özel fabrikaların teslim edecekleri pamuklu mensucata dair olan dördüncü maddesi

---

²⁴⁸ Özbil, **a.g.e.**, s.99; **T.C. Resmi Gazete**, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2238.

²⁴⁹ Bu karara göre daha önce K/464 sayılı kararla el konulmasına karar verilen çimento fabrikası hakkındaki hüküm kaldırılmıştır. İlgililere 125 bin lira tazminat verilmek istenilmiş ancak bunun yerine 702 bin lira talep edilmiş, söz konusu olay dava konusu olmuştur. Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 8 Ocak 1952, 8002, s.2546.

²⁵⁰ 22/11/1940 ve 2/14707 sayılı kararname ile saatlerin ileriye alınmasına karar verilmiş olup bu tarihten itibaren saatlerin ileri ve geri alınmasıyla ilgili Koordinasyon Heyeti kararına gerek duyulmadan doğrudan İcra Vekilleri Heyeti kararnameyle yeni kararlar alınmıştır.

kaldırılarak İktisat Vekaleti'ne verilen yetkiler elinden alınmıştır.²⁵¹ Öte yandan bu yıllarda ekonomide karşılaşılan güçlükler sanayi alanında da hissedilmiştir. Piyasada özellikle vitamin, hormon, sülfamit ve gliserin gibi bazı maddelerin bulunamaması, olanların da fiyatların çok artması nedeniyle yerli ilaç üretimi zor duruma düşmüş, bu durumun işsizliğe neden olacağı öne sürülmüştür.²⁵² Bu aşamada sanayicilerle görüşen Ticaret Vekili, sanayinin önemi dolayısıyla gereksinimlerini karşılamayı ön planda tuttıklarını, tops ve kauçuk gibi bazı maddelerin yeni anlaşmalarla ithal edilmesine çalışıldığını, ham, yardımcı ve yedek malzeme için aylık 10 milyon lira tahsis yapıldığını söylemiş ve son dönemdeki sorunların eldeki imkanlar ölçüsünde ithalat yapılması nedeniyle ortaya çıktığını dile getirmiştir.²⁵³

Bu dönemde önceden 40 kuruşa bulunan sud kostikin karaborsada 3-3,5 liraya çıkması sabun imalathanelerini zor duruma sokmuş ve bazı imalathaneler işlerini durdurmuş, bazıları da yarım verimle çalışabilmiştir.²⁵⁴ Daha sonra 1957 yılına gelindiğinde K/1077 sayılı kararla sabun üretiminde zeytinyağı kullanımını Milli Korunma Kanunu'nun yirmi birinci maddesine dayanılarak yasaklanmış, yerine don yağı kullanılması uygun görülmüştür. Buna gerekçe olarak da sabun üretiminde kullanılmak üzere fabrika sahiplerinin ve üreticilerin bağlı oldukları ticaret ve sanayi odaları aracılığıyla gerekli miktarda don yağı tahsis ve tevzi edilmiş olması gösterilmiş, bu karara aykırı davranışların Milli Korunma Kanunu'na göre cezalandırılması öngörülmüştür.²⁵⁵ Temizlik alanında kullanılmak üzere üretilen sabun, çok eski dönemlerden beri üretilmektedir. Sabun esas olarak yağ asitlerinin işlenmesi sonucuyla ortaya çıkarılır. Bu amaçla iç yağ, domuz yağı, kemik yağı, hayvan artıklarından elde edilen yağlar, palm yağı, sertleştirilmiş yağlar, zeytinyağı, pamuk yağı, yer fıstığı yağı, ayçiçeği yağı, koko yağı, hurma çekirdeği yağı ve hint yağı sabun üretiminde kullanılır.²⁵⁶ Güney Anadolu, Ege bölgesi ve İstanbul'da bulunan sabun üretim yerleri zeytinyağı ile üretim yapmaktadır. Ancak K/1077 sayılı kararla bu imalathaneler don yağı ile üretime geçmişlerdir.²⁵⁷ K/1078 sayılı kararla

²⁵¹ **T.C. Resmi Gazete**, 24 Temmuz 1954, Sayı 8763, s.9938.

²⁵² "İptidai Madde Yokluğu İlaç Sanayiini Tehdit Ediyor", **Akşam**, 30 Ocak 1955, s.1, 2.

²⁵³ "Sanayiin Ham Madde ve Yedek Parça İhtiyacı Karşılıyor", **Akşam**, 30 Ocak 1955, s.1.

²⁵⁴ "Sud Kostik Buhranı Sabun İmalatını Tehdit Ediyor", **Akşam**, 24 Şubat 1955, s.1.

²⁵⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 14 Mart 1957, Sayı 9559, s.16699.

²⁵⁶ **Türkiyede Sabun Sanayii**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1958, s.9-17.

²⁵⁷ **Türkiyede Sabun Sanayii**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.53.

da Et ve Balık Kurumu tarafından ithal edilen don yağlarının satış fiyatlarını İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin belirlemesi uygun görülmüş, ayrıca bu yağların tevziinin de aynı vekaletin görevlendireceği kurumlar aracılığıyla yapılmasına karar verilmiştir. Bunlara ek olarak tevzii edilecek don yağlarının sabun üretiminden başka amaçla kullanılması yasaklanmıştır. Bu yasağa uymayanlara Milli Korunma Kanunu hükümleri uygulanacaktır.²⁵⁸

Sanayi alanında zaman zaman Milli Korunma Kanunu'na başvurulması çeşitli eleştirilere de yol açmıştır. Bu bağlamda 1957'de Sanayi Vekaleti kuruluş ve vazifeleri hakkındaki kanunun Meclis görüşmelerinde DP'li Muammer Alakant tarafından Milli Korunma Kanunu'nun sanayiye kontrol etmeye yönelik yetkileri tartışmaya açılarak devletin elinde çeşitli fabrikaların olduğu ve bunlara karşı özel sektöre bazı sınırlamalar getirilerek bu işletmelerin kârlı ve verimli gösterilebileceği ileri sürülmüştür.²⁵⁹

1.2.2. Çalışma Yaşamına Yönelik Uygulamalar

Cumhuriyetin kurulması sonrası 2 Ocak 1924 tarihinde 394 sayılı Hafta Tatili Kanunu kabul edilmiş, çalışma yaşamına ilişkin esaslar ise 8 Haziran 1936 tarihli ve 3008 sayılı İş Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanun 15 Mart 1936 tarihinde yayımlanmış olup bir yıl sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür. Ancak İş Dairesi teşkilatına dair hükümlerin derhal uygulanmaya başlanmasına, altmış üçüncü ile altmış dördüncü maddelerinin ise üç yıl sonra yürürlüğe girmesine karar verilmiştir.²⁶⁰

DP döneminde İş Kanunu kapsamına giren işçi sayıları 1950 yılında 373.961, 1951 yılında 427.364, 1952 yılında 466.133, 1953 yılında 532.439, 1954 yılında 561.320, 1955 yılında 583.134, 1956 yılında 619.053, 1957 yılında 651.095, 1958 yılında 642.295, 1959 yılında 724.324 ve 1960 yılında ise 765.766 olmuştur.²⁶¹ Bu yıllarda İktisadi Devlet Teşekküllerinde çalışan işçi sayısı ise 1950 yılında 73.101, 1951 yılında 72.193, 1952 yılında 78.473, 1953 yılında 82.497, 1954 yılında

²⁵⁸ T.C. Resmi Gazete, 5 Nisan 1957, Sayı 9578, s.16833.

²⁵⁹ TBMM ZC, D:10, C:19, İ:69, 17 Mayıs 1957, s.216-217.

²⁶⁰ 3008 sayılı İş Kanunu için Bkz.: T.C. Resmi Gazete, 15 Haziran 1936, Sayı 3330, s.6621-6639.

²⁶¹ Ahmet Makal, Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963, Ankara, İmge Kitabevi, Ekim 2002, s.153.

109.896, 1955 yılında 128.961, 1956 yılında 129.500, 1957 yılında 136.221, 1958 yılında 142.951, 1959 yılında 154.642 olmuştur.²⁶² DP döneminde Türkiye kırdaki yaşayan nüfusu, tarımda çalışan sayısı ve tarımın ithalattaki büyük payıyla açık olarak tarım toplumu özelliği taşımaktadır. Nitekim DP bu nedenle işgücü içinde düşük düzeyde yer alan çalışanlar yerine başta tarım olmak üzere diğer toplum kesimleriyle daha çok ilgili olmuştur. Diğer yandan DP'nin muhalefet ve iktidar dönemlerinde çalışma yaşamına bakışı da değişiklik göstermektedir. Hatta DP'nin iktidar yılları içinde 1954 yılından başlayan bir farklılık da bulunmaktadır.²⁶³ Buna örnek olarak grev hakkı verilebilir. DP ilk yıllarında bu hakkı savunurken, iktidara geçmesiyle görüşlerini değiştirmiş, bu hakkın savunucusu ise CHP olmuştur.²⁶⁴

1950-1960 yıllarını kapsayan dönemde de çalışma yaşamıyla ilgili olarak çeşitli düzenlemelere girişilmiştir. 1950 yılında İş Mahkemeleri Kanunu, 1951 yılında İşçilere Hafta Tatili ve Genel Tatil Günlerinde Ücret Ödenmesi Hakkında Kanun, 1952 yılında Basın-İş Kanunu, 1953 yılında Garson ve Benzeri İşçilerin Hizmetleri Karşılıkları Hakkında Kanun, 1954 yılında Öğle Dinlenmesi Kanunu ve Deniz İş Kanunu, 1956 yılında Devlet ve Ona Bağlı Müesseselerde Çalışan İşçilere İlave Tediye Yapılması Hakkında Kanun, 1957 yılında Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu ve 1960 yılında Yıllık Ücretli İzin Kanunu çıkarılmıştır.²⁶⁵ Çalışma yaşamına dair bu düzenlemelerin yanında Milli Korunma Kanunu da bu konuda bazı hükümler içermektedir.

Milli Korunma Kanunu'nun dokuzuncu maddesiyle Hükümetin sanayi ve maden işletmelerinin üretimleri ile diğer iş yerlerindeki mesaiyi ihtiyaç olunan seviyeye çıkarmak için işçi ve uzman sağlayabileceği, bu amaç ile vatandaşlara da ücretli iş yükümlülüğü getirebileceği belirtilmişti. Ayrıca bu işletmelerde çalışan işçi, teknisyen, mühendis, uzman ve benzeri işlerde çalışanların çalıştıkları işletmeleri veya iş yerlerini kabul edilebilir bir mazeret olmaksızın ve ilgililere haber vermeksizin terk etmek yasaklanmıştı.

---

²⁶² A.e., s.164.

²⁶³ A.e., s.55-58.

²⁶⁴ A.e., s.60, 67.

²⁶⁵ Bunlar hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Makal, a.g.e., s.351-371. Ayrıca çalışma yaşamını ilgilendiren tüzük, yönetmelik ve Bakanlar Kurulu kararları için Bkz.: Makal, a.g.e., s.372-375. Çalışma yaşamına ilişkin bir diğer konu olan işçi sigortaları konusunda ise Bkz.: Makal, a.g.e., s.391-398.

DP döneminden önce Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak çıkarılan K/15, K/24, K/31, K/42, K/100, K/106, K/141, K/188, K/199, K/414, K/457, K/541, K/592, K/662 ve K/707 sayılı Koordinasyon Heyeti kararlarıyla çalışma yaşamına dair bazı düzenlenmeler yapılmıştı. K/31 ve K/100 sayılı kararla Nafia Vekaleti'nin yol, köprü, meydan ve iskele inşaatları için, K/141 sayılı kararla Maarif Matbaası'nda, K/199 sayılı kararla Ereğli Kömür Havzası'nda orman katiyat ve nakliyat işlerinde, K/414 sayılı kararla Demiryolları tamiratında, K/457 sayılı kararla Çeltik Linyit Kömür madeninde ücretli iş mükellefiyeti getirilmişti. Daha sonra K/707 sayılı kararla ise Garp Linyitleri İşletmesi'nde ücretli iş mükellefiyeti tesisine dair K/337 sayılı kararın yürürlükten kaldırılmasına uygun bulunmuştu. K/15 sayılı kararla askeri fabrikalarda 3008 sayılı İş Kanunu'nun ellinci maddesinin küçükler ve kadın işçilere dair hükümlerinin uygulanmaması kabul edilmiş, K/106 sayılı kararla da 16 yaşından büyük erkek çocukların maden işlerinde ve kadınlar ile 12 yaşından yukarı kız ve erkek çocukların mensucat sanayiinin gece ve gündüz postalarında çalıştırılmalarına izin verilmişti. Ayrıca K/188 sayılı kararla İş Kanunu'nun küçükler ile kadınlar hakkındaki ellinci maddesi hükmünün şeker fabrikalarında uygulanmaması uygun görülmüştü. K/15 sayılı kararla askeri fabrikalarda, K/24 sayılı kararla Darphane ve Damga matbaasında, K/25 sayılı kararla sanayii işletmelerinde, K/28 sayılı kararla Maarif Matbaası'nda, K/42, Devlet Demiryolları işyerlerinde, K/43 sayılı kararla Devlet Denizyolları ve Limanları işyerlerinde çalışanların Hafta Tatili Kanunu'ndan istisna edilmesine karar verilmişti. K/541 sayılı kararla çeşitli deniz vasıtalarında çalışanların, K/592 sayılı kararla Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü işyerlerinde çalışan işçiler, teknisyenler, mühendisler, uzmanlar ve hizmetlilerin, K/662 sayılı kararla askeri iş yerlerinde çalışanların kabule edilebilir mazeret olmadan iş yerlerini terk edemeyeceklerine dair kararlar alınmıştı.

DP döneminde öncelikle İcra Vekilleri Heyeti'nin almış olduğu K/825 sayılı kararla Milli Korunma Kanunu'nun dokuzuncu maddesine dayanılarak alınmış olan yol, köprü, meydan ve iskele inşaatına yeterli sayıda işçi, teknisyen ve benzeri çalışanların sağlanması için ücretli iş mükellefiyeti yürütülmesi hakkındaki K/31 sayılı karar ile bu kararın ikinci maddesinin son fıkrasındaki beş aylık mükellefiyeti iki aya indiren K/100 sayılı karar, 11 Nisan 1951 tarihinde karar kaldırılmıştır. Ayrıca K/827 sayılı kararla Ereğli Kömür Havzasına gerekli olan maden direklerinin

temini için orman katiyat ve taşıma işlerinde ücretli iş mükellefiyeti tesis ve taşıma araçlarına ücretli çalışma mecburiyeti getiren K/199 sayılı karar da kaldırılmıştır. Bunların yanında yine aynı tarihte K/828 sayılı kararlar ise 28/04/1941 tarihli ve 2/15678 sayılı kararlarla yürürlüğe konulmuş olan, Maarif Matbaası'nın faaliyetini temin için yeterli sayıda işçi, teknisyen ve benzeri çalışanların sağlanması amacıyla ücretli iş mükellefiyeti tesis hakkındaki K/141 sayılı karar kaldırılmıştır.²⁶⁶ 4 Mart 1959 tarihinde ise K/1208 sayılı kararlar 18/2/1941 tarihli ve 2/15228 sayılı kararname ile yürürlüğe girmiş olan K/106 sayılı kararın kaldırılması uygun görülmüştür.²⁶⁷

Milli Korunma Kanunu'nda çalışma yaşamına ilişkin bir diğer düzenleme de on dokuzuncu maddeyle yapılmıştı. Buna göre Hükümetin sanayi ve maden işletmeleri ile diğer iş yerlerinde gerekli gördüğü durumlarda yapılan işe göre, günlük üç saate kadar fazla mesai yapılmasına izin verebileceği belirtilmişti. Ayrıca İş Kanunu'nun ellinci maddesinin küçükler ve kadınlar ile ilgili kalıcı hükümlerinin sanayi ve diğer iş yerlerinde uygulanmayabileceğine işaret edilmişti. Bunların yanında çalışanların haftada bir gün tatil hakkını ihlal etmemek şartıyla Hafta Tatili Kanunu'nun Milli Korunma Kanunu ile düzenlenen alanlarda uygulanmayacağı hükmü de konulmuştu.²⁶⁸ 3954 sayılı Kanunla yapılan düzenleme ile on dokuzuncu maddeye dayanılarak yapılan fazla çalışma ücretlerinin İş Kanunu'nun otuz yedinci madde hükümlerine göre ödeneceği hükmü getirilmişti. Ayrıca kadınlar ve küçüklerin çalıştırılmalarına dair hüküm detaylı olarak yeniden düzenlenmişti. Buna göre kadınlar ve 12 yaşından büyük kız ve erkek çocukların sanayi işletmelerinde ve 16 yaşından büyük erkek çocukların maden işletmelerinde çalışmaları hakkında 151, 1593 ve 3008 sayılı kanunlarda²⁶⁹ bulunan sınırlamaların Hükümet kararıyla kaldırılabilmesi için hükümleri eklenmişti. Kanunun belirlediği hedefler hususunda uygulanmayacağı belirtilen Hafta Tatili Kanunu yanına Ulusal Bayram ve Genel Tatiller hakkındaki kanun hükümleri de eklenmiş, ancak bunun kısmen veya tamamen olabileceği ve Hükümet kararı ile işleyeceği belirtilmişti. İlgili madde hükmünün işçinin haftada bir gün tatil hakkını ihlal etmeyeceğine dair ifadede

²⁶⁶ T.C. Resmi Gazete, 28 Nisan 1951, Sayı 7996, s.1058-1059.

²⁶⁷ T.C. Resmi Gazete, 4 Mart 1959, Sayı 10150, s.21217.

²⁶⁸ Özbil, a.g.e., s.71-72; T.C. Resmi Gazete, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13214.

²⁶⁹ Bu kanunlar sırasıyla Ereğli Havzai Fahmiesi Maden Amelesinin Hukukuna Mütaallik Kanun, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve İş Kanunu'dur.

düzenleme yapılarak işçilerin en az birer aylık aralıklarla çalıştırıldıkları işler hariç tutulmuştu.²⁷⁰ 4180 sayılı kanunla da daha önce on dokuzuncu maddede bulunan hükümler dört fıkra haline getirilmiş, ayrıca yeni bir fıkra eklenmişti. Tesis edilen yeni hükme göre, Hükümete ticarethane ve işletmelerin açık bulunacağı günleri ve asgari iş saatlerini belirleme yetkisi verilmişti. Buna ek olarak belirlenen günlerde ve iş saatlerinde bu ticarethane ve işletmelerin açık olması zorunlu kılınmıştı.²⁷¹

Milli Korunma Kanunu'nun on dokuzuncu maddesi hükümlerine dayanarak 1950 yılı öncesinde çeşitli kararlarla birçok işyerlerinde fazla mesai yapılmasına izin verilmişti. K/7 sayılı kararlar Devlet Demiryolları ve Limanları İdaresi'ndeki iş yerlerinde, K/11 sayılı kararlar İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne ait iş yerlerinde, K/24 sayılı kararlar Darphane ve Damga Matbaası'nda, K/25 sayılı kararlar iplik ve dokuma sanayi işletmelerinde ve Sümerbank'a bağlı devlet fabrikalarında, K/28 sayılı kararlar Maarif Matbaası'nda, K/43 sayılı kararlar Devlet Denizyolları ve Limanları işyerlerinde, K/49 sayılı kararlar Milli Müdafaa siparişleri kabul eden fabrika ve işletmelerde, K/55 ve K/242 sayılı kararlarla Şeker fabrikalarında, K/97 sayılı kararlar Kibrit ve Çakmak İnhisarı T.A.Ş.'de, K/101 sayılı kararlar İstanbul Belediyesi'ne bağlı Sular İdaresi ile Elektrik, Tramvay ve Tünel İşletmeleri İdaresi'nde, K/128 sayılı kararlar Ankara Elektrik ve Havagazı İdareleri iş yerlerinde, K/159 sayılı kararlar Sivas Çimento Fabrikası'nın inşaatında, K/241 sayılı kararlar İstanbul'da İktisadi T.A.Ş. Fabrikalarında, K/350 sayılı kararlar bazı petrol şirketlerinin iş yerlerinde, K/367 sayılı kararlar Ergani Bakır, Şark Kromları İşletmelerinin yerüstü iş yerleri ile İzmir'deki Yağ ve Mamulâtı Şirketi ve İstanbul'da Nikola Karamanoğlu'na ait İdrofil Pamuk Fabrikası'nda, K/384 sayılı kararlar Kömür ve Linyit İşletmeleri'nde, K/438 sayılı kararlar İskenderun liman ve iskelesi inşaatında, K/455 sayılı kararlar Söke'deki Osman Pullukçu ve oğlu Rifat Müessesesi'nde, K/502 sayılı kararlar İstanbul İttihat Değirmencilik ve Şark Değirmencilik T.A. Şirketleri işyerleri ile Kasımpaşa, Balat ve Mumhane değirmenlerinde, K/518 sayılı kararlar Türmasan Limited Şirketi işyerlerinde, K/526 sayılı kararlar İstanbul Beyoğlu ve Yeniköy Daireleri T.A. Gaz Şirketi'nde, K/556 sayılı kararlar Cenup Demiryolları T.A.Ş. İşletme şebekelerinde, K/638 sayılı kararlar Liman ve Demiryolları inşaatı iş yerlerinde, K/695 sayılı kararlar Çimento fabrikaları taş ocaklarında, K/777 sayılı

²⁷⁰ Özbil, a.g.e., s.93; T.C. Resmi Gazete, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.243.

²⁷¹ Özbil, a.g.e., s.99; T.C. Resmi Gazete, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2238.

kararla Petrol Ofisi'ne ait bazı işyerlerinde fazla mesai yapılabilmesine izin verilmişti. K/196 sayılı kararla ise Kibrit ve Çakmak İhisarı T.A.Ş.'nin kibrit fabrikasında çocukların da fazla mesai yapması uygun görülmüş, K/105 sayılı kararla daha önce fazla mesai izni verilen iş yerlerinde munzam ücretlerin İş Kanunu'nun otuz yedinci maddesine göre ödenmesi kabul edilmişti. Ayrıca K/435 sayılı kararla K/367 ve K/384 sayılı kararlarda düzenleme yapılmıştı.²⁷²

1950-1960 yılları arasında ise toplam 99 adet Koordinasyon Heyeti kararıyla çeşitli iş yerlerinde fazla mesai yapılmasına izin verilmiştir. Bu iş yerleri Petrol Ofisi ve TMO gibi devlet işletmeleri, devlete ya da özel sektöre ait inşaat alanları, özel sektöre ait işler gibi çok farklı alanlarda faaliyet gösteren yerlerdir.

DP döneminin en göze çarpan özelliklerinden biri ülke çapında girişilen inşaat ve imar faaliyetleridir. Adnan Menderes tarafından kurulan üçüncü Hükümet programında değinildiği üzere “...Devlet yolları, il ve köy yolları, limanlar, sulama tesisleri, barajlar, elektrik santralleri gibi belli başlı bayındırlık ve imar işleriyle ana iktisâdi tesisler inşaatında daha evvel tasavvuru dahi mümkün olmıyan başarılar elde edilmiş”, Türkiye çapında birçok yerde inşaatlara başlanmıştır. Nitekim DP döneminde fazla mesai yapılmasına izin verilen iş yerleri incelendiğinde, bunların DP'nin ülke kalkınması ve bayındırlık yönündeki politikalarına uygun olduğu görülmektedir. Bu yıllarda Sarıyar, Elmalı, Seyhan, Gediz-Demirköprü, Akçay Kemer, Hirfanlı, Kesikköprü Barajları ve Soma Termik Santrali ile enerji ihtiyacı giderilmeye çalışılmış, Etibank tarafından çeşitli elektrifikasyon çalışmalarına girişilmiş, haberleşme alanında yatırımlar yapılmış, ülkenin çeşitli yerlerinde çimento ve şeker fabrikaları kurulmuştur. Samsun, Mersin ve Ordu limanları bu dönemde faaliyete geçmiş, demiryolu ve havayolu ulaşımıyla ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmış, İstanbul'da ve Ankara'da imar planları uygulanmaya başlamıştır. Diğer yandan Et ve Balık Kurumu yeni et kombinaları, soğuk hava fabrikaları, buz fabrikaları ve TMO yeni silolar kurmaya başlamış, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir'de yeni binalar yükselmiştir. Bir yandan ABD'den alınan yardımlarla çeşitli inşaatlar yapılırken, bir yandan da Petrol Kanunu ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu sonrasında Türkiye'de birçok yabancı şirket tarafından petrol arama ve sondaj işleri devam ettirilmiş, öte yandan NATO'ya girilmesinden sonra bu teşkilat için gerekli çeşitli

---

²⁷² Özbil, a.g.e., s.269-275.

inşaatlara girilmiştir. Bunlara ek olarak dokumacılık ve maden sektörleriyle devlete ait bazı işletmelerde çalışmaların ve üretimlerin arttırılması yoluna gidilmiştir.

DP döneminde fazla mesai yapılmasına yönelik ilk düzenleme olan K/845 sayılı kararla Petrol Ofisi'ne ait bazı iş yerlerinde fazla mesai yapılmasına izin verilmiştir. Bu karara göre 1950 yılı öncesinde alınan K/777 sayılı karara²⁷³ yeniden açılacak olan bazı akaryakıt depoları eklenmiştir. Bu depolar Hava Garnizonları içinde bulunan Afyon ve Bandırma, Kayseri-Boğazköprü istasyonu yanında bulunan Boğazköprü ile Yeşilköy askeri havalimanı yanında bulunan Yeşilköy depolarıdır.²⁷⁴ Bu kararla birlikte DP döneminde fazla mesai yapılmasına dair tüm düzenlemeleri aşağıdaki liste görmek mümkündür.

Tablo 1.5: Fazla Mesai Hakkındaki Koordinasyon Heyeti Kararları

No	Karar Sayısı	İşyeri
1	K/845 ²⁷⁵	Petrol Ofisi'ne ait depolardan bazı işyerlerinde
2	K/848 ²⁷⁶	Nafia Vekaleti'ne bağlı bazı işyerlerinde
3	K/859 ²⁷⁷	Sarıyar Hidrolik Santrali tesis işlerine alt iş yerlerinde
4	K/862 ²⁷⁸	TMO'ya ait silolarla makineli ambarlarda
5	K/873 ²⁷⁹	İstanbul telefon şebekesi tevsiyatı ve kablo arızalarının ıslahı işlerinde

²⁷³ K/777 sayılı karara göre 13 farklı depoda fazla mesai izni verilmiştir. Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 5 Mayıs 1949, Sayı 7199, s.16057-16058.

²⁷⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Kasım 1951, Sayı 7959, s.2265.

²⁷⁵ **A.y.**

²⁷⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 31 Aralık 1951, Sayı 7996, s.2505-2506.

²⁷⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 29 Mart 1952, Sayı 8072, s.3201. Bu santralle ilgili olarak Bkz.: "Sarıyar Santrali", **Milliyet**, 16 Ekim 1950, s.1, 5; "Sarıyar Elektrik Tesisatı İşi Gelişiyor", **Milliyet**, 11 Kasım 1950, s.4; "Sarıyar Barajında İnfilak", **Milliyet**, 11 Ekim 1952, s.1, 7; "Sarıyar Barajı İnşaatı", **Milliyet**, 30 Aralık 1952, s.1, 7; "Sarıyar Hidroelektrik Santralının Tüneli Açıldı", **Milliyet**, 13 Mayıs 1953, s.1, 7; "Sarıyar Barajında Çöküntü", **Milliyet**, 23 Nisan 1955, s.1, 7; "Sarıyar Barajında Feci Bir Kaza Oldu", **Milliyet**, 24 Temmuz 1955, s.1; "Sarıyar Barajının İnşaatı Sona Erdi", **Milliyet**, 25 Ekim 1956, s.1; "Sarıyar'dan Ankara'ya Elektrik Verildi", **Milliyet**, 26 Ekim 1956, s.1; "Sarıyar Barajı Bugün Açılıyor", **Milliyet**, 2 Aralık 1956, s.1; "Sarıyar Barajı ve Tesisleri Dün Açıldı", **Milliyet**, 3 Aralık 1956, s.1, 5.

²⁷⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 3 Mayıs 1952, Sayı 8100, s.3509.

²⁷⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 6 Ekim 1952, Sayı 8225, s.4629. Bu konuyla ilgili haberler için Bkz.: "İstanbul Telefonları", **Milliyet**, 10 Temmuz 1950, s.1; "İstanbul Telefon Şebekesi Genişletiliyor", **Milliyet**, 8 Şubat 1951, s.3; "İstanbul Telefon Şebekesi", **Milliyet**, 31 Mart 1951, s.5; "Telefon Şebekesi", **Milliyet**, 14 Ağustos 1951, s.2; "Telefon Şebekesinin Sürati Tevsiine Çalışılıyor", **Milliyet**, 17 Ocak 1954, s.2; "Telefonlardan Şikayet Kurt Masalına Döndü", **Milliyet**, 5 Nisan 1954, s.6; "İstanbul Telefon Şebekesi Tevsi Ediliyor", **Milliyet**, 4 Ağustos 1954, s.2; "İstanbul'un Telefon İhtiyacı Karşılıyor", **Milliyet**, 18 Haziran 1955, s.3; "Şehir Telefon Şebekesi Yeniden Takviye Ediliyor", **Milliyet**, 29 Ağustos 1955, s.2; "Telefon Şebekesinin Tevsiine Karar Verildi", **Milliyet**, 3

6	K/876 ²⁸⁰	Ankara Mezbahası iş yerinde
7	K/881 ²⁸¹	Etablissement Billiard firması tarafından taahhüt edilen İstanbul Elmalı Barajı inşasına ait iş yerinde
8	K/882 ²⁸²	Hollanda Liman İnşaat Şirketi'ne ihale edilmiş olan Samsun Liman sahasında sondaj yapılması işinde
9	K/894 ²⁸³	İstanbul'da Hilton Oteli inşaatında
10	K/895 ²⁸⁴	Amasya'da kurulmakta olan şeker fabrikası inşaatında
11	K/897 ²⁸⁵	İzmir Limanı tahmil ve tahliye işleriyle alakalı kara nakliyatına ait iş yerlerinde
12	K/900 ²⁸⁶	İzmir'de buz imalatı ve soğuk hava ile alakalı iş yerlerinde
13	K/905 ²⁸⁷	Amerikan yardımı ile inşa edilmekte olan Hava Kuvvetlerine ait Adana, Batman ve Merzifon meydanları inşaat işlerinde
14	K/906 ²⁸⁸	Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünce Batman'da tesis edilmekte olan rafineri inşaatı iş yerinde

Ocak 1958, s.2; "Telefon Almak İçin Kırk Bin Kişi Sıra Bekliyor", **Milliyet**, 17 Şubat 1958, s.2; "İstanbul'a 52 Bin Telefon Verilecek", **Milliyet**, 10 Şubat 1960, s.1.

²⁸⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 4 Ekim 1952, Sayı 8224, s.4621.

²⁸¹ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Ekim 1952, Sayı 8243, s.4841. Bu barajla ilgili olarak Bkz.: "Elmalı Bendi", **Milliyet**, 3 Haziran 1952, s.2; "Anadolu Yakasına Verilen Su Artırıldı", **Milliyet**, 24 Eylül 1953, s.2; "Elmalı Bendi", **Milliyet**, 4 Haziran 1955, s.1.

²⁸² **T.C. Resmi Gazete**, 25 Aralık 1952, Sayı 8292, s.5183. Bu limanla ilgili olarak Bkz.: "Samsun Limanının İhalesi Yapılıyor", **Milliyet**, 3 Mart 1952, s.3, "Samsun Limanı", **Milliyet**, 8 Ağustos 1953, s.1, 7; "Samsun Limanı", **Milliyet**, 20 Aralık 1953, s.1; "Samsun Limanı", **Milliyet**, 23 Aralık 1953, s.1, 7; "Samsun Limanının Temel Atma Töreni Tehir Edildi", **Milliyet**, 26 Aralık 1953, s.1; "Samsun Limanının Temeli Yarın Atılıyor", **Milliyet**, 3 Nisan 1954, s.1, 7; "Samsun Limanının Temel Atma Merasimi", **Milliyet**, 4 Nisan 1954, s.1, 7.

²⁸³ **T.C. Resmi Gazete**, 3 Temmuz 1953, Sayı 8448, s.6587. Bu otelle ilgili bilgiler için Bkz.: "300 Odalı Otelin Planları", **Zafer**, 21 Aralık 1950, s.1, 4; "300 Odalı Otel İş", **Akşam**, 10 Ocak 1952, s.1; "Döviz Yokluğu Yüzünden Hilton Oteli Bir Yıl Gecikecek", **Akşam**, 9 Kasım 1954, s.1, 2. "Hilton Otelinin Temel Kazısı", **Milliyet**, 15 Aralık 1951, s.2; "Şehrimizde İnşa Edilecek 300 Odalı Otel", **Milliyet**, 18 Aralık 1950, s.2; "Üç Yüz Odalı Otelin Mukavelesi İmzalandı", **Milliyet**, 21 Aralık 1950, s.1, 5; "Hilton Oteli", **Milliyet**, 3 Mayıs 1951, s.3, "Hilton Oteli İnşaatı Süratle İlerliyor", **Milliyet**, 6 Eylül 1954, s.2; "Hilton Oteli", **Milliyet**, 10 Ocak 1952, s.1; "Hilton Oteli İnşaatında Fazla Mesai Yapılacak", **Milliyet**, 4 Temmuz 1953, s.2; "Hilton Oteli Dün Faaliyete Geçti", **Milliyet**, 21 Mayıs 1955, s.1, 3; "Hilton Oteli Dün Merasimle Açıldı", **Milliyet**, 11 Haziran 1955, s.1, 7.

²⁸⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 3 Temmuz 1953, Sayı 8448, s.6587. Bu fabrikayla ilgili olarak Bkz.: "Amasyada Kurulacak Yeni Şeker Fabrikası", **Milliyet**, 6 Ağustos 1951, s.3; "Üç Şeker Fabrikası Daha Kuruluyor", **Milliyet**, 14 Ocak 1952, s.1; "Konya ve Amasya Şeker Fabrikalarının Temeli Atıldı", **Milliyet**, 14 Eylül 1953, s.1; "Konya ve Amasya Şeker Fabrikaları", **Milliyet**, 13 Ağustos 1954, s.2; "Amasya ve Konya Şeker Fabrikaları Açıldı", **Milliyet**, 12 Eylül 1954, s.1, 3.

²⁸⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 13 Temmuz 1953, Sayı 8456, s.6677.

²⁸⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 31 Ağustos 1953, Sayı 8495, s.7079.

²⁸⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 29 Eylül 1953, Sayı 8520, s.7285. Bu tesislerle ilgili olarak Bkz.: "Adanada Yapılacak Hava Limanı", **Milliyet**, 16.04.1951, s.3; "Yeni Hava Tesisleri", **Milliyet**, 06.03.1954, s.1, 7.

²⁸⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 29 Eylül 1953, Sayı 8520, s.7285.

15	K/909 ²⁸⁹	Üsküdar-Kadıköy ve Havalisi Halk Tramvayları Türk Anonim Şirketi'ne ait işyerlerinde
16	K/913 ²⁹⁰	Bursa Merinos ve Hereke Yünlü ve Halı Dokuma Sanayii Müessesesi İplikhane kısmında
17	K/915 ²⁹¹	Mehmet ve Arif Balkan kardeşler İnşaat Kolektif Şirketine ihale edilmiş olan Ordu betonarme iskelesi inşaatı işyerinde
18	K/916 ²⁹²	Türkiye Demir ve Çelik Fabrikaları Müessesesinin haddehane, elektrik atölye, makine, laboratuvar, iç hizmetler, tahmil ve tahliye iş yerlerinde
19	K/918 ²⁹³	Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesesi kazanlarının revizyonu işinde
20	K/926 ²⁹⁴	Morrison-Garanti Firmasının Seyhan barajı inşaatına ait işyerlerinde
21	K/928 ²⁹⁵	Samsun Liman İnşaatı işyerinde
22	K/938 ²⁹⁶	Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketinin memleketin muhtelif yerlerinde kurmaya başladığı şeker fabrikaları inşaat ve işyerlerinde
23	K/946 ²⁹⁷	Koninklijke Nederlansche Maatschappij Voor Havenwerken N. V.

²⁸⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 21 Ekim 1953, Sayı 8539, s.7417. Bu tramvayla ilgili olarak Bkz.: “Üsküdar Tramvayları Belediyeye Geçti”, **Milliyet**, 30 Haziran 1951, s.2; “Üsküdar ve Kadıköy Havalisinin Yolları Yapılıyor”, **Milliyet**, 12 Eylül 1952, s.2; “Üsküdar Tramvay Şirketine Hükümetçe El Kondu”, **Milliyet**, 17 Ekim 1954, s.1, 7; “Üsküdar Tramvayları İ.E.T.T. ye Satıldı”, **Milliyet**, 24 Kasım 1957, s.2.

²⁹⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 22 Ekim 1953, Sayı 8540, s.7425.

²⁹¹ **T.C. Resmi Gazete**, 24 Ekim 1953, Sayı 8542, s.7441. Ordu limanı için Bkz.: “Ordu Mükemmel Bir Liman Kavuşuyor”, **Milliyet**, 23 Eylül 1952, s.7.

²⁹² **T.C. Resmi Gazete**, 20 Kasım 1953, Sayı 8562, s.7613.

²⁹³ **T.C. Resmi Gazete**, 10 Aralık 1953, Sayı 8579, s.7738.

²⁹⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Ocak 1954, Sayı 8608, s.7980. Seyhan Barajı ile ilgili olarak Bkz.: “Seyhan Barajı İnşa Ediliyor”, **Milliyet**, 27 Kasım 1951, s.3; “Seyhan Barajı Projesi”, **Milliyet**, 4 Ocak 1952, s.7; “25 Milyon Liralık İstikraz”, **Milliyet**, 20 Haziran 1952, s.1, 7; “Kalkınma Bankasının Yardımı”, **Milliyet**, 15 Eylül 1952, s.3; “Seyhan Barajının İhalesi Dün Yapıldı”, **Milliyet**, 18 Temmuz 1953, s.1, 7; “Memleketimize Yapılan Mali Yardımlar Artırılıyor”, **Milliyet**, 10 Eylül 1953, s.1, 7; “Seyhan Barajının Temel Atma Töreni Yarın Yapılıyor”, **Milliyet**, 24 Ekim 1953, s.1, 7; “Seyhan Barajının Temel Atma Töreni Dün Yapıldı”, **Milliyet**, 26 Ekim 1953, s.1, 7; “Seyhan’ın Yatağı Değiştirildi”, **Milliyet**, 25 Aralık 1953, s.1, 7; “Seyhan Barajının İnşaatı İlerliyor”, **Milliyet**, 23 Ocak 1954, s.1, 7; “Amerikalı Meşhur İnşaatçı Bugün Şehrimize Geliyor”, **Milliyet**, 8 Mayıs 1954, s.1; “Seyhan Barajı İkmal Ediliyor”, **Milliyet**, 16 Temmuz 1954, s.3; “14 Köyün Yeri Değiştiriliyor”, **Milliyet**, 24 Mart 1954, s.7; Ümit Deniz, “Seyhanın Azgınlığı Artık Sona Eriyor”, **Milliyet**, 16 Eylül 1955, s.3; “Seyhan Barajı Bugün Açılıyor”, **Milliyet**, 8 Nisan 1956, s.1; “Seyhan Barajı Muazzam Bir Törenle Açıldı”, **Milliyet**, 9 Nisan 1956, s.1, 3.

²⁹⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 26 Ocak 1954, Sayı 8617, s.8045.

²⁹⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 2 Temmuz 1954, Sayı 8744, s.9765.

²⁹⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Eylül 1954, Sayı 8800, s.10221-10222. Bu limanla ilgili olarak Bkz.: “Mersin Limanı”, **Milliyet**, 24 Mart 1951, s.3; “Bayar Adana ve Mersinde Konuştu”, **Milliyet**, 26 Nisan 1954, s.7.

		Şirketinin Mersin limanı inşaatına ait işyerlerinde
24	K/947 ²⁹⁸	Aydın Vilayetinin Bozdoğan Kazasında yapılacak Gediz-Demirköprü Barajı inşaatında
25	K/949 ²⁹⁹	Aydın Vilayetinin Bozdoğan Kazasında yapılacak Akçay Kemer Barajı ³⁰⁰ ile Manisa Vilayetinin Salihli Kazasında yapılacak Gediz-Demirköprü Barajı ³⁰¹ inşaatında
26	K/950 ³⁰²	The English Electric Co. Ltd. ve George Wimpeyand Co. Ltd. şirketlerine ihale edilmiş olan Kızılırmak-Hirfanlı Barajı inşaatına ait iş yerlerinde
27	K/954 ³⁰³	Etibank'a ait Çatalağzı Elektrik ve Tevzi Müessesesine ait işyerlerinde
28	K/955 ³⁰⁴	İzmir'de buz imalatı ve soğuk hava ile alakalı iş yerlerinde
29	K/957 ³⁰⁵	Petrol Ofisi'nin yeniden açılmış olan Erzurum Deposuna ait iş yerlerinde
30	K/963 ³⁰⁶	Petrol Ofisi, Sokoni-Vakum Petrol Anonim Şirketi, Shell Kompaniof Turkey Ltd. ve Anglo Iranienthe British Petroleum Co. Ltd'in ana depolarına ait işyerlerinde
31	K/973 ³⁰⁷	Ordu iskelesinde

²⁹⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Eylül 1954, Sayı 8800, s.10222. K/947 sayılı kararda bir hata mevcuttur. Bu kararda adı geçen yerde yapılacak baraj Akçay Kemer Barajı iken yanlışlıkla Gediz-Demirköprü Barajı şeklinde karar kabul edilmiştir. Nitekim K/949 sayılı kararla bu hata düzeltilmiştir.

²⁹⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Kasım 1954, Sayı 8853, s.10597-10598.

³⁰⁰ Kemer Barajıyla ilgili olarak Bkz.: "Dün İki Fabrika ve Bir Barajın Temeli Atıldı", **Milliyet**, 7 Ekim 1955, s.7; "Kemer Barajının 200 İşçisi Dava Açtı", **Milliyet**, 8 Mart 1958, s.5; "Kemer Barajı Tecrübe İşletmesine Bugün Başlıyor", **Milliyet**, 20 Temmuz 1958, s.3; "Menderes Kemer Barajını Açtı", **Milliyet**, 26 Eylül 1958, s.1, 5.

³⁰¹ Demirköprü Barajıyla ilgili olarak Bkz.: "Gediz Barajının İnşası İçin Faaliyet Geçildi", **Milliyet**, 23 Eylül 1958, s.1, 7; "Gediz-Demirköprü Baraj Gelecek Yıl İhale Edilecek", **Milliyet**, 10 Aralık 1953, s.6; "Gediz Barajının Temeli Atıldı", **Milliyet**, 24 Mart 1955, s.1, 7; "Demirköprü Barajının Yardımcı Seddi Çöktü", **Milliyet**, 22 Şubat 1958, s.1; "Demirköprü Barajı İnşaatı Gecikecek", **Milliyet**, 23 Şubat 1958, s.1, 5; "Demirköprü Barajına Yarın Su Veriliyor", **Milliyet**, 30 Aralık 1958, s.3; "Demirköprü Barajında Su Toplanmaya Başladı", **Milliyet**, 1 Ocak 1959, s.5.

³⁰² **T.C. Resmi Gazete**, 6 Kasım 1954, Sayı 8846, s.10561. Hirfanlı Barajıyla ilgili olarak Bkz.: "Hirfanlı Barajının Temeli Bugün Atılıyor", **Milliyet**, 24 Nisan 1955, s.7; "Hirfanlı Barajının Temeli Atıldı", **Milliyet**, 25 Nisan 1955, s.1, 7; "Hirfanlı Barajına Su Toplanmaya Başladı", **Milliyet**, 20 Kasım 1957, s.1, 3; "Hirfanlı Barajı Bugün Açılıyor", **Milliyet**, 8 Ocak 1960, s.1, 5; "Hirfanlı Barajı İşletmeye Açıldı", **Milliyet**, 9 Ocak 1960, s.1, 5.

³⁰³ **T.C. Resmi Gazete**, 20 Aralık 1954, Sayı 8883, s.10745. Çatalağzı santraliyle ilgili olarak Bkz.: "Çatalağzı Santrali", **Milliyet**, 4 Nisan 1951, s.3; "Çatalağzı Santrali", **Milliyet**, 24 Haziran 1951, s.1, 3; "Çatalağzı Santrali", **Milliyet**, 3 Şubat 1954, s.3.

³⁰⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 7 Ocak 1955, Sayı 8898, s.10861.

³⁰⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Şubat 1955, Sayı 8928, s.11026.

³⁰⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 22 Nisan 1955, Sayı 8988, s.11673.

32	K/985 ³⁰⁸	Ankara Çimento Sanayii T. A. Şirketinin Ankara Güvercinlik mevkiinde kurulmakta olan çimento fabrikasına ait işyerlerinde
33	K/988 ³⁰⁹	Alsthom Şirketi tarafından Etibank hesabına Soma'da yaptırılmakta olan Bölge Termik Santral inşaatı işyerlerinde
34	K/992 ³¹⁰	Elin Firmasının Seyhan Barajının havai hatları ile kablo şebekeleri ve trafo inşaatına ait işyerlerinde
35	K/995 ³¹¹	Et ve Balık Kurumu, İstanbul İnşaat ve Montaj Kontrol Amirliği Haydarpaşa Soğukhava Depo İnşaatı Kontrol Şefliği işyerlerinde
36	K/998 ³¹²	Dumez-B.A.C.C.İ. Şirketinin Nato Teşkilatı'na ait akaryakıt depolama tesisleri inşaatı işyerlerinde
37	K/1002 ³¹³	TMO tarafından inşa olunan Mersin siloları inşaatı iş yerlerinde
38	K/1009 ³¹⁴	Et ve Balık Kurumu'nun memleketin muhtelif yerlerinde tesis eylemekte olduğu et kombinaları, soğuk depo ve buz fabrikaları, balık unu ve yağı fabrikası inşa ve iş yerlerinde
39	K/1011 ³¹⁵	TMO Ankara ve Konya siloları inşaatı
40	K/1023 ³¹⁶	Çimento Sanayii Müessesesi Türk Anonim Şirketinin yaptırmakta

³⁰⁷ T.C. Resmi Gazete, 20 Temmuz 1955, Sayı 9059, s.12370-12371. Ordu limanı ile ilgili olarak Bkz.: "Ordu Limanı Dün Hizmete Girdi", **Milliyet**, 24 Haziran 1957, s.3.

³⁰⁸ T.C. Resmi Gazete, 1 Eylül 1955, Sayı 9092, s.12634. Bu fabrikayla ilgili olarak Bkz.: "Yeni Bir Çimento Fabrikası", **Milliyet**, 3 Kasım 1953, s.1, 7; "Ankarada 2 Yeni Tesis Daha Açıldı", **Milliyet**, 6 Nisan 1956, s.1.

³⁰⁹ T.C. Resmi Gazete, 2 Eylül 1955, Sayı 9093, s.12637. Bu santralle ilgili olarak Bkz.: "Soma Elektrik Santralının Temeli Yarın Atılıyor", **Milliyet**, 4 Ekim 1955, s.1, 7; "Bayar ve Mendere Soma'ya Gidiyor", **Milliyet**, 5 Ekim 1955, s.1; "Soma Termik Elektrik Santralının Temeli Atıldı", **Milliyet**, 6 Ekim 1955, s.1, 7. "Soma Santralı Tecrübe Çalışmasına Yarın Başlayacak", **Milliyet**, 26 Mayıs 1957, s.5.

³¹⁰ T.C. Resmi Gazete, 7 Ekim 1955, Sayı 9123, s.12837.

³¹¹ T.C. Resmi Gazete, 12 Kasım 1955, Sayı 9153, s.13013-13014.

³¹² T.C. Resmi Gazete, 26 Aralık 1955, Sayı 9190, s.13266. Bu dönemde NATO enfrastrüktür programı içinde Türkiye'de havaalanları, deniz üsleri, muharabe şebekeleri ve elektronik tesislerle akaryakıt depolarının kurulmasına karar verilmiştir. Bu tesisler, 6095 sayılı Kuzey Atlantik Andlaşması Teşkilatı Müşterek Enfrastrüktür Programı Gereğince Türkiye'de Yapılacak İnşa ve Tesis İşlerine Dair Kanun uyarınca yapılmaya başlanmıştır. Bu kanun için Bkz.: T.C. Resmi Gazete, 9 Temmuz 1953, Sayı 8453, s.6633. Ayrıca bu programla ilgili olarak Bkz.: "Köprülü, Türkiyede Yapılacak Üsler Hakkında İzah Verdi", **Milliyet**, 3 Temmuz 1953, s.1, 7; "Türkiye'de Yeni Askeri Tesisler", **Akşam**, 19 Şubat 1954, s.1, 2. "NATO'nun 10 uncu Yılı Törenle Kutlanacak", **Milliyet**, 29 Mart 1959, s.1.

³¹³ T.C. Resmi Gazete, 20 Ocak 1956, Sayı 9212, s.13429. İlgili haber için Bkz.: "Toprak Mahsulleri Ofisi'ne kredi açıldı", **Milliyet**, 10 Şubat 1955, s.3.

³¹⁴ T.C. Resmi Gazete, 6 Mart 1956, Sayı 9251, s.13809-13810.

³¹⁵ T.C. Resmi Gazete, 6 Mart 1956, Sayı 9251, s.13810. Bu silolarla ilgili olarak Bkz.: "Toprak Mahsulleri Ofisi Yeni Silolar Yapıyor", **Milliyet**, 1 Haziran 1954, s.2; "Toprak Mahsulleri Ofisi'ne Kredi Açıldı", **Milliyet**, 10 Şubat 1955, s.3.

³¹⁶ T.C. Resmi Gazete, 12 Temmuz 1956, Sayı 9356, s.15709.

		olduğu çimento fabrikalarının inşaat ve montaj işyerlerinde
41	K/1031 ³¹⁷	Aydın, Manisa ve Antalya'da inşa edilmekte olan Sümerbank tekstil fabrikaları inşaatına ait işyerlerinde
42	K/1044 ³¹⁸	Ericson Türk Limited Şirketi'nin, PTT İşletmesi Umum Müdürlüğü namına kurmakta olduğu santrallara ait işyerlerinde
43	K/1054 ³¹⁹	Amerikan Askeri Yardımı ile inşa edilmekte olan Diyarbakır Karamürsel ve Ankara'da Belediye eski garajlar sahasındaki askeri işyerlerinde
44	K/1069 ³²⁰	Türkey Endüstri ve Ticaret Anonim Şirketi'nin sahibi bulunduğu İstinye'deki kibrit fabrikasında
45	K/1070 ³²¹	Amerikan Petroleum Overseas Limited Şirketi tarafından Sismik, Jeolojik ve Sondaj ameliyeleriyle alakalı işyerlerinde
46	K/1075 ³²²	Et ve Balık Kurumunun memleketin muhtelif yerlerinde tesis eylemekte olduğu soğuk hava depo ve buz fabrikaları inşaat ve montaj işyerleriyle hali faaliyette bulunan kombina, soğuk depo, balık unu ve yağı fabrikaları ve diğer işyerlerinde
47	K/1076 ³²³	Geophysical Service International S. A. Şirketinin petrol arama işyerlerinde
48	K/1084 ³²⁴	Tidewater Oil Company Şirketinin petrol arama işyerlerinde
49	K/1091 ³²⁵	Kayseri Pamuklu Sanayi Müessesesiyle Ereğli ve Malatya Pamuklu Müesseselerine ait işyerlerinde
50	K/1093 ³²⁶	Ankara İmar Planının tatbiki dolayısıyla Belediye Fen İşleri Bakım Şubesi işyerlerinde

³¹⁷ T.C. Resmi Gazete, 1 Eylül 1956, Sayı 9396, s.15458.

³¹⁸ T.C. Resmi Gazete, 8 Kasım 1956, Sayı 9452, s.15857. İlgili haber için Bkz.: "P.T.T. Ericson Firması ile Mukavele Yaptı", **Milliyet**, 25 Kasım 1955, s.4.

³¹⁹ T.C. Resmi Gazete, 20 Kasım 1956, Sayı 9462, s.15901.

³²⁰ T.C. Resmi Gazete, 6 Mart 1957, Sayı 9552, s.16661.

³²¹ T.C. Resmi Gazete, 2 Mart 1957, Sayı 9549, s.16631.

³²² T.C. Resmi Gazete, 25 Mart 1957, Sayı 9568, s.16766.

³²³ T.C. Resmi Gazete, 25 Mart 1957, Sayı 9568, s.16766.

³²⁴ T.C. Resmi Gazete, 30 Nisan 1957, Sayı 9598, s.17015.

³²⁵ T.C. Resmi Gazete, 3 Haziran 1957, Sayı 9623, s.17213.

³²⁶ T.C. Resmi Gazete, 17 Temmuz 1957, Sayı 9657, s.17549. Ankara imar planıyla ilgili olarak Bkz.: "Ankaranın Şehir Planı", **Milliyet**, 31 Aralık 1950, s.3; "Ankaranın İmar Planı", **Milliyet**, 21 Haziran 1951, s.3; "Ankara'nın İmar Planı Hazırlandı", **Milliyet**, 18 Nisan 1955, s.1, 7; "Başvekilin Tetkikleri", **Milliyet**, 12 Ekim 1956, s.1; "Radyoda Şehirlerdeki İmar Faaliyetine Ait Konuşmalar Yapılacak", **Milliyet**, 31 Mart 1957, s.3.

51	K/1094 ³²⁷	N.V. De Bataafsche Petroleum Maatschappij Şirketi'nin jeolojik, jeofizik ve sondaj ameliyeleriyle alakalı işyerlerinde
52	K/1097 ³²⁸	Williams Brothers-Costain-John Brown Şirketinin memleketin muhtelif yerlerinde deruhte ettiği pompa istasyonları, deniz terminalleri ve tank çiftlikleri inşaatına ait işyerlerinde
53	K/1103 ³²⁹	Eti Limited Şirketinin Kütahya Azot Tesisleri'nde
		Kütahya Seyitömer Linyitleri demiryolu inşaatına ait işyerleri
		Esso Standart (Turkey) Inc. Şirketi'nin petrol arama işyerlerinde
54	K/1109 ³³⁰	Makine Kimya Endüstrisi Kurumu'na ait mühimmat işyerlerinde
55	K/1114 ³³¹	İstanbul imar planının tatbiki dolayısıyla Belediye Fen İşleri

³²⁷ T.C. Resmi Gazete, 17 Temmuz 1957, Sayı 9657, s.17549.

³²⁸ T.C. Resmi Gazete, 17 Temmuz 1957, Sayı 9657, s.17549.

³²⁹ T.C. Resmi Gazete, 19 Temmuz 1957, Sayı 9659, s.17568.

³³⁰ T.C. Resmi Gazete, 25 Eylül 1957, Sayı 9715, s.17902.

³³¹ T.C. Resmi Gazete, 22 Ekim 1957, Sayı 9378, s.18055. İstanbul imarı hakkında haberler için Bkz.: "Prostun Mukavelesi Uzatılmayacak", **Milliyet**, 30 Ekim 1950, s.3; "İstanbulun İmarı", **Milliyet**, 7 Ocak 1951, s.2; "İstanbulun İmarı Şiddetle Tenkid Edildi", **Milliyet**, 12 Mart 1952, s.1, 7; "İstanbulun İmarı", **Milliyet**, 19 Haziran 1952, s.2; "Şehrin İmarı", **Milliyet**, 16 Temmuz 1952, s.2; "İstanbulda İmar Faaliyet", **Milliyet**, 31 Aralık 1952, s.1, 7; "Şehrin İmarı İçin Yapılacak 50 Milyonluk İstikraz", **Milliyet**, 25 Aralık 1953, s.2; "İstanbul'un İmarı İçin Geniş Çapta Bir Plan Hazırlanıyor", **Milliyet**, 27 Ocak 1955, s.2; "Şehirde Büyük İstimlak Hareketlerine Başlanıyor", **Milliyet**, 19 Mayıs 1955, s.1, 7; "Şehirde Ahşap Binası İnşası İçin Müsaade Verilmeyecek", **Milliyet**, 19 Haziran 1955, s.2; "Asma Köprü İşleri Tetkik Ediliyor", **Milliyet**, 13 Ağustos 1955, s.1; "İstanbul'un İmarı İçin 10 Milyon Lira Ayrıldı", **Milliyet**, 25 Mart 1956, s.2; "Şehircilik Mütchassısı Dün Almanya'ya Döndü", **Milliyet**, 20 Ağustos 1956, s.2; "İstanbul'un Rahat Nefes Alması İçin Yeni Fikirler", **Milliyet**, 22 Ağustos 1956, s.3; "Başvekil İmar İşlerini İzah Etti", **Milliyet**, 24 Eylül 1956, s.1, 5; "Mstakbel İstanbul", **Milliyet**, 26 Eylül 1956, s.1; "Hazineye Ait Arsa ve Binalar Satılıyor", **Milliyet**, 29 Eylül 1956, s.1; "Müstakbel İstanbul", **Milliyet**, 2 Ekim 1956, s.1; "Gece Gündüz Çalışma", **Milliyet**, 3 Ekim 1956, s.1; "Yeni İmar Faaliyeti", **Milliyet**, 15 Ekim 1956, s.1; "Prof. Prost Yakında Geliyor", **Milliyet**, 14 Ocak 1957, s.1; "Şehircilik Mütchassısı Prof. Högg Tekrar Geldi", **Milliyet**, 15 Ocak 1957, s.2; "Şehirde İstimlak İşleri Devam Ediyor", **Milliyet**, 31 Ocak 1957, s.2; "İstanbul'da 4400 Bina Daha İstimlak Edilecek", **Milliyet**, 8 Şubat 1957, s.1, 5; "İstanbul Sokakları Asfaltlanıyor", **Milliyet**, 12 Şubat 1957, s.1, 5; "Högg, İstanbul'un Alacağı Şekli Anlattı", **Milliyet**, 13 Nisan 1957, s.1, 3; "Bir Trafik Mütchassısı Getirtilecek", **Milliyet**, 22 Nisan 1957, s.2; "Prost, İmara Dair Görüşünü Açıkladı", **Milliyet**, 8 Mayıs 1957, s.1; "Köprü Yerine Tünel İnşası Bir Hayaldir", **Milliyet**, 13 Mayıs 1957, s.1, 5; "Menderes'e İstanbul Fahri Belediye Reisi Ünvanı Veriliyor", **Milliyet**, 2 Haziran 1957, s.5; "İstimlak İşleri Yaz Sonuna Kadar Bitirilecek", **Milliyet**, 12 Haziran 1957, s.1; "Tarihi Abideler İhya Edilecek", **Milliyet**, 13 Haziran 1957, s.1; "Beyazıt ve Civarı Yakında Yepyeni Bir Şekil Alacak", **Milliyet**, 13 Ağustos 1957, s.1, 5; "Şehzadebaşı-Vezneciler Caddesi Genişletilecek", **Milliyet**, 2 Eylül 1957, s.5; "Vatan Caddesi İnşaatı Yakında Sona Erecek", **Milliyet**, 29 Eylül 1957, s.2; "Başvekil'in Dünkü Tetkikleri", **Milliyet**, 7 Kasım 1957, s.5; "Zürih'i İmar Eden Mimar Geldi", **Milliyet**, 11 Kasım 1957, s.1; "Haliç Turistik Bölge Oluyor", **Milliyet**, 26 Aralık 1957, s.3; "İstanbul'un İmarı Bir Başlangıçtır", **Milliyet**, 21 Mart 1958, s.1, 3; "Belediye Meclisindeki Merasim", **Milliyet**, 21 Mart 1958, s.1, 3; "Ethem Yetkiner Vazifeye Başladı", **Milliyet**, 18 Mayıs 1959, s.1, 5; "5 Ayda İmar İşlerine 200 Milyon Lira Harcandı", **Milliyet**, 3 Haziran 1958, s.3; "Bir Amerikalı Prof. Metro ve Tünel Tavsiye Ediyor", **Milliyet**, 27 Haziran 1958, s.2; "Başvekil İstimlak Sahalarında", **Milliyet**, 4 Temmuz 1958, s.3; "Amerikan Firması İmar İçin 200 Milyon Teklif Etti", **Milliyet**, 9 Ağustos 1958, s.2; "Fransız Arkeologu Gabriel Geldi", **Milliyet**, 10 Eylül 1958, s.3; "Prost'un İmar Planında Okullar Unutulmuş", **Milliyet**, 23 Eylül 1958, s.2; "Aygün İstanbul'un İmar İşlerini İzah Etti", **Milliyet**, 21 Nisan 1959, s.1, 5; "Galata Köprüsü İçin Yeni Teklif", **Milliyet**, 14

		Müdürlüğünün tamiratı mütemadiye ekipleri tarafından yol, kanal, köprü, hedim, dere ve kanal tathiri, vindañörle fosseptik temizliğine ait iş yerlerinde
56	K/1118 ³³²	Mennesmann-Sümerbank Boru Endüstrisi T. A. Şirketine ait İzmit'te kurulu boru fabrikası işyerinde
57	K/1119 ³³³	Azot Sanayi Türk Anonim Şirketine ait Kütahya Şantiyesi ve Montaj Müdürlüğü işyerinde
58	K/1121 ³³⁴	Fazıl İ. Verdi ve Mahdumları Firması tarafından taahhüt edilen Tekirdağ Silosu inşaatına ait işyerlerinde
59	K/1126 ³³⁵	Bursa Merinos Fabrikası
		Amerikan Yardımı ile Ankara'nın Gölbaşı Nahiyesi civarında yaptırılan inşaat
		Seyhan ovası drenaj ve sulama 1 inci kısım inşaat işyerlerinde
60	K/1135 ³³⁶	Askeri hava meydanlarında jet ikmalı yapan, Petrol Ofisi Umum Müdürlüğü'ne ait depolardaki iş yerlerinde
61	K/1144 ³³⁷	Kuzey Batı Anadolu İhtisal ve Tevzi Müesseselerine bağlı santraller ile Şebeke İşletme Müdürlüğü işyerlerinde
62	K/1145 ³³⁸	1 Nolu Marmara bölgesinde Sismik Petrol ameliyesi işlerini taahhüt etmiş olan Western RicarçheGeofisiche şirketine ait işyerlerinde
63	K/1151 ³³⁹	Mobil Exploration Inc. Mediterranean Şirketinin bilumum araştırma

Kasım 1959, s.1; "İmar İçin İstanbul'a 50 Milyon Lira Veriliyor", **Milliyet**, 30 Ocak 1960, s.3; "Tarlabaşında İstimlak Nisan Sonunda Başlıyor", **Milliyet**, 8 Mart 1960, s.3; "Başvekil'e Dün Altın Bir Mala Hediye Edildi", **Milliyet**, 14 Mart 1960, s.1; "Başvekil Hırdavatçı Çarşısını Dün Açtı", **Milliyet**, 18 Mart 1960, s.1, 5; "Başvekil İmar İşlerini İzah Etti", **Milliyet**, 24 Eylül 1956, s.1, 5. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Gül Neşe Doğusan, "İstanbul'un "İmar": 1950-1960", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Haziran 2004; Ünsal Yavuz, "Demokrat Parti İktidarı Döneminde İstanbul'a İlişkin İmar Politikaları ve Faaliyetleri", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2008.

³³² **T.C. Resmi Gazete**, 14 Aralık 1957, Sayı 9782, s.18349.

³³³ **T.C. Resmi Gazete**, 14 Aralık 1957, Sayı 9782, s.18349. Bu tesisle ilgili bilgiler için Bkz.: "Kütahya'da Sun'ı Gübre Fabrikası Kuruluyor", **Milliyet**, 6 Nisan 1955, s.3; "Kütahya Azot Tesislerinin Temel Bugün Atılıyor", **Milliyet**, 23 Temmuz 1955, s.1, 7.

³³⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 14 Aralık 1957, Sayı 9782, s.18349-18350. Bu siloyla ilgili bilgiler için Bkz.: "Toprak Mahsulleri Ofisi Yeni Silolar Yaptırıyor", 1 Haziran 1954, s.2; "Toprak Mahsulleri Ofisine Kredi Açıldı", **Milliyet**, 10 Şubat 1955, s.3; Ulunay, "Muhabbet Kervanı Tekirdağ'da", **Milliyet**, 19 Ağustos 1959, s.3.

³³⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 31 Aralık 1957, Sayı 9796, s.18413.

³³⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Şubat 1958, Sayı 9836, s.18660.

³³⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 10 Nisan 1958, Sayı 9881, s.19096.

³³⁸ **A.y.**

		sahaları ve bunlarla alakalı büro işleriyle
		Muş-Tatvan demiryolu inşaatına ait işyerlerinde ³⁴⁰
64	K/1153 ³⁴¹	Eti Yapı Limited Şirketi tarafından, Etibank Umum Müdürlüğüne karşı, taahhüt edilen Kızılırmak nehri üzerindeki Kesikköprü barajı ve müteferri tesisleri inşaatı işlerinde
65	K/1155 ³⁴²	Müteahhit Sudi Dağdeler'in taahhüt ettiği M.E.R. inşaatı işyerinde
66	K/1156 ³⁴³	Memleketimizde petrol araştırmalarıyla iştigal etmekte olan N.V. De Bataafsche PetroleumMaatschappij Şirketi Türkiye Şubesinin bütün hak ve vecibelerini devralmış olan N.V. Turkse Shell Şirketiyle mezkur Şirketin müteahhitliğini yapan firmaların jeofizik, jeolojik ve sondaj ameliyeleri ile alakalı işyerlerinde
67	K/1159 ³⁴⁴	T.C. Merkez Bankasının (Matbaa Şubesi) işyerinde
68	K/1160 ³⁴⁵	Amerikan Askeri Yardımı ile Samsun ve Trabzon şehirleri civarında açılmış olan işyerlerinde
69	K/1161 ³⁴⁶	Dyckerhoff Widman Firmasının Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı'na karşı taahhüt ettiği İzmir Oteli inşaatına ait işyerinde
70	K/1169 ³⁴⁷	37 adet liman ve sığmağın etüt ve proje işlerini taahhüt etmiş bulunan Hollanda Kraliyet İnşaat Şirketine ait işyerlerinde
71	K/1170 ³⁴⁸	Balso Chica Oil Corporation Şirketinin petrol arama işyerlerinde
72	K/1176 ³⁴⁹	İstanbul'da bulunan Maarif Basımevi Merkezi ile Ankara Şubesi işyerlerinde
73	K/1177 ³⁵⁰	Westinghouse Air Brake Anonim Şirketinin müteahhidi bulunduğu

³³⁹ T.C. Resmi Gazete, 8 Mayıs 1958, Sayı 9901, s.19255.

³⁴⁰ Bu demiryoluyla ilgili olarak Bkz.: "Türkiye-İran Yolları Birbirine Bağlanacak", **Milliyet**, 15 Ekim 1956, s.1; "Tatvan-Muş Demiryolu İhale Edildi", **Milliyet**, 18 Ekim 1957, s.3.

³⁴¹ T.C. Resmi Gazete, 29 Mayıs 1958, Sayı 9918, s.19407. Bu barajla ilgili olarak Bkz.: "Kesikköprü Barajının İnşasına Başlanıyor", **Milliyet**, 24 Ağustos 1959, s.3; "Hirfanlı Barajı İşletmeye Açıldı", **Milliyet**, 9 Ocak 1960, s.1, 5.

³⁴² T.C. Resmi Gazete, 7 Haziran 1958, Sayı 9926, s.19472.

³⁴³ A.y.

³⁴⁴ T.C. Resmi Gazete, 10 Haziran 1958, Sayı 9928, s.19484; "Merkez Bankası Matbaasında Fazla Mesai Yapılacak", **Milliyet**, 11 Haziran 1958, s.5.

³⁴⁵ T.C. Resmi Gazete, 20 Haziran 1958, Sayı 9937, s.19580.

³⁴⁶ T.C. Resmi Gazete, 20 Haziran 1958, Sayı 9937, s.19580. Bu otelle ilgili olarak Bkz.: "Emekli Sandığı 4 Büyük Otel Daha İnşa Ettiriyor", **Milliyet**, 25 Haziran 1955, s.7; "İzmir Otelinde 2 Kral Dairesi de Bulunacak", **Milliyet**, 15 Mart 1960, s.3.

³⁴⁷ T.C. Resmi Gazete, 6 Ağustos 1958, Sayı 9974, s.19923.

³⁴⁸ A.y.

³⁴⁹ T.C. Resmi Gazete, 12 Eylül 1958, Sayı 10005, s.20132.

		Haydarpaşa, Ankara, Zonguldak (Arifiye-Adapazarı) demiryolunun santralize, trafik kontrolü, sinyalizasyon ve telekomünikasyon tesislerinin inşa ve montajı ile alakalı işyerlerinde
74	K/1185 ³⁵¹	Turkish Gulf Oil Company'nin petrol arama işyerlerinde
75	K/1187 ³⁵²	Societe Foster Wheeler Française'in deruhte ettiği Nato akaryakıt tesisleri müşavir mühendisliği ile alakalı işyerlerinde
76	K/1192 ³⁵³	Müteahhit Reşit Şahin'in deruhte ettiği Gemlik-Umurbey Köyünde (260) müstahsile mahsus mesken ve işletme binası inşaatına ait işyerinde
77	K/1197 ³⁵⁴	Amerikan yardımı ile Marmara Ereğlisi'nde yaptırılan inşaata ait iş yerinde
78	K/1198 ³⁵⁵	Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumuna ait bütün işyerlerinde
79	K/1206 ³⁵⁶	Eti Yapı Limited Şirketi ve Sudi Dağdeler Firmasının müştereken taahhüt ettikleri Yalova-Karamürsel arasındaki Main Site inşaatı işyerinde
80	K/1207 ³⁵⁷	Ankara Belediyesine bağlı Sular İdaresi Umum Müdürlüğü personelinin şebeke amiri, usta, usta yardımcıları, başkontrol ve yardımcılarıyla başvanacı ve vanacıların çalıştırdıkları işyerlerinde
81	K/1212 ³⁵⁸	Emek İnşaat Anonim Şirketi'nin taahhüt ettiği İstanbul'daki Tarabya Oteli inşaatına ait işyerinde
82	K/1214 ³⁵⁹	Türk Havayolları Anonim Ortaklığı'na ³⁶⁰ ait Yeşilköy Teknik Müdürlük atölyeleriyle bütün istasyon müdürlükleri, satış büroları, lokanta ve ikram servisleri işyerlerinde

³⁵⁰ T.C. Resmi Gazete, 12 Eylül 1958, Sayı 10005, s.20132. Bu konuyla ilgili olarak Bkz.: “Bir Amerikan Şirketi ile Anlaşma Yapıldı”, **Milliyet**, 24 Haziran 1955, s.1, 7; “Amerika’dan Temin Edilen Makineler Geliyor”, **Milliyet**, 8 Mart 1956, s.2.

³⁵¹ T.C. Resmi Gazete, 4 Kasım 1958, Sayı 10048, s.20463.

³⁵² T.C. Resmi Gazete, 17 Kasım 1958, Sayı 10059, s.20523.

³⁵³ T.C. Resmi Gazete, 8 Aralık 1958, Sayı 10077, s.20627.

³⁵⁴ T.C. Resmi Gazete, 17 Ocak 1959, Sayı 10111, s.20827.

³⁵⁵ T.C. Resmi Gazete, 19 Ocak 1959, Sayı 10112, s.20835.

³⁵⁶ T.C. Resmi Gazete, 13 Şubat 1959, Sayı 10134, s.20983.

³⁵⁷ T.C. Resmi Gazete, 4 Mart 1959, Sayı 10150, s.21217.

³⁵⁸ T.C. Resmi Gazete, 15 Nisan 1959, Sayı 10183, s.21447.

³⁵⁹ T.C. Resmi Gazete, 6 Mayıs 1959, Sayı 10198, s.21552.

³⁶⁰ Türk Havayolları Anonim Ortaklığı hakkında Bkz.: “Havayolları Şirket Haline Getiriliyor”, **Milliyet**, 2 Mayıs 1955, s.1, 7; “Havayolları Şirket Haline Getirildi”, **Milliyet**, 1 Haziran 1955, s.7; “Devlet Hava Yolları Şirket Halinde Çalışmaya Başlıyor”, **Milliyet**, 28 Şubat 1956, s.2.

83	K/1215 ³⁶¹	Eti Yapı Limited Şirketi tarafından, Sinop'da yapılan inşaatı ait işyerinde
84	K/1218 ³⁶²	Whitlock Oil Services Inc Şirketi'ne ait işyerlerinde,
85	K/1220 ³⁶³	Askeri işyerlerinde
86	K/1225 ³⁶⁴	TMO'nun İstanbul, İzmir, İskenderun ve Mersin Bölge ve Şube Müdürlüklerine bağlı işyerlerinde
87	K/1230 ³⁶⁵	Ankara İmar Limited Şirketi tarafından yaptırılan Ankara Ulus Çarşı sitesi inşaatına ait işyerinde
88	K/1231 ³⁶⁶	Etibank Umum Müdürlüğü Şebeke Tesisi Müdürlüğüne bağlı Ümraniye Silahtar Hattı Silahtar Trafo Merkezi Tesis Başmühendisliğinin boğaz atlama projesiyle alakalı işyerinde
89	K/1235 ³⁶⁷	Ankara Belediyesince halka dağıtılacak Aktepe mevkiindeki arsaların Araz Ticaret Şirketi tarafından taahhüt edilen yol ve kanalizasyon inşaatına ait işyerlerinde
90	K/1239 ³⁶⁸	Ankara İmar Planının tatbiki dolayısıyla Belediye Fen İşleri Bakım Şubesi işyerlerinde fazla mesai yapılmasına izin verilmesine dair olan K/1093 sayılı kararın mer'iyet müddetinin iki sene uzatılması ve mezkur karar hükümlerinin Belediye Fen İşleri Müdürlüğüne ait bütün işyerlerine teşmili
91	K/1240 ³⁶⁹	Murgul Bakır işletmesi Müessesesi işyerinde
		Deilmann Petrol Limited Şirketi ve bu şirkete bağlı mütaahhit firmaların jeolojik, jeofizik ve sondaj ameliyeleri ile alakalı işyerlerinde
		Mütaahhit Rıza İncekara'nın deruhte ettiği Fethiye-Marmaris depremevleri inşaatına ait işyerinde ³⁷⁰

³⁶¹ T.C. Resmi Gazete, 6 Mayıs 1959, Sayı 10198, s.21552.

³⁶² T.C. Resmi Gazete, 9 Haziran 1959, Sayı 10226, s.21859.

³⁶³ T.C. Resmi Gazete, 13 Haziran 1959, Sayı 10230, s.21905.

³⁶⁴ T.C. Resmi Gazete, 29 Haziran 1959, Sayı 10239, s.22000.

³⁶⁵ T.C. Resmi Gazete, 25 Temmuz 1959, Sayı 10262, s.22228.

³⁶⁶ A.y.

³⁶⁷ T.C. Resmi Gazete, 9 Eylül 1959, Sayı 10301, s.22511. Bu arsalarla ilgili olarak Bkz.:

“Ankara'daki Gecekondulara Tapu Veriliyor”, **Milliyet**, 7 Eylül 1957, s.3.

³⁶⁸ T.C. Resmi Gazete, 16 Eylül 1959, Sayı 10307, s.22559-22560.

³⁶⁹ T.C. Resmi Gazete, 16 Eylül 1959, Sayı 10307, s.22560.

³⁷⁰ Bu dönemde Ege bölgesinde meydana gelen depremler sonrasında bu karar alınmış olup bu depremlerle ilgili olarak Bkz.: “Ege'de Zلزele Devam Ediyor”, **Milliyet**, 27 Nisan 1957, s.1, 3;

92	K/1241 ³⁷¹	Eti Yapı Limited Şirketine ihale edilen Çayirova Pencere Camı Fabrikası inşaatına ait işyerinde
93	K/1248 ³⁷²	Emek İnşaat A. Şirketi'nin Ankara Kavaklıdere'deki Büyük Otel İnşaatına ait işyerinde ³⁷³
		Williams Brothers International Inc Şirketi'nin bilumum petrol arama sahalarıyla bunlarla ilgili büro İşyerlerinde
		Emek İnşaatı A. Şirketinin Emekli Sandığı'na ait İstanbul Hilton otelinin tevsii inşaatıyla alâkalı işyerinde
94	K/1250 ³⁷⁴	Emek İnşaat A. Ş. Tarafından taahhüt edilen Eskişehir'de Emekli Sandığı'na ait Oto-Gar inşaatı işyerinde
95	K/1262 ³⁷⁵	Etibank tarafından yaptırılmakta olan Bornova Trafo Merkezi ve İzmir enerji Nakil İrtibat hattı inşaatına ait işyerinde
96	K/1264 ³⁷⁶	Etibank camiasına dahil bulunan Küre Bakırlı Pirit İşletmesi'nin tamir ve bakım işyerleriyle bu işletmeye ait İnebolu kırma ve yükleme işyerinde
97	K/1272 ³⁷⁷	Türkiye İnşaat ve Malzeme Limited Şirketi (Timlo) nin İstanbul Bakırköy'de Kurulu Ataköy 1 inci kısım inşaatına ait İşyeri
		Emek İnşaat A. Şirketinin Ankara Kızılay'da Emekli Sandığı'na ait iş Hanı inşaatına ait işyeri
		İtalyan Techint (Compagnia Tecnica Internazionale) firması tarafından deruhde edilen akaryakıt tesisleri inşaatına ait işyerler
98	K/1275 ³⁷⁸	Anadolu Tasfiyehanesi Anonim Şirketi namına Foster Wheeler Limited Şirketi tarafından Mersin'de kurulması deruhte edilen petrol

"Fethiye'de Hayat Normale Dönüyor", **Milliyet**, 1 Mayıs 1957, s.1, 3; "Ege'deki Son Depremlerde 24 Bina Yıkıldı", **Milliyet**, 16 Ocak 1959, s.1; "Muğla'da Zelzele 300 Evi Yıktı", **Milliyet**, 26 Nisan 1959, s.1, 5

³⁷¹ **T.C. Resmi Gazete**, 23 Eylül 1959, Sayı 10313, s.22607.

³⁷² **T.C. Resmi Gazete**, 10 Kasım 1959, Sayı 10351, s.65. "Turist Kuru İhdas Edilmeli", **Milliyet**, 24 Mart 1956, s.3; "Hilton'un Ek Tesislerinin Temeli Atıldı", **Milliyet**, 20 Eylül 1959, s.5.

³⁷³ Bu otelle ilgili olarak Bkz.: "Emekli Dul ve Yetimlere Geniş Yardım Yapılacak", **Milliyet**, 27 Kasım 1955, s.1, 7; "Yeni Oteller İnşa Ediliyor", **Milliyet**, 15 Nisan 1959, s.3.

³⁷⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 19 Kasım 1959, Sayı 10359, s.113. Bununla ilgili olarak Bkz.: "Eskişehirde 2 Yeni Tesisi Açıldı", **Milliyet**, 16 Eylül 1957, s.1, 3.

³⁷⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 10 Şubat 1960, Sayı 10428, s.595.

³⁷⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 22 Şubat 1960, Sayı 10438, s.666.

³⁷⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 3 Mayıs 1960, Sayı 10495, s.1273.

³⁷⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 9 Mayıs 1960, Sayı 10500, s.1313. Bu tasfiyehaneyle ilgili olarak Bkz.: "Mersin Tasfiyehanesini Amerikalılar Kuracak", **Milliyet**, 6 Nisan 1959, s.3.

		tasfiyehanesi inşaatına ait işyerinde
99	K/1276 ³⁷⁹	İmar kalkınması dolayısıyla Ankara Nafia Müdürlüğüne bağlı işyerlerinde

Listede yer alan fazla mesai yapılmasına dair kararların temel özelliklerini; günde 2 veya 3 saate kadar olması, gece veya gündüz işlerine yönelik olması ve iznin geçerlilik süresi olarak değerlendirmek mümkündür. Bu kararlardan K/848, K/859, K/862, K/873, K/876, K/881, K/882, K/894, K/895, K/905, K/906, K/913, K/915, K/916, K/918, K/926, K/928, K/938, K/946, K/947, K/949, K/950, K/954, K/955, K/973, K/985, K/988, K/992, K/995, K/998, K/1002, K/1009 ve K/1011 sayılı kararlar; 3008 sayılı İş Kanunu'nun otuz yedinci maddesindeki "*Fazla çalışma saatleri ile çalışılacak günlerin yekûnu bir yılda en çok doksan iş gününe varabilir*" hükmü³⁸⁰ dışında bırakılmıştır. K/900 ve K/909 sayılı kararlarda ise İş Kanunu'nun bu hükmüne uyulacağı belirtilmiştir. K/845, K/897, K/957 ve K/963 sayılı kararlar incelendiğinde İş Kanunu'nun bu hükmüne uyulup uyulmayacağı ile ilgili herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir. K/848, K/862, K/873 ve K/913 sayılı kararların bütün iş mevsiminde; K/859, K/876, K/882, K/928, K/946, K/954, K/988, K/992, K/995, K/998, K/1002 ve K/1011 kararların bütün iş yılını kapsayacak şekilde; K/916, K/926, K/938, K/985 ve K/1009 sayılı kararların bütün yılı kapsayacak şekilde; K/894, K/895 ve K/905 sayılı kararların işlerin bitimine kadar uygulanacağı belirtilmiştir. Ayrıca K/915 sayılı karar 1953 ve 1954 yıllarında 6'şar ay; K/973 sayılı karar ise 1955 yılında 6 ay süreyle uygulanacaktır. 1956-1960 yılları arasında alınan K/1023-K/1276 sayılı kararlarda ise fazla mesai izinleri, bütün iş yılında yürütülmek üzere İş Kanunu'nun hükümlerinden istisna edilip bir yıl içinde 90 günle sınırlı tutulmamıştır. Fazla mesai izni verilen kararların bir diğer özelliği, çalışma süresiyle ilgilidir. Buna göre K/876 ve K/881 sayılı kararlarda günlük 2 saate kadar; K/845, K/848, K/862, K/873, K/882, K/894, K/895, K/897, K/900, K/913, K/954, K/955, K/957, K/963, K/988, K/992, K/995, K/998, K/1002, K/1011 ve K/1023 sayılı kararlarda günlük 3 saate kadar çalışma yapılacağı belirtilmiş, diğer kararlarda ise fazla mesai saati yer almamıştır. K/862, K/882, K/895, K/900, K/906, K/946, K/955, K/998, K/1121, K/1126, K/1144, K/1145, K/1151, K/1153, K/1155, K/1156,

³⁷⁹ T.C. Resmi Gazete, 23 Mayıs 1960, Sayı 10511, s.1410.

³⁸⁰ T.C. Resmi Gazete, 15 Haziran 1936, Sayı 3330, s.6626.

K/1159, K/1160, K/1161, K/1176, K/1177, K/1185, K/1187, K/1192, K/1197, K/1198, K/1206, K/1207, K/1212, K/1214, K/1215, K/1218, K/1230, K/1235, K/1239, K/1240, K/1248, K/1250, K/1262, K/1264, K/1272 ve K/1275 sayılı kararlarda verilen izin gece ve gündüz mesailerinde uygulanacağı belirtilirken, diğer kararlarda bu konuda herhangi bir ifade yer almamaktadır. Ayrıca K/845 ve K/862 sayılı kararlarda, diğer kararlardan farklı olarak fazla mesai yapanlara İş Kanunu'nun otuz yedinci maddesine dayanılarak ek ücret ödeneceğine değinilmiştir. Bunlara ek olarak Ankara ve İstanbul imar planlarının uygulanmasıyla ilgili işlere yönelik fazla mesai izinlerinin 2 yıl geçerli olması uygun görülmüştür. Ayrıca K/949 sayılı kararlar K/947 sayılı karar; K/963 sayılı kararlar K/350, K/777, K/845 ve K/957 sayılı kararlar; K/1227 sayılı kararlar da K/1002 ve K/1011 kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.

Fazla mesai kararlarının yanında 22 Temmuz 1955 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren K/978 sayılı kararlar ise 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu'nun 4180 sayılı kanunla değiştirilen on dokuzuncu maddesine dayanılarak, maden sektöründe sadece yer üstü işlerinde uygulanmak ve aynı işlerin devamı şeklindeki yer altı işlerine yürütülmemek şartıyla 14-16 yaşları arasındaki erkek çocukların yalnız gündüz çalışma saatlerinde 8 saatlik normal mesaiye bağlı kalınarak maden ocaklarının sınıai nitelik taşıyan yer üstü işlerinde çalışmalarına izin verilmiştir.³⁸¹

20 Şubat 1956 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti tarafından yürürlüğe girmesi kabul edilen K/1013 sayılı kararlar 14/5/1940 tarihli ve 2/13471 sayılı kararname ile uygulamaya konulan K/25 sayılı kararın birinci maddesi değiştirilmiştir. Değiştirilen madde uyarınca bilumum sanayi iş yerleri Milli Korunma Kanunu'nun on dokuzuncu maddesi hükümleri çerçevesinde ve haftanın 7 gününde de açık olmak ve çalıştırılmak şartıyla Hafta Tatili Kanunu'ndan istisna edilmiştir.³⁸² Alınan bu kararın yerli sanayi için daha verimli olması için çıkarıldığı öne sürülmüştür.³⁸³

³⁸¹ T.C. Resmi Gazete, 22 Temmuz 1955, Sayı 9061, s.12390.

³⁸² T.C. Resmi Gazete, 6 Mart 1956, Sayı 9251, s.13810.

³⁸³ "Sanayi İşyerleri Pazarları da Çalışacak", Milliyet, 7 Mart 1956, s.1.

K/1273 sayılı karara göre, 16-18 yaş arası kız ve erkek işçiler ile 18 yaşını bitirmiş kadın işçilerin gece çalıştırılmalarına ilişkin bazı şartlar getirilmiştir.³⁸⁴ 16 ile 18 yaş arasındaki kız ve erkek işçilerin mensucat sanayiinin, Ağır ve Tehlikeli İşler Nizamnamesi'ne³⁸⁵ ek cetvelin VII.bölümünde yazılı işler dışındaki işlerde çalışmasına izin verilmiştir. Ayrıca 18 yaşını bitirmiş kadın işçilerin aynı cetvelin 46.sirasında bulunan işler hariç mensucat sanayiinin diğer işlerinde gece vardiyalarında da 8 saati aşmayacak şekilde çalıştırılabilmesi uygun görülmüştür. Bu şekilde geceleyin kız ve erkek çocuk işçilerle kadın işçi çalıştıracak iş yerleri, bütün iş yerinde veya özellikle bu işçilere yönelik uygulanmak üzere 3 vardiya usulünü uygulamakla zorunlu kılınmıştır. Buna ek olarak bu iş yerlerinin işveren veya işveren vekilleri, söz konusu olan işçilerin bilgilerini işyerinde liste şeklinde asmakla ve bir örneğini yetkili Bölge Çalışma Müdürlüğü'ne iletmek zorundadırlar. Değişiklik olması durumunda da bu işlemler aynen geçerlidir. Bu kararda belirtilen şartlara uymadığı belirlenen işyerlerine yetkili makamlar tarafından bir kere durum tebliğ edilecek, tekrarı durumunda bu kararla birlikte verilmiş olan izin bu iş yerinde uygulanması yetkili Bölge Çalışma Müdürünün teklifi ile iş yerinin bulunduğu yerin valisi tarafından durdurulacaktır.³⁸⁶

Son olarak 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu'nun ilk halinde on dokuzuncu maddeye aykırı davranışlara karşı herhangi bir cezai yaptırım getirilmemişken, 4180 sayılı kanun değişikliğiyle on dokuzuncu maddenin beşinci fıkrasıyla belirlenen çalışma saat ve günlerine uymayanlara 25 liradan 300 liraya ağır para cezası getirilmişti. Bunun tekrarı halinde ise ağır para cezası 50 liradan 600 liraya yükselecek ve bir haftadan üç aya kadar hapis cezası verilecekti.³⁸⁷ DP döneminde yapılan 6731 sayılı kanun değişikliğiyle bu cezalar 250 liradan 2.500 liraya kadar

---

³⁸⁴ DP döneminde İş Kanunu kapsamına giren kadın işçi sayıları ve 18 yaşından küçük işçi sayıları sırasıyla 1950 yılında 65.123 ve 26.088, 1951 yılında 70.592 ve 26.774, 1952 yılında 72.432 ve 27.545, 1953 yılında 67.956 ve 30.246, 1954 yılında 70.425 ve 28.028, 1955 yılında 76.169 ve 30.575, 1956 yılında 87.336 ve 20.769, 1957 yılında 86.624 ve 20.452, 1958 yılında 90.541 ve 21.488, 1959 yılında 93.827 ve 21.963, 1960 yılında ise 89.400 ve 22.565 olmuştur. Bkz.: Makal, **a.g.e.**, s.153.

³⁸⁵ Bu nizamname 1948 yılında kabul edilmiştir. Bununla ilgili olarak Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 27 Ağustos 1948, Sayı 6993, s.14669-14671.

³⁸⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 7 Mayıs 1960, Sayı 10499, s.1305.

³⁸⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2239.

ağır para cezası, tekrarında ise 500 liradan 5.000 liraya kadar ağır para cezasıyla birlikte 1 haftadan 3 yıla kadar hapis cezası olarak değiştirilmiştir.³⁸⁸

1.2.3. Madencilik Sektöründeki Uygulamalar

Türkiye o yıllarda tam anlamıyla bir jeolojik haritaya sahip olmamasına rağmen üretimi yapılan madenler bakımından oldukça zengin bir ülkedir.³⁸⁹ Nitekim bu dönemde başta taş kömürü, linyit, demir, krom olmak üzere altın, gümüş, amyant, antımuhan, bakır, barit, bor, çinko, civa, kurşun, kurşunlu çinko, kükürt, lüle taşı, manganez, manyezit, pirit, sodyum sülfat, zımpara gibi ürünler üretilmektedir.³⁹⁰ Madencilik alanına Cumhuriyetin kurulması sonrası giderek önem verilmeye başlanmış, 1935 yılında 2804 sayılı kanunla Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü ve 2805 sayılı Kanunla Etibank kurulmuştur.³⁹¹ Etibank az zamanda Ergani bakır, Divriği demir, Şark kromları ve Garp Linyitleri işletmelerinin faaliyete geçmesini sağlamıştır. Böylelikle bir yanda Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'nün (MTA) yeraltı kaynaklarını belirleme çalışmaları, diğer yanda Etibank'ın işletmelerin kurulması için gereken finansmanı sağlaması madencilik alanında ilerlemeyi sağlamıştır. Madencilik alanında devlet taş kömürü, petrol, bakır, kükürt, kayatuzu, çimento, altın ve gümüş madenlerinin işletilmesini tekeline almış durumdadır.³⁹²

Türkiye için başlıca önem taşıyan madenler taş kömürü, linyit, demir ve krom olmuştur. Demir, Karabük'te bulunan metalürji sanayii için hammadde kaynağı iken, krom ise daha çok bir ihracat ürünüdür.³⁹³ Diğer yandan taş kömürü ve linyit ise yakıt olarak kullanılan maden ürünleridir. Taşkömürü, Türkiye'de zengin olarak bulunmakta olup Ereğli'den İnebolu'ya kadar olan alanda işletilmekte olan yataklar yer almaktadır. Buradan çıkarılan kömür çoğunlukla Türkiye'deki enerji ihtiyacını karşılamak için kullanılmaktadır. Linyit ise Türkiye'nin birçok yerinde çıkarılmakta

³⁸⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Haziran 1956, Sayı 9329, s.14522.

³⁸⁹ Cillov, **a.g.e.**, s.319. Bu dönemde madencilik sektörüyle ilgili detaylı bilgi için Bkz.: Cillov, **a.g.e.**, s.319-338.

³⁹⁰ **A.e.**, s.320; Bu madenlerle ilgili bilgiler için Bkz.: **Maden İstatistikleri (1958-1965)**, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, Yayın No:524, 1957.

³⁹¹ 2804 sayılı Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Kanunu için Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 22 Haziran 1935, Sayı 3035, s.5378-5380. 2805 sayılı Etibank Kanunu için Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 22 Haziran 1935, Sayı 3035, s.5380-5381. Ayrıca DP döneminden önce 4269 ve 4851 sayılı, DP döneminde 6121 ve 6590 sayılı kanunlarla 2805 sayılı kanunda değişiklik yapılmıştır.

³⁹² Cillov, **a.g.e.**, s.320.

³⁹³ **A.e.**, s.326-327. Demir ve krom ihracatıyla ilgili olarak Bkz.: **İhracatla İlgili Meseleler**, İstanbul Ticaret Odası Mecmuası Ayrı Basıları:5, İstanbul, 1959, s.22-32.

olup yataklarının çoğu yeraltının üst kısımlarında bulunduğu için üretimi rahat olarak yapılmaktadır. Kütahya çevresindeki Tavşanlı, Tunçbilek ve Değirmisaz ocakları, Manisa’da Soma ve Merzifon çevresindeki Çeltik linyitleri en önemli üretim yerleridir. Devlet tarafından işletilen bu yerler Türkiye’nin ihtiyacının yaklaşık 2/3’ünü karşılamakta olup yüksek kalitesi nedeniyle evlerde yakıt olarak kullanılmaktadır.³⁹⁴

Tablo 1.6: 1950-1960 Yılları Arasında Başlıca Madenlerin Üretim Miktarı

	Demir	Krom	Linyit	Taş kömürü
1950	233.591	422.529	1.214.452	4.360.598
1951	225.810	619.420	1.258.404	4.729.589
1952	481.825	806.911	1.387.411	4.846.342
1953	497.079	912.523	1.640.583	5.654.467
1954	586.205	561.549	2.100.483	5.714.119
1955	873.977	649.143	2.416.453	5.507.003
1956	930.480	833.075	3.009.978	5.888.308
1957	1.164.199	954.963	3.636.889	6.268.489
1958	982.888	534.728	3.817.839	6.562.894
1959	872.889	397.865	3.679.820	6.523.882
1960	797.187	591.205	3.866.653	6.317.703

Kaynak: Maden İstatistikleri (1958-1965), T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, s.1.

Yakacak olarak kullanılan kömürlerle ilgili 3473 sayılı Mahrukat Kanunu³⁹⁵ hazırlanarak nüfusu iki binden az olmayan ve belediye olan yerlerde, çeşitli binalarda taş kömürü, linyit, turp gibi maden kömürleri ile kok, yarı kok ve briket gibi şekillerinin kullanılması zorunlu kılınmıştır. Ayrıca yakılması zorunlu olan mahrukat ile bunları yakmaya gerekli araçların Etibank tarafından sağlanacağı, bunların İcra Vekilleri Heyeti tarafından belirlenen yerlerde hazır olması öngörülmüştür. Nitekim 15 Şubat 1939 tarihli ve 2/10345 sayılı kararnameyle Mahrukat Kanunu’nun uygulanacağı yerler belirlenmiştir. Ayrıca 1940 yılında 3867 sayılı Ereğli Kömür

³⁹⁴ Cillov, a.g.e., s.312-323.

³⁹⁵ Mahrukat Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 9 Temmuz 1938, Sayı: 3955, s.10198.

Havzasındaki Ocakların Devletçe İşletirilmesi Hakkında Kanun³⁹⁶ kabul edilmiştir. DP döneminde ise 6309 sayılı Maden Kanunu yürürlüğe konmuştur.³⁹⁷

Madencilik alanında önemi nedeniyle Milli Korunma Kanunu'yla çeşitli hükümler getirilmiş ve bu alan 1950 yılı öncesinde Koordinasyon Heyeti kararlarına birçok defa konu olmuştu. Bu kararlardan K/3 sayılı karar ile Ereğli Havzası Kömürleri Satış Birliği kurulmuş, K/749 sayılı karar ile yeni düzenleme yapılmış, K/4 sayılı kararlar Ereğli kömür havzasında üretim düzenlenmiş, K/13 ve K/21 sayılı kararlarla kömür taşımacılığı için navlunlar belirlenmiş, K/199, K/336 ve K/654 sayılı kararlarla Ereğli kömür havzasındaki çeşitli iş mükellefiyeti düzenlenmiş, K/199 sayılı kararlar da linyit üretimiyle ilgili karar alınmıştır. K/5, K/172, K/348 ve K/471 sayılı kararlarla taş kömürü ve kok kömürlerinin tevzii ile ilgili hükümler getirmiş, diğer yandan da K/353, K/355, K/406, K/584 ve K/782 sayılı kararlarda kömür fiyatları ele alınmıştır.³⁹⁸ Ayrıca K/14, K/36, K/283, K/692 ve K/754 sayılı kararlar krom, K/46 sayılı karar Devlet Demiryolları İdaresi'ne gerekli bakır stoku sağlanması, K/16 ve K/52 sayılı kararlar ise bazı demirlerin beyana bağlı olması hakkındadır.³⁹⁹

DP döneminde 1950 yılı öncesinden devam ettirilen bir uygulama da kömürün satış ve tevzii ile ilgili işler olmuştur. Daha önceki yıllarda 5 ve 348 sayılı Koordinasyon Heyeti kararlarına dayanılarak kömür satışı ve tevzi gerçekleştirilmişti. 1950 ile 1960 yılları arasında da aynı şekilde yönetmelikler çıkarılarak kömür satışı ve dağıtımı yapılmıştır.

17 Haziran 1950 tarihli ve 7535 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Kömür Satış ve Tevzi Yönetmeliği'yle 1945-1946 ve devam eden yıllarda verilen beyannamelere dayanılarak 1950-1951 mevsiminde her çeşit kömür gereksinimlerinin Türkiye Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi tarafından nasıl karşılanacağına dair hükümler getirilmiştir. Buna göre kamu kurum ve kuruluşları,

---

³⁹⁶ Ereğli Kömür Havzasındaki Ocakların Devletçe İşletirilmesi Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 5 Haziran 1940, Sayı 4527, s.14015-14016. Ayrıca bu kanunla ilgili 4476 ve 5612 sayılı kanunlarla yeni düzenlemeler yapılmıştır.

³⁹⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Mart 1954, Sayı 8655, s.8545-8562.

³⁹⁸ Özbil, **a.g.e.**, s.231-256.

³⁹⁹ **A.e.**, s.284, 345.

3659 sayılı kanuna⁴⁰⁰ tabi kuruluşlar, elçilik ve konsolosluklarla bunların memurları, bunlar dışında kalan kamu kuruluşları ile genel menfaatlere hizmet eden kuruluşlar ve yakacak ihtiyacı olan gemilerin kömür ihtiyaçları için yazacakları resmi mektup ve beyannameler başka onaya ihtiyaç duymadan işleme konulacaktır. Sanayi kuruluşları, küçük demirci ve dökümcüler ile benzer esnaf işyerleri ihtiyaç beyannamelerinin ise onaylatılmaları gerekmektedir.⁴⁰¹ Daha sonra yapılan değişiklikle Türkiye Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi teşkilatı olan şehirlerde sanayi kuruluşların beyannamelerini onaylatmadan kuruma verebileceği belirtilmiştir. Teşkilat olmayan şehirlerde ise beyannameleri onaylatma işlemi sürdürülecektir.⁴⁰² Sanayi kuruluşlarında meydana gelen değişikliklerle ihtiyaçlarında oluşabilecek farklılıkları incelemekle Etibank görevlendirilmiştir. Bunların yanında yeniden kömür alma hakkı olanların, bina ve kömür çeşitlerine göre, nasıl ve ne şekillerde kömür alacağı ve bunlardan hangi belgelerin talep edileceği belirlenmiştir. Kömür alacak kişiler uygun şartları taşıyorsa mahallin mülki amirinden oturdukları mesken ve daha önceki kömür alma durumlarını gösteren bir belgeyle Türkiye Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi'ne başvuru yapacaklardır. Bunlardan belgelerinde eksik olmayanlara, bu müessese tarafından içeriğini muhtarların onaylayacağı bir ihtiyaç beyannamesi düzenlenecektir. Sağlık kurumları, kaloriferli binalar, oteller ve hamamlar için ihtiyaç beyannameleri onayı gerekli değildir. Soba ve kaloriferle ısıtılan yerlere taş kömürü gibi linyit de verilebilecektir. Hastaneler de dahil resmi ve özel kurumlarla kaloriferli bütün binalara tahsis edilecek kömürler, 1949-1950 mevsiminde tükettikleri kömür miktarını aşmayacaktır. Binalarda 1949-1950 yılına göre değişiklikler olursa bunlar dikkate alınacak ve artan kömür ihtiyaçları bölgelerine göre, linyit ve taş kömürüyle giderilecektir. Yeni yapılmış kaloriferli binaların ihtiyaçların benzerlerine göre belirlenmesi uygun görülmüştür. Ankara'da kaloriferlerde kok, linyit veya taşkömürü kullanılacaktır. Linyit veya taş kömürü olarak verilecek yakıtların oranı kontenjanlarının %60'ından az olmayacaktır. İstanbul kaloriferlerinin ihtiyacının %20'sinin kok veya briket ve %80'inin taş kömürü veya linyit olarak giderilmesi öngörülmüştür. İstanbul'da kaloriferli bağımsız evlere en çok 2 tonu kok olmak üzere 10 ton, kat kaloriferli evlere ise en

⁴⁰⁰ Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülü Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 11 Temmuz 1939, Sayı 4255, s.12203-12205.

⁴⁰¹ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Haziran 1950, Sayı 7535, s.18635.

⁴⁰² **T.C. Resmi Gazete**, 20 Şubat 1956, Sayı 9238, s.13586.

çok 1 tonu kok olmak üzere 5 ton kömür verilmesi uygun görülmüştür. Buhar basıncıyla çalışmayan yerlere küçük üretim yerlerinin yakıt ihtiyaçlarının linyit kömürüyle karşılanmasına karar verilmiştir. Fenni zorunluluklar istisna olmak üzere kömür tüketiminin fazlalığına yol açabilecek hususlar kömür dağıtımında değişiklik için yeterli değildir. 1945-1946 ve devam eden yıllarda verilen beyannamelere göre her çeşit kömür-kok, sömük ve taş kömürü almış olanlar dışında kalanlara 1950-1951 mevsiminde linyitten başka kömür verilmeyecektir. Ancak 1 Temmuz 1949 tarihinden sonra belli şartları taşıyan binalar için en çok yarım ton kok kömürü verilebilecektir. Gerekliğinde kömür alacaklardan tapu senedi, kira sözleşmesi ve kimlik cüzdanı ibrazı talep edilecektir.⁴⁰³ Ayrıca Ankara'da ve İstanbul'da sobayla ısınanlara belli miktarlarda kok kömürü verilmesi ve ihtiyaçları daha fazla olanların linyitle karşılanması uygun görülmüştür. İstanbul ve Ankara haricindeki illerde kömür tevzi hastane, okul, resmi kurum ve kuruluşların ihtiyaçları öne alınarak Valiler tarafından düzenlenecektir. Kömürleri bu illere sevki ise valilikler ile Türkiye Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi tarafından kararlaştırılacaktır. Bu yönetmeliğe göre, kömürlerin Türkiye Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi tarafından belirlenecek sıra ve miktar üzerine tevzi edilmesi uygun görülmüştür. Doktor ve dişi muayenehanelerine en çok 1 ton kömür verilecek, evleri aynı yerde ise muayenehane için ayrıca kömür verilmeyecektir. Bunların yanında kömür satış ve dağıtım ile ilgili bazı hususlar tespit edilmiştir. Türkiye Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi'nin İstanbul teşkilatı; İstanbul, Kartal, Pendik, Yakacık Belediye hudutları ve Kâğıthane köyü dışında kömür satmayacaktır. Kaloriferli binalarda kaloriferden başka araçlarda yakılmak üzere kömür verilmeyecektir. Türkiye Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi tarafından dağıtım yapılan yerlerde, ikametgahını terk edenlerin aldıkları kömürleri bu müessese deposuna teslim etmeleri ya da başka bir kişiye devretmek için yine bu müesseseden yazılı izin almalarına karar verilmiştir. Bu kişilerin ayrıca beyannamelerini de iptal ettirmeleri gerekmektedir. Ayrıca Ankara'da veya İstanbul'da beyannamelerine göre, kömür alınırken bu şehirler arasında ikametgahını değiştirenlerin, Türkiye Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi'ne başvurarak beyannamelerini iptal ettirmeleri ve nakil işlemleri yaptırmaları zorunlu tutulmuştur. Bu müessesenin dağıtım yaptığı şehirlerde kömürle ısıtılan evini değiştirenler de yine

---

⁴⁰³ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Haziran 1950, Sayı 7535, s.18635-18636. Daha sonra tapu senedi ve kira sözleşmesi ibrazı kaldırılmıştır. Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 29 Ağustos 1950, Sayı 7595, s.19010.

yazılı nakil izni olarak kömür taşıma işlemlerini yapacaklardır. Gerektiğinde tüketicilerden ellerindeki kömür miktarlarını zorunlu olarak bildirmeleri istenebilecektir. Ayrıca yurtiçinde çeşitli bölgelerde yakılacak kömürlerin çeşitleri de belirlenmiştir. Buna göre bu illere sadece belirtilen kömür çeşidi verilecektir. İsmi yazmayan illerde mevcut kullanılan yakacalara ek olarak linyit kullanımının teşvikine çalışılacaktır. Bunlara ek olarak kömür çeşitlerinin illere göre dağıtımında dikkat edilecek konular da belirlenmiştir. Bu yönetmelikle 2 Temmuz 1949 tarihli yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.⁴⁰⁴

1951 yılında İşletmeler Vekaleti'nin kok kömürünü İstanbul, Ankara ve İzmir'de kontenjandan çıkararak satışının serbest olmasını düşündüğü ileri sürmesine karşın⁴⁰⁵ 16 Temmuz 1951 tarihinde 1951-1952 mevsimi kömür ihtiyaçları için Kömür ve Satış Tevzi Yönetmeliği yayımlanmıştır. Bu yönetmelikte bir önceki yılın şartları devam ettirilmiştir.⁴⁰⁶ 29 Temmuz 1952 tarihinde de, 1952-1953 mevsimi için yine değişiklik yapılmadan yeni yönetmelik yayımlanmıştır.⁴⁰⁷ 1953-1954 mevsimi için de 27 Mayıs 1953 tarihinde⁴⁰⁸, 1954-1955 mevsimi için 28 Mayıs 1954 tarihinde, 1955-1956 mevsimi için 12 Mayıs 1955 tarihinde⁴⁰⁹ yönetmelik yayımlanmıştır. Ayrıca 1955 yılı itibariyle kok kömürü dağıtım sistemi değiştirilmiştir. Buna göre daha önce kok kömürü alacaklar paralarını yatırıp Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi'nin belirlediği günde teslim alma yapıyordu. Paraların geç yatması teslim işlerinin sarkmasına neden oluyor hatta bazen mart-nisan aylarına kalabiliyordu. Buna son vermek ve kömür bedellerinin yatırıldığı gün almaları için, daha önceden belirlenen günlerde kömürlerin alınması sistemi uygulanmaya başlanmıştı. Bunu sağlamak için de İstanbul'da çeşitli yerlerde yedi tevzi bürosu ve deposu açılmış ve ekim ayı sonuna kadar kömürlerini almayan kimsenin kalmayacağı öngörülmüştü.⁴¹⁰

20 Haziran 1956 tarihli ve 9337 sayılı Resmi Gazete'de İşletmeler Vekaleti tarafından yayımlanan yönetmeliğe göre, 1954 yılında yayımlanan Kömür Satış ve

⁴⁰⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Haziran 1950, Sayı 7535, s.18635-18636.

⁴⁰⁵ "Kok Satışı Serbest Olacak", **Akşam**, 3 Ocak 1951, s.1.

⁴⁰⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 16 Temmuz 1951, Sayı 7859, s.1638-1640; "Yeni Kömür Tevziatı", **Akşam**, 30 Mayıs 1951, s.1, 2.

⁴⁰⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 29 Temmuz 1952, Sayı 8170, s.4234-4236.

⁴⁰⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Mayıs 1953, Sayı 8418, s.6342-6344.

⁴⁰⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 12 Mayıs 1955, Sayı 9004, s.11845.

⁴¹⁰ "Kok Kömürü", **Zafer**, 8 Haziran 1955, s.1, 7.

Tevzi Yönetmeliği'nin 1956-1957 mevsimi için de uygulanacağı belirtilmiştir. Sadece 1956-1957 mevsimine ait listede yazılı kok kömürü yerine yapılacak incelemeler sonucu kısmen veya tamamen linyit kömürü tahsis edileceğine dair değişiklik yapılmıştır. Ayrıca bu değişikliğe aykırı hükümlerin de kaldırıldığı belirtilmiştir.⁴¹¹

Bu dönemde çıkarılan K/1089 sayılı kararlar taş kömürü ve kok kömürünün yer ve işletmelere göre, dağıtım ile ilgili kararların çıkarılmasına ve bu konuyla ilgili gerekli tedbirleri almaya İşletmeler Vekaleti yetkili kılınmıştır. 15 Şubat 1939 tarihli ve 2/10345 sayılı kararnamede yazılı olan yerlerde taş kömürü, linyit ve turp maden kömürleriyle kok, sömükök ve briket gibi şekillerinin gereksinimi karşılayacak miktarda bulundurulamayacağı İşletmeler Vekaleti tarafından belirtilen yerlerde ilgili kararnamenin hükümlerinin uygulanmasının ertelenmesine karar verilmiştir. Dağıtılacak taş kömürü, linyit ve kok kömürlerinin tahsis olunacağı ihtiyaca göre, çeşitlerini belirleme ve hangi bölgede ne çeşit yakılacağı ve dağıtımının ne şekilde yapılacağını belirleme görevi de İşletmeler Vekaleti'ne verilmiştir. Ayrıca İşletme Vekaleti'ne gerekli görülen yerlerde ve durumlarda ilgililerin aylık, yıllık veya mevsimlik kömür gereksinimlerinin ve mevcut kömür stoklarını gösteren beyanname vermelerini zorunlu tutma yetkisi verilmiştir. Tüketicilere dağıtılan her çeşit kömürün, kimlere ve hangi ihtiyaç için verilmişse buna göre kullanılacağı Milli Korunma Kanunu'nun 14.maddesi uyarınca başka bir amaç için kullanılmayacağı belirtilmiştir. Bu kömürlerin İşletmeler Vekaleti'nin yazılı izni olmadan satılması, rehin edilmesi veya devredilmesi yasaklanmıştır. Bir diğer yasak ise kendilerine kömür satma yetkisi verilmemiş kişilerle ilgilidir. Buna göre bu kişilerin kömür alım ve satımı yapması yasaktır. Kömür satmakla yetkili olanlar ise aldıkları kömürleri kendilerine bildirilen talimatlar uyarınca doğrudan doğruya ve sadece tüketicilere satacaklardır. Bunların yanında Milli Korunma Kanunu'nun yirmi birinci maddesine dayanarak İşletmeler Vekaleti, kömür tüketimini sınırlayabilecek veya kömür tüketiminde tasarruf sağlayabilecek önlemler alabilecektir. Ayrıca bu kararlar, K/348 sayılı karar yürürlükten kaldırılmıştır.⁴¹²

⁴¹¹ T.C. Resmi Gazete, 20 Haziran 1956, Sayı 9337, s.14599.

⁴¹² T.C. Resmi Gazete, 28 Mayıs 1957, Sayı 9618, s.17187-17186.

28 Mayıs 1958 tarihinde de 1958-1959 yılı için Kömür Satış ve Tevzi Yönetmeliği yayımlanmıştır.⁴¹³ Bu yönetmelik, daha önce K/5 ve K/348 sayılı kararlara dayanılarak hazırlanırken, K/1089 sayılı kararın yürürlüğe girmesiyle artık K/5 ve K/1089 sayılı kararlara göre hazırlanmaya başlamıştır. 9 Haziran 1959 tarihinde de yine K/5 ve K/1089 sayılı Koordinasyon Heyeti kararlarına dayanılarak düzenlenen 1959-1960 mevsimi için Kömür Satış ve Tevzi Yönetmeliği yayımlanmıştır.⁴¹⁴

Kömür Satış ve Tevzi Yönetmeliklerinin yanında, DP döneminde 11 Temmuz 1951'de yayımlanarak yürürlüğe giren K/834 sayılı kararla vasati kompozisyon taş kömürünün beher tonu için 30 lira fiyatın uygulanmasına devam edileceği, çeşitli türde taş kömürleri ile kok kömürlerinin fiyatlarının bu çerçevede İşletmeler Vekaleti tarafından belirleneceği hükümleri getirilmiştir. Bunların yanında K/782 sayılı karar yürürlükten kaldırılmıştır.⁴¹⁵ Daha sonra kabul edilen K/964 sayılı kararla da çeşitli türde taş kömürleri ile kok kömürlerinin ve bunların tozlarını içeren briketlerin fiyatlarının piyasa ve milli iktisat şartlarına uygun olarak Vekaletince belirlenmesi kabul edilmiştir. Adı geçen vekaletin yeni fiyatları belirlemesine kadar geçen süreçte ise K/834 sayılı karara dayanılarak daha önce belirlenen fiyatının uygulanmasına devam edilecektir. Getirilen bu hükümlerin yanında K/3, K/406, K/749 ve K/834 sayılı kararlar kaldırılmıştır.⁴¹⁶

Kömür satış ve tevzii yönetmelikle düzenlenmiş olmasına karşın kimi zaman yeterli kömür olmayışı kimi zaman belediye narhına uymayan satışlar vatandaşı zora sokan durumlar ortaya çıkarmıştır. İşletmeler Vekaleti'nde bir komisyon kömür tevzii konusuna yeni şekil vermek üzere bazı kararlar alarak bunları İcra Vekilleri Heyeti'ne rapor olarak sunmuştur. Buna göre Hükümet sınai işletmeler hariç şehirlerin tahsisini azaltmak istemektedir. Bunun için de bu kömüre zam zorunlu bir önlem olarak görülmektedir. Bundan dolayı kok tevzii bir ay gecikmiştir.⁴¹⁷ İşletmeler Vekili ise, kok kömürü fiyatlarına zam yapıldığını açıklamış ve buna göre kömürün tonunun İstanbul'da 69, İzmirde 68, Ankara'da 67 liraya satılması öngörülmüştür. Bu zamma neden olarak da Ereğli kömürleri işletmesinin yılda 7-19

⁴¹³ T.C. Resmi Gazete, 28 Mayıs 1958, Sayı 9917, s.19399-19401.

⁴¹⁴ T.C. Resmi Gazete, 9 Haziran 1959, Sayı 10226, s.21860-21861.

⁴¹⁵ T.C. Resmi Gazete, 11 Temmuz 1951, Sayı 7855, s.1601-1602.

⁴¹⁶ T.C. Resmi Gazete, 14 Mart 1955, Sayı 8954, s.11325.

⁴¹⁷ "Kok Kömürü Fiyatına Zam Düşünüyor", Akşam, 9 Temmuz 1951, s.1, 2.

milyon lira arasında zarar etmesi gösterilmiştir.⁴¹⁸ 1952’de kok kömürü kalmadığından İstanbul Belediyesi’nin serbest sattığı briket kömürüne rağbet edilmiş, bu da bitince odun ve mangal kömürü almak zorunda kalınmıştır. Bu nedenle şehirde kömür buhranı yaşanmıştır.⁴¹⁹ 1953’te ise İstanbul’da 14 farklı yerde Yugoslavya’dan getirilen 200 tona yakın kömürün satışına başlanmış, ayrıca narh dışı satış yapan 38 kömürücü hakkında Milli Korunma zaptı tutulmuştur.⁴²⁰ Belediyenin de Yugoslavya’dan getirilen kömürlerin tevziatına başlanacağı duyurulmuştur.⁴²¹ 1954 yılı için, İstanbul’da belediyenin belirlediği kilosu 16 kuruştan yapılan satışlarda bazı sıkıntılar yaşanırken⁴²², İstanbul’da halkın yakacak ihtiyacını karşılamak için önlemler alınmıştır. Bu çerçevede 1 ocak tarihine kadar istihkaklarını alıp tüketenlere 250’şer kilo kömür dağıtılması ve hiç kok almayanlara da kömür verilmesi planlanmış, bu talepleri karşılamak için Zonguldak’tan kömür getirilmiştir. 1954 yılında bir önceki yıla göre, kömür tüketiminde artış vardır. 1953 yılında bütün kış boyunca 86 bin ton kömür tüketilirken, 1954 yılı 9 Mart’ına kadar dağıtılan kömür miktarı 99.423 tona ulaşmıştır.⁴²³ Nitekim 1954 yılında başlanan kömür tevziatına halkın hücum etmiştir.⁴²⁴ Bu dönemde kok kömürünün parasını yatıranlara bile verilemediği, kışa yaklaşıldıkça odun ve kömür üreticileri ile tüccarın davranışları da göz önüne alınarak sonucun çok da iyi olmadığı ve karaborsanın “*kâr hadlerinin günün şartlarına göre ayarlanmamış olmasından*” kaynaklandığı dile getirilmiştir.⁴²⁵ Aynı günlerde kömürsüz kalınmaması için parasını yatırmış olanlara alacakları kömürün yarısının hemen yarısının da ocak ayında verilmesine karar verilmiştir.⁴²⁶ DP Meclis Grubunda da gündemde olan kömür üzerine görüşme yapılmıştır. İşletmeler Vekili Fethi Çelikbaş, kömür tüketimindeki artışların kalkınmanın bir sonucu olarak göstererek bunun kömür darlığına yol açacağına daha önceden tahmin edildiğini, bunun için inceleme yapılarak 1955-1960 yılları arası kömür ihtiyacının belirlendiğini dile getirmiştir. Kömürle ilgili alınan önlemlerin de

---

⁴¹⁸ “Kömür 69 Liraya”, **Akşam**, 13 Temmuz 1951, s.1, 2.

⁴¹⁹ “Kömür Buhranı”, **Akşam**, 11 Aralık 1952, s.1, 2.

⁴²⁰ “14 Mahalde Kömür Tevzi Satışlarına Başlandı”, **Cumhuriyet**, 21 Kasım 1953, s.2.

⁴²¹ “Kömür Tanzim Satışları”, **Akşam**, 7 Ocak 1954, s.2.

⁴²² “Röportaj Karakışta Oynanan Bir Trajedi: Kömürün Sırrı”, **Milliyet**, 4 Şubat 1954, s.7.

⁴²³ “Kömürsüz Kalanlara 250 Şer Kilo Kok Verilecek”, **Akşam**, 11 Şubat 1954, s.1, 8.

⁴²⁴ “Kömüre Hücum Devam Ediyor”, **Akşam**, 18 Haziran 1954, s.1.

⁴²⁵ “İktisadi Anketimiz”, **Akşam**, 21 Kasım 1954, s.2.

⁴²⁶ “Vatandaşın Kömürsüz Kalmaması İçin Yeni Bir Karar Verildi”, **Akşam**, 23 Kasım 1954, s.1, 2.

üretimi arttırma ve tüketimde tasarruf sağlama politikaları olduğunu açıklamıştır.⁴²⁷ Yine 1954 yılı Aralık ayında Ankara’da Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi’nin kok kömürü tevzi işlerini hızlandırmak için bazı önlemlere başvurulmuş, bu sayede Maltepe bürosuna başvuran kişilere hemen gün verilerek günde en az bin kişiye 500 kilo teslimat yapılmış ve on güne kadar Ankara’da kömürsüz kimsenin kalmayacağı söylenmiştir.⁴²⁸

Aslında bu günlerde kömür konusunu en iyi şekilde Aziz Köklü özetlemiştir. Buna göre;

*“Kömür meselesi; her yıl, soğukların başlamasıyla ortaya çıkar, üzerinde bir sürü söz söylenir, yazılar yazılır, tartışmalar yapılır, sonra, sıcakların gelmesiyle hararetini kaybeder, tavsar ve neticede, gelecek yıl ele alınmak üzere bir kenara atılır.”*⁴²⁹

Şekil 1.3: Odun ve Kömür
Kaynak: Milliyet, 5 Aralık 1957, s.1.

1958 yılına gelindiğinde ise Ankara milletvekili Mehmet Ali Ceritoğlu, Ocak ayı bitmesine rağmen Kırıkkale ve Haymana ilçelerine tahsis olunan kok kömürünün tamamının verilmemesi üzerine Meclis’te yazılı soru sormuştur.⁴³⁰

⁴²⁷ DPMGGMZ, Sayı 137, 30 Kasım 1954.

⁴²⁸ “Ankarada Kok Kömürü Tevziati Hızlandırıldı”, **Zafer**, 13 Aralık 1954, s.1, 7.

⁴²⁹ Aziz Köklü, “Kömür Meselesi”, **Forum**, Cilt:2, Sayı:15, 1 Kasım 1954, s.9.

Diğer yandan DP döneminde 6974 sayılı kanunla Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu oluşturulmuştur.⁴³¹ Ayrıca kömürün yanında diğer maden ürünlerine ilişkin bazı kararlar da bulunmaktadır. Mersin gümrüklerinde bulunan kalayların tanzim satışı için Valilikler emrine verilmesi İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından tebliğ olunmuştur.⁴³² Daha sonra da bu vekaletle ithalatçılar arasında hazırlanan protokole bağlı kalayların, vilayetlerin ihtiyaçlarına göre dağıtımının yapılacağı açıklanmıştır.⁴³³

Madencilik yanında petrol, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli bir ürün olmuştur. Petrol, Latince taş demek olan *petra* ve yağ demek olan *oleum* kelimelerinin birleşmesiyle oluşturulmuştur. Bu kelime çeşitli dillerde farklı alanlarda kullanılmaktadır. Bitüm, toprak içinde doğal olarak biriken hidrokarbonların hepsine denir. Fiziki hallerine göre, üç çeşit bitüm bulunmaktadır: Metan gazı, doğal yeraltı gazları gibi gaz şeklinde bitümler, ham petrol gibi sıvı halde bitümler, asfalt, bitümlü şist ve ozokerit gibi sert haldeki bitümler.⁴³⁴ Ham petrolden esas olarak gazlar, motor benzini, uçak benzini, solventler, gazyağı, fuel oil, makine yağları, gres yağları, mum, asfalt, kok üretimi yapılmaktadır.⁴³⁵ Kara altın da denilen petrolün varlığı çok eski dönemlerden beri bilirse de kullanım alanı çok az olmuş, özellikle 19.yüzyılda petrolün kullanım alanı genişlemiş ve bir endüstri haline dönüşmüştür. Bu alanda birçok şirket özellikle ABD’de olmak üzere faaliyete geçmiştir. 19.yüzyıl sonlarında otomobil üretiminin başlaması ve sonrasında gemilerin petrol ürünleriyle çalışır hale dönüşmesi petrol sanayiinin çok hızlı şekilde ilerlemesine yol açmıştır. 20.yüzyılda yaşanan Birinci Dünya Savaşı’yla petrolün “*uygarlığın ve dünyaya hakim olmanın anahtarı*” olduğu gerçeğiyle karşılaşmıştır. Dolayısıyla İngiltere, Hollanda, ABD gibi devletler bu alanda çeşitli yatırımlara girişmiş, özellikle Orta Doğu petrol konusuyla önem kazanmış, bu bölge hızla petrol üretimine dahil edilmiştir.⁴³⁶ Türkiye’de petrol ve benzin ithalatı, 725

---

⁴³⁰ **TBMM ZC**, D:11, C:2, İ:45, 24 Şubat 1958, s.575-576.

⁴³¹ Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Kanunu, **T.C. Resmî Gazete**, 31 Mayıs 1957, Sayı 9621, s.17197-17198.

⁴³² **T.C. Resmî Gazete**, 24 Mayıs 1954, Sayı 8714, s.9486.

⁴³³ **T.C. Resmî Gazete**, 17 Eylül 1954, Sayı 8805, s.10278.

⁴³⁴ Ekrem Göksu, **Türkiye’de Petrol**, İstanbul, Kağıt ve Basım İşleri A.Ş., 1966, s.1.

⁴³⁵ Göksu, **a.g.e.**, s.26. Petrol ve ürünlerinin farklı ülkelerdeki adlandırılması için Bkz.: Göksu, **a.g.e.**, s.3.

⁴³⁶ **A.e.**, s.32-43.

sayılı kanunla 1926 yılında devlet tekeline alınmıştır.⁴³⁷ Yine aynı yılda 792 sayılı Petrol Kanunu çıkarılmıştır.⁴³⁸ 1933 yılına gelindiğinde ise 2189 sayılı Altın ve Petrol Arama ve İşletme İdareleri Teşkiline Dair Kanun uygulamaya konulmuştur.⁴³⁹ Daha sonra Petrol Ofisi, K/103 sayılı Koordinasyon Heyeti kararıyla yılında kurulmuştur.⁴⁴⁰

DP döneminde ise 6326 sayılı Petrol Kanunu hazırlanarak Türkiye’de petrol çalışmaları MTA’dan alınmış ve yerli veya yabancı şirketlere aktarılmıştır. Bu kanunla Türkiye 9 petrol alanına bölünmüş, çeşitli şirketler yaklaşık 250 petrol arama ruhsatnamesiyle çalışmalarına başlamıştır.⁴⁴¹ Petrol Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden 1960 yılı Haziran ayına kadar bu şirketlerden 11 tanesi sondaj işlerine başlamış, sonrasında bazıları işlerini bırakmış, bazı yeni şirketler de ruhsatname olarak çalışmaya başlamıştır.⁴⁴² Türkiye’deki petrol alanları MTA Enstitüsü tarafından Siirt’te 1940 yılında Raman ve 1951 yılında Garzan, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) tarafından Siirt-Germik’te 1958, American Overseas tarafından Kahta’da 1958 yılında keşfedilmiştir. Bu dönemde Türkiye’de toplam ham petrol üretimi 1950 yılında 17.537, 1951 yılında 19.064, 1952 yılında 21.697, 1953 yılında 26.545, 1954 yılında 58.008, 1955 yılında 178.596, 1956 yılında 305.616, 1957 yılında 298.139, 1958 yılında 328.543, 1959 yılında 389.627 ve 1960 yılında 375.122 ton olmuştur.⁴⁴³

Diğer yandan Türkiye’de petrol rafineleri de kurulmuştur. Bunlardan ilki 1930 yılında Beykoz’da kurulan Türkiye Naft Sanayii A.Ş.’dir. Romanya’dan petrol getirerek üretim yapan bu şirket, 1934 yılında kapanmış, Raman’da petrol keşfi üzerine MTA tarafından oraya taşınmıştır. Daha sonra da Raman Tecrübe

---

⁴³⁷ Petrol ve Benzin İhisarı Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 7 Şubat 1926, Sayı 291.

⁴³⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 6 Nisan 1926, Sayı 341. Türkiye’de petrol işaretlerinin görüldüğü yerler Diyarbakır, Siirt, Sinop, Van, Hatay, Erzurum, Tekirdağ ve Antalya olarak belirtilmektedir. Bkz.: Göksu, **a.g.e.**, s.70.

⁴³⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Mayıs 1933, Sayı 2411, s.2508.

⁴⁴⁰ Özbil, **a.g.e.**, s.129.

⁴⁴¹ Göksu, **a.g.e.**, s.75-76.

⁴⁴² **A.e.**, s.77. Bu şirketler şunlardır: American Overseas Petroleum Ltd., Bolsa Chica Oil Corporation, Deilman Montan O.m.m.b., D.D.Feldman Oil and Gas, Deutsche Erdöl Aktiengesellschaft., Etta Limited, Esso Standard (Turkey) Inc., Gilliland Oil Corporation, İstanbul Tabii Gaz Ltd., Mobil Exploration Mediterranean Inc., Turkse Shell Petroleum, Tidewater Associated Oil Company, Turkish Gulf Oil Company, Panoil Company, Pauley Petroleum Inc., Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, Turkish American Oil Co. (Cizre) ve Turkish American Oil Co. (İskenderun). 31 Aralık 1965 tarihi itibarıyla Türkiye’de açılan 205 petrolü kuyudan ancak 150 tanesinden petrol çıkarılmaktadır.

⁴⁴³ Göksu, **a.g.e.**, s.99.

Tasfiyehanesi, Batman Tecrübe Tasfiyehanesi oluşturulmuş, 1955 yılında Batman Modern Rafinerisi kurulmuş, Mersin’de ATAŞ ve İzmit’te İPRAŞ kurulması için çeşitli anlaşmalara varılmıştır. Diğer yandan 6327 sayılı kanunla da TPAO kurulmuştur.⁴⁴⁴

K/103 sayılı Koordinasyon Heyeti kararı ile 14 Şubat 1941’de Ticaret Vekaleti’ne bağlı olarak kurulan Petrol Ofisi; her çeşit petrol ve petrol ürünlerinin ticareti ile bu maddelere olan ihtiyacı karşılamak üzere tüzel kişiliğe sahip olarak kurulmuştu. Bu kuruluşun merkezi İstanbul olup Petrol Umum Müdürlüğü tarafından idare edilmişti. K/120 sayılı kararla Petrol Ofisi’nin teşkilat kadrosu kabul edilmiş ve K/248 sayılı karar ile de bu kadro genişletilmişti.⁴⁴⁵ Daha sonra çıkarılan K/617, K/628, K/677 ve K/706 sayılı kararlarla Petrol Ofisi teşkilat kadrosunda değişiklikler yapılmıştı. Ayrıca K/756 sayılı kararla milli savunmanın ihtiyacı karşılamak amacıyla 51 bin ton madeni yağ ve akaryakıt alımı ile ithalatı işlerini yapmak üzere bu Ofis görevlendirilmişti.⁴⁴⁶

DP döneminde de Petrol Ofisi’nin teşkilat kadrosunda düzenlemelere gidilmiştir. K/863 sayılı kararla, Petrol Ofisi’nin K/677 ve K/706 sayılı kararlarla kabul edilen kadroları kaldırılmış, bunların yerine karara ilişik kadrolar kabul edilmiştir.⁴⁴⁷ 15 Nisan 1954 tarihinde ise, İcra Vekilleri Heyeti kararname ile K/930 sayılı karar yürürlüğe konmuştur. Buna göre K/863 sayılı kararla kabul edilen Petrol Ofisi’nin 1952 yılı teşkilat kadroları kaldırılmış ve yerine ilişik cetveldeki kadrolar kabul edilmiştir. Bu kararla ayrıca adı geçen kadrolardan ilişik 2 sayılı listede gösterilenlerin, 3659 sayılı kanunun⁴⁴⁸ dokuzuncu maddesine göre uzmanlık mevki olarak kabul edilmesine karar verilmiştir.⁴⁴⁹

20 Mayıs 1957 tarihinde ise İcra Vekilleri Heyeti kararıyla K/1092 sayılı Koordinasyon Heyeti kararı yürürlüğe konmuştur. Buna göre NATO Enfrastrüktür programı gereğince Türkiye’de yapılmakta olan akaryakıt tesisleri ve boru hatlarının

---

⁴⁴⁴ A.e., s.101-111.

⁴⁴⁵ Özbil, a.g.e., s.129-130. Ayrıca K/231 ve K/608 sayılı kararlarla, K/103 sayılı kararda değişiklik yapılmıştır.

⁴⁴⁶ Kuşdemiroğlu, a.g.e., s.367.

⁴⁴⁷ T.C. Resmi Gazete, 30 Nisan 1952, Sayı 8098, s.3481-3482.

⁴⁴⁸ 3659 sayılı Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülü Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, 11 Temmuz 1939, Sayı 4255, s.12503-12505.

⁴⁴⁹ T.C. Resmi Gazete, 28 Nisan 1954, Sayı 8694, s.9109-9110.

idare, işletme, bakım ve korunması görevleri Petrol Ofisi'ne verilmiştir. Bu görevlerin yerine getirilmesi için Petrol Ofisi'nde NATO ve ülke ihtiyaçlarına göre ayrı bir teşkilat kurulması uygun görülmüştür. Kurulacak bu teşkilatın yapacağı işlerin ise Milli Müdafaa ile İktisat ve Ticaret Vekaletlerinin birlikte hazırlayacağı bir talimatname çerçevesinde yürütülmesine karar verilmiştir. Akaryakıt tesisleri ve boru hatları, hazar ve seferde askeri ihtiyaçlar için kullanılacak, yalnız NATO'nun bu konudaki kararları göz önünde tutularak ve askeri ikmalin önceliği dikkate alınarak Milli Müdafaa Vekili'nin izni ile başka ihtiyaçlar için de kullanılabilir. Akaryakıt tesisleri ve boru hatlarının güvenliği ve korunmasının, 4/685 sayılı kararnameyle yürürlüğe konulan Sabotajlara Karşı Korunma ve Sabotajları Önleme Hakkındaki Talimatın hükümleri saklı tutularak Dahiliye Vekaleti tarafında alınacak tedbirlerle sağlanması uygun görülmüştür. Bunlara ek olarak, bu karara göre kurulacak teşkilatta çalışan personelin askerlik işleri mevzuat hükümleri içinde sağlanacaktır. Ayrıca bu teşkilat seferberlik halinde Başkumandanlık emrine girecektir.⁴⁵⁰ K/1174 sayılı kararla ise Petrol Ofisi'nde Askeri İkmal ve NATO Tesisleri İşletme Reisliği teşkilatı kurulmuştur. 20 Mayıs 1957 tarihinde yürürlüğe konulan K/1092 sayılı kararın ikinci maddesine dayanılarak kurulan bu teşkilatın kadroları, K/1174 sayılı kararın ekinde yer almıştır.⁴⁵¹ K/1222 sayılı kararla K/930 sayılı kararla kabul edilen kadrolara 131 kadro eklenmesi ve aynı kadrolardan 22'sinin kaldırılması uygun görülmüştür.⁴⁵²

Diğer yandan işlerini yürütmek üzere Petrol Ofisi'ne çeşitli ödenekler de ayrılmıştır. K/850 sayılı kararla çeşitli kararlarla tahsis edilip kullanılmayan toplam 1.929.000 liranın Petrol Ofisi tarafından akaryakıt alımlarında, Ziraat Bankası'nda kurulan fondaki 1.284.000 liranın da K/835 sayılı karara dayanarak fındık satın alınmasında sermaye olarak kullanılması kabul edilmiştir. Öte yandan bu karara göre daha önce çeşitli kararlarla tahsis edilmiş fakat kullanılmayan 229.000 lira; K/104, K/280, K/374, K/672 sayılı kararlarla Ticaret Ofisi'ne mütedavil sermaye olarak tahsis edilen 16.000.000 liradan kalan paradan 1.000.000 lira; K/708 sayılı kararla tohumluk hububat dağıtımı için Ziraat Vekaleti emrine tahsis olunan 1.300.000 liradan kalan 700.000 lira olmak üzere toplam 1.929.000 lira Petrol Ofisi tarafından

⁴⁵⁰ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:146.26.8 (K/1092 sayılı karar).

⁴⁵¹ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:150.42.6 (K/1174 sayılı karar).

⁴⁵² T.C. Resmi Gazete, 25 Haziran 1959, Sayı 10236, s.21989-21980.

kullanılmak üzere İktisat ve Ticaret Vekaleti emrine verilmiştir. Ayrıca Ziraat Bankası'ndaki 1.284.000 lira da fındık alımlarında kullanılmak üzere İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilmiştir.⁴⁵³

28 Eylül 1956 tarihinde yürürlüğe giren K/1040 sayılı kararlar daha önce bazı kurum ve kuruluşlara verilen ödenekler iptal edilmiştir. Buna göre K/756 sayılı kararlar Petrol Ofisi'ne verilen ödenekten 3.765.448,88 lira; K/850 sayılı kararlar yine Petrol Ofisi'ne verilen ödenekten 1.929.000 lira; K/716 ve K/822 sayılı kararlarla çimento sanayinin gelişimi için borç şeklinde kullanılmak üzere Sümerbank'a verilen ödenekten 3.000.000 lira ve K/818 sayılı kararlar Devlet Demiryolları İşletme ve Umum Müdürlüğü'ne kredi şeklinde verilen ödenekten 9.998.546 lira iptal edilmiştir.⁴⁵⁴

Öte yandan 1954-1960 yılları arasını kapsayan dönem incelendiğinde Petrol Ofisi; 1954 yılında 9,1, 1955 yılında 14,9, 1956 yılında 17,8, 1957 yılında 21,8, 1958 yılında 24,4, 1959 yılında 39,8 ve 1960 yılında 22,7 milyon lira olmak üzere toplam 150,5 milyon lira kâr elde etmiştir.⁴⁵⁵

1.2.4. Tarım ve Hayvancılık Sektöründeki Uygulamalar

1.2.4.1. DP Döneminde Tarım ve Hayvancılığın Önemi

Ziraat, Türkiye ekonomisi için önemli bir faaliyet olup bu alan bitki, hayvan ve hayvan ürünleri üretimini kapsamaktadır. Türkiye nüfusunun büyük bölümü tarım ve hayvancılık faaliyetlerini kapsayan ziraatle geçimini sağlamaktadır. 1950 yılı itibariyle ziraatle geçinen kişi sayısı 8.971.000 iken, 1955 yılında bu sayı 9.800.000 kişidir. Bu nüfusun genel nüfusa oranı ise 1950 yılı için %43, 1955 yılı için %41'dir. Daha da ötesi sadece çalışan nüfus ele alındığında bu oran 1955 yılı için %77'ye ulaşmaktadır. Milli gelir açısından bakıldığında da ziraatin önemi ortaya çıkmaktadır. Milli gelirde zirai gelirlerin oranı 1953 yılında %50, 1954 yılında %44, 1955 yılında %44, 1956 yılında %45, 1957 yılında %44, 1958 yılında %46, 1959 yılında %44, 1960 yılında ise %43 olmuştur. Diğer yandan ziraat Türkiye'de döviz kaynağı

⁴⁵³ T.C. Resmi Gazete, 2 Ocak 1952, Sayı 7997, s.2513.

⁴⁵⁴ T.C. Resmi Gazete, 28 Eylül 1956, Sayı 9419, s.15654.

⁴⁵⁵ Dündar Sağlam, **Türkiyede Kamu İktisadi Teşebbüsleri**, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme İktisadi ve Muhasebe Enstitüsü Yayınları No:9, 1967, s.147.

yaratma açısından da en önemli sektördür. Nitekim ihracatın yaklaşık %70'i zirai ürünlerden oluşmaktadır. 1950-1958 yılları arasında ortalama olarak tütün %26,6, kuru meyveler %15,3, pamuk %16,8, hububat %11,8, bakliyat %0,8, yağlı tohumlar %1,6, afyon %1,0, yaş meyve ve sebze %0,6, canlı hayvan %1,3, balık %0,8, deri %1,1, tiftik ve yapağı %3,3, küspe %2,3, diğer hayvan ürünleri %1,3 olmak üzere zirai ürün ihracı toplamda %84,6 oranında gerçekleşmiştir. Dış ticaretin yanında iç ticaret için de en önemli sektör yine ziraattir. Zirai ürün ticareti Türkiye'de ticaretin temelini oluşturmaktadır. 1950'de yapılan işyeri sayımına göre, toptan ticaret yapan 12.586 işyeri içinde 5.107'sinin tanesi gıda maddeleri, 1.019'unun ise zirai hammadde satışı yaptığı belirlenmiş, perakende ticaret yapan 90.931 işyerinde içinde de 55.092'sinin gıda ticareti ile uğraştığı saptanmıştır. Ayrıca Türkiye'de sanayinin büyük bölümü de zirai madde işleyen yerlerdir. Buna bağlı olarak 1950 yılında sanayide çalışan 230.736 kişiden 67.866'sının gıda, içki ve tütün sanayiinde çalıştığı belirlenmiştir. Diğer yandan nakliye işlerinde de zirai ürün taşımacılığı önem taşımaktadır. Türkiye'de verim yönünden iyi toprak oran olarak az ve coğrafi olarak dağınık durumdadır. Bu topraklar özellikle kıyı bölgelerde bulunmakta olup verim yönünden en iyi yer Akdeniz'deki Çukurova kabul edilmektedir. Bu durumun yanında Türkiye'de az olan ziraat alanı giderek azalmakta, ziraat yapılan alanlarda ise çeşitli ürünler hariç diğerlerinin yetişmemesi durumu ortaya çıkmaktadır. Örneğin Orta Anadolu'da sadece arpa ve buğday, Doğu Anadolu'da ise yulaf ve arpa yetişebilmektedir. Toprağın genel olarak verimsiz olması zirai randımanın da az olmasına neden olmaktadır. Öte yandan toprak ve ikliminin çeşitlilik göstermesi Türkiye'de zirai ürünlerin de çeşitliliğini sağlamaktadır. Ancak bu çeşitlilik de yine sınırlı alanları aşamamaktadır. Karadeniz'de ormanlar yanında pirinç, portakal, mısır, çay, tütün, elma, erik, fındık, keten ve kenevir yetişirken, İç Anadolu'da orman bulunmamakta, özellikle buğday, arpa, darı, çavdar, baklagiller ve patates yetişmektedir. Akdeniz ve Ege'de ise ormanlar çok geniş olmamakla birlikte zeytin ve maki yaygın olarak bulunmaktadır. Ayrıca buğday, arpa, baklagiller, portakal, susam ve afyon yetiştirilmektedir. Bu bölgelerin en önemli ürünleri ise pamuk, incir ve üzümdür. Bu ürünler hem ihraç ürünleri hem de bazı sanayii kollarının hammaddesidir. Örneğin Türkiye'de üretilen 200 bin tona yakın pamuğun %90'a yakını Ege ve Çukurova'da yetişmektedir. Bu dönemde toprak hususunda bir diğer konu da arazilerin mülkiyetidir. Türkiye'de bu tarihlerde toprakların kadastrosu

yapılmadığı gibi tapu sicillerinde bulunan bilgiler de çok sağlıklı değildir. Türkiye'deki topraklar ise verimli veya verimsiz farklı özellikler taşımakta olup tarla, bağ, bahçe, mera, çayır ve ormanlardan oluşmaktadır.⁴⁵⁶

Tablo 1.7: Türkiye Topraklarının Dağılımı

Bin Hektar	Tarla ⁴⁵⁷	Çayır ve Mera	Bağlar vd. ⁴⁵⁸	Orman	Ürün olmayan
1950	14.542 (%18,7)	37.806 (%48,7)	1.466 (%1,9)	10.418 (%13,4)	13.466 (%17,3)
1951	15.639 (%20,2)	26.611 (%47,1)	1.565 (%2,0)	10.418 (%13,4)	13.465 (%17,3)
1952	17.413 (%22,4)	34.737 (%44,7)	1.666 (%2,2)	10.418 (%13,4)	13.464 (%17,3)
1953	19.371 (%24,9)	32.738 (%42,1)	1.707 (%2,3)	10.418 (%13,4)	13.464 (%17,3)
1954	19.616 (%25,2)	32.441 (%41,8)	1.760 (%2,3)	10.418 (%13,4)	13.463 (%17,3)
1955	20.953 (%27,0)	31.054 (%40,0)	1.810 (%2,3)	10.418 (%13,4)	13.463 (%17,3)
1956	22.453 (%28,9)	29.489 (%38,0)	1.876 (%2,4)	10.418 (%13,4)	13.462 (%17,3)
1957	22.161 (%28,5)	29.748 (%38,3)	1.909 (%2,5)	10.418 (%13,4)	13.462 (%17,3)
1958	22.765 (%29,3)	29.134 (%37,5)	1.919 (%2,5)	10.584 (%13,6)	13.296 (%17,1)
1959	22.940 (%29,5)	29.000 (%37,5)	2.032 (%2,6)	10.584 (%13,6)	13.142 (%16,9)
1960	23.264 (%29,9)	28.658 (%36,9)	2.060 (%2,7)	10.584 (%13,6)	13.132 (%16,9)

Kaynak: Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.3; Cillov, a.g.e., s.158.

Bu dönemde 1950 yılında hububat 8.244 bin hektar, bakliyat 427 bin hektar, sınai bitkiler 848 bin hektar, yağlı tohumlar 726 bin hektar ekilirken, 1960 yılına gelindiğinde hububat 12.945 bin hektar, bakliyat 564 bin hektar, sınai bitkiler 1.330 bin hektar, yağlı tohumlar 941 bin hektar ekilmiştir.⁴⁵⁹

⁴⁵⁶ Cillov, a.g.e., s.151-162.

⁴⁵⁷ Bu tarlaların hepsi işlenen tarlalar olmayıp nadasa bırakılmış olanlar da dahildir.

⁴⁵⁸ Bağ ve bahçelerin içinde bağlar, sebze ve meyvelikler, zeytinlikler yer almaktadır.

⁴⁵⁹ Cillov, a.g.e., s.175.

Tablo 1.8: Başlıca Tarım Ürünlerinin Ekim Alanı (Bin hektar)

Yıllar	Buğday	Arpa	Mısır	Pamuk	Şeker Pancarı	Tütün
1950	4.477	1.902	593	448	51	123
1951	4.790	2.059	623	642	51	121
1952	5.400	2.312	642	675	48	130
1953	6.410	2.437	621	605	53	159
1954	6.405	2.500	720	582	71	156
1955	7.060	2.640	706	625	97	173
1956	7.335	2.612	721	637	112	175
1957	7.157	2.630	709	625	144	170
1958	7.450	2.700	690	631	140	157
1959	7.535	2.750	700	624	165	177
1960	7.700	2.836	695	621	203	190

Kaynak: Zahide Sungur, **Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları ve Kalkınma Çabaları**, Ordu, Serüven Kitabevi, 2015.s.56, 58.

Ekim alanının artması, bazı yerlerde modern tarım tekniklerinin uygulanmaya başlaması ve makineleşmenin gelişmesi Türkiye’de zirai ürünlerin artışını ortaya çıkarmıştır. 1950’li yıllarda hektar başına zirai ürün randımanları ise hava şartları nedeniyle değişiklik göstermektedir.⁴⁶⁰

⁴⁶⁰ A.e., s.179-180.

Tablo 1.9: Başlıca Tarım Ürünlerinin Üretim Miktarı (Bin ton)

	Buğday	Arpa	Mısır	Pamuk	Şeker Pancarı	Tütün
1950	3.872	2.047	628	118	855	93
1951	5.600	2.700	850	150	1.363	88
1952	6.447	3.189	837	165	1.068	91
1953	8.000	3.640	759	139	1.170	117
1954	4.900	2.400	914	142	1.200	102
1955	6.900	2.985	855	157	1.736	120
1956	6.400	2.900	858	165	1.791	116
1957	8.300	3.650	750	135	2.206	123
1958	8.550	3.600	900	180	2.337	115
1959	7.852	3.300	1.000	195	3.468	129
1960	8.450	3.700	1.090	175	4.384	139

Kaynak: Sungur, a.g.e., s.57, 59.

Bu dönemde belli başlı zirai ürünlere verilen fiyatlar ise şöyledir:

Tablo 1.10: Başlıca Tarım Ürünlerinin Kilo Başına Fiyatları (TL/Kg)

	Buğday	Arpa	Mısır	Pamuk	Şeker Pancarı	Tütün
1950	0,28	0,18	0,20	2,12	0,09	2,06
1951	0,28	0,18	0,20	1,30	0,06	1,76
1952	0,29	0,19	0,21	1,00	0,06	1,82
1953	0,30	0,22	0,23	0,82	0,06	2,06
1954	0,32	0,26	0,26	1,00	0,06	2,06
1955	0,33	0,26	0,27	1,26	0,08	2,44
1956	0,35	0,30	0,30	1,36	0,09	2,53
1957	0,45	0,38	0,42	1,90	0,11	2,65
1958	0,45	0,36	0,42	2,10	0,13	2,99
1959	0,52	0,43	0,47	2,02	0,15	3,93
1960	0,59	0,49	0,53	2,22	0,15	4,39

Kaynak: Sungur, a.g.e., s.60.

Ziraat alanında üretim artışı için alet ve makinelerin önemi fazla olup Türkiye’de özellikle ABD yardımı sonrası birçok zirai makine gelmiştir. Ancak yine de bu konuda zayıf kalındığı görülmektedir.⁴⁶¹

Tablo 1.11: Traktör ve Çift Hayvanı ile Bunlarla İşlenen Arazi Miktarı

	Çift hayvanı sayısı	Traktör sayısı	Traktörle işlenen arazi (bin hektar)	Hayvanla işlenen arazi (bin hektar)
1950	2.495.256	16.585	1.244	13.298
1951	2.506.148	24.000	1.800	13.839
1952	2.349.417	31.415	2.356	15.057
1953	2.389.868	35.600	2.670	16.701
1954	2.592.419	37.743	2.831	16.875
1955	2.563.878	40.282	3.021	17.876
1956	2.578.148	43.727	3.280	19.173
1957	2.591.316	44.144	3.310	18.851
1958	2.476.938	42.527	3.190	19.575
1959	2.596.460	41.896	3.142	19.798
1960	2.648.035	42.505	3.188	20.039

Kaynak: Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.3.

Ziraatin diğer alanı olan hayvancılık ise Türkiye’de göçebe, ahır ve köy hayvancılığı olmak üzere üç farklı şekilde yapılmaktadır.⁴⁶² Göçebe hayvancılığında özellikle doğu bölgesi ve Toroslardaki yayla ve kışlaklarda hayvan yetiştiriciliği yapılmakta, ahır hayvancılığı hayvanlar yazın çayırlarda, kışın soğuğa karşı ahırlarda yemle beslenerek yapılmaktadır. Köy hayvancılığı ise, henüz ziraatle geçimini sağlayanların yan uğraşı şeklindedir. Hayvancılıkla hayvanların bazılarının eti, sütü, derisi, yünü bazılarının da yumurtası, balı ve ipeğinden yararlanır. Türkiye’nin doğal şartları büyük baş hayvanlardan çok keçi ve koyun gibi küçük baş hayvan yetiştiriciliğine daha uygundur. Türkiye’de büyük baş hayvan sayısının az oluşu ve kalite bakımından zayıf nitelik göstermesi hayvanların ekonomik değerinin de düşük seviyede olmasına neden olmaktadır. Yine de sayı bakımından Türkiye’de çeşitli

⁴⁶¹ A.e., s.187.

⁴⁶² A.e., s.207. Bu konuda aynı içerikteki bir başka yayın için Bkz.: Haluk Cillov, **Türkiye’de Hayvancılığın İktisadi Önemi**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1962.

yaşlarda büyük bir hayvan topluluğu bulunmaktadır. Bu yıllarda toplam büyük baş ve küçük baş hayvan sayısı 1950 yılında 55.610.490, 1955 yılında 62.705.975, 1960 yılında ise 76.110.090 olmuştur.⁴⁶³ Ayrıca hayvancılık hızla şekilde artabilecek ve gelişebilecek bir alan olması ve hava durumundan tarım kadar etkilenmemesi nedeniyle az çok devamlılık gösteren bir gelir kaynağıdır.⁴⁶⁴

Diğer yandan 1950’li yıllarda Türkiye’nin hayvancılık için önemli olan geniş mera ve çayırları bulunmaktadır. Meralar, hayvan otlatılan yerler olup çayırlar ise ot yetiştirilen yerlerdir. Ancak bu dönemde mera ve çayırların giderek azalmakta olduğu da görülmektedir.⁴⁶⁵ Mera ve çayırlardaki düşüşe karşın hayvan sayısının artma nedenleri olarak, canlı hayvan fiyatlarındaki artış, büyükbaş hayvanlarda verginin kaldırılması, ihracatın düşüşü, et narhı nedeniyle hayvan kesiminin azalması, küçük baş hayvan yetiştirilmesindeki kolaylık, donmuş et ve tavuk ithalatı ve büyük baş hayvan yemi olarak pancar küspesi kullanılması gösterilmiştir.⁴⁶⁶ Türkiye’de hayvancılık ekonomik olarak önemli bir sektör olmasına karşın yeterli şekilde bu alandan yararlanılamadığı da anlaşılmaktadır.⁴⁶⁷ Hayvancılıkta üretimin ve randımanın gelişmesinde esas olan fiyatlardır. Türkiye’de et fiyatları narha bağlı bir tüketim maddesidir. Bu narhlar ise üretim maliyetleri göz önüne alınmadan yerleşim yerlerine göre farklılık arz etmektedir. Bu nedenle üreticilere olumsuz etki ederken, diğer yandan kesim yapılmaması da tüketimi azaltmaktadır. Ayrıca azami satış fiyatları belirlenmesi de aynı sorunları doğurmaktadır. Hem azami satış fiyatı hem de narhlar çeşitli malların fiyatları arasındaki dengeyi bozarak bu maddelerin satışının yapılmaması veya “*el atından satılması*” ya da üretiminden vazgeçilmesi gibi sonuçları ortaya çıkarmaktadır.⁴⁶⁸

---

⁴⁶³ Cillov, **a.g.e.**, s.207-209. Hayvanların özellikleri hakkında ise Bkz.: Cillov, **a.g.e.**, s.209-219.

⁴⁶⁴ **Hayvancılığımız ve Geliştirilmesi Çareleri**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, [y.y.], 1960, s.5.

⁴⁶⁵ Cillov, **a.g.e.**, s.204-205.

⁴⁶⁶ **Hayvancılığımız ve Geliştirilmesi Çareleri**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.6.

⁴⁶⁷ Cillov, **a.g.e.**, s.219. Hayvancılığın genel özellikleri için Bkz.: Cillov, **a.g.e.**, s.219-220.

⁴⁶⁸ **Hayvancılığımız ve Geliştirilmesi Çareleri**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.13-14.

Tablo 1.12: Başlıca Hayvanlardan Et Üretim Miktarı

	Sığır	Dana	Koyun	Kuzu	Toplam üretim⁴⁶⁹ (ton)
1950	31.036	2.269	33.693	7.354	88.759
1951	33.983	2.899	35.221	8.903	98.922
1952	36.333	3.419	34.548	9.560	102.159
1953	39.862	4.208	32.544	9.858	106.109
1954	50.366	5.216	36.310	8.685	121.539
1955	56.414	5.896	41.253	10.482	137.418
1956	64.137	7.524	44.497	11.128	153.186
1957	68.328	7.344	43.726	10.261	157.608
1958	52.510	5.550	38.878	10.474	133.983
1959	55.231	7.365	43.155	12.529	143.639
1960	58.606	9.838	53.718	13.638	162.002

Kaynak: Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.13.

Türkiye için bu denli önemi olan ziraat sektörü için Milli Korunma Kanunu da çeşitli hükümler içermektedir. Bu kanununda düzenlenen iktisadi hükümler içinde altı madde tarım ve hayvancılığa yönelik hükümleri içermektedir. Otuz yedinci maddeyle zirai iş mükellefiyeti getirilmiş, otuz sekizinci maddeyle Hükümete gerekli yerlerde yapılacak tarım türünü belirleme yani ekilecek veya dikilecek çeşitleri tespit etme yetkisiyle herhangi bir ürünün ekimini yasaklama yetkisi verilmişti. Ayrıca Hükümete büyük ve küçükbaş hayvanları kişisel ihtiyaçlar dışında alım ve satımını, başkasına devrini, taşınmasını ve kesimini düzenleme, sınırlama ve yasaklama yetkisi ile on dördüncü madde uyarınca bunlara el koyma hakkı verilmiştir. Bunların yanında Hükümet, sahipleri tarafından işlenmeyen 500 hektardan fazla işlenmeyen araziyi bir bedel karşılığı işletme yetkisine sahip olmuştu. Kırkıncı madde ile de Hükümetin, tarıma elverişli sekiz hektar ve daha fazla arazi sahibi olanların, bu arazinin yarısına kadar parçasında hububat ekmelerini veya ektirmelerini zorunlu kılabilceği ortaya konmuştu. Ek olarak işlenen her dört hektarlık arazi için bir çift öküzün milli savunma yükümlülüğünden muaf tutulacağı belirtilmişti. Öte yandan

⁴⁶⁹ Bunun içinde sığır, dana, koyun ve kuzudan başka manda, manda yavrusu, deve, deve yavrusu, kılkeçi, kılkeçi oğlağı, tiftik keçi, tiftik keçi oğlağı ve domuz bulunmaktadır.

Hükümete her çeşit tarım aletleri ve makinelerini, zirai ilaçları ve tohumları gereğine göre parasız, ücretsiz, ödünç ve kira gibi farklı şekillerde ihtiyacı olanlara verme ve çiftçiye mali olarak destekleme yetkileri de verilmiştir.⁴⁷⁰ 4648 sayılı kanunla kırk ikinci maddede yapılan değişiklikle Hükümetin satabileceği, ödünç verebileceği veya dağıtabileceği zirai araçların yanına damızlık hayvanlar da eklenmiş, Hükümet tarafından satın alınan veya dağıtılan maddeler ve damızlık hayvanlar ile ödünç verilen paranın belirlenen ihtiyaca göre kullanılması zorunlu kılınmıştır.⁴⁷¹

Milli Korunma Kanunu'nun çıkarılma amacı ve savaş yılları düşünüldüğünde tarım ve hayvancılık alanında birçok düzenlenme yapılması kaçınılmaz olmuştur. DP döneminin başlamasından önce kabul edilen birçok Koordinasyon Heyeti kararı, tarım ve hayvancılıkla doğrudan ve dolaylı ilgilidir. Bunlardan K/150 ve K/428 sayılı kararlar tarımda kullanılan göztaşları hakkındadır. K/299 ve K/300 sayılı kararlar ise çay ve kahve hakkında olup çay ve kahve beyana tabi tutulmuş ve bunların fiyatları belirlenmiş, K/288 sayılı kararlar Çeltik Ekimi Talimatnamesi'nin dokuzuncu maddesi değiştirilmiştir. Bunların yanında K/168, K/194, K/236 ve K/287 sayılı kararlarla zirai makine ve aletlerle ilgili bazı hükümler getirilmiştir. Ayrıca K/139, K/169, K/372 ve K/752 sayılı kararlarla mısır ve bunun ürünleri hakkında çeşitli uygulamalara girilmiştir. K/304, K/665, K/694, K/711 ve K/784 sayılı kararlarla da bitkisel ve hayvansal yağlarla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. K/750 sayılı kararlar ise susam alım satımıyla TMO'nun görevlendirilmesine dair K/693 sayılı karar kaldırılmıştır. K/382 sayılı kararlar da İstanbul'da Türk-Avrupa Limited Şirketi'ndeki çelik pulluk uç demirlerine el konulmuş, K/387 ve K/424 sayılı kararlar ise el konulmuş çeltik, pirinç ve bulgurlarla ilgili olmuştur.

1950 yılı öncesinde kurulmuş ve 1950'li yıllarda hala faaliyette olan bazı kurum ve kuruluşlar da vardır. Bunlar arasında Türkiye Zirai Donatım Kurumu, Zirai Kombinalar İdaresi, Devlet Çiftlikleri, Küçük Sanat Kooperatifleri ve bunların birlik kooperatifleri, Motorlu-Motorsuz Nakil Vasıtaları İthalatçıları Birliği ile Genel Sanayi ve Bölge Sanayi Birlikleri bulunmaktadır. Zirai Kombinalar İdaresi, zirai alet ve makineler alınarak öncelikle halkın elindeki tarım arazilerinin işlenmesi amacıyla

---

⁴⁷⁰ Özbil, a.g.e., s.74-75.

⁴⁷¹ Özbil, a.g.e., s.107; T.C. Resmi Gazete, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7465.

1937 yılında kurulmuştur.⁴⁷² Zirai Kombinalar İdaresiyle ilgili alınan K/429⁴⁷³, K/498⁴⁷⁴, K/573⁴⁷⁵, K/636⁴⁷⁶, K/687⁴⁷⁷ ve K/794⁴⁷⁸ kararlarla Ziraat Vekaleti'ne bağlı bu kurumun teşkilat kadrosu düzenlenmiş, K/697 kararla Zirai Kombinalar İdaresine verilen sermayenin hangi işlerde kullanılacağı belirlenmiştir.⁴⁷⁹ K/728⁴⁸⁰ ve K/753⁴⁸¹ sayılı kararlarla pamuk alımı için, K/776 sayılı kararla ise açılacak kursların giderleri için bu kuruma ödenek verilmiştir.⁴⁸² Türkiye Zirai Donatım Kurumu ise K/430 sayılı kararla kurulmuş⁴⁸³, K/451 sayılı kararla kurumun satacağı malzeme bedeli düzenlenmiştir. K/433, K/454, K/461, K/484, K/506 ve K/520 sayılı kararlarla da kurumun kadrosu düzenlenmiştir.⁴⁸⁴ K/477 sayılı kararla ise zirai üretimi artırmak ve işeyi sağlamak için Ziraat Vekaleti'ne Devlet Çiftlikleri kurmak ve ziraat yapmak görevi verilmiştir. K/530 sayılı kararla kurulan Devlet Çiftliklerinde sabit tesisat kurma yetkisi de Ziraat Vekaleti'ne verilmiştir.⁴⁸⁵

K/1074 sayılı kararla, K/513 sayılı kararda değişiklik yapılarak ve bu karara 2 madde eklenmesi uygun görülmüştür. Buna göre K/513 kararın başına, K/516 sayılı kararla eklenen “*Milli Korunma Kanunu'nun ek 3 üncü maddesinin II sayılı fıkrasına*” ifadesi yerine “*Milli Korunma Kanunu'nun 4648 sayılı kanunla muaddel 24 üncü maddesinin II sayılı fıkrasına*” şeklinde bir ifade getirilmiş, ayrıca yedinci maddesinde de değişiklik yapılmıştır. Bunların yanında iki madde eklenerek karara son şekli verilmiştir. Eklenen birinci maddeye göre, kooperatiflere çeşitli kaynaklardan sağlanan kredilerin tahsis edilen işten başka bir yerde kullanılması Vekalet izni olmadıkça yasaklanmıştır. Diğer maddeyle ise, bu karara dayanarak Tip Esas Mukavelename'de yapılacak değişikliklerin ilanından 6 ay sonraya kadar kooperatiflerin, ortaklarıyla olağanüstü toplantı yaparak Esas Mukavelenamelerini

⁴⁷² Özbil, a.g.e., s.178.

⁴⁷³ A.e., s.182.

⁴⁷⁴ T.C. Resmi Gazete, 25 Kanunusani 1944, Sayı 5612, s.6329-6330.

⁴⁷⁵ Özbil, a.g.e., s.361.

⁴⁷⁶ T.C. Resmi Gazete, 17 Nisan 1946, Sayı 6235, s.10441-10443.

⁴⁷⁷ T.C. Resmi Gazete, 22 Şubat 1947, Sayı 6539, s.11913-11914.

⁴⁷⁸ T.C. Resmi Gazete, 2 Aralık 1949, Sayı 7369, s.17285.

⁴⁷⁹ T.C. Resmi Gazete, 21 Haziran 1947, Sayı 6638, s.12534.

⁴⁸⁰ T.C. Resmi Gazete, 13 Mart 1948, Sayı 6856, s.13737.

⁴⁸¹ T.C. Resmi Gazete, 19 Temmuz 1948, Sayı 6961, s.14429.

⁴⁸² T.C. Resmi Gazete, 18 Nisan 1949, Sayı 7185, s.15977.

⁴⁸³ Özbil, a.g.e., s.182. Daha sonra 26 Haziran 1944 tarihli ve 4604 sayılı Türkiye Zirai Donatım Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun için Bkz.: T.C. Resmi Gazete, 1 Temmuz 1944, Sayı 5745, s.7209-7210.

⁴⁸⁴ Özbil, a.g.e., s.182, 361.

⁴⁸⁵ A.e., s.182.

buna göre değiştirmeleri zorunlu tutulmuştur.⁴⁸⁶ K/1193 sayılı kararla ise küçük sanat kooperatifleri ve bunların birlik kooperatifleri kurulmasına ilişkin K/513 sayılı kararla bunun ek ve tadilleri kaldırılmıştır. Bu karara göre, kooperatiflerin esas mukavelenamelerini en son 1958 yılı bitimine kadar 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na uygun hale getirmeleri uygun görölmüştür.⁴⁸⁷

1950 yılı öncesinde K/783 sayılı kararla Türkiye Zirai Donatım Kurumu emrine tamirhaneler almak için verilmiş olan 1.700.000 liralık sermayenin, tahsis tarihinden itibaren ikraz şeklinde kullanılması hakkındaki K/816 sayılı karar 31 Ocak 1951 tarihinde kabul edilmiş ve 7 Mart 1951 tarihinden itibaren yürürlüğe konmuştur.⁴⁸⁸

Önceki yıllarda çeşitli kararla Yerli Ürünler Türk Anonim şirketi'ne verilen 10 milyon liralık kredi hesabından kalan tutarı ile bunun kontr partisini oluşturan aynı tutarın ilgili Milli Korunma Bonoları hesabına 1951 yılından başlayarak faiz işlenmemesi hakkında K/826 sayılı karar kabul edilmiştir.⁴⁸⁹

DP döneminin başlamasından önce hayvancılığa dair de birçok Koordinasyon Heyeti kararı alınmıştı. Bunlardan K/80, K/145, K/155, K/163, K/200, K/257, K/386, K/613, K/775, K/784, K/789 ve K/804 sayılı olanlar DP döneminde yürürlüğü devam eden kararlardır. Bunların yanında K/326 sayılı kararla Ticaret Vekaleti'ne, İstanbul ve Havalisi Balık Avcılığı ve Sanayi Birliği kurma yetkisi verilmişti. Bu kararlar içinde en önemli karar ise, K/784 sayılı karar olmuştu. Bu karara göre, her çeşit bitkisel ve hayvani yağ ile kasaplık hayvan, balık ve bunların ürünlerinin ticareti, ithalatı ve ihracatıyla ilgili işlemlerle ve gerektiğinde yem sağlama işleriyle TMO görevlendirilmişti.⁴⁹⁰

Adnan Menderes başvekilliğinde kurulan ilk üç hükümetin programında ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 1950 yılı Meclis ačiř konuřmasında⁴⁹¹ vurgulandığı gibi DP için tarım ve hayvancılık, Türkiye ekonomisinin temeli görölmektedir.

⁴⁸⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 25 Mart 1957, Sayı 9568, s.16765.

⁴⁸⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Aralık 1958, Sayı 10080, s.20647.

⁴⁸⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 7 Mart 1951, Sayı 7752, s.805.

⁴⁸⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 12 Mayıs 1951, Sayı 7807, s.1121. 1958 yılına gelindiğinde bu sermayenin battığı ileri sürülecektir. Bununla ilgili olarak Bkz.: **TBMM ZC**, D:11 C:6 İ:12, 8 Aralık 1958, s.86.

⁴⁹⁰ Özbil, **a.g.e.**, s.325, 326, 360; K/613, K/775, K/784, K/789 ve K/804 sayılı kararlar için Bkz.: **Ek.2**.

⁴⁹¹ **TBMM TD**, D:9, C:2, B:1, 1 Kasım 1950, s.5.

Nitekim Birinci Hükümetin programında nüfusunun %80'inin tarımla ilgilendiği, kalkınmanın esasının tarımın güçlendirilmesiyle olacağı, diğer yandan da zirai kredi, zirai alet ve araçlar, hastalık ve böceklerle mücadele ve tohum konularının önemle üzerinde durulacağı dile getirilmiştir.⁴⁹² Bu nedenlerle tarım ve hayvancılık alanlarında önemli kararlara imza atılmış ve uygulanmaya konmuştur. 1950'li yılların başında iklim uygunluğu, artış gösteren tarım ürünlerine talep ve fiyatlar tarım üreticilerine olumlu yansımıştır. İç piyasada ise fiyatlar 1940'lı yıllar sonlarında nüfusun dörtte üçü kırsalda yaşayan Türkiye'de tarıma yönelik artışlara başlamıştır. 1953 yılında 3 yıllık ekonomi politikalarının başarılı olduğu ve ekonominin düzene girdiği ileri sürülmekteydi.⁴⁹³

DP döneminde de yine TMO tarım ve hayvancılık alanında en çok yararlanan kurum olacak, daha sonra Et ve Balık Kurumu'nun kurulmasıyla hayvancılık alanındaki çalışmalar bu kurum aracılığıyla gerçekleşecektir. Ayrıca bu dönemde çeşitli yerlerde kurulu tarım kooperatiflerinden de yararlanılacaktır.⁴⁹⁴ Diğer yandan Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak tarıma yönelik alınan kararlar ilk yıllarda olumlu karşılanacaktır.⁴⁹⁵

1.2.4.2. Hububat

Hububat ile ilgili işleri yürütmek üzere en fazla TMO'dan yararlanılmıştır. TMO, 24 Haziran 1938 tarihinde kabul edilen 3491 sayılı kanun ile kurulmuştu. Daha sonra 4185 ve 5621 sayılı kanunlarla bu kanun üzerinde değişiklik yapılmıştı. Ayrıca 5587 sayılı kanunla TMO tarafından yapılan hububat ve un ithalatı gümrük vergisi ve rihtım resminden muaf tutulmuştu.⁴⁹⁶ Hububat fiyatlarını koruma ve piyasayı düzenlemek için verilen alım ve satış yetkileri daha önce 1932 yılında 2056

⁴⁹² **Hükümetler ve Programları**, Haz. Nuran Dağlı, Belma Aktürk, s.159-160.

⁴⁹³ Pamuk, **a.g.e.**, s.227-230. Bu konuda sayılarla ilgili Bkz.: **Zirai İstatistik Özetleri 1940-1960**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara, Yayın No:415, 1961.

⁴⁹⁴ Bu kooperatifler 2834 ve 2836 sayılı kanunlar uyarınca kurulmuştur. Kooperatifler hakkında genel bilgiler için Cillov, **a.g.e.**, s.194-195. Kooperatifçilik ve kooperatiflerle ilgili detaylı bilgi için Bkz.: Ziya Gökalp Mülayim, **Kooperatifçilik**, Ankara, Altıncı Baskı, Yetkin Yayınları, 2010.

⁴⁹⁵ "Çiftçinin Kalkınması İçin Hayırlı Adımlar", **Milliyet**, 28 Şubat 1952, s.1, 7.

⁴⁹⁶ 3491 sayılı Toprak Mahsulleri Ofisi Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 13 Temmuz 1938, Sayı 3958, s.10250-10252; 4185 sayılı Toprak Mahsulleri Ofisi Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 6 Şubat 1942, Sayı 5026, s.2254; Toprak Mahsulleri Ofisi Kanununun bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, 28.Maddesinin Kaldırılmasına ve Bu Kanuna İki Geçici Madde Eklenmesine dair Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 29 Mart 1950, Sayı 7469, s.18193-18195; 5587 sayılı Toprak Mahsulleri Ofisi Tarafından İthal Olunacak Hububat ve Unun Gümrük Vergisiyle Rihtım Resminden Muafiyeti Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 10 Mart 1950, Sayı 7453, s.18062.

sayılı kanunla Ziraat Bankası'na verilmişti. Ancak 1948 yılına kadarki uygulama verimli olmadığı için bu yetki genişletilerek 3491 sayılı kanunla kurulan TMO'ya verilmişti.⁴⁹⁷ Buğdayın serbest piyasada ticareti yapılırsa da TMO, ürün fiyatlarını belirleyen, müdahale alımları yapan ve gerekli yerlerde satış da yapabilen bir kamu iktisadi teşebbüsüdür.⁴⁹⁸

Hububat önemi nedeniyle 1950 yılı öncesinde çok sayıda Koordinasyon Heyeti kararına konu olmuştu. Bu kararlardan bazıları hububat için alım ve satış fiyatlarını içermekteyken, K/107, K/111, K/157 ve K/324 sayılı kararlar ise çeşitli hububata el koymaya dair hükümler içermektedir. Diğer yandan K/250, K/286 ve K/495 sayılı kararlar ise kuru baklaya el konmasına ilişkindir. K/137, K/205 ve K/598 sayılı kararlar hububata ilişkin çeşitli işlemler için verilen sermayelere hakkında iken, K/712 sayılı karar ise hububat ve un ticaret ve üretimiyle uğraşanlara verilecek kredilerin denetimi ve sınırlandırılması için Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmesiyle ilgilidir. K/247 sayılı kararlar ekme ve ekmeçlik hububat tüketimini sınırlandırılırken, K/255 sayılı kararlar ise hububat ve benzeri unlarından çörek ve benzerlerinin yapılması yasaklanmış, K/547 sayılı kararlar da bu unlardan pasta ve benzeri yapılmasına izin verilmişti. Bunlara ek olarak K/596, K/632, K/646, K/647 sayılı kararlarla çeşitli unların üretimi ve bunlardan yalnız makarna, bisküvi, çörek, simit, peksimet, pasta, börek, baklava ve benzeri hamur işi maddelerinin yapılmasında kullanılması hakkında hükümler getirilirken, daha sonra K/713, K/729 ve K/732 sayılı kararlar un ve ekme imaliyle satışı yeniden düzenlenmişti. K/757 sayılı kararlar ise K/632, K/713, K/729 ve K/732 sayılı kararların kaldırılmasına dair olmuştu. Bunun yanında K/734, K/739, K/751 ve K/752 sayılı kararlar hububat nakliyatı sınırlandırılmasına hakkında iken, K/735 ve K/789 sayılı kararlar ise güney hudutlarındaki hububat kaçakçılığına ilişkindir. K/478, K/508 ve K/657 sayılı kararlar da çeşitli tohumluk bitkiler için Ziraat Vekaleti'ne yetki verilmesi

---

⁴⁹⁷ **TBMM TD**, D:9, C:6, B:64, 13 Nisan 1951, s.195-196. Başka ülkelerde de benzer işleri yapan kurumlar mevcuttur. TMO'nun yaptığı görevi, ABD'de Commodity Credit Corporation (C.C.C.), Kanada'da Wheat Board, Arjantin'de I.A.P.I.; Fransa'da Buğday Ofisi (Office du ble), İsviçre'de Hububat Ofisi (Cetreide Verwaltung) yapmaktadır.

⁴⁹⁸ Turan Güneş, **Türkiye'de Buğdayın Üretim, Tüketim ve Fiat Eğilimleri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 1967, s.32.

hakkındadır. Ayrıca K/641 sayılı karar ise TMO'nun depoları arasında demiryolu aracılığıyla yapılan taşıma işlerine ilişkin olmuştur.⁴⁹⁹

DP açısından Türkiye ziraat ülkesi olarak görülmekte ziraati yapılan ürünler içinde ise hububat en önemli konumda görülmektedir. Bu durum “1950 seçimlerinde itibaren, ziraat siyasetimize yeni bir zihniyet hakim olmuştur. Tapulama işlerine ve toprak tevziatına hız verilmiş, müstahsil nüfus satışı artırılmış, zirai kredi hacmi genişletilmiş, mülk emniyeti teminat altına alınmış, yollar ve limanlar inşa edilmiş, mahsul fiyatları yükseltilmiş ve ziraatin makineleşmesi temin edil[miş]” sözleriyle ortaya konmuştur. 1949 yılında hububat ithal eden Türkiye'nin, DP döneminde dünyanın en büyük beş hububat ihracat eden ülkelerinden biri olduğu belirtilerek⁵⁰⁰ zirai üretim geliştirilmeden diğer alanlarda “bir kalkınma hareketi” olmayacağı ileri sürülmüş, bu amaçla “çiftçiye kazanç fırsatları hazırlanmasına” çalışılmıştır.⁵⁰¹ Bu dönemde ziraatin gelişmesi fiyat politikasıyla doğrudan alakalı görülmüş, “teşvik edici bir fiyat politikası” yürütülmesinin gerekli olduğu belirtilmiş, özellikle buğday fiyatlarının azalmaması ana hedef olarak gösterilmiştir.⁵⁰² Başvekil Adnan Menderes, buğday fiyatlarını belirlerken piyasaya uymak zorunda olmadıklarını ifade edilerek;

“...cari fiyatın yanında buğday için bizim ayrı bir düşüncemiz, ayrı bir görüşümüz vardır. Bu cümlece malumdur. Türk köylüsüne bir iştira kuvveti vermek, onu muayyen bir yaşayış seviyesine ulaştırmak ve istihsalini arttırmaya bütün gayretlerimizle teşvik etmek gibi bir saikin tesiri altında hareket etmekteyiz” tespiti yapılmıştır.⁵⁰³

DP dönemi başladıktan sonra üreticinin ürününü güvenli bir şekilde ve uygun fiyat satabileceğine dair inancının oluştuğu ve hububat fiyatlarının üreticiyi memnun edecek şekilde düzenlendiği belirtilmiştir.⁵⁰⁴ Gerçekten de 1950 yılından sonra üreticinin korunması amacıyla hububat fiyatları bunların içinden de buğday fiyatları normalin üzerinde olmuştur. Bu dönemde ABD’de 23 kuruş olan ortalama buğday fiyatı Türkiye’de 30 kuruş iken, 1957 yılında ABD’de fiyat 24 kuruşa Türkiye’de ise

⁴⁹⁹ Özbil, a.g.e., s.179-219. Ayrıca K/590-K/789 sayılı kararlar için Bkz.: **Ek.2**.

⁵⁰⁰ **Hububat Siyasetimiz: Bol İstihsal Değer Fiyat**, Demokrat Parti Neşriyatından, Ankara, Güneş Matbaası, 1954, s.3-6.

⁵⁰¹ **Hububat Siyasetimiz**, Demokrat Parti Neşriyatından, s.15.

⁵⁰² **Hükümetler ve Programları**, Haz. Nuran Dağlı, Belma Aktürk, s.195. Ayrıca Bkz.: Nur Keyder, **Türkiye’de Tarımsal Reel Gelir ve Köylünün Refah Seviyesi (1938-1968)**, Ankara, ODTÜ Gelişme Dergisi sayı 1.’den ayrışım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1971.

⁵⁰³ **DPMGGMZ**, Sayı 74, 12 Haziran 1952.

⁵⁰⁴ **Hububat Siyasetimiz**, Demokrat Parti Neşriyatından, s.9, 15.

45 kuruşa yükselmiştir. Özellikle 1950-1958 yılları arasını kapsayan dönemde DP tarafından yüksek fiyat verilmiştir.⁵⁰⁵

Tablo 1.13: Hububat Ekim Alanı, Üretimi ve Hektar Başına Randımanın Yıllık Miktarı⁵⁰⁶

	Ekim alanı (hektar)	Üretim (ton)	Randıman (hektar/kg)
1950	8.244.182	7.763.833	942
1951	8.804.700	10.679.000	1.213
1952	9.868.000	12.242.000	1.241
1953	11.077.200	14.343.900	1.295
1954	11.271.300	9.624.200	854
1955	12.078.900	12.433.400	1.029
1956	12.370.200	11.817.800	955
1957	12.207.000	14.598.100	1.195
1958	12.546.500	15.077.000	1.201
1959	12.687.400	13.996.000	1.103
1960	12.945.000	15.215.500	1.175

Kaynak: Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.4.

⁵⁰⁵ Cillov, a.g.e., s.198.

⁵⁰⁶ Hububatın içinde buğday, arpa, çavdar, yulaf, kaplıca, mısır, darı, pirinç, kuşyemi ve mahlut bulunmaktadır.

Tablo 1.14: Buğday Ekim Alanı, Üretimi, Hektar Başına Randımanı, İhracat ve İthalatının Yıllık Miktarı

	Ekim alanı (hektar)	Üretim (ton)	Randıman (hektar/kg)
1950	4.477.191	3.871.926	864
1951	4.789.800	5.600.000	1.169
1952	5.400.000	6.417.000	1.194
1953	6.410.000	8.000.000	1.248
1954	6.405.000	4.900.000	765
1955	7.060.000	6.980.000	977
1956	7.335.000	6.400.000	872
1957	7.157.000	8.300.000	1.159
1958	7.450.000	8.550.000	1.147
1959	7.535.000	7.852.000	1.042
1960	7.700.000	8.450.000	1.097

Kaynak: Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.4.

DP döneminde TMO kanunu üzerinde 5759, 6573 ve 7368 sayılı kanunlarla hububata yönelik düzenleme yapılmış, ayrıca daha önceki dönemde olduğu gibi 5764 ve 6529 sayılı kanunlar ithal edilecek hububat ve unların çeşitli vergi ve resimlerden muaf olması kabul edilmiştir.⁵⁰⁷ Diğer yandan hububata dair birçok Koordinasyon Heyeti kararı alınmıştır. Buna göre özellikle TMO aracılığıyla hububat alımları yapılmıştır.

⁵⁰⁷ Öte yandan TMO, zaman zaman TBMM’de soru konusu olmuştur. Bkz.: **TBMM TD**, D:9, C:7, B:81, 25 Mayıs 1951, s.459-464.

Tablo 1.15: TMO'nun Yıllara Göre Hububat Alımları (Ton)

	Buğday	Çavdar	Arpa	Yulaf
1950	320.711	58.092	122.135	14.933
1951	726.363	111.820	200.406	17.294
1952	1.230.253	106.954	192.572	15.963
1953	1.723.948	55.830	79.582	6.736
1954	514.455	21.492	59.491	8.079
1955	942.014	55.510	147.365	24.287
1956	430.124	19.451	50.632	10.789
1957	738.447	64.198	100.510	21.440
1958	865.004	122.534	233.508	33.198
1959	461.949	50.127	96.929	10.729
1960	389.688	67.889	103.901	19.708

Kaynak: 40.Hizmet Yılı 1938-1978, Toprak Mahsulleri Ofisi, [y.y.], 1978, s.44-45.

DP döneminin başlaması sonrası üreticilerin elindeki ürünlerin düşük fiyatlarla alınacağı yönündeki haberlerin aksine TMO Genel Müdürü tarafından 1950 yılı için ürün durumunun çok iyi olacağı söylenmiştir.⁵⁰⁸ Ayrıca Haziran ayı içinde hububat fiyatların belirleneceği⁵⁰⁹, diğer yandan ülkenin %85'ini oluşturan köylü ve çiftçilerin bu konudaki kararı ilgiyle bekledikleri, bu yıl ürünün fazla olacağına dair beklentiyle fiyat düşürülmesi görüşünün hatalı olduğu, köylü ve çiftçilerin bir yıl öncesinde çeşitli borçların altına girdiği belirtilerek Hükümetin uygun bir fiyat politikası uygulamasının beklendiği kaydedilmiştir.⁵¹⁰ Bu dönemde hububat

⁵⁰⁸ “Mahsul Durumu Bu Yıl Çok İyi”, **Zafer**, 4 Haziran 1950, s.1.

⁵⁰⁹ “Mahsul Durumu Bu Yıl Çok İyi”, **Zafer**, 4 Haziran 1950, s.6; “Yeni Hububat Fiyatları Bu Günlerde İlan Edilecek”, **Zafer**, 11 Haziran 1950, s.1.

⁵¹⁰ Mümtaz Faik Fenik, “Müstahsili Nasıl Koruyabiliriz?”, **Zafer**, 13 Haziran 1950, s.1, 6.

fiyatlarının geçen yıla göre daha düşük olacağı iddia edilmişse⁵¹¹ de radyodan açıklama yapan İktisat ve Ticaret Vekili Zühtü Velibeşe, hububat fiyatlarının düşürülmeyeceğini ve üreticiyi korumak için ekmek fiyatlarının azaltılacağını söylemiştir.⁵¹² Nitekim aynı günlerde K/809 sayılı karar İcra Vekilleri Heyeti tarafından kabul edilmiştir.

K/809 sayılı karar ile 3491 sayılı kanunun ikinci ve üçüncü maddeleri ile Milli Korunma Kanunu'nun altıncı, yirmi birinci ve otuz sekizinci maddelerine dayanılarak 1950-1951 üretim yılında TMO tarafından satın alınacak hububatın özellikleri ve fiyatı belirlenmiştir. TMO'nun, alım yerleri mevcut olan demiryolları istasyonlarıyla iskelelerde belli nitelikteki hububatı satın almasına karar verilmiştir. Buna göre Antalya merkezi ile Finike, Serik, Manavgat ilçeleri; Adana, İçel, Hatay illerinin ova kısımları kalitesindeki ürünlerin alım baş fiyatları buğday için 20 kuruş, beyaz arpa için 15 kuruş, yulaf için 13 kuruş olarak belirlenmiştir. Yurdun diğer yerlerindeki ürünler için baş fiyatlar buğday için 22 kuruş, karışık buğday için 21 kuruş, çavdar için 18 kuruş, beyaz arpa için 16 kuruş, çakır arpa ve yulaf için 15 kuruş olarak belirlenmiştir. Bu hububatın içinde üstün nitelikte olanların alımında baş fiyatlara buğday için 2 kuruş ve diğerleri için 1,5 kuruşu geçmemek üzere teşvik zammı yapılabileceği öngörülmüştür. Tam tersi şekilde düşük kalitede olanların baş fiyatlarında kesinti de yapılabilecektir. Bunlarla ilgili esasları ve baremleri belirlemekle de TMO yetkilendirilmiştir. Bu fiyatların yanında Ağrı, Erzincan, Erzurum ve Kars illerinde 15 Haziran 1950 tarihinden 31 Aralık 1950 tarihine kadar 4 kuruş, 1 Ocak 1951 tarihinden 31 Mart 1951 tarihine kadar 2 kuruş; yazılı olan iller dışındaki iller için 15 Haziran 1950 tarihinden 31 Ekim 1950 tarihine kadar 4 kuruş, 1 Kasım 1950 tarihinden 31 Mart 1951 tarihine kadar 2 kuruş prim verilecektir. Demiryolu istasyonlarına ve iskelelere 3 kilometreden uzak alım yerlerinde satın alınacak hububata verilecek fiyatlardan, bu yerlere en yakın istasyon veya iskeleye taşıma giderleri düşürülecektir. Bu taşıma giderlerinin İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından belirlenmesi uygun görülmüştür. Bu kararda belirtilen hububatın satın alınması için TMO tarafından belirlenen şartları taşıması gerekmektedir. Buna göre hububatların nitelikleri şöyle belirlenmiştir:

⁵¹¹ "Hububat Fiyatları", **Akşam**, 1 Haziran 1950, s.1.

⁵¹² "Hububat Fiyatları İndirilmeyecek", **Zafer**, 16 Haziran 1950, s.1, 6.

Tablo 1.16: K/809 Sayılı Karara Göre Alım Yapılacak Hububatın Niteliği

Hububatın Adı	Niteliği
Buğday	Hektolitre ağırlığı 75 kilogramdan aşağı, yabancı maddesi %4'ten ve çavdarı %5'ten fazla olmayan
Karışık Buğday	Hektolitre ağırlığı 75 kilogramdan aşağı, yabancı maddesi %4'ten, çavdarı %5'ten fazla olmayan ve kendi cinsinden gayrı buğdaylarla karışıklığı %15 in üstünde olan
Çavdar	Hektolitre ağırlığı 70 kilogramdan aşağı ve yabancı maddesi %4'ten fazla olmayan
Beyaz Arpa	Hektolitre ağırlığı 61 kilogramdan aşağı, yabancı maddesi %4'ten fazla olmayan, içinde %10'dan fazla kara tane ve %10'dan fazla yulaf bulunmayan
Çakır Arpa	Hektolitre ağırlığı 61 kilogramdan aşağı, yabancı maddesi %4'ten fazla olmayan ve içinde %10'dan fazla kara tane bulunmayan
Yulaf	Hektolitre ağırlığı 46 kilogramdan aşağı ve yabancı maddesi %4'ten fazla olmayan

Kaynak: T.C. Resmi Gazete, 17 Haziran 1950, Sayı 7535, s.18634.

Burada belirtilen hububattan başka hububatı ve hububatın ürünlerini, resmi dairelerle işletmelerin gereksinimlerini gidermek ve gerekli görüldüğünde piyasayı düzenlemek için satış yapmak üzere bakliyat ve pirinci TMO tarafından satın aldirmekle İktisat ve Ticaret Vekaleti yetkili kılınmıştır. Bunlarla ne yapılacağı ve bu ürünlerin hangi fiyatlarla satılacağını belirlemek yine İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne bırakılmıştır. Bu kararda belirtilen hububatın satış baş fiyatlarının ise primli alım baş fiyatlarına buğdayda kiloda 2 kuruştan az olmamak şartıyla 5 kuruşa kadar, diğer maddeler içinse kiloda seyyanen 4 kuruş eklenerek uygulanması kabul edilmiştir.

Buğday satışlarında ne şekilde ekleme yapılacağını İktisat ve Ticaret Vekaleti belirleyecektir. TMO tarafından ithal edilmiş buğday ve arpaların satışlarında da belirtilen fiyatların uygulanmasına, satış fiyatı baremlerinin TMO tarafından düzenlenmesine karar verilmiştir. Fiyatların tüketiciye baskı yapacak noktaya çıkmasını önlemek için şehir ve kasabaların ekmeklik ihtiyacı için mahallin en yüksek mülki amirliği tarafından belirlenecek ve talep edilecek hububatın, TMO tarafından stoku uygun olan işyerinde bu makamların belirlediği mutemetlere bedeli karşılığında teslim edilmesi uygun görülmüştür. TMO tarafından satın alınacak hububatın, satın alınacağı yerler karara ilişik cetvelde gösterilmiş olup faaliyetinin sürdürülmesine gerek kalmayan yerlerin TMO'nun teklifi ile İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından kapatılması öngörülmüştür. Ekmek ve ekmekten başka unlu maddelerin çeşitleriyle bunların üretiminde kullanılacak unların randıman ve karışım oranlarının İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından ihtiyaca göre belirlenmesi kabul edilmiştir. Bu şekilde belirlenmiş esaslara aykırı olarak üretim ve satış yasaklanmıştır. Bu hükümlere uyulup uyulmadığını incelemek, şikayet ile ihbarları soruşturmak, bu hükümlere aykırı davranışlar hakkında tutanak hazırlamak ve bunları Cumhuriyet Savcılığına vermekle İktisat ve Ticaret Vekaleti ile TMO müfettişleri ve adı geçen Bakanlık tarafından görevlendirilecek belediye memurları Milli Korunma Kanunu'nun altıncı ve altmış beşinci maddelerine göre yetkili kılınmıştır. Bu kararın yürürlüğe girmesiyle birlikte K/780 ve K/787 sayılı kararlar kaldırılmış, K/741 sayılı kararın yürütülmesi ise 1950-1951 kampanyası bitimine dek uzatılmıştır.⁵¹³ Ancak bu kararlar kabul edilen fiyatlar eleştiri konusu olmuş ve geçen yıl kabul edilen fiyatlar 1949 yılındaki şartlarına göre belirlendiği için, 1950 yılı için aynı şartlarla uygulanmasının çeşitli sorunlara neden olacağı ileri sürülmüş ve öncelikle 4 kuruşluk teşvik priminin kaldırılması gerektiği söylenmiştir.⁵¹⁴

K/823 sayılı karar ile K/809 sayılı karara ekleme yapılmıştır. Buna göre ithaline gerek görülen buğday ve mısırın tamamen veya kısmen un olarak TMO tarafından ithal edilmesi ile ilgili olarak Milli Korunma Kanunu'nun yirmi altıncı maddesine göre İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmiştir.⁵¹⁵

⁵¹³ T.C. Resmi Gazete, 17 Haziran 1950, Sayı 7535, s.18633-18634.

⁵¹⁴ "Buğday Teşvik Primini Kaldırmak Lazımdır", **Akşam**, 17 Haziran 1950, s.1, 3.

⁵¹⁵ T.C. Resmi Gazete, 28 Nisan 1951, Sayı 7796, s.1057.

8 Temmuz 1950 tarihinde İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin yayımladığı tebliğle K/809 sayılı karara dayanılarak unun randıman ve paçalı konusunda esaslar belirlenmiştir. Buna göre 79-81 randımandan daha düşük un çekilmesi ve ticareti yasaklanmıştır. Ayrıca çekimine izin verilen unların niteliği ve bunlardan yapılacak ekmeklerin şekilleri ve niceliğini belediyeler belirleyecektir. Ayrıca K/780 sayılı karara dayanan bütün tebliğ ve genelgeler yürürlükten kaldırılmıştır.⁵¹⁶

1951 yılında ise, TMO'nun alım için hazırlıklara başlamakla birlikte hububat alım fiyatlarının arttırılmayacağı belirtilmiştir.⁵¹⁷ Bu doğrultuda K/831 sayılı kararla 1951-1952 üretim yılında TMO tarafından satın alınacak ve satılacak hububatın fiyatlarının belirlenmesi ve bunlarla ilgili uygulanacak hükümler kabul edilmiştir. Buna göre daha önceki yılda uygulanan fiyatların diğer hükümlerde birkaç değişiklik yapılarak 1951-1952 üretim yılında da uygulanmasına karar verilmiştir. K/809 sayılı karardaki bazı yerler için belirlenen primlere dair düzenlemenin K/831 sayılı kararla tarihleri ve miktarları yenilenerek aynı şekilde uygulanmasına karar verilmiştir. Buna göre Ağrı, Erzincan, Erzurum ve Kars illerinde 12 Haziran 1951 tarihinden 31 Aralık 1951 tarihine kadar 5 kuruş, 1 Ocak 1952 tarihinden 31 Mart 1952 tarihine kadar 2 kuruş; yazılı olan iller dışındaki iller için 12 Haziran 1951 tarihinden 31 Ekim 1951 tarihine kadar 5 kuruş, 1 Kasım 1951 tarihinden 31 Mart 1952 tarihine kadar 2 kuruş prim verilecektir. Tüketici ile ilgili altıncı maddede yapılan değişiklikle ise halkın ekmeklik ihtiyacının yanına hayvanlar için yemlik ihtiyacı da eklenmiştir. Bu kararla birlikte K/809 sayılı karar kaldırılmış, K/741 sayılı kararın uygulanması ise 1951-1952 kampanyası sonuna dek uzatılmıştır.⁵¹⁸ Daha sonra kabul edilen K/849 sayılı kararla ise K/831 sayılı kararın altıncı maddesinde düzenleme yapılmıştır. K/831 sayılı kararın altıncı maddesine, halkın ekmeklik ve yemlik hububat ihtiyaçlarının gerekli görülen ve imkanı olan durumlarda TMO tarafından un olarak da karşılanabileceği hükmü eklenmiştir.⁵¹⁹ 3491 sayılı kanunun ikinci ve Milli Korunma Kanunu'nun otuz üçüncü maddelerine dayanılarak çıkarılan K/842 sayılı kararla, 1951-1952 üretim yılında TMO tarafında satın alınacak hububata ödenecek 5 kuruşluk primin borçlanma zamanının 1952 yılı Mart ayı sonuna kadar uzatılması kabul edilmiştir. Yine aynı kararla, TMO'nun işlerine dahil olan maddelerin taşınma

⁵¹⁶ T.C. Resmi Gazete, 8 Temmuz 1950, Sayı 7553, s.18734.

⁵¹⁷ "Hububat Alım Fiyatı Yükseltilmeyecek", **Akşam**, 31 Mayıs 1951, s.1, 2.

⁵¹⁸ T.C. Resmi Gazete, 12 Haziran 1951, Sayı 7832, s.1309-1311.

⁵¹⁹ T.C. Resmi Gazete, 31 Aralık 1951, Sayı 7996, s.2506.

işlerinin hızlandırılması ve uygun şekilde saklanmasını sağlamak için Milli Müdafaa ve Ziraat Vekaletlerinin elindeki motorlu araçlardan ve gerçek veya tüzel kişilerin sahibi olduğu depolama alanlarından yararlanılacağı belirtilmiştir. Daha önce alınan K/831 sayılı kararın birinci maddesinin c fıkrasına göre Ağrı, Erzincan, Erzurum ve Kars illerinde 12 Haziran 1951 tarihinden 31 Aralık 1951 tarihine kadar ve bu illerden başka illerde 12 Haziran 1951 tarihinden 31 Ekim 1951 tarihine kadar tediye edilecek olan 5 kuruşluk primin süresi 31 Mart 1952 tarihine kadar uzatılmıştır.⁵²⁰

K/831 sayılı kararın yayımlanmasının ardından bu karara dayanılarak unun randıman ve paçalı konusunda yeni tebliğ yayımlanmıştır. Ayrıca K/809 sayılı karara göre çıkarılan tebliğ yürürlükten kalkmıştır.⁵²¹ Daha sonra bu tebliği de kaldıran yeni bir tebliğ yayımlanmıştır. Buna göre ürünün bol ve verimli olması ve serbest piyasada buğdayın rahatça sağlanması nedeniyle K/831 sayılı kararın sekizinci maddesiyle un ve ekmek üretiminde uygulanan sınırlama kaldırılmış, her türlü un üretimiyle bunlardan her çeşit unlu madde yapılması serbest olmuştur.⁵²²

1 Eylül 1951 tarihinde yürürlüğe giren K/841 sayılı kararla TMO tarafından daha önce Sümerbank'tan satın alınan kaput bezine dair düzenleme yapılmıştır. 1947-1948 döneminde K/717 sayılı karar uyarınca hububat alımını arttırmak için ofise hububat getirenlere aynı kararda belirlenen şartlarda kaput bezi satılması sağlanmıştı. Daha sonra K/741, K/780 ve K/809 sayılı kararlarla 1948, 1949-1950, 1950-1951 dönemlerinde de aynı satışlara devam edilmişti. Bu şekilde satışlarına devam edilen 4.000.000 metre kaput bezinden geriye kalan 600.000 metrelik kısmının saklanması zorluklar ortaya çıktığı için bu bezlerin K/717 sayılı karardaki şartlara bakılmadan satılmasına karar verilmiştir. Buna neden olarak da son yıllarda piyasada rahatça kaput bezi bulunması ve giderek bu uygulamaya ilginin azalması gösterilmiştir. Kaput bezinin satış şekli, İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin vereceği yetki içerisinde TMO tarafından belirlenecek ve satışlar bu ofis tarafından yerine getirilecektir.⁵²³

---

⁵²⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 4 Ekim 1951, Sayı 7923, s.2037. Ayrıca çıkarılan K/861 sayılı kararla, primin ödeme süresi 1952-53 devresine ait kararın çıkarılmasına kadar uzatılmıştır. **T.C. Resmi Gazete**, 16 Nisan 1952, Sayı 8087, s.3389.

⁵²¹ **T.C. Resmi Gazete**, 16 Haziran 1951, Sayı 7836, s.1334.

⁵²² **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ekim 1951, Sayı 7929, s.2078.

⁵²³ **T.C. Resmi Gazete**, 1 Eylül 1951, Sayı 7899, s.1895-1896.

1952 yılı mayıs ayında DP İl Kongresi için Konya’da bulunan Başvekil Adnan Menderes tarafından buğdayın 30 kuruşa alınacağı ve diğer hububat fiyatlarının da arttırılacağı ilan edilmiştir.⁵²⁴ İlerleyen günlerde K/868 sayılı kararlar 1952-1953 üretim yılında TMO tarafından satın alınacak ve satılacak hububatla ilgili hükümler yürürlüğe konmuştur. Daha önceki kararlarda uygulanan hükümler bu kararda da fiyatlar yeniden düzenlenerek aynı şekilde korunmuştur. Buna göre Antalya merkezi ile Finike, Serik, Manavgat ilçeleri; Adana, İçel, Hatay illerinin ova kısımları kalitesindeki ürünlerin alım baş fiyatları buğday için 28 kuruş, beyaz arpa için 18 kuruş, yulaf için 18 kuruş olarak belirlenmiştir. Yurdun diğer yerlerindeki ürünler için baş fiyatlar buğday için 30 kuruş, karışık buğday için 29 kuruş, çavdar için 21 kuruş, beyaz arpa için 19 kuruş, çakır arpa için 18 ve yulaf için 19 kuruş olarak belirlenmiştir. K/868 sayılı kararlar beşinci maddede düzenlenen satış fiyatları yeniden ele alınmıştır. Buna göre halkın ekmeklik ihtiyacının karşılanacağı yerlerde TMO tarafından uygulanacak satış fiyatlarını İktisat ve Ticaret Vekaleti’nin belirlemesi uygun görülmüştür. Ayrıca ekmeklik ihtiyaç dışında yapılacak buğday ve çavdar satışları ile beyaz arpa, siha beyaz arpa, çakır arpa, yulaf ve siha yulafın satış baş fiyatlarının, alım baş fiyatlarına kiloda 6 kuruşa kadar ekleme yapılarak uygulanması kabul edilmiştir. Satış baş fiyatı niteliğinden daha düşük kalitede olan ve halkın ekmeklik ihtiyacından başka amaçlarla yapılacak hububat satışları TMO tarafından düzenlenecek satış baremlerine göre yapılacaktır. K/868 sayılı kararın yürürlüğe girmesiyle K/741 ve K/831 sayılı kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.⁵²⁵ Bu karar üzerinden yapılan bir değerlendirmede “köylüyü kazanmak gayreti” ile buğday için dünya fiyatlarına göre 10 kuruş fazla verildiği, TMO’nun depolarının dolduğu ve hatta bazı bölgelerde yer bulunmadığı için alımların durduğu belirtilmiştir. Bu nedenle ihracat yapılamadığı ve bunun sonucu yaklaşık 250-300 milyon iralılık döviz kaybına uğranmıştır.⁵²⁶ Diğer yandan gelecek yılın Mart ve Nisan aylarında bu buğdayların satılması için ve depo dışında kalan 700 bin tona yakın buğdayın çürümemesi için önlemler alınmıştır.⁵²⁷

⁵²⁴ “Buğday Alım Fiyatına 1 Krş. 20 Santim Zam”, **Akşam**, 22 Mayıs 1952, s.1, 2. Bu açıklama daha sonra DP Meclis Grubu’nda tartışma konusu olmuştur. Bkz.: **DPMGGMZ**, Sayı 74, 12 Haziran 1952.

⁵²⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 14 Haziran 1952, Sayı 8135, s.3910-3912.

⁵²⁶ “Fazla Mahsul Neye Yaradı?”, **Akşam**, 13 Ekim 1952, s.1, 2.

⁵²⁷ “Buğday İhracı İşinde Alakalılar Ne Diyorlar?”, **Akşam**, 15 Ekim 1952, s.2.

K/899 sayılı karar ile de, 1953-1954 üretim yılında TMO tarafından satın alınacak ve satılacak hububatla ilgili hükümler yürürlüğe konmuştur. Daha önceki K/868 sayılı kararda uygulanan hükümler ve fiyatlar bu kararda aynı şekilde korunmuştur. Ayrıca bu kararla K/868 sayılı karar kaldırılmıştır.⁵²⁸ Bu aşamada Bütçe Komisyonu'nda, Maliye Vekili'ne buğday maliyeti ile satışları arasındaki fark ve Milli Korunma fonundan pamuk için verilen 50 milyon lira gündeme getirilmiştir.⁵²⁹

K/914 sayılı kararda ise, 1954-1955 alım döneminde bazı hububat için uygulanacak fiyatlar ve bunlara verilecek primlerin oranı ve esasları belirlenmiştir. Bu karara göre, artan zirai üretim karşısında üreticiyi daha iyi ürün yetiştirmeye teşvik ve TMO tarafından satın alınacak hububatın daha kolay satışını sağlamak için 1954-1955 alım döneminde bazı hububat için uygulanacak fiyatlar ve çeşitli cins, tür ve kalitelerine göre, verilecek primler tespit edilmiştir. Hububat fiyatları, karışık buğday fiyatı nispi olarak 100 kabul edilerek çavdar fiyatı %86,6; arpa, yulaf ve mısırın fiyatları ise %76,6 oranlarından belirlenmiştir. Primler ise ekmeklik topbaş buğdaylarına göre daha iyi kalitede olan ekmeklik Anadolu beyaz buğdaylarına en az kiloda 1 kuruş, durum (sert) buğdaylarına kiloda en az 3 kuruş, biralık arpalara kiloda 2 kuruş, beyaz arpaya kiloda 1 kuruş, yulafa kiloda 1 kuruş, mısırlara kiloda 2 kuruş ve sarı mısıra kiloda 1 kuruş olacak şekilde düzenlenmiştir.⁵³⁰

Öte yandan Hükümet tarafından hububat alımları için görevlendirilen TMO'nun Merkez Bankası'nca finansmanı eleştirilere konu olmuştur. Bu finansmanın iktisadi sorunların temelini oluşturduğu belirtilerek “*satılamayan envanter yığını ve sübvansiyonlu mübaya*” en önemli problem olarak gösterilmiştir.⁵³¹ Ancak Başvekil Adnan Menderes Meclis Grubu'ndaki konuşmasında TMO'nun tedavüldeki bonolarının toplam 737 milyon olduğunu, bunun en yüksek sınırında olduğunu söylemiş ve bunların “*zararlı zirvelere geldiğinde*” Hükümetin önlemler alacağını kaydetmiştir. Ayrıca TMO bonolarının “*enflasyonist, karşılıksız emisyon*

---

⁵²⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 12 Haziran 1953, Sayı 8432, s.6453-6455.

⁵²⁹ “Bütçe Komisyonu Yeni Bütçeyi Tetkike Başladı”, **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1953, s.1, 8.

⁵³⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 13 Ekim 1953, Sayı 8532, s.7369.

⁵³¹ “Onbeş Günün Notları 1954 Bütçesi”, **Forum**, Cilt:1, Sayı:1, 1 Nisan 1954, s.3.

*halinde ve iktisadi bünyeyi tahrip edici bir derecede” olmadığını ifade ederek, buğdayın 30 kuruştan alınmaya devam edeceğini söylemiştir.*⁵³²

1948-1950 yıllarında hububat ithal eden bir ülke olan Türkiye, 1951 yılından sonra ihracatçı konumuna geçmiş ve 1953 yılı itibariyle dünyada hububat ihracatçısı dördüncü büyük ülke olmuştur.⁵³³ Bu dönemde Meclis’teki 1954 yılı bütçe görüşmelerinde Faik Ahmed Barutçu TMO’nun Merkez Bankası’ndan 800 milyon lira borçlanma yaptığını ve maliyet fiyatların altındaki satışlarla bunun geri ödenmesi imkansız hale geldiğini ileri sürmüştür. Barutçu tarafından ayrıca 1954 yılında yeni ürünlerin TMO tarafından alınmasında Merkez Bankası’na karşı yeni borçlara girilmemesinin ancak bütçeye konulacak bir kalemlle sağlanacağını söylemiştir.⁵³⁴ Maliye Vekili Hasan Polatkan ise, bütçe açıklarına neden olan etmenlerden biri olarak TMO’nun satın aldığı hububatı maliyet fiyatlarının altında satmasını göstermiş, ancak bunun bütçeye ödenek konularak giderilmesi yerine bunlarla ilgili önlemlerin gelecekte alınacağını söylemiştir.⁵³⁵

Bu dönemde dünya piyasalarında hububat fiyatlarında azalmalar olmaya başlamışsa⁵³⁶ da Türkiye’deki fiyatlar çiftçiyi korumak için aynı düzeyde tutulmuştur. Bu bağlamda K/940 sayılı Koordinasyon Heyeti kararı, 1954-1955 alım döneminde TMO tarafından satın alınacak ve satılacak hububatla ilgili hükümleri yürürlüğe koymuştur. Bu kararla K/914 sayılı kararda yer alan hükümlerde birkaç düzenleme yapılmış, fiyatlar ise yenilenmiştir. Ayrıca hububata verilecek primlerle ilgili yeni maddeler de eklenmiştir. Hububat fiyatları; Antalya merkezi ile Finike, Serik, Manavgat ilçeleri; Adana, İçel, Hatay illerinin ova kısımları kalitesindeki ürünlerin siha alım baş fiyatları buğday için 28 kuruş, beyaz arpa için 22 kuruş, yulaf için 22 kuruş olarak belirlenmiştir. Yurdun diğer yerlerindeki ürünler için baş fiyatlar buğday için 30 kuruş, karışık buğday için 29 kuruş, çavdar için 25 kuruş, beyaz arpa için 22 kuruş, çakır arpa için 22 ve yulaf için 22 kuruş olarak belirlenmiştir. Hububatın en yakın demiryolu istasyonu veya iskeleye taşınması ile ilgili

⁵³² **DPMGGMZ**, Sayı 127, 23 Mayıs 1954.

⁵³³ **TBMM TD**, D:9, C:25, B:1, 1 Kasım 1953, s.11-12.

⁵³⁴ **TBMM ZC**, D:9, C:28, İ:45, 18 Şubat 1954, s.539-540.

⁵³⁵ **TBMM ZC**, D:9, C:28, İ:47, 22 Şubat 1954, s.640-641.

⁵³⁶ “Buğday Fıatı Düşürüldü”, **Akşam**, 11 Haziran 1954, s.1; “Fransa da Buğday Fıatını İndiriyor”, **Akşam**, 12 Haziran 1954, s.1. İlerleyen aylarda yine fiyatlarda düşüş yaşanmıştır. Bkz.: “Buğday Düşüyor”, **Akşam**, 19 Ağustos 1954, s.1.

masrafların, depolama imkansızlığı nedeniyle alım yerinin değiştirilmesi durumunda aynı şekilde kalacağı hükmü getirilmiştir. Hububata verilecek primler ise, Anadolu topbaş buğdaylarına göre daha iyi kalitede olan ekmeklik Anadolu beyaz buğdaylarına (220/39, Polatlı Kösesi, Zeran kırık ve benzerleri) kiloda 1 kuruş, siha buğdayları dışında kalan Trakya, Güneydoğu ve diğer Anadolu durum (sert) buğdaylarına ise kiloda 3 kuruş, biralık arpalara kiloda 2 kuruş, siha beyaz arpa dışında kalan Anadolu ve Trakya’da yetiştirilen beyaz arpaya kiloda 1 kuruş, yulafa kiloda 1 kuruş olacak şekilde belirlenmiştir. Bunların yanında K/940 sayılı karar ile K/899 ve K/914 sayılı kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.⁵³⁷

K/968 sayılı karar ile, 1955-1956 ekim döneminde bazı hububat için uygulanacak fiyatlar ve bunlara verilecek primlerin oranı ve esasları belirlenmiştir. Hububat fiyatları, karışık buğday fiyatı nispi olarak 100 kabul edilerek çavdar fiyatı %86,6; arpa, yulaf ve mısırın fiyatları ise %76,6 oranlarından belirlenmiştir. Primler ise ekmeklik topbaş buğdaylarına göre daha iyi kalitede olan ekmeklik Anadolu beyaz buğdaylarına en az kiloda 1 kuruş, durum (sert) buğdaylarına ise yine Anadolu ekmeklik topbaş buğdaylarına göre kiloda 3 kuruş, siha arpası hariç beyaz arpaya ve yulafa kiloda 1 kuruş, mısırlara kiloda 2 kuruş ve sarı mısıra kiloda 1 kuruş olacak şekilde düzenlenmiştir.⁵³⁸ Ayrıca hektolitre ağırlığı 69 kilogramdan az olmayan, kırık ve cılız tanelerin oranı binde 5’ten fazla olmayan, içinde beyaz arpadan başka arpa tanesi olmayan ve 2,5 milimetrelik elek üzerinde kalan taneler oranı veznen %85’ten aşağı düşmeyen biralık arpalara kiloda 4 kuruş prim verilmesi uygun görülmüştür. K/968 sayılı karar ile, K/914 sayılı karar uygulamadan kaldırılmıştır.⁵³⁹ 1954 yılında TMO tarafından 1 Haziran’dan 30 Eylül’e kadar 375.585 ton buğday, 13.344 ton çavdar, 10.500 ton mısır, 33.673 ton arpa ve 7.200 ton yulaf olmak üzere üreticiden toplam 440.302 ton hububat alınmıştır.⁵⁴⁰

1955 yılına gelindiğinde, yine dünya piyasalarında hububat fiyatlarında azalma olduğu belirtilmesine karşın⁵⁴¹ K/977 sayılı karar ile 1955-1956 alım döneminde TMO tarafından satın alınacak ve satılacak hububatla ve bunların

⁵³⁷ T.C. Resmi Gazete, 14 Haziran 1954, Sayı 8728, s.9617-9620.

⁵³⁸ T.C. Resmi Gazete, 13 Ekim 1953, Sayı 8532, s.7369.

⁵³⁹ T.C. Resmi Gazete, 20 Nisan 1955, Sayı 8986, s.11619.

⁵⁴⁰ “Müstahsilden 440.302 Ton Hububat Alındı”, *Zafer*, 6 Ekim 1954, s.1, 7.

⁵⁴¹ “Dünya Piyasalarında Hububat Düşüyor”, *Akşam*, 16 Haziran 1955, s.1, 2.

bazılarına verilecek primlerle ilgili hükümler yürürlüğe konmuştur. Buna göre hububat alım fiyatları değiştirilmemiş ve bir önceki yılın fiyatları korunmuştur. Bu kararın iki maddesinde yazılı nitelikten düşük kalitedeki hububatın, baş fiyatlarından niteliğine göre, azaltma yapılarak satın alınması uygun görülmüştür. Fiyatlarda yapılacak düşürmeleri TMO'nun düzenlemesine ve bu hükmün İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından onaylandıktan sonra uygulanmasına karar verilmiştir.

Bu kararda belirtilen fiyatlarla satın alınma yapılabilmesi için hububatın sahip olması gereken özelliklerine de yer verilmiştir. Yapılan değişiklikle fiyatları belirlenen hububatın niteliklerinde yeni düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre hububatın nitelikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 1.17: K/977 Sayılı Karara Göre Alım Yapılacak Hububatın Niteliği

Hububatın Adı	Niteliği
Buğday	Hektolitre ağırlığı 77 kilogramdan aşağı, yabancı maddesi %0'dan ve çavdarı %0'dan fazla olmayan
Karışık Buğday	Hektolitre ağırlığı 77 kilogramdan aşağı, yabancı maddesi %0'dan, çavdarı %0'dan fazla olmayan ve kendi cinsinden gayri buğdaylarla karışıklığı % 30'in üstünde olan
Çavdar	Hektolitre ağırlığı 72 kilogramdan aşağı ve yabancı maddesi %0'dan fazla olmayan
Beyaz Arpa	Hektolitre ağırlığı 65 kilogramdan aşağı, yabancı maddesi %0'dan fazla olmayan, içinde %10'dan fazla kara ve çakır tane bulunmayan
Çakır Arpa	Hektolitre ağırlığı 65 kilogramdan aşağı, yabancı maddesi %0'dan fazla olmayan ve içinde %10'dan fazla kara ve çakır tane bulunmayan
Yulaf	Hektolitre ağırlığı 49 kilogramdan aşağı ve yabancı maddesi %0'dan fazla olmayan

Kaynak: T.C. Resmi Gazete, 15 Haziran 1955, Sayı 9029, s.12133.

Bu hububatın nakliyesi ile ilgili hükümler ise daha önceki kararda olduğu gibi korunmuştur. Üreticiyi daha iyi nitelikte ürün yetiştirmeye teşvik etmek ve TMO tarafından satın alınacak hububatın daha kolay satılmasını sağlamak için hububata niteliklerine göre prim verilmesi düzenlenmiştir. Buna göre hububata verilecek primler ise, ekmeklik topbaş buğdaylarına göre daha iyi kalitede olan ve içinde durum (sert) ile dönmeli taneler içermeyen ayrıca %30'dan fazla Anadolu topbaş sınıfından buğdayları ve kiloda 100 taneden fazla pelemir ve delicesi olmayan sürmesiz 220/39, Polatlı kösesi, zeran, kırık ve benzeri Anadolu beyaz buğdaylarına 1 kuruş; siha dışındaki arazilerde yetişen ve içinde %30'dan fazla dönmeli tane veya bunlarla beraber ekmeklik buğday içermeyen, kiloda 100'den fazla pelemir ve delicesi bulunmayan sürmesiz Trakya, Güneydoğu ve diğer Anadolu durum (sert) buğdaylarına ise kiloda 3 kuruş; biralık arpalara kiloda 4 kuruş; siha haricindeki arazilerde yetişen ve içinde %10'dan fazla kara ve çakır arpa içermeyen beyaz arpaya kiloda 3 kuruş; yulaf ve siha yulaflara ise kiloda 3 kuruş olacak şekilde belirlenmiştir. Ayrıca biralık arpaların niteliklerinin TMO'nun teklifi ve İktisat ve Ticaret Vekaletinin onayıyla belirlenmesi uygun görülmüştür.⁵⁴²

Bu kararda yazılı hububatın ve bunların ürünleriyle bu maddelerin dışında kalan diğer hububat ve ürünlerinin, resmi kurumlarla işletmelerin ihtiyacını karşılamak ve gerekli durumlarda piyasanın düzenlenmesi amacıyla satışta bulunmak üzere bakliyat ve pirincin TMO tarafından satın alınması ve satılması ile görevlendirmekle İktisat ve Ticaret Vekaleti yetkili kılınmıştır. Bu kararda yazılı ürünlerden Ofis tarafından ne gibi ürünler yapılacağı ve bunların satış fiyatlarını belirleme yetkisi İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilmiştir. Halk ekmeklik ihtiyacının giderileceği yerlerde, ekmeklik ihtiyacı için gerekli hububatın satış ve alım baş fiyatlarından daha düşük fiyatla sattırmakla da İktisat ve Ticaret Vekaleti yetkili kılınmıştır. Halk ekmeklik ihtiyacından başka amaçlarla yapılacak buğday ve çavdar satışlarıyla beyaz arpa, siha beyaz arpa, çakır arpa, yulaf ve siha yulafin satış baş fiyatlarının primli ve primsiz baş fiyatlarına kiloda 6 kuruşa kadar eklemeye yapılarak bulunması uygun görülmüştür. Ayrıca satış baş fiyatı niteliğinden daha düşük kalitede olan ve halk ekmeklik ihtiyacından başka amaçlarla yapılacak hububat

---

⁵⁴² **T.C. Resmi Gazete**, 15 Haziran 1955, Sayı 9029, s.12133-12136. Ayrıca K/994 sayılı kararla K/977 sayılı kararın üçüncü maddesine eklemeye yapılmıştır. Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 12 Kasım 1955, Sayı 9153, s.13013.

satışları, TMO'nun düzenleyeceği ve İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin onaylayacağı satış baremleri ile yapılacaktır. Fiyatların tüketiciyi tazyik edecek düzeyde artmasını önlemek amacıyla halkın ekmeklik ihtiyacı için mahallin en yüksek mülki amirliği tarafından belirlenip TMO'dan talep edilecek hububat, TMO tarafından taşıma imkanları oranında hububat bulundurulacak tahsis merkezlerinde bu makamların belirlediği mutemetlere bedeli karşılığında teslim edilmesi uygun görülmüştür. Fakat Milli Müdafaa Vekaleti'ne bağlı ordu birlikleri, jandarma ile gümrük ve muhafaza kumandanlıklarının ekmeklik, yemeklik ve yemlik hububat ihtiyaçları hususunda yapılan hububat satışlarının bedelleri, ilgili birliklerden ayniyat makbuzu ve muayene raporu alınarak TMO tarafından merkezde tahsil edilmesi kabul edilecektir.

TMO, yemlik hububat taleplerini stoklarının imkanları oranında karşılayacaktır. Resmi daire, okullar ve işletmelere, yemlik ihtiyaçlarını TMO'dan sağlayabildiği sürece bu işletmeden karşılama zorunluluğu getirilmiştir. Talep olması durumunda, ekmekten başka her çeşit unlu gıda ve hamur işi maddeleri üretenlerin de ihtiyacı olan buğday, stok durumu uygun olmak şartıyla TMO'dan peşin para karşılığında karşılanabilecektir. Kanuni olarak çalıştırdığı işçileri beslemek zorunda olan resmi ve özel işletme ve kurumlarla fabrikaların ekmeklik hububat ihtiyaçları ise bu işletme kurumların genel müdürlükleri tarafından TMO'dan talep edilmesi durumunda, stoku uygun iş yerlerinden bedeli karşılığında TMO tarafından yerine getirilecektir. TMO'dan alınacak ekmeklik hububatın tahsis edildiği yer ve amacı dışında kullanılması yasaklanmıştır. TMO tarafından tahsis olunan ekmeklik hububatın ve bu hububattan yapılan ekmeklik unların tahsis yeri ve amacı dışında kullanılıp kullanılmadığını kontrol ve denetleme yetkisi, İktisat ve Ticaret Vekaleti ile TMO'nun görevlendirilmiş elemanları ve mahallin en büyük mülki amirlerine bırakılmıştır. 1955-1956 alım döneminde TMO tarafından hububat alımı yapılacak yerler belirtilmiş olup faaliyetinin devamına gerek olmayan yerler TMO'nun teklifiyle İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından kapatılabilecektir. Buna ek olarak listeden başka yerlerde gerekli durumlarda TMO'nun teklifi ile ekip açma veya kapattırmakla İktisat ve Ticaret Vekaleti yetkilendirilmiştir. Ayrıca ekmek ve benzeri ürünlerin çeşitleriyle bunların üretiminde kullanılacak unların randıman ve paçalının İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından belirlenecektir. Bu şekilde belirlenen esaslara aykırı üretim ve satış ise yasaklanmıştır. Bunların yerine getirilip getirilmediğini

incelemekle, yapılacak şikayet ve ihbarlar değerlendirmekle ve bu hükümlere uymayanlar hakkında zabıt tutup bunları Cumhuriyet Başsavcılıklarına vermekle İktisat ve Ticaret Vekaleti ile TMO müfettişleri, Vekalet tarafından görevlendirilecek memurlar, mahallin en yüksek mülki amirleri ve belediyeler tarafından görevlendirilecek belediye memurları Milli Korunma Kanunu'nun altıncı ve altmış beşinci maddelerine göre yetkili kılınmıştır. Ayrıca bu kararlar, daha önceden bu konu ile ilgili alınmış olan K/940 ve K/968 sayılı kararlar kaldırılmış ve ilgili kararın 15 Haziran 1955 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.⁵⁴³

18 Mayıs 1955 tarihinde çıkarılan 6571 sayılı kanun ile TMO'nun Merkez Bankası'na olan 550 milyonluk borcu konsolide edilmiştir.⁵⁴⁴ 12 Temmuz 1955 itibarıyla TMO üreticiye 26.946.000 lira ödemiş, 69.542 ton buğday, 459 ton çavdar, 38.881 ton mısır, 14.201 ton arpa, 2.781 ton yulaf ve 195 ton pirinç almıştır.⁵⁴⁵

K/1003 sayılı karar ise, 1956-1957 alım devresinde makarnalık (durum) buğdaylar için uygulanacak fiyat ve primlere dair çıkarılmıştır. Buna göre hektolitreye ağırlığı 77 kilogramdan aşağı olmayan, çavdar ile yabancı madde ve kiloda 10 adetten fazla pelemiri içermeyen, kiloda 5 adetten fazla sürme top veya buna benzer derecede sürmesiz olan %100 zücaci set (durum) buğdaylara siha buğdayları hariç olmak üzere topbaş buğday fiyatına ek olarak kiloda 5 kuruş prim verilmesi uygun görülmüştür. Burada belirtilen niteliklerden daha düşük kalitedeki sert (durum) buğdayların ise azami sınırı %40 yumuşak ve dönme dahilinde olmak üzere her %5 için %1; kiloda pelemir adedi 10'dan 50'ye kadar olduğunda %1 ve 51 ile 100 arasında olması durumunda tekrar %1; hektolitreye alt sınır olan 72 kilogram dahilinde olmak şartıyla her %1 için %1 düşürülerek TMO tarafından hazırlanacak ve İktisat ve Ticaret Vekaleti'nce uygun görülecek alım baremlerine göre azaltılarak satın alınmasına karar verilmiştir.⁵⁴⁶

Bunun yanında TMO'nun uğraşına giren maddelerin taşınma işleri için İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin isteği ile Milli Müdafaa ve Ziraat Vekaletlerinin elindeki motorlu araçlardan Bakanlıkla birlikte belirleyeceği şekilde yararlanılması uygun

⁵⁴³ T.C. Resmi Gazete, 15 Haziran 1955, Sayı 9029, s.12133-12136.

⁵⁴⁴ Ekzen, a.g.e., s.60.

⁵⁴⁵ "Ofis, Müstahsile 26.946.000 Lira Ödedi", Milliyet, 12 Temmuz 1955, s.1.

⁵⁴⁶ T.C. Resmi Gazete, 10 Ocak 1956, Sayı 9210, s.13389.

görülmüştür. Ayrıca Milli Korunma Kanunu'nun otuz üçüncü maddesine dayanılarak gerçek veya tüzel kişilere ait depolama alanlarına İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin tebliği ile el konularak TMO emrine verilebilecektir. Devlet Demiryolları'na ait açık ve kapalı hangarlar, diğer devlet kurum ve kuruluşlarına ait depolamaya uygun yerlerden de TMO yararlanabilecektir. Bu yerlerin TMO tarafından kullanıldığı süreye göre kira bedeli ödenmesi, kira bedeli ile ilgili uyuşmazlık durumunda ise Bakanlıklar tarafından bedellerin belirlenmesi uygun görülmüştür. Ayrıca iyi bir şekilde korunmak şartıyla mahalli ihtiyacın fazlası konumunda olan mabetler de TMO tarafından ambar olarak kullanılabilir.⁵⁴⁷

K/904 sayılı kararla ise TMO, dış piyasa koşullarının gerektirmesi durumunda ülke ve işletme çıkarlarının gözetilmesi ve İktisat ve Ticaret Vekaleti'nden yetki alınması şartıyla maliyet fiyatlarının altında hububat satışları yapmakla görevlendirilmiştir. 1 Mart 1953 tarihinden itibaren geçerli olan bu maddeye uyan satışların bu karara uygun olduğu ayrıca belirtilmiştir.⁵⁴⁸

K/1016 sayılı kararla, TMO tarafından 1956-1957 alım dönemi'nde satın alınacak ve satılacak hububat fiyatları ve bu işlerin nasıl yürütüleceğine dair hükümler belirlenmiştir. Buna göre Antalya merkez, Finike, Serik, Manavgat kazalarıyla Adana, İçel, Hatay illerinin ova bölümleri niteliğindeki ürünlerin siha alım baş fiyatlarının buğday için 28 kuruş, beyaz arpa için 22 kuruş, yulaf ve siyah yulaf için de 22 kuruş olması uygun görülmüştür. Diğer yerlerdeki ürünlerin alım baş fiyatları buğday için 30 kuruş, karışık buğday için 29 kuruş, çavdar için 25 kuruş, beyaz arpa, çakır arpa, yulaf ve siyah yulaf içinse 22 kuruş olarak belirlenmiştir. Bu kararla ayrıca K/994 ve K/1003 sayılı kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.⁵⁴⁹

K/1027 sayılı kararla ekmeklik ve makarnalık buğdayın ve çavdarın azami satış fiyatlarının belirlenip ilan edilmesi kabul edilmiştir. Bu fiyatlar Hükümetin belirlediği ve TMO tarafından uygulanan alım baremlerine göre, niteliklerine ve primli olup olmadıklarına bakılarak bulunacak alım fiyatına kiloda azami 1 kuruşa kadar ekleme yöntemiyle oluşan fiyatları aşmayacaktır. Aracılar arasında el değiştirme durumunda da fiyatlar belirlenen azami haddi geçmeyecektir. Halk ve

⁵⁴⁷ T.C. Resmi Gazete, 4 Ekim 1951, Sayı 7923, s.2037.

⁵⁴⁸ T.C. Resmi Gazete, 3 Eylül 1953, Sayı 8498, s.7117.

⁵⁴⁹ T.C. Resmi Gazete, 13 Haziran 1956, Sayı 9331, s.14545-14548.

milli savunma ihtiyaçlarını düzenleme ve sınırlardan kaçırılmasını önlemek için Hatay, Gaziantep, Urfa, Mardin ve Siirt illerinde, valilikler tarafından belirlenecek ekmeklik, yemeklik, yemlik ve tohumluk ihtiyaçların üzerinde buğday ve arpa stok edilmesi veya TMO'ya yapılan satışlar dışında ticaretinin yapılması yasaklanmıştır. K/1016 sayılı kararın altıncı maddesi uyarınca mülki amirlerin talebiyle Ankara, İstanbul ve İzmir'de ve K/996 sayılı kararda sayılan yerlerde Erzurum'un İspir kazası ve Oltu kazasına bağlı Olur nahiyesi içinde olmak üzere TMO tarafından yapılan ekmeklik satışlarında yürürlükte fiyatların uygulanmasına devam edilecektir. Ayrıca İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin, ekmeklik ihtiyacı dışındaki amaçlar için TMO'nun uygun göreceği fiyatlarla satış yaptırma yetkisi vardır.⁵⁵⁰ K/1041 sayılı kararlar K/1027 sayılı kararda sayılan yerlere Erzurum ilinin İspir kazasıyla Oltu kazasına bağlı Olur nahiyesi de eklenmiştir.⁵⁵¹

Bu süreçte bir açıklama yapan İktisat ve Ticaret Vekili, 1953 yılından sonra hava şartlarının kötü olması nedeniyle üretim 1956 yılında asgari düzeye indiğini, buna karşın tüketimin arttığını ve bir kıtlığın önüne geçmek için ABD'den 500 bin ton buğday ve 10 bin ton mısır alınacağını ifade etmiştir. Akaryakıt ihtiyacının ise 91 bin ton olduğunu ve bunu karşılamak için önlemler alındığını söylerken, bazı kişilerin de sun'i darlık yaratmaya çalıştığını ne sürmüştür.⁵⁵² Bu dönemde hububat, CHP Kars milletvekili Mehmet Hazer tarafından hububat rekoltesindeki azalma, hububat bulunmasındaki sıkıntılar, alınan önlemler ve ekmek gramajında yapılan ayarlama konuları üzerinden Meclis'te soru olarak gündeme getirilmiştir. Bu konuda cevap veren İktisat ve Ticaret Vekili Abdullah Aker, retimdeki azalmanın fiyatlara etki ettiğini, TMO stoklarından satışlar yapılarak ülkede gereksinimin giderilmesine uğraşıldığını ve çeşitli önlemlerle fiyatların daha da artmasına engel olunduğunu söylemiştir. Ayrıca retimdeki azalma nedeniyle TMO'nun alımlarının da azaldığını, ihtiyaçlar için buğday ve mısır ithal edildiğini dile getirmiştir. Buna karşılık Mehmet Hazer ise, Hükümetin nlem almakta geç kaldığını ne sürerek, ithal edilen ve drt ay sonra gelecek hububatın günlük sorunlara çare olmayacağını iddia etmiştir.⁵⁵³

⁵⁵⁰ T.C. Resmi Gazete, 26 Temmuz 1956, Sayı 9365, s.15181.

⁵⁵¹ T.C. Resmi Gazete, 28 Eylül 1956, Sayı 9491, s.15653.

⁵⁵² "Buğday ve Akaryakıt", Cumhuriyet, 15 Kasım 1956, s.5.

⁵⁵³ TBMM ZC, D:10, C:15, İ:16, 14 Aralık 1956, s.144-147.

K/1060 sayılı karara göre, K/1016 sayılı kararın altıncı maddesinde yazılı ekmeklik hububat satış fiyatı; K/996, K/1027 ve K/1041 sayılı kararlarda sayılan yerlerde 25 kuruş, Türkiye'nin diğer yerlerinde 30-80 kuruş olarak belirlenmiştir. Bu yeni fiyatların uygulanması nedeniyle Ankara, İstanbul ve İzmir'de ekmeklik un fiyatlarında oluşabilecek farkların 30 kuruşluk ekmek fiyatı sabit kalıp gramajdan düşürme yapılarak giderilmesi uygun bulunmuştur. Ekmeklik ihtiyaçlarını serbest piyasadan sağlayan yerler ile francala, makarna, bisküvi, börek, çörek ve benzeri ekmeklik dışındaki ihtiyaçlar için piyasada satılacak buğdayların azami satış fiyatları, TMO tarafından uygulanan alım baremleri ve buğdayların primli olup olmamasına göre belirlenecek alım fiyatlarına, alım yerlerinden tüketim yerlerine kadar yapılacak nakliye giderlerine %10 kâr eklenerek bulunacaktır. Hububatın araçlar arasında el değiştirmesinde burada belirtilen fiyatlar aşılmayacak, K/1051 sayılı kararın sekizinci maddesi uyarınca borsalarda yapılacak hububat satışlarında da bu kararın hükümlerine uyulacaktır. Mülki amirlerin talebi sonrası TMO tarafından birinci maddede belirtilen satış fiyatıyla tahsis edilecek veya belediyeler tarafından serbest piyasadan sağlanacak ekmeklik hububattan, Gıda Maddeleri Nizamnamesi'nin iki yüz yetmiş ikinci ve iki yüz yetmiş beşinci maddelerinde birinci çeşit un grubunun içindeki 84/86 randımanlı un üretilecektir. Bu kararla K/1019 ve K/1027 sayılı kararlar kaldırılmış ve kararın 14 Kasım 1956 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmesi kabul edilmiştir.⁵⁵⁴ K/1073 sayılı kararla da K/1060 sayılı karara göre, 25 kuruştan ekmeklik hububat satılan yerlere Sinop ilinin merkez, Gerze ve Ayancık kazaları ile köyleri eklenmiştir.⁵⁵⁵

K/1095 sayılı kararla 1957-1958 alım döneminde TMO'nun satın alacağı ve satacağı hububat fiyatları belirlenmiştir. Buna göre Antalya merkez, Finike, Serik, Manavgat kazalarıyla Adana, İçel, Hatay illerinin ova bölümleri niteliğindeki ürünlerin siha alım başfiyatlarının buğday için 38 kuruş, beyaz arpa için 28 kuruş olması uygun görülmüştür. Diğer yerlerdeki ürünlerin alım baş fiyatları buğday için

---

⁵⁵⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 13 Aralık 1956, Sayı 9482, s.15997. Bu kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasından sonra yürürlük tarihini belirten maddesi hakkında açılan dava sonrası, Şurayı Devlet Dava Daireleri Umumi Heyeti'nin 19/09/1958 tarihli ve E.57/139, K.58/580 sayılı kararıyla bu madde iptal edilmiştir. Buna gerekçe olarak da karamamenin yürürlüğe girmesiyle ilgililerin, Milli Korunma Kanunu'na göre cezai soruşturmaya uğrayabileceği gösterilmiştir. Bkz.: Kemal Galip Balkar, "İdari Kararlarda Makale Şumul Meselesi", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:15, Sayı:2, 1960, s.210-212.

⁵⁵⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 2 Mart 1957, Sayı 9549, s.16631.

40 kuruş, karışık buğday için 39 kuruş, çavdar için 32 kuruş, beyaz arpa, çakır arpa, beyaz yulaf ve çakır yulaf içinse 28 kuruş olacaktır.⁵⁵⁶ Bu kararın yayımlanmasının ardından, 1957 yılında TMO tarafından yapılan alımların 1955 yılının ancak %50'sine denk geleceği ileri sürülmüş ve TMO'nun alımlarda %30'a yakın zam yapmasına karşın üreticilerin ürünlerini Ofis'e satmadığı dile getirilmiştir. Buna neden olarak serbest piyasada fiyatların daha fazla olması ve üreticilerin hemen satış yapmak yerine stok yapması veya kendi tüketimi için ayırması gösterilirken, Hükümet tarafından hububat ticareti yapanlara verilen %10 kâr haddinin %3'e indirilmesi ise “*manidar*” bulunmuştur.⁵⁵⁷

K/1096 sayılı kararla K/1095 sayılı kararda ilan edilen hububat fiyatlarının uygulanması ve bu nedenle ekmeklik un fiyatlarında oluşacak farklar nedeniyle ekmek fiyatlarındaki değişikliklerin ve gramajın azaltılması şeklinin belediyeler, belediye olmayan yerlerde en yüksek mülki amirler tarafından belirlenmesi kabul edilmiştir. Ekmeklik ihtiyaçlarını serbest piyasadan sağlayan yerler ile francala, makarna, bisküvi, börek, çörek ve benzeri ekmeklik dışındaki ihtiyaçlar için piyasada satılacak buğday fiyatlarının azami satış fiyatları, TMO tarafından uygulanan alım baremleri ve buğdayların primli olup olmamasına göre belirlenecek alım fiyatlarına, alım yerlerinden tüketim yerlerine kadar yapılacak nakliye giderlerine %10 kâr eklenerek bulunacaktır. Arpa, yulaf ve çavdar gibi hububatın serbest ticaretinde de bu hükümler uygulanacaktır. Hububatın aracılar arasında el değiştirmesinde burada belirtilen fiyatlar aşılmayacak, K/1051 sayılı kararın sekizinci maddesi uyarınca borsalarda yapılacak hububat satışlarında da bu kararın hükümlerine uyulacaktır. Mülki amirlerin talebi sonrası TMO tarafından veya serbest piyasadan sağlanacak hububattan, Gıda Maddeleri Nizamnamesi'nin iki yüz yetmiş ikinci ve iki yüz yetmiş beşinci maddelerinde birinci çeşit un grubunun içindeki 84/86 randımanlı ekmeklik un üretilecektir. Francalalık ve diğer ürünler için unlar da aynı nizamnamenin iki yüz yetmiş ikinci ve iki yüz yetmiş dördüncü maddelerinde yazılı ekstra un grubu içindeki 74/76 randıman üzerinden çekilecektir. Bu iki randıman çekiminden başka un çekimi yasaklanmıştır. Ancak zorunlu durumlarda İktisat ve Ticaret Vekaleti farklı un çekimi hakkında karar verme yetkisine sahiptir. Ekmeklik, francalalık ve benzeri ürünlerin üretimi için çekilecek unların maliyet fiyatlarının belirlenmesinde,

⁵⁵⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Haziran 1957, Sayı 9634, s.17309-17312.

⁵⁵⁷ “Toprak Ofisinin Hububat Alımları”, **Forum**, Cilt:7, Sayı:84, 15 Eylül 1957, s.6-7.

K/1035 sayılı kararın birinci maddesinde kayıtlı %20 imalatçı kâr haddinin uygulanmamasına, bunların azami kâr haddinin %5'ten fazla olmamasına karar verilmiştir. Ekmeklik veya francalalık unlarla benzer ürünler için üretilen unların satış fiyatlarıyla bu üretimden elde edilecek kepek, bonkalite, razmol gibi yan ürünlerin fiyatları K/1051 sayılı kararın beşinci maddesinde belirtildiği üzere belediye olan yerlerde belediye ve mesleki kuruluşlar tarafından belirlenip valilikçe onaylanacak ve ilan edilecektir. Belediye olmayan yerlerde ise en büyük mülki amir ve mesleki kuruluşlar tarafından belirlenip yine valilikçe onaylanıp ilan edilecektir.⁵⁵⁸

K/1108 sayılı kararla K/1096 sayılı kararın birinci maddesinin b fıkrasında değişiklik yapılmıştır. Buna göre ekmeklik hububat ihtiyaçlarını serbest piyasadan sağlayan yerler ile francala, makarna, bisküvi, börek, çörek ve benzeri gibi ekmeklik ihtiyaç dışında kalan amaçlar için satılacak buğdayların azami satış fiyatları, TMO tarafından uygulanmakta olan alım baremlerine ve buğdayların primli olup olmamasına göre bulunacak alım fiyatlarına taşıma giderleri eklenerek belirlenecektir.⁵⁵⁹

K/1100 sayılı kararla da K/1095 sayılı kararın altıncı maddesine İktisat ve Ticaret Vekili'ne zorunluluklar karşısında tahsis yerlerini ve limitlerini düzenleme yetkisi verilmiştir. Ayrıca sekizinci maddenin ikinci fıkrasında yapılan değişiklikle altıncı maddede sayılan yerlerde satılacak ucuz fiyatlı ekmeklik hububat satışlarında 30 kuruş fiyatının uygulanmasına karar verilmiştir.⁵⁶⁰

K/1165 sayılı kararla 1958-1959 alım döneminde TMO'nun satın alacağı ve satacağı hububat fiyatları, ekmeklik hububat fiyatları ve hububatın piyasa fiyatları belirlenmiştir. Buna göre Ofis'in satın alacağı ve satacağı hububat fiyatları 1957-1958 alım dönemindeki fiyatlar değiştirilmeden uygulanacaktır.⁵⁶¹ Bu durumun, zirai sektör gelirlerinde istikrar sağlayıp nakit talebini azaltacağı ve enflasyonist baskının tarım sektöründen gelen kısmını önleyeceği dile getirilmekle birlikte üreticilerin

---

⁵⁵⁸ T.C. Resmi Gazete, 15 Haziran 1957, Sayı 9634, s.17309-17312.

⁵⁵⁹ T.C. Resmi Gazete, 26 Ağustos 1957, Sayı 9691, s.17761.

⁵⁶⁰ T.C. Resmi Gazete, 29 Haziran 1957, Sayı 9646, s.17471.

⁵⁶¹ T.C. Resmi Gazete, 27 Haziran 1958, Sayı 9943, s.19626-19629.

bundan memnun olmayacağı ileri sürülmüştür.⁵⁶² 1953 yılında yaklaşık 2 milyon ton hububat alan TMO, 1958 yılında daha çok alanda ekim olmasına karşın ancak 1 milyon tonun biraz üzerinde satın alma yapmıştır.⁵⁶³

K/1200 sayılı kararla K/1165 sayılı kararın beşinci maddesinde sayılan ürünler içine çeltik de dahil edilmiştir.⁵⁶⁴ K/1226 sayılı kararla 1959-1960 döneminde TMO tarafından satın alınacak ve satılacak hububat fiyatları belirlenmiştir. Buna göre Antalya merkez, Finike, Serik, Manavgat kazalarıyla Adana, İçel, Hatay illerinin ova bölümleri niteliğindeki ürünlerin siha alım baş fiyatlarının buğday için 48 kuruş, beyaz arpa için 36 kuruş olması uygun görülmüştür. Diğer yerlerdeki ürünlerin alım baş fiyatları buğday için 50 kuruş, karışık buğday için 49 kuruş, çavdar için 42 kuruş, beyaz arpa, çakır arpa, beyaz yulaf ve çakır yulaf için de 36 kuruş olacaktır.⁵⁶⁵ K/1232 sayılı kararla da K/1226 sayılı kararın sekizinci maddesinin birinci fıkrasında düzenleme yapılmıştır.⁵⁶⁶ K/1237 sayılı kararla K/1226 sayılı kararın birinci maddesinin A bendi değiştirilmiş ve ikinci maddesinin C bendi kaldırılmıştır.⁵⁶⁷ K/1246 sayılı kararla ise, iç merkezlerde yapılan satın almalarda K/1237 sayılı kararın yürürlüğe girdiği 16 Ağustos 1959 tarihine kadar kesilmiş olan taşıma ücretlerinin ilgili satıcılara iade edilmesi uygun görülmüştür.⁵⁶⁸

K/1251 sayılı kararla 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu'na bağlı daire ve kuruluşlarla, sermayesinin tamamı veya en az yarısı devlet veya devlet teşekkül ve kuruluşları tarafından verilerek faaliyete geçen kurum ve kuruluşlarla ilgili karar alınmıştır. Bu kurum ve kuruluşlar, K/792 sayılı karar hükümlerine bağlı olarak pirinç ve nakliyat ihtiyaçlarını TMO'nun satın aldığı ve gerekli durumlarda satın alacağı stoklardan karşılayacaklardır.⁵⁶⁹

Hububatla ilgili alım kararları yanında K/981 sayılı kararla Karadeniz'in sahil kesimi, Zonguldak ilinin tamamı, Gümüşhane ve Sivas illerinin bazı kaza, nahiye ve

⁵⁶² "Hububat Fiyatları", **Kim**, Yıl:1, Sayı:5, 27 Haziran 1958, s.24.

⁵⁶³ "1958 Yılında Hububat Mahsulü Tahminlerin Hayli Altında Oldu", **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1958, s.1.

⁵⁶⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 19 Ocak 1959, Sayı 10112, s.20835-20836.

⁵⁶⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Haziran 1959, Sayı 10231, s.21925-21929.

⁵⁶⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 23 Temmuz 1959, Sayı 10260, s.22207.

⁵⁶⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Ağustos 1959, Sayı 10281, s.22379.

⁵⁶⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 20 Ekim 1959, Sayı 10336, s.22783-22784.

⁵⁶⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 19 Kasım 1959, Sayı 10359, s.113-114.

köylerine Hükümet tarafından ucuz fiyatla buğday, mısır ve un satışlarının gerçek ihtiyaç sahiplerine yapılmasına karar verilmiştir.⁵⁷⁰ Buna göre kilosu 20 kuruşluk fiyat üzerinden buğday ve mısır ile yine kilosu 20 kuruştan ekmeçlik un tevziatı yapılacaktır. Bunun için ayrıca kişiler veya aile reisleri adına en büyük mülki amirler tarafından ihtiyaç belgeleri düzenlemesi ve tevziatın bunlara göre yapılması öngörölmüştür. Bu işlemleri ise TMO teşkilatı veya bu Ofis adına iş yapan Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği yürütecektir. İhtiyaçların oranı ise yerel gereksinim ve özelliklere göre o bölgedeki üretim dikkate alınmak üzere mülki amirlerin sorumluluk ve yetkisine bırakılmıştır. Milli Korunma Kanunu'nun on dördüncü maddesinin dördüncü fıkrası ve yirmi birinci maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkraları uyarınca buğday, mısır veya un kimlere hangi amaçla verilmişse yalnızca o amaç için kullanılacaktır. Bu maddelerin satılması, saklanması veya başkasına devredilmesi İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin yazılı izni olmadığı sürece yasaklanmıştır. Bunlara ek olarak İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne tevziatın ne şekilde yapılacağını içeren bir talimatname hazırlaması görevi yüklenmiştir. Ayrıca ihtiyaç belgelerinin hazırlanmasında gerçeğe aykırı beyanda bulunanlar, aldıkları buğday, mısır veya unu satanlar, satın alanlar, toplu olarak yanında bulunduranlar, ihtiyaç sahibi olmayanların ellerindeki bu maddeleri taşıyanlar, hibe veya devredenler Milli Korunma Kanunu'nun elli dördüncü maddesinin üçüncü fıkrası ve elli beşinci maddesinin dördüncü fıkralarına göre cezalandırılacaklardır.⁵⁷¹

K/996 sayılı kararla ise, daha önce kabul edilen K/981 sayılı karar üzerinde bazı değişiklikler yapılarak aynı konuda yeni bir karar alınmış ve K/981 sayılı karar kaldırılmıştır. Buna göre buğday, mısır ve unların gerçek ihtiyaç sahiplerine tevziatı ile ilgili daha önce uygulanan maddelerin bazıları değiştirilmiştir. Buna göre karar Çoruh, Rize, Trabzon, Ordu, Giresun ve Zonguldak illerinin tamamında; Gümüşhane'nin merkez ilçesi ve köylerinde, Torul ilçesi ve köylerinde, Sivas ilinin Suşehri ilçesi, Saipli nahiyesi ve köylerinde, Koyulhisar merkez köyleriyle Sisorta nahiyesi ve köylerinde, Hafik ilçesinin İpsile nahiyesi köylerinde ve buna benzer tevziat yapılan diğer il, ilçe, nahiye ve köylerde ekmeğini evinde yapmakta olanlara uygulanacaktır. Tевziatı yapılacak maddelerin kilo bedeli yine 20 kuruş olarak kabul

⁵⁷⁰ Aslında daha 1950 yılında DP iktidarının ilk günlerinde bu bölge hakkında benzer durumlar görölmekteydi. Bkz.: "Doğu, Karadeniz Bölgelerinde Açlık", **Zafer**, 20 Haziran 1950, s.1, 6.

⁵⁷¹ **T.C. Resmi Gazete**, 6 Ağustos 1955, Sayı 9071, s.12477-12478.

edilmekle birlikte, bu işleri yapmakla TMO ve Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'nin yanına Ofis tarafından görevlendirilecek mutemetler de eklenmiştir. İhtiyaç sahipleri için düzenlenecek belgeler ve yasaklar ile ilgili hükümler aynı şekilde korunmuş, cezalandırmayla ilgili hükümde ise değişikliğe gidilmiştir. Buna göre cezalandırılacak fiiller aynı olmasına karşın Milli Korunma Kanunu'nun cezalandırmalarda yürütüleceği elli dördüncü maddenin üçüncü fıkrası yanına elli beşinci maddenin altıncı fıkrası getirilmiştir.⁵⁷² K/1033 sayılı kararlar K/996 sayılı kararın ikinci maddesi değiştirilmiştir. Buna göre tevziat, TMO veya bu ofis adına Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği ya da mülki amirlerin görevlendireceği mutemetler tarafından yerine getirilecektir.⁵⁷³

Koordinasyon Heyeti kararlarından bazıları düzenleme yaptığı konuyla ilgili yeni kararın çıkmasıyla kaldırılmıştır. K/1227 sayılı kararlar ise doğrudan bazı kararların kaldırılması uygun bulunmuştur. Bu kararlar birlikte hububatla ilgili DP döneminden önce kabul edilen K/139, K/161, K/169, K/181, K/207, K/239, K/270, K/324, K/326, K/342, K/365, K/366, K/525, K/568, K/641 ve K/784 sayılı kararlar ile DP döneminde kabul edilen K/841, K/842, K/861 ve K/904 sayılı kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.⁵⁷⁴

DP döneminde TMO tarafından yapılan buğday alımları 1950 yılında 320,7 bin ton, 1951 yılında 726,4 bin ton, 1952 yılında 1.230,3 bin ton, 1953 yılında 1.723,9 bin ton, 1954 yılında 514,5 bin ton, 1955 yılında 942 bin ton, 1956 yılında 430,1 bin ton, 1957 yılında 738,4 bin ton, 1958 yılında 865 bin ton, 1959 yılında 461 bin ton ve 1960 yılında ise 389,7 bin ton olmuştur.⁵⁷⁵

1950-1960 yıllarında maliyetin altında fiyat belirlenmesinden oluşan zararlar bütçeyle giderilmeyerek bu işletmelerin mali dengesinde sorunlara neden olmuş ve sonuçta bu işletmeler Merkez Bankası'ndan avans gibi para bulma yöntemlerine başvurmuşlardır.⁵⁷⁶ Nitekim daha 1951 yılında emisyon artışının nedenlerinden biri

⁵⁷² T.C. Resmi Gazete, 23 Aralık 1955, Sayı 9188, s.13259.

⁵⁷³ T.C. Resmi Gazete, 15 Ağustos 1956, Sayı 9382, s.15318. 9382 sayılı Resmi Gazete'de diğer Koordinasyon Heyeti kararlarının aksine "K. Sayısı: 1033" ifadesi yazmamaktadır.

⁵⁷⁴ T.C. Resmi Gazete, 16 Haziran 1959, Sayı 10232, 21941/a-21941/b.

⁵⁷⁵ Güneş, a.g.e., s.32.

⁵⁷⁶ Sağlam, a.g.e., s.146.

olarak hububat alımı için açılan krediler gösterilmiştir.⁵⁷⁷ Diğer yandan tablodan da görüldüğü üzere TMO, bu yıllarda 1952 yılı hariç zarar etmiştir.

Tablo 1.18: TMO'nun Yıllık Kâr ve Zarar Durumu (Milyon Lira)

1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
-8,3	-11,1	15,8	-48,2	-103,1	-35,4	-50,9	-3,4	-15,6	-9,7	-42

Kaynak: Sağlam, a.g.e., s.147.

DP döneminde hububata verilen fiyatlar ilk dönemde üretimi arttırmışsa da, TMO'nun yüksek fiyatlarla alım yaptığı buğdayı dünya fiyatlarıyla satmasıyla TMO büyük zararlara uğramıştır. Diğer yandan Ofis alımlarını Merkez Bankası'nda kırılan bonolarla yapması nedeniyle alış ve satış fiyatları arasındaki farklardan oluşan zararların artmasıyla bonoları ödeyemez hale gelmiştir. Ayrıca fazla fiyatla yapılan alımların diğer sonucu zirai ürünlerin ihracının zorlaşması olmuştur. Sonuç olarak zirai ürün fiyatlarının korunması yönünde uygulanan politikalar tam anlamıyla başarı elde edememiştir.⁵⁷⁸

1.2.4.3. Tütün

1.2.4.3.1. Türkiye Ekonomisinde Tütün

Tütün, Nicotiana cinsinin N. Tabacum ve N. Rustica gibi çeşitlerinin yapraklarının çeşitli şekillerde kullanılması yoluyla tüketilen bir bitkidir. İklim olarak sıcak yerlerde yetişen tütün, Amerika'dan dünyaya yayılmıştır. Tütünün Türkiye topraklarına giriş tarihi 17.yüzyıl başları olarak görülmekte olup yıllar geçtikçe tarımı yapılan bir ürün olmuştur.⁵⁷⁹ Nitekim 1950'li yıllara gelindiğinde Amerika'nın %40,1'lik payından sonra %9,3'lük payıyla Türkiye dünya yaprak tütün ihracatı yapan ikinci ülkedir.⁵⁸⁰ Dolayısıyla tütünün Türkiye ekonomisi için önemi

⁵⁷⁷ TBMM TD, D:9, C:10, B:1, 1 Kasım 1951, s.12.

⁵⁷⁸ Cillov, a.g.e., s.198-200.

⁵⁷⁹ Fethi İncekara, **Tütün ve Türk Tütüncülüğünün Çeşit Özellikleri, Biyokimyası, Ziraat ve İşleme Tarzları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:124 Ders Kitabı:44, 1957, s.1-6.

⁵⁸⁰ A.e., s.12.

ihracattaki payından ileri gelmektedir.⁵⁸¹ Bu dönemde Türkiye’de tütün üretimi Ege bölgesi (%58), Marmara (%17,1), Karadeniz (%20,2), Doğu Anadolu (%2,9), Güneydoğu Anadolu (%1,5), Orta Anadolu bölgesi (%1’den az) şeklinde dağılım gösterirken, toplam üretimin %28,1’ini tek başına İzmir karşılamaktadır.⁵⁸² Doğu illerinde yapılan üretim daha çok iç piyasada değerlendirilirken, Ege, Marmara ve Karadeniz’de yapılan üretim ise dış piyasada kullanılmaktadır.⁵⁸³

Tablo 1.19: Tütün Ekilen Arazi ve Yıllık Üretim Miktarı

	Ekilen Hektar	Üretim (ton)
1950	128.343	93.328
1951	121.360	88.651
1952	130.047	91.958
1953	159.026	117.795
1954	156.000	102.000
1955	173.000	120.000
1956	175.000	116.570
1957	170.000	123.000
1958	156.964	115.329
1959	176.785	129.381
1960	187.911	135.057

Kaynak: Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.6.

Türkiye’de tütün üretimi yıllar geçtikçe artmış olup Birinci Dünya Savaşı’ndan önce 50-60 milyon kilo, savaştan sonra 90-120 milyon kilo, 1950’li yıllarda da 110-120 milyon kilo düzeyine ulaşmıştır.⁵⁸⁴

⁵⁸¹ **Türkiye Ekonomisinde Tütün**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1961, s.5.

⁵⁸² İncekara, **a.g.e.**, s.23-24. Türkiye’de üretilen tütünlerin özellikleri için Bkz.: Fethi İncekara, **a.e.**, s.76-112. Ayrıca tütün tarımının süreciyle ilgili olarak Bkz.: Fethi İncekara, **a.e.**, s.113-183.

⁵⁸³ **İhracatla İlgili Meseleler**, s.17; Haluk Cillov, **Türkiye Ekonomisi Bakımından Tütünün Önemi ve Gelişme İmkanları**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 1965, s.13.

⁵⁸⁴ **İhracatla İlgili Meseleler**, s.18.

Tablo 1.20: Bölgelerine Göre Türkiye’de Tütün Ekilen Arazi ve Yıllık Üretim Miktarı (Hektar/Bin-Üretim/Ton)

Tütün	Ege		Karadeniz		Marmara		Doğu	
	Ekilen Hektar	Üretim	Ekilen Hektar	Üretim	Ekilen Hektar	Üretim	Ekilen Hektar	Üretim
1950	79	55.492	30	19.081	15	14.494	4	4.261
1951	63	42.528	39	27.920	15	14.654	4	3.549
1952	71	47.907	39	25.124	16	15.018	4	3.909
1953	97	68.902	41	28.408	17	16.533	4	3.952
1954	92	57.437	44	25.601	15	14.572	5	4.332
1955	108	70.921	44	27.566	17	18.319	4	3.337
1956	110	72.537	44	24.907	18	15.996	4	3.130
1957	104	78.116	46	24.291	17	17.975	3	3.006
1958	86	57.456	49	32.923	19	22.749	3	2.198
1959	108	73.221	46	31.057	20	21.735	3	3.370
1960	119	85.837	46	27.898	20	22.219	3	3.223

Kaynak: Haluk Cillov, *Tütünün Önemi ve Gelişme İmkanları*, s.13-14.

Tütün üretimindeki dalgalanma nedenleri arasında özellikle tütün fiyatları konusunda Hükümetin dolayısıyla İhisarlar Umum Müdürlüğü’nün faaliyetleri, ekim alanlarındaki değişimler, ihracat durumu, az da olsa hava şartları gösterilmektedir.⁵⁸⁵ Tütünde ekim alanları artmasına karşın üretim artışının fazla olmaması da yeni alanların verimsiz yerler olmasına bağlanmıştır. Diğer yandan bu dönemde tütün ekicileri sayısı 1950 yılında 230.978, 1955 yılında 259.254, 1956 yılında 273.991, 1957 yılında 258.139, 1958 yılında 252.843, 1959 yılında 282.277 ve 1960 yılında 299.116 olmuştur. Ancak tütün üretimi, aile fertlerinin tümünü kapsayan bir üretim şekline sahiptir. Bu nedenle tütüncülükle uğraşan kişi sayısını bulmak için bu sayıların en az 4 ile çarpılması gerektiği belirtilmiştir. Diğer yandan tütün işleriyle uğraşanlar da dahil edildiğinde yaklaşık 1,5 milyon kişinin tütün üzerinden geçimini sağladığı ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de üretilen tütünün yaklaşık %25’i iç tüketimi karşılamaktadır, bu nedenle tütün tarım dışında sanayi alanında da etkisi olan bir ürün olmuştur. Sigara üretimi, devlet tekelinde olduğu için

⁵⁸⁵ Cillov, *Tütünün Önemi ve Gelişme İmkanları*, s.6-7.

bunun hammaddesi olan tütün de yerli üretimden sağlanmaktadır. Nitekim bu dönemde İnhisarlar Umum Müdürlüğü tarafından doğrudan doğruya üreticiden alınan tütün miktarı 1950 yılında 16.861.096 kilo, 1951 yılında 16.190.927 kilo, 1952 yılında 15.917.708 kilo, 1953 yılında 20.237.442 kilo, 1954 yılında 12.930.251 kilo, 1955 yılında 31.229.561 kilo, 1956 yılında 36.075.233 kilo, 1957 yılında 37.600.182 kilo, 1958 yılında 36.159.349 kilo, 1959 yılında 36.824.858 kilo, 1959 yılında 36.824.858 kilo ve 1960 yılında 27.978.724 kilo olmuştur. Diğer yandan bu yıllarda özel sektörün tütün alımı için Merkez Bankası tarafından bankalara krediler de verilmiştir. Bu kredilerin 1950-1960 yılları arasında toplamı 1.455 milyon liraya ulaşmıştır. Bu kredilerin yanında tütün ekicileri için Ziraat Bankası'nın doğrudan ve Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla dolaylı olarak verdiği krediler de bulunmaktadır.⁵⁸⁶

Tütünün Türkiye ekonomisi için önemini gösteren bir diğer nokta da bazı yıllar hariç ihracatta en önde yer alması olmuştur. Türkiye, tütün üretiminde dünyada altıncı olmasına karşı ihracatta ABD ve Rodezya'dan⁵⁸⁷ sonra üçüncü sıradadır. 1950-1960 yılları arasında yapılan tütün ihracatı, ortalama 60-100 milyon dolar arası döviz getirisiyle ihracatın yaklaşık %20-40'ını oluşturmaktadır. Bu yıllarda tütün ihracatı azalsa da en fazla gelir getiren tarım ürünü olma özelliğini devam ettirmiştir. Öte yandan tütün ihracatı ilk olarak alıcı ülkelerin taleplerine bağlıdır. Ancak alıcı ülkelerdeki sigara zevkindeki değişiklikler, sigaranın sağlık sorunlarına neden olduğu yolundaki bilgiler ve üretici ülkeler arasındaki rekabet de ihracatı etkileyen diğer nedenlerdir. İhracatta ortaya çıkan bu olumsuzluklara rağmen Türkiye bu alanda ticaretini en başta ABD olmak üzere birçok ülkeyle yapmaya devam etmiştir.⁵⁸⁸

---

⁵⁸⁶ A.e., s.14-21. Bunların yıllara göre dökümü için Bkz.: Cillov, **Tütünün Önemi ve Gelişme İmkanları**, s.21.

⁵⁸⁷ Bugün üzerinde Zimbabve (Güney Rodezya), Zambiya ve Malavi (Kuzey Rodezya) bulunan eski devlet.

⁵⁸⁸ Cillov, **Tütünün Önemi ve Gelişme İmkanları**, s.24-29.

Tablo 1.21: Tütün Dış Ticaretinin Yıllık Miktarı

	İhracat (Milyon Dolar)	Tütün İhracatı (Milyon Dolar)	İhracata Oranı
1950	263	60,6	%23
1951	314	66,8	%21
1952	362	61,7	%17
1953	396	85,1	%22
1954	335	85,7	%26
1955	313	88,8	%28
1956	305	93,3	%30
1957	345	138,6	%40
1958	247	84,0	%34
1959	354	91,5	%26
1960	321	65,1	%20

Kaynak: Cillov, **Tütünün Önemi ve Gelişme İmkanları**, s.24.

Tütün, sadece tarım sektörü yani üretim ve üretimde yer alan çiftçiler için değil işlenmesi ve sigara üretimi ile sanayi alanı, ihracattaki payı ile dış ticaret, tütüncülere açılan kredilerle finans, tütün taşımacılığıyla nakliyat, tütün alım ve satımıyla ticaret için de büyük önem taşımaktadır.⁵⁸⁹

Böylesine önemli bir tarım ürünü olan tütünle ilgili DP döneminden önce 558 sayılı Tütün İdarei Muvakkatesi ve Sigara Kağıdı İnhisarı Hakkında Kanun, 734 sayılı Tütün İdarei Muvakkatesi ve Sigara Kağıdı İnhisarı Hakkındaki Kanunun Temdidi Ahkamı Hakkında Kanun, 803 sayılı Tütün Tohumu İhracının Meni Hakkında Kanun, 1701 sayılı Tütün İnhisarı Kanunu, 2506 sayılı Ekiciden Tütün Alma Kanunu, 3437 sayılı Tütün ve Tütün İnhisarı Kanunu ve 5628 sayılı Türk Tütün Ortaklığı Kanunu ile çeşitli düzenlemeler yapılmıştı.⁵⁹⁰

Bu kanuni düzenlemelerin yanında Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak da 1950 yılı öncesinde tütünle ilgili özellikle savaş sonrası dönem olmak üzere çok sayıda Koordinasyon Heyeti kararları alınmıştı. Bunlardan K/82, K/93, K/126,

⁵⁸⁹ A.e., s.22-23.

⁵⁹⁰ Bu kanunlar için Bkz.: 86, 301, 353, 1531, 2729, 3943 ve 7469 sayılı Resmi Gazete'ler.

K/251, K/579, K/683, K/763, K/790, K/793, K/797, K/798 sayılı kararlar tütün alımı ve satımı ile bu işler için gerekli paralar, K/504, K/614 ve K/616 sayılı kararlar tütün ihracatı, K/682, K/720, K/767 ve K/796 sayılı kararlar ise tütün ekicilerinin satış bedellerinden prim kesilmesi hakkındadır.⁵⁹¹

1.2.4.3.2. DP Döneminde Tütüne Yönelik Uygulamalar

DP döneminde tüccar elinde bulunan 1947, 1948 ve 1949 yılı ürünü tütünlere %12 prim verilmesi hususunda Ege Tütüncüleri Derneği tarafından talep yapılmış, ancak dünya tütün piyasalarının durumu göz önüne alındığında tüccar elindeki tütünlerin özel himaye görmeden de satılabileceği belirtilmiş, son zamanlarda bazı alıcıların düşük fiyatlarla tütün almalarının gerçek piyasa fiyatlarının bu düzeyde olacağını göstermediği öne sürülerek yapılan başvuru kabul edilmemiştir.⁵⁹² Diğer yandan Ankara'da İktisat ve Ticaret Vekaleti'nde vekalet yetkilileri ve çeşitli bölgelerden tütün üreticilerinin yanında Başvekilin de katıldığı tütün üreticiliğinin gözden geçirildiği bir toplantı yapılmış, burada tütün üretim ve stoklarının belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması, tütün ihracatı, uluslararası kongreler ve tütün ortaklığı gibi konularda inceleme için bir komisyon kurulmuştur.⁵⁹³ 24 Haziran tarihinde ise Tütüncüler Kongresi, Başvekil, İktisat ve Ticaret, Gümrük ve İnhisarlar ile Hariciye Vekillerinin de katılımıyla toplanmıştır.⁵⁹⁴ Daha sonra 10 Ağustos 1950 tarihinde de Türkiye Tütüncüler Kongresi yeniden toplanmış, burada tütün alımları, ihracatı ve tütün ortaklığı konuları görüşülmüştür. Özellikle tütün üreticilerinden kesilen %5'ler üzerinde tartışmalar olmuş ve sonunda bu %5'lerin tütüncülüğün geleceği için bir kuruluş oluşturulması üzerinde anlaşmaya yaklaşılmış, bu konunun Hükümete bırakılmasına karar verilmiştir.⁵⁹⁵

Aynı günlerde tütün üreticilerinin elinde kalan 3 milyon kilo tütünün satın alınması için Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti çözüm bulmaya çalışırken⁵⁹⁶, Alman

⁵⁹¹ Bu kararlar için Bkz.: **Ek.2**.

⁵⁹² **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:78.488.5 (Tütünle ilgili yazışmalar).

⁵⁹³ "Tütün Mahsulü İçin Alınacak Tedbirler", **Zafer**, 16 Haziran 1950, s.1, 6.

⁵⁹⁴ "Tütüncülüğümüz İçin Alınacak Tedbirler", **Zafer**, 25 Haziran 1950, s.1, 6.

⁵⁹⁵ "Tütün Kongresi Başarı ile Kapandı", **Zafer**, 16 Ağustos 1950, s.1, 8.

⁵⁹⁶ "Elde Kalan Tütünler", **Milliyet**, 31 Ağustos 1950, s.3.

firmaları 5 milyon kilo tütün almak istemişse de Hükümet 1 milyon kiloya izin vermiştir.⁵⁹⁷

15 Ocak 1951 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti tarafından uygulanmasına karar verilen K/815 sayılı karara göre, 1950 yılı ekici tütünleri açılacak tütün piyasasında⁵⁹⁸ İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün devlet adına piyasayı destekleyici nitelikte tütün satın almasına karar verilmiştir. Bu satın almalarda hastalıklı ve çok düşük kaliteli tütünlerin satışı piyasa gereklerine bırakılmıştır. Destekleme alımı yapılacak yerlerin belirlenmesi ve desteklemenin genişletilmesi veya daraltılması konularında Gümrük ve İnhisarlar Vekili'ne yetki verilmiştir. Bu satın almalarda hastalıklı ve çok düşük kaliteli tütünlerin satışı ise piyasa gereklerine bırakılmıştır. Ayrıca bu satın almaların tütün üretimini meslek edinen ekici tütünlerine uygulanacağı belirtilmiştir. Devletin yapacağı alımlar için İnhisarlar Umum Müdürlüğü emrine dört farklı finansman kaynağı verilmiştir. Bunlar K/682, K/720, K/767 ve K/796 sayılı kararlar gereğince ekici tütünleri satış bedellerinden kesilip Ziraat Bankası'na yatırılan ve yatırılacak olan paralarla faizlerinden o güne kadar devlet adına ve hesabına yapılan destekleme alımlarına tahsisi yapılmamış veya kullanılmamış paralar; 5628 sayılı kanunun⁵⁹⁹ dördüncü maddesi gereğince 1950 mahsulü ekici tütünleri satış bedellerinden kesilip Ziraat Bankası'na yatırılacak olan %2 primler ve faizleri; destekleme niteliğinde satın alınan 1947 mahsulü tütünlerin satışından elde edilen bedel farklarının K/768 sayılı karar gereğince ekici primleriyle ilgili olarak ayrılan kısmı; K/763, K/769, K/793, K/797 ve K/813 sayılı kararlarla satılmaları kabul edilmiş olan tütünlerin satılanlarının bedellerinden o zamana kadar destekleme alımlarında kullanılmayan veya kullanılmayacak olan kısmı ile bundan sonra satılacakların bedeli bedel farklarıdır. Ayrıca bu şekilde alınacak paralar için Ziraat Bankası'na %4,5 faiz ödeneceği belirtilmiştir. K/763, K/769, K/793 ve K/797 sayılı kararlarla satılmaları kabul edilen ve henüz satılmamış olan tütünlerin İnhisarlar Umum Müdürlüğü harmanlarına elverişli 3.400.000 kiloluk miktarının stokları hafifletmek adına maliyetleri üzerinden İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne

⁵⁹⁷ "Tütün Mubayaası", **Akşam (Sabah Postası)**, 16 Aralık 1950, s.1.

⁵⁹⁸ Tütün piyasaları genellikle ürünün alındığı yılı takip eden yılın Ocak, Şubat, Mart aylarında açılmaktadır. Örneğin 1950 yılı ürünü için Ege tütün piyasası 15 Ocak 1951, Karadeniz tütün piyasası 19 Şubat 1951 ve Marmara tütün piyasası 12 Mart 1951 tarihinde açılmıştır. İlerleyen yıllarda da tarihler yaklaşık olarak aynı dönemlere rast gelmektedir. Bkz.: **Türkiye Ekonomisinde Tütün**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1957, s.29.

⁵⁹⁹ Türk Tütün Ortaklığı Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 29 Mart 1950, Sayı: 7469, s.18196-18198.

devredilmesi de karara bağlanmıştır. Bu karar uyarınca satın alınacak tütünlerin Gümrük ve İnhisarlar, İktisat ve Ticaret Vekaletlerinin uygun görmesiyle piyasa gereklerine göre, İnhisarlar Umum Müdürlüğü tarafından satılması kabul edilmiştir. Bu kararı uygulayacak olan İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne verilecek hizmet ücreti ise Gümrük ve Tekel ile İktisat ve Ticaret Vekaletleri tarafından belirlenecektir.⁶⁰⁰ Daha sonra alınan K/817 sayılı kararla K/815 sayılı karara eklemeler yapılmıştır. Buna göre, K/815 sayılı karar hükmünün hastalıklı ve çok düşük vasıflı tütünlerin satın almalarında da uygulanmasına; bu tütünlerin satışından ortaya çıkan kâr ve zarar hesaplarının 1948 ve 1949 ürünlerinden yapılan destekleme alımları hesap sonuçlarıyla birleştirilmesine karar verilmiştir.⁶⁰¹ Bu süreçte, tütün satın alımlarında Bitlis bölgesi üreticilerinden tütünlerine değerine göre, fiyat verilmediği hakkında Hükümete başvurular yapılmıştır. Verilen fiyatların köylüyü memnun etmediği öne sürülerek çiftçinin mağdur olmasını ve kaçakçılığı önlemek için buna uygun fiyat verilmesi talep edilmiştir.⁶⁰² Diğer yandan Trabzon bölgesi üreticileri de, tütünlerinin geçen yıllara göre, daha yüksek kalitede olmasına karşın düşük fiyatla alındığını ve bu durumun üreticiler zor durumlara soktuğu dile getirilerek tütün alımlarında fiyatların arttırılması istemişlerdir. Buna cevaben yapılan incelemede alınmış bulunan tütünler içinde yüksek kalitede tütünün az olduğu ve alımı yapılan tütünlerin kalitesinin artmasıyla fiyatların da doğal olarak artacağı bildirilmiştir. Ayrıca Trabzon ve Akçaabat tütünlerinin başlıca ihracat yerinin Mısır olduğu, burada da Yunanistan, Çin, Japonya ve Güney Afrika'da üretilen tütünlerle rekabet içinde bulunması nedeniyle fiyat artışının uygun görülmediği ifade edilmiştir.⁶⁰³

10 Ocak 1952 tarihinde alınan K/852 sayılı kararla da 1951 yılı ekici tütünleri için açılacak tütün piyasalarında İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün destekleme amacıyla tütün satın alması uygun görülmüştür.⁶⁰⁴ Ayrıca 1947 mahsulü destekleme tütünlerinin satışından oluşan 835.542,87 lira kâr payının destekleme alımlarında kullanılmasına dair K/875 sayılı karar kabul edilmiştir.⁶⁰⁵ 25 Aralık 1952 tarihinde

⁶⁰⁰ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:124.95.7 (K/815 sayılı karar).

⁶⁰¹ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:124.104.12 (K/817 sayılı karar).

⁶⁰² **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:78.488.12 (Tütünle ilgili yazışmalar).

⁶⁰³ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:78.488.11 (Tütün fiyatları hakkında dilekçe ve cevabı).

⁶⁰⁴ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:127.97.14 (K/852 sayılı karar).

⁶⁰⁵ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:131.4.5 (K/875 sayılı karar). Ayrıca K/879 sayılı kararla alınan tütünlerin satışından oluşan kârdan 21.000 liranın ödenmesine dair karar alınmıştır. Bkz.: **BCA**, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer Kodu: 130.72.17 (K/879 sayılı kararla alınan tütünlerin satışından elde edilen kâr hakkında).

ise, 1952 yılı ekici tütünleri için açılacak tütün piyasalarında İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün destekleme amacıyla tütün satın alması uygun görülmüştür.⁶⁰⁶ Daha sonra alınan K/921 sayılı kararlar, K/886 sayılı kararlar destekleme alımları için tahsis olunan paralardan 250 bin liraya kadar olan tutarının İzmir'de İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne ait Yaprak Tütün Deposu'nda tütün işleme tesisatı ve teferruatı yaptırmak için kullanılması ile İnhisarlar Umum Müdürlüğü yetkili kılınmıştır.⁶⁰⁷

Diğer yandan bu dönemde tütün üreticilerinden alınan sermayenin kullanılması amacıyla Tütün Ekicileri Ortaklıkları ve Bölge Birlikleri Kanunu çıkarılmaya çalışılmıştır. Tütün Ekicileri Ortaklıkları ve Bölge Birlikleri hakkında İktisat ve Ticaret Vekaleti'nce hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyeti tarafından 23 Temmuz 1951 tarihinde Meclis'e sunulması kararlaştırılan kanun tasarısı, tütün bedellerinden Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak değişik oranlarda kesilen paraların değerlendirilmesi için hazırlanmıştır. Bu paralarla 23 Mart 1950 tarihinde 5628 sayılı kanunla yeni bir işletme kurulması kabul edilmişti. Bu kanuna göre üreticiler, İnhisarlar Umum Müdürlüğü, Ziraat Bankası ve diğer ortaklarla sermayesi 100 milyon lira olan tütün ortaklığı düşünülmüştü. Bu ortaklığın amacı tütün ticareti, tütünün değerlendirilmesi, tütün piyasalarının düzenlenmesi ve tütün üreticilerinin teşkilatlanmasıydı. Fakat bu uygulamaya konulamamış ve 1950 yılında yapılan Tütün Kongresi'nde bu konu Hükümete bırakılmıştı. Bu nedenle Hükümet bu tasarımı hazırlamıştı.⁶⁰⁸ Bu tasarının görüşmelerinde tütün üreticilerinden kesilen paralar hakkında Devlet Şurası'na açılan dava sonrası verilen kararlar bu para kesintilerinin kanuna uygun olduğunun ortaya konulduğu belirtilmiştir. Bu konuda bir başka görüş de kooperatif şeklinde bir kuruluşun oluşturulduğunu ancak "*ismi beğenilmiyor diye*" buna kooperatif denilmediği şeklindeydi. Tütün üreticilerinin teşkilatlanmasının şirket şeklinde olmasının mümkün olmadığı, devlet sermayesi olmadığından iktisadi teşekkül de olamayacağı belirtilmiş, bunun kooperatif veya ortaklık şeklinde yapılabileceği değinilerek ilerleyen dönemde bir tarım kooperatifiyle birleşme yoluna da gidilebileceği dile getirilmiştir. Diğer yandan kooperatif kurmak için bir kanuna ihtiyaç olmadığı zaten Tarım ve Satış Kooperatifleri Kanunu'nun olduğu söylenmiş, bu kanun tasarısının kooperatif

⁶⁰⁶ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:130.90.10 (K/886 sayılı karar).

⁶⁰⁷ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:133.88.8 (K/921 sayılı karar).

⁶⁰⁸ TBMM TD, D:9, C:14, 58.Birleşime Ek S. Sayısı:277, s.1-2.

kurmak isteyen üreticilere engel olacağı da ileri sürülmüştür.⁶⁰⁹ Ayrıca tütüncülerin bu teşkilatın “bir an önce” kurulmasını istedikleri dile getirilmiş ve bunun yaklaşık 200 bin aileyi ve neredeyse 1 milyon vatandaşı ilgilendirdiği belirtilmiştir. Diğer yandan Milli Korunma Kanunu’nun yirmi yedinci maddesine göre, tütün üreticilerinden 6 yıldır kesilen yaklaşık 50 milyon liranın üreticilere ait olduğu, paraların yatırıldığı yirmi yedinci maddeye dayanılarak kurulan fonun Hükümet tasarrufu altında bulunduğu, bu fona kişiler yani tütün üreticileri adına para yatırılmasını haklı gösterecek Milli Korunma Kanunu’nda herhangi bir madde olmadığı söylenerek kanunun hatalı uygulandığı iddia edilmişti.⁶¹⁰

4/1657 sayılı kararnameyle tütün stokunu tamamlamak ve gelecek yılın piyasasına daha az stokla girmek için destekleme stokunda bulunan 1949 yılı ürünlerinin tamamı ve 1950 yılı ürünü Karadeniz, Marmara ve Ege tütünlerinin bir bölümü olan 12.136.000 kilo tütünün İnhisarlar Umum Müdürlüğü’ne devredilmesine karar verilmiştir.⁶¹¹ 31 Aralık 1953 tarihinde alınan İcra Vekilleri Heyeti kararı ile K/927 sayılı Koordinasyon Heyeti yürürlüğe girmiştir. Bu kararla 1953 yılı ekici tütünleri için açılacak tütün piyasalarında İnhisarlar Umum Müdürlüğü’nün destekleme amacıyla tütün satın almasına karar verilmiştir.⁶¹² Bu konuda grup toplantısında sorulan bir soruya verilen cevapla 1950 yılında 55.492 tonluk üretimin 20.219 tonunun, 1951’de 42.528 tonluk üretimin 11.681 tonunun, 1952 yılında 47.907 tonluk üretimin 4.841 tonunun ve 1953 yılında 70.705 tonluk üretimin 7.214 tonunun destekleme amacıyla alımının yapıldığı bildirilmiştir.⁶¹³

K/960 sayılı kararlar 1954 yılı⁶¹⁴, K/1001 sayılı kararlar da 1955 yılı⁶¹⁵ ekici tütünleri için aynı satın almaların yapılması uygun görülmüştür. Bu kararlarla ayrıca İnhisarlar Umum Müdürlüğü’nün tütün satın almalarında kullanacağı para kaynakları

⁶⁰⁹ TBMM TD, D:9, C:14, B:58, 7 Nisan 1952, s.259-280.

⁶¹⁰ TBMM TD, D:9, C:14, B:59, 9 Nisan 1952, s.307-325.

⁶¹¹ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:133.83.16 (4/1657 sayılı kararname).

⁶¹² BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:134.102.3 (K/927 sayılı karar).

⁶¹³ DPMGGMZ, Sayı 118, 26 Ocak 1954. Bu toplantıda tütün alımlarıyla ilgili görüşme yapılmıştır. Öte yandan aynı toplantıda söylenen şu cümleler de ilginçtir: “Muhterem arkadaşlar, tütün mevzuu belki hakikaten bütün Grubumuzu alakadar etmez. Fakat seçim arifesinde bulunduğumuz şu senede Ege bölgesi için ve bizden sonra Marmara bölgesindeki arkadaşların ve Karadeniz bölgesindeki arkadaşlarımızın ehemmiyetle üzerinde duracakları bir mevzudur.”

⁶¹⁴ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:138.112.10 (K/960 sayılı karar).

⁶¹⁵ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:110.9.1 (K/1001 sayılı karar).

da gösterilmiştir. Ek olarak K/1001 sayılı kararlar 1955 yılı ürünü tütünlerin alımında, ekicilere kiloda 25 kuruş ödenmesi uygun görülmüştür.

Bu dönemde de tütün piyasalarındaki fiyatlarla ilgili üreticilerden talepler olduğu görülmektedir. Bunların bazıları İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün alım fiyatlarının arttırılması yönünde bazıları ise fiyatların tatmin edici olduğu şeklindedir.⁶¹⁶ Bu arada 7 Aralık 1954 tarihli ve 4/4066 sayılı kararnameyle tütün stokunu tamamlamak ve gelecek yıl piyasaya elde daha az stokla girmek için 10.307.181,550 kilo tütün İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne devredilmiştir.⁶¹⁷

1951 yılında Amsterdam'da yapılacak Dünya Tütün Kongresi'ne Türkiye'nin de katılacağı bildirilmiştir.⁶¹⁸ Bu kongrede tütün sanayiinin çıkarlarını korumak üzere Dünya Tütün Teşkilatı kurulmasına karar verilmiş⁶¹⁹, daha sonra da bu amaçla 21 Ekim 1952 tarihinde İstanbul'da 16 ülkenin katılımıyla bir toplantı yapılması planlanmıştır.⁶²⁰ 26 Eylül 1952 tarihli ve 8/15683 sayılı kararnameyle Dünya Tütün Teşkilatı'nı kurmak üzere İstanbul'a gelen 16'lar Komitesine Hükümet adına İnhisarlar Umum Müdürü Vekili Kenan Yalter'in katılması uygun görülmüştür.⁶²¹ K/880 sayılı Koordinasyon Heyeti kararı ile 16'lar komitesi Hazırlık Komitesi Başkanlığı'na 50.000 lira verilmesi uygun bulunmuştur. Bu hazırlık komitesi, 1952 yılı Ekim ayı içinde İstanbul'da Dünya Tütün Teşkilatı'nı kurmak üzere toplanacak 16'lar komitesinin toplantılarına hazırlık yapmak üzere kurulmuştur. Bununla ilgili yapılacak masraflar için bu karar alınmış olup bu paranın destekleme tütün alım ve satım kârından ayrılması kabul edilmiştir.⁶²² Bu kongre 21 Ekim'de İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün Kabataş'taki binasında başlarken⁶²³, 13 ülkeden temsilcilerin katıldığı toplantılar İnhisarlar Umum Müdürlüğü merkez binasında yapılmış, kongrenin ikinci başkanlığına ve komite sekreterliğine Türk delegeler seçilmiştir.⁶²⁴ Daha sonra K/880 sayılı kararlar verilen 50.000 liradan artan 8.066,91 liralık tutar, Dünya Tütün Teşkilatı Geçici Komitesi Sekreteryası'nın işlerinde kullanılmak üzere

⁶¹⁶ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:78.491.3 (Tütünle ilgili yazışmalar); **BCA**, Fon Kodu:030.01 Yer Kodu:78.491.4 (Tütünle ilgili yazışmalar).

⁶¹⁷ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:137.100.18 (4/4066 sayılı kararname).

⁶¹⁸ "Dünya Tütün Kongresine Türkiye de Katılacak", **Milliyet**, 24 Nisan 1951, s.2.

⁶¹⁹ "Dünya Tütün Teşkilatı Kuruluyor", **Milliyet**, 26 Eylül 1951, s.3.

⁶²⁰ "Tütüncüler Toplantısı", **Milliyet**, 4 Ekim 1952, s.2.

⁶²¹ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:130.73.13 (8/15683 sayılı kararname).

⁶²² **T.C. Resmi Gazete**, 21 Ekim 1952, Sayı 8238, s.4806.

⁶²³ "Dünya Tütüncüler Kongresi Bu Gün Açılıyor", **Milliyet**, 21 Ekim 1952, s.2.

⁶²⁴ "Dünya Tütün Teşkilatı Geçici Komitesi Çalışmaları", **Milliyet**, 26 Ekim 1952, s.2.

adı geçen Komite'nin Sekreterliğine atanan İhissarlar Umum Müdürlüğü Uzman Müşaviri Abdullah Servet Alaybek'in emrine verilmiştir.⁶²⁵

Diğer yandan bu aşamada Türk Tütün Limited Şirketi'nin tasfiyesine karar verilmiştir. 4 Şubat 1955 tarihinde süresi dolan şirketin, kendileri tarafından 10 yıl daha uzatma talebine hissedarlardan Ziraat ve İş Bankaları katılmamış, Gümrük ve İhissarlar Vekaleti'nin de buna uymasıyla şirket tasfiye edilmiştir.⁶²⁶

Milli Korunma Kanunu'nun yirmi dokuzuncu maddesine dayanılarak çıkarılan K/682 sayılı kararla 1946 yılı ürünü olan tütünlerin satış bedellerinden %5 oranında kesinti yapılmasına karar verilmişti. Bununla tütün üreticilerinin kendi aralarında bir kuruluş ortaya çıkarması amaçlanmıştı. Daha sonra K/796 sayılı kararla bu oran %4'e indirilmiş, 23 Mart 1950 tarihli ve 5628 sayılı Türk Tütün Ortaklığı Kanunu ile de bu oran %2 olmuştu. Bu oranlarla satış bedellerinden kesilen tutarlar 1946 yılında 15.851.874, 1947 yılında 11.215.822, 1948 yılında 10.943.072, 1949 yılında 8.439.454, 1950 yılında 3.798.194, 1951 yılında 3.414.830, 1952 yılında 4.483.146, 1953 yılında 6.015.143, 1954 yılında 5.934.152, 1955 yılında 6.064.581 ve 1956 yılında 6.321.720 lira olmak üzere toplam 82.411.968 lira olmuştu. Bu para İhissarlar Umum Müdürlüğü'nün destekleme alımları için ayrılırken, bu para ile 5628 sayılı kanuna göre, bir kuruluş ortaya çıkarılması öngörülmüşse de aynı yıl yapılan Tütün Ekicileri Kongresi'nde bunun gerçekleşmeyeceği belli olmuştu. Bu konuda tütün ekicilerinin Hükümetin ilgili kanunu değiştirmesini istemesi üzerine de Hükümet, bu kuruluşun bir anonim şirket ve banka şeklinde olmasını tasarlayıp Meclis'e Türk Tütün Ekicileri Bankası tasarısını sunmuştu. Daha sonra bu tasarının geri çekilmesi DP İzmir milletvekili Tarık Güreker tarafından Meclis'te soru konusu edilmiştir. Buna karşılık veren Devlet Vekili Fethi Çelikbaş, bu tasarının eksikliklerinin giderilerek tekrar Meclis'e sunulacağını dile getirmiş, buna karşılık Tarık Güreker ise 1943 yılından itibaren tütün üreticilerinin bir kuruluşa bağlı olması için yapılan çalışmalara değinilerek üreticilerin kendilerinden kesilen paraların kaderi hakkında hassas oldukları ve bu konu bir sonuca bağlanmaması nedeniyle muzdarip olduklarını dile getirmiş ve bu

⁶²⁵ T.C. Resmi Gazete, 13 Ocak 1954, Sayı 8606, s.7964.

⁶²⁶ BCA, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:78.492.4 (Türk Tütün Limited Şirketi'nin tasfiyesi).

tasarının geciktirilmeden getirilmesini istemiştir.⁶²⁷ Öte yandan tütüncülükle uğraşan çiftçilerin bu konuda paralarının gereksiz yere kesildiğine dair şikayetler de mevcuttur. Bu nedenle bu konunun bir an önce sonuçlandırılması istenmiştir.⁶²⁸

1956 yılında, tütüne prim verilmesinin düşünülmediği K/1051 sayılı kararın b bendine dayanılarak tütünün Milli Korunma Kanunu içine alınmayacağı belirtilmiştir.⁶²⁹ Aynı yıl Akçaabat Tütün Ekicileri Cemiyeti, çok büyük çabalarla üretilen tütünleri için İnhisarlar Umum Müdürlüğü tarafından 200-250 kuruş fiyat verilmesine karşılık buna 50 kuruş zam talep etmişse de, Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti tarafından, 1955 yılında ortalama fiyatın 277 kuruşa ulaştığı, K/1001 kararname ile ayrıca 25 kuruş prim verilmesi nedeniyle fiyatın 302 kuruşa ulaştığı cevabı verilmiştir.⁶³⁰ Akçaabat Tütün Ekicileri Cemiyeti ayrıca, tütün piyasasının mart ayında değil de şubat ayında açılmasını istemiş, 1948 yılında ortalama 245 kuruşa alınan tütünün 10 yıl sonra ancak 45 kuruş artması ve tütünün kilosunun 4 liraya yetişmesi nedeniyle mağdur oldukları yönünde bir başvuru yapmıştır. Buna karşılık Bakanlık tarafından, 1956 yılında yapılan fiyat ayarlamasının 1957 yılında da sürdürüleceği, ayrıca piyasanın 24.3.1958 tarihinde açılmasının uygun görüldüğü yönünde bir cevap verilmiştir.⁶³¹ Bafra tütüncüleri ise önce şikayet sonra memnuniyet telgrafları gönderirken⁶³², Düzce'den de tütün fiyatlarının arttırılmasına dair talepler gelmiştir. Ancak bu taleplere 1956 yılı ürünlerinin geçen yıla göre, daha kaliteli olması nedeniyle geçen yıl ortalama 191 kuruş olan fiyatların o yıl 300 kuruş civarında olduğu belirtilerek fiyatların daha da artmasının mümkün olmadığı yönünde olumsuz bir cevap verilmiştir.⁶³³

K/1066 sayılı kararla tömbeki⁶³⁴ ve Hasankeyf tütünleri⁶³⁵ dışındaki 1956 yılı mahsulü ekici tütünlerin satışında, ekiciye sattığı tütünlerin miktarına göre, kiloda 25 kuruş yardım yapılması kabul edilmiştir.⁶³⁶ Bu karardan sonra K/1068 sayılı kararla

⁶²⁷ TBMM TD, D:9, C:26, B:15, 9 Aralık 1953, s.85-87.

⁶²⁸ TBMM ZC, D:11, C:1, İ:26, 17 Ocak 1958, s.494-495.

⁶²⁹ TBMM ZC, D:10, C:14, İ:9, 28 Kasım 1956, s.173.

⁶³⁰ BCA, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:79.492.13 (Tütünle ilgili yazışmalar).

⁶³¹ BCA, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:79.496.4 (Tütünle ilgili yazışmalar).

⁶³² BCA, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:79.496.7 (Tütünle ilgili yazışmalar).

⁶³³ BCA, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:79.493.9 (Tütünle ilgili yazışmalar).

⁶³⁴ Tömbeki nargilede kullanılan tütün çeşididir. Bkz.: İncekara, **a.g.e.**, s.109.

⁶³⁵ Bu tütün çeşidi çiğneme ve pipoluk tütün, nikotin ve limon asidi üretiminde kullanılmaktadır. Bkz.: İncekara, **a.g.e.**, s.109.

⁶³⁶ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:145.108.1 (K/1066 sayılı karar).

ise 1956 yılı ürünü ekici tütünleri için açılacak satış piyasalarında İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün devlet adına piyasaları destekleyen tütün alımları yapması uygun görülmüştür.⁶³⁷ K/1137 sayılı kararla da 1957 yılı ekici tütünleri için aynı içerikte karar alınmıştır.⁶³⁸ Ayrıca her iki kararda da tütün satın alımlarında kullanılacak mali kaynaklara yer verilmiştir. K/1138 sayılı kararla, 1957 yılı ürünü ekici tütünlerinin satış piyasasında, tütünlerin satış fiyatları üzerinden ekiciye %15 oranında yardım yapılması uygun görülmüştür. Ancak tömbeki ve hasankeyf tütünlerine bu primler verilmeyecektir.⁶³⁹ Daha sonra Başvekalet'e başvuru yapan Tokat Erbaa'dan üreticiler bu yardım paralarını İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nden alamadıklarından bahisle zor duruma düştüklerini öne sürerken, Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti'nden verilen cevapta ilgililere gerekli işlemlerin yapılması için bilgi verildiği söylenmiştir.⁶⁴⁰ K/1147 sayılı karara göre, İnhisarlar Umum Müdürlüğü tarafından devlet adına satın alınıp hala destekleme stokunda bulunan 1955 yılı ürünü Trabzon ve Gerze tütünlerinin, bu müdürlük tarafından satın alınması uygun görülmüştür.⁶⁴¹

Tütün konusu Edirne ili üzerinde TBMM'de bir soru konusu olmuştu. Bu bağlamda Edirne ilinde Süloğlu ve Paşayığit gibi tütünle geçinen yerlerde düşük fiyatla alım yapılmasına ne zaman son verileceğine dair soruya Gümrük ve İnhisar Vekili Hadi Hüsman, alım fiyatlarının ürünün kalitesine ve iç ve dış pazar şartlarına göre belirlendiği cevabını vermiştir. Ancak soru sahibi Asım Eren, Milli Korunma Kanunu'na aykırı en küçük bir fiilde halka en ağır cezaların verildiğini, devletin ise 250 kuruşa aldığı ürünü 1.400 kuruşa satması nedeniyle, burada bir bozukluk olduğunu ileri sürmüştür. Tekrar söz alan Vekil, İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün görevinin tütün tekeli işletmek olduğunu, konunun Milli Korunma Kanunu'yla bir ilgisinin olmadığını söylemiştir.⁶⁴²

1956 yılı sonlarına gelindiğinde tütün satışlarının Milli Korunma Kanunu ve kâr hadleri haricinde olacağı beklenmekteydi.⁶⁴³ Bu kapsamda satışların, tütün piyasaları açılmadan anlaşma yoluyla yapıldığı ve piyasa açılmadan satışların yasak

⁶³⁷ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:145.109.1 (K/1068 sayılı karar).

⁶³⁸ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:148.4.20 (K/1137 sayılı karar).

⁶³⁹ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:148.5.2 (K/1138 sayılı karar).

⁶⁴⁰ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:79.498.18 (Tütünle ilgili yazışmalar).

⁶⁴¹ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:148.21.7 (K/1147 sayılı karar). Bu kararda ayrıca 2 sayfa ek görünmesine rağmen **BCA**'da rastlanılmamıştır.

⁶⁴² **TBMM ZC**, D:11, C:4, İ:77, 6 Haziran 1958, s.342-347.

⁶⁴³ "Tütün, Kâr Hadleri Dışında Bırakılacak", **Milliyet**, 9 Ekim 1956, s.1.

olduğu vurgulanmıştı.⁶⁴⁴ Tütünle ilgili Başvekil'e iletilen bir notta, 1955 ve 1956 yıllarında Hükümet tarafından 25 kuruş ödendiği, 1955 yılı ürünleri için ödenen 28.665.413 liralık miktarın, 1956 yılı için 28.577.144 lira olduğu belirtilmiştir. İhraç fiyatlarının artmaması için yapılan bu yardımın, tütüncülüğün daha çok el emeğiyle yapılması ve üretim masraflarının artması nedeniyle çoğaltılması düşünülmekteydi. Öte yandan 1955 ve 1956 yılı için niteliğine bakılmadan yapılan yardımın, düşük kalitede tütün yetiştirilmesine neden olacağı bunu önlemek için de kilo başına değil de niteliğe göre ödeme yapılmasının daha önce kararlaştırıldığına değinilmişti. 1958 ocak ve devam eden aylarda açılacak piyasada 1957 yılı ürünlerinin 120 milyon kilo ve ortalama fiyatının da 290 kuruş olacağı dile getirilmişti. Yardımın, kilo başına 25 kuruş olarak yapılması durumunda ise 30 milyonu bulacağı belirtilmişti. Diğer yandan niteliğe göre ödeme yapılırsa ödenecek yardım tutarının daha fazla olacağı kaydedilirken, Vekalet'in %20 oranında bir zam yapılması yönünde bir görüşü bulunmaktaydı.⁶⁴⁵

Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsman, Başvekil'e verdiği bilgide, 1957 yılı satışlarında ortalama fiyatın 273,3 kuruş olduğunu, yaklaşık 61,5 milyon kilo tütünün satışının gerçekleştiğini, satılmamış 15 milyon kilo tütün kaldığını ve gezdiği yerlerden memnuniyet bildirildiğini aktarmıştı.⁶⁴⁶ Sonraki dönemde 1958 yılı için, Gavurköy Tütün Çiftçileri temsilcisi ve İzmir Seydiköy Tütün Ekicilerini Koruma Cemiyeti Başkanı tarafından günün şartlarına uygun bir fiyat talep edilmiştir.⁶⁴⁷

4 Ağustos 1958 tarihinde yürürlüğe girmesi kabul edilen K/1173 sayılı kararlar K/1066 ve K/1138 sayılı kararlar kaldırılmıştır.⁶⁴⁸ K/1189 sayılı kararlar 1957 yılı ve daha önceki yılların ürünü Ege menşeli tütünlerin ihracatında ödenen kambiyo satış priminden 95 ile 140 kuruş arasında kesinti yapılmasına karar verilmiştir. Kesinti yapılacak tutar, Ticaret Vekaleti tarafından tütünlerin satış fiyatlarına göre belirlenecektir. Bu primler ihracata aracılık eden yetkili bankalar tarafından döviz satın alımında tahsil edilecek olup Milli Korunma Kanunu'nun yirmi yedinci maddesine göre, Ziraat Bankası'nda kurulmuş olan fon hesabına alacaklandırılarak Merkez Bankası'nda kurulacak özel bir hesaba yatırılacaktır. Bu hesapta biriken

⁶⁴⁴ "Piyasa Açılmadan Tütün Satışı Yasak", **Milliyet**, 24 Kasım 1956, s.3.

⁶⁴⁵ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:2.16.6.1 (Tütünle ilgili yazışmalar).

⁶⁴⁶ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:79.495.2 (Tütünle ilgili yazışmalar).

⁶⁴⁷ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:79.498.15 (Tütünle ilgili yazışmalar).

⁶⁴⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 4 Ağustos 1958, Sayı 9972, s.19897.

tutarım, İktisadi Koordinasyon Heyeti'nin belirleyeceği şekilde kullanılması uygun görülmüştür.⁶⁴⁹ K/1204 sayılı kararla 1958 yılı ürünü ekici tütünleri için İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün devlet adına piyasaları destekleme amacıyla tütün alımları yapmasına karar verilmiştir.⁶⁵⁰ K/1138 sayılı karara göre, 1957 yılı tütünlerinin satışında ekicilere %15 oranında yardım yapılmıştı. K/1173 sayılı kararla da K/1138 sayılı karar kaldırılmıştı. 5 Mart 1959 tarihinde yürürlüğe giren K/1210 sayılı karara göre, K/1173 sayılı kararın yürürlüğe girmesinden sonra satılmış ve satılacak olan 1957 yılı ürünü tütünlerin hepsine %15 oranında yardım yapılması uygun görülmüştür.⁶⁵¹

K/1224 sayılı kararla İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne özellikleri nedeniyle ihraç edilemeyen ve tüccar elinde bulunan yaklaşık 4 milyon kilo Karadeniz, Marmara ve Ege bölgeleri 1955 yılı ve önceki yılların ürünü tütünlerden üretimde kullanılmaya elverişli olanları satın alma yetkisi verilmiştir. Bu ürünlerin satın alma fiyatları Tütüncüler Federasyonunun görüşü alınarak görevlendirilecek uzmanlarca İnhisarlar Umum Müdürlüğü tarafından belirlenecektir.⁶⁵²

K/1236 sayılı kararla ise tüccarın talep ve istekleri üzerine 1956-1957 ürünü tütün satın almak ve bu tütünleri ihraç etmekle İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün görevlendirildiği belirtilmiştir. Bu karara göre, İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne satın alma tutarı üzerinden %2,5 oranında hizmet ücreti ödenecek, satın alınacak tütünlerin idareye maliyeti ile ihraç farkları arasında olabilecek zarar Milli Korunma fonundan karşılanacaktır. Bu karardaki işler için Merkez Bankası tarafından Müdürlük için ilk olarak 10 milyon lira sağlanması uygun bulunmuştur.⁶⁵³

K/1267 sayılı kararla K/1236 sayılı tüccardan satın alınacak 1956-1957 ürünleri tütünlerin satın alınmasında İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne verilen yetkiye dair bazı hükümler getirilmiştir. Bu tütünlerin alımında Müdürlük, tütünlerin karşılığında tüccarın bankalardan almış oldukları devralma, kalan para ihtiyacını karşılama ve tütünlerin ihracı sağlamak için gerektiğinde bu tütünlerle kendi

⁶⁴⁹ T.C. Resmi Gazete, 27 Ekim 1958, Sayı 10043, s.20432.

⁶⁵⁰ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:151.72.11 (K/1204 sayılı karar).

⁶⁵¹ T.C. Resmi Gazete, 5 Mart 1959, Sayı 10151, s.21240.

⁶⁵² BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:152.29.20 (K/1224 sayılı karar).

⁶⁵³ T.C. Resmi Gazete, 15 Ağustos 1959, Sayı 10280, s.22372/a.

stokunda bulunan tütünleri maliyetleriyle değiştirme yetkilerine sahiptir.⁶⁵⁴ Bunun yanında ihracatçılara 1957 ve önceki yıllara ait Marmara ve Karadeniz tütünleri için bir dolar için 210 kuruş, Ege tütünleri için 100 kuruş kambiyo satış primi ödenmesine karar verilmiştir.⁶⁵⁵

1957 yılındaki Bergama tütün piyasasında ise bazı olaylar yaşanmıştır. Burada açılan piyasada sadece İnhisarlar Umum Müdürlüğü alım gerçekleştirilmiş ancak üreticilere herhangi bir fiyat verilmemesi üzerine toplanan üreticiler Tekel binasının bahçesine alınmadığından bir izdiham oluşmuş, polis ve jandarma ekicileri palaska ve sopalarla dağıtmıştır. Bu durumun üreticide nefret ve paniğe neden olduğu kaydedilirken, Bakanlık tarafından olay yerinde hemen önlemler alınarak sorun giderilmiştir.⁶⁵⁶

K/1268 sayılı kararla 1958 yılı ürünü tütünlerin ihracında İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne ve ihracatçı tüccara ihraç edecekleri tütün için üretim bölgelerine göre yardım yapılması uygun görülmüştür. Bu yardımlar K/1189 sayılı kararla Merkez Bankası'nda kurulmuş özel hesaptan karşılanacak olup yapılacak yardımlar, kambiyo alış primi dahil olmak üzere ihraç edilecek tütünün Türk parası ile tutarının Ege bölgesi tütünlerinde %15, Marmara ve Karadeniz bölgeleri tütünlerinde %30 oranında olacaktır. Ayrıca bu yardımlar bu kararın yayımlanması ile 15 Haziran 1960 tarihleri arasında uygulanacaktır.⁶⁵⁷ K/1269 sayılı kararla 1959 yılı ekici tütünleri satış piyasalarında İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün devlet adına piyasaları desteklemek amacıyla tütün alımları yapılması kabul edilmiştir.⁶⁵⁸ Ayrıca K/1277 sayılı kararla 1959 mahsulü Hasankeyf tütünlerinin ihracatından gelen dövizlere, bir dolar için 340 kuruş ödenmesi uygun görülmüştür.⁶⁵⁹ Bu kararların yanında yayımlanan bir sirkülerle ekici tütünleri satış piyasaları açılana kadar 1959 yılı ürünü ekici tütünlerinin, satılması ve satın alınması kısıtlanmış, buna aykırı davrananların kovuşturmaya uğrayacağı bildirilmiştir.⁶⁶⁰ 17 Mart 1959 tarihinde ise, Samsun Tütün

⁶⁵⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 16 Şubat 1960, Sayı 10433, s.642/a.

⁶⁵⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Ekim 1958, Sayı 10044, s.20440.

⁶⁵⁶ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:79.493.3 (Bergama tütün piyasasında yaşananlar).

⁶⁵⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 16 Şubat 1960, Sayı 10433, s.642/a. Daha sonra 27 Haziran 1960 tarihinde bu seneye ait ürünün tamamı bitene kadar yardımların sürmesine karar verilmiştir. Bununla ilgili olarak Bkz.: **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:155.4.13 (5/76 sayılı kararname).

⁶⁵⁸ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:154.79.1 (K/1269 sayılı karar).

⁶⁵⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 16 Mayıs 1960, Sayı 10506, s.1372.

⁶⁶⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 13 Eylül 1959, Sayı 10310, s.22582.

Ekicileri Birliği tarafından tütün fiyatlarının ayarlanması nedeniyle memnuniyet bildiren telgraf çekilmiştir.⁶⁶¹

1.2.4.4. Pamuk

Pamuk, genel olarak 0,5-1,5 metre boyunda, ucunda kozalar şeklinde çiçekleri olan ve açtıktan sonra saf pamuk elyafı veren bir tarım ürünüdür. Amerika ve Asya cinsi olan pamuğun Türkiye’de gossypium herbaceum cinsi yetişmektedir. Pamuk üretimi zor, iklim koşullarına bağlı bir üründür. Pamuğun yetişmesi için yıllık ortalama sıcaklığın 20-30 derece arasında olması lazımdır. Öte yandan pamuk verimi hava koşulları, toprağın yapısı ve pamuk cinsine bağlı olmakla birlikte sulama, gübre ve makineli tarım da önemlidir.⁶⁶² Dünya’daki pamuk üretiminin büyük kısmının mensucat fabrikalarına hammadde olarak ayrıldığı söylenebilir. Ayrıca pamuğa ihtiyaç duyan otomotiv sanayi gibi farklı üretim alanları da bulunmaktadır. Bununla birlikte pamuk yerine geçen yapay elyafın bulunması ve kullanım alanının genişlemeye başlaması pamuk tüketimini azaltmaya başlamıştır.⁶⁶³

Pamuk üretimi ve pamuklu mensucat sanayii Türkiye’de devamlı gelişim halindedir. Cumhuriyet’ten önce çok az sayıdaki mensucat fabrikası ile geniş el dokumacılığı mevcut iken, Cumhuriyet’ten sonra mensucat sanayii geliştirilmiştir.⁶⁶⁴ 1950 yılı öncesinde pamuk ipliği ve pamuklu mensucat ithalatı, ülke ihtiyacının yarısından çoğu için yapılmaktayken, 1950 sonrasında gelişen pamuk ipliği ve pamuklu mensucat sanayii ile hemen hemen bu alanda ithalat yapılmamaya başlanmıştır.⁶⁶⁵

Pamuk, uluslararası ticarete önemli bir tarım ürünü olduğu için hükümetler bu madde üzerinde zaman zaman çeşitli önlemler almıştır.⁶⁶⁶ Ayrıca 1939 yılında pamuk ticaretini düzenlemek, pamuk üreten ülkeleri bilgilendirmek, yeni üretim yöntemlerini tanıtmak, alıcı ülkeleri dünya pamukları ve bunların fiyatları hakkında

⁶⁶¹ BCA, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:123.790.5 (Tütünle ilgili yazışmalar).

⁶⁶² Haluk Cillov, **Dünyada ve Türkiyede Pamuk**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Mecmuası Ayrı Basıları:3, 1959, s.2-6.

⁶⁶³ A.e., s.11-13.

⁶⁶⁴ A.e., s.40.

⁶⁶⁵ A.e., s.36.

⁶⁶⁶ A.e., s.21. Bu dönemde 1951 yılında ortalama pamuk fiyatları kilosu ABD’de 219,58, Mısır’da 505,34, Brezilya’da 312,17, Hindistan’da 118,14, Meksika’da 191,76, Pakistan’da 243,65, Peru’da 180,76 ve Türkiye’de 374,10 kuruş olurken 1955 yılında ise ABD’de 220,53, Mısır’da 507,38, Brezilya’da 273,54, Hindistan’da 124,08, Meksika’da 151,43, Pakistan’da 152,56, Peru’da 130,76 ve Türkiye’de 305,52 kuruş olmuştur. Bkz.: Cillov, **Dünyada ve Türkiyede Pamuk**, s.21.

bilgilendirmek üzere Beynelmillel Pamuk İstişare Komitesi (International Cotton Advisory Committee) kurulmuştur.⁶⁶⁷ Türkiye’de ise pamukla ilgili öncelikle 1934 yılında Merinos Koyunları Yetiştirilmesi ve Islah Edilmiş Pamuk Tohumu Üretilmesi Hakkında Kanun, 1936 yılında Pamuk Islahı Kanunu çıkarılmıştı. Bunlardan önce de 3 Haziran 1933 tarih ve 2262 sayılı kanun ile sanayi ve bankacılık işleriyle ilgilenmek ve merkezi Ankara’da olmak üzere Sümerbank kurulmuştu.⁶⁶⁸

Türkiye’de pamuk tarımına elverişli yerlerin başında Ege’de Büyük Menderes, Küçük Menderes, Gediz ovaları; Adana’da Çukurova ve Iğdır ovası gelmektedir.⁶⁶⁹ Nitekim Ege ve Çukurova’daki üretim, toplam üretimin yaklaşık %85’ini oluşturmaktadır. Özellikle modern yöntemlerin kullanımının artmasıyla pamuk veriminde önemli artışlar gerçekleşmiştir.⁶⁷⁰

Tablo 1.22: Pamuk Üretimi ve Dış Ticaretinin Yıllık Miktarı

	Ekilen Hektar	Üretim	Randıman	Genel İhracata Oranı
1950	448.459	118.377	264	% 26,5
1951	641.800	150.000	234	%24,5
1952	675.000	165.000	244	% 19,0
1953	604.700	139.000	230	% 19,9
1954	581.750	142.000	244	% 15,6
1955	625.000	157.000	251	% 14,6
1956	637.000	165.000	259	%8,6
1957	625.000	135.000	216	% 12,0
1958	631.000	180.000	285	%9,0
1959	624.000	195.000	312	% 14,9
1960	621.000	175.500	282	% 14,3

Kaynak: Ziraî İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.6; İhracatla İlgili Meseleler, s.16; Cillov, **Tütünün Önemi ve Gelişme İmkanları**, s.24-25; Cillov, **Dünyada ve Türkiyede Pamuk**, s.33, 39.

⁶⁶⁷ Cillov, **Dünyada ve Türkiyede Pamuk**, s.23.

⁶⁶⁸ DP döneminde pamuk sanayiine dair Bkz.: **Türkiye’de Pamuk İpliği ve Pamuklu Mensucat Sanayii**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1958.

⁶⁶⁹ Cillov, **Dünyada ve Türkiyede Pamuk**, s.23-25.

⁶⁷⁰ **İhracatla İlgili Meseleler**, s.15.

Bu dönemde randıman artışı olsa da istenilen düzeyde gerçekleşmemiş, üretimdeki artışlar daha çok ekim alanının genişlemesine bağlı şekilde yaşanmıştır.⁶⁷¹ Pamuk, Türkiye’de en önemli ihracat maddelerinden biri döviz kaynağı olmakla beraber⁶⁷² zaman içerisinde pamuk ihracatında görülen azalma esas olarak bu maddenin yurtiçinde sanayide kullanılmasından kaynaklanmakta, dokuma sanayiinin gelişmesiyle üretilen pamukların ortalama 100 bin tonu pamuk ipliği ve pamuklu mensucat sanayiinde değerlendirilmektedir.⁶⁷³ Türkiye’de pamuk üretimi, zirai açıdan büyük önem taşımakta olup özellikle 1950-1954 yılları arasında zirai üretimin yükselmesinde %50’ye yakın katkısı bulunmaktadır.⁶⁷⁴

1950 yılından önce Milli Korunma Kanunu’na dayanılarak pamukla ilgili K/84, K/87, K/95, K/127, K/190, K/195, K/229, K/279, K/444, K/450, K/469, K/582, K/606, K/612, K/717, K/741, K/746 ve K/788 sayılı kararlar uygulanmıştır. K/87 sayılı karar pamuk satın alınmasına ilgilirken, K/127, K/195, K/229, K/450, K/469, K/582 ve K/606 sayılı kararlar pamukların beyana bağlı tutulup el konulması hakkındadır. Ek olarak K/717 ve K/741 sayılı kararlar, TMO’nun Sümerbank’tan satın aldığı pamukluların satışıyla ilgili olmuştur. K/84 sayılı karar çuval, kanaviçe ve sicim alımıyla ilgilidir. K/95, K/190, K/279, K/444 ve K/612 sayılı kararlarla ise pamuk iplikleri ve pamuklu dokumaların dağıtımını ve satışına dair hükümler getirilmiş, K/746 ve K/788 sayılı kararlarla da bunlar kaldırılmıştır.⁶⁷⁵

Türkiye’de en önemli pamuk borsaları Adana ve İzmir’de bulunmakta olup buralarda pamuk ticareti yapılmaktadır. Türkiye’de pamuk fiyatları Milli Korunma Kanunu’na kadar piyasa şartlarına göre belirlenmiştir. Ancak pamuk fiyatlarındaki yükselmeler nedeniyle pamuk, İkinci Dünya Savaşı yıllarında azami satış fiyatı belirlenen ürünlerden biri olmuştur. Savaş döneminden sonra pamuk fiyatları serbest bırakılmıştır.⁶⁷⁶ 1950’li yıllarda yine Milli Korunma Kanunu’na başvurularak pamuk fiyatlarında düzenlemeler yapılmıştır.⁶⁷⁷

---

⁶⁷¹ Cillov, **Dünyada ve Türkiyede Pamuk**, s.34.

⁶⁷² **A.e.**, s.38-39.

⁶⁷³ **İhracatla İlgili Meseleler**, s.16.

⁶⁷⁴ Cillov, **Dünyada ve Türkiyede Pamuk**, s.34.

⁶⁷⁵ Özbil, **a.g.e.**, s.312-322; K/606, K/612, K/717, K/741, K/746 ve K/788 sayılı kararlar için Bkz.: **Ek.2.**

⁶⁷⁶ Cillov, **Dünyada ve Türkiyede Pamuk**, s.41, 44.

⁶⁷⁷ Bu dönemde Türkiye’deki pamuk fiyatları için Bkz.: Haluk Cillov, **Dünyada ve Türkiyede Pamuk**, s.45.

1950 yılında Sümerbank'ın pamuklu fiyatlarını arttırmasına eleştiriler getirilerek bir devlet kuruluşunun nedensiz olarak fiyat yükseltmesinin kabul edilemeyeceği, bu yüzden ucuz stokların zamlı birlikte fazla fiyatlarla alımın ortaya çıkacağı, bu kararın diğer fiyatlara da etki edeceği ileri sürülmüş, Sümerbank'ın bu kararıyla ülkede “*ihlikar ve pahalılığa geniş bir yol açıldığı*” dile getirilmiştir.⁶⁷⁸ 20 Ekim 1950 tarihinde yayımlanan İktisat ve Ticaret Vekaleti tebliğiyle daha önce 7181 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan tebliğle belirlenen yurtiçindeki fabrikalarda üretilen pamuk iplikleri satış fiyatlarının, 20 Ekim 1950 tarihi itibariyle serbest bırakılması uygun görülmüştür.⁶⁷⁹ Bu dönemde pamuk bulunamaması nedeniyle üç mensucat fabrikası çalışmalarını durdurmuş, hatta bunların sahiplerinden biri Hükümetin pamuk politikası nedeniyle bu duruma düştüklerini ileri sürmüştür.⁶⁸⁰

K/836 sayılı kararla Ziraat Bankası’ndan sağlanan İzmir ve Çukurova Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerine satın alınıp stok yaptırılan pamukların rayiç fiyatıyla Sümerbank’a devredilmesine karar verilmiştir. Serbest pamuk ihracatının ülke sanayisini hammaddeden mahrum bırakmaması için Hükümet tarafından Milli Korunma Kanunu’nun yirmi altıncı maddesi uyarınca İktisat ve Ticaret Vekaleti’ne verdiği yetki ve bu vekaletin emriyle 1950-1951 yılı ürünlerinden İzmir ve Çukurova Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerine alınıp stok yaptırılan pamuklar rayiç fiyatla Sümerbank’a devredilmiştir. Rayiç fiyatla ile maliyet fiyatları arasındaki fark, Milli Korunma Kanunu’nun kırk üçüncü maddesinde gösterilen sermayeden karşılanacaktır.⁶⁸¹ Bu karara göre, Çukurova Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliği’nden Sümerbank’a 796.313 kilo pamuk 31 Ağustos 1951 tarihine kadar devredilmiştir. İzmir Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliği’nde ise ağustos ayı içinde devir işlemlerine başlanmış olup 120 ton kadar devredilecek miktar kalmıştır. Ayrıca 1.197.282 kiloluk miktar aktarılmıştır.⁶⁸²

K/837 sayılı kararla da Halk Bankası tarafından daha önce satın alınmış olup elinde bulunan pamuk ipliklerinin rayiç fiyatla Sümerbank’a devredilmesi uygun görülmüştür. Pamuğun serbest olarak ihracına izin verilmesi sebebiyle pamuk

⁶⁷⁸ “Sümerbank Pamuklu Fiyatlarını Yükseltiyor Mu”, **Milliyet**, 1 Ekim 1950, s.1, 5.

⁶⁷⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 20 Ekim 1950, Sayı 7636, s.19225.

⁶⁸⁰ “Dün de Üç Fabrika Kapatma Kararı Verdi”, **Akşam**, 22 Şubat 1951, s.1, 2. Bu fabrikalar Karadeniz mensucat, Nurullah Narin ve Topkapı İğler mensucat fabrikalarıdır.

⁶⁸¹ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Temmuz 1951, Sayı 7869, s.1697.

⁶⁸² **TBMM TD**, D:9, C:12, B:23, 7 Ocak 1952, s.25-26.

iplikleri fiyatlarında meydana gelebilecek artışlar sonucunda dokumacı küçük sanat kooperatifleriyle sanayicilerin zor duruma düşmemesi için ihtiyaçları olan pamuk ipliklerini temin etmek amacıyla Halk Bankası tarafından daha önce satın alınmış olup elinde bulunan pamuk iplikleri rayiç fiyatla Sümerbank'a devredilmiştir. Rayiç fiyatla ile maliyet fiyatları arasındaki fark, Milli Korunma Kanunu'nun kırk üçüncü maddesinde gösterilen sermayeden karşılanacaktır.⁶⁸³ Daha sonra kabul edilen K/843 sayılı kararla, K/837 sayılı kararın ikinci maddesi değiştirilmiştir. Buna göre rayiç fiyat ile maliyet fiyatları arasındaki fark, Milli Korunma sermayesi yerine Milli Korunma Kanunu'nun yirmi yedinci maddesine göre oluşturulan fondan karşılanacaktır.⁶⁸⁴ Bu karara göre, Halk Bankası tarafından Sümerbank'a 1.8.1951 tarihinde 89.084 paket muhtelif iplik ve 100.873.770 kilo iplik devredilmiştir. Buna göre kararın uygulanmasına esas maliyet 4.072.982,34 lira ve rayiç fiyatı 3.604.912,45 lira olup 468.069,89 liralık zarar oluşmuştur. Oluşan bu fark Milli Korunma fonundan ödenmiştir.⁶⁸⁵

İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından yürütülmesi kabul edilen K/857 sayılı kararla pamuk fiyatlarının dünya pamuk fiyatlarıyla uyumlu bir düzeyde kalmasını sağlamak amaçlanmıştır. Buna göre pamuk aleyhinde zaman zaman görülen spekülâtif hareketleri önlemek, dünya pazarlarında eşdeğer pamukların fiyatlarının takip edilerek piyasalarda buna eşit düzeyde fiyatları üreticiye kadar yansıtmak ve dünya piyasaları ile iç piyasaların uyumunu sağlamak amacıyla Milli Korunma Kanunu'nun altıncı, yirmi altıncı, kırk üçüncü ve kırk dördüncü maddelerine dayanılarak bu karar alınmıştır. Bunu düzenleme işiyle İzmir ve Çukurova Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri, kredi yönüyle ise Ziraat Bankası görevlendirilmiştir. Iğdır bölgesi ile Doğu illerindeki pamuklar Çukurova; Antalya, Sakarya ve diğer bölgelerdeki pamuklar İzmir Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'nin görev sınırları içinde düzenlenmiştir. Bu birliklerin bu iş için gerekli krediyi Ziraat Bankası'ndan talep etmeleri, Ziraat Bankası'nın da talep edilen krediyi sağlaması uygun görülmüştür. Adı geçen birlikler müdahale şeklinde piyasayı düzenleme için yaptıkları işler ve o güne kadar bu amaçla yapılan işlerin masrafları çıkarıldıktan sonra kalan miktarı, krediye karşılık olarak Ziraat Bankası'na yatıracaklardır. Ayrıca

⁶⁸³ T.C. Resmi Gazete, 27 Temmuz 1951, Sayı 7869, s.1697.

⁶⁸⁴ T.C. Resmi Gazete, 9 Kasım 1951, Sayı 7952, s.2229.

⁶⁸⁵ TBMM TD, D:9, C:12, B:23, 7 Ocak 1952, s.25-26.

bu hesabın tasfiyesi sonucu oluşacak kâr veya zarar Milli Korunma hesabına ait olacaktır.⁶⁸⁶ Bu karara dayanılarak 1 Nisan 1952 tarihi itibarıyla İzmir Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliği tarafından kilosu ortalama 345 kuruştan 4.292 ton, 336 kuruştan 389 ton, 226 kuruştan 80 ton, 200 kuruştan 49 ton olmak üzere toplam 4.810 ton; Çukurova Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliği tarafından da kilosu ortalama 290 kuruştan 8.022 ton, 240 kuruştan 799 ton, 200 kuruştan 263 ton olmak üzere toplam 9.084 ton pamuk alımı yapılmıştır. Ayrıca Çukurova Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliği tarafından 290 kuruşa alınan pamuklardan 50 tonu 286 kuruştan, 240 kuruştan alınan pamuklardan ise 20 tonu 216 kuruştan satılmıştır.⁶⁸⁷ O sırada Ziraat Bankası Genel Müdürü Adana’da yaptığı açıklamada ülkede pamuk fiyatlarının düşme eğiliminde olduğunu, dış piyasalara satış yapılamadığı konusunun ele alınarak müdahale ve tanzim alımları için birliklere yetki verildiğini söylemiştir.⁶⁸⁸

K/872 sayılı karara göre, K/857 sayılı kararla görevlendirilen İzmir ve Çukurova Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin, fiili olarak müdahale ve düzenleme görevine başladıkları 26 Aralık 1951 tarihi itibarıyla ellerinde bulunan 1951 yılı ürünü pamuklar bu tarihteki düzenleme alım fiyatları adı geçen Birliklerin ortakları tarafından teslim edilen pamuklar ise teslim tarihlerindeki düzenleme alım fiyatları üzerinden, bu amaçla açılmış bulunan hesaplara aktarılacaktır.⁶⁸⁹

K/910 sayılı kararla ise ithalata dair bir karar alınarak yurtiçindeki pamuklu dokuma piyasasını rahatlatmak için Milli Korunma Kanunu’nun yirmi altıncı maddesi uyarınca dışardan 20 milyon liralık pamuklu dokuma ithaline karar verilmiştir. Bu ithalat işiyle Milli Korunma Kanunu’nun altıncı maddesine dayanılarak Sümerbank görevlendirilmiştir. Sümerbank pamuklu dokumaların getirileceği ülkeyi, bu pamukluların türünü ve miktarını, ithalatın zamanını ve şeklini, yurtiçinde satış yöntemini ticari usuller içerisinde kendisi belirleyecektir. Bu mallar için gerekli döviz işlemleri İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından tercihen

---

⁶⁸⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 23 Şubat 1952, Sayı 8042, s.2833.

⁶⁸⁷ **TBMM TD**, D:9, C:14, B:60, 14 Nisan 1952, s.392-393. Diğer yandan Milli Korunma Kanunu’na göre oluşturulan pamuk fonunun, pamuk fiyatlarının 4 lira düzeyinde olduğu zamanda elinde bulunan 200.557 kilo pamuğu ortalama 140 kuruştan satarak tasfiye edilmesine 1954 yılı bütçe görüşmelerinde eleştiriler getirilmiştir. Bkz.: **TBMM ZC**, D:9, C:28, İ:45, 18 Şubat 1954, s.543.

⁶⁸⁸ “Pamuk Piyasasını Koruma Tedbirleri”, **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1952, s.3.

⁶⁸⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 6 Ekim 1952, Sayı 8225, s.4630.

yapılacaktır. Ayrıca 20 milyon liralık miktar, Sümerbank'ın teklifiyle ve ihtiyaca göre, İşletme Vekaleti tarafından arttırılıp azaltılabilecektir.⁶⁹⁰

K/999 kararları ise Hükümetle Fransız Hükümeti arasında yapılan 4 Aralık 1954 tarihli protokol hükümleri uyarınca Tarış ve Antbirlik'in Fransa'ya sattığı 13.000 ton ortak malı mahliç pamukların, İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından belirlenecek teslim döneminde vasati pondere borsa rayiç fiyatına eklenecek fon masraflarıyla oluşan iç piyasa fiyatıyla ihraç fiyatı arasındaki farkın gelecekte oluşacak Milli Korunma olanaklarıyla ödenmek üzere Ziraat Bankası tarafından adı geçen Birliklere borç olarak verilmesine karar verilmiştir. Ayrıca bu kararı yürütmekle İktisat ve Ticaret Vekili görevlendirilmiştir.⁶⁹¹

18 Ocak 1955 tarihinde ise üretim için geçici olarak yurtdışına gönderilmek amacıyla 1954 yılında yerli fabrikalardan sağlanan ve nitelik olarak kaput bezi standart ölçüleri dışında olan ham pamuklu bezlerle ilgili tebliğ yayımlanmıştır. Buna göre bu bezler hakkında Vekalet tarafından gerekli izinlerin verilmesi için bu mallara sahip olanların, 22 Ocak 1955 tarihine kadar beyanname hazırlamalarına karar verilmiştir. Bu beyannamelerde malların türü, mablağları, bulunduğu yer, alındığı fabrika ve ihraç edileceği ülke yazılı olacaktır. Ayrıca beyanname vermeyenlerin başvuruları değerlendirilmeyecektir.⁶⁹²

İktisat ve Ticaret Vekili'nin yürütmekle yetkilendirildiği K/1000 sayılı kararları ise İzmir ve Çukurova Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri belirlenen fiyatlarla pamuk, çekirdeksiz kuru üzüm ve incir müdahale alımları yapmakla görevlendirilmiştir. Bu amaçla adı geçen Birlikler için Ziraat Bankası'nda 100 milyon liralık kredi açılacaktır. İç Anadolu bölgesi ve doğu illerindeki pamukların alımı Çukurova; Antalya, Sakarya ve diğer bölgelerdeki pamukların alımı ise İzmir Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'nin yetkisine verilmiştir. Birliklerin bu karara dayanarak yapacağı işlerden oluşacak masraflar, satış bedellerinden çıkarıldıktan sonra kalan tutar krediler karşılığında Ziraat Bankası'na yatırılacaktır. Bu hesabın tasfiyesi sonucu oluşabilecek kâr ve zarar Milli Korunma hesaplarına aktarılacaktır.⁶⁹³

⁶⁹⁰ T.C. Resmi Gazete, 21 Ekim 1953, Sayı 8539, s.7417.

⁶⁹¹ T.C. Resmi Gazete, 31 Aralık 1955, Sayı 9195, s.13302.

⁶⁹² T.C. Resmi Gazete, 13 Ocak 1955, Sayı 8907, s.10910.

⁶⁹³ T.C. Resmi Gazete, 31 Aralık 1955, Sayı 9195, s.13302.

K/1042 sayılı kararlarla kuru üzüm, kuru incir ve pamuk için müdahale alımlarında bulunmak üzere İzmir Üzüm, İncir, Pamuk ve Çukurova Pamuk Tarım Satışları Kooperatifleri Birlikleri görevlendirilmiştir. Bu karara göre, 9 numara kuru üzümün kilosu 90, A-6 numara kuru incir 60, incir hurdası 30, Ege Akala⁶⁹⁴ I-A preseli pamuk 290, Çukurova Akala I-A preseli pamuk 280 kuruş düzeyinden aşağı düşürülmeyecektir. Satın almalar için bu birlikler adına Ziraat Bankası'nda 500 milyon liraya kadar kredi açılacaktır. Iğdır ve Antalya bölgeleriyle doğu illerindeki pamukların alımı Çukurova; Sakarya ve diğer bölgelerdeki pamukların alımı ise İzmir birliğinin yetkileri içerisindedir. Birliklerin bu karar göre yapacakları işlerden oluşacak giderleri satışlardan düşüldükten sonra krediler karşılığında Ziraat Bankası'na yatırılması, bu hesabın tasfiyesinde oluşacak kâr ve zararın Milli Korunma hesaplarına aktarılması öngörülmüştür.⁶⁹⁵ Bu süreçte ortaya çıkan önemli bir gelişme ise pamuklara hastalık gelmesi ve bunun bazı yerlerde çok ciddi hasarlara neden olmasıdır.⁶⁹⁶

1956 yılında hazırlanan kanun tasarısıyla Türkiye ile ABD arasında yapılan anlaşmaya göre, ithal edilen pamuk yağlarının muaf edilmesi düşünülmüştür. K/784 sayılı kararlarla her çeşit bitkisel yağla ilgili alım, satım, ithalat ve ihracatını yapmakla TMO görevlendirilmiştir. İthal edilen ve edilecek pamuk yağlarının fiyatının ortalama gümrük giriş vergisi ve diğer vergi, resim, harçlarla 290 kuruş olacak, ayrıca nakliye ve depolama bedelleri de düşünüldüğünde maliyet fiyatları yükselecekti. O anda aynı düzeydeki pamuk yağları ise 235 kuruştı. Buna göre ithal pamuk yağları her türlü vergi, resim ve harçtan muaf olmazsa piyasada tanzim satış imkanı kalkacak ve TMO büyük zararlar uğrayacaktı. Bu zarar da Milli Korunma fonundan ödenecek yani Hazine zarara uğrayacaktı.⁶⁹⁷

K/1107 sayılı kararlarla aynı birliklere yine aynı şartlarla 1957-1958 üretim yılı için görevlendirme yapılmıştır. Birliklere tekrar 500 milyon lira kredi verilmiş olup

---

⁶⁹⁴ Türkiye'de 1927 yılından sonra ABD'den getirilen pamukların üretimi konusunda yapılan araştırmalar sonrası Çukurova için Cleveland, Ege için Akala türü seçilerek üretime başlanmıştır. 1940'lı yıllarda Akala türü pamuğun üretimi tüm Türkiye'de yaygınlaşmıştır. Bu pamuk türü adını Meksika'nın Acala köyünden almaktadır. 1950'li yıllarda Türkiye'de üretilen pamuğun %90'ı Akala, %10'u ise yerli pamuktur. Bkz.: Cillov, **Dünyada ve Türkiyede Pamuk**, s.26-28.

⁶⁹⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Eylül 1956, Sayı 9419, s.15653-15654.

⁶⁹⁶ "Pamuk Tarlalarını Mahveden Yeni Bir Hastalık Türedi: Dikenli Kurt", **Akşam**, 1 Eylül 1955, s.1, 2.

⁶⁹⁷ **TBMM ZC**, D:10, C:19, 64.İnikata ek S. Sayısı: 169, s.1.

ürünlerin fiyatları arttırılarak 9 numara kuru üzüm kilosunun 110, A-6 numara kuru incirin 75, incir hurdasının 35, Ege Akala I-A preseli pamuğun 350, Çukurova Akala I-A preseli pamuğun 340 kuruş düzeyinden aşağı düşürülmemesi uygun görülmüştür.⁶⁹⁸ Daha sonra çıkarılan K/1110 sayılı kararla Ege Akala I-A preseli pamuğun fiyatı 380, Çukurova Akala I-A preseli pamuğun ise 365 kuruş olarak yenilenmiştir.⁶⁹⁹

K/1047 sayılı kararla pamuk üretim maliyetlerini karşılayacak düzeyde belirlenen müdahale alım fiyatları ile dış fiyatlar arasındaki farkı telafi etmek ve pamuk ihracatının dış pazarlardaki rekabete uyumunu sağlamak için 1956-1957 ihraç döneminde pamuğun; serbest döviz, sterlin ve Avrupa Tediye Birliği (EPU) paraları karşılığı ihracında belli oranda fiyat farkı ödenmesi kabul edilmiştir.⁷⁰⁰

Pamuk fiyatlarındaki artış üzerine bunun önüne geçmek için Ticaret Vekaleti, 18 Kasım 1957'de üretici, tüccar ve tüketici elinde olan bütün pamukların beyana bağlı olmasını kabul etmiş, satışları ve nakliyyeyi geçici olarak yasaklamıştır.⁷⁰¹ 23 Kasım 1957 tarihinde Ticaret ve Sanayi Vekaletlerinin çıkardığı tebliğe göre, yurtiçinde üretilmekte olan yünlü ve pamuklu mensucat ile yün ve pamuk ipliklerinin maliyetlerinin belirlenmesinde uygulanacak yöntemler düzenlenmiştir.⁷⁰² 9770 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğe ek olarak yayımlanan Ticaret ve Sanayi Vekaletleri bir diğer tebliğine göre de pamuk iplikleriyle pamuklu üretimi hakkında kararlar alınmıştır. Buna göre pamuk iplikleri ve pamuklu dokumalar için Sümerbank normlarının uygulanması uygun bulunmuş, bu ipliklerin azami sınai maliyetlerinin belirlenmesinde 20 numara ipliğin maliyet unsurları esas alınmıştır. Ayrıca bunlar için fabrika teslim satış fiyatları ve perakende satış fiyatları belirlenmiştir. Buna ek olarak azami fiyatların üzerinde alım ve satım yapılması yasaklanmıştır.⁷⁰³ 9771 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğe ek olarak çıkarılan Ticaret ve Sanayi Vekaletleri tebliğiyle, azami satış fiyatları belirlenen dokuma dışında kalan dokumalarla ipliklerin azami sınai maliyetleri ile azami satış fiyatlarının hesaplanma

---

⁶⁹⁸ T.C. Resmi Gazete, 27 Ağustos 1957, Sayı 9692, s.17766.

⁶⁹⁹ T.C. Resmi Gazete, 21 Ekim 1957, Sayı 9737, s.18049.

⁷⁰⁰ T.C. Resmi Gazete, 20 Ekim 1956, Sayı 9438, s.15781.

⁷⁰¹ Cillov, *Dünyada ve Türkiyede Pamuk*, s.47.

⁷⁰² T.C. Resmi Gazete, 23 Kasım 1957, Sayı 9764, s.18194.

⁷⁰³ T.C. Resmi Gazete, 2 Aralık 1957, Sayı 9771, s.18264/A-18264/D.

şekilleri düzenlenmiştir.⁷⁰⁴ Pamuk miktarının belirlenmesi üzerine 30 Kasım 1957 tarihinde yayımlanan tebliğle pamuk satışları tekrar serbest olmuştur. Ancak bu defa da pamuk satış fiyatlarının asgari sınırı değil azami sınırı belirlenmiştir. Buna göre 450 ve 435 kuruş olarak belirlenen pamuk fiyatlarının sabit tutulması için alınan karar, pamukla uğraşan kişilerin zarar görmesine neden olmuş, şikayetler ortaya çıkmıştır. Pamuk piyasasındaki sıkıntılar sebebiyle pamuk fiyatları azami fiyatların altına düşmüştür.⁷⁰⁵

K/1122 sayılı kararla da 1957-1958 ihraç döneminde İzmir Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliği ve Çukurova Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliği tarafından ihraç edilecek ortak malı pamuklar için kati barem fiyatları ile ihraç fiyatları arasındaki farkların Milli Korunma hesaplarından karşılanması öngörülmüştür.⁷⁰⁶

25 Temmuz 1958 tarihinde de 9840 ve 9917 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğlerle, sahipleri oldukları tesislerde üretimi yapılan pamuk ve yünlerle bunların ipliklerini ve dokumalarını başkalarına ait yerlerde kendi adlarına üretime sokan imalatçıların kâr hadleri düzenlenmiştir.⁷⁰⁷ Bu dönemde Ticaret ve Sanayi Vekaletleri tarafından yayımlanan tebliğe göre, 9770 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan pamuk satış fiyatları ve sınai maliyetleri hakkındaki tebliğ ile 9840 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan tebliğin birinci maddesi kaldırılmıştır. Ayrıca pamuk ticaretine ait işlemlerinin Milli Korunma mevzuatı içinde yapılacağı belirtilmiştir.⁷⁰⁸ Daha sonra yayımlanan bir tebliğle de pamuk fiyatları serbest bırakılmış ve 450 kuruş olan fiyatlar bir anda 150 kuruş artarak 6 liraya çıkmıştır.⁷⁰⁹ Bu dönemde Meclis’te bir soruyu cevaplayan Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen yeni dış ticaret rejimine göre, ihracata konu olan malların fiyatlarının piyasada belirlenmesi uygun görüldüğü için Milli Korunma Kanunu’na dayanılarak 1957 yılında belirlenen pamuk fiyatlarına 1958 yılında zam yapılmayacağını ifade etmiştir.⁷¹⁰

---

⁷⁰⁴ T.C. Resmi Gazete, 8 Ocak 1958, Sayı 9802, s.18441/A-18441/B.

⁷⁰⁵ Cillov, *Dünyada ve Türkiyede Pamuk*, s.47.

⁷⁰⁶ T.C. Resmi Gazete, 10 Nisan 1958, Sayı 9881, s.19095.

⁷⁰⁷ T.C. Resmi Gazete, 25 Temmuz 1958, Sayı 9964, s.19836.

⁷⁰⁸ T.C. Resmi Gazete, 8 Eylül 1958, Sayı 10001, s.20116.

⁷⁰⁹ “Pamuk Fiyatı Serbest Bırakıldı ve Yükseldi”, *Milliyet*, 7 Eylül 1958, s.1, 5.

⁷¹⁰ TBMM ZC, D:11, C:5, İ:6, 24 Kasım 1958, s.416.

1.2.4.5. Fındık

Fındık, Corylus türünden olup bodur bir ağaçtır.⁷¹¹ Türk fındık türleri içerisinde başta Giresun fındığı bulunurken, bunun dışında kalanlara ise Levant denilmektedir. Niteliğine göre ise tombul, sivri, badem, iri kara, ince kara, palas, kan, foşa, kuş, ikiz fındık olarak adlandırılmaktadır.⁷¹²

Dünya’da fındık üretiminin yaklaşık %70’i Türkiye’de yapılmakta⁷¹³ olup ürünün iyi olduğu yıllarda kabuklu 100-120 bin ton, diğer yıllarda ise 80-100 bin ton arasında ürün elde edilmektedir. Fındık özellikle çikolata ve pasta sanayiinde kullanılan bir ürün olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷¹⁴

Türkiye’de fındık üretimi büyük oranda Karadeniz Bölgesi’nde gerçekleşmekte olup bu üretim yerleri 4’e ayrılabilir: Hopa’dan Akçaabat’a kadar Trabzon bölgesi, Akçaabat’tan Abdal’a kadar Giresun bölgesi, Abdal’dan Terme’ye kadar Ordu bölgesi ve Akçakoca bölgesi.⁷¹⁵ Bu bölgelerde fındıkla geçimini sağlayan yaklaşık iki milyona yakın köylü bulunmaktadır.⁷¹⁶

Türkiye’de fındıkla ilgili ilk olarak fındık ihracatının kontrolüne dair nizamname yayımlanmış⁷¹⁷, sonrasında 9 Ağustos 1937 tarihli ve 2/7217 sayılı Fındık Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir.⁷¹⁸ Fındıkla ilgili gelişmelerden biri de 1936 yılında getirilen Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri kanunu sonrası 1938 yılında Fındık Tarım Satış Kooperatifleri’nin kurulması olmuştur.⁷¹⁹ 19 Mart 1940 tarihinde ise 2/13094 sayılı kararname ile ihracat yapanlar için ihracatçı birlikleri kurulmasına

⁷¹¹ **Türkiye Ekonomisinde Fındık**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1959, s.5.

⁷¹² **A.e.**, s.22-24.

⁷¹³ **A.e.**, s.12. 1951-1955 ortalamasına göre Dünya’da Türkiye 80.000, İtalya 31.700, İspanya 13.200, ABD 8.100 ton kabuklu fındık üretimi gerçekleştirmiştir. Bu ülkelerden başka Rusya, İran, Romanya, Çin ve Fransa’da üretim yapılmaktadır. Bkz.: **Türkiye Ekonomisinde Fındık**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.16-18.

⁷¹⁴ Kemal Peker, **Fındık Tarihçe, Tarım, Kültür, Ticaret, İstihlak Bakımlarından**, Giresun, Yeşilgiresun Matbaası, 1947-1948, s.212-218; **Türkiye Ekonomisinde Fındık**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.13.

⁷¹⁵ **Türkiye Ekonomisinde Fındık**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.18-22.

⁷¹⁶ **A.e.**, s.43.

⁷¹⁷ **T.C. Resmî Gazete**, 21 Teşrinisani 1931, Sayı 1955, s.999-1001.

⁷¹⁸ **Türkiye Ekonomisinde Fındık**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.71.

⁷¹⁹ Peker, **Fındık**, s.167.

karar verilmiştir.⁷²⁰ Bu kararname ile ihracatın düzenlenmesi, fiyat istikrarı ve ihracatçılar arası işbirliği için Giresun merkezli olmak üzere Türkiye Fındık İhracatçıları Birliği kurulmuş⁷²¹, 1951 yılında fındık üretim bölgesinde Karadeniz Bölgesi Fındık İhracatçıları Birliği ve İstanbul'da faaliyet yürüten ihracatçılar için Fındık İhracatçıları Birliği şeklinde ikiye ayrılmıştır. 1957 yılına gelindiğinde ise öncelikle 14 Haziran 1957 tarihli ve 5/14910 sayılı Ticaret Vekaleti tamimiyle fındık takası şeklinde ithal edilen mallar tevzie bağlı olmuş ve ithalatçı kârının yarısının Fiskobirlik'e verileceği belirtilmiş, 27 Kasım 1957 tarihli ve 29068 sayılı Ticaret Vekaleti tamimiyle de Fiskobirlik fındık ihracatını tekeline almıştır.⁷²²

Türkiye'nin özellikle Karadeniz Bölgesi için önemli bir ürünü olan fındıkla ilgili konuların görüşüldüğü fındık kongreleri de düzenlenmiştir. Bunlardan ilki 10 Ekim 1935 tarihinde Ankara'da yapılmış, daha sonra Giresun'da 6 Ağustos 1938 tarihinde ikinci ve 7 Kasım 1955 tarihinde ise üçüncü fındık kongresi toplanmıştır. Bu kongrelerde fındığın çeşitlere ayrılması, standart hale getirilmesi, ihracatı, üretimin diğer bölgelere taşınması gibi konular görüşülmüştür.⁷²³

Tablo 1.23: Fındık Ağacı Sayısı ve Yıllık Üretim Miktarı

	Ağaç Sayısı (000)	Üretim (ton)
1950	127.531	26.057
1951	131.723	93.224
1952	142.280	77.850
1953	142.381	46.067
1954	145.329	123.141
1955	147.357	52.629
1956	151.288	151.001
1957	157.029	73.353
1958	157.898	132.183
1959	159.605	104.705
1960	161.005	58.470

Kaynak: Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.9.

⁷²⁰ Peker, **Fındık**, s.204. Tarım Satış Kooperatifleri ve fındık kooperatifleri hakkında Bkz.: **Türkiye Ekonomisinde Fındık**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.44-46.

⁷²¹ Peker, **Fındık**, s.205; **Türkiye Ekonomisinde Fındık**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.57.

⁷²² **Türkiye Ekonomisinde Fındık**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.55-57. Bunlara ek olarak 16 Mart 1948 tarihli ve 209 sayılı sirküler, 16 Eylül 1948 tarihli ve 252 sayılı sirküler, 9 Haziran 1951 tarihli ve 391 sayılı sirküler, 21 Kasım 1951 tarihli ve 397 sayılı sirküler fındık ihracatına dair hükümler taşımaktadır. Bkz.: **Türkiye Ekonomisinde Fındık**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.74.

⁷²³ **Türkiye Ekonomisinde Fındık**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.75.

Bu dönemde piyasada fındık alımı Fiskobirlik tarafından belirlenen fiyatlar üzerinden yapılmaktadır. Bu birlik, her ürün dönemi başı olan Ağustos ayında, %50 randımanlı olarak yani 100 kilo kabuklu fındıktan 50 kilo iç fındık alınması şeklinde bir kilo kabuklu fındık için satın alma fiyatı belirlemektedir. Ayrıca Fiskobirlik, fındıklarda en fazla %5 fireyi uygun görmekte daha fazla orandaki fındıkları satın almamaktadır. Diğer alıcılar ise Fiskobirlik tarafından belirlenen fiyattan daha düşük fiyatla satın alma yapmaktadır.⁷²⁴ Öte yandan fındık ihracatında bazı problemler de bulunmaktadır. Fındığın iç ve dış piyasa fiyatları ile yerine ikame malların fiyatlarına bakılmadan asgari ihraç fiyatının belirlenmesi, satılmamasına ve stokların artmasına neden olmaktadır. Ayrıca Fiskobirlik, üreticiden dış piyasa fiyatlarına bakmadan mevsim başında yüksek fiyatla ürün almakta, ürünün ihracat döneminde satış zorlaşmakta ve stoklarının yükselmesine neden olmaktadır. Bir diğer sorun da asgari ihraç fiyatının geç belirlenmesi nedeniyle ürünün hasattan önceki satışlarının yapılamamasıdır. Öte yandan kaçakçılık da bu ürünün ihracatıyla ilgili bir diğer problemdir. Bu sorunların aşılması için K/141 sayılı kararla ihracatta uygulanmaya başlanan serbest tescil sistemine geçilmesi ve Fiskobirlik'in alımlarında dış piyasa şartlarını da değerlendirmesi ve kaçakçılığın önlenmesi gerektiği belirtilmiştir.⁷²⁵

Tablo 1.24: Fındık Dış Ticaretinin Yıllık Miktarı

	Toplam İhracat (Milyon Dolar)	Fındık İhracatı (Milyon Dolar)	İhracata Oranı
1950	263	18,2	6,9
1951	314	17,4	5,5
1952	362	18,0	4,9
1953	396	21,9	5,5
1954	335	25,1	7,4
1955	313	43,9	14,0
1956	305	28,7	9,4
1957	345	44,3	12,8
1958	247	29,3	11,8
1959	354	42,3	11,9
1960	321	38,4	11,9

Kaynak: İhracatla İlgili Meseleler, s.10; Cillov, *Tütünün Önemi ve Gelişme İmkânları*, s.24-25.

⁷²⁴ **Türkiye’de Fındık**, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., İstanbul, Piyasa Etüdüleri No:2, Şubat 1965, s.19.

⁷²⁵ **İhracatla İlgili Meseleler**, s.10-12.

DP döneminden önce fındıkla ilgili olarak K/60, K/221, K/359, K/579, K/619, K/758 sayılı Koordinasyon Heyeti kararları alınmıştı. K/60, K/221 ve K/359 sayılı kararlarla fındık alımı için sermaye ayrılmış, K/580 sayılı kararlar içinde fındığın da olduğu çeşitli ürünlerin alımı için verilen sermayeleri düzenleme için Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmiş, K/619 sayılı kararlar ise Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne yardım yapılmıştı. K/758 sayılı kararlar 1947 yılı ürünü olup Fındık Satış Kooperatifleri Birliği elinde bulunan fındığın satılmasıyla Ticaret Ofisi görevlendirilmişti.⁷²⁶

1951 yılında fındık mahsulünün 90 bin ton olması ve başta Trabzon, Giresun ve Ordu olmak üzere bölgeye 90 milyon liranın girmesi bekleniyordu.⁷²⁷ Bu dönemde 25 Temmuz 1951 tarihinde yürürlüğe giren K/835 sayılı kararlar 1951-1952 üretim yılında üreticiden fındık satın alınması ile ilgili olarak Milli Korunma Kanunu'nun yirmi altıncı maddesine dayanılarak İktisat ve Ticaret Vekaleti yetkili kılınmış, bu amaçla aynı kanunun kırk üçüncü maddesinde yazılı sermayeden 30 milyon lira bu vekaletle verilmiştir. Bunun yanında fındıkların toplanması, işlenmesi ve satış ile ilgili işleri Giresun Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'nin yapmasına karar verilmiş, bununla ilgili idare masrafları için fındıkların satın alınma bedelinin azami %2'sine kadar İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından belirlenecek bir komisyonun bu birliğe borç olarak vermesi kabul edilmiştir.⁷²⁸ Bu karara dayanılarak kooperatife üye olup olmadığına bakılmadan üreticiden 100 kuruş fiyatla ürün satın alınmış, bu fiyatların da üreticiyi memnun ettiği belirtilmiştir.⁷²⁹

Daha sonra alınan K/840 sayılı kararlar da tasfiyesi yürürlükte olan Ticaret Ofisi'nin tahakkuk etmiş ve edecek kârları ile tasarrufu İktisat ve Ticaret Vekaleti'nde olan her çeşit kârların, fındık satın alınmasında kullanılması uygun görülmüştür.⁷³⁰ Bu karara dayanılarak Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği tarafından kooperatife ortak üreticilerden 95 kuruş fiyatla 3.093 ton, diğer

⁷²⁶ Özbil, **a.g.e.**, s.360. Buradaki kararların tümü için Bkz.: **Ek.2**.

⁷²⁷ "Fındık Satışı", **Milliyet**, 24 Temmuz 1951, s.3.

⁷²⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 25 Temmuz 1951, Sayı 7867, s.1659.

⁷²⁹ **TBMM TD**, D:9, C:14, B:61, 14 Nisan 1952, s.361.

⁷³⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 25 Ağustos 1951, Sayı 7894, s.1865.

üreticilerden de 80, 95, 100 kuruş fiyatlarla toplam 2.235 ton kabuklu fındık alımı gerçekleşmiştir.⁷³¹

1951 yılı kasım ayı sonlarında o yılın ürünlerinin 2/3'ü ihraç edilmişti. Ancak yeni yılda ihracat azalmış, iç fındıkların satılamayıp bozulması tehlikesi ortaya çıkmıştı. Bu ortamda fındık piyasasını korumaya yönelik K/854 sayılı karar alınmıştı. K/854 sayılı kararla ise daha önce çıkarılan K/835 ve K/849 sayılı kararlarla İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilen yetkinin tüccardan iç fındık satın almaya uygulanması kabul edilmişti. Ancak fındık fiyatlarının düşmesiyle Hükümetin tüccardan aldığı fındıklardan zarar edilmiş, bu dönemde 8076 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğle⁷³², K/854 sayılı karara göre alınan iç fındıklar deblkaj⁷³³ listesine eklenmişti. Ancak bu kararın alınmasına eleştiriler getirilerek devletin özel sektörle ekonomide eşit olmamasına neden olduğu, Hükümet böylelikle kendisine bir çözüm bulurken, fındık ihracatçıları ve tacirlerini zarara uğrattığı dile getirilmişti. Buna karşılık bazı tüccarların devletin aldığı fiyattan daha yukarı bir fiyata satış yapmayı düşündüğü için ürünü devlete satmadığı, ancak fiyatlar düşünce ellerindeki fındığı deblkaja dahil etmek istedikleri ileri sürülerek bunun kabul edilemeyeceği belirtilmişti.⁷³⁴

K/866 sayılı kararla da tüccar ve esnaftan kabuklu fındık satın alma uygulaması kabul edilmiştir.⁷³⁵ K/890 sayılı kararla ise K/854 sayılı karara göre önceden satın alınmış iç fındıklara yapılan uygulamanın o sırada dışarıya gönderilen Giresun Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne ait satılamayan fındıklara da uygulanmasına karar verilmiştir. Buna ek olarak söz konusu fındıklardan dışarıda satılmamış olanları adı geçen Birliğe devren satın aldirmekle ve satılmış olanların da bedellerinin kullanım hakkını Birliğe devrettirmekle İktisat ve Ticaret Vekaleti yetkilendirilmiştir.⁷³⁶

⁷³¹ **TBMM TD**, D:9, C:14, B:61, 14 Nisan 1952, s.395.

⁷³² **T.C. Resmi Gazete**, 16 Şubat 1952, Sayı 8036, s.2801.

⁷³³ Bu işlemle ilgili olarak Bkz.: Türk Parası Kıymetini Koruma Kararı, **T.C. Resmi Gazete**, 26 Mayıs 1947, Sayı 6615, s.12347.

⁷³⁴ **TBMM TD**, D:9, C:14, B:61, 14 Nisan 1952, s.362-365.

⁷³⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 10 Mayıs 1952, Sayı 8106, s.3569.

⁷³⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 14 Nisan 1953, Sayı 8385, s.6025. Burada "K. sayısı" yanlış verilmiş olup daha sonra tashih edilmiştir.

K/870 sayılı kararla bir önceki yıl üreticiden fındık alımı için İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilen yetki ve Giresun Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne yüklenen görevin aynı şartlarla 1952-1953 yılı fındık üretimine uygulanması da kabul edilmiştir.⁷³⁷ Bu kararın üretim bölgelerinde olumlu karşılandığı, üreticileri spekülative etkilerden koruduğu ve ürünlere gerçek değerini verdiği dile getirilmiştir. Ayrıca alımların 1 Şubat 1953 tarihine kadar yapılacağı da belirtilmiştir.⁷³⁸ Daha sonra K/901 sayılı kararla 1953-1954 yılı fındık üretimine⁷³⁹, K/943 sayılı kararla 1954-1955 yılı fındık üretimine⁷⁴⁰, K/984 sayılı kararla da 1955-1956 yılı fındık üretimine⁷⁴¹ uygulanmasına karar verilmiştir.

K/870 sayılı karara göre, satın alınacak fındıkların %50 randımanlı kuru değirmenlik tumbul kabuklu fındığın kilosu 100 kuruş olması, sadece fındık üreticilerinin kendi elindeki ürünlerinden alınması ve 1952-1953 yılı için fındık alımlarının 1 Şubat 1953 tarihine kadar devam etmesi uygun görülmüştür.⁷⁴² 1953-1954 yılı için de aynı şartlarla 1 Şubat 1954 tarihine kadar devam edecektir. 1954-1955 yılı için fındığın kilosu 125 kuruş üzerinden 1 Şubat 1955 tarihine, 1955-1956 yılı için de kilosu 145 kuruş üzerinden 1 Şubat 1956 tarihine kadar satın alınmaya diğer şartlarla birlikte devam edilecektir. Bunların yanında K/943 ve K/984 sayılı kararla Giresun Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği iç piyasada fındık fiyatlarını düzenlenmekle de görevlendirilmiştir. Bu kararların uygulanmasında gerekli olacak kredilerin Ziraat Bankası'ndan sağlanması uygun görülmüştür. Ayrıca daha önce aynı husustaki kararla verilen ödenek ve krediler yine aynı amaç ve şartlarla kullanılacaktır.

Daha önceki yıllarda çeşitli kararla üreticiden fındık alımı yapılması uygun görülmüştü. 1956-1958 yıllarını kapsayan dönemde de benzer kararlar alınmıştır. Buna göre üreticiden fındık alımı için K/835, K/840, K/870, K/901, K/943 ve K/984

⁷³⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 7 Ağustos 1952, Sayı 8178, s.4294. Ayrıca K/870 sayılı kararla K/854 ve K/866 sayılı kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.

⁷³⁸ "Fındık Mahsulü", **Milliyet**, 30 Ağustos 1952, s.2.; "Fındık Mübayaası İşinde Alınan Mühim Karar", **Miliet**, 10 Ağustos 1952, s.2.

⁷³⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 2 Eylül 1953, Sayı 8497, s.7097. Daha sonra çıkarılan K/937 sayılı kararla, fındık alımlarının ihraç edilemeyip tüccar elinde ve Türkiye içinde kalan fındıklara da uygulanmasına karar verilmiştir. Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 7 Haziran 1954, Sayı 8722, s.9566.

⁷⁴⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 16 Temmuz 1954, Sayı 8756, s.9893.

⁷⁴¹ **T.C. Resmi Gazete**, 29 Ağustos 1955, Sayı 9090, s.12613. Ayrıca adı geçen birlik, fındık fiyatlarının iç piyasada düzenlenmesiyle de görevlendirilmiştir.

⁷⁴² **T.C. Resmi Gazete**, 7 Ağustos 1952, Sayı 8178, s.4294.

sayılı kararlarla İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilen yetkilerin ve Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne yüklenen görevlerin, aynı çerçevede 1956-1957 yılı fındıklarına da uygulanmasına karar verilmiştir. Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne, ayrıca fındık fiyatlarının iç piyasalarda düzenlenmesi görevi de verilmiştir. Daha önceki kararlarla verilen ödenek ve kredilerin aynı amaç ve şartlarla kullanılması ve 1956-1957 yılı fındık alımlarında Fiskobirlik'in ihtiyaç duyabileceği kredilerin Ziraat Bankası aracılığıyla sağlanması uygun görülmüştür. 1956-1957 yılı fındık alımlarında da önceki yıllardaki şartlar geçerli olup alımlar, 1 Şubat 1957 tarihine kadar devam edecektir.⁷⁴³ K/1081 sayılı kararla 1956-1957 yılında alımı yapılacak fındıkların, giderleriyle birlikte oluşan maliyetleriyle satış fiyatları arasındaki farkların Milli Korunma hesaplarına yansıtılması uygun bulunmuştur.⁷⁴⁴

K/1106 sayılı kararla da 1957-1958 üretim yılında üreticiden fındık alımı uygun bulunmuştur. Fındık alımı ile bunların işlenmesi ve satışı ile Giresun Fındık Tarım Satış Kooperatifi Birliği görevlendirilmiştir. Fındık alım şartları aynı olup fındığın kilosu 210 kuruş üzerinden 1 Şubat 1958 tarihine kadar devam etmesi öngörülmüştür. Bu kararın uygulanması için ilgili Birlik adına Ziraat Bankası'nda 100 milyon liraya kadar kredi açılması da uygun görülmüştür.⁷⁴⁵ Bu tutar, daha sonra 30 milyon arttırılarak 130 milyon liraya çıkarılmıştır.⁷⁴⁶ Giresun Fındık Tarım Satış Kooperatifi Birliği'ne idare giderleri için fındık satın alma bedellerinin azami %2'sine kadar Ticaret Vekaleti tarafından uygun görülecek bir komisyon verilecektir. Bu karara göre yapılacak işlerden oluşan giderler satış bedelinden düşüldükten sonra kalanı krediler karşılığı Ziraat Bankası'na yatırılacak, bu hesabın tasfiyesindeki kâr veya zarar Milli Korunma hesaplarına aktarılacaktır.⁷⁴⁷

4 Ağustos kararları sonrasında 23 Ağustos 1958 tarihli ve 4/10707 sayılı kararnameyle yürürlüğe giren yeni dış ticaret rejimiyle, belli kanun ve kararnamelerle düzenlenen mallar hariç diğer malların ihracatı serbest bırakılmış, bu

⁷⁴³ T.C. Resmi Gazete, 11 Eylül 1956, Sayı 9404, s.15574.

⁷⁴⁴ T.C. Resmi Gazete, 5 Nisan 1957, Sayı 9578, s.16834.

⁷⁴⁵ T.C. Resmi Gazete, 27 Ağustos 1957, Sayı 9692, s.17765-17766.

⁷⁴⁶ T.C. Resmi Gazete, 29 Mayıs 1958, Sayı 9918, s.19407-19408.

⁷⁴⁷ T.C. Resmi Gazete, 27 Ağustos 1957, Sayı 9692, s.17765-17766.

tarihten itibaren fındıkla ilgili asgari fiyat belirlenmediği için fındık ihracatı da serbest hale gelmiştir.⁷⁴⁸

Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak fındığa dair alınan bu kararlarda üreticiler için uygun fiyatların verildiği, dolayısıyla fındık üretiminin teşvik edildiği ancak bu kararların sadece üretici çıkarlarını dikkate aldığı belirtilmişti. Bu nedenle de dünya piyasa fiyatlarıyla uyumsuzluk yaşandığı ve fındık ihracatında zorluklara neden olduğu ileri sürülmüştü.⁷⁴⁹

1.2.4.6. Şeker

Şeker, ilk olarak şeker kamışından Hintliler tarafından üretilmiş, sonrasında dünyaya yayılarak tüketimi gelişmiştir. Dolayısıyla şeker sanayii de değişmeye ve gelişmeye başlamış, Birinci Dünya Savaşı sonrası yıllarda şeker üretimi ve ticareti uluslararası iktisadi bir konu haline gelmiştir. Şeker, esas olarak yer üstünde yetişen şeker kamışı, yer altında yetişen şeker pancarından üretilmektedir.⁷⁵⁰ Türkiye'de şeker sanayii 1924'te Uşak Şeker fabrikası, 1925'te Alpullu, 1933'te Turhal, 1934'te Eskişehir fabrikalarının kurulmasıyla başlamıştır. Türkiye'de şeker sanayii fiili olarak bir tekel şeklinde faaliyet yürütmektedir. Devlet, şeker gelir kaynağı olarak görmekte ve bu mal üzerinde çeşitli ve miktarı değişen istihlak vergisi koymaktadır. Diğer yandan şeker sanayiinin maliyetleri göz önünden tutmaktan ve rekabetten uzak üretim yapması, bu alanda maliyetlerin sürekli artmasına neden olmuştur. Buna ek olarak şeker sanayiine hammadde sağlayan şeker pancarı üreticileri ise çeşitli yöntemlerle desteklenmiş ve korunmuştur.⁷⁵¹

DP döneminden önce şekerle doğrudan ilgili olarak 601 sayılı Şeker Fabrikalarına Bahşolunan İmtiyazat ve Muafiyat Hakkında Kanun, 724 sayılı Şeker İnhisarı Hakkında Kanun ve 2054 sayılı Çay, Şeker ve Kahve İthalinin Bir Elden İdaresi Hakkında Kanun çıkarılmıştı.⁷⁵² Şeker, İkinci Dünya Savaşı yıllarında ve

⁷⁴⁸ **Türkiye Ekonomisinde Fındık**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.76.

⁷⁴⁹ **A.e.**, s.71.

⁷⁵⁰ Selahattin Tuncer, **Dünyada ve Türkiye'de Şeker Sanayii ve Şeker Fabrikalarının Mali Revizyonu Hakkında Notlar**, Ankara, Maliye Vekaleti Maliye Tetkik Kurulu Neşriyatı N.1945-55 55, 1954, s.9-11.

⁷⁵¹ **A.e.**, s.24-26.

⁷⁵² Bu kanunlar için Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 14 Nisan 1341, Sayı 92; **T.C. Resmi Gazete**, 6 Şubat 1926, Sayı 290; **T.C. Resmi Gazete**, 6 Temmuz 1932, Sayı 2143, s.1691-1692.

takip eden yıllarda da önemini korumuştur. Bu nedenle şekerle ilgili Koordinasyon Heyeti tarafından yirmi sekiz farklı karar alınmıştır. Bu kararlarla şeker pancarı fiyatları belirlenmiş ve mevcut şeker miktarları belirlenip fiyatı ilan edilmiştir.⁷⁵³

DP döneminde de öncelikle 6168 sayılı Şeker Fabrikalarına Bahşolunan İmtiyazat ve Muafiyat Hakkındaki Kanunun 2'nci Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun⁷⁵⁴ ve 6607 sayılı Şeker Fabrikalarına Bahşolunan İmtiyazat ve Muafiyat Hakkındaki 5 Nisan 1341 tarihli ve 601 sayılı Kanunun Meriyet Müddetinin Temdidi Hakkında Kanun⁷⁵⁵ kabul edilmiştir. Sonrasında ise 6747 sayılı Şeker Kanunu çıkarılarak Türkiye'de şeker fabrikası kurulup işletilmesi İcra Vekilleri Heyeti'nden alınacak izne bağlanmıştır.⁷⁵⁶ Ayrıca bu dönemde faaliyette olan 4 şeker fabrikasının yanında Adapazarı, Konya, Kütahya, Amasya, Burdur, Erzurum, Erzincan, Kayseri, Malatya ve Balıkesir'de 10 yeni fabrika açılmasına karar verildiği duyurulmuş, bunlara da Konya, Kütahya ve Amasya'dakilerin 1954 yılında ekleneceği belirtilmiştir.⁷⁵⁷ DP döneminde devlet ve özel sektörün karma girişimlerine bir örnek de Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. olmuştur. Bu şirket Sümerbank, Ziraat Bankası ve İş Bankası'nın eşit ortaklıkla kurduğu bir devlet girişimidir.⁷⁵⁸ Bu dönemde bu şirket bünyesinde Ankara, Kastamonu, Susurluk, Malatya, Erzurum, Erzincan, Elazığ, Burdur, Uşak, Turhal, Eskişehir ve Alpullu şeker fabrikaları üretim yapmaktadır.⁷⁵⁹ 1950'den sonra bu girişim Adapazarı, Amasya, Kayseri, Konya ve Kütahya'da beş özel şirket kurmuştur. Pancar Ekicileri Kooperatifleri sayesinde kişiler de bu fabrikalar ortak olmuştur.⁷⁶⁰

---

⁷⁵³ Özbil, **a.g.e.**, s.292-300; K/600, K/601, K/660, K/678, K/686, K/727, K/759, K/764, K/774 ve K/803 sayılı kararlar için Bkz.: **Ek.2**.

⁷⁵⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 22 Temmuz 1953, Sayı 8464, s.6777.

⁷⁵⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Mayıs 1955, Sayı 9013, s.11943.

⁷⁵⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 29 Haziran 1956, Sayı 9345, s.14681-14683.

⁷⁵⁷ **TBMM TD**, D:9, C:25, B:1, 1 Kasım 1953, s.12.

⁷⁵⁸ Doğan Avcıoğlu, **Türkiye'nin Düzeni: Dün-Bugün-Yarın**, İkinci Kitap, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1996, s.719-720.

⁷⁵⁹ Sağlam, **a.g.e.**, s.61.

⁷⁶⁰ Avcıoğlu, **a.g.e.**, s.719-720.

Tablo 1.25: Şeker Ekilen Arazi ve Üretim Miktarı

	Ekilen Hektar	Üretim (ton)
1950	50.953	855.066
1951	50.800	1.363.000
1952	48.020	1.068.936
1953	52.600	1.170.000
1954	71.244	1.200.000
1955	97.450	1.736.000
1956	119.509	1.791.192
1957	143.907	2.206.357
1958	148.069	2.337.619
1959	165.260	3.468.900
1960	202.917	4.384.647

Kaynak: Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.6.

DP döneminin başlarında toz şeker fiyatlarında 30 kuruş, kesme şeker fiyatlarında ise 20 kuruş indirim yapılması⁷⁶¹ ve bu konuda istihlak vergisini değiştirecek kanunun TBMM'ye getirilmesi konusuydu.⁷⁶² Ancak daha sonra kanun tasarısı yerine bu indirimin bir İcra Vekilleri Heyeti kararnamesiyle yapılması gündeme gelmiştir.⁷⁶³ Nitekim 26 Haziran 1950 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren İcra Vekilleri Heyeti kararnamesiyle Maliye Vekaleti'nin 23 Haziran 1950 tarih ve 291007-5-2/17295 sayılı yazısıyla yapılan teklif incelenerek şekerle ilgili bazı kararlar alınmıştır. Buna göre 4385 sayılı kanunun⁷⁶⁴ 5281 sayılı kanunla⁷⁶⁵ değiştirilen birinci maddesine dayanılarak Türkiye'de üretilen şekerlerden alınan munzam istihlak vergisi, kilo başına kesme şekerde 77 kuruşa ve kilo başına toz şekerde 50 kuruşa indirilmiştir. Ayrıca şekerin toptan satış fiyatlarını belirlemek, beyana tabi tutmak ve belli sürede satış ve

⁷⁶¹ “Şekerdeki Tenzilat Miktarı Tesbit Edildi”, **Zafer**, 17 Haziran 1950, s.1.

⁷⁶² “Şeker ve Ekmekte Yapılacak Ucuzluk”, **Zafer**, 24 Haziran 1950, s.6.

⁷⁶³ “Kararnamenin Yarın Neşri Bekleniyor”, **Zafer**, 25 Haziran 1950, s.1.

⁷⁶⁴ Şeker ve Glikoz İstihlak Vergisi Hakkındaki 3101 sayılı Kanuna Ek Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 22 Ocak 1943, Sayı 5311, s.4329-4330. Bu kanunla ilgili diğer kanunlar 2785 sayılı Şeker İstihlak ve Gümrük Resimleri Hakkında Kanun ve 3101 sayılı Şeker İstihlak ve Gümrük Resimleri Hakkındaki 2785 Sayılı Kanuna Müzeyyel Kanun'dur.

⁷⁶⁵ Şeker ve Glikoz İstihlak Vergisi Hakkında 3101 Sayılı Kanuna Ek 4385 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 27 Aralık 1948, Sayı 7090, s.15305.

taşınmasını yasaklamak üzere K/811 sayılı kararın yürürlüğe girmesi kabul edilmiştir. Ambalaj giderleri hariç tutularak mevcut ve üretilecek olan şekerlerden, kesme şekerin fabrika teslimi toptan satış fiyatı kilosu 160 kuruşa, toz şekerin ise fabrika toptan satış fiyatı kilosu 130 kuruşa indirilmiştir. Ticaretle uğraşan gerçek ve tüzel kişilerle ticaret amacıyla yanlarında şeker bulunduranlar ve şekeri üretiminde kullanan gerçek ve tüzel kişilerin; ticarethane, mağaza, dükkan, depo, ambar, fabrika ve imalathanelerinde bulunan munzam istihlak vergileri 4385 sayılı kanunun 5281 sayılı kanunla değiştirilen birinci maddesi uyarınca ödenmiş olan şekerlerin, kesme ve toz olarak çeşit ve miktarı ile bulunduğu yerleri, ilgili olduğu partinin satın alma tarihini, miktarını ve satıcısını gösterir iki örnek beyanname hazırlaması kararı alınmıştır. Bu beyanname, bu kararın yayımlandığı günden sonra gelen günün akşamına kadar mahallin en yüksek maliye memuruna alındı karşılığı verilecek ve şekerler kontrole gelecek memurlara gösterilmek üzere saklanacaktır. Buna ek olarak hakkında beyanname verilen ve varlığı yoklama ile kontrol edilen şekerlerden; kesme şeker beher kilosu için 20 kuruş, toz şekerin beher kilosu için de 30 kuruş resim farkının geri verilmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Ortaklığı ile bu Ortaklığın ajanlığını yapmakta olan Ziraat Bankası veya diğer kuruluşlar depolarındaki şekerler için beyanname vermeyecektir. Bu kararın ikinci maddesinde yazılı gerçek ve tüzel kişilerin, bu kararın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak 4 gün içinde şeker satmaları veya herhangi bir şekilde üretimde kullanmaları veya daha önce satın henüz teslim etmedikleri şekerleri de içerecek şekilde bir yerden başka bir yere şeker taşımaları yasaklanmıştır. Bu kararın yayımlanmasından önce Devlet Demiryolları veya Denizyollarıyla sevk edilen ve satış yasağının bitiminden sonra sipariş yerine varan şekerler için verilecek beyannamelerin, ilgililer tarafından malların Devlet Demiryolları veya Denizyollarından teslim alınmasından önce bulunduğu yerin en yüksek mal memurluğuna verilmesi ve mal memurluğu tarafından da durumun derhal bildirilmesi gerekmektedir. Bunların yanında gerçek ve tüzel kişiler tarafından verilen beyannamelerin kontrolü biten yerlerde, mahallin en yüksek mülki amirine bu kararda belirtilen yasak süresini kısaltma yetkisi verilmiştir. Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Ortaklığı'nın üreticilere prim olarak vereceği şekerlerin bedellerini birinci maddede yazılı esaslara göre, gider olarak göstermesi uygun görülmüştür. K/811 sayılı kararla ayrıca şekerin fabrika toptan satış fiyatlarını

belirleyen K/759 sayılı ve K/803 sayılı kararın pancar üreticilerine verilecek primin bedelleri hakkındaki üçüncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.⁷⁶⁶

K/830 sayılı karar ile de 1951 yılı kampanyası için şeker pancarı fiyatları 4,50, 4,75 ve 5 kuruş olmuştur. Bu fiyatların uygulanacağı ekim sahaları ise Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Ortaklığı tarafından belirlenecektir. Buna ek olarak bu ortaklık tarafından teslim edilen her 100 kilo pancar için üreticilere 1 kilo kristal şeker veya bunun bedeli prim olarak verilecektir. Bu primin ne kadarının şeker ne kadarının para olarak verileceğine dair karar da İşletmeler Vekaleti'ne bırakılmıştır. Ayrıca Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Ortaklığının üreticilere vereceği şekerlerin bedellerinin K/811 sayılı kararın birinci ve beşinci maddelerinde yazılı hükümlere göre, gider göstereceği belirtilmiştir.⁷⁶⁷ K/864 ile 1952 yılı kampanyası için⁷⁶⁸, K/892 ile 1953 yılı kampanyası için⁷⁶⁹, K/933 ile 1954 yılı kampanyası için⁷⁷⁰ şeker pancarı fiyatları 4.50, 4.75 ve 5 kuruş olarak belirlenmiş, K/830 sayılı kararda var olan diğer hususlar ise bu üç kararda aynen korunmuştur. 1955 yılı kampanyasına gelindiğinde ise diğer hükümler aynı şekilde devam ettirilmiş ancak şeker pancarı fiyatları arttırılarak 6, 6,25 ve 6,50 kuruş olarak belirlenmiştir. Bunların yanında şeker fiyatları hakkındaki K/811 sayılı kararın birinci maddesinin uygulanmaya devam edeceği belirtilmiştir.⁷⁷¹

Bu kararların yanı sıra K/846 sayılı kararla Milli Korunma Kanunu'nun yirmi birinci maddesinin ikinci fıkrası hükümlerine dayanılarak ilk maddesi pancar veya şeker kamışı olan şeker üreten fabrikalardan başka gerçek veya tüzel kişilerin kristal veya toz şekerden kesme veya küp şeker üretmeleri ve bu şekilde üretilen kesme veya küp şekerlerin alım ve satımı akide şekerleri ve diğer şekerlemeler hariç tutularak yasaklanmıştır.⁷⁷² Ancak CHP Trabzon milletvekili Cahid Zamangil tarafından K/846 sayılı karardaki alımın yasak edildiği ifadesinin kararnameden çıkarılması istenmiştir. Buna karşılık Adliye Vekili Rükneddin Nasuhioğlu, bu kararın ticaret amacı olmadan yapılan alımlara yönelik olarak uygulanmayacağını belirtmişse de,

---

⁷⁶⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 26 Haziran 1950, Sayı 7542, s.18674; "Şeker Kararnamesi Bugün Çıkıyor", **Zafer**, 26 Haziran 1950, s.1, 6.

⁷⁶⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 12 Mayıs 1951, Sayı 7807, s.1121.

⁷⁶⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Mayıs 1952, Sayı 8110, s.3601.

⁷⁶⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 22 Mayıs 1953, Sayı 8414, s.6304.

⁷⁷⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 31 Mayıs 1954, Sayı 8672, s.8853.

⁷⁷¹ **T.C. Resmi Gazete**, 2 Mart 1955, Sayı 8944, s.11241.

⁷⁷² **T.C. Resmi Gazete**, 26 Kasım 1951, Sayı 7966, s.2309.

Zamangil tüketicilerin bu nedenle soruşturmaya uğradığı söyleyerek “alım” yerine “ticaret kastiyle alım” şeklinde kararnamede düzeltme yapılmasını istemiştir. Buna cevaben Nasuhioğlu, bu konuda kimsenin mağdur edilmeyeceğini söylemiştir.⁷⁷³ Daha sonra alınan K/860 sayılı kararla ise K/846 sayılı kararın yürürlüğe girdiği tarihten⁷⁷⁴ 30 Nisan 1952 akşamına kadar, K/846 sayılı kararlar yasaklanan alım ve satım işleri serbest bırakılmıştır.⁷⁷⁵

Bu süreçte, nakliyede yaşanan problemler nedeniyle İstanbul’da şeker darlığı ihtimali gündeme gelmiş⁷⁷⁶ ve bunun piyasadaki şekerleri toplayıp stoklayanlar yüzünden ortaya çıktığı dile getirilmiştir.⁷⁷⁷ Şeker darlığının ekonomik kalkınmadan kaynaklandığı iddialarına karşı üretimin şeker tüketimini karşılayamaması nedeniyle ortaya çıktığı belirtilerek tüketimin artmasında en büyük etkenin gelirdeki artışlar olduğu vurgulanmıştır. Gerçekten de bu yıllarda Türkiye’de şeker tüketimi artış göstermiştir. 1950 yılında 6,1 kg olan kişi başına tüketim 1952 yılında 8,1 olmuştur. Bu gelişmeye karşın gündeme gelen şekerdeki darlığa karşı öncelikle şeker fiyatında artış yapılması gerektiği, fiyatların aynı tutulması halinde ise şekerin vesika yöntemine bağlı olması gerektiği ileri sürülmüştür. Ancak bu durumun uzun dönemdeki çözümü ekonomi ve maliye politikasının “ileri görüşlü, sistemli ve koordine” bir şekilde yapılması ve ilgili makamlar “umumi mal ve hizmet arzı ile gelir ve efektif talep arasındaki muvazaneyi bozan amilleri ortadan kaldıracak bir yol takip etmedikçe, pahalılık, darlık, karaborsa v.s. nin hiçbir zaman sonu gelmeyecektir” denilerek soruna dikkat çekilmiştir.⁷⁷⁸

Kamuoyunda ortaya çıkan şeker darlığı haberleri üzerine halk telaşla fazla şeker alırken, buna karşı esnafa fazla şeker verilerek darlık yaşanmasının önüne geçilmiş, ayrıca o yıl için şeker zam yapılmayacağı ve İstanbul’da yeterli şeker stoku bulunduğu açıklanmıştır.⁷⁷⁹ Son dönemde Şeker Şirketi’nden alınan şeker miktarında yükselme olması nedeniyle stokçulğu engellemek için bazı önlemler alınmış, ayrıca şekerin doğrudan tüketiciye ulaşması bir tevzi programı

⁷⁷³ **TBMM TD**, D:9, C:11, B:15, 10 Aralık 1951, s.92-93.

⁷⁷⁴ Bu karar yayımlandığı tarihten 20 gün sonra yürürlüğe girmiştir. Buna göre, 26 Kasım 1951’de Resmî Gazete’de yayımlanan karar, 16 Aralık 1951 itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

⁷⁷⁵ **T.C. Resmî Gazete**, 15 Nisan 1952, Sayı 8086, s.3381.

⁷⁷⁶ “Bir de Şeker Buhranı”, **Akşam**, 15 Mayıs 1954, s.1.

⁷⁷⁷ “İstanbuldaki Şeker Darlığının Sebepleri”, **Akşam**, 16 Mayıs 1954, s.1.

⁷⁷⁸ Aydın Yalçın, “Şeker Darlığı Neden?”, **Forum**, Cilt:1, Sayı:8, 15 Temmuz 1954, s.11-12.

⁷⁷⁹ “Şeker Azlığı ve Fiatlere Zam Haberi Asılsızdır”, **Akşam**, 18 Kasım 1954, s.1, 2.

oluşturulmuştur.⁷⁸⁰ Buna karşın piyasada toz şekerin bol olmasına karşın kesme şekerin olmadığı belirtilirken, buna sebep olarak tevziat yetersizliği, bakkalların şekerleri sadece kahvecilere satması, denetim eksikliği gibi etkenler gösterilmiştir.⁷⁸¹ Bu dönemde Ankara Belediyesi, şekerciler ve imalatçıların vesika ile şeker almalarına yönelik karar almış, diğer yandan şeker tevzi konusunda yeni kararlar gündeme gelmiştir. Buna göre şekerin, doğrudan bakkallara verilmesi uygun görülmüştür.⁷⁸² Şeker tevziatında uygulanmaya başlayan yeni karar sonrası da çeşitli sıkıntılar ortaya çıkmış, hatta şeker işinde öncekinden daha kötü durumda olduğu iddia edilmiştir.⁷⁸³ Bu açıdan şeker buhranının giderilmesi için spekülasyon yapanlarla mücadele edilmesi, stoklara el konulması ve vesika yönteminin getirilmesi istenmiştir.⁷⁸⁴ Bu dönemde şekerde yaşanan sorunun sun'i olarak ortaya çıkarıldığı ileri sürülerek buna karşı alınan önlemlerin olumlu sonuç verdiği belirtilmiştir. Ayrıca Ankara'da şeker konusunda alınan kararların İstanbul, İzmir ve Adana'da da uygulanması düşünülmektedir.⁷⁸⁵ Öte yandan İstanbul Valisi tüketim konusunda bir sınırlama olmadan şeker alımlarına yetecek kadar stok olduğunu açıklamıştır. Bu günlerde bakkallara belli günler dışında şeker dağıtımının yapılmaması nedeniyle bazı yerlerde şeker bulunamadığı dile getirilerek ihtiyacı olan bakkallara hemen şeker dağıtılması toptancılardan istenmiştir. Bunun yanında İstanbul'daki tanzim satış yerlerinde şeker de satılacaktır.⁷⁸⁶ Diğer yandan bu konuda DP Meclis Grubu'nda yapılan görüşmede İşletmeler Vekili Samet Ağaoğlu tarafından bu maddeyle ilgili darlığın "*sun'i bir buhran ve psikolojik bir hal*" olduğu vurgulanarak alınan önlemlerle birçok şehirde şekerle ilgili sorunların giderildiği iddia edilmiştir.⁷⁸⁷ Ancak şekerle ilgili çeşitli önlemler alınsa da bu dönemde kimi zaman bazı şehirlerde şekerle ilgili ciddi sıkıntılar başgöstermiştir. Örneğin Mersin'de şeker vesikayla, muhtar seçim listelerinde adı yazanlara bir ay için bir kilo şeker verilmeye başlanmıştır.⁷⁸⁸

⁷⁸⁰ "Piyasaya Bol Miktarda Şeker Çıkarılıyor", **Akşam**, 19 Kasım 1954, s.1, 2.

⁷⁸¹ "Piyasada Kesme Şeker Neden Yok", **Akşam**, 4 Aralık 1954, s.1, 2.

⁷⁸² "Şeker Toptancılara Verilmeyecek", **Akşam**, 8 Aralık 1954, s.1, 2.

⁷⁸³ "Yeni Tevzii Şekli de Fayda Vermedi", **Akşam**, 15 Aralık 1954, s.1, 2.

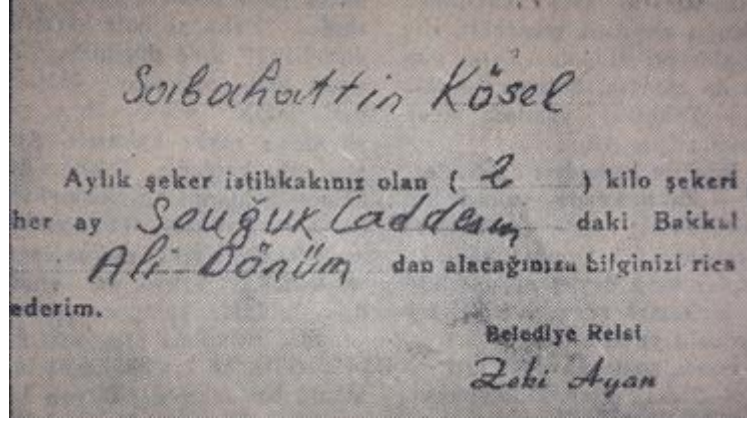
⁷⁸⁴ "Buhranı Ortadan Kaldırmak İçin Ne Yapmalıyız?", **Akşam**, 15 Aralık 1954, s.1.

⁷⁸⁵ "Sunî Şeker Buhranı Tamamen Giderildi", **Zafer**, 14 Aralık 1954, s.1, 4.

⁷⁸⁶ "Şeker Sıkıntısı", **Milliyet**, 17 Aralık 1954, s.1, 7.

⁷⁸⁷ **DPMGGMZ**, Sayı 140, 21 Aralık 1954.

⁷⁸⁸ "Vesika ile Şeker", **Dünya**, 31 Aralık 1954, s.1.

Şekil 1.4: Şeker Vesikası
Kaynak: Dünya, 31 Aralık 1954, s.1.

Ne var ki tüm bu gelişmelere rağmen özellikle İstanbul'daki şeker sorunu tam anlamıyla çözülememiştir. Nitekim bu dönemde bakkallara verilen şeker miktarı da azaltılmıştır.⁷⁸⁹ Bu arada yetkililer şeker darlığı olmadığını söylerken, halkın ise şeker bulamadıklarını bildirmesi üzerine İstanbul'da bulunan 60 bakkalın durumu incelenmiştir. Buna göre 37 bakkalda şeker yok iken, az miktarda kesme şeker satan bakkal sayısı 23, toz şeker satan bakkal sayısı ise hiç yoktur.⁷⁹⁰ Bu arada Belediye tarafından normal tevzi dışında şeker olmayan semtlerde şeker dağıtımı yapılmıştır.⁷⁹¹ Diğer yandan esnaf dernekleri, büyük üreticilerin vilayet aracılığıyla aldıkları şekerleri Anadolu'ya gönderdiklerini ve dağıtımını adaletli olmadığını ileri sürerek şeker tevziatından şikayet etmişlerdir.⁷⁹² Ayrıca şeker karaborsacılarına karşı 20 kişilik sivil polis ekibi kurularak elinde şeker olmasına rağmen satış yapmayan bakkalların belirlenmesi düşünülmüştür.⁷⁹³ Şeker tevziatından şikayetler üzerine Vali Muavini, bu durumun düzeleceğini, ayrıca dağıtımını yapılacak şekerin aile başına değil kişi başına verilecek şekilde yapılacağı söylemiştir.⁷⁹⁴ Bu arada şeker istatistikleri yayımlanmış, buna göre tüketime göre üretimin gerektiği kadar artmadığı için "buhran" ortaya çıktığı, bu nedenle kimilerinin stok yaptığı ileri sürülmüştür.⁷⁹⁵ İstanbul'da bazı zamanlarda yaşanan şeker darlığını önlemek için bir karar alınmıştır. Buna göre her sokak ve mahalle için bir semt bakkalı belirlenecek,

⁷⁸⁹ "Şeker Buhranı", **Akşam**, 27 Ocak 1955, s.2.

⁷⁹⁰ "Şehirde Şeker Var Mı, Yok Mu?", **Akşam**, 31 Ocak 1955, s.1, 2.

⁷⁹¹ "Şeker Tevziatı", **Akşam**, 1 Şubat 1955, s.1, 2.

⁷⁹² "Esnaf Dernekleri Şeker Tevziatından Memnun Değil", **Akşam**, 17 Şubat 1955, s.1, 2.

⁷⁹³ "Şeker Kontrol Ekipleri Kuruldu", **Akşam**, 27 Şubat 1955, s.1.

⁷⁹⁴ "Şeker Tevziatından Şikayet", **Akşam**, 16 Mart 1955, s.1, 2.

⁷⁹⁵ "Fabrikaların Şeker İstihsalı İhtiyaca Kafi Gelmiyor Mu?", **Akşam**, 17 Mart 1955, s.1, 2.

ihtiyacı olan şekeri halk buralardan alacaktır.⁷⁹⁶ Bundan bir süre sonra ithal edilen 11 bin ton şekerin dağıtılacağı açıklanarak⁷⁹⁷ İstanbul'a şeker geleceği belirtilmiş, ancak şehrin şeker sıkıntısının yeni ürüne kadar süreceği kaydedilmiştir. Bu gelişmeler sırasında bazı şekerci ve gazozcuların üretimlerini azalmaları nedeniyle binden fazla kişi de işsiz kalmıştır.⁷⁹⁸ Ankara'da şeker için tevzi karneleri hazırlandığı haberleri yayılmasına karşın İstanbul için böyle bir durumun gerekmediği dile getirilmiştir.⁷⁹⁹

22 Temmuz 1955 tarihi Cuma günü saat 23'ten itibaren geçerli olmak üzere alınan K/986 sayılı kararla, bu kararın ikinci maddesinde yazılı gerçek ve tüzel kişilerin 24 Temmuz 1955 Pazar günü sabahına kadar şeker satmaları, herhangi bir üretimde kullanmaları veya daha önce sattıkları fakat teslim etmedikleri şekerleri teslim etmeleri ya da herhangi bir nedenle başka bir yere taşımaları yasaklanmıştır. Buna göre ticaretle uğraşan gerçek ve tüzel kişilerle ticaret amacıyla şeker bulunduranlar ve şekeri ürettikleri maddelerde kullanan bütün gerçek ve tüzel kişiler 22 Temmuz 1955 Cuma saat 23 itibariyle ticarethane, mağaza, dükkan, depo, ambar, fabrika ile imalathanelerinde ve şube, komisyoncu, acentelerinde ve benzer yerlerde bulunan şekerlerinin cinsini, miktarını ve bulunduğu yerleri gösteren beyannameleri 23 Temmuz 1955 Cumartesi günü saat 13'e kadar buldukları yerin en yüksek mülki memuruna makbuz karşılığı vereceklerdir. 22 Temmuz 1955 Cuma günü saat 23'ten önce satılan fakat hala teslim veya nakledilmeyip satıcıda bulunan şekerler, bu beyannamelere eklenecektir. 22 Temmuz 1955 Cuma günü saat 23'ten önce satılan ve müşterisine teslim edilmek için yola çıkarılmış ama müşterinin teslim almadığı şekerler, müşteriye vardığı günü takip eden günün akşamına kadar yine bir beyanname ile bildirilecektir. Ayrıca 601 sayılı kanuna⁸⁰⁰ göre kurulan şeker fabrikaları beyanname verme zorunluluğunun dışında tutulmuştur. Beyannamelerin içeriğinin doğruluğunu ve beyanname verilip verilmediğini kontrol ve belirleme yetkileri mülki amirlere bırakılmıştır. Bu kararın yürürlüğe girmesiyle fabrikalarda şekerin toptan satış fiyatı ambalaj masrafları hariç olmak üzere kristal şekerde 160, küp şekerde 180 kuruş olarak belirlenmiştir. Bu fiyatlar hakkında beyanname

⁷⁹⁶ "Bakkallar Halka Şeker Satmıyor", **Milliyet**, 9 Mart 1955, s.1; "Şeker Tevziinde Yeni Bir Karar", **Cumhuriyet**, 9 Mart 1955, s.2.

⁷⁹⁷ "10 Gün Sonra 11 Bin Ton Şeker Tevzi Edilecek", **Zafer**, 8 Haziran 1955, s.1.

⁷⁹⁸ "Şeker ve Kahve Tevziyatı Başladı", **Milliyet**, 24 Haziran 1955, s.1, 7.

⁷⁹⁹ "Şeker İçin Karne Usulüne Başvurulacak Mı?", **Akşam**, 30 Haziran 1955, s.2.

⁸⁰⁰ Şeker Fabrikalarına Bahşolunan İmtiyazat ve Muafiyat Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 14 Nisan 1341, Sayı 92.

verilmiş olsun olmasın bütün şekerler için kabul edilmiştir. Verilen beyannamelerde bildirilen ve kontrol sonucu hiç beyanname vermedikleri veya eksik beyanda buldukları görülenlerde, belirlenecek şekerlerin tür ve miktarına göre, tahakkuk ettirilecek fiyat farkları ilgili kişilerden bir hafta içinde tahsil edilecektir. Bu tutarlar ve bu kararın yürürlüğe girmesinden sonra fabrikalar tarafından bu kararda yazılı yeni fiyatlarla satılacak şekerlerin tutarı ile aynı miktardaki şekerin eski fiyatlarla bulunacak tutarı arasındaki fark, Merkezi Bankası'nda Şeker Fonu adıyla açılacak hesaba yatırılmak üzere bu bankaya gönderilecektir. Şeker fabrikaları bir ay içindeki satışlardan oluşan bu farkları, ertesi ayın onbeşinci günü akşamına kadar Merkez Bankası'na yatıracaklardır.⁸⁰¹ Bu gelişmelerin ardından daha önce 130 ve 160 kuruş olan kristel ve kesme şeker fiyatlarına yapılan zam uygulanmaya başlamıştır. Bu şekerlerin kâr hadlerinin belirlenip satışına başlanması planlanırken, Valiliklere gönderilen bir sirkülerle müşterilere verilecek kahve, çay, dondurma ve şerbet gibi maddelerin de K/986 karardaki yasağa dahil olduğu açıklanmıştır. Diğer şehirlerde de şeker beyanname verme işlemi devam ederken, Malatya'da bir kamyonunda 7,5 ton şeker yakalanmıştır.⁸⁰²

Şeker hakkında beyanname istenmesi üzerine İstanbul Valisi Gökay tarafından zam yapılmayacağı dile getirilmiş, Şeker Şirketi yetkilileri de bunun zamlı ilgili olmadığını açıklamıştır.⁸⁰³ Ancak belediye tarafından toz şekerin satış fiyatının 170, kesme şekerin ise 200 kuruş olarak belirlenmesi sonrası yine tevzi yöntemiyle satışların başlanacağı duyurulmuştur.⁸⁰⁴ Bu dönemde şekerin bol olarak gelmesine rağmen yine şeker bulunamadığı iddia edilmiş, buna sebep olarak bayram nedeniyle şeker arz edilmemesi gösterilmiştir. Ancak bunun geçici olduğu kaydedilmiş ve bu durumun “*halkın lüzumsuz telaşından*” kaynaklandığı ileri sürülmüştür.⁸⁰⁵

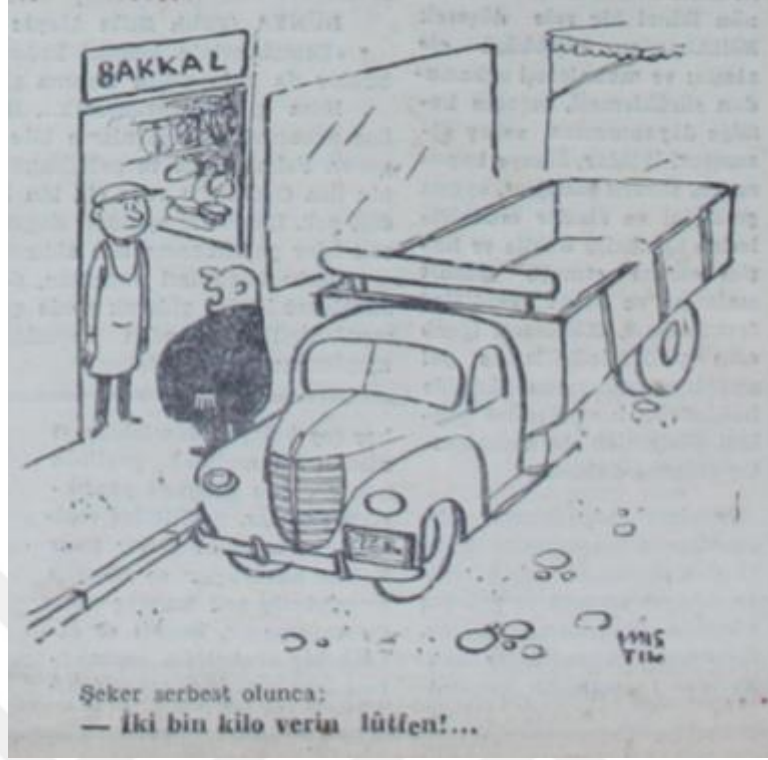
⁸⁰¹ **T.C. Resmi Gazete**, 23 Temmuz 1955, Sayı 9062, s.12937.

⁸⁰² “Şeker Fiyatlarına Dün Zam Yapıldı”, **Cumhuriyet**, s.1, 7.

⁸⁰³ “Şekere Zam Mı Yapılıyor”, **Akşam**, 23 Temmuz 1955, s.1.

⁸⁰⁴ “Şeker Satışları Bugün Öğleden Sonra Başlayacak”, **Akşam**, 26 Temmuz 1955, s.1.

⁸⁰⁵ “Yine Birçok Bakkalda Şeker Bulunamıyor”, **Akşam**, 10 Ağustos 1955, s.1.

Şekil 1.5: Şeker Serbestliği
Kaynak: Akşam, 10 Ağustos 1955, s.1.

K/1017 sayılı kararla şeker pancarı fiyatları 1956 yılı için kilo başına 7,50 kuruş, 7,75 kuruş ve 8 kuruş olarak belirlenmiştir. Bu fiyatların uygulanacağı ekim alanlarını saptamakla Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi görevlidir. 1956 yılı kampanyasında her 100 kilo için üreticilere 1 kilo kristal şeker veya bunun bedelinin prim olarak verilmesi uygun görülmüştür. Bu primin şeker veya para olarak verilecek kısmını İşletmeler Vekaleti belirleyecektir. Ayrıca 15 Temmuz 1956'dan 31 Temmuz 1956 tarihine kadar yapılacak teslimlerde ekicilere kiloda 2 kuruş, 1-7 Ağustos 1956 arasındaki teslimlerde 1,5 kuruş, 8-15 Ağustos 1956 tarihleri arasındaki teslimlerde ise 1 kuruş erken sökme tazminatı verilecektir. Bir başka tazminat da, ekicilerin pancarlarını teslim kantarlarına 10-80 kilometre arası bir uzaklıktan taşınması durumunda kilometre başına 1 para ödenmesidir. Bu dönemde şeker fiyatları hakkında K/986 sayılı kararın yedinci maddesinin uygulaması da devam etmektedir.⁸⁰⁶

18 Ocak 1957 saat 13'ten itibaren yürürlüğe giren K/1065 sayılı kararla şeker beyannameye tabi tutulmuş, 20 Ocak 1957 Pazar günü sabahına kadar satışı

⁸⁰⁶ T.C. Resmi Gazete, 11 Haziran 1956, Sayı 9329, s.14525.

yasaklanmış ve satış fiyatları belirlenmiştir. Daha önce çıkarılan K/986 sayılı kararda olduğu gibi bu kararda da belirtilen gerçek ve tüzel kişilerin 18 Ocak 1957 Cuma günü saat 13'ten itibaren 20 Ocak 1957 Pazar günü sabahına kadar şeker satmaları, herhangi bir üretimde kullanmaları veya daha önce sattıkları fakat teslim etmedikleri şekerleri teslim etmeleri ya da herhangi bir nedenle başka bir yere taşımaları yasaklanmıştır. Buna göre ticaretle uğraşan gerçek ve tüzel kişilerle ticaret amacıyla şeker bulunduranlar ve şekeri ürettikleri maddelerde kullanan bütün gerçek ve tüzel kişiler 18 Ocak 1957 Cuma saat 13 itibariyle ellerinde bulunan şekerlerinin cinsini, miktarını ve bulunduğu yerleri gösteren beyannameleri 19 Ocak 1957 Cumartesi günü saat 13'e kadar buldukları yerin en yüksek mülki memuruna makbuz karşılığı vereceklerdir. 18 Ocak 1957 Cuma günü saat 13'ten önce satılan fakat hala teslim veya nakledilmeyip satıcıda bulunan şekerler bu beyannamelere eklenecektir. 18 Ocak 1957 Cuma günü saat 13'ten önce satılan ve müşterisine teslim edilmek için yola çıkarılmış ama müşterinin teslim almadığı şekerler, müşteriye vardığı günü takip eden günün akşamına kadar yine bir beyanname ile bildirilecektir. Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi kendi fabrikaları ile sermayesine katıldığı şeker fabrikaları beyanname vermek zorunda değildir. Beyannamelerle ilgili kontrolü mülki amirler yaptıracaklardır. Bu kararlar 20 Ocak 1957 tarihinden itibaren ambalaj masrafları hariç fabrikalarda kristal şekerin kilosunun toptan satış fiyatı 200 kuruş, küp şekerin ise 230 kuruş olarak belirlenmiştir. Bu fiyatlar beyan edilmiş edilmemiş bütün şekerler için uygulanacaktır. Verilen beyannamelerde bildirilen ve kontrol sonucu hiç beyanname vermedikleri veya eksik beyanda buldukları görülenlerde, belirlenecek şekerlerin tür ve miktarına göre, tahakkuk ettirilecek fiyat farkları ilgili kişilerden bir hafta içinde tahsil edilecektir.⁸⁰⁷ Alınan bu karar kamuoyunda çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Öncelikle 11 şeker fabrikası açıldığı ve Türkiye'de şekerin bol ve ucuz olacağına dair söylemlere rağmen 1957 Ocak'taki zam sonrası herhangi bir açıklama yapılmamasına değinilerek Hükümetin neden bu kararı aldığı sorgulanmıştır. Diğer yandan şeker üretiminin, tüketimi ancak karşılayabildiği, şeker ve şeker pancarı üretiminde artış görülmediğinden şekere olan talebin fiyat artışı ile düşürülmeye çalışıldığı ileri sürülmüştür.⁸⁰⁸ HP Meclis Grubu Başkanı Fethi Çelikbaş, şeker zammının Hükümeti yerinden etmesi gerektiğini Batı'yı örnek

⁸⁰⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 18 Ocak 1957, Sayı 9512, s.16181; "Şeker Fiatlarına Dün Zam Yapıldı", **Milliyet**, 19 Ocak 1957, s.1, 5.

⁸⁰⁸ "Şeker Fiatlarının Düşündürdükleri", **Forum**, Cilt:6, Sayı:69, 1 Şubat 1957, s.6-7.

göstererek ileri sürmüş ve şeker zammının çok yüksek olduğunu belirtmiştir.⁸⁰⁹ İlerleyen günlerde Meclis'te bu konuyu sözlü soru olarak gündeme getiren Çelikbaş'a İşletmeler Vekili Samet Ağaoğlu'nun verdiği cevapta 1956 yılında çıkarılan Şeker Kanunu'na göre, kesme şeker için kiloda 100, toz şeker için de kiloda 85 kuruş istihlak resmi alınması gerektiğine ve aynı kanunla üretici fabrikalara sermayelerinin net %10'u kadar kâr güvencesi verildiğine değinilerek şekerin sınav maliyetinin 110 kuruş olduğu ve istihlak resmi ile kesme şekerin satış fiyatının 210, toz şekerin ise 195 kuruş olması gerektiği dile getirilmiştir. Diğer yandan pancar fiyatlarında gerçekleşen fiyat artışının da eklenmesiyle zammın ortaya çıktığı savunulmuştur. Buna karşılık Çelikbaş, vatandaş için önemli gider olan şekere zam oranının önemli olduğunu ve sadece "reklam" için ihracat yapılmasının yanlış olduğunu söyleyerek öte yandan şekere yapılan zammın bu ürün kullanılarak üretilen mallara ve şeker yerine geçebilecek mallara da etki edeceğini vurgulamıştır.⁸¹⁰ Ayrıca Meclis'teki bu görüşmede Samed Ağaoğlu'nun şekere yapılan zammın şeker pancarına yansıtılmayacağını söylemesiyle pancar üreticilerinin "hayal kırıklığına uğradığı" da ileri sürülmüştür.⁸¹¹

1957 yılı ocak ayında şekere yapılan zam, o tarihte şeker pancarına yansıtılmasa da eylül ayına gelindiğinde K/1112 sayılı kararla 1957 yılı için şeker pancarı fiyatlarının 9 kuruş, 9,25 kuruş ve 9,50 kuruş olması uygun görülmüştür. Şeker pancarlarıyla ilgili bir önceki yıl alınan kararın şartları, erken sökme tazminatıyla ilgili madde dışında aynen uygulanmaya devam ettirilmiştir. Ek olarak K/986 sayılı karar yerine K/1065 sayılı kararın yedinci maddesinin uygulanmasına devam edileceği belirtilmiştir. Erken sökme tazminatları 31 Temmuz'a kadarki teslimlerde kilo başına 2,50 kuruş, 1-10 Ağustos tarihleri içindeki teslimlerde ise 1,50 kuruş olarak ödenecektir.⁸¹²

K/1178 sayılı kararla da 1958 yılı şeker pancarı fiyatları bir yıl önceki fiyatlarla aynı, kiloda 9 kuruş, 9,25 kuruş ve 9,50 kuruş olarak belirlenmiştir. Bu fiyatların verileceği yerleri Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi tespit edecektir. Bunun yanında ekicilere yine 100 kilo pancar için prim, erken sökme

⁸⁰⁹ "Çelikbaş Şekere Zam Hükümeti Düşürmeliydi Dedi", **Milliyet**, 31 Ocak 1957, s.5.

⁸¹⁰ **TBMM ZC**, D:10, C:17, İ:39, 15 Şubat 1957, s.220-233.

⁸¹¹ "Şeker", **Akis**, Cilt:9, Sayı:146, 23 Şubat 1957, s.22.

⁸¹² **T.C. Resmi Gazete**, 20 Eylül 1957, Sayı 9711, s.17881.

tazminatı ve taşıma tazminatı ödenmesi uygun görülmüştür. Ayrıca K/1065 kararın yedinci maddesi de uygulanmaya devam edecektir.⁸¹³

22 Kasım 1958 Cumartesi günü saat 13'ten itibaren yürürlüğe giren K/1194 sayılı kararla şekerin toptan satış fiyatı yeniden belirlenmiştir. Buna göre ambalaj masrafları hariç kristal şekerin toptan satış fiyatı kiloda 300 kuruş, küp şekerin toptan satış fiyatı kiloda 330 kuruş olmuştur. Bu fiyatlar, hakkında beyanname verilen verilmeyen veya eksik verilen tüm şekerlere uygulanacaktır.⁸¹⁴

K/1211 sayılı kararla da 1959 yılı kampanyası için şeker pancarı fiyatları belirlenmiştir. Buna göre yine Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'nin hangi yerlere ödeneceğini belirleyeceği şeker pancarlarının kilo fiyatının 12 kuruş, 12,25 kuruş ve 12,50 kuruş olması uygun görülmüştür. Daha önceki yıllarda olduğu gibi yine prim, erken sökme tazminatı ve taşıma tazminatının ödenmesi de devam ettirilecektir. Ek olarak K/1194 sayılı kararın uygulanması da sürecektir.⁸¹⁵

Tüm bu kararlara karşın, yurtiçindeki satışların düzeyi ve ihracatta fiyatlar ile maliyetler arasındaki farkların kapatılmaya çalışılmasının şeker sanayiinin zayıflığını gösterdiği dile getirilerek şeker üretiminin tüketimi geçmiş olduğu belirtilmiştir. Diğer yandan ihracat ile bu sorunun giderilmesi durumunda ise Şeker Şirketi'nin zarara uğrayacağı ileri sürülmüştür. Nitekim 1959 yılı için 48.500 ton şeker ihraç edildiği ve bunda kilo başına 125 kuruş zarar edildiği, buna göre Şeker Şirketi'nin yaklaşık 60 milyon lira zarar ettiğine değinilerek bu zararın nasıl karşılanacağı sorulmuştur.⁸¹⁶

1.2.4.7. Antep Fıstığı

Yeşil altın olarak da adlandırılan Antep fıstığı, Pistacia vera L., Anacardiaceae familyasının Pistacia⁸¹⁷ cinsi olup kuruyemiş olarak tüketilen ayrıca dondurma, pasta ve tatlı sektörlerinde kullanılan bir tarım ürünüdür. Türkiye'de

⁸¹³ T.C. Resmi Gazete, 22 Eylül 1958, Sayı 10013, s.20179.

⁸¹⁴ T.C. Resmi Gazete, 22 Kasım 1958, Sayı 10064, s.20551.

⁸¹⁵ T.C. Resmi Gazete, 7 Nisan 1959, Sayı 10179, s.21409.

⁸¹⁶ "Şeker İstihali, İstihlakı ve İhracatı", Forum, Cilt:12, Sayı:133, 1 Ekim 1959, s.4.

⁸¹⁷ Bu ürüne Türkiye'de özellikle Gaziantep çevresinde yetişmesi nedeniyle Antep fıstığı denilmektedir. Ancak diğer ülkelerde farklı şekilde adlandırılmaktadır. Dünya dillerinde daha çok bu cins adından türemiş isimler kullanılmaktadır. Örneğin İngilizce'de "pistachio" veya "pistachio nut"; Fransızca'da "pistache"; Almanca'da "Pistazie" olarak bilinmektedir.

üretilen Antep fıstığı; orta irilikte, yeşil iç renge sahip ve kalitesi yüksek olup Uzun, Kırmızı ve Halebi başlıca türleridir.⁸¹⁸

Tablo 1.26: Antep Fıstığı Ağaç Sayısı ve Yıllık Üretim Miktarı (1948=100)

	Ağaç Sayısı (bin adet)	Ağaç Varlığı Endeksi	Üretim (ton)	Üretim Endeksi
1950	5.493	108	3.219	76
1951	5.527	109	3.306	78
1952	5.790	114	5.775	136
1953	6.045	119	1.012	24
1954	6.126	121	10.545	249
1955	6.574	130	7.663	180
1956	6.754	133	18.017	425
1957	7.050	139	4.623	109
1958	7.357	145	10.475	247
1959	7.791	154	18.000	424
1960	8.413	166	11.900	281

Kaynak: Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.9; Ahmet Münir Bilgen, **Antep Fıstığı**, Ankara, Ongun Kardeşler Matbaacılık Sanayii, 1973, s.2.

Antep fıstığı, Türkiye’de birçok farklı ilde yetiştirilse de en fazla üretim Gaziantep, Şanlıurfa, Kahramanmaraş ve Siirt’te yapılmaktadır. Türkiye, yetiştirilen ürünün çokluğu ve ihracatının fazlalığı nedeniyle dünya Antep fıstığı ticaretinde önemli bir ülkedir.⁸¹⁹ Dolayısıyla zaman zaman bu tarım ürünüyle ilgili birtakım düzenlemelere gidilmiştir.

1954 yılında Antep Fıstığı Kontrol Nizamnamesi’nde değişiklik yapılmasına karar verilmiştir. Buna göre Gaziantep’teki daimi fıstık kontrol merkezinde ihraç edilecek fıstıklar incelendikten sonra ihraç edilecektir.⁸²⁰ 1955 yılında ise K/991 sayılı kararlar bu tarım ürününün ticareti ve ihracatıyla ilgili bazı düzenlemeler

⁸¹⁸ Mahmut Ayfer, **Dünya’da ve Türkiye’de Antep Fıstığı Yetiştiriciliği ve Problemleri**, Ankara, T.M.M.O.B. Ziraat Mühendisleri Odası Yayınları, 1964, s.3-6. Ayrıca bu kaynakta son 5 yıllık ortalamaya göre 22-24 bin ton toplam üretim yapıldığı bunun 13-14 bin tonunun üretiminin Türkiye’de yapıldığı yani Dünya’da en çok Antep fıstığı yetiştiren ülkenin Türkiye olduğu belirtilmiştir. Türkiye’den başka İran, Suriye, İtalya ve Afganistan’da da Antep fıstığı tarımı yapılmaktadır. Ancak kaynağın 1964 yılında yayınlandığı göz önünde bulundurulmalıdır.

⁸¹⁹ Bilgen, **a.g.e.**, s.3-6.

⁸²⁰ “Antep Fıstığı Kontrol Nizamnamesi Değiştirildi”, **Milliyet**, 15 Eylül 1954, s.2.

yapılmıştır. Buna göre Milli Korunma Kanunu'nun yirmi altıncı maddesine dayanılarak Güney bölgesinde üretilen Antep fıstığının iç ve dış piyasa şartlarına göre, gerçek değeri üreticiye yansıtacak alım fiyatlarıyla satın alınması kararlaştırılmış ve devamlı alıcı olan dış ülkelere ihracatı için gerekli tedbirleri alma yetkileri İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilmiştir. Bunun yanında antep fıstığının toplanması, işlenmesi ve saklanması ile Vekaletin istediği yerlere taşınması ve satışlarının Gaziantep Fıstık Tarım Satış Kooperatifleri tarafından yerine getirilmesi kabul edilmiştir. Bu hizmetlerinden dolayı bu birliğe idare masraflarına karşılık olarak fıstık alım bedelinin en fazla %2'sine denk gelecek şekilde İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından belirlenecek bir komisyon verilecektir. Ayrıca alımlar için gereken kredi de Ziraat Bankası tarafından sağlanacaktır.⁸²¹

Yaklaşık bir yıl sonra Antep fıstığıyla ilgili İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilen yetkiler, K/1058 sayılı kararla Gaziantep Fıstık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne devredilmiş, ayrıca bu birliğin yapacağı işler için gerekli kredinin yine Ziraat Bankası'ndan karşılanacağı belirtilmiştir. Öte yandan Birliğin bu karara dayanarak yapacağı işlerden oluşan giderlerin satış bedellerinden düşüldükten sonra kalanının bu kredilere mahsuben Ziraat Bankası'na yatırılması ve bu hesabın tasfiyesi sonucunda oluşacak kâr ve zararın Milli Korunma hesaplarına aktarılması uygun görülmüştür. Bu kararla birlikte K/991 sayılı karar da yürürlükten kaldırılmıştır.⁸²² Ayrıca aynı günlerde İktisat ve Ticaret Vekili tarafından yayımlanan K/1020 sayılı karara ait 2055 sayılı tebliğle Gaziantep, Şanlıurfa ve Siirt illerinde, ellerinde antep fıstığı bulunanların 10 Kasım 1956 günü saat 13'e kadar beyanname vermeleri istenmiş ve bu süre içinde satışlar da yasaklanmıştır.⁸²³

Antep fıstığıyla ilgili Koordinasyon Heyeti kararlarının yanında kanuni düzenlemeler de yapılmıştır. 1939 yılında zeytinciliğin geliştirilmesi için 3573 sayılı kanun çıkarılmış⁸²⁴, daha sonra 3669 sayılı kanunla⁸²⁵ ilk kanun üzerinde değişiklik gerçekleştirilmişti. 1956 yılına gelindiğinde bu kanunun Antep fıstığına da uygulanması

⁸²¹ **T.C. Resmi Gazete**, 14 Ekim 1955, Sayı 9129, s.12881.

⁸²² **T.C. Resmi Gazete**, 6 Kasım 1956, Sayı 9450, s.15845.

⁸²³ **T.C. Resmi Gazete**, 5 Kasım 1956, Sayı 9449, s.15837; "Antep Fıstığı 3 Vilayette Beyannameye Tabi Tutuldu", **Milliyet**, 6 Kasım 1956, s.5.

⁸²⁴ Zeytinciliğin Islahı ve Yabancıların Aşılattırılması Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 7 Şubat 1939, Sayı 4126, s.11239-11240.

⁸²⁵ Zeytinciliğin Islahı ve Yabancı Zeytinliklerin Aşılattırılması Hakkındaki 3573 Sayılı Kanunun 14.Maddesini Değiştiren Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 11 Temmuz 1939, Sayı 4255, s.12208.

kabul edilmiştir. Böylece Antep fıstığı ağacına dönüşebilecek yabancı ağaçlarla ilgili yapılacak işlemlere dair hükümler getirilmiştir.⁸²⁶

1.2.4.8. Et ve Balık Kurumu

Cumhuriyetin kurulması sonrasında sanayiinin geliştirilmesi yönünde girilen çabaların istenilen sonuca ulaşmaması üzerine devletin işgücünü, toprak ve hammadde imkanlarını kullanarak işletmeciliğe girişmesi fikri ortaya çıkmıştı. Böylece ülkenin kalkınmasının devlet işletmeciliği ile gerçekleşmesi planlanmıştı. 1933 yılında Sümerbank'ın kurulmasıyla temel ihtiyaç malarını üretmek, hammaddesi Türkiye'de bulunan sanayii geliştirmek, özel sektörü destekleme amaçlarını taşıyan KİT dönemi başlamıştı. Bunun yanında 1935 yılında da madencilik alanında Etibank kurulmuştu.⁸²⁷

KİT'ler özel işletmelerin aksine önceliğini kâr elde etmeye değil ülke ekonomisinin taleplerine karşılık vermeye ve kamuya faydalı faaliyet yürütmeye vermektedir.⁸²⁸ 1938 yılına gelindiğinde 3460 sayılı sermayesinin tamamı devlet tarafından verilmek suretile kurulan iktisadi teşekküllerin teşkilat ile idare ve murakebeleri hakkında kanun çıkarılmıştır.⁸²⁹

DP'nin ilk iktidara geldiği dönemde KİT'lere bakışı, Birinci Hükümet Programı'nda da belirtildiği üzere bu kurum ve kuruluşlar özel sektörün hiçbir şekilde girişmeyeceği alanlara ve kamu hizmeti niteliğindeki ekonomik işlere yöneltmek ve çeşitli nedenlerle kurulan işletmelerin uygun koşullarla özel sektöre devredilmesine çalışılmak olarak özetlenebilir.⁸³⁰ Öncelikli olarak Sivas çimento, Ankara çimento, Sivas tuğla, Filyos ateş tuğlası ve Kütahya seramik fabrikalarının

⁸²⁶ 6777 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkındaki 3573 sayılı Kanunun Sakız ve Nevileriyle Harnupluklara da Teşmiline Dair Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 14 Temmuz 1956, Sayı 9358, s.15093.

⁸²⁷ Mustafa Aysan, Selahattin Özmen, **KİT Türkiye'de ve Dünyada Kamu İktisadi Teşebbüsleri**, İstanbul, Kardeşler Basımevi, s.34-37, [t.y.].

⁸²⁸ Sağlam, **a.g.e.**, s.121. Ayrıca Bkz.: Mustafa A. Aysan, **Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Uluslararası Pazarlar**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayın No:2801, İşletme Fakültesi Yayın No:119, Devlet İşletmeciliği Enstitüsü Yayın No:1, 1981.

⁸²⁹ Sermayesinin Tamamı Devlet Tarafından Verilmek Suretile Kurulan İktisadi Teşekküllerin Teşkilatı ile İdare ve Murakibeleri Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 4 Temmuz 1938, Sayı 3950, s.10151-10154.

⁸³⁰ **Hükümetler ve Programları**, Haz. Nuran Dağlı, Belma Aktürk, s.158; Aysan, Özmen, **a.g.e.**, s.39.

ele alındığı açıklanmıştır.⁸³¹ Bu işletmelerin özel sektöre devredilme şekil ve şartlarına dair bazı kararlar alınmıştır.⁸³² Nitekim 1952 TBMM açış konuşmasında Cumhurbaşkanı Celal Bayar, devlet işletmelerinden özel sektöre devredilebilecek olanlarla ilgili 3460 sayılı kanuna göre şart ve şekillerin belirlendiğini söylemiştir.⁸³³ Ancak Hükümetin bu yöndeki görüşüne ve çabalarına rağmen KİT'ler artmaya devam etmiş, KİT'leri satma konusunda ise başarısız olunmuştur.⁸³⁴ KİT'lerin sektörlere göre dağılımına bakıldığında tarım, maden, petrol, gıda, dokuma ve giyim, orman ürünleri, kağıt, basım, deri ve kösele işleme, kimya, çimento, demir-çelik, makine üretimi, enerji, ulaştırma, haberleşme, turizm, inşaat, banka-sigorta, ticaret alanında yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.⁸³⁵ Bu dönemde bu kuruluşların sahip olduğu işgücü 1950 yılında 183.718 kişi iken, 1960 yılına gelindiğinde 294.342 kişiye ulaşmıştır.⁸³⁶ Ancak KİT'lerin genişlemesi, uzun vadeli bir plana göre yapılmadığından ekonomide baskı oluşmasına neden olmuştur.⁸³⁷ DP hükümetinin liberal ekonomi politikasında değişiklik olup olmadığı da sorgulanmıştır. Bu dönemde KİT'lerin satışın gerçekleşmediği gibi devlet bir planlama olmadan yol, liman, baraj benzeri yatırımlara girmiş, böylece kamu yatırımlarında yükselme olmuştur.⁸³⁸

---

⁸³¹ “Devletçe Hususi Teşebbüse Devredilecek Fabrikalar”, **Zafer**, 7 Temmuz 1950, s.1.

⁸³² “Devlet Fabrikaları Nasıl Devredilecek”, **Zafer**, 12 Eylül 1950, s.1, 6.

⁸³³ **TBMM TD**, D:9, C:17, B:1, 1 Kasım 1952, s.11.

⁸³⁴ Sağlam, **a.g.e.**, s.119-120.

⁸³⁵ **A.e.**, s.61-69. Bu kitabın yayın tarihi olan 1967 yılı itibariyle yapılan sınıflandırmaya göre 129 tane KİT olduğu belirlenmiştir. Bkz.: Sağlam, **a.g.e.**, s.60. DP dönemindeki yeni kuruluşlar için Bkz.: Aysan, Özmen, **a.g.e.**, s.41-45; KİT'ler hakkında bilgi için de Bkz.: Yakup Kepenek, **100 Soruda Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, Ocak 1990; Selahattin Özmen, **Türkiyede ve Dünyada İktisadi Devlet Teşekkülleri**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1967. Bu konuda yabancı bir kaynak için Bkz.: Bertil Walstedt, **State Manufacturing Enterprise In A Mixed Economy: The Turkish Case**, A World Bank Research Publication, USA. KİT'lerin özelleştirilmesi konusunda ise Bkz.: Selahattin Özmen, **Türkiye’de ve Dünyada KİT’lerin Özelleştirilmesi**, İstanbul, Meter Matbaası, 1987.

⁸³⁶ **Kamu İktisadi Kuruluşları Ekonomik Hesapları**, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, Yayın No:762, 1976, s.40-41.

⁸³⁷ Sağlam, **a.g.e.**, s.133.

⁸³⁸ Çakmak, **Forum Dergisi**, s.492-493.

Tablo 1.27: Türkiye’de Yıllık KİT Yatırımları

	KİT Gerçek Yatırımları (milyon tl)	Toplam Yatırımları (milyon tl)	KİT’lerin Toplam Yatırım İçinde Oranı
1950	91,8	1000	9,1
1951	123,9	1260	9,8
1952	167,0	1835	9,1
1953	253,8	2087	12,1
1954	253,3	2517	14,0
1955	449,0	3006	14,9
1956	539,9	3260	16,5
1957	432,8	4017	10,7
1958	437,1	5042	9,3
1959	1104,9	6989	15,7
1960	1399,3	7779	17,9

Kaynak: Sağlam, a.g.e., s.122.

1950 yılı öncesinde bu konuda Milli Korunma Kanunu’na dayanılarak çıkarılan K/792 sayılı kararla 2490 sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunu’na⁸³⁹ bağlı kurum ve işletmeler, sermayesinin tamamı veya en az yarısı devlete veya devlete ait kurum ve kuruluşlardan alınarak kurulan kurum ve işletmeler arasında yapılacak alım ve satım işlerinde 1050 sayılı kanun⁸⁴⁰ ve ekleri uygulanarak 2490 sayılı kanun hükümlerinin uygulanmaması öngörülmüştü.⁸⁴¹

Diğer yandan K/784 sayılı kararla her çeşit bitkisel ve hayvani yağ ile kasaplık hayvan, balık ve bunların ürünlerinin ticareti, ithalatı ve ihracatıyla ilgili işlemlerle ve gerektiğinde yem sağlama işleriyle TMO görevlendirilmişti. Bunun yanında Türkiye’de et sorununun çözümü için çeşitli girişimlerde de bulunulmuştu. Ancak özellikle iktidar değişikliği sonrası Erzurum’da kurulmaya başlanan et kombinası çeşitli eleştirilere uğramıştır.⁸⁴² Nitekim bu konuda Devlet Vekili Fevzi

⁸³⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 10 Haziran 1934, Sayı 2723, s.3959-3966.

⁸⁴⁰ Muhasebe-i Umumiye Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 14 Haziran 1927, Sayı 607.

⁸⁴¹ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Ekim 1949, Sayı 7340, s.17106.

⁸⁴² Bu konuyla ilgili olarak Bkz.: “Et Kombinası Mes’eleşi”, **Zafer**, 15 Ekim 1950, s.1, 4; “Suçlu Olanlar Hakkında Takibat Yapılacaktır”, **Zafer**, 15 Ekim 1950, s.1, 4; “Kombina İçindeki Kaçamaklar”, **Zafer**, 21 Ekim 1950, s.1, 4; “Kombinacıların Kombinezonu”, **Zafer**, 30 Ekim 1950,

Lütfi Karaosmanoğlu, et kombinasyonunun “memleket bünyesine uymayan ve faydadan çok zarar getireceğine” inandıkları bir konu olduğunu söylemiştir. Bu çerçevede idarenin TMO’ya et işini verip Doğu Anadolu’dan İstanbul’a ve İzmir’e canlı hayvan taşınmasının zorluğundan dolayı hayvanların olduğu yerde mezbaha yapılması ve etlerin donmuş olarak şehirlere taşınması düşünülmüştür. Devlet Vekili bunun güzel bir fikir olmasına karşın uygulamada sıkıntılar yaşandığını, TMO’nun kanuna göre hububat, un ve afyonla uğraşmak üzere kurulduğunu, bu bağlamda İcra Vekilleri Heyeti kararıyla bu işin TMO’ya verilmesinin öncelikle kanuna aykırı olduğu, öte yandan kurumun mali durumunun da göz önünde bulundurulması gerektiğini yoksa bu işin faydadan çok zararının olacağını ileri sürmüştür. Sonuçta zararının daha az olacağı düşüncesiyle bu yola gidildiğini belirtmiştir.⁸⁴³

Tablo 1.28: Türkiye’deki Başlıca Hayvan Varlığı Miktarı

	Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Sığır	Toplam ⁸⁴⁴
1950	23.082.521	14.498.268	3.966.336	10.123.185	55.610.490
1951	24.832.649	16.531.053	4.370.161	10.395.858	60.201.122
1952	26.534.233	16.122.632	4.921.736	10.694.807	62.440.902
1953	27.286.602	16.094.185	4.869.063	10.758.553	63.212.235
1954	26.307.557	16.121.403	4.958.029	10.867.500	62.955.694
1955	26.443.838	16.216.513	4.816.389	11.058.935	62.705.975
1956	27.974.232	16.485.836	5.027.971	11.546.208	65.334.901
1957	29.209.029	17.248.378	5.573.147	12.064.130	68.477.881
1958	30.822.994	18.196.438	6.035.534	12.484.211	72.085.539
1959	33.613.500	18.940.700	6.137.000	13.075.800	76.481.000
1960	34.463.200	18.636.700	5.995.500	12.435.000	76.110.090

Kaynak: Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.11.

Bu aşamada, 1950 yılında geçen yıl aynı ayda 250 kuruş olan koyun eti fiyatının 190 kuruş olduğu hatta biraz daha indirmeye gideceği söylenmekteydi.⁸⁴⁵ Ancak kasım ayına gelindiğinde kasapların zam talepleri üzerine bunun Ulus gazetesinde yapılan yayınlar sonrası ortaya çıktığı iddia edilmiştir.⁸⁴⁶ Diğer yandan Kasaplar Derneği’ne göre, zam talebi hayvan piyasasındaki artışlar nedeniyle

s.1, 4; “Et Kombinasyonu İşini İskandalıdır”, **Zafer**, 3 Kasım 1950, s.1, 4; “Kombinasyonu İşinde Soğuk Hava İşini”, **Zafer**, 9 Kasım 1950, s.1, 4; “Et Kombinasyonu İşini Projeleri Küçüldü”, **Zafer**, 17 Kasım 1950, s.1, 4.

⁸⁴³ **DPMGMZ**, Sayı 14, 16 Kasım 1950.

⁸⁴⁴ Toplamın içinde tabloda gösterilen hayvanların yanında manda, deve, at, eşek ve katır da bulunmaktadır.

⁸⁴⁵ “Et Fiyatları Düşüyor”, **Zafer**, 11 Haziran 1950, s.1.

⁸⁴⁶ “Etlere Zam İçin Tertipli Neşriyat”, **Zafer**, 30 Kasım 1950, s.1, 4.

istenilmiştir.⁸⁴⁷ Ankara Kasaplar Derneği başkanı ise Ulus gazetesinde yayınlanan haberlerin “*bir siyaset oyunu*” olduğunu söylerken, kasapların yaşadığı sıkıntıları dile getirmiştir.⁸⁴⁸ Bu arada kasapların farklı fiyatlarla satış yaptığı öne sürülerek, belediyenin buna karşı önlem alması istenmiştir.⁸⁴⁹ 1952 yılına gelindiğinde ise et buhranı nedeniyle et fiyatlarının yükselmiş, buna neden olarak da koyun miktarındaki düşüş, plansız hayvan ihracatı ve kaçakçılığın önlenememesi gösterilmiştir.⁸⁵⁰

DP döneminde hayvancılık alanında girişilen en önemli iş Et ve Balık Kurumu’nun kurulması olmuştur. Milli Korunma Kanunu’na dayanılarak 1 Ekim 1952 tarihinde İktisat ve Ticaret Vekaleti’ne bağlı olacak şekilde Et ve Balık Kurumu kurulmasına ilişkin karar alınmıştır.⁸⁵¹ Milli Korunma Kanunu’na eklenmiş altıncı madde uyarınca tüzel kişiliğe sahip olarak kurulan Et ve Balık Kurumu’nun, özel hukuk hükümlerine göre idare edilmesi ve sorumluluğu sermayesiyle sınırlı olmak üzere mali ve idari özerkliğe sahip olması kabul edilmiştir. Kurumun merkezi Ankara olurken, kurum İktisat ve Ticaret Vekaleti’nin denetimine bağlı bulunacaktır. Et ve Balık Kurumu’nun amacı et ve balık işlerini düzenlemek, bunların ticaret, üretim ve sanayisi ile uğraşmak ve bunlarla ilgili her çeşit araştırma yapmak olarak düzenlenmiştir. Kurumun yapacağı işler ise şu şekilde sıralanmıştır:

- a) Kasaplık hayvan ve balık alım, satımı ile dış ticareti,
- b) Kasaplık hayvan ve balığın her çeşit doğal ve sınai ürünlerinin alım, satım ve dış ticareti,
- c) Hayvan ve balık türlerinin ıslahı ve geliştirilmesi ile ilgili her çeşit sınai, ticari ve zirai girişimlerde bulunma⁸⁵²,

⁸⁴⁷ “Ulus ve Kasaplar”, **Zafer**, 1 Aralık 1950, s.1, 4.

⁸⁴⁸ “Kasaplar Derneği”, **Zafer**, 2 Aralık 1950, s.1, 3.

⁸⁴⁹ “Bazı Kasaplar Eti 140 Kuruşa, Bir Kısmı da 300 den Satıyorlar”, **Zafer**, 13 Aralık 1950, s.1.

⁸⁵⁰ “Et Buhranı Genişliyor”, **Akşam**, 3 Nisan 1952, s.1, 2.

⁸⁵¹ Bu kurumun belli malların üretiminde belirli yörelerin uzmanlaşmasını sağladığı, Türkiye’nin doğusunda yer alan az gelişmiş bölgelerin hayvancılığa yönlendirildiği, bunun sonucunda da buralarda hayvancılığın geliştiği ancak feodal kalıntıları koruduğu ve köylünün toprak ağalarına bağımlılığını arttırdığı öne sürülmüştür. Bkz.: Y.N.Rozaliyev, **Türkiye’de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri (1923-1960)**, çev.Azer Yaran, Ankara, Onur Yayınları, Aralık 1978, s.281. Bu kurum halen Et ve Süt Kurumu olarak faaliyet göstermektedir.

⁸⁵² Diğer taraftan bu yıllarda Et ve Balık Kurumu’nun yayınladığı kitaplara da değinmek gerekmektedir. Kurum tarafından şu kitaplar çıkarılmıştır: Sabri Dilmen, **Mezbaha Kalıntılarının Hayvan Yemi Olarak Değeri**, Akın Mat. Ltd. Or., Ankara, 1954; Sedat Kansu, **Evcil Hayvanların Beslenme Esasları ve Tekniği**, İstiklal Matbaası, Ankara, 1955; E. Slastenenko, **Karadeniz Havzası Balıkları**, çev.Hanif Altan, 1955; **Balık ve Balıkçılık**, Et ve Balık Kurumu Umum Müdürlüğü, 1955;

- d) İlk üç maddede belirtilen işlerle ilgili her çeşit teşkilat, fabrika ve mezbaha araç ve tesisatı kurma ve işletme,
- e) Gerektiğinde ülke içinde kasaplık hayvan, balık ve bunların ürünleri ile üretim araçları; hayvan piyasalarını düzenleme ve anormal fiyat hareketlerini engellemek üzere İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin kararıyla tanzim satışları yapma,
- f) Kasaplık hayvan ve balık yetiştirme üretim, sanayi ve ticareti konularıyla ilgili olarak İcra Vekilleri Heyeti kararıyla görevlendirilecek kurum dışındaki mali kuruluşların kaynaklarıyla ve belirlenecek sınırlar içinde özel girişimcilere ve resmi işletmelere İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından uygun görülecek talimatname hükümlerine göre kredi açma.⁸⁵³

Bunların yanında Et ve Balık Kurumu'na, İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin izniyle kendi işleriyle ilgili şirketlere iştirak etmek veya yeni şirketler kurmak için gerçek ve tüzel kişilerle anlaşma ve sözleşme yetkisi verilmiştir. İşleri gereği bu kurum, gayrimenkul mallar tasarruf edebilecek ve alacaklarını sağlamak için kendi adına gayrimenkul mallar üzerine ipotek de koyabilecektir. Bunlara ek olarak İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin izniyle Kurum, yurt içinde ve dışında gerekli görülen yerlerde teşkilat yapmak, şubeler açmak ve ajanlar bulundurmamakla veya bu amaçla gerçek ve tüzel kişilerle anlaşmalar yapmakla yetkilendirilmiştir. Et ve Balık Kurumu'nun sermayesi ise 40 milyon lira olarak belirlenmiştir. Gerektiğinde bu sermayenin İcra Vekilleri Heyeti kararıyla arttırılabileceği hükmü getirilmiştir. Bu

---

Şükrü Bulgurlu, **Yonca, Çayırotu Gibi Önemli Yemlerin Muhtelif Konserve Metot'ları ile Kısa Saklanmaları İçin Ankara'da Yapılan Araştırmalar**, İstiklal Matbaası, 1955; A.Kemal Göğüş, **Bazı Önemli Yemlerimiz Neşvunemaların Bitirmiş, Burulmuş Akkaraman Koyunlarının Semirtilmesi Üzerindeki Etkileri**, Ankara, İstiklal Matbaası, 1955; Osman Koçtürk, **Etle İlgili Faydalı Bilgiler**, Ankara, Yeni Desen Matbaası, 1956; Osman Koçtürk, **Hayvan Yemi Olarak Mısır**, Yeni Matbaa, 1956; Osman Koçtürk, **Etin Dondurulması ve Dondurulmuş Muhafazası**, Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası, 1956; Osman Koçtürk, **Ordu Beslenmesinde Donmuş Et**, Ankara, Karınca Matbaası, 1957; **Ente Carne e Pesce** (İtalyanca Broşür), Et ve Balık Kurumu Umum Müdürlüğü, 1957; **Et ve Balık Kurumu Mamüllerinden Et-Kemik Unu, Balık Unu ve Kan Ununun Saklanması ve Kullanılması**, Ankara, Et ve Balık Kurumu, Gürsoy Basımevi, 1958; Osman N. Koçtürk, **Et Hayvanı Yetiştirmede Belli ve Başlı Kaideler ve Yem Formülleri**, Ankara, Sokullu Matbaası, 1958; Osman Koçtürk, **Gıda Maddelerinin Soğuk ve Donmuş Muhafazaları**, Ankara, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, 1958; Osman Koçtürk, **Tavuk Beslemenin Pratik Esasları ve Vitaminler**, Ankara, Işık Matbaacılık, 1958; Muzaffer Oral, **Sistemik Et Muayeneleri Pratik El Kitabı**, Ankara, Doğu Matbaası, 1958; İsfendiyar E. Kadester, **Hayvan Sahipleri İçin İş Kitabı**, Yenigün Matbaası, 1959; İsfendiyar E. Kadester, **Kuzu Besleme**, Yenigün Matbaası, 1959.

⁸⁵³ T.C. Resmi Gazete, 1 Ekim 1952, Sayı 8221, s.4601.

sermayeye kaynak olarak Milli Korunma sermayesinden aktarılacak 5 milyon lira ile K/784 sayılı kararla et ve balık işleri için görevlendirilen TMO için İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin 1951 ve 1952 yılı bütçelerine konulan ödenekten devredilecek tutar gösterilmiştir. Kuruma özel bir kanunla sermayesine mahsuben aktarıncaya kadar, TMO'da bulunan et ve balık sanayisi araştırmalarıyla ilgili her çeşit araçların ve gereçlerin, motor ve gemilerin, TMO tarafından yapılmış ve yapılmakta olan tesislerin ve bunlarla bağlantılı diğer hakların bu kararda belirtilen işler için Et ve Balık Kurumu'na geçici olarak devredilmesi uygun görülmüştür. Et ve Balık Kurumu'nun banka ve kredi ile ilgili işlemleri İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin emirleri doğrultusunda ve bu vekaletin belirlediği bankalarca yapılması kabul edilmiş, gerektiğinde Milli Korunma Kanunu'nun on ikinci maddesine göre, İcra Vekilleri Heyeti tarafından kredi sağlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca Kurum, İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin önerisi ve İcra Vekilleri Heyeti kararıyla ipotek göstererek veya göstermeden borçlanma yapabilecektir. Et ve Balık Kurumu'nun idare organı ise genel müdürlük olarak belirlenmiş, Genel Müdür Kurumun en üst amiri, Muavinleri de yardımcıları olarak kabul edilmiştir. Genel Müdür, İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin teklifi ve İcra Vekilleri Heyeti'nin onayıyla; Genel Müdür Muavinleri ise İktisat ve Ticaret Vekili tarafından atanacaktır.⁸⁵⁴ Kurumda çalışacak diğer memurların atama, terfi, cezalandırma ve nakil işlemlerini de Kurumun yerine getirmesi uygun görülmüştür. Kurumun işlerini yönetme ve idari ve yargı makamları ile üçüncü kişilere karşı Kurumu temsil etme yetkileri Genel Müdüre verilmiştir. Ayrıca Genel Müdür idare, muhasebe ve yapılan işlerle şube ve ajanlarının işlerini denetlemek için gerekli teşkilatlanmayı yapmakla görevlendirilmiştir. Et ve Balık Kurumu'nun işlerinin; idare ve işletme masrafları ile inşa, kuruluş, genişleme ve sabit kıymetleri ile ilgili bütün detayları içerecek şekilde hazırlanan yıllık iş programı ile yürütülmesi; bu program ve bütçenin İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin onayıyla yürürlüğe girmesi öngörülmüştür. Kurumun kadrosu İcra Vekilleri Heyeti tarafından onaylanacak ve Kurumun hesaplarının Milli Korunma Kanunu'nun elli birinci maddesi uyarınca Başvekalet Umumi Murakebe Heyeti tarafından incelenip denetlenecektir.⁸⁵⁵ 19

---

⁸⁵⁴ DP döneminde bu kurumun genel müdürlüğüne önce Ekrem Celal Barlas, sonrasında ise Mehmet Nafiz Ergeneli atanmıştır. Barlas, 1952-1958 yılları arasında görev yaparken Ergeneli, 1958-1959 yılları arasında genel müdürlük yapmıştır. Bkz.: <https://www.esk.gov.tr/tr/10100/Gecmisten-Gunumuze-Genel-Mudurlerimiz>, Çevrimiçi:17.03.2019.

⁸⁵⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 1 Ekim 1952, Sayı 8221, s.4601-4602.

Aralık 1952 tarihinde de Et ve Balık Kurumu Ankara Ticaret ve Sanayi Odası'na 4237 sicil no ile tescil edilmiştir.⁸⁵⁶

K/871 sayılı karar sonrası neredeyse 25 yıldır tartışma konusu olan bir konuda karar alındığı belirtilerek iş alanı göz önüne alındığında bu kuruma az sermaye verildiği eleştirileri getirilmiştir. Bu karar ile devletin daha önce yer almadığı bir sektöre girdiği, bu sektörün devlet işletmeciliğince çok da uygun olmadığı dillendirilmiş, böylesine önemli bir alanda Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak bir kurumun kurulmasının ise yanlış olduğu vurgulanmıştır. Fevkalade şartlara göre yürürlükte olan Milli Korunma Kanunu'nun kalkmasıyla kurumun hukuki temelden yoksun kalacağı kaydedilirken, 3460 sayılı kanunla devlet işletmeleri için esaslar belirlendiği ve Hükümetin normal şekilde iktisadi teşekkül kurma yolunu tercih etmeme nedeni olarak Hükümetin hızla iş görmek için Milli Korunma Kanunu'na dayanmış olabileceği ileri sürülerek Et ve Balık Kurumu'nun bir Koordinasyon Heyeti kararına dayanılarak çıkarılması eleştirilmiştir.⁸⁵⁷

20 Şubat 1951 tarihinde ise K/818 sayılı kararla Milli Korunma Fonu'ndan Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü adına 14.998.546,08 liralık bir milli korunma kredisi açılmıştır.⁸⁵⁸ Daha sonra kabul edilen K/878 sayılı kararla bu kredinin 5 milyon lirası iptal edilmiş, bu kredi sermaye olarak Et ve Balık Kurumu'na aktarılmıştır. Öte yandan tasfiye halinde olan Ticaret Ofisi'ne K/840 sayılı kararla fındık alımı için verilen, tahakkuk etmiş veya edecek kârlarından 5 milyon liranın Devlet Demiryolları ve Limanları Genel Müdürlüğü'ne⁸⁵⁹ aktarılması kabul edilmiştir.⁸⁶⁰ Et ve Balık Kurumu'na ayrılan 15 milyon liralık kredi, Ziraat Bankası tarafından Hazine kefaletiyle ihraç edilecek bonolarla karşılanacaktır. Buna ilişkin olarak 13 Ağustos 1956 tarihinde yürürlüğe konulması uygun görülen K/1036 sayılı Koordinasyon Heyeti kararı çıkarılmıştır.⁸⁶¹

⁸⁵⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 26 Aralık 1952, Sayı 8293, s.5198.

⁸⁵⁷ Cihat İren, "Et ve Balık Kurumu", **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:5, Sayı:52, Kasım 1952, s.9-11.

⁸⁵⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 26 Mart 1951, Sayı 7768, s.885.

⁸⁵⁹ Bu kurum, 22 Temmuz 1953 tarihli ve 6186 sayılı kanunla günümüzde de faaliyetine devam eden Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi (TCDD) olarak yeniden düzenlenmiştir. Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 29 Temmuz 1953, Sayı 8470, s.6841-6843.

⁸⁶⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Ekim 1952, Sayı 8235, s.4749.

⁸⁶¹ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:144.68.10 (K/1036 sayılı karar).

K/1048 sayılı kararla Et ve Balık Kurumu 15.000 baş sığır ve 50.000 baş koyun almak ve dondurulmuş et haline getirip satmakla görevlendirilmiştir. Bununla amaçlanan kış aylarında özellikle Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerde ortaya çıkan et darlığını gidermek ve et fiyatlarını normal düzeyde tutmaktır. Buna göre yapılacak işlerden oluşacak kâr ve zarar Milli Korunma hesaplarına aktarılacaktır.⁸⁶²

22 Aralık 1952 tarihinde yayımlanan 3/15951 ve 3/15975 sayılı kararnamelerle Et ve Balık Kurumu'na ait kadroların onaylanmasına ve bazı kadroların uzmanlık mevki olarak kabulüne karar verilmiştir.⁸⁶³ 15 Ağustos 1955 tarihine gelindiğinde ise 4/5696 sayılı kararnameyle yine kurumun kadroları onaylanmış ve yine bazı kadrolar uzmanlık mevki olarak kabul edilmiştir.⁸⁶⁴

Et ve Balık Kurumu, kurulduktan 2-3 ay sonra teşkilatını kurup teknik servis, muhasebe, levazım ve idari işlerle ilgili ihtiyaçları görececek duruma gelmiş, çeşitli inşaat faaliyetlerine girişmiş, et ve balık konularında her çeşit iş ve başvurulara cevap verebilecek konuma gelmiştir. Ayrıca Amerika Karşılıklı Güvenlik Teşkilatı'ndan (MSA) ücretleri ödenmek şartıyla uzmanların kurumla çalışmaları için anlaşma yapılmış, bazı nakliye, av ve araştırma gemileri Türkiye'ye getirilmiş, taşıma için 70 adet soğuk termos vagon hazırlanmıştır. Et kombinaları, soğuk depolar ve balıkçılık için 16 uzman MSA ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (BM FAO) teşkilatlarından sağlanmış ve sözleşmeler yapılmıştır. Öte yandan Erzurum, Ankara, Konya ve İstanbul'da canlı hayvan borsası kurulması için İktisat ve Ticaret Vekaleti'nden izin alınmıştır. Balıkçılığın geliştirilmesi için bazı işlere de girişilmiştir. Buna göre balıkçıların teşkilatlandırılması, malzeme ve kredi almaları sağlanmaya çalışılmış, balıkçı ağlarının üretimi geliştirilmeye başlanmıştır. Ayrıca modern balıkçılık yöntemlerinin öğretilmesi konusu gündeme gelmiş ve balık sanayii ve ticaretiyle ilgili araştırmalar için 5 uzmanla sözleşmeler yapılmıştır. Almanya'dan 8 ay, 8 nakliye ve 1 araştırma gemisinin firmalarla olan anlaşmazlıkların giderilmesiyle Türkiye'ye gönderilmesi sağlanmıştır. 1953 yılının kurum için

⁸⁶² T.C. Resmi Gazete, 20 Ekim 1956, Sayı 9438, s.15781.

⁸⁶³ T.C. Resmi Gazete, 22 Aralık 1952, Sayı 8289, s.5166-5167.

⁸⁶⁴ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:140.74.15 (Et ve Balık Kurumu kadrolarının onaylanması).

araştırmalara paralel olarak “inşa ve tesis yılı” olması planlanmıştır.⁸⁶⁵ Diğer yandan Meclis’te söz alan İktisat ve Ticaret Vekili Enver Güreli, etle ilgili görevinin yanında kurumun, “dünyada en az balık yiyen Türkiye’de” balık tüketimi için önlemler alması gerektiğini belirtmiştir.⁸⁶⁶

Zaman içerisinde Et ve Balık Kurumu bünyesinde et kombinaları, soğuk depolar ve balık unu ve yağı fabrikası kurulmuştur.⁸⁶⁷ 31 Aralık 1954 tarihi itibarıyla Et ve Balık Kurumu’nun 8 balık av teknesi, 8 balık nakliye gemisi, 4 balık araştırma gemisi, 70 adet termos vagonu, 26 adet kamyon ve otosu bulunmaktadır. Ayrıca kurum 4 adet et kombinasına, 12 adet soğuk depoya ve 1 adet balık yağı ve unu fabrikasına sahiptir. Nakliye gemileri İtalya ve diğer ülkelere balık ihracatında, vagonlar ise yurtiçi et taşımada kullanılmaktadır. Erzurum’da kan, kemik ve diğer ürünleri işleyen bir tesis çalışmaya başlamıştır. Ayrıca Beşiktaş, Trabzon, Samsun, Sinop, Zonguldak, Çeşme, Çanakkale ve Marmara soğuk depolar ve buz tesisleri de işletmeye açılırken, diğer et kombinaları ve soğuk depoları 1955 yılında işletmeye açılması düşünülmüştür.⁸⁶⁸

Et ve Balık Kurumu’nda bulunan Erzurum et kombinasyonu 1 Ocak 1951’de, Ankara 30 Ekim 1955’de, Konya ise 7 Ocak 1956’da işletmeye açılmış, 1956 yılında ayrıca Zeytinburnu et kombinasyonunun açılması planlanmıştır. 1951 yılında Samsun, 1952 yılında Çanakkale ve Çeşme, 1953 yılında Marmara Adası, 1954 yılında Trabzon, Beşiktaş, Zonguldak ve Sinop soğuk depoları işletmeye açılmıştır. 1956 yılında Haydarpaşa, 1957 yılında ise Ayvalık, Burdur, Gelibolu, Yozgat, Ordu, Rize, Giresun, Bodrum, Balıkesir’de depo açılması planlanmıştır. Bunlardan ayrı 34 farklı yerde daha depo açılması düşünülmüştür. Et ve Balık Kurumu 1955 yılı sonuna kadar 60 milyon lirayı aşan 35 tesise yatırım yapmıştır. İşletmeye açılan tesislerin tam kapasite çalışmaları durumunda 50-60 milyonluk bir paranın ülkeye kazandırılacağı, yeni tesislerle bu tutarın daha da artacağı ileri sürülmüştür. Ayrıca 1954 yılında Trabzon’da bir fabrika satın alınarak faaliyete geçirilmiş, 100 ton balık işleyebilecek ikinci bir fabrika kurulmuş, Beşiktaş’taki soğuk depoda Türkiye’nin yaklaşık %60 ihtiyacını karşılayacak balık ağı dokuma fabrikası açılmış, balık

⁸⁶⁵ BCA, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:105.658.1 (Et ve Balık Kurumu çalışmaları).

⁸⁶⁶ TBMM TD, D:9, C:20: B:54, 26 Şubat 1953, s.1122.

⁸⁶⁷ Sağlam, a.g.e., s.62.

⁸⁶⁸ BCA, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:105.658.3 (Et ve Balık Kurumu çalışmaları).

konserve ve teneke kutu fabrikalarının kurulması için proje hazırlanmıştır. Bunların yanında kuruma ait nakliye işleri için 70 vagon, 8 balık av gemisi, 4 balık araştırma gemisi, 8 balık nakliyat gemisi ve 50 nakliye kamyonu tahsis edilmiştir.. Kurumun 1955 yılı sonuna kadar et ve balık satışları toplamı 33 milyon lira, canlı hayvan ve balık alımı 41 milyon lira, balık ihracatı 15 milyon lira olmuş, 1956 yılında 19,5 ve 1957 yılında ise 31 milyon liraya ulaşmıştır. Ayrıca 35 ilde hayvancılık envanteri çıkarılmış ve Türkiye'nin deniz ve kara suları için balıkçılık takvimi hazırlanmıştır.⁸⁶⁹

1954 yılında et fiyatları belediye tarafından düzenlemesine rağmen kasapların yine istedikleri gibi davranmaları söz konusu olmuştur.⁸⁷⁰ İstanbul'da son aylarda et tüketimi %75 oranında azalırken, daha önce tüketicinin derdi olan et pahalılığı satıcılar için de sıkıntılar ortaya çıkarmıştır.⁸⁷¹ Fiyat yüksekliğinin nedeni belediye denetiminin yetersiz olmasına bağlanmış ve bu nedenle et fiyatlarının düşmediği ileri sürülmüştür.⁸⁷² Bu dönemde kaçakçılığın önüne geçilmez ve ihracat da yapılırsa kışın et fiyatlarının 8 lirayı bulacağı kaydedilmiştir.⁸⁷³ Bu eleştiriler sonrasında, et fiyatlarındaki artışa karşı önlemler alınmış ve aralık ayı başında İstanbul'a her gün 1000 kesilmiş koyun getirileceği duyurulmuştur.⁸⁷⁴ Tüm bunlarla birlikte hayvan fiyatlarının düşmesine karşı perakende et satış fiyatlarının düşmemesi de gündem olmuş, etlerin kâr hadlerine ve narha bağlı olmaması nedeniyle kârın %300'lere kadar çıktığı iddia edilmiştir.⁸⁷⁵

1955 yılında da aynı sorunun devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda ette ihtikar yapıldığı iddia edilerek neden bununla mücadele edilmediği sorulmuştur.⁸⁷⁶ Buna karşılık İstanbul'da belediyeden et konusunda Et ve Balık Kurumu ile işbirliğinde gerekli önlemlerin alındığı belirtilmesine rağmen kurumun kendi çalışmalarını yürüttüğü belediyeyle birlikte çalışmadığı düşüncesi ortaya atılmıştır.⁸⁷⁷ Buna karşın belediye, kurum ile beraber çalıştığını yinelemiş, ayrıca et fiyatlarını

⁸⁶⁹ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:29.170.11 (Et ve Balık Kurumu çalışmaları).

⁸⁷⁰ "Şehrin Et Derdi", **Akşam**, 2 Şubat 1954, s.1, 2.

⁸⁷¹ "Şehirde Et ve Sakatat İstihlaki Dörtte Üç Nispetinde Azaldı", **Akşam**, 17 Nisan 1954, s.1, 2.

⁸⁷² "Et Fıatleri Düşmüyor", **Akşam**, 30 Mayıs 1954, s.1, 2.

⁸⁷³ "Bu Kış Et 8 Lira Olacak Diyorlar!", **Akşam**, 20 Ekim 1954, s.1, 2.

⁸⁷⁴ "Et Fıatının Yükselmesi İhtimaline Karşı Esaslı Tedbirler Alındı", **Akşam**, 26 Kasım 1954, s.1, 2.

⁸⁷⁵ "Kasaplar Eti Neden Ucuzlatmıyor", **Akşam**, 13 Aralık 1954, s.1, 2.

⁸⁷⁶ "Et İhtikarı ile Neden Mücadele Edilmiyor", **Akşam**, 5 Ocak 1955, s.1.

⁸⁷⁷ "Et Stokunu Belediye Mi Yapıyor, Et-Balık Kurumu Mu?", **Akşam**, 8 Ocak 1955, s.1, 2.

kontrol etmek için ekipler kurulduğu ve denetlemeler yapıldığını söylemiştir.⁸⁷⁸ Belediyenin koyduğu narha karşın bazı kasapların istedikleri fiyattan et satmaya devam ettikleri eleştirileri devam etmiştir.⁸⁷⁹ Buna neden olarak da yaptırım olmaması ve mahkemeye verilenlerin de beraat etmesi gösterilmiştir.⁸⁸⁰

Bu yıllarda Et ve Balık Kurumu, balıkçılık alanında da birçok faaliyette bulunmuştur. Balıkçılık için Marmara ve Karadeniz’de çalışmalara girilmiş⁸⁸¹, balık saklanması için depolar yapılmıştır.⁸⁸² Ayrıca kurum sosis yapımı için Viyana’dan uzman getirtmiştir.⁸⁸³ Diğer yandan Et ve Balık Kurumu bünyesinde kesilen hayvanlardan artan gıdeler, iç organ, kan ve safranın ilaç sanayiinde kullanılması yönünde çeşitli çalışmalarda bulunmuştur. Hatta bunlardan İbrahim Etem Ulagay, yabancı firmaların Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu’ndan yararlanıp bu işlere girişmesi üzerine yerli ilaç üreticilerin yabancılarla aynı şartlarda olmalarının ekonomik yönden sıkıntılara yol açacağına dair çeşitli kurumlarla yazışmalar yapmıştır.⁸⁸⁴

17 Ağustos 1955 tarihinde alınan kararla sebze ve meyve üreticilerinin mallarının değerini arttırmak ve tüketicilerin ihtiyaçlarını uygun şart ve fiyatlarla karşılamak için sebze, meyve ve bunların ürünlerinden oluşan piyasaya müdahale etme görevi de Et ve Balık Kurumu’na yüklenmiştir. Et ve Balık Kurumu verilen bu görevleri yerine getirebilmek için yapabileceği işler ise şöyle sıralanmıştır:

- a) Ziraat Vekaletinin de yardımıyla sebze ve meyve üreticilerinin fide ve tohumluk ile alet gereksinimini belirleyerek bunların dağıtımını yapmak,
- b) Üreticilerin kredi ihtiyacını belirleyerek Ziraat Bankası’nın bu konuda tahsis edeceği 15 milyon liranın en uygun şekilde dağıtımını için adı geçen Banka ile işbirliği yapmak,

⁸⁷⁸ “Et Fiyatlarının Kontrolü İçin Ekipler Kuruldu”, **Akşam**, 9 Ocak 1955, s.1.

⁸⁷⁹ “Bazı Kasaplar Diledikleri Fiata Et Satıyorlar!”, **Akşam**, 20 Ocak 1955, s.1.

⁸⁸⁰ “Et Meselesinin İç Yüzü Anlaşıldı”, **Akşam**, 24 Ocak 1955, s.1.

⁸⁸¹ “Balık İstihsalini Arttırmak İçin Karadenizde Tecrübeler Yapılacak”, **Akşam**, 9 Ağustos 1954, s.1, 2; “Karadeniz’de Balık Avcılığı”, **Akşam**, 10 Nisan 1955, s.1, 2.

⁸⁸² “Balık Muhafazası İçin Modern Deponun İnşaatı Tamamlanıyor”, **Akşam**, 15 Eylül 1954, s.1.

⁸⁸³ “Et-Balık Kurumu Sosis Yaptırarak”, **Akşam**, 20 Ağustos 1955, s.1, 2.

⁸⁸⁴ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:85.537.5 (Hayvan parçalarının ilaç sanayiinde kullanılması üzerine yazışma).

- c) Çeşitli bölgelerdeki sebze ve meyve ürünlerinin gerektiği ölçüde değerlendirilmesi için bunların standart hale getirilmesi ve ambalajlanması amacıyla bu bölgelerdeki idare, belediye ve kuruluşlarla beraber çalışmalar yapmak veya gerekli görülen yerlerde teşkilat kurup ihtiyaç duyulan araç ve malzemeyi satın almak,
- d) Üretim bölgelerinde sebze ve meyve alımı yapıp stoklar oluşturmak ve gerektiğinde yeni ürünler üretmek,
- e) Gerekli görülen yerlerde toptancı ve perakendeci mağazaları açmak,
- f) Sebze ve meyve üretici ve tüketicilerinin teşkilatlanması için gerekli girişimlerde bulunmak.⁸⁸⁵

Bunların yanında Ziraat Vekaleti'ne bağlı idare, kurum ve kuruluşların ürettikleri sebze ve meyveleri, Et ve Balık Kurumu aracılığıyla piyasaya sürmesi kabul edilmiştir. Ayrıca Et ve Balık Kurumu'nun kurulu olduğu ve ihtiyaçlarını karşılayabileceği yerlerde bulunan askeri birlikler, okullar ve diğer resmi daire ve kurumlar ile KİT'lerin ve bunlara bağlı kuruluşların; kurumun ilgilendiği maddeleri olanaklar içerisinde kurumdan temin etmeleri uygun görülmüştür. Bu kararda belirtilen işler için kuruma gerekli olan sabit ve mütedavil sermaye; Ziraat Bankası'nda açılacak 10 milyon liralık kredi ile karşılanacaktır. Et ve Balık Kurumu'nun, meyve ve sebze ile ilgili işlerinden dolayı oluşabilecek zararları ise kurumun gelecek yıllardaki kârlarından karşılanacaktır.⁸⁸⁶

Daha sonra alınan K/935 sayılı kararla Et ve Balık Kurumu tarafından yapılan et tanzim satışlarının devam ettirilmesi, özel girişimcilere ve benzer işletmelere kredi açılması, olanaklar dahilinde askeri birliklerin et ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 10 milyon liralık kredi açılması gündeme gelmiştir. Buna ek olarak bu kredinin kurum tarafından çıkarılacak bonolar karşılığında bankalardan temin edilmesine karar verilmiştir. Ayrıca tanzim satışlarından oluşacak zararların takip eden yıllarda kurumun elde edeceği karlardan karşılanacağı belirtilmiştir.⁸⁸⁷

---

⁸⁸⁵ T.C. Resmi Gazete, 22 Ağustos 1955, Sayı 9084, s.12569.

⁸⁸⁶ A.y.

⁸⁸⁷ T.C. Resmi Gazete, 9 Nisan 1954, Sayı 8680, s.8918.

1955 yılı başlarında Et ve Balık Kurumu tanzim satışlarına başlamıştır.⁸⁸⁸ Bu gelişmeden hareketle, Et ve Balık Kurumu'nun tanzim satışlarında başarıya ulaşması durumunda “*celeblerin çanına ot tı kayacağı*” iddia edilmiştir.⁸⁸⁹ Bu görüşün yanı sıra, son dönemlerde et darlığına ve Et ve Balık Kurumu satış mağazaları önlerindeki kuyruklara değinilerek narh ve fiyat kontrolüne rağmen sıkıntılar yaşandığından söz edilmiştir. Bu duruma et kaynağı olan koyun sayısındaki değişmelerin neden olduğu öne sürülürken, hayvan stoğunun ve et tüketiminin gelir artışıyla artan talebi karşılayamamasında mera ve çayırkların azalmasının etken olduğu kaydedilmiştir.⁸⁹⁰

K/1136 sayılı kararla ise Ticaret Vekaleti'ne büyük ve küçük baş hayvanların ticareti, başkasına devredilmesi, taşınması ve kesimini düzenleme, sınırlandırma ve yasaklama, gerektiğinde el koymayla kesilmiş etlerin devir ve taşınması, üretilmesi ve tüketilmesi, bu maddelerin ticaret koşullarını belirleme, sınırlandırma ve yasaklama yetkileri verilmiştir. Ticaret Vekaleti, bu yetkilerini kullanılmasında Et ve Balık Kurumu'nu, gerçek veya tüzel kişileri görevlendirecektir. Ayrıca 9759 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 45 sayılı sirkülerle verilen yetkiler, bu kararın konusu olan etlere yönelik uygulanmayacaktır.⁸⁹¹ K/1136 sayılı karara dayanılarak çıkarılan 1 nolu tebliğle hayvanların taşınması, kesimi ve etlerinin taşınmasıyla ilgili kararlar alınmıştır. Buna göre Ankara, Konya ve Erzurum illerinde merkez belediye sınırları içinde ve İstanbul'daki belediyelere ait mezbaha ile salhanelerde ve başka kesim yerlerinde kasaplık hayvan kesimlerini, Et ve Balık Kurumu veya bu kurumun izin vereceği kişiler tarafından kurumun gerekli görmesi halinde yapılacaktır. Bu illerdeki et taşınması belediyeler ile Et ve Balık Kurumu eliyle gerçekleştirilecektir. Et ve Balık Kurumu'nun başvurusu üzerine canlı hayvanların ve etlerinin taşınmasını düzenlemekle Valilikler görevlendirilmiştir. Ayrıca ticaret amacı dışındaki kesimlere bu tebliğ hükümleri uygulanmayacaktır. Aynı gün çıkarılan 2 nolu tebliğle de 1958 yılında canlı 15 kilodan, 1 Ocak 1959 tarihi itibariyle canlı 20 kilodan aşağı ağırlıkta kuzuların kesilmesi yasaklanmıştır. Ayrıca 1 Şubat 1958 tarihinden sonra Merinos cinsi kuzuların kesilmesi de yasaktır.⁸⁹²

⁸⁸⁸ “Tanzim Eti 380 Kuruş”, **Akşam**, 27 Ocak 1955, s.1, 2.

⁸⁸⁹ Re.-Ha., “Başarmak lazım”, **Akşam**, 27 Ocak 1955, s.1.

⁸⁹⁰ “Et Darlığı”, **Forum**, Cilt:7, Sayı:75, 1 Mayıs 1957, s.5.

⁸⁹¹ **T.C. Resmi Gazete**, 24 Ocak 1958, Sayı 9816, s.18532.

⁸⁹² **T.C. Resmi Gazete**, 27 Ocak 1958, Sayı 9818, s.18544/a.

15 Mart 1958 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Ankara, İstanbul ve İzmir illeri merkez belediye sınırları içinde kuzu etinin perakende satış fiyatları belirlenmiştir. Buna göre Ankara ve İzmir’de azami 600, İstanbul’da ise azami 650 kuruş olması uygun görülmüştür.⁸⁹³ 12 Şubat 1959 tarihine gelindiğinde ise Ticaret Vekaleti tarafından kuzu kesimlerine dair hükümler getirilmiştir. Buna göre canlı asgari 20 kilo ağırlık 15 kiloya indirilmiş, 15 kilo ve 15 kilodan aşağı merinos dahil kuzuların kesilmesi yasaklanmıştır. Ayrıca Ziraat Vekaleti ve Türkiye Yapağı ve Tiftik A.Ş. tarafından damgalanan ve kuyrukları kesilen merinos ırkı, safkan ve melez kuzuların kesilmesi de yasaklanmıştır. Ek olarak kuzu kesimleri hakkındaki 2 nolu tebliğ kaldırılmıştır.⁸⁹⁴ 9336 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan kurbanlık hayvan fiyatları ve bunların satışına ilişkin tebliğin birinci, ikinci ve üçüncü maddeleri kaldırılmıştır.⁸⁹⁵ Daha sonra 9336 ve 10226 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğler kaldırılmış, et fiyatlarının belediyeler tarafından belediye mevzuatına göre belirlenmesi uygun görülmüştür.⁸⁹⁶ Et ve Balık Kurumu Genel Müdürü yaptığı açıklamada İstanbul’da günde ortalama 100 ton et verildiğini ve et sıkıntısının olmadığını söyleyerek kanunun kaldırılmasıyla kurumun bir KİT olacağını ve böylece daha kuvvetli hale geleceğini ileri sürmüştür.⁸⁹⁷ Diğer yandan 1958 itibarıyla Et ve Balık Kurumu’nun finansman kaynakları toplam 122.789.731 lira olarak açıklanmış, bunlar ile kurumun yaptığı tesislerin inşaat ve tesisatlarının karşılandığı belirtilmiştir.⁸⁹⁸

Bu dönemde çıkarılan K/1227 sayılı kararla Et ve Balık Kurumu’na sebze, meyve ve bunların piyasalarına müdahale etme yetkisini veren K/989 sayılı karar yürürlükten kaldırılmıştır. K/1252 sayılı kararla Et ve Balık Kurumu’nun yapacağı işleri düzenleyen K/871 sayılı karara eklemeler yapılarak bu kurumun ayrıca Ticaret Vekaleti tarafından verilecek benzer görevleri de yerine getireceği belirtilmiştir.⁸⁹⁹

⁸⁹³ T.C. Resmi Gazete, 24 Mart 1958, Sayı 9866, s.18990.

⁸⁹⁴ T.C. Resmi Gazete, 12 Şubat 1959, Sayı 10133, s.20980.

⁸⁹⁵ T.C. Resmi Gazete, 15 Haziran 1959, Sayı 10231, s.21929.

⁸⁹⁶ T.C. Resmi Gazete, 16 Haziran 1959, Sayı 10232, s.21941/b.

⁸⁹⁷ “İstanbul’da Günde 100 Ton Et Veriliyor”, Cumhuriyet, 3 Ocak 1959, s.2.

⁸⁹⁸ Bu tutarın 46.989.731 lirası tahsis edilen sermaye, 20.000.000 lirası amortisman ve kredi sandığından sağlanan kredi, 20.000.000 lirası işçi sigortaları kurumundan temin edilen kredi, 23.800.000 lirası Marshall yardımı ve 12.000.000 lirası da 5 sene vadeli Alman kredisidir.

⁸⁹⁹ T.C. Resmi Gazete, 19 Kasım 1959, Sayı 10359, s.114.

Et ve Balık Kurumu, kasaplık hayvanları günlük perakende alımlar ve sözleşmeli alımlarla canlı kilo üzerinden yapmaktadır. Bu dönemde satın alınan canlı hayvanlar 1954⁹⁰⁰ yılında 50.543 koyun ve 11.049 sığır, 1954 yılında 133.193 koyun ve 20.905 sığır, 1955 yılında 109.509 koyun ve 41.486 sığır, 1956 yılında 155.209 koyun ve 70.140 sığır, 1957 yılında ise 994.672 koyun ve 192.174 sığırdır. Kurum, zaman zaman sayısı 25'i bulan şehirlerin et ihtiyacını sağlamanın yanında Milli Müdafaa Vekaleti, Deniz Kuvvetleri, maden işletmeleri, çeşitli sanayi, resmi ve özel işletmeler, hastaneler, okullar, büyük otel ve lokantaların taleplerini karşılamaktadır. Kurumun 1953 yılı zararı 1.346.583,51 lira, 1954 yılı zararı 2.451.825,49 lira, 1955 yılı zararı 3.133.584,46 lira ve 1956 yılı zararı 3.498.263,19 lira olmuştur. 1958 yılı itibariye kurumun Türkiye genelinde Erzurum, Konya, Ankara, İstanbul, Trabzon, Zonguldak, Samsun, Sinop, Çanakkale, İzmir, Antalya gibi birçok şehirde et kombinasyonu, yağ, yem, tutkal, buz, sosis, balık unu, et parçalama ve paketleme fabrikaları, soğuk hava depoları, termos vagon, termos ve frigorifik kamyon ve nakliye gemileri bulunmaktadır. Et ve Balık Kurumu'nun ayrıca Ankara'da 51, İstanbul'da 89, İzmir'de 14, Antalya'da 4, Erzurum'da 2 ve Konya'da 1 satış mağazası da bulunmaktadır.⁹⁰¹

Tüm bu gelişmelere karşın hayvan sayılarına değinilerek hayvancılığın kendi haline bırakıldığı iddia edilerek *“Bakarsın birkaç sene hava şartlarının yardımıyla fazlalaşan hayvan sayısı, bir de bakarsınız hazırlıksız bastıran uzunca bir kışın sonunda büyük zararlara uğrar”* denilmiş, kasaplık hayvan sayısındaki yükselmeye rağmen kasaplarda et bulunamamasının *“izahı güç”* bir durum olduğu belirtilmiştir.⁹⁰² Ayrıca Et ve Balık Kurumu tarafından yaptırılan tesislere harcanan para tutarına ve bu tesisler bittiğinde et fiyatlarında istikrar sağlanacağı söylendiğine değinilerek, tesislerin bitmesine rağmen sıkıntılıların bitmediği ve fiyatların düşmediği dile getirilmiş ve ekonomi genel bir plan çerçevesinde ele alınmadıkça *“birkaç kombina ve soğuk hava deposu yapmakla”* sorunların çözülemeyeceği ileri sürülmüştür.⁹⁰³

Gerçekten de DP döneminde canlı hayvan ihracatı devamlı bir gerileme içinde olmuştur. Bunun nedenleri arasında yurtiçi fiyatların dış piyasaya göre fazla

⁹⁰⁰ Buradaki kaynaktan iki tane 1954 yılı bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1953 olsa gerektir.

⁹⁰¹ **TBMM ZC**, D:11, C:3, İ:50, 24 Mart 1958, s.31-34.

⁹⁰² Harmandalioğlu, “Hayvancılığımıza ve Ete Dair”, **Forum**, Cilt:9, Sayı:98, 15 Nisan 1958, s.13-14.

⁹⁰³ M. Akalın, “Et Meselesi ve Et ve Balık Kurumu”, **Kim**, Yıl:1, Sayı:3, 13 Haziran 1958, s.14.

olması, resmi kur ile serbest kur arasındaki fark sebebiyle güney sınırlarında kaçakçılığın artması, özellikle büyük baş hayvanların yurtdışında aranılan niteliklerde olmaması sayılmaktadır.⁹⁰⁴

Tablo 1.29: Türkiye’de Hayvan İhracatının Yıllık Miktarı

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
Büyükbaş	45.150	35.205	18.186	19.120	6.068	19.421	21.902	11.454	1.437
Küçükbaş	498.406	439.075	114.321	103.364	113.918	114.966	79.852	56.344	82.311

Kaynak: Hayvancılığımız ve Geliştirilmesi Çareleri, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.12.

DP döneminde hayvancılıkla doğrudan ilgili bir diğer konu da Türkiye’nin güney sınırlarında yapılan kaçakçılık olmuştur. Hatta bu konu o kadar önem arz etmektedir ki Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1956 yılı TBMM açış konuşmasında;

“Cenup vilâyetlerimizin Suriye hududuna rastlayan kısmındaki profesyonel kaçakçılık, uzun yıllardanberi müzmin şekli ile iktisadî istikrarı, ticaret ahlâkını sarsmakta devam ediyordu Halen Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı bir (Tümen) halinde Jandarma Umum Kumandanlığının bünyesinde yer almıştır. Kaçakçılığın mutlaka önlenmesi ve bilhassa Suiye hududunda millî menfaatlerimizi istismar için taazzuv etmiş yabancı menfaat şebekelerinin ortadan kaldırılması katî bir zaruret halini almıştır” sözleriyle bu soruna işaret etmiştir.⁹⁰⁵

Bu dönemde yayımlanan sirkülerle güney sınırlarındaki hayvan ve hayvan ürünleri kaçakçılığı nedeniyle bu önlemin alındığı, ayrıca bu bölgede sınırların tel örgü ve mayınlarla takviye edileceği belirtilmiştir.⁹⁰⁶ Sonrasında 23 Kasım 1956 tarihinde kaçakçılığın yasaklanması ve takibi amacıyla Hatay, Gaziantep, Urfa, Mardin ve Hakkari illerinin emniyet bölgelerine canlı veya kesilmiş koyun, keçi, sığır; sadeyağ, zeytinyağı, pirinayağı, vita vs. bitkisel yağ; pamuk tohumu ve susam; hayvan ürünlerinden deri, yapağı, keçi kılı, bağırsak, yumurta sokulmasının Dahiliye ile Gümrük ve İnhisarlar Vekaletlerinin belirleyeceği makamlardan izin alınmasıyla

⁹⁰⁴ **Hayvancılığımız ve Geliştirilmesi Çareleri**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.12.

⁹⁰⁵ **TBMM ZC**, D:10, C:14, İ:1, 1 Kasım 1956, s.4. Diğer yandan 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun da bulunmaktadır. Bu kanunla ilgili olarak Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 12 Ocak 1932, Sayı 2000, s.1141-1148.

⁹⁰⁶ “Kaçakçılığı Önleyici Sert Tedbirler Alındı”, **Milliyet**, 1 Eylül 1955, s.1, 7.

yapılması öngörülmüştür.⁹⁰⁷ Kaçakçılığın önlenmesi ve bazı malların Suriye ve Irak sınırlarından kaçırılmasının önüne geçilmesi için bazı tedbirler alınmıştır.⁹⁰⁸ Ayrıca 5 sayılı tebliğle Suriye ve Irak sınırlarından 25 kilometre derinlikteki bölgeye büyük ve küçükbaş hayvanların canlı veya kesilmiş olarak sokulması valilik iznine bağlanmıştır.⁹⁰⁹

Bu konuda çıkarılan K/1022 sayılı kararla, Türkiye'nin güney bölgesinde yapılan canlı hayvan kaçakçılığını önlemek ve canlı hayvan ihracatını sağlamak için Et ve Balık Kurumu'na Milli Korunma sermayesinden 15 milyon lira kredi ayrılmıştır. T.C. Ziraat Bankası tarafından sağlanacak bu krediyle Et ve Balık Kurumu, piyasa fiyatları üzerinden canlı hayvan alımı ve bunların alıcı ülkelerdeki ticari fiyatları üzerinden ihracatıyla görevlendirilmiştir. Bu karara göre, Et ve Balık Kurumu'nun yapacağı işlerden oluşacak giderler, satış bedelleri düşüldükten sonra kalanı bu kredi karşılığı olarak ilgili bankadaki hesaba yatırılacaktır. Bu işlerden oluşacak kâr ve zarar Milli Korunma hesabına yansıtılacaktır.⁹¹⁰

Bu dönemde Burdur milletvekili Fethi Çelikbaş tarafından Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak süt, peynir, et gibi hayvan ürünlerine narh konulup yemlere konmasının hayvan yetiştiricilerini zora soktuğu dile getirilmiş⁹¹¹, ayrıca balıkçıların da Milli Korunma Kanunu'ndan zarar gördüğü söylenmiştir.⁹¹² Bu eleştirilere karşılık, Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak kurulan Et ve Balık Kurumu'nun, kanunun kaldırılması konusundaki çalışmaların sürdüğü dönemde Et Kurumu ve Balık Kurumu olarak ayrı ayrı teşkilatlanmasıyla balıkçılık alanında olumlu gelişmeler sağlayacağı ileri sürülmüştür.⁹¹³

Et ve Balık Kurumu'nun faaliyette olduğu yıllara ait kâr ve zarar durumu incelendiğinde 1954 yılında 4,4, 1955 yılında 3,1, 1956 yılında 3,4, 1957 yılında 5,5,

---

⁹⁰⁷ T.C. Resmi Gazete, 28 Aralık 1956, Sayı 9495, s.16069-16070

⁹⁰⁸ T.C. Resmi Gazete, 7 Şubat 1957, Sayı 9529, s.16361-16362.

⁹⁰⁹ T.C. Resmi Gazete, 22 Kasım 1957, Sayı 9763, s.18185.

⁹¹⁰ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:143.54.15 (K/1022 sayılı karar).

⁹¹¹ TBMM ZC, D:10, C:16, İ:27, 18 Ocak 1957, s.133.

⁹¹² TBMM ZC, D:10, C:17, İ:37, 11 Şubat 1957, s.137.

⁹¹³ İhracatla İlgili Meseleler, s.38.

1959 yılında 91,3, 1960 yılında 58,1 milyon lira⁹¹⁴ zarar ettiği görülmektedir. Kurum sadece 1958 yılında 66,6 milyon lira kâr elde edebilmiştir.⁹¹⁵

Hayvancılıkla ilgili bir diğer kurum da 29 Kasım 1955 tarihli ve 4/6269 sayılı İcra Vekilleri Heyeti kararıyla kurulmasına izin verilen Türkiye Yapağı ve Tiftik Anonim Şirketi'dir. Bu şirketin ortakları Sümerbank, Ziraat Bankası, Et ve Balık Kurumu, Türkiye Zirai Donatım Kurumu ve Devlet Üretim Çiftlikleridir. Şirket esas olarak koyun ve tiftik keçisi yetiştirmek, merinos yapağısıyla tiftik ve yerli yapağıları belirlenecek fiyatlarla satın almak ve satmak işlerini görmek üzere kurulmuştur.⁹¹⁶

Türkiye'de Marmara ve Trakya bölgelerinde mensucat sanayiinde kullanılan ince yapak ve Ankara, Polatlı, Eskişehir ve Afyon'da halı sanayiinde kullanılan kalın yapak üretilmektedir. Bu dönemde 1950 yılında 30.491, 1951 yılında 33.080, 1952 yılında 35.323, 1953 yılında 36.916, 1954 yılında 36.144, 1955 yılında 36.726, 1956 yılında 38.608, 1957 yılında 40.151, 1958 yılında 41.950 ton yapak üretilmiştir.⁹¹⁷ Öte yandan tiftik ise modağa bağlı bir ihracat ürünüdür. Türkiye'de ortalama 7-8 bin ton üretilen tiftiğin yaklaşık %90'ı ihraç edilmektedir.⁹¹⁸ Bu dönemde 1950 yılında 5.845, 1951 yılında 6.779, 1952 yılında 7.458, 1953 yılında 7.506, 1954 yılında 7.535, 1955 yılında 7.943, 1956 yılında 8.779, 1957 yılında 9.665, 1958 yılında 9.683 ton tiftik üretilmiştir.⁹¹⁹

K/1090 sayılı kararla Türkiye'nin güney sınırlarında kaçakçılığın önüne geçmek, ülke içindeki resmi ve özel yünlü sanayinin ihtiyacını karşılamak ve yapağı ve tiftik ihracatını sağlamak amaçlarıyla Mardin, Diyarbakır, Gaziantep, Urfa ve Hatay illerinde bu maddelerin satın alınması ve üreticilerin teşkilatlandırılması konularıyla Türkiye Yapağı ve Tiftik Anonim Şirketi⁹²⁰ görevlendirilmiştir. Bu

⁹¹⁴ 1960 yılının tamamı için toplam zarar miktarıdır.

⁹¹⁵ Sağlam, a.g.e., s.147.

⁹¹⁶ BCA, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:76.481.8 (Türkiye Yapağı ve Tiftik Anonim Şirketi'nin kurulması hakkında kararname).

⁹¹⁷ İhracatla İlgili Meseleler, s.13. Ayrıca Bkz.: Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.14.

⁹¹⁸ İhracatla İlgili Meseleler, s.14.

⁹¹⁹ Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.14. Bunların ihracat rakamları için Bkz.: İhracatla İlgili Meseleler, s.13-14.

⁹²⁰ 4/6269 sayılı kararnama ile kurulmasına izin verilen bu şirket, koyun ve tiftik keçisi yetiştirmek, yapağı ve tiftik ticareti yapmak ve bunlarla ilgili işler yürütmek ve merkezi Ankara'da olmak üzere 99 yıllığına 16 milyon lira sermayeyle 16 Ocak 1956 tarihinde kurulmuştur. Bkz.: BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:141.105.5 (Türkiye Yapağı ve Tiftik Anonim Şirketi'nin kurulması). Bu şirket, iki yıl içinde merinos damızlığı yetiştirmek için Konya Ereğlisi'nde bin koyunluk çiftlik

işlerin yapılması için adı geçen şirkete 5 milyon lira sermaye tahsis edilmiştir.⁹²¹ K/1099 sayılı kararla ise K/1090 sayılı kararın ikinci maddesiyle Türkiye Yapağı ve Tiftik Anonim Şirketi'ne verilen 5 milyon liranın Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası tarafından Hazine kefaletiyle ihraç edilecek bonolarla karşılanması uygun görülmüştür.⁹²² K/1184 sayılı kararla daha önce çıkarılan K/1090 sayılı kararda sayılan illere Van, Hakkari ve Siirt illeri de dahil edilmiştir.⁹²³ K/1255 sayılı kararla Türkiye Yapağı ve Tiftik Anonim Şirketi'ne merinos yapağlarını satın alma, ihtiyacı olanlara tevzi etme ve merinos üreticilerini teşkilatlandırma görevi de verilmiştir. Şirketin bu işleri yürütmesi için gerekli olan para, K/1090 sayılı kararla verilen 5 milyon liradan karşılanacaktır.⁹²⁴

Hayvancılıkla ilgili bir diğer konu olan ipek böcekçiliği hakkında da kimi kararlar alınmıştır. Daha 1950 yılında Bursa bölgesinde üreticilere ücretsiz dut fidanı dağıtılacağı açıklanmış⁹²⁵ ve eski Osmanlı başkenti olan Bursa'nın artık ipek böceğinin başkenti olduğu dile getirilmiştir.⁹²⁶

---

kurmuş ve meralar kiralamıştır. Ayrıca Uzunköprü, Van ve Manisa'da 10 bin koyun için üç ortaklık kurmuştur. Bunların yanında Bursa, Balıkesir, Konya ve Erzurum'da 17 adet Yapağı ve Tiftik İstihsal ve Satış Kooperatifi'nin kurulmasına öncü olmuş ve Yem Sanayii T.A.Ş. ve Afyon Yapağı ve Tiftik Ltd. Şirketi'ne katılmıştır. Şirketin Kuzuculuk Ltd.Şirketi'nde de payı bulunmaktadır. Bkz.: **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:92.580.2 (Türkiye Yapağı ve Tiftik Anonim Şirketi'nin çalışmaları).

⁹²¹ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:146.24.8 (K/1090 sayılı karar).

⁹²² **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:146.32.5 (K/1099 sayılı karar).

⁹²³ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:150.52.15 (K/1184 sayılı karar).

⁹²⁴ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:154.65.5 (K/1255 sayılı karar).

⁹²⁵ "İpek Böcekçiliğine Önem Veriliyor", **Milliyet**, 25 Şubat 1951, s.2.

⁹²⁶ Hakkı Sayın, "Bursa İpek Böceğinin Payitahtı Oldu", **Milliyet**, 17 Temmuz 1951, s.2. Ayrıca Türkiye'de bu dönemde ipek üretimi için Bkz.: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, **Türkiye'de İpek ve İpekli Mensucat Sanayii**, Ankara, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, 1958.

Tablo 1.30: Türkiye’de İpek Böcekçiliği Yapan Köy ve Aile Sayısı ile Yıllık Üretim Miktarı

	İpek böcekçiliği yapan köy sayısı	İpek böcekçiliği yapan aile sayısı	Üretilen koza sayısı (ton)
1950	3.013	69.354	2.501
1951	2.597	69.683	2.387
1952	2.733	73.058	2.660
1953	2.707	70.989	2.662
1954	2.637	65.721	2.132
1955	2.338	64.533	1.979
1956	2.515	63.230	2.272
1957	2.589	70.926	2.781
1958	2.590	70.481	2.934
1959	2.515	68.580	2.870
1960	2.530	60.370	2.444

Kaynak: Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.11.

1 Haziran 1951 tarihinde K/833 sayılı kararla Milli Korunma Kanunu’nun yirmi yedinci maddesi uyarınca kurulmuş fonlardan 50.000 lirasının açık, 150.000 lirasının Ziraat Bankası’nın Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği’ne verdiği rehinlik krediler gibi muamele görmesi, daha sonra aynen geri verilmesi ve 15 güne kadar açılacak olan koza piyasasına yetişmek üzere toplam 200.000 liranın adı geçen Birliğe %3 faizle döner sermaye olarak verilmesi uygun görülmüştür. Ancak bunun için İktisat ve Ticaret Vekaleti’nin uygun görmesi gerekmektedir.⁹²⁷ Daha sonra kabul edilen K/874 sayılı kararla Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği’ne verilen 150.000 lira rehinli kredinin, aynı kararla verilen 50.000 lira gibi açık krediye dönüştürülmesi ve o karar hükümlerinin uygulanmasına devam edilmesi kararlaştırılmıştır.⁹²⁸

K/1083 sayılı kararla da ipek böceği tohumlarının azami satış fiyatlarının nasıl belirleneceğine dair düzenleme yapılmıştır. Buna göre 859 sayılı İpek Böceği

⁹²⁷ T.C. Resmi Gazete, 22 Haziran 1951, Sayı 7841, s.1387.

⁹²⁸ T.C. Resmi Gazete, 6 Ekim 1952, Sayı 8225, s.4629.

ve Tohumu Yetiştirilmesi ve Muayene ve Satılması Hakkındaki Kanun⁹²⁹ uyarınca üretilen ipek böceği tohumlarının, infıcar muayeneleri ve içinde 25 gram tohum bulunan kutularının Bursa Beyazı (Damızlık), Bursa Beyazı (Mahsul) ve Hatay Sarısı (Mahsul) çeşitleri için ayrı ayrı azami satış fiyatları her yıl gerekli olan zamanda Ziraat Vekaleti tarafından belirlenip ilan edilecektir. Ayrıca bu tohumlar, kutular üzerine yazılacak ve etiket niteliği taşıyan azami satış fiyatlarından fazla fiyatlara satılamayacaktır.⁹³⁰ Ziraat Vekaleti tarafından bu dönemde belirlenen fiyatlarla Ziraat Vekaleti İpek Böcekçiliği Enstitüsü'nün damgası olan bir kutu damızlık ipek böceği tohumunun en fazla 12,5 liradan satılmasına karar verilmiştir.⁹³¹

---

⁹²⁹ T.C. Resmi Gazete, 19 Haziran 1926, Sayı 402.

⁹³⁰ T.C. Resmi Gazete, 30 Nisan 1957, Sayı 9598, s.17015.

⁹³¹ “İpekböceği Tohumlarının Fıatı Tesbit Edildi”, *Milliyet*, 28 Mart 1957, s.3.

İKİNCİ BÖLÜM

TİCARET SEKTÖRÜNDEKİ UYGULAMALAR

2.1. Ticarete Dair Düzenlemeler

Milli Korunma Kanunu'nun düzenleme yaptığı alanlardan biri de ticaret sektörü olmuştur. Buna göre Hükümete, madde ve malzemelerin belli ellerde toplanarak halkı ve milli savunma ihtiyacını sıkıntıya sokmasını önlemek için değer fiyatları karşılığında bu mallara el koyma ve ihtiyacı olan kuruluşlara dağıtma yetkileri verilmişti.⁹³² 4156 sayılı kanunla ise yeni hükümler getirilerek halk ve milli savunma ihtiyacı olan her türlü mal ve yardımcı malzemenin Hükümet tarafından el koyma kararı alınmasından önce satılmış olmaları veya herhangi bir nedenle izin alınmadan taşınmaları yasaklanmış ve buldukları yerde Hükümete teslim edilmesi zorunlu kılınmıştı. Değişiklik ile Hükümet gerçek ya da tüzel kişiler elinde olan her türlü madde veya yardımcı malzeme hakkında ilgililerden gerekli görülen bilgileri isteme yetkisini kazanmıştır. Bu bilgilerin doğru ve tam olarak belirlenen süre içinde verilmesi zorunlu tutulmuş ve bununla ilgili olarak verilecek beyannameler damga resminden muaf tutulmuştu. Belirtilen madde veya yardımcı malzemelerin dağıtıldığı, satıldığı veya karsız verildiği kişiler tarafından ve hangi ihtiyaç için kullanılması gerektiği Hükümet tarafından belirlenmiş ise ancak o doğrultuda kullanılması zorunlu görülmüştü. Kanuna göre, Hükümet halkın ve milli savunmanın kesin ihtiyacı olan zaruri maddelerin yurt dışından ithali için uygun gördüğü ticari işletmelere ve ticaret birliklerine kredi, döviz ve akreditif verebilecek, bunlardan gerekli gördüklerini memlekette stok yapmalarını zorunlu kılabilecek ve bu

⁹³² Özbil, a.g.e., s.71; T.C. Resmi Gazete, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13214.

işletmeler Hükümet kontrolüne bağlı olacaklardı.⁹³³ 4648 sayılı kanunla daha önce 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu'nun on üçüncü maddesinde düzenlenen Hükümete gerekli madde ve yardımcı malzeme stokları yapabilme yetkisi bu maddeye eklenmişti. Buna ek olarak yaptırılan stokların, ilgili makamlarca verilen emirlere aykırı olarak stok yapanlar tarafından tüketilmesi, kullanılması, elden çıkarılması veya izin alınmadan taşınması yasaklanmıştı. Ayrıca yirmi ikinci maddeye dayanarak stok yapmaya mecbur tutulanların zarara uğramaları halinde bu durum devlet tarafından tazmin edilecekti.⁹³⁴ Yirmi beşinci maddeyle de Hükümetin memleketin gerekli gördüğü maddelerin tespit edilecek miktarlardan fazla ve şartlar dışında sanat ve ticaretle meşgul olanlar tarafından stok yapılmasını, sanat ve ticaretle uğraşanların faaliyet alanları dışındaki maddeleri stok yapmalarını, tüccar olmayanların herhangi bir maddeyi ticaret amacıyla stok yapmalarını, herhangi bir maddenin Hükümet tarafından belirlenecek kişisel ihtiyaçlardan fazla biriktirilmesini yasaklama yetkileri Hükümete verilmişti. Kanunun otuz üçüncü maddesi halk ve milli savunma ihtiyacı olan her çeşit eşyanın saklanması için gereken yerlerin belli bir bedel karşılığında kullanma yetkisini Hükümete vermişti. 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu'nun otuz dördüncü maddesinde Hükümetin 3018 sayılı kanunun⁹³⁵ birlikler hakkındaki yedinci maddesini ithalat tacir, toptancı ve yarı toptancı tacir ile sanayicilere de uygulayabileceği hükmü getirilmişti.⁹³⁶ Daha sonra 4648 sayılı kanunla 3018 sayılı kanunun uygulanacağı birlikleri düzenleyen otuz dördüncü maddede yapılan değişiklikle bu hüküm kaldırılmıştı. Bunun yerine Hükümete, gerekli gördüğü yerlerde bazı malların ihracı, ithali, imali, toptancılığı ve perakendeciliği, komisyonculuğu, temsilciliği, nakliyeciliği veya nakliye komisyonculuğu ile uğraşan tüccarlara ve büyük ve küçük sanayicilere birlikler kurmalarını emretme yetkisi getirilmişti. Ayrıca burada yazılı tüccar ve sanayiciler buldukları yerlerdeki birliklere üye olmadıkça birliklerin yürüttüğü işleri yapamayacaklardı.⁹³⁷ Daha önce stok yetkisini düzenleyen on üçüncü madde üzerinde 4648 sayılı kanunla yapılan değişiklikle 4180 sayılı kanunla eklenen sigorta

---

⁹³³ Özbil, **a.g.e.**, s.97; **T.C. Resmi Gazete**, 28 Kanunuevvel 1941, Sayı 4991, s.2078.

⁹³⁴ Özbil, **a.g.e.**, s.106; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7462-7463.

⁹³⁵ Ticarete Tağışın Meni ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Hakkındaki 1705 Numaralı Kanuna Ek Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 15 Haziran 1936, Sayı 3330, s.6642-6643.

⁹³⁶ Özbil, **a.g.e.**, s.72-74; **T.C. Resmi Gazete**, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13214-13215.

⁹³⁷ Özbil, **a.g.e.**, s.107; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7464.

hükümleri yeniden ele alınarak on üçüncü madde haline getirilmişti.⁹³⁸ 4648 sayılı kanunla otuz beşinci maddede yapılan değişiklikle halk ve milli savunma ihtiyacı için gerekli görülen her çeşit taşıma araçları ile depo, ambar ve benzeri saklama yerlerinin işletilmesi, tamir edilmesi ve devlete ait olanların sayısının arttırılmasına veya yeniden inşa edilmesine gerekli paraların kırk üçüncü maddede belirtilen sermayeden ilgili bakanlık veya işletme emrine verilebileceği hükmü getirilmişti.⁹³⁹

Bu hükümlerin yanında, DP döneminde en çok kullanılan yirmi birinci ve otuz birinci maddeler öne çıkmaktadır. Yirmi birinci maddeye göre, Hükümete gerektiğinde lüzumlu gördüğü maddelerin tüketim miktarını belirleme ve sınırlama yetkisi verilmişti.⁹⁴⁰ Ayrıca Hükümet 3954 sayılı kanun ile tüketimi yasaklama hakkına da sahip olmuştu.⁹⁴¹ 4180 sayılı kanunla ise Hükümete bazı maddelerin tüketimi ile ilgili yetki veren yirmi birinci maddede yapılan düzenleme ile Hükümete belirtilen yetkinin yanında gerekli görülen maddelerin satışını ve üretimini belirleme veya sınırlama yetkisi de verilmişti.⁹⁴² 4648 sayılı kanunla yapılan yirmi birinci maddesindeki değişiklik ile Hükümetin tüketim ve mal alım-satımı üzerinde yetkileri dört fıkra halinde düzenlenerek genişletilmişti. Buna göre Hükümet her türlü malın ithali veya üretimi ya da tüketiciye kadar ulaştırılmasını düzenlemek, ihtikarı önlemek amacıyla ticaretin usul ve şekillerini belirlemek, tacirleri ticaretlerini gösterir bir belge almaya ve yapacağı işlerde bu belgeleri göstermeye zorunlu tutabilmek hakkına sahip olmuştu. Bunun yanında Hükümet gerekli gördüğü malların alım ve satımını, başkasına devrini, üretimini, tüketimini, kullanımını ve taşınmasını yasaklayabilecekti. Bu maddelerin hangi şartlarda ve durumlarda alım ve satımının yapılacağı, başkasına devri, üretimi, tüketimi, kullanımı ve taşınmasının düzenlenmesi, sınırlandırılması ve belgeye bağlanması da Hükümetin yetkisi içindeydi.⁹⁴³

Milli Korunma Kanunu'nun otuz birinci maddesiyle ise Hükümet gerekli gördüğü maddelerin tavan fiyatını, çeşidini ve niteliklerini belirleyebilme yetkisine

---

⁹³⁸ Özbil, **a.g.e.**, s.106; Sigortayla ilgili hüküm için Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2241.

⁹³⁹ Özbil, **a.g.e.**, s.107; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7464.

⁹⁴⁰ Özbil, **a.g.e.**, s.72; **T.C. Resmi Gazete**, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13214.

⁹⁴¹ Özbil, **a.g.e.**, s.93; **T.C. Resmi Gazete**, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.243.

⁹⁴² Özbil, **a.g.e.**, s.99; **T.C. Resmi Gazete**, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2238.

⁹⁴³ Özbil, **a.g.e.**, s.106; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7463.

sahip olmuş, buna uygun olarak Hükümete her türlü bilginin ve belgenin verilmesi zorunlu tutulmuştur.⁹⁴⁴ 3954 sayılı kanunla yapılan düzenlemeyle Hükümete gerekli gördüğü maddelerin fiyatlarını, kâr oranlarını ve bu maddelerin cins, çeşit ve niteliklerini saptayabilme ve belirleyebilme yetkisi verilmişti. Bu şekilde belirlenen fiyatlar ve kâr oranlarının üzerinde veya belirlenen özelliklere aykırı olarak bir malın satılması veya satışa sunulması yasaklanmıştı. Aynı şekilde başka kanun hükümlerine dayanılarak ilgili makamlarca belirlenmiş fiyatlar üzerinde bir malın satılması veya satışa sunulması da yasaktı. Toptan, yarı toptan ve perakende ticarete, tacir sıfatını almış özel veya tüzel kişiler arasında yapılan alım ve satım işlemlerinde satılan mal için satıcı tarafından fatura verilmesi ve faturaların belli bir zaman içinde satan ve satın alan tarafından saklanması zorunlu tutulabilecekti. Bunun yanında tacir sıfatını taşıyan müşterinin ticaret için faturasız mal satın almasının yasaklanabilecekti. 100 kuruştan fazla alışverişlerde müşterinin talebiyle satıcıya fatura verme zorunluluğu getirilmişti. Ayrıca tacir sıfatını almış özel veya tüzel kişiler arasında yapılan alım ve satım işlemlerinde, bir malın bulunmadığı satıcı tarafından söylenmiş ise alıcının bu durumu gösteren bir belge istemesi halinde bu belgenin verilmesi de zorunluydu. Bunlara ek olarak bu kanunun uygulaması ile yetkili memurlara, gerekli görülen her türlü bilginin verilmesi ve ticari defterler ile her çeşit belgelerin gösterilmesi zorunlu kılınmıştı.⁹⁴⁵ 4180 sayılı kanunla buraya yeni bir fıkra eklenerek perakende veya toptan satış yapılan her türlü yerde belirli mallar için cins ve fiyatı gösteren etiket veya benzer işaret koyulması, eğer buna imkan yoksa herkesin görebileceği bir yere fiyat ve cins listelerinin asılması zorunlu kılınmıştı.⁹⁴⁶ 4648 sayılı kanunla otuz birinci maddede yapılan düzenlemeyle Hükümetin yetkisi genişletilerek komisyon, nakliye ve nakliye komisyonu, tellaliye, simsariye gibi ücretlerin ve bir hizmet ve sanat veya emek karşılığında alınacak çeşitli ücretlerin azami miktarını belirleme yetkisi de verilmişti. Ayrıca Hükümet bu ücretleri belediye, ticaret ve sanayi ile esnaf odalarına da tespit ettirebilecekti. İkinci fıkrada yapılan değişiklikle fiyat, kâr hâddi veya ilgili ücretlere muhalif olarak alışverişin yanında başka bir ücret istenmesi veya alınması veya maliyet unsurlarının bu maddede belirtilen esaslar dışında hesaplanması yasaklanmıştı. Ek olarak başka kanunlar hükümlerine göre belirlenen fiyatlardan fazla olarak bir malın satılması

⁹⁴⁴ Özbil, a.g.e., s.73; T.C. Resmi Gazete, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13214.

⁹⁴⁵ Özbil, a.g.e., s.94; T.C. Resmi Gazete, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.244.

⁹⁴⁶ Özbil, a.g.e., s.99-100; T.C. Resmi Gazete, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2238-2239.

veya satışa arzı da yasaklanmıştı. Bu kanun ile yapılan değişiklikle düzenlenen veya onaylanan tarifeler üzerinde ücret alınması veya istenmesi de mümkün değildi.⁹⁴⁷ 4945 sayılı kanunla da fiyatları veya kâr hadleri ile çeşitleri ve nitelikleri Hükümet tarafından belirlenen mallarla ilgili yasaklama hükümlerine eklemeler yapılmıştı. Buna göre bu malların haklı sebep olmaksızın satışa arz edilmemesi veya satıştan kaçınılması veya bu malların kaçırılması yasaklanmıştı. Belediye mevzuatı dışında kalan ve özel kanunlar gereği fiyatları Hükümet tarafından belirlenen malların da satılması veya satışa arz edilmesi yasaklara dahil edilirken, belediyeler tarafından fiyatları belirlenen maddeler hakkında da Hükümet bu hükmü uygulamaya yetkili kılınmıştı. Ancak Hükümet tarafından bu şekilde bir karar verilmediği sürece fiyatları belediyeler tarafından belirlenen maddeler hakkında belediye mevzuatı hükümleri uygulanacaktı.⁹⁴⁸

Milli Korunma Kanunu'nun ticarete dair hükümlerine dayanılarak İstanbul Mahrukat Ofisi, İthalatçı Birlikleri, Halk Dağıtma Birlikleri, Ticari Kredileri Tanzim Komitesi ve Dağıtma Ofisi kurulmuşsa da DP iktidarının öncesinde kaldırılmasına karar verilmiştir. K/332 sayılı kararla İstanbul Valiliği'ne bağlı olarak kurulan İstanbul Mahrukat Ofisi, adından anlaşılacağı üzere İstanbul şehrinin yakacak gereksinimini karşılamak üzere faaliyete geçirilmiştir.⁹⁴⁹ Sonraki dönemde K/742 sayılı karar ile tasfiye haline konulan Ofis'in, tasfiyesi ile İstanbul Valiliği yetkilendirilmiştir. Bunların yanında Ofis'in borç ve alacak hesapları ile ilgili işlerle de İstanbul Ticaret Ofisi görevlendirilmiştir.⁹⁵⁰

Savaş yıllarında halkın iâşesinin sağlanması amacıyla 16 Mart 1942 tarihinde Ticaret Vekaleti'ne bağlı olarak kurulan Dağıtma Ofisi, 11 Ağustos 1942 tarihinde K/374 sayılı kararla kaldırılmıştır.⁹⁵¹ K/761 sayılı kararla ise, Dağıtma Ofisi tarafından halka yapılacak iâşe mallarının dağıtımı için K/319 sayılı kararla kurulan Halk Dağıtma Birlikleri⁹⁵² kaldırılmış, bunların görevleri muhtar ve ihtiyar heyetlerine aktarılmıştır.⁹⁵³ Daha sonra K/655 sayılı kararla da Ticari Kredileri

---

⁹⁴⁷ Özbil, **a.g.e.**, s.106-107; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7464.

⁹⁴⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 20 Haziran 1946, Sayı 6338, s.10794.

⁹⁴⁹ Özbil, **a.g.e.**, s.133.

⁹⁵⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Haziran 1948, Sayı 6932, s.14182.

⁹⁵¹ Özbil, **a.g.e.**, s.123-127.

⁹⁵² Bkz.: Özbil, **a.g.e.**, s.123.

⁹⁵³ **T.C. Resmi Gazete**, 1 Ekim 1948, Sayı 7022, s.14925.

Tanzim Komitesi kaldırılmıştır.⁹⁵⁴ K/762 kararla da İthalatçı Birliklerinin kaldırılması hakkındaki K/657 sayılı kararda değişiklik yapılmıştır.⁹⁵⁵

Burada belirtilen kurumlar dışında farklı kurum ve kuruluşlardaki kadrolarla ilgili de Koordinasyon Heyeti kararları ile düzenlemelere gidilmiştir. K/381 ve K/581 sayılı kararlarla Hariciye Vekaleti'nin, K/466 sayılı kararla Dahiliye Vekaleti'nin, K/493 sayılı kararla İktisat Vekaleti'nin⁹⁵⁶, K/701 sayılı kararla da Ticaret Vekaleti'nin bazı kadroları düzenlenmiştir.⁹⁵⁷ K/244 sayılı kararla kurulan Demiryolu Nakliyat Komisyonu'na K/449 sayılı kararla eklemeler yapılmış⁹⁵⁸, K/534 sayılı kararla Ankara, İstanbul ve İzmir itfaiye teşkilatındaki müstahdemlerle ilgili değişiklik yapılmış⁹⁵⁹, K/645 sayılı kararla İhtikarı Tetkik Komisyonu kadroları kaldırılmıştır.⁹⁶⁰

2/15170 sayılı kararname ile K/104 karar uyarınca kurulan Ticaret Ofisi, halkın ve milli savunmanın gereksinimlerini karşılamak amacını taşımaktaydı. Ticaret Vekaleti'ne bağlı ve aynı Vekaletin denetiminde olan Ofis'in görevi ise her çeşit işe malının ticareti ve stoklanması olarak belirlenmişti. K/232 sayılı kararla Ticaret Ofisi'ne borçlanma yetkisi verilmiş, K/280 ve K/672 sayılı kararlarla Ofis'in sermayesi oluşturulmuştu. Daha sonra K/639 sayılı kararla K/104 sayılı karara ekleme yapılmış; K/123, K/174, K/303, K/480 ve K/689 sayılı kararlarla da bu Ofis'in teşkilat kadrosu düzenlenmiştir.⁹⁶¹

DP döneminin ilk aylarında bütçe giderlerini azaltma çabası içinde savaş döneminde kurulan Ticaret Ofisi üzerinde durularak bu kuruma artık ihtiyaç olmadığına karar verilmiştir.⁹⁶² Bunun için K/810 sayılı kararla, K/104 sayılı karara dayanılarak kurulan Ticaret Ofisi'nin tasfiye edilerek kaldırılması kabul edilmiş, kararın 1 Temmuz 1950 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

⁹⁵⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 10 Eylül 1946, Sayı 6404, s.11189.

⁹⁵⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 30 Eylül 1948, Sayı 7021, s.14917-14918.

⁹⁵⁶ Özbil, **a.g.e.**, s.361.

⁹⁵⁷ Kuşdemiroğlu, **a.g.e.**, s.363.

⁹⁵⁸ Özbil, **a.g.e.**, s.255.

⁹⁵⁹ **A.e.**, s.345.

⁹⁶⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 31 Mayıs 1946, Sayı 6321, s.10671.

⁹⁶¹ Özbil, **a.g.e.**, s.130-131. Ayrıca K/689 sayılı karar için Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 4 Mart 1947, Sayı 6547, s.11957. Ayrıca K/296 sayılı kararla İstanbul'da Hayrettin Süleyman'a ait binanın boşaltılarak Ticaret Ofisi tarafından kullanılmasına karar verilmişti. Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 25 Mart 1942, Sayı 5066, s.2510.

⁹⁶² "Ticaret Ofisi Dün Lağvedildi", **Zafer**, 25 Haziran 1950, s.1.

Ticaret Ofisi'ni tasfiye için gerekli memurlar ve bunların alacağı ücretler ise Maliye ile İktisat ve Ticaret Vekaletleri tarafından belirlenecektir.⁹⁶³ Diğer yandan bu tasfiye işlemi sonunda, Ofis'te çalışan memurların çoğunun ek görevli oldukları belirtilerek mağdur olmayacakları ileri sürülmüştür.⁹⁶⁴ Daha sonra çıkarılan K/814 sayılı kararla Ticaret Ofisi'nin tasfiyesinin İktisat ve Ticaret ile Maliye Vekaletleri tarafından görevlendirilecek iki tasfiye memurunca gerçekleştirileceği ve kendilerine kadro maaşları dışında dördüncü maddede yazılı Ofisin aktifinden karşılanmak üzere 150 lira aylık ücret verileceği belirtilmiştir.⁹⁶⁵ Bu karara göre K/689 sayılı karara ekli Ticaret Ofisi kadrolarından K/810 sayılı karara ilişik cetvelde yazılı olanlar kaldırılmıştır. Kaldırılan kadrolar, başmüfettişten odacıya kadar farklı görevler içeren 93 tane kadrodur. Bunun yanında İktisat ve Ticaret Vekaleti geriye kalan kadroları, tasfiye işlerinin gereğine göre tasfiye memurluğunun teklifiyle azaltmak ve tasfiye bitiminde kaldırmakla yetkilendirilmiştir. Tasfiye süresince gerçekleştirilecek her çeşit ödeme ise Ticaret Ofisi'nin aktifinden yapılacaktır. Öte yandan, Ticaret Ofisi'nin kurulması ve görevleri ile ilgili olarak daha önce kabul edilen K/104, K/232, K/280, K/374, K/639, K/672 ve K/689 sayılı kararların, tasfiyenin sona ermesi ile yürürlükten kalkacağı belirtilmiştir. Ayrıca İstanbul Mahrukut Ofisi'nin tasfiyesi de Ticaret Ofisi tasfiye memuruna verilmiştir.⁹⁶⁶ Daha sonraki günlerde K/810 sayılı kararla kaldırılmış kadrolarda görevli memurların maaş ve diğer giderlerini karşılamak için İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne 10.000 lira ödenek ayrılmıştır.⁹⁶⁷ 1 Haziran 1952 tarihinde ise K/819 sayılı kararla, aynı bakanlığa 10.000 lira ek ödenek verilmiştir.⁹⁶⁸ Daha sonra Milli Korunma sermayesinin çeşitli

---

⁹⁶³ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Haziran 1950, Sayı 7544, s.18681-18682. Ticaret Ofisi'nin kaldırılmasına dair karar alınmış olsa da bu işlem hemen gerçekleşmeyecektir. Örneğin Hükümetin Ticaret Ofisi gibi kurumlara aracılığıyla geçici olarak kalay, petrol, teneke ve benzeri malları ülkeye getirerek stoklar yapılmasını, gelecekte piyasada darlık olduğunda piyasaya sunulmasını sağlayacağı söylenmiştir. Bkz.: **DPMGGMZ**, Sayı 22, 9 Ocak 1951.

⁹⁶⁴ "Ticaret Ofisi Dün Lağvedildi", **Zafer**, 25 Haziran 1950, s.1; "Ticaret Ofisi Lağvedildi", **Milliyet**, 25 Haziran 1950, s.7. Ayrıca bu ofisin tasfiyesiyle ilgili olarak Bkz.: "Ticaret Ofisinin Tasfiyesinde 30 Memur Vazifelendirildi", **Milliyet**, 8 Temmuz 1950, s.2; "Ticaret Ofisinin Tasfiyesi", **Milliyet**, 27 Ağustos 1950, s.4; "Ticaret Ofisin Tasfiyesine Sür'atle Devam Edilecek", **Milliyet**, 13 Mayıs 1951, s.2; "Büro ve Depo Eşyası Satılacak", **Milliyet**, 13 Şubat 1952, s.8.

⁹⁶⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 12 Aralık 1950, Sayı 7680, s.165-166.

⁹⁶⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Haziran 1950, Sayı 7544, s.18681-18682.

⁹⁶⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 19 Mart 1951, Sayı 7762, s.853.

⁹⁶⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 2 Haziran 1952, Sayı 8124, s.3814.

konulara tahsis edilmesi nedeniyle yeni ödenek verilemediğinden Adliye Vekaleti'ne daha önceden verilen ödenekten aktarılması uygun görülmüştür.⁹⁶⁹

K/962 sayılı kararlar, K/755 sayılı karar ile kaldırılması ve tasfiye haline geçilen ve K/791 sayılı kararlar tasfiye işleri Ticaret Ofisi'ne verilen İstanbul Mahrukat Ofisi'nin, Milli Korunma tahsisinden olan borçlu cari hesabına faiz yürütülmemesi kabul edilmiştir. Bunun yanında K/810 sayılı kararlar tasfiyesine karar verilen Ticaret Ofisinin 1.453,92 liralık sermaye hesabının bakiyesi iptal edilmiştir.⁹⁷⁰

Milli Korunma Kanunu'nun ticarete ilişkin hükümlerine dayanılarak birçok Koordinasyon Heyeti kararı alınmıştır. Bu çerçevede piyasada yaşanan darlık, istifçilik, ihtikarla mücadele için bazı ihtiyaç maddeleri tahsis ve tevzi bağlı kılınmış, Hükümet tarafından belirlenen bazı malların alım ve satımı da belli esaslara bağlanmıştır. Bazı maddelerin maliyet unsurları belirlenmiş, bazı maddelerin de perakendeci, toptancı, ithalatçı kârlarına sınırlamalar getirilmiştir. Diğer yandan faturasız mal satışı engellenmeye çalışılarak birçok madde için etiket zorunluluğu getirilmiştir. Bu konularda çeşitli bakanlıklara, valiliklere ve belediyelere yetkiler verilmiştir. Bunların yanında önce TMO'ya sonra İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne kahve ithali ve satışı için yetki verilmiş, daha sonra da pipo ithali ve satışı da aynı müdürlüğün yetkisine dahil edilmiştir. Çeşitli deniz taşıtlarının yabancılara da satılabilmesine izin verilmiş, bankaların bazı işlemlerine sınırlamalar ve ayakkabı üretimi ile satışlarına dair hükümler getirilmiştir. Akaryakıt ve akaryakıt tenekesi satışları düzenlenerek bunların satış fiyatları, satıcı kârları, tenekelerin nitelikleri ve teneke fiyatları belirlenmiştir. Gümrüklerde bekleyen malların yurtiçine alınmasına dair kararlar alınmış, günlük gazetelerin sayfa sayılarına sınır getirilmiş, yemeklik yağ üretimine dair düzenleme yapılmış ve sabun üretiminde zeytinyağı kullanımı yasaklanmıştır. Öte yandan çimento satış fiyatları belirlenmiş, Türkiye'de üretilen veya ithal edilen her türlü çimentonun dağıtım ve satışına dair düzenlemeler yapılmış, çimento tevzi komisyonları kurulmuştur. Bunlara ek olarak un satış fiyatları belirlenmiş, satış fiyatları değiştirilmeden ekmek gramajında düzenleme

⁹⁶⁹ T.C. Resmi Gazete, 5 Ağustos 1953, Sayı 8476, s.6889.

⁹⁷⁰ T.C. Resmi Gazete, 10 Mart 1955, Sayı 8951, s.11302.

yapma konusunda bazı belediyelere yetki verilmiştir. Ayrıca dış ticaret de yine Milli Korunma Kanunu'nun düzenleme yaptığı alanlardan biri olmuştur.

2.2. Dış Ticarete Dair Düzenlemeler

2.2.1. Türkiye Ekonomisinde Dış Ticaretin Önemi

Ülkeler arasında mal alışverişini ifade eden dış ticaret, sadece bununla sınırlı kalmayıp ülkeler arasındaki hizmet ve sermaye hareketlerini de kapsamaktadır. Bu dönemde Türkiye'nin dış ticareti, dünya çapında çok düşük düzeylerde seyretmesine karşın ülke ekonomisi açısından büyük bir önem taşımaktadır.⁹⁷¹

Tablo 2.1: Türkiye'de İhracat ve İthalatın Gayrisafi Milli Hasıla'ya (GSMH) Oranı

	İhracatın GSMH'ya oranı	İthalatın GSMH'ya oranı	Fark
1950	7,09	7,69	-0,60
1953	7,67	10,21	-2,64
1954	7,13	10,19	-3,06
1955	6,20	9,85	-3,65
1956	5,65	7,55	-1,90
1957	6,02	6,92	-0,90
1958	4,10	5,22	-1,12
1959	5,64	7,50	-1,86
1960	4,92	7,18	-2,26

Kaynak: Cillov, *Türkiye Ekonomisi*, s.435.

Devletler, dış ticaretlerini düzenlemek için çeşitli önlemlere de başvurmuştur. Bunlar kendi ürünlerini yabancı rekabetlerden koruma ve devlete gelir elde amaçlarını taşımakta olup genellikle gümrük resimleri, ülkeler arası ticaret anlaşmaları, ihracat ve ithalat kotaları veya yasakları ve gümrük birlikleri şeklinde görülmektedir. Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı kurulan OEEC, bu dönemde gümrük birliğine örnek gösterilebilir. Bu kuruluş savaşın etkilerini gidermek ve ekonomik

⁹⁷¹ Cillov, *Türkiye Ekonomisi*, s.431-432.

kalkınmayı sağlamak amacıyla ABD'nin Avrupa'ya Marshall Planı çerçevesinde yaptığı yardımların uygulanmasında bir kuruma ihtiyaç olması nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bunun için 1948 yılında 15 Avrupa devleti birleşerek OEEC'yi kurmuştur. Daha sonra Türkiye, Yunanistan ve İspanya'nın da katılımıyla üye sayısı 18'e çıkmıştır. 1948-1952 yılları arasında Marshall Planı'nın Avrupa'da uygulanmasıyla kalkınma, sınai üretim ve dış ticarete artışlar sağlanmış, Amerikan yardım programı bitmesine rağmen bu kuruluş işlerine devam ederek üye ülkeler arasında ekonomik işbirliğini sürdürmüş, üretimin artırılmasına yönelik çalışmalara girişmiş ve serbest bir dış ticaretin sağlanmasını amaçlamıştır. Diğer yandan OEEC'nin 10 yıllık çalışmalarından yararlanan ve ekonomilerini iyi düzeylere çıkaran Batı Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg 1957 yılında Roma'da Müşterek Pazar da denilen Avrupa İktisadi Camiası'nı oluşturmuştur. Burada bir gümrük anlaşması yapılarak bu ülkeler arasında gümrük sınırlamaları ve ithalat kontenjanları kaldırılmış, serbest ticarete zarar verecek monopol, damping benzeri hareketler yasaklanmış, gümrük resimlerinin ise 12-15 yıllık dönemde kaldırılması öngörülmüştür.⁹⁷² Diğer yandan da Müşterek Pazar'a dahil olmayan İngiltere liderliğinde de 1959 yılında Serbest Bölge anlaşması imzalanarak yedi devlet⁹⁷³ arasındaki dış ticaret düzenlenmiştir. Türkiye ise OEEC'nin üyesi olduğu gibi bunun devamı olan OECD'nin de üyesi konumundadır ve Müşterek Pazar'a girmek için başvurular da bulunmuştur.⁹⁷⁴ Ayrıca 1950 yılında kurulan EPU da bulunmaktadır. Diğer yandan bu teşkilatın yerine geçmek üzere 5 Ağustos 1955 tarihinde Avrupa Para Anlaşması imzalanmıştır. Ancak bu anlaşma 1958 sonrasında yürürlüğe girecektir.⁹⁷⁵

Türkiye'de dış ticaret, Osmanlı Devleti döneminde batılı ülkelerin sanayi ürünlerine açık bir pazar olarak gelişirken, ziraat ise ilkel yöntemlerle gerçekleşmekte ve ancak ülke ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir konumda bulunmaktadır. Cumhuriyet sonrasında ise öncelikle Lozan Barış Andlaşması'nda beş yıl süreyle önceki gümrük tarifelerinin değiştirilmemesi hükmü kabul edildiğinden, ancak 1929 sonrasında koruyucu gümrük tarifeleri uygulanabilmişti.

---

⁹⁷² A.e., s.437-441.

⁹⁷³ Bu devletler İngiltere, İsviçre, Avusturya, İsveç, Norveç, Danimarka, Portekiz'dir.

⁹⁷⁴ Cillov, **Türkiye Ekonomisi**, s.442-443. Türkiye'nin Müşterek Pazar'a girmesi üzerine Bkz.: Cillov, **Türkiye Ekonomisi**, s.444-445.

⁹⁷⁵ A.e., s.450.

1930 krizinin sonucunda da çeşitli ithalat kontenjanlarına girilmiş ve Türk Parası Kıymetini Koruma hakkındaki kararlar dış borçlanmaların denetim altına alınmıştı. 1933 yılında itibaren dış ticaret işlerinde klering anlaşmalarına gidilmiş ve 1937 yılında kontenjan yöntemine son verilerek belirlenen “Genel Dış Ticaret Rejimi” çerçevesinde dış ticaret yürütülmüştü. Ayrıca bu dönemde takas işlemleri daha çok uygulanmaya başlamıştı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise Milli Korunma Kanunu’na dayanılarak kurulan İhracatçı ve İthalatçı Birlikleri aracılığıyla hem ihracat hem de ithalat çeşitli kısıtlamalara uyarak kontrol edilmişti. Savaş yıllarından sonra da kısmi bir serbestliğe kavuşan dış ticaret rejimi, bazı yönlerden sınırlandırmaya devam edilmişti. Bu dönemde bazı malların ihracatı iç tüketimi karşılamadığı için yasaklanmış, ithalatta ise serbest dövizle borçlanmalar başlamış, klering anlaşmaları sonlandırılmış, takas işlemleri azaltılmış, dış ticaretin tamamını içeren genel bir ticaret rejimi uygulanmaya başlanmıştı. 1950’de ise birçok uluslararası kuruluşla üye olarak dış ticaret genel olarak serbest olmuştur. 10 Ağustos 1950 tarihli karar ile sınırlamaya bağlı olan ihracat serbest bırakılmış, sadece krom, bakır, tütün gibi önemli ürünlerin ihracatı kontrole bağlı bırakılmıştır. Diğer yandan takas yöntemi değiştirilerek sadece satışta güçlük olan maddelere uygulanmaya başlanmıştır. İthalatı yapılan maddelerin ise yaklaşık %65’inde ise liberasyona gidilmiştir. Diğer malların ithalatı ise izni bağlı kılınmıştır. Bu durumun sonucu olarak ülkede döviz kaynakları hızla azalmış, 22 Eylül 1952’de liberasyon uygulanan malların ithalatı ilgili Vekaletin tesciline bağlı olmuş ve 20 Nisan 1953’te serbest ithalat rejimi sonlandırılmıştır. 3 Eylül 1953’ten 4 Ağustos 1958 tarihine kadar dış ticaret rejimi içinde Türkiye’ye ithal edilecek maddeler için “*liberasyon listesi, tahsisli ithalat listesi, kredili ithalat listesi, istinai durumlarda tahsise bağlı olabilecek ithal malları listesi*” düzenlenerek ithalata şekil verilmiştir. İhracatta ise serbest ihraç malları listesi ve lisansa bağlı mallar listesi oluşturulmuştur. Bu listelerde çeşitli düzenlemeler yapılsa da 1953-1958 döneminde dış ticaret kontrol ve denetim altında yapılmıştır. Bu yıllarda ülke içinde fiyatların artışı ihraç ürünlerine de etki etmiş, bu maddeleri dünya fiyatlarına göre ihraç etme çok zorlaşmıştır. Diğer yandan dış ticarete blokaj ve deblokaj uygulanmaya başlamış, böylece ihraç edilen ürünler için primler verilmeye başlanmıştır. İthalat da ilgili vekaletlerin iznine bağlı kılınarak klering ve takas yöntemlerine tekrar başlanmıştır. Ayrıca 1929 tarihli Gümrük Giriş Tarife Cetveli yerine 1954 yılında yeni bir Gümrük Tarife Kanunu yürürlüğe girmiştir. Ek

olarak ithal mallara karşı talebin artışına karşı bu mallar için yeni bir vergi getirilmiş, 2 Ekim 1956 tarihinde de İthal Malları Fiyat Kontrol Dairesi kurularak ithal malların fiyatlarının dünya piyasalarına uygunluğu kontrole uğramıştır. Alınan bu önlemler istikrarlı bir dış ticaret oluşturamamış ve 4 Ağustos 1958’te Hükümet tarafından yeni kararlar uygulanmaya başlamıştır. Bu kararlar sonrası ihracat serbest kalırken, ithalat ise lisans ve kontenjana bağlı kalmıştır. Buna göre ithalatın belirlenecek üç aylık kotalar içinde gerçekleşmek üzere lisansla yürütülmesi kabul edilmiştir. Diğer yandan takas yöntemi kaldırılmıştır. Buna göre 23 Eylül 1958’de 150 milyon dolarlık birinci ithal kotaları, 17 Şubat 1959’da 150 milyon dolarlık ikinci ithal kotaları, 3 Ağustos 1959’da üçüncü ithalat kotaları, 15 Şubat 1960’da da dördüncü ithalat kotaları yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 1953’ten beri uygulanmayan liberasyon yeniden bazı ürünlerde uygulanmaya başlanmıştır.⁹⁷⁶

Tablo 2.2: Türkiye’de İhracat ve İthalatın Yıllık Miktarı (Milyon Dolar)⁹⁷⁷

	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
1950	263.424 (738)	285.664 (800)	-22.240 (-62)
1951	314.082 (879)	402.086 (1.126)	-88.004 (-246)
1952	362.914 (1.016)	555.920 (1.557)	-193.006 (-541)
1953	396.061 (1.109)	532.533 (1.491)	-136.472 (-382)
1954	334.924 (938)	478.359 (1.339)	-143.435 (-402)
1955	313.346 (877)	497.637 (1.393)	-184.291 (-516)
1956	304.990 (854)	407.340 (1.141)	-102.350 (-287)
1957	345.217 (967)	397.125 (1.112)	-51.908 (-145)
1958	247.271 (692)	315.098 (882)	-67.827 (-190)
1959	353.799 (991)	469.982 (1.316)	-116.183 (-325)
1960	320.731 (898)	467.541 (1.311)	-146.810 (-414)

Kaynak: Türkiye ve Dünya Dış Ticareti 1950-1993, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, Yayın No: 1870, Nisan 1996, s.20; Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Strüktürel Değişme**, s.15; Cillov, **Türkiye Ekonomisi**, s.461, 471, 493.

Türkiye’de dış ticaret tablodan da görüldüğü üzere kronik bir açık vermektedir. 1950’li yıllarda ithalat sürekli artarken, ihracat ise gerileme eğiliminde olmuştur. DP döneminin ilk hükümet programında dış ticaret rejimine kesin bir

⁹⁷⁶ A.e., s.452-456.

⁹⁷⁷ Tabloda parantez içinde gösterilen rakamlar Türk lirası karşılığı milyon TL’dir.

istikrar verilmesi gerektiğine inanıldığına değinilmiştir.⁹⁷⁸ DP'nin yaptığı bir değişiklik ithalatın öncelikle tüketim malları ithalatının liberasyonudur.⁹⁷⁹ Özellikle DP'nin ilk dönemlerinde uygulanan dış ticaret rejimi 1952 yılında dış ticaret açığının bu dönem içinde en yüksek noktaya ulaşmasına neden olmuştur. İthalatta sınırlamaların en şiddetli şekilde uygulanmaya başladığı 1956 yılında sonra açık azalmaya başlamış, 4 Ağustos 1958 kararları sonrasında yeniden yükselme görülmüştür. Türkiye'nin dış ticaretinde açıkların oluşmasındaki esas neden ihraç ürünlerinden elde edilen gelirin az olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla oluşan açıklar, kısa ve uzun vadeli dış yardımlar aracılığıyla giderilmeye çalışılmaktadır.⁹⁸⁰ Bu yıllarda ihracatın düşmesinin nedenleri ise nüfus artışı, sınıai kalkınma, ihraç mallarının talep esnekliğinin fazla olması, ambalaj noksanlığı, fiyat yüksekliği, kredi kısılması ve ihracat kaçakçılığıdır.⁹⁸¹

Tablo 2.3: İthalatın Mal Çeşitlerine Göre Dağılımı (Milyon TL)

	Hammadde	Makine-Teçhizat	Tüketim Malları	İnşaat Malzemesi
1950	267	273	165	75
1951	363	365	279	119
1952	427	599	343	187
1953	420	537	295	238
1954	367	500	262	210
1955	433	504	204	252
1956	350	508	127	155
1957	491	350	136	134
1958	393	306	108	76
1959	582	499	134	101
1960	501	588	126	96

Kaynak: Gülten Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Strüktürel Değişme**, s.15; Haluk Cillov, **Türkiye Ekonomisi**, s.473, Zahide Sungur, **a.g.e.**, s.98.

⁹⁷⁸ **Hükümetler ve Programları**, Haz. Nuran Dağlı, Belma Aktürk, s.158.

⁹⁷⁹ Pamuk, **a.g.e.**, s.227.

⁹⁸⁰ Cillov, **Türkiye Ekonomisi**, s.494-495. Bu dönemdeki dış yardımlar ve dış borçlar hakkında Bkz.: Cillov, **Türkiye Ekonomisi**, s.502-608.

⁹⁸¹ **İhracatla İlgili Meseleler**, s.4-8.

Tablo 2.4: Başlıca İhracat Ürünlerinin Toplam İhracata Oranı

% İhracat (kıymet olarak)	1954-58 ortalaması	1959	1960
Tütün	31,8	25,9	20,4
Kuru meyve	18,2	18,9	23,4
Pamuk	12,2	15,6	14,5
Hububat	8,6	11,2	1,9
Madenler	12,3	6,6	10,0
Tiftik, yapağı, kıl	3,3	5,7	4,5
Bakliyat	0,3	2,4	2,4
Küspeler	2,7	2,3	2,8
Yağlı tohumlar	0,9	1,8	1,3
Deriler	0,8	1,6	2,1
Sanayi hammaddeleri	1,6	1,2	1,3
Canlı hayvanlar	1,0	1,3	2,2
Mamuller, yarı mamuller	1,2	2,8	8,5
Afyon	1,0	0,9	0,6
Diğer hayvan ürünleri	0,7	0,7	1,2
Yaş meyve ve sebze	1,0	0,5	0,8
Balıklar	1,2	0,4	0,7
Diğer mallar	1,2	0,2	1,4

Kaynak: Cillov, *Türkiye Ekonomisi*, s.463.

Tablodan görüldüğü üzere ihracatın en önemli ürünü tütündür. İkinci sırada ise fındık, kuru üzüm ve incirden oluşan kuru meyveler gelmektedir. Bu dönemde fındık ihracatı 1950 yılında 26.645 ton, 1959 yılında 52.152 ton, 1960 yılında 40.455 ton olmuş, üzüm ihracatı 1950 yılında 79.916 ton, 1959 yılında 60.454 ton, 1960 yılında 82.117 ton, incir ihracatı ise 1950 yılında 19.640 ton, 1959 yılında 14.704 ton, 1960 yılında 35.465 ton olmuştur. İhracatın en yüksek maddelerinden pamuk ise üçüncü sıradadır. Ortalama 45 ile 60 milyon dolarlık ihracatla bu üründen döviz gelirlerinin yaklaşık %15'i karşılanmıştır. Hububat ihracatı da önemli bir dış ticaret geliri olarak göze çarpmaktadır. Ancak hububat üretimi daha çok hava şartlarına bağlı ve dalgalı bir seyir izlediği için ihracatı da değişiklik göstermektedir. Bunların içinde ise buğday en önemli üründür. Maden ihracatı ise döviz gelirlerinin %7-15'ini

oluşturmakta olup başlıca ihracat maden ürünleri krom, demir, bakır, borasit, manganez olmuştur. Türkiye’de ihracat aylık olarak incelendiğinde ise zirai ürünlerin alınmaya başladığı ağustos ayından ocak ayına kadar yükseldiği, mart ve temmuz ayları arasında ise azaldığı görülmektedir.⁹⁸² Ayrıca 1950-1960 yılları arasında en çok ticaret yapılan ülkeler ABD, Batı Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya olmuştur.⁹⁸³

2.2.2. Dış Ticarete Yönelik Uygulamalar

Türkiye ekonomisinde büyük önem taşıyan dış ticaret, Milli Korunma Kanunu’yla da düzenlenen alanlardan birisi olmuştur. Kanunun yirminci maddesi Hükümete ithali zaruri olan maddeleri belirleme, ithali gerekli olmayan maddelerin ithalini yasaklama ve memleket içinde üretilen maddelerin ihtiyaçtan fazla olan miktarının ihracat edilme şekil ve şartlarını ilgili kişileri zarara uğratmayacak şekilde düzenleyebilme yetkileri vermişti.⁹⁸⁴ 4648 sayılı kanunla düzenlenen yirmi dördüncü maddeyle de Hükümete mali işletmelerin açtıkları ticari kredileri kontrol, sınırlama, belli şartlara bağlama ve yasaklama; ticaretle uğraşmak üzere kurulan her çeşit şirketlerin ve kooperatiflerin kuruluş ve tescil işlemleri ile kurulu olanların ise her türlü faaliyetlerini inceleme, kontrol, sınırlama ve yasaklama yetkileri verilmiştir. Yirmi altıncı maddede ise Hükümetin ihracatı düzenlemek veya üreticiyi korumak amacıyla yurtiçinde üretilen ürünleri satın alabileceği gibi ihtiyacı giderme ve ithalatı düzenleme amacıyla yurtdışından da ürün satın alabileceği belirtilmişti. 4648 sayılı kanunla değiştirilen bu maddeyle Hükümete verilen dış ticareti ve üreticiyi korumak amaçlı yapılabilecek mal alımları yanında Hükümet; satış, dağıtım, toplama ve sevk işleri ile ilgilenmek yetkilerine sahip olmuştur.⁹⁸⁵ Bunların yanında Hükümet tarafından imzalanan sözleşmeler veya alınan tedbirler nedeniyle bir malın dahili satış fiyatı ile harici satış fiyatı arasında fazla kâr oluştuğunda ithalatı daha uygun şartlarla yapmayı sağlama ile dahili fiyatları veya ihracatı düzenlemek için Hükümete bu fazla kardan Ziraat Bankası’nda bir fon oluşturma yetkisi de verilmişti. Ayrıca ithal ve ihracat maddelerinin belli fiyattan fazla fiyata ithal veya belli fiyattan az fiyata ihracat edilmesini Hükümetin yasaklayabileceği hükmü getirilmişti.⁹⁸⁶ 4180

⁹⁸² Cillov, **Türkiye Ekonomisi**, s.462-469.

⁹⁸³ **İstatistik Yılığ 1960-1962**, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, [y.y.], Yayın No:460, [t.y.], s.261-270.

⁹⁸⁴ Özbil, **a.g.e.**, s.72; **T.C. Resmi Gazete**, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13214.

⁹⁸⁵ Özbil, **a.g.e.**, s.106; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7463.

⁹⁸⁶ Özbil, **a.g.e.**, s.72-73; **T.C. Resmi Gazete**, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13214.

sayılı kanunla Hükümete, her çeşit ithal ve ihraç malları ile memleket içinde üretilen veya tüketilen maddelere prim verebilme ve alabilme yetkisi verilmiş, bu hükme dayanarak alınacak primlerin yirmi yedinci maddede belirtilen fona ekleneceği, verilecek primlerin de bu fondan karşılanabileceği belirtilmiştir.⁹⁸⁷ 4648 sayılı kanunla da Hükümete ithal ve ihraç malları için kâr hadleri belirleme yetkisi verilmişti.⁹⁸⁸

1950 yılında önce dış ticarete dair bazı Koordinasyon Heyeti kararları alınıp uygulanmıştı. K/342 sayılı kararla Ticaret Vekaleti'ne daha önce K/20⁹⁸⁹ sayılı kararla kabul edilen tip statüsüne uygun olarak Motorlu-Motorsuz Nakil Vasıtaları ve Yedek Malzemesi İmalatçıları Birliği kurma yetkisi verilmiştir.⁹⁹⁰ K/356 sayılı kararla ise İktisat Vekaleti'ne, Milli Korunma Kanunu'nun otuz dördüncü maddesine dayanarak Genel Sanayi Birliği ile Bölge Sanayi Birlikleri kurma yetkisi verilmiştir. Ayrıca bu kararla birlikler için statüler belirlenmiştir.⁹⁹¹ Daha sonra çıkarılan K/710 sayılı kararla, İktisat Vekaleti'ne birlik kurma yetkisi yanında kurulmuş olan birlikleri kaldırma yetkisi verilmiştir.⁹⁹² 1951 yılına gelindiğinde Sanayi Odası kurulmasına karar verildiği için Bölge Sanayi Birliklerinin kaldırılması istenecektir.⁹⁹³ K/513 sayılı kararla da küçük sanat kooperatifleri ve bunların oluşturacağı birlik kooperatifleri kurulması uygun görülmüş⁹⁹⁴, K/516 sayılı kararla bu kooperatiflerin tip statüsünde düzenleme yapılmıştır.⁹⁹⁵

DP döneminde öncelikle K/838 sayılı karar ile de K/667 sayılı Koordinasyon Heyeti kararının üçüncü maddesi değiştirilmiştir. Buna göre tasfiyesi İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilen İthalatçı Birliklerinin fon ihtiyat hesabındaki paraların maliyete aktarılmamış bölümünde kalan tutarlar ile diğer menkul kıymetleri Hükümet emrinde olmak üzere Halk Bankası'na aktarılmıştır. Ayrıca bu birliklerin demirbaş eşyası İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilmiştir.⁹⁹⁶ Bunun yanında K/839 sayılı kararla, Halk Bankası'nda bulunan Hükümet emrindeki paraların, İktisat ve

⁹⁸⁷ Özbil, **a.g.e.**, s.99; **T.C. Resmi Gazete**, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2238.

⁹⁸⁸ Özbil, **a.g.e.**, s.106; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7463.

⁹⁸⁹ Özbil, **a.g.e.**, s.280-282.

⁹⁹⁰ **A.e.**, s.363.

⁹⁹¹ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Temmuz 1942, Sayı 5160, s. 3366-3370.

⁹⁹² **T.C. Resmi Gazete**, 21 Kasım 1947, Sayı 6760, s.13149.

⁹⁹³ "Bölge Sanayi Birliği Lağvediliyor", **Milliyet**, 28 Temmuz 1951, s.2.

⁹⁹⁴ Özbil, **a.g.e.**, s.363.

⁹⁹⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 23 Mayıs 1944, Sayı 5711, s.6917.

⁹⁹⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 2 Ağustos 1951, Sayı 7874, s.1722.

Ticaret Vekaleti'nin teklifi ve Başvekalet'in onayı ile kooperatifçilik, ticaret, sanayi ve maden işlerinde kullanılacağı belirtilmiştir.⁹⁹⁷ Daha sonra kabul edilen K/853 sayılı karar ile K/839 sayılı kararda belirtilen paraların kullanılacağı işlere memleketin bütün olarak iktisadi kalkınmasına yönelik işler de eklenerek kullanım alanı genişletilmiş, ayrıca K/839 sayılı karar kaldırılmıştır.⁹⁹⁸

K/902 sayılı kararla İzmir Üzüm Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne 1949-1950 ve 1950-1951 yıllarında yaptırılan çeşitli şekillerdeki üzüm alımlarından ortaya çıkan farkların kapatılması için tasfiye durumundaki Ticaret Ofisi'nin tahakkuk etmiş ve edecek olan, tasarrufu İktisat ve Ticaret Vekaleti'nde olan kârlarından 1.344.781 liranın, tahakkuk etmiş 242.233 lira tutarındaki banka faizleri ile adı geçen Birliğe verilmesi uygun görülmüştür.⁹⁹⁹

İlerleyen günlerde ise ihracatı teşvik için Tevzin Fonu oluşturulmuştur. İhracatı azalan bazı maddelere prim verilmesine dayanan bu kararla Ziraat Bankası'nda kurulan bir fondan fiyat farkları ödemesi yapılacak, bu fona belli maddelerin ithalatının primi alınıp yatırılacaktır. Bu bir çeşit kur üzerinde yapılan bir uygulama niteliği taşımaktadır.¹⁰⁰⁰ Tevzin Fonu, ihracatın ve üretimin korunması amacıyla Ziraat Bankası bünyesinde 1 Eylül 1953 tarihinde kurulmuştur.¹⁰⁰¹ Tevzin Fonu'nun kurulma amacı, ihraç maddelerinin dış pazardaki rekabet koşullarına uyumunu kolaylaştırmak ve yalnız 1953-1954 ihracat dönemine özgü olmak şartıyla başta kuru üzüm olmak üzere belli mallara¹⁰⁰² verilecek fiyat farklarını karşılamak olarak açıklanmıştır. Fonun gelir kaynağı olarak K/907 sayılı karara ekli A listesinde

⁹⁹⁷ T.C. Resmi Gazete, 2 Ağustos 1951, Sayı 7874, s.1723.

⁹⁹⁸ T.C. Resmi Gazete, 28 Şubat 1952, Sayı 8046, s.2863.

⁹⁹⁹ T.C. Resmi Gazete, 2 Eylül 1953, Sayı 8497, s.7098.

¹⁰⁰⁰ Ekzen, a.g.e., s.59.

¹⁰⁰¹ T.C. Resmi Gazete, 3 Eylül 1953, Sayı 8498, s.7117-7118. Tevzi kelimesi “dağıtma, üleştirme” anlamına gelmektedir. Tevzin kelimesi ise “denkleştirme, dengeleme, ölçülü hale koyma” anlamlarını taşımaktadır. Ayrıca Bkz.: “Dış Ticaret Rejimi Bugün İlan Ediliyor”, **Milliyet**, 3 Eylül 1953, s.1, “Üzüm İhracında Verilecek Yeni Fiat Farkları”, **Milliyet**, 25 Eylül 1953, s.1, 7; “Fiat Farkı Verilen İhraç Malları” **Milliyet**, 1 Ekim 1953, s.7; “İhraç Malları İçin Yeni Liste”, **Milliyet**, 26 Temmuz 1954, s.3; Hüsamettin Polat, “Gatt Anlaşması ve İhracatçıya Tanınacak Prim”, **Milliyet**, 21 Temmuz 1955, s.4; “Tevzin Fonundan Alınan Fiat Farkları Arttırıldı”, **Milliyet**, 30 Ağustos 1955, s.1.

¹⁰⁰² Bu mallar acıbadem, sanayide kullanılan balıkyağı, çini mamulâtı, taze elma, kuru erik, gülyağı, halı, seccade, ipek halı, Hasankeyf tütünü, havyar, kayısı, kuru zerdali, keçiboynuzu, kestane, kimyon, kırmızı biber, lüle taşı ve mamulleri, mahlep, yalnız milli olan makine ve alet ve parçaları, meyve çekirdekleri, narenciye, sahle, taze sebze, soya fasulyesi, sünger, şarap, tatlı su ve deniz mahsulleri ve yemeklik zeytin olarak belirlenmiştir.

yazılı mallar¹⁰⁰³ için belirlenen oranlarda verilecek “ithal hakkı” satış bedelleri gösterilmiştir. Tevzin Fonu kararıyla, 1947 yılından önce dış ticarete var olan bazı mallara prim verilmesi yöntemi tekrar yürürlüğe konmuştur. Bu karardaki listelerde yer alan mallar dış piyasada benzeri ürünlerle rekabet edemeyen, ihracatı zor olan maddeler olmuştur. Tevzin Fonu’yla getirilen prim verme yöntemi 1953-1954 ihracat dönemi için geçici olarak kabul edilmesine karşın 1954-1955 ve 1955-1956 dönemlerine uzatılmıştır. K/907 sayılı karara konu olan çekirdeksiz kuru üzüm ve incir, dış ticarete önemi olan, geniş üretici kesimini ilgilendiren ama dış piyasada rekabete uğrayan mallardır. B listesinde yer alanlar ise zor ihraç edilen maddeler olmuştur. Bu listedeki mallar ilk kararda 26 iken, K/990 sayılı kararla 37’ye çıkmıştır. Prim yöntemi, ihracat ve ithalata konu olan mallara farklı kur uygulanması anlamına gelmektedir. Bu malları ihraç edenler kazandıkları dövizleri resmi kurun üzerinde fiyatla satmakta ithalatçıları ise dövizleri daha fazla fiyatla satın almak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla fiyat farkı olan maddelerin iç piyasa fiyatları da yükselmektedir. Bu usul ihracatı geliştirmeye yönelik olsa da çeşitli maddelerde fiyat artışlarına da neden olmaktadır.¹⁰⁰⁴

Diğer yandan K/908 sayılı kararın yürürlüğe konularak İktisat ve Ticaret Vekaleti’ne gerekli gördüğü durumlarda her çeşit malın ithalini düzenlemek, ihtikarı önlemek amacıyla ithalatın yöntem ve şekillerini belirlemek, ithalatçıların ithalatçılık niteliklerini belirlemek ve bu niteliklerin belgelendirilmesi istemek, ithalatı yapılan malların veya ithalat tahsislerinin belli yöntem ve şekiller dışında devredilmesini önleme yetkileri verilmiştir.¹⁰⁰⁵ Bu kararın yayımlanmasından sonra bu kararın verdiği yetki ve 12 Eylül 1953 tarihli ve 8506 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Dış Ticaret Rejimine Dair Talimatname’nin on ikinci ve on üçüncü maddelerine dayanılarak Türkiye Odalar Birliği tarafından ithalata dair ek talimatname hazırlanmıştır.¹⁰⁰⁶ Bu talimatnamenin ikinci ve üçüncü maddelerinde belirtilen

---

¹⁰⁰³ Bu mallar ise deri ürünleri, tekstil ürünleri, ağaç ürünleri, cam ürünleri gibi çok farklı üretim kollarına ait ithal mallarından oluşmaktadır. A listesindeki yazılı bazı mallarla ilgili daha sonra K/969 ve K/971 sayılı kararlarla düzenlemeye gidilmiştir. Bu düzenlemelerde bazı malların niteliği tanımlanmış, özellikleri belirtilmiştir. Bu kararlar için Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 20 Nisan 1955, Sayı 8986, s.11620 ve **T.C. Resmi Gazete**, 22 Temmuz 1955, Sayı 9061, s.12390.

¹⁰⁰⁴ A. Edib Kuşdemiroğlu, “Dış Ticaret Rejimimizde Prim Usulü”, **İktisat ve Maliye**, Cilt:2, Sayı:11, 15 Şubat 1956, s.485-488.

¹⁰⁰⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 3 Eylül 1953, Sayı 8498, s.7118. Bu karar aynı gün alınan dış ticaret rejimine dair kararla birlikte değerlendirilmelidir.

¹⁰⁰⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 10 Ekim 1953, Sayı 8530, s.7353-7355.

beyannamelerin verilme süresi, 16 Kasım 1953 tarihine kadar uzatılmıştır.¹⁰⁰⁷ Bu noktada, bazı tüccarın ithal haddinden yararlanabilmek için yanlış beyan verdikleri belirlenmiş olup bunların ithal vesikaları alınarak Milli Korunma Kanunu'na göre cezalandırılmaları öngörülmüştür.¹⁰⁰⁸

Tevzin Fonu'yla elde edilecek para miktarının 5 milyon lirayı aşması durumunda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nda açılacak bir hesaba yatırılması öngörülmüştür. Ayrıca Tevzin Fonu'nun geçici açıklarının Ziraat Bankası avanslarıyla kapatılması kabul edilmiştir. Bunların yanında 1953-1954 dönemi için belirlenen oranlardaki fiyat farklarının, ihracattan gelen dövizlerin Merkez Bankası'na satışının belgelendirilmesi üzerine Tevzin Fonu'ndan ödeme yapılacağı belirtilmiştir. K/907 sayılı kararın kabul edilmesinden sonra bir taraftan bu kararın Hükümet tarafından aceleyle alındığı, “*hayat şartlarını*” normalleştirme çabalarına aykırı olduğu, Hükümetin ticaretin kurallarına ve teamüllerine aykırı davrandığı, bu karar ile ithal mallardan alınacak ithal hakkı ile bu mallarda pahalılığın ortaya çıkacağı söylenirken, diğer taraftan pahalılığın çok az olacağı, ülkede var olan döviz sıkıntısı karşısında alınan bu kararla döviz buhranının ortadan kalkabileceği, fiyat fazlalığı ile dış piyasada satılmayan ürünlerin bu karar sonrası satılarak ülkeye döviz gireceği de ileri sürülmüştür.¹⁰⁰⁹

12 Eylül 1953 tarihli ve 8506 sayılı Resmi Gazete'de Tevzin Fonu Hakkındaki K/907 Sayılı Koordinasyon Kararının Tatbikatına Mütedair Talimatname yayımlanmıştır. Buna göre 1 Eylül 1953 tarihli ve 4/1360 sayılı Dış Ticaret Rejimi Kararnamesi ve bunun uygulanmasına yönelik talimatname ile Türk Parasını Koruma Hakkındaki Karar ve tebliğ hükümleri saklı kalmak şartıyla K/907 sayılı kararda bulunan A ve B listelerindeki malların ithalatının ve ihracatının ne şekilde yapılacağı belirlenmiştir.¹⁰¹⁰ İktisat ve Ticaret Vekili Fethi Çelikbaş tarafından K/907 sayılı kararın, ABD'de üzüm ihracatına prim verilmesi, Yunanistan'ın parasını devalüe etmesi ve İran'ın az fiyatla üzüm ihracı yapmaları nedeniyle alındığı belirtilmiştir.¹⁰¹¹ Tevzin Fonu kararıyla özellikle desteklenen üzüm ve incirin bu dönemdeki toplam üretim kapasitesi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹⁰⁰⁷ T.C. Resmi Gazete, 24 Ekim 1953, Sayı 8542, s.7442.

¹⁰⁰⁸ “Ticaret Odası Heyetinden Ehemmiyetle Tebliğ Edilmiştir”, **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 1955, s.4.

¹⁰⁰⁹ “Tevzin Fonu Piyasada Nasıl Karşılıandı”, **Akşam**, 24 Eylül 1954, s.1, 2.

¹⁰¹⁰ T.C. Resmi Gazete, 12 Eylül 1953, Sayı 8506, s.7183-7184.

¹⁰¹¹ **TBMM TD**, D:9, C:26, B:21, 23 Aralık 1953, s.429.

Tablo 2.5: Üzüm Ekilen Arazi, İncir Ağacı Sayısı ile Yıllık Üzüm ve İncir Üretim Miktarı

	Üzüm (hektar)	Üzüm üretimi (ton)	İncir Ağacı Sayısı (000)	İncir üretim (ton)
1950	561.119	1.399.337	4.469	86.104
1951	593.462	1.386.197	5.111	107.114
1952	649.042	1.633.503	5.196	118.413
1953	671.036	2.000.268	5.219	105.084
1954	689.877	2.248.784	5.656	107.378
1955	707.309	1.865.164	6.147	100.399
1956	728.115	2.605.777	6.208	121.176
1957	742.963	2.009.592	6.309	137.102
1958	710.262	2.991.688	6.376	154.609
1959	784.484	3.224.545	6.472	155.645
1960	781.870	2.775.200	6.459	145.000

Kaynak: Zirai İstatistik Özetleri, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.8.

K/907 sayılı Koordinasyon Heyeti kararına ek B listesinde bulunan mallar ile çekirdeksiz kuru üzüm ihracatında, firmaların tasdikli ihracat beyannamelerini Merkez Bankası'na 10 gün içinde vermeleri belirlenmişti. Ancak çeşitli sebeplerle bu süre içinde bazı firmaların bu işlemi yapmadıkları görüldüğünden bu sirkülerin yayımlandığı tarihten itibaren 3 ay içinde fiyat farklarından yararlanmak için bu beyannameleri Merkez Bankası'na teslim etmeleri istenmiştir.¹⁰¹² Bu arada yayımlanan dış ticarete ilişkin bir sirkülerle K/907 sayılı karara ek A listesindeki bir maddeye verilen tahsise ait ithal izninin kullanılması için ithal hakkı satış bedelinin Ziraat Bankası'na yatırılması zorunlu kılınmıştır.¹⁰¹³

K/917 sayılı kararla da kuru üzüm için belirlenen fiyat farkları arttırılmıştır.¹⁰¹⁴ Kuru üzümün yanında farklı tarihlerde tatlı su ve deniz mahsulleri ile sanayide kullanılan balıkyacağına¹⁰¹⁵ ve süngere verilecek fiyat farkları

¹⁰¹² T.C. Resmi Gazete, 15 Eylül 1954, Sayı 8803, s.10264.

¹⁰¹³ T.C. Resmi Gazete, 22 Ocak 1955, Sayı 8911, s.10931.

¹⁰¹⁴ T.C. Resmi Gazete, 14 Ekim 1953, Sayı 8533, s.7377.

¹⁰¹⁵ T.C. Resmi Gazete, 11 Ocak 1955, Sayı 8901, s.10881.

arttırılmıştır.¹⁰¹⁶ Ayrıca fiyat farkı ödenecek maddelere her çeşit taze üzüm, şeftali, çilek, erik, kiraz, vişne, armut, nar, ayva, kayısı, taze incir, kavun ve karpuz eklenmiştir.¹⁰¹⁷ 1954 yılı Haziran ayında alınan yeni kararlar sadece 1954/1955 ihracat dönemine uygulanmak üzere çekirdek kuru üzüm için verilecek fiyat farkları arttırılmıştır.¹⁰¹⁸ Öte yandan 4910 sayılı kanunla¹⁰¹⁹ Devlet Kağıt ve Basım Genel Müdürlüğü'ne verilen görevlerin yerine getirilmesinde bu Müdürlük ve 6400 sayılı kanunla¹⁰²⁰ gerektiğinde bu idarenin işlerini yürütecek olan Devlet Malzeme Ofisi (DMO) tarafından yapılacak ithalat K/907 sayılı kararın hükümlerinden ve bu hükümlere dayanılarak dağıtılan Tevzin Fonu primlerinden hariç tutulmuştur.¹⁰²¹ Buna ek olarak 30 Haziran 1955 tarihinde alınan kararlar 1955 yılı bütçesine konulan ödeneye dayanarak Hariciye, İktisat ve Ticaret, Sıhhat ve İçtimai Muavenet, Gümrük ve İnhisarlar, Çalışma ve Munalakat Vekaletleri için alınacak makam otomobillerine ait ithalat da K/907 sayılı karar hükümlerine ve Tevzin Fonu primlerine dahil edilmemiştir.¹⁰²² 24 Temmuz 1954 tarihinde ise Tevzin Fonu'nun sadece 1953/1954 ihracat dönemine ait belli mallara ödenecek fiyat farklarının; bir yıl daha uzatılarak 1954/1955 döneminde de uygulanmasına karar verilmiştir.¹⁰²³ Bunların yanında Tevzin Fonu hakkındaki K/907 sayılı Koordinasyon Kararının Tatbikatına Mütedair Talimatname yayımlanmış, K/907 sayılı karara ek A ve B listelerinde bulunan malların ithalat ve ihracat şekilleri gösterilmiştir.¹⁰²⁴ K/990 sayılı kararlar; K/907 sayılı kararda yer alan mallara ait listeler ve bu malların için alınacak fiyat farkları yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca daha önce alınmış olan K/917, K/942, K/945, K/958, K/966 ve K/972 sayılı kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁰²⁵ 17 Ağustos 1955

---

¹⁰¹⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 20 Temmuz 1955, Sayı 9059, s.12370.

¹⁰¹⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 1 Nisan 1955, Sayı 8970, s.11447.

¹⁰¹⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 5 Temmuz 1954, Sayı 8746, s.9817; "Tevzin Fonu", **Akşam**, 26 Temmuz 1954, s.1.

¹⁰¹⁹ Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 2996 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 7 Haziran 1946, Sayı 6327, s.10705-10718.

¹⁰²⁰ 6400 Sayılı Devlet Malzeme Ofisi Kurulması Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 22 Mart 1954, Sayı 8664, s.8771-8772.

¹⁰²¹ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Mayıs 1954, Sayı 8717, s.9527.

¹⁰²² **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:140.64.18 (Otomobillerin Tevzin Fonu dışında tutulması).

¹⁰²³ **T.C. Resmi Gazete**, 24 Temmuz 1954, Sayı 8763, s.9937.

¹⁰²⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 22 Eylül 1954, Sayı 8809, s.10325-10326.

¹⁰²⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 29 Ağustos 1955, Sayı 9090, s.12614.

tarihinde ise K/990 sayılı kararın kuru incir ve kuru incir ezmesi ile ilgili bölümü değiştirilerek ABD doları, serbest dolar hariç tutulmuştur.¹⁰²⁶

K/1039 sayılı kararla da K/907 sayılı Tevzin Fonu'yla ilgili kararın üçüncü maddesinin a ve b fıkraları değiştirilmiştir. Buna göre 1956-1957 ihracat döneminde çekirdeksiz kuru üzüm; naturel, işlenmiş ve hurda kuru incir ve kuru incir ezmesine ödenecek fiyat farkları belirlenmiştir. Ayrıca B listesinde yazılı maddelere ödenecek fiyat farkları da karara ilişik listede gösterilmiştir.¹⁰²⁷ Daha sonra K/1079¹⁰²⁸ ve K/1105¹⁰²⁹ kararlarla K/1039 sayılı kararda düzenlemeler ve değişiklikler yapılmıştır. K/1128 sayılı kararla K/1105 sayılı karara ek B listesine palamut, palamut tırnağı ve palamut hulasası eklenmiştir. Ayrıca K/1039 sayılı karara ek B listesinde olup sonradan bu listeden çıkarılan maddelerden 27 Ağustos 1957 tarihine kadar tescili yapıp fiilen ihraç edilenlerin Tevzin Fonu'ndan yararlanması uygun bulunmuştur.¹⁰³⁰ K/1139 sayılı kararla ise K/907 sayılı kararın üçüncü maddesine bir fıkra eklenmiştir. Buna göre K/907 karara ek B listesinde bulunan bir malın ihraç edilmesiyle elde edilen dövizler, Döviz Komitesi tarafından ithalat için tahsis edilirse ihracatçıya ayrıca prim ödenmemesi uygun görülmüştür.¹⁰³¹ K/1129¹⁰³² ve K/1149¹⁰³³ sayılı kararlarla ise K/907 sayılı kararın A listesindeki bir malla ilgili değişiklik yapılmıştır.

Koordinasyon Vekaleti'nin ve İktisadi Koordinasyon Heyetinin kurulmasında en önemli etken 4 Ağustos kararlarıdır. Bu kararların bir diğer yansıması da Tevzin Fonu'na olmuştur. Daha önce K/907 sayılı kararla kurulan bu fon, 4 Ağustos 1958 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren K/1172 sayılı kararla T.C. Ziraat Bankası'nda kurulu Tevzin Fonu'nun kurulmasına dair K/907 sayılı kararla buna ek

---

¹⁰²⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 26 Aralık 1955, Sayı 9190, s.13266.

¹⁰²⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Eylül 1956, Sayı 9408, s.15605-15606. 9423 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İktisat ve Ticaret Vekaleti tebliğiyle 1956-1957 ihracat dönemi için çekirdeksiz kuru üzüm ihracatında ince tiplerde bulunan yabancı madde toleranslarında değişiklik yapılmıştır. Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 3 Ekim 1956, Sayı 9423, s.15690. Ayrıca 9542 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğle 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'na göre ithal edilen mallar ile 6326 sayılı Petrol Kanunu'na dayanılarak petrol işleriyle ilgili getirilen malzeme ve eşyanın, K/907 sayılı Tevzin Fonu kararına bağlı olmadığı belirtilmiştir. Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 22 Şubat 1957, Sayı 9542, s.16470.

¹⁰²⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 5 Nisan 1957, Sayı 9578, s.16833-16834.

¹⁰²⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Ağustos 1957, Sayı 9692, s.17765-17766.

¹⁰³⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Şubat 1958, Sayı 9836, s.18659.

¹⁰³¹ **A.e.**, s.18660.

¹⁰³² **A.e.**, s.18659.

¹⁰³³ **T.C. Resmi Gazete**, 30 Nisan 1958, Sayı 9895, s.19201.

kararlar ve bu kararı değiştiren tüm kararların kaldırılmasına karar verilmiştir. Ancak K/1172 sayılı kararın yayımlanmasından önce fiilen ihraç edilen mallardan gelecek dövizlerin satın alınmasında K/907 sayılı karar, ek ve tadillerinde yazılı esaslara uyularak Tevzin Fonu'ndan fiyat fark ödenmesine devam edilecektir. Bu hükmün uygulanmasında gümrük çıkış beyannameleri tescil edilmiş malların ihraç edilmiş sayılacağı kabul edilmiştir.¹⁰³⁴

1960 yılına gelindiğinde de 4/12615 sayılı kararnameyle 19 Mart 1940 tarihli ve 2/13093 sayılı kararname ile kabul edilen ihracatçı birliklerine özgü statü formülünün yirmi birinci ve otuz yedinci maddeleri değiştirilmiştir. Daha önceki formülde Milli Korunma Kanunu hükümlerine göre cezalandırılanlar ve statü hükümlerine göre haklarında geçici ihraç kararı alınan üyelerin, İdare Heyeti'ne başkan ve üye olamayacakları, olanların ise bu sıfatlarının düşeceği belirtilmişti. Yapılan değişlikle İdare Heyeti'ne başkan veya üye olamayacakların içine Türk Parasının Kıymetini Koruma mevzuatına aykırı davranmaktan mahkum veya sanık olanlar da eklenmiştir. Ayrıca mahkum olanlar hakkında Birlikler, geçici veya kalıcı olarak üyelikten çıkarma kararı verebilecektir.¹⁰³⁵

2.3. Çimento Tevzi ve Satışının Düzenlenmesi

Çimento taş, çakıl, kum ve benzer malzemeleri birbirine yapıştırarak katı bir hale getiren bir maddedir.¹⁰³⁶ Portland, yüksek fırın curuf, beyaz portland, melez bağlayıcı başlıca çimento çeşitleridir.¹⁰³⁷ Özellikle portland çimentosunun üretimiyle dünyada çimento üretimi yüksek düzeylere çıkmış, 1880'de 1,7 milyon ton olan üretim 1913'e gelindiğinde 39,5 milyon tona ulaşmıştır. Savaş dönemlerinden sonra 1948 yılında itibaren üretim daha da yukarılara çıkmış, dünyada çimento üretimi 1950 yılında 133 milyon ton düzeyindeyken, yıllar içinde artarak 1960 yılında 314,2 milyon tona varmıştır. Bu dönemler arasında yıllık ortalama 215,5 milyon ton olmuştur.¹⁰³⁸ Türkiye'de ise kurulan ilk çimento fabrikaları 1912 yılında açılan Darıca ve Eskihisar Çimento fabrikalarıdır. Bu iki fabrika 1919 yılında birleşmiş,

¹⁰³⁴ T.C. Resmi Gazete, 4 Ağustos 1958, Sayı 9972, s.19897.

¹⁰³⁵ T.C. Resmi Gazete, 25 Şubat 1960, Sayı 10441, s.685.

¹⁰³⁶ Nureddin Münşi Algan, **Çimento Kimyası**, 1 inci Cilt, İstanbul, T.C. Nafia Vekaleti Yüksek Mühendis Mektebi Kütüphanesi Sayı:19, 1935, s.1.

¹⁰³⁷ Bu çimento çeşitleri hakkında detaylı bilgi için Bkz.: **Türk Standardları**, Türk Standartları Enstitüsü, Ankara, Ağustos 1959.

¹⁰³⁸ **Dünyada ve Türkiyede Çimento Sanayii**, Yapı ve Kredi Bankası, [y.y.], 1975, s.16.

1926 yılına kadar 12-34,5 bin ton arası değişen üretimde bulunmuştur. 1926 yılında Ankara Belediyesi ile Fransız sermayesi ortak olarak Ankara Çimento T.A.Ş. kurulmuş, daha sonra Zeytinburnu ve Kartal, Sivas Çimento fabrikaları açılmış, 1950 yılına gelindiğinde yıllık 515 bin ton üretim hacmi yaratılmıştır.¹⁰³⁹

DP döneminde girişilen kalkınma ve imar çalışmaları, çimentoya olan ihtiyacı arttırmış, bunu karşılamak için de mevcut fabrikaların genişlemesi ve iyileştirilmesine çalışıldığı gibi, yeni fabrikalar da açılmıştır.¹⁰⁴⁰ Dolayısıyla çimento sanayii önem verilen bir alan olmuştur. Nitekim Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesi ve Ankara Çimento Limited Şirketinin katılımlarıyla 50 milyon lira sermayeli Çimento Sanayii Anonim Şirketi kurulmuş, bu şirket çeşitli yerlerde 15 çimento fabrikasının yapımı için ihaleye çıkmış, ayrıca 5 tane daha yapılacağı ve tüketim artışına göre, toplam 38'e ulaşacağı belirtilmiştir.¹⁰⁴¹ 14 Ekim 1953 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti kararıyla kurulan Türkiye Çimento Sanayii T.A.Ş.¹⁰⁴², özel kişilerle sermayenin çoğunluğunun kendisinde olduğu ortaklık kurmuş, bunların işlerini yapan ve yöneten şirket olmuştur. Ayrıca bu şirketlere devlet tarafından sermaye ve kredi sağlanmıştır.¹⁰⁴³ DP döneminde Türkiye Çimento Sanayii Şirketi'ne ait Adana, Afyon, Balıkesir, Bartın, Çorum, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Niğde, Pınarhisar ve Söke; devlete ait Sivas ve Ankara, özel sektöre ait Darıca, Kartal, Zeytinburnu, İzmir, Eskişehir, Konya Çimento fabrikaları faaliyet yürütmüştür.¹⁰⁴⁴

DP döneminden önce Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak K/198, K/302, K/441 ve K/549 sayılı kararlarla çimento fiyatı belirlenmiş, K/412 sayılı kararlar çimento tevzi ve satışı düzenlenmiş, K/716 ve K/718 sayılı kararlarla 60 bin ton portland çimento ithali ile Sümerbank görevlendirilmiş, K/747 sayılı kararlar da fiyat belirlenmesi hakkındaki son karar olan K/549 sayılı karar kaldırılmıştır.¹⁰⁴⁵

---

¹⁰³⁹ **A.e.**, s.3.

¹⁰⁴⁰ **İhracatla İlgili Meseleler**, s.33.

¹⁰⁴¹ **TBMM TD**, D:9, C:25, B:1, 1 Kasım 1953, s.12.

¹⁰⁴² **Dünyada ve Türkiyede Çimento Sanayii**, Yapı ve Kredi Bankası, s.3.

¹⁰⁴³ Avcıoğlu, **a.g.e.**, s.720.

¹⁰⁴⁴ **İhracatla İlgili Meseleler**, s.33. Ayrıca Bkz.: Sağlam, **a.g.e.**, s.65.

¹⁰⁴⁵ Özbil, **a.g.e.**, s.361; **T.C. Resmi Gazete**, 10 Kanunuevvel 1942, Sayı 5279, s.4114; **T.C. Resmi Gazete**, 14 Nisan 1943, Sayı 5381, s.4846 ; K/716, K/718 ve K/747 sayılı kararlar için Bkz.: **Ek.2**.

Tablo 2.6: Yıllık Çimento Üretim ve Tüketim ile İhracat Miktarı

Yıllar	Üretim (bin ton)	İthalat (bin ton)	Tüketim
1950	395,6	135	529,5
1951	396,3	243	639,5
1952	459,0	389	848,5
1953	530,8	537	1.018,5
1954	703,2	628	1.331,9
1955	819,3	810	1.629,8
1956	971,5	293	1.262,3
1957	1.261,2	299	1.539,9
1958	1.516,7	20	1.513,9
1959	1.734,2	2	1.748,4
1960	2.037,8	4	1.949,3

Kaynak: Dünyada ve Türkiyede Çimento Sanayii, Yapı ve Kredi Bankası, s.4; İhracatla İlgili Meseleler, s.34.

DP döneminde ise öncelikle K/812 sayılı kararla, 5480 sayılı kanunla¹⁰⁴⁶ kabul edilen anlaşma hükümleri uyarınca Danimarka'dan temin olunan tiraj haklarından yararlanarak İzmir'de kurulmasına girişilen Çimento Sanayii Anonim Ortaklığının çıkaracağı hisse senetlerinden elde edilecek sermaye, Ortaklığın kuracağı tesisler için yeterli iç finansmanı sağlayamadığı takdirde, en fazla miktarı 2 milyon lirayı aşmamak üzere Milli Korunma fonundan alınacak para ile bu ortaklığın hisse senetlerini almakla Sümerbank görevlendirilmiştir. Ayrıca bu hükmün uygulanması nedeniyle ortaya çıkabilecek sorunların çözümü ile Koordinasyon Heyeti yetkili kılınmıştır.¹⁰⁴⁷ K/822 sayılı kararla ise çimento sanayinin büyümesi ve gelişmesinin sağlanması için yine Sümerbank emrine para tahsis edilmiştir. Buna göre K/716 sayılı kararla Sümerbank'a daha önce verilen 3 milyon liralık kredinin,

¹⁰⁴⁶ Türkiye, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Hollanda, Portekiz, Birleşik Krallık, İsveç, İsviçre ve Fransa, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Almanya'daki İşgal Bölgeleri Başkomutanları ve Triyeste Serbest Ülkesi İngiliz Amerikan Bölge Komutanı Arasında İmzalanan 1949-1950 İçin Avrupa Memleketleri Arasında Ödeme ve Takas Anlaşması ve Ekleriyle Bu Anlaşmanın Geçici Olarak Uygulanmasına Ait Protokolün Onanması Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 3 Ocak 1950, Sayı 7396, s.17497-17504.

¹⁰⁴⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Haziran 1950, Sayı 7544, s.18682. Bu ortaklıkta Türkiye İş Bankası, Haydar Dünder, Hasan Tahsin Ersen, Nuri Rodop, J. Aliotti Biraderler, Bedri Akgerman, Sekip Uyal, Bahri Aktı, Salâhattin Samver, Sadullah Birsal, Kâmil Tınaz, Mahmut Tınaz, Raşit Özsaruhan, M. Fevzi Özsaruhan, Adnan Tan, Tahsin Tan, Enver Bakioğlu ve Tevfik Fikret Sertel bulunmaktadır.

borç şekline çevrilmesi ve K/464 sayılı kararlarla el konulan Zeytinburnu Çimento Fabrikası'ndan elde edilen ve İşletmeler Vekaleti emrinde Ziraat Bankası'nda bloke bir hesapta bulunan 1.253.106,99 liralık kârın da ikraz şeklinde Sümerbank'a verilmesi uygun görülmüştür.¹⁰⁴⁸

Diğer yandan 1950'li yıllarda kimi zaman çimentoyla ilgili problemler ortaya çıkmıştır. Bu konuda ortaya atılan bir görüşe göre, 1951 yılında çimento buhranının inşaat sahiplerini zor duruma soktuğu, ihtiyaç sahiplerine ancak 1952 yılında çimento verilebileceği ve ithalatın artmasının buhranı önleyemediği belirtilmiştir. Öte yandan inşaatlarda ithal malı çimentoların taşınması sırasında nem kapıp kalitesini kaybetmesi nedeniyle daha çok yerli ürün kullanıldığı da söylenmiştir. Ayrıca torbasına 3 yerine 6 lira verenlerin istediği kadar çimento bulabildiği yani çimento karaborsasının oluştuğu ileri sürülmüştür.¹⁰⁴⁹

16 Ağustos 1952 tarihinde yapılan düzenleme ile K/412 sayılı karara bazı eklemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, yurtiçinde üretilen her çeşit çimentodan İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından bunların azami %50'sine kadar bir miktar ayrılacaktır. Bunların vekaletlere, il özel idarelerine, belediyelere, KİT'ler ile resmi nitelikteki işletmelere devredilmesiyle Nafia Vekaleti yetkili kılınmıştır. Bu kurum, kuruluş ve işletmelerin inşaat ve tamir işlerinin önem ve aciliyet durumunu, bu işlere verilecek yerli çimento miktarını, yerli ve ithal çimento fiyatları farkı dikkate alınarak ayrı ayrı tahsis etmekle ve bu çimentoların benzer resmi gereksinimde kullanılmak üzere devredilmesini de Nafia Vekaleti yetkisine almıştır. Ayrıca çimento fabrikalarından çeşitli nedenlerle teslim alınmayan ve siparişleri iptal edilen İktisat ve Ticaret Vekaleti emrine geçen çimentolar da resmi gereksinimlere aktarılmak üzere Nafia Vekaleti emrine devredilecektir.¹⁰⁵⁰ Daha sonra yapılan değişiklik ile K/867 sayılı kararın ikinci maddesine bazı eklemeler yapılmıştır. Buna göre Nafia Vekili'ne iptal edilen çimentolardan gerekli miktarını su baskını, deprem, yangın ve benzeri doğal afetlerde zarar görenlere vermek üzere valilikler emrine aktarılmasına karar verme yetkisi verilmiştir.¹⁰⁵¹

---

¹⁰⁴⁸ T.C. Resmi Gazete, 28 Nisan 1951, Sayı 7796, s.1058.

¹⁰⁴⁹ "Çimento Buhranı Şehrin İmarına ve Mesken İnşasına Mani Oluyor", **Akşam**, 23 Temmuz 1951, s.1, 2.

¹⁰⁵⁰ T.C. Resmi Gazete, 1 Ekim 1952, Sayı 8221, s.4602.

¹⁰⁵¹ T.C. Resmi Gazete, 1 Temmuz 1953, Sayı 8446, s.6569.

16 Temmuz 1954 tarihinde yayımlanan tebliğ ile 15 Temmuz 1954 tarihinden itibaren İstanbul'da Kartal, Zeytinburnu ve Darıca fabrikalarında üretilen portland çimentolarının 1 ton fabrika teslim satış fiyatının 72 lira olması uygun görülmüştür.¹⁰⁵² Sonrasında İktisat ve Ticaret Vekaleti ile ithalatçı firmalar arasında düzenlenmiş protokol uyarınca ithalatı kararlaştırılan çimentoların satışının serbest bırakılmasına karar verilmiştir. Buna neden olarak da çimento stoklarının ihtiyaçları giderecek düzeyde olması gösterilmiştir. İthal olunan çimentoların azami satış fiyatı protokollerinde belirlenen şekilde olacaktır.¹⁰⁵³ Daha sonra yayımlanan tebliğle de çimento ambalajı için kullanılan kraft kağıdının darlığı nedeniyle geçici olarak bez torba içinde çimento satışına izin verilmiştir.¹⁰⁵⁴

Bu süreçte çimento konusuna yönelik çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Bunların birinde, bu dönemde çimento karaborsasının bazı kişilerin ihtiyaçtan fazla çimento belgesi bulması sonucu oluştuğu belirtilmiştir. Buna göre Türkiye'de biri Sivas diğeri İstanbul'da olmak üzere iki resmi çimento satış merkezi vardır. İstanbul'da Zeytinburnu, Darıca ve Kartal'daki üç fabrikadan yıllık ortalama 280 bin ton çimento üretilmektedir. İhtiyaç sahiplerine gereken miktarlar Belediyeler, İlçe fen kurulları veya Ticaret Müdürlüğü tarafından belirlenmektedir. İhtiyaç sahipleri de resmi bir belgeyle çimento teslim almaktadır. Bunları kontrol etmekle ise, Bölge Ticaret Müdürlüğü ve belediye murakıpları, kaymakamlık memurları görevlidir. Bu şekilde işleyen sistemde inşaat sahipleri ihtiyacından fazla çimento için resmi belge alabilmektedir. Ayrıca karaborsayı meslek edinenler de hiç ihtiyaçları olmadığı halde bu belgeyi temin ederek çimento almaktadır. Diğer yandan çimento işleyen imalatçıların ihtiyaçlarından fazla çimento almakta¹⁰⁵⁵, böylelikle çimento buhranı ortaya çıkmaktadır.

Bu değerlendirmenin yanısıra çimento ambalajında kullanılan kağıt torba olmaması nedeniyle çimento buhranı olduğu ileri sürülmüş, Kartal Çimento Fabrikası'nın bir süre önce satışları durdurduğu, Zeytinburnu Fabrikası'nın da aynı duruma düştüğü belirtilmiş, Darıca'da 10 günlük, Sivas'ta birkaç günlük, İzmir'de

---

¹⁰⁵² **T.C. Resmi Gazete**, 16 Temmuz 1954, Sayı 8756, s.9894. Bu dönemde çimento fiyatlarının tespitinde akılcılıktan uzak bir yaklaşım sergilendiği de ileri sürülmüştür. Bkz.: Sağlam, **a.g.e.**, s.141.

¹⁰⁵³ **T.C. Resmi Gazete**, 8 Eylül 1954, Sayı 8797, s.10203.

¹⁰⁵⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 3 Kasım 1954, Sayı 8843, s.10545.

¹⁰⁵⁵ "Çimento Karaborsası Hangi Yollardan Besleniyor", **Akşam**, 24 Temmuz 1954, s.1, 7.

ise 1 aylık kağıt torba stoku kaldığı öne sürülmüştür.¹⁰⁵⁶ Diğer taraftan çimento fiyatlarında yükselme başladığı ve ithal malının çimento 550-600 kuruş olduğuna değinilmiştir. Piyasada görülen çimento sıkıntısının yerli ürünlerin piyasaya çıkarılmasıyla geçmesine karşın bunun düzenli olarak yapılmaması durumunda ithal çimentoların ihtiyacı karşılayamayacağı ve fiyatlarının yükseleceği ileri sürülmüştür.¹⁰⁵⁷

11 Ocak 1955 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren K/959 sayılı kararla da Milli Korunma Kanunu’nun yirmi birinci maddesindeki yetkilere dayanılarak yurt içinde üretilen veya ithal edilen her türlü çimentonun dağıtım ve satışı ile ilgili birtakım esaslar belirlenmiştir. Daha önce çimento üzerine çıkarılan K/867 ve K/896 sayılı kararların hükümleri korunmuş, küçük ama önemli bir değişiklik yapılarak özel sektörün kullanacağı çimentoyla ilgili yeni hükümler getirilmiştir. Buna göre daha önceki kararlarda yurt içinde üretilen çimentoların azami %50’sinin İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından ayrılması uygun görülmüştü. Yeni kararla birlikte çimentoyla ilgili tek yetkili kurum Nafia Vekaleti olmuş, ayrıca “azami” ifadesi kaldırılarak doğrudan üretilen çimentonun %50’si ilgili bakanlık emrine verilmiştir. Bunun yanında esas düzenleme resmi işler dışında kullanılacak çimentonun ne şekilde dağıtımının yapılacağına ilişkindir. Buna göre yerli üretim çimentonun kalan %50’si bu kararda belirtilen hükümlere göre özel sektöre verilecek, eğer özel sektörün çimento kullanımından geriye kalan olursa bunlar da resmi sektöre aktarılacaktır. Vilayetlere ayrılacak özel sektör çimento kontenjanlarının bu karardaki esaslara göre belirlenmesi ile Nafia Vekaleti temsilcisinin başkanlığında İktisat ve Ticaret, Dahiliye ve İşletmeler Vekaletlerinin temsilcilerinden oluşturulan bir komisyon görevlendirilmiştir. Vekaletlerarası Çimento Tevzi Komisyonu adı verilen bu komisyon ayrıca gerekli görüldüğünde ithal çimentoların da dağıtım ve satışına karar verebilecektir. Vilayetlerin yıllık özel sektör çimento kontenjanlarının ocak, mayıs ve eylül aylarında gönderilmesi öngörülmüştür. Vilayetler, bu çimentoları gereksinimlerine göre vilayet merkezi ve kazalara dağıtımını kendileri yapacaklardır. 4 aylık dönemin bitmesinden 1 ay sonrasına kadar çekilmemiş olan çimentoların tahsislerin iptal edilmesi uygun görülmüştür. Bunların yanında bu kararla çimento tahsislerinin hangi durumlarda ne

¹⁰⁵⁶ “Çimento Satışları Durduruluyor”, **Akşam**, 27 Ekim 1954, s.1, 2.

¹⁰⁵⁷ “Çimento Fiyatları Yine Yükseliyor”, **Akşam**, 11 Aralık 1954, s.1.

kadar olacağına dair hükümler getirilmiştir. Özel sektöre çimento dağıtım işlerini yürütmek üzere her vilayette bir vilayet çimento tevzi komisyonu ile yıllık çimento tüketimi 400 tondan fazla olan kazalarda bir kaza çimento tevzi komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. Vilayet çimento tevzi komisyonu, vali tarafından belirlenecek vali yardımcısı başkanlığında defterdar, nafia müdürü ve varsa bölge iktisat ve ticaret müdürü ile belediye ve ticaret odası başkanlarından oluşacaktır. Kaza çimento tevzi komisyonları ise kaymakam başkanlığında mal müdürü ve belediye başkanından oluşacak şekilde kurulacaktır. Her vilayet ve kaza belediyeleri birer çimento işlemleri bürosu kuracak ve bu bürolar ilgili çimento tevzi komisyonu emrinde görev yapacaktır. Çimento tevzi komisyonu kurulmayan kazalarda yapılacak dağıtımın, vilayet çimento tevzi komisyonunun kararları doğrultusunda kaza belediyesi tarafından yerine getirilmesi uygun görülmüştür.

Çimento tevzi komisyonlarının görevleri ise şunlardır:

- a) Dağıtım bölgeleri içindeki yapılar için inşaat sahipleri tarafından yapılacak çimento taleplerini incelemek ve bu karar çerçevesinde çimento tahsis belgeleri vermek
- b) Belediyelerin kuracağı çimento işlemleri bürolarının görevlerini düzenlemek ve kontrol etmek
- c) Dağıtım yapılan çimentoların amacına uygun kullanılmasını ve denetimini sağlamak
- d) Çimento bayilerinin yerli ve ithal çimento dağıtımını denetleme ve satış fiyatlarını kontrol ve ilan etmek
- e) Dağıtım bölgeleri içinde gereksinim duyulan ithal çimentonun zamanında sağlanması konusunda tüccarlarla görüşmek
- f) Çimento dağıtım ve temini konularına ilişkin hususları karara bağlamak

Çimento tevzi komisyonları, çimento tahsis belgelerini ihtiyaç sahiplerine başvuru tarihlerine göre vereceklerdir. Her 4 aylık kontenjan döneminde verilecek tahsis belgelerindeki miktarlar, ilgili 4 aylık dönem için vilayet tarafından tevzi komisyonu emrine verilen kontenjanı aşmayacaktır. Vilayet ve kaza merkezlerinde çimento tevzi komisyonları kararıyla bölgesinde güvenilir ve yeterli sermaye sahibi tüccarlardan gerekli olduğu kadar çimento bayii belirlenecektir. Bayiler kendilerine başvuranların çimento tahsis belgelerini tevzi komisyonlarına ibraz edecek, çimento

tahsis emirlerinin çıkmasından sonra ilgili fabrikaya başvurarak çimentoları teslim alacaklardır. Bayiler, belge sahiplerine bedeli karşılığında çimento satışı yapmayı taahhüt etmiş sayılmıştır. Belge sahipleri, tahsis edilen çimentodan daha azı ile ihtiyaçlarını karşılasa artan çimentolar diğer ihtiyacı olanlara tevzi edilecektir. Bayiler artan çimentolara ve dört aylık dönemler sonunda aldıkları çimento ve müşterilere sattıkları çimentolara dair bilgileri tevzi komisyonlarının incelemesine sunacaklardır. Bayilerin çimentoların satış fiyatlarını; fabrikadan satın alma, yükleme, boşaltma, nakliye, istifleme, ardiye ve sigorta giderlerine bayiinin büro, sermaye giderleriyle gelir vergisi ve kârı karşılığı olarak %10 zamla bulunan tutara %2 eklenerek belirlenmesi kabul edilmiştir. Bayiler bu şekilde aldıkları %2'ler toplamını, vilayet çimento tevzi komisyonları tarafından Ziraat bankalarında bu amaçla açılacak bir hesaba yatıracaklardır. Dört aylık dönemler için vilayet komisyonu reis ve üyelerine 400 lirayı, kaza komisyon başkan ve üyelerine 300 lirayı geçmeyecek şekilde ücret ödenecektir. Fabrikalar verilen tahsis emirlerine göre, teslim ettikleri çimento miktarlarını ilgili makamlara derhal bildirecektir. Çimento fabrikalarına yakın ihtiyaç sahiplerin, tevzi komisyonlarından alacakları tahsis emirleriyle ihtiyaçlarını doğrudan fabrikalardan sağlayabilecekleri belirtilmiştir. Sipariş kaydetmek amacıyla fabrikalar tarafından çimentonun tesliminden önce peşin ödeme yapılmayacaktır. Fakat çimentoların fabrikalardan alınmasından 3 gün önce fabrikalar peşin ödeme isteyebilecektir. Bu kararlar birlikte K/412, K/867 ve K/896 sayılı kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁰⁵⁸

Çimentonun tevzi komisyonları aracılığıyla dağıtımına neden olarak da talebin arzdan yüksek olması gösterilmiştir.¹⁰⁵⁹ Bu gelişmelerin ardından çimento kararı uyarınca İstanbul'da çimento tevzi ve satışına başlandığı bildirilmiştir. Bu çerçevede vilayet tevzi çimento tevzi komisyonu tarafından ilçelere tahsis olunan çimentolar fabrikalardan alınıp kaza komisyonları tarafından belirlenen bayiler aracılığıyla satışa çıkarılmıştır.¹⁰⁶⁰

K/975 sayılı kararlar ise K/959 sayılı kararın yedinci, on birinci ve on ikinci maddelerine birer fıkra eklenmesi kabul edilmiştir. Buna göre gerçek ve tüzel kişilerin yaptıracığı milli kalkınmaya hizmet eden binaların çimento ihtiyaçları,

¹⁰⁵⁸ T.C. Resmi Gazete, 11 Ocak 1955, Sayı 8901, s.10881-10883.

¹⁰⁵⁹ Sağlam, a.g.e., s.141.

¹⁰⁶⁰ "Çimento Satışları", Akşam, 13 Şubat 1955, s.2.

resmi sektöre ayrılan oranlar dahilinde vilayet çimento komisyonları tarafından tahsis edilecektir. Ayrıca kamu sektörünün çimento tahsislerinin fabrikalardan alınıp nakledilmesi ve satış fiyatına eklenen %2'ler hakkında düzenleme yapılmıştır.¹⁰⁶¹

Her ne kadar çimentolar tahsise bağlı tutulsa da bu çimentoların piyasada satıldığı ve bunlar hakkında araştırma yapıldığı da görülmektedir.¹⁰⁶² Milli Korunma Kanunu'na göre, tahsis yoluyla alınan malların ilgili makamlardan izin olmadan satışı veya başkasına devredilmesi yasaklanmıştır. İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından yayımlanan tebliğle ambalajda kullanılan kağıtların darlığı nedeniyle yalnız resmi kurum ve kuruluşlara verilen çimentoların bez torba içinde teslim edilmesine izin verilmiştir. Ayrıca bez torba içinde satışlarda İstanbul ve Sivas çimento fabrikalarının ton fiyatı 85 ve İzmir çimento fabrikasının ton fiyatı da 88 lira olarak belirlenmiştir. Kapları alıcılar tarafından sağlanırsa da fiyatlar belirtilen fabrikalarda 63 ve 66 lira olacaktır.¹⁰⁶³

K/1104 sayılı kararla K/959 sayılı kararın ikinci ve üçüncü maddelerinde kamu ve özel sektörün tahsis oranlarına ilişkin hükümler kaldırılmıştır. Buna göre bu sektörlerin iş hacimlerine ve işlerin önem derecelerine göre yerli çimento tahsis miktarı, Nafia Vekaleti tarafından belirlenecektir.¹⁰⁶⁴ Adana Çimento Fabrikası için de satış fiyatları ton başına kağıt torbalı 90 lira, bez torbalı 102 lira ve torbasız 80 lira olarak belirlenmiştir.¹⁰⁶⁵

Devletin çimento fiyatlarına ilişkin ilk kararları iç piyasa fiyatlarını dış piyasa fiyatları düzeyine düşürmek için 1935 ve 1937 yıllarında olmuştur. 23 Haziran 1958 tarihine kadar her fabrika için ayrı ayrı fiyat belirlenirken, K/1164 sayılı kararla Sanayi Vekaleti tarafından türlerine göre belirlenerek bütün fabrikalar için tek fiyat belirlenmiştir. Buna göre çeşitli tebliğler yayınlanarak fiyatlar açıklanmıştır.¹⁰⁶⁶

K/1164 ile çimento fiyatlarının belirlenmesi, çimento fonu kurulması ve çimento satışlarından prim alınıp verilmesi hususunda düzenleme yapılmıştır. Bu karara göre, Sanayi Vekaleti'ne yurtiçinde üretilen çimentoların satış fiyatlarını

---

¹⁰⁶¹ T.C. Resmi Gazete, 16 Haziran 1955, Sayı 9030, s.12149-12150.

¹⁰⁶² "Karaborsada Satılan Çimentolar", Milliyet, 6 Ocak 1956, s.7.

¹⁰⁶³ T.C. Resmi Gazete, 3 Ağustos 1956, Sayı 9372, s.15239.

¹⁰⁶⁴ T.C. Resmi Gazete, 2 Eylül 1957, Sayı 9695, s.17785.

¹⁰⁶⁵ T.C. Resmi Gazete, 14 Nisan 1958, Sayı 9884, s.19120.

¹⁰⁶⁶ Dünyada ve Türkiyede Çimento Sanayii, Yapı ve Kredi Bankası, s.10.

belirlemek, bu fiyatlar üzerinden prim almak veya vermek, prim miktarı ile prim alınacak ve verilecek çimento fabrikalarını belirlemek görevleri verilmiştir. Bu karara göre, alınan primler, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nda Çimento Fonu adıyla açılacak özel bir hesaba aktarılacaktır. Primleri çimento fabrikalarından alma, bunları çimento fonuna yatırma ve fabrikalara ödenecek primleri bu fondan alıp ödeme işlerinin Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği'nin yapması uygun görülmüştür. Bu birliğe hizmetleri için primlerin %1'i ödenecektir. Ayrıca bu karara ve ilgili tebliğlere veya talimatlara aykırı davranışlar hakkında Milli Korunma mevzuatına göre işlem yapılacağı da belirtilmiştir.¹⁰⁶⁷

23 Haziran 1958 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğle yurtiçinde üretilen portland çimentolarının müşteriye teslim fiyatının ton başına torbalı 120 lira, torbasız 110 lira olması uygun bulunmuştur. Fabrika satış fiyatları belirlendikten sonra Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği tarafından fabrikalara bildirilecektir. Her fabrika için ayrı olarak belirlenen fiyatlardan, fabrikada müşteriye teslim fiyatı olarak belirlenen torbalı 120 lira ve torbasız 110 lira arasındaki farklar prim olarak alınacak veya ödenecektir. Bu primler T.C. Merkez Bankası'nda açılacak Çimento fonuna yatırılacaktır. Ayrıca bu tebliğle Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği'nin görevine giren konular da tespit edilmiştir.¹⁰⁶⁸

Diğer yapılan zamların yanında çimentoya da Tevzin Primi uygulanması uygun görülmüştür. Tevzin Fonu'nda uygulanan bu prim, ihracattan oluşan zararın karşılanması için iç piyasa fiyatlarından alınmaktaydı. Ancak bu dönemde çimento, ihraç malı olarak görülmemesinin yanında ithal edilen bir mal konumundadır. Yine de getirilen prim usulünün Milli Korunma ve kâr hadleri düzeninden “daha verimli” olacağı ileri sürülmüştür.¹⁰⁶⁹

1958 yılına gelindiğinde Milli Korunma Kanunu'nun altıncı, yirmi birinci ve otuz birinci maddeleriyle Hükümete verilen yetkilere dayanılarak çıkarılan K/1180 sayılı kararlar çimento ticaretinin serbest bırakılması uygun görülmüştür. Ancak

---

¹⁰⁶⁷ T.C. Resmi Gazete, 21 Haziran 1958, Sayı 9938, s.19587.

¹⁰⁶⁸ T.C. Resmi Gazete, 23 Nisan 1958, Sayı 9939, s.19597/A.

¹⁰⁶⁹ “Yeni Bir Zam Usulü Tevzin Primi”, **Kim**, Yıl:1, Sayı:6, 4 Temmuz 1958, s.24. Çimento fabrikaları ihracata uygun kapasitededir. Ancak bazıları maliyetleri nedeniyle bazıları da kuruluş yeri itibarıyla nakliyyeye uygun olmaması nedeniyle ihracat yapamayacak durumdadır. Maliyetleri ve kurulduğu yer uygun olanlar ise navlun ücretleri nedeniyle ihracat yapabilecek durumda değildir. Bkz.: **İhracatla İlgili Meseleler**, s.34.

çimentodan briket üretimi için izin şartı getirilmiştir. Öte yandan çimento tevzi ve satışına ilişkin K/959 sayılı karar, ek ve değişiklikleri yürürlükten kaldırılmıştır. Yurtiçinde üretilen çimentolar, fabrikalar tarafından K/1164 sayılı karara göre, Sanayi Vekaleti'nin belirlediği teslim fiyatına göre satılacaktır. Vilayetlerde ve kazalarda satılacak çimentoların azami satış fiyatları, ayrı ayrı belirlenip valilikler tarafından onaylanacak ve ilan edilecektir. Azami satış fiyatları, K/1164 sayılı karara göre Sanayi Vekaleti tarafından belirlenen teslim fiyatına yükleme, boşaltma, taşıma, depolama ve sigorta giderlerinin ve bu toplamın %10'u oranında kâr haddinin eklenmesiyle belirlenecektir. Sanayi Vekaleti gerektiğinde bu fiyatları değiştirme hakkına sahiptir. Çimento ihtiyacı olanlar, çimentoları doğrudan fabrikalardan alabilecektir. Ancak bir tondan az taleplerin fabrikalar tarafından karşılanması zorunlu tutulmamıştır. Bu karara aykırı davrananlara Milli Korunma mevzuatı hükümlerine göre kovuşturma yapılması öngörülmüştür.¹⁰⁷⁰

10 Ekim 1958'de 9939 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğle kabul edilen portland çimentolarının fabrikada müşteriye teslim ton fiyatı; torbalı 150, torbasız 135 lira olarak belirlenmiştir.¹⁰⁷¹ 1958 yılındaki zamlardan çimento da etkilenmiş ve çimento fiyatı önce 72 liradan 150 liraya çıkarılmakla beraber sonrasında 140 liraya indirilmiştir. Fabrikaların Merkez Bankası'nda açılan Çimento fonuna 3 lira sonra da 5 lira ödemesi sonrası biriken paraların, Sanayi Vekaleti'nin belirleyeceği oranlarda zarar eden fabrikalara aktarılması kabul edilmesine karşın, uygulamada bunun kâra geçen fabrikaları cezalandırması, zarar eden fabrikaları ise ödüllendirmesi gibi bir sonuç ortaya çıkmıştır.¹⁰⁷²

K/1201 sayılı kararla da K/959 ve K/975 sayılı kararlara göre merkez ve taşrada çimento tevzi komisyonlarında ve bu komisyonların altında çalışanlara üç maaşa kadar ikramiye verilebileceği belirtilmiştir.¹⁰⁷³

Sanayi Vekaleti'nin çıkardığı K/1164 sayılı karara ait 3 sayılı tebliğle de bu fiyatın, 4 Temmuz 1959 tarihinden itibaren ton başına 150 lira olması uygun görülmüştür.¹⁰⁷⁴ Daha sonra da 150 ve 140 lira olarak düzeltilmiştir.¹⁰⁷⁵ Sonrasında

---

¹⁰⁷⁰ T.C. Resmi Gazete, 10 Ekim 1958, Sayı 10029, s.20340.

¹⁰⁷¹ A.y.

¹⁰⁷² Sağlam, a.g.e., s.141-142.

¹⁰⁷³ T.C. Resmi Gazete, 19 Ocak 1959, Sayı 10112, s.20836.

¹⁰⁷⁴ T.C. Resmi Gazete, 6 Temmuz 1959, Sayı 10245, s.22049.

K/1165 sayılı karara göre yayımlanan bir tebliğle bu fon siteminde değişikliğe gidilmiş, fabrikaların ton başına 8 lira ödemesine karar verilmiştir. Buna göre sınav maliyet ile satış fiyatı farklarının fabrikalara ödenmesi uygun bulunmuş, böylece maliyetlerini azaltan fabrikaların fondan daha çok para alması sağlanmıştır. Bu uygulama daha akılcı olmakla birlikte, sınav maliyetlerin belirlenmesindeki sıkıntılar nedeniyle piyasa düzenine uymamıştır.¹⁰⁷⁶

2.4. Kahve Ticaretine Yönelik Uygulamalar

Kahve, kahve ağacının meyvesi olup ilk olarak yiyecek şeklinde özellikle ekmek yapımında kullanılmış, 15.yüzyılda ise içecek olarak tüketilmeye başlamıştır.¹⁰⁷⁷ Dönemi hakkında tartışmalar olsa da Türkiye topraklarına ilk olarak Osmanlı Devleti zamanda girmiş, giderek bir kültür halinde yerleşmiştir.¹⁰⁷⁸ Bazı dönemlerde yasaklara uğrasa da tüketimi devam etmiş, Türkiye’de yetişmemesi nedeniyle ithal edilen bir ürün olmuş, dolayısıyla kimi zaman kahve darlığı ortaya çıkmıştır. Örneğin Birinci Dünya Savaşı döneminde İstanbul’da nohut ve fındık kavru olarak kahve gibi pişirilerek içilmiştir.¹⁰⁷⁹

Cumhuriyet döneminde kahve ile ilgili önce 1932 yılında 2054 sayılı Çay, Şeker ve Kahve İthalinin Bir Elden İdaresi Hakkında Kanun¹⁰⁸⁰ çıkarılmış, yaklaşık 10 yıl sonra 1942 yılında da 4223 sayılı Kahve ve Çay İnhisarı Kanunu ile her çeşit kahvenin ithali ve çekirdek kahvenin kavru olarak veya çekilerek satılması hariç satılması İnhisarlar Umum Müdürlüğü tarafından yerine getirilmek üzere devlet tekeline alınmıştır.¹⁰⁸¹ Bu konuda 1950 yılı öncesinde Milli Korunma Kanunu’na

---

¹⁰⁷⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 8 Temmuz 1959, Sayı 10247, s.22059.

¹⁰⁷⁶ Sağlam, **a.g.e.**, s.142.

¹⁰⁷⁷ A. Süheyl Ünver, **Türkiye’de Kahve ve Kahvehaneler**, Türk Etnografya Dergisi Sayı:V, 1962’den ayırabım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1963, s.41. Kahve hakkında daha fazla bilgi için Bkz.: Joseph M. Walsh, **Coffee: Its History, Classification and Description**, Philadelphia; B.E. Dahlgren, 1894; **Coffee**, Chicago, 1938.

¹⁰⁷⁸ A. Süheyl Ünver kahvenin Türkiye’deki kronolojisini de çıkarmıştır. Buna göre 1521: İstanbul’da kahvenin duyulması, 1522: Kahvenin Osmanlı Devleti sınırları içine girmesi, 1551: Kahvenin İstanbul’a gelişi, 1554: İstanbul’da ilk kahvehanenin açılması, 1819: Kahvede bulunan kafeyinin keşfi. Bkz.:A.Süheyl Ünver, **a.g.e.**, s.84.

¹⁰⁷⁹ Ünver, **a.g.e.**, s.49.

¹⁰⁸⁰ Çay, Şeker ve Kahve İthalinin Bir Elden İdaresi Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 6 Temmuz 1932, Sayı 2143, s.1691-1692.

¹⁰⁸¹ Kahve ve Çay İnhisarı Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 25 Mayıs 1942, Sayı 5114, s.2932-2934.

dayanılarak önce K/299 sayılı kararla kahve beyana bağlı kılınmış, sonra K/300 sayılı kararla da kahve fiyatları belirlenmişti.¹⁰⁸²

Türkiye’de üretimi yapılamayan kahve, DP döneminde çoğunlukla Brezilya’dan ithal edilmiştir.¹⁰⁸³ Bu dönemde 1950 yılında 6.194 ton, 1951 yılında 6.813 ton, 1952 yılında 6.927 ton, 1953 yılında 6.735 ton, 1954 yılında 6.579 ton ve 1955 yılında 5.788 ton kahve ithalatı yapılmıştır.¹⁰⁸⁴

Türkiye’de yetişmeyip ithal edilen bir ürün olması nedeniyle kimi zaman kahveyle ilgili sıkıntılar yaşanmıştır. 1953 yılında kahve darlığına yönelik çıkan haberler üzerine Vekalet mevcut kahve miktarı göz önüne alındığında darlığın söz konusu olmadığını ileri sürmüştür. Vekaletin bazı firmalara tahsis yaparak piyasayı düzenleyeceği, kahve fiyatlarının artışına neden olanların Milli Korunma Kanunu’na göre cezalandırılacağı belirtilmiştir. Ayrıca vekalet görevlileri ile tüccarın imzaladığı protokole göre, çekirdek kahve toptan 9 liradan, çekilmiş kahve ise 11 lira 80 kuruştan fazlaya satılmayacaktır. Öte yandan tüccarlar fiyat artışlarının kendilerinden kaynaklanmadığını söylemiştir.¹⁰⁸⁵

26 Şubat 1954 tarihine gelindiğinde ise yüksek fiyatlarla kahve satanlar hakkında İktisat ve Ticaret Vekaleti’nden tebliğ yayımlanmıştır. Buna göre kahve ihtiyacına yetecek kahve stoku bulunduğu fakat ithalatçılardan 780 kuruşa kahve alan bazı toptancıların yüksek fiyatla satış için piyasaya sunmadıkları ve fiyatların yükselmesine yönelik hareketlerde bulunmaları nedeniyle bunlar hakkında kanuni işlem başlatıldığı ve ithalat yapmalarını engellemek için önlem alındığı belirtilmiştir. Kahve stoklarının yeterliliğine ve vilayetlerde tevzi edildiğine değinilerek halktan yüksek fiyatlarla kahve satın alınmaması ve haklarında işlem yapılan firmalardan başka bu şekilde davrananların bölge müdürlüklerine bildirilmesi istenilmiştir.¹⁰⁸⁶

¹⁰⁸² Özbil, a.g.e., s.304-305.

¹⁰⁸³ “Kahve Piyasası”, **Milliyet**, 1 Ağustos 1950, s.2; “Brezilyaya Sipariş Edilen Kahveler Yakında Gelecek”, **Milliyet**, 27 Nisan 1952, s.2; “Brezilyadan 3625 Ton Kahve Geliyor”, **Milliyet**, 18 Nisan 1954, s.2; “Brezilyadan İthal Edilen 500 Ton Kahve Geliyor”, **Milliyet**, 31 Ekim 1955, s.2; “Brezilyadan 300 Ton Kahve Geldi”, **Milliyet**, 18 Şubat 1956, s.2; “Brezilya’dan 500 Ton Kahve Geliyor”, **Milliyet**, 10 Şubat 1957, s.2; “Brezilya’dan 1000 Ton Kahve Gelecek”, **Milliyet**, 10 Haziran 1959, s.2.

¹⁰⁸⁴ **TBMM ZC**, D:10, C:14, İ:9, 28 Kasım 1956, s.172-173.

¹⁰⁸⁵ “Sun’i Kahve Darlığı Yaratınlar”, **Milliyet**, 19 Eylül 1953, s.1, 7.

¹⁰⁸⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 26 Şubat 1954, Sayı 8644, s.8277; “780 Kuruştan Kahve Alanlar”, **Akşam**, 21 Şubat 1954, s.1.

Buna rağmen kahve fiyatlarındaki artıştan şikayet edilmiş, halen 780 kuruştan fazla satış yapılamayacağı belirtilmesine karşı toptancıların kâr haddi olmadığı için fiyatların 800 kuruşa hatta 900 kuruşa bile çıktığı bildirilmiş, bu fiyat değişikliklerinin nedeni olarak toptancılar gösterilmiştir.¹⁰⁸⁷ Bu aylarda İstanbul'da kahve fiyatlarının 13-14 lirayı bulduğu, İkinci Dünya Savaşı yıllarında karaborsa kahvenin bile bu noktaya çıkmadığı ileri sürülmüş, kahve piyasasını düzeltmek için tahsis edilen bin çuval kahvenin gümrüklerden çekilmeye başlandığı, ayrıca ikinci parti kahve geleceği bildirilmiştir.¹⁰⁸⁸ İktisat ve Ticaret Vekaleti yayınladığı tebliğlerle kahve ithal etmek isteyenlerin 15 Mart'a kadar bölge müdürlüklerine başvurarak yüzde 4 teminat yatırmalarını istemiş ve kahve darlığı olmaması için gerekli önlemlerin alındığını açıklamıştır.¹⁰⁸⁹

1954 yılında da yine piyasada kahve buhranının arttığı, gümrüklerde bekleyen 4 bin ton kahvenin çıkarılmasının istendiği bildirilmiş, kahve bulunan çok az yerde 16 liradan satış yapıldığı bildirilmiştir. Ayrıca Brezilya'dan ithal edilen çok miktardaki kahvenin gelmesinin ancak bir buçuk ayda olacağı dile getirilmiştir.¹⁰⁹⁰ İstanbul'da üç gündür "*bir dirhem kahve*" bile bulunamazken, Brezilya'dan gelen kahvenin gümrük işlemlerinin bitmesi sonrası dağıtımına başlandığı belirtilmiştir.¹⁰⁹¹ Buna karşılık yetkililerin ilgisiz ve kayıtsız olmaları nedeniyle beş gündür kahve bulunamadığı, bazı kişilerin kahveleri karaborsaya taşıdığı, kahve buhranı yüzünden birçok kahvehanenin fiyatlarına zam yaptığı ifade edilirken, perakende satış yapanların kâr hadlerinin arttırılmasını istedikleri ve kahve dağıtımına başlanacağı vurgulanmıştır.¹⁰⁹² Diğer taraftan İstanbul'da kahve fiyatlarının yükselmesinin memnuniyetsizlik yarattığı kaydedilerek kahve ihtikarının esas sebebinin Ticaret Vekaleti'nin ithalat sistemi olduğu öne sürülmüştür. Bu çerçevede kahve tüccarları vekaletin sadece bir firmayı seçerek ona ithalat izni verdiğini, İstanbul'a 500 tonluk kahve gelirken, İzmir'e 1.500 tonluk kahve tahsisi yapılması, İstanbul'da kahve 780 kuruştan dağıtılıp biterken, İzmir'deki kahvenin karaborsaya aktarıldığı ve 105,5 kuruşa kahve alındığını belirtmişlerdir. Ayrıca 1954 yılı için kahve üretimindeki düşüş nedeniyle dünya piyasalarında bir artış olduğu, bunun için birçok ülkenin

¹⁰⁸⁷ "Kahve İhtikarı", **Akşam**, 14 Şubat 1954, s.1, 2.

¹⁰⁸⁸ "Kahve İhtikarı Şahlandı", **Akşam**, 3 Mart 1954, s.1.

¹⁰⁸⁹ "Kahve İthalatı", **Akşam**, 5 Mart 1954, s.1.

¹⁰⁹⁰ "Piyasada Kahve Buhranı Son Günlerde Şiddetlendi", **Akşam**, 13 Nisan 1954, s.1.

¹⁰⁹¹ "Kahve Tevziatına Bu Sabah Başlandı", **Akşam**, 28 Şubat 1955, s.1.

¹⁰⁹² "Şehirde Kahve Buhranı", **Akşam**, 1 Mart 1955, s.1, 2.

önlem aldığı, Türkiye’de ise normal ihtiyaç için bile önlem alınmadığı ileri sürülmüştür. Bu durumdan hareketle kahve ithalatçıları ilgili bakanlığa başvurarak kahve ithalatı için bazı öneriler sunmuştur.¹⁰⁹³

1955 yılına gelindiğinde ise Brezilya’dan gelecek kahveyle fiyatların düşmesi beklenmekte ve bu kahvenin ülkenin 4-5 aylık ihtiyacını karşılayacağı düşünülmekteydi.¹⁰⁹⁴ Diğer yandan ithalat için bazı şartları yerine getirememesi nedeniyle Brezilya Hükümeti’nin Türkiye’ye ihraç edilecek mallara lisans vermediği belirtilmiş ve ülkede 4-5 aylık kakao ve 3 aylık kahve stoku bulunması nedeniyle vekaletten gerekli önlemlerin alınması istenmişti.¹⁰⁹⁵

Bu aşamada DP Zonguldak milletvekili Hüseyin Balık’ın Meclis’te yıllık kahve ihtiyacı ve kahve fiyatları üzerine hazırladığı soruyu İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı cevaplamıştır. Buna göre yıllık kahve ihtiyacının yedi bin ton olduğu söylenmiş, Ankara’da kahvenin kilosunun 14,50 kuruşa olduğu, son düzenlenen kâr hadleri kararında kahvedeki kâr haddinin %35 yerine %20 kabul edildiği, kahve fiyatlarının kaynak ülkelerdeki sorunlar nedeniyle yükselmekle birlikte halen 14,50 kuruşa tüketiciye ulaştığı belirtilmiş ve bunun dışındaki fiyatların nedeninin ise muhtekirler olduğu söylenmiştir. Sonrasında söz alan Hüseyin Balık ise kahvede %10-20 kârın fazla olduğunu ileri sürerek kahve fiyatlarındaki artışların nedenlerine değinmiştir.¹⁰⁹⁶

İstanbul’da kahvecilerle ilgili bir diğer konu 5 bine yakın kahveciden 2 bin kadarı Kahveciler Derneği’ne kayıtlı olmamasıydı. Bu kişilerin kahve ihtiyaçlarını piyasadan serbest olarak karşılamaları dolayısıyla satışların karaborsada olmasına yol açtığı ileri sürülmüştü. Bu arada gümrüklere gelen 1.666 çuval kahve çekilerek tevzi edilmeye başlanırken, bu tutarın İstanbul’un 15 günlük ihtiyacı olduğu belirtilmişti. Diğer yandan Sirkeci’de müşterilere yok diyerek satış yapmayan iki kahvecinin evlerinde ve ardiyelerinde yapılan aramalarda 16 çuval kahve stokuyla çay ve şeker bulunduğundan bu kişiler mahkemeye verilmişlerdi.¹⁰⁹⁷

¹⁰⁹³ “Kahve İhtikarından Bakanlık Mesuldür!”, **Akşam**, 4 Mart 1954, s.1, 2.

¹⁰⁹⁴ “Kahve Ucuzlayacak”, **Akşam**, 8 Şubat 1955, s.1.

¹⁰⁹⁵ “Brezilya’dan Mal İthali Zorlaşıyor”, **Akşam**, 14 Nisan 1955, s.1, 2.

¹⁰⁹⁶ **TBMM ZC**, D:10, C:6, İ:62, 11 Nisan 1955, s.277-279.

¹⁰⁹⁷ “Şeker ve Kahve Tevziyatı Başladı”, **Milliyet**, 24 Haziran 1955, s.7.

27 Temmuz 1955 tarihinde gümrüklere 50 ton kahve geldiği bildirilerek bu kahvenin İstanbul'a tahsisi için Valilikçe başvuru yapılmıştır.¹⁰⁹⁸ Çiğ kahve ithalatçıları derneğinin çabalarıyla bu 50 ton kahvenin muayeneleri tamamlanıp şehre dağıtımı yapılmıştır. Öte yandan bir önceki parti kahvenin satış fiyatının 15 lira 20 kuruş olduğuna değinilerek kahvenin gümrükten çıkış fiyatının 10 lira 10 kuruş olduğu piyasada ise 14 lira ile 14,50 lira arasında satışının yapılacağı ifade edilmiştir.¹⁰⁹⁹

Şekil 2.1: Kahve Yokluğu
Kaynak: Akşam, 22 Ağustos 1955, s.1.

Ayrıca 1955 yılı eylül ayının beşinde 350 ton kahve söz konusu olmakla birlikte diğer yandan 50 ton buğday karşılığı kahve ithaline Vekalet tarafından izin verilmemişti. Öte yandan özellikle Brezilya olmak üzere dünya piyasasında kahve fiyatlarının düşmesi nedeniyle ithal kahvenin daha ucuza satılması gündemdeydi.¹¹⁰⁰

29 Ağustos 1955 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren K/987 sayılı kararla TMO, Milli Korunma Kanunu'nun altıncı maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak yaptığı diğer işlerin yanında kahve ithali ve satış işleriyle de görevlendirilmiştir.¹¹⁰¹ TMO, alınan bu yetkiye dayanarak Brezilya'dan kahve sipariş vermiş ve bunun 500 tonluk kısmının 1955 yılı sonlarına doğru İstanbul'a ulaşacağı

¹⁰⁹⁸ "Gümrüklere 50 Ton Kahve Geldi", **Akşam**, 27 Temmuz 1955, s.1.

¹⁰⁹⁹ "Kahve Bu Sabah Piyasaya Çıktı", **Akşam**, 22 Ağustos 1955, s.1.

¹¹⁰⁰ "Piyasaya Kahve Çıkartılacak", **Cumhuriyet**, 29 Ağustos 1955, s.1.

¹¹⁰¹ **T.C. Resmi Gazete**, 29 Ağustos 1955, Sayı 9090, s.12613.

ve bunların daha sonra tevzi yoluyla bayilere dağıtılacağı belirtilmiştir.¹¹⁰² Bu konuda kamuoyunda duyulan haberlerden sonra çeşitli illerde kahvecilikle uğraşan esnaf temsilcileri, bu konuyla ilgili çeşitli dileklerini telgrafla dile getirmişlerdir. Bu bağlamda bazıları kahve dağıtımının dernekleri aracılığıyla yapılmasını talep ederken, bazıları kahvecilikle geçim sağlayan kendilerine verilmesini istemiş, kimisi de kahve yokluğuna değinerek zaten sıkıntıda olan esnafın ve ailesinin, bu kahvelerin halka dağıtılmasıyla daha fazla mağdur olacaklarını öne sürmüştür. Ancak bu taleplere karşın ithal edilen kahvenin Türkiye Kızılay Cemiyeti'ne devredilmesi nedeniyle istekte bulunan esnafa, kahvelerin Kızılay tarafından tüketiciye ulaştırılması kararlaştırılmıştır.¹¹⁰³

Şekil 2.2: Kahve Düşkünleri
Kaynak: Milliyet, 13 Nisan 1958, s.1.

K/987 sayılı kararla kahve ithali ve satışıyla ilgili işlerle TMO'ya verilen görev, K/1088 sayılı kararla İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne aktarılmıştır. Kahve ithali ve satışıyla ilgili her çeşit satın alma, bedel ve masraflarıyla satış ve dağıtım giderleri, 3627 sayılı kanunun¹¹⁰⁴ birinci maddesindeki yetkiye dayanılarak sağlanacak paralarla karşılanacaktır. Kahve satın alınması ve satışında İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün mütedavil sermaye talimatnamesinin usul ve esasları uygulanması uygun görülmüştür. Kahve ithali ve satışından elde edilecek safi hasılatın tahsis ve dağıtımını ise Maliye ile Gümrük ve İnhisarlar Vekaletlerinin ortak

¹¹⁰² "Brezilyadan İthal Edilen 500 Ton Kahve Geliyor", **Milliyet**, 31 Ekim 1955, s.2.

¹¹⁰³ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:79.496.16; **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:79.497.5 (Kahveyle ilgili yazışmalar).

¹¹⁰⁴ İnhisarlar İdaresi'ne Mütedavil Sermaye Haddini Tecavüz Etmemek Üzere Bono İhracına ve Maliye Vekaleti'ne Bu Bonolara Kefaletle Mezuniyet Verilmesi Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 2 Haziran 1939, Sayı 4222, s.11902.

kararıyla belirlenecektir. Ayrıca bu kararlar K/987 sayılı karar yürürlükten kaldırılmıştır.¹¹⁰⁵

Bu dönemde çeşitli illere 359 ton kahve tahsisi yapılmış, İstanbul'a da 80 ton ayrılmıştır.¹¹⁰⁶ Belediye kontrolünde Malatya'dan getirilen 67 kilo kahveye el konulurken, getirenler mahkemeye verilmiştir.¹¹⁰⁷

Daha sonra çıkarılan K/1152 sayılı kararlar İnhisarlar Umum Müdürlüğü tarafından Türkiye Kızılay Cemiyeti'ne devren satılan 300 ton kahvenin, adı geçen cemiyet tarafından satışı Milli Korunma Kanunu'nun otuz birinci maddesinin (VIII) ve (IX) bentleri hükümlerinden istisna edilmiştir. Bu kahvelerin satışında kâr haddini ve satış şeklini Türkiye Kızılay Cemiyeti'nin belirlemesi uygun görülmüştür.¹¹⁰⁸ Türkiye Kızılay Cemiyeti'nin kongresinde bu kahvelerin turistik yerlerde satılması planlanmasına karşın¹¹⁰⁹, daha sonra K/1227 sayılı kararlar bu K/1152 sayılı karar kaldırılmıştır.

Sonraki yıllarda da yine kahveyle ilgili sıkıntılar yaşanmaya devam etmiştir. Gümrüklerden çekilen 19 ton kahve "*İstanbullulara kokusunu bile duyurmadan*" piyasadan kaybolmuş, yapılan soruşturma sonucunda bir şey elde edilememiştir. İthalatçı firmaya göre, bu kahve bayilere 27 liradan dağıtılmış, ancak hiçbir bayiden bu fiyata kahve almak mümkün olmamıştır. Bu kahvelerin büyük bir bölümünün Anadolu'ya nakledilmesinin buna neden olduğu söylenirken, kahvenin karaborsaya düşme ihtimali de dikkate alınmıştır.¹¹¹⁰

K/1238 sayılı kararlar ise 22 Haziran 1959 tarihli ve 4/11768 sayılı kararname ile yürürlüğe konulmuş Türk Parası Kıymetini Koruma hakkındaki 14 sayılı karara ek karar uyarınca ithal edilecek kahvelerin, Milli Korunma Kanunu'nun on dördüncü, yirmi birinci ve otuz birinci maddelerinin Hükümete verdiği yetkilere dayanılarak Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti tarafından belirlenecek fiyatlarla ithal edenler tarafından İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne devredilip teslim edilmesine karar verilmiştir. Bu kahvelerin satın alma bedelleri ile satış, dağıtım ve hizmet

¹¹⁰⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 18 Mayıs 1957, Sayı 9610, s.17113; "Kahvenin Satış ve İthali Tekel Umum Müdürlüğüne Verildi", **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1957, s.1, 5.

¹¹⁰⁶ "Kahve Tahsisi", **Cumhuriyet**, 23 Ağustos 1956, s.2.

¹¹⁰⁷ "Malatyadan 67 Kilo Kahve Getirmişler", **Milliyet**, 24 Kasım 1956, s.2.

¹¹⁰⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 29 Mayıs 1958, Sayı 9918, s.19407.

¹¹⁰⁹ "Kahve Turistik Yerlerde Satılacak", **Milliyet**, 27 Nisan 1958, s.3.

¹¹¹⁰ "Gümrükten Çekilen 19 Ton Kahve Yok Oldu", **Milliyet**, 26 Mayıs 1959, s.2.

giderleri İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün mütedavil sermayesinden karşılanacaktır. Ayrıca kahvelerin İnhisarlar Umum Müdürlüğü tarafından yapılacak dağıtım ve satışından elde edilecek safi hasılatın ne şekilde tahsis edileceği ve dağıtılacağı Maliye ile Gümrük ve İnhisarlar Vekaletleri tarafından kararlaştırılmıştır.¹¹¹¹

Kahve ithali ve satış yetkilerinin yanında K/1226 sayılı kararla İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne pipo ithali ve satışı görevleri de verilmiştir. Pipo satın alınması ve satışında bu müdürlüğün mütedavil sermaye talimatnamesine uyulması uygun görülmüştür. İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün bu işlerden elde edeceği safi hasılat ise bütçelerine gelir olarak kaydedilecektir.¹¹¹²

2.5. Kağıt Tüketimi ile Tomruk ve Kereste Satışlarının Düzenlenmesi

Kağıt, ilk olarak Çin'de üretilmiş ve çağlar boyunca teknik konusundaki gelişmelerle üretimi de gelişmiştir. 1841 yılında Keller tarafından mihaniki odun hamuru elde edilmesi ve devamında selüloz üretilmesi, modern kağıt üretiminin temeli olmuştur.¹¹¹³ Türkiye'de ise İstanbul'un fethinden sonra bugünkü Kağıthane bölgesinde kağıt üretim yeri kurulmuş ve II.Bayezid dönemine kadar faaliyet göstermiş, uzun süreli üretim yapamasa da 18.yüzyıla gelindiğinde Bursa'da ve Yalova'da kağıt üretimine başlanmıştır. 1887 yılında ise Hamidiye Kağıt Fabrikası kurulmuş, ancak mali problemler yüzünden işletme uzun ömürlü olmamıştır. İlk modern kağıt fabrikası ise 14 Ağustos 1934 yılında İzmit'te Sümerbank tarafından kurulmuştur. Bu fabrika 6 Kasım 1936 tarihinde üretime başlamış, 1944 yılında yeni bir kağıt ve selüloz fabrikası, 1945 yılında klor-alkali fabrikası ve 1954 yılında üçüncü kağıt fabrikası kurulmuştur. 6560 sayılı kanun¹¹¹⁴ çıkarılana kadar Sümerbank Selüloz Sanayii Müessesesi olarak faaliyetine devam eden bu fabrikalar, bu tarihten itibaren Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları İşletmesi Umum Müdürlüğü

¹¹¹¹ T.C. Resmi Gazete, 15 Eylül 1959, Sayı 10306, s.22555

¹¹¹² T.C. Resmi Gazete, 10 Mart 1960, Sayı 10453, s.925.

¹¹¹³ John H. Ainsworth, **Asırlar Boyunca Kağıt**, özetliyerek çev. Savni Huş, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, 1962, s.24-26. Kağıdın üretimine dair teknikler konusunda Bkz.: Ainsworth, **a.g.e.**, s.64-96. Türkiye'de kağıt üretimi hakkında Bkz.: Mehmed Ali Kağıtçı, **Modern Kağıt İmalinin 30 ncü Yıldönümünde Hatırladıklarım ve Düşündüklerim**, İstanbul, Halk Basımevi, 1966.

¹¹¹⁴ Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları İşletmesi Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 21 Mayıs 1955, Sayı 9011, s.11911-11912.

(SEKA) olarak Sanayi Vekaleti'ne bağlanmıştır.¹¹¹⁵ İzmit'te bulunan bu işletmeden başka İstanbul'da 7 tane daha kağıt üretim işletmesi vardır. Ayrıca yine İstanbul'da 3 tane ozalit kağıdı ve 1 tane karbon kağıdı işletmesi bulunmaktadır.¹¹¹⁶ Türkiye'de kağıt normu ise 4 Ekim 1940 tarihli ve 2/14443 sayılı kararnameyle kabul edilmiş, ancak çeşitli iş sahiplerinden gelen siparişlerin bir standarda bağlanması amacıyla uluslararası bir ölçü olan din normuna göre düzenleme yapılmıştır.¹¹¹⁷

1950 yılı öncesinde kağıt ile ilgili olarak K/33, K/44, K/88, K/96, K/109, K/110, K/124, K/129, K/140, K/146, K/364 ve K/380 sayılı kararlar çıkarılmıştı. Ayrıca çeşitli kararlar ile gazeteler hakkında yeni uygulamalara girişilmişti. Buna göre farklı tarihlerde çıkarılan K/23, K/35, K/45, K/68, K/72, K/78, K/112, K/171, K/269, K/476, K/670, K/766 ve K/799 sayılı kararlarla, gazete sayfa sayılarının kısıtlanmasına veya Cumhuriyetin İlanı, Atatürk'ün Ölüm Yıldönümü gibi bazı özel günlerde kısıtlamanın kaldırılmasına dair hükümler getirilmişti. Ayrıca K/69, K/154, K/312 ve K/389 sayılı kararlarla Kırtasiye Talimatnamesi düzenlenmişti.¹¹¹⁸

DP döneminde ise K/887 sayılı kararlar atık kağıt olarak nitelendirilebilecek yazılı yazısız her çeşit eskimiş kağıt, karton, bıçak artıkları, makine döküntüleri ve benzerleri ile kanuni saklama süresi sona ermiş evrak ve benzerleriyle ilgili düzenleme yapılmıştır. Buna göre genel, özel ve katma bütçeli kurum ve kuruluşlarla bunların döner sermaye ile çalıştırdıkları işletmelerde ve 3659 sayılı kanuna dahil olan her türlü işletmelerde biriken atık kağıtların toplanıp nemsiz ve temiz yerlerde saklanmasına karar verilmiştir. Toplanacak bu kağıtların, Sümerbank emrine hazır beklemesi uygun görülmüş, ayrıca K/364 sayılı karar kaldırılmıştır.¹¹¹⁹ K/993 sayılı karar ile bu atık kağıtlar üzerine aynı hükümlerle yeni bir karar alınmış, ancak bu defa bu kağıtların Sümerbank yerine SEKA emrine hazır tutulmasına karar verilmiştir. Ayrıca daha önce kabul edilen K/887 sayılı karar da kaldırılmıştır.¹¹²⁰ Bu arada Türkiye'nin önde gelen gazeteleri bir ilan yayınlayıp gazete fiyatlarının 15 kuruşa çıkarıldığını duyurmuşlardır.¹¹²¹ Sümerbank Selüloz Sanayii İşletmesi, kağıt

¹¹¹⁵ **Türkiyede Kağıt Sanayii**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1958, s.2-3.

¹¹¹⁶ **A.e.**, s.43.

¹¹¹⁷ **A.e.**, s.31.

¹¹¹⁸ Özbil, **a.g.e.**, s.335-340, 361; K/670, K/766 ve K/799 sayılı kararlar için Bkz.: **Ek.2**.

¹¹¹⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 9 Şubat 1953, Sayı 8330, s.5506.

¹¹²⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 18 Ekim 1955, Sayı 9132, s.12897.

¹¹²¹ "Gazete Fıatleri", **Akşam**, 31 Mart 1954, s.4.

satışlarını durdurmuş, kağıtların valilikler aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine tevzi edileceği bildirilmiştir. Öte yandan bu işlemin zorluklar meydana getireceği ancak bu durdurmanın zamlarla ilgisi olmadığı ileri sürülmüştür.¹¹²²

K/1008 sayılı karar ile 12 Şubat 1956 tarihi itibarıyla Milli Korunma Kanunu'nun yirmi birinci maddesinde belirtilen yetkiye dayanılarak Resmi Gazete hariç tutulmak üzere günlük gazetelerin sayfa sayıları sınırlandırılmıştır. Buna göre bir sayfasının boyutu 0,42x0,58 metre yani 0,2436 metrekare ve daha büyük olan gazeteler haftada 42 sayfa, bu boyuttan küçük olanlar ise haftada 56 sayfadan fazla çıkamayacaktır. Yani belirtilen boyut ve yukarıdakiler günlük 6, daha küçük boyuttakiler ise 8 sayfadan fazla olamayacaktır. Ancak milli bayram olan günlerle Atatürk'ün ölüm yıldönümlerinde bu sınırlama uygulanmayacak olup yine de sayfa sayısı 16'yı geçmeyecektir. Burada belirtilen sayfa sayıları dışında yayım yapan veya piyango benzeri ikramiyeler düzenleyen gazeteler için SEKA'dan kağıt verilmeyeceği ve kağıt ithali için döviz taleplerinin kabul edilemeyeceği ayrıca belirtilmiştir. Gazete satışlarında iade oranı ise % 25'ten fazla uygulanmayacaktır. Gazete sahipleri her ayın tiraj listelerini, takip eden ayın on akşamına kadar Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü ile SEKA'ya posta yoluyla bildireceklerdir. Gazete sahipleri 15 Şubat 1956 tarihinde işletme, matbaa ve depolarında bulunan yerli ve yabancı gazete kağıtlarını; rehin olarak kredi işletmeleri veya tüccarda bulunan, kendilerine döviz verilip transferi yapılmış gazete kağıtlarını; kendileri, komisyoncular veya kağıt tüccarları aracılığıyla yapılmış siparişlerden tahsis ve transferleri yapılmış olanların, tahsisi yapıp henüz transferi yapılmamış olanların, tahsis ve transferi yapıp yolda olanların ve gümrük antrepolarına gelmiş olanların nitelik ve niceliğini Devlet Vekaleti'ne bildirmek ve buna dair yazılı bir suret hazırlayarak SEKA ile Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü'ne göndermekle yükümlü kılınmıştır. Buna ek olarak kendileri adına gazete kağıdı ithal ederek elinde bulunduran kişiler de bu hükümlere dahil edilmiştir. İlgili kişilerin bu ilk beyanlarından sonra yapacağı kağıt siparişleri ve ithallerini de bu işleri takip eden 1 hafta içinde aynı makamlara bildirmeleri zorunlu tutulmuştur. Bu kararın uygulanmasını kontrol etmekle Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü

---

¹¹²² “Kağıt Satışları Durduruldu”, **Akşam**, 27 Temmuz 1955, s.1, 2.

görevlendirilmiştir.¹¹²³ Diğer yandan SEKA'nın ürettiği malların satışı K/1021 sayılı kararın dördüncü ve beşinci maddeleri ile ilgili Vekalet verilen yetkilerle düzenlenmiştir.¹¹²⁴

K/1063 sayılı kararla da K/1008 sayılı karara yeni hükümler eklenmesi kabul edilmiştir.¹¹²⁵ Buna göre gazete ve dergiler her ayın baskı sayısını ve iade miktarını ve oranını bir sonraki ayın onuna kadar Devlet Vekaleti'ne ve Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası'na bir beyannameyle bildirecektir. Çeşitli nedenlerle gazete ve dergi baskısında kullanılmayan ve patlak adıyla satılan gazete kağıtların, tüketiciye 90 kuruştan fazla satılmaması uygun bulunmuştur. Basılı gazete ve dergiler ambalaj için kullanılmak üzere satıldığında kilosunun 100 kuruştan fazla olmaması uygun görülmüştür. Buna uymayanlar hakkında Milli Korunma Kanunu hükümlerine göre işlem yapılacaktır. Gazete ve dergilerin ikinci baskı yapmaları da yasaklanmıştır. Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası, gazete ve dergilerin günlük baskı sayılarını, bozuklarını, iade miktarlarını tespit etmekle ve bunları Devlet Vekaleti'ne bildirmekle görevlendirilmiştir. Bu sendikanın talep ettiği belgeleri ve defterleri ibraz etmeyen gazete ve dergilere Türkiye Kağıt ve Selüloz Sanayii İşletmesi ürünlerinden kağıt tahsis edilmeyeceği ve gazete ithali için gerekli olan ithal lisanslarının verilmeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca bunlar hakkında Milli Korunma Kanunu'na göre kovuşturma yapılacaktır.¹¹²⁶ Ancak azami satış fiyatlarını belirleyen otuz birinci maddeye dayanmadan alınan bu karara dayanılarak elli yedinci maddeye göre ceza verilmemesi gerektiği ileri sürülmüştür. K/1008 sayılı karara eklenen hükümlerin kağıt israfının önüne geçme, kağıt tasarrufu sağlama ve gazete ve dergi sahiplerinin aldıkları kağıtları amaçları dışında kullanmalarını engelleme amaçlarını taşıdığı belirtilmiştir.¹¹²⁷

Bu kararın ardından Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası kağıt karaborsasının önüne geçmek için bir tebliğ yayımlamış, iade gazetelerin kilosu 100 kuruş olarak

---

¹¹²³ **T.C. Resmi Gazete**, 9 Şubat 1956, Sayı 9229, s. 13537.

¹¹²⁴ **Türkiyede Kağıt Sanayii**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.38.

¹¹²⁵ Ahmed Edib Kuşdemiroğlu, "Ocak Ayında Milli Korunma Mevzuatında Vücade Getirilen Yenilikler", **Vergi Mecmuası**, Cilt:4, Sayı:39, Şubat 1957, s.17-18.

¹¹²⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ocak 1957, Sayı 9506, s.16153; "İkinci Baskılar Yasak Edildi", **Milliyet**, 12 Ocak 1957, s.1.

¹¹²⁷ Ahmed Edib Kuşdemiroğlu, "Ocak Ayında Milli Korunma Mevzuatında Vücade Getirilen Yenilikler", **Vergi Mecmuası**, Cilt:4, Sayı:39, Şubat 1957, s.18-21.

belirlenmiştir. Diğer yandan eski gazetelerin 2,5-3 liraya satıldığı söylenmiştir.¹¹²⁸ Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası tarafından başka tebliğler de yayımlanmıştır.¹¹²⁹

48 sayılı sirkülerle de gazete ve mecmua kağıtlarından ithal edilenlerin ticaretiyle uğraşan kişilerden beyanname istenmiştir. Ayrıca bu sirkülerin yayımlanmasıyla bu malların ithalinin yalnızca Türkiye Selüloz ve Kâğıt Sanayii işletmesince yapılması ve bunların tahsis ve tevzi edilmesi uygun görülmüştür.¹¹³⁰

1 Şubat 1958 tarihinde Devlet Vekaleti tarafından yayımlanan tebliğle gazete ve mecmua kağıtlarının tahsis ve tevzi şekli belirlenmiştir. Buna göre bu tür kağıtlar SEKA'ya teslim edilecek, daha sonra gazete ve dergilerin ihtiyaçları Vekalet tarafından yapılan tahsislerle giderilecektir.¹¹³¹ 9870 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğle gazete ve mecmua kağıtları hakkında daha önce 9823 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğde değişiklik yapılmış, kağıt tahsislerinin aylık olarak yapılacağı bildirilmiştir.¹¹³²

K/1141 sayılı kararlar da Resmi Gazete hariç günlük ve haftalık gazetelerin haftalık sayfa sayılarının boyutlarına göre 46 veya 56 sayfadan fazla olmaması kabul edilmiştir. Ancak milli bayramlarda ve Atatürk'ün ölüm yıldönümünde günlük sayfa sayıları 16'yı geçmemek üzere bu karar dışında tutulmuştur. Gazete ve dergilerin ikinci baskı yapmaları, piyango ve benzeri aynı ve nakdi ikramiyeler hazırlamaları ve reklamlarla ilgili ikramiye ve katılım kuponları toplamaları, normal yayınları dışında ilave ve özel sayı hazırlamaları yasaklanmıştır. Bunların yanında gazete ve dergiler, her ayın baskı sayısı ve iade miktarı ile oranını; kendilerinde bulunan kağıtları bir beyanname ile Gazete Sahipleri Sendikası'na ve SEKA'ya bildirmekle zorunlu tutulmuşlardır. Bunu yerine getirmeyenlerin ertesi aya ait kağıt tahsisleri iptal edilecektir. Gazete ve dergiler kendilerine tahsis olunan kağıtları kendi iç hizmetleri dışında başka bir amaç için kullanmayacaklardır. Patlak bobinlerin başkalarında satılması veya başka amaçla kullanılması da yasaklanmıştır. Bunlar SEKA'dan aynı

¹¹²⁸ "İade Gazete Karaborsası", **Milliyet**, 31 Mart 1957, s.1.

¹¹²⁹ "Gazete ve Dergi Çıkaranlara Tebliğ", **Milliyet**, 4 Kasım 1957, s.2. Bu dönemde kağıt tahsisleri kimi zaman tartışmalara da yol açmıştır. Demokrat İzmir Gazetesi'ne yapılan tahsisle ilgili görüşmeler için Bkz.: **DPMGGMZ**, Sayı 152, 26 Nisan 1955. Ayrıca Ankara milletvekili Bülent Ecevit tarafından basınla dolayısıyla kağıt ile ilgili birçok soru sorulmuştur. Bu sorular için Bkz.: **TBMM ZC**, D:11, C:2, İ:45, 24 Şubat 1958, s.564-575.

¹¹³⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 26 Kasım 1957, Sayı 9766, s.18207.

¹¹³¹ **T.C. Resmi Gazete**, 1 Şubat 1958, Sayı 9823, s.18568.

¹¹³² **T.C. Resmi Gazete**, 28 Mart 1958, Sayı 9870, s.19019.

miktarlarla değiştirilebilecektir. Basılmış gazete ve dergiler, ambalaj olarak kullanılmak üzere satıldığında ise 150 kuruştan fazlaya satılmaması uygun görülmüştür. Bu kararlar K/1008 ve K/1063 sayılı kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.¹¹³³ İlerleyen günlerde de Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası tarafından 16 Haziran 1958 tarihi itibarıyla gazetelerin 25 kuruşa satılacağı duyurulmuştur.¹¹³⁴

DP döneminde kağıtla ilgili düzenlemelerin yanında 6731 sayılı kanun değişikliğinin kabulünde sonra tomruk ve kereste fiyatlarını düzenlemek için bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemde tomruk ve kereste ile ilgili bir kanun düzenlenmesine girilmiştir¹¹³⁵, sonrasında kanunun yürürlüğe girmesinin ardından bu konuda bir talimatname yayımlanacağı söylenmiştir.¹¹³⁶ 16 Temmuz 1956 tarihinde kabul edilen 6809 sayılı Devlet Orman İşletme ve Fabrikalarının Tomruk ve Kereste Piyasa Satışları Hakkında Kanun ile Milli Korunma Kanunu ile 6731 sayılı Kanun yürürlükte kaldığı sürece ve Hükümetin gerekli gördüğü durumlarda Devlet Orman İşletme ve Fabrikalarının yapacağı tomruk ve kereste piyasa satışlarının Milli Korunma Kanunu'na göre belirlenen azami kâr haddi üzerinden kapalı zarf eksiltme usulüyle yapılacağı belirtilmiştir.¹¹³⁷ Bu aşamada kereste ve tomruk fiyatlarında bir düşüş yaşandığı dile getirilmiştir.¹¹³⁸ Ayrıca K/1072 sayılı kararla 6809 sayılı kanun uyarınca tomruk ve kereste piyasa satışları ihalelerine giren toptancı, perakendeci, üreticilerle tüketicilerin ihaleden sonraki maliyet unsurları, kâr hadleri ve satış fiyatlarıyla satış usulleri ve tomruk ve kereste imal ve satışları düzenlenmiştir.¹¹³⁹ Ticaret Vekaleti'nden yayımlanan tebliğle de kalınlığı 5 mm'den fazla çeşitli kerestelerin metre küpünün azami satış fiyatları ile satış şekilleri belirlenmiştir.¹¹⁴⁰ 20 Mayıs 1958 tarihinde ise K/1157 sayılı kararla birlikte tomruk ve kereste satışlarına dair yönetmelik kabul edilmiştir. K/1157 sayılı karara göre, devlet orman işletme ve kereste fabrikalarının tomruk ve kereste satışlarının, kapalı zarf eksiltme usulüyle

¹¹³³ **T.C. Resmi Gazete**, 1 Nisan 1958, Sayı 9873, s.19036.

¹¹³⁴ "Gazeteler Yarından İtibaren 25 Kuruşa Satılacak", **Milliyet**, 15 Haziran 1958, s.1.

¹¹³⁵ **TBMM ZC**, D:10, C:13, İ.90, 16 Temmuz 1956, s.330-339.

¹¹³⁶ "Kereste Fiyatlarının Yükselmesi Önlenecek", **Cumhuriyet**, 19 Temmuz 1956, s.1, 5.

¹¹³⁷ 6809 sayılı Devlet Orman İşletme ve Fabrikalarının Tomruk ve Kereste Piyasa Satışları Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 18 Temmuz 1956, Sayı 9361, s.15145.

¹¹³⁸ "Kereste ve Tomruk Fiyatları da Düştü", **Milliyet**, 14 Ağustos 1956, s.1.

¹¹³⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 5 Mart 1957, Sayı: 9551, s.16657-16658.

¹¹⁴⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 9 Mayıs 1958, Sayı 9902, s.19260. Aynı günlerde DP Meclis Grubu'nda kereste konusu gündeme getirilmiştir. Bununla ilgili olarak Bkz.: **DPMGGMZ**, Sayı: 221, 8 Mayıs 1958.

yapılmasına karar verilmiştir. Bu kararlar ayrıca maliyet unsurları, kâr hadleri, satış fiyatları satış şekilleri de belirlenmiştir. Devlet Orman İşletme ve Kereste Fabrikalarının Tomruk ve Kereste Piyasa Satışları Hakkında Talimatnameyle Milli Korunma Kanunu yürürlükte kaldığı sürece tomruk ve kereste piyasa satışlarının bu talimatnameye göre, kapalı zarfla eksiltme yapılarak yürütülmesi uygun görülmüştür. Ayrıca bu eksiltmelere sadece imalatçılar ve toptancıların girmesine karar verilmiştir. Bu talimatnameyle eksiltmelerin yapılış yöntemleri de belirlenmiştir. Ek olarak 7 Şubat 1958 tarihli ve 4/9967 sayılı kararname yürürlükten kaldırılmıştır.¹¹⁴¹ K/1157 sayılı karar üzerine konuşan DP İl İdare Heyeti Üyesi ve Keresteciler Cemiyeti Başkanı, bu kararın ülkede yeterli kereste olmaması nedeniyle amacına ulaşamayacağını, bunun için ya inşaat sınırlamasına gidilmesini ya da kereste ithalinin yapılması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca kereste darlığının büyük kereste tahsisleri yapılmasından olduğunu ve tahsis yönteminin kaldırılması gerektiğini dile getirmiştir.¹¹⁴²

4/11707 sayılı kararnameyle 20 Mayıs 1958 tarihli ve 4/10348 sayılı kararnameyle yürürlüğe konulan Devlet Orman İşletme ve Kereste Fabrikalarının Tomruk ve Kereste Piyasa Satışları Hakkında Talimatname yürürlükten kaldırılmış, bu satışların Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesi'ne göre, açık arttırmayla yapılmasına karar verilmiş ve K/1223 sayılı karar yürürlüğe girmiştir. Devlet orman işletme ve kereste fabrikalarının piyasa, tomruk ve kereste satışlarının açık arttırma şeklinde yapılmasına karar verilmiştir. Bu karara göre, açık arttırma ihalelerine katılma şartları, maliyet unsurları, kâr hadleri, satış fiyatları ve satış yöntemleri belirlenmiştir. Buna göre imalatçı ve toptancı tanımları yapılarak tomruk ihalelerine yalnızca bunların girebileceği belirtilmiştir. Kereste ihalelerine ise yalnız toptancılar girebilecektir. Bu kararlar tomruk ve kereste üretiminde azami kayıp oranları da belirlenmiştir. Ayrıca ihalelerden tomruk alan imalatçıların bunları ürüne dönüştürmeden satmaları ve devretmelerinin de önüne geçilmiştir. Öte yandan hem

---

¹¹⁴¹ **T.C. Resmi Gazete**, 22 Mayıs 1958, Sayı 9912, s.19357-19358. Daha sonra K/1227 sayılı kararla K/1157 sayılı karar kaldırılacaktır. Bununla ilgili olarak Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 16 Haziran 1959, Sayı 10232, s.21941/a.

¹¹⁴² “Bol Kereste İthal Edilmesi İsteniyor”, **Milliyet**, 23 Mayıs 1958, s.3.

imalatçı hem toptancı olanlar aynı ihaleye iki sıfatla katılamayacaklardır. Ek olarak K/1157 sayılı karar yürürlükten kaldırılmıştır.¹¹⁴³

2.6. Nakil Araçlarına Satış İzinleri Verilmesi

Milli Korunma Kanunu'nun otuz altıncı maddesine göre Hükümet, her çeşit özel taşıma aracının seyahatini düzenleme veya sınırlama, azami taşıma ücreti belirleme yetkisine sahip olmuştur. Ayrıca bu araçların malzemelerini ve ücretlerini vererek gerekli görülen yerlerde ve hizmetlerde çalıştırılmaları ve gerekli hallerde bu araçların değeri ödenerek satın alınması da bu yetkiye dahil edilmiştir.¹¹⁴⁴ 3954 sayılı kanunla ise Hükümetin, gerektiğinde yabancılara ait deniz taşıma araçlarını da bu madde hükümlerine dahil edilebileceği ortaya konmuştur. Ancak bu hükmün işletilebilmesi için rıza şartı eklenmiştir.¹¹⁴⁵ 4180 sayılı kanunla satın almaya dair bazı hükümler getirilmiş¹¹⁴⁶, 4648 sayılı kanunla da altı fıkra halinde düzenlenen maddeyle ayrıca çeşitli kanunlara dayanarak ilgili makamlar tarafından belirlenen taşıma araçları ücretlerinden fazla ücret alınması veya istenmesi ve Türk bayrağı taşıyan gemilerin Hükümetin izni olmadan yabancılara satılması, kiralanması ve devredilmesi yasaklanmıştır.¹¹⁴⁷

1950 yılı öncesinde nakil araçlarına dair K/12, K/65, K/67, K/133, K/138, K/187, K/209, K/213, K/243, K/244, K/321, K/409, K/666, K/671 ve K/685 kararlarla bazı düzenlemeler yapılmıştır. K/668, K/785, K/806 ve K/807 sayılı kararlar ile çeşitli araçların satışına izin verilmiştir.¹¹⁴⁸

DP döneminden önce 601 detveyt tonundan fazla yük gemilerinin yurtdışına yapacakları seferleri 1 Haziran 1949 tarihinde serbest bırakılmıştır. 25 Mayıs 1951 tarihinde yayımlanan tebliğle K/666 sayılı kararın ikinci maddesine göre, bu şartlara uyan yük gemilerinin yurtdışı seferlerinin Münakalat Vekaleti'nin izniyle yapılmasına karar verilmiştir. Aynı gün yayımlanan bir diğer tebliğe göre de, 601 detveyt tonundan fazla gemilerin navlunların normal hadleri aşması nedeniyle K/666

¹¹⁴³ T.C. Resmi Gazete, 25 Haziran 1959, Sayı 10236, s.21980-21981.

¹¹⁴⁴ Özbil, a.g.e., s.74; T.C. Resmi Gazete, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13215.

¹¹⁴⁵ Özbil, a.g.e., s.94; T.C. Resmi Gazete, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.244.

¹¹⁴⁶ Özbil, a.g.e., s.100; T.C. Resmi Gazete, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2239.

¹¹⁴⁷ Özbil, a.g.e., s.107; T.C. Resmi Gazete, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7464.

¹¹⁴⁸ Özbil, a.g.e., s.254-261; K/666, K/668, K/671, K/685, K/785, K/806 ve K/807 sayılı kararlar için Bkz.: Ek.2.

sayılı kararın birinci maddesine göre, daha önce uygulanan navlun tebliği zamlarıyla birlikte uygulamaya başlanmıştır.¹¹⁴⁹ Bu konu hakkında Meclis'te verilen bir soruda taşımacılığın sekteye uğratıldığı belirtilmiş, buna cevaben de Kore Savaşı nedeniyle Uzak Doğu'da gemi gereksiniminin arttığı, bu bölgeye yönelme olduğu, dolayısıyla Akdeniz ve Avrupa limanlarında gemi gereksinimi ortaya çıktığı, Türk gemilerinin bundan yararlandığı söylenmiş, öte yandan Japonya'nın gemi satın almak için yüksek fiyatlarla teklifler yapmasının Türk gemilerinin elden çıkmasına ve gemi taşımacılığının sıkıntıya girmesine neden olabileceği vurgulanmıştır. Nitekim Japonya'ya giden bir geminin orada satılması örnek verilerek bu tür durumların önüne geçmek için bu kararın alındığı, bu durumun ülkeye ekonomik olarak bir zararı olmadığı ve ayrıca durumun normale dönmesi üzerine bu kararın kaldırıldığı dile getirilmiştir.¹¹⁵⁰ Gerçekten de yaklaşık 5 ay sonra 601 detveyt tonundan fazla yük gemilerinin dış seferlerinin serbest olmasına karar verilmiştir.¹¹⁵¹ 25 Kasım 1955 tarihine kadar uygulanan bu tebliğ, bu tarihte çıkarılan yeni tebliğle değiştirilerek 601 detveyt tonundan fazla yük gemilerinin dış seferleri tekrardan Münakalat Vekaleti'nin iznine bağlanmıştır.¹¹⁵²

DP döneminde birçok Koordinasyon Heyeti kararıyla devletin, bazı firmaların veya kişilerin sahip olduğu gemi, vapur, şilep ve benzeri deniz taşıtlarının yabancılara da satılmasına izin verilmiştir. Bu kararlara göre, devlete ve özel sektöre ait gemi ve benzeri deniz taşıtları yabancılara belli şartlar içerisinde satılabilecektir. Çeşitli firma, şirket veya şahısların sahibi olduğu deniz taşıtlarından Kalkavan Vapurculuk Limited Şirketi'nin Üsküdar adlı vapurun¹¹⁵³, Kışınbay Biraderleri firmasına ait Kanal adlı vapurun¹¹⁵⁴, Zonguldak Vapurculuk ve Kömürcülük Türk Limited Şirketi'ne ait Florya gemisinin hurda olarak¹¹⁵⁵, Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü'ne ait Tayyar, Bartın, Saadet ve Kocaeli

¹¹⁴⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 25 Mayıs 1951, Sayı 7817, s.1213.

¹¹⁵⁰ **TBMM TD**, D:9, C:10, B:3, 12 Kasım 1951, s.67-69.

¹¹⁵¹ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Ekim 1951, Sayı 7943, s.2157.

¹¹⁵² **T.C. Resmi Gazete**, 28 Kasım 1955, Sayı 9166, s.13098. Bu dönemde Türkiye'de kayıtlı 18 ve daha fazla grostonluk gemilerle ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz.: **Deniz ve Motörlü Kara Nakil Vasıtaları**, Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, Yayın No:404, 1960, s.3-12.

¹¹⁵³ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:125.24.8 (K/820 sayılı karar).

¹¹⁵⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 25 Mayıs 1951, Sayı 7817, s.1213.

¹¹⁵⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 8 Kasım 1951, Sayı 7951, s.2222.

yardımcı vapurlarının hurda olarak¹¹⁵⁶, Armatör Muzaffer Zorlu'ya ait Semiramis vapurunun¹¹⁵⁷, Kalkavan Vapurculuk Türk Limited Ortaklığı'na ait Nazım Vapurunun hurda olarak¹¹⁵⁸, Denizcilik Bankası'na ait Cumhuriyet, Karadeniz ve Ege vapurlarının¹¹⁵⁹, Rıza ve Arslan Sadıkoğlu Ortakları Vapurculuk Komandit Şirketi'ne ait Atlantik, Demirhan ve Hüseyin Kaptan gemilerinin¹¹⁶⁰ yabancılara satılmasına izin verilmiştir.

24 Mart 1953 tarihli DP Meclis Grubu toplantısında denizcilik üzerine görüşme gerçekleşmiş, burada deniz ticaret politikası hakkındaki bir sözlü soruyu yanıtlayan Münakalat Vekili, eski gemilerin yurtdışına satılması ve yerine dış seferlere elverişli yeni gemiler alınması istek ve girişimlerini destekleyerek ve özendirerek ticaret filosunun yenilendiğini belirtmiştir. Bu açıklamaya karşılık, ülkenin kendi gemilerini yapacak politikalar geliştirilmesi savunulmuş, ayrıca gemi alımlarının armatörlere bırakılmasının sakıncaları dile getirilmiştir. Bunlara cevaben Bakan, gemi alımlarında nitelikli gemilerin alınmasına özen gösterildiğini söylemiştir.¹¹⁶¹

Daha sonra çıkarılan kararlarla Vehbi Koç firmasına ait Nedret adlı layterin hurda olarak¹¹⁶², Pehlivanlar, Cemal-Muzaffer-Necati Pehlivan Vapurculuk İşletmesi Kolektif Şirketine ait Muzaffer adlı geminin¹¹⁶³, Denizcilik Bankası Türk Anonim Şirketi'ne ait Tunç adlı şilebin hurda olarak¹¹⁶⁴, Yüksek Denizcilik Okulu'na ait Münakalat Vekaleti tarafından hizmet dışı bırakılan Hamitnaci tatbikat gemisinin¹¹⁶⁵, Donanmanın kömür taşımacılığında kullandığı Milli Müdafaa Vekaleti tarafından hizmeti dışı bırakılan Kanarya gemisinin¹¹⁶⁶, Denizcilik Bankası'na ait Saros

---

¹¹⁵⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 31 Aralık 1951, Sayı 7996, s.2505. Daha sonra bu karara ek olarak K/924 sayılı karar alınmıştır.

¹¹⁵⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 31 Aralık 1951, Sayı 7996, s.2506.

¹¹⁵⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Aralık 1952, Sayı 8283, s.5121.

¹¹⁵⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 9 Şubat 1953, Sayı 8330, s.5505. Daha sonra K/893 ve K/923 sayılı kararlarla bu vapurların satışıyla ilgili değişiklik yapılmıştır.

¹¹⁶⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 9 Şubat 1953, Sayı 8330, s.5506.

¹¹⁶¹ **DPMGGMZ**, Sayı 91, 24 Mart 1953.

¹¹⁶² **T.C. Resmi Gazete**, 21 Mayıs 1953, Sayı 8413, s.6297. Daha sonra çıkarılan K/912 sayılı kararla K/891 sayılı kararda değişiklik yapılmıştır. Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 23 Ekim 1953, Sayı 8541, s.7429.

¹¹⁶³ **T.C. Resmi Gazete**, 22 Ekim 1953, Sayı 8540, s.7425.

¹¹⁶⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 7 Aralık 1953, Sayı 8576, s.7713.

¹¹⁶⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 6 Ocak 1954, Sayı 8600, s.7914.

¹¹⁶⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 24 Temmuz 1954, Sayı 8763, s.9937.

Kurtarma gemisinin¹¹⁶⁷, Hafız Hüseyin Taviloğlu Firması'na ait Tavil adlı şilebin¹¹⁶⁸, Avni Nuri Meserretçioğlu firmasının Karşıyaka adlı yük gemisinin¹¹⁶⁹, İsmail Kalkavan Vapurculuk Limited Şirketi'nin Mete adlı vapurunun¹¹⁷⁰, Suat Sadıkoğlu ve Ortakları Komandit Şirketi'ne ait Suat ve Füzuran adlı vapurların¹¹⁷¹ yabancılara satılmasına izin verilmiştir.

Münakalat ve Milli Müdafaa Vekaletlerine ait Hamitnaci ve Kanarya gemilerine¹¹⁷² verilen izinde sadece yabancılara satılması ifadesi bulunurken, Nazım vapuru, Florya gemisi, Tayyar vapuru, Bartın vapuru, Saadet vapuru, Kocaeli vapuru, Nedret layteri ve Tunç şilebinin hurda olarak satılması uygun görülmüştür. Cumhuriyet, Karadeniz ve Ege vapurlarını yurtiçinde satın almak isteyen olmazsa, Muzaffer adlı gemi ise yerine daha iyi nitelikte bir veya iki gemi satın alınması şartıyla yabancılara satılabilecektir. Diğer deniz taşıtlarının satışında ise, ya elde edilen dövizin Türkiye'ye getirilmesi veya yerine yeni gemi satın alınması şartları bulunmaktadır.

Kanal, Tayyar, Bartın, Saadet, Kocaeli, Semiramis, Nazım, Cumhuriyet, Karadeniz, Ege, Mete, Suat, Füzuran adlı vapurların; Florya, Atlantik, Demirhan, Hüseyin Kaptan, Karşıyaka adlı gemilerin; Tunç ve Tavil adlı şileplerin satışında yerine yurtdışı nakliyatın elverişli gemi satın alma şartı koyulmuştur. Kanal, Semiramis ve Nazım vapurları; Florya, Atlantik, Demirhan ve Hüseyin Kaptan gemileri ile Tunç şilebinin satışında ayrıca taşıt sahiplerinden yerine gemi satın almaya dair taahhütname istenecektir. Karşıyaka gemisi yerine Münakalat Vekaleti'nin uygun göreceği nitelikteki geminin alınması şartı belirtilirken, Nedret layterine ise yerine uygun nitelikte satın alma şeklinde şart eklenmiştir. Ek olarak Karşıyaka gemisi yerine gemi satın alınmadığı durumda satış bedelinin yurtiçine getirilmesi uygun görülmüştür.

Kanal, Semiramis ve Nazım vapurları ile Florya, Atlantik, Demirhan ve Hüseyin Kaptan gemilerinin sadece satış bedellerinin serbest dolar olarak yurtiçine getirilmesi şartı bulunurken, Tayyar, Bartın, Saadet, Kocaeli, Cumhuriyet,

¹¹⁶⁷ T.C. Resmi Gazete, 15 Kasım 1954, Sayı 8853, s.10597.

¹¹⁶⁸ T.C. Resmi Gazete, 11 Ocak 1955, Sayı 8901, s. 10877.

¹¹⁶⁹ T.C. Resmi Gazete, 20 Aralık 1954, Sayı 8883, s.10745.

¹¹⁷⁰ T.C. Resmi Gazete, 22 Temmuz 1955, Sayı 9061, s.12390.

¹¹⁷¹ T.C. Resmi Gazete, 6 Mart 1956, Sayı 9251, s.13810.

¹¹⁷² Bu gemiler için 8849 sayılı Resmi Gazete'de ihale ilanı yayımlanmıştır.

Karadeniz, Ege, Mete vapurları; Nedret layteri; Tunç, Tavis şilepleri ve Saros gemisinin satışında Türkiye ile ticaret anlaşması yapmış ülkelere bu anlaşmaya göre, aramızda anlaşma olmayan ülkelerde ise serbest dolar, serbest İsviçre frangı veya Türk hesabına geçirilecek sterlin ya da EPU'ya dahil ülkelerde EPU parasıyla satılabileceği belirtilmiştir. Nedret layterinin aramızda anlaşma olmayan ülkelerdeki satışında ayrıca İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin vereceği lisansla işlemin gerçekleştirilmesi uygun görülmüş, Karşıyaka gemisinin satışında ise EPU'ya dahil yerlere ödeme anlaşmasına göre, EPU anlaşması dışında kalan ve aramızda ticaret anlaşması olan ya da olmayan ülkelerde ise serbest dolar, serbest İsviçre frangı veya Türk hesabına geçirilecek sterlinle satış yapılmasına karar verilmiştir. Cumhuriyet, Karadeniz ve Ege vapurlarının satışında ek olarak satış bedellerinin serbest dolar olarak getirilmesi belirtilirken, Suat ve Füzuran vapurlarının satışı, Türkiye ile ticaret anlaşması olmayan ülkelere serbest dolarla ve EPU'ya dahil yerlere EPU dolarıyla gerçekleşecektir. Tunç ve Tavis şilepleri ile Karşıyaka gemisinin satış bedelleri yurtiçine getirilecektir.

25 Şubat 1955 tarihinde yayımlanan Münakalat Vekaleti'nin tebliğine göre, K/666 sayılı kararın birinci maddesi uyarınca özel şahıs ve şirketlerin 601 ve daha fazla detveyt tonundaki yük gemilerinin Havza'dan yapacakları kömür taşımacılığındaki azami navlunlar belirlenmiştir.¹¹⁷³

6731 sayılı kanunla üzerinde düzenleme yapılan maddelerden biri de otuz altıncı madde olmuştur. Buna göre Hükümetin taşıma araçlarına dair yetkilerini düzenleyen otuz altıncı maddede yapılan düzenleme ile taşıma araçlarının Hükümet tarafından satın alınmasında deniz taşıma araçlarının 1 Eylül 1939 tarihinden önce yapılan son satış bedeli karşılığında satın alınabileceği ve bir tazminatın eklenebileceği hükümleri kaldırılmıştır. Böylece Hükümet gerekli gördüğü durumlarda kara ve deniz taşıma araçlarını bedelleri karşılığında satın alma yetkisine sahip olmuştur.¹¹⁷⁴

6731 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi sonrasında Milli Korunma Kanunu'nun 4648 sayılı kanunla değiştirilen otuz altıncı maddesinin altıncı fıkrası uyarınca K/1134 sayılı Koordinasyon Heyeti kararı alınmıştır. Bu kararlara göre,

¹¹⁷³ T.C. Resmi Gazete, 25 Şubat 1955, Sayı 8940, s.11113-11114.

¹¹⁷⁴ T.C. Resmi Gazete, 11 Haziran 1956, Sayı 9329, s.14522.

Armatör Lütü Yelkenci Firması'na ait Yelkenci, Cerrahoğulları Firması'na ait Nurfan ve Mehmet adlı gemilerin, Nazım Kalkavan Firması'na ait Rıza Kaptan ve Muzaffer Zorlu Firması'na ait Semira tankerlerinin yabancılara satılmasına izin verilmiştir.¹¹⁷⁵

Her iki Koordinasyon Heyeti kararında da bazı özel şartlar bulunmaktadır. Buna göre K/1010 sayılı kararda İktisat ve Ticaret Vekaleti'nden önceden gerekli ihraç lisansı alma, Türkiye ile ticaret anlaşması olmayan ülkelere serbest dolarla ve EPU'ya dahil ülkelere ise EPU doları ile satılma veya yerine ülkede taşımacılıkta kullanılabilecek bir gemi satın alınması koşulları konulmuştur.¹¹⁷⁶ K/1034 sayılı kararda ise Ticaret Vekaleti'nden gerekli ihraç lisansı alma, Türkiye ile ticaret ve tediye anlaşması olmayan ülkelere serbest dolar, serbest İsviçre Frangı ve Türk hesabına aktarılmış sterlin ile, EPU'ya dahil ülkelere ise E.P.U. doları ile satılma ve bu dövizlerin ülkeye getirilerek bir bankaya devri şartlarıyla satış izinleri verilmiştir.¹¹⁷⁷

DP döneminde ulaşım alanında alınan kararlar sadece deniz taşıtlarının satışına dair olmamıştır. K/1030 sayılı kararla Türkiye ile İran arasında motorlu kara araçlarıyla yapılacak transit eşya taşımacılığını teşvik etmek amacıyla benzinli ve dizel kamyonlar için ton/km başına akaryakıt primi ödenmesine uygun görülmüştü.¹¹⁷⁸ K/1064 sayılı kararla Münakalat Vekaleti'ne gerçek ve tüzel kişilere ait 601 ve daha yukarı dedveyt tondaki Türk tankerlerini, genel durumun gerektirmesi durumunda ihtiyaç duyulan yerlerde çalıştırma yetkisi verilmiştir.¹¹⁷⁹ Bunların yanında K/1140 sayılı kararla da Denizcilik Bankası Türk Anonim Şirketi'nin sahip olduğu İstanbul adlı yolcu gemisinin, Dakar'da kurulu Hadji Seykhou Diop et Fils Firması tarafından 70 günlük bir hacı seferi için kiralanmasına izin verilmiştir.¹¹⁸⁰

K/1234 sayılı kararla bedelsiz olarak veya 5383 sayılı Gümrük Kanunu'nun on sekizinci maddesiyle uluslararası anlaşmalara yönelik kanunlara göre muaf olarak ithal edilmiş ve ithal edilecek nakil araçları için prim alınması uygun görülmüştür.

¹¹⁷⁵ T.C. Resmi Gazete, 17 Şubat 1958, Sayı 9836, s.18660.

¹¹⁷⁶ T.C. Resmi Gazete, 6 Mart 1956, Sayı 9251, s.13810.

¹¹⁷⁷ T.C. Resmi Gazete, 17 Şubat 1958, Sayı 9836, s.18660.

¹¹⁷⁸ T.C. Resmi Gazete, 27 Ekim 1956, Sayı 9444, s.15813.

¹¹⁷⁹ T.C. Resmi Gazete, 11 Ocak 1957, Sayı 9506, s.16153-16154.

¹¹⁸⁰ T.C. Resmi Gazete, 17 Şubat 1958, Sayı 9836, s.18661.

Buna göre İktisadi Koordinasyon Heyeti tarafından belirlenip ilan edilecek miktarlar ve esaslar içerisinde nakil araçlarından prim alınacak ve bunlar Ziraat Bankası'nda kurulacak fona yatırılacaktır. Ayrıca primi ödendiği belgelendirilmeyen araçların ithaline izin verilmemesi veya trafik tescillerinin yapılmasına karar verilmiştir. Ek olarak DMO tarafından satın alınmış olan araçlar hakkında bu karar uygulanmayacaktır.¹¹⁸¹

Taşıtlara dair bu kararların yanında 1950 yılı öncesinde kabul edilen kararlardan K/22, K/276, K/323, K/453, K/497, K/503, K/505, K/669 ve K/781 sayılı olanları ülkenin farklı yerlerindeki limanlara ve iskelelere ait hükümler içermektedir. K/453 sayılı kararlar Devlet Limanları İşletme Umum Müdürlüğü tarafından işletilen İzmit, Erdek ve Edremit (Akçay) limanlarındaki iskeleler, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğüne devredilmişti. Bu konuda DP döneminde alınan K/869 sayılı kararlar K/453 sayılı kararlar kabul edilen limanlarla ilgili uygulamanın Edremit (Akçay) limanındaki iskeleye dair olan hükmü kaldırılmıştır.¹¹⁸² K/1217 sayılı kararlar da limanlarda yükleme ve boşaltma işlerini kolaylaştırmak amacıyla Milli Korunma Kanunu'nun otuz altıncı maddesinin birinci bendine dayanarak Münakalat Vekaleti'ne, gemilerin varış limanlarını belirleme ve değiştirme yetkisi verilmiş, bu limanların belirlenme yöntemi de aynı Vekalet'e bırakılmıştır.¹¹⁸³ Ayrıca K/318 sayılı kararlar gemi satın alınması için Milli Müdafaa Vekaleti'ne ödenek verilmesi, K/536 ve K/542 sayılı kararlar da İz ve Kerempe motorlarının satın alınması hakkındadır.¹¹⁸⁴

2.7. Akaryakıt Fiyatlarının Düzenlenmesi

DP döneminde ulaştırma alanında yapılan çalışmalarla karayollarının geliştirilmesine çaba harcanmış, 1951 yılında asfalt, beton, parke, stabilize, iyi şose, bozuk şose, tesviyeli yol, ham yol olmak üzere toplam 49.248 km olan karayolları 1960 yılına gelindiğinde 61.542 km'ye ulaşmıştır. Özellikle asfalt yol yapımı artmış ve yol miktarı 1.565 km'den 6.880 km'ye çıkarılmıştır. Karayollarındaki gelişmeye paralel olarak motorlu taşıt sayısında da artışlar görülmüştür. 1950 yılında otomobil,

¹¹⁸¹ T.C. Resmi Gazete, 18 Eylül 1959, Sayı 10309, s.22571.

¹¹⁸² T.C. Resmi Gazete, 24 Temmuz 1952, Sayı 8166, s.4193.

¹¹⁸³ T.C. Resmi Gazete, 16 Mayıs 1959, Sayı 10207, s.21647.

¹¹⁸⁴ Özbil, a.g.e., s.255, 347, 359.

kamyon, otobüs, motosiklet taşıtlarının toplam sayısı 29.118 iken, 1960 yılında 102.806'ya varmıştır. Buna koşut olarak da Türkiye'de akaryakıt tüketimi üst düzeylere çıkmıştır. Nitekim 1950 yılında benzin, motorin, mazot, gaz toplam 412 bin ton olan akaryakıt ihtiyacı 1960 yılında 1.574 bin ton olmuştur. Türkiye'nin kendi üretimi olan petrolden bu miktarları karşılamak mümkün olmadığı için de ihtiyaç olan akaryakıt ithalatla karşılanmıştır. Bu nedenle 1950 yılında 48 milyon TL olan ithalat rakamı, 1960 yılında 210 milyon TL olmuştur.¹¹⁸⁵

Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak 1950 yılı öncesinde K/41, K/273, K/274, K/390, K/743, K/744, K/756 ve K/765 sayılı kararlarla akaryakıt üzerine bazı düzenlemeler yapılmıştı. K/41, K/273, K/274 ve K/743 sayılı kararlar Romanya'dan ithal edilen akaryakıtla ilgiliydi. K/390 sayılı karar ulaşım araçlarına verilecek akaryakıt miktarının belirlenmesi içerirken, K/744 sayılı karar ise akaryakıt fiyat istikrar hesabı oluşturulması kabul edilmişti. K/756 sayılı kararla gerekli madeni yağ ve akaryakıt ithaliyle Petrol Ofisi görevlendirilmişti. K/765 sayılı karar ise güney sınırlarındaki akaryakıt kaçakçılığının önlenmesini içermekte olup K/804 sayılı kararla kaldırılmıştı.¹¹⁸⁶

DP döneminde ise bu konuda ilk olarak 17 Ekim 1953 tarihinde yayımlanan ticaretin tanzimine ve ihtikarla mücadeleyle dair 56 sayılı sirküler ve K/643 sayılı kararlar İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilmiş yetkiyle akaryakıt ve akaryakıt tenekesi satışları düzenlenmiştir. Buna göre akaryakıt azami satış fiyatları, satıcı kârları, tenekelerin nitelikleri ve teneke fiyatları belirlenmiştir. Vekalet veya belediyeler tarafından belirlenen fiyatlardan fazla satış yapmak yasaklanmıştır. Ayrıca 7226 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 54 sayılı sirküler ve buna ek 8173 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan sirküler yürürlükten kaldırılmıştır.¹¹⁸⁷

K/920 sayılı kararlar ise daha önce kabul edilen K/744 sayılı kararın ikinci maddesine ekleme yapılmıştır. Buna göre milli tankerciliğin gelişmesi ve döviz kullanımında tasarruf amacıyla Türk tankerleriyle ithal edilecek akaryakıtların navlun hadlerinin, Vekalet tarafından belirlenen itibari navlun hadlerini aşmamak

¹¹⁸⁵ Cillov, *Türkiye Ekonomisi*, s.349-354.

¹¹⁸⁶ Özbil, *a.g.e.*, s.325, 361. Diğer Koordinasyon Heyeti kararları için Bkz.: **Ek-2**.

¹¹⁸⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Ekim 1953, Sayı 8536, s.7394-7395.

şartıyla İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından belirlenebileceği hükmü getirilmiştir. Vekalet verilen bu yetki, 1 Nisan 1953 tarihinden itibaren kullanılabilir. ¹¹⁸⁸

15 Haziran 1956 tarihinde yayımlanan İktisat ve Ticaret Vekaleti tebliğine göre, K/643 sayılı karara dayanılarak çıkarılan 8536 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan akaryakıt ve teneke fiyatları hakkındaki 56 sayılı sirkülerin K/1018 sayılı karardaki yetkilere göre yürürlüğü devam ettirilmiştir. ¹¹⁸⁹ K/920 sayılı kararla K/744 sayılı kararlar düzenlenen akaryakıt fiyat istikrar hesabı ile ilgili düzenleme yapılmıştır. 17 Eylül 1956 tarihinde yayımlanan İktisat ve Ticaret Vekaleti sirküleriyle daha önce çıkarılan akaryakıt ve teneke fiyatlarına dair 56 sayılı sirkülerin K/1038 sayılı kararlar verilen yetkiye dayanılarak uygulanmaya devam edilmesine karar verilmiştir. ¹¹⁹⁰

K/1115 sayılı kararlar da K/920 sayılı kararlar eklenen fıkra değiştirilmiştir. Buna göre Ticaret Vekaleti’ne 29 Ağustos 1958 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Türk tankerleriyle ithal edilecek akaryakıtların navlun hadlerini belirleme yetkisi verilmiştir. Bu kararın gerekçesi milli tankerciliğin geliştirilmesi ve döviz harcamasında tasarruf sağlanmasıydı. ¹¹⁹¹

1959 yılına gelindiğinde ise akaryakıt fiyatlarına yönelik zam haberleri üzerine Ticaret Vekaleti bu konunun tekzip ve tavzih edilmesini uygun görmüştür. Buna göre 22 Eylül 1958 tarihinde yayımlanan tebliğle perakende kilo ve litre fiyatlarının halen her yerde aynı olduğu, akaryakıt fiyatlarının artışına karşın acenta ve bayi kârlarının 20 yıldır sabit olması nedeniyle satıcıların kâr hadlerinin 1 kuruş arttırıldığı ve bunun tüketiciye yansımaması için bu farkın Vekalet emrindeki fondan ödeneceği bildirilmiştir. ¹¹⁹²

K/1242 sayılı kararlar akaryakıtlara dair düzenleme yapılmıştır. Buna göre akaryakıt azami satış fiyatlarını bir seviyede tutmak için Ticaret Vekaleti emrinde Akaryakıt Fiyat İstikrar Hesabı kurulmasına karar verilmiştir. Akaryakıt ithali için tesisatı bulunan ve ithal ettiği akaryakıtı kendi tevzi teşkilatıyla satışa sunan her

¹¹⁸⁸ T.C. Resmi Gazete, 28 Aralık 1953, Sayı 8594, s.7845.

¹¹⁸⁹ T.C. Resmi Gazete, 15 Haziran 1956, Sayı 9333, s.14563. K/1018 sayılı karar, K/951 sayılı kararı kaldıran ve yeni hükümler getiren karardır.

¹¹⁹⁰ T.C. Resmi Gazete, 17 Eylül 1956, Sayı 9409, s.15610. K/1038 sayılı karar, K/1020 sayılı kararı değiştiren karardır.

¹¹⁹¹ T.C. Resmi Gazete, 17 Ekim 1957, Sayı 9734, s.18827.

¹¹⁹² T.C. Resmi Gazete, 17 Eylül 1958, Sayı 10009, s.20160.

petrol işletmesi ve şirketi bu hesabı tutmakla yükümlüdür. Ticaret Vekaleti tarafından bir talimatname hazırlanacak olup burada yazılı hesabın tutulma yöntemi, hesaba yatırılacak paralar ve yapılacak ödemelerin yeri ve şekli açıklanacaktır. Türk tankerleriyle akaryakıt ithalatının navlun ve sürastarya hadleri ile akaryakıt ve akaryakıt tenekesiyle kârlar Ticaret Vekaleti tarafından belirlenecek olup bunda milli tankerciliğin gelişmesi ve döviz harcamalarında tasarruf amaçlanmaktadır. Ayrıca akaryakıt fiyat istikrar hesabına ilişkin petrol kuruluşları ve şirketlerinin hesapları ve bunlarla ilgili her çeşit işlem Ticaret Vekaleti tarafından incelenebilir ve denetlenebilir. K/744 sayılı karara göre tutulmakta olan akaryakıt fiyat istikrar hesapları, bu kararda yazılı hesaba aktarılacaktır. Bu kararlar K/744, K/920 ve K/1115 sayılı kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.¹¹⁹³ Daha sonra da K/1124 sayılı karar kapsamında 10012 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan akaryakıt ve teneke alım ve satımının tanzimine dair 1 sayılı tebliğ, K/1242 sayılı kararın üçüncü maddesindeki yetkiye dayanılarak yürürlüğe konmuştur.¹¹⁹⁴

2.8. Bankacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi

Türkiye’de bankacılık eski dönemlerden beri var olmasına karşın, ülke ekonomisindeki önemi ve bankacılığın gelişmesi 1950’li yıllardan başlamaktadır.¹¹⁹⁵ Bu dönemde 1950 yılında banka sayısı 44 iken 1954’te 51’e çıkmış, 1958 yılında toplam banka sayısı 61 olmuş, 1960 yılına gelindiğinde ise banka sayısı 58’e düşmüştür.¹¹⁹⁶ Aynı dönemde 1950 yılında 587 olan toplam şube sayısı, 1960 yılında

¹¹⁹³ **T.C. Resmi Gazete**, 12 Ekim 1959, Sayı 10329, s.22735.

¹¹⁹⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Ekim 1959, Sayı 10332, s.22756.

¹¹⁹⁵ Zeyyat Hatiboğlu, **Türkiye’de Bankacılık**, İstanbul, İktisat Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayınları VI, 1964, s.5. Burada bankacılığın gelişmesiyle anlatılmak istenen banka, şube, toplanan mevduat benzeri artışlardır.

¹¹⁹⁶ Hatiboğlu, **a.g.e.**, s.14. Ayrıca 1955 yılı itibariyle Türkiye’de Ziraat Bankası, Emlak Kredi Bankası, Sümerbank, Etibank, Denizcilik Bankası, İller Bankası, Halk Bankası, Ankara Halk Sandığı, İstanbul Halk Sandığı, Emniyet Sandığı, Akbank, Demirbank, Doğu Bank, İstanbul Bankası, Türk Ekspres Bankası, Türk Ticaret Bankası, Türkiye Garanti Bankası, Türkiye İmar Bankası, Türkiye İş Bankası, Türkiye Kredi Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, Yapı Bankası, Pamuk Bank, Türkiye Eski Muharipler Bankası (Muhabank), Tutum Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Adapazarı Emniyet Bankası, Afyon Terakki Servet Bankası, Akhisar Tütüncüler Bankası, Akşehir Bankası, Bor Zürağ ve Tüccar Bankası, Denizli İktisat Bankası, Efes Bank, Elazığ İktisat Bankası, Eskişehir Bankası, Göynük Sanayi ve Kredi Bankası, İzmir Esnaf ve Ahali Bankası, Kocaeli Halk Bankası, Konya İktisadi Milli Bankası, Lüleburgaz Birlik Ticaret Bankası, Manisa Bağcılar Bankası, Milli Aydın Bankası, Şarki Karaağaç Bankası, Banca Commerciale Italiana, Banca di Roma, Holantse Bank Üni N. V., Osmanlı Bankası, Selanik Bankası, Şarki Karip Ticaret Bankası faaliyet yürütmekteydi. Bu bankalarla ilgili bilgiler için Bkz.: **Türkiye’de Bankalar**, Güneş Kollektif Şirketi, İstanbul, Nurgök Matbaası, 1955, s.51-52.

1.715'e yükselmiştir.¹¹⁹⁷ Aslında Türkiye'de bankacılığa dair ilk hukuki düzenleme 1936 yılında çıkarılan Bankalar Kanunu¹¹⁹⁸ olmuştur. Ancak bu kanunun dönemin şartlarına uygun hale getirilmesi amacıyla DP döneminde 1958 yılında 7129 sayılı yeni bir kanun¹¹⁹⁹ kabul edilmiştir. Özel kanunlarla kurulan bankalar dışındaki bankaların bu kanuna göre çalışmalarını yürütmeleri kabul edilmiştir. 7129 sayılı kanunla banka kurulması, mevduat ve kredi işlemleriyle ilgili birçok düzenlemeye gidilmiştir.¹²⁰⁰

7129 sayılı kanunun kabulünden önceki dönemde 1956 yılı haziran ayında Milli Korunma Kanunu'nu değişikliği yürürlüğe girmiş, ayrıca kâr hadleri genişletilerek uygulanmaya başlamıştır. Bu dönemde Ankara'da bankaların genel müdürlerinin bir toplantı sonrası açıklama yapılmamakla birlikte Milli Korunma Kanunu'na göre bankaların durumu ve yeni faiz oranlarının görüşüldüğü ileri sürülmüştür.¹²⁰¹

İlerleyen aylarda K/1056 sayılı karar ile ödünç para verme işiyle ilgili olarak bankaların müşterileri adına yaptıkları hizmetlerden alacakları komisyon ve diğer ücretler belirlenmiştir. Buna göre Ödünç Para Verme İşleri Kanunu'nda¹²⁰² belirlenen faiz hadleri dışında bankaların ne isim altında olursa olsun alabilecekleri paralar, Milli Korunma Kanunu'nun otuz birinci maddesine göre, bu kararda belirlenen şekilde olacaktır.

Ödünç para verme işiyle ilgili bankaların müşterileri adına yaptıkları hizmetler karşılığı alacakları komisyon ve belgelendirilecek iletişim giderleri hariç olmak üzere müşterilerden alınan tutarın artmasını sağlayacak ücretlerin, toplamının azami sınırı cari borçlu faiz oranlarının %40'ını aşmaması uygun görülmüştür. Cari tarifeyle dayanılarak ödenecek sigorta ücreti, alınan faizin %1'ini geçmeyecek ekspertiz ücreti, mahalli şart ve rayice göre tahsil edilecek, belediyeler tarafından belirlenecek ardiye ücreti ile damga ve muamele vergisi ise ayrıca tahsil edilecektir. Ayrıca müşterilerden alınan tutarın artmasını sağlayacak her çeşit işlem de

---

¹¹⁹⁷ Hatiboğlu, **a.g.e.**, s.18.

¹¹⁹⁸ 2999 sayılı Bankalar Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 9 Haziran 1936, Sayı 3325, s.6597-6602.

¹¹⁹⁹ 7129 sayılı Bankalar Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 2 Temmuz 1958, Sayı 9944, s.19639-19649.

¹²⁰⁰ Hatiboğlu, **a.g.e.**, s.20.

¹²⁰¹ "Banka Müdürleri Dün de Toplandı", **Milliyet**, 18 Ağustos 1956, s.1.

¹²⁰² 2279 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 18 Haziran 1933, Sayı 2430, s.2711-2712.

yasaklanmıştır.¹²⁰³ Kısacası bankaların müşterilerinden alacağı ücretler sınırlandırılmıştır.¹²⁰⁴

Bu kararın uygulanmaya başlaması sonrasında ise Milli Korunma Kanunu mevzuatının bankalara dair hükümlerinin değiştirileceği, ancak komisyon benzeri masrafların yine sınırlandırılacağı bildirilmiştir.¹²⁰⁵ Bu dönemde çıkarılması planlanan Ödünç Para Verme İşleri Hakkındaki 2279 sayılı kanunda değişiklik yapılmasına ve 5841 sayılı kanunun¹²⁰⁶ kaldırılmasına dair kanun tasarının kabul edilmesi durumunda K/1056 sayılı kararın yürürlükten kaldırılacağı Hükümet tarafından dile getirilmiştir.¹²⁰⁷ Ancak bu tasarı komisyona iade edilmiş¹²⁰⁸ ve DP döneminde çıkarılamamıştır.

2.9. Ayakkabı Ticaretinin Düzenlenmesi

DP döneminde Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak düzenlenen alanlardan biri de ayakkabı üretim ve satışları ile kösele ticareti olmuştur. K/1055 sayılı kararlar yurtiçinde üretilen ve satışa sunulan her çeşit ayakkabı ısmarlama ve hazır olarak ikiye ayrılmıştır. Tüketicinin isteklerine göre kendi iş yerinde ayakkabı üreten ve hazırcı işletmelere satış yapmayan ayakkabı imalatçıları ısmarlamacı ve bunların ürünleri ısmarlama ayakkabı olarak adlandırılmıştır. Bunun dışında ayakkabı üreten ve ticareti yapanlar ise hazırcı ve bunların sattıklarının da hazır ayakkabı oldukları belirtilmiştir. İsmarlamacıların, hazır ayakkabı ticareti yapmaları ve hazırcıların ısmarlamacı adıyla fiyat istemeleri ve bu fiyattan ayakkabı satmaları yasaklanmıştır. Ayrıca bu kararlar ayakkabılarda ayakkabıların kalitesini gösteren damgaların ve satıcı firma ile imalatçı firmanın markasının olması, köselelerin nasıl satışa sunulacağı, ayakkabı alım ve satımlarında faturaların şekli ve içeriği de belirlenmiştir. Bu faturaların 15 yıl süreyle saklanması zorunlu tutulmuştur. Ek olarak ayakkabı üretiminde kullanılmayacak malzemeler de belirtilmiştir. Ayakkabı üretimindeki hizmetlerin asgari ve azami ücretlerinin Valiler tarafından belirlenmesi

¹²⁰³ **T.C. Resmi Gazete**, 9 Kasım 1956, Sayı 9453, s.15866.

¹²⁰⁴ “Bankalar da Milli Korunma Kanununa Tabi”, **Milliyet**, 13 Kasım 1956, s.2.

¹²⁰⁵ “Milli Korunma Kanununun Bankalara Ait Hükümü Değiştiriyor”, **Milliyet**, 18 Ocak 1957, s.3.

¹²⁰⁶ Ödünç Para Verme İşleri Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren 3399 Sayılı Kanunun 1 nci Maddesinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna İki Madde İlavesi ve 2279 sayılı Kanunun 17 nci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 15 Ağustos 1951, Sayı 7885, s.1803.

¹²⁰⁷ **TBMM ZC**, D:10, C:18, 56.İnikata ek S. Sayısı:134, s.3.

¹²⁰⁸ **TBMM ZC**, D:10, C:18, İ:56, 8 Nisan 1957, s.116.

uygun görülmüştür. Ismarlama ayakkabı üreticileri, valilerin belirleyeceği ücret tarifelerine %30 oranında zam yaparak satış yapabilecektir. Bu kararın yayımlanmasıyla ayakkabı üretimi ve satışı bu hükümlere uygun olacak ve mevcut ayakkabıların satış fiyatıyla ilgili konularda bu karara uyulacaktır.¹²⁰⁹

K/1055 sayılı kararın yürürlüğe girmesi sonrasında Ayakkabıcılar Derneği, son kararda kendi ücretleri belirlenmediğinden sıkıntılar olacağını belirterek Ankara’da içinde Milli Korunma Dairesi başkanının da olduğu kişilerle görüşmek üzere dernek başkanını Ankara’ya göndermiştir.¹²¹⁰ Daha sonra İktisat ve Vekaleti tarafından K/1055 sayılı kararın uygulanmasında bazı konularda ilgililerce çelişkiye düşüldüğü görüldüğünden ayakkabı üreticilerinin, bu kararın yürürlüğe girmesinden sonra da daha önce olduğu gibi K/1035 sayılı karara uygun davranabilecekleri belirtilmiştir.¹²¹¹

1959 yılında yapılan Ayakkabı İşverenleri Sendikası’nın kongresinde Milli Korunma Kanunu’nun fiyat ve kalite rekabetini yok ettiği, iyi ve kötü derin de aynı fiyatla satılabildiğinden kalite olarak düşük deri üretimi yapıldığı ileri sürülmüştür.¹²¹² Daha sonra K/1227 sayılı kararla ayakkabı ticaretiyle ilgili K/1055 sayılı karar kaldırılmıştır.¹²¹³ Diğer yandan ayakkabı fiyatlarında düşüş olmamasından yakınılmıştır. Bu kapsamda bazı işletmelerin 40-50 lira olan ayakkabıyı, 100-120 lira fatura alıp üzerine kâr ekleyerek 145 liraya sattıkları iddia edilmiş, Milli Korunma mevzuatına göre fatura üzerinden soruşturma yapıldığından bu ihtikarın önlenemediği belirtilmiştir.¹²¹⁴

2.10. Bitkisel Yağ Ticaretinin Düzenlenmesi

Bitkisel yağların sanai üretimi on dokuzuncu yüzyıl başlarında başlamışsa da sud kostik kullanılarak Fransa’da yapılan üretim 1850’de uygulanmaya başlamıştır. Daha sonra yeni tekniklerle yağ üretilmeye başlanmıştır. Türkiye’de ise sanai

¹²⁰⁹ T.C. Resmi Gazete, 9 Kasım 1956, Sayı 9453, s.15865.

¹²¹⁰ “Ayakkabıcılar Derneği Başkanı Ankara’ya Gitti”, *Milliyet*, 4 Aralık 1956, s.2.

¹²¹¹ T.C. Resmi Gazete, 7 Aralık 1956, Sayı 9477, s.15974. K/1035 sayılı karar, K/1020 sayılı karara ek olarak çıkarılan dahili sanayi mamullerinin maliyet unsurları ile kâr hadlerini belirleyen karardır.

¹²¹² “İhtiyaçtan 30 Milyon Aza Ayakkabı Yapılıyor”, *Milliyet*, 13 Mayıs 1959, s.3.

¹²¹³ T.C. Resmi Gazete, 16 Haziran 1959, Sayı 10232, s.21941/b.

¹²¹⁴ “Ayakkabı Fiatları Bir Türü Düşmüyor”, *Milliyet*, 2 Kasım 1959, s.2.

anlamda Birinci Dünya Savaşı sonrası üretime başlanmıştır.¹²¹⁵ Bitkisel yağ üretiminde çeşitli maddeler kullanılmakta olup bunlardan pamuk, ayçiçeği, susam, kenevir, haşhaş ve zeytin Türkiye’de yetiştirilmektedir.¹²¹⁶ Bu ürünlerden de özellikle zeytin, yağ ve sabun üretimi için başlıca ürün olmuştur.

Zeytin, Oleaceae ailesinde Olea europea L. Adı verilen bir ağaç türüdür.¹²¹⁷ Zeytinyağı, üretildiği ülkelerde hem tüketim maddesi hem de ihraç kalemi olup Türkiye için de önemli bir üründür.¹²¹⁸ Zeytin, yağlık ve sofralık (yemeklik) olarak iki çeşit yetişmektedir.¹²¹⁹ Zeytin, üretimi yıllara göre farklılaşan, bekletildiğinde bozulmalar meydana gelen, asiditesi çok, diğer yağ üretilen maddelere göre elde edilmesi daha zor olan bir tarım ürünüdür.¹²²⁰

Tablo 2.7: Zeytin Ağacı Sayısı, Zeytinyağı Üretimi ve Tüketimi ile İhracat Miktarı

Ton	Zeytin ağaç sayısı	Üretim	Tüketim	Fark	İhracat
1950	29.742	51.706	51.607	99	99
1951	35.169	38.820	35.702	3.118	3.118
1952	38.211	66.345	66.333	12	12
1953	39.730	44.000	42.860	1.140	1.140
1954	42.152	83.242	83.242	-	-
1955	44.265	40.790	40.780	10	10
1956	46.670	89.587	89.587	-	-
1957	47.628	43.231	38.000	5.231	-
1958	51.294	90.000	-	-	3
1959	53.726	66.000	-	-	-
1960	54.845	79.000	-	-	85

Kaynak: Göktaş, a.g.e., s.5, 8; Türkiye’de Zeytin ve Zeytinyağı, Yapı ve Kredi Bankası, s.42.

Zeytin üretiminin yıllara göre farklılık göstermesi öncelikle zeytin ağacının özelliğinden kaynaklanmaktadır. Ancak verimi düşük ağaçlarının çokluğu, zeytincilerin teknik olarak yetersizliği, zeytinliklerin bakımının gerektiği gibi

¹²¹⁵ Türkiye’de Nebati Yağ Sanayii, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1958, s.1.

¹²¹⁶ Türkiye’de Nebati Yağ Sanayii, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.4. Bunların Türkiye’de üretimiyle ilgili olarak Bkz.: Türkiye’de Nebati Yağ Sanayii, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s.25-31.

¹²¹⁷ Türkiye’de Zeytin ve Zeytinyağı, Yapı ve Kredi Bankası, İstanbul, Piyasa Etüdüleri No:5, Kasım 1966, s.5.

¹²¹⁸ Mehmet Ali Göktaş, Türkiye Ekonomisinde Zeytinyağı ve Meseleleri, Ankara, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Matbaası, 1965, s.3.

¹²¹⁹ Türkiye’de Zeytin ve Zeytinyağı, Yapı ve Kredi Bankası, s.12.

¹²²⁰ Göktaş, a.g.e., s.4-5.

yapılmaması, zeytinliklerin genelde eğik arazide olması nedeniyle yağmurdan tam olarak yararlanılamaması da üretimi etkilemektedir.¹²²¹

DP döneminde Türkiye’de zeytincilikle ilgili Ziraat Vekaleti Ziraat İşleri Umum Müdürlüğü’nün Zeytincilik Şubesi Müdürlüğü, Bornova Zeytincilik Enstitüsü, Edremit Zeytincilik Enstitüsü, Yalova Ziraat Araştırma Enstitüsü Zeytincilik Seksiyonu, Gaziantep Ziraat Araştırma Enstitüsü Zeytincilik Seksiyonu kuruluşları bulunmakta, Yalova Devlet Üretim Çiftliği, Dalaman Devlet Üretim Çiftliği, Ödemiş Fidanlığı, Sultanhisar Fidanlığı, İskenderun Fidanlığı, Soğuksu (Reyhanlı) Fidanlığı’nda zeytin fidanı yetiştirilmektedir. Bunların yanında çeşitli tarım kredi kooperatifleri, tarım satış kooperatifleri, Ayvalık, Edremit ve Havran’da bulunan Zeytin ve Zeytinyağı Müstahsilleri Dernekleri zeytincilikle doğrudan ilgili diğer kurumlardır.¹²²²

1950’li yıllarda tütün ve pamuk fiyatlarındaki artış, üreticiyi hayvancılıktan tarıma kaymasına dolayısıyla hayvansal yağların üretiminin azalmasına ve bunların fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur. Dolayısıyla tüketiciler yağ ihtiyacı için diğer yağlara yönelmiş, zeytinyağı tüketimi de artmıştır.¹²²³ Bu dönemde zeytinyağı fiyatları borsalar, müdahale alımları, narhlar tarafından belirlenmiştir.¹²²⁴ Buna yönelik 24 Ekim 1950 tarihinde İktisat ve Ticaret Vekaleti’nde üretici, ticaret odaları, ihracatçı birlikleri, borsalar, sanayi birlikleri, ilgili bakanlıklar, devlet teşekkülleri ve kooperatifler birliği temsilcilerinin katılacağı zeytinyağı ve bitkisel yağlarla ilgili önlemler ve kararları belirlemek için bir kongre toplanacağı duyurulmuştur.¹²²⁵

DP döneminin başlarında DP Denizli milletvekili Fikret Başaran tarafından K/784 sayılı karara dayanılarak alınan yağlara dair sorulan soruya İktisat ve Ticaret Vekili Muhlis Ete cevap vermiştir. Buna göre 7.333.625 lira tutarında 1.159.651 kilo yağ alınmış, bunun zararı ise üç milyon lirayı geçmişti. Diğer taraftan Bakan, 1950-1951 döneminde yağ üretiminin fazla ve fiyatların az olması nedeniyle alıcı bulunamadığına işaret etmiş ve yağların satın alınma sürecini anlatarak yağ satın alma işinin TMO’ya verilmesinde hata olduğunu dile getirmişti. Bu açıklamaya

¹²²¹ Türkiye’de Zeytin ve Zeytinyağı, Yapı ve Kredi Bankası, s.12.

¹²²² Türkiye’de Zeytin ve Zeytinyağı, Yapı ve Kredi Bankası, s.25-26.

¹²²³ Gökteş, a.g.e., s.4-5.

¹²²⁴ Türkiye’de Zeytin ve Zeytinyağı, Yapı ve Kredi Bankası, s.12-13.

¹²²⁵ “Z. Yağ ve Nebati Yağlar İçin Mühim Tedbirler”, *Zafer*, 15 Ekim 1950, s.1, 4.

karşın yağ satın alma işleri eleştirilerek buna sebep olanlara ne olacağı sorulmuş, devletin piyasadaki fiyat artışlarını düzenlemesi ve istikrarı sağlayacak önlemler alması istenmişti.¹²²⁶ Bu dönemde bütün gıda maddelerinde özellikle yemeklik yağ fiyatlarında görülen fiyat yükselmesine neden olarak kontrolsüzlük gösterilmektedir. Bunun sonrasında, kilosu 7 liradan satılan sadeyağ fiyatlarının kış aylarında 10 lirayı aşacağı iddia edilmiştir.¹²²⁷ Daha sonra da K/903 sayılı kararla, K/711 sayılı karara dayanılarak İzmir Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne 1947-1948 yıllarında yaptırılan zeytinyağı alımlarından oluşan 496.179 liralık zararın, Milli Korunma sermayesinden yapılan ödeneklerle yerine getirilen diğer alımlardan oluşan kârlarla kapatılmasına karar verilmiştir.¹²²⁸

Bu konuda İstanbul Valisi zeytinyağında 30 kuruşluk bir artış olduğunu ve tanzim satışları yapılacağını söylemesine karşın¹²²⁹ zeytinyağı fiyatlarının 30 kuruş değil, geçen yıla göre 50-60 kuruş arttığı öne sürülmüştür. Geçen yılların ürün miktarı ve fiyatları karşılaştırılarak 280 kuruştan, perakende olarak satılan zeytinyağının da 310 kuruştan işlem gördüğü belirtilmiştir. Diğer yandan fiyat artışının nedenleri olarak hayat pahalılığının sürekli artışı, sadeyağ fiyatlarındaki artış nedeniyle zeytinyağına talep artması, yağlı tohum fiyatlarının stokların azalması nedeniyle yükselmesi ve rekoltenin az oluşu gösterilmiştir.¹²³⁰ Bu görüşler dışında, bir süre önce 550 kuruşa satılan Trabzon yağlarının 850 kuruşa yükseldiği dile getirilmiş ve buna neden olarak ağır kış koşullarında hayvanların azalması ve bu ürünlerin piyasaya az sürülmesi gösterilmiştir.¹²³¹ 1954 yılı kış döneminde zeytinyağı ve peynirin ürün azlığı nedeniyle 400 kuruş olacağı ileri sürülmüş, spekülasyon ve ihtikarla mücadele için ağır kanunlar gerektiği ve kontrol teşkilatı zorunluluk olduğu söylenmiştir.¹²³² Ayrıca zeytinin 80 yıldan beri görülmemiş derecede bol olmasına rağmen zeytinyağı fiyatlarının düşmemesinin tüketiciyi üzdüğü dile getirilmiştir. 1949 yılında 16.800, 1950 yılında 57.500, 1951 yılında 43.500, 1952 yılında 41.450, 1953 yılında 82.300, 1954 yılında 42.000 ton olan zeytin üretiminin 1954-1955 mevsiminde 100 bin tona ulaşacağı beklendiği, zeytinyağının ise 18-20 bin ton

¹²²⁶ **TBMM TD**, D:9, C:7, B:78, 18 Mayıs 1951, s.342-349.

¹²²⁷ “Yağ Fiatleri Bu Kış 10 Lirayı Aşacak”, **Akşam**, 4 Temmuz 1952, s.1, 2.

¹²²⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 2 Eylül 1953, Sayı 8497, s.7098.

¹²²⁹ “Belediye Zeytinyağı Satacak, Gerekirse Stoklara El Koyacak”, **Akşam**, 6 Ocak 1954, s.1, 2.

¹²³⁰ “Zeytinyağı İhtiyaçtan Bile Fazla İken Fiat Neden Yükseldi”, **Akşam**, 7 Ocak 1954, s.1, 2.

¹²³¹ “Sadeyağı Fiatleri Birdenbire Yükseldi”, **Akşam**, 18 Mayıs 1954, s.1.

¹²³² “Fiatler Durmadan Yükseliyor”, **Akşam**, 18 Haziran 1954, s.1, 4.

olacağı dile getirilmiştir.¹²³³ Bununla birlikte zeytinyağında ihtikar olmaya başladığı ve son günlerde 120 kuruşluk fiyat artışı yaşandığı kaydedilmiştir.¹²³⁴ Aynı günlerde zeytinyağı fiyatlarındaki istikrarsızlığa dikkat çekilerek zeytinyağının Mısır Çarşısı'nda 280 kuruşa satılırken, bakkallarda 340-350 kuruşa satıldığı belirtilmiştir. Pahalılığı yaratanlar ise zeytinyağını üreticiden toplayan birinci toptancılar görülmektedir. Ayrıca bankaların zeytinyağı 230 kuruşken, 270 kuruş üzerinden üreticiye daha mal toplanmadan kredi açmaları da bu durumun nedeni olarak gösterilmiştir. Diğer taraftan, gıda maddelerinde kâr hadleri olmaması da sebepler arasında sayılmıştır. Fiyatların düşürülmesi için hükümetin önlem alması ve Tarıhın tanzim satışı yapması gerektiği dile getirilirken, sabunluk zeytinyağlarındaki fiyat artışı yanında sudkostik darlığının sabun fiyatlarında artışa neden olduğu ifade edilmiştir.¹²³⁵ Nitekim Belediye tanzim satışları için çalışmalarına başlarken, bununla ilgili Vekaletten ödenek istenmiş ve bu sayede fiyatların düşmesi öngörülmüştür.¹²³⁶ 1955-1956 yılı için zeytinyağları fiyatlarının yükselme nedeni olarak, İktisat ve Ticaret Vekili Fahreddin Ulaş tarafından o yılın kısır yıl olması nedeniyle üretimin bir önceki yıla göre 45 bin ton az olması, asit derecesinin yüksek olması nedeniyle kalitenin düşük olması, spekülâtif faaliyetlerin artması ve zeytinyağı tüketiminin artması gösterilmiştir. Bu fiyatların artışına karşı ilk önlem, ABD'den gelen 12 bin ton pamuk yağının rafine edilerek yemeklik ihtiyaç için hazırlanması ve zeytinyağı ve diğer bitkisel yağlara kâr hadleri getirilmesidir. Bunların sonucunda 1955 yılı kasım ayında zeytinyağı fiyatları 496 kuruştan 460 kuruşa, 360 kuruşa çıkan sabunluk yağ fiyatları ise 280-290 kuruşa inmiştir.¹²³⁷ Bu dönemde artan nüfus ve taşımacılığın gelişmesi zeytinyağına olan talebi arttırmış, sınırlı miktarda üretilen zeytinyağının fiyatları da yükselmiştir. Bu durum karşısında Hükümet zeytinyağı fiyatlarını düzenlemeye girişmiştir.¹²³⁸

K/1006 sayılı kararla piyasaya ve tüketiciye sunulacak yemeklik zeytinyağı ve benzeri bitkisel yağların, İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından belirlenecek oranlar dahilinde ve bu Vekalet tarafından görevlendirilecek kuruluş, işletme ve birlikler aracılığıyla kupajı (karıştırılması) ve adı geçen Vekalet tarafından

¹²³³ "Zeytinyağı Fiyatları Neden Düşmüyor?", **Akşam**, 3 Ocak 1955, s.1, 2.

¹²³⁴ "Zeytinyağında İhtikar Başladı", **Akşam**, 24 Ocak 1955, s.1, 2.

¹²³⁵ "Zeytinyağı İhtikarını Önlemek İçin Tanzim Satışları Lazımdır", **Akşam**, 27 Ocak 1955, s.1, 2.

¹²³⁶ "Zeytinyağı Tanzim Satışlarına Başlanıyor", **Akşam**, 1 Şubat 1955, s.1, 2.

¹²³⁷ **DPMGGMZ**, Sayı 161, 17 Ocak 1956.

¹²³⁸ **Türkiye'de Zeytin ve Zeytinyağı**, Yapı ve Kredi Bankası, s.12-13.

belirlenecek fiyat, tarz ve şartlarla satılması ve gerekli miktarda stok yapılması kabul edilmiştir. Bu işlerin yapılması için gerekli olabilecek kredileri, Ziraat Bankası adı geçen işletmeler lehine açacaktır. Ayrıca bu kararın 1956 yılı bitimine kadar yürürlükte kalması uygun görülmüştür.¹²³⁹

K/1043 sayılı kararla da zeytinyağı müdahale alımları yapmak üzere Ege bölgesinde İzmir Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, Güney bölgesinde ise Çukurova Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliği görevlendirilmiştir. 1-1,5 asitli ekstra naturel yağın kilosu İzmir teslimi 330 kuruş, 4,5 asite kadar olanların beher asit derecesi 10'ar kuruş eksiltilerek 320, 310, 300 kuruş, 5-7 asitli olanların 4,5 asitten fazlası için 290 kuruş, 7 asitten yukarı sabunluklar içinse 270 kuruş olmasına karar verilmiş olup alımlar bu fiyatlarla yapılacaktır. Ürünün kalitesiyle ilgili belirlenen durumlarda bu fiyatlardan %5 oranında eksiltme yapılması da uygun görülmüştür. Adı geçen birliklere gerekli kredi, daha önce üzüm, pamuk ve incir alımı için verilen 500 milyon liralık krediden karşılanacaktır.¹²⁴⁰

K/1077 sayılı kararla sabun üretiminde zeytinyağı kullanımını yasaklanmış, sabun üretimi için elinde zeytinyağı bulunduranların, bunların çeşit ve miktarını bu kararın yayımından itibaren 2 gün içinde beyannameyle mahallin en yüksek mülki amirine bildirmeleri zorunlu kılınmıştır. Ayrıca bu karara aykırı davrananların, Milli Korunma Kanunu'na göre cezalandırılması öngörülmüştür.¹²⁴¹ Bu karar için çıkarılan tebliğle beyan edilen zeytinyağlarının Milli Korunma mevzuatına uygun olarak piyasaya sunulabileceği, ihraç edilebileceği veya Ege'de Tarih'e ve Çukurova bölgesinde Çukobirlik'e satılabileceği belirtilmiştir.¹²⁴² Bu karara yönelik bir değerlendirmede, zeytinyağı ihracatını arttırarak döviz elde etmenin düşünüldüğü gibi sonuçlanmadığı ileri sürülmüştür.¹²⁴³

K/1078 sayılı kararla da zeytinyağı ihracı ve sabun üretimine dair düzenleme yapılmıştır. Buna göre 1956-1957 döneminde ihraç edilen zeytinyağları için fiyat farkı ödenmesi uygun görülmüştür. Diğer yandan Et ve Balık Kurumu tarafından ithal edilen don ve pamuk yağlarının maliyetleri, yurtdışında satış fiyatları arasındaki

¹²³⁹ T.C. Resmi Gazete, 4 Şubat 1956, Sayı 9225, s.13506.

¹²⁴⁰ T.C. Resmi Gazete, 28 Eylül 1956, Sayı 9419, s.15654.

¹²⁴¹ T.C. Resmi Gazete, 14 Mart 1957, Sayı 9559, s.16699.

¹²⁴² T.C. Resmi Gazete, 15 Nisan 1957, Sayı 9586, s.16890.

¹²⁴³ "Piyasa", Akis, Cilt:10, Sayı:157, 11 Mayıs 1957, s.17-18.

farklar Ziraat Bankası'nda açılacak özel bir hesaba yatırılacak, zeytinyağı ihracatına ödenecek fiyat farkları bu hesaptan karşılanacaktır. İthal edilen don ve pamuk yağlarının yurtiçi satış fiyatlarını İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin belirlemesi uygun görülmüş, ayrıca bu yağların tevziinin de aynı vekaletin görevlendireceği kurumlar aracılığıyla yapılmasına karar verilmiştir.¹²⁴⁴

K/1086 sayılı kararla¹²⁴⁵ K/1006 sayılı kararın yürürlük süresi 1957 yılı sonuna kadar uzatılırken, K/1125 sayılı kararla da 1958 yılı sonuna kadar uygulanması kabul edilmiştir.¹²⁴⁶ Alınan bu karar kapsamında İzmir'de Belediye, son zamanlarda zeytinyağının piyasada bulunamaması üzerine Milli Korunma Kanunu'nun verdiği yetkiyle zeytinyağları hakkında beyanname istemiş, beyanname verenlerin içinde yer alan 5 kişide toplam 20 tonu geçmeyecek miktarda yağ olduğu görülmüştür.¹²⁴⁷ Bu aşamada, çeşitli gıda maddelerinin fiyatlarının arttırılmasından sonra hayat pahalılığında bir artış beklentisi görülmesinin yanında zeytinyağı ve nebati yağlar hakkındaki kararın üreticiler ve tüccarı memnun etmiştir.¹²⁴⁸

K/1006 sayılı kararla piyasaya ve tüketiciye sunulacak yemeklik zeytinyağı ve benzeri bitkisel yağların karıştırılması ve satış fiyatları ile şartları belirlenmişti. K/1125 sayılı kararla K/1006 sayılı kararda belirtilen süre 1958 yılı sonuna kadar uzatılmıştı. K/1190 sayılı kararla da bu sürenin 1960 yılı sonuna dek olması uygun görülmüştür.¹²⁴⁹ K/1202 sayılı kararla sabun üretiminde zeytinyağı kullanılmasını yasaklayan ve zeytinyağı yerine don yağı kullanılmasına ilişkin K/1077 sayılı karar kaldırılmıştır.¹²⁵⁰ K/1227 sayılı kararla da K/1078 sayılı karar yürürlükten kaldırılmıştır.¹²⁵¹

Zeytinyağı fiyatlarının belirlenmesiyle ilgili bu kararlar esas olarak yağın asit baremine göre belirlenmemesi nedeniyle eleştirilirken, zeytinyağı ve diğer yağ

¹²⁴⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 5 Nisan 1957, Sayı 9578, s.16833.

¹²⁴⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Mayıs 1957, Sayı 9618, s.17185.

¹²⁴⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 30 Aralık 1957, Sayı 9795, s.18410.

¹²⁴⁷ "İzmir'de Zeytinyağı Beyannameye Tabi Tutuldu", **Milliyet**, 5 Eylül 1958, s.1.

¹²⁴⁸ "Gıda Maddelerinin Fiyatları Arttırıldı", **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1958, s.1, 5.

¹²⁴⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Kasım 1958, Sayı 10059, s.20523.

¹²⁵⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 12 Şubat 1959, Sayı 10133, s.20980.

¹²⁵¹ **T.C. Resmi Gazete**, 16 Haziran 1959, Sayı 10232, s.21941/b.

fiyatlarının maliyet fiyatları göz önüne alınmadan sadece politik amaçlar çerçevesinde belirlendiği öne sürülmüştür.¹²⁵²

2.11. Kira Kontrolü Uygulaması

2.11.1. Kira Kontrolü

Kira kontrolü, kira artışlarına müdahale ederek tüketiciyi koruma amacı taşıyan tavan fiyatı politikası niteliğindedir. Ancak kiralara yapılan bu müdahale birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Nitekim belirlenen kira düzeyinde tüketicilerin konut bulabilmesi, kiraların düşük olduğu yerlerin tercih edilmesi, diğer yandan ev sahiplerinin davranışları gibi birçok sorunu beraberinde getirecektir. Kira kontrolü, kısa dönemde kiracılar için olumlu sonuç verse de uzun dönemde olumsuz sonuçları ortaya çıkmaktadır. Düşük kira nedeniyle ev sahipleri evlerin bakımını yapmamakta veya konutlarını kiraya vermekten vazgeçmektedir.¹²⁵³

Türkiye’de kiraları sınırlayan ve kiracı-ev sahibi ilişkilerini düzenleyen ilk kanun Birinci Dünya Savaşı yıllarında çıkarılan kısa adı Sükna Kanunu olan Sükna için İcar ve İsticar Olunan Mahallerin İcar Bedelatı Hakkında Kanun’dur. Bu kanun 8 Nisan 1334 (1918) tarihli olup 5 maddeden oluşmaktadır. Bu kanun ile belli tarihe göre, kiralar belli oranlar içerisinde dondurulmuştur.¹²⁵⁴

İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise Milli Korunma Kanunu’yla kira kontrolü yoluna gidilmiştir. Bu kanunun otuzuncu maddesiyle kiralar düzenlenmiş olup Milli Korunma Kanunu’nun uygulamada olduğu süre içinde şehir, kasaba, iskele, liman ve istasyonlarda gayrimenkul kira bedellerinin, kanunun uygulamaya konduğu yılın bir yıl öncesi kira bedellerinden fazla olamayacağı ve bu hükmün uygulanacağı yerleri Hükümetin belirleyip ilan edeceği ortaya konmuştu. Yani kanun 1940 yılında uygulamaya konulduğu için kira bedelleri 1939 yılı itibariyle dondurulmuştu.¹²⁵⁵ Daha sonra 3954 sayılı kanun değişikliğiyle kiraların 1939 yılına göre dondurulması devam ettirilmiş ve sözleşme şartlarında kiracılar aleyhine değişikliğin önüne

¹²⁵² Türkiye’de Zeytin ve Zeytinyağı, Yapı ve Kredi Bankası, s.13.

¹²⁵³ Zeynel Dinler, **İktisada Giriş**, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, Gözden Geçirilmiş Onikinci Basım, Eylül 2006, s.106-107. Ayrıca Bkz.: “Kira Tahditleri ve Neticeleri”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:6, Sayı:63, Ekim 1953, s.673-675.

¹²⁵⁴ Tunçer, Arıemre, Akşit, **a.g.e.**, s.359-360.

¹²⁵⁵ Özbil, **a.g.e.**, s.73.

geçilmişti. Ayrıca kiraları sözleşme ile belli olmayan, kanunun uygulamaya girmesinden sonra inşa edilen veya yenilenen, kiracısı boşalttıktan sonra kullanma şekli değiştirilerek kiralanan gayrimenkullerin kiraları ise Hükümet tarafından bir kararname ile düzenlenecek şekilde belirlenecektir. Kaloriferli binalarda kömür fiyatındaki değişimlerin kira miktarına eklenmesi bir kararname ile belirlenecektir.¹²⁵⁶ 4180 sayılı kanunla ise kira sözleşmesinin sona ermesinden on beş gün önce kiracı, gayrimenkulü boşaltacağını kiralayana yazı ile bildirmezse kira sözleşmesinin aynı şartlarla bir yıl için uzatılmış sayılacağı hükmü de getirilmişti.¹²⁵⁷ 4648 sayılı kanunla da otuzuncu maddede yapılan düzenlemeler ile maddenin uygulamasına dair hükümler genişletilmiştir. Buna göre kiralarına dair hüküm konan gayrimenkuller için tarla, bağ, bahçe, bostan gibi musakkaf olmayanlar tanımlaması eklenmişti. Kiraları sözleşme ile belli olmayan veya bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra kiraya vermeye başlanan ya da kullanma şekli tamamen değiştirilerek kiralanan gayrimenkullerin kira bedelleri, bulunduğu yer veya semtteki örnekleri dikkate alınarak 1939 yılı rayicine göre Belediye Encümenleri tarafından belirlenecekti. Mobilyalı şekilde kiralanan gayrimenkullerin bu maddede yazan hükümlere göre belirlenen kira bedellerine ise mobilyaların belediyeler tarafından takdir edilecek kıymetinin %20'si oranında zam yapılabileceği belirtilmiştir. Öte yandan Hükümete bazı gayrimenkullere el koyarak bunları kiraya verme yetkisi de verilmişti.¹²⁵⁸ 5020 sayılı kanunla ise otuzuncu maddede yapılan düzenlemeyle maddenin hükümleri genişletilmiş, dört tane geçici madde eklenmişti. Yapılan değişiklikle Hükümetin mülk sahiplerini bu gayrimenkullerini kiraya vermekle zorunlu kılma ve bazı gayrimenkullere el koyarak bunları kiraya verme yetkisi kaldırılmıştır. Kira bedellerine dair olan hüküm de değiştirilerek Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmaya başladığı yıldan önceki yıl içindeki son kira sözleşmesi ile kiraları belli olan konutlarda %20 ve konuttan başka yerlerde %50 zam yapılmasına karar verilmişti. 5020 sayılı kanunla getirilen yeni hükümlere göre de bir yerin konut olup olmadığının tespitinde ilk olarak bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte geçerli olan kira sözleşmelerindeki hükümlere sonrasında ise o yerin kullanılma şekline göre belirleneceği; üçüncü maddesi ise bir yerin mevcut durumunun değişmesi yani konut iken, başka hale dönüştürülmesinin ya da konut değil iken, konut haline

¹²⁵⁶ Özbil, a.g.e., s.94; **T.C. Resmi Gazete**, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.243-244.

¹²⁵⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2238.

¹²⁵⁸ Özbil, a.g.e., s.106; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7463-7464.

getirilmesinin, o yere uygulanan kiraların Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesi ile belirlenmiş kâr hadlerinin değiştirilmesini gerektirmeyeceği belirtilmişti. 5020 sayılı kanunun dördüncü maddesi ise kiraların yeni binalara nasıl yansıtılacağını düzenlemişti. Buna göre her ne şekilde olursa olsun mevcut binalarda yapılmış ve yapılacak tamir ve tadiller hariç olmak üzere bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte yeniden inşa edilmekte ve ilk defa kiraya verilecek durumda olan binalar ile yeniden inşa edilecek binalara Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesi ve 5020 sayılı Kanunun hükümleri uygulanmayacağı ayrıca bir binanın üzerine ya da yanına kendi başına kiraya verilebilecek eklemelerin, yalnızca yapılan eklemelere ait olarak yeni inşaat sayılacağı belirtilmişti.¹²⁵⁹ Diğer yandan savaş yıllarında birçok ülkede de benzer şekilde kiralarla ilgili sınırlamalara gidilmiş, bu durum uzun yıllar boyunca devam ettirilmiştir. 1950'li yıllara gelindiğinde Almanya, İngiltere, İsviçre gibi birçok ülkede kira sınırlamaları hala sürmektedir.¹²⁶⁰

Milli Korunma Kanunu'nun kiralara dair hükümleri sadece şahıslara değil 5830 sayılı kanunla Hazineye İntikal Eden Menkul ve Gayrimenkul Malların İdare ve Tasfiyesi Hakkında Yönetmelik'te görüleceği gibi yurtiçindeki bütün binalara uygulanmaktadır. Bu yönetmeliğe göre, 27 Şubat 1947 tarihinde yeniden inşa edilmekte olan veya bu tarihten sonra inşa edilip ilk defa kiraya verilen binalar, Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesine uymadığından 2490 sayılı kanuna göre kiraya verilecektir. Otuzuncu maddeye uyan binalarda ise 2490 sayılı kanun uygulanmayıp binanın kiraya verileceği ilan edilecek, ilanda 5020 sayılı kanuna göre kira miktarı da belirtilecektir.¹²⁶¹

1940-1950 arasında kiralarla ilgili olarak çeşitli Koordinasyon Heyeti kararı alınmış ve uygulanmıştır. K/17 sayılı kararlar gayrimenkul kiralarındaki artışlar nedeniyle Ankara ve İstanbul şehirlerinin belediye sınırları, diğer il merkezi olan şehirler ve kasabalarda Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesinin uygulanması kabul edilmiş, K/53 sayılı kararlar kaza merkezlerinde de kiralar dondurulmuştur. K/98 sayılı kararlar ise, 3954 sayılı kanunla yeniden ele alınan otuzuncu maddeye göre gayrimenkul kiralarının belirlenme yöntemi gösterilmiştir.

¹²⁵⁹ T.C. Resmi Gazete, 27 Şubat 1947, Sayı 6543, s.11933-11935.

¹²⁶⁰ Tunçer, Arıemre, Akşit, a.g.e., s.360-366.

¹²⁶¹ T.C. Resmi Gazete, 21 Nisan 1952, Sayı 8091, s.3422-3423.

K/166 sayılı kararlar mobilyalı olarak kiraya verilen gayrimenkullerin kira tutarları, K/479 sayılı kararlar kömür fiyatlarındaki değişimlerin kaloriferli binalarda kira tutarlarına yansıtılması, K/691 sayılı kararlar da su sayacı eklenen gayrimenkullerin kiralarına yapılacak zam ile ilgili düzenleme yapılmıştır.¹²⁶²

DP dönemini içeren 50'li yıllarda doğrudan ev sahibi ve kiracılara ilişkin sayılar bilinmese de 1960 yılında yapılan mesken şartları anketi, Türkiye'nin belli başlı şehirlerinde ev sahibi ve kiracı durumunu göstermektedir.¹²⁶³

Tablo 2.8: 1960 Yılında Türkiye'nin Bazı Şehirlerindeki Ev Sahibi-Kiracı Oranları

	İstanbul	Ankara	İzmir	Adana	Erzurum	Samsun	Diyarbakır
Ev sahibi	% 38,59	% 37,60	% 57,23	% 66,12	% 57,17	% 55,25	% 41,10
Kiracı	% 58,24	% 60,00	% 40,24	% 30,20	% 39,14	% 43,97	% 53,58
Diğer	% 3,17	% 2,40	% 2,53	% 3,68	% 3,69	% 0,78	% 5,32

Kaynak: 20 Şehirde 1960 Mesken Şartları Anketi Örnekleme Sonuçları, s.XVI-XVII.

1950 yılına kadar uygulanan Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesi, DP döneminde de aynı şekilde uygulanmaya devam ettirilmiştir. Diğer yandan Milli Korunma Kanunu'nun, gündemde hep yeniden düzenlenecek bir kanun olarak varlığı devam etmiştir. Kanunun uygulamaları hem toplumda hem de TBMM'de tartışma konusu olmuştur. Bu dönemde kiralara ilişkin sorunlar bütün toplumu ilgilendirir hale gelmiştir.¹²⁶⁴ Özellikle ev sahipleri ve kiracıları arasında ciddi tartışmalara neden olmuş, hatta sorunlar şiddet boyutuna ulaşmıştır. Örneğin 1954 yılında

¹²⁶² Özbil, a.g.e., s.330-332; T.C. Resmi Gazete, 12 Mart 1947, Sayı 6554, s.11997.

¹²⁶³ Bkz.: 20 Şehirde 1960 Mesken Şartları Anketi Örnekleme Sonuçları, T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, Yayın No:428, 1962. Mesken şartları araştırılan şehirlerin içinde Adana, Adapazarı, Ankara, Balıkesir, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İskenderun, İstanbul, İzmir, İzmit, Konya, Malatya, Manisa, Mersin, Samsun, Sivas ve Zonguldak yer almaktadır.

¹²⁶⁴ Bu konuda okur mektupları için Bkz.: "Mal Sahibi-Kiracı Davası", Cumhuriyet, 24 Kasım 1952, s.4; "Okurların Forumu", Forum, Cilt:2, Sayı:18, 15 Aralık 1954, s.15-16; "Kiralara Hakkında Birkaç Soru", Cumhuriyet, 30 Haziran 1952, s.4; "Yeni Binalarda da Kiraların Tahdidi Elzemdir", Cumhuriyet, 6 Ekim 1954, s.4; "Kiralara Ayarlanması", Forum, Cilt:3, Sayı:26, 15 Nisan 1955, s.16; "Kiracı-Mal Sahibi Davası", Forum, Cilt:2, Sayı:20, 15 Ocak 1955, s.16; "Kiralalar ve Uzun Vadeli Hal Çaresi", Forum, Cilt:3, Sayı:29, 1 Haziran 1955, s.14.

İstanbul Şehremini’de kiranın yükseltilmesi hususunda çıkan tartışmada ev sahibi ile kiracısı birbirlerini bıçakla yaralamıştır.¹²⁶⁵ Yine aynı yılın haziran ayında İstanbul’da kira tartışmaları nedeniyle 122 hakaret, 33 tehdit, 51 yaralama ve 104 dövme olayı yaşanmıştır.¹²⁶⁶ 1955 yılında ise yine kiranın arttırılması nedeniyle çıkan kavgada ev sahibi, kiracısını üç yerinden bıçaklamıştır.¹²⁶⁷ Diğer taraftan sorun yalnızca sade vatandaşlara özgü de değildir. Nitekim evden çıkmaya zorlamak için evin camlarını taşla kırmak, kiremitlerini ve çatı tahtalarını söktürmek iddialarıyla kiracıları, DP Afyon milletvekili Ali İhsan Sabis’ten şikayetçi olmuşlardı.¹²⁶⁸ Bir başka DP’li milletvekili Suat Bedük hakkında da İstanbul’da bulunan evinin 1939 yılı kira bedelini belirlemek için gerçek dışı tutanak düzenleme suçuyla dava açılmış, ancak milletvekilliği devam ettiği için soruşturma ve yargılamanın dönem sonuna bırakılmasına karar verilmiştir.¹²⁶⁹ Bu yıllarda birçok kez gazetelere kira yüzünden tartışan ev sahibi ve kiracıların haberleri yansımıştır.

Bu dönemde gayrimenkullerle ilgili hemen her konuda Milli Korunma Kanunu temel alınmıştır. Örneğin 17 Eylül 1950 tarihli İstanbul Belediyesi’nin kiralık ve satılık belediye binaları ilanında bir binanın Milli Korunma Kanunu hükümleri çerçevesinde 1 yıl süreyle kiraya verileceği duyurulmuştur.¹²⁷⁰ 3 Haziran 1950 tarihli bir ilanla ise, Eyüp’te Üçşehidler mahallesinin Mescid Tepebaşı sokağında eski 31, yeni 14 nolu evin aylık 7 lira üzerinden bir yıl süreyle Milli Korunma Kanunu “*hüküm ve sarahatine göre*” kiraya verileceği İstanbul Belediyesi tarafından ilan edilmiştir.¹²⁷¹ Şehir tiyatroları ile ilgili bir haberde ise İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarının bina ihtiyacını karşılamak için Milli Korunma Kanunu’na dayanarak Belediyeye ait İpek ve Melek sinemalarında bulunan kiracıların çıkarılarak bu binaların Şehir Tiyatrolarına verilebileceği yazılmıştır.¹²⁷²

¹²⁶⁵ “Kıralar Arttırılırken”, **Akşam**, 17 Ocak 1954, s.1.

¹²⁶⁶ “Kira Davaları Son Aylarda Arttı”, **Milliyet**, 10 Temmuz 1954, s.2.

¹²⁶⁷ “Ev Sahibi Kiracısını Bıçakladı”, **Akşam**, 16 Ocak 1955, s.1.

¹²⁶⁸ **BCA**, Fon Kodu:030.10, Yer Kodu:9.53.13.1 (Milletvekili Ali İhsan Sabis hakkındaki yazışmalar).

¹²⁶⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Temmuz 1956, Sayı 9355, s.15069.

¹²⁷⁰ “İstanbul Belediyesi İlanları”, **Milliyet**, 17 Eylül 1950 s.6.

¹²⁷¹ “İstanbul Belediyesi İlanları”, **Cumhuriyet**, 3 Haziran 1950, s.7. Bu döneme ait gazetelerde bu çeşit başka ilanlara da rastlanmaktadır. Bazıları için Bkz.: “Çubuklu’da Meşhur Eski Hidiv Köşkü ve Koruluğu Otel Olarak Kiraya Verilecek”, **Milliyet**, 15 Nisan 1952, s.8; “Dükkan Kiraya Verilecek”, **Milliyet**, 2 Kasım 1952, s.8; “Açık Arttırma ile Apartman Satışı”, **Milliyet**, 23 Nisan 1955, s.6

¹²⁷² “Bu Binalar Yangın Tehlikesi Geçiriyor”, **Milliyet**, 3 Ocak 1951, s.2.

Bunların yanında kiralar fıkralara da konu olmuştur. 19 Ekim 1952 tarihli Milliyet gazetesinde “İşin tatlısı” başlığıyla şu fıkra yayınlanmıştır:

“Hükümet, Milli Korunma Kanununu değiştirip hem ev sahiplerini, hem kiracıları memnun edecek bir formül aramakta imiş. Menfaatleri ve niyetleri bu kadar birbirine zıt olan bu iki tarafı birden memnun etmek imkansızdır. Benim şöyle bir formül hatırıma geldi: Ne kadar kiracı varsa çıkarmalı, sonra hepsinin yeniden koymalı. Evvela kiracı çıktı diye ev sahibi sevinir, sonra da gene girdik diye kiracılar sevinir, iki tarafın da sınırları yatıştır. Bir müddet rahatlık olur.”¹²⁷³

Öte yandan bu dönemde ev sahibi ve kiracı ilişkisi radyoda verilen temsillere konu olmuş¹²⁷⁴, hatta gazetelerin bulmacalarına bile girmiştir. Cumhuriyet Gazetesi’nin 30 Aralık 1955 tarihli sayısında verilen kare bulmacada yukarıdan aşağı üçüncü soru şu şekildedir: “*Milli Korunma kanununun şümülü içinde bir mevzu (çoğulu)*”¹²⁷⁵ Sorunun cevabı ise ertesi gün yayınlamıştır: Kiralar.¹²⁷⁶

Diğer yandan kiralar ile ilgili hükümlerin değiştirilmesi için özellikle Gayrimenkul Sahipleri Derneği’nin ciddi çalışmaları olmuştur. Gayrimenkul Sahipleri Derneği; İkinci Dünya Savaşı’nın bitmesine rağmen kiralarla ilgili değişiklik yapılmaması üzerine mülk sahiplerinin bir arayışı sonucu 19 Kasım 1946 tarihinde kurulmuştur. Derneğin kuruluş amaçları mal sahibi olanların haklarını savunmak, gayrimenkullerin varlığının devamını sağlamak, mal sahiplerinin arasındaki ilişkileri geliştirmek, afetlerden zarar gören üyelere yardımcı olmak olarak açıklanmıştır. Bu dernek, özellikle Milli Korunma Kanunu’nun kiraları düzenleyen otuzuncu maddesine karşı faaliyetler yürütmüştür. Süreyya İlmen’in 1947 yılında başkan olmasından sonra onun da katkılarıyla çalışmalarını arttıran dernek, Milli Korunma Kanunu’nun otuzuncu maddenin uygulanmamasını ve kiraların yeniden düzenlenmesini savunmuştur.¹²⁷⁷ Gayrimenkul Sahipleri Derneği’ne göre, Milli Korunma Kanunu on iki yıl boyunca adaletsizlik, zulüm ve cinayetlere neden olmuştur. Bu kanun yüzünden “aç kalan dul ve yetimler verem olmuş ve onların

¹²⁷³ “Haftanın Fıkraları”, **Milliyet**, 19 Ekim 1952, s.2.

¹²⁷⁴ **TBMM TD**, D:9, C:20, B:46, 18 Şubat 1953, s.477.

¹²⁷⁵ “Bulmaca”, **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1955, s.4.

¹²⁷⁶ “Bulmaca”, **Cumhuriyet**, 31 Aralık 1955, s.4.

¹²⁷⁷ Ö. Kürşad Karacagil, “Süreyya İlmen’in Hayatı, Faaliyetleri ve Eserleri”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2011, s.186-192. Kurulduğu tarihte adı Gayri Menkul Mal Sahipleri Derneği olan derneğin adı daha sonra Gayrimenkul Sahipleri Derneği olarak değiştirilmiştir.

mülklerinde oturan mesutlar keyif sürmüş”, bunun yanında Anayasa’nın yetmişinci maddesine ve Medeni Kanun’un altı yüz on sekizinci maddelerine atıfla hak ve özgürlüklerin kaldırıldığı, mülkiyet hakkına zarar verildiği öne sürülmüştür. Ayrıca mülkiyet karşıtlığının yaratılarak ülkede Moskova propagandasına yardımcı olduğu ve Bolşevikliğe neden olduğu söylenmiştir. Milli Korunma Kanunu’nun, Recep Peker dönemindeki gibi düzenlenmesi veya yürürlüğünün devam etmesinin adalet ve özgürlüklerin tam anlamıyla kurulmasına engel olacağı belirtilmiş, ayrıca antidemokratik kanunlardan ve adaletsizliklerden kurtulmayı vaat etmiş DP’nin sözlerinden dönmüş olacağı öne sürülmüştür. Ayrıca dernek tarafından bu kanunun genç emlak sahiplerinin hayatlarını kemirdiği ve hayatları mülklerine bağlı olan emekli ve acizleri sefaletle sürüklediği ve öldürdüğü dile getirilmiştir. Derneğe göre, kanun nedeniyle açlık çeken dul ve yetimler verem olmuş, onların evlerinde yaşayan mutlular ise keyif sürmüşlerdir. Bunun yanında devletin emlak gelirlerini de olumsuz etkilemiş, emlakın değeri azalarak mülklerini satanları kötü duruma düşürmüştür.¹²⁷⁸ Öte yandan Dernek Genel Başkanı Süreyya İlmen’e ait bir broşürde fakir ev sahiplerinin, Milli Korunma Kanunu’nu uygulayanlara beddualar ettikleri dile getirilmiş, Kanunun otuz birinci maddesi uygulanmazken, otuzuncu maddesinin mahkemeler yüzünden sabit kaldığı belirtilmiştir. Ayrıca otuzuncu maddenin sadece İstanbul, Ankara ve İzmir’de uygulanırken, gerikalan illerde hiç uygulanmadığı ileri sürülmüştür. Bunlara ek olarak Celal Bayar’ın 1950 seçimlerinden önce Beyoğlu Ses Tiyatrosu’nda yaptığı konuşmaya değinilmiş, ev sahiplerinin tasarruf haklarından yararlanamadıkları “*Halk Hükümetleri*” döneminde evlerin neredeyse devletleştirileceği iddia edilmiştir.¹²⁷⁹ Ayrıca Milli Korunma Kanunu’nda belirtilen fevkalade durumlardan hiçbirinin mevcut olmadığı da ileri sürülmüştür.¹²⁸⁰ Bu dönemde Gayrimenkul Sahipleri Derneği, kiraların serbest bırakılmasına dair bir rapor hazırlamış, eğer serbest olmazsa BM İnsan Haklarını Koruma Cemiyeti’ne

---

¹²⁷⁸ **Emlak Sahiplerinin Arızası**, Gayrimenkul Sahipleri Derneği, İstanbul, M.Sıralar Matbaası, 1951; Süreyya İlmen, **13 Sene Mahrum Bırakıldığımız Mukaddes Tasarruf Haklarımıza 3 Sene Sonra Kavuşacağız**, İstanbul, Gayrimenkul Sahipleri Derneği Neşriyatından, 1953, s.4-5.

¹²⁷⁹ Süreyya İlmen, **Sayın Milletvekillerimize: Tasarruf Haklarımızın Hürriyet ve Masuniyetini İstiyoruz**, Gayrimenkul Sahipleri Derneği Neşriyatından, İstanbul, 1952, s.3-6.

¹²⁸⁰ Sabri Barlas, **Milli Korunma Kanununun 30 uncu Maddesi Hakkında Hukuki Bir Tetkik**, Gayrimenkul Sahipleri Derneği Neşriyatından, [y.y.], 1952, s.3-4.

başvuracaklarını belirtmiş¹²⁸¹, diğer yandan da 1954 seçimlerinde DP ve CHP adaylarına oy verilmeyeceği dile getirilmiştir.¹²⁸²

1950 yılı sonlarına doğru Gayrimenkul Sahipleri Derneği'nin bazı yetkililerle kiralar hususunda görüşmeleri üzerine kiraların kaldırılacağına dair söylentiler duyulmaya başlanmıştır. Ayrıca bazı bakanlıklardan öğrenilen bilgiye göre, kiralara dair hükümlerin belli bir tarihten sonra ve belli oranlarda kaldırılması yönünde bir eğilim olduğu belirtilmiştir.¹²⁸³ Ancak bunun aksine Hükümetin kiraları serbest bırakmayı düşünmediği öğrenilmiştir.¹²⁸⁴

Bu dönemde Gayrimenkul Sahipleri Derneği olduğu gibi bir de Türkiye Kiracılar Cemiyeti bulunmaktadır. Bu cemiyetin kurulduğu 24 Eylül 1954 tarihinde gazetelere yansımış, öncelikle Milli Korunma Kanunu'nun günün şartlarına göre değiştirilmesi yönünde çalışma yapacağı belirtilmiştir.¹²⁸⁵

Gayrimenkul Sahipleri Derneği ve Türkiye Kiracılar Cemiyeti yanından ticaretle uğraşanlar da ticarethane kiraları nedeniyle Milli Korunma Kanunu'yla doğrudan ilgilidir. İstanbul Tüccar Derneği kiraların serbest olmasından önce ticari mülkiyet haklarının tanınması gerektiğini ileri sürmektedir.¹²⁸⁶ Nitekim İstanbul Tüccar Derneği'nin bir toplantısında Milli Korunma Kanunu'yla gelen kira sınırlamasının kaldırılması, mülkiyet ve tasarruf hakkının iade edilmesi talep edilmiştir.¹²⁸⁷ Öte yandan yönetim kurulu üyelerinden M.Tekinalp ticari mülkiyet hakkının Milli Korunma Kanunu hükümleri ile ilgisinin olmadığını belirtmiştir.¹²⁸⁸

---

¹²⁸¹ “Gayrimenkul Sahipleri”, **Akşam**, 20 Ekim 1952, s.1. Bununla ilgili olarak Bkz.: Süreyya İlmen, **Milli Korunma Kanunu**, Gayrimenkul Sahipleri Derneği Neşriyatından, [y.y.], 1952, s.39-40.

¹²⁸² İlmen, **Milli Korunma Kanunu**, s.40. Ayrıca Bkz.: **Kiraları Tahdit Eden Milli Korunma Kanununun Mahzurları ve Bu Kanunun Kalkmasından Doğacak Faydeler**, Gayrimenkul Sahipleri Neşriyatından, [y.y.], İstanbul Matbaası, [t.y.].

¹²⁸³ “Kiralar Serbest Olacak”, **Milliyet**, 14 Eylül 1950, s.1

¹²⁸⁴ “Bunlardan Kimler ve Nasıl İstifade Ediyor”, **Milliyet**, 23 Kasım 1950, s.3.

¹²⁸⁵ “Türkiye Kiracılar Cemiyeti Kuruldu”, **Cumhuriyet**, 24 Eylül 1954, s.2.

¹²⁸⁶ “İstanbul Tüccar Derneği 1950 Senesi Muamele ve Hesapları Hakkında Yönetim Kurulu Raporu”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Sayı 30, Ocak 1951, s.27. Bu konuda ayrıca Bkz.: T. A., “Ticari Mülkiyet Meselesi”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:3, Sayı:31, Şubat 1951, s.23-30; T. A., “Ticari Mülkiyet Meselesi”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:4, Sayı:32, Mart 1951, s.49-50.

¹²⁸⁷ “Tacirlerin Toplantısı”, **Milliyet**, 27 Aralık 1952, s.2.

¹²⁸⁸ “İstanbul Tüccar Derneğinin 25 inci Aylık Toplantısı”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:3, Sayı:30, Ocak 1951, s.49. Bu konuyla ilgili değerlendirmeler için Bkz.: M. Tekinalp, “Ticaret Fonu”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:6, Sayı:54, Ocak 1953, s.1; “Ticarethane Kiraları”, **Milliyet**, 2 Ocak 1951, s.2; “Ticari Mülkiyet Meselesi”, **Cumhuriyet**, 10 Kasım 1953, s.3; “Dükkan ve Magaza Kiraları Meselesi”, **Cumhuriyet**, 22 Ocak 1954, s.2; Nurullah Kunter, “Ticarethane ve Ticari

Bu dönemde Toptancı Tüccar Derneği ve İstanbul esnafı temsilen 21 dernek temsilcisinin yaptığı toplantıda Milli Korunma Kanunu'nun 5 yıl daha uzatılması ve kiralara çok az zam yapılarak yürürlükte kalmasına dair 27-28 Aralık 1952 tarihinde yayımlanan haberler üzerine Gayrimenkul Sahipleri Derneği bir broşür yayınlamış olup bu konunun kiracı-mal sahibi olmadığını, davanın “*vatandaşın anadan doğma mülkiyet, tasarruf ve eşitlik hakkı*” olduğuna dikkat çekmişlerdir. Geçmiş dönemlerde tasarruf hakkına sahip olduklarını ancak İsmet Paşa döneminde bundan mahrum kaldıklarını ve bu uygulamanın halen devam ettiğini belirterek 1953 yılı başlarken, buna bir çözüm bulunacağını dair ümitleri olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca otuzuncu madde uygulanırken, otuz birinci maddenin uygulanmamasına tüccar ve esnaf derneklerinin tepkisi sorulmuş, pahalılığın artma nedeni olarak da tüccar ve esnafın yaptığı ihtikar ve karaborsacılık gösterilmiştir. Bunun yanında 30.maddedeki sınırlamalar kaldırılınca geçim sıkıntısının olmayacağı öne sürülmüştür. Konu ile ilgili olarak eski binaların kanuna tabi olduğu için yeni binalara göre çok az kira gelirine sahip olduğu belirtilerek haksızlık ve adaletsizliğin nasıl ve ne zaman kalkacağı sorulmuştur. Ayrıca kiralara serbest olması durumunda bunların olmayacağı, hayat şartlarında eşitlik olacağı ve menkul-gayrimenkul ihtiyaç maddelerindeki pahalılığın zamanla ucuzluğa döneceği savunulmuştur.¹²⁸⁹ Diğer yandan tüccarların çok düşük kiralalarla dükkan ve mağaza kiralaları verdikleri, öte yandan “*fon de commers oyunu*” ile dükkan ve mağazalara sahip olmaya çalıştıkları ileri sürülmüş, eğer bu hak verilirse hava parası adıyla para alınabileceği ve bunun üzerinde karaborsacılığın oluşabileceği vurgulanmıştır. Bu oyun ile “*yeni bir bela*” şeklinin ülkede ortaya çıkarılmaması istenerek Tüccar Derneği'nin ileri sürdüğü bu hakkın, Osmanlı dönemindeki gedik usulünün yeniden uygulanması olacağı belirtilmiş, öte yandan Tüccar Derneği'nin Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılması konusunda piyasada bir düzensizlik olacağı yönündeki iddialarına karşı çıkılmıştır.¹²⁹⁰ Tüccar Derneği'nin Milli Korunma Kanunu'nun beş yıl daha yürürlükte kalması yönündeki açıklamalarının ardından TBMM'de kiracı-mal sahibi

---

Mülkiyet”, **Cumhuriyet**, 21 Aralık 1953, s.2; Nurullah Kunter, “Ticarethane Kiraları”, **Cumhuriyet**, 25 Ocak 1954, s.2; Munis Tekinalp, “Mesken ve Ticaret Yerleri Kiraları Hakkında Yeni Mevzuat”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:6, Sayı:55, Şubat 1953, s.73-75.

¹²⁸⁹ Süreyya İlmen, **İstanbul Esnaf ve Tüccar Derneklerinin Milli Korunma Kanununun 30 ncu Maddesi Hakkında Devlet Makamlarına Yaptıkları Teşebbüse Karşı Derneğimizin Cevabı**, İstanbul, Gayrimenkul Sahipleri Derneği Neşriyatından, [y.y.], 1953.

¹²⁹⁰ **Tüccar Derneğinin [Fon de Commers] Hakkındaki Raporuna Karşı Gayri Menkul Sahipleri Derneğinin Cevabı**, Gayrimenkul Sahipleri Derneği, İstanbul, M.Sıralar Matbaası, 1951.

konusunun değil mülkiyet, tasarruf ve eşitlik haklarının görüşüleceği söylenmiştir. Ayrıca yine otuzuncu ve otuz birinci maddelerin uygulamalarına değinilmiş, hayat pahalılığın yükselme nedeninin karaborsa olduğu ileri sürülmüştür. Kiralardaki haksızlıklara örnek verilerek kiraların serbestliğiyle bu haksızlıkların ve adaletsizliklerin kalkacağı ve pahalılığın ucuzluğa döneceği iddia edilmiştir.¹²⁹¹

Milli Korunma Kanunu'nun bir diğer eleştirilen yönü de kiralara dair uygulamanın vergi sisteminde yol açtığı aksaklıklardır. Nitekim 1951 yılı bütçe görüşmelerinde bu konu gündeme getirilmiştir.¹²⁹² Bu konuda Ekrem Alican;

“Bizde Esnaf Vergisi ticaretgâhlarını kiralarına istinat etmektedir. Halbuki kira durumu fevkalâde karışık bir hal almıştır. Biliyorsunuz, Millî Korunma Kanunu bir kira rejimi kurmuştur. 1939 dan evvelki kiralar, 1939 ile 1947 yılları arasındaki kiralar, bir de 1947 den sonra ki, serbest kiralar. 1947 den evvelki bütün kiralar aşağı yukarı rayiçlerle katıyen ilgisi olmıyan fevkalâde düşük kiralardır. Buna mukabil 1947 den sonraki kiralar ise tamamen rayice müstenit çok yüksek kiralardır. 1947 den sonraki kiraya müstenid gayrimenkullerde ticaret yapanlar Esnaf Vergisi bakımından yüksek vergi ödemek vaziyetinde, 1947 den evvelki kiralarla oturan tüccarlar ise çok düşük vergi ödemek vaziyetindedir. Bu itibarla vatandaşlar arasında bir vergi adaletsizliği doğmaktadır” diyerek bu soruna dikkat çekmiştir.¹²⁹³

1952 yılı bütçe görüşmelerinde de otuzuncu maddeye değinilerek Gelir ve Esnaf vergileri ile Bina Vergisi'nde boşluklara yol açtığı söylenmiş, Milli Korunma Kanunu'nun vergilerde sıkıntıya neden olan hükümlerinin düzenlenmesi istenmiştir.¹²⁹⁴ Bu konuda Gayrimenkul Sahipleri Derneği de benzer görüşlere sahiptir. Derneğe göre, Milli Korunma Kanunu nedeniyle mülk sahipleri, mülklerine yatırım yapmamış, bu nedenle eski binalar hep zarar görmüştür. Bina yapımını teşvik için çıkarılan kanun ise ülkede ikilik yaratmıştır. Ayrıca devletin emlak gelirleri dolayısıyla hazine gelirlerinin az olmasına neden olmuştur. Diğer yandan az kira verip çok geliri olan tüccarların Gelir Vergisi kanununa dahil olmayacağı ve bir vergi

---

¹²⁹¹ İlmen, **Derneğimizin Cevabı**.

¹²⁹² **TBMM ZC**, D:9, C:5, B:46, 20 Şubat 1951, s.292.

¹²⁹³ **TBMM ZC**, D:9, C:5, B:53, 27 Şubat 1951, s.1157.

¹²⁹⁴ **TBMM TD**, D:9, C:13, B:42, 20 Şubat 1952, s.395.

kaçakçılığı olacağı ileri sürülmüştür. Bunların kanunun kalkmaması için çaba harcadıkları da iddia edilmiştir.¹²⁹⁵

Öte yandan gayrimenkullerle ilgili sadece kiralar değil konut sorunu da, bu yıllarda Türkiye için önemli bir sosyal problem olarak görülmektedir. Çünkü hem kentlerde hem de köylerde insanların büyük bölümü sağlıklı ve yetersiz evlerde barınmaktadır. Ekonomik olarak zayıf konumdaki insanların normal ev sahibi olmasına veya gelirlerine göre belirlenmiş kira politikasına yönelik Hükümetin bir programının olmaması bu sorunun azalmasını önlemektedir. Ayrıca kiraların 1955 yılı Haziran ayı itibariyle serbest bırakılmasına veya belli oranlarda yükseltilmesine karar verilmiş olmasının, konut sorununun daha fazla artmasına neden olacağı vurgulanmıştır. Bu yıllarda mesken konusunda iki farklı rapor hazırlanmıştır. Bunlardan birincisi 1951 yılında Nafia Vekaleti tarafından Skidmore, Owings and Merrill firmasının uzmanlarından istenen, diğeri ise TODAİE profesörlerinden Ernest Egli tarafından 1954'te yazılan Türkiye'de mesken problemine dair muvakkat rapordur. Birinci rapora göre, Türkiye'de 3,5-4 milyon konut bulunmakta olup bunun %25'i şehirlerdedir. Ancak Türkiye'de konut sayılmayacak kadar düşük kalitedeki evlerin de bu sayıya dahil edilmesi, bu sayıların doğruluğuna kuşku düşürmektedir. Bu rapora göre, Türkiye'deki şehirlerin yıllık mesken ihtiyacının 45 bin düzeyinde olacağı belirtilirken, ikinci rapor ise 70 bin düzeyinde olacağını öne sürmüştür. Ancak bu iki sayının da yetersiz olacağı belirtilerek bu sayının 80 bin civarında olması gerektiği dile getirilmiştir.¹²⁹⁶

Bu dönemde öncelikle kanunun değiştirilmesiyle ilgili bazı girişimler olmuştur. 13 Temmuz 1950 tarihinde DP Amasya milletvekili İsmet Olgaç tarafından verilen Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesinin kaldırılmasına dair kanun teklifi görüşülmek üzere Ticaret, Dahiliye ve Adliye Komisyonlarına

¹²⁹⁵ **Emlak Sahiplerinin Arızası**, Gayrimenkul Sahipleri Derneği.

¹²⁹⁶ Cahit Talas, "Mesken Davamız", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:10, Sayı:1, 1955, s.9-12. Ayrıca Bkz.: "Mesken Davası", **Zafer**, 17 Kasım 1950, s.1, 4; "Mesken Buhranı", **Cumhuriyet**, 28 Kasım 1950, s.1, 3; İktisatçı, "Avrupada Mesken Meselesi", **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:5, Sayı:47, Haziran 1952, s.34; "Mesken Buhranı Böyle Önlemez!", **Akşam**, 12 Kasım 1952, s.1, 2; Cahit Tanyol, "Mesken Davası", **Cumhuriyet**, 16 Ocak 1959, s.2; Munis Tekinalp, "Mesken ve İş Yeri Buhranları", **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:7, Sayı:36, Kasım 1954, s.1595-1598. Hatta bu konuda "*Mesken Bakanlığı*" kurulması gerektiği de söylenecektir. Bununla ilgili olarak Bkz.: "Kiralar", **Akis**, Sayı:39, 5 Şubat 1955, s.13-14.

gönderilmiştir.¹²⁹⁷ Ancak daha sonra İsmet Olgaç, bir önerge ile bütün dünyada olağanüstü hallerin olduğunu öne sürerek teklif verdiği kanun maddesinin kaldırılmasının yerinde olmayacağına ikna olduğunu belirtmiş ve kanun teklifini geri çekmiştir.¹²⁹⁸ Öte yandan kiralar, kanun tekliflerinin yanında sorulara da konu olmuştur. DP Balıkesir milletvekili Ali Fahri İşeri, Milli Korunma Kanunu'nun yürürlükte kaldığı sürece Türk Milleti'nin başına bela olacağını vurgulayıp bu kanunun kaldırılmasını istemiştir. Buna karşılık Adliye Vekili Rükneddin Nasuhioğlu, kiralara dair otuzuncu maddenin ilk kabulünden o güne dek geçirdiği aşamaları anlatarak bu süreçte mal sahipleri için olumlu değişiklikler yapıldığını, diğer yandan yeni kanun tekliflerinin komisyonlarda görüşülmekte olduğunu ve yakında Genel Kurula sunulacağını dile getirmiştir. Bu açıklamaların yeterli olmadığını ileri süren İşeri, Milli Korunma Kanunu'nda bahsedilen olağanüstü durumların bittiğini dile getirerek Hükümetin korkması nedeniyle bu kanunu kaldıramadığını iddia etmiştir. Diğer yandan dünyadaki kiralara dair uygulamaları örnek gösterip kira sorununun çözülmesi için kira işlerinin Milli Korunma Kanunu'yla ilişkisinin ortadan kaldırılmasını ve kiraların Belediye Meclisleri tarafından oluşturulacak tarifelere göre belirlenmesini söylemiştir. Ayrıca yeni yapılan evlerle mesken ihtiyacının karşılandığını, kanunun kaldırılmasıyla devletin de kiralar dolayısıyla alacağı verginin 4-5 kat artacağını ve birçok maddenin fiyatlarının arttığını belirterek artık fayda yerine zarar veren Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmasını istemiştir.¹²⁹⁹

Milli Korunma Kanunu'nun kiralarla ilgili hükümlerine bağlı olan bir diğer yer de Ankara'da bulunan Saraçoğlu Mahallesi'dir. Bu mahalle DP Meclis Grubunda tahliye konusunda gündeme gelmiştir. Bu mahallede oturabilmek için bir talimatname çıkarılmakla birlikte bazı hükümleri Milli Korunma Kanunu'yla uyuşmadığı için problemler yaşanmış ve bazı tahliye talepleri Milli Korunma Kanunu yürürlükte olduğu için kabul edilmemiş, bazı mahkemeler Milli Korunma Kanunu yürürlükte iken, talimatnamenin uygulanamayacağı, bazıları ise uygulanabileceğine dair kararlar vermiştir. Sonuç olarak bütçeden maaş alması sona eren memurların tahliyesine dair karar alınmıştır. Burada konuşan Ali Fuat İşeri,

¹²⁹⁷ **TBMM TD**, D:9, C:1, B:22, 13 Temmuz 1950, s.602.

¹²⁹⁸ **TBMM TD**, D:9, C:4, B:26, 5 Ocak 1951, s.25.

¹²⁹⁹ **TBMM TD**, D:9, C:7, B:77, 16 Mayıs 1951, s.271-277.

Milli Korunma Kanunu hakkında teklif vermek istediğini fakat zamanı değil dediklerini söylemiş, bu kanunun öneminin kalmadığını ve kaldırılması gerektiğini ileri sürmüştür.¹³⁰⁰ Diğer yandan bu dönemde çıkarılan K/813 sayılı Koordinasyon Heyeti kararıyla, K/782 sayılı kararlarla kömür fiyatlarına yapılan zammın Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesinin yedinci fıkrasına göre, kira bedelleri oranında Saraçoğlu Mahallesi memur konutları kiralarna yansıtılması uygun görülmüştür.¹³⁰¹

Milli Korunma Kanunu'nun ilk kabulünden 1950'li yıllara kadar en çok değiştirilen hükümlerin içinde kiralarla ilgili maddeler de bulunmaktadır. Bu dönem içinde yapılan değişikliklerin yanısıra kiralar konusu DP döneminin başlangıcından hemen önce 1950 yılı Ocak ayında gündeme gelmişti. Bu günlerde Meclis'e verilen bir teklifle kiraların serbest bırakılması istenmiş, ancak kabul edilmemişti.¹³⁰² DP döneminde ise 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu'nun kiralarla ilgili hükümleri 1953 yılında 6084, 1954 yılında 6444 sayılı kanunlarla yeniden düzenlenmiş, 1955 yılına gelindiğinde kiralarla ilgili hükümler yeni bir kanun haline dönüştürülmüş ve 6570 sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun oluşturulmuştur.

2.11.2. 6084 Sayılı Kanun Değişikliği

1950 yılında DP döneminin başlangıcından önce Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesinin kaldırılması hakkında kanun teklifi Ankara milletvekili Arif Çubukçu tarafından Meclis'e sunulmuş, ancak görüşmeler sonucu kabul edilmemişti. DP'nin iktidara geçmesinden sonra da DP'li İsmet Olgaç, 13 Temmuz 1950 tarihinde Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesinin kaldırılmasına dair kanun teklifini Meclis'e vermiş, ancak bu teklifini daha sonra geri almıştı.

1950 yılı sonlarına doğru ise DP Eskişehir milletvekili Kemal Zeytinoğlu tarafından 5020 sayılı kanuna ek kanun adıyla TBMM Başkanlığı'na bir kanun teklifi sunulmuştur.¹³⁰³ 2 Ocak 1951 tarihinde de İsmet Olgaç tarafından Milli Korunma Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi TBMM

¹³⁰⁰ DPMGGMZ, Sayı 6, 4 Temmuz 1950.

¹³⁰¹ T.C. Resmi Gazete, 6 Eylül 1950, Sayı 7601, s.19049. Bu mahalle, 18/07/1944 tarihli ve 4626 sayılı Memur Meskenleri İnşası Hakkında Kanun uyarınca Ankara'da kurulmuştur.

¹³⁰² "Meclisin Dünkü Toplantısında Kiralar Meselesi Görüşüldü", Zafer, 31 Ocak 1950, s.1, 6.

¹³⁰³ "Kiralara Dair Kanun Teklifi", Milliyet, 27 Kasım 1950, s.1; "Kiralara Dair Kanun Teklifi", Cumhuriyet, 27 Kasım 1950, s.1.

Başkanlığı'na iletilmiştir.¹³⁰⁴ İlk teklif 29 Kasım 1950, ikinci teklif ise 3 Ocak 1951 tarihinde görüşülmek üzere Ticaret, Dahiliye ve Adliye Komisyonları'na gönderilmiştir.¹³⁰⁵

Bu günlerde Milli Korunma Kanunu'nun kiralarla ilgili değişiklik teklifinin yoğun gündem nedeniyle gerekli ilgiyi çekmediği belirtilerek kiracı ile ev sahipleri arasındaki ilişkinin o güne uygun hale getirmeye çalışıldığı söylenmiştir. Bu konuda ticarethane kiralayanların artık mülk sahiplerine karşı korunmalarına gerek olmadığı, diğer yandan kiraların artması durumunda bunun mal fiyatlarına yansıyor hayat pahalılığını arttıracığı yönündeki görüşlerin doğru olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca mesken kiralarının da belli oranda artırılması gerektiği söylenmiştir. Diğer yandan kanun teklifinin aynen kabul edilmesi halinde düşük gelire sahip olanların “sokağa atılmaları” söz konusudur. Bu çerçevede Batı ülkelerinin çoğunda kira sınırlamalarının devam ettiğine değinilerek mülk sahiplerinin kira konusunda biraz daha “fedakarlık” yapmalarının toplum için önemi vurgulanmıştır.¹³⁰⁶

Öte yandan 1951 yılı bütçe görüşmelerinde Milli Korunma Kanunu, kiralara dair hükümleri nedeniyle eleştirilere uğramıştır. DP'li Ali Fahri İşeri, Gönen Belediyesi'nin kiraladığı yerlerden Milli Korunma Kanunu nedeniyle gelir elde edemediğini ileri sürerek bu kanunun “*Millet Mallarına El Koyma Kanunu*” şeklinde adlandırılmasının daha doğru olacağını söylemiştir. Ayrıca mülkiyet hakkına değinerek bu hakkın olmadığı zaman “*komünizm ve bolşevikliğin temeli[nin]*” atılacağını, bu kanunun CHP döneminde “*korkunç bir zulüm silahı*” olduğunu ve mülk sahiplerinin haklarını kullanmaya engellediğini iddia etmiştir.¹³⁰⁷ Buna karşılık Adliye Vekili Halil Özyörük, Milli Korunma Kanunu'nun ülkeye zarar verdiği iddialarına karşı çıkarak belli dönemlerde bu kanuna dayanılarak yeni kararların alındığını söylemiş ve kanunun eleştirilen konularında değişiklik teklif edebileceğini ifade etmiştir.¹³⁰⁸

---

¹³⁰⁴ TBMM TD, D:9, C:19, 34.Birleşime ek S. Sayısı:68, s.3.

¹³⁰⁵ TBMM TD, D:9, C:2, B:12, 29 Kasım 1950, s.235; TBMM TD, D:9, C:4, B:25, 3 Ocak 1951, s.3.

¹³⁰⁶ Refii Şükrü Suvla, “Kiralara Hakkındaki Hükümleri Değiştirmek Doğru Olur Mu?”, *Cumhuriyet*, 20 Aralık 1950, s.2.

¹³⁰⁷ TBMM TD, D:9, C:5, B:46, 20 Şubat 1951, s.323-324.

¹³⁰⁸ TBMM TD, D:9, C:5, B:47, 21 Şubat 1951, s.368-369.

Bu dönemde Gayrimenkul Sahip Derneği de faaliyetlerine devam etmektedir. Derneğe göre, otuzuncu madde tek başına değil otuz birinci maddeyle beraber uygulanmalıdır. Dernek kiracıları “*şımarık bir zümre*” olarak nitelediği gibi CHP’yi de seçimlerde oy alabilmek için kiracılara ayrıcalık yapmakla suçlamış ve kanunlara uymayan mülk sahiplerinin hava parası olarak “*işlerini uydurdukları[nı]*” öne sürmüştür. Kanuna uyanların ise 13 yıldır adalet beklediğini söylerken, normal zamanın 7 yıl önce ortaya çıktığını belirterek İsviçre ve Fransa gibi ülkelerde aynı tür kanunların kiralarla beraber yiyecek ve giyecek fiyatlarının belirlendiği söylenmiştir. Bunun dışında, İstanbul’da ve Ankara’daki geçinme endekslerine değinilerek pahalılıktan bahsedilmiş, kiraların 5 katına çıkarılması ve 6 ayda kiralarla ihtiyaç maddelerinin fiyatlarının düzenlenmesi istenmiştir. Bunun da en kolay şekilde Milli Korunma Kanunu kaldırılarak yapılacağı belirtilmiştir. Ayrıca bazı kişilerin çıkarlarına zarar gelmemesi için 1939 yılı kiralarının devam etmesini istedikleri, mülklere ait tapuları olmalarına karşın gerçek mülk sahibinin kiracılar olduğu vurgulanmıştır.¹³⁰⁹ Diğer yandan Gayrimenkul Sahipleri Derneği otuzuncu maddenin kaldırılması hakkında Hükümet, TBMM ve DP’de girişimler için heyet de seçmiştir.¹³¹⁰ Ancak Avrupa’da birçok ülkede kiraların serbest olmadığına değinilerek Milli Korunma Kanunu’nun bu hükmünün kaldırılmasıyla toplumsal ve ekonomik karışıklığa ve hayat pahalılığında artışa neden olacağı yönünde bir görüş de ileri sürülmüştür. Bu kapsamda kira serbestliğinin, mesken davası konusunda yardımcı olmayacağı iddia edilerek bu konuda “*uzun vadeli bir mesken politikası*” belirlenmesi istenmiştir.¹³¹¹

Kemal Zeytinoğlu tarafından verilen kanun teklifinin gerekçesinde kiraları sınırlayan Milli Korunma Kanunu’nun amaç ve hedefinin zamanla kaybolduğu, işlemez hale geldiği, kanunun amacı dışında bazı durumlara neden olduğu belirtilmiş, hem kiracıları hem mal sahiplerinin sadece kanuna uymak için bazı zorluklara katlanmak zorunda kaldıkları ortaya konmuştur. Bu teklifin kabul edilmesiyle kısmen de olsa yeni ve eski kira bedelleri arasında bir denge kurulacağı ve konut krizinin azalacağı ümit edilmiştir. Kemal Zeytinoğlu’nun Milli Korunma

¹³⁰⁹ İlmen, **Sayın Milletvekillerimize**, s.3-6.

¹³¹⁰ “Mülk Sahipleri, Milli Korunma Kanununun Değiştirilmesini İstiyorlar”, **Cumhuriyet**, 27 Ocak 1952, s.3.

¹³¹¹ İzzet Akosman, “Mesken ve Ticarethane Kiraları”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:5, Sayı:47, Haziran 1952, s.3-4.

Kanunu'nun otuzuncu maddesini değiştiren kanun teklifine göre, kiracılar tarafından kendiliğinden boşaltılan gayrimenkuller, o tarihten sonra o kanuna bağlı olmayacaktır. Bunun yanında herhangi bir nedenle işini başka yere taşıyanların boşalttıkları gayrimenkullerin o tarihten itibaren; bunların boş bıraktıkları veya bir kısım ailesine veya başkalarına kullandırdıkları gayrimenkullerin ise taşınma tarihinden 3 ay sonra; belediye sınırları içinde kendine uygun gayrimenkulu olan ancak başka yer kiralaayanların kiralandıkları yerlerin bu kanunu yayım tarihinden Milli Korunma Kanunu hükümlerine bağlı olmaması istenmiştir. Ancak bir yeri kiralaayanlar, kendilerine uygun gayrimenkulun kira sonrası sahibi olmuşlarsa 6 ay sonra ilgili hüküm geçerli olacaktır.¹³¹²

İsmet Olgaç'ın verdiği kanun teklifinin gerekçesinde ise içinde bulunulan koşullarda kiraların ve tahliye nedenlerinin gayrimenkul sahiplerini tatmin edemediğine ve bunların tasarruf haklarına aykırı olduğuna işaret edilmiştir. İsmet Olgaç'a göre, olağanüstü hallerin devam etmesi nedeniyle Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılması olası görünmediğinden günün şartlarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde mal sahiplerinin mağduriyeti giderilecektir. Ayrıca Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesi fiili olarak hayata uyum sağlayamadığı için kiralar hayat şartlarına uymamakta, hava parası ve benzeri yolsuzluklara neden olmaktadır. İsmet Olgaç'a göre, bütün fiyatlarda yükselmeler meydana gelmişken, gayrimenkul sahiplerinden daha fazla fedakarlık yapmaları istenmemelidir. Bu konu ile ilgili kanunların tümünden kaldırılmasını dileyen İsmet Olgaç, dünyanın içinde bulunduğu olağanüstü koşullarda birçok ülkede benzeri kanunların var olduğunun bilindiğini, en azından on yıldır mağdur olan mal sahipleri lehine bazı hükümlerin düzeltilmesini istemiştir. Bunlarında yanında mal sahiplerinin mali olarak kiracılara oranla daha rahat olduklarının farz edildiğini ancak bunların çoğunluğunun orta halli, emekli maaşı ve az miktarda kira ile geçinen emekliler olduklarını belirtmiştir. Ayrıca devlete ve belediyeye ait bazı gayrimenkullerin de düşük kiralarla verildiği, bunların masraflarının çokluğu gelirlerinin azlığı nedeniyle gerekli hizmetleri göremedikleri ortaya konmuştur. Öte yandan 5020 sayılı kanunla yapılan iyileştirmelere de dikkat çeken İsmet Olgaç, bunların yetersiz kaldığını belirtmiştir. İsmet Olgaç, sunduğu kanun teklifi ile gerekçede belirtilen nedenlerle

¹³¹² **TBMM TD**, D:9, C:19, 34.Birleşime ek S. Sayısı:68, s.1-2.

yıllardan beri mağdur olan gayrimenkul sahiplerinin kısmen huzura kavuşacağını, kiraların hemen hemen de gerçek düzeyine ulaşacağını öngörmüştür. Kendisi bu kanun teklifi ile Milli Korunma Kanunu'nda değişiklik yapan 5020 sayılı kanunun dördüncü maddesini değiştirilmesini talep etmiş, kiralara yapılacak zamların şeklini belirlemiş ve bazı fıkralara eklemeler yapmıştır.¹³¹³ Bu tekliflerin Dahiliye Komisyonu'ndaki görüşmelerinde söz konusu kanun tekliflerinin ikinci maddesinin akçaya taalluku nedeniyle sadece bu madde hakkında Bütçe Komisyonu'ndan görüş alınmasına karar verilmiştir. Ancak Bütçe Komisyonu, kanun teklifinin tamamının incelenerek bir görüş verileceği yanıtını vermiştir. Bu durum Dahiliye Komisyonu tarafından İçtüzüğün ihlali olarak değerlendirilerek bir tezkere ile Genel Kurula getirilmiş, ilgili maddenin tekrar Bütçe Komisyonu'na gönderilerek görüşünün alınması talep edilmiştir. Söz alan Dahiliye Komisyonu sözcüsü Avni Yurdabayrak; söz konusu ikinci maddenin memleketin ekonomik şartları üzerinde oluşturabileceği durumlara dikkat çekerek devlete ait kiralanmış birçok gayrimenkulün bulunduğunu dile getirmiş, kiralarda artış olması halinde ne gibi durumlarla karşılaşılacağına 7-8 ay önce Bütçe Komisyonu'ndan sorulduğunu belirtmiştir. Ayrıca Bütçe Komisyonu'nun İçtüzüğe aykırı davranarak yanıt vermesine değinerek İçtüzüğün yirmi ikinci, yirmi sekizinci ve otuz sekizinci maddelerini hatırlatmıştır. Devamla kanun teklifinin esas olarak Dahiliye, Adliye ve Maliye Komisyonları'na gönderildiğini vurgulayıp teklifin sürüncemede kalmaması için Dahiliye Komisyonu'nun talebinin kabul edilmesini istemiştir. DP Konya milletvekili Murad Ali Ülgen, Milli Korunma Kanunu'nun ilk kez Meclis tarafından kabul edildiği tarihte Bütçe Komisyonu'nda görüşülüp görüşülmediğini sorarak eğer görüşülmüş ise bu teklifinden oraya gitmesi gerektiğini belirtmiştir. Bütçe Komisyonu adına söz alan DP'li Mahmut Güçbilmez ise Komisyonun duruma bakış açısını anlatmıştır. Görüş istendiği sırada genel bütçe görüşmeleri de yapılmakta olduğu için Dahiliye Komisyonu'nun istediği görüşün sonraya bırakıldığını, kanun teklifinin görüşülerek sadece ikinci madde hakkında değerlendirme yapmanın yeterli görülmediğini ve Komisyonun kanunun tümü üzerinde çalışma kararı aldığını dile getirmiştir. DP Ankara milletvekili Cevdet Soydan'a göre ise Bütçe Komisyonu'nun bu yöntemi doğru olmadığından kanun teklifi bu komisyona gönderilmeyip sadece kendisinden istenen görüşün verilmesi yeterlidir. Usul hakkında konuşan CHP'li Mehmet Sadık

---

¹³¹³ A.e., s.2-4.

Eti, Murad Ali Ülgen'in görüşüne katılarak, bu durumun Genel Kurul'da görüşülmesine gerek olmadığını, konunun Başkanlık tarafından açıklığa kavuşturulmasının yeterli olacağını belirtmiştir. Tekrar söz alan Murad Ali Ülgen, Milli Korunma Kanunu'nun diğer mali hükümlerine de değinerek bu kanunun Bütçe Komisyonu'ndan geçmemişse kesin olarak karma bir komisyondan geçtiğini, eğer böyle ise ilgili kanun teklifinde de aynı yolun izlenmesinin bir zorunluluk olduğunu vurgularken, CHP Erzincan milletvekili Nahid Pekcan ise kanun teklifinin sadece Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesi ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur. Dahiliye Komisyonu'nun görüşüne katıldığı söylemiş, söz alan DP'li İsmet Olgaç da tıpkı Nahid Pekcan gibi görüş ileri sürmüştür. Bu noktada Başkanvekili, sorunun sadece bir komisyonun diğer bir komisyondan bir konuda istediği görüşün verilip verilmemesi ile ilgili olduğunu; bunun da Başkanlık tarafından değil Genel Kurulca verilmesi gereken bir karar olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine yapılan oylamada Dahiliye Komisyonu'nun Bütçe Komisyonu'ndan istediği görüşün verilmesine karar verilmiştir.¹³¹⁴

Daha önce verilen kanun tekliflerinin Genel Kurul görüşmeleri başlamadan bu defa DP Samsun milletvekili Hasan Fehmi Ustaoglu ve 5 arkadaşı¹³¹⁵ tarafından Milli Korunma Kanunu'nun 5020 sayılı kanunla değiştirilen otuzuncu maddesinin yürürlükten kaldırılması hakkında kanun teklifi verilmiştir.¹³¹⁶ Buna ek olarak 17 Nisan 1952 tarihinde de DP Maraş milletvekili Abdullah Aytemiz tarafından Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesinin kaldırılmasına ve bunun yerine ikame edilecek hükümlere dair kanun teklifi TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur.¹³¹⁷

Hasan Fehmi Ustaoglu ve diğer 5 milletvekilinin imzalarıyla TBMM'ye sunulan kanun teklifinin gerekçesinde Milli Korunma Kanunu'nun çoktan kaldırılması gereken bir kanun olduğu, Anayasa'ya ve Medeni Kanun'a aykırı hükümler içerdiği öne sürülmüştür. Milli Korunma Kanunu'nun kiralari beşte bire indirerek "*bir zümrenin sırtına diğer bir zümreyi bindirdiği*", mal sahiplerini mağdur ettiği ve belediyeleri, Evkaf ve Hazineyi zarara uğrattığı ileri sürülmüştür. Ayrıca

¹³¹⁴ **TBMM TD**, D:10, C:14, B:52, 24 Mart 1952, s.5-8.

¹³¹⁵ Bu beş kişi DP milletvekilleri olan Haşim Alişan, Mustafa Özdemir, Ali Fahri İşeri, Yusuf Karşlıoğlu ve Hadi Uzer'dir.

¹³¹⁶ **TBMM TD**, D:9, C:7, B:76, 14 Mayıs 1951, s.226.

¹³¹⁷ **TBMM TD**, D:9, C:14, B:63, 18 Nisan 1952, s.437; "Kiralara Dair Yeni Kanun Teklifi", **Cumhuriyet**, 19 Nisan 1952, s.1.

bazı olağanüstü koşullar için istisnai ve geçici tedbirler alınması normal görülürken, 10 yılı aşkın bir zorunluluk ve kriz iddiasının duyulmuş olmadığı belirtilmiş ve mal sahiplerine mağduriyetlerini kabul ettirecek olağanüstü bir durumun yaşanmadığı ortaya konulmuştur. Bunların yanında kiralara dair sorunların kira miktarı ve mal sahibinin mülkünü kiracıdan kurtaramaması olmak üzere iki türlü şekilde ortaya çıktığı öne sürülmüştür. Bu kanun teklifiyle vatandaşların bir bölümünü sıkıntıya sokan “*ismiyle gayrimütenasip bulunan bu kanunun*” kiralara dair hükümlerinin kaldırılması istenmiştir. Hasan Fehmi Ustaoglu ve 5 arkadaşı tarafından sunulan kanun teklifine göre, Milli Korunma Kanunu’nun 21.02.1947 tarihli ve 5020 sayılı kanun ile değiştirilen otuzuncu maddesi yürürlükten tamamen kaldırılmalıdır. Ticaret Komisyonu’nda görüşülen bu teklif kira sınırlamalarının aşama aşama kaldırılması görüşü daha uygun görüldüğünden, Dahiliye Komisyonu’nda Hükümet temsilcisinin fevkalade durumların devam ettiği yönündeki görüşlerine katılarak, Adliye Komisyonu’nda da yine kira sınırlamasının aşamalı olarak kaldırılması daha uygun görüldüğünden reddedilmiştir.¹³¹⁸

Bu teklifin 28 Kasım 1951 tarihinde Genel Kurul’da görüşülmesinde söz alan Ustaoglu, mal sahipleri ile kiracılar arasında sorunların eski iktidarı düşüren etmenlerden biri olduğunu ileri sürerek bu konunun zamlarla geçiştirilmemesini istemiştir. Kamil Gündeş ise bu konuda başka tekliflerin var olduğuna değinerek bu teklifin de diğerleriyle birlikte komisyonda değerlendirildikten sonra Meclis’e gelmesini önermiştir. Nitekim daha sonra bu kanun teklifi Adliye Komisyonu’na verilmiştir.¹³¹⁹

DP’li Abdullah Aytemiz’in verdiği kanun teklifinin gerekçesinde ise Milli Korunma Kanunu’nun zamanının gereği olarak çıkartıldığı belirtilerek konut krizinin artık çok azaldığı vurgulanmış, örnek olarak yeni yapılan binaların boş kalması gösterilmiştir. Bundan dolayı artık varlığının bir anlamı kalmayan bu kanunun otuzuncu maddesinin, toplumsal düzen ve ahlakta meydana getirdiği sorunları ortadan kaldırmak gerekli ve zorunlu bir durum olmuştur. Ayrıca ilgili maddenin Anayasa’nın yetmiş dördüncü maddesinin ruhuna ve amacına aykırı bir duruma neden olduğu da belirtilerek, bu madde yüzünden vatandaşlar arasındaki sevgi ve

¹³¹⁸ **TBMM TD**, D.9, C:10, 10.Birleşime Ek S. Sayısı:269, s.2-4.

¹³¹⁹ **TBMM TD**, D.9, C:10, B:10, 28 Kasım 1951, s.274-277.

saygı bağınının, uyum ve düzenin bozulduğunu; insanları birbirleri aleyhine suç işlemeye yöneltmesi nedeniyle ahlak dışı bir sonuç doğurduğu ileri sürülmüştür. Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesinin, mülk sahibi olanların hava parası adı altında cezai yükümlülüğü olan bir fiil işlemesinde etken olduğuna da değinerek kanunun kendisinde bulunan aksaklık, antidemokratik hükümlerin bu yola neden olduğu ileri sürmüştür; böyle bir kanunun adaleti sağlama amacıyla konulan kanunlar içinde yeri olmaması gerektiğini belirtmiştir. Bunlara ek olarak kira sözleşmelerinde yazan bedeller üzerinden vergi alınması nedeniyle devletin de bu durumdan zararlı olduğuna değinen Abdullah Aytemiz, hava parası adıyla alınan paraların vergiye tabi olmaması nedeniyle Hazinesinin vergi kaybının milyonlara ulaştığını öne sürmüştür. Kiralara ilişkin durumu bir başka açıdan değerlendiren Abdullah Aytemiz, ilgili kanunu uygulayanların büyük çoğunluğunun ya kiracı ya da mülk sahibi olduğunu; bu nedenle tarafsız bir uygulama yapacak hakim veya memur bulmanın çok zor hatta gerçekleşmesi imkansız olduğunu iddia etmiştir. Bundan dolayı Milli Korunma Kanunu'ndan bir şey beklenemeyeceğini, bu kanunun bu şeklinin korunmasının içinde bulunulan topluma saygısızlık olacağını belirtmiştir. Abdullah Aytemiz ortaya koyduğu nedenler göz önüne alınarak bütün ticarethanelerde kiraların serbest bırakılmasını, konutların ise kaloriferli, kalorifersiz ve müstakil olarak üçe ayrılmasını ve kira miktarının İcra Vekilleri Heyeti tarafından belirlenip ilan edilmesini, kira sözleşmeleri ile ilgili diğer şartların belirlenmesinin serbest bırakılmasını istemiştir. Bunun yanında pahalılığın artması veya azalması dikkate alınarak 6 ayda bir kiracılara kira miktarını düşürme, mülk sahiplerine ise arttırma hakkı verilmesini önermiş, böylece bir dengenin sağlanacağını öngörmüştür. Ayrıca sabit gelirlili memur, emekli, dul ve yetimlerin kiraların diğer fiyatlar oranında artmasından zarar göreceğini belirten Abdullah Aytemiz'e göre, bunların korunmaları Hükümetin en önemli görevi olacaktır. Bunlara verilecek konut tazminatı için Gelir Vergisi'nden elde edilen fazla gelirler ile Hazinesinden para çıkmadan bu görev yerine getirilebilecektir. Sonuç olarak her şeyin fiyatının en az 5 kat arttığı bir dönemde, mal sahiplerinin kiracılar lehine kendi mülklerinin çıkarından yoksun bırakılmasının adalet ve hakkaniyete sığmadığını belirten Abdullah Aytemiz, vatandaşların Hükümete karşı bağlılığını hatta güvenini sarsan bu durumun sona ermesi için vermiş olduğu kanun teklifinin kabulünü istemiştir. Abdullah Aytemiz vermiş olduğu kanun teklifinde Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesini ve

bütün ek ve değişikliklerini kaldırmış, gayrimenkullerin kiraya verilme şartlarını ticarethaneler ve konutlar için iki şekle ayırarak ticarethane kiralarının serbest bırakılmasını istemiştir. Konut kiraları için ise kaloriferli, kalorifersiz ve müstakil evler hariç olarak diğerlerinin örneklerine uygun şekilde İcra Vekilleri Heyeti tarafından belirlenmesi gereğini ortaya koymuştur. Ayrıca kira sözleşmelerinin diğer şartlarını belirlemek de serbest bırakılmıştır. Bunların yanında pahalılığın artması ve azalması durumlarında İcra Vekilleri Heyeti kararıyla her 6 ayda bir, kira miktarının azaltılmasını kiracılara, arttırılmasını da mal sahiplerine yetki olarak vermiştir. Konutlarda ticaret veya sanat yapılması halinde ise belirlenmiş kiraya %25 zam yapılacak; memur, emekli, dul ve yetimlerin kira serbestliğinden doğan zararını karşılamak için konut tazminatı verilecektir. Diğer taraftan konutlarla ilgili belirlenen şartlara uymadan kiraları kendilerince yükseltenler hakkında 1 yıllık kira bedeli miktarı, tekrarı halinde ise bu cezanın 2 katı para cezası getirilmiş, ilgili madde hükümlerine göre açılacak davaları görmekle Sulh mahkemeleri yetkili kılınmıştır.¹³²⁰

Bu günlerde kiraların serbest olması durumunda kiracıların, daha fazla kira almak için mal sahipleri tarafından evlerinden çıkarılacağı ve bu durumda şehirde bir “hercümerç” olacağı iddia edilmiştir. Ayrıca “*Kanun kalkarsa bir hafta geçmeden kirada oturan milyonlarca vatandaşın feryadı arşa kadar yükseleceğini alakadarlar bilmiyorlar mı zannediyoruz?*” diye sorulmuştur.¹³²¹ Bu konuda bir diğer görüş de Milli Korunma Kanunu’nun “*sandık korkusu*” nedeniyle kalkmasının mümkün olmadığıdır.¹³²² Diğer yandan kiraların sabitlenmiş olması nedeniyle bir kira buhranı olduğu, kanun kaldırılmadığı sürece de bu sorunun çözülemeyeceği belirtilmiş, ancak bunun da “*sandık davası*” olarak görüldüğü için kaldırılmasının mümkün olmadığı ileri sürülmüştür.¹³²³ Kira konusunda gazetelerin de okuyucu kaybetmemek için sessiz kaldıkları, bu nedenle konunun sadece şifahen konuşulan bir şikayet durumuna geldiği belirtilerek kiralara dair hemen alınması gereken önlemler sıralanmıştır. Buna göre evlerle ve dar gelire ilgisi olmayan ticarethane kiraları bir yıldan sonra serbest bırakılmalı, boşalan evlerin kiraları serbest olmalı, kiracının ölümü halinde bir yıldan sonra serbest olmalı, aylıkla geçinmeyen kiracıların kiraları belli süreden sonra

¹³²⁰ TBMM TD, D:9, C:19, 34.Birleşime ek S. Sayısı:68, s.15-18.

¹³²¹ F. Nevruzoğlu, “Kiraların Serbest Bırakılması Hikayesi”, **Milliyet**, 2 Haziran 1952, s.3.

¹³²² B. Felek, “Mesken Buhranı”, **Cumhuriyet**, 1 Ekim 1952, s.3.

¹³²³ B. Felek, “Yapılar”, **Cumhuriyet**, 18 Eylül 1952, s.3.

serbest olmalı, aylıkla geçinenlere ise mesken tazminatı verilmelidir. Daha sonra da 1954 yılında kira sınırlaması tamamen kaldırılmalıdır. Ancak bu konuda Hükümetten ya da muhalefetten bir şey beklenemeyeceği de ileri sürülmüştür.¹³²⁴ Kiralara dair kanunla ilgili olarak esnaflar ise kiraların serbest olması durumunda birçok esnafın kiralarını ödeyemeyeceğini, kimilerinin de kira bedellerini sattıkları mallara yansıtacağını bu durumun da pahalılığa neden olacağı öne sürmüşlerdir.¹³²⁵

Milli Korunma Kanunu'nun kiralara dair hükümlerinin gündeme gelmesinden sonra ise mesken sorunu çözülmeyen kiraların serbest olmasının mümkün olmadığı dile getirilmiştir.¹³²⁶ Kemal Zeytinoğlu'nun teklifi esas olarak Ticaret Komisyonu'nda kabul edilmiş¹³²⁷, ayrıca kiralara yapılacak zam miktarını belirleme konusunda çalışmalara başlanmıştır.¹³²⁸ Dahiliye Komisyonu'nda görüşülmeye başlanan teklifin gelecek toplantı döneminde gündeme geleceği düşünülmekteydi.¹³²⁹ Dahiliye Komisyonu'nda kiralara dair otuzuncu maddenin kaldırılmasına ve kiraların serbest olmasına karar verilmişse de bu durum Adliye Komisyonu'nda yoğun tartışmalara neden olmuştur.¹³³⁰ Sonuçta bu komisyonda mesken kiralarına %100, diğer gayrimenkul kiralarına ise %200 zam uygun görülmüştür.¹³³¹ Bu aşamada 1952 yılında Meclis'in açılmasıyla görüşülecek en önemli konunun kiralara dair tasarı olduğu belirtilerek komisyonda bulunan son şekle göre 1940 yılındaki kiralara %30, dükkan kiralarına %100 zam yapılacağı ve boşalan yerlerin kiralarının artık serbest olacağı bilgileri verilmiştir.¹³³² Ancak Adliye Komisyonu tarafından verilen son kararda kiraların belli oranda arttırılması kabul edilmekle birlikte kiralara dair bütün tekliflerin birleştirilmesine karar verilmiş, kiraların tam anlamıyla serbest olması ise kabul edilmemiştir.¹³³³ Bütçe Komisyonu'nda da bu karar uygun görülmüştür. Ayrıca mesken kiralarının 1955 yılında, diğer yerlerin kiralarının ise kanunun yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra serbest olmasına ve mesken kiralarında %50, bir yıl sonra

¹³²⁴ B. Felek, "Kiralara", **Cumhuriyet**, 25 Kasım 1952, s.3.

¹³²⁵ "Dükkan Kiraları", **Akşam**, 7 Aralık 1952, s.1, 2.

¹³²⁶ "Kiralara Serbest Bırakılmıyor", **Cumhuriyet**, 17 Kasım 1950, s.1, 3.

¹³²⁷ "Binaların Kiraları Serbest Oluyor", **Milliyet**, 14 Aralık 1950, s.1.

¹³²⁸ "Kiralara Artıyor", **Milliyet**, 12 Nisan 1951, s.1; "Mesken Kiraları", **Milliyet**, 14 Nisan 1951, s.3;

"Mesken Kiralarına Yüzde 30 Zam", **Cumhuriyet**, 26 Nisan 1951, s.1.

¹³²⁹ "Kiralara Serbest Bırakılmasına Dair Kanun Tasarısı Meclis'te", **Milliyet**, 28 Mayıs 1952, s.1.

¹³³⁰ "Kiralara Serbest Bırakılmasına Karar Verilemedi", **Milliyet**, 4 Haziran 1952, s.1; "Mesken ve Dükkan Kiraları", 5 Haziran 1952, s.1.

¹³³¹ "Mesken Kiralarına Yüzde Yüz Zam Yapılması Kabul Edildi", **Milliyet**, 19 Haziran 1952, s.1.

¹³³² "Boşalan Evlerin Kirası", **Milliyet**, 1 Ekim 1952, s.1, 7.

¹³³³ "Ev Kiraları Hakkındaki Kanun Teklifi", **Cumhuriyet**, 19 Kasım 1952, s.1, 3; "Kiralara Arttırılması veya Serbest Bırakılması Meselesi", **Milliyet**, 19 Kasım 1952, s.1, 7.

da %100; diğ er kiralarda ise %150 zam yapılmasına karar verilmiştir.¹³³⁴ Bütçe Komisyonu'nda tasarıya son şeklinin verilmesi sonrası kanunun 1953 yılına girilmeden kabul edileceği beklenmektedir.¹³³⁵ Nitekim komisyonlardaki görüşmelerin bitmesi sonrası tasarı Meclis'e sunulmuştur. Son haline göre, 27 Şubat 1947'den sonra yapılan binaların kiraları Milli Korunma Kanunu dışında bırakılmış, kanun kapsamında olup yeni kanun yürürlüğe girdiği tarihte boş olan binaların kiraları ise serbest olmuş, kira sınırlaması olan bir yerde oturan bir kişinin kendinin veya eşinin aynı belediye sınırları içinde kira sınırlaması olmayan bir binası varsa oturduğu yerin kirası da serbest bırakılmış, meskenlere 1939 yılı kirasına göre ilk yıl için %50, ikinci yıl için %100; diğ er yerlerde ise %150 zam yapılmıştır. Ayrıca kira sınırlamasının evlerde 1 Ocak 1956 itibariyle, diğ er yerlerde 1 Ocak 1954 tarihi itibariyle kaldırılması uygun görülmüştür.¹³³⁶ İstanbul Tüccar Derneği tarafından, ticarethane kiralarının 1954 yılında serbest olması hakkında tasarı görüşülürken, Başvekalet'ten kiraların serbest olmasının “*tedricen*” yapılmasını istenmiş ve kira sınırlamasının bir anda kaldırılmasının ekonomik ve toplumsal sorunlara neden olacağı söylenmiştir.¹³³⁷ Ancak bu kanun tasarısı yeni yıla yetişmediğ inden 1953 yılının ilk haftasında Meclis gündemine alınmıştır.¹³³⁸

O günlerde Cumhurbaşkanı ve Başvekil, bazı vekillerle beraber İstanbul Ticaret Odası'nı (İTO) ziyaret etmiş, burada yapılan görüşmede İTO heyeti Milli Korunma Kanunu'nda yapılacak değı şiklikler ilgili olarak ticarethaneler ile evler arasındaki mahiyet farkının gözetilmesi ve «fond de commerce» i koruyacak hükümlerin eklenmesi yönünde görüş ortaya konmuş ve bu görüş DP'lilerce uygun görülmüştür.¹³³⁹ Başvekilin da “*Ticaret Fonu*” hakkının verilmesi yönünde görüş bildirdiğine değ inilerek kiraların serbest olacağı tarihte bu konu çözülmemiş olursa birçok ticarethane sahibinin, ihtikar peşinde olan gayrimenkul sahiplerinin “*inat ve*

---

¹³³⁴ “Kiraların Serbest Bırakılması Reddedildi”, **Milliyet**, 21 Kasım 1952, s.1; “Mesken Kiralarına Dair Son Karar”, **Cumhuriyet**, 22 Kasım 1952, s.1; “Kiraların Serbest Bırakılması”, **Milliyet**, 22 Kasım 1952, s.1, 7.

¹³³⁵ “Mesken Kiralarına Zam”, **Cumhuriyet**, 4 Aralık 1952, s.1.

¹³³⁶ “Kira Kanunu Tasarısı Mecliste”, **Cumhuriyet**, 21 Aralık 1952, s.1, 5.

¹³³⁷ “Ticaretthane Kiralarına Dair Bir Teklif”, **Cumhuriyet**, 25 Aralık 1952, s.1, 6.

¹³³⁸ “Kiralılar Ait Kanun Tasarısı Meclis Gündemine Alındı”, **Milliyet**, 6 Ocak 1953, s.1, 7.

¹³³⁹ **Yetmiş İkinci Faaliyet Yılı Raporu 1953**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, M.Ali Basımevi, 1954, s.45.

kinlerine kurban olarak” ticaret yaptıkları yerlerden ayrılmaları sonucunun ortaya çıkacağı ileri sürülmüştür.¹³⁴⁰

Bu süreçte Gayrimenkul Sahipleri Derneği Süreyya İlmen tarafından Meclis’e mülkiyet haklarının iade edilmesi hususunda telgraflar çekilirken¹³⁴¹, otuzuncu maddenin kaldırılmamasını isteyenler de olmuştur.¹³⁴²

Kiralara dair kanun teklifleri, komisyonlarda görüşülmesi sonrasında Meclis Başkanlığı’na öncelik ve ivedikle görüşülmesi teklifiyle gönderilmiştir. Ancak bu teklif Genel Kurul’da kabul edilmemiştir.¹³⁴³

Eskişehir milletvekili Kemal Zeytinoğlu’nun, Milli Korunma Kanunu’nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki 5020 sayılı kanuna ek kanun teklifi ile Amasya milletvekili İsmet Olgaç’ın, Milli Korunma Kanunu’nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve Samsun milletvekili Hasan Fehmi Ustaoglu ve 5 arkadaşı ile Maraş milletvekili Abdullah Aytemiz’in, Milli Korunma Kanunu’nun 5020 sayılı kanunla değiştirilen otuzuncu maddesinin yürürlükten kaldırılması hakkında kanun teklifleri ve Ticaret Komisyonu raporlarıyla Maliye ve Bütçe komisyonları düşünceleri ve Dahiliye, Adliye ve Bütçe Komisyonları raporları 26 Aralık 1952 tarihinde gündeme alınmıştır.¹³⁴⁴ Bu kanun teklifleri ve raporlar 29 Ocak 1953 tarihinde Genel Kurul’da görüşülmesine başlanmıştır.

Görüşmelerin başlangıcında kanun değişikliğinin tümü üzerinde söz alanların isimleri okunmuştur. Söz alan Adliye Komisyonu sözcüsü Şemi Ergin, İçtüzüğün otuz beşinci maddesine atıfla bir kanun tasarısı veya teklifi ile ilgili hazırlanan Komisyon raporlarından hangisinin esas alınıp görüşüleceğine dair kesin bir hüküm olmadığını, teamül olarak en son hangi Komisyondan çıkmışsa o raporun tartışıldığını belirtmiştir. İlgili kanun teklifinin ana konusunun kiralar dolayısıyla Borçlar Kanunu ve bununla ilgili hükümler olduğu için Adliye Komisyonu’nun uzmanlık alanına girdiği öne sürmüştü, bunun Bütçe Komisyonu’na gönderilmesinin nedeni olarak da Bina Vergisi Kanunu uyarınca alınan çeşitli vergi ve resimleri

---

¹³⁴⁰ Munis Tekinalp, “Kiralara Meselesinde İçtimai Zaruret Hakkı”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:6, Sayı:56, Mart 1953, s.131-133.

¹³⁴¹ **TBMM TD**, D:9, C:20, B:43, 13 Şubat 1953, s.298.

¹³⁴² **TBMM TD**, D:9, C:20, B:39, 6 Şubat 1953, s.167.

¹³⁴³ **TBMM TD**, D:9, C:19, B:26, 12 Ocak 1953, s.143-144.

¹³⁴⁴ **TBMM TD**, D:9, C:18, B:22, 26 Aralık 1952, s.431-432.

ilgilendirmesi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kanun teklifinde bulunan bir maddenin incelendiği Bütçe Komisyonu'nun teklifle ilgili ana Komisyon olmadığına da dikkat çeken Şemi Ergin, bütün bu nedenlerle Adliye Komisyonu'nun raporu üzerinde tartışma ve görüşme yapılmasını teklif etmiştir. Usul hakkında söz alan Salamon Adato'ya göre, Bütçe Komisyonu kanun teklifini elde edilecek vergiler yönüyle sadece Hazine açısından incelemiştir. Oysa bu kanun hem ekonomik hem de toplumsal olarak ülkeyi ilgilendirmektedir. Buna ek olarak Salamon Adato, Dahiliye ve Adliye Komisyonları'nın bu konuyu incelemedeki yeterliliğini savunarak Şemi Ergin'in önerisinin kabul edilmesi önermiştir. Ancak bu durum bir sonucuna bağlanmadan toplantı için gerekli çoğunluğun olmadığı tespit edilerek birleşime son verilmiştir.¹³⁴⁵

30 Ocak 1953 tarihli Meclis toplantısında kanun teklifinin görüşülmesine başlanmış, burada öncelikle hani komisyonun raporunun ele alınacağına dair tartışmalar yaşanmış, Bütçe Komisyonu Başkanı Kenan Yılmaz, eskiden beri en son hangi komisyondan çıkmış ise o raporun görüşüldüğünü dile getirmiş, sonunda Bütçe Komisyonu'nun raporunun görüşülmesine karar verilmiştir. Firuzan Tekil ve Salamon Adato kiraların serbest olmasına karşı çıkarken, Hamid Şevket İnce ise kiralara dair hükmün yürürlükte olmadığını çünkü 5020 sayılı kanunun kabulünden sonra bu hükmün nerelerde uygulanacağına dair İcra Vekilleri Heyeti tarafından karar alınmadığını iddia etmiş ve konunun Adliye Komisyonu'nda görüşülmesini istemiştir. İsmet Olgaç kiralara dair bir düzenlemenin gerektiğini, Abdullah Aytemiz ise kira sınırlamasının kaldırılması gerektiğini söylerken, Ahmet Hamdi Başar bu teklifin karma komisyonda görüşülmesini teklif etmiştir. Ali Fahri İşeri ise fevkalade durumlardan hiçbirinin mevcut olmadığını belirterek teklifin kabul edilmesi yönünde konuşma yapmıştır.¹³⁴⁶

Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesiyle ilgili Hamid Şevket İnce'nin iddiası Çorum milletvekili Hüseyin Ortakçioğlu tarafından Meclis Grubu'nda gündeme getirilmiştir. Bu maddeye göre, otuzuncu maddenin uygulanacağı yerlerin Hükümet tarafından belirlenip ilan edilmesi gerektiğini belirten Ortakçioğlu, 3780 ve 3954 sayılı kanunlardan sonra bu konuda çeşitli

¹³⁴⁵ **TBMM TD**, D:9, C:19, B:34, 29 Ocak 1953, s.509-511.

¹³⁴⁶ **TBMM TD**, D:9, C:19, B:35, 30 Ocak 1953, s.520-550; "Mesken Kiraları Meselesi Dün Mecliste Görüşüldü", **Milliyet**, 31 Ocak 1953, s.1, 7.

Koordinasyon Heyeti kararları alınmasına ve 4180, 4648 ve 5020 sayılı kanunlar sonrası bu yönde karar olmamasına rağmen otuzuncu maddenin uygulanmaya devam etmesi hususunda Adliye Vekaleti'nin görüşünü sormaktaydı. Buna cevaben Adliye Vekili Osman Şevki Çiçekdağ, otuzuncu maddenin günün şartlarına göre değiştirilmesi için 3954, 4180, 4648 ve 5020 sayılı kanunlarla yeniden ele alındığını, bu düzenlemelerde ilana dair ikinci fıkranın aynen korunduğunu, dolayısıyla yeni bir hüküm getirilmediği için değişiklikler sonrası otuzuncu maddenin uygulanacağı yerlerin yeniden belirlenip ilan edilmesine gerek duyulmadığını söylemiştir. Ortakçioğlu ise, “*vicdanen ve hukuk anlayışı*” açısından tatmin olmadığını ifade etmiştir.¹³⁴⁷

2 Şubat tarihli toplantıda Hamid Şevket İnce'nin önergesi tartışmalara yol açmış, Burhanettin Onat ve Kamil Boran bunun reddini savunmuş, sonrasında önerge reddedilerek görüşmelere devam edilmiştir. CHP Kars milletvekili Tezer Taşkıran, kiralara zam yapılırsa dar gelirlilerin, yapılmazsa mülk sahiplerinin zarar göreceğinden bahisle bu konunun karma komisyonda görüşülmesini istemiştir. Sonrasında Milli Korunma Kanunu'nun ilk ortaya çıkışını açıklayan Devlet Vekili Muammer Alakant, fevkalade durumun devam ettiğini belirtmiştir. Söz alan İktisat ve Ticaret Vekili Enver Güreli ise, kiraların serbest olması gerektiğini ancak tahliyelerin aynı şekilde serbest olmasının tehlikeli olduğunu dile getirmiştir.¹³⁴⁸

4 Şubat tarihli görüşmede esas olarak üç farklı fikir öne sürülmüştür. Bunlardan ilki kiraların serbest olmaması, ikincisi kiraların ayarlanması ve üçüncüsü kiraların belli bir süre sonra serbest olmasıdır. Diğer yandan teklifin geçici bir komisyon kurularak görüşülmesini isteyenler de olmuştur. Ayrıca Bütçe Komisyonu adına konuşan Halil İmre, mülkiyet hakkını savunanlara karşı kira sözleşmelerinin ve kiranın mülkiyet içinde değerlendirilemeyeceğini söylemiştir.¹³⁴⁹

5 Şubat tarihli görüşmelerde CHP Sinop milletvekili Server Somuncuoğlu bu kira kanununun Meclis'in eseri olduğunu belirtmiş, daha sonrasında İktisat ve Ticaret Vekili Enver Güreli açıklamalarda bulunmuştur. Hükümetin kira konusunda evleri ve

¹³⁴⁷ DPMGGMZ, Sayı 95, 28 Nisan 1953.

¹³⁴⁸ TBMM TD, D:9, C:20 B:36, 2 Şubat 1953, s.32-43; “Kiralara Serbest Bırakılması”, *Milliyet*, 3 Şubat 1953, s.7.

¹³⁴⁹ TBMM TD, D:9, C:20, B:37, 4 Şubat 1953, s.68-91; “Mesken Kiraları Kanunu”, *Milliyet*, 5 Şubat 1953, s.1, 7.

ticarethaneleri birbirinden ayırdığını, kiraların evlerde aşamalı olarak günün şartlarına uyarlanmasını, ticarethanelerde ise serbest olmasını istediklerini söylemiş, ama ticarethanelerde ticari mülkiyet kurulduğu için mülk sahibi tarafından tahliyesinin belli şartlara bağlı olması gerektiğini savunmuştur. Sonrasında yeterlilik önergesinin kabulüyle önergelerin okunmasına başlanmış, burada geçici komisyon kurulması talebi dahil önergeler kabul edilmemiş ve maddelere geçilmesine karar verilmiştir.¹³⁵⁰

9 Şubat tarihli toplantıda maddelerin görüşülmesine başlanmış, burada teklifin ivedilikle görüşülmesi kabul edilmiştir. Buna göre kanun bir kere görüşülüp kabul edilirse kanunlaşacaktır. Birinci maddeye göre, evlerden başka yerlerde 1 Ocak 1954, evlerde ise 1 Ocak 1956 tarihinde kiraların serbest olması kabul edilmektedir. Bu maddenin görüşülmesinde söz alanlar fevkalade durumun sürdüğünü ve ortadan kalkacağı zamanın bilinemeyeceğine değinerek kiraların belli bir süre sonra serbest olmasını istemişlerdir.¹³⁵¹

11 Şubat'taki görüşmelerde Mehmet Özdemir, Hasan Remzi Kulu, Kemal Özçoban, Emrullah Nutku, Ali Fahri İşeri konuşmuş, kira konusunu evler ve ticarethaneler olarak ikiye ayırıp ele almışlardır. Bazı milletvekilleri belli bir geçiş dönemi sonrası kiralara dair otuzuncu maddenin yürürlükten kaldırılmasını istemiş, sonrasında yeterlilik önergesi verilmiştir. Bunun kabulü sonrası verilen önergelerin oylanmasına geçilmiştir. Önergelerin çokluğu karşısında bunların oylanmasıyla ilgili tartışmalar yaşanmış, sonrasında önergeler tek tek oylanmıştır. Bunların içinden Abdullah Aytemiz'in kiraların 1954 yılı başı itibariyle serbest bırakılması, ticarethanelerde kira ücreti hususundaki anlaşmazlıklarda Sulh Mahkemelerine başvurulması hakkındaki önergesi kabul edilmiştir. Buna göre Bütçe Komisyonu ilgili maddede düzenleme yapacaktır.¹³⁵²

1 Nisan'da Bütçe Komisyonu'na gönderilen madde tekrardan Genel Kurul'a gelmiştir. Buna göre Komisyon'da kiraların evler dışında 1 Ocak 1955, evlerde 1

---

¹³⁵⁰ **TBMM TD**, D:9, C:20, B:38, 5 Şubat 1953, s.109-127; "Kiraların Serbest Bırakılması Muhtemel", **Milliyet**, 6 Şubat 1953, s.1, 7.

¹³⁵¹ **TBMM TD**, D:9, C:20, B:40, 9 Şubat 1953, s.176-185; "Kiraların Serbest Bırakılması", **Milliyet**, 10 Şubat 1953, s.7.

¹³⁵² **TBMM TD**, D:9, C:20, B:41, 11 Şubat 1953, s.216-226; "Kiralılar 1954 de Serbest Olacak", **Milliyet**, 12 Şubat 1953, s.1, 7.

Haziran 1955 tarihinde serbest kalmasına karar verilmişti.¹³⁵³ 3 Nisan'daki görüşmelerde Abdullah Aytemiz mal sahiplerinin sorunlarına değinmiş, ayrıca kiraların serbest olmasıyla devletin gelirinin de artacağını belirtmiş, ancak kiraların kaldırılması konusunda komisyonun kararının değil daha önce kabul edilen tarihlerin onaylanmasını istemiştir. Emrullah Nutku ise Meclis'te kabul edilen kararların komisyonda değiştirilmesini eleştirmiş, buna karşılık komisyon sözcüsü de çok önem taşıyan bir kanunun bir anda kaldırılmasının problemlere neden olabileceğini belirterek komisyonun belli bir geçiş dönemi öngördüğünü dile getirmiştir. Bu arada önerge veren Mehmet Kamil Boran, kiraların her yerde aynı tarihte serbest olmasını önermiştir. Kemal Özçoban da aynı yönde bir önerge vererek kiraların her yerde 1 Ocak 1955 tarihinde serbest bırakılmasını talep etmiştir.¹³⁵⁴ 6 Nisan'da Feridun Fikri Düşünsel ve Hüseyin Ortakçioğlu, kiraların özellikle ticarethane kiralarının hemen serbest olmaması gerektiğini ve bunun kademeli olarak yapılmasını savunmuşlar, Ali Fahri İşeri ile Ali Kemal Varınca ise Meclis'in kiraların serbest olması hakkında daha önce aldığı kararın kesin olduğunu ve bu konunun bir an önce çözüme kavuşmasını istemişlerdir. Komisyon adına Halil İmre, otuzuncu maddenin toplumsal ve ekonomik problemlere neden olduğuna değinerek bu hükmün kaldırılma zamanının geldiğini söylemiştir. Daha sonra yapılan oylamada birinci madde değiştirildiği şekliyle kabul edilmiştir.¹³⁵⁵ 10 Nisan'da Halil Özyörük'ün b fıkrasındaki sözleşme yerine akit kelimesinin kullanılmasını isteyen önerisi kabul edilmiş, diğer fıkralar üzerinde de tartışmalar yaşanmıştır.¹³⁵⁶ 13 Nisan'daki toplantıda DP'li Ali Fahri İşeri yeni kabul edilecek kanunda mahkemelere iş yüklendiğini, ayrıca Bütçe Komisyonu'nda verilen zamların az olduğunu, birçok maddede %500-600 fiyat artışı olduğuna değinerek kiralardaki zamların arttırılmasını istemiştir. Diğer söz alan milletvekilleri de çeşitli eleştirilerde bulunmuş, ayrıca verilen önergeler oylanmış ve reddedilmiştir.¹³⁵⁷ 17 Nisan'da Bütçe Komisyonu'nun zam miktarlarının arttırılması yönünde ve kanunun uygulanacağı tarihi değiştiren birçok önerge verilmiştir.

¹³⁵³ **TBMM TD**, D:9, C:21, B:61, 1 Nisan 1953, s.188-189.

¹³⁵⁴ **TBMM TD**, D:9, C:21, B:62, 3 Nisan 1953, s.213-223; "Kiraların 1955 Yılında Serbest Bırakılması İstendi", **Milliyet**, 4 Nisan 1953, s.1, 7.

¹³⁵⁵ **TBMM TD**, D:9, C:21, B:63, 6 Nisan 1953, s.230-248; "Kiralar 1955 Yılında Serbest Bırakılacak", **Milliyet**, 7 Nisan 1953, s.1, 7.

¹³⁵⁶ **TBMM TD**, D:9, C:21, B:66, 10 Nisan 1953, s.322-346; "Kiralar Kanununun Yeni Şekli", **Milliyet**, 11 Nisan 1953, s.1, 7.

¹³⁵⁷ **TBMM TD**, D:9, C:21, B:67, 13 Nisan 1953, s.363-364; "Meclisin Dünkü Toplantısı", **Milliyet**, 14 Nisan 1953, s.1, 7.

Bunlardan bazıları görüşülmek üzere komisyona gönderilmiştir.¹³⁵⁸ 20 Nisan tarihli birleşimde ise görüşmeler devam ederken komisyona gönderilmiş maddeler gelmediği için oylama yapılamamıştır.¹³⁵⁹

4 Mayıs tarihli görüşmelerde komisyona gönderilen maddeler görüşülmüş, Cezmi Türk ve Ahmet Gürkan, vakıflara ait cami ve mescitlerin durumuna değinerek bunlarda da kiraların serbest olmasını istemişlerdir. Faik Ahmet Barutçu da vakıfların bu kanun dışında kalmasının uygun olmadığını söylemiştir. Sonrasında komisyon sözcüsü komisyonun görüşlerini açıklamış, yeterlilik önergesinin kabulü sonrasında tasarının maddelerinin oylanmasına geçilmiş, geçici yedinci maddeye kadar olan maddeler kabul edilmiştir.¹³⁶⁰ Meclis'teki görüşmelerde verilen önergelerin Bütçe Komisyonu'ndaki görüşmelerinde öncelikle vakıflara ait gayrimenkullerin kiralarının serbest bırakılması kabul edilmemiş, sonrasında mesken kiralarına %100 zam teklifi uygun görülmemeyerek eski halinde bırakılmıştır. Ayrıca kanunla belirlenen miktardan daha fazla kira olması hususunda kiracı ve ev sahibinin anlaşması durumunda bunun geçerli olması reddedilmiş, diğer yandan Milli Korunma Kanunu'na bağlı bir binada oturan kişinin kendisinin veya ailesinden birinin kendi mülkü varsa bunların kiralarının serbest olmasına dair teklif uygun görülmüştür.¹³⁶¹ 6 Mayıs'taki görüşmelerde tasarının yedinci maddesi görüşülmüş, söz alan Salamon Adato memurlara mesken zammı istemiş, buna karşılık Maliye Vekili Hasan Polatkan ise bunun başka bir kanunda düzenlenmesi gerektiğini söylemiştir. Bu maddenin kabulü sonrası, tasarı açık oylamaya sunulmuş ve 240 kabul, 12 ret ve 4 çekimser oy verilerek kanun değişikliği kabul edilmiştir.¹³⁶²

6084 sayılı kanunda kiralarla ilgili otuzuncu maddede ve cezalara ilişkin elli altıncı maddede değişikliğe gidilmiş, bunun yanında geçici sekiz madde getirilmiştir.

¹³⁵⁸ **TBMM TD**, D:9, C:21, B:70, 17 Nisan 1953, s.419-437; "Meclis, Kiralara Zam Yapılmasını Kabul Etti", **Milliyet**, 18 Nisan 1953, s.1, 7.

¹³⁵⁹ **TBMM TD**, D:9, C:21, B:71, 20 Nisan 1953, s.447-452.

¹³⁶⁰ **TBMM TD**, D:9, C:21, B:76, 4 Mayıs 1953, s.4-29; "Meclis Kiralara Kademeli Zam Yapılmasını Kabul Etti", **Milliyet**, 5 Mayıs 1953, s.1, 7.

¹³⁶¹ "Mesken Kiralarına Yüzde Yüz Zam Fazla Görülüyor", **Milliyet**, 28 Nisan 1953, s.1, 7.

¹³⁶² **TBMM TD**, D:9, C:21, B:77, 6 Mayıs 1953, s.35-45; "Meclis, Dün Yeni Kira Kanununu Kabul Etti", **Milliyet**, 7 Mayıs 1953, s.1, 7. Bu kanuna Ağrı Milletvekili Kasım Küfrevi, Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel, Mustafa Nuri Okcuoğlu, Çanakkale Milletvekili Nusret Kirişçioğlu, İçel Milletvekili Şahap Tol, İstanbul Milletvekilleri, Salamon Adato, Fuad Hulusi Demirelli, Mükerrerem Sarol, Celal Türkgeldi, İzmir Milletvekili Cihad Baban, Kocaeli Milletvekili Ekrem Alican ve Zonguldak Milletvekili Cemal Kıpçak ret oyu vermiştir. Bkz.: **TBMM TD**, D:9, C:21, B:77, 6 Mayıs 1953, s.70-73.

Buna göre Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesi evler hariç diğer yerler için 1 Ocak 1955, evler için ise 1 Haziran 1955 tarihinden itibaren kaldırılmıştır. Ayrıca 4648 sayılı kanun ile elli altıncı madde içinde suç sayılan bir gayrimenkulü başkasına kiralamak veya devretmek için hava parası veya herhangi bir ad altında çıkar elde etmeyi düzenleyen sekizinci fıkra yürürlükten kaldırılmıştır. Kanuna eklenen geçici 8 maddenin tamamı da kiralarla ilgili olmuştur. Geçici birinci madde ile Hükümet tarafından ilan edilen yerlerde, bu kanunun birinci maddesinde yazılı sürelerin bitimine kadar 5020 sayılı kanun yerine bu kanunun geçici madde hükümlerinin uygulanması kabul edilmiştir. Ayrıca bu yerlerde 2490 sayılı kanunda bulunan ancak bu kanuna aykırı hükümler ise uygulanmayacaktır. Buna ek olarak belli durumlarda Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesinin uygulanmayacağı ortaya konmuştur. Geçici ikinci madde ile geçici birinci madde uyarınca bu kanunun uygulanacağı yerlerdeki gayrimenkullere yapılacak kira zamları ile ilgili hükümler düzenlenmiştir. Buna göre kanunun yayımlanmasını takip eden ayın başından itibaren 1939 yılı içindeki son sözleşmelerdeki kira bedellerine konut hariç diğer yerlerde 1953 yılı için %150, 1954 yılı için %200; konutlarda 1953 yılı için %50, 1954 yılı ve 1955 yılı için %50 olmak üzere toplamda %100 zam yapılmasına karar verilmiştir. Bu miktarlardan fazla zam olamayacağı belirtilerek sözleşme şartlarında kiracıların aleyhine değişiklik yapılamayacağı da belirtilmiştir. Öte yandan mobilyalı ve kaloriferli evlerin kiralarına dair düzenleme de yapılmıştır. Geçici üçüncü madde ile kira sözleşmelerindeki yükümlülükleri ve Borçlar Kanunu'nun Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesine aykırı olmayan hükümlerine kiracılar veya mirasçıları ve konutlarda ölen kiracı ile oturanlar tarafından tamamen uyulduğu sürece birinci maddede yazılı tarihlerden 3 ay sonra kadar kiracılara karşı tahliye davasının kabul edilemeyeceği hükmü getirilmiştir. Kira süresinin bitmesinden en az 15 gün önce kiracı, gayrimenkulu boşaltacağını kiralayana yazı ile bildirmediği durumda sözleşme aynı şartlarla 1 yıl için uzatılmış kabul edilecektir. Geçici dördüncü madde ile kiracının aksine kayıt olmadığı sürece kiralanan herhangi bir yerin kısmen veya tamamen başkasına kiralanması, o yerden yararlanma hakkını veya kira sözleşmesini başkasına devretmesi ve kiralayan gerçekte gayrimenkulu bırakmış olduğu durumda herhangi bir nedenle o yeri başka kimselerin kullanımına bırakması engellenmiştir. Bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce kiraya verilen gayrimenkullerde kiracıya, o yeri başkasına kiralama veya devretme hakkı veren

sözleşme şartları; bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra kiralayanın rızası olmadan geçerli olmayacaktır. Geçici beşinci madde ile 6084 sayılı kanuna aykırı davrananlara bazı cezalar getirilmiştir. Buna göre geçici ikinci maddenin birinci, ikinci, üçüncü, beşinci ve dokuzuncu fıkraları ile geçici üçüncü maddenin üçüncü fıkrası hükümlerine uymayanlara bir yıllık kira bedeli kadar ağır para cezası verilecek, tekrarı halinde bu ceza iki katına çıkarılacaktır. Ayrıca bu kanuna uymamayı sürekli devam ettirenlere bir aydan altı aya kadar hapis cezası verilmesi de öngörülmüştür. Ancak bu kanun hükümlerine uymamanın, kasten değil de hata veya ihmalden ortaya çıktığı ve ilgililer tarafından kovuşturmadan önce düzeltildiği hallerde kovuşturma yapılmayacaktır. Bunlara ek olarak Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesine tabi bir gayrimenkulu başkasına kiralamak veya devretmek için hava parası veya benzer isim altında gayrimeşru çıkar elde eden veya etmeye çalışan kiralayanlar ya da bunlar adına hareket edenlere, temin ettikleri veya edecekleri mali tutarın iki katı ağır para cezası ile 3 aydan 1 yıla kadar hapis cezası getirilmiştir. Geçici altıncı madde ile 6084 sayılı kanuna göre yapılan zam oranlarından aşağı olarak zam yapılacağı veya hiç zam yapılmayacağını kiralayanların bu kanunun yayımlandığı ayı takip eden ayın sonuna kadar yazı ile bildirmediği takdirde anılan zamların, kanunun yürürlüğe girdiği tarihi takip eden ilk ayın başından itibaren kendiliğinden uygulanacağı belirtilmiştir. Bu durumda kiracı 1 aylık sürenin sonundan başlayarak kira sözleşmesinin feshini ihbar edebilecektir. Ancak kiracı, bu ihbardan itibaren 2 ay içinde binayı boşaltmaya da mecbur tutulmuştur. Geçici yedinci madde ile bu kanuna göre yapılan zamlar, Bina Vergisi Kanunu uyarınca yapılacak değişikliğe esas olamayacağı, geliri gayrisafi ve kira üzerinden alınan her çeşit özel idare ve belediye vergi ve resimlerine ve bunların zam yüzdeleri ile 5020 sayılı kanunla yapılan zamlar hariç Esnaf Vergisi matrahına bu kanun uygulamada olduğu sürece aksettirilemeyeceği ortaya konmuştur. Geçici sekizinci madde ile kiralara yapılacak zamlar düzenlenmiştir. Buna göre kira sözleşmelerindeki başkalarına kiralama veya devretme yetkilerine dayanarak kiracıların gayrimenkulun bir bölümünü veya tamamını 5020 sayılı kanun yürürlüğe girdiği tarihten önce kısmen veya tamamen başkalarına kiralamış veya devretmiş oldukları durumlarda kiracıların, ikinci kiracılar veya devralanlarla yapmış oldukları sözleşmeler ilk kiralayanla ilk kiracı arasındaki sözleşmenin 6084 sayılı kanun yürürlüğe girdiği

tarihte hala sona ermemesinden dolayı kiracılık durumu devam ediyorsa kiraya evlerde %200, evlerden başka yerlerde %300 zam yapılması öngörülmüştür.¹³⁶³

Kanunun kabul edilmesi sonrası Gayrimenkul Sahipleri Derneği, çalışmalarının bir sonuca vardığını, ancak yeni düzenlemenin gayrimenkul sahiplerini tamamen memnun etmediğini ifade etmişlerdir. Zira kiralar 1955 yılı Ocak ve haziran aylarında serbest olacaktı ve o tarihe kadar fiyatlar da artacaktı. Bununla birlikte bu değişikliğin “*bir teselli ve ümit kaynağı*” olduğu, 1955 yılına kadar “*ya sabır*” diyeceklerini söylemişlerdir.¹³⁶⁴ Öte yandan bunu bir “*haksızlık ve adaletsizlik*” olarak gördüklerine dair telgraf çekmişlerdir.¹³⁶⁵ Bu dönemde DP'lilerin iktidar olunca antidemokratik kanunları değiştireceklerini açıklamalarına karşın “*beş dakikada kaldırılabilir*” bu kanunun neden kaldırmadığı sorulmuştur.¹³⁶⁶ Diğer yandan Milli Korunma Kanunu'nun sadece ev sahipleri için getirilmiş gibi uygulandığını iddia edilmiştir. Sonuç olarak bu Kanunu “*...memleketimizin başına bela edenleri Allah kahretsin...*” demiştir.¹³⁶⁷

6084 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği günlerde daha önce 26 Kasım 1952 tarihinde DP Zonguldak milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller'in kira ve meskenler hakkında vermiş olduğu sözlü soruyu¹³⁶⁸ Devlet Vekili Fethi Çelikbaş cevaplamış, Hükümetin kira fazlalığı ve mesken buhranını ortadan kaldırmak için mali ve iktisadi alanlarda önlemler aldığını söylemiştir. Buna göre mali alanda Emlak Kredi Bankası'nın inşaat kredisi miktarı arttırılmış, işçi konutları için İşçi Sigortaları kullanılarak borçlanma oranı %80'e çıkarılmıştır. İktisadi alanda ise inşaat yapımında gerekli çimento, demir ve kerestelerin üretimi ve kullanımının

¹³⁶³ **T.C. Resmi Gazete**, 12 Mayıs 1953, Sayı 8406, s.6225-6227. 6084 sayılı kanunun maddeleri hakkında şerh ve izahlar için Bkz.: Reşit Ülker, “Kira Kanunu Üzerinde Misalli İzahlar”, **Dünya**, 14 Mayıs 1953, s.2; Reşit Ülker, “Kira Kanunu Üzerinde Misalli İzahlar-2”, **Dünya**, 15 Mayıs 1953, s.2; Reşit Ülker, **Misalli, Şerhli ve İzahlı Yeni Kira Kanunu: Milli Korunma Kanununun Tadili Hakkında Kanun**, İstanbul, 1953; Ferid Renda, **Milli Korunma Kanununun Tadili Hakkında Kanununun Tahlil ve İzahı**, Ankara, Desen Matbaası, 1953; A. Ziya Kayaoğlu, **İzahlı-Notlu En Son Kira Kanunu**, İzmir, Ödemiş Gezer Matbaası, 1953, Tahsin Okur, **Değişen Milli Korunma Kanununa Göre Son Kira**, İstanbul, Tan Matbaası, 1953.

¹³⁶⁴ Süreyya İlmen, **13 Sene Mahrum Bırakıldığımız**, s.4.

¹³⁶⁵ **A.e.**, s.21.

¹³⁶⁶ **A.e.**, s.6.

¹³⁶⁷ **A.e.**, s.31-32.

¹³⁶⁸ **TBMM TD**, D:9, C:17, B:9, 26 Kasım 1952, s.303.

geliştirilmesi yönünde çalışmalara girişilmiştir. Diğer yandan da kiralara dair olarak 6084 sayılı kanunla bu konuda çözüm bulunduğu dile getirilmiştir.¹³⁶⁹

2.11.3. 6444 Sayılı Kanun Değişikliği

6084 sayılı kanun'un kabulünden sonra kiraların serbest olacağı tarih yaklaştıkça bu konu yeniden kamuoyu gündemini işgal etmeye başlamış ve kiralar konusunda yeni düzenlemeler yapılacağı yönünde söylentiler çıkmıştı. Nitekim kiralar evlerden başka yerlerde 1 Ocak 1955, evlerde ise 1 Haziran 1955 tarihinde kaldırılacaktı. Bu günlerde DP Trabzon milletvekili Emrullah Nutku tarafından 10 Aralık 1954 tarihinde TBMM'ye sunulan Milli Korunma Kanunu'nun tadili hakkındaki 6084 sayılı kanunun birinci maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi, 13 Aralık 1954 tarihinde görüşülmesi için Ticaret, Dahiliye, Adliye ve Bütçe Komisyonlarına gönderilmişti.¹³⁷⁰

15 Aralık 1954 tarihli TBMM birleşiminde gündem dışı söz alan Emrullah Nutku, 6084 sayılı kanuna göre konutlardan başka yerlerde kiraların 1 Ocak'tan itibaren serbest olacağını, kiraların bu şekilde serbest bırakılmasının kötü etkilerini düşünen Hükümetin kiralara dair bir tasarı hazırladığını ama bu tasarrının henüz Meclise gelmediğini belirtmiştir. Bu tasarrının hemen gelmesi halinde bile Ocak ayından önce çıkarılmasının mümkün olmaması nedeniyle bir kanun teklifini verdiğini, Ticaret Komisyonu'nda yapılan görüşmede genel eğilimin bu teklifin Ticaret, Dahiliye, Adliye ve Bütçe Komisyonları'ndan seçilen beşer kişi ile oluşturulacak geçici bir komisyonda görüşülmesi yönünde olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle Emrullah Nutku, bu komisyonun kurulması yönünde bir önerge vermiş ve bu önerge kabul edilmiştir.¹³⁷¹

Kanun teklifinin gerekçesinde kiraların serbest bırakılmasının genel ve milli kalkınma hamlesi içinde olunan şartlarda olağanüstü kötü sonuçlar doğuracağı, kira vurgunculuğuna ve gayrimenkul spekülasyonlarına neden olacağı öne sürülmüştür. Ayrıca kiralar ile ilgili Hükümetin tasarısına ve diğer milletvekillerinin tekliflerine değinilerek 6084 sayılı kanuna göre 1 Ocak 1955 tarihinde başlayacak serbestliğe

¹³⁶⁹ TBMM TD, D:9, C:22, B:78, 7 Mayıs 1953, s.83-90.

¹³⁷⁰ TBMM ZC, D:10, C:3, İ:16, 13 Aralık 1954 s.91; "Kira Kanunu", *Milliyet*, 13 Aralık 1954, s.1, 7.

¹³⁷¹ TBMM ZC, D:10, C:3, İ:17, 15 Aralık 1954, s.100-101.

kadar geniş bir inceleme gerektiren bu konunun sonuçlandırılmayacağı ortaya konmuştur. Böylelikle bu kanun ile Ticarethanelerin sadece kısa bir zaman için bile serbest kalmasının piyasada “büyük ve adeta bir anarşik” ortam yaratacağı belirtilerek, serbestlik tarihinin bir süre daha uzatılarak Meclis’teki tasarı ve tekliflerin gerektiği gibi görüşülmesinin sağlanması düşünülmüştür. Emrullah Nutku'nun Milli Korunma Kanunu'nun tadili hakkındaki 6084 sayılı kanunun birinci maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi, İcra Vekilleri Heyeti'nin kanun tasarısı ve diğer kanun teklifleri ile birlikte Geçici Komisyon'da ele alınmıştır. Hükümetin tasarısı ile diğer tekliflerin geniş bir inceleme gerektirdiği ve 1 Ocak 1955 tarihinde başlayacak kira serbestliğine kadar zaman darlığı nedeniyle sonuca bağlanamayacağı düşünülerek önce Emrullah Nutku'nun birinci maddeye dair kanun teklifinin, daha sonra diğerlerinin görüşülmesine karar verilmiştir. Komisyonunda teklifin gerekçesinde öngörülen durumlar haklı görülmüş, 6084 sayılı kanunda belirtilen tarihlerde Milli Korunma Kanunu'nun ilgili hükümlerinin uygulamadan kaldırılmasının ekonomik ve toplumsal sakıncalar ortaya çıkarabileceği belirtilmiştir. Bu nedenle Hükümet tasarısında ve kanun tekliflerinde ele alındığı şekilde konunun incelenerek mevcut şartlara göre düzenlenmesi zorunlu bulunmuştur. Fakat konunun önemli ve geniş çaplı olması, kısa sürede bir sonuca ulaşılmasının zorluğu ve devam etmekte olan kira rejiminin sürmesinin gerekliliği gibi nedenlerle teklifin kabulü uygun görülmüştür.¹³⁷² Ayrıca teklifte bulunan sürelerin uzunluğu ele alınarak teklif sahibinin uygun görmesiyle değiştirilmiştir. Geçici Komisyon teklifin 1 Ocak 1955 tarihine kadar kanunlaşabilmesi için ivedilikle görüşülmesi dileğiyle, kanun teklifi üzerindeki raporunu Genel Kurula arz etmiştir.¹³⁷³

Emrullah Nutku'nun kanun teklifinde, Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesinin konuttan başka yerlerde 15 Aralık 1955, konutlarda ise 31 Aralık 1955 tarihinden başlayarak kaldırılması öngörülmüştür. Geçici Komisyon'da ele alınan bu hüküm, hem konutlarda hem de konuttan başka yerlerde otuzuncu maddenin 1 Haziran 1955 tarihinden itibaren kaldırılması şeklinde değiştirilmiştir. 24 Aralık'ta görüşmeye açılan kanun teklifinin geneli ve maddeleri üzerinde söz isteyen olmamış, Geçici Komisyonun ivedilikle görüşülmesi önerisi yerinde bulunmuş ve yapılan

¹³⁷² Nitekim karma komisyondaki görüşmelerde, İktisat ve Ticaret Vekili yeni kanun çıkana kadar eski sistemin yürürlükte kalmasını istemiştir. Bkz.: “Dükkan Kiraları Serbest Bırakılmıyor”, **Dünya**, 21 Aralık 1954, s.1, 7.

¹³⁷³ **TBMM ZC**, D:10, C:3, 21.İnikata ek S.Sayısı:68, s.1-3.

oylamalar sonucu kabulü gerçekleşmiştir.¹³⁷⁴ Cumhurbaşkanı'na sunulan 6444 sayılı Milli Korunma Kanunu'nun Tadiline Dair Olan 6084 Numaralı Kanunun Birinci Maddesinin Tadili Hakkında Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak yayımı ve ilanı için Başvekalet'e gönderilmiş, 30 Aralık 1954 tarih ve 8892 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹³⁷⁵

6444 sayılı kanun ile kiralara ilişkin otuzuncu madde yeniden düzenlenmiştir. Daha önce 6084 sayılı kanunla yapılan değişikliğe göre, otuzuncu madde konutlar hariç diğer yerler için 1 Ocak 1955, konutlar için 1 Haziran 1955 tarihinden itibaren kaldırılmıştı. 6444 sayılı kanunla otuzuncu maddenin hem evler hem diğer yerler için 1 Haziran 1955 tarihinde itibaren kaldırılmasına karar verilmiştir.¹³⁷⁶

Şekil 2.3. Kiralar Serbest Bırakılıyor
Kaynak: Tef, 8 Ocak 1955, Cilt:1, Sayı:23, s.1.

6444 sayılı kanunun kabulü sonrasında yapılan bir değerlendirmede;

“Böyle yarım bir tedbiri ihtiva eden meselelerde, hiç olmazsa üç saat konuşabilen milletvekilleri konuşmuyorlardı, çünkü, diğer bir komisyonda aynı konuda müzakerelerin cereyan ettiğini biliyorlardı. Biliyorlardı ki, milletvekilleri arasında kiracılar lehine kuvvetli bir cereyan vardır, Hükümetin ve milletvekillerinin görüşleri kira derdinin halli için mücadele halindedir. Bu sebepten, bu teklif üzerinde fazla durmak, münakaşa açmak yarım

¹³⁷⁴ TBMM ZC, D:10, C:3, İ:21, 24 Aralık 1954, s.214.

¹³⁷⁵ “Kiralara Hakkındaki Yeni Kanun Dün Çıktı”, **Cumhuriyet**, 25 Aralık 1954, s.1, 6; “Kiralara Ait Kat’i Karar 6 Ay Sonraya Bırakıldı”, **Milliyet**, 25 Aralık 1954, s.1, 7.

¹³⁷⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 30 Aralık 1954, Sayı 8892, s.10813.

bir mücadele olmağa mahkûmdu.” denilerek Meclis’te bu kanunun sessizce kabul edildiği vurgulanmış ve genel olarak Meclis’te kiraların serbest olmaması yönünde bir eğilim olduğu belirtilmiştir. Diğer yandan geçici olarak kabul edilen bu kanun sonrası yeni kanun çıkarılmazsa kiraların serbest olacağı dolayısıyla birçok kişinin bundan zarar göreceği ileri sürülmüştür.¹³⁷⁷

2.11.4. 6570 Sayılı Kanun Değişikliği

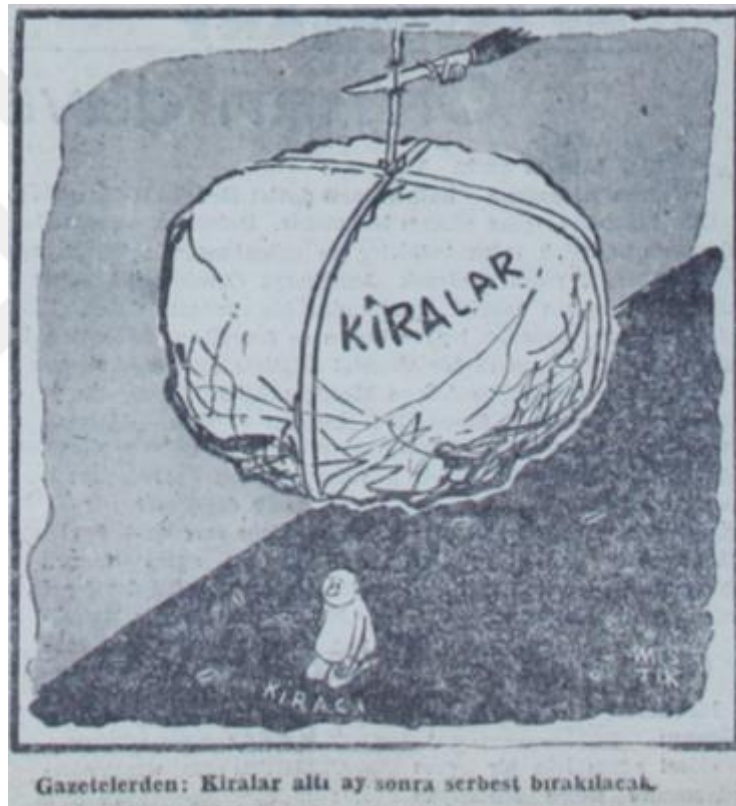
Kiralar, 1940 yılında Milli Korunma Kanunu’nun otuzuncu maddesiyle 1939 yılındaki kiralar esas kabul edilerek kiralar dondurulmuş, daha sonra 1947 yılında 5020 sayılı kanunla dondurulan kiralara evlerde %25, diğer yerlerde %50 zam kabul edilmişti. Ayrıca 5020 sayılı kanunun uygulanmaya başladığı tarih olan 27 Kasım 1947’de inşa edilmekte olan, inşa edilecek olan ve ilk defa kiraya verilecek binaların kiraları serbest bırakılmıştı. 1953 yılında kabul edilen 6084 sayılı kanunla da kiraların evlerden başka yerlerde 1 Ocak 1955, evlerde ise 1 Haziran 1955 tarihinde serbest olması uygun görülmüştü. Ayrıca 1939 yılındaki kiralar üzerinden evden başka yerlerde 1953 yılı için %150 ve 1954 yılı için %200 zam, evlerde ise 1953 yılı için %50 ve 1954 yılı için %50 zam uygulanacaktı. 6444 sayılı kanun kabul edildikten sonraysa kiraların, her yerde 1 Haziran 1955 tarihinden başlamak üzere serbest olmasına karar verilmişti.¹³⁷⁸

Kiraların serbest olacağı tarihler yaklaştıkça kira konusu yeniden gündeme gelmeye başlamıştır. Bu kanunla ticarethane kiralarının 1954 yılında, ev kiralarının ise 1954 yılı sonu itibariyle serbest olması kabul edilmişti. Bu süreçte kira serbestliğinin yürürlüğe girmesiyle Türkiye’nin, kira sınırlaması olmayan çok az ülkeden biri olacağı belirtilmiş ve kira sınırlamasının, mesken arzının yetersiz olduğu ve kiraların özellikle düşük gelirliler için çok fazla olduğu dönemlerde uygulanan bir önlem olduğu söylenmiştir. Türkiye’de kiraların serbest olmasının “*isabetsiz*” olduğu ileri sürülürken, kiracıların büyük şehirlerde fazla olduğu kaydedilerek kiraların son dönemlerde diğer fiyatlara göre fazla arttığı söylenmiştir. Diğer taraftan dünyada ortalama olarak bir binanın amortismanının 20 yıl olduğu, Türkiye’de ise güncel kiralara göre 6-7 yılda bunun gerçekleştiği belirtmiştir. Kiraların serbest olması

¹³⁷⁷ “Kiralar”, *Akis*, Sayı:34, 1 Ocak 1955, s.16-17.

¹³⁷⁸ **Gayrimenkul Kiraları Hakkındaki Kanun Projesi**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, Talay Matbaası, 1955, s.5-6.

durumunda mülk sahiplerinin fazla kiralar talep edecekleri söylenerek Türkiye’de kira sınırlamasının kaldırılmasının yararlı olmayacağı iddia edilmiştir. Bu açıdan öncelikle kiraların bina masraflarını 20 yılda amorti edecek düzeyde sınırlandırılması ve daha fazlasının yapılmaması gerektiği önerilmiş, diğer yandan sorunun sosyal boyutuna değinilerek devletin ucuz ev inşaatına bütçeden pay ayırması ve arsa fiyatlarını kontrol altında tutması durumunda kiraların belli bir oranda sınırlamaya bağlı kalmasının ülkeye yararlı olacağı ileri sürülmüştür.¹³⁷⁹ Tüm bunların yanında kiralar hususunda “birçok işlerimizde sık sık gördüğümüz kararsızlığın buhran yaratıcı amillerden biri olduğu” vurgulanmıştır.¹³⁸⁰

Şekil 2.4. Kiralar Altı Ay Sonra Serbest Bırakılacak
Kaynak: Akşam, 22 Aralık 1954, s.1.

9 Haziran 1954 tarihinde DP Ankara milletvekili Vasfi Öz, meskenden gayri işlerde kullanılan gayrimenkullerin kiralanması hakkında kanun teklifini TBMM Başkanlığı’na sunmuş, bu teklif görüşülmek üzere Ticaret, Dahiliye, Adliye ve Bütçe Komisyonları’na gönderilmiştir.¹³⁸¹ Bu dönemde piyasada karmaşaya engel olmak

¹³⁷⁹ Cahit Talas, “Kiralara Serbest Bırakılmamıdır?”, **Forum**, Cilt:2, Sayı:14, 15 Ekim 1954, s.11-12.

¹³⁸⁰ Falih Rıfık Atay, “Kira Meselesinde Kararsızlık”, **Dünya**, 22 Aralık 1954, s.1.

¹³⁸¹ **TBMM TD**, D:9, C:25, B:2, 9 Kasım 1953, s.30.

için daha önce Ankara milletvekili Talat Vasfi Öz tarafından verilen kanun teklifinin ele alınıp Meclis'te görüşüleceğine dair haberler duyulmaya başlanmıştır.¹³⁸² Ayrıca kiralara dair sınırlamanın iki yıl daha uzatılmasına dair bazı milletvekillerinin teklif vereceği ileri sürülmüştür.¹³⁸³ Nitekim 12 Ekim 1954 tarihinde TBMM Başkanlığı'na iletilen, İstanbul Milletvekilleri Füzuan Tekil ve Celal Türkgeldi'nin hazırladıkları Milli Korunma Kanunu'nun Tadili hakkındaki 6084 sayılı kanunun değiştirilmesine dair kanun teklifi de Ticaret, Dahiliye, Adliye ve Bütçe Komisyonlarına gönderilmiştir. 2 Kasım 1954 tarihli Sinop milletvekili Server Somuncuoğlu'nun bina kiraları hakkında kanun teklifi de aynı komisyonlara iletilmiştir.¹³⁸⁴ Bundan bir hafta sonra 9 Kasım'da ise bu defa Trabzon milletvekili Emrullah Nutku, Milli Korunma Kanunu'nun 6084 sayılı kanunla değiştirilen otuzuncu maddesinin tadili hakkında bir kanun teklifi sunmuş, bu teklif de diğerleri gibi aynı komisyonlara ulaşmıştır.¹³⁸⁵

Kiraların dondurulması hakkında eleştiriler de ayrıca devam etmektedir. Aslında mülk sahipleri ile kiracılar arasındaki sorunun 1940 yılından başladığı, ilk yıllarında savaş dolayısıyla zorunlu görüldüğü belirtilerek kiraların sınırlandırılmasının eski rayiç üzerinden alınan gayrimenkul vergisi nedeniyle devletin gelirlerinde zarar neden olduğu, ev sahiplerinin mülklerinin tamir etmeye yanaşmadıkları, hava parası benzeri uygulamalara girişildiği dile getirilmiş, diğer yandan kiralarla ilgili birçok tahliye, hakaret davası hatta cinayet davasının ortaya çıkması nedeniyle adli makamlara fazladan yük bindiği ifade edilmiştir.¹³⁸⁶ Bu çerçevede kiracı-ev sahibi sorununun artık gündemin en önemli tartışma konusu olduğu belirtilerek kira konusunda ne kiracıları ne de ev sahiplerini mağdur edecek bir kanunun Hükümet tarafından hazırlanması istenmiştir. Zira milletvekilleri tarafından getirilen teklifleri günün belli olaylarına göre hazırlandığından üzerinde gerekli incelemeler yapılmamıştı.¹³⁸⁷

---

¹³⁸² "Ticarethane Kiralarının Serbest Bırakılmaması Kuvvetle Muhtemel", **Milliyet**, 11 Ekim 1954, s.7; "Kiralara Dair Yeni Tasarı İyi Karşılandı", **Cumhuriyet**, 15 Ekim 1954, s.1, 6.

¹³⁸³ "Ev Kiraları", **Akşam**, 16 Ağustos 1954, s.1.

¹³⁸⁴ "Yeni Bir Kira Kanunu Teklifi", **Milliyet**, 3 Kasım 1954, s.1, 7; "Bina Kiralarına Dair Yeni Bir Kanun Teklifi", **Cumhuriyet**, 3 Kasım 1954, s.1, 6.

¹³⁸⁵ **TBMM ZC**, D:10, C:2, İ:3, 12 Aralık 1954 s.58. Bu kanun diğerlerinden daha önce gündeme alınıp kabul edilen 6444 sayılı kanundur.

¹³⁸⁶ Raşid Kayalı, "Gayrimenkul Kiraları Meselesi", **Forum**, Cilt:2, Sayı:13, 1 Ekim 1954, s.8-9.

¹³⁸⁷ "Büyük Dert", **Akis**, Sayı:21, 2 Ekim 1954, s.12.

Bu dönemde İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından başka ülkelerdeki kira konusundaki uygulamalar incelemeye başlanmıştır.¹³⁸⁸ Diğer yandan Hükümetin kira konusunda bir tasarı hazırladığı haberlerinin doğru olmadığı söylenmiş¹³⁸⁹, Hükümet tarafından bu konuya dair bir rapor hazırlandığı ve kanun tekliflerinin görüşülmesinde bu rapora dayanarak kendi düşüncelerini Meclis'te dile getireceği belirtilmiştir.¹³⁹⁰ Ancak aynı günlerde Hükümet tarafından bir tasarı hazırlandığı açıklanmış¹³⁹¹, sonra da İktisat ve Ticaret, Maliye ve Adliye Vekillerinin kira konusunda bir uzlaşmaya vardıkları ve bir tasarı hazırladığı duyurulmuştur.¹³⁹² DP Balıkesir milletvekili Halil İmre'nin Hükümetin kiracılar ve ev sahipleri arasında ilişkileri düzenleyecek bir kanun hazırlığı olup olmadığını sorusunun görüşüldüğü¹³⁹³ günlerde İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından hazırlanan gayrimenkul kiralari hakkında kanun tasarısı da Ticaret, Dahiliye, Adliye ve Bütçe Komisyonlarına gönderilmiştir.¹³⁹⁴ Hükümet tarafından yeni bir tasarı hazırlanarak Meclis'e sunulmuştur. Buna göre ticarethane kiralari 1 Ocak 1955, ev kiralari ise 1 Haziran 1955 tarihinden başlamak üzere serbest bırakılacak ve Milli Korunma Kanunu'nun kiralari ilgili otuzuncu maddesi yürürlükten kaldırılacaktır.¹³⁹⁵ Daha sonra da İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı tarafından Hükümetin hazırladığı gayrimenkul kiralari hakkındaki kanun tasarısının Geçici Komisyon'da görüşülmesine dair teklifi Meclis'te kabul edilmiş, bu konudaki diğer dört teklifinde bu komisyonda görüşülmesi aynı şekilde uygun bulunmuştur.¹³⁹⁶ Diğer yandan bu dönemde DP milletvekilleri Şevki Yazman ile Muzaffer Haruoğlu'nun 6084 sayılı kanunun değiştirilmesine dair iki ayrı kanun teklifi talepleri üzerine geri verilmiştir.¹³⁹⁷

Bunlarla ilgili toplanan Geçici Komisyon bir binanın kirasının yıllık toplam maliyetinin %10'unu geçmemesine dair karar vermiştir. Buna göre "...mesela 240.000 lira maliyeti olan bir binadan senede 24 ve ayda 2 bin lira kira alınabilecek ve eğer bu bina

¹³⁸⁸ "Kiralari Meselesi", **Akşam**, 13 Ekim 1954, s.1.

¹³⁸⁹ "Kiralari Meselesinde Hükümetin Kararı", **Akşam**, 28 Ekim 1954, s.1.

¹³⁹⁰ "Hükümet Kiralari Hakkında Kanun Değil, Rapor Hazırladı", **Akşam**, 6 Kasım 1954, s.2.

¹³⁹¹ "Kiralari Meselesi Mecliste", **Akşam**, 16 Kasım 1954, s.1.

¹³⁹² "Kiralari Meselesi", **Akşam**, 27 Kasım 1954, s.1, 2.

¹³⁹³ **TBMM ZC**, D:10, C:2, İ:3, 12 Aralık 1954 s.60-61.

¹³⁹⁴ "Kira Tasarıları", **Akşam**, 13 Aralık 1954, s.1.

¹³⁹⁵ "Yeni Kira Kanunu Meclise Sevkedildi", **Milliyet**, 17 Aralık 1954, s.1, 7.

¹³⁹⁶ **TBMM ZC**, D:10, C:3, İ:18, 17 Aralık 1954, s.129-130.

¹³⁹⁷ **TBMM ZC**, D:10, C:7, İ:77, 18 Mayıs 1955, s.309-310.

üç katlı ise beher katın ücreti 400 lira olacaktır.” örneği verilmiştir.¹³⁹⁸ Daha sonra ise komisyonun bu konuda bir tasarı ve dört teklifi görüşerek Mayıs ayına kadar tek bir kanun metni oluşturması, eğer o zamana kadar yetiştirilmezse yürürlükteki kanunun süresinin 6 ay daha uzatılması öngörülmüştür. Öte yandan komisyonda bazı kararlar üzerinde uzlaşmıştır. Bunlara göre arsa rayici veya bina maliyetine göre kira belirlenecek, binalar 10 yılda amorti edilecek, eski ve yeni kira ayırımı yapılmayacak, ticarethane ve ev kiralarının belirlenmesinde fark olmayacaktır.¹³⁹⁹ Ayrıca Milli Korunma Kanunu’nda bulunan tahliye nedenlerini aynı şekilde kabul etmiş ve bunlara “*esaslı imar tevsi ve yeniden inşa*” durumlarının eklenmesini uygun görmüştür.¹⁴⁰⁰

Sürece ilişkin bir değerlendirmede, kiraların sınırlandırılmış olmasının “*bir birini bir kaşık suda boğacak*” mülk sahibi ve kiracı olmak üzere iki sınıf ortaya çıkardığı belirtilmiştir.¹⁴⁰¹ Aslında daha 1953 yılında 6084 sayılı kanun sonrası ticarethane kiralarına zam yapılması nedeniyle bazı mallarda fiyat artışı olduğu ileri sürülmüştür.¹⁴⁰² Buna benzer olarak 1955 yılından itibaren kiraların serbest olmasıyla hayat pahalılığının yükseleceği iddia edilmiş, yüksek kiralarla birlikte satılan mallara da zamlar yapılacağı söylenmiştir. Hatta Tüccar Derneği Genel Sekreteri tarafından kiraların serbest olmasının “*bir iktisadi buhran*” ortaya çıkaracağı ileri sürülmüştür. Diğer yandan İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı, görüşme yaptığı tüccara gerekirse yeni bir kanunla kiraların düzenleneceğini dile getirmiştir.¹⁴⁰³ Ayrıca ev kiralarında artışlar olduğuna işaret edilerek Hükümetin kiralarla ilgili yeni düzenlemeye gideceği de belirtilmekteydi.¹⁴⁰⁴ Öte yandan kiralık ev bulmak isteyenler de bazı sorunlarla karşılaşmaktayken¹⁴⁰⁵, kiraların ticarethanelerde 3 ay, evlerde ise 9 ay sonra serbest olacağı belirtilerek on beş yıldır istediği kira ücretini alamayan mülk sahiplerinin bu süre içinde gördükleri zararı giderme yoluna sapacakları iddia edilmiş, talep edilen kiraları veremeyenlerin “*sokağa atılacağı*”, ticaret ve ekonomi alanında birçok etkisi olacağı öne sürülmüştür.

¹³⁹⁸ “Kiralara Hakkında Karma Komisyonun Son Kararı”, **Cumhuriyet**, 3 Şubat 1955, s.1, 7.

¹³⁹⁹ “Kiralara Hakkında Yeni Kanun”, **Cumhuriyet**, 31 Mart 1955, s.1, 7.

¹⁴⁰⁰ “Gayrimenkullerde Tahliye Sebepleri Muhafaza Ediliyor”, **Milliyet**, 16 Nisan 1955, s.1, 7.

¹⁴⁰¹ Ulunay, “Mülkiyet Hakkı ve Kiralar”, **Milliyet**, 11 Haziran 1954, s.2.

¹⁴⁰² “Bazı Maddelerin Fiyatı Yükseldi”, **Milliyet**, 5 Haziran 1953, s.2.

¹⁴⁰³ “Ticarethane Kiraları Serbest Bırakılırsa Pahalılık Artacak”, **Cumhuriyet**, 10 Haziran 1954, s.1, 6.

¹⁴⁰⁴ “Ev Kiraları Yükseliyor”, **Milliyet**, 9 Ekim 1954, s1, 7.

¹⁴⁰⁵ “Kiralara”, **Akis**, Sayı:25, 30 Ekim 1954, s.9-10.

Buna karşılık kira dışında uygulanmakta olan Milli Korunma Kanunu'nun kiralarla ilgili de uygulanması istenmiştir.¹⁴⁰⁶ Diğer yandan kiraları serbest olan yerlerde kira ihtikarı yapıldığı belirtilerek “*eski binalara mal sahiplerini ve kiracıları aynı zamanda koruyacak dürüst, ortalama, adaletli bir ölçü bulmak, yeni binaları da amortisman, faiz, gelir hesaplarına göre namuslu bir kira nizamına tabi tutmak, bu gün bir zaruret halini almıştır*” değerlendirmesinde bulunulmuştur.¹⁴⁰⁷

Kira sınırlamasına yönelik bir başka değerlendirmeye göre, kira sınırlaması konusunda kiracılar, sayılarının çokluğu nedeniyle daha etkili olmaktadır. Diğer yandan kira kontrolü, fiyat kontrolleri içinde uygulanması en basit kontroldür. Kiralardaki sınırlamayla mülk sahiplerinden, tüketiciye doğru gelir dağıtımı yapılmış olur. Bu durum ise, enflasyon artışına yol açmaktadır. Kiraların, belli bir yıl belirlenerek “*dondurulması*” doğru bir yöntem olarak görülmektedir. Gayrimenkul gelirlerinin de serbest piyasa şartları göre ortaya çıkması savunulmaktadır. Diğer yandan Türkiye'nin için bulunduğu ekonomik durum gözetilerek kiraların aşama aşama serbest olmasının daha yerinde olduğu, uzun dönemli planlar yapılan dek kira serbestliğinin gelecek yıllara bırakılabileceği önerilmiştir.¹⁴⁰⁸ Bu günlerde Gayrimenkul Sahipleri Derneği de faaliyete geçerek kiralarla ilgili kanun hakkında milletvekillerine broşür göndermiştir.¹⁴⁰⁹ Hükümetin tasarısına karşı Kiracılar Cemiyeti ise, tepki göstermiş ve bunun kiracıların “*tamamiyle aleyhinde*” bir tasarı olduğunu iddia etmiştir. Diğer yandan Ticaret Odası ise yeni tasarımı uygun bulmaktadır.¹⁴¹⁰ Ancak kiraların 1955 yılı başında serbest olması söz konusu olduğundan ticarethane kiralarında artışlar görülmeye başlamış, evlerde oturan kiracılar da kiraların çok fazla artacağı düşüncesine kapılmıştır. Mülk sahipleri ise yeni tasarıya olumlu bakmaktadırlar.¹⁴¹¹ Bir başka bakış açısından da Hükümetin tasarısındaki mahkemelere başvurulmasına dair hükme eleştiri getirilmekteydi. Çünkü mülk sahibi ve kiracıların en iyi ihtimalle yarısının bu durumda mahkemeye başvuracakları düşünülmekteydi.¹⁴¹²

---

¹⁴⁰⁶ Munis Tekinalp, “Ticaret ve Sanat Yerleri Kiraları Hakkında”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:7, Sayı:75, Ekim 1954, s.1538-1539.

¹⁴⁰⁷ Ali Naci Karacan, “Mesken Kiraları Vurgunculuğu”, **Milliyet**, 27 Ekim 1954, s.1.

¹⁴⁰⁸ “Kiralılar Hemen Serbest Bırakılmalı mı?”, **Forum**, Cilt:2, Sayı:16, 15 Kasım 1954, s.4.

¹⁴⁰⁹ “Gayrimenkul Sahipleri Derneği de Teşebbüse Geçti”, **Akşam**, 8 Kasım 1954, s.1, 4.

¹⁴¹⁰ “Kira Tasarısı İyi Karşılanmadı”, **Akşam**, 18 Aralık 1954, s.1, 3.

¹⁴¹¹ “Yeni Kanun Kiraların Artışını Önleyemeyecek”, **Akşam**, 19 Aralık 1954, s.3.

¹⁴¹² Re.-Ha., “Yılbaşı Hediyesi Mi?”, **Akşam**, 22 Aralık 1954, s.1.

Bu dönemde kira konusunda Meclis'te iki tasarı bulunmaktadır. Bunlardan biri hükümetin hazırladığı tasarı, diğeri ise milletvekilleri tarafından verilen teklifleri düzenleyen komisyonun tasarısıdır. Hükümet tasarısına göre, kiralara serbest olması uygun görülürken, komisyonun tasarısında ise kiralara zam yapılmakla birlikte Milli Korunma Kanunu'nun kiralara dair hükümlerinin korunması hedeflenmiş, ayrıca diğeri kiralara da 1952 yılı fiyatlarıyla dondurulması öngörülmüştür. Ancak bu iki tasarıda da sorunları önleyip az problemlili bir geçiş sağlayacak nitelikte olmadığı ileri sürülmüştür. Hükümetin tasarısıyla serbest olacak kiralara üzerinde kiracılarla mülk sahiplerinin anlaşamayacakları ve kiralara fazla artacağı kaydedilirken, komisyon tasarısıyla da halen devam eden “kira rejiminin bütün mahzurlarının” devam edeceği belirtilmiştir.¹⁴¹³ Öte yandan bu konuda İTO da bir kanun projesi hazırlamıştır.¹⁴¹⁴ Oda, kiralara serbest olmasının ekonomide problemlere yol açacağını, özellikle ticarethanelerde kiracıları “düşman” gören mülk sahiplerinin bunları tahliye ettireceğini ileri sürmüş ve bir ticarethanenin yerinin önemine değinilerek “fond de commerce”e yönelik bir uygulama istenmiştir.¹⁴¹⁵ 11 maddeden oluşan bu kanun projesi, kiralara belli yıllara göre belli oranlarda zam yapılmasını öngörmekte, ancak kira serbestliğine izin vermemektedir.¹⁴¹⁶ Öte yandan sabit gelirliler ile serbest kazancı olanlar arasında bazı durumlarda yapılan ayırımın kira konusunda yapılması gerektiği belirtilerek serbest kazancı olanların korunmaması halinde kira dengesizliğinin “kendiliğinden” düzene gireceği ifade edilmiştir.¹⁴¹⁷

Komisyonunda görüşmelerin tamamlanması sonrasında tasarı Meclis'e gönderilmiştir.¹⁴¹⁸ Hazırlanan yeni tasarı kiracılar açısından uygun bulunmamış, bu tasarıda belirtilen kiralara %300 zam oranının hayat pahalılığına yol açacağı dile getirilmiştir.¹⁴¹⁹ Kiralar hakkındaki kanun tasarısı ve kanun teklifleri 29 Nisan 1955 tarihinde Meclis gündemine alınmıştır.¹⁴²⁰

Kira Kanunu'yla ilgili ilk sorun, sınırlama üzerine olup bir kısım kiralara tamamen serbest olmasını savunurken, bir kısım ise kiralarda belli sınırlamanın

¹⁴¹³ “Kiralara”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:8, Sayı:82, Mayıs 1955, s.2012-2013.

¹⁴¹⁴ “Ticaret Odasının Kira Tasarısı”, **Akşam**, 15 Nisan 1955, s.1.

¹⁴¹⁵ **Gayrimenkul Kiraları Hakkındaki Kanun Projesi**, İstanbul Ticaret Odası, s.6-7.

¹⁴¹⁶ **A.e.**, s.10-11.

¹⁴¹⁷ Falih Rifki Atay, “Kira Meselesindeki Adaletsizlikler”, **Dünya**, 16 Nisan 1955, s.1.

¹⁴¹⁸ “Kira Kanunu Tasarısı Meclise Sevkolundu”, **Milliyet**, 30 Mart 1955, s.1, 7.

¹⁴¹⁹ “Kiracılar Yeni Kanun Tasarısını Beğenmedi”, **Akşam**, 18 Nisan 1955, s.1.

¹⁴²⁰ **TBMM ZC**, D:10, C:6, İ:69, 29 Nisan 1955, s.505.

olmasını savunmaktadır. Bu iki görüşe karşı Hükümet tasarısında da görüldüğü gibi kiraların belli bir geçiş döneminden sonra serbest bırakılması görüşü de bulunmaktadır.¹⁴²¹

Geçici Komisyon Başkanı Halil İmre tarafından Kira Kanunu tasarısı takdimen ve diğer görüşmelerden önce yapılmasına dair teklifin kabulüyle Meclis'te görüşmelere geçilmiştir. Abdullah Aytemiz, hazırlanan tasarıda daha önce 6084 sayılı kanunla serbest olan yerlerde bu kanunun uygulanmasını eleştirmiş, bunu kazanılmış hakların çiğnenmesi olarak ele almıştır. Bu nedenle toplumun kanunlara ve kanunları yapanlara güveni kalmayacağını, dahası Hükümetin saygınlığının zarar göreceğini söylemiştir. Diğer yandan hükümetin hazırladığı tasarının adil olduğunu belirterek bunun görüşülmesini istemiştir. DP Manisa milletvekili Muhlis Tümay ise kiracı ve mal sahiplerinin farklı çıkarları olan iki grup olduğunu, Milli Korunma Kanunu ile kiracıların korunmaya çalışıldığını, ancak bunun iki grup arasında çatışmalara neden olduğunu dile getirerek yeni kanunla kiraların 1953 yılına göre düzenlenmesine karşı çıkmıştır. DP İzmir milletvekili Arif Güngören de kiracıların “*insafsız*” mülk sahiplerinden korunması gerektiğini belirtmiştir. Geçici Komisyon Başkanı Halil İmre, kira konusunda verilen tekliflere değinerek kira işinin serbest olmasının uygun görülmediği için bunların olduğunu ileri sürmüş, öncelikle verilecek kararın sınırlama olup olmayacağını belirlemesi gerektiğini söylemiştir. DP Konya milletvekili Hidayet Aydın, kira konusunu “*nükseden bir milli dert, Milli Korunma Kanununun ıstırabı*” olarak nitelendirmiş, bu kanunun bütün fiyatları dondurma amacı taşıdığını ancak sadece kiralarda uygulanabildiğini iddia etmiş, aslında kira hakkındaki hükümlerin Borçlar Kanunu ile düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Diğer yandan Geçici Komisyonun fevkalade durumlara özgü olması gereken hükümlerini kalıcı hale getirdiğini ileri sürmüştür. DP Tekirdağ milletvekili Zeki Erataman ise getirilmek istenen hükümlerden kiracıların da mal sahiplerinin de hoşnut olmayacağını vurgulamıştır. DP'li Emrullah Nutku da komisyonun çalışmasını eleştirmiş, diğer yandan Hükümet tasarısıyla getirilmek istenen kira anlaşmazlığı durumunda mahkemelere başvurulmasının sorunlara neden olacağını kaydetmiştir. DP Bursa milletvekili Raif Aybar tasarıdaki cezaların “*Milli Korunmaya rahmet okutacak*” boyutta olduğu söylemiş, Geçici Komisyon adına konuşan Pertev

---

¹⁴²¹ Bahadır Dülger, “Kira Kanunu ve Meseleleri”, *Zafer*, 8 Mayıs 1955, s.1, 4.

Arat ise, belirledikler zam oranının kiracılar tarafından olumlu karşılandığını belirtmiştir. Diğer yandan getirilen cezaları savunarak daha önce bunların olmaması nedeniyle hava parası alınabildiğini, fiyatların da arttırılabildiğini iddia etmiştir.¹⁴²²

6 Mayıs 1955 tarihli birleşimde devam eden görüşmelerde Pertev Arat, komisyon raporunu ve Hükümet tasarısından hangisinin görüşüleceğine dair bir karar alınması gerektiğini söylemiştir, CHP Kars milletvekili Hasan Erdoğan, kira konusunun toplumsal bir soruna dönüştüğünü ileri sürerek bu kanunun “*gelişigüzel tetkik edip*” yürürlüğe konması durumunda bir süre sonra tekrar ele alınmak zorunda kalacağını vurgulamış ve kiraların serbest olmamasını istemiştir. Diğer yandan Kemal Balta ise kira sorununun sadece büyük şehirlerle sınırlı olduğu ileri sürmüştür. Bu arada konuşmacıların çokluğu nedeniyle konuşmalar 10 dakika ile sınırlandırılmıştır.¹⁴²³ Komisyonunda çalışan DP Burdur milletvekili Behçet Kayaalp, komisyonun 1953 yılından sonra olması gerekenden fazla dahası ihtikar noktasına ulaşan kiraları sınırlamaya çalıştığını belirtmiştir. Diğer yandan DP’li Ekrem Alican Hükümetin sessiz kalmasını eleştirmiş, bunun üzerine İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı söz alarak Hükümet tasarısının esaslarını, komisyonun teklifiyle arasındaki farkları Genel Kurula anlatmıştır. Buna karşılık da Geçici Komisyon Raporu yazarı Pertev Arat, komisyon raporunu savunmuş, eksik görülen yanlarının Meclis tarafından giderileceğini dile getirmiştir. DP Yozgat milletvekili İhsan Aktürel ise Hükümetin mesken sorununu başka ülkelerdeki gibi ele almasını hatta bu konuda bir bakanlık kurulmasını istemiş, kira sınırlamasının kaldırılmasıyla inşaatın çoğalmasının, mesken ihtiyacının karşılanmasının mümkün olmadığına değinerek “*yarım tedbirler*” ile sorunun çözülmeye çalışıldığını ileri sürmüştür. Aktürel, mülkiyet hakkını öne çıkaranlara karşı sınırlandırmanın bu hakka karşı olmadığını, ülkede birçok maddeye kâr haddi getirilirken, gayrimenkullere getirilmesinin önünde bir engel olmadığını belirtmiştir. DP Niğde milletvekili Hasan Hayati Ülkün de birçok ülkede kira kontrolünün uygulanmakta olduğunu belirtmiş, ayrıca kiraların 1939 fiyatlarıyla değil o günün fiyatları üzerinden belirlenmesi gerektiğini söylemiştir. DP’li Kemal Özçoban ise DP’nin muhalefet yıllarında bu kanunun

¹⁴²² TBMM ZC, D:10, C:7, İ:71, 4 Mayıs 1955, s.65-88; “Mecliste Kira Tasarısının Görüşülmesine Dün Başlandı”, *Cumhuriyet*, 5 Mayıs 1955, s.1, 7.

¹⁴²³ TBMM ZC, D:10, C:7, İ:72, 6 Mayıs 1955, s.95-117; “Kira Kanunu Hakkında Bir Karara Varılamadı”, *Milliyet*, 7 Mayıs 1955, s.1, 7; “Kiralarda Hakkında Mecliste Dün Yapılan Tartışmalar”, *Cumhuriyet*, 7 Mayıs 1955, s.1, 7.

kaldırılması yönünde çalışmalar yürüttüğünü ancak bunun “*iktidara gelinceye kadar*” devam ettiğini belirtmiştir.¹⁴²⁴

Görüşmelerin yeterliliği üzerine verilen önerenin kabulü sonrası kanunla ilgili verilen önergeler komisyona gönderilmiştir.¹⁴²⁵ DP Erzurum milletvekili Hamid Şevket İnce, Geçici Komisyon’a gönderilen bazı maddelerin önceki şeklinin korunmasını eleştirmiş, buna karşılık da Geçici Komisyon Başkanı Halil İmre, içtüzüğün ilgili maddesine dayanarak komisyonun değiştirme önerilerine uymak zorunda olmadığını belirtmiştir.¹⁴²⁶ Kiralar konusunda Meclis’teki görüşlere yer verilerek ortaya konan bir görüşte, kira sorunu tek bir kanunla çözülebilecek bir konu olmadığı için buna ek bazı önlemler de gerektiği kaydedilmiştir.¹⁴²⁷

16 Mayıs tarihli toplantıda Emrullah Nutku bu kanunun Meclis tatili başlamadan kabul edilmesi gerektiğini dile getirmiş, Mehmet Ali Sebük ise bu kanunun çıkarılmasından önce bu konuda yeterli bilgilerin olmamasını eleştirerek hükümetin ve komisyonun tasarılarının hukuka aykırılığını ileri sürerek yeni bir tasarı hazırlanmasını istemiştir. Nusret Kirişçioğlu komisyon tasarısının kabulünü isterken, Şevki Yazman ise konunun önemine değinerek yeniden düzenlenmesi için bir yıllık uzatma önermiştir. Bu konuda yeterlilik önergesinin kabulü sonrasında önergelerin oylanmasına geçilmiştir. Verilen 9 önerenin üçü komisyon, ikisi Hükümet tasarısının kabul edilmesi, ikisi yürürlükteki hükümlerin bir yıl daha devam ettirilmesi, iki tanesi de tasarıların komisyona geri verilmesi üzerine olup komisyon tasarısının görüşülmesi hakkındaki önergeler kabul edilerek maddelere geçilmiştir. Birinci maddenin görüşülmesinde belediye teşkilatı olan yerlerin ifadesi getirilmiş, ayrıca Ahmet Gürkan’ın ibadethanelerin kiralanmaması hakkındaki teklifi bir fıkra olarak eklenmiştir. İkinci madde ise, önceki kiralara yapılacak zam oranlarını içermekte olup üzerinde yoğun tartışma yaşanmıştır. Burada Emrullah Nutku’nun Ankara için özel bir oran getirilmesi teklifi uygun görülmemiş, Behzat Bilgin ve Burhanettin Onat ise az ve sabit gelirlilerin durumlarının göz önünde bulundurulması

---

¹⁴²⁴ **TBMM ZC**, D:10, C:7, İ:73, 9 Mayıs 1955, s.128-148; “Kira Kanunu Hakkında Dün de Karara Varılmadı”, **Milliyet**, 10 Mayıs 1955, s.7; “Kira Kanununun Bir Sene Tehir Edilmesi Düşünüyor”, **Cumhuriyet**, 10 Mayıs 1955, s.1, 7.

¹⁴²⁵ **TBMM ZC**, D:10, C:7, İ:74, 11 Mayıs 1955, s.172-182; “Kira Kanunu Bir Yıl Daha Temdit Edildi”, **Milliyet**, 12 Mayıs 1955, s.1, 7.

¹⁴²⁶ **TBMM ZC**, D:10, C:7, İ:75, 13 Mayıs 1955, s.231-237.

¹⁴²⁷ Bahadır Dülger, “Kira Rejiminde Son Safha”, **Zafer**, 13 Mayıs 1955, s.1, 7.

gerektiğini belirtmişlerdir. Bu madde hakkında da 11 önerge verilmiş olup beş tanesi zam oranlarının indirilmesini talep etmektedir. Diğer önergeler kabul edilmezken zam oranlarıyla ilgili önergeler kabul edilmiş, böylece 1939 yılı kiralarına evlerde %200, ticarethanelerde %400 zam yapılması öngörülmüştür.¹⁴²⁸ 18 Mayıs tarihli toplantıda ikinci maddenin görüşülmesine devam edilmiş, sonrasında üçüncü maddeye geçilmiştir. Bu madde 1947 ve 1953 yılları arasında yapılan binaların kiraları hakkında olup söz alan Mehmet Ali Sebük, Müfit Erkuyumcu, Şevki Yazman, Mahmut Goloğlu bu maddeye karşı çıkararak bunun adil olmadığını ileri sürmüşlerdir. Emrullah Nutku ise başka ülkelerden örnek vererek kiraların eski bir tarih belirlenerek ona göre sınırlandırıldığını anlatmıştır. Bunlara karşılık Komisyon Başkanı Halil İmre, bu maddenin kanunun en önemli maddesi olduğu söylemiştir. Server Somuncuoğlu ise kiraların arz ve talebe bağlı olduğunu ve o anki duruma göre dondurulmasının gerektiğini söylemiştir. Öğleden sonra devam eden görüşmelerde Ahmet Gürkan'ın mabetler üzerine önergesi tartışmalara yol açmıştır. Gürkan, mabetlerde kiracı olanların, buldukları yeri kanunun kabulünden sonra iki ay içinde boşaltmalarını talep etmekteydi. Buna karşı komisyon ve bazı milletvekilleri bunu uygun bulmamıştır. Burada söz alan Gürkan'ın CHP elinde bulunan İstanbul'daki bir mescitte içki içildiğini iddia etmesi gürültülere neden olmuştur. Kanunun maddeleri üzerine görüşmeler sona erdikten sonra söz alan Ferit Alpiskender, kanunun mülkiyet hakkına zarar verdiğini ve Anayasa'ya aykırı olduğunu söylemiş, Server Somuncuoğlu da mülkiyet hakkının bazı şartlarda sınırlandırıldığına ve bazı ülkelerdeki kira sınırlamalarına değinmiştir. Sonrasında kanunun oylamasına geçilmiş ve açık oylamaya sonunda 87 ret ve 14 çekimser oya karşı 227 kabul oyuyla kanun kabul edilmiştir.¹⁴²⁹

6570 sayılı kanun ile belediye örgütü olan yerlerde iskele, liman ve istasyonlardaki gayrimenkullerin (musakkaf olmayanlar hariç) kiralanmalarında, kiralayan ile kiracı arasındaki hukuki ilişkinin bu kanun ile Borçlar Kanunu'nun bu kanuna aykırı olmayan hükümlerine tabi olması kabul edilmiştir. Ayrıca mabetlerin kiraya verilemeyeceği ve ibadethane amacı dışında kullanılamayacağı hükmü de getirilmiştir. Birinci maddede yazılı yerlerdeki gayrimenkullerin kiraları 1939 yılı

¹⁴²⁸ **TBMM ZC**, D:10, C:7, İ:76, 16 Mayıs 1955, s.270-299; "Meclis, Kiralarda Tahdidi Kabul Etti", **Milliyet**, 17 Mayıs 1955, s.1.

¹⁴²⁹ **TBMM ZC**, D:10, C:7, İ:77, 18 Mayıs 1955, s.310-360, 372-376; "Meclis Dün Yeni Kira Kanununu Kabul Etti", **Milliyet**, 19 Mayıs 1955, s.1, 7.

kiralarna evlerde %200, evlerden başka yerlerde %400 zam yapılmak suretiyle bulunacak miktarı geçmeyecekti. 1939 yılı kira bedelleri sözleşme ile belli olmayan veya 1939 yılından sonra kiraya verilmeye başlanan yahut kullanma tarzı tamamen değiştirilerek kiralanan gayrimenkullerin kira bedelleri Belediye Encümenleri tarafından 1939 yılı rayici esas alınarak o mahal veya semtteki emsallerine göre takdir edilen kira bedellerine yukarıdaki oranlarda zamlar yapılmak suretiyle belirlenecektir. 1939 yılından sonra inşa edilen veya ilk hali genişletilen veya değiştirilerek esaslı olarak düzenlenen gayrimenkullerin kira bedelleri Bina Vergisi Kanunu'na göre tahakkuk eden gayrisafi iratlar dikkate alınarak belirlenen kiralarna evlerde %100, evlerden başka yerlerde %200 zam yapılmak suretiyle bulunacak miktarı geçmeyecektir. Ayrıca bu madde gereğince yapılan zamlarla belirlenecek kiralar, üçüncü maddedeki emsal gayrimenkullerin kiralarnı geçmeyecektir. Üçüncü maddede yazılı yerlerde 24 Şubat 1947 tarihinden sonra inşa olunan gayrimenkullerin kira bedelleri 12 Mayıs 1953 tarihinde mevcut yazılı veya sözlü sözleşme ile belirlenen miktarı geçmeyecektir. 12 Mayıs 1953 tarihindeki kira bedelleri yazılı veya sözlü sözleşme ile belli olmayan veya bu tarihten sonra kiraya verilmeye başlanan yahut kullanma şekli tamamen değiştirilerek kiraya verilen gayrimenkullerin kira bedelleri, buldukları yer veya semtteki emsallerinin 12 Mayıs 1953 tarihindeki kiralarna göre Belediye Encümenleri tarafından belirlenecektir. 6084 sayılı kanunun yayımlanmasında sonra inşa edilen gayrimenkullerle bundan sonra inşa edilecek veya yeniden kiralanan gayrimenkullerin ve adı geçen kanun hükümlerine dayanılarak hükmen veya her ne şekilde olursa olsun tahliye edilerek serbestçe kiralanan gayrimenkullerin kira bedellerinin belirlenmesinde de bu madde hükümleri uygulanacaktır. 6570 sayılı kanuna eklenen geçici birinci maddede bu kanunun kira bedellerine ilişkin hükümlerin; Milli Korunma Kanunu'nun bağlı gayrimenkuller için 1 Haziran 1955 tarihinden itibaren, bu kanuna bağlı olmayıp serbest kira ile kirallanmış ve kira sözleşmeleri belirsiz bir süreye dönüşmüş olan gayrimenkullerin kira bedelleri 6570 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden başlayarak geçecek 6.ayını takip eden ay başından itibaren, Milli Korunma Kanunu'na bağlı olmaksızın serbest kira ile kiralanan olup da sözleşme süreleri belli olan gayrimenkullerde kira sözleşmelerinin bitiminden itibaren yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Ayrıca Milli Korunma Kanunu'na bağlı olmaksızın serbest kira ile kiralanan olup da 1 yıldan

fazla süre ile sözleşme yapılıp bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte 1 yıldan fazla süresi olan gayrimenkullerde ise 1 Haziran 1955 tarihinden¹⁴³⁰ itibaren 6570 sayılı kanunun kira bedelleri ile ilgili hükümleri uygulanacaktır. 6570 sayılı kanun ile Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesi ve elli altıncı maddesinin yedinci fıkrası ve bu maddeleri düzenleyen veya kaldıran kanunlar yürürlükten kaldırılmış, bu kanunun 1 Haziran 1955 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesi kabul edilmiştir. 18 Mayıs 1955 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen kanun, 27 Mayıs 1955 tarih ve 9013 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olup neşri tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.¹⁴³¹

18 madde ve geçici 2 maddeden oluşan 6570 sayılı kanun, adı üzerinde kiralarla ilgili hükümler içermektedir. Bu hükümler daha önce Milli Korunma Kanunu'yla düzenlenen otuzuncu madde hükümleriyle 6084 ve 6444 sayılı kanun hükümlerinden oluşturulmuştur. Böylece Milli Korunma Kanunu'ndan bir maddesinden ayrı bir kanun oluşturulmuştur.¹⁴³²

6570 sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun ile musakkaf yani üzeri örtülü gayrimenkullerin kiraları düzenlenmiştir. Musakkaf olmayan gayrimenkullerin kiraları bu kanunun dışında bırakılmıştır. Bu kanun ile kiraları belirlenen gayrimenkulleri sınıflandırmak gerekirse esas olarak ikiye ayrılabilir. Bunlardan birincisi 1939 yılı sonuna kadar inşa edilmiş olan musakkaf gayrimenkuller ile 1939 yılında sonra 5020 sayılı kanun'un yayımlandığı 24 Şubat 1947 tarihine kadar inşa edilen musakkaf gayrimenkullerden oluşan Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılan otuzuncu maddesine bağlı gayrimenkullerdir. İkincisi ise Milli Korunma Kanunu'na

---

¹⁴³⁰ 6634 sayılı kanunla bu tarih, 1 Haziran 1956 olarak değiştirilmiştir. 6634 sayılı kanunun gerekçesinde 1 Haziran 1956 olması gereken tarihin, maddi hata nedeniyle 1 Haziran 1955 olarak yazıldığı belirtilmiştir. 6634 sayılı kanun ile ayrıca bir tane geçici madde eklenmiştir. Bu geçici maddeye göre bu kanunla değiştirilen tarih ile ilgili hükme dayanarak açılan ve halen görülmekte olan davaların reddedilmesi, bunlara ait ilamların icra dairelerince yerine getirilmeyip dosyaların işlem den kaldırılması hükümleri getirilmiştir. Ayrıca bunlardan dolayı harç ve resim alınmayacak, eğer alınmışsa ilgililere geri verilecektir. Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 14 Ocak 1956, Sayı 9207, s.13373.

¹⁴³¹ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Mayıs 1955, Sayı 9013, s.11931-11932.

¹⁴³² 6570 sayılı kanunun maddeleri hakkında şerh ve izahlar için Bkz.: Tahsin Okur, **6570 Sayılı Kanuna Göre Yeni Kira**, İstanbul, Tan Matbaası, 1955; Tahsin İnal, **Şerhli ve İzahlı Gayrimenkul Kira Mevzuatı**, Ankara, Son Havadis Matbaası, 1955; Zühtü Çubukçuoğlu, **Son Değişikliklere Göre İzahlı Kira Kanunu**, İstanbul, Çeltüt Basımevi, 1955; Salih Türkmen vd., **Tahliye Davaları: 6570 Sayılı Kanunun Şerh ve İzahı**, Ankara, Yıldız Matbaası, 1955; Reşat Tesal, **Şerhli ve İzahlı Yeni Kira Kanunu**, Ankara, Karınca Matbaası, 1955; Memduh Tunçer, M. Fethi Arıemre, Rifat Akşit, **Milli Korunma Mevzuatı Şerh ve İzahı**, s.366-423. 2011 yılına kadar yürürlükte kalan 6570 sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun, 4 Şubat 2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6101 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun onuncu maddesinin birinci fıkrası ile yürürlükten kaldırılmıştır.

bağlı olmayıp kira tutarı mülk sahipleri tarafından serbest olarak belirlenen musakkaf gayrimenkullerdir. Bu gayrimenkuller ise 24 Şubat 1947 ile 6084 sayılı kanunun yayımlandığı tarih olan 12 Mayıs 1953 tarihinde kadar inşa edilen gayrimenkuller, 12 Mayıs 1953'ten sonra inşa edilen ve 6570 sayılı kanun'un yürürlükte olduğu sürece inşa edilecek gayrimenkuller, 12 Mayıs 1953 tarihinde emsali olmayan dolayısıyla o tarihteki kira bedeli belirlenemeyen gayrimenkullerden oluşmaktadır. 6570 sayılı kanun ile birinci kategoride bulunan yani Milli Korunma Kanunu'na bağlı olan kiralara zam yapılırken, ikinci kategorideki gayrimenkullerin kiralaları ise 12 Mayıs 1953 tarihine göre yeniden ayarlanmış, kira tutarı yüksek olanlar azaltmak zorunda kalmıştır.¹⁴³³ Ancak bu düzenlemenin mülk sahiplerinin zararına olacağı belirtilerek kiralalar hususunda Borçlar Kanunu'na dönülmezse inşaatların duracağı ileri sürülmüştür.¹⁴³⁴

Şekil 2.5: Ev Sahibi-Kiracı

Kaynak: Tef, 21 Mayıs 1955, Cilt:2, Sayı:42, s.1.

Kiracılar ise 6570 sayılı kanundan hayli memnun olurken, Türkiye Kiracılar Derneği Başkanı Hüsrev Gerece, “Bu netice için gerek kiracılar ve gerekse Dernek adına

¹⁴³³ Şerafettin Aslanoğlu, “Gayrimenkul Sahiplerinin 6570 Numaralı Gayrimenkul Kiraları Hakkındaki Kanunun Kira Bedeline Müteallik Ahkamı Karşısındaki Durumu”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl:13, Sayı:2, 1956, s.99-100.

¹⁴³⁴ Şerafettin Aslanoğlu, “Gayrimenkul Sahiplerinin 6570 Numaralı Gayrimenkul Kiraları Hakkındaki Kanunun Kira Bedeline Müteallik Ahkamı Karşısındaki Durumu”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl:13, Sayı:3, 1956, s.191.

şükranımızı söylemeğe mecburum” demiştir.¹⁴³⁵ Buna karşın, 6570 sayılı kanunla Milli Korunma Kanunu'ndan ayrılarak *“bir kira rejimi”* kurulduğu, bu kanunun *“tek taraflı olarak kiracıları”* koruduğu ve birçok kira uygulaması getirdiğine değinilerek bu kanunun uzun ömürlü olmayacağı da iddia edilmiştir.¹⁴³⁶ Buna ek olarak kiralardan Milli Korunma Kanunu'yla ilgisi kalmadığı için artık bu kanuna aykırı davranmanın Milli Korunma suçu olmayacağı da belirtilmiş, diğer yandan bu kanunda mabetlerle ilgili hüküm getirilmesine değinilerek bunun başka bir kanunla düzenlenmesi gerektiği dile getirilmiştir.¹⁴³⁷

6570 sayılı kanun yürürlüğe girdikten sonra hemen ilk problem ortaya çıkmıştır. Buna göre geçici birinci maddesindeki tarihin hatalı olduğu ileri sürülmüş, buradaki tarihin 1 Haziran 1955 değil 1 Haziran 1956 olması gerektiği belirtilmiştir.¹⁴³⁸ Gerçekten de daha sonra yapılacak 6634 sayılı kanun değişikliğiyle bu hata düzeltilecektir.¹⁴³⁹ Bu günlerde 6570 sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkındaki Kanunu *“makul ve kabili tahammül bir seviyede gören”*¹⁴⁴⁰ Türkiye Kiracılar Cemiyeti adına Hüsrev Gerede, Kira Kanunu'nun kabul edilebilir oranlar içinde TBMM'den çıkmasıyla kiracıların *“kısmen selametlerinin temin edilmiş”* olduğunu belirterek ev sahibi ve kiracı ilişkilerini düzenleyen ve karşılıklı yükümlülükleri belirleyen bir nizamname taslağını sunmuştur.¹⁴⁴¹

Diğer yandan kanunun uygulanmasına hemen başlanmış, Ankara Belediyesi'nde Daimi Komisyon Azalarından ikişer kişilik beş grup oluşturularak kira sorunlarının çözümüyle görevlendirilmesine karar verilmiş, bu arada Belediye'ye kira bedelinin belirlenmesi konusunda başvurular başlamıştır.¹⁴⁴² Daha sonra bu grupların sayısı dört olmuş, bu gruplar da iki komisyon üyesi ve bir bina memurundan oluşturulmuştur. Kanunun yürürlüğe girmesinden sonraki ilk hafta

¹⁴³⁵ “Kiracılar Yeni Kanunu Memnunlukla Karşıladi”, **Akşam**, 19 Mayıs 1955, s.1.

¹⁴³⁶ Mazhar Sensus, “Yeni Kira Kanununun Hükümleri”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Sayı:83, Haziran 1955, s.2077-2078.

¹⁴³⁷ Nurullah Kunter, “Gayrimenkul Kiralarına Aid Yeni Kanun Yarın Meriyete Giriyor”, **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1955, s.2.

¹⁴³⁸ “Kira Kanununda Yapılan Hata”, **Milliyet**, 3 Haziran 1955, s.1, 7.

¹⁴³⁹ 6570 sayılı kanun üzerinde 6634, 6767 ve 7023 sayılı kanunlarla düzenleme yapılmıştır. Bu kanunlar için Bkz.: 9207, 9355 ve 9642 sayılı Resmi Gazeteler.

¹⁴⁴⁰ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:123.787.6 (Kirayla ilgili yazışmalar).

¹⁴⁴¹ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:123.788.2 (Türkiye Kiracılar Cemiyeti'nin hazırladığı nizamname). Ayrıca Bkz.: “Kiracılar Cemiyeti Bir Nizamname Hazırladı”, **Akşam**, 15 Haziran 1955, s.1, 2.

¹⁴⁴² “Belediye Kira Takdiri İçin Büro Kuruyor”, **Zafer**, 2 Haziran 1955, s.1, 7.

içinde 239 ev sahibi, 115 kiracı, 6 resmi daire, 1 banka ve 2 mobilyalı ev sahibi kiraların belirlenmesi konusunda başvuruda bulunmuştur.¹⁴⁴³ İlerleyen günlerde Kira Kanunu sonrası Belediye Daimi Komisyonu'na kira tespiti için 1040 ev sahibi, 523 kiracı ve 12 resmi daire başvuru yapmıştır.¹⁴⁴⁴

Kira takdir işlerinin Belediyeler aracılığıyla yürütülmesi problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Belediye tarafından kiralarla ilgili Devlet Şurası'nda yaklaşık 7 bin dava bulunurken, 6570 sayılı kanunun bu husustaki hükmünün yeniden ele alınması gerektiği savunulmuştur.¹⁴⁴⁵ Bu konuda bir diğer sorun da Encümeni'nde başvuruların birikmiş olmasıdır. Nitekim bununla ilgili olarak İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından kira hususunda yeni bir tasarı hazırlanmaya başlanmış ve böylelikle uygulamada görülen bazı sorunların giderilmesi planlanmıştır. Buna göre kira belirlenmesi konusunda çok sayıda başvuru sonrası Belediyelerin yetersiz kalması nedeniyle Belediye Meclislerine kira takdir komisyonları kurma yetkisi verilecektir.¹⁴⁴⁶ Buna ek olarak başvuruların birikmesiyle ilgili şikayetlerin çözümüne yönelik çalışmalara girişilmiştir.¹⁴⁴⁷ 6570 sayılı kanun'un yürürlüğe girdiği 1 Haziran 1955 tarihinden sonra İstanbul ve Ankara Encümenleri tarafından verilen kararlar hakkında Devlet Şurası'na 1955 yılında dava edilen 199 karardan 4'ü, 1956 yılında 1.014 karardan 234'ü, 1957 yılında ise 2.026 davadan 835'i sonuçlandırılmış durumdadır. Bu konuda Sabahattin Kadirbeyoğlu, kira takdir işinin Encümenlerine verilmesi nedeniyle sorunlar yaşandığına değinerek, bu konuda Hükümetin çözüm bulması istemiştir.¹⁴⁴⁸

6570 sayılı kanunun kabulü sonrası ortaya çıkan bir diğer sorun da kira artışlarının vergiye etki etmeyeceğine dair hükmün kaldırılması nedeniyle gerçekleşmiştir. Bundan dolayı kira artışları birçok esnafın gelir vergisinde artışlar yaşanmıştır.¹⁴⁴⁹

---

¹⁴⁴³ “Kiralardan Takdirine Bu Hafta Başlanacak”, **Zafer**, 10 Haziran 1955, s.1.

¹⁴⁴⁴ “Kira Tayini İçin Yapılan Müracaatlar”, **Cumhuriyet**, 14 Temmuz 1955, s.7.

¹⁴⁴⁵ Esad Tekeli, “Kira Takdiri İşi ve Belediye Encümenleri”, **Cumhuriyet**, 16 Nisan 1956, s.2.

¹⁴⁴⁶ “Kira Anlaşmazlıkları Sür'atle Halledilecek”, **Zafer**, 9 Mayıs 1956, s.1, 4.

¹⁴⁴⁷ “Kira Takdiri Hızlandırılacak”, **Cumhuriyet**, 3 Haziran 1956, s.2.

¹⁴⁴⁸ **TBMM ZC**, D:11, C:4, İ:74, 30 Mayıs 1958, s.250-251.

¹⁴⁴⁹ “Maliye”, **Akis**, Cilt:6, Sayı:98, 24 Mart 1956, s.14; “Maliye”, **Akis**, Cilt:6, Sayı:101, 14 Nisan 1956, s.20. Bununla ilgili değerlendirmede “*Esnafın gelir vergisi işgal ettiği dükkânın kirasına nispetle tayin olunurdu. Bilindiği gibi kiralar Milli Korunma Kanunu ile dondurulmuştu. Normale doğru dönmek için zaman zaman yapılan tâdillerle muayyen ölçülerde arttırmalara müsaade*”

6570 sayılı kanunun uygulanmasıyla ilgili bu sorunlar yaşanırken, 6731 sayılı değişiklik yapılmıştır. Bu dönemde İktisat ve Ticaret Vekili Zeyyat Mandalinci, dükkan kiralarna dair şikayetlerin yerinde olduğunu, bu kiralarda indirim yapılacağını, diğer yandan ev kiralari hakkında da çalışmalar yapıldığını ve gerekirse bunlarda da indirim uygulanacağını söylemiştir.¹⁴⁵⁰ İzmir Kiracılar Cemiyeti ise 6731 sayılı kanunun kiralara da uygulanacağına dair İktisat ve Ticaret Vekili Zeyyat Mandalinci'nin açıklamalarının kiracıları mutlu ettiğine değinerek 6570 sayılı kanunu'nun yürürlüğe girmesi sonrasında kiralarn artmasına Belediye Takdir Komisyonlarının neden olduğunu ileri sürmüş ve kiralara dair işlerin Milli Korunma Kanunu içine alınmasını istemiştir.¹⁴⁵¹ Ayrıca bu günlerde İktisat ve Ticaret Vekili başkanlığında yapılan toplantıda Milli Korunma Kanunu'nun ticarethane ve mesken kiralari tartışılmış ve gereken önlemler üzerinde konuşulmuştur.¹⁴⁵² Ancak bu dönemde Emrullah Nutku'nun kiralara dair sorusuna cevap veren İktisat ve Ticaret Vekili Abdullah Aker, kiralarn konusunun tekrardan Milli Korunma Kanunu içine alınmasına o gün için bir neden olmadığını söylemiştir.¹⁴⁵³ Öte yandan 6731 sayılı değişiklik sonrasında genel olarak piyasada düşen fiyatlar kiralara yansımamış, ayrıca birçok kiracı da kira yüksekliği nedeniyle dava açmış¹⁴⁵⁴, diğer yandan Milli Korunma Kanunu gayrimenkul satışlarında durgunluğa yol açmıştır.¹⁴⁵⁵

6570 sayılı kanunun uygulanması, yarattığı yeni problemler ve bu kanuna karşı eleştiriler eşliğinde devam ederken, önce DP Samsun milletvekili Ekrem Anıt tarafından kiralarda indirim yapılması hakkında¹⁴⁵⁶ sonra da DP Çorum milletvekili Hüseyin Ortakçioğlu tarafından 6570 sayılı kanunun üçüncü, dördüncü, onuncu, on beşinci ve on altıncı maddelerini değiştiren bir kanun teklifi verilmiştir.¹⁴⁵⁷ İlerleyen dönemde de Ticaret Vekili Abdullah Aker, “*Kiralarn Kanununun adil olduğuna kani değilim. Bundan kiracılar da, ev sahipleri de muzdariptir. Bununla beraber bu mevzuda*

---

olunuyordu. Her kira artışında esnafın vergisi de aynı ölçüde artmasın diye, Milli Korunma Kanunu tadilatına kira artışının vergide müessir olmayacağına dair bir hükmün ilavesi unutulmuştur” denilerek soruna dikkat çekilmiştir.

¹⁴⁵⁰ “Ev ve Ticarethane Kiralari İndirilecek”, **Milliyet**, 1 Ağustos 1956, s.1; “Ticarethane ve Ev Kiralari Hakkında Bakanın Demeci”, **Cumhuriyet**, 1 Ağustos 1956, s.1, 5.

¹⁴⁵¹ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:123.788.8 (Kirayla ilgili yazışmalar).

¹⁴⁵² “Ticaret Bakanlığında Kiralarla İlgili Dünkü Mühim İçtima”, **Cumhuriyet**, 16 Ağustos 1956, s.1.

¹⁴⁵³ **TBMM ZC**, D:10, C:15, İ:16, 14 Aralık 1956, s.151-154.

¹⁴⁵⁴ “7000 Kiracı Şikayetçi”, **Milliyet**, 2 Temmuz 1956, s.1, 3.

¹⁴⁵⁵ “Gayrimenkul Satışları Hissedilir Derecede Durdu”, **Milliyet**, 10 Eylül 1956, s.2.

¹⁴⁵⁶ “Kiralari Düşüren Tasarı Mecliste”, **Milliyet**, 29 Ağustos 1956, s.1.

¹⁴⁵⁷ “Kiralara Dair Kanun Teklifi”, **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1957, s.5.

*henüz bir şey düşünmüyoruz” demiştir.*¹⁴⁵⁸ Bu dönemde ev sahipleri Milli Korunma Kanunu’na karşı en az bir yıllık peşin kira talep ederken, bu kiralardan yüksek olduğu ve birçok kiracının bu kira ücretlerini kabul edip Kira Takdir Komisyonu’na başvurduğu belirtilmiştir. Bu aşamadaki bir diğer gelişmede Belediye Kira Takdir Komisyonu ve Kiracılar Cemiyeti üyelerinden bir “gezici ekip” kurularak şehrin çeşitli yerlerinde evini kiraya vermektan kaçınan ve yüksek kira ücreti talep eden ev sahiplerinin belirlenerek haklarında soruşturma açılması için çalışmalar yapılmasıydı.¹⁴⁵⁹

1958 yılı sonlarında doğru 4/11035 sayılı kararnameyle kömür fiyatlarındaki değişikliklerin kaloriferli gayrimenkullerin kira bedellerine yansıtılma oranı belirlenmiştir. Isıtma giderleri kiralayanlara ait olan kaloriferli gayrimenkullerde kömür fiyat farkı olarak kiralara, o gayrimenkulün beher metreküpü için yılda 60 kuruş zam yapılabileceği belirtilmiştir. Yapılacak zamlar 1958 yılı Aralık ayından itibaren istenebilecek, ayrıca kira ödeme şekline göre ve aylık ödeme şeklinde on ikide bir olarak kiracılardan tahsil edilecektir.¹⁴⁶⁰

Öte yandan 6570 sayılı kanunun hala yürürlükte olması Gayrimenkul Sahipleri Derneği’nin şikayetlerine yol açmıştır. Buna göre 1953 yılında yapılan değişiklikle evlerde 1939 yılı fiyatlarına 2 katı, evden başka yerlerde ise 4 katı fiyat uygulandığı 1953 yılından sonra yapılan yeni binalarda da 1953 yılı emsallerine göre kira alındığı belirtilmiştir. Kira konusunun acil olarak ele alınmasını isteyen dernek bazı durumları ortaya koymuştur. Buna göre büyük şehirlerde kiralık evlerin dörtte üçünün küçük emlak sahiplerine ait olduğu belirtilirken, derneğe göre bu kişilerin çoğunluğu;

“...kiradan başka geliri olmayan, ve yalnız bir katını veya bir kaç odacığını kiralamakta olan dul, yetim ve mütekaatler teşkil eder. Diğer bir kısmı ise, serbest çalışarak hayatını kazanmış ve gayrimenkulünü ihtiyarlığı için sigorta olarak tesahup ve muhafaza eden, tekaüt maaşı gibi devamlı bir geliri bulunmayan yaşlı kimselerdir.” şeklinde

¹⁴⁵⁸ “Kiralara Dair Ticaret Bakanının Demeci”, **Cumhuriyet**, 26 Nisan 1958, s.1.

¹⁴⁵⁹ “Ev Sahiplerine Karşı Gezici Ekip Kuruldu”, **Milliyet**, 25 Eylül 1958, s.3.

¹⁴⁶⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 25 Aralık 1958, Sayı 10092, s.20721.

kaydedilerek bu kişilerin geçimlerini sağlamalarının aldıkları kiralara bağlı olduğu vurgulanmıştır.¹⁴⁶¹

Bunun yanında yeni binaların kanuna aykırı olarak 1953 bedellerinden çok fazla fiyatlara kiraya verildiği ileri sürülerek, kanuna göre 100 veya 200 liraya iyi bir dairede oturan kişilerin yazlıklarda yalnızca 4 aylığına 10 bin-15 bin liraya kira vermelerindeki tezata dikkat çekilmiştir. Ayrıca kanuna göre kiracıların tahliye edilmesine neredeyse olanak bulunmadığı, bunun kötü niyetlilere fırsat tanıdığı, bu nedenlerle ev satışlarının zorlaştığı belirtilmiş; ev yapmak isteyenlerin de 1953 yılı fiyatlarına göre kira almak için 1959 yılı fiyatlarına göre inşaaatla başlamadıkları iddia edilmiştir. Milli Korunma Kanunu'nun uygulamada kiradan başka hiçbir mal veya hizmet fiyatlarını eski durumunda ya da kiralar gibi %200 oranında tutmayı başaramadığı da öne sürülmüştür. Tüm bunların yanı sıra 6444 sayılı kanunun yürürlüğe gireceği sırada kiraların serbest olması halinde yükseleceği ve diğer fiyatlara da etki edeceği gerekçesiyle çıkarılan 6570 sayılı kanuna değinilerek kiradan başka tüm fiyatlarda yükselmenin olduğu ve bu nedenle korkulacak bir şey kalmadığı belirtilmiş ve Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılacağı yönündeki açıklamalar kaynak gösterilerek kira sınırlamaların kaldırılması istenmiştir. Kira kanunu kaldırılırken de kiraların başboş olmaması için kiraların vergi ile sınırlandırılması önerilmiştir.¹⁴⁶² Diğer yandan boşalan evler için ev sahiplerinin yeni binalar gibi kira istediği söylenerek kiraların sürekli arttığı belirtilmiştir.¹⁴⁶³

1959 yılına gelindiğinde DP Yozgat milletvekili Mahmut Ataman tarafından kiralara dair kanun teklifi yapılmış, bu teklife göre 1939 yılı fiyatları tamamen kaldırılırken, 25 Temmuz 1955 tarihi esas alınmıştır. Kira takdiri ise belediyelerden alınarak sulh mahkemelerine verilmiştir.¹⁴⁶⁴ Ayrıca DP Bolu milletvekili İhsan Gülez'in kiralara dair yorum teklifi üzerine yapılan komisyon görüşmelerinde 1953 yılından önce inşa edilmiş gayrimenkullerin dondurulmuş kiraları kaldırılarak eski kiraların, 1953 yılı kiralarına göre belirlenmesi uygun görülmüştür.¹⁴⁶⁵

---

¹⁴⁶¹ **Sayın Mebuslarımıza**, Gayrimenkul Sahipleri Derneği Neşriyatından, İstanbul, 1959, s.3.

¹⁴⁶² **A.e.**, s.4-6.

¹⁴⁶³ "Ev Kiraları Devamlı Olarak Yükseliyor", **Milliyet**, 4 Şubat 1959, s.2.

¹⁴⁶⁴ "Kiralara Dair Yeni Teklif", **Cumhuriyet**, 6 Ocak 1959, s.1, 5.

¹⁴⁶⁵ **TBMM ZC**, D:11, C:7, İ:36, 11 Şubat 1959, s.112-118. "Eski Kiralar Kalkıyor", **Cumhuriyet**, 6 Şubat 1959, s.1.

4 yıllık uygulamasının ardından 6570 sayılı kanunun ev sahiplerine karşı sayıları onlara göre fazla olan kiracıları koruma amacıyla çıkarıldığı belirtilerek bu kanunun etkili olmasını sağlayacak hükümlerinin olmadığı ileri sürülmüştür. Kanunun etkili olmasının sadece on altıncı maddede düzenlenen cezai hükümle sağlanamayacağı ve bunun için “*amme kudretinin*” daha fazla genişletilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁴⁶⁶ Bu dönemde yeni kira tasarısının konusunda açıklama yapan Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen ise, yeni hazırlanan kanunda eski ve yeni ayrımı olmadan düzenlemeye gidileceğini söylemesine¹⁴⁶⁷ karşın bu konuda yeni bir kanun kabul edilemeden DP dönemi sona ermiştir.

---

¹⁴⁶⁶ İsmail H. Oğuz, “Kira Kanunu Tadili”, **Forum**, Cilt:11, Sayı:132, 15 Eylül 1959, s.9-10.

¹⁴⁶⁷ “Kira Kanunu Tasarısı Üzerine Çalışmalar”, **Cumhuriyet**, 20 Eylül 1959, s.5.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÂR HADLERİ VE FİYAT BELİRLENMESİNE YÖNELİK UYGULAMALAR

3.1. 6731 Sayılı Kanun Değişikliğine Kadar Yapılan Uygulamalar

3.1.1. Karaborsacılığın Önlenmesine Yönelik Kararlar

Milli Korunma Kanunu'nun yirmi birinci maddesi Hükümete gerektiğinde lüzumlu gördüğü maddelerin tüketim miktarını belirleme ve sınırlama yetkisi vermişti.¹⁴⁶⁸ Ayrıca Hükümet 3954 sayılı kanun ile tüketimi yasaklama hakkına da sahip olmuştu.¹⁴⁶⁹ 4180 sayılı kanunla ise Hükümete bazı maddelerin tüketimi ile ilgili yetki veren yirmi birinci maddede yapılan düzenleme ile Hükümete belirtilen yetkinin yanında gerekli görülen maddelerin satışını ve üretimini belirleme veya sınırlama yetkisi de verilmişti.¹⁴⁷⁰ 4648 sayılı kanunla yapılan yirmi birinci maddesindeki değişiklik ile Hükümetin tüketim ve mal alım-satımı üzerinde yetkileri dört fıkra halinde düzenlenerek genişletilmişti. Buna göre Hükümete her türlü malın ithali veya üretimi ya da tüketiciye kadar ulaştırılmasını düzenlemek, ihtikarı önlemek amacıyla ticaretin usul ve şekillerini belirlemek, tacirleri ticaretlerini gösterir bir belge almaya ve yapacağı işlerde bu belgeleri göstermeye zorunlu

¹⁴⁶⁸ Özbil, a.g.e., s.72; T.C. Resmi Gazete, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13214.

¹⁴⁶⁹ Özbil, a.g.e., s.93; T.C. Resmi Gazete, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.243.

¹⁴⁷⁰ Özbil, a.g.e., s.99; T.C. Resmi Gazete, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2238.

tutabilmek hakkına sahip olmuştur. Bunun yanında Hükümetin gerekli gördüğü malların alım ve satımını, başkasına devrini, üretimini, tüketimini, kullanımını ve taşınmasını yasaklama yetkisi de bulunmaktadır. Bu maddelerin hangi şartlarda ve durumlarda alım ve satımı yapılacağı, başkasına devrinin, üretiminin, tüketiminin, kullanımının ve taşınmasının düzenlenmesi, sınırlandırılması ve belgeye bağlanması da Hükümetin yetkisi içinde olmuştur.¹⁴⁷¹

Milli Korunma Kanunu'nun otuz birinci maddesiyle Hükümet gerekli gördüğü maddelerin tavan fiyatını, çeşidini ve niteliklerini belirleyebilme yetkisine sahip olmuş, buna uygun olarak Hükümete her türlü bilginin ve belgenin verilmesi zorunlu tutulmuştur.¹⁴⁷² 3954 sayılı kanunla yapılan düzenlemeyle Hükümete gerekli gördüğü maddelerin fiyatlarını, kâr oranlarını ve bu maddelerin cins, çeşit ve niteliklerini saptayabilme ve belirleyebilme yetkisi verilmiştir. Bu şekilde belirlenen fiyatlar ve kâr oranlarının üzerinde veya belirlenen özelliklere aykırı olarak bir malın satılması veya satışa sunulması yasaklanmıştır. Aynı şekilde başka kanun hükümlerine dayanılarak ilgili makamlarca belirlenmiş fiyatlar üzerinde bir malın satılması veya satışa sunulması da yasaktır. Toptan, yarı toptan ve perakende ticarete, tacir sıfatını almış özel veya tüzel kişiler arasında yapılan alım ve satım işlemlerinde satılan mal için satıcı tarafından fatura verilmesi ve faturaların belli bir zaman içinde satan ve satın alan tarafından saklanması zorunlu tutulabilecektir. Bunun yanında tacir sıfatını taşıyan müşterinin ticaret için faturasız mal satın almasının yasaklanabileceği de belirtilmiştir. 100 kuruştan fazla alış verişlerde müşterinin talebiyle satıcıya fatura verme zorunluluğu da getirilmiştir. Ayrıca tacir sıfatını almış özel veya tüzel kişiler arasından yapılan alım ve satım işlemlerinde, bir malın bulunmadığı satıcı tarafından söylenmiş ise alıcının bu durumu gösteren bir belge istemesi halinde bu belgenin verilmesi de zorunlu olmuştur. Bunlara ek olarak bu kanunun uygulaması ile yetkili memurlara, gerekli görülen her türlü bilginin verilmesi ve ticari defterler ile her çeşit belgelerin gösterilmesi zorunlu kılınmıştır.¹⁴⁷³ 4180 sayılı kanunla yeni bir fıkra eklenerek perakende veya toptan satış yapılan her türlü yerde belirli mallar için cins ve fiyatı gösteren etiket veya benzer işaret koyulması, eğer buna imkan yoksa herkesin görebileceği bir yere fiyat

¹⁴⁷¹ Özbil, a.g.e., s.106; T.C. Resmi Gazete, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7463.

¹⁴⁷² Özbil, a.g.e., s.73; T.C. Resmi Gazete, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13214.

¹⁴⁷³ Özbil, a.g.e., s.94; T.C. Resmi Gazete, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.244.

ve cins listelerinin asılması zorunlu kılınmıştır.¹⁴⁷⁴ 4648 sayılı kanunla otuz birinci maddede yapılan düzenlemeyle Hükümetin yetkisi genişletilerek komisyon, nakliye ve nakliye komisyonu, tellaliye, simsariye gibi ücretlerin ve bir hizmet ve sanat veya emek karşılığında alınacak çeşitli ücretlerin azami miktarını belirleme yetkisine de sahip olunmuştur. Ayrıca Hükümet bu ücretleri belediye, ticaret ve sanayi ile esnaf odalarına da tespit ettirebilecektir. İkinci fıkrada yapılan değişiklikle fiyat, kâr haddi veya ilgili ücretlere muhalif olarak alışverişin yanında başka bir ücret istenmesi veya alınması veya maliyet unsurlarının bu maddede belirtilen esaslar dışında hesaplanması da yasaklanmıştır. Ayrıca başka kanunlar hükümlerine göre belirlenen fiyatlardan fazla olarak bir malın satılması veya satışa arzı da yasaklanmıştır. Bu kanun ile yapılan değişiklikle düzenlenen veya onaylanan tarifeler üzerinde ücret alınması veya istenmesi de yasaklanmıştır.¹⁴⁷⁵ 4945 sayılı kanunla da fiyatları veya kâr hadleri ile çeşitleri ve nitelikleri Hükümet tarafından belirlenen mallarla ilgili yasaklama hükümlerine eklemeler yapılmıştır. Buna göre bu malların haklı sebep olmaksızın satışa arz edilmemesi veya satıştan kaçınılması veya bu malların kaçırılması da yasaklanmıştır. Belediye mevzuatı dışında kalan ve özel kanunlar gereği fiyatları Hükümet tarafından belirlenen malların da satılması veya satışa arz edilmesi yasaklara dahil edilirken, belediyeler tarafından fiyatları belirlenen maddeler hakkında da Hükümet bu hükmü uygulamaya yetkili kılınmıştır. Ancak Hükümet tarafından bu şekilde bir karar verilmediği sürece fiyatları belediyeler tarafından belirlenen maddeler hakkında belediye mevzuatı hükümleri uygulanacaktır.¹⁴⁷⁶

DP iktidarı öncesinde alınan K/29, K/54, K/73, K/144 ve K/226 sayılı kararlarla bazı mallar beyannameye tabi tutulmuştu. K/405 sayılı kararlar da mal stoklanması yasaklanmıştır. Daha sonra alınan K/510, K/643, K/644, K/698, K/775, K/779 ve K/805 sayılı kararlarla bazı malların alım-satım işleriyle ilgili düzenlemeler getirilerek kâr hadleri uygulamasına girilmiştir. K/533 sayılı kararlar yurtdışı kaynaklı ispençiyari ve tıbbi müstahzarat satışlarıyla ilgili uygulamalar getirilmiştir. Ayrıca K/724 sayılı gümrükte bekleyen mallarla ilgili kararlar da K/527 sayılı karar

¹⁴⁷⁴ Özbil, a.g.e., s.99-100; T.C. Resmi Gazete, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2238-2239.

¹⁴⁷⁵ Özbil, a.g.e., s.106-107; T.C. Resmi Gazete, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7464.

¹⁴⁷⁶ T.C. Resmi Gazete, 20 Haziran 1946, Sayı 6338, s.10794.

kaldırılmıştır. Öte yandan K/147, K/343, K/795 ve K/802 sayılı kararlar ise ithalat ile ilgili düzenleme yapan kararlardır.

1944 yılında uygulamaya konulan K/510 karar, iki yıl uygulandıktan sonra K/644 kararla kaldırılmış, K/644 sayılı kararla yeni düzenlemelere gidilmişti. Bu karar ise 1954 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Bundan sonra fiyat artışlarında hızlanma tekrardan kâr hadlerini gündeme getirmiş, önce K/934 sayılı karar, ardından K/944 sayılı karar alınmıştır. Ancak uygulamada beklenen sonuçların alınmaması nedeniyle K/944 sayılı karar yerine K/951 sayılı karar kabul edilmiştir. Ayrıca bazı malların piyasada bulunamaması üzerine K/982 sayılı kararla tahsis ve tevzi sistemi getirilmiştir. Piyasadaki bunalımın giderilememesi nedeniyle 6731 sayılı kanun değişikliği kabul edilmiştir. Bu değişiklikle bütün maddelere fiyat kontrolü ve kâr haddi uygulanması uygun görülmüş, ücret ve tarifeler Milli Korunma Kanunu içine alınmış, ayrıca cezaların arttırılması yoluna gidilmiştir. Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra kabul edilen K/1020 sayılı kararla da kâr hadleri sistemine yeni şekli verilmiş, daha sonra bu kararda K/1021, K/1026, K/1029, K/1035, K/1049 ve K/1051 sayılı kararlarla değişiklikler yapılmıştır.¹⁴⁷⁷

DP iktidarı aslında ucuzluk haberleri ile başlamış, Hükümetin aldığı kararla birçok maddede indirim yapılacağı açıklanmıştı.¹⁴⁷⁸ Diğer yandan ilk aylarda İktisat ve Ticaret Vekaleti'ndeki toplantılarla ticaret rejiminin esaslarının belirleneceği açıklanmış, Milli Korunma Kanunu'nun bazı maddelerinin ekonomik duruma uymadığı ileri sürülmüştür.¹⁴⁷⁹ Ayrıca DP iktidarının ilk döneminde İktisat ve Ticaret Vekaleti, K/644 sayılı kararın kaldırılıp kaldırılmamasına ilişkin çeşitli kurumlardan görüş istemiştir. Bunun üzerine yapılan toplantıda ithalatçılar serbest ticaret rejimine başlanıldığını ve ticareti sınırlayan bu kararın kaldırılmasını savunurken, Sanayi Birliği ve Ticaret Müdürlüğü temsilcileri bu kararın

¹⁴⁷⁷ **İktisadi Mes'eleler Hakkındaki Düşünceler**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, Mehmet Ali Matbaası, 1958, s.7-18.

¹⁴⁷⁸ "Yeni Hükümetin Mühim Kararları", **Zafer**, 26 Mayıs 1950, s.1, 4; "Hayatı Ucuzlatma Tedbirleri", **Zafer**, 28 Mayıs 1950, s.1, 6; "Hükümetin Gayesi Hayatı Ucuzlatmak ve Tasarruflar", **Akşam**, 2 Haziran 1950, s.1, 2; "Ekmek Fiatini İndirmek ve Ucuzluk Temini İçin Tedbirler Alınıyor", **Akşam**, 16 Haziran 1950, s.1, 2; "Petrol Fiatları Ucuzlatılacak", **Zafer**, 19 Haziran 1950, s.1; Mümtaz Faik Fenik, "Hayat Pahasına Dur Emri!", **Zafer**, 20 Haziran 1950, s.1, 6; "Hayatı Ucuzlatmak İçin Hükümetin Bir Kararı", **Zafer** 30 Temmuz 1950, s.1, 8.

¹⁴⁷⁹ "Ticaret Rejiminde Değişiklik", **Milliyet**, 8 Temmuz 1950, s.1, 5.

kaldırılmasını zamansız bulmuştur.¹⁴⁸⁰ Öte yandan ihtikar konusu DP'li Ahmet Başbüyük tarafından Meclis'te gündeme getirilerek, Sümerbank fabrikalarında üretilen mensucat ve diğer ürünlerin İstanbul'da birkaç işletme tarafından toptan alınarak fahiş fiyatlarla esnafa satıldığı, Ankara'da ise karaborsaya neden olduğu hususunda verilen soruya cevap veren İşletmeler Vekili Muhlis Ete'ye karşı Başbüyük, Milli Korunma Kanunu'nun otuz birinci maddesini hatırlatmış, ancak bu kanuna göre cezalandırılmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Buna ek olarak K/644 sayılı karar dışında Milli Korunma Kanunu'nun hükümlerinin uygulanmadığını ileri sürmüştür. Başbüyük'e göre Milli Korunma Kanunu'nun hükümleri uygulanmamakta, ihtikara karşı bu kanunun yeniden ele alınması ve hızlı bir şekilde Meclis'e getirilmesi gerekmektedir.¹⁴⁸¹ Diğer yandan İstanbul Tüccar Derneği tarafından kâr hadleri hakkında bir rapor hazırlanıp İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne sunulmuştur. Burada, K/644 sayılı kararla bazı mallara kâr haddi getirildiği ve K/698 sayılı kararla bunların içinden bazı malların listeden çıkarıldığına değinilerek hala birçok madde için kâr hadlerinin geçerli olduğu belirtilmiştir. Kâr hadlerinin arzın talebi karşılamadığı durumlarda geçici bir önlem olarak kullanılabilceği ancak mevcut koşullarda buna gerek olmadığı ileri sürülmüş ve K/644 sayılı kararın kaldırılması istenmiştir.¹⁴⁸² Buna karşı vekaletin verdiği cevapta ticarete serbestliğe taraftar olunmasına karşın normal iktisadi düzenin tamamen kurulmadığı ve Türkiye'nin de bunun etkilerine uğradığı belirtilerek kâr hadlerinin bazı ithal mallarına yönelik olduğu ve bunun uygulanmasında yarar bulunduğu dile getirilmiştir. İstanbul Tüccar Derneği, Vekaletin bu cevabını uygunsuz bulmuş ve ikinci bir rapor hazırlamıştır. Buna göre ekonomideki istikrarsızlığın savaş ekonomisi önlemleriyle giderilemeyeceği ve Vekaletin görüşlerinin hatalı olduğu değinilerek K/644 sayılı kararla ilgili yeni bir kaldırılma talebinde bulunulmuştur.¹⁴⁸³ Bu arada İktisat ve Ticaret Vekaleti, K/644 sayılı kararın yeniden düzenlenmesi için bu karara dahil malların piyasa durumunu ve kararın kaldırılması durumunda fiyatların ne olacağını araştırmaya başlamış ve bu amaçla Bölge İktisat ve Ticaret Müdürlüğü ilgili mesleki kuruluşları toplantıya

¹⁴⁸⁰ "Spekülasyon Hareketleri", **Milliyet**, 11 Aralık 1950, s.2.

¹⁴⁸¹ **TBMM TD**, D:9, C:8, B:16, 8 Aralık 1950, s.101-106.

¹⁴⁸² "Kâr Hadlerinin Tahdidi Hakkında İstanbul Tüccar Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor", **Türkiye İktisat Mecmuası**, Sayı:38, Eylül 1951, s.53-54.

¹⁴⁸³ "Kâr Hadlerinin Tahdidi Hakkında İstanbul Tüccar Derneği Tarafından Hazırlanan İkinci Rapor", **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:5, Sayı:42, Ocak 1952, s.51-52.

çağırıştır. Bu kuruluşların temsilcileri ise kararın tamamen kaldırılmasını talep etmişlerdir. Bu dönemde kâr hadlerinin savaş şartları içinde fiyat dengesi ve istikrarı kendiliğinden oluşmadığı için geçici önlem olarak konulduğu, ancak dış ticarete getirilen serbestlik ve üretimle piyasanın normale döndüğü de belirtilmiştir. Ayrıca K/644 sayılı kararın fiyatları fiili olarak etkileyemediği, ayrıca bunun fiili olarak da uygulanmadığı ve bunun için gerekli teşkilatın kaldırıldığı belirtilmiştir. Diğer taraftan kâr haddine bağlı birçok malın piyasadaki mal çokluğu nedeniyle kâr haddinin altında satıldığı, dolayısıyla bu kararın kaldırılmasıyla fiyatlar olumsuz etkilenmeyeceği ve pahalılığa neden olmayacağı ileri sürülmüştür.¹⁴⁸⁴

DP iktidarının daha bir yılı dolmadan ihtikara karşı Milli Korunma Kanunu söz konusu edilmeye başlanmıştı. 1951 yılı ocak ayında İcra Vekilleri Heyeti toplantısında muhtekirlere karşı ağır cezalar verilmesi hakkında görüşme yapılırken¹⁴⁸⁵, ihtikarla mücadele için bir kanun tasarısı hazırlığına girişilmişti.¹⁴⁸⁶ Bu konu hakkında açıklama yapan İktisat ve Ticaret Vekaleti Zühtü Velibeşe, ihtikarın önüne geçmek için Milli Korunma Kanunu'nun ele alındığını bildirmiş, hayat pahalılığının tüm dünyada yaşandığını, bunun Türkiye'deki yansımalarının az olması için Hükümetin birçok girişimde bulunduğunu ve bunların uygulama zamanı geldiğinde açıklanacağını söylemişti.¹⁴⁸⁷ Diğer yandan bu dönemde bir malın darlığı veya karaborsaya düşmesi söz konusu olduğunda o konuda azami tahsis yapılarak malını saklayanların zarar veya iflas yoluyla cezalandırıldığı, ihtikarın önlenmesi için Milli Korunma Kanunu'nun yeni baştan ele alındığı söylenmişti.¹⁴⁸⁸

Bu süreçte öncelikle yurtiçinde kullanımı giderek artan motorinle çalışan motor ve taşıma araçlarına yakıt sağlanmasını kolaylaştırmak için İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından Ticaretin Tanzimine ve İhtikarla Mücadeleye Dair 54 sayılı sirkülere ek 55 sayılı sirküler çıkarılmış, motorinin hacmen de satılmasına izin verilmiş ve perakende kârı belirlenmiştir.¹⁴⁸⁹

---

¹⁴⁸⁴ “644 sayılı Karara Tabi Malların Piyasa Durumu Hakkında Muhtıra”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:5, Sayı:46, Mayıs 1952, s.55.

¹⁴⁸⁵ “Muhtekirlere Ağır Cezalar Verilecek”, **Akşam**, 28 Ocak 1951, s.1.

¹⁴⁸⁶ “İhtikarla Mücadele Kanunu Son Şekli Aldı”, **Akşam**, 31 Ocak 1951, s.1, 2; “İhtikar ve Karaborsa”, **Akşam**, 1 Şubat 1951, s.1, 2; “İhtikarla Mücadele”, **Akşam**, 2 Şubat 1951, s.1, 2; “Harb Ekonomisine Giriyoruz”, **Akşam**, 5 Şubat 1951, s.1.

¹⁴⁸⁷ “Ticaret, Ekonomi Bakanının Dünkü Basın Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 9 Şubat 1951, s.1, 4.

¹⁴⁸⁸ “Son Haberler”, **Milliyet**, 27 Şubat 1951, s.5.

¹⁴⁸⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 7 Ağustos 1951, Sayı 7878, s.1746.

Bununla birlikte Milli Korunma Kanunu'nun birçok maddesinin kaldırıldığı belirtilerek bazı maddelerin fiyat kontrolünün yapılması gerektiği ve fiili olarak bu yapılmadığı için sorunlar ortaya çıktığı ileri sürülürken, İstanbul Tüccar Derneği tarafından bu kanunun fiyat denetimiyle ilgili maddelerinin kaldırılması istenmiştir.¹⁴⁹⁰ İstanbul Tüccar Derneği'nin yaptığı toplantısında Milli Korunma Kanunu ve ilgili kararın istenilen amaca ulaşmayıp küçük tüccarı ezdiği ve karaborsacılara karşı etkisiz olduğu dile getirilmiştir.¹⁴⁹¹

DP Zonguldak milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller'in, İstanbul'da bazı toptancı, imalatçı ve ithalatçıların perakendecilere ve taşra tüccarlarına faturasız mal satışı üzerine sorduğu soruya verilen cevapta İktisat ve Ticaret Vekili, K/644 sayılı karar nedeniyle bazı maddelerin ticaretinde kâr hadlerinin belirlendiğini, fazla kâr elde etmek isteyen tüccarların bu nedenle faturasız mal satmaya yöneldiğini belirtmiştir. Öte yandan *“daha çok ithal mallarından ibaret olan bazı maddelerin fırsatchılara karşı murakebe kaydına tabi”* olmalarında fayda gördüklerini ve bu kâr hadlerinin ithalatta sağlanan genişlik ve serbest rekabet sonucunda kullanılmasına gerek kalmadığını dile getirmiştir.¹⁴⁹²

İktisat ve Ticaret Vekaleti ise, Milli Korunma Kanunu'na göre belirlenen kâr hadlerinin kontrolünden olumlu sonuç alınmadığı gerekçesiyle bu konudaki kararın kaldırılacağını ifade ederek, kontrolün belediyelere bırakılıp cezaların arttırılacağını açıklamıştır. Buna göre karar 1 Ekim 1952 tarihinde yürürlüğe girecekti.¹⁴⁹³

Konuya ilişkin bir değerlendirmede de kâr hadlerinin kaldırılacağı, dolayısıyla hükümetin müdahalesinin ortadan kalkacağı da söylenmekle beraber, birçok ülkede fiyatların kontrol edildiği belirtilmiş ve Türkiye'de kendi işlerini yapamayan belediyelere bu konunun bırakılmaması istenmiştir.¹⁴⁹⁴

Öte yandan 1954 yılından önceki yıllarda dönem dönem kontroller yapılarak esnaf denetlenmiştir. 1951 yılında İstanbul Valisi ekmek konusunun ele alındığını, değirmen ve fırınlara Milli Korunma Kanunu'nun sert bir şekilde gerekirse

¹⁴⁹⁰ “Kâr Hadlerinin Kalkması İsteniyor”, **Milliyet**, 11 Ağustos 1951, s.2.

¹⁴⁹¹ “Kâr Haddinin Kaldırılması İsteniyor”, **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1951, s.1, 3.

¹⁴⁹² **TBMM TD**, D:9, C:11, B:22, 26 Aralık 1951, s.391-394.

¹⁴⁹³ “Kâr Hadleri Kaldırılacak”, **Cumhuriyet**, 11 Eylül 1952, s.1.

¹⁴⁹⁴ B. Felek, “Kontrol”, **Cumhuriyet**, 13 Eylül 1952, s.3.

uygulanacağını söylemiştir.¹⁴⁹⁵ Belediyenin ekmeklerin iyi olması konusundaki çalışmaları olumlu sonuç vermiş, öte yandan un üreten Hasköy değirmeni Milli Korunma suçuyla mahkemeye verilmiştir.¹⁴⁹⁶ 1952 yılında ise Belediyenin yeni denetleme usulü uygulanmaya başlamıştır. Meyve ve sebze halinde yapılan kontrollerde 8 kabzımal etiket bulundurmamak ve fatura kullanmamak suçuyla Milli Koruma Mahkemesine verilmiş.¹⁴⁹⁷ 1953 yılına gelindiğinde Belediyenin yaptığı kontrolde etiket bulundurmayan bir esnaf Milli Korunmaya verilmiştir.¹⁴⁹⁸ Devam eden kontrollerde 2 esnaf daha verilmiş¹⁴⁹⁹, fazla fiyatla pide satanlar hakkında soruşturma için zabıt tutulmuştur.¹⁵⁰⁰ 1953 yılı içinde fırın, kasap, bakkal, gazino, otel, sinema ve kömürcü gibi 2600 işyeri kontrol edilmiş, 316'sı hakkında ceza zaptı düzenlenip narhtan fazla fiyatla peynir satan 17 esnaf Milli Korunmaya verilmiştir.¹⁵⁰¹ İki haftayı aşan süreçte İstanbul'da 792 bakkal, 524 kasap, 453 manav, 323 sebze, 478 seyyar esnaf, 163 lokanta, 540 fırın, 112 kömürcü, 23 berber, 15 sinema, 120 kahve, 24 muhallebeci ve 11 satıcı kontrol edilmiş, 298'ine ceza zaptı düzenlenmiş, fazla fiyatla mal satan 2 toptancı ve 4 perakendeci esnaf mahkemeye verilmiştir.¹⁵⁰² Eğlence yerlerinin kontrolünde ise fazla fiyatla içki satan 18 işyeri hakkında soruşturma açılmıştır.¹⁵⁰³ Devam eden belediye kontrollerinde 3 peynirci fazla fiyattan, 5 peynirci ise etiketsizlikten Milli Korunma savcılığına verilmiştir.¹⁵⁰⁴ Belediye tarafından yapılan kontrollerde 5 manav milli korunma hükümlerine göre cezalandırılmıştır.¹⁵⁰⁵

3.1.2. 934 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararı

DP'nin iktidarı döneminde ekonomik anlamda zorlukların yoğun olarak yaşandığı yılların başlangıcını 1954 yılı olarak görmek mümkündür. Aslında 1954'den önceki yıllarda hayat pahalılığı¹⁵⁰⁶, buhran¹⁵⁰⁷, darlık gibi kavramlar yavaş

¹⁴⁹⁵ "İstanbul Belediyesi Yeni Tedbirler Alacak", **Milliyet**, 4 Temmuz 1951, s.3.

¹⁴⁹⁶ "Ekmekler Düzeliyor", **Milliyet**, 12 Temmuz 1951, s.2.

¹⁴⁹⁷ "8 Kabzımal Mahkemeye Verildi", **Cumhuriyet**, 2 Kasım 1952, s.3.

¹⁴⁹⁸ "Belediye Kontrolleri", **Milliyet**, 24 Mayıs 1950, s.2.

¹⁴⁹⁹ "Belediye Murakabesi", **Milliyet**, 3 Haziran 1950, s.2.

¹⁵⁰⁰ "Belediyede: Belediye Murakiplerinin Dünkü Kontrolleri", **Milliyet**, 28 Haziran 1950, s.2.

¹⁵⁰¹ "316 Müessese Hakkında Ceza Zaptı Tutuldu", **Milliyet**, 6 Ocak 1953, s.2.

¹⁵⁰² "Belediyenin Yaptığı Kontroller", **Milliyet**, 26 Ocak 1953, s.2.

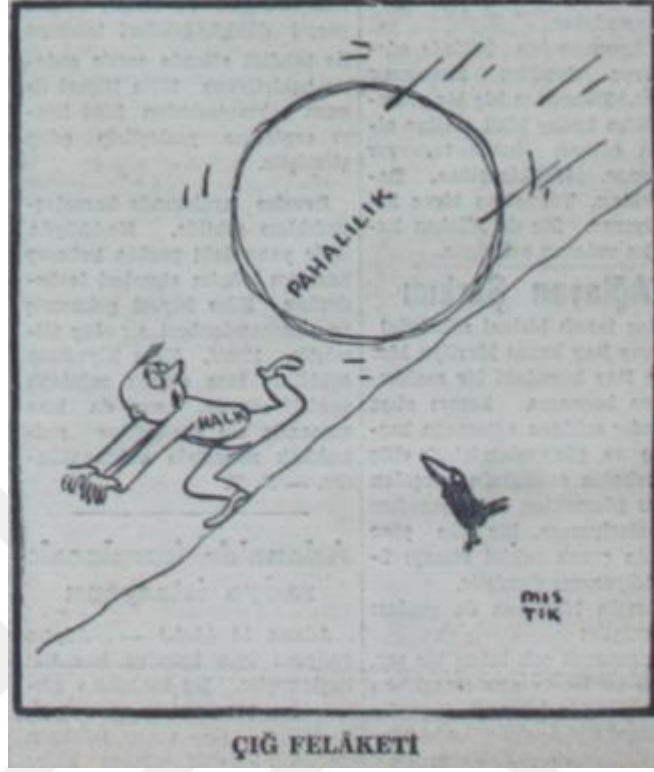
¹⁵⁰³ "Belediye Mürakiplerinin Yaptığı Kontroller", **Milliyet**, 28 Ocak 1953, s.2.

¹⁵⁰⁴ "Esnafın Kontrolü", **Milliyet**, 10 Şubat 1953, s.2.

¹⁵⁰⁵ "Ekmekler Yine Bozuk Çıkmaya Başladı", **Milliyet**, 15 Ekim 1953, s.2.

¹⁵⁰⁶ "Pahalılıkla Mücadele", **Milliyet**, 10 Haziran 1953, s.2; "Pahalılıkla Mücadelede Belediyeye Çok Geniş Yetkiler Veriliyor", **Cumhuriyet**, 11 Temmuz 1953, s.1, 3.

yavaş görülmeye başlanmıştı.¹⁵⁰⁸ Ancak bu yıldan itibaren ekonomideki problemler büyüme ve önlenemez hale gelmeye başlamıştır.

Şekil 3.1. Çığ Felaketi
Kaynak: Akşam, 15 Ocak 1954, s.1.

Karaborsacılık daha önceki yıllarda çeşitli şekillerde gündeme gelmiştir.¹⁵⁰⁹ O dönemde zaman zaman bazı malların karaborsaya düştüğü görülmüştür.¹⁵¹⁰ Buna karşın bazı önlemlere başvurulmuş ve kimi gıda maddelerinin fiyatlarının yapay olarak artışı üzerine alınacak önlemlerden birinin de Milli Korunma Kanunu'na göre, %15 kâr haddi getirilmesi olduğu söylenmiştir.¹⁵¹¹ Diğer yandan 1953 yılı içinde İstanbul'da belediye tarafından tanzim satışlarına başlanırken, sebze ve meyve tanzim satışları hakkında bilgi veren Vali, İstanbul'da bu maddelerin fazla fiyatla satılmasını önlemek için tanzim satış yerlerinin çalıştırıldığını, Ticaret Vekaleti, belediye, kooperatif ve kabzımal temsilcileriyle yapılan ortak çalışmayla ensafın ve tüketicinin zarara uğramayacağı bir sonuca ulaşmaya çalıştıklarını söylemiş,

¹⁵⁰⁷ "Lastik Buhranına Karşı Tedbirler Alınıyor", **Milliyet**, 17 Ekim 1953, s.1, 7.

¹⁵⁰⁸ "Hayat Pahallığı Tenkid Edildi", **Vatan**, 29 Mayıs 1953, s.1, 11.

¹⁵⁰⁹ Ümit Deniz, "Bizde Karaborsacılık Nerelere Kadar El Atmıştır?", **Milliyet**, 12 Eylül 1952, s.6.

¹⁵¹⁰ "Gene Gaz Bulunmuyor", **Milliyet**, 23 Ocak 1953, s.2; Karaborsa, tavan fiyatı belirlenen ve o fiyattan fazla satışa izin verilmeyen piyasada, mala tavan fiyatından fazla fiyat verilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bkz.: Dinler, **a.g.e.**, s.105.

¹⁵¹¹ "Azami Kâr Haddi ile Satılabilecek Maddeler", **Milliyet**, 12 Haziran 1953, s.2.

İstanbul'da tanzim satışlarının sürekli devam edeceğini açıklamıştır. Ayrıca fiyat, fatura ve mal kontrollerinin yanı sıra şehir içinde farklı fiyatların olmaması ve benzeri yetkilerin Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak verilmesi kararı alınmıştır.¹⁵¹² Bu aşamada ihtikara engel olmak için gerektiğinde Milli Korunma Kanunu'nun en ağır şekilde uygulanacağı da açıklanmıştır.¹⁵¹³ İlerleyen günlerde de Belediye tarafından sebze ve meyve için kâr haddi belirlenirken¹⁵¹⁴, yine belediyeler tarafından çeşitli mallara narh konulmaya girişilmiştir.¹⁵¹⁵ 1953 yılı sonuna doğru da fiyat artışları ve ihtikar konusunda çeşitli çalışma başlatılmıştır.¹⁵¹⁶ Öte yandan Ticaret Vekaleti'nin pahalılığa karşı önlem konusunda çalışma yaptığı, Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılan bazı hükümlerinin tekrar yürürlüğe konulacağı, bir komisyonun kâr hadleri belirlediği ve bunun yakında açıklanacağı bildirilmiştir.¹⁵¹⁷ Bu konuda İTO, bu girişimlerin savaş yılları içindeki uygulamasının sorunlara neden olması nedeniyle, tekrardan aynı yöntemin izlenmesinin doğru olmadığını ve bunun ekonomi üzerinde olumsuz etkiler yaratacağını ileri sürmüş ve bu kararın tamamen kaldırılmasını istemiştir. Ayrıca Belediye tarafından gıda ve mahrukat maddeleri için kâr hadleri belirlenmesinden vazgeçilerek, yaş meyve ve sebze için belirlenmesi öngörülmüştür.¹⁵¹⁸ 1954 yılının ise ilk günlerinde piyasada fiyat artışları görülmeye başlamıştır.¹⁵¹⁹

Diğer yandan ithalatın çeşitli şekilde kısıtlanması için de önlemler alınmıştır. Buna göre liberasyon listesinde yer alan ülkeler için akreditif açılması İktisat ve Ticaret Vekaleti iznine bırakılmıştır. Bunun sonucunda ise karaborsada döviz fiyatları arttığı gibi, İzmir'de kereste, demir ve kahve fiyatları yükselmiş ve İstanbul'da da buğday, beyaz peynir ve bazı gıda maddelerinin fiyatları artmıştır. Öte yandan İstanbul gümrüklerindeki 160-170 milyon ve İzmir gümrüklerindeki 150

¹⁵¹² "Vali, Tanzim Satışları Hakkında İzahat Verdi", **Milliyet**, 12 Temmuz 1953, s.2.

¹⁵¹³ "Belediye Muhtekir Esnafla Mücadeleye Devam Edecek", **Milliyet**, 11 Temmuz 1953, s.7.

¹⁵¹⁴ "İhtikarla Mücadele", **Milliyet**, 26 Ağustos 1953, s.2. 1930 yılında kabul edilen 1580 sayılı Belediye Kanunu'na göre belediyeler fiyat belirleme yetkisine sahiptir. Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 14 Nisan 1930, Sayı 1471, s.8821-8840.

¹⁵¹⁵ "Peynir Fiatları Kontrol Edilecek", **Milliyet**, 24 Aralık 1952, s.2; "Peynir Narhı Dün Başladı", **Cumhuriyet**, 25 Aralık 1952, s.2; "Yüksek Fiatla Peynir Satan 22 Esnafa Ceza Yazıldı", **Milliyet**, 26 Aralık 1952, s.2; "Odun Fiatlarına Narh Kondu", **Milliyet**, 13 Ekim 1953, s.2; "Odun Fiatlarına Narh Kondu", **Cumhuriyet**, 13 Ekim 1953, s.2; "Odun Satış Fiatları", **Cumhuriyet**, 27 Kasım 1953, s.2.

¹⁵¹⁶ "İhtikarı Önleyecek Tedbirler", **Milliyet**, 13 Kasım 1953, s.1, 7; "İhtikarı Önleyecek Olan Tedbirler Tesbit Edildi", **Milliyet**, 6 Aralık 1953, s.1, 7.

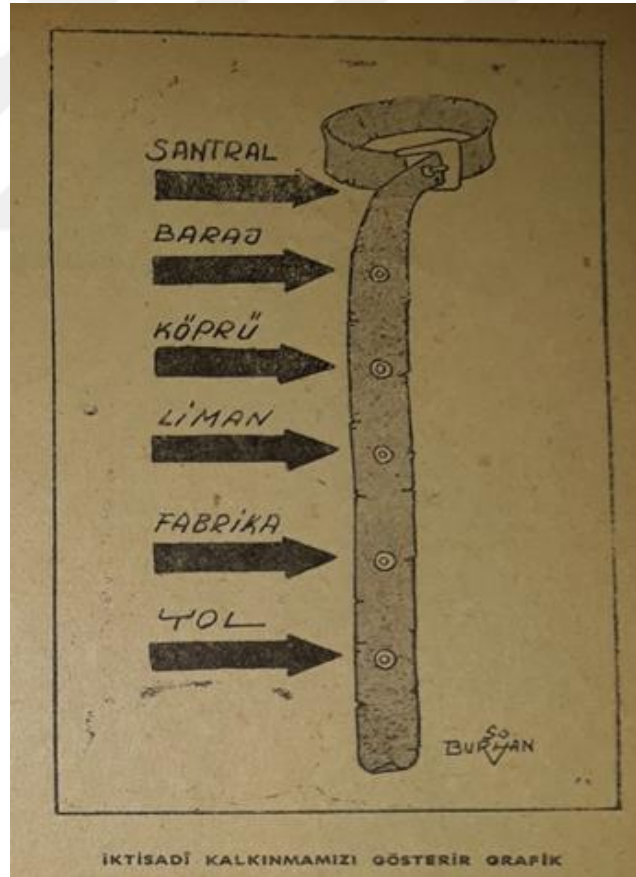
¹⁵¹⁷ "Pahalılıkla Mücadele İçin Yeni Tedbirler Alınıyor", **Milliyet**, 9 Kasım 1953, s.2.

¹⁵¹⁸ **Yetmiş İkinci Faaliyet Yılı Raporu 1953**, İstanbul Ticaret Odası, s.48.

¹⁵¹⁹ "Piyasadaki Sun'î Fiyat Artışları", **Milliyet**, 6 Ocak 1954, s.7.

milyon liralık ithal mal, gümrük resimleri ödenmediği için çekilmemiştir. Bu mallar ülkenin 8-9 aylık ihtiyacını karşılayabilecek iken, tüccarın elinde 6 aylık ihtiyacı karşılayacak mal olduğu bulunmaktaydı. Bundan dolayı bakanlık, bu malların cins ve miktarını belirlenmesi için çalışmalara başlamıştır.¹⁵²⁰ Hükümetin liberasyondan vazgeçip ithalata sınırlama getirmesi piyasada endişeye yol açmış ve Hükümetten karaborsanın ortaya çıkmaması için uygun davranması istenmiştir.¹⁵²¹

Bu gelişmelere karşın daha çok iktidar partisi çevresinden olmak üzere darlık, yokluk gibi durumlarla kalkınma içindeki bir ülkenin karşılaşılabileceği yönünde görüşler dile getirilmiştir. Buna göre ülkede bir kalkınma gerçekleşmekte buna paralel olarak da bazı ekonomik sıkıntılar oluşmaktadır. Ancak mal kıtlığının refahın artması nedeniyle olduğu fikrine karşı bunun “darlıktan bile DP Hükümetine övünme payı çıkarma” anlamına geldiği de vurgulanmıştır.¹⁵²²

Şekil 3.2. İktisadi Kalkınmamızı Gösterir Grafik
Kaynak: Dolmuş, Cilt:1, Sayı:17, 26 Nisan 1956, s.7.

¹⁵²⁰ “Hükümet, Gümrüklerdeki Eşyayı Tesbit Ettiriyor”, **Akşam**, 25 Eylül 1952, s.1, 2.

¹⁵²¹ “Karaborsadan Korkuluyor”, **Akşam**, 24 Eylül 1952, s.1, 2.

¹⁵²² “Piyasa”, **Akis**, Sayı:9, 10 Temmuz 1954, s.17.

Diğer yandan fiyatlardaki artışların “sun’i” olarak yaratıldığı görüşü de savunulmaktaydı.¹⁵²³ Gerçekten de stok ve karaborsa yoluyla muhtekirler nedeniyle yapay olarak fiyatların yükselmesinden söz etmek mümkündür. Ancak bunun ardındaki gerçek neden ithalatın daralması sonucu yurtiçi talebin karşılanamamasıdır.¹⁵²⁴ Tüm bunların yanında pahalılığın olmadığı söylemi de bulunmaktaydı.¹⁵²⁵ CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek ise, pahalılığın var olduğunu, bunun kabul edilmemesinin milletinle alay etmek olduğunu söyleyerek iktidarı eleştiriyordu.¹⁵²⁶ Bu dönemde DP’nin kendi içinden de hayat pahalılığına dair eleştiriler gelmeye başlamıştır. Nitekim DP Meclis Grubu’nda “...hayat pahalılığı yoktur teraneleri ile hem partiyi hem de memleketi felakete sürüklemeye hakkımız yoktur. Hiç değilse pahalılığı kabul edelim. Halkın psikolojisi, ızırabı ile alay etmiyelim” denilerek bu yönde bir eleştiri yapılmıştır.¹⁵²⁷

Şekil 3.3. Sun’i Pahalılık
Kaynak: Akşam, 11 Haziran 1954, s.1.

¹⁵²³ “Piyasadaki Sun’i Fiyat Artışları”, **Milliyet**, 6 Ocak 1954, s.7; “Sun’i Pahalılık”, **Milliyet**, 24 Mayıs 1954, s.1; “Giyim ve Ev Eşyasına Konulacak Etiketler”, **Cumhuriyet**, 21 Ağustos 1954, s.4; “Dün Mühim Bir Sirküler Yayınlandı”, **Milliyet**, 14 Temmuz 1955, s.7; “Gıda Maddeleri Üzerinde Sun’i Fiyat Artışları”, **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1955, s.1, 3.

¹⁵²⁴ Boratav, **a.g.e.**, s.107-108.

¹⁵²⁵ “Gökay İstanbulda Hayat Pahalılığı Yoktur Diyor”, **Milliyet**, 10 Şubat 1954, s.7.

¹⁵²⁶ “Pahalılık Varken Yok Demek Milletinle Alay Etmektir”, **Akşam**, 11 Mart 1954, s.1.

¹⁵²⁷ **DPMGGMZ**, Sayı 161, 17 Ocak 1956.

1954 yılından itibaren genişleme şartları ve liberal dış ticaret sona ermiş, ekonomi bir durgunluk havasına bürünmüş, ihraç mallarına talepte azalmalar ortaya çıkmış ve dış kaynakların belli bir miktarı geçmemesi nedeniyle oluşan tıkanmaya karşı ithalat sınırlamalarına gidilmeye başlanmıştır. Örneğin 1953 yılı dolar türünden ihracat ve ithalat tutarlarına, DP döneminde tekrar ulaşılamamıştır. 1954 yılından önce ithalatın yaklaşık dörtte birini meydana getiren tüketim mallarının ithalattaki oranları giderek düşerek %10'un altına inmiştir. Bunun sonucu ise mal bulunamaması, kuyruk ve karaborsa olarak ortaya çıkmıştır.¹⁵²⁸

Şekil 3.4: At Binenin
Kaynak: Akşam, 5 Mart 1954, s.1.

Hükümetin kâr hadlerini belirleyeceği haberleri üzerine fiyat kontrollerinin, vergilerin arttırılması, devlet giderlerinin azaltılması, para ve kredi hacminin azaltılması benzeri diğer ekonomik önlemlerle uyumlu olarak uygulanması durumunda pahalılığın ve enflasyonun önüne geçebileceği belirtilmiş, ancak yalnız fiyat kontrolü yoluna gidilirse pahalılığı ortaya çıkaran esas neden kaldırılmayacağı için enflasyonun artacağı görüşü ortaya atılmıştır.¹⁵²⁹

¹⁵²⁸ Boratav, a.g.e., s.107-108.

¹⁵²⁹ Aydın Yalçın, "Pahalılık ve Fiat Kontrolü", **Forum**, Cilt:1, Sayı:1, 1 Nisan 1954, s.11-12.

K/934 sayılı karardan bir yıl kadar önce DP Burdur milletvekili Mehmet Özbey'in pahalılık karşısında ne yapılacağına dair sorusuna cevap veren İktisat ve Ticaret Vekili Enver Güreli,

“Esas itibariyle müstehlik ihtiyaçlarının cezai müeyyideler ve kanundan doğan tehdit ve tahditlerle değil, müstahsil ve tüccarı teşci eyleyecek iktisadi ve psikolojik şartların temini suretiyle daha iyi giderilebileceğine kaniiz. Yani bir fiyat kontrol ve murakabesi gibi mazide muvaffak olmamış tedbirlerden ziyade ana unsurlar üzerinde daha uzun vadeli tedbirler sayesinde memleketimizin refaha ulaşacağına emin bulunuyoruz” diyerek¹⁵³⁰ kâr hadleri belirlenmesi ve benzeri yöntemlerin tercih edilmediğini vurgulamıştır. Ancak 1954 yılına gelindiğinde Hükümet tarafından karaborsanın önlenmesi amacıyla daha önceki yıllarda olduğu gibi yine Milli Korunma Kanunu'na başvurulmuştur.

13 Mart 1954 tarihinde kabul edilen K/934 sayılı kararla Milli Korunma Kanunu'nun altıncı, yirmi birinci ve otuz birinci maddelerine dayanılarak İktisat ve Ticaret, İşletmeler, Ziraat ile Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaletleriyle belediyelere bazı yetkilerin verilmesi; bazı maddelerin alım ve satışının belirlenen hükümlere göre yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca K/643 sayılı kararın bazı maddeleri ile K/644, K/698 ve K/702 sayılı kararların yürürlükten kaldırılması uygun görülmüştür.¹⁵³¹ Alınan bu karara göre bu kararnameye bağlı listede yer alan maddelerin iç pazardaki satışlarında azami kâr hadlerini, azami kâr miktarının veya azami satış fiyatını belirleme yetkisi bazı bakanlıklara verilmiştir. Buna göre zirai ürünler için İktisat ve Ticaret Vekaleti ile Ziraat Vekaleti; yurtiçindeki sanayi veya maden işletmeleri tarafından üretilen maddeler için İktisat ve Ticaret Vekaleti ile İşletmeler Vekaleti; tıbbi ilaç için Sıhhat ve İçtimai Vekaleti; tıbbi ecza için Sıhhat ve İçtimai Vekaleti ile İktisat ve Ticaret Vekaleti; özellikle belirtilen bu maddeler dışında kalanlar için İktisat ve Ticaret Vekaleti yetkili kılınmıştır. Ancak Krom Komitesi'nin yetkileri saklı tutulmuştur. İthal olunan veya yurtiçinde üretilen maddelerin toptan ve perakende satışlarında maliyet unsurları malın çeşidine göre ilgili Bakanlık tarafından belirlenecektir. Azami satış fiyatları, kâr hadleri, kâr miktarları ve maliyet unsurları belirlenmiş malların tüccar içindeki alım ve satışları faturasız yapılamayacak ve bu faturaların içereceği bilgileri İktisat ve Ticaret Vekaleti belirleyip ilan edecektir. Bu faturaların satıcı veya onun adına yetkili kişiler

¹⁵³⁰ TBMM TD, D:9, C:19, B:29, 19 Ocak 1953, s.294-295.

¹⁵³¹ T.C. Resmi Gazete, 24 Mart 1954, Sayı 8666, s.8793-8795.

tarafından imzalanması, faturaların aslının alıcı ve bir örneğinin satıcı tarafından her takvim yılı için sıralı olarak saklanması ve yetkililerin talebi durumunda gösterilmesi zorunlu kılınmıştır. Bir malın satış fiyatı, o malın ithalatçı, imalatçı veya üretici elinden çıktıktan sonra tüketiciye ulaştırılması kadar kaç el değiştirdiğine bakılmaksızın iki toptan ve bir perakende kârından fazla kâr içermeyecektir. Ancak bir mal aynı şehir içinde el değiştirirse o maldan bir toptan ve bir perakendeci kârından fazla kâr alınamayacaktır. Tüccarın satışlar için yetkililer tarafından belirlenen kâr haddinden fazla kâr alamayacağı ise ayrıca belirtilmiştir. İthalatçı ve toptancılar, tüketicilere perakende satış yapacak yerleri olması durumunda, buradaki satışlar üzerinden perakendeci kârı alabilecek, bu satışlar aynı şehir veya kasaba içinde yapılması durumunda perakendeci kârı o malın ithal veya toptan maliyet fiyatı üzerinden hesaplanacaktır. İmalatçılar ise ayrı satış yerleri olması durumunda, iki kâr bir imalatçı uhdesinde birleşmemek üzere toptan satışlar için toptancı kârı ve perakende satışlar için perakendeci kârı alabileceklerdir. Yetkililerce azami satış fiyatı, kâr haddi veya kâr miktarı belirlenmiş malların alım ve satımında Milli Korunma Kanunu ile buna dayanılarak çıkarılan kararların hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığını incelemek, yapılacak şikayet ve ihbarları araştırmak, bu hükümlere aykırı davranışlar hakkında tutanak tutmak ve bunları ilgili Cumhuriyet Savcılıklarına vermek İktisat ve Ticaret Vekaleti müfettişleri ve bu vekaletin bu işlerle görevlendireceği memurların yetkisine bırakılmıştır. Ayrıca bu yetkiler yer ile sınırlı tutulmamıştır. Bu müfettişler ve memurlardan başka illerde valilerin, kazalarda ise kaymakamların gözetimi altında Belediyeler de bu kontrolleri yapmakla yükümlü kılınmıştır. Belediye teşkilatı olmayan yerlerde ise bu kontrolleri yapacak memurları valilerin belirlemesi uygun görülmüş, Valiler ve Belediyeler tarafından bu işlerle görevlendirilecek memurların burada yazılı yetkiye sahip oldukları da belirtilmiştir. Eczanelerde reçeteye göre hazırlanan ilaçlar hakkında kullanılacak yetkiler, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti'nin ilgili teşkilatına verilmiştir. İktisat ve Ticaret müfettişleri ile memurları, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti müfettişleri, Sıhhat müdürleri ve Hükümet doktorlarının görevlerini yaptıkları esnada bu maddeye göre işlem yapılmasını gerektiren durumlarda gerekli yetkilere sahip oldukları belirtilmiştir. Etiket koyma zorunluluğuna tabi malların etiketlerinde; alış ve satış fiyatları, fatura numaraları koyulmasını zorunlu kılma ve etiketlerin fiziki şeklini belirleme yetkisi belediyelere verilmiştir. Belediyelerin yetkilerine dayanarak narh

veya kâr haddi eklenerek fiyatını belirledikleri maddelerin bu fiyatlar üzerinde satılması yasaklanmıştır. İktisadi ve ticari gereklere göre, bu karara ekli listede yazı maddelere eklemeler yapmakla veya bu maddelerin bazılarını çıkarmakla maddelerin çeşidine göre ilgili vekaletler yetkili kılınmıştır. K/811 sayılı kararla K/643 sayılı kararın ikinci, üçüncü ve dördüncü maddeleri, K/644, K/698 ve K/702 sayılı Koordinasyon Heyeti kararları yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁵³²

Bu kararla faturasız mal alım satımı olmayacak, mallara alış ve satış fiyatlarını içeren etiketler konulacaktır. Kararın hazırlanmasından perakendeci esnafın gözetilerek kâr hadlerinde düşürme yapılmadığı belirtilmiştir. Ayrıca bu kararla zincirleme ticaret kaldırılmış, böylece malların el değiştirme nedeniyle pahalılaşması önlenmeye çalışılmıştır. Kararın tüccar ve tüketicileri memnun ettiği dile getirilirken¹⁵³³ İTO'ya göre ise, bu kararnamenin yayımlanmasıyla piyasada bir huzursuzluk ortamı oluşmuş, hatta bazı işletmeler faaliyetlerini askıya almıştır.¹⁵³⁴

İktisat ve Ticaret Vekaleti'nden yayımlanan tebliğle K/934 sayılı karara dayanılarak kontrole bağlı olan malların azami satış fiyatı unsurları, ithalatçı, toptancı ve perakendeci kâr hadleri ve bunların uygulanma yöntemleri belirlenmiştir. Ayrıca 6760 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 49 sayılı sirküler kaldırılmıştır.¹⁵³⁵ Aynı gün yayımlanan diğer tebliğle de K/934 sayılı karara dayanılarak kontrole bağlı malların ticaretinde verilecek faturaların içerikleri düzenlenmiştir.¹⁵³⁶ Bir diğer tebliğle de K/934 sayılı kararda yazılı kontrolün yürütülmesiyle Vekalet müfettişleri ve Vekaletin görevlendireceği memurlar ile Belediyeler görevlendirilmiştir. Ek olarak 6660 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış 47 sayılı sirküler yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁵³⁷ 27 Mart 1954 tarihinde de K/934 sayılı karara ek listeye her çeşit benzin, gazyağı ve motorin eklenmiş, K/643 sayılı karara dayanılarak çıkarılıp 8536 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 66 sayılı sirkülerin yürürlüğünün devam etmesine karar verilmiştir.¹⁵³⁸

¹⁵³² **T.C. Resmi Gazete**, 24 Mart 1954, Sayı 8666, s.8793-8795.

¹⁵³³ “Yeni Kâr Haddi Kararı Müsbet Karşılandı”, **Milliyet**, 27 Mart 1954, s.2; “Zincirleme Ticaret Kalkıyor”, **Cumhuriyet**, 27 Mart 1954, s.1, 6.

¹⁵³⁴ **Yetmiş İkinci Faaliyet Yılı Raporu 1953**, İstanbul Ticaret Odası, s.49.

¹⁵³⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 24 Mart 1954, Sayı 8666, s.8795-8797.

¹⁵³⁶ **A.e.**, s.8797.

¹⁵³⁷ **A.e.**, s.8797-8798.

¹⁵³⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Mart 1954, Sayı 8669, s.8833.

24 Mart 1954'te Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren bu karar üzerinden bir hafta geçmeden 30 Mart 1954 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti tarafından bazı değişiklikler yapılacağı gerekçesiyle geri bırakılmıştır.¹⁵³⁹

Şekil 3.5: Hayat Pahallığı

Kaynak: Akbaba, Cilt:5, Sayı:113, 13 Mayıs 1954, s.13.

Ancak K/934 sayılı kararın pahalılığa karşı bir önlem olduğunu düşünenler, kararın yürürlükten kaldırılmasına şaşırırken, fiyatların arz ve taleple ortaya çıktığı ve esas sorunun ekonomiyle ilgili olduğu belirtilerek kâr hadleri getirilmesinin fiyat artışlarına engel olmayacağı ve tüccarın piyasadan çekilerek yerine “gizli yollarda çalışacak bir takım mutavassıtları” ortaya çıkaracağı söylenmiştir. Öte yandan “Teşkilatsızlık içinde bir kaç kontrolör ve bir kaç belediye memuru ile bu kadar geniş bir fiyat murakebesini başarmak ümidi, hayalden başka bir şey değildir” denilerek uygulamaya yönelik kuşku ortaya konulmuştur.¹⁵⁴⁰

¹⁵³⁹ T.C. Resmi Gazete, 31 Mart 1954, Sayı 8672, s.8853.

¹⁵⁴⁰ İstanbul Tüccar Derneği, “Kâr Hadlerinin Tahdidıyla Hayat Ucuzlatılamaz”, Türkiye İktisat Mecmuası, Cilt:7, Sayı:69, Nisan 1954, s.1019-1021.

Bir başka görüşte de, K/934 sayılı kararın uygulanmadan kaldırılmasından sonraki süreçte ihtikarı önlemek için yeni bir kanuna gerek olmadığı hali hazırda Milli Korunma Kanunu'nun var olduğu belirtilmiş, bu kanun hükümlerinin ihtikarı önlemek için gerekli hükümleri taşıdığı hatta yeni bir koordinasyon kararına bile ihtiyaç olmadığı ileri sürülerek K/643 ve K/644 sayılı kararların yürürlükte olduğu hatırlatılmıştır. Fakat bu kararları yürütecek kontrol teşkilatı kaldırıldığı için ihtikarı engellemek için yapılması gereken ilk işin kontrol teşkilatını oluşturmak olduğu öne sürülmüştür.¹⁵⁴¹

1954 yılı Temmuz ayında Hükümet ihtikarı engellemek için kararlar almaya yönelirken, bu çerçevede Milli Korunma Kanunu içinde ağır cezalar içeren bir kararname hazırlığına girişilmiştir.¹⁵⁴² Fiyat artışlarına engel olmak, mal stoklayan ve her çeşit spekülatif davrananlara karşı koordinasyon kararı hazırlanmakla birlikte¹⁵⁴³, karaborsaya çözüm olarak piyasada bol mal ve rekabet olması gerekirken, Hükümetin Milli Korunma Kanunu'na dayanmasıyla “*ters bir yol tutulduğu*” eleştirisi de getirilmiştir.¹⁵⁴⁴

3.1.3. 944 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararı

K/934 sayılı kararın uygulamasının durdurulmasından sonra piyasadaki sorunlar dile getirilmeye devam etmiştir. Bu dönemde Meclis Grubu'nda Başvekil Adnan Menderes, hayat pahalılığına değindiği konuşmasında stokçuluk ve ihtikar yapılıyorsa bunlarla ilgilenmek gerektiğini söylemiştir.¹⁵⁴⁵ İlerleyen aylarda ise yeni bir kâr hadleri kararnamesi çıkarılacağı bunun ihtikara karşı Hükümetin bir dayanağı olacağı belirtilmiş, bu kararnameye uymayanların Ceza ve Milli Korunma Kanunu'na göre cezalandırılacağı vurgulanmıştır. Çıkarılacak bu kararnamenin özellikle zorunlu ihtiyaç maddelerine önem verdiği, ihtikar ve stokçuluğu engellemek için geniş hükümlerden oluştuğu belirtilmiştir.¹⁵⁴⁶ Kâr hadlerinin kabul edilmesiyle bir malın el değiştirmesiyle kâr eklenemeyeceği, böylece daha önceki

¹⁵⁴¹ Nurullah Kunter, “İhtikarı Önlemek İçin Yeni Bir Kanuna Lüzum Yoktur”, **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1954, s.2.

¹⁵⁴² “Hükümet İhtikarı Önlemek İçin Sert Kararlar Alıyor”, **Milliyet**, 10 Temmuz 1954, s.1, 3.

¹⁵⁴³ “İhtikara Karşı Yeni Kararname”, **Cumhuriyet**, 10 Temmuz 1954, s.1.

¹⁵⁴⁴ Cemil Sait Barlas, “Bakalım Ne Çare Bulacaklar”, **Akis**, Sayı:10, 17 Temmuz 1954, s.4.

¹⁵⁴⁵ **DPMGGMZ**, Sayı 127, 23 Mayıs 1954.

¹⁵⁴⁶ “Yeni Kâr Hadleri Kararnamesi Perşembe Günü İlan Ediliyor,” **Milliyet**, 13 Temmuz 1954, s.1, 3; “Muhtekir ve İstifçilere Karşı Alınacak Tedbirler”, **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1954, s.1, 6.

kararda ihtikara yol açan bu durum önlenmiş olacağı ileri sürülmüştür.¹⁵⁴⁷ Diğer yandan fiyat yükselmelerinin olduğu dönemlerde “*muhtekirler, istifçiler ve fırsatçılara*” yapılan suçlamaların yine yaşandığı belirtilerek bunların fiyat artışlarının sorumluları olarak gösterildiği öne sürülmüştür.¹⁵⁴⁸ Bu görüşlerin ortaya atıldığı sırada Hükümetin hazırladığı yeni kararnameyle ilgili açıklama yapan İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı ise, “*Piyasanın iktisadi emniyet ve asayişini koruyacak tedbirlerin alınması zarureti gözönüne alınarak bu kararnameler hazırlanmış bulunmaktadır*” açıklamasını yapmış ve bu kararnamede suç işleyenlerin cezalandırılması ve piyasanın normal işleyişinin sağlanmasının amaçlandığını söylemiştir.¹⁵⁴⁹

Hazırlanan bu yeni karar, 21 Temmuz 1954 yayımlanarak yürürlüğe giren K/944 sayılı karar olmuştur. Böylece K/934 sayılı karar kaldırılarak yeni hükümler getirilmiştir. Bunlara göre, bu karara ek listedeki malların alımı ve satımı belli şartlara göre yapılacaktır. İthal edilen, yurtiçinde üretimi yapılan maddelerin maliyet unsurları ilgili vekaletler tarafından belirlenecektir. Azami kâr oranları, ithal eşyada tüccarın mağazasına kadar yapılan giderlerle oluşan kıymetine, yurtiçinde üretimi yapılan eşyada ise satışa hazır olduğu andaki kıymetine uygulanacaktır. Azami kâr hadleri, azami kâr miktarları veya azami satış fiyatları belirlenmiş malların tüccar arasındaki alım ve satımının faturasız yapılamayacağı belirlenmiş olup bu faturaların içeriği İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından belirlenip ilan edilecektir. Bu faturaların satıcılar tarafından imzalanması ve gerektiğinde ibrazı için saklanması da zorunlu tutulmuştur. Bir malın kaynağından itibaren tüketiciye sunulmasına kadar kaç el değiştirdiğine bakılmadan bir ithalatçı veya imalatçı, toptancı ve perakendeci kârından fazla kâr alamayacaktır. Tacirler, satışlarda belirlenen kâr haddinden fazla kâr alamayacak, azami satış fiyatı belirlenen malların bu tutarlar üzerinden satışı yapılmayacaktır. Azami satış fiyatı, kâr haddi veya kâr miktarı belirlenen malların ticaretinde Milli Korunma Kanunu ile çıkarılan kararların hükümlerine uyulup uyulmadığını inceleme, yapılacak şikayet ve ihbarları araştırma ve sonuçlarını belirleme yetkileri, görev yeriyle sınırlı olmaksızın İktisat ve Ticaret Vekaleti müfettiş ve kontrolörleri veya bu işlerle görevlendirilen memurlara verilmiştir. Bunlardan ayrı illerde valiler, kazalarda kaymakamların gözetimi altında

¹⁵⁴⁷ “Maliyet Fiyatlarına Konacak Kâr Nisbeti Tesbit Edildi”, **Milliyet**, 14 Temmuz 1954, s.1, 3.

¹⁵⁴⁸ “Muhtekir, Fırsatçılar v.s.”, **Forum**, Cilt:1, Sayı:8, 15 Temmuz 1954, s.5-6.

¹⁵⁴⁹ “Ticaret Vekilinin İzahatı”, **Cumhuriyet**, 21 Temmuz 1954, s.1, 7.

belediyelerin müfettiş ve kontrolörleri de kontrol yapmakla yükümlüdürler. Kontrol ve denetim yapanlar bu konudaki tutanaklarını kurulacak komisyonlara iletecek, bunların komisyonda incelemesi sonrası kovuşturmaya gerek olup olmadığı belirtilerek savcılığa gönderilecektir. Etiket zorunluluğuna bağlı olacak malları belirlemek, etiketlerin içeriğini ve şeklini düzenlemekle belediyeler görevlendirilmiştir. Belediyelerin narh veya kâr haddi ekleyerek fiyatını belirledikleri maddelerin, bu fiyatların üzerinde satılması yasaklanmıştır. Bu karara ek listede değişik yapmakla zirai ürünler için İktisat ve Ticaret Vekaletiyle Ziraat Vekaleti birlikte, yurtiçindeki sınavi veya maden işletmelerinde üretilen maddeleri için İktisat ve Ticaret Vekaleti'yle İşletmeler Vekaleti, tıbbi müstahzarlar için Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti, tıbbi ecza için İktisat ve Ticaret Vekaletiyle Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti birlikte ve bunlar dışındaki yazılı maddeler dışındakiler için İktisat ve Ticaret Vekaleti tek başına yetkili kılınmıştır. Krom Komitesi'nin yetkileri ise saklı tutulmuştur. Gerektiğinde halkın zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak ve ihtikarı önlemek amacıyla burada yazılı Vekaletler bu karara ek listedeki maddeler ve yeni eklenecek maddeler hakkında tedbirler alma yetkisine de sahiptir. Ayrıca K/643 ve K/644 sayılı kararların, bu karara aykırı hükümleri ve K/934 sayılı karar kaldırılmıştır.¹⁵⁵⁰

K/944 sayılı kararla kâr haddine bağlı madde sayısı fazlaşmış, diğer yandan kâr haddine bağlı olan bazı maddeler ise serbest bırakılmıştır. K/944 sayılı kararla ayrıca etiket konulması gereken malları ve etiket şeklini belirleme yetkisini Belediyelere bırakmıştır. Ayrıca kontrollerde tutulan zabıtlar daha önceden doğrudan savcılığa verilirken, K/944 sayılı kararla önce bir komisyona verilecek, burada soruşturmaya gerek görülürse savcılığa gönderilecektir. Diğer yandan belediyelerin kendi yetkilerine dayalı olarak narh veya fiyatını belirlediği maddeler de Milli Korunma Kanunu içine alınmıştır.¹⁵⁵¹

K/944 sayılı kararla ilgili bir değerlendirmede sadece kâr hadleriyle karaborsanın engellenemeyeceği ileri sürülerek kararın, “*dürüst ve ahlaklı tüccarın piyasadan çekilmesine*” ve bunun da fiyatların artmasına neden olacağı vurgulanmıştır.

---

¹⁵⁵⁰ T.C. Resmi Gazete, 21 Temmuz 1954, Sayı 8760, s.9917-9919. Aynı günlerde İstanbul'da İhtikarla Mücadele Cemiyeti kurulmuştur. Bkz.: “İhtikarı Önleyecek Yeni Bir Kararname Hazırlandı”, **Milliyet**, 11 Temmuz 1954, s.1.

¹⁵⁵¹ Nurullah Kunter, “944 Sayılı Koordinasyon Kararı”, **Cumhuriyet**, 27 Temmuz 1954, s.2.

Diğer yandan Almanya'da savaş döneminde karaborsaya karşı idam uygulanmasına rağmen karaborsanın yine de devam ettiği ifade edilirken¹⁵⁵², fiyat kontrollerinin başarılı şekilde uygulanmaması durumunda karaborsanın ortaya çıkma tehlikesine işaret edilmiş ve bu konuda “*sıkı bir kontrol rejimi*” uygulanacağını belli olduğuna değinilmiştir.¹⁵⁵³

Bu dönemde kararlar ilgili tebliğler de çıkarılmaya başlamıştır. 21 Temmuz 1954 tarihinde K/944 sayılı kararın gerektirdiği denetim ve kontrolleri yapmakla Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği ile bu birliğe bağlı odalar ve borsalar görevlendirilmiş¹⁵⁵⁴, K/944 sayılı kararla kontrole bağlı malların alım ve satımında kâr hadlerinin uygulanacağı maliyet unsurları belirlenmiştir.¹⁵⁵⁵ Aynı gün tarihli diğer tebliğle de K/944 sayılı karara bağlı malların faturalarının içeriğine dair düzenleme yapılmıştır.¹⁵⁵⁶ Yine K/944 sayılı kararda yazılı kontrol işleriyle ilgili Vekalet müfettişleri, kontrolörleri, Vekaletin görevlendireceği memurlar ile Belediyelere yetki verilmiştir. Eczanelerle ilgili kontrollere ise K/644 sayılı karara göre Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti'nin sağlık müdürleri ve Hükümet doktorları yetkilidir.¹⁵⁵⁷ Diğer yandan İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin 8536 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 56 sayılı sirkülerin K/944 sayılı kararın verdiği yetkilere göre yürürlüğünün sürmesi uygun görülmüştür.¹⁵⁵⁸ Bir diğer tebliğle de K/944 sayılı kararla belediyelere verilen etiket zorunluluğunun uygulanmasında uyum için etiketlerin içeriği belirlenmiştir.¹⁵⁵⁹ 21 Eylül 1954 tarihli tebliğle ise 8769 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan II sayılı tebliğde değişiklikler yapılmıştır.¹⁵⁶⁰

K/944 sayılı karar sonrası piyasada denetimler sıkılaştırılmaya başlanmıştır. Nitekim bu dönemde İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı başkanlığında İstanbul'da yapılan bir toplantıda piyasada fiyat artışlarının önüne geçmek için denetimlerin

---

¹⁵⁵² Cihat İren, “Zorluklar Karşısında Tedbir Aranırken”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:7, Sayı:72, Temmuz 1954, s.1209.

¹⁵⁵³ “Kâr Hadlerinin Kontrolü”, **Forum**, Cilt:1, Sayı:10, 15 Ağustos 1954, s.7-8.

¹⁵⁵⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 21 Temmuz 1954, Sayı 8760, s.9919; “Yeni Ticari Kararnamelerin Tatbikatına Dün Başlandı”, **Milliyet**, 22 Temmuz 1954, s.1, 3.

¹⁵⁵⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 21 Temmuz 1954, Sayı 8760, s.9919-9920.

¹⁵⁵⁶ **A.e.**, s.9920.

¹⁵⁵⁷ **A.e.**, s.9920-9921.

¹⁵⁵⁸ **A.e.**, s.9921.

¹⁵⁵⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 18 Eylül 1954, Sayı 8806, s.10283.

¹⁵⁶⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 21 Eylül 1954, Sayı 8808, s.10297.

arttırılması kararı alınmıştır.¹⁵⁶¹ Yayımlanan tamimle piyasayı kontrol için nelere dikkat edileceği belirlenmiştir.¹⁵⁶² Buna ek olarak aynı dönemde İktisadi Tetkik ve Kontrol Heyeti kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır. Bu heyetin görevleri ise “*Yeni kararın tatbikinde piyasanın tereddüdlerini izale ederek ilgililere gerekli bilgiyi vermek ve Bakanlığı durumdan haberdar etmek, vekaletle kontrol mevzuunda yeni tekliflerde bulunarak piyasadaki istikrarsızlığı bertaraf etmek, piyasadaki malların stok ve tevzi durumlarını ayarlamak, gıda stoklarının hakiki ihtiyac sahiblerine intikalini sağlayacak tedbirler almak, iktisadi ve ticari mevzularda Valiye yardımcı olmak, Birliklerle diğer murakebe organları arasında koordinasyon sağlamak*” olarak sayılmıştır.¹⁵⁶³ Ankara, İstanbul ve İzmir İktisat Müdürleri İstanbul’da toplanarak üç şehirde fiyatların aynı düzeyde tutulması konusunu görüşmüşlerdir. Belediye Daimi Komisyonu tarafından sadeyağ fiyatları belirlenirken, sebze fiyatları, doktor viziteleri ve terzi ücretleri de ele alınmıştır. Ayrıca kontrollerde defterlerini göstermeyen bir işletme kapatılmış, belediye et narhını yeniden düzenlemiş ve fiyatlarda indirimle gidilmiştir.¹⁵⁶⁴ Sonrasında ise K/944 sayılı karara dayanılarak Belediye’ye verilen yetkiyle daha önceden etiket konulmasına karar verilen mallara konulacak etiketlerin şekilleri açıklanmış, fiyat listesi ve fiyat levhası asması gereken yerler belirtilmiştir.¹⁵⁶⁵

Bu günlerde Belediye Başkan yardımcısı basın toplantısında K/944 sayılı kararın uygulanmasında belediyenin görevlerini anlatarak, belediyenin kontrolü kolay hale getirmek için mallara koyulacak etiketlerle ilgili yetkilerinin olduğunu söylemiştir. Bu kapsamda etiket şekli ve içeriği belirlenmiş, gazino, lokanta ve eğlence yerlerinin de tarifeleri Milli Korunma Kanunu hükümlerine göre düzenlenmiştir. Belediye 9 müffetiş ve 9 murakıpla kâr hadlerini, 30 murakıpla da gıda maddeleri ve satış yerlerini kontrol ederken, halktan da şikayetlerini iletmeleri istenmiştir.¹⁵⁶⁶ Yeni alınan kararlar kararnamede belirtilen mallar ile belediyeler tarafından narhı belirlenen maddelerin dışındakilere etiket koyma zorunluluğu getirilmemiştir. Etiket zorunluluğunun sınırlı tutulmasının halkta üzüntülere yol

¹⁵⁶¹ “Piyasadaki Kontroller Daha Fazla Arttırılacak”, **Cumhuriyet**, 27 Temmuz 1954, s.1.

¹⁵⁶² “Kâr Hadlerine Dair Bakanlığın Bir Tamimi”, **Cumhuriyet**, 1 Ağustos 1954, s.1, 6.

¹⁵⁶³ “Piyasayı Kontrol Edecek Heyetler Harekete Geçti”, **Cumhuriyet**, 2 Ağustos 1954, s.1, 6.

¹⁵⁶⁴ “Belediye Et Narhında Mühim İndirme Yaptı”, **Cumhuriyet**, 24 Temmuz 1954, s.1, 5.

¹⁵⁶⁵ “İstanbul Belediyesinden”, **Milliyet**, 22 Ağustos 1954, s.4.

¹⁵⁶⁶ “Kâr Hadleri Kontrolunda Belediyeye Düşen Vazife”, **Cumhuriyet**, 20 Ağustos 1954, s.1, 8.

açtığı ve Hükümetin küçük bir grup olan tüccarın sözüne uyduğu kaydedilirken, yine kontrolsüzlük altında halkın aldatılacağı da iddia edilmiştir.¹⁵⁶⁷

Şekil 3.6: Etiket Mecburiyeti
Kaynak: Akşam, 7 Eylül 1954, s.1.

Diğer taraftan yürürlüğe girecek koordinasyon heyeti kararıyla etiket koyma zorunluluğu getirileceği, bunun ihtikara engel olmak için alınan önlemlerin en uygunu olduğu konusunda ilgililerin hemfikir olduğu ve bu sayede fiyatlarda istikrar sağlanacağı değerlendirilmiştir. Etiket koyularak halkın doğrudan piyasayı denetlemesinin sağlanacağı ifade edilirken¹⁵⁶⁸ uygulamanın ardından birçok fiyatta düşüş görüldüğü de belirtilmiştir.¹⁵⁶⁹

Kâr hadleri kararnamesi yayımlanmasıyla malların üzerine etiket koyulmaya başlamıştır. Bu süreçte piyasada kontrol yapılması planlanmış ve kontrol ekiplerine Belediye’de kurs verilmiştir.¹⁵⁷⁰ Kontroller sonrası 8 esnafa ceza verilmiş ve kararname ile piyasada mallarda %10-15 oranında bir düşme olduğu söylenmiştir. Kontrol heyeti Ticaret Vekili müfettiş ve kontrolörleri, Belediye müfettiş ve

¹⁵⁶⁷ “Yeni Karar Müstehlik Halk Arasında Teessür Uyandırdı”, **Akşam**, 20 Eylül 1954, s.1, 2.

¹⁵⁶⁸ “Giyim ve Ev Eşyasına Konulacak Etiketler”, **Cumhuriyet**, 21 Ağustos 1954, s.1, 4.

¹⁵⁶⁹ “Halk Dün Vitrin Etiketlerini Hayret ve Merakla Seyretti”, **Akşam**, 26 Ağustos 1954, s.1.

¹⁵⁷⁰ “Etiket Mecburiyeti Dün Başladı”, **Milliyet**, 24 Ağustos 1954, s.1, 3.

murakıpları ve Türkiye Odalar Birliği tarafından seçilenlerden oluşmaktadır. Daha önce sadece belediyede iken, 22 olan bu sayı 100-150'ye yükselmiştir. Bunlara ayrıca özel kimlik verilerek, sahte kontrol ve müfettiş olaylarının engellenmesi amaçlanmıştır. Belediye Başkan Yardımcısı Ferruh İlter, bu kanuna göre cezalandırılacak ve teşhir edilecek esnaf ve tüccarın yeni kararlara uymaya çalıştığını söylemekteydi. Ayrıca etiketlerde alış ve satış fiyatlarının yazılması, tüccar ve esnafın karlarını ortaya koyarken, aradaki farkı gören müşterilerin, ürünü satın almaktan vazgeçmesi, tüccar ve esnafı fiyatları düşürmeye zorlamıştır. Öte yandan tacirler de kararın hayat pahalılığını azaltacağını fakat etiket zorunluluğu ile ticaret sırlarının açıklandığı ve rekabet ortamının kaybolduğunu ne sürmüşlerdir. Halkın kararnameye bakışı ise genel olarak olumludur. Bu duruma bir örnek şöyle aktarılmıştır:

“Tünel'den Galatasaray'a çıkan cadde... Son iki gündür saat 17 den sonra vitrinlerin önünde elinde kağıt kalem bulunan birçok seyyar katibe rastlıyoruz. Gelin, bunların arasında bulunan uzunca boylu, temiz yzly, efendiden şu zat ile konuşalım:

-Afedersiniz beyefendi. Biz gazeteciyiz.

O da bankanlardan birinin kambiyo servisinde memurmuş.

-Buyurun, diyor.

-Merak ettik. Her dükkanın önünde durup bir şeyler yazıyorsunuz da?

-Haa, evet. Fiatları tespit ediyorum.

Sonra başlıyor anlatmağa:

Hükümet kr hadlerini tahdit edip, belediye de etiket mecburiyeti koyunca tüccar, malların alış ve satış fiatlarını açıklamak zorunda kalmış. Tabii, bu yüzden aynı cins emtea rasında büyük farklar görülmeğe başlanmış. şimdi kendisi de bunların listesini yapıp akşama evde karsı ile de müzakere ediyor ve ertesı gün gidip en ucuz mağazadan istediklerini alıyormuş.

-Allah, diyor. Hükümetin bu kararından razı olsun.

Diğer seyyar katipler de aynı şekilde hareket ediyorlar.”¹⁵⁷¹

¹⁵⁷¹ “Etiket Koyma Mecburiyeti İyi Mi Yoksa Kötü M Oldu?”, **Milliyet**, 26 Ağustos 1954, s.2.

Kararın yayımlanmasının ardından piyasada kontrollere başlanırken, özellikle etiket koyma zorunluluğuna dikkat edilmiş ve 8 esnafa ceza yazılarak bu kişilerin Milli Korunma Kanunu'na göre cezalandırılacakları belirtilmiştir.¹⁵⁷²

Bu dönemde vekalet ve belediye yetkilileri tarafından birçok denetim yapılmış ve bazı esnaflar hakkında Milli Korunma zaptı tutulmuştur.¹⁵⁷³ Bunlar kararname uyarınca bu zabıtlar Belediye'de İhtikarı Tetkik Komisyonları tarafından incelenerek uygun bulunduğu savcılığa gönderilmektedir.¹⁵⁷⁴ Diğer yandan kimi zaman da ihbarlar ile harekete geçilmiştir. 1954 yılı kasım ayında K/944 sayılı karara aykırı davrandıkları iddiasıyla Ankara'da 125, İzmir'de ise 8 firma aleyhine ihbar yapılmış¹⁵⁷⁵, daha sonra İstanbul, İzmir, Mersin ve Adana'da bulunan 200 firma hakkında da aynı şekilde ihbarlar gelmiş ve soruşturma başlatılmıştır.¹⁵⁷⁶

23 Haziran 1954 tarihinden 31 Mayıs 1956 tarihine kadar Ankara, İstanbul ve İzmir'de yapılan kontrollerde 339'u İstanbul'da, 340'ı İzmir'de, 59'u ise Ankara'da olmak üzere 617 kişi Vilayet İhtikarı Tetkik Komisyonu'na, 121 kişi doğrudan savcılığa verilmiştir. Bunların içinden 19'u mahkum olurken, 85'i beraat veya takipsizlikle sonuçlanmış, 661 dosya ise devam etmektedir.¹⁵⁷⁷

Bu arada gazetelere yansıyan başka suçlara ilişkin birçok olayda isimler açık açık verilirken, muhtekirlerle ilgili bu bilgilerin verilmemesine tepki gösterilmiştir.¹⁵⁷⁸ Benzer şekilde firmaların teşhir edilmesi konusuna eleştiriler

¹⁵⁷² "Etiket Mecburiyetine Riayet Etmeyenler Cezalandırılıyor", **Milliyet**, 26 Ağustos 1954, s.1.

¹⁵⁷³ "Kâr Hadleri ve Etiket Kararnamesi", **Cumhuriyet**, 22 Ağustos 1954, s.1, 6; "Lokanta ve Gazinoların Kontrolü Hakkında Alınan Kararlar", **Milliyet**, 18 Ağustos 1954, s.2; "7 Belediye Ekibi Dün 500 Dükkan ve Ticarethaneyi Teftişe Tabi Tuttu", **Cumhuriyet**, 25 Ağustos 1954, s.1, 7; "Dün 350 Esnaf Kontrol Edildi", **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1954, s.1; "Lokanta ve Gazinolarda Milli Korunma Tatbikatı Başladı", **Akşam**, 28 Ağustos 1954, s.1, 2; "Bir Haftada 1260 Satış Yeri Kontrol Edildi", **Cumhuriyet**, 6 Eylül 1954, s.2; "Ankarada 43 Firma Hakkında Zabıt Tutuldu", **Cumhuriyet**, 11 Eylül 1954, s.3; "Piyasada Kontroller", **Cumhuriyet**, 15 Ekim 1954, s.1; "Kâr Hadlerinde Yeni Tadiller Yapılacak", **Cumhuriyet**, 25 Ağustos 1954, s.1, 7.

¹⁵⁷⁴ "Kâr Hadleri ve Etiket Kararnamesi", **Cumhuriyet**, 22 Ağustos 1954, s.1, 6; "İstanbulda 5, İzmirde 19 Firma Adliyeye Verildi", **Akşam**, 1 Eylül 1954, s.1; "Dört Firma Daha Adliyeye Verildi", **Akşam**, 15 Ocak 1955, s.2; "12 Bakkal Daha Mahkemeye Verildi", **Milliyet**, 22 Ağustos 1954, s.2; "Şehrimizde 5, İzmirde 19 Firma Mahkemeye Verildi", **Milliyet**, 1 Eylül 1954, s.1, 3; "Bir Tacire Cürmümeşhud Yapıldı", **Milliyet**, 18 Eylül 1954, s.2; "Yedi Firma İhtikardan Adliyeye Sevk edildi", **Milliyet**, 4 Eylül 1954, s.2; "Adana'da 22 Esnaf Adliyeye Verildi", **Milliyet**, 1 Kasım 1954, s.7; "Kâr Hadlerinde Yeni Tadiller Yapılacak", **Cumhuriyet**, 25 Ağustos 1954, s.6.

¹⁵⁷⁵ "İhtikar İhbarları", **Akşam**, 21 Kasım 1954, s.2.

¹⁵⁷⁶ "İhtikar Yapan Firmalar", **Akşam**, 23 Kasım 1954, s.1.

¹⁵⁷⁷ **TBMM ZC**, D:10, C:13, İ:84, 2 Temmuz 1956, s.40-42.

¹⁵⁷⁸ "İhtikar Yapanların Teşhiri İsteniyor", **Akşam**, 22 Ağustos 1954, s.1, 2.

getirilerek gazetelerde muhtekir, karaborsacı ve istifçilerin yerine yalnızca bulunan malların gösterildiği belirtilmiştir.¹⁵⁷⁹

Şekil 3.7: Muhtekir
Kaynak: Akşam, 8 Eylül 1954, s.1.

Bu dönemde İşletmeler Vekaleti ithal mallar karaborsaya düşmeden yerli malları satış şubelerini arttırma kararı almış, böylece ucuzluk sağlanması öngörülmüştür. Bu aşamada yerli malların üzerine İngilizce veya İtalyanca isim yazarak satmaya çalışanların Milli Korunma hükümlerine göre cezalandırılacağı kaydedilirken¹⁵⁸⁰, belediye seçimleri hatırlatılarak kontrollerin oy uğruna azaltılması endişesi de dile getirilmiştir.¹⁵⁸¹ Öte yandan fiyat kontrollerinin özellikle perakendeciler üzerinde yoğunlaşması eleştirilmiş, ithalatçı ve toptancıların denetimden uzak kaldığı belirtilmiştir.¹⁵⁸²

¹⁵⁷⁹ “Piyasa”, **Akis**, Sayı:9, 10 Temmuz 1954, s.17

¹⁵⁸⁰ “Yerli Malları Satış Şubeleri Arttırılıyor”, **Milliyet**, 9 Ekim 1954, s.2.

¹⁵⁸¹ “Hayat Pahalılığı”, **Akis**, Sayı:15, 21 Ağustos 1954, s.8.

¹⁵⁸² “İhtikar”, **Akis**, Sayı:20, 25 Eylül 1954, s.19.

3.1.4. 951 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararı

K/944 sayılı kararın uygulanmaya başlanmasından sonra da ekonomide ortaya çıkan sorunlara karşı çözüm arama çabası devam etmiştir. Bu günlerde Ticaret Vekaleti K/944 sayılı kararla ilgili bazı değişiklikler yapmayı planlarken, uygulamada görülen aksaklıkların gidermek için önlem alınması söz konusudur. Ayrıca K/944 sayılı kararda belirtilenlerin yanında Anadolu’da yarı toptancı olarak iş görenler de bulunmaktaydı. Karardan sonra bunların durumu gittiğinden yarı toptancılar için kâr haddi belirlenmesi öngörülmüştür.¹⁵⁸³

Şekil 3.8: Pahalılık

Kaynak: Akşam, 9 Kasım 1954, s.1.

Bu dönemde piyasada darlığın yapay olarak yaratıldığına yönelik söylem devam ettirilmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar da bu yöndeki açıklamaları desteklemiş, bazı mallarda darlık olduğunu kabul etmekle birlikte bunun ithalatın azlığından değil, özel sektördeki yatırımlarla ortaya çıkan ihtiyaçlardan ve sun'i bir ortamın oluşmasından olduğunu söylemiştir.¹⁵⁸⁴ Diğer yandan ticari kredilerin azaltılmasının gündemde olduğu, böylelikle yatırım dışındaki alanlara fazla kredi

¹⁵⁸³ “Kâr Hadlerinde Yeni Tadiller Yapılacak”, *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1954, s.1, 6.

¹⁵⁸⁴ *TBMM ZC*, D:10, C:2, İ:1, 1 Kasım 1954, s.13.

verilmesinin önüne geçileceği ve bu amaçla Merkez Bankası'nda Banka temsilcilerinin katılımıyla bir toplantı yapılacağı belirtilmiştir.¹⁵⁸⁵

İlerleyen günlerde yayımlanan K/951 sayılı kararla yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu karara ekli listedeki malların azami satış fiyatı ve kâr hadleriyle ilgili hükümler düzenlenmiştir. Azami kâr hadleri, azami kâr miktarları veya azami satış fiyatları kendi yetkilerine giren mallarla ilgili olmak üzere Ziraat, İşletmeler, Sıhhat ve İçtimai Muavenet vekaletleriyle İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından ortaklaşa belirlenecektir. Krom Komitesi'nin yetkileri ise korunmuştur. İthal mallarının kâr hadleri, tacirin işyerine kadar yapılan giderlerle oluşan kıymete; yurtiçinde üretilen mallarda ise satışa uygun olduğu andaki kıymete uygulanacaktır. Azami kâr hadleri, azami kâr miktarları veya azami satış fiyatları belirlenmiş malların tüccar arasındaki ticareti faturasız yapılmaması kabul edilmiştir. Bu faturaların içeriğini İktisat ve Ticaret Vekaleti belirleyecektir. Ayrıca faturaların imzalanması, kopyalarının saklanması da gerekmektedir. Tüketicie kadar bir mal üzerinden bir üretici veya ithalatçı, ekli listede gösterilen durumlarda iki, gösterilmeyen durumlarda bir toptancı kârı ile bir perakendeci kârından fazla kâr almayacaktır. Bir mal için aynı şehirde iki toptancı kârı alınması uygun görülmemiş olup bir tacirin satışlarda ekli listede kendi grubu için belirtilen kârı almasına karar verilmiştir. Her grup için belirlenen kâr hadlerinden kullanılmayan bölümünden bir sonraki grup yararlanabilecektir. Ancak ikinci toptancı veya perakendeci, ithalatçı veya üreticiden doğrudan alımlar yapmışsa aradaki toptancı karlarını alamayacaktır. İthalat yapanların, ayrıca toptancı kararı almalarının da önüne geçilmiştir. İthalatçılar dışında aynı grupta yer alanların kâr paylaşmasının önünde bir engel yoktur. İthalatçı ve toptancılar, tüketiciye satış yapılacak işyerinin de sahibi olursa o yerlerde yapılacak satışlardan perakendeci kârı alabileceklerdir. Bu satışlar aynı şehir veya kasaba içinde yapılırsa perakendeci kârı, o malın ithal veya toptan maliyetine göre hesaplanacaktır. Üreticiler ise ayrıca toptancı veya perakendeci satış yeri olduğu durumda yapacağı satışlarda imalatçı kârına ek olarak toptancı veya perakendeci kârlarından sadece birini almalarına imkan verilmiştir. İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne dış ticarete belli fiyatlardan fazla ithalat ya da belli fiyatlardan düşük ihracat yaptırmak, ülkenin ihtiyacı için ithalatı zorunlu malları belirlemek veya zorunlu

---

¹⁵⁸⁵ "Ticari Krediler Eskiye Nisbetle Hayli Kısılacak", **Cumhuriyet**, 13 Kasım 1954, s.1.

olmayan malların ithalini sınırlandırmak ya da yasaklama yetkileri verilmiştir. Ayrıca bu vekalet, gümrüklere gelen ve belirlenecek sürede ilgililer tarafından çekilmeyen malları bu kişiler adına alıp satırma yetkilerine de sahiptir. Bu karara uyulup uyulmadığını kontrol etmek, şikayet ve ihbarları araştırmak ve sonuçlandırmakla görev yeriyle sınırlı olmadan İktisat ve Ticaret Vekaleti müfettişleri veya görevlendirilecek memurlar yetkili kılınmıştır. Görevlilerin yapacakları kontrollerde tutanak tutmaları ve bunları valinin veya onun görevlendireceği bir kişinin başkanlığında oluşturulacak komisyona iletmeleri kabul edilmiştir. Bu komisyonda görüşülen tutanaklar hakkında kovuşturmaya gerek görülürse Cumhuriyet Savcılığına iletilecektir. Etiket zorunluluğuna uyacak malların belirlenmesine ve bu etiketlerin içeriği ile şekline karar verme yetkisi belediyelerdedir. Ayrıca Belediyelerin kendi yetkilerine dayanarak narh koyduğu veya kâr haddi ekleyerek fiyatını belirlediği malların, bu fiyatları aşan fiyatlarla satılması yasaklanmıştır. Ek olarak gerektiğinde halkın zorunlu ihtiyaçları ve ihtikarı önlemek için Vekaletlere, bu kararda yazılı olmayan malları da ekleme yetkisi verilmiştir. K/951 sayılı kararla K/643, K/644, K/698, K/702, K/775, K/779, K/805, K/934 ve K/944 sayılı kararlar kaldırılırken, toplam 68 grup mala ait kâr hadleri belirlenmiştir.¹⁵⁸⁶

K/951 sayılı kararın kabul edilmesinden sonra ekonomide geçmiş yıllarda uygulanan politikaların fiyatlara ve kâr hadlerine müdahale edilmesine neden olduğu ileri sürülmüştür. İkinci toptancı kârı getirilerek bir boşluk giderilmesine karşın bu karar ile uygulanma alanı arttırılmış, denetim ve sınırlama ise genişletilmiştir. Nitekim bir önceki kararda kâr haddine bağlı madde grubu 55 iken, bu kararda 68 olmuştur. Öte yandan kâr haddi uygulanması ile fiyatlardaki artışın önleneceğine dair genel bir görüş olmasına rağmen, denetim ve yaptırımlarla fiyatların önüne geçmenin mümkün olmadığı iddia edilerek piyasanın düzenlenmesi için ekonomik önlemler almak gerektiği öne sürülmüştür.¹⁵⁸⁷ Yapılan değişiklikle daha önce Milli Korunma Kanunu'na göre çıkarılan 9 karar, bu kararın içinde kullanılmış, bazı mallar kâr

¹⁵⁸⁶ T.C. Resmi Gazete, 4 Aralık 1954, Sayı 8870, s.10677-10681.

¹⁵⁸⁷ Cihat İren, "Yeni Kâr Hadleri Kararnamesi", **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:7, Sayı:77, Aralık 1954, s.1691-1692.

hadleri listesinde çıkarılmış, ayrıca yeni mallar listeye eklenmiş, vekaletlere kendileriyle ilgili maddeleri listeye ekleme yetkisi verilmiştir.¹⁵⁸⁸

K/951 sayılı kararla da aynı daha önceki karar olan K/944 sayılı karar gibi bazı malların ticareti düzenlenmiş, bu karara ekli listeye K/944 sayılı karardaki bazı mallar alınırken, bazıları ise çıkarılmıştır. Diğer yandan K/951 sayılı kararla ikinci toptancı kârına da bir sınır getirilmiştir. İthalat yapanların toptancı kârı almasının önüne geçilmiş, ayrıca bazı kâr hadleri de değiştirilmiştir. Etiketle ilgili getirilen yenilik ise, belediyelerin gerekli gördüğü malları etiket zorunluluğuna Vekaletin onayıyla bağlı kılması olmuştur.¹⁵⁸⁹

Şekil 3.9: Çilek Etiketi
Kaynak: Akşam, 27 Nisan 1955, s.1.

Diğer yandan bu kararnameye dahil olmayıp başka kararlarla fiyatı belirlenmiş mallar da bulunmaktadır. Akaryakıt fiyatları 4 Aralık 1954 tarih ve 8870

¹⁵⁸⁸ “Kâr Hadlerinde Değişiklik Yapıldı”, **Milliyet**, 4 Aralık 1954, s.1, 7.

¹⁵⁸⁹ Nurullah Kunter, “951 Sayılı Koordinasyon Kararı”, **Cumhuriyet**, 14 Aralık 1954, s.2.

sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan V sayılı tebliğle, ilaç fiyatları Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti tarafından, krom fiyatı Krom Komitesi’nce, şeker K/986 sayılı kararla, maden kömürü K/834 sayılı kararla, çimento ise İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından belirlenmiştir.¹⁵⁹⁰

Bu gelişmeler sonrasında üzerinden yaklaşık 6 ay geçmeden etiket zorunluluğuna uyanların azalmaya başladığı dile getirilmekle beraber, belediyelere verilen yetkilerle denetlemelerin artacağı beklenirken, tersi olmuş, fiyatlar da artmaya devam etmiştir. Örneğin Beyoğlu caddesinde bulunan çoğu esnaf etiketleri kaldırmıştır. Bu durum yiyecek maddeleri satan esnafta da aynı şekilde gözlenmiştir. Öte yandan Valilik bir tamimle İstanbul’da kuzu kesimini yasaklamış ve etin kilosunun 4 liradan fazla olamayacağını bildirmesine rağmen takip eden günlerde bazı kasaplarda 4,5-5,5 lira arası değişen fiyatlarla satıldığı görülmüştür. Birçok kasap da etiket zorunluluğuna uymayıp satışa devam etmiştir. Eminönü’nde bir kasapta etin 540 kuruş, kuzu etinin 10 liradan satıldığı Belediyeye ihbar edilmiş, belediye yaptığı inceleme sonucu dükkanda kuzu eti olmadığını, koyun etinin de 4 liradan satışa sunulduğunu tespit etmiştir. Bunlardan hareketle etiket konulmamasının halkın ve görevlilerin işlerini zorlaştıracağı ve giderek fiyat denetiminin olanaksız hale geleceği dile getirilmiş, pahalılığı gidermek için Hükümet aldığı etiket konusundaki önlemin yeniden ele alınması gerektiği öne sürülmüştür.¹⁵⁹¹

Bu dönemde valilik ve belediyeler çeşitli malların azami satış fiyatlarını belirlemiş ve ilan etmişlerdir. 22 Mart 1955 tarihinde peynir, odun, mangal kömürü, ekmek, francala, şeker fiyatları açıklanmış, satış fiyatı 40 kuruştan fazla olan yaş meyve sebzelerin kâr haddinin %30 olmasına karar verilmiştir.¹⁵⁹² Daha sonra haziran ayında İstanbul’da farklı semtlerdeki fiyat farklarının önüne geçilmesi konusu görüşülürken, Belediye tarafından K/951 sayılı kararın dokuzuncu maddesine dayanılarak bazı sebze ve meyvenin perakende satış fiyatları bir tebliğ halinde yayımlanmış¹⁵⁹³, 6 Temmuz 1955 tarihinde kabak, patlıcan ve biber¹⁵⁹⁴; 9

---

¹⁵⁹⁰ Ahmed Edib Kuşdemiroğlu, “Milli Korunma Azami Satış Fiyatları Tesbit Edilen Mallar”, **Vergi Mecmuası**, Cilt:3 Sayı:29, s.6-8.

¹⁵⁹¹ “Etiket Mecburiyetine Riayet Edenler Azalıyor, **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1955, s.1, 3.

¹⁵⁹² “İstanbul Belediyesinden”, **Milliyet**, 22 Mart 1955, s.6.

¹⁵⁹³ “Sebze ve Meyve Fiatlarındaki Aşırı Yükseklik”, **Cumhuriyet**, 21 Haziran 1955, s.7.

¹⁵⁹⁴ “İstanbul Vali ve Belediye Başkan Vekillliğinden”, **Milliyet**, 6 Temmuz 1955, s.6.

Temmuz'da fasulye ve armut¹⁵⁹⁵; 9 Ağustos'ta patlıcan, biber, domates, şeftali¹⁵⁹⁶; 27 Ağustos'ta şeker¹⁵⁹⁷; 20 Ekim'de sandviç¹⁵⁹⁸ satış fiyatları gazetelerde yayımlanmıştır. 15 Ocak 1956 tarihinde ise odun fiyatları¹⁵⁹⁹, 11 Nisan'da Ramazan ayında pide üretim ve satış şartları¹⁶⁰⁰ belirlenmiş, 18 Nisan'da da ete narh konmuştur.¹⁶⁰¹

K/951 sayılı kararın yayımlanmasıyla daha önce K/934 ve K/944 sayılı kararlarla ilgili olduğu gibi İktisat ve Ticaret Vekaleti'nden yeni tebliğler yayımlanmaya başlamıştır. Daha önceki kararlarda olduğu gibi yine Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği ile bu birliğe bağlı odalar ve borsalarına denetim ve kontrol yetkisi verilmiş¹⁶⁰², kontrole bağlı malların alım ve satımında kâr hadlerinin uygulanacağı maliyet unsurları belirlenmiş¹⁶⁰³, faturaların içerikleri düzenlenmiş¹⁶⁰⁴, Vekaletle bağlı personel ve belediyeler kontrol işleriyle görevlendirilmiştir.¹⁶⁰⁵ Ayrıca 56 sayılı sirkülerin K/951 sayılı karara dayanılarak yürürlüğü yine devam ettirilmiştir.¹⁶⁰⁶

İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin yayımladığı VII sayılı tebliğle daha önce 8760, 8806 ve 8808 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan I, II, III, IV, V, VI ve VII sayılı tebliğler yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁶⁰⁷ İktisat ve Ticaret Vekaleti yayımladığı tebliğle belediyelerin denetlemekle yetkili olduğu maddelerin özellikle K/951 sayılı kararlar belirlenenlerin ithal, devir ve satışlarının teknik bilgiye sahip kişiler tarafından kontrolünün yapılmasına belediyelerin dikkat etmeleri istenmiştir. Aynı gün İşletmeler Vekaleti'nin yayımladığı tebliğle Türkiye Demir ve Çelik Fabrikaları İşletmesi tarafından veya bu işletmenin kendine ait olmayan üretim yerlerinde üretilen demir ve çelik hadde mamulleri ile bunların bozuk ve kırpıntılarının alım ve

¹⁵⁹⁵ “İstanbul Vali ve Belediye Başkan Vekilliğinden”, **Milliyet**, 9 Temmuz 1955, s.5.

¹⁵⁹⁶ “İstanbul Valisi ve Belediye Başkan Vekilliğinden”, **Milliyet**, 9 Ağustos 1955, s.7.

¹⁵⁹⁷ “İstanbul Valisi ve Belediye Başkan Vekilliğinden”, **Milliyet**, 27 Ağustos 1955, s.4.

¹⁵⁹⁸ “İstanbul Belediyesi Başkanlığından”, **Milliyet**, 20 Ekim 1955, s.5.

¹⁵⁹⁹ “İstanbul Belediyesinden”, **Milliyet**, 15 Ocak 1956, s.6.

¹⁶⁰⁰ “İstanbul Belediyesi Reisliğinden”, **Milliyet**, 11 Nisan 1956, s.5.

¹⁶⁰¹ “İstanbul Belediyesi Reisliğinin 3 Numaralı Tebliği”, **Milliyet**, 18 Nisan 1956, s.5.

¹⁶⁰² **T.C. Resmi Gazete**, 4 Aralık 1954, Sayı 8870, s.10681.

¹⁶⁰³ **A.e.**, s.10681-10682.

¹⁶⁰⁴ **A.e.**, s.10682-10683.

¹⁶⁰⁵ **A.e.**, s.10683.

¹⁶⁰⁶ **A.y.**

¹⁶⁰⁷ **A.y.**

satımıyla ilgili düzenlemeye gidilmiştir.¹⁶⁰⁸ İktisat ve Ticaret Vekaleti'nde hazırlanan tamimle K/951 sayılı kararın verdiği yetkiyle bu karara bağlı listede düzenlemeler ve eklemeler yapılmıştır.¹⁶⁰⁹ 26 Kasım 1955 tarihinde yayımlanan IX sayılı tebliğle ise K/951 sayılı karara dayanılarak içinde çeşitli bitkisel yağların ve sabunların bulunduğu bazı malların kâr hadlerine bağlı tutulması uygun bulunmuştur.¹⁶¹⁰ Daha sonra 10 sayılı tebliğle bazı kimyevi maddelere¹⁶¹¹, 11 sayılı tebliğle yabancı tıbbi ilaçlara¹⁶¹², 12 sayılı tebliğle dikiş makinaları ve potalara¹⁶¹³ ve 13 sayılı tebliğle koko elyafı ve ipliğine¹⁶¹⁴ kâr hadleri uygulanmasına karar verilmiştir.

Bu dönemde yürürlüğe konan bir diğer uygulama da gerekli görülen mallara el konulmasıdır. İktisat ve Ticaret Vekaleti'nden 1 Kasım 1955 tarihinde yayımlanan tebliğle K/951 sayılı kararın on birinci maddesine dayanılarak Bursa'da Ayhan Erzan firması tarafından ithal edilen yapay ipek ipliklerine el konulmasına karar verilmiştir. Bu ipliklerle ilgili olarak da Yaş Meyve ve Sebze Tarım Satış Kooperatifleri Birliği görevlendirilmiştir.¹⁶¹⁵ Daha sonra yayımlanan bir tebliğle de Durmuş Halil Gökmen firmasının sahibi olduğu 436,5 kalaya el konulmuştur. Bunlarla ilgili de yine İstanbul Yaş Meyve ve Sebze Tarım Satış Kooperatifleri Birliği görevlendirilmiştir.¹⁶¹⁶ 10 Ocak 1956 tarihinde de Amerikan yardımından sağlanan 62.500 dolarlık kredilerle Altay Türk Anonim Şirketi ve Mahmut Safyurtlu firmaları adına gümrüklere gelen tenekelere el konulması uygun görülmüştür. Bu tenekelerle ilgili Et ve Balık Kurumu'na görev verilmiştir.¹⁶¹⁷

K/951 sayılı kararın uygulamaya konulmasından sonra Vekalet ve Belediyeler tarafından piyasanın denetlenmesine başlanmıştır. Bu dönemde de karara aykırı davranışlar hakkında tutanak tutulup Belediye'deki komisyona sevk edilmişlerdir.¹⁶¹⁸ 1955 yılı Nisan ayına gelindiğinde özellikle tevzie bağlı ithal malların yokluğunun görülmeye başlaması ve faturasız satışların artması nedeniyle

¹⁶⁰⁸ T.C. Resmi Gazete, 13 Mayıs 1955, 9005, s.11851.

¹⁶⁰⁹ T.C. Resmi Gazete, 23 Ağustos 1955, Sayı 9085, s.12590.

¹⁶¹⁰ T.C. Resmi Gazete, 26 Kasım 1955, 9165, s.13094.

¹⁶¹¹ T.C. Resmi Gazete, 22 Mart 1956, 9265, s.13919.

¹⁶¹² T.C. Resmi Gazete, 12 Nisan 1956, 9283, s.14074.

¹⁶¹³ T.C. Resmi Gazete, 13 Nisan 1956, 9284, s.14092.

¹⁶¹⁴ T.C. Resmi Gazete, 26 Mayıs 1956, 9316, s.14418.

¹⁶¹⁵ T.C. Resmi Gazete, 1 Kasım 1955, 9143, s.12954.

¹⁶¹⁶ T.C. Resmi Gazete, 8 Kasım 1955, 9149, s.12994.

¹⁶¹⁷ T.C. Resmi Gazete, 10 Ocak 1956, 9203, s.13350.

¹⁶¹⁸ "9 Gazino Sahibi Mahkemeye Verildi", Milliyet, 3 Ocak 1955, s.1.

denetimler çoğaltılarak Ticaret Vekaleti 33 müfettişini İstanbul'a göndermiştir.¹⁶¹⁹ Piyasada özellikle inşaat döneminin başlamasıyla çimento, demir ve inşaat çivileri başta olmak üzere çeşitli mallarla ilgili ihtikar yapıldığı dile getirilmiştir. Buna karşılık Ticaret Vekaleti kontrollerin arttırılmasını emretmiş, ayrıca K/951 sayılı kararın uygulamasını kontrol etmekle görevlendirilenler işlerine başlamıştır. Bunların faaliyete başlamasıyla kararların daha etkili ve verimli şekilde uygulanacağı beklenmektedir. Öte yandan üç büyük şehirde Ankara, İstanbul ve İzmir'de denetleme kadroları arttırılmış ve belediye müfettişleri de bunlara eklenmiştir. Ayrıca müfettişler, savcılarla çalışmalarda ve kontrollerde işbirliği yapacaktır.¹⁶²⁰ İlerleyen günlerde de Belediye ve Ticaret Vekaleti müfettişlerinin işbirliği halinde yapacağı kontrollerin daha olumlu sonuç vereceği belirtilmiş ve “*Bundan böyle İstanbulda ihtikar yapılmasına müsait açık kapı bırakılmayacaktır. Zira kanun [Milli Korunma Kanunu] hükümlerini bütün şiddetiyle tatbik edeceğiz.*” denilmiştir.¹⁶²¹ Bu kapsamda birçok firma baskınlar yapılarak kontrol edilmiştir.¹⁶²² İktisadi Tetkik ve Kontrol Heyeti müfettişleri de piyasayı kontrolü arttırmış ve Milli Korunma Kanunu'na aykırı davrananlar hakkında soruşturma başlatılmıştır. K/908 sayılı karara aykırı davranan bir fabrikatör hakkındaki dosya Vilayete verilmiş, Vilayet emrindeki malları başkalarına satanlar yakalanmış, faturasız mal satan bir demir taciri hakkında soruşturma başlatılmıştır.¹⁶²³ Müfettişlerin devam eden kontrollerin faturasız mal satmak ve faturalarda usulsüzlük iddiasıyla iki firma hakkında soruşturma açılmıştır.¹⁶²⁴ Öte yandan 1955 yılı ağustos ayına kadar Belediye kontrolleri sonucunda 195 esnaf ihtikar, 205 firma ithal malları yüksek fiyatla satma veya satışı arz etmemek suçlarıyla savcılığa verilmiş, İktisat ve Ticaret Vekaleti yetkilileri tarafından yapılan kontrollerde ise 216 tüccar kararnameye aykırı davranmaktan haklarında tutanak tutulup belediyeye verilmiştir.¹⁶²⁵

Bu dönemin önemli gelişmelerinden biri de Migros'un faaliyete geçirilmesidir. 1954 yılında bir tanzim satış şirketi kurulacağı duyurulurken, İktisat

¹⁶¹⁹ “İktisadi Murakebe Sıkılaştırılacak”, **Cumhuriyet**, 5 Nisan 1955, s.2.

¹⁶²⁰ “Piyasadaki Spekülatif Hareketler Önlenecek”, **Milliyet**, 7 Nisan 1955, s.7.

¹⁶²¹ “Ticaret Vekaleti Müfettişleri Belediye ile İşbirliği Yapıyor”, **Milliyet**, 10 Nisan 1955, s.2.

¹⁶²² “Piyasada Dün Ani Baskınlar Yapıldı”, **Milliyet**, 17 Nisan 1955, s.1.

¹⁶²³ “Karaborsacılık Yapan Bazı Firmalar Meydana Çıkarıldı”, **Milliyet**, 18 Mayıs 1955, s.2.

¹⁶²⁴ “İhtikar Yapan İki Firma Hakkında Takibata Geçildi”, **Milliyet**, 22 Mayıs 1955, s.2.

¹⁶²⁵ “195 Esnaf, 421 Tüccar ve Şirket Mal Gizlemek ve İhtikar Suçu ile Savcılığa Verildi”, **Aksam**, 9 Ağustos 1955, s.1.

ve Ticaret Vekaleti'nin davetiyle Türkiye'ye gelen İsviçreli Gottlieb Duttweiller, tanzim satışlarının sonucunun iyi olacağını söylemiş ve “*Hükümet tarafından desteklendiği takdirde tanzim satışlarının pahalılığı ve karaborsacılığı ortadan kaldırmamasına imkan olmadığı*” görüşü de ortaya atılmıştır.¹⁶²⁶

Şekil 3.10: Migros
Kaynak: *Akşam*, 6 Şubat 1955, s.1.

Merkezi İstanbul'da olmak üzere Migros Türk Ticaret Anonim Şirketi'nin kuruluşuna 4/3334 sayılı kararname ile 15 Temmuz 1954 tarihinde izin verilmiştir. Şirketin kuruluş amacı, halkın gıda maddelerini ucuza almasını sağlamaktır.¹⁶²⁷

¹⁶²⁶ “Bir Tanzim Satışları Şirketi Kurulacak”, *Akşam*, 18 Ocak 1954, s.1.

¹⁶²⁷ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:136.64.7 (Migros'un kuruluşu hakkında kararname). Migrosla ilgili açılışından sonra bilgi veren Ferruh İlter; Migros'un kelime anlamıyla ilgili şunları demiştir: “*Migros “Mi ve gros” kelimelerinden yapılmış mürekkep bir isimdir. Yarı toptancı manasına gelir. Maksudı; bir yarı toptancı gibi hareket ederek malları nisebeten ucuz fiyatlarla müstehlike intikal ettirmektir.*” Bununla ilgili olarak Bkz.: “Türk Migros”, *İktisadi Yürüyüş*, Yıl:17 Cilt:17 Sayı:384, s.2-3. Migros'un kuruluşu ve faaliyetleri için Bkz.: Aslan Tufan Yazman, “Migros, Bizde Muvaffak Olacak Mı”, *İktisadi Yürüyüş*, Yıl:16 Cilt:16 Sayı:324, 30 Nisan 1954, s.1, 7; “Migros Teşkilatı 3 Aya Kadar İşe Başlıyor”, *Akşam*, 15 Haziran 1954, s.1, “Migro, Müstahsillerle Mukaveleler Yapmaya Başlıyor”, *Akşam*, 4 Ağustos 1954, s.1, 2; “Migros Teşkilatı”, *Akşam*, 11 Ekim 1954, s.1; “Migros Azami İki Ay İçinde Faaliyete Gececek”, *Akşam*, 17 Temmuz 1955, s.1; “Tanzim Satışlarına Son Verilecek”, *Akşam*, 22 Ağustos 1955, s.1; “Migros 3 Ekimde Faaliyet Geçiyor”, *Akşam*, 26 Eylül 1955, s.1; “Migros Cuma Günü Faaliyet Geçiyor”, *Akşam*, 28 Eylül 1955, s.1; “Türk Migros Açılıyor”, *Akşam*, 30 Eylül 1955, s.1. Ancak kimi zaman Migros şirketinin

Kuruluş çalışmalarına başlanan işletmeyle ilgili Migros İdare Meclisi Başkanı Turgut Bayar, Hükümetin Migros'a büyük ilgi gösterdiğini ve bu kapsamda kendilerine kredi açıldığını söylemiştir.¹⁶²⁸ Bu kredilerden oluşan zararlar ise Koordinasyon Heyeti Kararlarıyla giderilmiştir. Buna göre K/956 sayılı kararla Milli Korunma Kanunu'nun on ikinci maddesi uyarınca Ziraat Bankası ile Yapı ve Kredi Bankası tarafından Migro Türk Ticaret Anonim Şirketi'ne verilen 5 milyon liralık kredi, şirketin sözleşme müddetinin sona ermesi, feshi veya tasfiyesi anında tasfiye bilançosuna göre zarar oluşması nedeniyle ödenemezse zararın ihtiyat sermaye ile karşılanamayan bölümünün Milli Korunma Fonu'ndan ödenmesi uygun görülmüştür.¹⁶²⁹ K/1007 sayılı kararla ise, Milli Korunma Kanunu'nun on ikinci maddesi uyarınca Ziraat Bankası ile en iyi koşulları teklif edecek bankalar tarafından Migro Türk Ticaret Anonim Şirketi'ne verilen 5 milyon liralık kredi, şirketin sözleşme müddetinin sona ermesi, feshi veya tasfiyesi anında tasfiye bilançosuna göre zarar oluşması nedeniyle ödenemezse zararın ihtiyat sermaye ile karşılanamayan bölümünün Milli Korunma Fonu'ndan ödenmesi uygun görülmüştür.¹⁶³⁰ Daha sonraki yıllarda da Migros'a verilen kredilerden oluşan zararlar, Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak giderilmeye çalışılmıştır. K/1052 sayılı karar Milli Korunma Kanunu'nun on ikinci maddesine göre yarısı T.C. Ziraat Bankası, yarısı diğer milli bankaların biri tarafından karşılanıp Migro Türk Ticaret Anonim Şirketi'ne verilecek 5 milyon liralık krediyle ilgilidir. Buna göre adı geçen şirketin sözleşme süresinin bitmesi, feshedilmesi veya tasfiyesi sırasında tasfiye bilançosuna göre zararı olduğu görülmesi nedeniyle 5 milyon liralık kredinin ödenememesi durumunda oluşacak zararın, ihtiyat sermaye ile karşılanamayan

---

faaliyetleri şikayet konusu da olmuştur. Nitekim 15 Mart 1957 tarihli Başvekil'e gönderilen bir telgrafta İstanbul Bakkallar ve Benzerleri Esnafı Derneği Başkanı, bu şirketin Milli Korunma Kanunu'na aykırı satış yaptığını ileri sürerek dükkanların önlerinde satış yapan Migros kamyonlarının esnafa zarar verdiğini dile getirmiştir. Bkz.: **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:85.535.9 (Migros hakkında yazışmalar). Aynı konuyla ilgili olarak Bkz.: "Migros ve Esnaf", **Akşam**, 21 Ekim 1954, s.2.

¹⁶²⁸ "Migros Birkaç Aya Kadar Kurulacak", **Akşam**, 13 Ocak 1955, s.2. İstanbul'da 1 Ekim 1955 tarihinden itibaren çalışmaya başlayan Migros, 60 adet kamyonla getirterek bunların 40'unu satışa çıkarmıştır. Bu kamyonlarda 12'si Beyoğlu, Beşiktaş, Sarıyer, 4'ü Üsküdar, Kadıköy ve Bostancı, diğerleri de şehrin farklı semtlerinde satış yapmaktadır. Bkz.: Hikmet Türker, "İstanbul'da Migros Türk Kuruluş ve Faaliyeti Hakkında", **İller ve Belediyeler Dergisi**, Yıl:11 Sayı:124, Şubat 1956, s.78-80. Öte taraftan Migros çalışmaya başlayınca diğer tanzim satış yerlerinin 3 ay sonra kapatılacağı söylenmiştir. Bkz.: "Tanzim Satış Yerleri Üç Ay Sonra Kapatılacak", **Akşam**, 25 Haziran 1954, s.1. Ayrıca Migros'un esnaf ahlakını getireceği, hapis ve para cezalarından daha etkili olacağı ileri sürülmüştür. Bkz.: Re.-Ha., "Allah Razi Olsun", **Akşam**, 18 Ocak 1955, s.1

¹⁶²⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ocak 1956, Sayı 8901, s.10881.

¹⁶³⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 13 Şubat 1956, Sayı 9232, s.13558.

tutarının Milli Korunma Fonu'ndan ödenmesi öngörülmüştür.¹⁶³¹ K/1082 sayılı kararla ise yine Migro Türk Ticaret Anonim Şirketi'ne T.C. Ziraat Bankası'nda 10 milyon lira limitli kredi açılmış ve daha önce K/956, K/1007 ve K/1052 sayılı kararlarla verilen kredilerin faizlerine karşılık ayrıca 500.000 liralık nakdi kredi verilmiştir.¹⁶³² Daha sonra çıkarılan K/1102 sayılı kararla da adı geçen şirkete açılacak 10.500.000 liralık kredinin, T.C. Ziraat Bankası tarafından çıkarılacak ve Hazine tarafından kefalet edilecek bono ile sağlanmasına karar verilmiştir.¹⁶³³ K/1150 sayılı karar ise Migros Türk Anonim Şirketi'nin tanzim satışlarından oluşan zararların, gelecekte elde edilecek karlarla kapatılmak üzere Milli Korunma Fonu'ndan karşılanmasına yöneliktir.¹⁶³⁴

Migros Türk'ün kurucusu İsviçreli Duttwieler de faaliyetleri denetlemek için İstanbul'a gelerek Migros Türk teşkilatının sahip olduğu 60 satış kamyonundan 48 tanesinin aktif olduğunu, İstanbul'da alışveriş mağazalarının açılması konusunu incelemek için geldiğini, bunlardan 4 tanesinin çalışır vaziyette olduğunu ve 2 tanesinin daha açılacağını söylemiştir. Ayrıca Milli Korunma Kanunu'ndan şikayet ederek Migros Türk'ün bu kanun nedeniyle 3 yılda 3 milyon zarar ettiğini ve ucuz ürün satmak zorunda kaldıklarını söylemiş ve kâr peşinde değil halka ucuz, kaliteli ve kolay satış yapma amacıyla olduklarını belirtmiştir. Öte yandan Türkiye'nin kalkınmasına da değinerek, üç yüzyıllık işlerin 35 yılda yapılmaya çalışıldığını ve bunun sonucunda kötü ekonomik şartların ortaya çıktığını dile getirmiştir.¹⁶³⁵

K/1182 sayılı kararla ise zeytinyağı ve pamuk yağı alımı, rafine edilmesi, karıştırılması, ambalajlanması, sevk ve satışlarıyla görevlendirilebilecek birliklere verilmek üzere bunların giderlerine karşılık kullanılmak için Ticaret Vekaleti emrine

¹⁶³¹ **T.C. Resmi Gazete**, 20 Ekim 1956, Sayı 9438, s.15782.

¹⁶³² **T.C. Resmi Gazete**, 6 Nisan 1957, Sayı 9579, s.16841.

¹⁶³³ **T.C. Resmi Gazete**, 19 Temmuz 1957, Sayı 9659, s.17567-17568.

¹⁶³⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Nisan 1958, Sayı 9934, s.19555. Bu kararın Migros şirketi yöneticilerinden H. Hochstrasser'in 14 Nisan 1958 tarihli mektubuyla açık bir ilgisi bulunmaktadır. Bu mektupta Migros'un durumu değerlendirilerek bu şirketin bir tevzi kuruluşu olduğu, diğer iktisadi kuruluşlar gibi desteklenmesi ve fiyatların düzenlenmesindeki rolü nedeniyle devamının sağlanması gerektiği belirtilmiştir. 15 milyonluk sermayeye ihtiyaç duyduklarını söyleyerek hayat pahalılığının önlenmesinde Migros'un rolünün hükümet tarafından da kabul edildiği söylenmiştir. Nitekim kararla doğrudan ilgili olan satırlar ise şunlardır: "*Migros Türk'e şayet کافی miktarda sermaye temin edilir ve Hükümetin fiat ayarlamasına iştiraktan dolayı uğradığı zararlar tasfiye olunursa, hem İsviçreli ve hem de Türk İdare Meclisi Azaları memleket hizmetinde çalışmaya devam edebileceklerdir. Bu şekilde Hükümetin bir organı olarak, Migros Türk, bütün imkanları ile, halk hizmetinde çalışabilecektir.*" Bkz.: **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:110.695.3 (Migros hakkında yazışmalar).

¹⁶³⁵ "Migros Türk, 3 Yılda 3 Milyon Lira Zarar Etti", **Cumhuriyet**, 26 Ağustos 1958, s.3.

Milli Korunma sermayesinden 20 milyon lira ayrılmıştır.¹⁶³⁶ K/1253 sayılı kararla Ticaret Vekaleti emrine verilen 20 milyon liranın 6.500.000 lirası iptal edilmiştir. Bu 6,5 milyon liranın Migros Türk Anonim Şirketi'nin yapmış olduğu tanzim satışlarından oluşan 6.446.000 liralık zararın giderilmesi için kullanılması uygun görülmüştür.¹⁶³⁷

Şekil 3.11: -Sizleri vatan cephesine davet ediyorum...
-Yarın gelsek olmaz mı oğlum? Bugün Migros kuyruğuna gidiyoruz!..
Kaynak: Akbaba, Cilt:14, Sayı:346, 30 Ekim 1958, s.1.

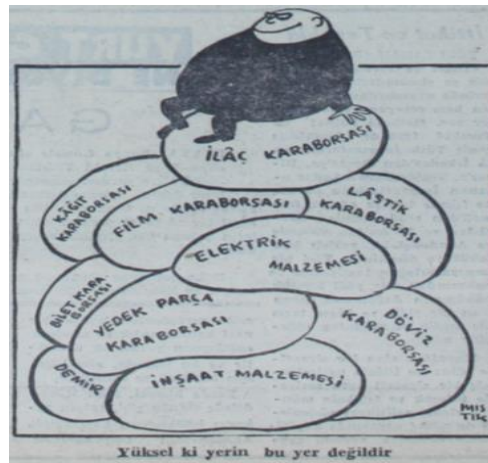
¹⁶³⁶ T.C. Resmi Gazete, 22 Ekim 1958, Sayı 10039, s.20415.

¹⁶³⁷ T.C. Resmi Gazete, 30 Kasım 1959, Sayı 10368, s.198. Bu kararla ilgili olarak Migros kurucusu Gottlieb Duttweiler tarafından Başvekil Adnan Menderes'e yazılan 11 Ekim 1958 tarihli mektuba değinmek gerekmektedir. Bu mektupta Türkiye'de yaptıkları görüşme hatırlatılmış, "I consider it my duty to call your attention to the fact, that if Migros Türk cannot use the credits promised by your Government, its position would become untenable and its future would be put in question." ve "I firmly hope that your personal intervention shall make it possible for Migros Türk to be freed in due time of all credit-restrictions" denilerek Migros Türk'ün yaşadığı kredi problemlerine değinilmiştir. İlgili mektup için Bkz.: BCA, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:7.38.24 (Migros hakkında yazışmalar).

K/951 sayılı kararın uygulanması devam etse de bu kararda değişiklik yapılması ve Milli Korunma Kanunu'na ek bir tasarı hazırlanması düşünüldüğü öne sürülerek yapılan toplantılarda denetimlerin özellikle nadir mallar üzerinde iyi olmadığı, tevzi işleriyle beraber tekrar ele alınması gündeme gelmiş ve yeni bir koordinasyon kararı alınması söz konusu olmuştur.¹⁶³⁸ Yeni karar ise 1955 yılı temmuz ayında kabul edilen K/982 sayılı karar olmuştur.

3.1.5. Tahsis ve Tevzi Sisteminin Kurulması

K/944 sayılı kararın kabul edildiği günlerde fiyat artışlarına karşı hem muhtekir ve istifçilerle hem de özel amaçlı haber yapan basınla ilgili Adliye, Dahiliye, İktisat ve Ticaret Vekaletleri temsilcilerinden oluşan bir heyet yapılması gerekenleri belirlemiştir. Buna göre Milli Korunma Kanunu'ndaki cezalar yeterli bulunarak bu konuda bir kanun değişikliği yapılmasına gerek görülmemiş, bir Koordinasyon Heyeti kararıyla gerekli malların ve bu mallara tüketicinin kişisel ihtiyacının belirlenmesi istenmiştir. Bu maddelerle ilgili beyannamelerin de talep edilebileceği belirtilmiş, piyasada darlığı olan maddelerle ilgili tahsis veya tevzi yönteminin getirilmesini uygun görülmüş, basınla ilgili olarak da fiyat artışlarına veya mal yokluğuna neden olacak haberlere ceza verilmesi konusunda yeni düzenleme yapılması önerilmiştir. Diğer yandan kontrol teşkilatının verimli olabilmesi için yeni bir karar alınması uygun bulunmuştur.¹⁶³⁹

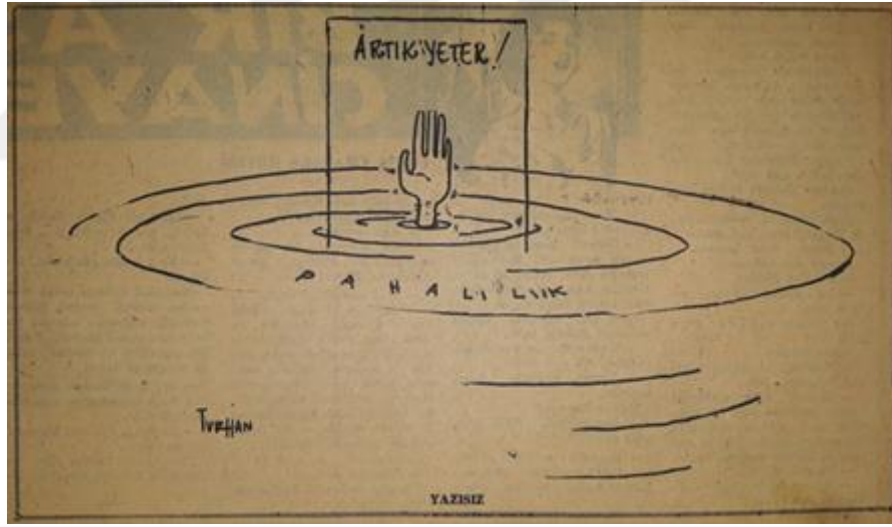
Şekil 3.12: Yüksel ki Yerin Bu Yer Değildir
Kaynak: Akşam, 3 Mayıs 1955, s.1.

¹⁶³⁸ “Kâr Hadleri”, *Cumhuriyet*, 29 Mart 1955, s.1, 7.

¹⁶³⁹ *BCA*, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:85.534.2 (İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı'nın notu).

K/951 sayılı karar sonrası denetim kadrosunun yetersizliği nedeniyle ihtikarla gerektiği kadar mücadele edilmediği iddia edilirken, o günlerde İstanbul'da 45 firma İhtikarı Tetkik Komisyonu'na verilmiş, bunlar hakkındaki inceleme sonucu 29'u savcılığı sevk edilmiştir.¹⁶⁴⁰ Bu arada Hükümetin ithalattan ve üretimden tüketiciye kadar fiyatları her aşamada kontrol edecek bir denetim kurması ve İstanbul'da sadece ihtikar suçlarına bakacak iki mahkeme açması söz konusu olduğu gibi denetim ve kontroller yapanlara yenilerinin eklenmesine karar verilmiştir.¹⁶⁴¹ Konuya ilişkin bir saptamada da “...tüccarın ve esnafın normal kârlardan üstün kazanç sağlamak için yapacakları bütün hareketleri, mağşuş ve hileli mal satmalarını, karaborsacılık yapmalarını önleyecek ilk ve son tedbir ya hususi bir kanun tedvin etmekten yahud da ceza kanununun bu mevzua aid maddelerinde yazılı cezaları şiddetlendirmekten başka bir şey olamaz. O zaman, daimi kontrol zahmetine katlanmağa da lüzum kalmaz” denilerek cezaların arttırılması istenmiştir.¹⁶⁴² Diğer yandan kontroller devam ettirildiği gibi¹⁶⁴³ piyasadaki kontrollerin “daha sıkı” olacağı da duyurulmuştur.¹⁶⁴⁴

Şekil 3.13: Artık Yeter
Kaynak: Milliyet, 27 Haziran 1955, s.1.

¹⁶⁴⁰ “İhtikarla Kafi Derecede Mücadele Edilmiyor”, **Akşam**, 3 Şubat 1955, s.1, 2.

¹⁶⁴¹ “Hükümet İhtikara Karşı Şiddetli Tedbirler Alıyor”, **Akşam**, 31 Mart 1955, s.1, 2; “İhtikar Suçluları Süratle Ceza Görecek”, **Cumhuriyet**, 31 Mart 1955, s.1, 7; “Kâr Hadlerinin Tatbik Şekli Esas Surette Kontrol Edilecek”, **Milliyet**, 31 Mart 1955, s.2.

¹⁶⁴² A. Hidayet Reel, “Geçimsiz ve Hududsuz Kâr”, **Cumhuriyet**, 6 Haziran 1955, s.5.

¹⁶⁴³ “Bedelsiz İthalat Talimatnamesi”, **Milliyet**, 27 Nisan 1955, s.7; “Dün Sabah Piyasada Geniş Ölçüde Kontroller Yapıldı”, **Milliyet**, 7 Haziran 1955, s.2; “Vali, Hedefimiz Zaferdir Diyor”, **Milliyet**, 25 Haziran 1955, s.1, 7; “Vali, Müstahsille Anlaşmaya Vardı”, **Milliyet**, 29 Haziran 1955, s.1, 7; “19 Esnaf Hakkında Takibata Geçildi”, **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 1955, s.2.

¹⁶⁴⁴ “Piyasa Daha Sıkı Bir Şekilde Kontrol Edilecek”, **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1955, s.1.

Bu dönemde OEEC tarafından hazırlanan bir rapor ise Türkiye ekonomisinin durumunu ve geldiği noktayı özetlemektedir. Buna göre kalkınma hareketinin hızlı olmasının özellikle dış ödemelerde görülen bazı güçlükleri ortaya çıkardığı söylenmiş;

“Türkiyedeki aşırı talep, banka kredilerindeki kolaylık ile bazı zirai mahsuller için sağlanan fiyat seviyesinden ve 1954 başına kadar amme sektöründeki açıktan ileri gelmektedir. Bu sebeple mecmu kredi hacmini sıkı bir kontrol altına almak, amme maliyesinde bütçe fazlalığına yönelmek, Toprak Mahsulleri Ofisinin açıklarını Merkez Bankası avansları ile karşılamayıp, hububat fiyatlarını tedricen indirerek bu açıkları bütçe kanalı ile finanse etmek lazımdır. Bunlar yapıldığı takdirde sadece talep tazyikleri hafifletilmiş olmayacak, aynı zamanda Türk ekonomisinin inkişafının devamı için lüzumlu kaynaklar sağlayacak ve yabancı hükümetlerle beynelmilel müesseseler tarafından tevessül olunan milletler arası işbirliğine müsait zemin hazırlayacaktır” denilerek Hükümetin yapması gerekenler özetlenmiştir.¹⁶⁴⁵

Bu arada İcra Vekilleri Heyeti toplantısında ekonomi konusunda alınacak önlemler görüşülmüş ve zorunlu ihtiyaç maddelerinin zamanında ithal edilip ihtiyacı olanlara ulaştırılması, ayrıca karaborsanın engellenmesine yönelik önlemlere başvurulması öngörülmüştür.¹⁶⁴⁶

Şekil 3.14: Karaborsa
Kaynak: Akşam, 10 Haziran 1955, s.1.

¹⁶⁴⁵ “İktisadi Durumumuzu Nasıl Görüyor?”, **Akşam**, 12 Haziran 1959, s.1, 2.

¹⁶⁴⁶ “Hükümetin Alacağı Yeni İktisadi Tedbirler”, **Akşam**, 1 Temmuz 1955, s.2.

Bu dönemde de çeşitli ekiplerle İstanbul, Ankara ve İzmir’de stok ve fiyat kontrolü yapılarak ithal ve ihtiyaç mallarının belirlenmesine çalışılmıştır. 8 Temmuz 1955 tarihinde İktisat ve Ticaret Vekili ile Adalet Vekili’nin de katıldığı vekaletler arası heyet toplantısında bazı maddelerin tevzi ve satışıyla ilgili koordinasyon kararı çalışmalarında sona yaklaşılarak, listeler hazırlanmıştır.¹⁶⁴⁷ 8 Temmuz 1955 tarihinde Başvekil Adnan Menderes başkanlığında toplanan İcra Vekilleri Heyeti, ihtikar ve istifçilik yapanlarla darlık ve pahalılığa neden olan propagandaları önlemek için Milli Korunma Kanunu’na dayanılarak alınacak önlemleri belirlemiştir.¹⁶⁴⁸ Bu toplantıdan sonra İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı,

“Son zamanlarda milli menfaatlerimize aykırı meş’um bir zihniyetle ve her eçşit [çeşit] hasis düşüncelerle memlekette bazı ihtiyaç maddeleri üzerinde sun’i olarak yaratılmak istenen buhrana karşı hükümetimizin aldığı iktisadi tedbirler yanından milli korunma kanununa dayanarak bu gibi faaliyetlerin istifçiliği ve ihtikarı önleyici yeni tedbirler de alınmış bulunmaktadır. Bugün İcra eVkilleri [Vekilleri] Heyetince ittihaz olunan karara her türlü ihtiyaç maddeleri ile lüzum gördüğü diğer malların fiatlarını tayine, kâr hadlerini tesbite ve miktarlarını tayin için beyanname talebine ve zaruret halinde el koymaya ve bunların tevzii bakımında icab eden tedbir ve kararları almağa Vekaletimize selahiyet verilmiş bulunmaktadır.” diyerek karar hakkında açıklama yapmıştır.¹⁶⁴⁹

Alınan kararlar sonrası muhtekirlerin şaşkınlığa düştüğü, halkın ise sevindiği belirtilerek¹⁶⁵⁰ karaborsanın “dize geldiği” ve o güne kadar piyasada görülmeyen çivi, çimento ve başka malların dükkanlarda satışına başlandığı şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır.¹⁶⁵¹

Hükümetin almış olduğu bu karar 11 Temmuz 1955 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren K/982 sayılı karardır. Bu karara göre piyasada yapay olarak yaratılan darlığın ve bununla ilgili istifçilik ve ihtikarın önlenmesi, bazı ihtiyaç maddelerinin İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından tahsis ve tevzie tabi olması ve bununla ilgili bazı memurlara görev ve sorumluluk verilmesi kabul edilmiştir. Buna göre ülkenin ihtiyacı için gerekli görülen ve ilan edilen

¹⁶⁴⁷ “Yeni Koordinasyon Kararı Neşrediliyor”, **Cumhuriyet**, 8 Temmuz 1955, s.1, 7; “Stok Mallara El Konacak”, **Milliyet**, 8 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁴⁸ “İhtikar ve İstifçilikle Mücadele Başladı”, **Akşam**, 9 Temmuz 1955, s.1.

¹⁶⁴⁹ “İhtikar Yapanlar Ağır Surette Cezalandırılacak”, **Milliyet**, 9 Temmuz 1955, s.1, 7; “Muhtekir ve İstifçilere 15 Yıl Hapis”, **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁵⁰ “Son Kararlar Muhtekirleri Şaşırttı Halkı Sevindirdi”, **Cumhuriyet**, 10 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁵¹ “Karaborsa Her Yerde Dize Geliyor”, **Cumhuriyet**, 10 Temmuz 1955, s.1, 3.

maddelerden belirlenen miktarları aşacak ve şartlar dışında stok yapılmasını veya bu maddelerden kişisel ihtiyacı geçecek şekilde biriktirilmesini yasaklama yetkisi Milli Korunma Kanunu'nun yirmi beşinci maddesine dayanılarak İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilmiştir. Sanat ve ticaretle uğraşanların elinde bulundurabileceği stok ve kişisel ihtiyaç miktarı İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından belirlenip ilan edilecektir. İktisat ve Ticaret Vekaleti, gerekli gördüğü durumda gerçek ve tüzel kişilerin elinde bulunan her çeşit madde ve yardımcı malzemenin çeşitli miktar ve niteliklerinin ve gerekli görülen bilgilerin bildirilmesini Milli Korunma Kanunu'nun on dördüncü maddesinin üçüncü bendine dayanılarak isteme hakkına sahip olmuştur. Bunların yanında yine İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne memleket ihtiyacı için gerekli görülen maddeler hakkında Milli Korunma Kanunu'nun yirmi birinci maddesinde yazılı yetkileri kullanma hakkı da verilmiştir. Milli Korunma Kanunu hükümlerinin ve bu kanuna dayanılarak kurulan Koordinasyon Heyeti'nin kararlarının uygulanmasında, İktisat ve Ticaret Vekaleti gerekli durumlarda vali, kaymakam ve nahiye müdürlerini görevlendirme yetkisini almıştır. İktisat ve Ticaret Vekaleti müfettişleri ile görevlendirilen memurlar bu kararnamenin uygulanmasında denetleme yetkisine sahip oldukları gibi diğer vekaletlerin müfettişleri de kendi vekaletleri konusuna giren maddelerle ilgili bu denetleme yetkisine sahiptir. İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından görevlendirilen vali, kaymakam ve nahiye müdürleri bu görevleri yerine getirirken, görevli oldukları yerlerde Adliye ve Milli Müdafaa çalışanları hariç olmak üzere devlet, özel idare, belediye veya KİT'lerdeki memur ve hizmetlileri uzmanlıklarına göre görevlendirilecek ve bunlara kontrolörlük görevi verebilecektir. Bu karar ile ayrıca K/908 sayılı karar yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁶⁵² K/982 sayılı karardan 3 gün sonra bu karara ek olarak K/983 sayılı karar yayımlanmıştır. Yapılan düzenleme ile Milli Korunma Kanunu'nun yirmi beşinci maddesi uyarınca İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne sanat ve ticaret işleri ile uğraşanların faaliyet alanları dışında maddeleri; tüccar olmayanların ticaret amacıyla herhangi bir maddeyi stok yapmalarını yasaklama yetkisi verilmiştir.¹⁶⁵³

K/982 ve K/983 sayılı kararlar aslında Milli Korunma Kanunu'nun on dördüncü, yirmi birinci ve yirmi beşinci maddelerine göre Hükümete verilen yetkiler,

¹⁶⁵² T.C. Resmi Gazete, 11 Temmuz 1955, Sayı 9051, s.12313.

¹⁶⁵³ T.C. Resmi Gazete, 14 Temmuz 1955, Sayı 9054, s.12337.

İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne aktarılmıştır.¹⁶⁵⁴ Bu karara karşı bazı kişilerin Devlet Şurası'na dava açacağı da ileri sürülmüştür.¹⁶⁵⁵ Başvekil Adnan Menderes ise yaptığı açıklamada “...hükümetin bu işi kökünden halletmeğe kat'i karar verdiği, son çıkan kanun ve kararnameler kafî gelmediği takdirde bugünün şartlarına ve ihtiyaçlarına uygun yeni kanun ve kararların çıkarılacağını, hükümetin karaborsa ve istifçiliğe karşı sonuna kadar amansız bir mücadeleye karar vermiş olduğunu” dile getirmiştir.¹⁶⁵⁶

K/982 sayılı kararla Türkiye'de tahsis ve tevzi sistemi kurulmuş oluyordu. Böylece belirlenen mallar gerektiğinde tahsis edilecek gerektiğinde tevzi edilecekti. Bu tarihten başlamak üzere DP iktidarının son dönemlerine kadar artık tahsis ve tevzie dair sirküler ve tebliğler dönemi başlamıştır. Bunlarla listeye yeni mallar eklenmiş, kimileri çıkarılmış, kiminde de tahsis ve tevzi ile ilgili yetkiler belirlenmiştir.

K/982 sayılı karar ülkede olumlu yankılar bulmuş ve Başvekil'e memnuniyet telgrafları çekilmiştir.¹⁶⁵⁷ Bu arada Banka Kredilerini Tanzim Komitesi Ankara'da ilk toplantısını yapmış, spekülörlerle stokçulara kredi verilmemesi konusuna önem verilerek gerekli tedbirlerin hazırlanacağını açıklamıştır.¹⁶⁵⁸ Ayrıca İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı radyoda bir konuşma yaparak ekonomik durumu anlatmış, yapılan kontrollerde ele geçen mallar hakkında bilgi vermiş, ayrıca darlık veya fiyatların yükselmesi için propaganda yapanların da 15 yıl hapse çarptırılacağını söylemiştir.¹⁶⁵⁹ Muhalefet ise kararı olumlu karşılamakla birlikte ekonomik buhran olduğuna dair propaganda yapanlara da cezalar verilmesini muhalefeti “susturma” çabası olarak görmüştür.¹⁶⁶⁰ Buna ek olarak CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, “Polis tedbirleri ile iktisadi buhrana çare bulunamaz. Zaman olmuş eski devirlerde muhtekirler asılmış bile, amma ihtikar önlememiştir.” sözleriyle tepkisini ortaya koymuş

---

¹⁶⁵⁴ Ahmed Edib Kuşdemiroğlu, “Son Milli Korunma Kararları”, **Vergi Mecmuası**, Cilt:2, Sayı:21, s.8.

¹⁶⁵⁵ “İstifçiler Mukabil Taarruza Hazırlanıyorlar”, **Akşam**, 13 Temmuz 1955, s.1.

¹⁶⁵⁶ “Başvekilin Basın Toplantısı”, **Akşam**, 13 Temmuz 1955, s.2.

¹⁶⁵⁷ “İstifçiliği Önleyecek Kararlar”, **Milliyet**, 12 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁵⁸ “Bankalar Stokçulara, Kredi Vermeyecek”, **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁵⁹ “İktisat Vekilinin Yeni Tedbirlere Dair Dün Akşamki Konuşması”, **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1955, s.1.

¹⁶⁶⁰ “Koordinasyon Kararını Muhalefet İyi Karşıladi”, **Akşam**, 12 Temmuz 1955, s.1, 2.

ve bu kararname ile ekonomideki sorunların iktidar tarafından kabullenildiğini ileri sürmüştür.¹⁶⁶¹

K/982 sayılı Koordinasyon Heyeti kararına ait talimatnamenin İstanbul'a telgrafla bildirilmesi sonrası Valilikte toplantı yapılarak, kararın uygulanmasına başlanmıştır. Açıklama yapan Vali ihtiyaç maddelerini stoklayanlara çok sert olunacağını, karaborsacıların ne gibi önlemler aldıklarını bildiklerini, ülkede ticari ahlakın yerleşeceğini söylemiştir. Öte yandan İktisadi Tetkik ve Kontrol Heyeti müfettişleri gümrüklerden çekilen ithal ve tevzie bağlı mallarla ilgili çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca İstanbul Savcılığı da kararname sonrası Milli Korunma ve basın bürolarını görevlendirmiş, diğer yandan baskın ve kontrol için bir ekip kurulacağı açıklanmıştır.¹⁶⁶² Bunlara ek olarak istifçilerin ve muhtekirlerin liste halinde teşhir edileceği ve bunların banka kredilerinin kesileceği ifade edilmekle beraber¹⁶⁶³ karaborsaya karşı mücadelede tüccar sınıfının tümüyle suçlama altında bırakılmamasına dikkat edilmesi istenmiştir.¹⁶⁶⁴

Bu gelişmelerin ardından büyük şehirlerde depo ve ardiyelerde aramaya yapılmaya başlanmış, İstanbul'da sadece Fener semtinde bulunan ithal mallarının Türkiye'nin 3 aylık ihtiyacını karşılayacak büyüklükte olduğu söylenmiştir. İzmir'de de 55 firmaya ait depolarda boru, gaz, benzin, çivi, kahve gibi birçok mal bulunmuştur.¹⁶⁶⁵

K/982 sayılı karara dayanılarak çıkarılan 1 nolu sirkülerle kalay, araç lastiği, çuval, kaneviçe, nal mihı, inşaat çivisi ve demiri, kauçuk, levha teneke, alüminyum, plastik, kurşun, borular ve kimyevi gübreler gibi malları ellerinde bulunanların bu mallara dair bilgileri içeren beyannameleri 48 saat içinde buldukları yerin en yüksek mülki amirine bildirmeleri istenmiştir.¹⁶⁶⁶

---

¹⁶⁶¹ "Kasım Gülek'in Basın Toplantısı", **Milliyet**, 13 Temmuz 1955, s.7; "C. H. Partisi İhtikara Aid Kararnameyi de Beğenmedi", **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁶² "Koordinasyon Kararının Tatbikine Derhal Başlandı", **Milliyet**, 13 Temmuz 1955, s.7; "Kararname Dün Vilayete Bildirildi", **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁶³ "Kara Liste", **Cumhuriyet**, 14 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁶⁴ İstanbul Tüccar Derneği, "Karaborsayı Önleyici Tedbirler ve Ticaret Erbabı", **Türkiye İktisat Mecmuası**, Cilt:8, Sayı:94, Temmuz 1955, s.1341.

¹⁶⁶⁵ "Büyük Şehirlerdeki Ardiye ve Depoların Aranmasına Başlandı", **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁶⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 13 Temmuz 1955, Sayı 9053, s.12329-12330.

Öte yandan İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin tüccar olmayanların herhangi bir malı, tüccarların ise kendi konuları dışındaki malları stok etmelerini yasaklayan bir sirküler yayımlaması gündeme gelmiştir. Ayrıca şehirlerde başlayan aramaların, gizli depolar nedeniyle ilçe ve köylere de yayılması söz konusu olmuştur. Antalya'da da belediye hoparlöründe vekaletin sirkülerinin yayımlanmasıyla yok olan benzin, mazot, gaz vs. piyasada görülmeye başlamıştır. Manisa'da da Belediye Başkanı'nın başında olduğu ekipler kontroller yapmış, aramalarda çeşitli mallar bulunmuştur. Özellikle yokluktan şikayetçi bazı çiftlik sahiplerinin yüzlerce ton akaryakıt istifledikleri iddia edilmiştir. Adana'da koordinasyon kararı valiliğin bir tebliğiyle uygulanmaya başlamış ve istifçiliği engellemek için halktan yardım istenmiştir. Depo ve mağazalara yapılan baskınlarda çeşitli mallar ortaya çıkarılmıştır. Mersin'deki kontrollerde 9 firma hakkında işlem yapılmış, fazla fiyatla mal satan 6 firma savcılığa verilmiş, Milli Korunma Kanunu'na aykırı fatura düzenleyen İstanbul ve Kayseri'deki 17 firma da belirlenmiştir. Bursa'da ise karaborsaya karşı 40 kişilik ekip kurulmuş ve bir bakkal tevzi edilen şekere irmik ekleyip satarken yakalanmıştır.¹⁶⁶⁷ Bunların yaşandığı günlerde Başvekil ise, "*Sıkıntı varsa bu, muhalefetin eseridir*" diyerek ekonomik problemlerle ilgili muhalefeti suçlamıştır.¹⁶⁶⁸

Yayımlanan sirkülerle bazı maddeler hakkında beyanname verilmesi istenmiş ve İstanbul Valiliğince bir tebliğ yayımlanmıştır. Bu kararlar darlığı olan maddelerin fiyatlarının düşmeye başladığı ve karaborsacıların da ellerindeki malları ortaya çıkardıkları söylendiği gibi bu gelişmenin halk tarafından olumlu görülürken, vurguncu tüccarın ise, panik yaşadığı ve bazı firmaların mal stoklamak için yeni yöntemler aradığı ileri sürülmüştür. Bazı firmaların ise şehir dışına mal kaçıracaklarına dair duyumlar üzerine çıkış yolları kontrole alınmıştır. Kararın Ankara'dan bildirilmesinin ardından yeni kurulan İktisadi Murakebe Bürosu vali başkanlığında toplanmış ve bir tebliğ hazırlanmıştır. Bu tebliğe göre, beyanname verme süresi 14 Temmuz günü saat 17'de bitecek, bu malların satışı, taşınması ve dervri yapılmayacaktır. Bu arada DP Genel İdare Kurulu da son kararları ve yankılarını tartışmış ve partililerin yardımı için teşkilatlara bir tamim hazırlanması kararlaştırılmıştır. K/982 sayılı karar sonrasında denetimler arttırılarak kontroller devamlı yapılır hale gelmiştir. İzmir'de vekalet müfettişleri iki firmayı fazla fiyatla

¹⁶⁶⁷ "Hükümet Tacirler İçin Yeni Bir Yasak Koydu", **Cumhuriyet**, 14 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁶⁸ "Sıkıntı Varsa Bu, Muhalefetin Eseridir.", **Akşam**, 25 Temmuz 1955, s.1.

mal satarken suçüstü yapmış ve mahkemeye vermişlerdir. Ayrıca denetlemelerde çivi, boya, kahve, su borusu ve otomobil iç ve dış lastiği olduğu belirlenmiş, il dışına çivi çıkarmaya çalışan bir tacir yakalanmış, evinde çivi satan bir bakkal da savcılığa verilmiştir. Bunların yanında kösele, kereste, çimento bulunarak zabıta tarafından el konulmuş, iki depoda ise çubuk demir borusu, pencere camı ve beyaz peynir bulunmuştur. Vilayette toplanan İhtikarı Tetkik Komisyonu 22 tacirin adliyeye verilmesine karar vermiştir.¹⁶⁶⁹

K/982 sayılı karara göre çıkarılan 2 nolu sirkülerle de 1 nolu sirkülerle beyana bağlı malların başkalarına devredilmesi, teslim edilmesi ve taşınmaları yasaklanmıştır.¹⁶⁷⁰ 3 nolu sirkülerle de beyana bağlı ve satışı, devredilmesi, teslim edilmesi ve taşınması yasaklanan mallarla ilgili düzenleme yapılmıştır.¹⁶⁷¹

Bu düzenlemelerle birlikte İstanbul'da 48 saat içinde 3.500'e yakın beyanname verilirken, bir firmanın kendisine ait 1.400 ton kauçuk bulunduğunu beyan etmesi göze çarpmış¹⁶⁷², aynı günlerde İzmir'de verilen beyannamelerin düzenlenmesi yapılmıştır.¹⁶⁷³ 18 Temmuz'da yayımlanan K/982 sayılı karara ait 3 nolu sirkülerle beyana bağlı malların satış, devir ve teslim koşulları belirlenmiştir.¹⁶⁷⁴ Beyanname veren firmaların durumları uzmanlar tarafından incelenmiş, bazı firmalar hakkında eksik beyan yaptıklarına dair ihbarlar alındığı belirtilmiştir.¹⁶⁷⁵

İstanbul'da kurulan büroda beyanname verilecek 16 mal için 16 memur görevlendirilmiştir.¹⁶⁷⁶ Belirlenen süre içinde 700'ü demir, 614'ü boru, 52'si kanaviçe, 266'sı çuval, 94'ü lastik, 182'si otomobil lastiği, 158'i kauçuk, 94'ü sudkostik, 95'i alüminyum, 194'ü teneke levha, 74'ü kalay, 90'ı kurşun, 26'sı kimyevi gübre, 5'i nal mihı, 494'ü çivi, 142'si elektrik tel borusu olmak üzere toplam 3.409 beyanname verildiği açıklanmıştır. Ayrıca beyannamelerle bildirilmeyen mallar için aramalar ve baskınlar da yapılmaktadır.¹⁶⁷⁷ İzmir'de

¹⁶⁶⁹ "Dün Mühim Bir Sirküler Yayınlandı", **Milliyet**, 14 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁷⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Temmuz 1955, Sayı 9055, s.12342.

¹⁶⁷¹ **T.C. Resmi Gazete**, 19 Temmuz 1955, Sayı 9058, s.12367.

¹⁶⁷² "Vilayete 48 Saatte 3500 Beyanname Verildi", **Cumhuriyet**, 15 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁷³ "İzmirde de Beyanname Tasnifi Sona Erdi", **Cumhuriyet**, 18 Temmuz 1955, s.1.

¹⁶⁷⁴ "Beyana Tabi Mallar Hakkında Sirküler", **Cumhuriyet**, 19 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁷⁵ "Bazı Firmaların Noksan Beyanname Verdiği Sanılıyor", **Milliyet**, 18 Temmuz 1955, s.7.

¹⁶⁷⁶ "Tacirlere 48 Saatlik Bir Mühlet Verildi", **Cumhuriyet**, 14 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁷⁷ "İstanbulda 35909959 Kilo Demir Bulunduğu Anlaşıldı", **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1955, s.1, 7.

beyannamelerin kontrolü için 7 firmada arama, doğru beyanname vermeyen 1 firma hakkında işlem yapılmış, daha sonra bir ihbar üzerine 40 ton demir bulunmuştur.¹⁶⁷⁸

Bu arada K/982 sayılı karara göre beyannameye bağlı kılınan maddelerden nal mihı, çivi, plastik, oto lastiği, teneke levha, kalay, kurşun ve çuval tevzi edilmesine başlanmıştır.¹⁶⁷⁹ 4 nolu sirkülerle ise Dış Ticaret Rejimi hakkında Talimatname'nin K/908 sayılı karara dayalı hükümleriyle bu Talimatname'nin on ikinci maddesine dayanılarak 8809 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Ek Talimatnamenin uygulanmasının sürmesine karar verilmiştir.¹⁶⁸⁰ 6 nolu sirkülerle ise bu sirkülere bağlı listede bulunan malların ithali, üretimi ve nakli düzenlenmiş, bu malların tahsis ve tevzi işlerine dair kurallar belirlenmiştir.¹⁶⁸¹ 5 nolu sirkülerle de K/982 sayılı kararla İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilen yetkilerle Hatay, Gaziantep, Urfa ve Mardin illerinin güne devletleriyle olan sınırlarından 10 kilometre derinlikte bulunan yerlerde, bu sirkülere ekli listede yazılı malları, büyük ve küçük baş hayvanlarını birer beyanname ile o yerin en büyük mülki amirine bildirmelerine karar verilmiştir. Bu sirkülerin askeri birlikler, TMO ve Devlet Çiftlikleri'ne uygulanmaması uygun görülmüştür.¹⁶⁸² 7 nolu sirkülerle ise daha önce 1 ve 6 nolu sirkülerle beyana veya tevzie bağlı olan mallardan bazılarının serbest satışına kâr hadleri devam edecek şekilde izin verilmiştir.¹⁶⁸³

Yayımlanan 9 nolu sirkülerle 5 nolu sirkülere ek listeye yapağı da eklenmiştir.¹⁶⁸⁴ Ayrıca 10 nolu sirkülerle yine 5 nolu sirkülerle ilgili düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre 5 nolu sirküler hükümleri Siirt, Hakkari, Van ve Ağrı illerinin güney ve doğu devletleriyle olan sınırlarından 10 kilometrelik alanlara yönelik uygulanacaktır. 5 nolu sirkülerde ek listeye yün, keçi kılı, zeytin, zeytinyağı, tefne yağı ve bitkisel yağlar, margarinler ve sabun eklenmiştir. Daha önce yayımlanan 5 ve 9 nolu sirküler ile bu sirkülerde yazılı mallar için beyanname alınması uygun görülmüştür.¹⁶⁸⁵

¹⁶⁷⁸ “Egede Tütün Tarlalarında 40 Ton Demir Ele Geçirildi”, **Cumhuriyet**, 19 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁶⁷⁹ “Beyana Tabi Tutulan Malların Dün Vilayetçe Tevziine Başlandı”, **Aksam**, 23 Temmuz 1955, s.1, 2.

¹⁶⁸⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 23 Temmuz 1955, Sayı 9062, s.12398.

¹⁶⁸¹ **T.C. Resmi Gazete**, 5 Ağustos 1955, Sayı 9070, s.12470-12473.

¹⁶⁸² **T.C. Resmi Gazete**, 1 Eylül 1955, Sayı 9092, s.12634.

¹⁶⁸³ **T.C. Resmi Gazete**, 5 Eylül 1955, Sayı 9095, s.12651.

¹⁶⁸⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 3 Ekim 1955, Sayı 9119, s.12817.

¹⁶⁸⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 4 Kasım 1955, Sayı 9146, s.12978.

Bu noktada DP Burdur milletvekili Mehmet Özbey'in mallarda fiyat kontrolü hakkında alınacak önlemlere dair sorusuna cevap veren İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı, bu konuda K/944 ve /951 sayılı kararlarla kâr hadlerinin düzenlenmesine gidildiğini söylemiş ve ayrıca “*Son zamanlarda millî menfaatlerimize aykırı bir zihniyetle her çeşit şahsi düşünce ve ihtiraslarla memlekette başlıca maddeler üzerinde suni olarak yaratılmak ve yayılmak istenen buhrana ve ihtikârın kamçılanmasına karşı mevcut iktisadi tedbirlerin kâfi görülmemesi hasebiyle, Millî Korunma Kanununa dayanılarak bu gibi faaliyetleri, istifçiliği ve ihtikârı önleyici yeni koordinasyon kararı alınmış ve buna göre tatbikat ve faaliyete geçilmiştir*” diyerek K/982 sayılı kararın alındığını ve böylece gerekli görülen malların mevcudunun belirlenerek tahsis ve tevzi uygulandığını ifade etmiştir.¹⁶⁸⁶

16 Kasım 1955 tarihinde yayımlanan K/982 sayılı karara istinaden bazı malların ithal, imal, intikalinin düzenlenmesine ve bunların tahsis ve tevziine dair 11 numaralı sirkülerle buna ek 1 numaralı listede yazılı malların ithali, üretimi ve taşınması düzenlenmiş, bu mallara tahsis ve tevzii işlerinin ne şekilde yürütüleceği belirlenmiştir.¹⁶⁸⁷ 12 nolu sirkülerle ise 11 nolu sirkülerin onuncu maddesi değiştirilmiştir.¹⁶⁸⁸ 13 nolu sirkülerde de motorlu kara nakil araçlarının tahsis ve tevzi edilme şekilleri belirlenmiştir.¹⁶⁸⁹

15 nolu sirkülerle de 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'na dayanılarak ABD'de bulunan Willys Overland firması ile İstanbul'daki Verdi Limited Şirketi tarafından Türkiye'de kurulan jeep fabrikasının ürünü jeep, jeep pick-up station wagon'lar 11, 13 ve 14 nolu sirküler hükümlerine göre tahsis ve tevzi edilmesine karar verilmiştir.¹⁶⁹⁰ 16 nolu sirkülerle de 11 nolu sirkülerin beşinci maddesi değiştirilmiştir.¹⁶⁹¹

Bu dönemde ihtikar ve karaborsaya karşı Hükümetin çalışmaları sürmektedir. Bunun için belediyeler kanununda değişiklik yapılması, kontrolörlerin yetkilerinin artırılması uygun bulunmuştur. Böylece belediyeler ihtikarın önlenmesinde daha

¹⁶⁸⁶ TBMM ZC, D:10, C:8, İ:2, 16 Kasım 1955, s.57-59.

¹⁶⁸⁷ T.C. Resmi Gazete, 16 Kasım 1955, Sayı 9156, s.13041-13043.

¹⁶⁸⁸ T.C. Resmi Gazete, 30 Aralık 1955, Sayı 9194, s.13298.

¹⁶⁸⁹ T.C. Resmi Gazete, 4 Ocak 1956, Sayı 9198, s.13325-23326.

¹⁶⁹⁰ T.C. Resmi Gazete, 23 Şubat 1956, Sayı 9241, s.13602.

¹⁶⁹¹ T.C. Resmi Gazete, 25 Mayıs 1956, Sayı 9315, s.14412.

aktif rol oynayacaktır. Öte yandan Milli Korunma Kanunu değişikliği de Meclis'te görüşülecektir.¹⁶⁹²

K/1004 sayılı kararla, K/982 sayılı karar ile İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilen yetkilerden bir bölümünün Ziraat ile Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaletleri tarafından kullanılması kararı alınmıştır. Buna göre kimyevi gübrelere ve lastiklerden traktör ve diğer ziraat alet ve makinalarının iç ve dış lastiklerine ilişkin hususlarda Ziraat Vekaleti'nin, röntgen filmlerine ilişkin hususlarda Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti'nin belirtilen yetkileri kullanması uygun görülmüştür. Ayrıca İktisat ve Ticaret Vekaleti ile Ziraat Vekaleti'nin uygun gördüğü ziraatle ilgili diğer maddelerde ve yine İktisat ve Ticaret Vekaleti ile Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti'nin uygun gördüğü sağlıkla ilgili diğer maddelerde bu vekaletlerin İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilen yetkileri kullanabileceği belirtilmiştir.¹⁶⁹³ K/1014 sayılı kararla ise, K/982 sayılı karar ile İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilen yetkilerin İşletmeler Vekaleti'ne bağlı veya bu Vekaletin denetimine bağlı kuruluş, işletme veya ortaklıklara ait fabrikaların ürünlerine yönelik hususlarda bu Vekalet tarafından kullanılması kabul edilmiştir.¹⁶⁹⁴

Öte yandan taşıt lastikleri konusu Meclis'te bir yazılı soruya konu olmuştur. Yüksek fiyat verilmesine karşın temininde güçlük olan lastiklerle ilgili Hükümetin önlemleri hakkındaki soruya, bu durumun daha çok spekülasyon davrananlar nedeniyle ortaya çıktığı, gümrüklerden çekilmekte olan lastiklerin %75'inin meslek gruplarına dağıtılacağı ve %25'inin ise resmi daireler ve diğer ihtiyaçlara satılmak üzere firmalara bırakılacağı şeklinde bir cevap verilmiştir.¹⁶⁹⁵

21 Ocak 1956 tarihinde yayımlanan tebliğle K/1004 sayılı kararla ziraat alet ve makinelerinin iç ve dış lastiklerinin tahsis ve tevziinin ne şekilde yürütüleceği belirlenmiştir. Buna göre önce ihtiyaçlar belirlenecek, ziraat alet ve makineleri lastiği talepleri alınacak, ihtiyaçlar önemine göre sıraya alınacak, talepte bulunanlara ziraat alet ve makineleri lastik tedarik vesikası verilecek ve bu vesikaların lastik mutemetlerine ibrazıyla lastikler teslim alınacaktır.¹⁶⁹⁶ Traktör ve diğer zirai alet ve

¹⁶⁹² “Karaborsaya Karşı Yeni Tedbirler”, **Cumhuriyet**, 16 Ocak 1956, s.1, 5.

¹⁶⁹³ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Ocak 1956, Sayı 9209, s.13385.

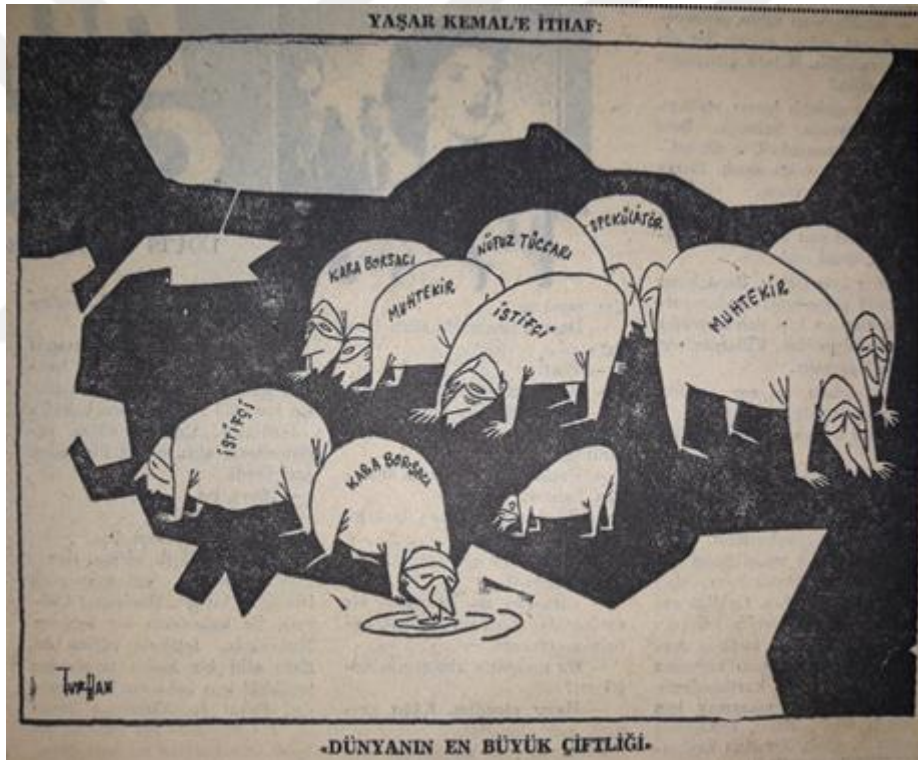
¹⁶⁹⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 21 Nisan 1956, Sayı, 9291, s.14146.

¹⁶⁹⁵ **TBMM TD**, D:9, C:26, B:21, 23 Aralık 1953, s.428.

¹⁶⁹⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 21 Ocak 1956, Sayı 9213, s.13436-13437.

makinelerinin iç ve dış lastik tevziyatı ve buna yönelik hazırlık aşamasıyla ilgili konularda dikkate alınarak işlem yapılacaktır.¹⁶⁹⁷

22 Şubat 1956 tarihinde yayımlanan tebliğle de 11 ve 14 nolu sirküler uyarınca 3 aylık bekleme süresinde tahsisi yapılmayan veya tahsisi yapılan fakat tahsis emri ilgililere ulaşmayan tevzie bağlı malların, bu sürenin bittiği gün vilayet emrine tahsislerine karar verilmiştir.¹⁶⁹⁸ 8 Mayıs 1956 tarihinde ise Ziraat Vekaleti tarafından bazı kimyevi gübrelerin tahsis ve tevzie bağlı olmasına karar verilmiştir. Bu gübrelerin ithalatını yapan firmaların vekaletin izni olmadan bu malları gümrükten çekmemeleri ve daha önce çekmiş olanların da tevzie bağlı olacağı belirtilmiştir.¹⁶⁹⁹

Şekil 3.15: Dünyanın En Büyük Çiftliği
Kaynak: Milliyet, 10 Ağustos 1955, s.1.

Bu düzenlemeler sonrasında 1955 yılı temmuz ayında İstanbul Valisi, “*beledi seferberlik ilan ettiğini*” ifade ederek kontrol ekibi sayısını 40’dan 120’ye çıkarmış, yapılan kontrollerde satış fiyatları denetlenmiştir.¹⁷⁰⁰ Diğer yandan K/982 sayılı

¹⁶⁹⁷ T.C. Resmi Gazete, 15 Şubat 1956, Sayı 9234, s.13569.

¹⁶⁹⁸ T.C. Resmi Gazete, 22 Şubat 1956, Sayı 9240, s.13594.

¹⁶⁹⁹ T.C. Resmi Gazete, 8 Mayıs 1956, Sayı 9303, s.14295.

¹⁷⁰⁰ “Fahiş Fiyatla Satış Yapanlara Vali Seferberlik İlan Etti”, *Milliyet*, 10 Temmuz 1955, s.2.

kararın uygulanmaya başlamasının ardından kontroller genişletilerek devam etmiş ve birçok kişiyle ilgili Milli Korunma zaptı tutulmuştur.¹⁷⁰¹ Bu dönemde haklarında Milli Korunma zaptı tutulan birçok kişi İhtikarı Tetkik Komisyonları tarafından mahkemeye sevk edilmiştir.¹⁷⁰²

Bu aşamada Belediye Başkanı Yardımcısı, kontroller sayesinde sun'i fiyat artışlarının kısmi olarak önüne geçildiğini ifade etmiş ve bu arada yapılan kontrollerde 605 esnaftan ceza gören 33'ünün Milli Korunma Kanunu'na göre savcılığa gönderileceğini açıklamıştır.¹⁷⁰³ Diğer taraftan Valinin başında olduğu bir kontrolde zincirleme ticaret olayı belirlenmiş, buna göre İzmit Kağıt Fabrikası'nda 70 kuruşa satılan tuvalet kağıdının İstanbul'da 76 kuruşa mal olmuş gibi işlem gördüğü ikinci ele 14 kuruş karla 90 kuruşa, üçüncü ele 30 kuruş karla 120 kuruşa, dördüncü ele 45 kuruş karla 165 kuruşa satıldığı belirlenmiştir. Son alıcı ise, 50 kuruş kâr ekleyip 215 kuruşa halka satış yapmaktadır. Fabrikadan 70 kuruşa çıkan mal da tüketiciye 215 kuruşa ulaşmaktadır. Bu işleri yapan kişilerin tamamı Milli Korunma Kanunu hükümlerine göre mahkemeye verilirken Vali, gayrimeşru kazançta izin verilmeyeceğini, bu ticareti ortadan kaldırmak için köklü önlemlerin alınması için girişimlerde bulunacağını kaydetmiştir.¹⁷⁰⁴

¹⁷⁰¹ “Muhtekirlere Göz Açılmıyor”, **Milliyet**, 10 Temmuz 1955, s.1; “27 Lokanta Sahibi ile 50 Esnaf Hakkında Ceza Zaptı Tutuldu”, **Milliyet**, 19 Temmuz 1955, s.2; “Vasıtalar Kontrol Ediliyor”, **Milliyet**, 20 Temmuz 1955, s.1, 7; “Mal Kaçıran İki Tacir”, **Milliyet**, 22 Temmuz 1955, s.1, 7; “94 Esnaf Hakkında Ceza Zaptı Tutuldu”, **Milliyet**, 8 Aralık 1955, s.2; “Vali Gökay Muhtekirlerin Gözünü Oymak İçin Dolaştı”, **Milliyet**, 28 Aralık 1955, s.1, 7; “Gülhane Parkında 31 Dükkan Sahibi Dün Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 2 Haziran 1955, s.2; “Sayfiyelerde Beledi Kontrol Arttırıldı”, **Milliyet**, 23 Mayıs 1956, s.2; “200 Esnaf Hakkında Ceza Zaptı Tutuldu”, **Milliyet**, 15 Aralık 1955, s.2; “Esnaf Bugün Umumi Kontrolde Geçecek”, **Milliyet**, 25 Kasım 1955, s.3; “Kabızmallar Basını ve Valiyi Şiddetle İtham Ediyorlar”, **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1955, s.7.

¹⁷⁰² “Bir Haftada 50 Muhtekir Mahkemeye Sevk edildi”, **Milliyet**, 5 Ağustos 1955, s.2; “17 Esnaf Daha Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 8 Ağustos 1955, s.5; “Muhtekir Tacirler Hapse Tıkılıyor”, **Cumhuriyet**, 12 Ağustos 1955, s.1, 7; “Bir Kurukahveci Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 31 Ağustos 1955, s.2; “Dokuz Firma Daha Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 13 Eylül 1955, s.2; “İhtikar Yapan Altı Tacirin Duruşmasına Başlandı”, **Milliyet**, 30 Eylül 1955, s.2; “İhtikar Yapan 21 Tacir Dün Adliyeye Sevk edildi”, **Milliyet**, 11 Ekim 1955, s.2; “14 Bakkal ve Manav Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 22 Ekim 1955, s.2; “4 Kömürcü ile 6 Bakkal Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 11 Aralık 1955, s.4; “70 Kuruşluk Tuvalet Kağıdı Nasıl 215 Kuruş Oluyor”, **Milliyet**, 29 Aralık 1955, s.1, 7; “Üç Toptancı Dün Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 31 Aralık 1955, s.2; “Adliyeye Verilen Firmaların Sayısı Gün Geçtikçe Artıyor”, **Milliyet**, 19 Haziran 1955, s.2; “İki Firma Sahibi Daha Dün Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 6 Temmuz 1955, s.2; “Eksik Vezinli Ekmek Satan 15 Fırıncı Adliyeye Sevk edildi”, **Milliyet**, 13 Ağustos 1955, s.2; “Kabızmallar Valinin Kararını Baltalıyor”, **Milliyet**, 22 Haziran 1955, s.1, 7.

¹⁷⁰³ “Belediye Kontrolleri Müsbet Netice Veriyor”, **Milliyet**, 1 Aralık 1955, s.2.

¹⁷⁰⁴ “Zincirleme Ticaret Bir Örnek!”, **Cumhuriyet**, 29 Aralık 1955, s.1, 3.

1955 yılı içerisinde ihtikar, fazla fiyatla mal satma, satıştan kaçınma iddialarıyla 236 kişi mahkemeye verilirken, bunların yüzde yetmişinin bakkal, manav, odun-kömürcü olduğu anlaşılmıştır.¹⁷⁰⁵

3.2. 6731 Sayılı Kanun Değişikliği Sonrasındaki Uygulamalar

3.2.1. 6731 Sayılı Kanun Değişikliği

1954 yılı sonrasında Türkiye ekonomisinde karşılaşılan güçlüklerle karşı Hükümet tarafından gerek Koordinasyon Heyeti kararlarıyla gerekse başka ekonomik kararlarla önlemler alınmaya çalışılmıştı. Hatta 1955 yılında yurtdışından kredi bulabilmek için bir çaba içine girilmişti. O yılın başlarında bir Amerikan bankasından 350 milyon dolar kredi alınacağına dair haberler duyulmaya başlanmıştı.¹⁷⁰⁶ Daha sonra bu konuda Devlet Vekili ve Başvekil Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu, ABD’de çalışmalara girişmişti.¹⁷⁰⁷ Ancak bu kredi isteği geri çevrilmiş, bunun yerine Türkiye’ye kalkınma programının yavaşlatılması, bütçenin denk hale getirilmesi, ihraç ürünlerinin dış piyasadaki rekabet durumunun düzeltilmesi ve ekonomik önlemler alınması tavsiye edilmişti.¹⁷⁰⁸ 300 milyonluk kredi yerine 30 milyonluk kredi verilmesi üzerine Hükümet yetkilileri toplantılar yaparak iktisadi ve mali alanda çeşitli önlemlere başvurmayı kararlaştırmışlardı.¹⁷⁰⁹ Bu dönemde çıkan devalüasyon iddialarına karşı bizzat Cumhurbaşkanı Celal Bayar;

“Paramızın değerinde değişiklik yapılacağına dair zaman zaman ortaya çıkarılan şayialardan bazı kimselerin endişeye kapıldıkları işitilmektedir. Paramızın kıymeti üzerinde herhangi bir surette yeni bir karara varmak, (Dévaluer) etmek asla bahis mevzuu değildir. Çünkü böyle bir hareket, kanaatımızca, Türk ekonomisini ve maliyesini felâkete sürüklemek olur” şeklinde konuşmuştur.¹⁷¹⁰

Aslında devalüasyon daha önceki yıllarda da gündeme gelmişti. O dönemde buna karşı çıkılarak, *“Hükümet enflasyoncu bütçe ve maliye, para ve kredi politikasına, zirai mahsul fiyatlarını lüzumundan yüksek tutmaya matuf fiat politikasına son verdiği zaman,*

¹⁷⁰⁵ “Bir Yıl İçinde Vergi Kaçakçılığı Yapanlar”, **Milliyet**, 28 Aralık 1955, s.2.

¹⁷⁰⁶ “Türkiyeye 350 Milyon Dolar Kredi”, **Akşam**, 25 Şubat 1955, s.1.

¹⁷⁰⁷ “300 Milyon Dolarlık Kredi”, **Akşam**, 15 Mayıs 1955, s.1, 2; “Amerikadan İstikraz Görüşmesi Devamda”, **Akşam**, 22 Mayıs 1955, s.1, 2.

¹⁷⁰⁸ “Amerika, İstedığımız 300 Milyonluk Krediyi Reddetti”, **Akşam**, 11 Haziran 1955, s.1, 2.

¹⁷⁰⁹ “Hükümet Yeni İktisadi ve Mali Tedbirler Alıyor”, **Akşam**, 14 Haziran 1955, s.1, 2.

¹⁷¹⁰ **TBMM ZC**, D:10, C:8, İ:1, 1 Kasım 1955, s.12.

dış ticaret muvazenemiz de teessüs edecektir. Devalüasyon gibi, 1946 nın cahilane tecrübelerini tekrar ederek, memleketi iktisadi bir maceraya sürüklemeye lüzum yoktur” denmişti.¹⁷¹¹

Bunlara karşılık 1955 yılı sonları ile 1956 yılı başlarında DP Hükümeti ile IMF arasında çeşitli görüşmeler yapılmıştı. IMF tarafından devalüasyon ve ek önlemler teklif edilmiş, Hükümet ekonominin içinde bulunduğu zorluklar karşısında bunları kabul etmeyi tasarlamıştı. Nitekim bu önerilere dair toplantılar yapılmaya başlanmış, sonuçta devalüasyon kararına varılmıştı. Ayrıca borçlar ertelenecek ve Türkiye’ye yardım yapılacaktı.¹⁷¹² IMF ile yapılan görüşmelerde Türk parasının 1 dolar karşısındaki değerinin 2,80 liradan 5,20 liraya çıkarılması üzerinde anlaşılmıştı. Ancak bu konunun İcra Vekiller Heyeti’ndeki görüşülmesinde başta İktisat ve Ticaret Vekili Zeyyat Mandalinci olmak üzere birçok kişi karşı çıkmış, devalüasyon yerine başka uygulamalara gidilebileceği belirtilmişti. Sonunda devalüasyon yerine Milli Korunma Kanunu’nun devreye sokulması kararlaştırılmıştır.¹⁷¹³

Bu dönemde Hükümet ekonomide oluşan problemlerin korumacılık yerine dünya ekonomisi ile bütünleşme yolunun devam ettirilerek giderilmesi yönünde dış devletlerin özellikle IMF aracılığıyla yaptığı öneriler ve baskılar 1954 yılından başlamak üzere etkili olmuştur. Ancak DP iktidarı devalüasyon, deflasyonist politikalar¹⁷¹⁴ ve dış ticaret rejiminde serbestliğe karşı başka arayışlara yönelmiş ve Milli Korunma Kanunu böyle bir dönemde önem kazanmıştır.¹⁷¹⁵

DP döneminde Milli Korunma Kanunu, ekonomide yaşanan problemler karşısında ilk akla gelen uygulama olmuştur. Daha 1951 yılında İktisat ve Ticaret Vekaleti’nin bazı maddelerin karaborsaya düşmemesi için bu kanunda değişiklik yapacağı öne sürülmüştür.¹⁷¹⁶ K/934 sayılı karardan sonra ise Men’i İhtikar Kanunu hazırlandığı yönünde haberler çıkmıştır.¹⁷¹⁷ Ancak buna karşı İktisat ve Ticaret

¹⁷¹¹ Aydın Yalçın, “Devalüasyon Yapmalı mı?”, **Vatan**, 2 Mayıs 1953, s.2, 7.

¹⁷¹² Yalçın Doğan, **IMF Kışkacında Türkiye (1946-1980)**, İstanbul, Tekin Yayınevi, 3.Basım, Şubat 1987, s.96-99.

¹⁷¹³ Cahit Kayra, **38 Kuşağı Anılar**, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, Mayıs 2002, s.172-173.

¹⁷¹⁴ Nitekim 1956 yılı TBMM açış nutkunda Cumhurbaşkanı Celal Bayar, “*Paramızın devalüe edilmesi gibi bir şey asla mevzu bahis değildir*” diyerek bu durumu vurgulamıştır. Bkz.: **TBMM ZC**, D:10, C:14, İ:1, 1 Kasım 1956, s.9.

¹⁷¹⁵ Boratav, **a.g.e.**, s.110.

¹⁷¹⁶ “Milli Korunma Kanununa Yeni Cezalar”, **Akşam**, 11 Nisan 1951, s.1, 2.

¹⁷¹⁷ “İhtikarla Mücadele İçin Bir Kanun Hazırlanıyor”, **Milliyet**, 14 Haziran 1954, s.3.

Vekaleti'nden bir yetkili böyle bir tasarının olmadığını söylemiştir.¹⁷¹⁸ K/944 sayılı kararın kabul edildiği günlerde de Milli Korunma Kanunu'nun değiştirilerek muhtekirlere karşı ağır cezalar getirilmesiyle ilgili Hükümetin bir tasarı hazırlamakta olduğu duyurulmuş, bunun yakın zamanda Meclis'e sunulacağı belirtilmiştir.¹⁷¹⁹

Diğer yandan 16 Ekim 1954 tarihinde DP'li Emrullah Nutku tarafından zaruri ihtiyaç maddelerinin kontrol ve tevzii hakkında kanun teklifi verilmiş¹⁷²⁰, daha sonraki aylarda DP Tokat milletvekili Ahmet Gürkan da Milli Korunma Kanunu'nun 4945 sayılı kanunla tadil edilen otuz birinci maddesinin birinci bendi ile elli yedinci maddesinin (II), (III), (IV) ve (V) bentlerinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifini¹⁷²¹ TBMM Başkanlığı'na iletmiştir.

Emrullah Nutku, Türkiye'nin kalkınmasının bir sonucu olarak halkın satın alma gücünün arttığına değinerek tüketimdeki fazlalaşmayı kötü amaçları için kullanan *“bir kısım insafsız, vurguncu muhtekirlerin yarattığı gayritabii hal karşısında”* Hükümetin uygulamaya koyduğu önlemler sonuç verinceye kadar bu kanunun zorunlu ihtiyaç olan malları kontrol altına alacağını ve uygun şekilde ihtiyacı olanlara dağıtımını sağlayacağını belirtmiştir. Bu teklifle İcra Vekilleri Heyeti tarafından zorunlu ihtiyaç malı olduğu kabul edilecek ithal mallarının tam anlamıyla kontrol edilmesi amaçlanmıştır. Ahmet Gürkan da aynı şekilde iktidarın ekonomi politikasıyla halkın satın alma gücünün arttığını ve eskiden lüks kabul edilen birçok ihtiyacın artık zorunlu hale dönüştüğünü belirterek ihtikara yönelen bazı tüccara yeterli şekilde engel olunamadığı ileri sürmüştür. Dolayısıyla kanunun muhtekiri *“korkutacak”* şekilde düzenlenmesini istemiştir. Buna göre Milli Korunma Kanunu'nun otuz birinci maddesinde değişiklik yapılması ve kanuna aykırı davrananlara verilecek cezaların arttırılması teklif edilmiştir.¹⁷²² Bu tekliflerin ilgiyle karşılandığı, ancak cezaların biraz düşürüleceğinin umulduğu belirtilirken, bazı tacir ve sanayiciler de bu tekliflerin gerekliliğine işaret etmiştir.¹⁷²³ Diğer yandan Gürkan'ın teklifindeki basınla ilgili hükümler ise eleştiri konusu olmuş ve pahalılığın

¹⁷¹⁸ “Men’i İhtikar Kanunu Haberleri Asılsız”, **Akşam**, 17 Haziran 1954, s.1.

¹⁷¹⁹ “Hükümet Milli Korunma Kanununu Değiştiriyor”, **Akşam**, 10 Temmuz 1954, s.1, 2.

¹⁷²⁰ **TBMM ZC**, D:10, C:2, İ:1, 1 Kasım 1954, s.5.

¹⁷²¹ **TBMM ZC**, D:10, C:4, İ:26, 12 Ocak 1955, s.69. Ayrıca Ahmet Gürkan'ın bir başka teklifi daha bulunmaktayken ilerleyen günlerde bu teklifi geri alacaktır. Bkz.: **TBMM ZC**, D:10, C:8, İ:17, 21 Aralık 1955, s.372.

¹⁷²² **TBMM ZC**, D:10, C:11, 62.İnikata ek S. Sayısı:137, s.4-7.

¹⁷²³ “İhtikarla Mücadele İçin Hazırlanan Kanun Tasarıları ve Piyasa”, **Akşam**, 19 Ekim 1954, s.1, 2.

anlatılmaması durumunda geçim sıkıntılarının ve darlıkların yok olmayacağı belirtilmiştir.¹⁷²⁴

25 Temmuz 1955 tarihine gelindiğinde ise DP Afyonkarahisar milletvekili Kemal Özçoban, Milli Korunma Kanunu'nun 4945 sayılı kanunla değiştirilen elli yedinci maddesiyle 4648 sayılı kanunla değiştirilen altmış dördüncü ve altmış dokuzuncu maddelerinin tadili hakkında kanun teklifini¹⁷²⁵ Meclis'e sunmuştur. Kemal Özçoban'ın verdiği teklifte cezaların arttırılması gerektiği belirtilerek muhtekirlere ölüm cezası istenmiştir.¹⁷²⁶ Diğer yandan bu konuda Hükümetin çalışmaları sürmektedir. Nitekim hazırlanan metin üzerine görüş bildirmek üzere Vekaletlere dağıtılmıştır.¹⁷²⁷ Öte yandan Milli Korunma Kanunu'nda değişiklik yapılacağına değinilerek İktisadi Tetkik Heyeti'nin bir rapor hazırladığı, Belediyenin de gıda maddelerinin kâr hadleriyle ilgili çalışma yaptığı belirtilmiştir.¹⁷²⁸

Milli Korunma Kanunu'nda değişiklik yapılacağı artık belli olmuşken Ahmet Gürkan, teklifinin Meclis gündemine alınması için önerge vermiş, ancak burada tekrardan komisyonlara gönderilmesi üzerine tartışma yapılmış, sonuçta gündeme alınması kabul edilmiştir.¹⁷²⁹ İlerleyen günlerde Ahmet Gürkan teklifinin Dahiliye, Adliye ve Ticaret komisyonlarından seçilecek beşer üyeden oluşacak bir komisyonda görüşülmesini talep etmiştir. Bununla ilgili görüşmelerde CHP Sinop milletvekili Nuri Sertoğlu, bu teklifteki cezaların arttırılmasına değinerek bunun yeterli bir önlem olmayacağını dile getirmiştir. Sonuçta on beş kişilik komisyonda görüşülmesine dair önerge kabul edilmiştir.¹⁷³⁰ Geçici Komisyon'da görüşülmeye başlanan bu teklife genel anlamda olumlu yaklaşmıştır.¹⁷³¹ Tüccarlar ise tasarıya karşı eleştiriler getirirken, Meclis'te Gürkan ve Özçoban'ın tekliflerinin birleştirildiği gibi Özçoban'ın idam cezası istediği belirtilmiştir.¹⁷³²

1956 yılının başlarında Milli Korunma Kanunu'nun on beş yıllık uygulamasında karşılaşılan aksaklıkların giderilmesi ve günün şartlarına uymayan

¹⁷²⁴ “Ne Yazalım O Halde?”, **Akşam**, 14 Aralık 1954, s.1, 2.

¹⁷²⁵ **TBMM ZC**, D:10, C:8, İ:1, 1 Kasım 1955, s.4.

¹⁷²⁶ “Muhtekirlere Ölüm Cezası”, **Milliyet**, 25 Temmuz 1955, s.1.

¹⁷²⁷ “Milli Korunma Kanunu Tadil Tasarısı Hazırlandı”, **Milliyet**, 13 Eylül 1955, s.1.

¹⁷²⁸ “Muhtekirlere Verilecek Ceza”, **Milliyet**, 3 Aralık 1955, s.5.

¹⁷²⁹ **TBMM ZC**, D:10, C:7, İ:71, 4 Mayıs 1955, s.58-62.

¹⁷³⁰ **TBMM ZC**, D:10, C:8, İ:4, 21 Kasım 1955, s.94-97.

¹⁷³¹ “Hayatı Ucuzlatmak İçin Yeni Bir Kanun Tasarısı Hazırlanıyor”, **Milliyet**, 24 Aralık 1955, s.1, 7.

¹⁷³² “Milli Korunma Kanunu Tüccarı Endişeye Sevketti”, **Milliyet**, 20 Ocak 1956, s.1, 7.

cezaların yeniden düzenlenmesi amacıyla hazırlanan Hükümetin tasarısı¹⁷³³ ile diğer üç milletvekilinin teklifi Geçici Komisyon'da görüşülmeye başlanmış, burada Muhlis Erdener tarafından cezaların fazla olduğu ve “bir terör havası” yaratmasından korkulduğu belirtilmiştir.¹⁷³⁴ Bu komisyonda genel olarak tasarı ve tekliflere olumlu bir bakış bulunmakta olsa da¹⁷³⁵ bazı milletvekilleri çekincelerini dile getirerek ayrıca ekonomik önlemler gerektiğini belirtmiş, diğer yandan bazı milletvekilleri ise ağır cezalarla ihtikara engel olunacağını savunmuş, hatta Nuri Ortakçioğlu gerekirse idam cezasının uygulanmasını istemiştir.¹⁷³⁶ Devam eden görüşmelerde bir başka tartışma konusu da kâr hadleri konusunda yaşanmış, piyasadaki tüm mallara kâr haddi uygulanması yönündeki görüşlere karşı Komisyon Başkanı Ercüment Damalı, piyasada en az 40-50 bin mal bulunduğunu, bunlara tek tek maliyet ve kâr haddi belirlenmesinin mümkün olmadığını söylemiştir.¹⁷³⁷ Cezalara ilişkin maddelerin Geçici Komisyon'daki görüşmelerinde ise idam cezası uygun bulunmamış, muhtekire en az 6 ay, en çok 30 yıl hapis cezası öngörülmüştür.¹⁷³⁸

1956 yılı başlarında piyasayı kontrol amacıyla yeni kararlar alındığı ve uygulanmaya başlanacağı belirtilmiştir.¹⁷³⁹ Ayrıca kanunla ilgili görüşmeler sürerken de piyasada kontroller ve denetimler devam etmektedir.¹⁷⁴⁰ Bu dönemde pahalılığın, tüccarlardan ya da karaborsacılardan kaynaklanmadığı bunun esas nedeninin hükümetin yürüttüğü maliye ve para politikaları olduğu değerlendirilmesinde bulunulurken, Hükümetin pahalılığı önlemek için sadece mahkemelerin kurulmasını öngörmesinin, ekonomi politikalarındaki “fikir kısırlığını” gösterdiği yönünde eleştiri de getirilmiştir.¹⁷⁴¹ Ancak buna karşın Hükümetin ihtikara karşı alacağı önlemler olumlu görülerek muhtekirlere karşı tepkiler ortaya konmaktadır. Bu kapsamda;

“Muhtekirle mücadele bugünkü meselelerimiz arasında hususi bir yere sahip olan davalardan biridir. Türk halkını zaruri ihtiyaç maddeleri üzerinde sıkıntıya sokan,

¹⁷³³ Bu tasarı 20 Ocak 1956 tarihinde Geçici Komisyon'a gönderilmiştir. Bkz.: **TBMM ZC**, D:10, C:9, İ:26, 20 Ocak 1956, s.188.

¹⁷³⁴ “Milli Korunma Tasarısı Dün Geçici Komisyonda Görüldü”, **Cumhuriyet**, 26 Ocak 1956, s.1, 5.

¹⁷³⁵ “İhtikara Karşı Ağır Cezalar İsteniyor”, **Cumhuriyet**, 28 Ocak 1956, s.1, 5.

¹⁷³⁶ “İhtikarla Mücadele Tasarısı”, **Cumhuriyet**, 31 Ocak 1956, s.1, 5.

¹⁷³⁷ “Milli Korunma Kanunu Tadili Müzakereleri”, **Milliyet**, 16 Şubat 1956, s.3.

¹⁷³⁸ “Milli Korunma Tadil Tasarısı”, **Cumhuriyet**, 29 Mart 1956, s.1, 5.

¹⁷³⁹ “Piyasada Esaslı Kontroller İçin Yeni Kararlar Alınıyor”, **Milliyet**, 5 Ocak 1956, s.2.

¹⁷⁴⁰ “İhtikar Yapan 84 Müessese Sahibi Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 1 Ocak 1956, s.2; “15 Günde 72 Esnaf İhtikar Yapmaktan Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 14 Şubat 1956, s.2.

¹⁷⁴¹ “Pahalılığın Çaresi Mahkeme Midir?”, **Forum**, Cilt:4, Sayı:43, 1 Ocak 1956, s.8-9.

memleketin istikbaliyle yakından alakalı olan kalkınma davasını sabote eden, onu kuvvetlendirerek bir manevi zemini adeta tahrip eden muhtekirdir. Muhtekir teşkilatlıdır. Haberlidir, en ufak fırsatları istismar edecek kadar kurnazdır. Hatta kendine yarıyacak fırsatları suni olarak tertiplemekte maharet sahibidir. Bu uğurda her vasıtayı kendisi için mübah bilir” denilerek bu işleri yapan tüccarlara karşı Hükümetin politikası savunulurken¹⁷⁴² diğer yandan para, hapis veya sürgün cezasıyla toplumun etkilenebileceğine ve bunun ancak belli bir dönem için yararlı olacağına dikkat da çekilmiştir.¹⁷⁴³

Milli Korunma Kanunu’nda değişiklik yapıp ağır cezalar getirileceğine dair haberler genel olarak olumlu görülse de¹⁷⁴⁴ İstanbul Sanayi Odası Oda Meclisi’nin 14 Şubat 1956 tarihinde yaptığı toplantısında¹⁷⁴⁵, ayrıca Ankara’daki Ticaret, Sanayi Odaları ve Borsalar Birliği toplantısında Milli Korunma Kanunu tasarısı ve tekliflerine yönelik eleştirilerde bulunulmuştur.¹⁷⁴⁶ Diğer taraftan Milli Korunma Kanunu'nun on altı yıllık geçmişinin ceza ve baskı politikasının ekonomik gerçekler karşısında işlemeyeceğinin kanıtı olduğu söylenmiş, pahalılığın önlenmesi için ekonomik ve mali önlemler alınabilecekken, “*demode*” yöntemlere başvurulmasının uygun olmadığı vurgulanmıştır.¹⁷⁴⁷ Benzer şekilde cezalarla sorunların çözülemeyeceği öne sürülerek;

“Farzedelim ki zar zor bir kaç hakiki muhtekiri yakalamak ve cezalandırmak mümkün oldu. Bu bir adalet isteğidir, bir suçun cezalandırılmasıdır; iktisadî derde deva değildir. Bizim hastalığımız, muhtekirin fiilinden ziyade iktisadi politika hatalarından doğmuştur. Bunun için, muhtekir tutulup tevkif edile dursun, fiat artışını, para kıymetinin mütemadiyen düşmesini tevkif etmeğe bakmakta hayır vardır” denilmiştir.¹⁷⁴⁸

İTO ise bu kanun düzenlemesinin ülkeye yarardan çok zarar getireceğini iddia etmiştir. Buna göre cezalar çok ağır ve kontrol mekanizması yeterli olsa da muhtekir ortaya çıkmayacak, karaborsaya düşen malların fiyatları daha artacaktır. Odaya göre, fiyat artışlarının nedenini ihtikarda görmek gerçeklere uymadığı gibi

¹⁷⁴² “İhtikara Karşı Sert Tedbirler”, **Zafer**, 27 Ocak 1956, s.1.

¹⁷⁴³ Nadir Nadi, “Vurguna Savaş”, **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1956, s.1.

¹⁷⁴⁴ “Yüksek Kazanlı Bazı Esnaf Vergi Vermiyor”, **Milliyet**, 16 Ocak 1956, s.7.

¹⁷⁴⁵ “Sanayiciler Yeni Muamele Vergisinden de Şikayetçi”, **Milliyet**, 15 Şubat 1956, s.2.

¹⁷⁴⁶ “Tüccar Ağır Ceza İstemiyor”, **Milliyet**, 25 Mart 1956, s.1.

¹⁷⁴⁷ Feridun Ergin, “Modası Geçmiş Usuller”, **Cumhuriyet**, 15 Mayıs 1956, s.1.

¹⁷⁴⁸ “Milli Korunma”, **Akis**, Cilt:6, Sayı:101, 14 Nisan 1956, s.20.

fiyat artışının nedeni iktisadiydi ve bunda muhtekirin payı çok azdı.¹⁷⁴⁹ Diğer yandan cezaların ağırlığı karşısında tüccarın tepkisine değinilerek,

“...bir tarafta suçların müphemliğı, bir tarafta çok ağır cezalar, tasfiye ve müsadere tedbirleri, bir tarafta bir kimsenin suçlu olduğı kat'i olarak anlaşılmadan yapılabilecek tevkifler, tasfiyeler, bir tarafta her dakika suç tasnii ve haksız ihbarlara maruz kalmak imkanı, bir tarafta her hangi bir hareketin yanlış tefsir edilebileceğı endişesi, nihayet adli hataya uğrıyabilmek korkusu... Bu şerait altında bir çok dürüst tüccarın, ticaret yapmaktan çekineceğini, tehlikeli saha dışında kalan spekülatif işlerde ve daha emin sahalarda çalışmağı tercih edeceğini söylemek bir kehanet olmayacaktır. Bu takdirde de piyasa, cezadan korkmayanların elinde kalacak ve risk fazlalaştığından karaborsada fiatlar yükselecektir”¹⁷⁵⁰ denilerek kanundaki düzenlemenin başarısız olacağı öne sürülmüştür.

Nitekim tasarının kabulü halinde *“tüccarın, esnafın ve hatta müstahsilin ne büyük cezaların tehdidi altında, huzursuzluk içinde iş göreceğı”* dile getirilmiş, cezaların halen 3 yıldan 15 yıla hapis ve 1.000 liradan 10.000 liraya kadar para cezası şeklinde olduğu tasarıyla 10 yıldan 30 yıla hapis ve 10.000 liradan 30.000 liraya kadar para cezası olacağı ve ticari işlerinin tasfiyesi ile 3 yıldan 15 yıla kadar ticaretten men edilecekleri belirtilmiştir.¹⁷⁵¹ Buna ek olarak hayat pahalılığında suçun sadece ticaretle uğraşanlara yüklenmesinin doğru olmadığı ileri sürülmüş, cezalardan korkan tüccarın ilk dönemlerde ucuza mal satacağı ancak üzerinden biraz süre geçtikten sonra yine fiyatlarda yükselmeyle karşılaşılacağı dile getirilmiştir.¹⁷⁵²

Bu dönemde İktisat ve Ticaret Vekili, İstanbul'da Ticaret Odası'nda sanayicilerle sorunlarına dair toplantı yapmıştır, Milli Korunma Kanunu'nun uygulamaya konulduğunda dürüst tüccarın piyasadan çekileceğine dair şikayete karşı bu kanunun tedhiş amacıyla değil ekonomik düzen getirmek için değıştırileceğini, piyasada istikrar sağlamaya çalıştıklarını yoksa geçici bolluğun 2 ayda sağlanabileceğini ve ufak problemlerin zorunlu olduğunu kaydetmiş, tevzi teşkilatı olduğu halde karaborsanın var olması nedeniyle bunun kaldırılamayacağını

¹⁷⁴⁹ **Yetmiş Dördüncü Faaliyet Yılı Rapor ve Hesapları 1955**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, M.Ali Basımevi, 1956, s.5-6.

¹⁷⁵⁰ Nurullah Kunter, “Tüccar M. Korunma Kanununun Tadili Tasarısından Neden Endişe Ediyor?”, **Cumhuriyet**, 29 Mart 1956, s.2.

¹⁷⁵¹ Ömer Terzioğlu, “Çok Mühim Bir Kanun Tasarısı”, **Vergi ve Resimler Dergisi**, Sayı 252, s.5.

¹⁷⁵² Haluk Cillov, “Piyasa ve Milli Korunma Kanunu Tadil Tasarısı”, **Milliyet**, 22 Mayıs 1956, s.2.

söylemiştir. Toplantıda ayrıca Suriye'ye bağırsak kaçırıldığı ve bağırsağın 400 kuruş olduğu, diğer yandan Et ve Balık Kurumu'nun 451 kuruştan ihracat yapması nedeniyle bu ürünün piyasada bulunamadığı iddia edilmiştir.¹⁷⁵³

Öte yandan 4 Şubat 1956 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren K/1005 sayılı kararla K/951 sayılı kararın dördüncü maddesi değiştirilmiştir. Yeni kararlar eklenen hükme göre, K/982 sayılı kararın üçüncü maddesi uyarınca İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından yayımlanan ve yayımlanacak sirkülerlerle tahsis ve tevzie bağlı tutulan ithal mallarından ithalatçıların perakendeci kârı almalarının önüne geçilmiştir.¹⁷⁵⁴ Bu aşamada yapılan Odalar Birliği'nin toplantısında ise, acil önlemler alınmadığı takdirde fiyatların daha fazla artacağı ileri sürülmüştür.¹⁷⁵⁵

3.2.2. 6731 Sayılı Kanunun Kabul Edilmesi

Milli Korunma Kanunu hakkındaki değişiklik 7 Mayıs 1956 tarihinde Meclis'te görüşülmeye başlanmıştır. Burada HP adına konuşan Urfa milletvekili Feridun Ergin, bu tasarıyı eleştirmiş, ekonomik ve maliye alanında gerekli önlemler alınmazsa cezaları arttırmanın bir önemi olmayacağını dile getirerek tasarının komisyona geri verilmesini istemiştir. DP'li Mehmed Özbey ise kendi çocuğuna aldığı bir oyuncağın bir günde 1 liradan 125 kuruşa çıktığını dile getirerek *“Bu imansız muhtekirleri vatan sathı dışına atmalı, İstanbulun havasını dahi teneffüs ettirmemeli”* demiştir. DP Afyon milletvekili Sıtkı Koraltan da karaborsacıları anlatarak kanunun kabulünü istemiş, DP Gümüşhane milletvekili Zeki Başağa, tasarı lehine konuşarak cezaların artırılmasını savunmuştur. HP'li Emrullah Nutku ise tasarının keyfi işlemlere açık olduğunu, gayrimeşru kazançların önlenmeye çalışıldığı ancak diğer yandan yeni gayrimeşru kazanç yollarının açıldığını ileri sürmüş, bu tasarının kâr hadlerini düzenlendiği ancak maliyetlere ilişkin herhangi bir hüküm getirilmediğini dile getirerek komisyona iadesini istemiştir. HP'li Kocaeli milletvekili Ekrem Alican da Ergin gibi öncelikle ekonomik ve mali önlemlerin alınmasını talep etmiş, diğer yandan muhtekirlerin cezalandırılmasının karşısında olmadığını söylemiş, öte yandan ihbarlara dair hükümlerin toplumsal zararlara neden

¹⁷⁵³ “Yeni Bir Ticari Nizam İsteniyor”, **Milliyet**, 25 Mayıs 1956, s.1, 5.

¹⁷⁵⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 4 Şubat 1956, Sayı 9225, s.13505.

¹⁷⁵⁵ “Acele Tedbir Alınmazsa Fiatlar Daha Artacak”, **Cumhuriyet**, 2 Haziran 1956, s.1, 5.

olacağını belirtmiştir.¹⁷⁵⁶ Öte yandan Meclis görüşmelerinde CHP'lilerin söz almaması gündeme getirilerek ekonomiyle ilgili bu çok önemli tasarıyla ilgili konuşmama politikasının uygun görülmeceği ifade edilmiştir.¹⁷⁵⁷

9 Mayıs tarihli birleşimde de tasarının görüşülmesine devam edilmiş¹⁷⁵⁸, 16 Mayıs tarihli görüşmede ise HP sözcüsü ile Başvekil, İktisat ve Ticaret Vekili, DP Grup Başkanı ve bazı milletvekilleri arasında tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmalar daha çok Türkiye'nin ekonomik durumu üzerine gerçekleşmiştir. DP Grup Başkanı Burhanettin Onat, Hükümetin ekonomi politikalarını överek aynı şekilde devam edileceğini dile getirmiş, ayrıca tasarımı uygun gördüğünü belirtmiştir. Feridun Ergin ise Onat'a kalkınma içinde olan başka ülkelerde Türkiye'deki gibi pahalılık ve fiyat artışlarının olmadığı şeklinde cevap vermiş, getirilmek istenen kanunla birçok haksızlıkların ortaya çıkacağını iddia etmiştir. Söz alan İktisat ve Ticaret Vekili Zeyyat Mandalinci ise “*Büyük devlet olmak istiyorsak, milletçe feragat ve fedakarlık şarttır*” diyerek cezaların yanında ekonomik önlemlerin de alındığı dile getirmiştir. Başvekil Adnan Menderes de pahalılık, kuyruk eleştirilerine cevap vermiş ve HP'nin bu tasarımı istemediğini ileri sürmüştür. Buna karşılık Ergin, bunun doğru olmadığını, sadece tasarının komisyona geri verilmesini istediklerini dile getirerek Başvekilin konuşmasının bu tasarının gereksizliğini ortaya koyduğunu ve pahalılığın kalkınmanın sonucu olarak görülmesine değinerek bunun “*hesabının*” neden piyasadan sorulduğunu öğrenmek istemiştir. Daha sonra da ekonomik sorunların iç kaynak politikaları nedeniyle ortaya çıktığını ve para çokluğunun yapay bir satın alma gücü yarattığını öne sürmüştür.¹⁷⁵⁹

18 Mayıs tarihi toplantıda ise kanunun tümü üzerine konuşmalar tamamlanarak maddelere geçilmiştir. Kanunun tümü üzerine konuşan DP Giresun milletvekili Doğan Köymen, CHP dönemini eleştirmiş, DP Kocaeli milletvekili Sadeddin Yalım da kâr hadlerinin piyasadaki tüm mallara uygulanmasını istemiş, kâr haddi olmayan mallarda istenilen fiyat konularak pahalılığa neden olduğunu vurgulamıştır. Daha sonra yeterlilik önergesi kabul edilmiş ve bu arada tasarının

¹⁷⁵⁶ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:62, 7 Mayıs 1956, s.290-306; “Meclis Milli Korunma Tadil Tasarısını Görüştü”, **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1956, s.1, 5.

¹⁷⁵⁷ “Dünkü Meclisten Notlar”, **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1956, s.5.

¹⁷⁵⁸ **TBMM ZC**, D:10, C:11, İ:63, 9 Mayıs 1956, s.311-324.

¹⁷⁵⁹ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:64, 16 Mayıs 1956, s.333-361; “Mecliste İktisadi Durum İçin Dünkü Tartışmalar”, **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1956, s.1, 5.

tümü oylanıp kabul edildikten sonra farklı partilerin milletvekillerinden dört farklı önerge sunulmuştur. Bunlar tasarının komiyona iade edilmesi hakkında olup tümü reddedilmiştir. Ancak bazı DP'lilerin bunlara kabul oyu verdikleri de belirtilmelidir. Maddelerin görüşülmesinde söz alan Feridun Ergin, fevkalade durumlar üzerinde durarak içinde buldukları dönemde bunlardan hiçbirinin var olmadığını ileri sürmüştür. Komisyon adına söz alan Ercümen Damalı ise, bu konuda tasarıda yer almayan bir maddenin komisyon tarafından eklenemeyeceğini, bu kanunun uygulanması için şartların hukuki olarak var olduğunu ve bunun yeniden düzenlenmesinin gerekli olmadığını belirtmiştir. İktisat ve Ticaret Vekili Zeyyat Mandalinci de fevkalade durumlardan üçüncüsü olan başka devletler arası savaş ihtimalinin var olduğunu söylemiştir. Bu arada konuşma yapmaya çıkan CHP Kars milletvekili Mehmed Hazer'in konuşması ise devamlı şekilde bölünmüştür. Daha sonra söz alan Muhlis Ete de fiyatlara müdahale, kontrol ve belirlenmesinin hangi teşkilatla ve ne şekilde yapılacağını sormuş, Mandalinci buna karşılık Vekalet'in bu teşkilatı kurma yetkisinde olduğunu, ayrıca İcra Vekilleri Heyeti tarafından da kararlar alınabileceğini belirtmiştir. Bunlardan sonra otuz birinci maddenin birinci ve ikinci fıkraları kabul edilmiştir.¹⁷⁶⁰

21 Mayıs tarihli toplantıda sadece 70 milletvekili ile görüşmeler yapılmıştır. Fatura zorunluluğu üzerine yapılan tartışmalarda bazı milletvekilleri ile İktisat ve Ticaret Vekili bunun bütün mallara uygulanmasına karşı çıkarken, komisyon kendi görüşlerini savunmuştur. Diğer yandan bu konuda verilen önergeler olsa da çoğunluk kalmadığı için toplantı sona ermiştir.¹⁷⁶¹ 23 Mayıs tarihli toplantıda uzun tartışmalardan sonra otuz birinci maddenin dördüncü fıkrası kabul edilmiştir. Bazı milletvekilleri tüm malların fatura zorunluluğuna bağlı olmasını gereksiz ve sakıncalı görürken, bu konuda birçok önerge verilmiş, bunlardan bazıları geri alınmış, bazıları da reddedilmiştir. Sonuçta bu fıkra komisyonun belirlediği şekilde kabul edilmiştir. Ayrıca üzerinde fazla konuşma olmadan beşinci, altıncı ve yedinci fıkraları da kabul edilmiştir.¹⁷⁶² 25 Mayıs tarihli toplantıda otuz ikinci maddenin sekizinci fıkrası görüşülmüş, bununla ilgili konuşanlar bunun fiyat artışlarına neden olacağını ileri

¹⁷⁶⁰ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:65, 18 Mayıs 1956, s.368-402; "Meclis Milli Korunma Tadil Tasarısının Tümünü Dün Kabul Etti", **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1956, s.1, 5.

¹⁷⁶¹ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:66, 21 Mayıs 1956, s.407-421; "Mecliste Milli Korunma Kanunu Görüşmeleri", **Cumhuriyet**, 22 Mayıs 1956, s.1, 5.

¹⁷⁶² **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:67, 23 Mayıs 1956, s.424-441; "Esnaf Fatura Gösterecek", **Milliyet**, 24 Mayıs 1956, s.1.

sürmüşlerdir. Söz alan HP'li Muhlis Ete, bunun ayrıca Anayasa'ya da aykırı olduğunu belirtmiştir. Sonrasında konuşan DP İstanbul milletvekili Muhlis Erdener ve Sinop milletvekili Server Somuncuoğlu da bu fıkranın sakıncalarına değinerek tasarıdan çıkarılmasını talep etmişlerdir. Sonuçta bu fıkra oylanarak reddedilmiştir. Devam eden görüşmelerde DP Seyhan¹⁷⁶³ milletvekili Sedat Bari, Milli Korunma Kanunu'nun turistik işletmelere de uygulanması hakkında bir önerge vermiş, bunun üzerine yapılan tartışmalarda söz alan Başvekil, bir işletmenin turizm belgesi olarak fiyatları dilediği gibi arttırmasının doğru olmadığını belirtmiş ve bu konuda kanuna bir hüküm eklenmesine dair bu önerge komisyona verilmiştir.¹⁷⁶⁴

28 Mayıs tarihli Meclis toplantısında otuz birinci, otuz altıncı, kırk üçüncü, elli üçüncü, elli dördüncü ve elli beşinci maddelerde yapılan değişiklikler kabul edilmiştir. Bunlarla ilgili görüşmelerde DP Bursa milletvekili Muhlis Erdener bir önerge vererek kâr hadleri nedeniyle zarar görecektmiş kişilere zararının %20 kâr eklenerek Hükümet tarafından karşılanmasını talep etmiş, bunun üzerine söz alan Nusret Kirişioğlu ve Ömer Lütfi Erzurumluoğlu bu önergeye karşı çıkarken, yapılan oylamada önerge reddedilmiştir.¹⁷⁶⁵ 30 Mayıs'ta yapılan görüşmelerde ise HP Trabzon milletvekili Emrullah Nutku'nun, nüfuz ticareti yapanların da Milli Korunma Kanunu'na göre cezalandırılması için verdiği önerge tartışmalara neden olmuş, Komisyon Başkanı Arcümend Damalı, HP'nin bu kanunu "*politika oyunlara alet ettiğini*" ileri sürmüş, bu konuda lehte ve aleyhte yapılan konuşmaların ardından önerge reddedilmiştir.¹⁷⁶⁶ 1 Haziran'da yapılan görüşmelerde söz alan bazı milletvekilleri, Kemal Özçoban tarafından muhtekirlere idam cezası verilmesi yönündeki önergeyi savunurken, bazı milletvekilleri de karşı çıkmış, Kemal Özçoban muhtekirlerin casuslardan bile daha kötü olduğunu söylerken, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) milletvekili Tahir Taşer ise Milli Korunma Kanunu'nun daha önceki değişikliklerine değinerek bunlardan bir yarar sağlanamadığını belirtmiştir. Bu arada Adliye Vekili, Hükümet olarak ihtikara karşı idam cezasını uygun görmediklerini

---

¹⁷⁶³ 1956 yılında yapılan değişikliklerle Seyhan ilinin adı Adana olarak değiştirilmiştir. Bununla ilgili olarak Bkz.: Seyhan Vilayeti Adının (Adana) Olarak Değiştirilmesi Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 2 Şubat 1956, Sayı: 9223, s.13485.

¹⁷⁶⁴ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:68, 25 Mayıs 1956, s.447-480; "Mecliste Milli Korunma Kanunu Tadil Tasarısı Dün de Müzakere Edildi", **Cumhuriyet**, 26 Mayıs 1956, s.1, 5.

¹⁷⁶⁵ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:69, 28 Mayıs 1956, s.486-502; "Milli Korunma Tasarısının Mecliste Görüşülen Maddeleri", **Cumhuriyet**, 29 Mayıs 1956, s.1, 5.

¹⁷⁶⁶ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:70, 30 Mayıs 1956, s.509-525, 527-529; "Nüfuz Ticareti İçin Mecliste Tartışmalar", **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1956, s.1, 5.

söylemiş, ardında komisyon sözcüsü de aynı yönde açıklama yapmıştır.¹⁷⁶⁷ 4 Haziran tarihli toplantıda DP'li Kemal Özçoban'ın muhtekirlerin belli durumlarda idam edilmesine dair önergesi oya sunulup reddedilmiştir. Bu önergede 323 milletvekili oy kullanırken, 117'si idama oy vermiş, 202'si ise karşı çıkmış, 4 kişi de çekimser oy kullanmıştır. Elli yedinci maddenin ikinci fıkrası üzerindeki görüşmelerde söz alan Ekrem Alican, küçük yanlışlara karşı aşırı derecede ceza verilmesinin hukuka uygun olmayacağını belirterek hata durumunda sadece para cezası verilmesi istenen bir önerge sunmuş ve bu önerge kabul edilmiştir. Diğer yandan muhtekir tacirin ticarethanesinin kapatılması hususunda yoğun tartışmalar yaşanmış, bunun özellikle köylerde başka sorunlara neden olacağı belirtilmiştir. Bu fıkranın çıkarılması hakkında verilen önerge reddedilmiştir. Daha sonra sanıkların tutuklu yargılanmaları hakkındaki altmış altıncı madde görüşmelerine geçilmiştir. Bununla ilgili olarak da hüküm belli olmadan tutukluluk halinin devam etmesinin sakıncalı olduğu dile getirilmiş, sonra hüküm açıklanmadan mutlaka tutuklanma zorunluluğu çıkarılmıştır. Bir başka tartışma da bazı cezaların temyiz edilemeyeceğine dair olan altmış sekizinci madde üzerinde olmuş, kimi milletvekilleri hakimlerin de hata yapabileceğini belirterek temyiz hakkının olması gerektiğini ileri sürmüş, sonuçta bu hükmün tasarıdan çıkarılmasına karar verilmiştir. Muhtekiri ihbar edenlere verilecek ikramiyelerle ilgilil altmış dokuzuncu madde üzerine söz alan CHP'li Nuri Sertoğlu, ihbar kurumunun toplum hayatında tamir edilemez bazı sorunları ortaya çıkaracağını ve şantaj ve istismarcılığa yol açacağını belirtmiştir.¹⁷⁶⁸ 6 Haziran tarihli toplantıda Milli Korunma Kanunu değişikliği üzerine görüşmeler sona ermiş ve kanun tasarısı kabul edilmiştir.¹⁷⁶⁹ Milli Korunma Kanunu'nda değişiklik yapan 6731 sayılı kanunun oylamasında kullanılan 393 oydan 321 kabul, 67 ret ve 5 çekimser oyu çıkmıştır. Oylamada CHP, HP ve CMP tarafından ret oyu kullanılmış, bazı DP'lilerin de kanuna hayır oyu verdikleri görülmüştür.¹⁷⁷⁰

6731 sayılı kanunla Hükümetin gerekli gördüğü malların fiyatlarını ve kâr hadlerini belirleme yetkisini düzenleyen otuz birinci madde genişletilmiştir.

---

¹⁷⁶⁷ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:71, 1 Haziran 1956, s.5-29, 31-35; "Muhtekirlere Ölüm Cezası Talebi Mecliste Reye Kondu", **Cumhuriyet**, 2 Haziran 1956, s.1, 5.

¹⁷⁶⁸ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:72, 4 Haziran 1956, s.42-78; "Muhtekir İdamdan Kurtuldu", **Cumhuriyet**, 5 Haziran 1956, s.1, 5.

¹⁷⁶⁹ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:73, 6 Haziran 1956, s.81-91; "Milli Korunma Kanunu Kabul Edildi", **Milliyet**, 7 Haziran 1956, s.1.

¹⁷⁷⁰ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:73, 6 Haziran 1956, s.222-226.

Hükümetin gerekli gördüğü malların maliyet unsurlarını, azami kâr hadleri ve satış fiyatlarını, bu maddelerin belirlenmesini, çeşitli adlar altında alınan ücretleri ve diğer ücret ve fiyat tarifelerini belirleme yetkisi korunurken, belli kanunlara göre tutulması gereken defterlerden başka gerekli görülen defteri tutmakla tüccar, esnaf ve diğer ilgilileri zorunlu kılma yetkisi de Hükümete verilmiştir. Hükümet ücret ve tarifelerin belirlenmesini daha önce Belediye, Esnaf, Ticaret ve Sanayi Odalarına da yaptırabilirken, yapılan değişiklikle Esnaf Odaları bu kurumlar içerisinde çıkarılarak valiler eklenmiştir. Belirlenen kâr hadleri, fiyatlar ve ücretlerin üzerinde mal satımı, satışa arzı, ücret istenmesi veya alınması yasaklanmıştır. Bunların yanına tarifeler de eklenmiştir. İkinci fıkrada düzenlenen fiyatları, kâr hadleri ve çeşitleri Hükümet tarafından belirlenen malların haklı sebep olmadan satışa arz edilmesi, satıştan kaçınılması veya kaçırılması da yasaklanmıştır. Burada yapılan düzenleme ile belediye veya ticaret ve sanayi odaları ile valilerce belirlenen mallar da eklenmiş, ayrıca yasak fiillere satılmadığı halde satılmış gibi beyan edilmiş yahut tarifeye dahil hususların haklı sebep olmadan yerine getirilmesinden kaçınılması da yasaklanmıştır. Fatura verilmesi zorunlu tutulan ticari alım ve satımlar yapan gerçek ve özel kişilerde düzenleme yapılarak bu kişiler imalatçı, ithalatçı, ihracatçı, komisyoncu, toptancı ve perakendeci olarak belirlenmiştir. Ayrıca ilgili makamlar tarafından belirlenen mutemetler de bu hükümlere tabi tutulacaktır. Faturaların şekil ve içeriği ile ne kadar süre için saklanacağını da Hükümet belirleyecektir. Üretici ile imalatçı, ithalatçı, ihracatçı, komisyoncu, toptancı ve perakendeci arasında yapılan alım ve satım işlerinde zirai ürünlerden hangilerinde ve ne miktarlardaki alışverişlerde fatura alınıp verileceğini Hükümet belirleyebilecektir. Bir malın olmadığını veya istenilen miktarda verilemeyeceğini beyan eden satıcıların, alıcı isteğine göre bir belge düzenlemesi zorunluydu. Bu hükümde yapılan değişiklik ile gerçek ve özel kişiler arasındaki alım ve satımların için ticari olması ve bu kişilerin imalatçı, ithalatçı, toptancı ve perakendeci olması ifadeleri eklenmiştir. Verilecek bu belgenin şekli, içeriği ve suretinin ne kadar süre ile saklanacağı hangi konularda zirai üretim yapan üreticilere uygulanacağını belirleme yetkisi Hükümete verilmiştir. Etiket ile ilgili fıkrada yapılan değişiklikle etiket konulması elverişli olmayan yerlerde fiyat ve cins listesi yerine etiket içeriğini gösteren listeler asılması zorunlu kılınmıştır. Buna ek olarak etiket ve listelerin şekil ve içeriğini belediyelerin, belediye olmayan yerlerde ise valilerin belirlemesi ve ilan etmesi kabul edilmiştir. İthalatçılık ile toptancılık

veya perakendecilik ve alelumum toptancılıkla perakendeciliğin hiçbir şekilde aynı kişi tarafından yapılamayacağı hükmü getirilmiştir.¹⁷⁷¹ Ancak zorunlu hallerde belirlenecek mallar için bazı işletmeleri veya malları bu hükümden istisna edilebilecektir. Hükümet aksine karar vermedikçe ithalatçı karının %20, genel olarak toptancı karının %10 ve perakendeci karının %25'i geçemeyeceği ithalatçı, toptancı ve perakendecilerin bir diğerinin karlarını alamayacağı belirtilmiştir. Perakendeciler için ayrıca belirtilen kâr hadlerini paylaşmak şartıyla birbirlerine satış yapabileceği hükmü getirilmiştir. Ülkeye geçici süre ile vazifeli veya yolcu olarak girenlerin beraberinde getirdikleri eşya yurt içinde iki yıl kullanılmadıkça satılamayacak, kullanılmış eşyaların yenisinden fazla fiyat ile de satılamayacaktır. Ayrıca iki yıl kullanılmış olsa dahi bunlara yönelik eşya ticareti ile meşgul olmak yasaklanmıştır. Müzayede ve benzeri şekilde alınıp satışı arz edilen malların aynı cins ve nitelikteki benzerlerinden fazla fiyatla satılması da yasaklanmıştır. Tarihi değere sahip eşya ile ticaret kasdıyla olmayan satışlar ise bu hükümlere dahil edilmemiştir. 6086 sayılı kanuna¹⁷⁷² göre turizm işletmesi belgesi almış olanlara da bu maddenin birinci fıkrası hükümleri uygulanacaktır. 6731 sayılı kanunla ayrıca iki geçici madde Milli Korunma Kanunu'na eklenmiştir. Buna göre durumları 6731 sayılı kanunla değiştirilen ithalatçılık, toptancılık ve perakendeciliğin aynı kişide birleşmeyeceği ile ilgili otuz birinci maddenin sekizinci fıkrasına uymayan gerçek ve tüzel kişiler, bu kanunun yayımlandığı tarihten itibaren 6 ay içinde bu mecburiyeti yerine getirmekle; yine bu kanunla otuz birinci maddeye eklenen onuncu fıkrada yazılı yurtdışından geçici olarak gelenlerin malları ile ilgili ticaretle uğraşanlar ise bu kanunun yayımlandığı tarihten itibaren 3 ay içinde durumlarını bu hükme uygun hale getirmekle zorunlu kılınmışlardır.¹⁷⁷³

Milli Korunma Kanunu'nun dördüncü bölümünde kırk üçüncü ve elli ikinci maddeler arasında mali hükümler yer almıştı. Milli Korunma Kanunu'nun ilk halinde bu kanunun öngördüğü işler için Hükümet emrine 25 milyon liraya kadar sermaye

---

¹⁷⁷¹ Bu konuda bir örnek, Vehbi Koç'un sahip olduğu Koç Ticaret Beyoğlu Şubesi'dir. 1954 yılında kurulan Beko Meyve ve Sebze Konserveleri T.A.Ş.'nin esas mukavelesi yeniden düzenlenerek çalışma konusu Koç Ticaret Beyoğlu Şubesi'yle birleştirilmiş, şirket Beko Ticaret A.Ş. olarak yeni unvanla faaliyetine devam etmiştir. Bkz.: **Özel Arşivinden Belgeler ve Anılarıyla Vehbi Koç**, haz. Can Dündar, İstanbul, Doğan Kitap, Mart 2006.

¹⁷⁷² Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 22 Mayıs 1953, Sayı 8414, s.6301-6303.

¹⁷⁷³ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Haziran 1956, Sayı 9329, s.14521-14522.

verilmiş, döner ve sabit sermaye ile teşkilat masraflarının İcra Vekilleri Heyeti kararı ile bu sermayeden karşılanacağı belirtilmişti.¹⁷⁷⁴ Sonraki yıllarda yapılan değişikliklerle bu tutar önce 50 milyon liraya¹⁷⁷⁵ sonra 100 milyon liraya çıkarılmıştı.¹⁷⁷⁶

6731 sayılı kanunla yapılan değişiklikle ise Hükümet emrine verilen sermaye miktarı 250 milyon liraya yükseltilmiştir. Ayrıca getirilen yeni hükümlerle tevzi tabii malların satış bedellerinin yüzde ikisinin dağıtım ve teşkilat masrafı olarak Hükümet tarafından alınabileceği belirtilmiş, Hükümete bu paraların dağıtım işlerinde çalışanlara İcra Vekilleri Heyeti tarafından belirlenecek miktar ve şartlarda ikramiye ve fazla mesai ücreti olarak ödeme yetkisi verilmiştir.¹⁷⁷⁷ Bunların yanında 6731 sayılı kanunla cezalara dair maddelerde yapılan düzenlemeyle para ve hapis cezaları ağırlaştırılmış, ayrıca ceza muhakemesine ait maddeler de değiştirilmiştir.

3.2.3. 6731 Sayılı Kanun Değişikliğinin Etkileri

1956 yılında yapılan öncelikle 6731 sayılı değişiklikle birlikte kanun toplamda on bir defa değiştirilmiş, ilk yürürlüğe konduğu 1940 yılından 6731 sayılı kanundan sonra yapılacak on ikinci değişiklik olan 6751 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 30 Haziran 1956 tarihine kadar toplam 1020 adet Koordinasyon Heyeti kararı alınmıştır. Bunlara ek olarak yönetmelik, tebliğler, sirkülerler yayımlanmış, çeşitli davalar ve iş uyuşmazlıkları ile ilgili kararlar kanunun uygulanmasına dayanak olmuştur. Kısacası 1940 yılında 1956 yılına dek neredeyse ayrı bir hukuk dalı olacak kadar Milli Korunma mevzuatı oluşmuştur. Hatta bu günlere Ankara'da Belediye İktisat İşleri eski müdürü olan Abdülkadir Uras tarafından bir büro açılmıştır.¹⁷⁷⁸

¹⁷⁷⁴ Özbil, a.g.e., s.75.

¹⁷⁷⁵ A.e., s.94-95.

¹⁷⁷⁶ A.e., s.100-101.

¹⁷⁷⁷ 6731 sayılı kanunun maddeleri hakkında şerh ve izahlar için Bkz.: **Son Değişikliklere Göre İctihathı Notlu Milli Korunma Kanunu**, Hazırlayanlar Şevket Türe, Mesut Alpbaz, Ankara, İstiklal Matbaası, 1956; Mithat Tuynun, **Yeni Milli Korunma Kanunu Tüccar ve Esnafa Rehber**, İstanbul, Tuynun Yayınevi, 1956; Muhterem Orhan, **Yeni Milli Korunma Kanunu ile Karar ve Tebliğlerin Şerh ve İzahları**, İzmir, Piyasa Matbaası, 1956; Tarık B.Sesylmaz, Turgut H.Çarıklı, **Şerh ve İzahlı Milli Korunma Mevzuatı**, İstanbul, Tan Matbaası, 1956; Sedat Birecik, Muzaffer Uyguner, **Son Defa Yapılan Tadile Göre Milli Korunma Kanunu: Cezai Hükümler ve Kâr Nisbetleri**, Ankara, Son Havadis Matbaası, 1956; A.Recai Erdil, **6731 Sayılı Milli Korunma Kanunu ve Kararnameleri Hakkında**, Ankara, Ankara Ticaret ve Sanayi Odası Neşriyat No:6, Ağustos 1956.

¹⁷⁷⁸ Abdülkadir Uras, **Milli Korunma: Kâr Hadlerine Ait K-1020 Sayılı Karar ve Maliyet Unsurları ile Kâr Hadlerini Gösterir İzahlı Listeler**, Ankara, Milli Korunma İşleri Serbest Danışma Bürosu Yayınlarından Sayı:1, 1956, s.3.

Şekil 3.16: Milli Korunma İşleri Danışma Bürosu
Kaynak: **Ulus**, 16 Haziran 1956, s.5.

6731 sayılı kanunun kabulüyle ekonomideki sorunların esas sorumluluğunu ihtikara veren ve buna şiddetli ceza verilmesini isteyen görüş kabul edilmiştir.¹⁷⁷⁹ Bu tasaridaki para cezalarının da hapis cezalarının da tartışıldığı kadar ağır olmadığını savunanlar olmuştur.¹⁷⁸⁰ Öte yandan Milli Korunma Kanunu'nun kabulü sonrası TBMM'ye farklı kişi ve kurumlardan memnuniyetlerini bildiren birçok telgraf gönderilmiştir.¹⁷⁸¹ Kanun yürürlüğe girmesi sonrası da özellikle tüketici olan halkın bundan memnun kaldığı belirtilirken¹⁷⁸², diğer yandan işçiler Milli Korunma Kanunu'ndan duydukları memnuniyeti açıklamışlardır.¹⁷⁸³ Bu günlerde İstanbul Valiliği'nde yapılan toplantıda Vali Gökay, *"Bir kaç gün içinde ani olarak tarama şeklinde yapacağımız kontrollarda herkesin kendisini kanunun hükümlerine intibak ettirmiş olacağını ümid ediyorum. Memlekette meşru ve dürüst ticaret ahlakını korumayı istihdaf*

¹⁷⁷⁹ Esat Tekeli, "Milli Korunma Kanununa Dair", **İktisadi Uyanış**, Sayı:88, Mayıs 1956, s.2.

¹⁷⁸⁰ A. Edip Kuşdemiroğlu, "Milli Korunma Kanununun 12 nci Değişikliği Münasebetiyle", **İktisat ve Maliye**, Cilt:2, Sayı:12, 15 Mart 1956, s.526-528.

¹⁷⁸¹ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:78, 18 Haziran 1956, s.390; **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:83, 29 Haziran 1956, s.586; **TBMM ZC**, D:10, C:13, İ:86, 6 Temmuz 1956, s.119.

¹⁷⁸² Cahid Zamangil, "Milli Korunma Kanunu", **Akis**, Cilt:8, Sayı:111, 23 Haziran 1956, s.18; "Milli Korunma Tatbikatının Meseleleri", **Forum**, Cilt:5, Sayı:58, 15 Ağustos 1956, s.6.

¹⁷⁸³ "İmalatçıların Kâr Haddi İçin Bir Rapor Hazırlanıyor", **Milliyet**, 27 Haziran 1956, s.5; "İşçi İkramiyelerinin Bayramdan Evvel Verilmesi İsteniyor", **Milliyet**, 14 Temmuz 1956, s.5.

eden kanun hükümlerinin sür'atle ve dikkatle tatbik edileceğini hatırlatmayı faydalı bulurum” diyerek kanunun amacını açıklamıştır.¹⁷⁸⁴

Diğer yandan Milli Korunma Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra kanunun uygulanmasında vatandaşlara görevler düştüğü belirtilerek kanunun vatandaşın takip edebileceği hükümleri açıklanmıştır.¹⁷⁸⁵ Nitekim bu konuda aksaklıklar ve şikayetler, zaman zaman çeşitli okuyucu mektuplarıyla gazetelerde dile getirilmiştir.¹⁷⁸⁶ Diğer yandan Milli Korunma Kanunu'na aykırı davranan birçok kişinin ihbar edilmesi de söz konusudur.¹⁷⁸⁷ Buna benzer şekilde etiket zorunluluğuna uymayan esnafla ilgili İktisadi Tetkik ve Kontrol Heyeti'ne, lokanta, eğlence yerleri veya gıda maddeleri satan esnafla ilgili de Belediye İktisadi Kontrol ve Murakebe Şefliği'ne şikayetlerin bildirilmesi istenmiştir.¹⁷⁸⁸

6731 sayılı kanunla aynı dönemde kabul edilen bazı kanun değişiklikleri eleştiri konusu olmuştur. Bu çerçevede yapılan basın kanunu değişikliğinin, Milli Korunma Kanunu ile aynı dönemde yapılmasının “*tesadüf*” olamayacağı iddia edilmiştir.¹⁷⁸⁹ Bu dönemde kabul edilen Basın Kanunu ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, aynı Milli Korunma Kanunu hükümleri gibi ağır hükümler içermekteydi. Hatta bu nedenle daha sonra bu üç kanuna “*troloji*” adlandırması yapılmıştır.¹⁷⁹⁰ Nitekim Başvekil Adnan Menderes, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun görüşmelerinde Basın Kanunu'yla ilgili olarak;

“Matbuatın mesuliyetsizlik içinde çalışması iktidarı ve hükümeti müşkülâta mâruz bırakması ve ayrıca onu hakaretlere reva görmesi memleketin dört bucağında haksız fiyat tereffüllerine ve sebepsiz yokluklara vesile vermiştir, matbuatın inşa ettiği bu siper arkasında

¹⁷⁸⁴ “Fiatlar Yeni Kâr Haddine Göre Ayarlanıyor”, **Milliyet**, 14 Haziran 1956, s.1

¹⁷⁸⁵ “Vatandaşa Düşen Vazife”, **Milliyet**, 15 Haziran 1956, s.1, 3.

¹⁷⁸⁶ “Gıda Piyasası Daha İyi Kontrol Edilsin”, **Cumhuriyet**, 14 Temmuz 1956, s.4; “Suya da Mı, Milli Korunma?”, **Cumhuriyet**, 16 Temmuz 1956, s.4; “Milli Korunma Kanunu Ciddiyetle Tatbik Edilmeli”, **Cumhuriyet**, 28 Temmuz 1956, s.4; “Türk Garsonları Karacahil Değildir”, **Cumhuriyet**, 4 Ağustos 1956, s.4; “Açık Denize Girenden 1 Lira Plaj Parası Alınır Mı?”, **Cumhuriyet**, 9 Ağustos 1956, s.4; “Milli Korunma İstihbaratı Geliştirilmeli”, **Cumhuriyet**, 17 Ağustos 1956, s.4; “Malzemesiz Kalan Tamirciler”, **Cumhuriyet**, 25 Ağustos 1956, s.4; “Artışın Sebebini Öğrenmek İstiyoruz!..”, **Cumhuriyet**, 19 Ağustos 1957, s.4; “Turistik Yerler”, **Cumhuriyet**, 24 Ağustos 1957, s.4; “Hamal Ücretleri Tesbit Edilmelidir”, **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1957, s.4.

¹⁷⁸⁷ “Mağazalara Tehacüm Azalıyor”, **Milliyet**, 29 Haziran 1956, s.1, “Bir Hafta İçinde İhtikardan 36 Esnaf Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 12 Ağustos 1956, s.2

¹⁷⁸⁸ “Milli Korunma Mevzuunda Halktan Yardım İstendi”, **Milliyet**, 29 Ağustos 1956, s.2.

¹⁷⁸⁹ Ahmet Emin Yalman, “Samimi Bir Tavsiye”, **Vatan**, 13 Haziran 1956, s.1.

¹⁷⁹⁰ “Kanunlar Lüzümsüz Hale Gelince”, **Akis**, Cilt:9, Sayı:154, 20 Nisan 1957, s.4-5; Metin Toker, “Basın Hür Olursa”, **Akis**, Cilt:13, Sayı:210, 17 Mayıs 1958, s.5.

ihdikâr gıdalanmıştır. Eğer siz bu Basın Kanununu çıkarmamış olsaydınız, o Milli Korunma Kanunundaki hükümleri ne kadar keskin yaparsanız yapınız asla muvaffak olmayacaktı. Demek ki; bir memlekette her hangi bir tedbirin müessir olabilmesi için umumi nizamın müsait bir vasat teşkil etmesi lâzımgelir. Basın hürriyeti dediğimiz mesuliyetsizlik rejiminin siperi arkasında muhtekir istediği gibi milleti soymak imkânını buldu. Vatandaş ıstıraptan ıstırapa sevk etti. Muhalefet ise bunu en geniş şekilde istismar etmekten geri kalmadı. Muhalefet iktisadi düzensizlikten dolayı buhran ve ıstırapların vücuda geldiğini, fiyat tereffülerinin, madde yokluğunun Demokrat Partinin iktisadi plân ve programının yanlış olmasından veyahut plân ve programın mevcudolmamasından ileri geldiğini iddia etti. Muhtekir ortada iken matbuat hiçbir zaman onu görmedi, ihtikârdan bahsetmedi. Bütün iktisadi düzensizliklerin mesulü olarak Hükümeti gösterdi. Mesul Hükümet olduktan sonra da muhtekir elbette mesuliyetsizlik hissi içinde istediği gibi hareket etmek serbesti ve cüretini kendisinde buldu” derken diğer yandan Milli Korunma Kanunu’yla ilgili olarak da “...pahalılığın iktisadi düzensizlikten, programsızlıktan ileri geldiğini avaz avaz seneler senesi bağırdılar. Bir Milli Korunma Kanunu tadilatını yaptık fiyatların baş aşağı düştüğü bütün milletçe bahtiyarlıkla müşahade edildi. Demek ki, dert ne plansızlık, ne projersizliktendir, sadece nizamsızlık ve otorite fıkdanıdır” ifadelerini kullanmıştır.¹⁷⁹¹

Bu günlerde radyoda konuşma yapan İktisat ve Ticaret Vekaleti İç Ticaret Umum Müdürü ise,

“Kanun 24 milyon müstehlikin, sun’i fiat artışları veya mal saklanması suretiyle istismarını önlemek gayesiyle olduğu kadar, doğru, dürüst ve makul hadlerle çalıştığına inandığımız büyük tüccar ve esnaf kitlesinin rahat ve emniyetle, her zaman yaptığının hesabını açıkça verebilmesi gayesini güden bir maksatla hazırlanmıştır. Bu itibarla kanun, büyük ekseriyeti teşkil eden tüccar ve sanayici ve esnaf zümresine değil, muayyen bir darlığı her türlü kayıtlardan azade olarak istismara kalkışan ve nisbeti mahdut bir fırsatçı zümreye müteveccihdir” diyerek kanunun kimlere karşı uygulanacağını açıklamıştır.¹⁷⁹²

Aynı dönemde bu kez Başvekil Adnan Menderes ise, “Yeni Milli Korunma Kanunu hükümlerinin ciddiyetle tatbiki ve ticaretimizin ilan olunan meşru ve makul kâr hadleri dahilinde cereyan etmeğe başlanması üzerine bütün malar ve eşya fiatlarında, umumi bir düşüş görülmüştür ki, malın nev’ine ve cinsine göre değişen bu fiat düşüşlerinin bazı hallerde hayret verici nisbetlere ulaştığı bütün vatan vatandaşlarımızın müşahedeleriyle sabittir” diyerek kanunun getirdiği ucuzluğa dikkat çekmiş, sun’i fiyat artışlarıyla

¹⁷⁹¹ TBMM ZC, D:10, C:12, İ:82, 27 Haziran 1956, s.551-552.

¹⁷⁹² “Halk Arasında Büyük Bir Memnuniyet Havası Esiyor”, **Zafer**, 23 Haziran 1956, s.1, 4.

vatandaşın istismarının önlendiğini ve dürüst tüccar ve esnafın korunduğunu söylemiştir.¹⁷⁹³

Ayrıca İktisat ve Ticaret Vekili Zeyyat Mandalinci de kanunun çıkarılmasıyla ilgili olarak;

“Memlekette kötü bir ticaret sistemi kurulmak üzere bulunuyordu. Her hangi bir maliyet ve piyasa nizamı yoktu. Herkes istediği gibi hareket etmekte kendini serbest görüyordu. İşte bunun içindir ki, hükümet bu kanunu çıkardı” diyerek kanunun amacını açıklamıştır.¹⁷⁹⁴

Milli Korunma Kanunu’nda değişiklik yapan 6731 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği ilk zamanlarda piyasada ucuzluk görülmeye başlandığı sıklıkla vurgulanmıştır.¹⁷⁹⁵ Gerçekten de bugünlerde fiyatlarda düşüşler yaşanmaya başlamıştır.¹⁷⁹⁶ Bu nedenle, Milli Korunma Kanunu’nun piyasaya yansımalarının olumlu olduğu, fiyatların düşmeye başladığı ve ferahlık olduğu söylenmiştir. Buna göre, kâr hadlerine bağlı olmayan mallara kâr haddi getirilmesiyle %40-45, kâr haddine bağlı olanlar da ise %25-30 düzeyinde ucuzluk söz konusudur.¹⁷⁹⁷ Kanunun yürürlüğe girmesi sonrası *“ferahlığın”* artmaya başladığı belirtilerek ucuzluğun daha da artacağı ve sun’i pahalılığın ortadan kalkacağı öne sürülmüştür. Diğer yandan bu durumun özellikle ticarethane kiralarına da etki edeceği iddia edilmiştir.¹⁷⁹⁸ Aynı günlerde radyodan açıklama yapan İktisat ve Ticaret Vekili Zeyyat Mandalinci, piyasada yüzde 35’e yaklaşan ucuzluk olduğunu açıklamıştır.¹⁷⁹⁹ Dolayısıyla piyasada ucuzluk ve ferahlık olduğu ve halkın bundan memnun olduğuna

¹⁷⁹³ “Fiatlar Daha da Düşürülecek”, **Milliyet**, 13 Temmuz 1956, s.1.

¹⁷⁹⁴ “Sanayi Himaye Edilecek”, **Cumhuriyet**, 31 Temmuz 1956, s.1.

¹⁷⁹⁵ “Piyasada Ucuzluk Daha da Genişliyor”, **Milliyet**, 17 Haziran 1956, s.1; “Tüccara Verilen İzin Sona Erdi”, **Milliyet**, 25 Haziran 1956, s.1; “Milli Korunma Kanunu Çok Müsbet Tesirler Yarattı”, **Zafer**, 29 Temmuz 1956, s.1, 4; “Piyasada Bariz Bir Ucuzluk Başladı”, **Milliyet**, 15 Haziran 1956, s.1,3; “İzmirde Ucuzluk”, **Milliyet**, 19 Haziran 1956, s.5; “Konya’da Ucuzluk”, **Milliyet**, 27 Haziran 1956, s.5; “Burdurda Ucuzluk”, **Cumhuriyet**, 14 Temmuz 1956, s.5; “Eğlence Yerleri Tarifesi Yarın Tatbik Ediliyor”, **Cumhuriyet**, 24 Haziran 1956, s.1, 5; “Belediye, Hizmet Erbabı Ücretlerinin Tesbiti İçin Hazırlık Yapıyor”, **Cumhuriyet**, 3 Temmuz 1956, s.1, 5.

¹⁷⁹⁶ “İhtiyaç Maddelerinin Satış Fiyatları Düşüyor”, **Zafer**, 12 Haziran 1956, s.1, 4; “İstanbul’da Fiyatlar Yüzde 40-60 Düştü”, **Zafer**, 14 Haziran 1956, s.1, 2; “Eşya Satış Fiyatları Yüzde 35 Kadar Düştü”, **Zafer**, 16 Haziran 1956, s.1; “Altın ve Döviz Fiatları Düşüyor”, **Milliyet**, 3 Temmuz 1956, s.1; “Döviz ve Altın Fiati Düşüyor”, **Milliyet**, 5 Temmuz 1956, s.5.

¹⁷⁹⁷ “Piyasada Bariz Bir Ucuzluk Başladı”, **Milliyet**, 15 Haziran 1956, s.1, 3.

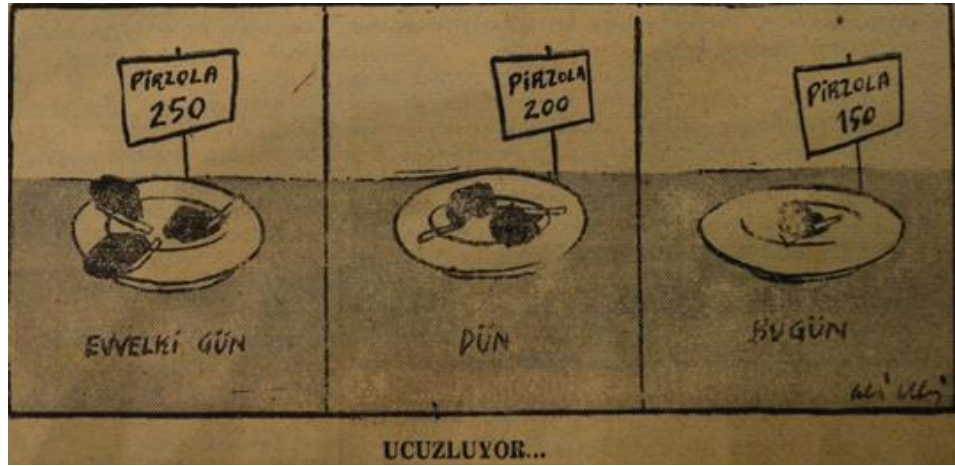
¹⁷⁹⁸ “Fiatlar Her Gün Düşüyor”, **Milliyet**, 23 Haziran 1956, s.1.

¹⁷⁹⁹ “Ticaret Vekili’nin Radyo Konuşması”, **Zafer**, 16 Haziran 1956, s.1.

değnilerek fiyatların daha da düşeceği yönünde öngörüler ortaya atılmıştır.¹⁸⁰⁰ Bu sayede piyasada ucuzluğun yanında bolluğun olmaya başladığı belirtilmiş¹⁸⁰¹ ve hatta “...piyasadaki ucuzlamanın asla muvakkat olmadığı, bilakis kanunu yürütecek olan kararnamelerin ve kâr haddi tesbiti mevzuunun bütün sahalarda gerektiği şekilde memleketimizde hayat seviyesinin daha da yükseleceği alakalılarca temin edilmektedir” denilerek kanunun yarattığı ucuzluğun süreceği kaydedilmiştir.¹⁸⁰² Buna uygun olarak Milli Korunma Kanunu’nun ülkede dikkatle ve başarılı bir şekilde uygulanarak huzur getirdiği görüşü de paylaşılırken¹⁸⁰³, kanun sayesinde piyasada oluşan ucuzluğa devlet işletmelerinin de uyum sağlaması için Sümerbank ürünleri ve Devlet Demiryolları fiyat tarifelerinde indirim yapılacağı belirtilmiştir.¹⁸⁰⁴ Öte yandan muhalefet partilerinin kanun çıkmadan önceki sözleri hatırlatılarak bunların gerçekleşmediği ve muhalefetin yanlışlığı vurgulanmıştır.¹⁸⁰⁵ İlerleyen günlerdeki 6751 sayılı kanunun görüşmelerinde de Sadettin Yalım,

“...çıkan kanun tahminimizin fevkinde memlekette büyük ferahlık yaratmıştır. Bu kanun, memlekette pahalılık olmadığını, iktidarımızın pahalılık yaratmadığını, yalnız mahdut bâzı zümrelerin fahiş fiyatlarla mal sattıklarını meydana çıkarmıştır” diyerek fiyatların sorumlusu olarak karaborsacıları göstermiştir.¹⁸⁰⁶

Şekil 3.17: Ucuzluyor

Kaynak: Cumhuriyet, 17 Ağustos 1956, s.1.

¹⁸⁰⁰ “Piyasadaki Ucuzluk ve Ferahlık Artıyor”, *Zafer*, 17 Haziran 1956, s.1, 4.

¹⁸⁰¹ “Piyasada Ucuzluk ve Bolluk Bir Birine Muvazi Gidiyor”, *Zafer*, 25 Haziran 1956, s.1, 4.

¹⁸⁰² “Milli Korunma ve Müspet Neticeleri”, *Zafer*, 2 Temmuz 1956, s.1; “Ucuzluk Geçici Olmıyacak”, *Milliyet*, 16 Haziran 1956, s.1, 3.

¹⁸⁰³ “Milli Korunma Kanunu Tam Bir Huzur Doğurdu”, *Zafer*, 30 Temmuz 1956, s.1; “Son Çıkan Kanunların Yarattığı Büyük Huzur”, *Zafer*, 4 Ağustos 1956, s.1.

¹⁸⁰⁴ “Yerli Mallarda Ucuzluk Yapılıyor”, *Milliyet*, 11 Temmuz 1956, s.1.

¹⁸⁰⁵ “Milli Korunma Kanunu Çok Müspet Tesirler Yarattı”, *Zafer*, 29 Temmuz 1956, s.1, 4.

¹⁸⁰⁶ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:81, 25 Haziran 1956, s.479.

Konuya yönelik bir diğer görüşte, ucuzluğun bazı mallarda gerçekleştiği, bazı mallarda ise nisbi bir ucuzluk yaşandığı ve kanun değişikliğinin esas olarak “*başı boş kazançlara ve maceralı ticari işleri*” bitirdiği belirtilmiştir. Ancak bu ucuzluğun sürekliliği bir başka sorun olarak görülmektedir. Nitekim kâr hadleriyle getirilen ucuzluğun devam etmesi için başka önlemlere de ihtiyaç olduğuna vurgu yapılarak piyasaya mal arzının arttırılması ve ithal malları fazlalaşması için de ihracatın arttırılması gerektiğine dikkat çekilmiştir.¹⁸⁰⁷ Diğer yandan bu ucuzluğun bazı olumsuz yansımaları olacağına işaret edilerek bunların özellikle mali alanda gelir ve kurumlar vergisindeki azalmalar ile ticaretin “*cazibesini*” yitirmesi olduğu kaydedilmiştir.¹⁸⁰⁸ Buna karşılık değişen Milli Korunma Kanunu ve kâr hadleri kararlarının, gelir vergisi tahsilinde düşüşe neden olmayacağı da iddia edilmiştir. Zira bu değişikliklerden önce tüccar %8-10 kâr üzerinden vergi vermekteydi ve değişikliklerle en az %10 kârları gerçekleşmekteydi.¹⁸⁰⁹

Bu dönemde İktisat ve Ticaret Vekili Mandalinci, İTO'daki görüşmede;

“Milli Korunma kanunundan hükümet olarak elde etmek istediğimiz netice ağır fiat tenezzüllerile tüccara zarar vermek değil, meşru kazanc hududları içinde saim bir çalışma şeklinin inkişafını temin etmektir. Fakat eğer tüccar bu kanunun iyi niyetlerini suiistimal ederse ağır ve insafsızca cezalandırılacağından şüphe etmesin. Memlekette sağlam bir ticaret ahlakının tesisi için tedbirler alıyoruz.” şeklinde bir açıklama yapmış¹⁸¹⁰ ve Milli Korunma Kanunu'nun uygulama alanının genişletileceğini söylemiştir.¹⁸¹¹

Bu bağlamda Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasına paralel olarak önemli ekonomik kararlar alınması gündemdeydi. Buna göre zorunlu ihtiyaç maddelerinin ithal edilmesi, kanunla gelen ferahlık ve ucuzluğun sürmesini sağlayacağı gibi yerli maddelerinin kâr hadleri ele alınarak ve esnaf tarifeleri düzenlenecekti.¹⁸¹²

¹⁸⁰⁷ Haluk Cillov, “Milli Korunma Kanunu ve Ucuzluk”, **Milliyet**, 10 Temmuz 1956, s.2. Aynı şekilde başka önlemler alınması konusunda Bkz.: Esad Tekeli, “Fiat Hususunda Alınan İktisadi Tedbirlerin Kuvvetlendirilmesine İhtiyaç Var”, **Cumhuriyet**, 13 Ağustos 1956, s.2.

¹⁸⁰⁸ Ömer Terzioğlu, “Milli Korunma Kararlarının Mali Sahadaki Menfi Tesirleri”, **Vergi ve Resimler Dergisi**, Sayı 262, s.6-8.

¹⁸⁰⁹ “Yatırımlarda Kısıntı Yapılmayacak”, **Milliyet**, 23 Ekim 1956, s.1.

¹⁸¹⁰ “Beş Günde 34 Milyon Lira Tahsis Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 10 Temmuz 1956, s.1, 5.

¹⁸¹¹ “Yeni Dış Ticaret Rejimi Hazırlandı”, **Milliyet**, 23 Temmuz 1956, s.1; Haluk Cillov, “Ucuzluğun Devamı Yolundaki Çalışmalar”, **Milliyet**, 31 Temmuz 1956, s.2.

¹⁸¹² “İthalat Kampanyası Açılacak”, **Milliyet**, 24 Haziran 1956, s.1, 5.

Milli Korunma Kanunu'nda yapılan değişikliklerin bir ucuzluk yarattığına dair görüşler çeşitli işverenler ile işçileri arasında yaşanan iş uyuşmazlıklarına da konu olmuştur. Bu uyuşmazlıklarda diğer iddialarının yanında birçok işverenin ileri sürdüğü iddia, kanunun ucuzluk yarattığı veya Milli Korunma Kanunu ile kiralarn ve birçok gıda maddesinin fiyatlarının dondurulduğu ve bundan dolayı işçilerin maaşlarına zam yapılması gerekmediği şeklindedir.¹⁸¹³

Piyasadaki iyimserliğe karşı muhalefet partileri, Milli Korunma Kanunu'nun hedefine ulaşamayacağını daha ilk günlerden itibaren belirtmeye başlamış ve bu kanuna karşı eleştiriler getirmişlerdir.¹⁸¹⁴ Bu konuda CMP lideri Osman Bölükbaşı kanunla getirilen ağır hükümlerle ekonomiye istenilen şeklin verilemeyeceğini öne sürmüştür.¹⁸¹⁵ CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ise, daha değişiklik kabul edilmeden Milli Korunma Kanunu'ndan yarar sağlanması için adaletli olarak uygulanması gerektiğini bunun da mahkemelerin bağımsız olmasıyla sağlanacağını söylemiştir.¹⁸¹⁶ CHP'li Kasım Gülek de Hükümetin bütün tüccar kötü niyetliymiş gibi ceza önlemlerine başvurmasını eleştirerek kanunun yarattığı ucuzluğun devam etmesi için plan ve program gerekliliğine işaret etmiştir.¹⁸¹⁷

Kamuoyunda 6731 sayılı değişikliğin uygulanmaya başlamasından sonraki düzene “*kanuni fiyatlar ekonomisi*” denilmeye başlanırken¹⁸¹⁸, fiyatlardaki azalmaların tüketici lehine olduğuna ve ticarete pazarlığın sona ermesinin insanların aldatılmasını engelleyeceğine değinilmiştir. Ancak bu etkilerin bir mal darlığı olmadan sürdürülmesinin asıl konu olduğu vurgulanmış ve fiyat belirlemedeki zorluklara dile getirilmiştir. Ayrıca kanunun devlet ve belediyelere yük getireceği ve özellikle yeterli kadrosu olmayan belediyelerde sorunlar yaşanabileceği belirtilmiştir.¹⁸¹⁹ Bunlara ek olarak, kanunla gelen ucuzluğun ağır cezalar karşısında ortaya çıktığı vurgulanarak kanunun gerçek etkisinin bundan sonra görüleceği öne sürülmüştür. Diğer taraftan bazı tüccarın faaliyetlerinin durduğuna değinilerek

¹⁸¹³ Bkz.: 10 Ekim 1956, 12 Ekim 1956, 29 Mart 1957 tarihli ve 9429, 9431 ve 9572 sayılı Resmî Gazeteler.

¹⁸¹⁴ “Bölükbaşı Dün Kastamonu'da 3 Saat Konuştu”, **Milliyet**, 21 Eylül 1956, s.1; “C.M.P. Büyük Kongresi Ankara'da Toplandı”, **Milliyet**, 26 Ekim 1956, s.1.

¹⁸¹⁵ “Bölükbaşı C.M.P. İl Kongresinde Konuştu”, **Milliyet**, 2 Temmuz 1956, s.3.

¹⁸¹⁶ “İnönü'nün Konuşması”, **Milliyet**, 25 Mayıs 1956, s.5.

¹⁸¹⁷ “Gülek Son Nutkunu Vapurda Okudu”, **Milliyet**, 4 Ağustos 1956, s.1.

¹⁸¹⁸ “Milli Korunma”, **Akis**, Cilt:7, Sayı:115, 21 Temmuz 1956, s.14.

¹⁸¹⁹ “Milli Korunma Tatbikatının Meseleleri”, **Forum**, Cilt:5, Sayı:58, 15 Ağustos 1956, s.6.

“Azalan mal arzı karşısında, ihtiyaç sahipleri arasındaki kötü tevzi yüzünden ve müstehlik elinde kalan iştirâ gücündeki fazlalık dolayısıyla artan talebin, iktisadi istikrar ve muvazeneyi daha ne kadar sarsacağı, genişleyen mal kıtlığı ve karaborsa gibi hadiseler daha iyi gösterecektir” şeklinde bir düşünce paylaşılmıştır.¹⁸²⁰ Tüm bunlara karşın kâr hadleri ve fiyat kontrolünün enflasyonun artmasına neden olacağı da savunulmuştur. Buna göre fiyat kontrolü olan mallarda artışlar olmaması tüketicinin bu mallara yönelmesine neden olacak, dolayısıyla bu malların stoklarının düşmesiyle sonuçlanacaktır. Bu noktada düşük fiyat düzeyi üretimi olumsuz etkileyecek, öte yandan ucuzluk nedeniyle elinde para olan tüketiciler başka malların da talebini yükseltecektir. Dolayısıyla fiyat kontrolünün “vesika ve tayınlama” olmadan uygulanması kuyrukları ortaya çıkaracak ve malların piyasadan yok olmasıyla karaborsanın genişlemesine neden olacaktır. Bu nedenle fiyatlarda istikrar ve ucuzluğun devamlılığı için ekonomik önlemler alınması gerekmektedir.¹⁸²¹

Diğer yandan uygulamada yavaş yavaş sıkıntılar görülmeye başlamıştır. İzmir’de kâr haddi az olduğu için perakendeciler imalatçılardan mal almayınca belediye imalatçıların doğrudan tüketiciye satış yapmasına izin vermiş, şehrin çeşitli yerlerinde çadır kurarak satışa başlamışlardır.¹⁸²² Milli Korunma Kanunu uygulamalarının bir diğer etkisi de kârları düşen bazı işletmelerin işçi sayısını azaltma yoluna gitmesidir. Buna ek olarak Kazlıçeşme’deki bir lastik fabrikası hammadde olmadığından çalışmaya ara verileceğini bildirmiş, aynı nedenle bu fabrika daha önce 600 işçiyi işten çıkarmıştır.¹⁸²³ 6731 sayılı değişiklikten sonra Gaziantep’te 5 bin kadar, Bursa’da 4-5 bin arası, Isparta’da 94 halı ve kilim işçisi, İstanbul’da ise yaklaşık 12 bin kişinin çeşitli tekstil fabrikalarındaki işlerine son verilmiştir.¹⁸²⁴ Hatta bununla ilgili olarak İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Başkanı tarafından Başvekil’den İstanbul’da işten çıkarılan işçiler için yardım talep edilmiştir.¹⁸²⁵

¹⁸²⁰ “Ucuzluk ve Ötesi”, **Forum**, Cilt:5, Sayı:57, 1 Ağustos 1956, s.4.

¹⁸²¹ “Kanunla Ucuzluk”, **Forum**, Cilt:5, Sayı:55, 1 Temmuz 1956, s.7-8.

¹⁸²² “Toptancı ve Perakendeci Rekabeti Fiatları Düşürdü”, **Milliyet**, 16 Temmuz 1956, s.5.

¹⁸²³ “Bazı Müesseseler İşçi Tensikatına Başladılar”, **Milliyet**, 8 Ağustos 1956, s.2.

¹⁸²⁴ “Bir Fabrikadan 40 İşçi Çıkartıldı”, **Milliyet**, 28 Ağustos 1956, s.3.

¹⁸²⁵ **BCA**, Fon Kodu:030.01, Yer Kodu:87.544.9 (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Başkanı’nın Başvekil’e telgrafı); “Fabrikalardan Çıkarılan İşçi Sayısı 12665 i Buldu”, **Milliyet**, 23 Ağustos 1956, s.2.

Bir diğ er eleştirilen konu da Milli Korunma Kanunu ile ilgili mevzuatın Resmi Gazete'de yürürlüğe girmesidir. Bunun hakkında “...İstanbul'a iki günde gelen Resmi gazete, Van, Kars gibi vilayetlere kim bilir kaç günde varmaktadır” şeklinde bir eleştiri yapılmıştır.¹⁸²⁶ Bunun yanı sıra seyyar satıcılar ile işportacılara da kâr hadleri uygulanması talebi gündeme taşınmıştır.¹⁸²⁷

Bu süreçte Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasından doğ an sorunlarla ilgili Odalar Birliği'nin hazırladığı rapor Ticaret Vekaleti'ne gönderilmiştir. Bu rapor tüccarın şikayetlerinden oluşturulmuş ve tüccara verilen bazı cezaların haksız olduğu ileri sürülmüştür.¹⁸²⁸ Buna karşılık İktisat ve Ticaret Vekili, Milli Korunma Kanunu'nda görülen sıkıntılarla ilgili önlemler alındığını açıklarken, perakende kâr hadlerine bazı maddelerde %5'lik bir kâr ekleneceği ileri sürülmüştür.¹⁸²⁹

Bu dönemde belediyeler de kendi yetki alanı içine giren fiyatları ve ücretleri belirlemeye başlamıştır. 6731 sayılı kanun değişikliği sonrasında İstanbul'da otel fiyatları¹⁸³⁰, lokanta ve eğlence yerleri tarifeleri¹⁸³¹, sebze ve meyve fiyatları¹⁸³², tıbbi hizmet ücretleri¹⁸³³, pastane ücretleri¹⁸³⁴, yabancı ve azınlık okullarının ücretleri¹⁸³⁵, kaynak suyu fiyatları¹⁸³⁶, yıkama ve ütü ücretleri¹⁸³⁷, ayakkabı ve çizme tamir ücretleri¹⁸³⁸, odun narhı¹⁸³⁹, patates ve soğan fiyatları¹⁸⁴⁰, ütü ve koka kola fiyatları¹⁸⁴¹, kahvehanelerde içecek ücretleri, vestiyer ücretleri¹⁸⁴², buğday ve çavdar

¹⁸²⁶ “Fasih İnal, “Milli Korunma Kanunu”, **Dünya**, 18 Haziran 1956, s.4

¹⁸²⁷ Cemal Refik, “Seyyar Satıcılar da Kontrol Edilmelidir”, **Akşam**, 27 Haziran 1956, s.3.

¹⁸²⁸ “M. Korunma Kanunununun Tatbikatına İtiraz”, **Milliyet**, 3 Ağustos 1956, s.1.

¹⁸²⁹ “Bazı Perakende Kâr Hadlerine Yüzde 5 Kadar Zam Yapılacak”, **Cumhuriyet**, 25 Ağustos 1956, s.1.

¹⁸³⁰ “Otelde Fiatlar Tesbit Edildi”, **Cumhuriyet**, 18 Temmuz 1956, s.1, 5.

¹⁸³¹ “Eğlence Yerlerinin Tarifesi Bugün Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 30 Haziran 1956, s.1, 5; “Lokantaların Yeni Tarifeleri”, **Milliyet**, 4 Temmuz 1956, s.1, 5.

¹⁸³² “Meyva ve Sebze Fiatları Salı Günü İlan Edilecek”, **Milliyet**, 15 Temmuz 1956, s.1, 5; “Gıda Maddelerinin Fiatında İndirmeler”, **Milliyet**, 25 Temmuz 1956, s.1; “Meyva, Sebze ve Otel Fiatları Tesbit Edildi”, **Milliyet**, 18 Temmuz 1956, s.2; “İstanbul Belediyesi Reisliğinden”, **Milliyet**, 27 Temmuz 1956, s.5; “İstanbul Belediye Reisliğinden”, **Milliyet**, 1 Ağustos 1956, s.5; “İstanbul Belediyesi Reisliğinden”, **Milliyet**, 7 Ağustos 1956, s.5; “Sebze ve Meyva Fiatları Dün Yeniden Ayarlandı”, **Cumhuriyet**, 31 Temmuz 1956, s.1, 5.

¹⁸³³ “İstanbul Vali ve Belediye Reisliğinden”, **Milliyet**, 3 Ağustos 1956, s.5.

¹⁸³⁴ “İstanbul Belediyesi Reisliğinden”, **Milliyet**, 7 Ağustos 1956, s.5.

¹⁸³⁵ “Okul Ücretleri Tesbit Edildi”, **Cumhuriyet**, 7 Ağustos 1956, s.1, 5.

¹⁸³⁶ “İstanbul Belediyesi Reisliğinden”, **Milliyet**, 22 Ağustos 1956, s.5.

¹⁸³⁷ “İstanbul Belediyesi Reisliğinden”, **Milliyet**, 7 Ağustos 1956, s.5.

¹⁸³⁸ “İstanbul Belediyesi Reisliğinden”, **Milliyet**, 8 Ağustos 1956, s.5.

¹⁸³⁹ “İstanbul Belediyesinden”, **Milliyet**, 12 Eylül 1956, s.5.

¹⁸⁴⁰ “İstanbul Belediye Reisliğinden”, **Milliyet**, 11 Ekim 1956, s.5.

¹⁸⁴¹ “İstanbul Belediyesi Reisliğinden”, **Milliyet**, 14 Ekim 1956, s.5.

¹⁸⁴² “İstanbul Belediyesi Reisliğinden”, **Milliyet**, 9 Ağustos 1956, s.5.

azami satış fiyatları¹⁸⁴³, gömlek dikiş ücretleri¹⁸⁴⁴ ilan edilmiş, diğer yandan daha önce et ve peynire getirilen narh da Milli Korunma Kanunu kapsamına alınmıştır.¹⁸⁴⁵ Daha sonra et için yeni narh kabul edilmiştir.¹⁸⁴⁶ Milli Korunma Kanunu'nun verdiği yetkiyle İstanbul Belediyesi tarafından peynir, et ve şeker fiyatları yeniden belirlenmiştir.¹⁸⁴⁷ Diğer yandan aynı belediye tarafından patates ve soğan narhı kaldırılarak, bunların Milli Korunma Kanunu kâr hadlerine göre satılması öngörülmüştür.¹⁸⁴⁸ Ayrıca hizmet ücretlerinin, gıda maddelerinin, peynir, akide şekeri ve francala fiyatlarının Milli Korunma Kanunu'nun verdiği yetkiyle göre belirlenmesi söz konusu olmuştur.¹⁸⁴⁹ Öte yandan tıbbi hizmet ücretleri için Tabip Odası'nın teklifi incelenmeye alınırken¹⁸⁵⁰, doktorların ücretleri hakkındaki itirazlar üzerine belediyenin azami bir vizite ücreti belirleyip bunun altındakini serbest bırakılması gündeme gelmiş, İstanbul Belediyesi İktisat Müdürlüğü'nün balık ve tavuğa azami fiyat koyması ve kesilmiş tavuğun kiloyla satılması kararlaştırılmıştır.¹⁸⁵¹ Ayrıca belediye tarafından çeşitli mesleklere ait ücret tarifeleri hazırlanmakta olup gözlük tamircileri ve gözlük camı takanların tarifeleri Vali tarafından onaylanmıştır. Aynı şekilde köfteci, ciğerci ve piyazcılarının yeni tarifeleri yayımlanmış ve Tahmis sokağında yapılan et tanzim satışlarında yeni et fiyatları uygulanmaya başlamıştır.¹⁸⁵² Bu günlerde Belediye İktisat Müdürlüğü tarifesi olmayan hizmetlerle ilgili çalışma yaparken, lokantacılar Valiyle görüşerek yapılan indirimlerin fazla olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca dişçi, ameliyat, doğum ve röntgen ücretleri belirlenip ilan edilmiş¹⁸⁵³ ve Ankara Tabip Odası'nın kongresinde doktorlar, Milli Korunma Kanunu'na dahil edilmelerinin "*affedilmez bir hata*" olduğunu iddia etmişlerdir.¹⁸⁵⁴ Bununla birlikte, Türkiye'nin diğer şehirlerinde de belediyeler tarafından aynı işler yapılmaktaydı.¹⁸⁵⁵

¹⁸⁴³ "İstanbul Belediye Reisliğinden", **Milliyet**, 14 Eylül 1956, s.5.

¹⁸⁴⁴ "İstanbul Belediye Reisliğinden", **Milliyet**, 20 Eylül 1956, s.5.

¹⁸⁴⁵ "Lokantaların Yeni Tarifeleri", **Milliyet**, 4 Temmuz 1956, s.5.

¹⁸⁴⁶ "Yeni Et Narhı Bugün Başlıyor", **Cumhuriyet**, 26 Temmuz 1956, s.5.

¹⁸⁴⁷ "Peynir ve Et Fıatları Yeniden Tesbit Edildi", **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1956, s.1, 5.

¹⁸⁴⁸ "Soğan ve Patates Narhı kaldırıldı", **Milliyet**, 13 Ekim 1956, s.1.

¹⁸⁴⁹ "Sebze ve Meyve Fıatları da Ayarlanacak", **Milliyet**, 3 Temmuz 1956, s.5.

¹⁸⁵⁰ "Meyva, Sebze ve Otel Fıatları Tesbit Edildi", **Milliyet**, 18 Temmuz 1956, s.2.

¹⁸⁵¹ "Doktorların Vizite Ücretleri", **Cumhuriyet**, 29 Temmuz 1956, s.1, 3.

¹⁸⁵² "Milli Korunma Dairesi Başkanlığı Kuruldu", **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1956, s.5.

¹⁸⁵³ "Dişçi, Ameliyat ve Rontgen Ücretleri Dün İlan Edildi", **Milliyet**, 3 Ağustos 1956, s.2.

¹⁸⁵⁴ "Doktorlar, Reçetesiz İlaç Satılmasın, Diyorlar", **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1956, s.1.

¹⁸⁵⁵ "Konyada Doktor Ücretleri 7,5-10 Lira", **Cumhuriyet**, 16 Temmuz 1956, s.3; "Sebze ve Meyvecilerin Boykotu Akim Kaldı", **Cumhuriyet**, 27 Temmuz 1956, s.3; "Milli K. Kanununun Yeni

Bu dönemde kanunun uygulanmasında en önemli işleri belediyelerin göreceğine yönelik görüşler ortaya atılırken¹⁸⁵⁶, uygulamaların koordineli olması ve ortak bir kontrol düzeni kurulması amacıyla Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Eskişehir, Afyon, Adana, Mersin, Samsun, Konya ve Kayseri belediye başkanları Ticaret Vekaleti'nin katılımıyla Ankara'da toplantılar yapmıştır.¹⁸⁵⁷ Bu toplantılarda ekonomiyle ilgili önemli kararlar alınmış, hem üreticinin hem tüketicilerin korunması ve sun'i fiyat artışlarının engellenmesi amaçlanmıştır.¹⁸⁵⁸ Diğer yandan doğu bölgesi illerinin belediye başkanları da Diyarbakır'da bir toplantı yaparak Milli Korunma Kanunu'nu görüşmüştür.¹⁸⁵⁹ Bunların yanında İktisat ve Ticaret Vekili Zeyyat Mandalinci, belediyelerde bir uyum olmasının Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasında gerekli olduğunu belirterek bunun sağlanması halinde şikayetlerin giderileceğini dile getirmiştir.¹⁸⁶⁰

Bu gelişmelere karşın Koordinasyon Heyeti kararları, Bakanlık tebliğleri, belediyelerin koyduğu narh fiyatlarının piyasada bir düzen kuramadığı öne sürülerek bazı malların fiyatlarının belirlenirken, bazı mallara daha dokunulmadığı belirtilmiştir. Diğer yandan bazı mallarda da ucuzluğun ortaya çıkmadığı dile getirilmiştir.¹⁸⁶¹ Aslında 6731 sayılı kanun Milli Korunma Kanunu'nda değişiklik yaparak fiyat kontrolünü sağlamak için yürürlüğe konulmuş, bunun yanında para hacmini kontrol eden Krediler Tanzim Komitesi'nin çalışmalarıyla beraber tasarlanmıştır. Ancak bu dönemde kredi sınırlarının üzerine çıkılmasıyla Milli Korunma Kanunu daha ilk aylarında “başarısız olmaya mahkum” bir hale düşmüştür.¹⁸⁶²

Bir Safhası”, **Cumhuriyet**, 27 Haziran 1956, s.1, 5; “İzmirde Doktor Vizite Ücretleri Tesbit Edildi”, **Cumhuriyet**, 8 Temmuz 1956, s.1; “Okul Ücretlerinde de Mühim İndirmeler Yapılacak”, **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1956, s.1, 5; “Samsunlular Harcadıkları Her 100 Kuruşta 20-40 Kuruş Kazanıyor”, **Milliyet**, 17 Temmuz 1956, s.1; “Tren Bilet Ücretleri de Ucuzlatılacak”, **Cumhuriyet**, 11 Temmuz 1956, s.1, 5; “Belediye, Hizmet Erbabı Ücretlerinin Tesbiti İçin Hazırlık Yapıyor”, **Cumhuriyet**, 3 Temmuz 1956, s.1, 5.

¹⁸⁵⁶ “Gazinolara Verilen Mühlet Yarın Bitiyor”, **Milliyet**, 1 Temmuz 1956, s.1.

¹⁸⁵⁷ “11 Belediye Reisi Ankarada Toplantılarına Başladı”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1956, s.1.

¹⁸⁵⁸ “İstihsal Maddeleri İçin de Narh Konacak”, **Milliyet**, 10 Temmuz 1956, s.5.

¹⁸⁵⁹ “Vilayet Belediye Reislerinin İştirak Ettikleri Toplantı”, **Cumhuriyet**, 23 Ağustos 1956, s.5.

¹⁸⁶⁰ “Ticaret Vekili Dün İki Mühim Demeç Verdi”, **Cumhuriyet**, 23 Ağustos 1956, s.1.

¹⁸⁶¹ Haluk Cillov, “Piyasada Umumi Bir Kararsızlık Var”, **Milliyet**, 4 Eylül 1956, s.2.

¹⁸⁶² Ekzen, **a.g.e.**, s.61.

3.2.4. 6751 Sayılı Kanun Değişikliği

DP döneminde fiyatları kontrol altında tutma çabasının temelini oluşturan 6731 sayılı kanun değişikliği görüşülürken, DP'li Ekrem Anıt; TBMM Başkanlığı'na Milli Korunma Kanunu'nun altıncı maddesinin onuncu bendi hakkında bir değişiklik teklifi sunmuş, buna gerekçe olarak görüşülmekte olan Milli Korunma Kanunu'nun memleketin ekonomik düzeni için önemli esaslar ve şiddetli yaptırımlar getirdiğine değinerek bunların yerine getirilmesi için güçlü bir teşkilatın kurulmasının gerektiğini öne sürmüştür. Buna göre teşkilatta görev alacakların uygun şartlarda istihdam edilmelerine duyulan ihtiyaç nedeniyle bu teklif ortaya çıkmıştır. Bu kanun teklifiyle ilgili Ticaret Komisyonu'nda Ekrem Anıt'ın gerekçelerine uygun görüşe varılmış ve Milli Korunma Kanunu'nun yürütülmesinde görev alacak kadrolara verilecek yetki ve sorumluluklar göz önüne alınarak bunların yeterli karakter, bilgi ve kuvvetli referanslarının olmasına ve göreve başlama anında ve görevinin sona ermesi anında bir mal beyanı ile kontrol edilmesine vurgu yapılmıştır. Bütçe Komisyonu'nda ise, Ticaret Komisyonu'nda sözü edilen teşkilat kadrolarında görev alacak personel ile ilgili niteliklerin teklife eklenmesi dile getirilmişse de bu konunun Hükümetin dikkatine sunulmasının yeterli olacağı belirtilmiştir. Ayrıca Bütçe Komisyonu'nda kanun teklifine ek olarak altıncı maddenin ikinci bendine bir fıkra eklenmiştir.¹⁸⁶³

Ekrem Anıt'ın kanun teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda 25 Haziran 1956 tarihinde görüşülmeye başlamıştır. Bu görüşmelerin İktisat ve Ticaret Vekili'nin önergesiyle takdimen ve acilen yapılmasına karar verilmiştir. Burada söz alan DP'li Ahmet Gürkan, bu kanunun on gün önce çıkarılan kanunun tamamlayıcısı olduğunu söyleyerek, o güne kadar Milli Korunma Kanunu'nun gerekli şekilde uygulanamamasının ve iyi sonuçlar vermemesinin nedeninin Milli Korunma Kanunu'nu yürütecek bir teşkilatın olmamasına bağlamıştır. Daha sonra söz alan DP'li Hikmet Bayur ise denetlemelerin önemine dikkat çekerek bunların hiç aksamadan sessizce yapılması gerektiğini vurgulamıştır. DP'li Sadettin Yalım ise kanunun uygulanmasında çalışacaklara bu kadroların ek görevler olarak verilmemesini istemiştir. DP milletvekili Mehmed Daim Süalp de kendilerine geniş yetki ve sorumluluk verilen kişilerin denetlenmesi ile ilgili komisyonların sadece

¹⁸⁶³ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İnikata ek S. Sayısı:223, s.1-4.

temenni de bulunmasını ve kanuna herhangi bir madde eklememesini eleştirmiştir. Ayrıca Sadettin Yalım gibi bu kadrolara ek görevler verilmemesi gerektiğini belirtmiş ve özellikle devletten alınacak memurların ek görev olarak bu kadrolarda çalışmalarının zararlı olacağını öne sürmüştür. Sonrasında söz alan DP'li Muhlis Erdener, Milli Korunma Kanunu'nu yürütecek teşkilatla ilgili kanunun zamanında getirilmemesinin üzüntüye yol açan bir durum olduğundan ve bu nedenle birtakım sorunların ortaya çıktığından söz etmiştir. Diğer söz alan kişiler de bir teşkilatın gerekliliğine vurgu yapmıştır.¹⁸⁶⁴

Bu kanun ile adı üzerinde Milli Korunma Kanunu'nun altıncı maddesinde düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre altıncı maddenin ikinci fıkrasında belirtilen hizmetler için 3656 ve 3659 sayılı kanunlarla bağlı olmaksızın kadro kurulabileceği hükmü getirilmiştir. Ayrıca İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından bu kadrolarda sözleşme ile istihdam edileceklerin sözleşmelerinin İcra Vekilleri Heyeti tarafından onaylanacağı belirtilmiştir. Yine altıncı maddede bulunan onuncu fıkranın ise tümü yenilenmiştir. Buna göre Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak kurulan teşkilat ve işletmelerin kadrolarında istihdam edilenlere birinci derece maaş veya ücreti geçmemek üzere 3656 ve 3659 sayılı kanunlarla bağlı olmaksızın tayin edildikleri kadronun maaş veya ücret tutarı verilebilecektir. Bu şekilde istihdam edilenlerin aldıkları maaş ve ücretler kendileri için müktesep bir hak teşkil etmeyecektir. Ayrıca 3656 ve 3659 sayılı kanunlara bağlı bir görevde bulunanlardan görülen lüzum üzerine esas görevine ek olarak Milli Korunma Kanunu'na ait işlerde devamlı olarak çalıştırılanlara almakta oldukları maaş veya ücretin bir mislini geçmemek şartıyla Milli Korunma ödeneğinden tazminat verilebileceği hükmü getirilmiştir. Bu tazminatın tutarını ise İktisat ve Ticaret Vekili belirleyecektir. 25 Haziran 1956 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen kanun 30 Haziran 1956 tarih ve 9346 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁸⁶⁵

Aslında daha önceki aylarda özellikle Milli Korunma Kanunu'na göre fiyat kontrolüyle görevli belediyelerin yetersizliğine değinilerek kontrol ve denetim yapacak kurumların oluşturulması talep edilmekteydi.¹⁸⁶⁶ 6751 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi sonrasında Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasında görev

¹⁸⁶⁴ TBMM ZC, D:10, C:12, İ:81, 25 Haziran 1956, s.474-485.

¹⁸⁶⁵ T.C. Resmi Gazete, 30 Haziran 1956, Sayı 9346, s.14709.

¹⁸⁶⁶ TBMM ZC, D:10, C:10, İ:44, 25 Şubat 1956, s.700.

alacak, kontrol ve denetimler yapacak teşkilatla ilgili çalışmalar başlamış, bunların sonucunda önce Milli Korunma Dairesi kurulmuş, sonrasında Koordinasyon Bürosu yeniden faaliyete geçirilmiş, diğer yandan Milli Korunma Mahkemeleri kurularak 6731 sayılı kanunla getirilen ceza maddelerinin uygulanmasına girişilmiştir.

6731 ve 6751 sayılı kanunların yürürlüğe girmesi sonrası denetim konusunda düzenleme yapılacağı bizzat İktisat ve Ticaret Vekili Zeyyat Mandalinci tarafından açıklanarak hiçbir şekilde açık vermeyen bir sistem kurulacağı söylenmiştir.¹⁸⁶⁷ Aynı dönemde İstanbul Belediyesi'nde 70 kişilik bir kontrol teşkilatı kurularak çalışmaya başlamıştır. Yapılan denetimlerde 376 işletme kontrol edilmiş ve bunlardan 5'i hakkında Milli Korunma zaptı tutulmuştur.¹⁸⁶⁸

3.2.5. Milli Korunma Dairesi'nin Kuruluşu

Milli Korunma Kanunu'nda yapılan değişiklik sonrası merkezi Ankara'da olmak üzere Milli Korunma Kanunu tatbikat bürosu kurulması bu büronun İstanbul ve İzmir gibi şehirlerde şubelerinin olması ve bu teşkilatın kanunda yapılacak değişiklikler, denetim ve kontrol işleri hakkında ilgililere bilgi vermekle görevlendirilmesi söz konusuydu.¹⁸⁶⁹ Gerçekten de ilerleyen günlerde Ankara'daki bakanlık binasında bir danışma bürosu çalışmaya başlamıştı.¹⁸⁷⁰

12 Temmuz 1956 tarihine gelindiğinde ise K/1024 sayılı kararla, İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne bağlı olmak üzere 147 kişi merkez ve 202 kişi vilayet teşkilatı olmak üzere toplam 249 kişilik kadrosuyla Milli Korunma Dairesi Reisliği kurulmuştur. Milli Korunma Dairesi'nin kuruluş amacı Koordinasyon Heyeti kararları ile İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilen ve verilecek yetki ve görevlerle ilgili işlemleri yürütmek; Hükümetin alacağı tedbir ve kararların inceleme ve hazırlıklarını yapmak; Milli Korunma Kanunu'nun uygulanması ile ilgili gerekli denetim ve kontrolü yapmak olarak açıklanmıştır. Buna ek olarak 11 üyeden oluşan bir İstişare Heyeti oluşturulacaktır. Bu heyet; başkanı İktisat ve Ticaret Vekaleti Müsteşarı olmak üzere İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin belirleyeceği 3 üye, Dahiliye, Maliye, Ziraat, Münakalat ile İşletmeler Vekaletlerinin belirleyeceği 5 üye, Milli

¹⁸⁶⁷ "Teftiş Sistemine Yeni Bir Şekil Veriliyor", **Milliyet**, 9 Temmuz 1956, s.1.

¹⁸⁶⁸ "70 Kişilik Yeni Kontrol Teşkilatı Faaliyete Geçti", **Milliyet**, 1 Ağustos 1956, s.2.

¹⁸⁶⁹ "Yeni Tarifeler Dün Yürürlüğe Girdi", **Milliyet**, 27 Haziran 1956, s.1, 5.

¹⁸⁷⁰ "Ticaret Bakanlığı Bir Danışma Bürosu Kurdu", **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1956, s.1, 5.

Korunma Dairesi Başkanı ile İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin görevlendireceği bir hukuk müşavirinden meydana getirilecektir.¹⁸⁷¹ Daha sonra alınan K/1053 sayılı kararla İstişare Heyeti'ne, İktisat ve Ticaret Vekaleti Dış Ticaret Dairesi Reisi'nin de katılması uygun görülmüştür.¹⁸⁷² Temsilciler, kendi vekaletlerini ilgilendiren konulara ait kararlarda bunları yetkililer nezdinde takip etmekle görevlidirler. İktisat ve Ticaret Vekaleti gerekli durumlarda diğer vekalet, işletme veya Odalar Birliği ve esnaf temsilcilerini İstişare Heyeti toplantılarına davet edebilecektir. İstişare Heyeti; Milli Korunma Kanunu'na göre gerekli tedbirlerle Koordinasyon Heyeti kararlarının uygulanmasının sonuçlarını incelemek ve yeniden gerekebilecek tedbirler hakkında görüş bildirmek, vekaletlerle olan iletişimi sağlamak, kararların en hızlı ve amaca en uygun şekilde uygulanması konusunda vekaletler arası yapılacak girişimleri görüşmek ve karara bağlamak, Milli Korunma Dairesi'nin rasyonel çalışması konusunda alınacak tedbirler hakkında görüş bildirmek, İktisat ve Ticaret Vekili tarafından Milli Korunma Kanunu ve kararlarıyla ilgili kendisine verilecek çeşitli konular hakkında teklif ve görüş bildirmekle görevlendirilmiştir. Milli Korunma Dairesi Başkanı ile yardımcılarının ataması İktisat ve Ticaret Vekili'nin teklifi ve İcra Vekilleri Heyeti'nin kararıyla olması uygun görülmüştür. Dairenin diğer bütün memurlarının ataması ise daire başkanının teklifi ve İktisat ve Ticaret Vekili'nin onayıyla yapılacaktır. Daire Başkanı, dairenin yöneticisi ve sorumlusudur. Milli Korunma Dairesi Başkan Yardımcılıkları dörde ayrılmıştır. Bunlar Fiyat, Maliyet ve Etüd İşleri Muavinliği; Tahsis ve Tevzi İşleri Muavinliği; Murakabe ve Kontrol İşleri Muavinliği ve İdari İşler Muavinliği'dir. Fiyat, Maliyet ve Etüd İşleri Muavinliği; maliyet, fiyat, kâr haddi, azami satış fiyatı ile tarifeler ve benzeri konularda inceleme yapmak, Milli Korunma karar ve tebliğlerini hazırlamak, bunların uygulanması ve bu konularda ilgilileri bilgilendirmek ve danışma işlerini yürütmekle görevlendirilmiştir. Tahsis ve Tevzi İşleri Muavinliği tahsis ve tevzi edilecek mallarla ilgili işleri görmekle, Murakabe ve Kontrol İşleri Muavinliği ise Koordinasyon Heyeti kararları, tebliğ ve sirkülerlerin uygulanmasını kontrol ve denetlemeyi sağlamak, Milli Korunma Kontrolörlerini sevk ve idare etmekle görevlidir. İdari İşler Muavinliği de Milli Korunma Dairesi'nin muhasebe, personel, sicil, tahakkuk, levazım, ayniyat, mutemetlik, büro işleri, evrak, arşiv ve daire hizmetlerini görecektir. Hukuk

¹⁸⁷¹ T.C. Resmi Gazete, 12 Temmuz 1956, Sayı 9356, s.15077-15079.

¹⁸⁷² T.C. Resmi Gazete, 20 Ekim 1956, Sayı 9438, s.15782.

Müşavirliği başkana bağlı, başkan veya başkan yardımcılarının vereceği işlerde hukuki görüş bildirmekle görevlendirilmiştir. Müşavirler ise bağlı oldukları başkan yardımcılıklarıyla ilgili iktisadi, ticari, mali ve teknik konularda incelemeler yapmak, raporlar ve görüşler hazırlamakla görevlidir. Uzmanlar, dairenin uzmanlığa giren işleriyle ilgili kendi uzmanlık alanlarında çalışacaklardır. Müdürler ise başkan yardımcılıklarına bağlı olarak kendi bölümlerine ait işleri yürütmekle görevlidir. Müdür yardımcıları ise müdürlerin kendilerine verdiği işleri yapacaklardır. Milli Korunma Muhasebe Müdürü, Milli Korunma Kanunu'yla verilen sermayenin bu kanunun amacına yönelik tahsislerle, bu kanunun yürütülmesine yönelik tahsislerin kullanılmasıyla ilgili işleri görmek, kayıtlarını tutmakla görevli olup bunlardan sorumlu tutulmuştur. Raportörler, şefler ve memurlar bağlı oldukları müşavir, uzman veya müdürlerin verecekleri işleri yapmakla görevlidirler. Vilayetlerde kurulacak Kontrol ve Tahsis ve Tevzi Teşkilatı Milli Korunma Dairesi'ne bağlı olacaktır. Vilayetlerdeki Milli Korunma Kontrolörleri Teşkilatı, bir başkontrolörün idaresi altında çalışacak olup bunların yetkileri buldukları yer ile sınırlı değildir. İstanbul Milli Korunma Müdürü ise Milli Korunma Dairesi İstanbul Teşkilatının amir ve sorumlusudur. Bu kararla kurulan kadrolu, kadrosuz veya sözleşmeli bir göreve gerekli durumlarda 6751 sayılı kanunun ikinci maddesinin (b) bendi uyarınca tazminat verilerek atama yapılabilecektir. Sözleşmeyle veya ek ücretle çalışanlar hariç bu kararla kurulan kadrolarda çalıştırılacak memur ve hizmetlilere devlet memur ve hizmetlileri gibi almakta oldukları ücret üzerinde ikramiye ödenmesi de uygun görülmüştür.¹⁸⁷³

Milli Korunma Dairesi'nin kuruluşundan sonra 4/7748 sayılı kararnameyle Milli Korunma Dairesi Başkanlığı'na Ahmet Cemil Conk; Fiyat, Maliyet ve Etüd İşleri Muavinliği'ne Hüseyin Kunter; Tahsis ve Tevzi İşleri Muavinliği'ne Necmi Çelik; Murakabe ve Kontrol İşleri Muavinliği'ne Hüsnü Sabuncuoğlu asıl görevleri devam etmek üzere atanmıştır.¹⁸⁷⁴

Milli Korunma Dairesi Reisliği Teşkilatı Ankara, İstanbul, İzmir ve Adana'da kurulmuştur. Merkezi Ankara olan Milli Korunma Dairesi'nin İstanbul'da Milli

---

¹⁸⁷³ **T.C. Resmi Gazete**, 12 Temmuz 1956, Sayı 9356, s.15077-15079. "Milli Korunma Dairesi Başkanlığı Kuruldu", **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1956, s.1, 5.

¹⁸⁷⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Ağustos 1956, Sayı 9382, s.15317; "Milli Korunma Dairesinde Tayinler", **Cumhuriyet**, 16 Ağustos 1956, s.5.

Korunma Başkontrolörlüğü ve Tahsis ve Tevzi İşleri Müdürlüğü, İzmir’de Milli Korunma Kontrolörlüğü ve Tahsis ve Tevzi İşleri Müdürlüğü, Adana’da Milli Korunma Kontrolörlüğü teşkilatı bulunmaktadır. Bu teşkilata bağlı kontrolörlerden 28’si Ankara, 37’si İstanbul, 13’ü İzmir ve 4’ü Adana’da piyasada kontrol görevini yürütmektedir. Ayrıca Vekalet tarafından tüm illere ve bazı büyük ilçelere kontrol ekipleri gönderilmiş, bunlar 92 şehirde Milli Korunma Kanunu’nun uygulanmasıyla ilgili çalışmalarda bulunmuşlardır. Diğer yandan 11 Haziran 1956’dan 30 Kasım 1956 tarihine kadar bu kontrolörler tarafından gerçekleştirilen 2.156 kontrolde 262 firma Milli Korunma Kanunu’na aykırı davranmaktan adliyeye verilmiştir. Diğer yandan Milli Korunma Dairesi’nin kurulmasıyla daha önce Ankara’da Tanzim ve Tahsis Dairesi Reisliği, İstanbul’da Tanzim ve Tahsis Müdürlüğü, İzmir’de ve bazı illerde Bölge İktisat ve Ticaret Müdürlükleri tarafından yürütülen tahsis ve tanzim işleri de bu daireye verilmiştir.¹⁸⁷⁵

Milli Korunma Dairesi kurulduktan sonra K/1028 kararla bu teşkilatta çalışacakların 30 Haziran 1957 tarihine kadar maaş ve benzeri personel giderleri ile teşkilatın işlerini yürütmesi için gerekli bina kirası, demirbaşlar, kırtasiye, aydınlatma ve ısıtma benzeri masrafları için Milli Korunma Kanunu’nun kırk üçüncü maddesiyle belirlenen sermayeden 5 milyon lira İktisat ve Ticaret Vekaleti’ne verilmiştir.¹⁸⁷⁶ K/1061 sayılı kararla, daireye K/1028 sayılı kararla verilen 5 milyon liranın Ziraat Bankası tarafından Hazine kefaletiyle ihraç edilecek bonolarla karşılanması kabul edilmiştir.¹⁸⁷⁷ Daha sonra bu konuda Milli Korunma Dairesi’nin 30 Haziran 1958 tarihine kadar olan giderleri için K/1101 sayılı karar çıkarılmıştır. Buna göre K/1028 sayılı kararla verilen 5 milyon liradan harcanmayan 2 milyon liraya 3 milyon daha eklenerek yine 5 milyon liraya yükseltilmesine ve bu tutarın ihraç olunacak bonolarla karşılanmasına karar verilmiştir.¹⁸⁷⁸ K/1163 sayılı kararla ise K/1101 sayılı kararla verilen paradan harcanmayan 1,5 milyon liraya 3,5 milyon lira eklenerek bir yıl süreyle aynı işlere harcanmasına karar verilmiştir. Bu tutar yine aynı şekilde bonolarla karşılanacaktır.¹⁸⁷⁹ Bu arada İstanbul Emniyet Sandığı memurlarından olup Milli Korunma Kontrolörlüğü de yapan Adnan Alpağuz’un,

¹⁸⁷⁵ TBMM ZC, D:10, C:16, İ:31, 28 Ocak 1957, s.234-236.

¹⁸⁷⁶ T.C. Resmi Gazete, 2 Ağustos 1956, Sayı 9371, s.15229.

¹⁸⁷⁷ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:144.91.5 (K/1061 sayılı karar).

¹⁸⁷⁸ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:146.33.3 (K/1101 sayılı karar).

¹⁸⁷⁹ BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:149.31.12 (K/1163 sayılı karar).

kontrolörlükte geçen hizmetlerinin emekliliğine eklenmesi konusunda Devlet Şurası tarafından karar alınmıştı. Bundan dolayı K/1221 sayılı karar çıkarılarak bu kişinin emekli aidatı %5'ler tutarı 326 lira ile ilam harcı 10 liranın, Milli Korunma Dairesi'ne K/1163 sayılı kararla verilen ödenekten harcanması kabul edilmiştir.¹⁸⁸⁰ Daha sonra alınan K/1228 sayılı kararla da Milli Korunma Dairesi Reisliği'nin idare ve teşkilat giderleri için daha önce verilen ödenekten kalan 2.212.404 liranın 31 Aralık 1959 tarihine kadar aynı işlere harcanmasına karar verilmiştir.¹⁸⁸¹ Milli Korunma Dairesi Reisliği'ne 31 Aralık 1959 tarihine kadar olan teşkilat ve idare giderleri için verilen 2.212.404 lira ödenekten kullanılmayan 962.404 liranın da 1 Temmuz 1960 tarihine kadar aynı işler için harcanması, K/1257 sayılı kararla uygun görülmüştür.¹⁸⁸²

6731 sayılı kanun değişikliği sonrasında kanunun uygulanması bir anlamda denetimlerle sağlanacağı için kontroller daha önceki yıllara oranla arttırılarak devam etmiş, birçok kişi hakkında Milli Korunma zaptı tutularak mahkemeye verilmiştir.¹⁸⁸³

¹⁸⁸⁰ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:152.28.1 (K/1221 sayılı karar).

¹⁸⁸¹ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:152.31.17 (K/1228 sayılı karar).

¹⁸⁸² **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:154.65.18 (K/1257 sayılı karar).

¹⁸⁸³ “Yeni Kanunun İlk Tatbikatı”, **Cumhuriyet**, 20 Haziran 1956, s.1, 3; “Bazı Mağazalar Yeni Kanuna Uymak İçin Satışlarını Durdurdular”, **Cumhuriyet**, 14 Haziran 1956, s.1, 5; “Piyasanın Murakebesi İçin Hazırlık Başladı”, **Milliyet**, 15 Haziran 1956, s.1; “Murakıplar Teftişlerine Dün de Devam Ettiler”, **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1956, s.1, 5; “Piyasada Zincirleme Kontroller Başladı”, **Milliyet**, 16 Haziran 1956, s.1, 3; “Zincirleme Kontroller Bu Sabah Başlıyor”, **Milliyet**, 18 Haziran 1956, s.1; “Kontrol Şiddetlendi”, **Milliyet**, 19 Haziran 1956, s.1, 5; “Kontrol Heyetine Dün Yirmi İhbar Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 22 Haziran 1956, s.1, 5; “Bu Sabah Piyasada Yıldırım Kontrollarına Başlanıyor”, **Cumhuriyet**, 26 Haziran 1956, s.1, 5; “İstihsal Maddeleri de Kontrol Edilecek”, **Milliyet**, 28 Haziran 1956, s.1, 3; “Dün Piyasada Yeni Etiketlere Göre Satış Yapıldı, Kontroller Arttı”, **Cumhuriyet**, s.1, 5; “Mağazalara Hücum Azalıyor”, **Milliyet**, 29 Haziran 1956, s.1, 5; “Kontrol Heyeti Geniş Çapta Teftiş Yapıyor”, **Milliyet**, 7 Temmuz 1956, s.2; “Kontroller Devam Ediyor”, **Milliyet**, 3 Ağustos 1956, s.2; “7 Günde 1342 Esnaf Kontrolüden Geçirildi”, **Milliyet**, 4 Ağustos 1956, s.2; “84 Esnaf Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 1 Eylül 1956, s.2; “Malatyadan 67 Kilo Kahve Getirmişler”, **Milliyet**, 24 Kasım 1956, s.2; “Söke’de 200 Esnaf Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 21 Haziran 1956, s.1; “Bursa’da Esnaf Kontrol Ediliyor”, **Milliyet**, 5 Ağustos 1956, s.5; “Ankara’da 3 Günde 400 Esnaf Kontrol Edildi”, **Milliyet**, 5 Ağustos 1956, s.3; “Dün Beş Müessese Sahibi Daha Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 14 Ağustos 1956, s.2; “Dün 377 Müessese Kontrol Edildi”, **Milliyet**, 17 Ağustos 1956, s.3; “25 Müessese Sahibi Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 19 Ağustos 1956, s.2; “Bir Gecede 167 Yer Kontrol Edildi”, **Milliyet**, 21 Ağustos 1956, s.2; “Erenköy’de Bir Kaçak Et Mezbahası Meydana Çıktı”, **Milliyet**, 26 Ağustos 1956, s.2; “Şişelere Terkos Suyu Dolduran Gazino”, **Milliyet**, 2 Eylül 1956, s.2; “Bir Haftada 1194 Esnaf Kontrol Edildi”, **Milliyet**, 2 Eylül 1956, s.2; “Beş Lokanta Kapatıldı”, **Milliyet**, 6 Eylül 1956, s.2; “Bir Haftada 32 Esnaf Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 9 Eylül 1956, s.2; “26 Müessese Sahibi Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 16 Eylül 1956, s.2; “Piyasada Kontroller Devam Ediyor”, **Milliyet**, 17 Eylül 1956, s.2; “Piyasada Geniş Çapta Kontroller Başladı”, **Milliyet**, 6 Kasım 1956, s.2; “Piyasa Devamlı Olarak Kontrol Altına Alınacak”, **Milliyet**, 30 Kasım 1956, s.3; “Piyasada Kontroller Devam Ediyor”, **Milliyet**, 9 Aralık 1956, s.2; “Milli Korunma Ekiplerinin Dünkü Kontrolleri”, **Cumhuriyet**, 13 Aralık 1956, s.2; “Eğlence Yerlerinin Murakebesi Şiddetlendirildi”, **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1956, s.2; “Fazla Mal Alanlar Hakkında Takibat”, **Cumhuriyet**, 28 Haziran 1956, s.1, 5; “Fazla Fiatla Mal

1956 yılının sonlarına doğru CHP Malatya milletvekili Nuri Ocakçıoğlu tarafından Meclis'te sorulan soruya cevap veren İktisat ve Ticaret Vekili Abdullah Aker, elinde net rakamlar olmamakla birlikte 6731 sayılı kanun yürürlüğe girdikten sonra aynı yılın aralık ayına kadar İstanbul'da 1.051 kontrolde 135'inin savcılığa verildiğini, Ankara'da ise 767 kontrolde 52'sinin, İzmir'de 62'sinin, Adana'da 276 kontrolde 13'ünün savcılığa verildiğini söylemiştir.¹⁸⁸⁴

3.2.6. Koordinasyon Bürosu'nun Faaliyete Geçirilmesi

Milli Korunma Kanunu ilk uygulamaya konulduğu dönemde K/1 sayılı kararla kurulan Koordinasyon Bürosu'nun görevi, 3954 sayılı kanunla yapılan değişiklikle düzenlenmiş, buna göre büronun görevleri Koordinasyon Heyeti'nin işlerini düzenlemek, Milli Korunma Kanunu'na göre alınacak kararların uygulanmasına yönelik işleri görmek olarak belirlenmişti.¹⁸⁸⁵ Bu görevleri yürüten büronun ilk kadrosunda 1 genel sekreter, 6 büro şefi, 12 katip, 1 evrak şefi, 3 evrak memuru, 3 daktilo ve 3 hademe bulunmaktaydı.¹⁸⁸⁶ Daha sonra K/61, K/122, K/289, K/327, K/331, K/486, K/490, K/560, K/625, K/679, K/680, K/714 ve K/715 sayılı kararlarla bu büro hakkında çeşitli düzenlemeler yapılmıştı. 1948 yılına gelindiğinde ise K/723 sayılı kararla muamelat şefliği kadrosunun kaldırılmasıyla bu büroda sadece 1 adet daktilo kadrosu kalmıştı.

Milli Korunma Kanunu'nda değişiklik yapan 6731 sayılı kanunun uygulanmaya başlanmasından sonraki süreçte 1 Mart 1957 tarihinden itibaren yürürlüğe giren K/1071 sayılı karar ile Koordinasyon Heyeti'nin işlerini hazırlamak, Milli Korunma Kanunu ve İcra Vekilleri Heyeti'nin aynı kanuna dayanarak alacağı kararların uygulanmasını takibe yönelik işleri yürütmek amacıyla üç kişilik

---

Satan 7 Esnaf Adliyeye Verildi", **Milliyet**, 31 Temmuz 1956, s.2; "Bir Hafta İçinde İhtikardan 36 Esnaf Mahkemeye Verildi", **Milliyet**, 12 Ağustos 1956, s.2; "Mahkemeye Verilen Tacirler ve Esnaf", **Cumhuriyet**, 14 Ağustos 1956, s.3; "3 Tacir Adliyeye Verildi", **Milliyet**, 10 Kasım 1956, s.7; "30 Sandık Yumurtaya El Kondu", **Milliyet**, 5 Aralık 1956, s.2; "Kabineleri ve Büfeleri Pis Olan Plajlar Kapatılacak", **Milliyet**, 17 Temmuz 1956, s.2; "Eğlence Yerleri Tarifesi Yarın Tatbik Ediliyor", **Cumhuriyet**, 24 Haziran 1956, s.1, 5; "Lüks Maddeler İthal Edilmeyecek", **Milliyet**, 8 Temmuz 1956, s.1, 5.

¹⁸⁸⁴ **TBMM ZC**, D:10, C:15, İ:16, 14 Aralık 1956, s.147-149.

¹⁸⁸⁵ Özbil, **a.g.e.**, s.93; **T.C. Resmi Gazete**, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.243.

¹⁸⁸⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Şubat 1940, Sayı 4445, s.13418-13419.

kadrosuyla Koordinasyon Bürosu yeniden kurulmuştur.¹⁸⁸⁷ Maaşlı veya ücretli görevde olanlardan bu görevlerine ek olarak Koordinasyon Bürosu'nun işlerinde çalışanlara, büronun kadro ücretlerini aşmayacak şekilde aldıkları maaş veya ücretlerin bir katı kadar tazminat verilmesi de uygun görülmüş, ayrıca bu kararlar büronun 1957 yılı teşkilat giderleri için Milli Korunma Kanunu'nun kırk üçüncü ve kırk dördüncü maddelerine dayanılarak Başvekalet'e 11.250 liralık ödenek ayrılmıştır.¹⁸⁸⁸ K/1130 sayılı kararla ise büronun 1958 yılı teşkilat giderleri için Başvekalet'e 13.500 liralık ödenek¹⁸⁸⁹, K/1199 sayılı kararla¹⁸⁹⁰ 1959 yılı teşkilat giderleri için 13.500 lira ve K/1261 sayılı kararla¹⁸⁹¹ 1960 yılı teşkilat giderleri için 13.500 lira ayrı ayrı Başvekalet emrine verilmiştir.

3.2.7. Milli Korunma Kanunu'nun Ceza Hükümleri

Milli Korunma Kanunu, ekonominin işleyişiyle ilgili düzenlemeler yapma yetkileri verirken, diğer yandan da bazı hareketleri yasaklamıştır. Bu kanunun otuz ikinci maddesinde yasak olan fiiller sayılmıştır. Buna göre eşya fiyatlarının haklı bir sebep olmadan arttırılması, mevcut malların satılmaması, olmadığı söylenerek malların saklanması, fazla fiyata satma amacıyla kaçırılması, muvazaa ile elden çıkarılması, kabul edilebilir bir sebebe dayanmadan gümrükten çekilmemesi, gereğinden fazla mal satın alınması, bu malların hakir görülmesi, üretici veya tüketici aleyhine fiyat birliği yapmak ya da yaptırmak, bir malın tüketiciye sunulmadan önce çeşitli tacirler arasında yapılan zincirleme faaliyetler, mevcut malın satıştan kaldırılması, bu amaçlardan herhangi biri ile propaganda yapılması ve çeşitli şekillerle yapay olarak fiyat yükseltilmesi yasaklanmıştır.¹⁸⁹² 3954 sayılı kanunla yeniden düzenlenen otuz ikinci maddede yasak olan fiiller fiyat artışlarını ve karaborsayı önlemeye yönelik genişletilmiştir. Böylece geçerli sebep olmaksızın bir malın fazla fiyatla satılması veya satışa arz edilmesi, fazla fiyatla satmak için mevcut malın satışa arz edilmemesi veya satışından çekinilmesi veya saklanması veya herhangi bir şekilde kaçırılması veya anlaşma yolu ile elden çıkarılması veya

¹⁸⁸⁷ Bu büro hakkında alınan en son karar K/723 sayılı karar olup bu büronun kaldırılmasına dair herhangi bir karar bulunmamaktadır. Ancak K/1071 sayılı kararda yeniden kurulması kararı dikkate alınarak 1948-1957 yılları arasında bu büronun kaldırılmış olduğu söylenebilir.

¹⁸⁸⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 5 Mart 1957, Sayı 9551, s.16657.

¹⁸⁸⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Şubat 1958, Sayı 9835, s.18652.

¹⁸⁹⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 19 Ocak 1959, Sayı 10112, s.20835.

¹⁸⁹¹ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Aralık 1959, Sayı 10392, s.333.

¹⁸⁹² Özbil, a.g.e., s.73; **T.C. Resmi Gazete**, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13214.

piyasada darlık ya da fiyat artışını amaçlayan veya darlık ya da fiyat artışıyla sonuçlanan zincirleme işlemler yapılması, ticari geleneğe aykırı olarak diğer bir malın da satın alınmasını zorunlu kılacak şekilde satış yapılması veya malların satışa arz edilmesi, bir malı fazla fiyatla satmaya yönelik fiil ve hareketlerde bulunulması ve fiyatların yükselmesi amacıyla propaganda yapılması yasaklanmıştır.¹⁸⁹³ 4180 sayılı kanunla yapılan ekleme ile bir malı fazla fiyatla satmak veya satışa arz etmek, mevcut malı satışa arz etmemek veya satışını yapmamak fiilleri için muhik sebep olmaksızın hükmü getirilmiştir. Ayrıca yasaklanmış olan bir malı fazla fiyatla satmaya yönelik fiil ve hareketlerde bulunmak ifadesine belge düzenlemek ve bilerek kullanmak hareketleri de eklenmiştir.¹⁸⁹⁴ 4648 sayılı kanunla otuz ikinci maddede yapılan düzenleme ile yasak fiillere yenileri eklenmiştir. Bunlara göre piyasada darlık veya fiyatların artmasına neden olacak veya azalmasına engel olacak şekilde malları az sayıda ellerde toplamak veya yok etmek ve benzeri fiil ve hareketlerde bulunma; herhangi bir maddenin Hükümet tarafından belirlenen esaslar haricinde çeşitli ellerden geçirilerek fiyatının yükselmesini amaçlayan veya bu sonucun elde edilmesini sağlayan zincirleme işlemler yapma; üreticiden mal alanlar veya tüketiciye mal satanlar arasında fiyat birliği yapılarak veya yaptırılarak anlaşma yoluyla halkı istismar etme yasaklanmıştır.¹⁸⁹⁵ 4945 sayılı kanunla otuz ikinci maddede yapılan düzenleme ile haklı sebep olmadan bir malı fazla fiyatla satmak, bir malı fazla fiyatla satışa arzetmek, mevcut malı satışa arz etmemek, mevcut malı satıştan kaçınmak, mevcut malı herhangi bir suretle kaçırmak veya saklamak, mevcut malı muvazaa yoluyla elden çıkarmak fiilleri ile fazla fiyatla satmaya yönelik herhangi bir fiil ve harekette bulunmak veya belge düzenleyerek ve bilerek istimal etme yasak fiiller arasından çıkarılmıştır. Piyasada darlık veya fiyatların yükselmesine neden olmak veya inmesine engel olmak kasdına ticari teamüller dışında olma şartı eklenmiş, ayrıca bunlara dönük propaganda yapma yasağı da getirilmiştir. Daha önce propaganda yasağı fiyatları yükseltme amacıyla yasaklanmıştı.¹⁸⁹⁶

Milli Korunma Kanunu, bazı fiilleri yasaklarken, buna uyulmaması durumunda verilecek cezaları da öngörmüştü. Bu kanunun beşinci bölümünde yer

¹⁸⁹³ Özbil, a.g.e., s.94; T.C. Resmi Gazete, 28 Kanunuevvel 1940, Sayı 4698, s.244.

¹⁸⁹⁴ Özbil, a.g.e., s.100; T.C. Resmi Gazete, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2239.

¹⁸⁹⁵ Özbil, a.g.e., s.107; T.C. Resmi Gazete, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7464.

¹⁸⁹⁶ T.C. Resmi Gazete, 20 Haziran 1946, Sayı 6338, s.10794.

alan elli üçüncü ve altmış sekizinci maddeler arasındaki maddeler cezai hükümlerden oluşmuştur. Bunlar kendi içinde kanuna aykırı davrananlara verilecek cezaları içeren elli üçüncü ve elli dokuzuncu maddeler arasındakiler ve bu suçların yargılama usul ve muhakemesini içeren altmışıncı ve altmış sekizinci maddeler arasındakiler olmak üzere ayrılmıştır. Cezai hükümlere göre, Milli Korunma Kanunu'nun sekizinci, dokuzuncu, onuncu, on birinci, on beşinci, on yedinci, yirmi birinci, yirmi ikinci, yirmi dördüncü, yirmi yedinci, yirmi sekizinci, yirmi dokuzuncu, otuzuncu, otuz birinci, otuz ikinci, otuz beşinci, otuz altıncı, otuz sekizinci ve kırkıncı maddelerinde bulunan iktisadi hükümlere aykırı davrananlara çeşitli para ve hapis cezaları uygulanması öngörülmüştü.

Milli Korunma Kanunu'nun kabulünden sonra üzerinde en çok değişiklik yapılan maddeler içinde, cezalara dair hükümler yer almaktadır. 3954, 4156, 4180, 4648, 4945, 5020 ve 6084 sayılı kanunlarla bu hükümlerde düzenlenmeler yapılmış, bu değişikliklerde kanuna muhalefet oluşturan fiiller ve kanuna aykırı davranacaklara verilen cezalar değiştirilmiştir. Burada sayılan kanunlarla yapılan değişikliklerle, para ve hapis cezalarının daha çok günün şartlarına uyarlanmasına çalışılmıştır.

Öte yandan ekonomide şartların zorlaşması bazı cezaların çok ağır olması sonucunu doğurmuştur. Nitekim 4648 sayılı kanunla elli yedinci maddede yapılan düzenleme ile otuz ikinci maddede yazılı fiilleri; memleketin iktisadi bünyesini kökünden sarsmak veya memlekette büyük ve kapsamlı iktisadi buhran yaratmak amacıyla teşekkül halinde işleyenler hakkında ölüm cezası uygulanması öngörülmüştür.¹⁸⁹⁷

6 Haziran 1956 tarihinde kabul edilen 6731 sayılı kanun ile Milli Korunma Kanunu'nun cezai hükümlerini içeren maddelerden elli üçüncü, elli dördüncü, elli beşinci, elli altıncı, elli yedinci, elli sekizinci, elli dokuzuncu, altmış üçüncü, altmış beşinci ve altmış altıncı maddelerinde değişikliğe gidilmiştir. Böylelikle DP, bu değişikliklerle cezaları daha da arttırarak, ekonomik görüşlerine ters düşecek şekilde Milli Korunma Kanunu'nu uygulamaya başlamıştır. Bu kanunun ilk yıllarındaki cezalara bakıldığında bu değişikliklerle para cezaları 10 katına, hapis cezaları 6-10 katına çıkmıştır. Buna göre 1940 yılında 3 gün olan en alt hapis cezası 30 güne, 5 yıl

¹⁸⁹⁷ Özbil, a.g.e., s.107-108; T.C. Resmi Gazete, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7466.

olan en üst hapis cezası 30 yıla yükseltilmiş; 10 lira olan en düşük para cezası 100 lira, 5.000 lira olan en yüksek para cezası ise 50.000 lira olmuştur.¹⁸⁹⁸ 6731 sayılı kanunla elli altıncı maddede yapılan değişiklik, Milli Korunma Kanunu'na göre en ağır cezayı öngörmüştür. Buna göre otuz birinci maddede belirtilen fiyatları ve kâr hadleri belirlenen malların bu fiyatlardan fazla satılması, satışa sunulması; fiyatları ve kâr hadleri belirlenen malların geçerli bir neden olmadan satışa sunulmaması, satıştan kaçınılması, kaçırılması, satılmış gibi gösterilmesi; fiyatı Hükümet tarafından belirlenen bir malın, bu fiyatlar üzerinden satılması veya satışa sunulması; ithalatçılık ile toptancılık veya perakendeciliğin, toptancılıkla perakendeciliğin birleşemeyeceği hükmüne aykırı davranılması; belirlenen ithalatçı, toptancı, perakendeci kârlarına aykırı davranılması; kullanılan eşyanın yenisinden fazla fiyatla satılması ile otuz ikinci maddede yazılı suçları işleyenlere, bunlara teşebbüs edenlere, bu fiillere katılanlara veya bunları yaptırımlara 10 seneden 30 seneye kadar ağır hapis ve 10.000 liradan 30.000 liraya kadar ağır para cezası getirilmiştir.¹⁸⁹⁹

3.2.8. Milli Korunma Kanunu'nun Ceza Muhakemesi Hakkındaki Hükümleri

Milli Korunma Kanunu'nun altmışıncı ve altmış dokuzuncu maddeleri arasında ise, ceza muhakeme usullerine dair hükümler bulunmaktadır. Buna göre suç kabul ettiği fiilleri işleyenlere verilen cezaların tecil edilmesinin önüne geçilmiş, başta Türk Ceza Kanunu olmak üzere diğer kanunlarda daha ağır cezaların bulunması halinde o cezaların verileceği belirtilmişti.¹⁹⁰⁰ Kanunun altmış ikinci maddesinde ise elli beşinci maddenin altıncı ve yedinci fıkraları, elli altıncı maddenin dördüncü, beşinci ve altıncı fıkraları ve elli sekizinci maddenin birinci fıkrasında yazılı suçları işleyenler hakkında uygulanacak para cezalarında çalıştıkları işletmeler maddi ve müteselsilen sorumlu kabul edilmişti. Altmış üçüncü maddeye göre de verilen ve kesinleşen hükümlerin özetlerinin masrafı mahkuma ait olmak üzere yayımlanması kabul edilmiştir. Ayrıca dükkan, mağaza ve ticarethanenin kapatılmasına dair verilen hüküm özetlerinin büyük harflerle yazılarak ilgili

¹⁸⁹⁸ Albayrak, **a.g.m.**, s.232-237.

¹⁸⁹⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Haziran 1956, Sayı 9329, s.14523.

¹⁹⁰⁰ Bu dönemde cezaların infazının tecil edilmemesi sadece Milli Korunma Kanunu'na özgü değildir. Bkz.: N. Ruhi Özüarı, "Tecil Müessesesi ve Tecili Kabil Olmayan Cezalar", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl:16, Sayı:3, 1959, s.150.

işletmenin göze çarpan yerine yapıştırılması hükmü eklenmiştir.¹⁹⁰¹ 4648 sayılı kanunla ise konu itibariyle yayımlanmasında fayda görülmeyen seyyar satıcıların ve küçük tacirlerin işledikleri basit suçlara ve iş mükellefiyetine uymayanlara dair hükümlerle ilgili mahkemelerin yayımlanmama kararı verebileceği hükmü eklenmişti.¹⁹⁰² Kanunun altmış dördüncü maddesine göre, kanunu ilgilendiren işlerde görev ve sorumluluğu suistimal edenler veya bu yolla suç işleyenler ile görevlerinde ihmal ve gecikmede bulunanlar hakkında Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı olan cezaların iki katı uygulanacağı belirtilmişti. Memur ve hizmetlilerin bu kanunun uygulanması nedeniyle işledikleri suçlardan veya bu kanunun uygulanmasıyla yükümlü makam ve mahkemelerin emir ve taleplerini ve bu kanunla kendilerine verilmiş takip ve soruşturma görevlerini ihmal veya suistimal etmelerinden dolayı haklarında yapılacak cezai soruşturmalarda Memurin Muhakematına Dair Kanun hükümleri uygulanacağı ortaya konmuştu. Ancak Vali, vali yardımcılar, kaymakamlar, belediye başkanları ve heyet halinde alınan kararlardan dolayı Belediye Daimi Komisyonları ile merkezin emriyle soruşturma ve kontrol için gönderilenlerle ilgili olarak bu hükmün geçerli olmadığı belirtilmişti. Ayrıca kanunu ilgilendiren işlerde, İktisadi Devlet teşekkül ve işletmelerinin idare ve denetim kadroları ile memur ve hizmetlilerinin ve bu kanuna göre görevlendirilen özel hukuk hükümlerine bağlı işletmelerin memur ve hizmetlileri ile bu işletmelerden tüzel kişiliğe sahip olanların idare ve denetim kadroları gerçek kişilere ait olanlarının sahiplerinin ve müdürlerinin devlet memuru gibi cezalandırılmaları öngörülmüştü. Kanunu yürütmekle görevlendirilenlere uygulamayı sağlama amacıyla ilgililere veya üçüncü şahıslara ait ticarethane, imalathane, depo, mağaza ve benzeri yerlerde arama talebinde bulunma yetkisi verilmişti. Ayrıca bu görevlilerin aramalarda yer alabileceği ile arama ve zabıt işlerinin genel hükümler çerçevesinde uygulanacağı belirtilmişti. 4156 sayılı kanunla altmış beşinci madde genişletilmiş ve altı fıkra halinde düzenlenmiştir. Buna göre kanunun uygulanması için vali, kaymakam veya bunların yazılı emri ile görevlendirilen memurlara ev, mağaza, ticarethane, depo, dükkan, ambar, samanlık ve mal konulabilecek diğer yerlerde arama yapma yetkisi verilmişti. Aramalarda mahalli zabıta amiri veya memurunun bulunması şart koşulmuş, aranılacak yerin sahibinin, bunlar bulunmazsa sırasıyla temsilcilerinden,

¹⁹⁰¹ Özbil, a.g.e., s.77-78; T.C. Resmi Gazete, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13216.

¹⁹⁰² T.C. Resmi Gazete, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7467.

akrabalarından, kendisiyle oturanlardan veya komşularından birinin bulundurulacağı belirtilmişti. Köylerde yapılacak aramalarda ise muhtar ile ihtiyar heyetinden biri, muhtar bulunmadığı durumda ihtiyar heyetinden biri ile komşulardan biri, muhtar ve ihtiyar heyetinden kimsenin bulunmadığı durumlarda komşulardan ikisinin hazır bulundurulacağı ortaya konmuştu. Gecikmesinde sakınca bulunan olağanüstü haller dışında evler ve diğer binalarda gece arama yapılamayacağı belirtilmişti.¹⁹⁰³ 4648 sayılı kanunla ise aramalara dair hükümlerde değişiklik ve bazı eklemeler yapılmıştı. Buna göre kanun hükümlerini uygulamakla görevli memurlara her türlü bilginin verilmesi ve her çeşit belge ve defterlerin gösterilmesi zorunlu kılınmıştı. Bu memurlar, görevlerinin yaparken, bu kanunun suç saydığı fiiller hakkında bilgisi olduklarında, Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu'nun dördüncü maddesi hükümlerini uygulayacaklardı.¹⁹⁰⁴ 4945 sayılı kanunla son şekli verilen altmış altıncı maddedeki düzenlemeyle yiyicilikten, rüşvet alıp vermekten, ihtilas ve zimmetine para geçirmekten, doğrudan veya memurluk görevini suistimal ile kaçakçılıktan ve resmi alım-satımlara fesat karıştırmak ile dışişlerine ait gizli evrak veya şifreleri açıklamaktan veya açıklanmasına neden olmaktan ve bu suçlara katılmaktan sanık olanlar hakkında duruşmaların tutuklu olarak yapılması kabul edilmişti.¹⁹⁰⁵ Ayrıca kanun kapsamına giren suçların yargılamalarının bütün davalardan önce ele alınacağı ve ertelenenin zorunlu olduğu hallerde mücbir sebep olmadıkça bir haftadan fazla ertelenemeyeceği belirtilmiş, kanunun suç kabul ettiği fiillerin Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'nun (CMUK) dört yüz yirmi üçüncü maddesi uyarınca tatil zamanında görülen acele işlerden sayılacağı bildirilmiştir.¹⁹⁰⁶ 4180 sayılı kanunla altmış yedinci madde ile gerekli görülen yerlerde Adliye Vekaleti, bu kanunun hükümlerine giren suçlarla bu kanunun altmış dördüncü maddesinde yazılı memurların işledikleri suçlara ilişkin davaları görmek üzere Hakimler Kanunu'nun¹⁹⁰⁷ her sınıf veya derecesindeki hakimlerden oluşan toplu veya tek hakimli mahkemeler kurma olanağına kavuşmuştu. Adliye Vekaleti'ne bu mahkemeleri yargı çevrelerinin ve bu mahkemelerin kurulmadığı yerlerde bu kanuna göre görevli mahkemeyi belirleme yetkisi verilmişti.¹⁹⁰⁸ 4648 sayılı kanunla altmış yedinci maddede yapılan düzenleme

¹⁹⁰³ Özbil, a.g.e., s.97-98; **T.C. Resmi Gazete**, 28 Kanunuevvel 1941, Sayı 4991, s.2078-2079.

¹⁹⁰⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7467-7468.

¹⁹⁰⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 20 Haziran 1946, Sayı 6338, s.10795.

¹⁹⁰⁶ Özbil, a.g.e., s.78; **T.C. Resmi Gazete**, 26 Kanunusani 1940, Sayı 4417, s.13216.

¹⁹⁰⁷ 766 sayılı Hakimler Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 20 Mart 1926, Sayı 326.

¹⁹⁰⁸ Özbil, a.g.e., s.101; **T.C. Resmi Gazete**, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2240-2241.

ile Adliye Vekaleti'nin kuracağı mahkemelerin alanları genişletilmişti. Buna göre 1609¹⁹⁰⁹ ve 4237¹⁹¹⁰ sayılı kanunların hükümlerine giren suçlarla ve bu davaların görüldüğü sırada işlenen yalan yere şahitlik suçlarına ilişkin davaları da görecektir.¹⁹¹¹ 4945 sayılı kanunla altmış yedinci maddede yapılan değişiklikle Adliye Vekaleti'nin gerekli gördüğü yerlerde kurulacak mahkemelerin bakmakla yükümlü olduğu davalarla ilgili düzenlemeye gidilmişti. Buna göre bu davalar yiyicilikten, rüşvet alıp vermektan, ihtilas ve zimmete para geçirmektan, gerek doğrudan doğruya ve gerek memuriyet vazifesini suiistimal suretiyle kaçakçılıktan ve resmen yapılan alım ve satımlara fesat karıştırmaktan ve dışişlerine ait gizli evrakı veya şifreleri ifşa veya ifşaya sebebiyet vermektan ve bu cürümlere iştirak etmektan sanık olanlar haklarındaki davalarla 4237 sayılı kanun hükümlerine giren suçlara ve bu kanunda yazılı suçlar ile bu kanun hükmünce resmi evrak ve vesikalardan sayılan evrak ve vesikalar üzerinde işlenen suçlarla, bu kanunun altmış dördüncü maddesinde yazılı memurların işledikleri suçlara ilişkin davaları ve bu davaların görüldüğü sırada işlenen yalan yere şahitlik suçlarına ilişkin davalar olarak düzenlenmişti.¹⁹¹² 4180 sayılı kanunla altmış sekizinci maddede yapılan değişiklikle Milli Korunma Kanunu'na göre kurulan veya bu kanunu uygulama ile görevlendirilen mahkemelerde Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Hakkındaki Kanunun¹⁹¹³ usule dair hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Kanunun altıncı ve son bölümünde de çeşitli hükümler belirlenmişti. Bu bölümde yer alan altmış dokuzuncu madde kanuna dayanarak alınan kararlar ve yapılan uygulamalar hakkında yargı kurumlarından icranın geri bırakılması ve ihtiyati tedbir kararları alınamayacağını bildirmişti.¹⁹¹⁴ 4648 sayılı kanunla ayrıca 1609 ve 4237 sayılı kanunlarda yazılı suçları yetkili makamlar tarafından haber alınmadan önce müsbit delilleriyle birlikte bu makamlara haber veren veya bu suçları fiilen ortaya çıkaran kimselere belli şartlarda ikramiye verilmesi kabul edilmişti. Buna göre muhbire ikramiye verebilmek için ihbarın, suç delillerinin elde edilmesine olanak verecek

---

¹⁹⁰⁹ Bazı Cürümlerden Dolayı Memurlar ve Şerikleri Hakkında Takip ve Muhakeme Usulüne Dair Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 20 Mayıs 1930, Sayı 1498, s.8932.

¹⁹¹⁰ Fevkalade Hallerde Haksız Olarak Mal İktisap Edenler Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 3 Haziran 1942, Sayı 5122, s.3044-3045.

¹⁹¹¹ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7468.

¹⁹¹² **T.C. Resmi Gazete**, 20 Haziran 1946, Sayı 6338, s.10795.

¹⁹¹³ 5699 Sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 13 Haziran 1936, Sayı 3329, s.6618-6619.

¹⁹¹⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 3 Şubat 1942, Sayı 5023, s.2241.

şekilde ve zamanında yapılması şart olarak ortaya konmuştur. Ayrıca verilecek ikramiyenin, ihbarın konusuna dahil suçlardan dolayı verilen para cezası ile el konulan malların satış değerinin %10'unu aşamayacağı, ikramiyenin para cezasının tahsilinden ve el konulan malların satışından sonra ödeneceği belirtilmişti. Suçun ortaya çıkarılmasında büyük çabaları olduğu tahkikatla belirlenen memurlar da burada yazılı ikramiyeden yararlanabilecektir.¹⁹¹⁵

3.2.8.1. 5766 Sayılı Kanun Değişikliği

DP döneminde Milli Korunma Kanunu'nu üzerinde yapılan ilk kanun değişikliği olan 5766 sayılı kanunla altmış beş ve altmış altıncı maddelerde düzenlemeler yapılmıştır. Bu değişiklik DP'nin antidemokratik kanunların kaldırılması için yaptığı çalışmalar kapsamında gerçekleştirilmiştir.

1 Aralık 1950 tarihinde TBMM'ye sunulan Milli Korunma Kanunu'nun 4648 sayılı kanunla değiştirilen altmış beşinci maddesinin değiştirilmesi ve 4945 sayılı kanunla değiştirilen altmış altıncı maddesinin yürürlükten kaldırılması hakkındaki kanun tasarısı, 4 Aralık 1950 tarihinde görüşülmek üzere Dahiliye ve Adliye Komisyonlarına havale edilmiştir.¹⁹¹⁶

Hükümet, tasarının adından da anlaşılacağı üzere Milli Korunma Kanunu'nun altmış beş ve altmış altıncı maddelerinde yeni düzenleme yapılmasına karar vermiştir. Adliye Vekili Halil Özyörük'ün daha önceden gazetelere yansıyan açıklamalarına uygun olarak kanun tasarısının gerekçesinde, altmış beşinci ve altmış altıncı maddelerin hükümlerine değinilmiş, bu hükümlerin Anayasa'ya ve CMUK'ye¹⁹¹⁷ aykırı durumlara neden olduğu belirtilmiştir. CMUK'ye göre kişi, konut veya herhangi bir yerde arama kararı verme yetkisi yargıçlara verilmiştir.¹⁹¹⁸ Bundan dolayı konut ve kişi dokunulmazlığı ile doğrudan ilgili arama yetkisinin idare amir ve memurlarına verilmesi Anayasa hükümlerine de aykırı görülmüştür. Altmış altıncı maddede düzenlenen zorunlu tutuklamayla ilgili hüküm ise yine CMUK'nin tutuklama nedenlerini içeren yüz dördüncü maddesine uygun

¹⁹¹⁵ T.C. Resmi Gazete, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7468.

¹⁹¹⁶ TBMM TD, D:9, C:3, B:14, 4 Aralık 1950, s.27.

¹⁹¹⁷ 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 20 Nisan 1929, Sayı 1172, s.6963-7030.

¹⁹¹⁸ 1412 sayılı CMUK'un doksan üçüncü ve yüz üçüncü maddeleri arasındaki hükümler, aramalara dair düzenlemeleri içermektedir.

bulunmamış¹⁹¹⁹, yargıcın serbest takdirini kısıtladığı belirtilerek uygulamada iyi sonuçlar vermediği ortaya konmuştur. Dahiliye Komisyonu'nda, kanun tasarısının CMUK'ye uygunluğun sağlanması amacıyla taşıdığı göz önüne alınmış ancak Milli Korunma Kanunu'nun olağanüstü döneme ait özel bir kanun olduğu, bu nedenle değişik hatta daha ağır hükümler içermesinin karşıladığı olağanüstü zorunlulukların bir gereği olduğu belirtilmiştir. Bu yönüyle kanun, Anayasa'da olağanüstü haller için belirtilen tedbirler açısından ve milli çıkarlar gereği olarak Anayasa'ya aykırı görülmemiştir. Milli Korunma Kanunu'nun esas olarak yürürlükte bulunduğu sürece uygulanmasında yarar sağlayacak maddelerinin değiştirilmesi veya tamamen kaldırılması, kanunun ısmarındaki¹⁹²⁰ genel faydadan uzaklaşmaya neden olacağı öngörülmüştür. Öte yandan kanunun olağanüstü zamanlara özel olması ve uygulanmasının sınırlı bir zamana ait bulunması ile olağanüstü halin giderek şiddetlendiği ve önem kazandığının son bütçe görüşmelerinde Hükümet tarafından da ortaya konulduğu ve bu durumun Hükümetin tasarıdaki bakış açısıyla çeliştiği belirtilmiştir. Buna ek olarak altmış altıncı maddede, kanun tasarısında gösterildiği şekilde olağandışı bir tutuklama zorunluluğu bulunmadığı kaydedilmiştir. Duruma örnek olması açısından CMUK, yüz dördüncü maddesi ile 3005 sayılı Meşhut Suçlar Kanunu'nun on üçüncü maddesi¹⁹²¹ ve 1609 sayılı kanunun¹⁹²² aynı hükümleri içeren bir anlayışta olduğu öne sürülmüştür. Tüm bunların, kanun tasarısının hukuki, fiili ve ameli dayanaklarını da ortadan kaldıracığı düşünülmüştür. Bu nedenlerin yanında,

---

¹⁹¹⁹ 1412 sayılı CMUK'un yüz dördüncü maddesi şu şekildedir: "YÜZDÖRDÜNCÜ MADDE-Suçlu işlediğine dair aleyhinde kuvvetli emareler elde edilen maznun aşağıda yazılı hallerde tevkif olunabilir: 1-Kaçma şüphesini uyandıracak vakıalar bulunursa, 2-Suçun izlerini yok etmeye veya şeriklerini uydurma beyanata yahut şahitleri yalan şahitliğe veya şهادetten kaçınmağa sevk eyleyeceğini gösterir haller bulunursa, 3-Suç Devlet veya Hükümet nüfuzunu kıran veya memleketin asayişini bozan fiillerden bulunur ve yahut adabı umumiye aleyhinde olursa. Bu vakıalar ve haller kararda gösterilir. Aşağıda yazılı hallerde maznun daima kaçacak sayılır: 1-Tahkikatın mevzuu olan suçun ağır cezalı cürümlerden olması, 2-Maznunun ikametgâhı veya meskeni bulunmaması veya serseri veya şüpheli takımdan olması veya kim olduğunu isbat edememesi, 3- Yabancı olup da hakim davetine veya verilecek hükmün infazı için geleceğinde şüphe uyandıracak ciddi sebeplerin bulunması."

¹⁹²⁰ Isdar kelimesi sudur ettirme, çıkarma, çıkarılma anlamlarına gelmektedir. Ancak hukuki olarak farklı açılardan değerlendirilmektedir. Detaylı bilgi için Bkz.: Kemal Gözler, "Türkiye'de Bir Bilinmeyen: Isdar", Prof. Dr. Erdal Onar'a Armağan, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2013, c.II, s.897-950.

¹⁹²¹ Kanunun 13.maddesi şu şekildedir: "ON ÜÇÜNCÜ MADDE-Bir ay ve daha ziyade hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile mahkûm edilen suçluyu mevkuf değilse mahkeme tevkife mecburdur. Ancak mahkeme kararında mahkûm kefaletle tahliye edilmesine de karar verebilir."

¹⁹²² Bazı Cürümlerden Dolayı Memurlar ve Şerikleri Hakkında Takip ve Muhakeme Usulüne Dair Kanun. Kanun'un tutuklama ile ilgili 3.maddesi şu şekildedir: "Birinci maddede yazılı cürümlerden dolayı haklarında son tahkikatın açılmasına dair verilecek karar üzerine maznun derhal tevkif edilir ve mahkemede duruşma mevkufen cereyan eder."

içinde bulunulan toplumsal ve ekonomik sebepler ile ülkenin idari bölümleri ve dünyanın siyasi durumu düşünülerek halen bir bütün olarak yürürlükte bulunan Milli Korunma Kanunu'nun "*bir Anayasa meselesi*" yapılarak kanunun ruh ve özünü içeren maddelerinde değişikliğe gidilmesi veya bazı maddelerin kaldırılması "*yersiz ve mevsimsiz*" bulunmuştur. Bu nedenle tasarının reddine çoğunlukla karar verilmiş ve bu karar TBMM Başkanlığı'na iletilmiştir. Dahiliye Komisyonu'ndan sonra tasarının ele alındığı Adliye Komisyonu'nda ise, Hükümet tarafından öne sürülen değişiklik gerekçeleri yerinde görülmüştür. Ayrıca CMUK'nin iki yüzüncü maddesinde ve 3005 sayılı Meşhut Suçlar Kanunu'nun on üçüncü maddesinde yapılan değişikliklerin Milli Korunma Kanunu'nun altmış beşinci ve altmış altıncı maddelerinin kaldırılmasını zorunlu kıldığı belirtilmiştir. Buna ek olarak memurların işledikleri zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, kaçakçılık gibi bazı suçlar için 1609 sayılı kanunda yargılamanın tutuklu olarak yapılmasına dair hükümlerin var olduğuna değinilmiş, ancak Milli Korunma Kanunu'nun altmış sekizinci maddesinin bu kanunun içine giren bu suçları da kapsadığı dolayısıyla 1609 sayılı kanunun tutuklamaya dair hükmünün mahkemelerce uygulanamadığı belirtilmiştir. Buna karşın, 1609 sayılı kanunun tutuklamaya ilişkin hükmünün kaldırılmasını içeren bir maddenin tasarıya eklenmesine gerek görülmemiştir. Komisyonda, belirtilen sebep ve gerekçelerle uygun görülen kanun tasarısının aynen kabulü ile Milli Korunma Kanunu'nun altmış ve altmış altıncı maddelerinin kaldırılmasına oy birliği ile karar verilmiştir.¹⁹²³

TBMM'nin 20 Nisan 1951 tarihli birleşiminde kanun tasarısı ve ilgili komisyon raporları gündeme alınmıştır.¹⁹²⁴ 30 Nisan 1951 tarihinde üzerinde görüşülmeye başlanan kanun tasarısının tümü üzerinde konuşan olmamış ve maddelerin oylanmasına geçilmiştir. Kanun tasarısının birinci maddesi üzerine Adliye Komisyonu adına söz alan DP Balıkesir milletvekili Vacid Asena, Adliye Komisyonu raporunda geçen bazı ifadeler ile ilgili düzeltme yapmıştır.¹⁹²⁵ DP Bolu

---

¹⁹²³ **TBMM TD**, D:9, C:6, 70.Birleşime ek S. Sayısı:137, s.1-4.

¹⁹²⁴ **TBMM TD**, D:9, C:6, B:67, 20 Nisan 1951, s.245.

¹⁹²⁵ Buna göre raporun on sekizinci satırında bulunan "*bahsi geçen 65 ve 66.maddeleri*" ifadesi yalnız 65.maddesinin olacak şekilde değiştirilmiş, yine aynı raporun son kısmında bulunan "*Milli Korunma Kanununun 65 ve 66 ncı maddelerinin yürürlükten kaldırılmasına*" ifadesi çıkarılmıştır. Ayrıca Hükümetin teklifinin birinci maddesinde bulunan "*yazılı olduğu üzere*" ifadesi de metinden çıkarılmış, fıkraları gösteren rakamlar ise önceki değişikliklerde kullanıldığı gibi Romen rakamlarına çevrilmiştir.

milletvekili Mahmut Güçbilmez konuşmacıya, altmış altıncı maddenin birinci fıkrasında bulunan yetkili memurlara savcılık görevi verildiğini, bunların kimler olduğu konusunda Meclisin aydınlatılması gerektiğini içeren bir soru yöneltmiştir. Bunun üzerine Vacid Asena, maddenin eski halinin yerinde bırakıldığını, sadece aramalarla ilgili hükümlerin kaldırıldığını söylemekte yetinmiştir. Maddelerin tek tek oylanıp kabul edilmesiyle tasarının birinci görüşmesi sona ermiştir.¹⁹²⁶ 16 Mayıs 1951 tarihinde kanun tasarısı ile ilgili ikinci görüşmeye geçilmiş, tasarı üzerinde söz isteyen olmamıştır. Kanun tasarısı önce madde madde sonra da tümü oylanarak kabul edilmiştir.¹⁹²⁷

Milli Korunma Kanunu'nun altmış beşinci maddesinde yapılan değişiklikle 4648 sayılı kanunla değiştirilen altmış beşinci maddede bulunan birinci, ikinci ve yedinci fıkra hükümleri korunarak diğer fıkralar kaldırılmış, maddeye yeni şekil verilmiştir. Buna göre kanunu uygulamakla yükümlü memurlara her türlü bilgi verilmesine ve her çeşit belgenin gösterilmesine, memurların Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu'nun dördüncü maddesini uygulamalarına, aramalarda kanun hükümlerine aykırı olarak saklanan ve saklanmaya çalışılan mallara ve bu şekilde davrananlara ilişkin hükümler korunmuştur. Altmış altıncı madde ile ilgili yapılan düzenleme ile 4945 sayılı kanunla değiştirilen altmış altıncı maddede yazılı suçları işleyenlerin tutuklu olarak yargılanacaklarına dair hüküm kaldırılmıştır.¹⁹²⁸

3.2.8.2. 6731 Sayılı Kanun Değişikliği ile Yapılan Düzenlemeler

5766 sayılı kanun değişikliğinden sonra 6731 sayılı kanun değişikliğinde de Milli Korunma Kanunu'nun ceza muhakemesine dair hükümleri hakkında düzenleme yapılmıştır. Buna göre hüküm özetleri ile ilgili altmış üçüncü maddede yapılan düzenlemenin önceki hükümler korunarak hüküm özetlerinin gazetelerde ve elli yedinci madde ile elli dokuzuncu maddenin yedinci fıkrasına göre tutuklu mahkumiyet ve yapılan işlerin ayrıca radyo ile de yayımlanması ve ilan edilmesi birinci fıkraya eklenmiştir. Ayrıca kanunun uygulamasında yapılacak aramaları düzenleyen altmış beşinci maddede yapılan düzenleme ile genişletilmiştir. Buna göre

¹⁹²⁶ TBMM TD, D:9, C:6, B:70, 30 Nisan 1951, s.352-353.

¹⁹²⁷ TBMM TD, D:9, C:7, B:77, 16 Mayıs 1951, s.296.

¹⁹²⁸ T.C. Resmi Gazete, 24 Mayıs 1951, Sayı 7816, s.1181.

5766 sayılı kanunla düzenlenen üç fıkra da korunurken, üçüncü fıkrada değişiklik yapılmış, kanun hükümlerine aykırı saklanan veya saklanmak istenen malların değer bedellerinin yerine bunlara el konulduğu ve satıldığı hallerdeki bedellerinin Ziraat Bankası'na yatırılması öngörülmüştür. Ayrıca aramalara dair 4648 sayılı kanunla düzenlenip 5766 sayılı kanunla kaldırılan hükümler yeniden düzenlenerek maddeye eklenmiştir. Kanunun uygulaması ile yetkili ve görevli memurlara gecikmesinde sakınca bulunan hallerde her çeşit mal konulan yerlerle mağaza, dükkan, ticarethane, depo, ambar ve samanlık gibi yerlerde arama yapma yetkisi verilmiştir. Yapılacak aramalarda mahalli zabıta amiri veya memurunun bulunması şartı getirilmiş, arama yapılacak yerin veya malın sahibi veya zilyedleri, bunlar yoksa sırasıyla temsilcileri veya akrabaları veya kendisiyle beraber oturanlardan ya da komşularından birinin bulundurulacağı belirtilmiştir. Bunlara ek olarak 4648 sayılı kanunla düzenlenen beşinci, altıncı ve sekizinci fıkra hükümleri aynen kanuna eklenmiştir. Altmış altıncı maddede yapılan düzenleme ile elli yedinci maddenin birinci ve ikinci fıkraları ile elli dokuzuncu maddenin yedinci fıkrasında yazılı suçlardan biri ile mahkumiyet hali ortaya çıkarsa suçlu tutuklu değilse mahkeme tutuklama ile zorunlu kılınmıştır. Altmış dokuzuncu maddede yapılan düzenleme ile önceki hükümler korunmakla beraber bazı değişiklikler yapılmıştır. Buna göre ihbarı sonucunda ikramiye verilecek suçlar açıkça belirtilmiş ve genişletilmiştir. Milli Korunma Kanunu'nda yazılı suçlar, irtikap, rüşvet alıp vermek, ihtilas, zimmete para geçirmek, doğrudan veya memurluk görevini suistimal ile kaçakçılık, resmi alım-satımlara fesat karıştırmak, devlet dışişlerine ait gizli belgeleri ve şifreleri açıklamak veya açıklanmasına neden olmak ile 4237 sayılı kanunda yazılı suçların ihbar edilmesi halinde bu madde ile belirlenen şartlar içinde ikramiye verileceği belirtilmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun resmi evrak üzerinde işlenen sahtekarlık cürümleri ile ilgili hükümlerin uygulanacağı belirtilen belgeler içine faturalar da eklenmiştir. İhbarın niteliği hakkında suç oluşmadıkça muhbirin kimliğinin açıklanmayacağı, muhbire ve memurlara verilecek ikramiye oranının mahkeme tarafından kendiliğinden belirleneceği hükmü getirilmiştir. Ayrıca verilecek ikramiye tutarı, malların satış kıymetinin %10'undan %25'ine çıkarılmıştır.¹⁹²⁹

---

¹⁹²⁹ T.C. Resmi Gazete, 11 Haziran 1956, Sayı 9329, s.14524-14525.

Milli Korunma Kanunu'nun hem cezalara hem ceza muhakemesine dair hükümleri ile “çok ağır bir cezalar sistemi” getirilmiştir. Bu kanunun ceza hukuku bakımından birçok özelliği bulunmaktadır. Bunlar idari makamların suç belirlemesi, bazı hükümlerin geçmişe yürümemesi, teşebbüste kalan fiile tamamlanmış gibi ceza verilmesi, çok kişinin işlediği suçlarda ayırım yapılmaması, bir suçun tekrar olması için cezanın çekilmesinin aranmaması, teşhir edilme, tecil edilmeme ve faillerden başka kişilerin de cezalandırılabilmesidir. Türk hukukunda esas olarak suç olan fiilleri belirleyen kanun koyucu yani TBMM'dir. Ancak Milli Korunma Kanunu'nda ise suç olan bütün fiillerin ön şartı İcra Vekilleri Heyeti kararnameleleridir. Ayrıca Hükümet bu konuda Valilere ve Belediyelere de yetki verebilmektedir. Milli Korunma Kanunu'na göre suç kabul edilen fiil, suç olmaktan çıkarılsa bile cezalandırılmaya devam ettirilmiştir. Türk ceza hukukunda yarım kalan fiillere, tamamlanmış fiillerden daha az ceza verilirken, Milli Korunma Kanunu'nda birçok suç için teşebbüse tamamlanmış gibi cezalar verilmektedir. Ayrıca suça katılanlar arasında “asli ve fer'i” ayrımı yapılırken, Milli Korunma Kanunu'nda bu ayrım kaldırılarak suça katılanlara aynı ceza verilmiştir. Öte yandan tekrar suçu için cezanın çekilmiş olması veya kanunen düşmesi gerekirken, Milli Korunma Kanunu'nda hükmün kesinleşmesi suç tekrarı için yeterli görülmüştür. Diğer taraftan verilen cezalar yanında gazete, radyo ile ilan ya da ticaret yerine hükmün asılmasıyla teşhir cezası da verilmiştir. Bir başka nokta da cezaların ertelenmemesidir. Ayrıca özellikle altmış ikinci maddede açıklanan cezayla çalışan kişinin işlediği suçtan dükkan kapatılmasına dair verilen cezalar da bulunmaktadır. Bunların yanında Milli Korunma Kanunu, ceza usul hukuku açısından da bazı suçlarda tutuklu yargılama zorunluluğu getirilmesi, bazı cezaların temyize götürülememesi, ihbarcılara ikramiyeler verilmesi ve ayrı bir mahkemesinin olması gibi özelliklere sahiptir.¹⁹³⁰ Ayrıca cezalar ayrıntılı olarak düzenlense de her şeyi kapsayacak şekilde hazırlanmadığından kimi zaman bu hükümlerin uygulanmasında problemler yaşanmıştır. Kanuna yönelik eksiklikler bir örnek olay üzerinden de sonuştırılmıştır. Buna göre;

“Bir müşteri müessesenize girdi, peşin para ile (1000) liralık mal ayırttı, bir motör veya makinayı satın aldı. Malın faturasını söylediği isim ve adrese kestirip, parayı verip ve

¹⁹³⁰ Öztekin Tosun, “Türkiyede İktisadi Suçlar”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:26, Sayı:1-4, 1960, s.7-13.

faturayı yanına alarak, ben 2 saat sonra veya şu zaman gelir malı alırım diye çıkıp gitse, müşteri gittikten sonra Milli Korunma müfettişi mağazaya girse (herhangi bir ihbar neticesi veya tesadüfen), müşterinin satın aldığı mala taklisa, mağaza sahibi mal satılmıştır, faturası kesilmiştir, sahibi gelip alacaktır diye beyanatta bulursa, müfettiş de kesilen faturayı aıp incelese faturada yazılı isim ve adresde bir kimse olmadığı meydana çıktığı takdirde o müessese yukarıdaki (... malların ... satılmadığı halde satılmış gibi beyan edilmesi ...) suçunu işlemiş vaziyetine düşecek ve çok ağır olan cezalara çarpılma tehlikesi ile karşılaşacaktır.”

Bu durumda satıcı suç işlemediği halde işlemiş gibi görünmektedir. Bunun nedeni de alıcının kimliğinin incelenme yetkisinin kanunla verilmemiş olmasıdır. Bundan dolayı özellikle cezaların ağırlığı düşünülerek ticaretle uğraşan kişilere dikkat etmeleri önerilmiştir.¹⁹³¹

3.2.9. Milli Korunma Mahkemeleri Kurulması

1950 yılı öncesinde Milli Korunma mevzuatına giren suçlara bakmak üzere Toplu Milli Korunma ve Milli Korunma Mahkemeleri kurulmuştu. Sadece Ankara, İstanbul, İzmir, Zonguldak'ta kurulan Toplu Milli Korunma Mahkemeleri 1948 yılında kaldırılmıştı. Ayrıca Ankara, İstanbul, İzmir, Üsküdar ve Zonguldak'ta Milli Korunma Mahkemeleri vardı. 1947 yılında toplam 10 adet Milli Korunma Mahkemesi, 4 savcılık ve 37 savcı yardımcılığı bulunurken, 1948 yılında bunlar kaldırılmıştı.¹⁹³² Adliye Vekili bir konuşmasında 14 Mayıs'tan önce İstanbul'daki iki Toplu Milli Korunma Mahkemesi'nden birinin kaldırıldığını söylemişti.¹⁹³³ Milli Korunma mahkemeleri kaldırıldığından on iki firmanın Milli Korunma Kanunu'na aykırı davranması hakkında Asliye Ceza Mahkemesi vazifesizlik kararı vermiş ve dava Ağır Ceza Mahkemesi'ne aktarılmıştı.¹⁹³⁴ Ayrıca 1950 yılından önce bu mahkemelerle ilgili K/293, K/396, K/415, K/489, K/500, K/559, K/674, K/675, K/699, K/719 ve K/726 sayılı kararlar alınmıştı.

---

¹⁹³¹ Yusuf Ziya İsmail Çebi, “Fatura Vermek Mecburiyeti, Vergi Usul Kanunu ve Milli Korunma Kanunundaki Müeyyideler, Mevzuatta Bu Hususta Mühim Olan Bir Boşluk”, **Vergi Mecmuası**, Cilt:3, Sayı:36, s.5-8.

¹⁹³² **Mahkumlar İstatistiği 1943-1959**, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara, Neşriyat No:405, 1961, s.107.

¹⁹³³ “Muhalefetin İsnatlarına Adalet Bakanının Cevabı”, **Milliyet**, 4 Ekim 1952, s.7.

¹⁹³⁴ “Mahkemeye Verilen 12 İthalatçı Firma”, **Milliyet**, 3 Kasım 1953, s.7; “12 Firmanın Duruşması”, **Milliyet**, 11 Aralık 1953, s.2.

6731 sayılı kanun değişikliği ve mahkemeler kurulmadan önce sadece ihtikar suçlarıyla ilgilenecek mahkemelerin kurulacağı kaydedilirken¹⁹³⁵, 6731 sayılı kanun değişikliği sonrasında Milli korunma suçlarına dair davaları görmek üzere Milli Korunma mahkemelerinin kurulacağına dair haberler duyulmaya başlamıştır.¹⁹³⁶ Bu arada K/1020 sayılı kararlar uyarınca davalara bakan Asliye Ceza Mahkemeleri yetkisizlik kararı vermeye başlamış, ellerindeki Milli Korunma suçlarıyla ilgili davaları Ağır Ceza Mahkemelerine aktarmaya başlamışlardır.¹⁹³⁷

K/1057 sayılı kararla Milli Korunma Kanunu'nun altmış yedinci maddesiyle verilen yetkiyle Adliye Vekaleti tarafından kurulacak toplu ve tek hakimli Milli Korunma Mahkemeleri ile bu mahkemelerin muhasebe işlerini yürütmek üzere kurulacak büronun teşkilat kadroları¹⁹³⁸ belirlenmiştir. Bu teşkilatın bir yıllık giderleri için Adliye Vekaleti emrine Milli Korunma Fonundan 987.786 lira verilmiştir.¹⁹³⁹

Milli Korunma Kanunu'na göre suç sayılan fiilleri işleyenleri yargılamak üzere Milli Korunma Mahkemeleri kurulmaya başlanmış, İstanbul'da bir Toplu Milli Korunma Mahkemesi ve bir Milli Korunma Mahkemesi, Ankara'da da bir Toplu Milli Korunma Mahkemesi ve bir Milli Korunma Mahkemesi kurulmuştur.¹⁹⁴⁰ Bu mahkemelerde 1956 yılında 7 savcı yardımcılığı, 1957 ve 1958 yıllarında ise 1 savcılık ve 8 savcı yardımcılığı kadrosu bulunmaktadır.¹⁹⁴¹ Bu mahkemelere yapılan hakim ve savcı atamaları sonrası İstanbul'da mahkemeler resmi olarak oluşturulmuştur. Buna göre mahkemeler asliyelik Milli Korunma suçlarına bakacak tek hakimli, ağır cezalı Milli Korunma suçlarına bakacak üç hakimli toplu mahkemeler olarak şekillenmiştir.¹⁹⁴² Ayrıca Toplu Milli Korunma Mahkemesi'nin kurulmasıyla Dördüncü Ağır Ceza Mahkemesi'nin kaldırılmasına karar verilmiş,

¹⁹³⁵ “Piyasadaki Spekülatif Hareketler Önlenecek”, **Milliyet**, 7 Nisan 1955, s.7

¹⁹³⁶ “Toplu Milli Korunma Mahkemeleri Kuruluyor”, **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1956, s.1, 5.

¹⁹³⁷ “İstihsal Maddeleri İçin de Narh Konacak”, **Milliyet**, 10 Temmuz 1956, s.5.

¹⁹³⁸ Buna göre K/1057 sayılı kararla 24 adet Reis, Hakim Aza, C. Müddeiumumi Baş Muavini, C. Müddeiumumi Muavini, 5 adet Başkatip, 10 adet Zabıt katibi, 5 adet Mübaşir, 1 adet Muhasip, 2 adet Memur ve 5 adet Hademe kadrosu verilmiştir. Daha sonra K/1113 sayılı kararla Başkatip sayısı 9'a, Mübaşir sayısı 9'a, Hademe sayısı 9'a çıkarılırken Reis, Hakim Aza, C. Müddeiumumi Baş Muavini, C. Müddeiumumi Muavini sayısı 20'ye, Zabıt katibi sayısı da 9'a düşürülmüştür. K/1127 sayılı kararla da Muhasip kadrosunun derecesi değiştirilmiş, Memur kadrosu çıkarılmış, 1 adet şef, 1 adet daktilo, 1 adet müvezzi, 1 adet hademe kadro eklenmiştir.

¹⁹³⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 8 Kasım 1956, Sayı 9452, s.15857-15858.

¹⁹⁴⁰ “İki Toplu Milli Korunma Mahkemesi İhdas Olundu”, **Cumhuriyet**, 14 Ekim 1956, s.1, 5.

¹⁹⁴¹ **Mahkumlar İstatistiği 1943-1959**, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.107.

¹⁹⁴² “Milli Korunma Mahkemeleri Kuruldu”, **Milliyet**, 16 Aralık 1956, s.1.

Ağır Ceza Mahkemelerinde bulunan yaklaşık 200 dosyanın da Toplu Milli Korunma Mahkemesi'ne aktarılmasına karar verilmiştir. Öte yandan Milli korunma Mahkemesi'nin 1957 yılı itibariyle işlerine başlaması söz konusudur.¹⁹⁴³ Bu mahkemelerle ilgili açıklama yapan Adliye Vekili Hüseyin Avni Göktürk Milli Korunma Mahkemelerinin kanunun uygulanmasında çok önemli olduğunu vurgulamıştır.¹⁹⁴⁴

İstanbul'da yeni kurulan Milli Korunma Mahkemesi 20 Aralık 1956 itibariyle çalışmaya başlamış, ilk duruşma sinema bileti karaborsacılığı yapan birinin yargılanması olmuştur.¹⁹⁴⁵ İlerleyen günlerde İstanbul Toplu Milli Korunma Mahkemesi de sahte fatura ile satış yaparak fahiş kâr elde ettikleri iddiasıyla yargılanan üç tacirin davasıyla çalışmaya başlamıştır.¹⁹⁴⁶

Daha sonra çıkarılan K/1067 sayılı kararla ise K/1057 sayılı karar üzerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Buna göre ilgili ödeneğin 11 Aralık 1956 tarihinden itibaren bir yıllık giderler için verildiği belirtilirken, bunun Milli Korunma Fonu yerine Milli Korunma sermayesinden karşılanması uygun görülmüştür. Ayrıca Adliye Vekaleti'ne ayrılan bu tutarın, T.C. Ziraat Bankası tarafından Hazine kefaletiyle ihraç edeceği bonolarla karşılanmasına karar verilmiştir.¹⁹⁴⁷ Daha sonra K/1098 sayılı kararla K/1057 sayılı karara ilişik 2 sayılı cetvelde yeni tertip açılması ve çeşitli tertipler arasında aktarma yapılması konusunda Adliye Vekaleti yetkili kılınmıştır.¹⁹⁴⁸ K/1113 sayılı kararda ise yeniden kurulacak dokuz tek hakimli Milli Korunma Mahkemelerinin teşkilat kadroları gösterilmiş, bu teşkilatın üç aylık masrafları için Milli Korunma sermayesinde Adliye Vekaleti'ne 563.740 lira ek ödenek verilmiştir.¹⁹⁴⁹ K/1127 sayılı kararla ise Milli Korunma Mahkemeleri ile bunların muhasebe işlerini yürüten büronun teşkilat kadrolarında değişiklik yapılmış ve 11 Aralık 1957 tarihinden itibaren bir yıllık masrafları için Adliye Vekaleti

¹⁹⁴³ "Dördüncü Ağır Ceza Mahkemesi Lağvedildi", **Milliyet**, 20 Aralık 1956, s.2. Öte yandan bu dönemde adliyenin tatile gireceği haberi yayımlanırken Milli Korunma mahkemelerinin tatile girmeyeceği bildirilmiştir. Bkz.: "Adliye 20 Temmuz'da Yaz Tatiline Giriyor", **Milliyet**, 26 Haziran 1957, s.1; "Adliye'de Yaz Tatili Başladı", **Milliyet**, 20 Temmuz 1957, s.1.

¹⁹⁴⁴ "Adliye Vekili'nin Zafer'e Beyanatı", **Zafer**, 30 Aralık 1956, s.1, 4.

¹⁹⁴⁵ "Milli Korunma Mahkemesi Dün İlk Duruşmasını Yaptı", **Milliyet**, 21 Aralık 1956, s.5.

¹⁹⁴⁶ "Toplu M. Korunma Mahkemesi Dün İlk Davaya Baktı", **Milliyet**, 27 Aralık 1956, s.1.

¹⁹⁴⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 8 Şubat 1957, Sayı 9530, s.16380.

¹⁹⁴⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Temmuz 1957, Sayı 9657, s.17550.

¹⁹⁴⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Eylül 1957, Sayı 9718, s.17917-17918. Bu karar Resmi Gazete'de beş aylık masrafları şeklinde yayımlanmıştır. Ancak 28 Ekim 1957 tarihli ve 9743 sayılı Resmi Gazete'de bu süre üç ay olarak düzeltilmiştir.

emrine 2.026.408 lira ödenek ayrılmıştır. Bu tutar yine Ziraat Bankası tarafından Hazine kefaletiyle ihraç edeceği bonolarla karşılanacaktır. Ayrıca K/1113 sayılı kararla verilen 563.740 liralık ödenek iptal edilmiş, aynı kararla belirtilen giderlerin K/1057 sayılı kararla verilen ödenekten karşılanması uygun görülmüştür.¹⁹⁵⁰

K/1183 sayılı kararla Milli Korunma Mahkemeleri ile bu mahkemelerin muhasebe işlerini yürüten büronun teşkilat kadroların 11 Aralık 1958 tarihinden itibaren bir yıllık giderleri için Adliye Vekaleti emrine 2.026.408 lira ayrılmıştır. Buna ek olarak K/1127 sayılı kararla verilen ödeneğin kalanı 11 Aralık 1958 tarihi itibarıyla iptal edilmiştir.¹⁹⁵¹ K/1254 sayılı kararla ise aynı giderler için 11 Aralık 1959 tarihinden itibaren bir yıllık ödenek olan 2.345.826 lira verilmiştir. Bu kararla bir yıl öncesine ait K/1183 sayılı kararla verilen ödeneğin kalanı 11 Aralık 1959 tarihi itibarıyla iptal edilmiştir.¹⁹⁵²

1959 yılında Milli Korunma Mahkemelerinde 2 savcılık ve 7 savcı yardımcılığı bulunurken, 1960 yılında mahkemelerin kaldırıldığı görülmektedir.¹⁹⁵³ 1960 yılı Nisan ayında Dördüncü Ağır Ceza Mahkemesi'nin tekrar kurulması gündeme gelmiştir. Milli Korunma Mahkemelerinin kaldırılmasından sonra bunlarda görülen davaların ağır cezalara aktarılması yeni mahkeme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.¹⁹⁵⁴

1956 yılı Haziran ayında yapılan 6731 ve 6751 sayılı değişikliklerin uygulanması esas olarak bu mahkemeler eliyle gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde İstanbul Milli Korunma Mahkemesi ilk beş ay içinde 94 kişiyi mahkum etmiştir.¹⁹⁵⁵ Ayrıca 200 dava ile çalışmaya başlayan bu mahkeme 1957 yılı içinde 1150 davadan 950'sini sonuçlandırırken, 200'ü ise devam etmektedir.¹⁹⁵⁶ 1959 yılında İstanbul Milli Korunma Mahkemesi 629 davadan 428'ini, Toplu Milli Korunma Mahkemesi ise 288 davadan 100'ünü sonuçlandırmıştır.¹⁹⁵⁷

---

¹⁹⁵⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 4 Ocak 1958, Sayı 9799, s.18425.

¹⁹⁵¹ **T.C. Resmi Gazete**, 7 Kasım 1958, Sayı 10051, s.20475.

¹⁹⁵² **T.C. Resmi Gazete**, 24 Aralık 1959, Sayı 10389, s.305.

¹⁹⁵³ **Adalet İstatistiği 1959-1960**, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara, Neşriyat No:422, 1962, s.68.

¹⁹⁵⁴ "4 üncü Bir Ağır Ceza Kurulacak", **Milliyet**, 1 Nisan 1960, s.3.

¹⁹⁵⁵ "94 Kişiyi Mahkum Etti", **Milliyet**, 18 Haziran 1957, s.2.

¹⁹⁵⁶ "Milli Korunma Mahkemesi Bir Yıl İçinde 1150 Davaya Baktı", **Cumhuriyet**, s.2.

¹⁹⁵⁷ "Milli Korunmada 528 Dava Karara Bağlandı", **Milliyet**, 10 Ocak 1960, s.2.

3.2.10. Ceza Uygulamaları

DP döneminde Milli Korunma Kanunu'na göre açılan davalar ve sonuçlarına dair tüm bilgiler elimizde olmamasına rağmen TBMM'de sorulan bazı yazılı soruların cevapları sayesinde belli dönemlere ait bilgilere ulaşılabilmektedir. Bu dönemde Milli Korunma Kanunu'na muhalefet suçlarıyla 1950 yılında 1.158 davada 1.547 kişi; 1951 yılında 958 davada 1.163 kişi yargılanmıştır.¹⁹⁵⁸ 1952 yılında ise 1.407 davada 1.876 sanık yargılanmış, bu yılda görülen 399 davada 439 sanık mahkum olmuş, 688 davada 912 sanık ise beraat etmiştir. 1953 yılına gelindiğinde toplam 1.538 sanıklı 995 dava açılmış, bu yılki davalardan 218 davada 235 kişi mahkum olmuş, 287 davada ise 324 kişi beraat etmiştir. 1954 yılında ise 1.922 dava açılmış, 2.213 kişi sanık olmuştur. Görülen davalardan 434'ü mahkumiyet, 530'u beraatle sonuçlanmış, toplam 472 kişi mahkum olmuş, 654 kişi ise beraat etmiştir. 1955 yılında toplam 6.345 dava açılmış ve 7.687 kişi sanık olmuştur. Mevcut davalardan 1.580 tanesinde 1.730 kişi suçlu bulunmuş, 2.275 tanesinde ise 2.776 kişi beraat etmiştir.¹⁹⁵⁹ Yani 1956 yılına dek Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak 12.785 dava açılmış ve bu davalarda yargılayan sanık sayısı 16.024 olmuştur.

1940 yılında kabul edilen Milli Korunma Kanunu'na göre 1940 yılında 4, 1941 yılında 100, 1942 yılında 391, 1943 yılında 721, 1944 yılında 405, 1945 yılında 257, 1946 yılında 104, 1947 yılında 45, 1948 yılında 25, 1949 yılında 22 kişi hüküm giymiştir. DP döneminde ise 1950 yılında 9, 1951 yılında 3, 1952 yılında 249, 1953 yılında 146, 1954 yılında 340, 1955 yılında 1.392, 1956 yılında 2.559, 1957 yılında 2.164, 1958 yılında 1.973, 1959 yılında 919 ve 1960 yılında 262 kişi para ve hapis cezasına çarptırılmıştır. Buna göre Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak 1950 yılı öncesinde 2.074 kişi ceza alırken, DP döneminde toplam 10.016 kişi ceza almıştır.¹⁹⁶⁰

---

¹⁹⁵⁸ 1950 yılında kadın ve erkek 345 kişi, 1951 yılında ise 282 kişinin Milli Korunma Kanunu'na göre hüküm giydiği görülmektedir. Bkz.: **Hükümlüler İstatistiği 1938-1954**, T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, Neşriyat No:362, 1956, s.146.

¹⁹⁵⁹ **TBMM ZC**, D:10, C:13, İ:84, 2 Temmuz 1956, s.40-42.

¹⁹⁶⁰ **Hükümlüler İstatistiği 1938-1954**, T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, s.146; **Mahkumlar İstatistiği 1943-1959**, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.55; **Adalet İstatistiği 1959-1960**, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.44; **Adalet İstatistiği 1959-1961**, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara, Yayın No:443, 1963, s.42.

Milli Korunma Kanunu'na dair değişikliğin yürürlüğe girdiği 11 Haziran 1956 tarihinden 24 Ekim 1956 tarihine kadar adliyeye toplam 2.775 olay sevk edilirken, bunlarda toplam 3.794 davalı bulunmaktadır. Bunlardan 148'i takipsizlik, 499'u beraat ve 385'i mahkumiyetle sonuçlanmıştır. 2.762 suçlusunu olan 1.743 davanın ise sürdüğü belirtilmiştir.¹⁹⁶¹

6731 sayılı kanunun kabulü sonrası ilk uygulama olarak İstanbul'da bir kağıtçı fazla fiyatla satış yapmaktan¹⁹⁶², Ankara'da ise bir tacir cilt bezini fazla fiyatla satmak ve sahte fatura düzenlemek iddialarıyla mahkemeye verilmiştir.¹⁹⁶³ İlk mahkumiyet kararlarında ise İstanbul'da fazla fiyatla bonfile satan bir kasap 1 yıl hapis, 1.000 lira para, mallarına el koyma, üç yıl ticaretten men, üç yıl dükkan kapatılması cezalarını alırken¹⁹⁶⁴, Ankara'da ise 350 liralık otomobil yedek parçasını 750 liraya satan bir tacirin davası sonucunda 3 yıl 3 ay hapis, 3 yıl 7 ay ticaretten men, 6.000 lira para cezası, radyoda teşhir, muhirlere ödül verilmesi kararına varılmıştır.¹⁹⁶⁵

Bu dönemde CHP Tokat milletvekili Faruk Ayanoğlu'nun sorusuna Adliye Vekaleti tarafından verilen cevapta ise 6731 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 11 Haziran 1956 tarihinden 1956 yılı sonuna kadar 1.274, 1957 yılında 1.859, 1958 yılı başından aynı yılın 14 Mayıs tarihine kadar da 570 kişi olmak üzere toplam 3.703 kişinin Milli Korunma Kanunu'na göre cezalandırıldığı açıklanmıştır.¹⁹⁶⁶ Buna göre sadece bu dönemde fazla fiyatla satış yapmak, fahiş fiyatla mal satmak, fazla ücret almak, fazla komisyon ücreti almak, ihtikar, satıştan imtina, etiket koymama, usulsüz etiketle satış yapmak, yanlış etiket koymak, işçiyi eksik göstermek, eksik vezin, fatura vermemek, faturasız mal bulundurmak, faturasız mal satmak, usulsüz fatura düzenlemek, fatura saklamamak, sahte fatura düzenlemek, şantaj, rüşvet, zimmet, irtikap, görevi suistimal, gayrimuayyen satış, şartlı satış, tahsis malı başka amaçla kullanmak, tevzi edilen malı satmak, tevzie bağlı malı taşımak, beyanname vermemek, eksik beyanname vermek, gerçek dışı beyanname vermek, belge ibraz

¹⁹⁶¹ **TBMM ZC**, D:10, C:14, İ:8, 26 Kasım 1956, s.145-146.

¹⁹⁶² "Bir Tüccar, 10 Sene Hapis Talebiyle Adliyeye Verildi", **Milliyet**, 14 Haziran 1956, s.1.

¹⁹⁶³ "Ankarada Bir Hakkında 10 Sen E Hapis Cezası İstendi", **Cumhuriyet**, 21 Haziran 1956, s.1.

¹⁹⁶⁴ "Bonfileyi 7 Liradan Satan Kasap 1 Sene Hapis Yatacak", **Milliyet**, 30 Eylül 1956, s.1.

¹⁹⁶⁵ "Bir Muhtekire Ağır Ceza Verildi", **Milliyet**, 28 Haziran 1956, s.1.

¹⁹⁶⁶ **TBMM ZC**, D:11, C:5, İ:8, 28 Kasım 1958, s.792-795. Bu cevapta hangi ilde hangi ilçede kaç kişi hangi suçtan ne kadar ceza aldı, tek tek açıklanmıştır.

etmemek, tarife asmamak suçlarıyla birçok kişi cezalandırılmıştır. Bunlar içinde en çok fazla fiyatla satış yapma suçu işlenmiştir. Diğer yandan suç işleyenlerin toplam maddi çıkarı 314.810 lira 10 kuruş olurken, verilen para cezalarının toplamı ise 2.926.182 lira 77 kuruştur.¹⁹⁶⁷ Ayrıca 1959 yılında hükümlü olanların sayısı 899'dur.¹⁹⁶⁸

DP döneminde özellikle 1954 yılında başlamak üzere ve daha 6731 sayılı kanun değişikliği sonrasında birçok kişi hakkında Milli Korunma Kanunu hükümlerine aykırı davrandıkları için soruşturma açılmış, bunlar kanunda öngörülen çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Buna göre tahsis ve tevzie bağlı malı satma¹⁹⁶⁹, istifçilik veya stokçuluk yapma¹⁹⁷⁰, beyanname vermeme¹⁹⁷¹, satışa mal arz etmeme veya satıştan kaçınma¹⁹⁷², etiket zorunluluğuna uymama¹⁹⁷³, fatura vermeme¹⁹⁷⁴,

¹⁹⁶⁷ “Milli Korunma Kanunu ile 3.548 Kişi Cezalandırıldı”, **Milliyet**, 21 Ocak 1959, s.3.

¹⁹⁶⁸ **Adalet İstatistiği 1959-1960**, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.44.

¹⁹⁶⁹ “Tahsis Malını Dışarı Satan Biri Tutuldu”, **Milliyet**, 20 Ekim 1956, s.2; “İzmir’de Tanınmış 3 İş Adamı Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 15 Mayıs 1957, s.1; “Tahsisli Demir Satışı İddiası”, **Milliyet**, 5 Şubat 1960, s.1; “İzmir’de Üç Tacir 2,5 Yıla Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 5 Şubat 1958, s.5; “İzmir Zafer Gazetesi Sahibi Savcılığa Verildi”, **Milliyet**, 6 Nisan 1957, s.1; “Tahsis Malı Arabaları Fazla Fiyatla Satmış”, **Milliyet**, 14 Ocak 1957, s.2; “Fazla Fiyatla Mal Satan 8 Kişi Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 24 Mayıs 1957, s.2; “İzmir ve Eskişehirde Milli Korunmaya Verilenler”, **Cumhuriyet**, 9 Ağustos 1956, s.3; “Fahiş Fiyatla Mal Satış”, **Milliyet**, 27 Temmuz 1954, s.3; “Çimento İhtikarı Yapanlar”, **Cumhuriyet**, 30 Haziran 1956, s.5.

¹⁹⁷⁰ “Soğan Çuvalından Çıkan Şekerler”, **Milliyet**, 7 Temmuz 1954, s.3; “İzmir’de Yakalanan İstifçi Tacirler”, **Milliyet**, 8 Temmuz 1954, s.3; “İstifçilik Yapan 7 Büyük Firma Daha Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 20 Ağustos 1954, s.2; “Karaborsaya Karşı Daha Şiddetli Tedbirler Alınıyor”, **Milliyet**, 6 Temmuz 1954, s.3; “Stok Yapan ve Yanlış Beyanda Bulunan 8 Firma Adliyede”, **Milliyet**, 14 Kasım 1955, s.2; “250 Bin Liralık İstif Edilmiş Oto Yedek Parçası Ele Geçti”, **Milliyet**, 7 Eylül 1956, s.2; “Yağ Stoku Yapan Bir Kadın Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 8 Aralık 1957, s.2; “Gıda Maddeleri İstif Edilen İki Ev Basıldı”, **Cumhuriyet**, 19 Aralık 1957, s.1; “Bir Stokçu Yakalandı” **Milliyet**, 8 Temmuz 1955, s.3; “İzmirde de Beyanname Tasnifi Sona Erdi”, **Cumhuriyet**, 18 Temmuz 1955, s.1, 7; “İzmir Belediyesi Peynire El Koydu”, **Milliyet**, 9 Eylül 1958, s.3; “Çay İstifçileri ile Mücadele Başladı”, **Milliyet**, 13 Aralık 1956, s.2; “Hamam Kubbesinde 150 Paket Çay Bulundu”, **Milliyet**, 15 Aralık 1956, s.2.

¹⁹⁷¹ “Şeker Beyannameyi Vermeyen 50 Bakkal Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 17 Ağustos 1955, s.2; “Yakup Soygenç Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 7 Nisan 1956, s.1; “İhtikar Yapan 73 Büyük Firma Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 7 Şubat 1958, s.2.

¹⁹⁷² “Yedek Parça Satan İki Firma Dün Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 12 Şubat 1955, s.1; “Kağıtçının Duruşmasına Dün Başlandı”, 2 Ağustos 1956, s.2; “Et Satmayan Bir Kasap Yakalandı”, **Milliyet**, 22 Şubat 1957, s.2; “Bir Pastahane Sahibi Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 27 Kasım 1957, s.2; “M. Korunmaya Verilen Esnaf ve Şoförler”, **Cumhuriyet**, 15 Aralık 1957, s.3; “Satıştan İmtina Eden İki Tacir Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 10 Ocak 1958, s.2; “Milli Korunmada Mahkumiyet ve Beraet Kararları”, **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1958, s.5; “Çifte Suç İşleyen Kasap Yakalandı”, **Milliyet**, 12 Ocak 1958, s.3; “Mersin’de Halk Ekmezsiz Kaldı”, **Milliyet**, 23 Kasım 1958, s.1; “Urfada Sümerbank Satış Müdürü Tevkif Edildi”, **Cumhuriyet**, 10 Şubat 1957, s.3; “Sümerbank da Milli Korunmaya Verildi”, **Cumhuriyet**, 19 Şubat 1958, s.1, 5; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 26 Eylül 1958, s.2; “Bir Mezeci ile İki Bakkal Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 5 Haziran 1957, s.2; “Bir Züccaciye 1,5 Yıl Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 13 Ağustos 1957, s.3; “Milli Korunma Suçları Son Zamanlarda Arttı”, **Milliyet**, 21 Şubat 1958, s.2; “Milli Korunmaya Verilen Muhtekirler”, **Milliyet**, 13 Haziran 1957, s.2; “Meyva ve Sebze Fiyatları Salı Günü İlan Edilecek”, **Milliyet**, 15 Temmuz 1956, s.5.

sahte fatura düzenleme¹⁹⁷⁵, ordino sahteciliği¹⁹⁷⁶, faturasız mal satma¹⁹⁷⁷, eksik vezinli satış¹⁹⁷⁸, gümrükten zamanında mal çekmemek¹⁹⁷⁹ nedenleriyle birçok soruşturma yapılmış, davalar açılmış ve cezalar verilmiştir. Diğer yandan Milli Korunma Mahkemelerinde birçok kişi hakkında zimmet¹⁹⁸⁰, irtikap¹⁹⁸¹, görevi kötüye kullanmak¹⁹⁸² ve rüşvet suçlarını işledikleri iddiasıyla davalar açılmış ve bu kişiler yargılanarak mahkum olmuşlardır. Rüşvet suçunu ise rüşvet vermek¹⁹⁸³ ve

¹⁹⁷³ “Milli Korunmada Dün 12 Kişi Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 30 Mayıs 1957, s.2; “Milli Korunma Kanununa Aykırı Hareket Eden Tacirler”, **Cumhuriyet**, 19 Haziran 1957, s.2; “Milli Korunmada Bir Mahkumiyet”, **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1958, s.3; “İstanbul Cumhuriyet Savcılığında”, **Milliyet**, 9 Ocak 1954, s.8; “Milli Korunma Mahkemesinde İki Mahkumiyet Kararı”, **Cumhuriyet**, 25 Nisan 1959, s.5; “Etiketsiz Mal Satan Belediye Meclis Azası”, **Milliyet**, 9 Eylül 1957, s.3; “Bir Mezeci ile İki Bakkal Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 5 Haziran 1957, s.2; “Milli Korunmada Dün 12 Kişi Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 30 Mayıs 1957, s.2; “11 Esnaf Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 16 Ocak 1956, s.7; “Etiketsiz Mal Satan Bir Bakkal Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 1 Ağustos 1957, s.5.

¹⁹⁷⁴ “Fatura Vermeyen Altmış Şoför Adliyede”, **Milliyet**, 14 Ekim 1956, s.2.

¹⁹⁷⁵ “Kaçak Olarak Binlerce Saat Getirmişler”, **Milliyet**, 7 Aralık 1956, s.1,5; “Saat Kaçakçılığında Yakalananlar 19’a Çıktı”, **Milliyet**, 8 Aralık 1956, s.2; “Sahte Fatura Kesen Bir Şebeke Ortaya Çıkarıldı”, **Milliyet**, 14 Nisan 1957, s.1; “Sahte Fatura Kesen Bir Kişi Dün Yakalandı”, 30 Nisan 1957, s.2; “Milyonluk Sahte Fatura Tahkikatı”, **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1957, s.2; “Sahte Fatura Tanzim Eden Tacir Adliye’de”, **Milliyet**, 17 Temmuz 1957, s.5; “Bir Tacir Sahte Fatura Tanziminden Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 20 Kasım 1957, s.3; “Sahte Fatura Tanzim Eden İthalatçı Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 6 Şubat 1958, s.2; “Bir Meclis Üyesi İhtikardan Sanık”, **Milliyet**, 12 Temmuz 1955, s.1; “Milli Korunmaya Aykırı Hareketten 10 Kişi Tevkif Edildi”, **Cumhuriyet**, 29 Mart 1957, s.2; “Bir Tacir Daha Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 14 Temmuz 1956, s.5; “Üç Muhtekir Dün 12 Şer Sene Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 1 Ekim 1957, s.2; “İki Muhtekir Dün İkişer Yıl Hapse Mahkum Edildi”, **Milliyet**, 19 Kasım 1957, s.2; “Fatura Sahtekarlığı Yapan 10 Kişi Yakalandı”, **Milliyet**, 21 Mart 1956, s.2. Ayrıca yanlış fatura Bkz.: “Adanada Milli Korunma Kanununa Aykırı Hareketten Mahkemeye Verilenler”, **Cumhuriyet**, 16 Temmuz 1956, s.3.

¹⁹⁷⁶ “Sahte Evrakla Lastik Almak İsteyen Şebeke Yakalandı”, **Milliyet**, 3 Ocak 1957, s.2; “Bir Ordino Sahtekarlığı Daha Meydana Çıkarıldı”, **Milliyet**, 21 Ocak 1957, s.2.

¹⁹⁷⁷ “İki Firma Milli Korunma Mahkemesine Verildi”, **Milliyet**, 17 Ocak 1958, s.2; “Milli Korunma Mahkemesinde Mahkum Olanlar”, **Cumhuriyet**, 18 Eylül 1958, s.5; “Milli Korunma Mahkemelerinin Faaliyeti”, **Milliyet**, 4 Ocak 1957, s.2; “Bir Tacir Dün Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 22 Haziran 1956, s.1; “Tanınmış Üç Firmanın Sahibi İhtikardan Adliyeye Veriliyor”, **Milliyet**, 29 Ekim 1957, s.2; “Fatura İbraz Edemiyen Tacir Hapse Girdi”, **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1955, s.1, 7.

¹⁹⁷⁸ “Noksan Gramajlı Et Satan Gazino Sahibi”, **Cumhuriyet**, 16 Eylül 1958, s.2; “İki Oduncu Ağır Cezaya sevk edildi”, **Milliyet**, 25 Temmuz 1956, s.2.

¹⁹⁷⁹ “Dört Tacir Daha Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 23 Temmuz 1957, s.2.

¹⁹⁸⁰ “Bir Mutemet 5 Ay Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 21 Temmuz 1957, s.2; “Bir Veznedar 4 Yıla Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 17 Ağustos 1957, s.3; “Zimmetine Para Geçiren Veznedar Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 19 Şubat 1958, s.2; “Zimmetine Para Geçiren Bir Memur Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1958, s.5; “Kabataş Lisesi Muhasibi Memuriyet Yapamıyacak”, **Milliyet**, 25 Temmuz 1958, s.3; “Zimmetine Para Geçiren Veznedar 70 Ay Hapis Yatacak”, **Milliyet**, 12 Mayıs 1959, s.5; “Zimmetine Para Geçiren İcra Katibi Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 12 Ağustos 1959, s.2; “Süt Tozu Hırsızları” **Cumhuriyet**, 31 Aralık 1959, s.5; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 30 Eylül 1958, s.2.

¹⁹⁸¹ “Bir Doktor 1 Yıl 8 Ay Hapse Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 2 Haziran 1957, s.5; “Tehditle Para Alan 3 Kişi Beşer Yıla Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 4 Ağustos 1957, s.1.

¹⁹⁸² “Dosyayı Kaybeden Adliye Katibi Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 6 Mart 1958, s.2; “Ticaret Vekaletinde Bir Suiistimal”, **Milliyet**, 24 Ocak 1958, s.1

¹⁹⁸³ “Bir Bakkal Rüşvet Verirken Yakalandı”, **Cumhuriyet**, 6 Şubat 1957, s.5; “1500 Lira Rüşvet Teklif Eden Bir Bakkal Yakalandı”, **Milliyet**, 6 Şubat 1957, s.3; “İki Musevi Tacir 2 Bin Lira Rüşvet

rüşvet almak¹⁹⁸⁴ şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Bunlar içinde doğrudan Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasıyla görevli Vekalet personelleri¹⁹⁸⁵ ve Belediye personelleri¹⁹⁸⁶ de bulunmaktadır. Ancak Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak açılan davaların büyük çoğunluğu karaborsacılık ve ihtikar iddialarıyla ortaya çıkmıştır. Bu davalara başta gıda maddeleri olmak üzere ticareti yapılan neredeyse bütün maddeler konu olmuştur. Sebze-meyve¹⁹⁸⁷, peynir¹⁹⁸⁸, şeker¹⁹⁸⁹, kahve¹⁹⁹⁰, pasta¹⁹⁹¹, yumurta¹⁹⁹², zeytinyağı¹⁹⁹³, şişe su¹⁹⁹⁴, sinema bileti¹⁹⁹⁵, maç bileti¹⁹⁹⁶,

---

Verirken Yakalandı”, **Milliyet**, 17 Şubat 1957, s.2; “Belediye Zabıtasına Rüşvet Teklif Eden Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 23 Eylül 1958, s.2; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 28 Şubat 1959, s.2.

¹⁹⁸⁴ “Cürmümeşhut Davası Başladı”, **Milliyet**, 7 Nisan 1957, s.1; “Rüşvet Alan Bir Memur Tevkif Edilerek Cezaevine Gönderildi”, **Milliyet**, 20 Kasım 1957, s.2; “Rüşvet Alan Belediye Polisleri Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 20 Eylül 1958, s.3; “Belediye Zabıtasında Mahkumiyetler”, **Cumhuriyet**, 11 Mart 1959, s.5; “Kurtuluşta Bir Polis Rüşvet Alırken Suçüstü Yakalandı”, **Milliyet**, 16 Mayıs 1959, s.1; “Dün 2 Polis Memuru Tevkif Edildi”, **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1959, s.1; “Rüşvetten Sanık Bir Doktor Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 8 Ağustos 1959, s.3; “Rüşvetten Sanık İki Memur Yargılandı”, **Milliyet**, 10 Kasım 1959, s.2; “Rüşvet Alan İki Doktor Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 13 Şubat 1960, s.3; “2 Belediye Memuru ile Bir Polis Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 17 Şubat 1960, s.2; “Hırsızdan Rüşvet Alan Bekçi Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 1 Mart 1960, s.1; “Rüşvet Alan Muhasebe Şefi Dün Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 18 Mart 1960, s.2; “Bir Nikah Memuru Rüşvet Almaktan Sanık”, **Milliyet**, 7 Nisan 1960, s.1; “Rüşvet Alan Zabıta Memuru 3 Yıla Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 16 Nisan 1960, s.3; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 24 Aralık 1958, s.2; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 19 Nisan 1960, s.2; “Bir Hakim, Mübaşiri ile Katibini Tevkif Etti”, **Milliyet**, 26 Haziran 1958, s.2.

¹⁹⁸⁵ “25 Bin Lira Rüşvet Alan Kontrolörler”, **Milliyet**, 26 Şubat 1957, s.5; “25 Bin Liralık Rüşvet Davasına Dün Başlandı”, **Milliyet**, 23 Mart 1957, s.1, 3.

¹⁹⁸⁶ “Rüşvet Alan Memurlar Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 4 Ağustos 1957, s.2; “2 Belediye Zabıta Memuru Tevkif Edildi”, **Cumhuriyet**, 20 Eylül 1958, s.1.

¹⁹⁸⁷ “İhtikar Yapan Üç Dükkan Belediyece Kapatıldı”, **Milliyet**, 12 Ocak 1954, s.2; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 5 Aralık 1958, s.2; “Milli Korunma Mahkemesinde Mahkumiyetler”, **Cumhuriyet**, 11 Haziran 1958, s.3; “Milli Korunma Mahkemesine Verilenler”, **Cumhuriyet**, 3 Temmuz 1958, s.3; “Milli Korunma Yeni Mahkumiyetler”, **Cumhuriyet**, 22 Temmuz 1958, s.2; “Bursa'lı Bir Manav 6 Ay Hapis Yatacak”, **Milliyet**, 29 Aralık 1957, s.3.

¹⁹⁸⁸ “Fahiş Fiatla Mal Satan 4 Kişi Yakalandı”, **Akşam**, 7 Ağustos 1955, s.1; “Peynirlerini Saklayanlara Karşı Harekete Geçildi”, **Milliyet**, 24 Aralık 1957, s.2; “Şehrimizde 40 Bakkal Mahkemeye Verildi”, **Cumhuriyet**, 18 Ağustos 1954, s.1; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 24 Aralık 1958, s.2; “2,5 Ay Hapse Mahkum Olan Bakkal”, **Cumhuriyet**, 21 Kasım 1956, s.3; “İhtikar Yapan Bakkal 5 Bin Lira Ceza Verecek”, **Milliyet**, 8 Mart 1958, s.2; “Bir Bakkal ve Bir Tacir Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 29 Kasım 1958, s.3; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 28 Kasım 1957, s.2; “İhtikar Suçundan Dün İki Kişi Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 17 Aralık 1957, s.2.

¹⁹⁸⁹ “İzmirde Şeker Karaborsası Yapmak İsteyenler”, **Cumhuriyet**, 28 Mayıs 1954, s.3.

¹⁹⁹⁰ “Bir Kurukahveci Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 31 Ağustos 1956, s.2; “Bir Bakkal Kilosu 20 Liradan Kahve Satmış”, **Cumhuriyet**, 5 Mayıs 1956, s.3; “Fazla Fiatla Mal Satan 8 Kişi Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 24 Mayıs 1957, s.2; “Bir Kahve Karaborsacısı Ele Geçti”, **Cumhuriyet**, 30 Mayıs 1957, s.2; “Milli Korunma ile İlgili Suçlar Arttı”, **Milliyet**, 30 Mayıs 1957, s.2; “Giyim Eşyası Fiatları Tetkik Edilmeye Başlandı”, **Milliyet**, 22 Haziran 1957, s.2.

¹⁹⁹¹ “Markiz Pastahanesinin Sahibi Dün Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 7 Eylül 1957, s.2.

¹⁹⁹² “Fazla Fiatla Mal Satan Bir Bakkal Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 20 Nisan 1957, s.2; “Milli Korunma Mahkemesinde Verilen 3 Mahkumiyet Kararı”, **Cumhuriyet**, 21 Eylül 1957, s.2.

¹⁹⁹³ “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 10 Ekim 1958, s.2.

¹⁹⁹⁴ “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 4 Mart 1959, s.2.

¹⁹⁹⁵ “3 Bilet Karaborsacısı Ağır Ceza Mahkemesine Veriliyor”, **Milliyet**, 11 Aralık 1956, s.5; “Karaborsacılığın Adı Değişti”, **Milliyet**, 12 Aralık 1956, s.3; “Ayaksız Karaborsacı 2,5 Aya Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 17 Ocak 1957, s.2; “Bir Sinema Bileti Karaborsacısı 2,5 Ay Hapse Mahkum Oldu”,

pastırma¹⁹⁹⁷, süt¹⁹⁹⁸, meşrubat¹⁹⁹⁹, tavuk²⁰⁰⁰, kumaş²⁰⁰¹, gömlek²⁰⁰², gelinlik²⁰⁰³, kereste²⁰⁰⁴, kağıt²⁰⁰⁵, oyun kağıdı²⁰⁰⁶, tuvalet kağıdı²⁰⁰⁷, kalay²⁰⁰⁸, demir²⁰⁰⁹, jilet²⁰¹⁰, teneke²⁰¹¹, çivi²⁰¹², ayakkabı çivisi²⁰¹³, kösele²⁰¹⁴, ıstampa²⁰¹⁵, elektrik malzemesi²⁰¹⁶, elektrik motoru²⁰¹⁷, fotoğraf filmi²⁰¹⁸, plastik hammaddesi²⁰¹⁹, çocuk muşambası²⁰²⁰,

Milliyet, 3 Ocak 1958, s.5; “Yirmi Sinema Bileti Karaborsacısı Yakalandı”, **Milliyet**, 5 Ocak 1958, s.3; “Bir Sinema Müdürü İhtikar Suçundan Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 14 Ocak 1958, s.2; “6 Bilet Karaborsacısı Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 19 Ocak 1958, s.3; “Dört Karaborsacı Daha Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 31 Ocak 1958, s.2; “Bir Bilet Karaborsacısı Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 8 Şubat 1958, s.3; “Sinema Karaborsası Kralı 2 Ay Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 25 Nisan 1958, s.2; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 19 Nisan 1959, s.2; “Üç Karaborsacı Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 28 Aralık 1956, s.2; “Bilet Karaborsacıları Takip Ediliyor”, **Milliyet**, 12 Kasım 1956, s.2; “Bilet Karaborsacıları”, **Milliyet**, 29 Aralık 1956, s.1.

¹⁹⁹⁶ “Hala Karaborsa”, **Milliyet**, 24 Aralık 1956, s.3; “Bilet Karaborsacılığı Yapan İki Kişi Dün Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 28 Ocak 1958, s.2; “Maç Bileti Karaborsası Yapanlar Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 17 Eylül 1958, s.2; “Karaborsa Maç Bileti Satan Genç Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 7 Ekim 1958, s.2; “Maç Bileti Karaborsacısı İki Genç Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 10 Ekim 1958, s.2; “2 Maç Bileti Karaborsacısı Daha Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 13 Aralık 1958, s.2; “Bir Bilet Karaborsacısı Daha Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 23 Aralık 1958, s.2; “6 Maç Bileti Karaborsacısı Yakalandı”, **Cumhuriyet**, 20 Ocak 1959, s.2; “Bilet Karaborsacılığından 10 Ay Hapse Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 19 Nisan 1959, s.2; “2 Maç Bileti Karaborsacısı Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 13 Ocak 1960, s.2; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 2 Aralık 1958, s.2.

¹⁹⁹⁷ “Pastırma ve Sucuk Satışı El Altından Yapılıyor”, **Milliyet**, 19 Şubat 1958, s.2; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 17 Aralık 1958, s.2.

¹⁹⁹⁸ “Fiyatlar Her Gün Düşüyor”, **Milliyet**, 23 Haziran 1956, s.1.

¹⁹⁹⁹ “Milli Korunma Mahkemesinde Mahkumiyetler”, **Cumhuriyet** 11 Haziran 1958, s.3.

²⁰⁰⁰ “Milli Korunmada Yeni Tevkifler”, **Cumhuriyet**, 17 Nisan 1958, s.5.

²⁰⁰¹ “Bir Kumaş ve Bir Demir Karaborsacısı Yakalandı”, **Akşam**, 4 Haziran 1955, s.1; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 10 Ekim 1958, s.2; “Kumaş Karaborsası Yapan 4 Kişi Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 9 Nisan 1957, s.3.

²⁰⁰² “Bir Tuhafiyeci 15 Ay Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 4 Aralık 1957, s.2.

²⁰⁰³ “Gelinliği 2032 Liraya Diken Bir Terzi Adliyeye Verildi”, **Milliyet**, 8 Ocak 1958, s.3.

²⁰⁰⁴ “Milli Korunma Mahkemesinde Yeni Kararlar”, **Cumhuriyet**, 30 Eylül 1958, s.5; “Eğlence Yerlerinde Yeni Tarife”, **Cumhuriyet**, 1 Temmuz 1956, s.1, 5.

²⁰⁰⁵ “Fazla Fiatla Kağıt Satan 4 Tacir Dün Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 13 Nisan 1957, s.2; “Fazla Fiatla Satış Yapan 7 Kişi Dün Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 11 Mayıs 1957, s.2; “İki Tacir 3'er Sene Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 22 Kasım 1957, s.2.

²⁰⁰⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 30 Mayıs 1952, Sayı 8122, s.3803.

²⁰⁰⁷ “70 Kuruşluk Tuvalet Kağıdı Nasıl 215 Kuruş Oluyor”, **Milliyet**, 29 Aralık 1955, s.1, 7.

²⁰⁰⁸ “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 11 Ocak 1957, s.2.

²⁰⁰⁹ “Ticaret Vekilinin Tetkikleri”, **Cumhuriyet**, 3 Eylül 1954, s.8; “İhtikar Yapan İki Firma Hakkında Tahkikat”, **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1953, s.2; “İhtikar Yapan Bir Demirci 15 Aya Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 21 Mayıs 1957, s.2; “İzmirde İhtikar Yapan 9 Kişi Yakalandı”, **Milliyet**, 9 Temmuz 1955, s.7; “Şehrimizde Bir Demir Malzeme Taciri Tevkif Edildi”, **Cumhuriyet**, 19 Temmuz 1956, s.5.

²⁰¹⁰ “İhtikar Yapan Üç Tacir Dün Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 1 Mart 1958, s.2.

²⁰¹¹ “Antalyada İhtikar Yapan Bir Tenekeciye Verilen Ceza”, **Cumhuriyet**, 7 Ağustos 1956, s.3.

²⁰¹² “İhtikar Yapan İki Kişi Birer Yıla Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 22 Şubat 1958, s.2.

²⁰¹³ “İki Muhtekir Birer Yıl Hapis Yatacak”, **Milliyet**, 19 Eylül 1957, s.2.

²⁰¹⁴ “Turgutlu'da Bir Tacir Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 23 Kasım 1956, s.3.

²⁰¹⁵ “Bir Kırtasiyeciyi Ağır Ceza Mahkemesine Verildi”, **Cumhuriyet**, 14 Ağustos 1956, s.3.

²⁰¹⁶ “İhtikar Yapan Elektrikçi Bir Yıl Hapis Yatacak”, **Milliyet**, 9 Kasım 1956, s.2; “Fahiş Fiatla Mal Satan Elektrikçi Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 13 Eylül 1956, s.2.

²⁰¹⁷ “Beş Büyük Firma Dün Milli Korunma Mahkemesine Verildi”, **Milliyet**, 11 Şubat 1958, s.2.

²⁰¹⁸ “2 Tacir İhtikar Suçundan Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 16 Ağustos 1957, s.2.

trikotaj iğnesi²⁰²¹, parafin yağı²⁰²², yapay ipek²⁰²³, yapay gübre²⁰²⁴, traktör²⁰²⁵, otomobil²⁰²⁶, otomobil motoru²⁰²⁷, otomobil lastiği ve yedek parçası²⁰²⁸, bisiklet²⁰²⁹, ilaç²⁰³⁰, karpit²⁰³¹, buzdolabı²⁰³², radyo²⁰³³, radyo lambası²⁰³⁴, yüzük²⁰³⁵, çiçek²⁰³⁶, çimento²⁰³⁷, gaz²⁰³⁸, gaz sobası²⁰³⁹, odun²⁰⁴⁰ ve kömür²⁰⁴¹ bunlardan kamuoyuna yansıyanlar olmuştur. Diğer yandan belirlenen ücret tarifelerine uymayanlar da Milli Korunma Kanunu'na göre cezalandırılmıştır.²⁰⁴² Ancak kimi zaman çok farklı

²⁰¹⁹ “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 18 Mayıs 1958, s.2; “M. Korunma Mahkemesine Verilen 8 Tacir Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 29 Mart 1957, s.2; “Milli Korunmada Mahkumiyetler”, **Cumhuriyet**, 18 Mayıs 1958, s.5.

²⁰²⁰ “Dört Tacir Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 19 Şubat 1958, s.3; “Milli Korunma Mahkemesinde 4 Kişi Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1958, s.2.

²⁰²¹ “16 Liralık Malı 80 Liraya Satan 2 Firma Tesbit Edildi”, **Milliyet**, 21 Nisan 1957, s.2; “Fahiş Fiatla Trikotaj İğnesi Satan Birisi Yakalandı”, **Milliyet**, 11 Mayıs 1957, s.2.

²⁰²² “Bir Yağcı Mahkemeye Verildi”, 12 Ocak 1957, s.2; “İhtikar Yapan Bir Yağcı Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 19 Ocak 1957, s.2.

²⁰²³ “Fazla Fiatla Sun’i İpek Satanlar”, **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1955, s.2.

²⁰²⁴ “İhtikar Yapan Gübreçi Bir Sene Hapis Yatacak”, **Milliyet**, 9 Kasım 1957, s.2.

²⁰²⁵ “Fahiş Fiatla Köylüye Satılan Traktörler”, **Cumhuriyet**, 24 Mayıs 1957, s.2.

²⁰²⁶ “Hileli Bir Otomobil Satışı Meydana Çıkarıldı”, **Milliyet**, 25 Kasım 1956, s.2.

²⁰²⁷ “970 Liralık Motörü 1250 Liraya Satmak İstemişler”, **Milliyet**, 2 Şubat 1957, s.2.

²⁰²⁸ “Altı Yedek Parçacı Ağır Cezaya Verildi”, **Milliyet**, 16 Eylül 1956, s.1; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 19 Mayıs 1957, s.2; “Bir Oto Tamirci Dün Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 22 Eylül 1956, s.2; “Milli Korunma Kanununa Aykırı Hareket Edenler”, **Cumhuriyet**, 12 Ağustos 1956, s.5; “Milli Korunma Mahkemesinde Mahkumiyetler”, **Cumhuriyet**, 28 Ocak 1958, s.5; “Bin Liraya Otomobil Lastiği Satarken Yakalandı”, **Milliyet**, 5 Eylül 1957, s.2; “Milli Korunmaya Verilen Muhtekirler”, **Milliyet**, 13 Haziran 1957, s.2.

²⁰²⁹ “Belediye Fahiş Fiatla Bisiklet Satmış”, **Cumhuriyet**, 27 Temmuz 1956, s.5.

²⁰³⁰ “Fazla Fiatla İlaç Satan İki Eczacı Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 18 Aralık 1957, s.2.

²⁰³¹ “2 Tacir İhtikar Suçundan Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 16 Ağustos 1957, s.2; “İki Muhtekir Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 6 Aralık 1957, s.2.

²⁰³² “İki Tacir Birer Sene Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 14 Ekim 1957, s.2.

²⁰³³ “İki İthalatçı Dün Adliye Verildi”, **Milliyet**, 13 Nisan 1955, s.2.

²⁰³⁴ “Balıkesir’de İlk İhtikar”, **Milliyet**, 27 Haziran 1956, s.5.

²⁰³⁵ “Bir Kuyumcu Adliye Verildi”, **Milliyet**, 28 Temmuz 1956, s.2.

²⁰³⁶ “Milli Korunma Kanununa Aykırı Hareket Edenler”, **Cumhuriyet**, 8 Ağustos 1956, s.1, 5.

²⁰³⁷ “Bir Çimento Karaborsacısı 14 Aya Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 15 Kasım 1956, s.3; “Fazla Fiatla Mal Satan Nalburlu Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 6 Şubat 1957, s.2; “Bir Çimento Karaborsacısı Dün Suçüstü Yakalandı”, **Milliyet**, 19 Ekim 1957, s.2; “Eğlence Yerleri Tarifesi Yarın Tatbik Ediliyor”, **Cumhuriyet**, 24 Haziran 1956, s.1, 5.

²⁰³⁸ “Fazla Fiatla Gaz Satan 3 Kişi Yakalandı”, **Milliyet**, 19 Ocak 1957, s.2.

²⁰³⁹ “Gaz Sobaları Üzerinde Zincirleme İhtikar”, **Cumhuriyet**, 13 Ocak 1956, s.3.

²⁰⁴⁰ “İhtikar Yapan Oduncu Dün Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 18 Şubat 1958, s.2; “İstihsal Maddeleri İçin de Narh Konacak”, **Milliyet**, 10 Temmuz 1956, s.5.

²⁰⁴¹ “Fazla Fiatla Kömür Satışı”, **Milliyet**, 17 Şubat 1954, s.1, 7; “Mahkemeye Verilen Mahrukat Satıcıları”, 2 Aralık 1953, s.2; “4 Kömürcü ile 6 Bakkal Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 11 Aralık 1955, s.4.

²⁰⁴² “Bir Otel Sahibi Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 18 Temmuz 1956, s.5; “Bir Otelci, Milli Korunma Mahkemesine Verildi”, **Milliyet**, 9 Ocak 1958, s.2; “Bir Otel Müdürü 1000 Lira Para Cezasına Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 6 Haziran 1958, s.2; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 13 Eylül 1958, s.2; “Bir Tabak Fasulyayı 120 Kuruşa Satmışlar”, **Milliyet**, 3 Ağustos 1957, s.2; “Halkın Lokantalardan Şikayeti Önlenemedi”, **Milliyet**, 25 Eylül 1957, s.2; “Milli Korunmada Yeni Hüküm ve Tevkifler”, **Cumhuriyet**, 18 Aralık 1957, s.3; “Fazla Fiatla İlaç Satan İki Eczacı Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 18 Aralık 1957, s.2; “İki Kabzımal Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 11 Ağustos 1957, s.1.

durumlarda da karaborsacılık iddiaları ortaya atılmaktadır. Nitekim İzmir’de bir hoca fazla fiyatla ölü yıkadığı iddiasıyla mahkemeye verilmiştir.²⁰⁴³ Bunlara ek olarak Milli Korunma Kanunu’na aykırı davranan kasaplara da ayrıca değinmek gerekmektedir. Bu dönemde birçok kasap hakkında dava açılmış ve bunların birçoğu ceza almıştır.²⁰⁴⁴ Hatta bu durum o boyutlara ulaşmıştır ki 1959 yılı ocak ayı itibariyle sadece İstanbul’da 1.223 kasaptan 250’si hapiste iken, 70’inin ise davası devam etmektedir.²⁰⁴⁵

Bunların yanında 6731 sayılı kanunla getirilen ihbar müessesesi de işlemektedir. İstanbul’da halde hakkında ihbar olan, eksik mal satan bir kabzımal suçüstü yakalanmıştır. Olayda Milli Korunma teşkilatından bir müfettiş, kimliğini gizleyerek halde farklı kabzımallarla birlikte hakkında ihbar yapılan kabzımalardan sebze almış, daha sonra kimliğini gösteren müfettiş satın aldığı sebzenin faturada yazılı miktardan dokuz kilo az olduğunu görerek bu kişi hakkında zabıt tutmuş ve bu kişiyle ilgili Milli Korunma Kanunu’na göre soruşturma başlatılmıştır.²⁰⁴⁶

Bu dönemde İzmir’de görülen bir dava sonrası verilen cezalar aslında Milli Korunma Kanunu’nun ceza hükümlerinin özeti gibidir. Buna göre ihtikar suçunu oluşturan fiyatla 2 torba çimento satışı yapan bir kişi 1 yıl 2 ay ağır hapis, 1.166 lira 60 kuruş ağır para cezası alırken, mağaza, ticarethane, imalathane ile sınai faaliyetleri ve hissesine göre iştiraklerinin tasfiyesine, kalan kısmının müsaderesine, 3 yıl ticaretten men’ine, İzmir’de gazete ile neşrine, ayrıca radyo ile ilanına, dükkan,

²⁰⁴³ “Ölü Yıkama Karaborsası Yapan Hoca”, **Milliyet**, 19 Nisan 1957, s.3.

²⁰⁴⁴ “Etin Kilosu 400 Kuruşa Düşürüldü”, **Milliyet**, 8 Ocak 1956, s.7; “Et Fiatları 4,5-6 Lira Arasında Oynuyor”, **Milliyet**, 10 Ocak 1956, s.1, 7; “İstanbul Cumhuriyet Savcılığında”, **Milliyet**, 9 Ocak 1954, s.8; “Son Bir Hafta İçinde 16 Kişi Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 12 Ocak 1958, s.2; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 17 Ocak 1960, s.2; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 18 Mayıs 1958, s.2; “Bonfileyi 7 Liradan Satan Kasap 1 Sene Hapis Yatacak”, **Milliyet**, 30 Eylül 1956, s.1; “5 Liraya Et Satan Kasap Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 1 Ağustos 1956, s.2; “Bir Kasap ve Cırağı Tevkif Edildi”, **Cumhuriyet**, 3 Ağustos 1956, s.1; “İhtikar Yapan Bir Kasap Dün Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 12 Mart 1958, s.2; “Fazla Fiatla Mal Satanlar Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 26 Mart 1958, s.2; “Bir Kasap Milli Korunma Mahkemesine Verildi”, **Cumhuriyet**, 29 Mart 1958, s.2; “Fazla Fiatla Et Satan Bir Kasap Yakalandı”, **Milliyet**, 5 Nisan 1958, s.3; “Bir Kasap 2 Ay 15 Gün Hapse Mahkum Oldu”, **Cumhuriyet**, 21 Mayıs 1958, s.2; “Fazla Fiatla Et Satan Kasap Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 8 Ekim 1958, s.2; “970 Liralık Motörü 1250 Liraya Satmak İstemişler”, **Milliyet**, 2 Şubat 1957, s.2; “2 Kasap 7 Ayda 85 Bin Lira Haksız Menfaat Sağlamış”, **Cumhuriyet**, 18 Ağustos 1957, s.1, 5; “Adliyeye Verilenler”, **Milliyet**, 26 Temmuz 1956, s.1; “Fazla Fiatla Mal Satan 7 Kişi Ceza Yedi”, **Cumhuriyet**, 22 Kasım 1957, s.1, 5; “Sebze ve Meyva Fiatları Dün Yeniden Ayarlandı”, **Cumhuriyet**, 31 Temmuz 1956, s.1, 5; “Doktorların Vizite Ücretleri”, **Cumhuriyet**, 29 Temmuz 1956, s.1, 3; “Belediye, Hizmet Erbabı Ücretlerinin Tesbiti İçin Hazırlık Yapıyor”, **Cumhuriyet**, 3 Temmuz 1956, s.1, 5.

²⁰⁴⁵ “1223 Kasaptan 250’si Hapishanede Yatıyor”, **Milliyet**, 27 Ocak 1959, s.2.

²⁰⁴⁶ “Halde Eksik Mal Satan Esnaf Hakkında Takibata Geçildi”, **Milliyet**, 31 Aralık 1956, s.2.

mağaza, depo ve ticarethane kapatılma hakkındaki hüküm özetinin göze çarpan yerlerine yapıştırılmasına, para cezası ile müsadere olunan mallarının %5'i kadarının muhbir ve memurlara ikramiye olarak verilmesine karar verilmiştir.²⁰⁴⁷

Bu süreçte dönemin İstanbul Valisi Mümtaz Tarhan da, şehirdeki incelemeleri sırasında bizzat bir sinema bileti karaborsacısını yakalamıştır. Bu olayda dikkat çeken nokta ise, karaborsadan bilet alan kişinin DP'li eski İzmir milletvekili Mehmed Ali Sebük olmasıdır.²⁰⁴⁸

Ancak fazla fiyatla mal satılanlar sadece Türk vatandaşları değildir. İzmir'de ABD'li denizcilere 50 kuruşluk karpuzu 10 liraya satan bir kişiye 2 ay 15 gün hapis ve 733 lira para cezası verilmiştir.²⁰⁴⁹ Bundan başka Galata'da bir kişi ABD'lilere fazla fiyattan kartpostal satarken yakalanmıştır.²⁰⁵⁰

Bu dönemde yapımı devam eden Çanakkale Abidesi'nin müteahhidi de Milli Korunma Kanunu'na aykırı davranmaktan dava edilmiştir. Buna göre abideyi inşa komitesi başkanı, işi tamamlamadan bırakan müteahhidin abide inşaatın için ayrılan bazı malları piyasaya sürdüğünü iddia ederek mahkemeye vermiştir.²⁰⁵¹ Dava sonucunda bir sanık 18 ay, diğer bir sanık da 16 ay cezaya çarptırılmıştır.²⁰⁵²

Mahkemelerin verdiği kimi cezalar ise kanunun fark gözetmeden uygulandığını göstermektedir. Nitekim Sivas'ta bir köylü satış fiyatı 30-31 kuruş olan buğdayı 32 kuruştan sattığı için²⁰⁵³, bir bakkal beyaz peynirin kilo fiyatından 2,5 kuruş fazla aldığı için²⁰⁵⁴, bir kasap 5 kuruş fazla aldığı için²⁰⁵⁵ dava edilmiş, etiketsiz yumurta satan bir esnaf 833 lira para cezasına çarptırılmıştır.²⁰⁵⁶ Bir bakkalın ise narh fiyatından 10 kuruş fazla fiyatla peynir sattığı için 1 yıl hapsine, 1.000 lira para cezasına ve mahkumiyet süresi kadar ticaretten men'ine karar verilmiştir.²⁰⁵⁷ Bir sebzeçi ise 70 kuruş fazla para alması nedeniyle 10 ay hapis ve 2,5

²⁰⁴⁷ **TBMM ZC**, D:11, C:5, İ:8, 28 Kasım 1958, s.928.

²⁰⁴⁸ "Vali, Bir Karaborsacı Yakaladı", **Cumhuriyet**, 25 Şubat 1958, s.5.

²⁰⁴⁹ "Amerikalılara 10 Liraya Karpuz Satan İzmir'li", **Milliyet**, 8 Kasım 1956, s.3.

²⁰⁵⁰ "Amerikalılara Fahiş Fiyatla Kartpostal Satarken Yakalandı", **Milliyet**, 2 Mart 1954, s.2.

²⁰⁵¹ "Çanakkale Abidesinin İlk Müteahhidi Dava Ediliyor", **Milliyet**, 23 Mayıs 1957, s.3.

²⁰⁵² "Çanakkale Abidesinin İlk Müteahhidi Mahkum Oldu", **Milliyet**, 5 Kasım 1958, s.1.

²⁰⁵³ "1 Kuruş İçin Milli Korunma Mahkemesine Verildi", **Milliyet**, 5 Eylül 1956, s.1.

²⁰⁵⁴ "2,5 Kuruş Fazla Para Alan Bir Bakkal Mahkemedede", **Cumhuriyet**, 4 Eylül 1956, s.3.

²⁰⁵⁵ "Beş Kuruş Fazla Alan Kasap Tevkif Edildi", **Milliyet**, 12 Şubat 1959, s.3.

²⁰⁵⁶ "Etiketsiz Yumurta Satan Bir Mezeci Mahkum Oldu", **Milliyet**, 5 Mart 1958, s.2.

²⁰⁵⁷ "10 Kuruş İçin Bir Yıl Hapis Yatacak", **Milliyet**, 23 Kasım 1957, s.1.

yıl ticaretten men cezasına çarptırılmıştır.²⁰⁵⁸ Bu konudaki diğer örneklere göre, müşteri almayan bir taksici 3 ay hapis, 3 ay meslekten men ve 1.000 lira para cezası alırken²⁰⁵⁹, Düzce’de adliyeden alacağı ödenmediği için bir savcının olay yerine gitme talebini yerine getirmeyen bir kişi hakkında Milli Korunma Kanunu’na muhalefetten dava açılmıştır.²⁰⁶⁰ İzmir’de de bir zahireci 100 kuruşluk darıyı 105 kuruşa sattığı için yargılanmış ve tutuklanmıştır.²⁰⁶¹ Samsun’da ise bir bakkal 9 kuruşluk zarfı 10 kuruşa sattığı için ihbar edilmiş, savcılıktaki sorgusundan sonra tutuklanmıştır.²⁰⁶² Antalya’da bir berber ise 25 kuruş fazla traş ücreti aldığı için 2 ay 15 gün hapis ve 833 lira para cezası ile fazla aldığı 25 kuruşu tazmin cezasına çarptırılmıştır.²⁰⁶³ Ahmet Gürkan, DP Meclis Grubu’nda bu konuyu dile getirerek,

“Mahkum olanların pek çoğu 25 kuruş ihtikar yapanlardır. Yüzbin, beş yüz bin ihtikar yapanlar kimi getirdiler. Yapmadılar ve yapmayacaklar da. Bu gidiş devam ettiği müddetçe böyle olacaktır. Hakim bu gün karşısına geleni düşünüyor, fakat bir şey yapamıyor. Çünkü kanun hatayı dahi kabul etmiyor. 25 kuruş ihtikar için vatandaş hapse atılıyor.” sözleriyle bir eleştiri getirmiştir. Ayrıca aldığı bir mektubu aktararak bir köylünün armut ve elmasını şehre götürdüğü ve etiketi olmadığı için 3 ay hapis yattığını söylemiştir.²⁰⁶⁴

Bunların yanında ağır cezalar da verilmiştir. Fazla fiyatla mal satma ve sahte fatura düzenleme suçlarıyla yargılanan üç kişi 12’şer yıl hapis ve 10 biner lira para cezası²⁰⁶⁵ alırken, aynı suçlardan dolayı başka iki kişiye ise 12’şer yıl hapis, 10 biner lira para cezası, 3’er yıl ticaretten ve kamu hizmetlerinden men cezaları verilmiştir.²⁰⁶⁶ Fazla fiyatla satış yapan bir başka tacir de 11 yıl 8 ay hapse mahkum olmuştur.²⁰⁶⁷ Diğer yandan karaborsa suçunu organize olarak işleyenler de vardır.²⁰⁶⁸ Ayrıca hileli mal satışları da Milli Korunma kapsamında değerlendirilmektedir. Yerli ürün olan çivitleri sahte ambalajla Avrupa malı gibi satan bir tüccar²⁰⁶⁹, sentetik tiner

²⁰⁵⁸ “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 12 Kasım 1958, s.2.

²⁰⁵⁹ “Müşteri Almayan Bir Şoför Dün 3 Ay Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 11 Haziran 1957, s.2.

²⁰⁶⁰ “Düzce Şoförleri Adliyeden Alacaklı”, **Cumhuriyet**, 8 Aralık 1959, s.3.

²⁰⁶¹ “5 Kuruş İçin Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 5 Haziran 1957, s.1.

²⁰⁶² “Bir Kasab ve Cırağı Tevkif Edildi”, **Cumhuriyet**, 3 Ağustos 1956, s.5.

²⁰⁶³ “25 Kuruş İçin 2 Ay, 15 Gün Hapis...”, **Cumhuriyet**, 30 Ocak 1959, s.3.

²⁰⁶⁴ Albayrak, **a.g.m.**, s.241. Ayrıca Bkz.: **DPMGGMZ**, Sayı 184, 15 Ocak 1957.

²⁰⁶⁵ “Üç Muhtekir Dün 12 Şer Sene Hapse Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 1 Ekim 1957, s.2.

²⁰⁶⁶ “Milli Korunmada İki Mahkumiyet Kararı”, **Cumhuriyet**, 30 Temmuz 1958, s.5.

²⁰⁶⁷ “Bir Tacir 11 Yıla Mahkum Oldu”, **Milliyet**, 15 Ağustos 1958, s.1.

²⁰⁶⁸ “Milyonlarca Liralık Karaborsa Malı Ele Geçirildi”, **Milliyet**, 2 Şubat 1958, s.5.

²⁰⁶⁹ “Bir Çivit Tüccarı Yakalandı”, **Cumhuriyet**, 14 Temmuz 1956, s.1.

yerine petrol²⁰⁷⁰, koyun eti yerine keçi eti satan bir kasap²⁰⁷¹, yemeklik yağı tereyağı diye satanlar²⁰⁷² mahkemeye verilmişlerdir. Üsküdar'da 900 gram şekeri 1 kilo olarak satmaya çalışan bir bakkal adliyeye verilmiş ve bakkalın terazisinin 90-100 gram arası eksik tartacak şekilde ayarlı olduğu belirlenmiştir.²⁰⁷³ Bunlara benzer şekilde Milli Korunma müfettişleri yeni bir ihtikarı da keşfetmişlerdir. Buna göre ithal malı tabakların kenarını değiştirerek maliyet fiyatlarını arttıran ve 250 kuruşa satılması gereken tabakları 750 kuruşa piyasaya çıkardıkları belirlenen bir firma mahkemeye verilmiştir.²⁰⁷⁴

İzmir'de bazı tüccarın faturasız malları satışa sunup ceza almak yerine bu malları denize atmayı düşündükleri ileri sürülürken²⁰⁷⁵, iddia olarak yayılan bu durum İstanbul Yeniköy'de gerçeğe dönüşmüştür. Burada sahilde 14 paket otomobil yedek parçası bulunmuş ve bunun Milli Korunma Kanunu'ndan korkan bir istifçi tarafından atıldığı söylenmiştir.²⁰⁷⁶

Bu dönemde gündemi meşgul eden önemli davalardan biri Eski Belediye Başkanvekili Ferruh İter başta olmak üzere belediye yetkilileri hakkında Milli Korunma suçlarını ilgilendiren bazı belgeleri saklayıp görevini kötüye kullandığı iddiasıyla dava açılmasıdır.²⁰⁷⁷ Bazı işletmeler ve kişilerle ilgili tutulan Milli Korunma zabıtlarını işleme koymadıkları iddiasıyla başlanan duruşmalarda 5 yıl içinde 22 dosyanın saklandığı belirtilirken, bunlara karşı Ferruh İter, Belediye'de zabıtlarla ilgili incelemeler yapıldıktan sonra imza için kendisi geldiğinde doğru olmayan veya yanlış ihbar olan zabıtlarla ilgili görüşlere yargı makamlarını "*boş yere işgal etmemek*" için katıldığını söylemiştir. Başka bir dosya ile ilgili olarak da, DP'nin önde gelenlerinden bazılarının bu kişilerin suçsuz olduğuna yönelik başvuruları nedeniyle işlem yaptırmadığını belirtmiştir.²⁰⁷⁸ Yapılan yargılamaların sonucunda belediyede görevli 14 kişi hakkında açılmış olan 17 davada beraat kararı

²⁰⁷⁰ "Memlekette Kısa Haberler", **Milliyet**, 13 Nisan 1958, s.3.

²⁰⁷¹ "Koyun Eti Yerine Keçi Eti Satan Kasap", **Milliyet**, 15 Ağustos 1956, s.2.

²⁰⁷² "Yemeklik Yağları Tereyağı Diye Satıyorlar", **Milliyet**, 10 Eylül 1957, s.2; "Hileli Mal Satan İki Tacir Adliyeye Verildi", **Milliyet**, 1 Ocak 1958, s.2.

²⁰⁷³ "Eksik Şeker Satan Bir Bakkal Tevkif Edildi", **Milliyet**, 17 Haziran 1955, s.2.

²⁰⁷⁴ "Muhtekirlerin Yeni Bir Buluşu", **Milliyet**, 13 Haziran 1957, s.1.

²⁰⁷⁵ "Faturasız Mallar Denize Mi Dökülecek", **Cumhuriyet**, 18 Haziran 1956, s.1.

²⁰⁷⁶ "Denize Atılan Yedek Parça", **Milliyet**, 3 Temmuz 1956, s.1.

²⁰⁷⁷ "Ferruh İter'e Ait 6 Dosya Daha Dün Savcılığa Verildi", **Milliyet**, 17 Aralık 1957, s.3; "Ferruh İter Hakkında Dün İki Dava Açıldı", **Milliyet**, 21 Aralık 1957, s.2.

²⁰⁷⁸ "Ferruh İter ve Arkadaşlarının Duruşması", **Cumhuriyet**, 15 Ocak 1958, s.3.

çıkıştır.²⁰⁷⁹ Bununla birlikte Milli Korunma zabıtlarını işlemden kaldırıldığı için başka davalar da açılmıştır.²⁰⁸⁰

Bir diğer önemli davada ise, eski İstanbul Defterdarı Faik Ökte rüşvet alma suçlamasıyla Milli Korunma Mahkemesi'nde yargılanmıştır.²⁰⁸¹ Kendisi hakkında 4 yıldan 10 yıla kadar hapis ve kamu hizmetinden men edilme cezaları istenirken²⁰⁸², Faik Ökte'nin lehinde Ziraat Vekili Nedim Ökmen, Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsman, Sıtkı Yırcalı ve Emin Kalafat ifade vermiş²⁰⁸³, 2 Şubat 1960 tarihinde davada son savunmalar alınmıştır.²⁰⁸⁴

Bu dönemde kamuoyunu gündemindeki bir diğer konu, İstanbul'da istimlak yolsuzluğu iddiasıyla Milli Korunma Mahkemesi'nde görülen dava olmuştur.²⁰⁸⁵ Ancak daha bu dava sonuçlanmadan yeni istimlak yolsuzluğu davaları görülmeye başlanmıştır.²⁰⁸⁶ Hatta bu nedenle davalara birinci, ikinci ve üçüncü istimlak yolsuzluğu isimleri verilmiştir. Sonuçta birinci istimlak yolsuzluğu davasında 3 kişi 9 yıl 4 ay, 2 kişi 4 yıl 8 ay ceza alırken, 4 kişi beraat etmiştir.²⁰⁸⁷ İkinci istimlak yolsuzluğu davasında ise sanıklardan biri 10 yıl, diğeri 5 yıl hapse mahkum olmuştur.²⁰⁸⁸ Ancak her iki davanın kararı da Temyiz tarafından bozulmuş²⁰⁸⁹, iki davanın da tekrar görülmesine başlanmıştır.²⁰⁹⁰ İkinci istimlak yolsuzluğu ile ilgili

²⁰⁷⁹ "Ferruh İltar ve Arkadaşları Dün Beraet Ettiler", **Cumhuriyet**, 26 Şubat 1959, s.2.

²⁰⁸⁰ "Toplu Milli Korunma Mahkemesinde 2 Yeni Dava", **Cumhuriyet**, 4 Şubat 1958, s.3.

²⁰⁸¹ "Eski İstanbul Defterdarı Dün Tevkif Edildi", **Cumhuriyet**, 27 Aralık 1958, s.1, 5; "Eski Defterdarın Tahliye Talebi Reddedildi", **Milliyet**, 21 Ocak 1959, s.1; "Eski Defterdarın Davasında Muhbir Tekrar Dinlendi", **Milliyet**, s.2; "Eski Defterdar 1000 Lira Kefaletle Tahliye Edildi", **Milliyet**, 25 Şubat 1959, s.2.

²⁰⁸² "Eski Defterdarın Ağır Hapsi İstendi", **Milliyet**, 2 Aralık 1959, s.2.

²⁰⁸³ "Bakanların Şahitlik Ettiği Dava", **Cumhuriyet**, 6 Mayıs 1959, s.1; "Yırcalı ve Kalafat Şahitlik Yaptılar", **Milliyet**, 24 Haziran 1959, s.1.

²⁰⁸⁴ "Eski Defterdarın Duruşması Son Safhada", **Milliyet**, 3 Şubat 1960, s.2.

²⁰⁸⁵ "İstimlak Yolsuzluğu Sanıkları M.Korunma Mahkemesine Veriliyor", **Cumhuriyet**, 6 Eylül 1957, s.1, 5; "Mahmut Yener Yola Çıkarıldı", **Milliyet**, 7 Eylül 1957, s.1; "İstimlak Yolsuzluğu Suçluları Adliyede", **Milliyet**, 22 Eylül 1957, s.2; "Üç Sanığın 57 Şer Sene Hapsi İstendi", **Milliyet**, 29 Eylül 1957, s.1, 5; "İstimlak Davasına Dün de Devam Edildi", **Milliyet**, 7 Kasım 1957, s.3; "İstimlak Suiistimali Davasına Devam Edildi", **Milliyet**, 28 Kasım 1957, s.2; "İstimlak Davasında İki Şahit Tevkif Edildi", **Milliyet**, 15 Aralık 1957, s.3; "İstimlak Yolsuzluğu Davası", **Milliyet**, 29 Aralık 1957, s.3; "İstimlak Yolsuzluğu Davasına Devam Edildi", **Milliyet**, 16 Şubat 1958, s.2; "İstimlak Yolsuzluğu Sanıklarının 15-36 Yıl Hapsi İstendi", **Milliyet**, 4 Mayıs 1958, s.5; "İstimlak Yolsuzluğu Duruşmasına Devam Edildi", **Milliyet**, 29 Mayıs 1958, s.2.

²⁰⁸⁶ "Belediyedeki Yeni İstimlak Yolsuzluğu", **Cumhuriyet**, 3 Nisan 1958, s.1, 5; "Yeni Bir İstimlak Yolsuzluğu Daha", **Cumhuriyet**, 30 Nisan 1958, s.1, 5.

²⁰⁸⁷ "Birinci İstimlak Yolsuzluğu Sanıkları Mahkum Oldu", **Milliyet**, 26 Haziran 1958, s.1, 3.

²⁰⁸⁸ "2. İstimlak Yolsuzluğu Davası Dün Sona Erdi", **Cumhuriyet**, 10 Temmuz 1958, s.1, 5.

²⁰⁸⁹ "İstimlak Yolsuzluğu Kararını Temyiz Bozdu", **Milliyet**, 30 Kasım 1958, s.2; "İstimlak Yolsuzluğu Kararını Temyiz Bozdu", **Milliyet**, 20 Aralık 1958, s.3.

²⁰⁹⁰ "İki İstimlak Yolsuzluğu Davası Yeniden Görülecek", **Milliyet**, 9 Ocak 1959, s.2.

yeniden görülen davada mahkeme aynı kararı vermiştir.²⁰⁹¹ Ayrıca birinci istimlak yolsuzluğu davasında hasta olan sanığın tahliye edilmemesi nedeniyle Toplu Milli Korunma Mahkemesi başkanı ve üç üyesi hakkında tazminat davası açılmıştır.²⁰⁹² Daha sonra birinci istimlak yolsuzluğu davasında yeni karara varılmış, buna göre 2 kişiye 36'şar yıl, 1 kişiye 16 yıl, 1 kişiye de 6 yıl hapis cezası ve hepsine memuriyetten men cezası verilmiştir. 36 yıl ceza, Toplu Milli Korunma Mahkemesi'nin verdiği en yüksek ceza olarak kayıtlara geçmiştir.²⁰⁹³ Daha sonra Temyiz'de 36 yıllık cezalardan biri onaylanırken, diğer 3 ceza usul bakımından bozulmuştur.²⁰⁹⁴

3.2.11. 6731 ve 6751 Sayılı Kanun Değişiklikleri Sonrasında Kâr Hadleri ve Azami Satış Fiyatının Belirlenmesine Yönelik Uygulamalar

6731 sayılı kanun değişikliği sonrası mal darlıklarını ve karaborsacılığı önlemek için Koordinasyon Heyeti'nin daha önce kabul ettiği K/934, K/944, K/951 sayılı kararlara benzer şekilde kâr hadleri uygulamasına gidilmiş, azami satış fiyatı belirlenerek fiyatlar kontrol altına alınmaya çalışılmış ve daha önce K/982 sayılı kararlar uygulanmaya başlanan tahsis ve tevzi sistemi devam ettirilmiştir.

6731 sayılı kanun değişikliğinin kabulü sonrası öncelikle K/1018 sayılı kararlar K/951 sayılı kararın bazı maddelerinin yenilenmesi, bazı maddelerin kaldırılması ve yeni hükümler eklenmesi uygun görülmüştür. Buna göre K/951 sayılı kararın üçüncü, dördüncü ve dokuzuncu maddeleri değiştirilmiş, sekizinci maddesi kaldırılmış ve diğer maddeleri aynen bırakılmıştır. Buna göre faturaların şekli ve içeriği düzenlenmiş ve 10 yıl süreyle saklanmasına karar verilmiştir. Ayrıca ithalatçı, toptancı ve perakendeciler için maliyet unsurları belirlenmiştir. Maliyet unsurları arasında ithal satış bedeli, gümrük antrepo giderleri, gümrük resim ve harçları, ambalaj giderleri, yükleme, boşaltma, taşıma, sigorta ve ardiye giderleri gibi unsurlar bulunmaktadır. Burada yazılı giderlerin üzerine kâr hadleri eklenerek bir malın ithal, toptan veya perakende azami satış fiyatı bulunacaktır. Bir hizmet, sanat veya emek

²⁰⁹¹ "İstimlak Yolsuzluğu Sanıkları Mahkum Oldu", **Milliyet**, 3 Nisan 1959, s.2.

²⁰⁹² "Milli Korunma Hakimleri Aleyhine Bir Dava Açıldı", **Cumhuriyet**, 26 Haziran 1959, s.1.

²⁰⁹³ "I. İstimlak Yolsuzluğu Sanıklarından Dördü 94 Yıl Hapis Yatacaklar", **Cumhuriyet**, 30 Haziran 1959, s.1.

²⁰⁹⁴ "Temyiz 36 Yıllık İstimlak Suçu Cezasını Onayladı", **Cumhuriyet**, 4 Kasım 1959, s.1, 5.

karşılığı olan ücretleri, fiyatları veya ücret tariflerini belirlemek Valilerin yetkisindedir. K/951 sayılı kararda bulunan listedeki kâr hadleriyle bu listeye 8, 9, 10, 11, 12 ve 13 sayılı tebliğlerle eklenen malların kâr hadleri korunmuştur.²⁰⁹⁵

Diğer yandan 16 Haziran 1956 tarihinde yürürlüğe girmesi kabul edilen K/1019 sayılı kararlar Ankara, İstanbul ve İzmir’de 30 kuruşluk satış fiyatının değiştirilmeden İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından düzenlenmek üzere üretim ücretlerindeki artışları karşılamak için ekmek gramajında ayarlama yapma konusunda adı geçen vilayetlerde bulunan belediyelere yetki verilmesi uygun görülmüştür.²⁰⁹⁶ Buna göre İstanbul’da valilik ekmek gramajının düşürülmesi ve fiyatların aynen korunması konusunda karar alınırken, fırıncılar ise bir şirket kurmaya karar vermişlerdir.²⁰⁹⁷ Ekmek ve francala gramajlarının 100 gram indirilmesine Vilayet Komisyonu’nda karar verilmiş ve bu karar 5 Temmuz itibariyle uygulanmaya başlamıştır.²⁰⁹⁸ İlerleyen dönemde de francala gramajının düşürülmekle beraber, fiyatı aynı kalmıştır.²⁰⁹⁹ Ankara’da da fiyatlarda değişiklik yapılmadan ekmek gramajı değiştirilmiştir.²¹⁰⁰ Daha sonraki yıllarda da aynı yönteme başvurularak ekmek gramajlarında düzenleme yapılacaktır.²¹⁰¹

²⁰⁹⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 13 Haziran 1956, Sayı 9331, s.14548-14549.

²⁰⁹⁶ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:143.50.3 (K/1019 sayılı karar).

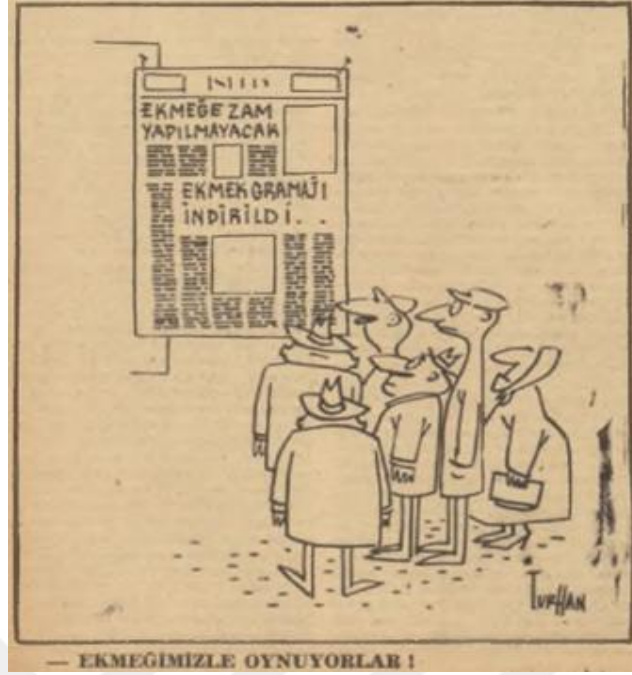
²⁰⁹⁷ “Ekmek Fiyatında Ayarlama”, **Cumhuriyet**, 1 Temmuz 1956, s.1, 3.

²⁰⁹⁸ “Eksik Ekmek Çıkararlara 2 Sene Hapis Cezası Verilecek”, **Milliyet**, 4 Temmuz 1956, s.1; “Ekmeklerin Gramajı Bu Günden İtibaren İndi”, **Milliyet**, 6 Temmuz 1956, s.2.

²⁰⁹⁹ “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 7 Aralık 1956, s.2.

²¹⁰⁰ “Ankara’da da Ekmek Gramajı Düşürüldü”, **Milliyet**, 21 Aralık 1956, s.5.

²¹⁰¹ “Ekmek Gramajı İstanbul’da Bir Müddet Sonra İncecek”, **Milliyet**, 17 Haziran 1957, s.1; “Şehrimizde Ekmek 570 Grama İndi”, **Milliyet**, 18 Haziran 1957, s.1; “Ekmek Vezni 25 Gram İniyor”, **Milliyet**, 23 Eylül 1958, s.3. Ekmek konusu aslında daha önce DP Meclis Grubu’nda gündeme getirilmiştir. Bununla ilgili olarak Bkz.: **DPMGGMZ**, Sayı 143, 25 Ocak 1955.

Şekil 3.18: Ekmeğimizle Oynuyorlar

Kaynak: “İktisadi ve Mali Sahada”, **Akis**, Cilt:10, Sayı:164, 29 Haziran 1957, s.14.

Milli Korunma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle maliyet unsurları, kâr hadleri, fatura ve etiketle ilgili uygulamaları açıklığa kavuşturmak için bir koordinasyon kararının yürürlüğe sokulması öngörülmüştür.²¹⁰² Bu kararın 18 Haziran akşamı ilan edileceği²¹⁰³ ve onaylandığını söylenmiştir.²¹⁰⁴ Bu karar 6731 sayılı kanun değişikliği sonrasındaki uygulamaların temelini oluşturacak K/1020 sayılı karardır.

K/1020 sayılı kararlar malların alım ve satımlarının ne şekilde yürütüleceğine dair hükümler getirilmiştir. Buna göre hem ithal veya ihraç edilen hem de yurtiçinde üretilen bütün malların ticareti bu kararda yazılı maliyet unsurları dikkate alınarak kâr haddine bağlı kılınmıştır. Bu karara bağlı 1 sayılı listede gösterilen malların kâr hadleri veya azami satış fiyatı belirlenmiştir. Bunlar dışında kalan malların kâr hadleri ise Milli Korunma Kanunu'nun otuz birinci maddesinde yazılı hükümlere göre belirlenecektir. Gerekli maddeler için ayrıca azami satış fiyatı ve imalatçı kârı belirlenebilecektir. Diğer yandan ticaretle uğraşanların sıfatları tanımlanmıştır. Buna göre ithalatçı, yabancı ülkelere mal getirmek için dış ticaret mevzuatı uyarınca

²¹⁰² “Milli Korunma Kanunu ile İlgili Koordinasyon Kararı”, **Cumhuriyet**, 10 Haziran 1956, s.1.

²¹⁰³ “Koordinasyon Kararı Bu Akşam İlan Ediliyor”, **Cumhuriyet**, 18 Haziran 1956, s.1, 5; “Koordinasyon Kararı Bugün Neşrediliyor”, **Milliyet**, 18 Haziran 1956, s.1, 5.

²¹⁰⁴ “Kâr Nisbetleri Tanzim Edildi”, **Milliyet**, 19 Haziran 1956, s.1, 5.

ithalatçı vesikasına sahip olanlar; toptancı, üreticilerle ithalatçılardan veya toptancılardan mal satın alıp sanayicilere satanlar; perakendeci, üreticiler ile ticaret, sanayi ve küçük sanatla uğraşanlardan mal alıp tüketicilere satanlar olarak tanımlanmıştır. Bunların yanında ithalatçı, toptancı ve perakendeciler için satış fiyatlarının hesaplanmasında gerekli olan maliyet unsurları belirlenmiştir. Diğer yandan tıbbi ve ispençiyari ilaçların satışlarındaki maliyet fiyatları ise 1262 sayılı İспенçiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Kanunu'nun²¹⁰⁵ 4348 sayılı kanunla²¹⁰⁶ değişen yedinci maddesine göre, İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin görüşüyle Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti tarafından belirlenecektir. Belediyeler ve valiliklere ise gıda maddelerinin satış fiyatları ile bir hizmet veya emek karşılığı alınacak fiyat ve ücretleri belirleme yetkileri verilmiştir. Ayrıca taşıma ücret, komisyon, tellaliye ve simsariyeleri de belediyeler ve valiler belirleyecektir. Buna paralel olarak belediye mevzuatına göre fiyatları belirlenen malların fazla fiyatla satışı da yasaklanmıştır. Özel olarak fiyatları belirlenen mallarla ilgili hükümler ise saklı tutulmuştur. Bu kararlar ayrıca malların ticaretinde kullanılacak faturaların şekli ve içeriği belirlenmiştir. Bu faturaların 15 yıl süreyle saklanması zorunlu kılınmıştır. Öte yandan belli şartlar dışında ithalatçılıkla toptancılık veya perakendecilik, toptancılıkla perakendecilik işlerini aynı kişilerin yürütmesi de engellenmiştir. K/982 sayılı karara dayanılarak İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından yürürlüğe konulan veya konulacak sirkülerlere göre, tahsis ve tevzie bağlı mallarda ithalatçılar, toptancı ve perakendeci kârı almayacaktır. Bu kararlar İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne ithal ve ihraç edilecek malları belirleme ve gümrüklerde bulunan malları yurtiçine alma yetkileri verilmiştir. Ayrıca bu kararın uygulanmasını denetleme işlerini İktisat ve Ticaret Vekaleti müfettişleri ve görevlendirilen memurlar yapacaktır. Bunların yanında valilikler ve belediyelerce görevlendirme de yapılabilecektir. Bunlara ek olarak yapılacak ihbarlara dair düzenleme yapılırken, dokuma mallarla ilgili yapılan seyyar satıcılık yasaklanmıştır. Öte yandan Vekaletlere halk ve milli savunma ihtiyaçlarını karşılamak ve ihtikarı önlemek amacıyla gerekli önlemleri alma yetkileri

---

²¹⁰⁵ İспенçiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 26 Mayıs 1928, Sayı 898.

²¹⁰⁶ İспенçiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Aynı Kanuna Bazı Hükümler Eklenmesi Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 8 Kanunısani 1942, Sayı 5299, s.4237-4238.

verilmiş, daha önce kabul edilen K/951, K/1005 ve K/1018 sayılı kararlar ile tebliğleri yürürlükten kaldırılmıştır.²¹⁰⁷

K/1021 sayılı kararla da K/1020 sayılı karara bazı eklemeler yapılmış, bazı hükümleri düzenlenmiştir. Buna göre K/1020 sayılı kararın sekizinci maddesine e fıkrası eklenmiş, altıncı maddenin b bendi ve dördüncü maddesinde düzenleme yapılmıştır. K/1020 sayılı karara eklenen hükme göre, belediyeler kendi sınırları içinde ve belediye sınırları dışında kalan yerlerde valiler, gerekli görülen malları kâr hadlerine bağlı kılma yetkisine sahiptir. Ayrıca akaryakıt ve madeni yağların satışlarında ithalatçılık ile toptancılık veya perakendecilik, toptancılıkla perakendecilik işlerini aynı kişinin yapmasına izin verilmiştir.²¹⁰⁸ Bu arada yayımlanan K/1020 sayılı karara ait 2 sayılı tebliğle 6731 sayılı kanuna göre ithalatçı ve toptancılara, durumlarını kanuna uygun hale getirmek için 6 ay süre verilmiştir.²¹⁰⁹ Daha sonra İktisat ve Ticaret Vekaleti'nden yayımlanan tebliğle ekli listede yer alan malları satan kişilerin veya kuruluşların imalatçı, toptancı ve perakendeci sıfatlarını birleştirebilmelerine izin verilmiştir.²¹¹⁰ Ayrıca K/1020 sayılı kararla ilgili 3 sayılı tebliğle zeytin üretimiyle ilgili açıklama yapılmıştır.²¹¹¹

Diğer yandan kanunun uygulanmasında karşılaşılan tereddütler çeşitli tebliğlerle giderilmeye çalışılmıştır. 11 Temmuz 1956 tarihinde 6731 sayılı kanununla değiştirilen otuz birinci maddenin onuncu bendinin uygulanmasıyla ilgili bir tavzih yayımlanmıştır.²¹¹² 26 Temmuz 1956 tarihinde ise motorlu kara taşıma araçlarının kâr hadleriyle ilgili İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin bir tebliği yayımlanmıştır.²¹¹³ İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından yayımlanan bir başka tebliğle göre ticari alım ve satımlarda hem alıcıların hem satıcıların fatura alıp vermesinin zorunlu olduğu görüşü bildirilmiştir.²¹¹⁴ Öte yandan Ziraat Vekaleti'nden

²¹⁰⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 20 Haziran 1956, Sayı 9337, s.14589-14598. Bu kararın yayımlanmasında yapılan yazım hataları, 9374 sayılı Resmi Gazete'de düzeltilmiştir. Bu kararla ilgili incelemeler için Bkz.: Ahmed Edip Kuşdemiroğlu, **Milli Korunmada Tüccarın El Kitabı**, İstanbul, M. Sıralar Matbaası, 1956; Taha Toros, **Milli Korunma Kanunu ve İzahlı Kâr Hadleri Kararnamesi**, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası Neşriyat Servisi, 1956;

²¹⁰⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 2 Temmuz 1956, Sayı 9347, s.14769-14770. Daha sonra 9352 sayılı Resmi Gazete'de bu kararla ilgili düzeltme yapılmıştır.

²¹⁰⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 29 Haziran 1956, Sayı 9345, s.14704.

²¹¹⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 14 Aralık 1956, Sayı 9483, s.16006.

²¹¹¹ **T.C. Resmi Gazete**, 2 Temmuz 1956, Sayı 9347, s.14771.

²¹¹² **T.C. Resmi Gazete**, 11 Temmuz 1956, Sayı 9355, s.15073.

²¹¹³ **T.C. Resmi Gazete**, 26 Temmuz 1956, Sayı 9365, s.15182.

²¹¹⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Eylül 1956, Sayı 9419, s.15654.

yayımlanan tebliğe göre, zirai alet ve makinaları ithalatçıların, ithalatçı kârı ve perakendeci karını alabilmeleri için gerekli olan şartlar belirlenmiştir.²¹¹⁵ Daha sonra İktisat ve Ticaret Vekaleti 13 Ekim 1956 tarihinde de faturalarla ilgili tavzih yayımlayacaktır.²¹¹⁶

Bu gelişmelerle birlikte gümrük tarife pozisyonlarında yazılı maddelerle kâr hadleri listelerinde yazılı maddeler arasındaki farklılıklar nedeniyle kâr hadleri belirlenirken, iki listenin de karşılaştırılması gerektiğine dikkat çekilmekteydi. Buna örnek olarak bazı kimyevi maddeler gösteriliyordu. Buna göre;

“Gümrük tarife pozisyonunda 28.30 numarada kayıtlı, klorür ve oksijen klorüründen (a) ve (c) nin kâr hadleri listesinde yer aldığı ve (b) bendinin listeye ithal edilmediği görülmektedir. bu sebeple, (b) ve (c) bentlerinde mevcut kalsiyum, çinko, manganez, bizmut, stronsiyum, bakır, kadmiyum, kurşun ve sairleri, kâr hadleri, listede yazılı nisbetler üzerinden hesaplanmak ve 28.30 (a) ya dahil bulunan kalay, civa, amonyum (nişadır) ise, kanunun 31 inci maddesinin 9 uncu bendine göre azami kâr hadlerine tabi tutulmak icabetmektedir.”²¹¹⁷

K/1026 sayılı kararla da K/1020 sayılı kararın maddelerine yeni hükümler eklenmiştir. Buna göre K/1020 sayılı kararın üçüncü maddesinin A bendinin on ikinci fıkrasının sonuna ve normal banka komisyonu ve masrafları ifadesi konulmuştur. Ayrıca K/1020 sayılı kararın sekizinci maddesine f ve g fıkraları, üçüncü maddesinin A bendine bir fıkra ve geçici iki madde eklenmiştir.²¹¹⁸

Milli Korunma Kanunu'na bağlı kâr hadleri kararının yürürlüğe girmesi sonrasında bazı maddelerin ithalatçı ve perakendeci kârların düşürüldüğüne ve etiketlerin yeniden düzenlendiğine değinilerek bazı maddelerin fiyatlarının belediye tarafından belirleneceği söylenmiştir. Diğer yandan bu kararnamenin “bir inkılab” olacağı ve fazla mal alarak dengeyi bozanlar hakkında soruşturma açılacağı kaydedilmiştir.²¹¹⁹ Bu bağlamda Milli Korunma Kanunu'na göre bütün mallar kâr hadlerine bağlı olup etiket koyma zorunluluğu bulunduğundan tüccar ve esnaf

²¹¹⁵ T.C. Resmi Gazete, 22 Ağustos 1956, Sayı 9388, s.15370-15371.

²¹¹⁶ T.C. Resmi Gazete, 13 Ekim 1956, Sayı 9432, s.15750.

²¹¹⁷ Süleyman Altan, **Milli Korunma Muvacehesinde İlgililer ile Tüccar ve Esnafın Vecibeleri**, İkinci Kitap, Ankara, Karınca Matbaası, [t.y.], s.3-4, 47.

²¹¹⁸ T.C. Resmi Gazete, 1 Ağustos 1956, Sayı 9370, s.15225.

²¹¹⁹ “Kâr Nisbetlerinde İndirme Yapıldı”, **Milliyet**, 21 Haziran 1956, s.1.

fiyatlarını bunlara göre ayarlamaktaydı ve belediye tarafından bir danışma bürosu kurulmuştu.²¹²⁰

Bu dönemde Ticaret Odası'ndaki bir toplantıda, Milli Korunma Kanunu ve bununla ilgili olarak bir heyetin Ankara'ya gitmesine karar verilirken, bir tacir bazı maddelerin kâr hadlerinin az olması nedeniyle piyasanın durgunlaştığını söylemiştir.²¹²¹ Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği toplantısında da Milli Korunma Kanunu'nun uygulaması görüşülerek bir rapor hazırlanıp Ticaret Vekaleti'ne gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu raporda genel olarak kanun lehine ancak uygulamada tüccar ve sanayicinin çıkarlarını koruyacak bazı önlemler istenmektedir.²¹²²

Bu günlerde kabul edilen K/1029 sayılı kararla Gümrük Tarife Kanunu'nda yazılı kara nakil araçları ve traktörlere ait parçalar, yaylar, transmisyon zincirleri ve benzer zincirler, kilitler, kapı ve pencere parçaları, elektrikle çalışmayan aydınlatma cihazları, her çeşit rulmanlar, elektrik motorları ve jeneratörler, elektrikle çalışan çeşitli cihazlar, hız ve devir sayaçları, seyir cihazlarının yapılacak satışları düzenlenmiştir.²¹²³ Daha sonra K/1113 sayılı kararla K/1029 sayılı kararın on birinci maddesinin son fıkrası düzenlenmiş olup bu kurum ve kuruluşların ürettikleri ve alımını yaptıkları maddelerin kâr hadleri, maliyet unsurlarıyla satış usul ve şekillerini Ziraat Vekaleti'nin belirlemesi uygun görülmüştür.²¹²⁴ K/1166 sayılı kararla K/1029 sayılı kararın on ikinci maddesi değiştirilmiştir. K/1035 sayılı kararın birinci maddesi kapsamına giren üreticiler dışındaki kendir çubuğu ve kendir lifi üretenlerle bunlardan el ile urgan, sicim, ip, halat ve dokuma üretim yapanlar üretici kabul edilmiştir. Bu maddelerin azami satış fiyatları, maliyet fiyatı üzerinde toplam %10'u aşmamak kaydıyla ikinci ve üçüncü toptancı kâr hadleri, fire hadleri sanayi odaları, ticaret ve sanayi odaları veya ticaret odaları tarafından bunların olmadığı yerde belediyeler tarafından belirlenecektir. Bu karar kapsamına giren maddelerle K/1088

---

²¹²⁰ "Fiatlar Yeni Kâr Haddine Göre Ayarlanıyor", **Milliyet**, 14 Haziran 1956, s.1.

²¹²¹ "Ticaret Odasına Mensup Bir Heyet Ankaraya Gidiyor", **Milliyet**, 27 Temmuz 1956, s.2.

²¹²² "Ticaret Odalarının Milli Korunmayla İlgili Raporu Hazır", **Milliyet**, 30 Temmuz 1956, s.1.

²¹²³ **T.C. Resmi Gazete**, 2 Ağustos 1956, Sayı 9371, s.15229-15230.

²¹²⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 25 Şubat 1958, Sayı 9843, s.19695. Bu karar Resmi Gazete'de yayımlandığında sayısı 1133 yazılmış, daha sonra 27 Şubat 1958 tarihli ve 9845 sayılı Resmi Gazete'de K/1133 şeklinde düzeltilmiştir.

sayılı kararın 1 sayılı listesinin 143.sirasındaki yazılı toptancı kâr hadleri uygulanmayacaktır.²¹²⁵

K/1032 sayılı kararla ise faturasız mallarla ilgili düzenleme yapılmıştır. K/644 ve K/951 sayılı kararlarla fatura yükümlülüğüne bağlı olan mallar dışında kalan maddeleri faturasız elinde bulunduran tacirler ve seyyar satıcıların, bu malları beyannameyle idareye bildirmesine karar verilmiştir. Beyannamelerde faturasız malların çeşitleri, miktarı, niteliği, satın alınmasıyla ilgili bilgiler, fiyatları ve ambalaj durumu gibi bilgiler yer alacaktır.²¹²⁶

Bu dönemde imalatçılarla ilgili bir Koordinasyon Heyeti kararı alınması düşünülürken, maliyet unsurlarıyla ilgili Odaların görüşleri alınacağı için ertelenmiştir.²¹²⁷ Bununla ilgili bir değerlendirmede, sınai maliyet unsurlarının bir kararla belirleneceği ve imalat kâr haddinin buna ekleneceği belirtilirken, Odalar Birliği temsilcileri yaptıkları görüşmelerde sınai maliyetlerin yıl olarak; imalat kâr haddinin ise yıllık ortalama alınarak hesaplanmasını talep etmiştir.²¹²⁸ Bununla ilgili olarak sanayi kâr hadleri ve maliyet unsurları hakkındaki kararın hazırlandığı bilgisi verilirken, bu konuda açıklama yapan İktisat ve Ticaret Vekili, sanayi üretiminin istihsal sektörlerinin başında olduğunu ve bunlara %25 kâr haddi verildiğini, zirai ekonomiye dayanan ülkelerde ekonomik ve sosyal standart sağlamanın zor olduğunu söylemiş ve sanayi üretiminin ihtiyaçları giderebilmesi için önlemler alındığını belirtmiştir.²¹²⁹ Ayrıca o süreçte imalat maliyet unsurları hakkındaki koordinasyon kararının hazırlanması gündemdeyken²¹³⁰, Milli Korunma Kanunu ve ilgili kararların uygulanmasının sonuçları iş adamları ve İktisat ve Ticaret Vekili'nin katıldığı bir toplantıda görüşülerek kanun hakkındaki sıkıntılarla ilgili bir rapor hakkında konuşulmuş, giderleri karşılamayan perakendeci ve toptancı karlarının üretimi etkilediği, fabrikaların ürünlerini piyasaya sunmadıkları görüşü ileri sürülmüş ve sonuçta bunların yaşanmasını önleyecek kararlar alınması ve kâr hadlerinin üretimi teşvik edecek şekilde düzenlenmesi istenmiştir.²¹³¹

---

²¹²⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Haziran 1958, Sayı 9943, s.19629.

²¹²⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Ağustos 1956, Sayı 9382, s.15317-15318.

²¹²⁷ "İmalatçıların Kâr Haddi İçin Bir Rapor Hazırlanıyor", **Milliyet**, 27 Haziran 1956, s.5.

²¹²⁸ "İmalatın Kâr Haddi", **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1956, s.2.

²¹²⁹ "İmalatçıların Kâr Haddi Tesbit Edildi", **Milliyet**, 2 Ağustos 1956, s.1.

²¹³⁰ "İmalat Kâr Hadleri", **Cumhuriyet**, 4 Ağustos 1956, s.3.

²¹³¹ "Kâr Haddi Değişecek", **Milliyet**, 14 Ağustos 1956, s.1.

O günlerde kabul edilen K/1035 sayılı kararlarla yurtiçi sanayi ürünlerinin maliyet unsurları düzenlenmiştir. Ayrıca bu karara göre, sanayi işletmeleri ve sanayi işleri için kâr hadleri de tespit edilmiştir.²¹³² K/1035 sayılı karara ait 1 sayılı tebliğle bazı imalatçılara K/1035 sayılı kararın uygulanmayacağı belirtilmiştir.²¹³³ K/1035 sayılı karara ait 2 sayılı tebliğle yerli üretim elektrik ampullerinin satış fiyatları, 3 sayılı tebliğle de elektrikli radyo, pilli radyo, jeep ve traktörlerin fabrika teslim fiyatları belirlenmiştir.²¹³⁴ K/1035 sayılı karara ait 4 sayılı tebliğle imalatçı sayılacak ve sayılmayacaklara dair açıklama yapılırken²¹³⁵, K/1035 sayılı karara ait 5 sayılı tebliğle kendi adına başkalarına üretim yaptırılanların imalatçı kâr hadlerini kullanabileceği belirtilmiştir.²¹³⁶ K/1035 sayılı karara ait 6 nolu tebliğle yerli üretim elektrik ampullerinin azami perakende satış fiyatları düzenlenmiştir.²¹³⁷ K/1035 sayılı kararlarla ilgili 7 nolu tebliğle elektrikli ve pilli radyoların satış fiyatları belirlenmiş ve 3 nolu tebliğin birinci maddesinde belirlenen fiyatlar iptal edilmiştir.²¹³⁸ 8 nolu tebliğle ise Türkey Ticaret Anonim Şirketi'nin ürettiği kibritlerin satış fiyatları belirlenmiştir.²¹³⁹ İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin çıkardığı bir başka tebliğle Eskişehir Çimento Fabrikası'ndaki satış fiyatları belirlenmiştir. 9 nolu tebliğle İstanbul'da Verdi Limited Ortaklığı tarafından üretilen jeeplerin fabrika teslim fiyatı²¹⁴⁰, 10 nolu tebliğle de Ankara'da Minneapolis Mollne Türk Traktör Fabrikası'nın ürettiği traktörlerin fabrika teslim fiyatı belirlenmiştir.²¹⁴¹ 7 Haziran 1957 tarihli tebliğle de 17 Mayıs 1957 tarihli ve 2 sayılı tebliğ kaldırılmıştır. Ayrıca aynı gün radyolarla ilgili bir tavzih yayımlanmıştır.²¹⁴² 9 Mayıs 1958 tarihinde Ticaret ve Sanayi Vekaletlerinin yayımladığı tebliğle yurtiçinde üretilen tuğla, kiremit, taş, sakil, mıcır, kum, kireç ve alçının imalatçı, toptancı ve perakendeci azami satış fiyatlarını belirlemekle valiler görevlendirilirken²¹⁴³ 22 Mayıs 1958

---

²¹³² **T.C. Resmi Gazete**, 20 Ağustos 1956, Sayı 9386, s.15357-15360. Bu kararın detaylı incelemesi için Bkz.: Ahmed Edib Kuşdemiroğlu, **Milli Korunmada İmalatçının El Kitabı**, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1956. Aynı kitapta ayrıca K/982 ve K/1020 sayılı kararlara ait tebliğlerin incelemesi de bulunmaktadır.

²¹³³ **T.C. Resmi Gazete**, 5 Eylül 1956, Sayı 9399, s.15507.

²¹³⁴ **A.y.**

²¹³⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 8 Eylül 1956, Sayı 9402, s.15542.

²¹³⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 24 Kasım 1956, Sayı 9466, s.15917.

²¹³⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 22 Aralık 1956, Sayı 9490, s.16042.

²¹³⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 13 Şubat 1957, Sayı 9534, s.16410.

²¹³⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 7 Haziran 1957, Sayı 9627, s.17257.

²¹⁴⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 10 Haziran 1957, Sayı 9629, s.17270.

²¹⁴¹ **T.C. Resmi Gazete**, 20 Haziran 1957, Sayı 9638, s.17352.

²¹⁴² **T.C. Resmi Gazete**, 15 Ekim 1957, Sayı 9732, s.18010.

²¹⁴³ **T.C. Resmi Gazete**, 9 Mayıs 1958, Sayı 9902, s.19260.

tarihine gelindiğinde bu tebliğ yürürlükten kaldırılmıştır.²¹⁴⁴ Daha sonra kabul edilen K/1035 sayılı karara ait 12 sayılı tebliğle Minneapolis Moline Türk Traktör ve Ziraat Makinaları A.Ş. tarafından üretilen diskli diskaroların fabrika teslim satış fiyatı belirlenmiştir. Bir diğer tebliğle de 9835 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5 sayılı tebliğ kaldırılmıştır.²¹⁴⁵ K/1035 sayılı karara ait 13 nolu tebliğle radyo ve kamyon gibi bazı maddelerin azami satış fiyatları²¹⁴⁶, 14 nolu tebliğle elektrik ampüllerinin fabrika teslim azami satış fiyatları belirlenmiştir.²¹⁴⁷

K/1035 sayılı karardan sonra K/1037 sayılı kararla vali ve belediyeler tarafından belirlenen azami satış fiyatlarıyla kâr hadleri, ücret ve tarifelerle ilgili düzenleme yapılmıştır. Buna göre bu konularda alınacak kararları Ticaret Vekaleti valiliklere ve belediyeler bildirecek ve bunlara uyulacaktır.²¹⁴⁸ K/1037 sayılı karara dayanılarak çıkarılan tebliğle Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Konya, Manisa, Sakarya, Samsun ve Zonguldak illerinde belediyelerin belirlediği satış fiyatları ve kâr hadlerine ait kararların İktisat ve Ticaret Vekaleti’ne gönderilmesi ve Vekalet tarafından uygun görülmediği sürece uygulanmamasına karar verilmiştir.²¹⁴⁹ Ancak Milli Korunma Kanunu’yla ilgili vali ve belediyelere verilen yetkilerin iyi kullanılmadığına değinilerek bu kararla da istenilen sonuca ulaşamayacağı ileri sürülmüştür. Ayrıca İktisat ve Ticaret Vekaleti’nin diğer işlerinin yanında valilik ve belediyelerden gelecek fiyat ve ücret listelerinin gözden geçirmesinin kolay olmayacağına dikkat çekilmiştir.²¹⁵⁰ Daha sonraki dönemde İktisat ve Ticaret Vekaleti’nin yayımladığı K/1037 sayılı karara ait tebliğle göre sadece Ankara, İstanbul ve İzmir’de merkez belediyelerin gıda maddelerinin fiyatları ve kâr hadleriyle ilgili aldıkları kararların onaylanmak üzere Vekaletle iletilmesi gerekmektedir. Ek olarak belediyelerin aldığı ve valilikler tarafından onaylanan kararların Vekalet tarafından uygun görülmedikçe

---

²¹⁴⁴ T.C. Resmi Gazete, 22 Mayıs 1958, Sayı 9912, s.19359.

²¹⁴⁵ T.C. Resmi Gazete, 31 Temmuz 1958, Sayı 9969, s.19873.

²¹⁴⁶ T.C. Resmi Gazete, 27 Ağustos 1958, Sayı 9992, s.20056.

²¹⁴⁷ T.C. Resmi Gazete, 14 Ekim 1958, Sayı 10032, s.20373.

²¹⁴⁸ T.C. Resmi Gazete, 3 Eylül 1956, Sayı 9397, s.15461.

²¹⁴⁹ T.C. Resmi Gazete, 16 Ekim 1956, Sayı 9434, s.15763.

²¹⁵⁰ Haluk Cillov, “Yeni Kâr Hadleri Münasebetiyle”, *Milliyet*, 11 Eylül 1956, s.2.

uygulanmamasına karar verilmiştir. Ayrıca 9434 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan K/1037 sayılı karara ait tebliğ kaldırılmıştır.²¹⁵¹

Öte yandan çıkarılan K/1038 sayılı kararlar K/1020 sayılı karara bağlı 1 nolu liste yenilenmiştir.²¹⁵² Bu günlerde Ticaret Odaları Birliği maliyet unsurlarının bütün masrafları içermemesi, kâr hadleri oranlarının düşük olması ve kararların farklı hükümlerinden çıkan karışıklığın Milli Korunma mevzuatının uygulanmasıyla ilgili esas sorunlar olduğunu öne sürmüştür. Buna göre kâr hadlerinin az olması malların piyasada bulunmasını zorlaştırmaktadır. Nitekim K/1038 sayılı kararlar kâr hadleri yükseltilmeye çalışılmış fakat etkili olmamıştır. Dolayısıyla öncelikle K/1020 sayılı kararda değişiklik yapılması istenmiştir.²¹⁵³

Bu dönemde şehirden şehire fiyatlarda farklılık olması nedeniyle bazı gıda maddelerinin Ticaret Vekaleti, bazılarının ise belediyeler tarafından belirlenmesi uygun görülmüştür. Buna göre soğan, patates, pirinç, sabun, yağ fiyatlarını Vekalet tespit edecek, perakendeci kârı ise belediyenin yetkisine bırakılacaktır. Diğer yandan buğday, un, makarna ve süt fiyatları belediyelere bırakılmıştır. Et fiyatı ise İstanbul Belediyesi'nin belirlediği fiyata diğer belediyelerce düzenlenecektir. Pastırma fiyatları ise Kayseri fiyatlarına göre ayarlanacaktır. Diğer yandan taşıma ücretleri üzerinde de düzenleme yapılmıştır.²¹⁵⁴ Ancak İktisat ve Ticaret Vekaleti tebliğiyle belediye ve valiler tarafından belirlenen et fiyatlarının uygulanmaya devam edilmesine, bunlar hakkında yeni kararların onaylanmak üzere Vekalet gönderilmesine karar verilmiştir.²¹⁵⁵ Ayrıca çıkarılan K/1049 sayılı kararlar bazı maddelerin satışı, Milli Korunma Kanunu'nun otuz birinci maddesinin dokuzuncu bendi hükümleri dışında bırakılmıştır. Bu maddeler arasında yaş meyve ve sebze, çiçek, yumurta, süt, yoğurt, peynir ve tereyağı sayılmıştır. Bunları gerektiğinde kâr hadlerine bağlı kılma, azami satış fiyatı ve maliyet unsurlarını belirleme yetkisi İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne verilmiştir. K/1020 ve K/1021 sayılı kararlarla vali ve belediyelere verilen yetkiler, bu kararda yazan maddeler için kullanılamayacaktır.²¹⁵⁶

²¹⁵¹ T.C. Resmi Gazete, 8 Aralık 1958, Sayı 10077, s.20628.

²¹⁵² T.C. Resmi Gazete, 3 Eylül 1956, Sayı 9397, s.15461-15470.

²¹⁵³ , Milli Korunma Mevzuatının Tatbikatında Müşahade Edilen Müşköller Hakkında Muhtıra, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1956, s.1-8.

²¹⁵⁴ "Gıda Maddelerinin Fiyatları Tesbit Ediliyor", Cumhuriyet, 22 Ekim 1956, s.1.

²¹⁵⁵ T.C. Resmi Gazete, 23 Ekim 1956, Sayı 9440, s.15794.

²¹⁵⁶ A.e., s.15789.

Bu dönemde belediyelere yeni yetkiler verileceği ve buna göre bazı maddelerin Ticaret Vekaleti onayıyla satış fiyatını belirleyebileceği yönünde bilgiler verilmesinin yanında²¹⁵⁷ İstanbul piyasasının olumsuz etkilenmesi nedeniyle İstanbul Belediyesi bakanlığa başvurarak yeniden narh koyma yetkisi istemiştir. Buna göre açıklama yapan Vali ve Belediye Başkanı Gökay, semtler arasındaki farklı fiyatların önüne geçmek ve fiyat ve kalite farklarına engel olmak için yetki istediklerini söylemiştir.²¹⁵⁸ Bu günlerde adı geçen malların fiyatları belirlenmiştir. Ancak 1957 yılı başlarında fiyat yükselmelerinden çok mal yokluğunun olduğu öne sürülmüş, ithal mallarının darlığı yanında yumurta, sadeyağ ve beyaz peynir gibi gıda maddelerin bulunamadığı belirtilmiştir.²¹⁵⁹ Bu günlerde özellikle gıda maddelerinin piyasada bulunmaması üzerine “İaşe Vekaleti” kurulması önerilmiştir.²¹⁶⁰

Öte yandan K/1046 kararlarla yurtiçinde üretilen kuru üzüm ve kuru incirlerin, üreticiden tüccara ulaşmasına kadar üç toptancı belirlenmiş olup üçüne de %7,5 oranında kâr haddi saptanmıştır.²¹⁶¹ K/1050 sayılı kararla ise K/1020 sayılı kararın on beşinci maddesi kaldırılmıştır.²¹⁶² K/1051 sayılı kararla da K/1020 sayılı kararın birinci, ikinci, üçüncü, beşinci, sekizinci maddeleri ile altıncı maddenin b ve c fıkraları ve yedinci maddenin c fıkrasında, K/1021 sayılı kararın ikinci maddesinin e fıkrasında, beşinci maddesinde ve altıncı maddesinde; K/1038 sayılı karara ekli listede değişiklik yapılmıştır. Ayrıca K/1021 sayılı kararın yedinci maddesi ile K/1029 sayılı kararın on üçüncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.²¹⁶³ K/1051 sayılı kararın yayımlanması sonrası İstanbul Belediyesi tarafından birçok ücret, fiyat, sanat ve hizmet tarifeleri belirlenip ilan edilmiştir.²¹⁶⁴

K/1059 sayılı kararla da tıbbi ve ispençiyari ilaçların maliyet unsurları, kâr hadleri ve satış usulleri belirlenmiştir. Buna göre Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti gerektiğinde müstahzar fiyatlarında değişiklik yapmakla yetkili kılınmıştır. Ayrıca K/1020 sayılı kararın on altıncı maddesi değiştirilmiş olup K/1051 sayılı

²¹⁵⁷ “Belediyelere Yeni Selahiyetler Verilecek”, **Milliyet**, 3 Kasım 1956, s.2.

²¹⁵⁸ “Belediye Narh Salahiyet İstiyor”, **Cumhuriyet**, 4 Kasım 1956, s.2.

²¹⁵⁹ Haluk Cillov, “İthal Malları Fiat Kontrolündeki Yenilikler”, **Milliyet**, 9 Ocak 1957, s.2. Bununla ilgili olarak ayrıca Bkz.: Haluk Cillov, “Ziraat Arazisinde Artış Var”, **Milliyet**, 3 Temmuz 1957, s.2.

²¹⁶⁰ Va-Nu, “Bir İaşe Bakanlığı Kurulmalı Mı?”, **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1956, s.2.

²¹⁶¹ **T.C. Resmi Gazete**, 9 Ekim 1956, Sayı 9428, s.15721.

²¹⁶² **T.C. Resmi Gazete**, 20 Ekim 1956, Sayı 9438, s.15781-15782.

²¹⁶³ **T.C. Resmi Gazete**, 23 Ekim 1956, Sayı 9440, s.15789-15792. K/1051 sayılı kararda yapılan yazım yanlışları 9458 sayılı Resmi Gazete’de düzeltilmiştir.

²¹⁶⁴ Ahmed Edip Kuşdemiroğlu, **Milli Korunma Mevzuatı ve Tatbikatı**, s.50-51.

kararın üçüncü maddesinin dördüncü bendi de yürürlükten kaldırılmıştır.²¹⁶⁵ Bununla ilgili olarak İktisat ve Ticaret Vekaleti tebliğiyle K/1059 kararda belirtilen fiyat beyannamelerinin onaylanmak üzere Vekalet'e gönderilmesi hususundaki 2 aylık sürenin 30 Nisan 1957 tarihine kadar uzatılması uygun bulunmuştur.²¹⁶⁶ Bu dönemde Türk Eczacılar Birliği'nin kongresinde ilaç yokluğu dile getirilerek bunun sebebinin eczacılar olarak gösterilmekle birlikte, bunun aslında "memleket meselesi" olduğunu söylenmiştir. Öte yandan ithal edilen röntgen filmleri ve insülinlerin yakında tevzi edileceği açıklanmıştır.²¹⁶⁷ Nitekim 12 Aralık 1956 tarihinde enjekte edilebilen antibiyotik ve insülinlerin tahsis ve tevzie tabi olmasına karar verilmiştir.²¹⁶⁸ Ayrıca ilaç darlığı Meclis'te de gündeme getirilmiştir.²¹⁶⁹ K/1059 sayılı karara dayanılarak çıkarılan 1 sayılı tebliğle de bazı tıbbi müstahzarların orijinal ambalajından açılarak satılmasına izin verilmiştir.²¹⁷⁰ K/1059 sayılı kararla ilgili yayımlanan 2 nolu tebliğle de orijinal ambalajı açılarak satılmasına izin verilen tıbbi müstahzarlar listesine ekleme yapılmıştır.²¹⁷¹ K/1059 sayılı karara ait 3 sayılı tebliğle halk sağlığı için önemli olan enjekte edilebilir antibiyotiklerin azami perakende satış fiyatları ile yurtiçinde üretilen galenik müstahzarların imalatçı azami satış fiyatları belirlenmiştir.²¹⁷² Daha sonra 4 Ocak 1958 tarihinde K/1059 sayılı karara ait 3 nolu tebliğin ikinci maddesi kaldırılmıştır.²¹⁷³ Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti'nden yayımlanan K/1059 sayılı karara ait 5 sayılı tebliğle de halk sağlığı için önemli olan ve tek etkili maddeden yurtiçinde üretilen aspirin, pyornidon, sulfaguanidin, dover gibi tıbbi müstahzarları azami satış fiyatları belirlenmiştir.²¹⁷⁴ Sonraki günlerde çıkarılan K/1087 sayılı kararla K/1059 sayılı kararın birinci, ikinci ve on birinci maddelerinde değişiklik yapılmıştır. Buna göre tıbbi ve ispençiyari müstahzarların kâr hadleri yeniden ele alınmıştır.²¹⁷⁵ Diğer yandan Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti'nden yayımlanan tebliğle enjekte edilebilir antibiyotiklerle insülinlerin

²¹⁶⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 21 Kasım 1956, Sayı 9463, s.15905-15906.

²¹⁶⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 12 Ocak 1957, Sayı 9507, s.16161.

²¹⁶⁷ "Eczacılar Kongresinde İlaç Darlığından Şikayet Edildi", **Cumhuriyet**, 1 Aralık 1956, s.2.

²¹⁶⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 12 Aralık 1956, Sayı 9481, s.15995.

²¹⁶⁹ "İlaç Darlığı ve Hastaneler Kabul Edilmeyen Hastalar", **Cumhuriyet**, 31 Ocak 1957, s.1, 5.

²¹⁷⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 26 Ocak 1957, Sayı 9519, s.16284.

²¹⁷¹ **T.C. Resmi Gazete**, 24 Temmuz 1957, Sayı 9663, s.17597.

²¹⁷² **T.C. Resmi Gazete**, 25 Kasım 1957, Sayı 9765, s.18197-18200.

²¹⁷³ **T.C. Resmi Gazete**, 4 Ocak 1958, Sayı 9799, s.18426.

²¹⁷⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Şubat 1958, Sayı 9835, s.18652.

²¹⁷⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 24 Mayıs 1957, Sayı 9615, s.17167-17168.

tahsis ve tevziye tabi olmasına karar verilmiştir.²¹⁷⁶ Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti'nden yayımlanan tebliğle enjekte edilebilen antibiyotiklerle tahsis ve tevzi edilmesiyle ilgili 2 sayılı sirküler yayımlanmıştır. 9546 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1 sayılı sirküler kaldırılmıştır.²¹⁷⁷ Bu dönemde yerli sermaye ile dört Alman firmasının ortaklığında kurulan aspirin ve antibiyotikler ile diğer ilaçların üretimini yapacak firmanın faaliyete başlayacağı ve üretilecek ilaçların Milli Korunma müfettişleri gözetiminde tevzi edileceği belirtilmiştir.²¹⁷⁸ Öte yandan Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti'nin yayımladığı tebliğle de ecza ticarethanelerinin tıbbi müstahzar ve mamul antibiyotik ithal etmelerine izin verilmiştir.²¹⁷⁹ Daha sonra K/1227 sayılı kararın yürürlüğe girmesi sonrasında K/1059 ve K/1087 sayılı kararlarla düzenlenen nakliye ücretlerinin K/1020 sayılı karara göre belirlenmesine karar verilmiştir.²¹⁸⁰ Ayrıca Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti yayımladığı tebliğle 10333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğde değişiklik yapılmıştır.²¹⁸¹

K/1062 sayılı kararlar da Et ve Balık Kurumu, Petrol Ofisi, TMO ve tarım satış kooperatifleriyle bunların birliklerinin ürettikleri ve alımını yaptıkları maddelerin satışlarında, Milli Korunma Kanunu'nun otuz birinci maddesinin (VIII) ve (IX) bentleri hükümlerinin uygulanmaması kabul edilmiştir. Bu maddelerin kâr hadleri, maliyet unsurları ve satış şekillerini belirlemek üzere İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmiştir.²¹⁸² K/1132 sayılı kararlar K/1062 sayılı kararın birinci maddesinde yazılı kurum ve kuruluşların arasına Türkiye Yapağı ve Tiftik A.Ş. Umum Müdürlüğü de dahil edilmiştir.²¹⁸³

Daha önceki yıllarda çeşitli mallara Milli Korunma ve Belediye mevzuatlarına göre narh konulmuştur. 1954 yılında peynir fiyatlarının yükselmesi üzerine fiyatı belirlenmiştir.²¹⁸⁴ 15 Ocak 1955 tarihinde ise erken kuzu kesimine başlanması nedeniyle et fiyatlarında artış olmuş, bu nedenle İstanbul Valiliği kuzu

²¹⁷⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Şubat 1957, Sayı 9546, s.16502-16503.

²¹⁷⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 22 Ocak 1958, Sayı 9814, s.18519-18520.

²¹⁷⁸ "Kurulan İlaç Fabrikaları Faaliyet Geçmek Üzere", **Milliyet**, 3 Şubat 1958, s.2.

²¹⁷⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 13 Haziran 1959, Sayı 10230, s.21908.

²¹⁸⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 16 Ekim 1959, Sayı 10333, s.22762.

²¹⁸¹ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Mart 1960, Sayı 10457, s.951.

²¹⁸² **T.C. Resmi Gazete**, 27 Aralık 1956, Sayı 9494, s.16061.

²¹⁸³ **T.C. Resmi Gazete**, 3 Mart 1958, Sayı 9848, s.18831.

²¹⁸⁴ "Peynir Fiyatına Narh Kondu", **Milliyet**, 15 Temmuz 1954, s.1, 3.

kesimini yasaklamıştır.²¹⁸⁵ Valiyle kasaplar arasındaki görüşmede etin kilosunun azami satış fiyatının 4 lira olmasına karar verilmiştir²¹⁸⁶ Ancak et fiyatlarındaki artışın nasıl önleneceğinin belli olmadığı dile getirilerek etin yakında İstanbul için lüks mallar arasında gireceği değerlendirilmesinde bulunulmuştur. Et fiyatlarındaki bu yükselmenin nedeni olarak da belediye kontrollerinin yetersizliği gösterilmişti.²¹⁸⁷ Daha sonra 19 Nisan 1956 tarihi itibarıyla ete narh konulmasına karar verilmiştir.²¹⁸⁸ Ayrıca 50 kişilik kontrol ekibi kasapları denetlemiştir.²¹⁸⁹

K/1020 sayılı kararın yürürlüğe girmesi sonrasında ise bu karara dayanılarak Belediyeler tarafından birçok malın azami satış fiyatları belirlenmiş, ayrıca bazı hizmetlerin ücret listeleri açıklanmıştır.²¹⁹⁰ İstanbul Belediyesi tarafından belirlenen sebze ve meyve fiyatlarına uymayanların belediyeye bildirilmesini istenirken, kavun ve karpuz fiyatları görüşülerek bunların kilo ile satılmasına karar verilmiştir.²¹⁹¹ İzmir’de ise Milli Korunma Kanunu uyarınca belediyenin aldığı bazı kararların uygulanmasında sorunlar yaşanmış ve bazı yerlerde yumurta, tereyağı, tulum peyniri ve yoğurt bulunamamıştır. Buna neden olarak üreticilerin belirlenen narhlar üzerinden para kazanamamaları gösterilmiştir.²¹⁹² Öte yandan Milli Korunma Kanunu’na göre çiçekçilerinin kâr hadlerinin de belediye tarafından belirlenmesi gerektiği öne sürülürken²¹⁹³, İnşaat Müttehahitleri Derneği ise, belediyeden kum, çakıl, kireç ve tuğla fiyatlarının yanında amele ve usta ücretlerini belirlemesini istemiştir.²¹⁹⁴ Ayrıca İstanbul Belediye Encümeni’nde şehirdeki taksi ve dolmuşların Milli Korunma Kanunu’na uyması için kararlar almıştır. Buna göre taksiler boş olduğunda açık olması yasaklanmış, taksilerin müşterileri istediği yere götürmesi ve

²¹⁸⁵ “Kuzu Kesimi Valilikçe Yasak Edildi”, **Cumhuriyet**, 15 Ocak 1955, s.2.

²¹⁸⁶ “Etin Kilosu 400 Kuruşa Düşürüldü”, **Milliyet**, 8 Ocak 1956, s.1.

²¹⁸⁷ “Et Fiatları 4,5-6 Lira Arasında Oynuyor”, **Milliyet**, 10 Ocak 1956, s.1, 7.

²¹⁸⁸ “Et Yarından İtibaren Narha Göre Satılacak”, **Milliyet**, 18 Nisan 1956, s.2.

²¹⁸⁹ “Et Fiatları 4,5-6 Lira Arasında Oynuyor”, **Milliyet**, 10 Ocak 1956, s.7.

²¹⁹⁰ İstanbul’daki belediye tarifeleri için Bkz. Ferruh İlter, Saffet Gürtav, **Milli Korunma Hükümleri ve Belediye Tarifeleri**, İstanbul, Nebioğlu Kağıtçılık ve Matbaacılık, 1956, s.253-369. Gazete ilanları için Bkz.: “İstanbul Belediyesi Reisliğinden”, **Milliyet**, 5 Temmuz 1956, s.5; “Ekmek ve Francalarının Vasfı, Vezin ve Fiati Hakkında”, **Milliyet**, 5 Temmuz 1956, s.5; “Milli Korunma Kanununa İstinaden Belediye Kabul Edilen Tarifeler Hakkında”, **Milliyet**, 13 Temmuz 1956, s.5; “İstanbul Belediye Reisliğinden”, **Milliyet**, 19 Temmuz 1956, s.5; “İstanbul Belediye Reisliğinden”, **Milliyet**, 25 Temmuz 1956, s.5.

²¹⁹¹ “Sebze ve Meyvaya Konan Narh Bugün Tatbik Ediliyor”, **Milliyet**, 26 Temmuz 1956, s.2.

²¹⁹² “Meyve ve Sebze Fiatları Dün Tesbit Edildi”, **Cumhuriyet**, 25 Temmuz 1956, s.1, 5.

²¹⁹³ “Kâr Hadleri ve Çiçekçiler”, **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1956, s.2.

²¹⁹⁴ “Amele ve Usta Ücretlerinin de Tesbiti İstendi”, **Milliyet**, 1 Eylül 1956, s.2.

makbuz vermeleri zorunlu kılınmıştır. Dolmuşlar için de yeni bir tarife hazırlandığı belirtilmiştir.²¹⁹⁵

15 Kasım 1956 tarihine gelindiğinde İktisat ve Ticaret Vekaleti'nden yayımlanan tebliğle beyaz peynir, kaşar peyniri, süt, yumurta ve tereyağının üretici, toptancı ve perakende azami satış fiyatları belirlenmiştir. Bu malların valiler ve belediyeler tarafından belirlenen fiyatları ise geçersiz sayılmıştır.²¹⁹⁶ 9 Şubat 1957 tarihli tebliğle de yine peynir, süt, tereyağı ve yumurtanın üretici, toptancı ve perakende azami satış fiyatları belirlenirken, 15 Kasım 1956 tarihli tebliğ kaldırılmıştır.²¹⁹⁷ Ancak Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak konulan narhlar nedeniyle yüksek fiyattan satılmayan malların piyasada bulunamadığı ve bu durumun özellikle gıda maddelerinde görüldüğü belirtilmiştir.²¹⁹⁸

Diğer yandan Milli Korunma Kanunu'na göre tacir sıfatlarının ayrılması için verilen süre sona ereceğinden hareketle Ticaret Odası tarafından bu hükümlerin uygulanamayacağı ve ekonomiye zarar vereceği ileri sürülmüştür.²¹⁹⁹ Bu günlerde kanuna göre ithalatçı, toptancı ve perakendecilere verilen 6 aylık süre dolduğundan artık tacirler tek bir faaliyetle uğraşacaklardır. Öte yandan kanunda bu konuda bir boşluk olduğu da öne sürülmüştür. Zira uygulamada nasıl bir yöntem izleneceğine dair bir hüküm bulunmamaktadır. Ayrıca seçtikleri sıfatları bildirme zorunluluğu olmamasına rağmen tüccarlar dilekçelerle Ticaret Odasına başvurarak kullanacakları tacir sıfatını seçmişlerdir.²²⁰⁰ Bununla ilgili bir ilan yayımlayan İTO, zorunlu olmamakla birlikte seçilen tacir sıfatının odaya bildirilmesini istemiştir.²²⁰¹

Bu gelişmelere karşın kâr hadleri ve azami satış fiyatlarının belirlenmesine dair Koordinasyon Heyeti kararlarının piyasada tereddüt yaratması nedeniyle

²¹⁹⁵ “Taksiler Müşteriye Makbuz Verecekler”, **Cumhuriyet**, 25 Ağustos 1956, s.1, 5. “Taksi Şoförleri de Makbuz Verecek”, **Milliyet**, 25 Ağustos 1956, s.1; “Şoförler Bugünden İtibaren Müşteriye Fatura Verecek”, **Milliyet**, 1 Eylül 1956, s.2.

²¹⁹⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 15 Kasım 1956, Sayı 9458, s.15885.

²¹⁹⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 9 Şubat 1957, Sayı 9531, s.16386.

²¹⁹⁸ Haluk Cillov, “Dış Ticaretimiz Anlaşmalı Memleketlerle Gelişiyor”, **Milliyet**, 30 Ocak 1957, s.2. Bu konuda ayrıca Bkz.: Haluk Cillov, “Dış Ticaret Durumumuz”, **Milliyet**, 15 Mayıs 1957, s.2.

²¹⁹⁹ “Perakendecilik ile Toptancılık Ayrılıyor”, **Milliyet**, 9 Aralık 1956, s.2.

²²⁰⁰ “Bugünden İtibaren Tacirler Sınıflara Ayrılıyor”, **Cumhuriyet**, 12 Aralık 1956, s.5; “Perakendeciler ile Toptancılara Verilen Mühlet Sona Erdi”, **Milliyet**, 12 Aralık 1956, s.3.

²²⁰¹ “İstanbul Ticaret Borsasından”, **Milliyet**, 12 Aralık 1956, s.5; “Tacirlerimizin Nazarı Dikkatine”, **Cumhuriyet**, 12 Aralık 1956, s.4.

durgunluğun ortaya çıktığı ileri sürülmüştür.²²⁰² Diğer yandan çeşitli kesimlerden uygulamaya dönük eleştiriler gelmiştir.²²⁰³ Kanuna yönelik eleştiriler toplum kesimleriyle sınırlı kalmayıp siyasette de karşılık bulmuştur. Bu bağlamda muhalefet partilerinin yanı sıra DP içerisinde de uygulamadaki eksikler ve hatalara yönelik ciddi eleştiriler getirilmiştir.²²⁰⁴ Trabzon milletvekili Emrullah Nutku'nun Milli Korunma Kanunu'nun 6731 sayılı kanunla değişiklik yapıldıktan sonra uygulanması ve piyasada görülen fiyat artışlarına karşı alınacak önlemlerle ilgili sorusuna cevap veren İktisat ve Ticaret Vekili Abdullah Aker, 6731 sayılı kanunun ilk uygulanmaya başladığı dönemde fiyatlarda ortaya çıkan ucuzluğu “*gayritabii*” olarak nitelendirmiştir. Aker'e göre elinde mal olanlar ağır cezalar karşısında kanuna göre suçlu durumuna düşmemek için kârsız veya çok az bir kâr ile satışlar yapmış, böylelikle ucuzluk ortaya çıkmıştır.²²⁰⁵

Bu günlerde İstanbul'da et olmadığı yönündeki şikayetlerin artması ve bazı kasapların sabah erken saatlerde ve fazla fiyatlarla satış yaptıkları haberleri üzerine Belediye başkanlığı ve İktisat Müdürlüğü tarafından yeni kararlar alınmıştır. Buna göre kasapların saat 8'den önce et satması yasaklandığı gibi kasaplar aldıkları etin en

²²⁰² Haluk Cillov, “İhracatımızda Artma Var..”, **Milliyet**, 18 Eylül 1956, s.2.

²²⁰³ “32 Ticaret ve Sanayi Odası Reisi Ankara'da Toplanıyor”, **Cumhuriyet**, 18 Eylül 1956, s.1; “Kar Hadleri Yeniden Tanzim Edilecek”, **Milliyet**, 4 Ekim 1956, s.1; “Plastikçiler Ankara'ya Bir Heyet Gönderiyor”, **Milliyet**, 21 Ağustos 1956, s.2; “İzmir Tacirlerin Şikayetleri”, **Cumhuriyet**, 25 Eylül 1956, s.1; “Esnaf Yine İstedığı Gibi Harekete Başladı”, **Milliyet**, 24 Aralık 1956, s.3; “Karaca Tiyatrosu Rejisörü Geldi”, **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1956, s.5; “Milli Korunma”, **Akis**, Cilt:8, Sayı:133, 24 Kasım 1956, s.22-23.

²²⁰⁴ “Gazinolarda Murakebe Tavsadı”, **Milliyet**, 11 Aralık 1956, s.1, 5; “Piyasada Sun'li Fiyat Artışları Başladı”, **Milliyet**, 30 Aralık 1956, s.2; “İnönü Beklenen Nutkunu Söyledi”, **Milliyet**, 28 Ekim 1956, s.3; “İnönü İç ve Dış Politikadan Bahsetti”, **Milliyet**, 19 Aralık 1956, s.3; “Milli Korunma Kanununun Gayesi Ucuzluk Değildir”, **Cumhuriyet**, 4 Kasım 1956, s.2; “Ticaret Politikası İçin Bütçe Komisyonunda Tenkitler”, **Cumhuriyet**, 30 Ocak 1957, s.1, 5; **TBMM ZC**, D:10, C:10, İ:46, 27 Şubat 1957, s.932; **DPMGGMZ**, Sayı 184, 15 Ocak 1957; **TBMM ZC**, D:10, C:17, İ:42, 21 Şubat 1957, s.384-385; **TBMM ZC**, D:10, C:17, İ:47, 26 Şubat 1957, s.939-951.

²²⁰⁵ **TBMM ZC**, D:10, C:16, İ:28, 21 Ocak 1957, s.148-154. Diğer yandan bu dönemde getirilen eleştirilerden biri de İktisat ve Ticaret Vekaleti'nin işleyişi olmuştur. Bkz.: **DPMGGMZ**, Sayı 184, 15 Ocak 1957. Gerçekten de DP döneminde birçok kişi İktisat ve Ticaret Vekili olmuştur. Birinci Menderes Hükümetinde (22.05.1950-09.03.1951) Zühtü Hilmi Velibeşe; İkinci Menderes Hükümetinde (09.03.1951-17.05.1954) Muhlis Ete, Enver Güreli, Fethi Çelikbaş; Üçüncü Menderes Hükümetinde (17.05.1954-09.12.1955) Sıtkı Yırcalı; Dördüncü Menderes Hükümetinde (09.12.1955-25.11.1957) Fahreddin Ulaş, Zeyyat Mandalinci, Abdullah Aker İktisat ve Ticaret Vekili olurken son Menderes Hükümetinde de Abdullah Aker ve Hayrettin Erkmen Ticaret Vekilliği yapmıştır. Bkz.: **Hükümetler ve Programları**, Haz. Nuran Dağlı, Belma Aktürk, s.153, 166, 179, 201, 210. Sanki ekonomide sorun yaşandıkça vekil değiştirilmiş, yeni ekonomi politikaları yeni vekille uygulanıyor gibidir. DP'nin ilk dönemi dört farklı vekille geçmiş, K/944, K/951 ve K/982 sayılı kararlarda Sıtkı Yırcalı İktisat ve Ticaret Vekili iken, 6731 sayılı kanun değişikliği sonrası uygulamalarda Zeyyat Mandalinci ve Abdullah Aker vekillik yapmıştır. 4 Ağustos kararları sonrasında ise Hayrettin Erkmen Ticaret Vekili olmuştur.

fazla 4'te birini lokantalara satabilecek ve elinde et kalan kasap dükkanını kapatmayacaktır.²²⁰⁶ İstanbul Vali ve Belediye Reisliğinden tebliğ yayımlanarak kasapların Et ve Balık Kurumu mağazalarında olduğu gibi satış yapmalarına izin verilmiş, kuzu eti satış fiyatı 650 kuruşa çıkarılmıştır.²²⁰⁷ Ayrıca bu dönemde İstanbul Belediyesi şehre kaçak et gelmesini önlemek için giriş noktalarında kontrol yapmaya başlamış, Belediye Zabıta Müdürlüğü baskınlarında kaçak olarak kuzu kesildiği belirlenmiş ve kaçak etlere el konulmuştur. Ancak tüm bunlara rağmen et konusundaki sıkıntılar giderilememiş ve bu durum eleştirilerin sürmesine neden olmuştur.²²⁰⁸

Milli Korunma Kanunu'na yöneltilen eleştiriler bu dönemde devam ederken, son değişikliğin üzerinden bir yıl geçmeden *"ikide birde değişmesi ile de meşhur olan Milli Korunma Kanunu"*²²⁰⁹ hakkında değişiklik yapılacağı söylenmeye başlamış ve kanunun sorunlu yerlerinin yeniden ele alındığı ileri sürülmüştür.²²¹⁰ Nitekim 26 Şubat 1957 tarihinde Milli Korunma Kanunu'nun 6731 sayılı kanunla değiştirilen otuz birinci maddesinin sekizinci fıkrası hakkında kanun tasarısı Ticaret, Dahiliye ve Adliye Komisyonlarına gönderilmiştir.²²¹¹ Burada kanuna yönelik eleştiriler getirilirken²²¹², ilerleyen günlerde Milli Korunma Kanunu'nda yapılacak değişikliğin içeriği belli olmaya başlamış²²¹³ ve tasarının yakında Meclis'e geleceği belirtilmiştir.²²¹⁴ Nitekim Milli Korunma Kanunu'nun bazı maddelerinin tadili ve bazı maddelerine de bent ve fıkralar ilavesi hakkında kanun tasarısı, 31 Mayıs 1957 tarihinde Ticaret, Dahiliye, Adliye ve Bütçe Komisyonlarından seçilecek üçer üye ile oluşturulacak Geçici Komisyon'da görüşülmesine karar verilmiştir.²²¹⁵ Kanun tasarısıyla bazı yeni cezalar getirilmekte, 10 liraya kadar satışlarda müşterinin

²²⁰⁶ "Et Darlığı ile İlgili Yeni Tedbirler", **Cumhuriyet**, 22 Ocak 1958, s.1.

²²⁰⁷ "Kuzu Eti Satış Fiyatı 650 Kuruşa Yükseldi", **Cumhuriyet**, 17 Mart 1958, s.1, 5.

²²⁰⁸ "Et Kaçakçılığı ile Mücadele Ediliyor", **Milliyet**, 2 Nisan 1958, s.3; "Karaborsacılar Hal'e de El Attılar", **Cumhuriyet**, 4 Nisan 1958, s.1, 5; "Etikete Riayet Edilmiyor", **Cumhuriyet**, 7 Şubat 1957, s.4; "Tüccar, Milli Korunma Kanununun Tadilini İstiyor", **Milliyet**, 28 Mart 1957, s.3; "Şoförler Dün Dertlerini Anlattılar", **Milliyet**, 20 Haziran 1957, s.3; "Dişçi Malzemesi İthal Zorlaşmış", **Milliyet**, 30 Mart 1957, s.2.

²²⁰⁹ "Milli Korunma", **Akis**, Cilt:10, Sayı161, 8 Haziran 1957, s.18.

²²¹⁰ "Milli Korunma Kanununda Tadilat Yapılıyor", **Milliyet**, 18 Şubat 1957, s.1; "Milli Korunma Kanunu Tadil Edilecek", **Cumhuriyet**, 3 Mart 1957, s.1.

²²¹¹ **TBMM ZC**, D:10, C:17, İ:47, 26 Şubat 1957, s.850.

²²¹² "Odalar Birliği Kongresi", **Cumhuriyet**, 1 Haziran 1957, s.1, 5.

²²¹³ "Milli Korunma Kanununda Yapılacak Tadilat", **Milliyet**, 29 Nisan 1957, s.1, 5.

²²¹⁴ "Milli Korunma Kanununda Yapılacak Tadilat", **Milliyet**, 30 Mayıs 1957, s.2; "Milli Korunma Kanun Layihası Hazırlandı", **Milliyet**, 1 Haziran 1957, s.1.

²²¹⁵ **TBMM ZC**, D:10, C:19, İ:75, 31 Mayıs 1957 s.404.

talebine göre fatura zorunluluğu ve mallarla ilgili beyan verme zorunluluğu konulmakta, malların ithalinden ve üretiminden tüketiciye ulaşması hakkında Hükümete yetkiler verilmekte, tüccar sıfatlarıyla ilgili değişiklik yapılmaktadır. Tasarıdaki yenilik ise kaçakçılığa özellikle döviz kaçakçılığına karşı cezalar getirilmesidir. Bu tasarıya karşı tüccarlar, piyasadaki sorunlara çözüm olacak hükümler taşımadığını söylemişlerdir.²²¹⁶ Meclis tarafından tasarı komisyona sevk edilerek görüşmelere başlanmıştır.²²¹⁷ Buradaki bir toplantıda konuşan Ticaret Vekili Abdullah Aker, kanunda görülen sorunların giderilmesi için bu tasarının hazırlandığını söylerken, bazı milletvekilleri ise bir önceki değişiklik ile Hükümete yeterli yetki verildiğini bu nedenle değişikliğe gerek görülmediğini söyleyerek Hükümetin bu tasarımı geri almasını talep etmiştir.²²¹⁸ 14 maddelik Milli Korunma Kanunu değişikliğinin Geçici Komisyon'da kabul edilirken, en önemli yenilik Hükümete kâr hadlerini belirleme yetkisinin verilmesi olmuştur.²²¹⁹ Öte yandan Milli Korunma Kanunu hakkında Meclis'te bulunan değişiklik dışında bir düzenleme yapılmayacağı açıklanırken²²²⁰, Hükümet üzerinde bazı düzenlemeler yapmak için Milli Korunma Kanunu tasarısını geri alarak, geçici komisyona gönderilmiş ve bu komisyondaki görüşmelerde Anadolu'ya ithal mallarının aktarılması için yapılan değişiklik hakkında Ticaret Vekili, azami satış fiyatları belirlenmeyen maddelerin de kâr hadlerine bağlı olacağını söylemiştir.²²²¹ Bu aşamada İstanbul ve İzmir Ticaret Odaları toplantılarında kanuna yönelik çeşitli eleştiri ve önerilerde bulunulurken²²²², 18 Haziran 1957 tarihine gelindiğinde komisyondaki görüşmeler sona ermiş ve tasarı

---

²²¹⁶ “M. Korunma Kanununun Tadiline Dair Tasarı Tereddütlere Yol Açtı”, **Cumhuriyet**, 2 Haziran 1957, s.1, 5.

²²¹⁷ “Milli Korunma Kanunu Tadil Tasarısı Komisyonda”, **Cumhuriyet**, 5 Haziran 1957, s.5; “Milli Korunma Kanunu Tadilatı Ele Alındı”, **Milliyet**, 5 Haziran 1957, s.1; “Milli Korunma Kanunu Tadilatı”, 7 Haziran 1957, s.1, 5; “Milli Korunma Tadil Tasarısı”, **Cumhuriyet**, 11 Haziran 1957 s.1, 3; “Tezgahtarın İşlediği Suçtan Mağaza Kapatılmayacak”, **Milliyet**, 12 Haziran 1957, s.1; “Milli Korunma Tadil Tasarısı”, **Cumhuriyet**, 12 Haziran 1957, s.1, 5.

²²¹⁸ “Milli Korunma Tasarısı Üzerinde Tartışmalar”, **Cumhuriyet**, 7 Haziran 1957, s.1, 5. Ayrıca Bkz.: “Dış Ticaret Rejimi Değiştiriliyor”, **Milliyet**, 20 Mayıs 1957, s.1; “Hizmet Karşılığı Ücret Alanlar da Faturaya Tabi Olacak”, **Cumhuriyet**, 22 Haziran 1957, s.1, 5; “Milli Korunma Kanunu Yeni Bir Şekil Alıyor”, **Cumhuriyet**, 19 Kasım 1957, s.1, 5; “Milli Korunma Tadil Tasarısı Üzerinde Dünkü Görüşmeler”, **Cumhuriyet**, 9 Haziran 1957, s.1, 5.

²²¹⁹ “Kâr Hadlerini Hükümet Ayarlıyacak”, **Milliyet**, 13 Haziran 1957, s.1.

²²²⁰ “İthalatta Takasa Gidilmeyecek”, **Milliyet**, 4 Ağustos 1957, s.5.

²²²¹ “Bütün Maddeler Kâr Haddine Tabi Tutulacak”, **Milliyet**, 16 Haziran 1957, s.5.

²²²² “Tacırlar Milli Korunma Kanunundan Şikayetçi”, **Cumhuriyet**, 11 Haziran 1957, s.1, 5; “İstanbul Tüccarı Dün Derdini Döktü”, **Milliyet**, 11 Haziran 1957, s.1, 3; “Milli Korunma Kanunu İçin Dün İzmirde Fevkalade Bir Toplantı Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 14 Haziran 1957, s.5; “Ticaret Odası Heyetinin Temasları”, **Cumhuriyet**, 15 Haziran 1957, s.2.

Meclis'e gönderilmiştir.²²²³ 1958 yılına gelindiğinde değişiklik hala yapılmamış durumdayken, Başvekil Adnan Menderes, bir grup toplantısında yine Milli Korunma Kanunu üzerinde çalışmaların devam ettiğini açıklamıştır.²²²⁴ Öte yandan DP İçel milletvekili Yakup Karabulut, Milli Korunma Kanunu'na göre mahkum olanların affedilmesi için kanun teklifi vermiştir. Karabulut, Milli Korunma Kanunu'nda özellikle "...köylü vatandaşın şikayetçi olduğunu, sokak satıcılarının bile çeşitli cezalara çarptırılmış bulunduğunu, bir demet maydanoz satanla, binlerce lia ihtikar yapanların aynı cezalara çarptırıldığını..." bir eleştiri olarak dile getirmiştir.²²²⁵

Milli Korunma Kanunu'nun değiştirilmesine yönelik çalışmalar ve talepler devam ederken, Belediye ve Milli Korunma Dairesi yetkililerinin yaptıkları kontrollerde birçok kişi mahkemeye sevk edilmiştir.²²²⁶ Özellikle temmuz ayında fiyat kontrollerinin arttırılması için çalışmalara başlanmıştır.²²²⁷ Kontroller devam etse de bunlardan amaçlanan sonuçların alınmadığı belirtilerek Milli Korunma Mahkemesi'ne verilen birçok kişinin eksik zabıt tutulması nedeniyle cezaya

²²²³ "Milli Korunma Kanununun Mecliste Müzakeresi Başlıyor", **Milliyet**, 19 Haziran 1957, s.5; "Milli Korunma Tasarısı Son Şeklini aldı", **Cumhuriyet**, 13 Haziran 1957, s.5.

²²²⁴ **DPMGGMZ**, Sayı 216, 6 Şubat 1958.

²²²⁵ "Yeni Bir Af Kanunu Tasarısı Hazırlandı", **Milliyet**, 4 Mayıs 1958, s.1, 5.

²²²⁶ "564 Tacir Kontrol Edildi", **Milliyet**, 7 Şubat 1957, s.2; "İşportacıların Kontrolü Başladı", **Milliyet**, 23 Ağustos 1957, s.2; "Dün Piyasada Geniş Bir Kontrol Yapıldı", **Milliyet**, 28 Ağustos 1957, s.5; "İzmirde 11 Eczane Hakkında Takibat Yapılıyor", **Cumhuriyet**, 13 Eylül 1957, s.5; "Milli Korunma Müfettişleri Saklı Mallara El Koyuyorlar", **Milliyet**, 19 Eylül 1957, s.2; "Belediye Zabıtası 625 Esnafa İhtar Cezası Verdi", **Milliyet**, 3 Şubat 1957, s.2; "Gülhane'deki Lokantalar Kontrol Edildi", **Milliyet**, 22 Mayıs 1957, s.2; "Belediye Zabıtası 14 Dükkanı Mühürlü", **Milliyet**, 4 Haziran 1957, s.2; "Son Bir Hafta İçinde 108 Esnaf Cezalandırıldı", **Milliyet**, 25 Haziran 1957, s.2; "Hal'deki Yıldırım Teftiş Bürosu Faaliyete Geçti", **Milliyet**, 18 Temmuz 1957, s.3; "Hal'de Kontrol İçin Yeni Tedbiler Alındı", **Milliyet**, 25 Temmuz 1957, s.3; "Hal'deki Esnaf Kontrol Altında", **Milliyet**, 2 Ağustos 1957, s.1; "Belediye Zabıtasının Yeni Bir Kontrol Usulü", **Cumhuriyet**, 4 Ağustos 1957, s.3; "Haldeki Teftişler Neticesiz Kalıyor", **Milliyet**, 10 Ağustos 1957, s.1, 5; "Bir Ayda 28 Firma Mahkemeye Verildi", **Milliyet**, 4 Ağustos 1957, s.2; "Perakendeci Esnaf Dün Umumi Bir Kontrolden Geçirildi", **Milliyet**, 4 Ağustos 1957, s.2; "Dün 827 Esnaf Kontrol Edildi", **Milliyet**, 10 Ağustos 1957, s.3; "Murakıplar Dün Şehri Taradı", **Milliyet**, 19 Ağustos 1957, s.2; "3 Vapurun Büfesindeki Pis Meşrubat Döküldü", **Milliyet**, 21 Ağustos 1957, s.2; "Dün 19 Esnafa Para Cezası Kesildi", **Milliyet**, 14 Eylül 1957, s.2; "7 Esnaf, Milli Korunma Mahkemesine Verildi", **Milliyet**, 23 Eylül 1957, s.2; "22 Esnaf Milli Korunma Mahkemesine Sevk edildi", **Milliyet**, 3 Kasım 1957, s.2; "Kısa Haberler", **Milliyet**, 26 Nisan 1957, s.2; "M. Korunma Mahkemesi Dün 23 Davaya Baktı", **Cumhuriyet**, 10 Mayıs 1957, s.3; "Kısa Haberler", **Milliyet**, 10 Mayıs 1957, s.2; "Beyoğlu Semtinde 60 Esnafa Ceza Zaptı Kesildi", **Milliyet**, 21 Mayıs 1957, s.2; "Kısa Haberler", **Milliyet**, 24 Temmuz 1957, s.2; "Altı İşportacı Milli Korunmaya Verildi", **Milliyet**, 25 Ağustos 1957, s.2; "Sekiz Esnaf Milli Korunma Mahkemesine Verildi", **Milliyet**, 27 Ağustos 1957, s.2; "Kısa Haberler", **Milliyet**, 3 Eylül 1957, s.2; "Kısa Haberler", **Milliyet**, 13 Eylül 1957, s.2; "Kısa Haberler", **Milliyet**, 15 Eylül 1957, s.2; "Belediye Kontrolleri Devam Ediyor", **Cumhuriyet**, 24 Aralık 1957, s.2; "Sebze ve Meyvalar Derhal Satışa Çıkarılacak", **Milliyet**, 26 Temmuz 1957, s.3; "Kavun, Karpuz Tane ile Satılacak", **Milliyet**, 27 Temmuz 1957, s.2; "Bozuk Gıda Maddesi Satanlarla Mücadele", **Cumhuriyet**, 1 Ağustos 1957, s.1, 5; "Gıda Maddeleri Kontrol Ediliyor", **Milliyet**, 22 Aralık 1957, s.3.

²²²⁷ "Fiat Kontrolü Şiddetlenecek", **Cumhuriyet**, 24 Temmuz 1957, s.1, 5.

çarpıtılamadığı ileri sürülmüştür. Bunun için Milli Korunma zabıtlarının tutulma şeklini ayrıntılı olarak bu işleri yürütenlere açıklanması istenmiştir.²²²⁸ Elazığ'da ise muhalefeti destekleyen esnafın Milli Korunma Kanunu'na göre kontrollerinin arttırıldığı iddia edilmiştir.²²²⁹

Bu dönemde K/1051 sayılı kararla değiştirilen K/1020 sayılı kararın sekizinci maddesinin uygulamasında karşılaşılan yanlışlıkları gidermek için bir tebliğ yayımlanmıştır.²²³⁰ Diğer yandan piyasada mal darlığını önlemek için başvuru yöntemlerinden biri de gümrüklere gelmiş ama işlemleri yapılmadığı için gümrüklerde bekleyen ithal mallarının çekilmesi olmuştur. Nitekim bu konuda Milli Korunma Kanunu'nun yirmi sekizinci maddesi memleket dışına çıkmak üzere gelen transit mallar haricinde fiyat yükselmesi nedeniyle veya herhangi bir nedenle ilgililerce ihbarına karşın bir hafta süresince gümrükten çekilmemesi şartıyla gümrüklerde bulunan her türlü malın gerektiğinde Hükümet tarafından malların ilgilileri adına gümrükten çıkarılabileceğini ortaya koymuştu.²²³¹ 4648 sayılı kanunla gümrüklerde bulunan malların çekilmesi şartları değiştirilmişti. Ayrıca bu şekilde ithal edilecek malların ahdi tarifelere göre resimlendirilmesinde menşe şahadetnamesi aranmaması, bu malların Hükümet tarafından belirlenecek şartlar içinde satılması öngörülmüştü. Malları satılması halinde ise ilgililer hesabına Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na yatırılacağı ve bu malları gönderenin alacağı varsa usulüne göre paranın aktarılacağı ortaya konmuştu. Henüz malların satılmadığı hallerde ilgilinin başvurusu ile belli şartlar içinde malları teslim alabileceği belirtilmişti.²²³² K/1020 sayılı kararla bu konuda İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmişti.²²³³

K/1045 sayılı kararla gümrük sundurma ve antrepolarında bulunan ve tasfiyesi gereken malların alınıp satılması ve tevzi edilmesine ilişkin hükümler getirilmiştir. Buna göre gümrük sundurma ve antrepolarında ve benzer yerlerde, 5383 sayılı Gümrük Kanunu'nun çeşitli hükümleriyle belirlenen bekleme sürelerini dolduran ve bu kanunun yüz yirmi altıncı maddesi uyarınca tasfiyesi gereken bütün maddelerin tevzi edilmesi veya satılması ve bu işleri yürütmek üzere çeşitli kurum ve

²²²⁸ “Belediye Kontrolları Bir Düzene Sokulacak”, **Milliyet**, 14 Ekim 1957, s.2.

²²²⁹ “Elazığda Baskı İddiası”, **Cumhuriyet**, 2 Kasım 1957, s.3.

²²³⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 23 Eylül 1957, Sayı 9713, s.17894.

²²³¹ Özbil, **a.g.e.**, s.73.

²²³² Özbil, **a.g.e.**, 106; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1944, Sayı 5780, s.7463.

²²³³ **T.C. Resmi Gazete**, 20 Haziran 1956, Sayı 9337, s.14591.

kuruluşlara görevler vermekle İktisat ve Ticaret Vekaleti yetkili kılınmıştır. Tasfiye edilecek maddelerin değer fiyatlarını da Gümrük ve İnhisarlar Vekaletiyle beraber belirleyeceklerdir.²²³⁴ 6 Kasım 1956 tarihinde Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti tarafından gümrüklerde bekleyen malların nasıl tasfiye edileceğine dair talimat yayımlanmıştır.²²³⁵

1957 yılı haziran ayında alınan bir kararla da ithalatçıların gümrüklere gelen mallarını Milli Korunma Dairesi'ne bildirmesine karar verilmiştir. Bir beyannameyle bildirilen mallar ancak dairenin izniyle gümrüklerden çekilecek, ayrıca firmalar bu malların kimlere ne miktarda ve hangi fiyatta sattıklarını da ayrıca beyan edeceklerdir. Böylece ithal mallarının karaborsaya aktarılmasının engellenmesi düşünülmektedir.²²³⁶ 9701 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğ uyarınca gümrüklerden 15 gün içinde çekilmeyen mallar Ticaret Vekaleti adına çekilip ihtiyaç sahiplerine dağıtılacağı için ilgililerin gümrüklerde bulunan malları hakkında 48 saat içinde beyanname düzenlemeleri istenmiştir. Ticaret Vekaletinin yayımladığı tebliğe göre, 40 ve 41 sayılı sirkülerlere konu olan havagazı otomatları içine otomat, şofben ve benzerlerinin de dahil olduğu bildirilmiştir.²²³⁷ Ticaret Vekaleti'nin yayımladığı tebliğle ithal edilmek suretiyle gümrüklere gelen fakat gümrüklerden çekilmeyen malların 15 gün içinde çekilmesine yönelik tebliğin hükümleri, 9 Eylül 1957 tarihinden bu tebliğin yayımlandığı 7 Ekim 1957 tarihine kadar gümrüklere gelen mallara da uygulanmasına karar verilmiştir.²²³⁸ Ayrıca el konulan bu malların önemli bir miktarda olduğu ve piyasaya sunulduğunda bir rahatlama olacağı ileri sürülmüştür.²²³⁹ Buna uygun olarak İstanbul'a çok miktarda ithal malın geleceği ve bunların karaborsaya düşmemesi için önlemler alındığı vurgulanmıştır.²²⁴⁰

K/1111 sayılı kararla da K/1045 sayılı karara göre, tasfiyesi gereken, alınıp satılacak veya tevzi edilecek olanların değer fiyatlarının belirlenmesinde belli mesai dışında ve tek başlarına çalışan memurlara İcra Vekilleri Heyeti tarafından belirlenecek miktarlar üzerinden aylık maktu ücret verilmesi uygun görülmüştür.

²²³⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 29 Eylül 1956, Sayı 9420, s.15677.

²²³⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 6 Kasım 1956, Sayı 9450, s.15846.

²²³⁶ “İthal Malların Satışı Daha Esası Kontrol Edilecek”, **Milliyet**, 26 Haziran 1957, s.2.

²²³⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 18 Eylül 1957, Sayı 9709, s.17873.

²²³⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 7 Ekim 1957, Sayı 9725, s.17958.

²²³⁹ “Tüccarın Gümrükteki Mallarına El Konuldu”, **Milliyet**, 8 Ekim 1957, s.2.

²²⁴⁰ “Bol Miktarda Çeşitli İthal Malı Geliyor”, **Milliyet**, 14 Ekim 1957, s.2; “İthal Malları Sıkı Bir Kontrola Tabi Tutulacak”, **Milliyet**, 29 Ekim 1957, s.2.

Gümrüklerde bulunan malların değer kayıplarını tespit etmek için eksper görevlendirilmesi de yapılabilecektir. Bu memur ve eksperle yapılacak ödemeler için Ticaret Vekaleti emrine 150.000 lira ödenek verilmiştir.²²⁴¹

Gümrüklerden mallar çekilmesine yönünde kararlar alınsa da zaman zaman sorunlar da görülmektedir. Nitekim ithal mallarının Milli Korunma Dairesi tarafından gösterilen yerlerdeki mağazaların kapalı olduğu veya mal alınmadığı ileri sürülmüş, yapılan incelemede ithalatçı firmaların bu malları imalatçılara verdikleri belirlenmiş, Milli Korunma Dairesi'nin bu konuda bir soruşturma başlatmıştır.²²⁴² Diğer yandan gümrüklerden çekilen malların doğrudan imalatçıya verilerek usulsüz satışlar yapıp fahiş kâr sağlandığı, mal çeken firmaların yanlış adres vererek kontroller için önlemler aldıkları iddia edilmiştir.²²⁴³ İlerleyen dönemde de karaborsanın önlenemediği, gümrüklerden gelen ithal malların piyasaya çıkmadığı ve gerekli kontrollerin yapılmadığına değinilerek Milli Korunma Teşkilatı'nda düzenleme yapılarak kadrolar eklenmesi gündeme gelmiştir.²²⁴⁴

Diğer yandan 4 Ağustos kararları sonrasında döviz kurlarının arttırılması ve Milli Korunma Kanunu nedeniyle ithalatçıların, yabancı gazete ve mecmuaları gümrükten çekmedikleri söylenmiştir.²²⁴⁵ Bu dönemde çıkarılan K/1191 sayılı kararla 25 Ağustos 1958 günü akşamına kadar gümrüklere gelmiş olan maddeler için ne işlemler uygulanacağı tespit edilmiştir. Milli Korunma Kanunu'nun yirmi sekizinci maddesiyle Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 1567 sayılı kanununun²²⁴⁶ 6258 sayılı kanunla²²⁴⁷ değiştirilen birinci maddesi uyarınca çıkarılan bu karara göre, 25 Ağustos 1958 akşamına kadar gümrüklere gelen ve bu kararda belirtilen otomobil ve nakil araçları dışında kalan malların, en son 25 Aralık 1958 akşamına kadar ilgililer tarafından gümrükten çekilmesi veya kaynağına iade edilmesi zorunlu tutulmuştur. İthalat izni alınmadan gümrüklere getirilen ve ithalatı

²²⁴¹ **T.C. Resmi Gazete**, 21 Ekim 1957, Sayı 9737, s.18049.

²²⁴² “Milli Korunma, İthal Mallarının Satımını Kontrol Edecek”, **Cumhuriyet**, 31 Ocak 1958, s.2.

²²⁴³ “Gümrüklerden Çekilen Mallar Karaborsaya İntikal Ettiriliyor”, **Milliyet**, 31 Ocak 1958, s.2.

²²⁴⁴ “Milli Korunma Teşkilatına Yeni Bir Şekil Verilecek”, **Milliyet**, 27 Nisan 1958, s.2.

²²⁴⁵ “Gümrükte Bekleyen Yabancı Yayınlar”, **Cumhuriyet**, 14 Ağustos 1958, s.1, 5.

²²⁴⁶ Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 25 Şubat 1930, Sayı 1433, s.8733.

²²⁴⁷ Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 1567 sayılı Kanunun 5540 sayılı Kanunla Değiştirilen 1., 3. ve 4328 sayılı Kanunla Değiştirilen 4. Maddelerinin Değiştirilmesine ve bu Kanunun Süresinin Uzatılmasına ve Bazı Ek Maddelerin İlavesine dair Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 20 Şubat 1954, Sayı 8639, s.8230-8231.

gerçekleşmemiş olan otomobil ve benzeri nakil araçlarıyla kamyon ve kamyonetler, bu kararın yayımından sonraki bir hafta içinde kaynaklarına iade edilecektir. Bu sürede iade edilmeyenler DMO'ya bildirilecek olup ithalatlari bu ofis tarafından yapılacaktır. Bu kararda belirtilen sürede gümrükten çekilmeyen ve çıkış yerine iade edilmeyen eşyaları yurtiçine ithal etmekle ve satmakla İstanbul Gümrükleri Başmüdürlüğü bölgesinde bulunan mallar için İstanbul Yaş Meyve ve Sebze Tarım Satış Kooperatifleri Birliği; İzmir Gümrükleri Başmüdürlüğü bölgesinde bulunan mallar için İzmir Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri; Karadeniz bölgesinde bulunan mallar için Giresun Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği; Antalya, Mersin, Adana, Hatay, Gaziantep, Urfa, Mardin ve Van illerinde bulunan mallar için Adana Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne yetki verilmiştir. Bu bölgeler dışındaki yerlerdeki mallar için Ticaret Vekaleti, uygun gördüğü kurum veya kuruluşları görevlendirecektir. Görevlendirilen kurum veya kuruluşlar, hizmetleri karşılığı %5 komisyon ekleyerek gümrüklerden alınan malları piyasadaki benzerlerinin satış fiyatını geçmeyecek şekilde satacaklardır. Satılan mallardan sağlanan bedellerden vergi, resim, harç, ceza, gider, komisyon ve kambiyo satış primi çıktıktan sonra kalan tutarlar, ilgililer hesabına Merkez Bankası'na yatırılacaktır. Bu karar uyarınca gümrükten çekilecek eşya için ithalat izni ve fiyat kontrol tescil belgesi istenmeyecektir. Bu eşyalardan tevzie tabi olanlar, K/1146 sayılı karara ait 1 sayılı sirküler hükümlerine göre işlem görecektir. Ayrıca gümrükten çekilerek satılan malların bedellerinin dışarıya aktarılması gerektiğinde bu tutar, Fiyat Kontrol Dairesi tarafından benzerine belirlenmiş hadleri ve her koşulda Merkez Bankası'na yatırılan miktarları aşmayacaktır. Bu kararda yazılı malların ithali için Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 15 sayılı kararın ikinci maddesinde yazan miktarlarda kambiyo satış primi ödenmesi gerekmektedir. Öte yandan Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile Petrol Kanunu ve diğer özel kanun ve anlaşmaların hükümlerinin saklı tutulduğu belirtilmiştir. Bu kararla birlikte K/1045 sayılı karar ve 10023 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Ticaret Vekaleti tebliği yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kararın yürütülmesine yönelik giderler K/1045 sayılı karar için ayrılan fondan ödenecektir.²²⁴⁸ K/1195 sayılı kararla da K/1191 sayılı kararın birinci maddesindeki 25 Aralık 1958 tarihinin bir ay süreyle uzatılması uygun görülmüştür. Bu bir aylık sürenin başlangıcı, K/1195 sayılı kararın yayım tarihi olan 8 Ocak 1959 günü kabul

²²⁴⁸ T.C. Resmi Gazete, 27 Kasım 1958, Sayı 10068, s.20571-20572.

edilmiştir.²²⁴⁹ K/1213 sayılı kararla K/1191 sayılı kararın dokuzuncu maddesine bir fıkra eklenmiştir. Buna göre DMO tarafından bedelleri primli kur üzerinden ödenip ithal edilecek otomobil ve benzeri araçlarla kamyon ve kamyonetler için bu Ofis tarafından ayrıca kambiyo satış primi ödenmemesi uygun görülmüştür.²²⁵⁰ K/1233 sayılı kararla 25 Ağustos 1958 tarihi akşamına kadar gümrüklere gelmiş maddeler için çıkarılan K/1191 sayılı karar yürürlükten kaldırılmıştır. K/1233 sayılı kararın yayımlanmasına kadar K/1191 sayılı kararla görevli birlikler tarafından beyannamesi verilerek gümrükten çekilen malların tasfiyesi aynı şekilde devam ettirilecektir.²²⁵¹ Daha sonra bu hükmün K/1249 sayılı kararla beyannamesi verilmeden Birlikler tarafından satışı yapılmış maddelere de uygulanması kabul edilmiştir.²²⁵² Öte yandan Otomobil ve benzeri araçlar hakkındaki kararlar ise saklı tutulmuş olup DMO tarafından uygulanması sürdürülecektir. Ancak K/1191 sayılı karara uyan otomobil ve nakil araçlarından yıpranmış veya hurda hale gelmiş olanların DMO tarafından ithalatı yapılmazsa bu araçların ithalini Maden Hurdacılığı T.A.Ş. yürütecektir.²²⁵³ Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti'nin yayımladığı tebliğe göre, Gümrük Kanunu'nun yüz yirmi altıncı maddesine dahil olan eşyadan otomobil ve benzeri taşıma araçları hariç diğer eşya hakkında bir hüküm olmadığı için bu nitelikteki eşyaların Gümrük Kanun ve Yönetmeliği hükümlerine uygun olarak satış yoluyla tasfiye edileceği bildirilmiştir. Ayrıca bu tebliğle tasfiye yöntemleri de gösterilmiştir.²²⁵⁴ Ayrıca bu dönemde çıkarılan bir sirkülere göre, gümrüklerden tarafından tasfiyesi gereken mallardan resmi sektörün olan malların satışları, merkezden verilecek emre göre yapılacağı için durdurulmuştur.²²⁵⁵ Gümrüklerde bekleme süreleri dolan ve tasfiye için sıra bekleyen hacimli eşyaların, giriş tarih sıralarına bakılmadan satışının yapılması uygun bulunmuştur.²²⁵⁶ İlerleyen dönemde ise İstanbul ve Mersin Bölge Ticaret Müdürlükleri'ne başvurmaları gereken Ankara, Konya, Kayseri, Sivas, Kırşehir, Yozgat, Eskişehir, Erzurum, Kars, Erzincan, Çorum, Tokat, Amasya

---

²²⁴⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 8 Ocak 1959, Sayı 10103, s.20787.

²²⁵⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 16 Nisan 1959, Sayı 10184, s.21455-21456.

²²⁵¹ **T.C. Resmi Gazete**, 21 Ağustos 1959, Sayı 10285, s.22408.

²²⁵² **T.C. Resmi Gazete**, 7 Kasım 1959, Sayı 10349, s.45.

²²⁵³ **T.C. Resmi Gazete**, 21 Ağustos 1959, Sayı 10285, s.22408.

²²⁵⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 8 Eylül 1959, Sayı 10300, s.22507.

²²⁵⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Ekim 1959, Sayı 10343, s.22832.

²²⁵⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Kasım 1959, Sayı 10352, s.70.

illerinde bulunan firmaların ithal sürelerinin uzatılmasına ilişkin başvuruları Vekaletle yapmasına karar verilmiştir.²²⁵⁷

1957 yılı içinde İstanbul’da bazı yerlerde beyaz peynir bulunamaması nedeniyle satışların normale dönmesi için birtakım önlemler alınmıştır. Öncelikle peynir satışı yapacak bakkallar belirlenirken, bunlar narh fiyatından satış yapacaklardır.²²⁵⁸ Bunun yanında Milli Korunma Kanunu’na göre belirlenen doktor vizite ücretleri bu kanun dışında tutularak serbest bırakılmıştır.²²⁵⁹ Doktorlar bu karardan dolayı büyük memnuniyet duyarak sorunun maddi değil doktorluk şerefıyla ilgili olduğunu söylemişlerdir.²²⁶⁰ Sonraki aylarda da peynir ve diğer gıda maddelerindeki sorunlar devam ederken²²⁶¹, darlık ve yoklukların piyasadaki dengesizlikten kaynaklandığı öne sürülmüştür.²²⁶²

Şekil 3.19: DP’liler İzmir’de Beyaz Peynir Dağıtıyorlar
Kaynak: Milliyet, 27 Eylül 1957, s.1.

1957 yılında muhalefet partileri yoğun bir şekilde Milli Korunma Kanunu’nu eleştirmeye devam ederken²²⁶³, ana gündem 27 Ekim 1957 tarihinde yapılacak genel

²²⁵⁷ T.C. Resmi Gazete, 25 Ocak 1960, Sayı 10414, s.503.

²²⁵⁸ “Bakkalların Beyaz Peynir Satması İçin Tedbir Alındı”, *Milliyet*, 22 Ocak 1957, s.2.

²²⁵⁹ “Doktor Ücretleri Gene Serbest Bırakıldı”, *Cumhuriyet*, 7 Mart 1957, s.5.

²²⁶⁰ “Doktorlar:Şerefimiz Kurtuldu! Diyorlar”, *Cumhuriyet*, 8 Mart 1957, s.5.

²²⁶¹ “Beyaz Peynir Karaborsa Metaı Haline Getirildi”, *Milliyet*, 28 Ağustos 1957, s.2; “Peynir ve Yağ Buhranı Sun’i Olarak Yaratılıyor”, *Milliyet*, 13 Eylül 1957, s.2.

²²⁶² Metin Toker, “Tanzim Devri”, *Akis*, Cilt:11, Sayı:186, 30 Kasım 1957, s.5; Haluk Cillov, “Milli Korunma Kanunu ve Pahalılık”, *Milliyet*, 24 Temmuz 1957, s.2; Haluk Cillov, “Dış Ticaret Açığımız Azalıyor”, *Milliyet*, 7 Ağustos 1957, s.2; “Satışa Arzedilen Mallar Karaborsaya Geçiriliyor”, *Milliyet*, 21 Ekim 1957, s.2.

²²⁶³ “Hür. P. Bergama Kongresinde D.P. liler Dün Hadise Çıkardı”, *Cumhuriyet*, 1 Temmuz 1957, s.5; “Fethi Çelikbaş’ın Menderese Cevabı”, *Cumhuriyet*, 31 Temmuz 1957, s.5; “Hür. P. Yuvarlak Masa Toplantısına İştirake Hazır”, *Cumhuriyet*, 5 Ağustos 1957, s.5; “Hür. P. İl Kongresine Başvekil

seçimler olmuştur. Bu seçimlerde başta Milli Korunma Kanunu olmak üzere ülkenin ekonomik durumu seçim gündeminin ana unsurunu teşkil etmiştir.²²⁶⁴ Bu durum partilerin seçim afişlerine de yansımıştır.²²⁶⁵ Seçimlere gidilirken, Adnan Menderes İzmir’de, aksaklıkları görülen Milli Korunma Kanunu'nun değiştirileceğini ya da kaldırılacağını söylerken²²⁶⁶, başta CHP olmak üzere muhalefet partileri de kanunun kaldırılması yönündeki görüşlerini açıklamıştır.²²⁶⁷

Şekil 3.20: 1957 Yılına Ait Seçim Afişleri
Kaynak: Milli Kütüphane Kitap Dışı Materyaller Koleksiyonu.

de Davet Edildi”, **Milliyet**, 29 Ağustos 1957, s.1; “Gülekle İzmir’de Sıcaktan Şikayet Etti”, **Milliyet**, 15 Mayıs 1957, s.3; “Gülekle Seçim Dürüst Olacaktır Diyor”, **Milliyet**, 24 Haziran 1957, s.5; “Hür. P. İşbirliği İçin Müsavi Şart İstiyor”, **Milliyet**, 22 Temmuz 1957, s.5.

²²⁶⁴ “Sivas’ta: Şehirliler C.H.P.’yi Köylü D.P. yi Tutuyor”, **Milliyet**, 17 Eylül 1957, s.3; “Erzincan’da Köylü, Ağası Ne Derse Onu Yapacakmış”, **Milliyet**, 18 Eylül 1957, s.3; “Hür. P. Afişleri”, **Milliyet**, 2 Ekim 1957, s.1; “Kuzey Doğu Anadolu’da C.H.P. Kuvvetli Görünüyor”, **Milliyet**, 10 Ekim 1957, s.3; “1957 C.H.P. Seçim Beyannamesi”, **Milliyet**, 12 Ekim 1957, s.3; “İstanbul’da 11 Seçim Toplantısı Yapıldı”, **Milliyet**, 13 Ekim 1957, s.3.

²²⁶⁵ 1957 Seçimlerinde kullanılan afişlerin başlıkları şöyledir: Kuyruk Kuyruk Bu Mu Bolluk, Yok’lara Son!, Kahve Gitti Adı Kaldı Yadigar, Nal Mihı Kalsiyum Penisilin Et Kahve Lastik Yedek Parça Gözlük Camı Defter Yay Mürekkep İnşaat Malzemesi Demokrasi Yok, Demokrat Parti Yedi Yılda Türkiye’yi Büyük Devlet Yapan Parti 5 Misli Artan Sanayi 1 Misli Artan Ekim Sahası 5 Misli Artan İşçi 3 Misli Artan Elektrik Oyunu D.P.ye Ver, Pahalılık Var Diyorlar Şekerin Kilosunu 5 Liraya Yedirdiklerini Unutma Reyini Demokrat Partiye Ver, Türkiye’de İşi Azaltacaklara Yapılan İşleri Durduracaklara Rey Verme Reyini Demokrat Partiye Ver, Ucuzluk Dedikleri Şey: Senin Ücretinden Senin Kazancından Kesme Reyini Demokrat Partiye Ver. Bkz.: Milli Kütüphane Kitap Dışı Materyaller Koleksiyonu.

²²⁶⁶ “Menderes Bugün Fatih’te Konuşacak”, **Milliyet**, 21 Ekim 1957, s.5.

²²⁶⁷ “C.H.P. ve Hür. P. nin İktidara Hücumları”, **Cumhuriyet**, 25 Eylül 1957, s.5; “Seçim Beyannamesi”, **Milliyet**, 22 Ekim 1957, s.3; “Hür. P. Seçim Beyannamesi”, **Milliyet**, 20 Ekim 1957, s.3.

Muhalefetin çabaları 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan seçimde DP'nin tekrar iktidar olmasını önleyememiştir. Bu seçimlerde DP %47,7; CHP %40,8; CMP %7,1; HP ise %3,8 oy almıştır. Bu sonuçlarla partiler sırasıyla 424, 178, 4 ve 4 milletvekilliği kazanmıştır.²²⁶⁸ Seçimlerin ardından yine Başvekil olan Adnan Menderes, bir aylık süre sonunda yeni hükümeti kurmuştur.²²⁶⁹ 1957 seçimleri sonrası kurulan Hükümetin programı DP Meclis Grubu'nda görüşmeye açılırken, burada söz alan Kemal Özçoban piyasada birçok sorun yaşandığını ve önemli bir toplum kesiminin dertlerini çözemediklerini söylerken, Milli Korunma Kanunu'na benzer önlemlerin düzeni sağlayamayacağını dile getirmiştir.²²⁷⁰

Buna karşılık Adnan Menderes tarafından kurulan Beşinci Hükümet programında;

“İktisâdi düzene zararlı tesirler icra eden amilleri ortadan kaldırmak ve hususiyle fiyat murakabesini tam manasiyle temin edebilmek için Milli Korunma Kanunu üzerinde ehemmiyetle durmak, bu çalışma devremizin farik vasıflarından olacaktır. İstihşâli, ihmali, ithali zamanında, yerinde ve kaynağında ele almak ve müstahsilin, imalâtçının, ithalâtçının velhasıl iş hayatındaki vatandaşların, meşru kazançlarını korumakla beraber malların müstehlike intikalinde gayritabii ve gayrimeşru telakki edilebilecek bütün fiyat artırmalarına imkân ve mahal vermemek esaslı vazifemiz olacaktır. İtimadınıza mazhar olduğumuz takdirde Hükümet bu vazifeyi bir gün dahi ihmal etmeyecek ve sebepsiz fiyat artışlarıyla daimi müacadele halinde bulunacaktır. Ayrıca alacağımız türlü veçheli iktisâdi tedbirlerle de makul ve tabii fiyat nizamını devam ettirmek ve Türk parasının kıymetini korumak ve hatta artırmak gayesiyle hareket edeceğiz”²²⁷¹ denilerek Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasına devam edileceği açıklanmıştır.

Seçim sonrasında Milli Korunma Kanunu'nda yapılacak değişiklikler tekrar gündeme geldiğinde başta tüccarlar olmak üzere bazı öneri ve talepler ortaya atılırken²²⁷², bu dönemde çıkarılan bir sirkülerle valiler, vilayetler sınırları içinde

²²⁶⁸ Eroğul, **a.g.e.**, s.192. DP'yi iktidara taşıyan 1950, DP döneminde yapılan 1954 ve 1957 seçimlerinin karşılaştırmalı tabloları için Bkz.: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, **1950-1965 Milletvekili ve 1961, 1964 Cumhuriyet Senatosu Üye Seçimleri Sonuçları**, Ankara, Yayın No:513, 1966.

²²⁶⁹ Eroğul, **a.g.e.**, s.205.

²²⁷⁰ **DPMGGMZ**, Sayı 205, 3 Aralık 1957.

²²⁷¹ **Hükümetler ve Programları**, Haz. Nuran Dağlı, Belma Aktürk, s.215-216.

²²⁷² “Milli Korunmada Yapılacak Tadilat”, **Milliyet**, 3 Kasım 1957, s.3; “Milli Korunma”, **Akis**, Cilt:10, Sayı:162, 15 Haziran 1957, s.14-15; “Piyasa Yeni Kararlar Bekliyor”, **Cumhuriyet**, 2 Kasım

gerekli görecekları gıda maddeleri hakkında bilgi istemek, beyanname almak, arama yapmak ve bu malların tüketiciye ulaşmasına kadar olan süreçleri düzenlemekle yetkili kılınmıştır.²²⁷³ 21 Kasım 1957 tarihinde ise Ticaret Vekaleti'nin tebliğiyle zeytinyağı, pamuk yağı ve ayçiçeği yağlarından elinde 100 kilodan fazla olanların bunlarla ilgili beyanname vermeleri 23 Kasım 1957 gününe kadar zorunlu tutulmuş, bu yağların azami satış fiyatları da belirlenmiştir.²²⁷⁴ Ayrıca Ticaret Vekaleti yayımladığı tebliğlerle fasulye ve unların²²⁷⁵, her çeşit makarna, şehriye, kuskus ve benzeri ürünlerin azami satış fiyatlarını belirlenmiştir.²²⁷⁶ Daha sonra da K/1124 sayılı kararla K/1051 sayılı kararın ikinci maddesi yenilenmiştir. Buna göre ithalat ve ihracat mallarıyla yurtiçinde üretilen malların, yurtiçindeki ticaretinde bu kararda yazılı maliyet unsurları dikkate alınarak kâr haddine bağılı olacaktır.²²⁷⁷ Hükümetin K/1124 karar sonrası serbest piyasa şartlarını yok ederek kanuni önlemlerle fiyat yükselmelerini önlemeye çalışmasının ve üretim ile taleple ilgili herhangi bir çalışma yapılmadan uygulanmasına dayanan “*narh politikasının*” başarısızlığa uğrayacağı ileri sürülürken²²⁷⁸, İktisat ve Ticaret Vekili Abdullah Aker ise, alınan kararla yeni bir sisteme geçildiğini ve artık faturasına bakılmaksızın bir malın Hükümet tarafından belirlenen fiyatla satılabileceğini belirtmiştir.²²⁷⁹ Buna karşılık uygulamaya dönük eleştiriler devam etmiştir.²²⁸⁰ Bu gelişmelerin dışında sinema biletleri de dahil olmak üzere çeşitli konularda fiyat düzenlemesi yapılarak kontroller devam ettirilmesinin yanında yayımlanan tebliğlerle ile birçok mala yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.²²⁸¹

1957, s.2; “Milli Korunma Kanunu Yeni Bir Şekil Alıyor”, **Cumhuriyet**, 19 Kasım 1957, s.5; “Gıda Maddeleri Halk’a Ucuz Şekilde İntikal ettirilecek”, **Milliyet**, 30 Ekim 1957, s.2.

²²⁷³ **T.C. Resmi Gazete**, 18 Kasım 1957, Sayı 9759, s.18170/a.

²²⁷⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 21 Kasım 1957, Sayı 9762, s.18181-18182.

²²⁷⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 25 Kasım 1957, Sayı 9765, s.18200.

²²⁷⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Kasım 1957, Sayı 9768, s.18222.

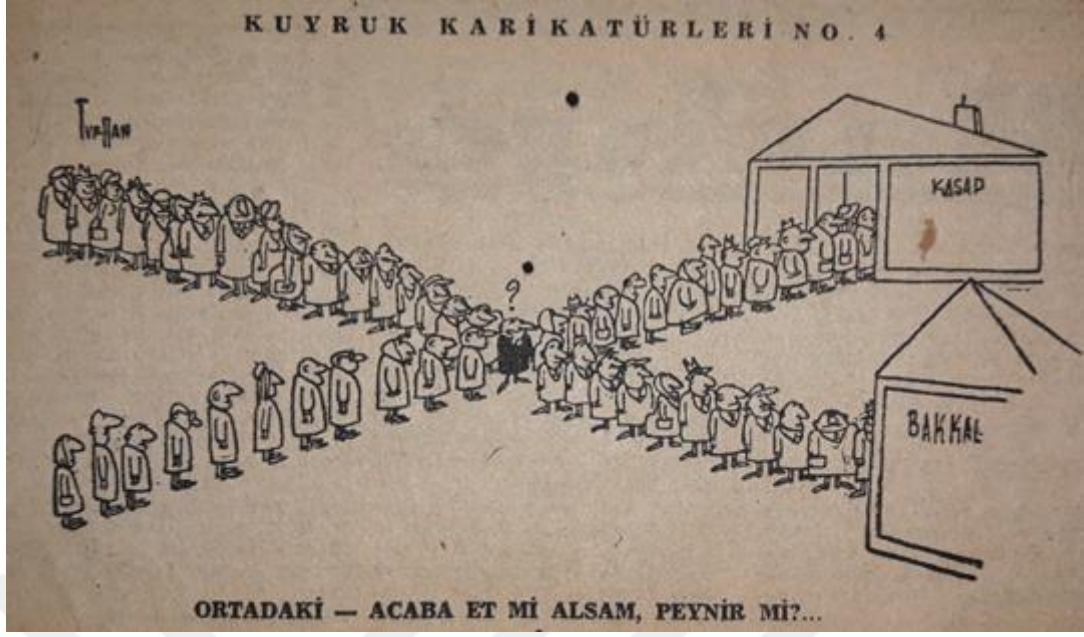
²²⁷⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 30 Kasım 1957, Sayı 9770, s.18247.

²²⁷⁸ “Fiat Tesbiti Politikasında Yeni Tecrübeler”, **Forum**, Cilt:8, Sayı:93, 1 Şubat 1958, s.6.

²²⁷⁹ “Yeni Fiatla Satış Bugün Başlıyor”, **Milliyet**, 25 Kasım 1957, s.1, 5.

²²⁸⁰ Haluk Cillov, “Piyasada Doğan İhtilaflar”, **Milliyet**, 4 Aralık 1957, s.2; “Yeni Fiatlarla Satış Başladı”, **Milliyet**, 26 Kasım 1957, s.1, 3; “Alış-veriş Çok Hızlandı”, **Milliyet**, 27 Kasım 1957, s.1, 3.

²²⁸¹ “Mangal Kömürüne 33 Kuruş Narh Konuldu”, **Milliyet**, 19 Aralık 1957, s.2; **T.C. Resmi Gazete**, 18 Aralık 1957, Sayı 9785, s.18365-18366; **T.C. Resmi Gazete**, 21 Aralık 1957, Sayı 9788, s.18381; “Sinema Bileti de Milli Korunma Kanunu Şumulüne Girdi”, **Cumhuriyet**, 20 Aralık 1957, s.3; “Ecnebi Maçlara Ait Bilet Satışları”, **Cumhuriyet**, 22 Ocak 1958, s.5; “Eğlence Yerlerinin Düzenlenmesi”, **Cumhuriyet**, 22 Aralık 1957, s.3. “Mahruk Fiatlarına Konan Narh Değişmiyor”, **Milliyet**, 11 Ağustos 1957, s.2; “Şapkacıların Ütü ve Temizleme Ücreti”, **Milliyet**, 20 Ocak 1958, s.2.; “İstanbul Valiliğinden”, **Milliyet**, 16 Mart 1958, s.4; **T.C. Resmi Gazete**, 23 Ocak 1958, Sayı 9815, s.18526-18528; **T.C. Resmi Gazete**, 21 Şubat 1958, Sayı 9840, s.18680; **T.C. Resmi Gazete**,

Şekil 3.21: Acaba Et Mi Alsam, Peynir Mi
Kaynak: Milliyet, 17 Mart 1958, s.1.

K/1168 sayılı kararla İnhisarlar Umum Müdürlüğü tarafından üretilen, ithal edilen veya yurtiçinde alımı yapılarak satışına başlanan maddelerle bunlara ait şişe, fiçî ve benzeri kapları hakkında Hükümete verilen yetkilerin kullanılması ve kullanılmış şişelerin İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne yapılacak satışlardaki azami fiyatları belirleme yetkileri Gümrük ve İnhisarlar Vekili'ne bırakılmıştır.²²⁸² Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti tarafından yayımlanan K/1168 sayılı karara ait 1 sayılı tebliğ göre, cam şişelerle ilgili kararlar alınmıştır. Buna göre toplayıcı ve toptancıların şişeleri, İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün belli fabrikaları ile idarelerinden başka yere satmaları yasaklanmıştır.²²⁸³ K/1168 sayılı karara ait 2 sayılı tebliğle de 1 sayılı tebliğde değişiklik yapılmıştır.²²⁸⁴ Bu tebliğ şişe sıkıntısı üzerine çıkarılmış olup içki satışlarının düşmesine neden olmuştur. Bu tebliğ göre, üzerinde Tekel damgası olan şişeleri kullanmak ve satmak yasaklanmış, şişelerin sadece fabrikalara satışına izin

19 Haziran 1958, Sayı 9936, s.19574; **T.C. Resmi Gazete**, 29 Temmuz 1958, Sayı 9967, s.19864; "Pasta ve Tatlılar Martı Yumurtası ile Yapılıyor", **Milliyet**, 26 Şubat 1958, s.2; "Ellerinde Limon Olanlar Beyanname Verecekler", **Milliyet**, 16 Mart 1958, s.5; "Ardiyelerde 100 Bin Sandık Limon Bulundu", **Cumhuriyet**, 29 Nisan 1958, s.1, 5; **T.C. Resmi Gazete**, 5 Mayıs 1958, Sayı 9898, s.19223.

²²⁸² **T.C. Resmi Gazete**, 31 Temmuz 1958, Sayı 9969, s.19872.

²²⁸³ **T.C. Resmi Gazete**, 11 Ağustos 1958, Sayı 9978, s.19964.

²²⁸⁴ **T.C. Resmi Gazete**, 18 Ağustos 1958, Sayı 9984, s.20006.

verilmiştir. Ayrıca şişeler hakkında beyanname verilecektir. Ek olarak şişe fiyatları yaklaşık %70 oranında arttırılmıştır.²²⁸⁵

3.2.12. Tahsis ve Tevzi Teşkilatı'nın Kurulması ve 4 Ağustos Kararları

Bu dönemde 6731 sayılı kanun değişikliğinin ve alınan diğer Koordinasyon Heyeti kararlarının yanında K/982 sayılı kararın uygulanmasına devam edilmiştir.²²⁸⁶ K/1116 sayılı kararla K/982 sayılı karar ve İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından yayımlanan ve yayımlanacak sirkülerlerle tevzie tabi tutulan mallardan, tevziat ve teşkilat gideri olarak alınacak paraların nasıl tahsil edileceği ve kullanılacağı belirlenmiştir. Tahsis ve tevzi edilen ithal mallarını ithal edenler ile yerli ürünlerin üreticileri ve yürürlükte sirkülerler uyarınca bu malları devralanlar Milli Korunma Kanunu'yla bu kanuna dayanılarak yayımlanan Koordinasyon Heyeti kararlarına gör

²²⁸⁵ “İhisarların Şişelerini Kullananlar Ceza Görecek”, **Milliyet**, 12 Ağustos 1958, s.2.

²²⁸⁶ “Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Birlik Başkanlarının Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 29 Temmuz 1956, s.3; “Çuval Kanaviçe Demir ve Çeliğe İhtiyacı Olan İmalatçılara”, **Milliyet**, 17 Eylül 1956, s.5; “Levha ve Külçe Alüminyuma İhtiyacı Bulunan Firmalara”, **Cumhuriyet**, 2 Ekim 1956, s.6; “Sanayicilerin Demir ve Çelik Çivi İhtiyaçlarının Tesbiti”, **Cumhuriyet**, 26 Eylül 1956; s.5; “Sanayici ve Madencilerin Motörlü Kara Nakil Vasıtası İhtiyaçlarının Tesbiti”, **Cumhuriyet**, 27 Eylül 1956, s.6; “Sanayici ve Madencilere İç ve Dış Lastik İhtiyaçlarının Tesbiti”, **Cumhuriyet**, 27 Eylül 1956, s.6; “Yeni Tahsisler”, **Milliyet**, 15 Eylül 1956, s.2; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 21 Eylül 1956, s.2; **T.C. Resmi Gazete**, 29 Haziran 1956, Sayı 9345, s.14704; “Merkez Tanzim ve Tahsis Komitesi Kuruluyor”, **Cumhuriyet**, 18 Temmuz 1956, s.1, 5; **T.C. Resmi Gazete**, 6 Ekim 1956, Sayı 9426, s.15702; **T.C. Resmi Gazete**, 2 Temmuz 1956, Sayı 9347, s.14771; **T.C. Resmi Gazete**, 2 Temmuz 1956, Sayı 9347, s.14771; “Yedek Parça Satışı İçin Yeni Karar”, **Milliyet**, 6 Temmuz 1956, s.1; **T.C. Resmi Gazete**, 7 Temmuz 1956, Sayı 9352, s.14809; **T.C. Resmi Gazete**, 25 Temmuz 1956, Sayı 9364, s.15178; **T.C. Resmi Gazete**, 17 Temmuz 1956, 9360, s.15137-15142; **T.C. Resmi Gazete**, 20 Ağustos 1956, 9386, s.15360-15361; **T.C. Resmi Gazete**, 21 Ağustos 1956, Sayı 9387, s.15366; **T.C. Resmi Gazete**, 12 Kasım 1956, Sayı 9455, s.15873; **T.C. Resmi Gazete**, 22 Kasım 1956, Sayı 9464, s.15910; “Gaz Karne ile Verilecek”, **Milliyet**, 21 Kasım 1956, s.1, 5; **T.C. Resmi Gazete**, 26 Kasım 1956, Sayı 9467, s.15921; **T.C. Resmi Gazete**, 30 Kasım 1956, Sayı 9471, s.15941; **T.C. Resmi Gazete**, 13 Mart 1957, Sayı 9558, s.16694; **T.C. Resmi Gazete**, 18 Mart 1957, Sayı 9562, s.16717; **T.C. Resmi Gazete**, 14 Mayıs 1957, Sayı 9606, s.17076; “İktisat ve Ticaret Vekaleti Milli Korunma Dairesi Reisliği İstanbul Tahsis ve Tevzi Müdürlüğünden”, **Milliyet**, 29 Mayıs 1957, s.5; **T.C. Resmi Gazete**, 25 Şubat 1958, Sayı 9843, 18695-19696; **T.C. Resmi Gazete**, 1 Nisan 1957, Sayı 9574, s.16813-16814; **T.C. Resmi Gazete**, 4 Nisan 1957, Sayı 9577, s.16829; **T.C. Resmi Gazete**, 20 Haziran 1957, Sayı 9638, s.17350; **T.C. Resmi Gazete**, 9 Eylül 1957, Sayı 9701, s.17825; **T.C. Resmi Gazete**, 11 Eylül 1957, Sayı 9703, s.17834; **T.C. Resmi Gazete**, 17 Eylül 1957, Sayı 9708, s.17869; **T.C. Resmi Gazete**, 26 Eylül 1957, Sayı 9716, s.17909-17910; **T.C. Resmi Gazete**, 8 Mart 1957, Sayı 9554, s.16670; **T.C. Resmi Gazete**, 31 Temmuz 1957, Sayı 9669, s.17629; **T.C. Resmi Gazete**, 2 Ağustos 1957, Sayı 9671, s.17645; **T.C. Resmi Gazete**, 6 Ağustos 1956, Sayı 9374, s.15254; **T.C. Resmi Gazete**, 21 Şubat 1957, Sayı 9541, s.16462-16464; **T.C. Resmi Gazete**, 12 Şubat 1958, Sayı 9832, s.18635; **T.C. Resmi Gazete**, 18 Kasım 1957, Sayı 9759, s.18170/a; **T.C. Resmi Gazete**, 19 Haziran 1958, Sayı 9936, s.19574; “Ankara'da Gaz Tevzie Tabi Tutuldu”, **Milliyet**, 10 Haziran 1958, s.1; “Plastikçiler Arasında Anlaşmazlık”, **Cumhuriyet**, 16 Nisan 1957, s.2; “Plastikçiler Dün Dertlerini Döktüler”, **Milliyet**, 16 Nisan 1957, s.2; “Yeni Yapılan Tahsisler”, **Milliyet**, 16 Haziran 1957, s.2; “İstanbul'a 2733 Adet Lastik Tahsis Olundu”, **Cumhuriyet**, 5 Şubat 1958, s.3; **T.C. Resmi Gazete**, 6 Mart 1958, Sayı 9851, s.1884.

belirlenecek satış fiyatlarına %2 oranında ekleme yapmaları uygun görülmüştür. Bu %2'ler İktisat ve Ticaret Vekaleti adına Ziraat Bankası'nda açılacak tevziat ve teşkilat giderleri hesabına yatırılacaktır. Bu hesaba yatırılan paralar, maddi hata olmadığı sürece geri alınamayacaktır. Ek olarak tahsis ve tevziden muaf tutulan mallar için bu kararın hükümlerinin uygulanmamasına karar verilmiştir.²²⁸⁷

1958 yılına gelindiğinde Hükümetin tahsis ve tevzi düzenini değiştirip daha büyük bir teşkilat kurması gündeme gelmiştir. Buna göre konu Ticaret Vekaleti'nden alınıp Başvekalet'e bağlanacak ve bu teşkilat Milli Korunma Dairesi'ne bağlı olarak Tevzi ve Tahsis Dairesi adını alacaktır. Bu dairenin 1 Temmuz 1958 itibariyle göreve başlayacağı ve müşavir olarak ABD'li bir uzmanın getirildiği belirtilerek K/982 sayılı kararla buna bağlı sirkülerin sayısının 30'a yakın olduğu ve yeni düzene geçişle bunlarda değişiklik yapılacağı söylenmiş ve yeni maddeler eklenirken, ithal edilen maddelerin ülke ekonomisi içindeki öneminin dikkate alınacağı özellikle vurgulanmıştır.²²⁸⁸

29 Mart 1958 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren K/1146 sayılı kararla Başvekalet'e bağlı Tahsis ve Tevzi Teşkilatı kurulmuştur. Bu teşkilatın kuruluş amacı sürekli artan nüfus, üretim ve yatırımların bazı mallar için ortaya çıkardığı ihtiyaçları karşılama ve kaynakların en verimli ve adil şekilde kullanılması olarak belirtilmiştir.

Tahsis ve Tevzi Teşkilatı'nın görev ve yetkileri şöyle sıralanmıştır:

- a) Tevzi ve tahsis uygulanacak maddeleri belirlemek,
- b) Bu amaca yönelik vekaletler ve ilgili resmi ve özel kurumlardan ihtiyaç maddelerine ve bunların sağlanması hakkında bilgi istemek,
- c) Tahsis ve tevzie tabi malların dağıtımını düzenlemek, gerekli bazı mallardan yedekler ayrılmasını sağlamak ve tevziatı ilgili Vekaletler, resmi veya özel kuruluşlar ya da gerekli durumlarda kendi aracılığıyla yaptırmak,

²²⁸⁷ T.C. Resmi Gazete, 28 Ekim 1957, Sayı 9743, s.18081.

²²⁸⁸ "Yeni Tevzi ve Tahsis Dairesi 1 Temmuzda Faaliyete Geçecek", Cumhuriyet, 27 Mart 1958, s.1, 5.

- d) Tahsis ve tevzi konularında bütün koşulları belirlemek, bu amaçla tevzi edilecek maddelerin taleplerinin önemini belirlemek, gerektiğinde bu malların ithalini veya kullanılmasını kısıtlamak ya da yasaklamak,
- e) Teşkilatın görevlerinin yerine getirilmesi için gerekli kurumları oluşturmak

Bu karara göre tahsis ve tevzi işlerini yürütecek teşkilatın yapısı ve çalışma sistemi de ayrıntılı olarak belirlenmiştir.²²⁸⁹ Daha sonra alınan K/1167 sayılı kararlar ve K/1171 sayılı kararlarla bu teşkilatla ilgili değişiklikler yapılmıştır.²²⁹⁰

Bu arada çıkarılan K/1143 sayılı kararlar K/1004 sayılı kararlar tahsis ve tevzii Ziraat Vekaleti'ne bırakılan mallardan alınacak paraların ne surette harcanacağına dair hükümler getirilmiştir. Buna göre tahsis ve tevzie bağlı olan malların belirlenen satış fiyatlarının %2'si, tevziat ve teşkilat gideri olarak alınması uygun görülmüştür. Bu %2'ler Ziraat Vekaleti adına Ziraat Bankası adına açılacak hesaplara yatırılacak olup bu paraları tevziat ve teşkilatın gerektirdiği işlerde kullanmakla Ziraat Vekili yetkilidir. Bu paralardan kalanlar ayrıca ikramiye ve fazla mesai ücreti olarak değerlendirilebilecektir.²²⁹¹ Diğer yandan K/1162 sayılı kararlar yol kaplamalarında kullanılan çeşitli bitümlü malzemelerin tahsis ve tevzie bağlı olması uygun görülmüştür.²²⁹²

1 Ağustos 1958 tarihine gelindiğinde Tahsis ve Tevzi Kurulu'nun 9 nolu kararıyla bu karara ek listede yer alan maddelerin tahsis ve tevzi yöntemleri belirlenmiştir. Buna göre öncelikle tanımlamalar yapılmış olup sonrasında hangi mallara tahsis ve tevzi uygulanacağı belirlenmiştir.²²⁹³ Diğer yandan tahsis ve tevzie konu olan mallar birçok defa Meclis'te gündeme getirilerek tartışma konusu yapılmıştır.²²⁹⁴

---

²²⁸⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 29 Mart 1958, Sayı 9871, s.19025; "Tevzi ve Tahsis İşini Başvekalet Yapacak", **Milliyet**, 30 Mart 1958, s.1, 5.

²²⁹⁰ Bu kararlar için Bkz.: **T.C. Resmi Gazete**, 25 Temmuz 1958, Sayı 9964, s.19835 ve **T.C. Resmi Gazete**, 9 Ağustos 1958, Sayı 9977, s.19955.

²²⁹¹ **T.C. Resmi Gazete**, 10 Nisan 1958, Sayı 9881, s.19095.

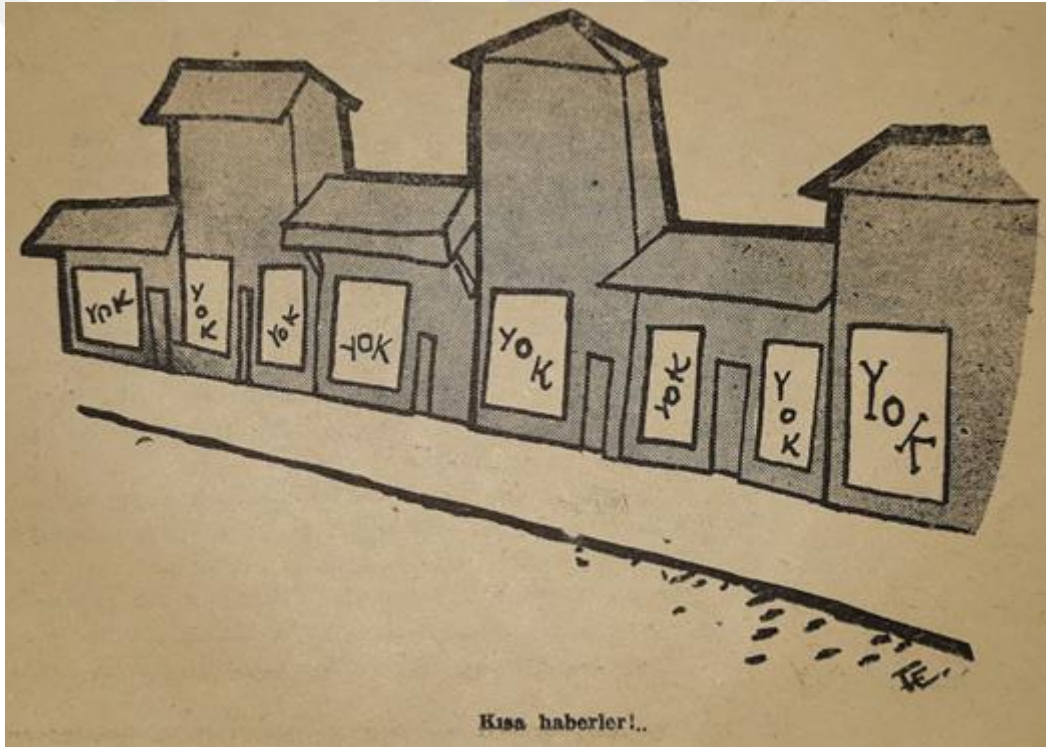
²²⁹² **T.C. Resmi Gazete**, 20 Haziran 1958, Sayı 9937, s.19581-19582.

²²⁹³ **T.C. Resmi Gazete**, 1 Ağustos 1958, Sayı 9970, s.19879-19884.

²²⁹⁴ **TBMM ZC**, D:10, C:12, İ:79, 20 Haziran 1956, s.415-423; **TBMM ZC**, D:10, C:15, İ:22, 28 Aralık 1956, s.362-365; **TBMM ZC**, D:11, C:5, İ:3, 17 Kasım 1958, s.117-123; **TBMM ZC**, D:11, C:6, İ:17, s.234-237.

Tüm bu gelişmelere karşın Milli Korunma Kanunu düzenlemeleri başarılı olamadığından²²⁹⁵ Türkiye tarihine 4 Ağustos kararları olarak geçecek önlemlerin alındığı 1958 yılı Ağustos ayına gelinmiştir. Genel olarak 4 Ağustos kararlarına doğru ekonomiyi zorlayan etmenler emisyon, üretim artışlarının talep artışı karşısında yetersiz kalması ve dış ticarete meydana gelen tikanıklar olmuştur.²²⁹⁶

1958 yılının yaz aylarında Hükümet ile IMF ve OEEC temsilcileri arasında Türkiye ekonomisinin düzenlenmesi konusunda görüşmeler yapılmaktaydı. Bu yabancı kurumların Hükümetten talepleri ise ekonomiyi sınırlayan önlemlerin özellikle Milli Korunma Kanunu ile ithalatı sınırlayan hükümlerin kaldırılması, piyasanın liberalleştirilerek yatırımların durdurulması ve paranın ayarlanmasıdır.²²⁹⁷

Şekil 3.22: Kısa Haberler

Kaynak: Akbaba, Cilt:13, Sayı:334, 7 Ağustos 1958, s.9.

²²⁹⁵ Kayra, a.g.e., s.173-174; “Milli Korunma Kanunu Ne Getirdi?”, **Kim**, Yıl:1 Sayı:1, 30 Mayıs 1958, s.24; Cahit Kayra, **Cumhuriyet Ekonomisinin Öyküsü 1923-2011**, İkinci Cilt, İstanbul, Tarihçi Kitabevi Yayınları, Eylül 2013, s.100; Metin Toker, “Polis Tedbirleri”, **Akis**, Cilt:11, Sayı:185, 23 Kasım 1957, s.5.

²²⁹⁶ Eroğul, a.g.e., s.208-210. 4 Ağustos kararlarının bir incelemesi için Bkz.: Sadun Aren, “4 Ağustos Devalüasyonu”, **Forum**, Cilt:10, Sayı:117, 1 Şubat 1959, s.10-13. Ayrıca fiyat yapısının değişmesi üzerine Bkz.: Rıza Arslan, Dilek Sürekçi, **Adnan Menderes Hükümeti'nin IMF'ye Sunduğu İlk Ekonomik İstikrar Programı**, Bursa, Dora Yayınları, 2009, s.147.

²²⁹⁷ “Türkiye'ye Para Yerine Mal Verilmesi Teklif Edildi”, **Milliyet**, 19 Temmuz 1958, s.3.

Aslında Hükümet 1957 yılında ABD ve Almanya'ya dış yardım için başvurmasına karşın OEEC ve IMF ile sorunların çözülmesi tavsiye edilmiş ve bu yönde girişilen çabalar ancak 1958 yılı yaz aylarında sonuçlanmıştır. 4 Ağustos 1958 tarihinde açıklanan ekonomik önlemlerden önce IMF kontrolünde istikrar programı uygulanmasına karar verilerek, 422 milyon dolarlık borç ertelenmiş, bunlarla ilgili %3 faizle bir ödeme planı oluşturulmuş ve konsolidasyon yapılmıştır. Ayrıca 259 milyonu ABD, 75 milyonu OEEC, 25 milyonu IMF'den olmak üzere Türkiye'ye 359 milyon dolar kredi sağlanmıştır. Bu programla enflasyonu denetim alma amacıyla fiyat ve para politikaları uygulanacaktır. Buna göre 1956 yılından sonra uygulanan iç fiyat kontrolleri sona erecek, Merkez Bankası ve ticari banka kredileri de sınırlandırılacaktır. TMO'nun TCMB'den aldığı krediler de 1959 yılında ödenmiş olacak ve faiz hadleri yükselecekti.²²⁹⁸

Bu kararlar sonrası özel sektöre verilen krediler sınırlandırılmış, devlet sektörünün açık finansmanı sonlandırılmış, bütçeler denklik sağlayacak önlemler alınmış, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve belediyeler çeşitli mal ve hizmetlerin fiyatlarını arttırmış, bazı maddelerin fiyatları ise serbest olmuştur. Ayrıca ithalat ve ihracatta yeni dış ticaret rejimi uygulanmaya başlamış, dış yardımların kullanım alanları belirlenmiştir.²²⁹⁹

4 Ağustos kararlarının hemen öncesinde Hükümetin yaptığı işlerden biri Koordinasyon Vekaleti'nin kurulması olmuştur.²³⁰⁰ İlerleyen günlerde de Koordinasyon Vekili'nin Milli Korunma Kanunu'na göre kurulan Koordinasyon Heyeti'ne katılması uygun görülmüştür.²³⁰¹ Bu vekaletin yanında 4/10715 sayılı kararnameyle Hükümet programı çerçevesinde iktisadi politikayı düzenlemek, iç ve dış kaynakların en yararlı şekilde kullanılmasını sağlamak için Koordinasyon Vekili'nin başkanlığında Hariciye, Maliye, Ticaret ve Sanayi Vekillerinden İktisadi Koordinasyon Heyeti kurulmuş²³⁰², 4/11732 sayılı kararnameyle İmar ve İskan Vekili de bu heyete dahil edilmiştir.²³⁰³ Bu heyete yatırımları finans olanaklarına göre düzenleme, kamu kuruluşlarının iç ve dış finansmanlarını belirleme, ithalatı

²²⁹⁸ Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, s.116.

²²⁹⁹ Serin, **a.g.m.**, s.34-40.

²³⁰⁰ **TBMM ZC**, D:11, C:4, İ:86, 26 Temmuz 1958, s.816.

²³⁰¹ **BCA**, Fon Kodu:030,18.01.02, Yer Kodu:150.47.13 (Koordinasyon Heyeti hakkında).

²³⁰² **T.C. Resmi Gazete**, 13 Eylül 1958, Sayı 10006, s.20140.

²³⁰³ **T.C. Resmi Gazete**, 26 Haziran 1959, Sayı 10237, s.21984.

düzenleme ve dövizleri yatırımlara ve ihtiyaç maddelerine göre kullanma yetkileri verilmiştir. Ayrıca bir yatırım komitesiyle bir cari ihtiyaç komitesi de kurulmuştur.²³⁰⁴

4 Ağustos kararları alındıktan sonra Milli Korunma Kanunu'nun yeniden ele alınacağı ve mahkum tacirlere af geleceği belirtilirken²³⁰⁵, Milli Korunma Kanunu'na yaklaşım değişmeye başlamıştır. Bu kanunu düzenleme konusunda hazırlık yapan Hükümetin Maliye Vekili Hasan Polatkan, bu kararlar sonrası kanunun kaldırılma ihtimalinden bahsetmiştir.²³⁰⁶ Ayrıca Ticaret Vekili Abdullah Aker de aynı doğrultuda kanunun kaldırılacağı veya değiştirileceğini söylemiştir.²³⁰⁷ Bununla birlikte 1958 yılında da denetimler ve kontroller sürdürülmüş ve birçok kişi Milli Korunma Kanunu'na aykırılıktan mahkemeye verilmiştir.²³⁰⁸

²³⁰⁴ “Koordinasyon Hey’eti Kuruldu”, **Milliyet**, 14 Eylül 1958, s.1.

²³⁰⁵ “Milli Korunma Kanunu Tadil Ediliyor”, 5 Ağustos 1958, s.1, 5; “Milli Korunma Kanunu Tadilatı Hazırlanıyor”, **Milliyet**, 9 Ağustos 1957, s.1, 5; **DPMGGMZ**, Sayı 232, 8 Ağustos 1958.

²³⁰⁶ “Milli Korunma Kanunu Değişiyor”, 15 Ağustos 1958, s.1.

²³⁰⁷ “İzmir Fuarı Açıldı Rejim Açıklanmadı”, **Milliyet**, 21 Ağustos 1958, s.1.

²³⁰⁸ “214 Esnaf Hakkında Zabıt Tutuldu”, **Milliyet**, 2 Ocak 1958, s.5; “Gıda Maddesi Satanlar Sıkı Kontrol Edilecek”, **Milliyet**, 15 Ocak 1958, s.2; “Dün 5 Firma Milli Korunmaya Verildi”, **Cumhuriyet**, 16 Ocak 1958, s.1; “Dün 7 Lokanta Daha Kapatıldı”, **Cumhuriyet**, 17 Ocak 1958, s.1, 5; “4 Firma Daha Mahkemeye Verildi”, **Cumhuriyet**, 22 Ocak 1958, s.2; “5 Firma Daha Milli Korunmaya Verildi”, **Cumhuriyet**, 16 Şubat 1958, s.5; “15 Günde 59 Dükkan Mühürlendi”, **Cumhuriyet**, 7 Mart 1958, s.2; “İki Manav Tevkif Edildi”, **Milliyet**, 5 Ocak 1958, s.3; “İhtikar Yapan 4 Kasap Dün Mahkemeye Verildi”, **Milliyet**, 7 Ocak 1958, s.2; “İhtikara Teşebbüs Eden 4 Kişi Adliye’ye Verildi”, **Milliyet**, 11 Ocak 1958, s.2; “Fahiş Fiatla Satış Yapan 6 Kişi Mahkemede”, **Cumhuriyet**, 15 Ocak 1958, s.5; “Onüç Lokanta Dün Kapatıldı”, **Milliyet**, 16 Ocak 1958, s.5; “Dün 5 Firma Milli Korunmaya Verildi”, **Cumhuriyet**, 16 Ocak 1958, s.1, 5; “4 Firma Daha Milli Korunmaya Verildi”, **Cumhuriyet**, 22 Ocak 1958, s.2; “5 Firma, Milli Korunmaya Verildi”, **Cumhuriyet**, 2 Şubat 1958, s.2; “Belediye Bazı Esnafı Dün Mahkemeye Verdi”, **Milliyet**, 8 Mart 1958, s.2; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 6 Temmuz 1958, s.2.

Şekil 3.23: Yeter Söz Milletindir
Kaynak: Taş, Yıl:1, Sayı:6, 22 Kasım 1958, s.5.

Dolayısıyla 4 Ağustos kararlarından sonra Hükümet bazı ekonomik önlemlere girişmesine karşın Milli Korunma Kanunu ve kâr hadleri uygulamasına, bazı malların azami satış fiyatı belirlenmesine devam edilmiş, tahsis ve tevzi sistemi azaltılsa da ortadan kaldırılmamıştır.

3.2.13. 4 Ağustos Kararları Sonrasındaki Uygulamalar

4 Ağustos kararları sonrası dönemde daha önce azami satış fiyatları belirlenen narenciye, elma ile kuru yemişlerden üzüm, antep fıstığı, incir, fındık, ceviz, badem, yerfıstığı ve leblebi mallarıyla ilgili 9766, 9785, 9788 ve 9898 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğ hükümlerinin uygulanmamasına karar verilmiştir.²³⁰⁹ Daha sonra da 9763, 9765, 9768, 9785, 9815 ve 9840 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğlerin pirinç, fasulye ve makarna, şehriye, kuskus ve benzerleri ile pastırma, sucuk, salam, sosis, füme dilleri ve kavurma, sakatat, iç ve çöz yağları ve kuyruk yağı hakkında uygulanmaması uygun görülmüştür.²³¹⁰

²³⁰⁹ T.C. Resmi Gazete, 29 Ağustos 1958, Sayı 9994, s.20070.

²³¹⁰ T.C. Resmi Gazete, 4 Eylül 1958, Sayı 9998, s.20096.

4 Kasım 1958 tarihinde yürürlüğe giren K/1186 sayılı kararla İller Bankası, Milli Korunma Kanunu'nun ithalatçılık, toptancılık ve perakendecilik sıfatlarının tek bir işletmede toplanmasını engelleyen otuz birinci maddesinin sekizinci bendinin birinci fıkrasının hükmünden istisna edilmesi kabul edilmiştir.²³¹¹ 1959 yılına gelindiğinde ise K/1196 sayılı kararla K/1020 sayılı kararın altıncı maddesinde değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliğe göre ithalatçı ve toptancılar, toptancı ve perakendecilere sattıkları ithal malların karşılığı olan gümrük tarife numarasını doğru olarak faturalarına yazacaklardır.²³¹² Daha sonra çıkarılan K/1209 sayılı kararla K/1038 sayılı karara ek 1 sayılı listedeki ithalatçı ve perakendeci kâr oranlarında değişiklik yapılmıştır. Buna göre listede yazılı maddelerden bu kararda belirtilen mallar dışındakilerin %15'den fazla ithalatçı ve perakendeci kâr oranları %15'e düşürülmüştür. K/1038 sayılı karara ek 1 sayılı listede yazılı alet, cihaz ve makinelerle zatülhareke araçların aksam, yedek parça ve benzeri olup kâr hadleri yazılmamış olanlar için ithalatçı ve perakendeci kârları %20'ye indirilmiştir.²³¹³ 6 Nisan 1959 tarihinde K/1209 kararın yayımlanması sonrası kâr hadleri konusunda bir tavzih yapılmıştır.²³¹⁴ K/1245 sayılı kararla da Türkiye Yapağı ve Tiftik Anonim Şirketi'nin kuruluş ve amacı dikkate alınarak ürettiği ve ithal ettiği ya da üreticiden aldığı maddelerin satışları, Milli Korunma Kanunu'nun otuz birinci maddesinin (VIII) ve (IX) bentleri hükümlerine katılmaması uygun bulunmuştur. Bu maddelerin kâr hadleri, maliyet unsurları ve satışlarını Sanayi Vekaleti düzenleyecektir.²³¹⁵

1959 yılı haziran ayında kabul edilen K/1227 sayılı kararla ise K/139, K/161, K/169, K/181, K/207, K/239, K/270, K/324, K/326, K/342, K/365, K/366, K/525, K/568, K/641, K/784, K/841, K/842, K/861, K/904, K/983, K/989, K/1002, K/1011, K/1032, K/1035, K/1037, K/1038, K/1046, K/1049, K/1055, K/1059, K/1078, K/1087, K/1124, K/1132, K/1152, K/1157 ve K/1209 sayılı 39 adet karar yürürlükten kaldırılmıştır. Buna ek olarak K/1020 sayılı kararın K/1051 sayılı kararla değiştirilen beşinci maddesi altıncı fıkrasının hükümleri saklı kalarak, K/1020 sayılı kararın K/1051 sayılı kararla değiştirilen sekizinci maddesinin birinci bendi ve K/1029 sayılı kararın üçüncü ve altıncı maddelerinde bulunan kâr hadleriyle ilgili hükümler de

²³¹¹ T.C. Resmi Gazete, 4 Kasım 1958, Sayı 10048, s.20463.

²³¹² T.C. Resmi Gazete, 17 Ocak 1959, Sayı 10111, s.20827.

²³¹³ T.C. Resmi Gazete, 25 Mart 1959, Sayı 10168, s.21355.

²³¹⁴ T.C. Resmi Gazete, 6 Nisan 1959, Sayı 10178, s.21404.

²³¹⁵ T.C. Resmi Gazete, 20 Ekim 1959, Sayı 10336, s.22783-22784.

yürürlükten kalkmıştır.²³¹⁶ Bu kararın yayımlanmasının ardından bazı tebliğler ve sirkülerler de yürürlükten kaldırılmaya başlanmıştır. Buna göre K/1059 sayılı karara dayanılarak Sıhhi ve İctimai Muavenet Vekaleti'nin 9519, 9663, 9765, 9799, 9835 ve 9969 sayılı Resmi Gazetelerde yayımladığı 1, 2, 3, 4, 5 ve 6 nolu tebliğler ile 9814 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2 numaralı tevzi sirküleri 16 Haziran 1959 tarihi itibariyle kaldırılmıştır.²³¹⁷ Öte yandan kaldırılmayan tebliğlerle ilgili olarak dayanakları olan kararların kaldırılması nedeniyle hükümsüz kaldıkları ileri sürülmüştür.²³¹⁸ Bu kararların kaldırılmasıyla üreticilerin malları ile yerli sanayi ürünlerinin satış fiyatları maliyet unsurları ile kâr haddi açısından Milli Korunma Kanunu mevzuatına bağlı olunmadan serbest olarak belirlenebilecek, malların ithalatçı kâr haddi %20, toptancı kâr haddi %10, perakendeci kâr haddi ise %25 olacaktır. Ayrıca bazı gıda maddelerinin belediye tarafından belirlenen fiyatları artık Milli Korunma mevzuatına göre değil belediye mevzuatına göre belirlenecek, cezalar da belediye kanunlarına göre olacaktır. Öte yandan vali, belediye ve ticaret odaları tarafından bu Koordinasyon Heyeti kararlarına göre belirlenmiş ücretlerin ve fiyatların hükümsüz kaldığı belirtilerek, bunlara ait fiyatların yeniden belirlenmesi istenmiştir.²³¹⁹ Nitekim K/1227 sayılı kararla bazı kararlar yürürlükten kaldırıldığı için bunlara dair tebliğlerin de kaldırılmasına karar verilmiştir. Buna göre 16 Haziran 1959 tarihinden itibaren 9399, 9402, 9466, 10052, 10077 ve 10178 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğler, 24 Haziran 1959 tarihinden itibaren de 9586, 9701 ve 10070 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğler geçersiz sayılmıştır.²³²⁰ 4 Ağustos kararlarının üzerinden bir yıl geçmesine karşın Milli Korunma Kanunu'nu kaldırmayan hükümetin, bir anda 30'a yakın kararnameyi kaldırılması, OEEC heyetinin Türkiye'ye gelmesine bağlanmıştır.²³²¹ Kararların kaldırılması üzerine piyasada boşluk olmuş, kanun kaldırılmamasına rağmen tüccar ve esnaf fiyatları yükseltmeye başlamıştır. Buna neden olarak kaldırılan bazı hükümlerin kâr hadlerini sınırlamasına karşın bunların kaldırılmasıyla serbestliğin gelmesi gösterilmiştir.²³²²

²³¹⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 16 Haziran 1959, Sayı 10232, s.21941/a, 21941/b.

²³¹⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 28 Temmuz 1959, Sayı 10264, s.22246.

²³¹⁸ **Milli Korunma Kanunu ile İlgili Olarak Yayımlanan Son Kararlar ve İzahı**, İzmir Ticaret Odası Neşriyatı, İzmir, Doğu Matbaacılık-Kitapçılık, 1959, s.11.

²³¹⁹ **A.e.**, s.16.

²³²⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 24 Haziran 1959, Sayı 10235, s.21976.

²³²¹ "Hükümet", **Akis**, Cilt:15, Sayı:257, 30 Haziran 1959, s.6; "İktisadi Tedbirler Kanununda İstikrarsızlık", **Forum**, Cilt:11, Sayı:128, 15 Temmuz 1959, s.6-7.

²³²² "Kaldırılan Kararnameler Piyasada Boşluk Yarattı", **Cumhuriyet**, 21 Haziran 1959, s.1, 5.

K/1227 sayılı kararla 1942 yılından beri yayımlanan toplam 39 ticari karar kaldırılarak ihracat serbest bırakılırken, Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen bu sayede piyasaya istikrarın geleceğini ve rekabeti sağlamak için yeni kararlar alınacağını söylemiştir.²³²³ Bu günlerde ayrıca et ve un fiyatlarının Hükümet tarafından belirlenmesi yerine bu yetki belediyelere bırakılmıştır.²³²⁴ Diğer yandan kaldırılan kararlarla ilgili Milli Korunma Dairesi yetkilileri açıklamada bulunurken²³²⁵, yeni düzenleme serbest ticaret düzenine gidilmesi yönünde bir “*adım*” olarak da görülmüştür.²³²⁶

4 Ağustos kararları sonrası Hükümet, fiyatları belirlenen bazı mallarla ilgili düzenlemeye giderek bunların azami satış fiyatlarını kaldırarak serbest bırakmıştır. Ancak kısa süre sonra alınan karara göre fasulye, pirinç, zeytinyağı, pamuk ve ayçiçeği yağı gibi bazı gıda maddelerinin beyana bağlı olması uygun görülürken, Ticaret Vekili bu şekilde fiyat artışlarına engel olunacağını söylemiştir.²³²⁷ Daha sonraki günlerde Ticaret Vekaleti'nin yayımladığı tebliğle pirinç ve kuru fasulye fiyatları düzenlenmiştir.²³²⁸ Diğer yandan kabul edilen K/1181 sayılı kararla K/1029 sayılı kararın çeşitli türde şarapların azami satış fiyatlarını düzenleyen yedinci, sekizinci, dokuzuncu ve onuncu maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.²³²⁹

Bu dönemde Ticaret Vekaleti'nin yayımladığı bir diğer tebliğle süt, peynir, tereyağı ve yumurtanın üretici, toptancı ve perakendeci azami satış fiyatları belirlenmiş ve 9531, 9601, 9763, 9967 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğler kaldırılmıştır. Ayrıca bitkisel yağların azami satış fiyatları belirlenirken, 9762 ve 9785 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğler yürürlükten kaldırılmasına karar verilmiştir.²³³⁰ Öte yandan aynı vekaletin tebliğiyle limon, portakal, mandalina, turunç ve greyfurt satışlarının Milli Korunma mevzuatı içerisinde kilo üzerinden yapılması uygun görülmüştür.²³³¹

²³²³ “39 Ticari Karar Mer’iyetten Kalktı”, **Milliyet**, 17 Haziran 1959, s.1, 5; “Dün Yürürlükten Kaldırılan M. Korunma Kararnameleri”, **Cumhuriyet**, 17 Haziran 1959, s.1, 5.

²³²⁴ “Ticaret Bakanının Beyanati”, **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1959, s.5.

²³²⁵ “Kalkan Kararlarla İlgili Bir Açıklama Yapıldı”, **Milliyet**, 25 Haziran 1959, s.1, 5.

²³²⁶ Haluk Cillov, “Yürürlükten Kaldırılan Kararnameler”, **Milliyet**, 24 Haziran 1959, s.2.

²³²⁷ “Bazı Gıda Maddeleri Beyana Tabi”, **Milliyet**, 13 Eylül 1958, s.1, 5.

²³²⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 17 Eylül 1958, Sayı 10009, s.20160.

²³²⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Ekim 1958, Sayı 10043, s.20432.

²³³⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 8 Kasım 1958, Sayı 10052, s.20479-20480.

²³³¹ **T.C. Resmi Gazete**, 29 Kasım 1958, Sayı 10070, s.20591.

1959 yılı başlarında sadece 84-86 ve 74-76 randımanlı unlar, beş ilde koyun, kuzu ve sığır etleri, pirinç ve fasulye, süt, süt ürünleri ve yumurta, zeytinyağı ve ayçiçek yağı gibi bitkisel yağların fiyatları belirlenmiş durumdadır.²³³² 19 Ocak 1959 tarihinde de pirinç ve fasulye fiyatlarını belirleyen 10009 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan tebliğ altıncı madde saklı kalmak üzere yürürlükten kaldırılmıştır.²³³³ Daha sonra 9936 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan tebliğle belirlenen kuzu eti perakende satış fiyatları yenilenmiş²³³⁴, ayrıca Ticaret ve Sanayi Vekaletlerinden yayımlanan yün, yapak ve yünlülerle ilgili 9917 sayılı Resmi Gazete’deki tebliğde düzenleme yapılmıştır.²³³⁵

Bunların yanında 25 Kasım 1957 tarihinde 9765 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan tebliğle un fiyatları belirlenmişti. Buna göre 84/86 randımanlı bir çuval unun satış fiyatı 38 lira 20 kuruş olması uygun görülmüştü.²³³⁶ Daha sonra bu fiyatın 38 lira 29 kuruş olarak düzeltilmesine karar verilmiştir.²³³⁷

K/1247 sayılı Koordinasyon Heyeti kararıyla 84/86 ve 74/76 randımanlı unların azami satış fiyatları belirlenmiştir. Buna göre K/1226 sayılı kararın dokuzuncu maddesine göre belirlenecek buğday fiyatları esas alınarak çekilen 84/86 ve 74/76 randımanlı unların fabrika teslimi, toptan ve perakende azami satış fiyatları saptanmıştır. 84/86 randımanlı bir çuval unun fabrika teslim veya toptan satış fiyatı 49 lira, aynı unun bir kilosunun perakende satış fiyatı ise 90 kuruştur. 74/76 randımanlı unda ise bu fiyatların sırasıyla 54 lira ve 100 kuruş olması uygun görülmüştür. Un çuvallarının net 71,5 kilo içermesi gerektiği ayrıca belirtilmiştir. Un satışlarının bu kararda yazılı fiyatlar aşılmamak üzere belirlenip valilikler tarafından onaylanacak ve ilan edilecek fiyatlarla yapılması uygun görülmüştür. Ekmek ve francala üretimi için kullanılacak unların taşınmasında ödenecek taşıma, yükleme ve boşaltma ücretleri, fabrika teslimi veya toptan satın alınan un fiyatlarına eklenebilecek, ancak perakende un satış fiyatlarına herhangi bir masraf

²³³² TBMM ZC, D:11, C:6, İ:75, 16 Ocak 1959, s.477.

²³³³ T.C. Resmi Gazete, 19 Ocak 1959, Sayı 10112, s.20837; “Fasulye ve Pirinç Fıatları Serbest”, Milliyet, 18 Ocak 1959, s.1.

²³³⁴ T.C. Resmi Gazete, 28 Şubat 1959, Sayı 10147, s.21112.

²³³⁵ T.C. Resmi Gazete, 9 Mart 1959, Sayı 10154, s.21280.

²³³⁶ T.C. Resmi Gazete, 25 Kasım 1957, Sayı 9765, s.18200.

²³³⁷ T.C. Resmi Gazete, 2 Aralık 1957, Sayı 9771, s.18265. Bu dönemde un üretimiyle ilgili olarak Bkz.: Türkiye’de Un Sanayii, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1958.

eklenmeyecektir. Bu kararlar K/1226 sayılı kararın on dördüncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Ayrıca bu karar hükümlerine aykırı davranışlar hakkında Milli Korunma mevzuatına göre işlem yapılacağı da belirtilmiştir.²³³⁸ K/1247 sayılı kararın yayımlanmasının ardından bu kararın uygulamasıyla ilgili Ticaret Vekaleti'ne yapılan başvurulardan sonra bir tebliğ yayımlanarak, K/1247 sayılı kararlar sadece onların azami satış fiyatlarının belirlendiği dile getirilmiştir.²³³⁹ Buna karşılık 4 Ağustos kararlarıyla serbest piyasanın tekrardan hakim kılınmak istenmesine karşın, bundan önceki azami fiyat belirleme politikasıyla “fiyatların bünyesinin alt üst” olduğu ve karaborsaya neden olduğu yönünde bir eleştiri getirilmiştir.²³⁴⁰

Başvekalet Tahsis ve Tevzi Dairesi Reisliği'nin yayımladığı K/1146 sayılı karara dayanılarak çıkarılan 1 sayılı sirkülere ekli 1 sayılı tebliğle demir ve çeliklerle bunların ürünlerinin tevziinde uyulacak kurallar belirlenmiştir.²³⁴¹ 1956-1958 yıllarında demir ve çelik fabrikalarının ürünleri de Sanayi Vekaleti tarafından tevzi edilmiş, ancak bu tevziden yararlananların çok yüksek kazançları ortaya çıkmıştır.²³⁴²

Tahsis ve Tevzi Kurulu'nun aldığı 16 sayılı kararlar 1 Ağustos 1958 tarihinde yürürlüğe giren K/1140 sayılı karara ait 1 sayılı sirkülerin dördüncü maddesi değiştirilmiştir. Ayrıca aynı gün 9759 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğ yürürlükten kaldırılmıştır.²³⁴³ Bunların dışında, dönem içerisinde birçok malın tahsis ve tevzi kapsamında düzenlenmesi ve serbest satışına yönelik kararlar alınmıştır.²³⁴⁴

Bu dönemde tahsis ve tevzi sisteminin kaldırılmasına yönelik çalışmalara da girilmiştir. K/982 ve K/983 sayılı kararlara ait 51 sayılı sirkülerle 9759 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 45 sayılı sirküler kaldırılmıştır.²³⁴⁵ K/1205 sayılı kararlar

²³³⁸ **T.C. Resmi Gazete**, 21 Ekim 1959, Sayı 10337, s.22791-22792; “Un Fıatları Tesbit Edildi”, **Milliyet**, 22 Ekim 1959, s.5.

²³³⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 5 Kasım 1959, Sayı 10347, s.23.

²³⁴⁰ “Un Fıatlarına Müdahale”, **Forum**, Cilt:12, Sayı:135, 1 Kasım 1959, s.4-5.

²³⁴¹ **T.C. Resmi Gazete**, 12 Ağustos 1958, Sayı 9979, s.19967.

²³⁴² Sağlam, **a.g.e.**, s.142.

²³⁴³ **T.C. Resmi Gazete**, 20 Eylül 1958, Sayı 10012, s.20175.

²³⁴⁴ Bu kararlar için Bkz.: 20 Eylül 1958, 1 Ekim 1958, 3 Ekim 1958, 11 Ekim 1958, 16 Ekim 1958, 24 Ekim 1958, 26 Kasım 1958, 13 Aralık 1958, 20 Aralık 1958, 31 Aralık 1958, 10 Ocak 1959, 28 Ocak 1959 tarih ve 10012, 10021, 10023, 10030, 10034, 10041, 10067, 10082, 10088, 10097, 10105, 10120 sayılı Resmi Gazeteler. Bu yıllarda İTO tarafından tevzi edilen mallar için Bkz.: **Yetmiş Altıncı Yılı Hesapları 1957**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, Rubin Basımevi, 1958, s.27; **Yetmiş Yedinci Yılı Hesapları ve Faaliyet Raporu 1958**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, Hüsnütabiat Matbaası, [t.y.], s.27-28; **Yetmiş Sekizinci Yılı Hesapları ve Faaliyet Raporu 1958**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, Rubin Basımevi, 1960, s.26.

²³⁴⁵ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Ocak 1959, Sayı 10119, s.20897.

Tahsis ve Tevzi Teşkilatı, üretim ve tüketim arasındaki koordinasyonu sağlayacak ve tüketimi kolaylaştıracak tedbirleri almakla görevlendirilmiştir. K/1146 sayılı kararla kurulmuş olan Kurul, Komite ve İstişare Heyeti kaldırılmıştır. Bundan sonra Kurulun görevlerini İktisadi Koordinasyon Heyeti, Komitenin görevlerini ise Teknik Komite yürütecektir. Ayrıca Tahsis ve Tevzi Daire Başkanlığı Koordinasyon Vekili'ne bağlanmıştır. Bu daire K/1146 sayılı karardaki görevlerine ek olarak ithalat ve ihracat mallarının miktar, değer ve fiyatlarıyla milli gelir ve geçinme endeksi gibi istatistikleri devamlı takip ederek Teknik Komite veya İktisadi Koordinasyon Heyeti tarafından alınacak kararlara kaynak oluşturacak hazırlıkları yerine getirecektir. Bu kararla birlikte K/1171 sayılı karar kaldırılmış, K/1146 sayılı kararın diğer hükümleri saklı tutulmuştur.²³⁴⁶ Bu heyetin kararı uyarınca 18 Mart 1959 tarihinde içinde çığ, kavrulmuş ve öğütülmüş kahvenin de olduğu bazı maddelerin serbest satışına izin verilmiştir.²³⁴⁷ Ayrıca K/982 sayılı karara dayanılarak çıkarılan 52 sayılı sirkülerle 9053, 9055, 9058, 9347, 9364, 9369, 9386, 9426, 9455, 9461, 9464, 9467, 9471, 9574, 9577, 9638, 9716 ve 9936 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan sirkülerlerin yürürlükten kaldırılmasına dair karar alınmıştır.²³⁴⁸ 14 Mayıs 1959 tarihinde de yine İktisadi Koordinasyon Heyeti kararıyla normal yuvarlak çubuk demirler hariç bütün demir ve çelik ürünlerinin satışı serbest bırakılmıştır.²³⁴⁹

K/1243 sayılı kararla K/1204 ve K/1116 sayılı kararlar uyarınca merkezde ve vilayetlerde tahsis ve tevzi işlerinde çalışmış olanlara, Ticaret Vekaletinin belirleyeceği esaslara göre üç maaş veya ücret tutarı kadar ikramiye verilebileceği belirtilmiştir. Buna göre 6731 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 11 Haziran 1956 tarihinden K/1024 sayılı kararın yürürlüğe girdiği 12 Temmuz 1956 tarihine kadar merkez tahsis ve tevzi işlerinde çalışanların ikramiyeleri, asıl görevlerinde aldıkları son maaş veya ücret; 11 Ağustos 1956 tarihinden K/1116 sayılı kararın yayımlandığı 28 Ekim 1957 tarihine kadar vilayetlerde tahsis ve tevzi işlerinde çalışanların ikramiyeleri K/1116 sayılı karara göre hazırlanan kadrolardaki ücret tutarları üzerinden hesaplanması uygun görülmüştür. İkramiyeler, vilayetlerdeki teşkilat için Valilikler ve merkez teşkilatı için Milli Korunma Dairesi Başkanlığı tarafından hazırlanacak listelerin Ticaret Vekili tarafından onaylanmasının ardından

²³⁴⁶ T.C. Resmi Gazete, 10 Şubat 1959, Sayı 10131, s.20963.

²³⁴⁷ T.C. Resmi Gazete, 18 Mart 1959, Sayı 10162, s.21323.

²³⁴⁸ T.C. Resmi Gazete, 8 Mayıs 1959, Sayı 10200, s.21583.

²³⁴⁹ T.C. Resmi Gazete, 14 Mayıs 1959, Sayı 10205, s.21634.

ödenektir.²³⁵⁰ K/1256 sayılı kararla da Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti tarafından 6731 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 11 Haziran 1956 tarihinden 55 sayılı Tahsis ve Tevzi Kurulu kararının yürürlüğe girdiği 28 Ocak 1959 tarihine kadar röntgen filmlerinin tahsis ve tevzii işlerinde çalıştırılanlara üç maaş veya ücret tutarı ikramiye verilebilmesi uygun görülmüştür.²³⁵¹ K/1259 sayılı kararla ise K/1146 sayılı kararın yürürlüğe girdiği 1 Ağustos 1958 tarihinden tevzi rejiminin sona erdiği 18 Eylül 1959 tarihine kadar Tahsis ve Tevzi Dairesi Merkez Teşkilatı ile İstanbul ve İzmir Müdürlükleri ve Vilayetler Tevzi Bürolarında çalışan kadrolu personele, son aldıkları maaş, ücret ve tazminatın üç aylık tutarına kadar ikramiye verilebilmesi kabul edilmiştir.²³⁵²

Öte yandan Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasının giderek azaltıldığı ve kaldırılacağı belli olduğu bu dönemde Koordinasyon Heyeti kararlarıyla kurulan ve sonradan kaldırılan kurullar tarafından satın alınıp 1957 mali yılı sonunda amorti edilen çeşitli vekaletlere ait toplam 343.303,29 lira değerindeki demirbaşların kayıtlarının düşülmesi K/1244 sayılı kararla uygun görülmüştür.²³⁵³ Diğer yandan 4 Ağustos kararlarından sonra da denetimlere devam edilirken²³⁵⁴, 1 Ağustos 1958 tarihinde faaliyete başlayan Belediye İktisadi Murakebe Müdürlüğü görevlileri tarafından 19.675 işletme kontrol edilmiş ve bunlardan 328'i Milli Korunma suçuyla savcılığa verilmiştir.²³⁵⁵

3.3. Milli Korunma Kanunu'nun Uygulamadan Kaldırılması

3.3.1. DP Döneminde Kaldırılmasına Yönelik Çalışmalar

1956 yılı Haziran ayında Milli Korunma Kanunu'nda yapılan 6731 ve 6751 sayılı kanun değişiklikleri sonrasında bu kanunun yeniden ele alınması veya kaldırılması sürekli gündemde yer alan bir konu olmuştu. Nitekim daha 1956 yılı

²³⁵⁰ **T.C. Resmi Gazete**, 12 Ekim 1959, Sayı 10329, s.22735-22736.

²³⁵¹ **T.C. Resmi Gazete**, 24 Aralık 1959, Sayı 10389, s.306.

²³⁵² **T.C. Resmi Gazete**, 21 Aralık 1959, Sayı 10386, s.293.

²³⁵³ **T.C. Resmi Gazete**, 20 Ekim 1959, Sayı 10336, s.22783.

²³⁵⁴ “Belediye Kontrolörleri Ani Baskınlar Yapıyor”, **Milliyet**, 12 Ağustos 1958, s.2; “Belediye İktisadi Murakebe Müdürlüğünün Faaliyeti”, **Cumhuriyet**, 27 Eylül 1958, s.3; “56 Fırın Kontrol Edildi”, **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1958, s.2; “954 Müessese Kontrol Edildi”, **Cumhuriyet**, 22 Kasım 1958, s.3; “Hayret Edilecek Netice”, **Cumhuriyet**, 26 Ağustos 1958, s.3; “Bir Haftada 21 Milli Korunma Zaptı”, **Cumhuriyet**, 25 Aralık 1958, s.2.

²³⁵⁵ “İktisadi Murakebe Müdürlüğü Geçen Yıl 328 Milli Korunma Zaptı Tuttu”, **Cumhuriyet**, 17 Ocak 1959, s.2.

ağustos ayında Ege Bölgesi Sanayi Odası Başkanı Osman Kibar, Milli Korunma Kanunu'nun kademeli olarak kaldırılacağını söylemişti.²³⁵⁶ İlerleyen dönemde ise daha önce değinildiği gibi Milli Korunma Kanunu ile ilgili değişiklik hazırlığına başlanmıştır.

4 Ağustos 1958 tarihinde alınan ekonomik önlemlerden önce ise Menderes Hükümeti tarafından IMF'ye verilen raporda Milli Korunma Kanunu'na değinilmiştir. Bu raporda Milli Korunma Kanunu'nun fiyatları ve kâr hadlerini kontrol etmek için yürürlükte olduğu fakat bunun piyasada fiyatların ortaya çıkışını bozduğu belirtilerek diğer önlemlerin yanında Hükümet tarafından bu kanunun kaldırılmasının teklif edileceği dile getirilmiştir.²³⁵⁷ Özellikle 4 Ağustos kararları sonrasında Milli Korunma Kanunu üzerindeki tartışmalar yoğunluk kazanmış ve 4 Ağustos önlemlerine paralel olarak Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılması sürekli gündemde kalmıştır. Bu dönemde iki yıldır ülke ekonomisindeki sorunların başlıca nedeni olan Milli Korunma Kanunu ve ilgili mevzuatın kaldırılması için elverişli ortamın oluştuğu ve Hükümetin “cesaretle” bunu yapmasının beklendiği belirtilmiştir.²³⁵⁸ Buna uygun olarak farklı farklı zamanlarda kanunun kaldırılması yönünde çalışmalar yapıldığı dile getirilmiştir.²³⁵⁹ Bu dönemde artık kanunun değiştirilmesi yerine tamamen kaldırılması fikri kabul görmüştür. Nitekim toplumun farklı kesimlerinden Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılması yönünde talepler olmuştur.²³⁶⁰ Buna karşılık Öte yandan Osman Kibar ise, kanunun kaldırılmamasını talep etmiştir.²³⁶¹

²³⁵⁶ “Tahsis ve Tevzi Reisliği Kuruldu”, **Milliyet**, 1 Ağustos 1956, s.1, 5.

²³⁵⁷ Arslan, Süreççi, **İlk Ekonomik İstikrar Programı**, s.140. Bu kitapta Milli Korunma Kanunu, “*Ulusal Koruma Kanunu*” adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir.

²³⁵⁸ “Milli Korunma Kalkmalıdır”, **Kim**, Yıl:1, Sayı:11, 8 Ağustos 1958, s.9.

²³⁵⁹ “Yeni Dış Ticaret Rejimi 20 Ağustosta İlan Edilecek”, **Cumhuriyet**, 7 Ağustos 1958, s.1, 5, “Muhalefete Karşı Tedbir Alınıyor”, **Milliyet**, 10 Ağustos 1958, s.1, 5; “Polatkanın Riyasetinde Bankacılar Şehrimizde Bir Toplantı Yaptılar”, **Cumhuriyet**, 15 Ağustos 1958, s.1, 5; “Piyasayı Tanzim İşi”, **Cumhuriyet**, 31 Aralık 1958, s.1; “Vekiller Hey'eti 2,5 Saat Toplandı”, **Milliyet**, 17 Ocak 1959, s.1; “Kredi Darlığına Karşı Tedbirler Alınıyor”, **Milliyet**, 31 Ocak 1959, s.3; “İthal Kotalarının İlanı Gecikecek”, **Milliyet**, 3 Şubat 1959, s.1; “Milli Korunma Kanunu ile Alakalı Çalışmalar 10 Güne Kadar Bitiyor”, **Milliyet**, 1 Nisan 1959, s.3; “Milli Korunma Kanunu Yakında İlgâ Ediliyor”, **Milliyet**, 17 Mayıs 1959, s.1, 5.

²³⁶⁰ “İzmirli Tacirler Milli Korunma Kanununun İlgasını İstiyor”, **Milliyet**, 8 Ekim 1957, s.5; “Bir D.P. Kongresinde Otomobil Saltanatına Son Verilmesi İstendi”, **Milliyet**, 31 Temmuz 1958, s.5; “Bakkallar da Basından Şikayetçi”, **Milliyet**, 19 Mart 1959, s.1; “Oda Seçimleri Bugün Yapılıyor”, **Milliyet**, 29 Aralık 1959, s.3; “Kredinin Arttırılması İmkansız Görülüyor”, **Milliyet**, 26 Mart 1960, s.1, 5; “Tüccar Milli Korunma ve İcra İflas Kanunlarından Şikayetçi”, **Cumhuriyet**, 6 Nisan 1960, s.5; “Ticaret Odası Heyeti Ankara'ya Gidiyor”, **Cumhuriyet**, 7 Nisan 1960; s.2; “Ticaret Odası Heyeti

Kanunun kaldırılacağı söylenmesine rağmen bunun gerçekleşmemesi üzerine Hükümetin piyasada fiyatların artışının kontrol altında tutma isteğiyle Milli Korunma Kanunu'ndan vazgeçemediği ileri sürülmüştür.²³⁶² Diğer yandan “bazı ithal mallarının eskisi gibi yoklara karışmasından” korkulduğu için tevzi teşkilatının kaldırılmadığı kaydedilmiştir.²³⁶³ Bu günlerde Kasım Gülek ise, Türkiye'nin adının “Yokistan” iken, şimdi de “Zamistan” olduğunu söylemiştir.²³⁶⁴

Kanunun kaldırılması yönünde tartışmalar sürerken, Milli Korunma suçlarındaki yükselmeye neden olarak kanunun kaldırılacağına dair açıklamalar ve kontrol yetersizliği ileri sürülmüştür.²³⁶⁵ Ayrıca kanunun kaldırılacağına dair haberlerin piyasayı etkilemeye başladığı ve piyasada özellikle sanayi ve inşaat maddelerinin olduğu bazı ithal mallarının fazla fiyatlarla satıldığı kaydedilmiştir. İthalatçılar yüksek fiyatla fatura verdiklerinden Milli Korunma teşkilatının bir şey yapamadığı vurgularken, piyasada bulunmayan ithal mallarının işportacılarda rahatlıkla bulunduğu ve bazı malların karaborsaya düştüğü de belirtilmiştir. Bunların sonucunda piyasa denetiminin aksadığı, kanunun önceki yıllarda olduğu gibi uygulanmadığı söylenmiştir.²³⁶⁶ Nitekim gümrüklere film ve fotoğraf malzemeleri gelmesine karşın bunların bir bölümünün satışa sunulduğu, ancak çoğunluğun Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmasından sonra yüksek fiyata satılması için gümrüklerde bekletildiği ileri sürülmüştür.²³⁶⁷ Aynı durum başka mallar için de söz konusu²³⁶⁸ ve benzer şekilde ithal edilen bazı mallar karaborsaya düşmüştür.²³⁶⁹

Bugün Ankaraya Gidiyor”, **Cumhuriyet**, 10 Nisan 1960; s.2; “Tüccar Tedbirler Alınmasını İstiyor”, **Milliyet**, 26 Temmuz 1958, s.5; “Tüccar Milli Korunmanın İlga Edilmesini İstedi”, **Milliyet**, 31 Mayıs 1957, s.3; “Tüccar Ticaret Rejimini Tenkid Etti”, **Milliyet**, 1 Mayıs 1958, s.3; “Tekel Maddelerine Zam Yapılmayacak”, **Milliyet**, 8 Ağustos 1958, s.5.

²³⁶¹ “Yeni İktisadi Kararlar Almıyor”, **Milliyet**, 7 Ağustos 1958, s.5.

²³⁶² “Ticaret”, **Akis**, Cilt:14, Sayı:225, 30 Ağustos 1958, s.17.

²³⁶³ “Koordinasyon”, **Akis**, Cilt:14, Sayı:226, 6 Eylül 1958, s.11.

²³⁶⁴ “Gülek Hesap Soracağız Diyor”, **Milliyet**, 29 Aralık 1958, s.5.

²³⁶⁵ “Hayat Pahalılığı On Yılda İki Misli Arttı”, **Milliyet**, 23 Eylül 1958, s.2.

²³⁶⁶ “Bazı İthal Malları Karaborsada Satılıyor”, **Milliyet**, 21 Ağustos 1959, s.2.

²³⁶⁷ “Film ve Foto Malzemesi Gümrüklerde Bekletiliyor”, **Cumhuriyet**, 20 Ocak 1959, s.2.

²³⁶⁸ “Gelen Malların Sadece Yüzde 20 si Piyasaya Çıkarıldı”, **Milliyet**, 19 Nisan 1959, s.5.

²³⁶⁹ “Yeni İthal Malları Karaborsada”, **Cumhuriyet**, 26 Mart 1959, s.2.

4 Ağustos kararlarından sonra 28 Kasım 1958 tarihine gelindiğinde CHP Adana milletvekili Hamza Eroğlu ve 12 arkadaşı Milli Korunma Kanunu'nun kiralar hariç diğer hükümlerinin kaldırılması için teklif vermişlerdir.²³⁷⁰

Bu gelişmelerle birlikte kanunun kaldırılmasına dair İcra Vekilleri Heyeti kararının 1 ay içinde yürürlüğe konacağı ve kaldırılması sonrasında fiyat artışlarının önüne geçmek için belediyelere verilen yetkilerin arttırılacağı ileri sürülmüştür.²³⁷¹ Buna uygun olarak kanunun kaldırılması yönünde İcra Vekilleri Heyeti tarafından da bir karara varıldığı ve hazırlıklara başlandığı belirtilmektedir. Bu konuda Ticaret Vekaleti'nde bir komisyonun çalışmalarına başlaması ve Adliye Vekaleti yetkililerinin de olacağı bu komisyonda kanun tasarısının hazırlanması söz konusudur. Buna göre kanuna dayanılarak verilen cezalar kaldırılacak, halen hükümlü olanlar tahliye olacak ve her türlü soruşturma durdurulacaktır. Ayrıca Milli Korunma Mahkemeleri de kaldırılacaktır. Diğer yandan Milli Korunma Kanunu ile ilgili diğer kanunlarda ve hükümlerde değişiklikler yapılacak veya bu hükümler kaldırılacaktır. Tüm bu haberler kiraların serbest kalacağı yönünde bir şüphe yaratmışsa da kiralar 1955 yılında ayrı bir kanunla düzenlendiği için bu konunun Milli Korunma mevzuatından çıkarıldığı belirtilmiştir.²³⁷²

Aynı günlerde Hükümet tarafından yayımlanan bir tebliğle Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmasına karar verildiği açıklanmıştır. Böylece fevkalade haller kalkmış olacak ve piyasa serbest bir şekilde yürüyecektir. Bu kapsamda kanunun kirayla ilgili hükümlerinin kalkması da gündemdedir. Kanunun kaldırılmasıyla ilgili en önemli konuların başında bu kanuna göre mahkum olanlar gelmektedir. Kaldırılma üzerine mahkum olanlar tahliye edilecek, para cezaları da uygulanmayacak, süren davalar ise düşecektir. Ayrıca kanuna göre kurulan kurum ve kuruluşlar da Milli Korunma Dairesi başta olmak üzere kaldırılacaktır. İktisatçılar kaldırılma kararını olumlu karşılamakla birlikte bazı konuların açıklığa kavuşturulması gerektiğini de söylemişlerdir. İktisatçılara göre bu karar 4 Ağustos kararlarının bir gereği olarak alınmıştır. 1957 seçimlerinde Adnan Menderes'in İzmir'de kanunun kaldırılması konusunda hükümetin girişime geçeceğini söylediği

²³⁷⁰ “Milli Korunmanın İlgası İsteniyor”, **Milliyet**, 28 Kasım 1958, s.1; **TBMM ZC**, D:11, C:6, İ:9, 1 Aralık 1958, s.3-4.

²³⁷¹ “Belediyelerin Murakebe Yetkileri Genişliyor”, **Cumhuriyet**, 18 Aralık 1958, s.1, 5.

²³⁷² “Milli Korunma Kanununun Kaldırılması Kararlaştı”, **Cumhuriyet**, 27 Aralık 1958, s.1, 3; “M. Korunma Kanununun İlgası için Çalışmalar Başladı”, **Milliyet**, 28 Aralık 1958, s.1, 5.

hatırlatılarak 25 Aralık 1958 günlü İcra Vekilleri Heyeti toplantısında kanunun kaldırılmasına karar verildiği vurgulanmıştır. Bu çerçevede Hükümet kanunu kaldırma hazırlıklarına başlamış ve bu konuda çeşitli toplantıların düzenlenmesi planlanmıştır.²³⁷³ Piyasada olumlu karşılanan bu gelişme sonrasında mal yokluğunun kalkacağı yönünde görüşler ortaya atılmıştır. Milli Korunma müfettişleri de çalışmalarına devam etmekteydiler. Aynı gün İstanbul'da Tünel'de yapılan bir baskınla stok yapılan elektrotlar ele geçirilmiş, bunların tevzii için İstanbul Madenci Sanatkarlar Derneği girişimde bulunmuştur.²³⁷⁴ Öte yandan Milli Korunma Kanunu kaldırılmadan etiketleri kaldıranlar hakkında şikayetler üzerine soruşturma yapılmaya başlanırken²³⁷⁵, kanunun kaldırılması durumunda bu suçtan hüküm giyenlerin tahliye edilmesi gündeme gelmiştir. Kira konusu başka bir kanunla düzenlendiğinden bu konudaki davalar ise devam edecektir.²³⁷⁶

27 Ocak 1959 tarihinde 10119 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan K/982 ve K/983 sayılı kararlara ait 51 sayılı sirkülerle gıda maddeleri hakkında Valiliklere bazı yetkiler veren 45 sayılı sirküler kaldırılmıştır.²³⁷⁷ Bu yapılan işlem Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılması yönünde atılan ilk adım olarak görülmüşse²³⁷⁸ de 4 Ağustos kararları kabul edilmesiyle Milli Korunma hükümlerinin sadece şeklen var olduğu belirtilerek Hükümetin bu kanunla ilgili açıklamalardan kaçındığından piyasada güvensizlik doğduğu ileri sürülmüştür. Bu kapsamda Milli Korunma Kanunu konusundaki tereddütlerin devam etmesinin zararlara neden olacağı belirtilmiştir.²³⁷⁹ Bu kanunun kaldırılmamasını savunanlar da olmuştur. Milli Korunma Kanunu'yla getirilen ekonomik düzenin şartlar gerektirdiği için ortaya çıktığını ve bu şartlar değişmeden bu kanunun kaldırılmasının zarar getireceği kaydedilerek yapılması gerekenin bu kanunun yeniden ele alınması olduğunu söylemişlerdir.²³⁸⁰ Bir başka görüşe göre de;

²³⁷³ "Hükümet Bir Tebliğ Neşretti", **Milliyet**, 27 Aralık 1958, s.1, 5.

²³⁷⁴ "M. Korunma Kanununun İlgası İçin Çalışmalar Başladı", **Milliyet**, 28 Aralık 1958, s.5.

²³⁷⁵ "Esnaf Etiketleri Kaldırıyor", **Cumhuriyet**, 28 Aralık 1958, s.1.

²³⁷⁶ "Milli Korunma Suçları Affedilecek", **Milliyet**, 30 Aralık 1958, s.1

²³⁷⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 27 Ocak 1959, Sayı 10119, s.20897.

²³⁷⁸ "Milli Korunma ile İlgili Bazı Tahditler Kalktı", **Milliyet**, 25 Ocak 1959, s.5.

²³⁷⁹ Osman Okyar, "Milli Korunma Kanunu Kalkarken", **Akis**, Cilt:14, Sayı:239, 31 Ocak 1959, s.20.

²³⁸⁰ Reha Bavbek, "Milli Korunma Kanunu Kaldırılmalı mıdır?", **Vergi Mecmuası**, Cilt:4, Sayı:47, s.12.

“Milli Korunma tedbirleri kaldırılmamalı; iktisadi şartlara ve piyasa icaplarına göre, mevzu hükümler islah edilmeli, bilhassa tatbikatının kontrol işlerine önem verilmelidir. Bir yandan da iç fiyatların dış piyasa fiyatlarına yaklaşmasını mümkün kılacak çareler aranmalıdır. Ta ki, Milli Korunmanın tayin ettiği fiyat nizamı dúnunda, alım-satım muameleleri cerayan etsin; mal arzı talebe galebe çalsın; yahut hiç olmazsa, istihsal ve istihlak hacminde nisbi bir muvazene hasıl olsun. İşte, o zaman serbest iktisat nizamı hükmünü icra edecek ve liberal iktisatçıların dediği olacak ve resm mercilerin tayin ettiği fiyatlar dúnunda mübadeleler cereyan edecek ve binnetice, fiyat tesbiti yani Milli Korunma hükümleri tesirsiz kalacaktır.”²³⁸¹

Bu sırada Başvekalet’e bağı Tahsis ve Tevzi Teşkilatı’nın iş ve işlemlerini tasfiye etmekte olduğı ve Milli Korunma Kanunu’nun kaldırılmasıyla bu dairenin de kaldırılacağı söylenmekteydi. Bununla birlikte bu dairenin uzun süre önce kurularak genişlediğı, 1 Ağustos 1957 itibariyle yeni kadroyla çalışmaya başladığı ve burada çalışan sözleşmeli memurların ne olacağı sorunu da ortaya çıkmıştı.²³⁸² Bunun üzerine Maliye Vekili de Milli Korunma Kanunu’nun kaldırılacağını, diğer yandan sadece beş malla ilgili çalışan Tevzi dairesinin de zamanla kalkacağını söylemiştir.²³⁸³

20 Nisan 1959 tarihine gelindiğinde ise CHP Ankara milletvekili Hasan Tez, daha önce verdikleri Milli Korunma Kanunu’nun kaldırılması hakkındaki kanun teklifinin Meclis gündemine alınmasına dair önerge verilmiştir. Buna karşılık Ticaret Komisyonu Başkanı Nafiz Tahralı, Milli Korunma Kanunu’nun ülkenin ticareti ve ekonomisine “*kök salmış ve büyük müesseseler*” kurmuş olduğunu, diğer yandan Hükümetin de bu konu üzerine bir tasarı hazırladığını belirterek bu konuda gerekli hazırlıkların yapılması nedeniyle bu kanun teklifinin bekletildiğini söylemiştir. Koordinasyon Vekili Sebati Ataman da aynı doğrultuda hükümetin bir tasarı hazırlamakta olduğuna değinerek kanun teklifinin zamanlamasının doğru olmadığını belirtmiştir. Buna karşılık Hasan Tez ise, Ataman’ın kanunun kaldırılacağı yönündeki sözlerine güvenmediğini ve bu konuda CHP’lilerin de teklifi olduğu için bu tasarinın sürekli komisyonlar arasında havale edildiğini söylemiş, kanun teklifinin gündeme gelmemesi durumunda sonraki seçimlerin ardından milletin DP’lileri

²³⁸¹ Ahmed Edib Kuşdemiroğlu, “Milli Korunma Ne Zaman Kalkabilir?”, **Vergi Mecmuası**, Cilt:5, Sayı:58-60, s.20-23.

²³⁸² “Tevzi ve Tahsis Dairesi İşlerini Tasfiye Ediyor”, **Cumhuriyet**, 12 Ocak 1959, s.1, 5.

²³⁸³ “Memur Maaşları Tasarısı Çıkıyor”, **Milliyet**, 8 Şubat 1959, s.5.

Meclis'e göndermeyeceğini iddia etmiştir. Sebati Ataman ise yirmi yıllık uygulaması bulunan Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmasının "*hafife alınamayacağını*" belirtmiştir. Hamza Eroğlu da Başvekil'in 1957 seçimleri öncesinde İzmir'de bu kanunun kaldırılacağı yönündeki açıklamalarını hatırlatarak bu kanunun kaldırılmasıyla parti ayrımı olmadan "*tüccar, esnaf, köylü ve müstahsil*" herkesin memnun olacağını vurgulamıştır. Turhan Feyzioğlu ise Hükümetin bir konuyla ilgili tasarısı olduğunda o konuyla ilgili verilen tekliflerin komisyonlarda görüşülmeden bekletilmesini eleştirmiş, Milli Korunma Kanunu hakkında verilen teklifin de Hükümet bir tasarı çalışması yaptığı için dört aydır bekletildiğini öne sürmüştür. Diğer yandan tekrardan söz alan Tahralı, "*Milli Korunma Kanunu, heyeti umumiye ruznamesine alınmak suretiyle bir çırpıda çıkartılacak bir kanun değildir. Uzunuzadıya üzerinde çalışmayı icabettirecek bir kanun tasarısıdır*" diyerek konuyu açıklamaya çalışmıştır. Sonuçta bu kanun teklifinin gündeme alınması hakkındaki önerge reddedilmiştir.²³⁸⁴

Bu günlerde Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılacağı ve gıda maddelerinin fiyatlarının serbest bırakılacağına dair haberler üzerine üreticilerin mallarını beklettikleri yönünde değerlendirmeler söz konusudur.²³⁸⁵ Diğer yandan fiyatların yükseleceği beklentisiyle çıkarılmayan malların karaborsada satıldığı öne sürülerek²³⁸⁶ Milli Korunma Kanunu'nun bir süredir neredeyse uygulanmadığı, dolayısıyla karaborsanın yeniden arttığı söylenmiştir. Bu yüzden kanunla ilgili çalışmaların bitirilmesi istenmiştir.²³⁸⁷ Öte yandan Türkiye'ye gelen OEEC sekreter yardımcısı Cahan, 4 Ağustos kararlarının sonuçları üzerine incelemeler yapan heyeti başkanı olarak Türkiye'de karaborsanın ortadan kalktığını ve fiyatlar konusunda Avrupa ile çok fark olmadığını ifade etmiştir.²³⁸⁸ Buna karşın Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılacağına dair açıklamalar nedeniyle esnafın gıda maddelerine %30-40 oranında zam yaptığı ve ilgililer tarafından gerekli önlemler alınmadığı takdirde kış gelmeden ciddi artışlar olacağı da ileri sürülmüştür.²³⁸⁹

²³⁸⁴ **TBMM ZC**, D:11, C:8, İ:59, 20 Nisan 1959, s.350-358; "Mecliste Milli Korunma Kanunu Üzerinde Dün Tartışmalar Oldu", **Cumhuriyet**, 21 Nisan 1959, s.1, 5.

²³⁸⁵ "Serbest Bırakılan Fiyatlar Fırılıyor", **Milliyet**, 23 Ocak 1959, s.3.

²³⁸⁶ "Müstahsil Piyasaya Zeytinyağı Göndermiyor", **Milliyet**, 6 Şubat 1959, s.2.

²³⁸⁷ "Karaborsa Faaliyeti Yine Arttı", **Milliyet**, 10 Mayıs 1959, s.2.

²³⁸⁸ "Cahan, İkinci Basın Toplantısını Yaptı", **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1959, s.1, 5.

²³⁸⁹ "Hayat Pahalılığında Yükselme Devam Ediyor", **Cumhuriyet**, 8 Temmuz 1959, s.1.

Milli Korunma Kanunu'nu muhalefet partilerinin tümünün eleştirmesinin yanı sıra zaman içinde tüccar ve esnafla birlikte DP içinden de kanuna aşıktan eleştiriler gelmeye başlamıştır. 1958 yılı başlarında Muhlis Erdener, özellikle Ticaret Vekaleti'ni eleştirerek Milli Korunma Kanunu'nun pahalılığı doğurduğunu ileri sürmüştü²³⁹⁰, Edremit'te ise Başvekilin de katıldığı kongrede Milli Korunma Kanunu'nun yarattığı sorunlara değinilerek kaldırılması istenmiştir.²³⁹¹ İzmir'de DP teşkilatının yaptığı bir toplantıda da Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasının partiler aleyhine sonuçlar doğurması nedeniyle bu kanunun kaldırılmasının veya değiştirilmesinin gerektiği söylenmiştir.²³⁹² DP Meclis Grubu'nda Kenan Akmanlar, Milli Korunma Kanunu'nun uygulamalarının başarısız olduğunu belirterek gerekli olan değişikliklerin yapılmasını isterken²³⁹³, 1959 yılı Bütçe Komisyonu'ndaki görüşmelerde DP Diyarbakır milletvekili Mehmet Ünal, kanunun yararlı olmadığını ve Ticaret Vekaleti'nin aldığı kararlarla piyasada karmaşaya neden olduğunu dile getirmiştir.²³⁹⁴

1959 yılı bütçe görüşmelerinde Maliye Vekili Hasan Polatkan ise, piyasada “fiyat mekanizmasının normal şekilde işlemesi imkanı” sağlamaya çalıştıklarını, bu amaçla Milli Korunma Kanunu ile belirlenen fiyatlardan bazılarının serbest olduğunu ve daha önceden tahsis ve tevzie bağlı bazı maddelerin de aynı şekilde serbest bırakıldığı söyleyerek Milli Korunma Kanunu'nun yeniden ele alındığı dile getirmiştir.²³⁹⁵ CHP'li Hamza Eroğlu ise ticarete, sanayiye, üretime zarar veren “*Milli Korunma politikasından*” vazgeçilmesini istemiş ve 4 Ağustos 1958 tarihinde kabul edilen önlemlerin olumlu sonuç vermesi için bu kanunun kaldırılmasını zorunluluk olduğunu söylemiştir.²³⁹⁶

1959 yılı nisan ayı içinde kanunun kaldırılması yönündeki çalışmaların sona erdiği ve ilerleyen günlerde Meclis'e geleceği söylenmekteydi. Buna göre Meclis'e Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılması, Milli Korunma suçlarının affı, Milli Korunma Kanunu'nun yerine gelecek kanunla ilgili üç tasarı gelecektir. Ayrıca

---

²³⁹⁰ “D.P. Mebusları Ticaret Vekaletini Tenkid Ettiler”, **Milliyet**, 25 Ocak 1958, s.5.

²³⁹¹ “Demokrasi”, **Akis**, Cilt:14, Sayı:227, 11 Eylül 1958, s.8.

²³⁹² “D.P. liler de Seçim Kanununda Aksaklığın Giderilmesini İstiyor”, **Milliyet**, 3 Nisan 1958, s.1.

²³⁹³ **DPMGGMZ**, Sayı 227, 10 Haziran 1958.

²³⁹⁴ “Ticaret Bakanlığı Bütçesi Mecliste Tenkidlere Yol Açtı”, **Cumhuriyet**, 20 Ocak 1959, s.1, 5.

²³⁹⁵ **TBMM ZC**, D:11, C:7, İ:40, 20 Şubat 1959, s.287.

²³⁹⁶ **TBMM ZC**, D:11, C:7, İ:45, 25 Şubat 1959, s.892.

kanunun kaldırılmasıyla kararname ve sirküpler hükümsüz olacak ve fevkalade hal kalkacak, Milli Korunma mahkemeleri ile diğer kurum ve kuruluşlarının görevi de “otomatikman” sona erecektir. Bunların yanında kanunun kaldırılması sonrası doğabilecek boşluklar için Hükümete geniş çaplı yetkiler verilecekti.²³⁹⁷ 26 Nisan 1959 tarihine gelindiğinde Milli Korunma Kanunu’nun kaldırılmasına yönelik tasarının o hafta içinde Meclis’te olması ve ortaya çıkacak boşluğu doldurmak için Hükümete yetkiler verecek diğer bir tasarının da gündeme gelmesi söz konusuydu.²³⁹⁸ Ancak nisan ayına yetişmeyen Milli Korunma Kanunu’nu kaldıracak iktisadi tedbirler tasarısı için bu kez 22 Mayıs günü işaret edilmişti. Otuz bir maddeden oluşacağı belirtilen tasarıda cezai hükümlerin de var olduğu söylenmişti. Ayrıca tasarının gerekçesinde Milli Korunma Kanunu’nun üzerinde yapılan değişikliklere rağmen günün ihtiyaçlarını karşılayamadığı öne sürülmüştü.²³⁹⁹ Bu kanun üzerine haberlerin duyulmasından sonra Odalar Birliği Genel Sekreteri Cihad İren tarafından Hükümete yeniden Milli Korunma Kanunu yetkilerinin verildiği söylenmiş²⁴⁰⁰, İstanbul Ticaret Borsası İdare Heyeti’nde ise yıllardır yapılan tartışmaların ve eleştirilerin dikkate alınmadan Milli Korunma Kanunu’ndan daha ağır hükümler içeren yetkilerin Hükümete verildiği dile getirilmiştir.²⁴⁰¹ Bu konuda rapor hazırlayan İTO, İktisadi Tedbirler Kanunu tasarısını “ismi değiştirilmiş bir Milli Korunma Kanunu” olarak nitelendirmiştir.²⁴⁰² Öte yandan 1959 yılı içinde Milli Korunma Kanunu’nun kaldırılacağı birçok defa açıklansa da kontrollere devam edilmektedir.²⁴⁰³

²³⁹⁷ “Piyasada İstikrar Tedbirleri Alınıyor”, **Milliyet**, 2 Nisan 1959, s.1, 5.

²³⁹⁸ “Milli Korunma İlgasına Ait Tasarı Bu Hafta Meclise Geliyor”, **Milliyet**, 26 Nisan 1959, s.5.

²³⁹⁹ “Milli Korunma Kanunu Yakında İlgâ Ediliyor”, **Milliyet**, 17 Mayıs 1959, s.1, 5.

²⁴⁰⁰ “İktisadi Tedbirler Kanununu Tenkid”, **Cumhuriyet**, 11 Temmuz 1959, s.1, 5.

²⁴⁰¹ “Ticaret Borsası Alınacak Yeni İktisadi Tedbirleri Beğenmedi”, **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1959, s.1, 5.

²⁴⁰² “İsmi Değiştirilmiş Bir Milli Korunma Kanunu”, **Cumhuriyet**, 22 Temmuz 1959, s.1. Benzer değerlendirmeler için Bkz.: “İktisadi Tedbirler Kanununun Uyandırdığı Reaksiyonlar”, **Forum**, Cilt:11, Sayı:129, 1 Ağustos 1959, s.5; Haluk Cillov, “İktisadi Tedbirler Kanunu”, **Milliyet**, 22 Temmuz 1959, s.2.

²⁴⁰³ “Geçen Ay 189 Esnafa Ceza Verildi”, **Cumhuriyet**, 3 Mart 1959, s.2; “35 Esnaf Cezalandırıldı 2 Fırın Kapatıldı”, **Cumhuriyet**, 2 Ağustos 1959, s.2; “Geçen Hafta 129 Esnaf Ceza Yedi”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1959, s.2; “24 Esnaf Milli Korunmaya Verildi”, **Cumhuriyet**, 3 Eylül 1959, s.1; “55 Esnafa Ceza Kesildi”, **Cumhuriyet**, 16 Eylül 1959, s.3; “15 Günde 54 Müessese Milli Korunmaya Verildi”, **Milliyet**, 29 Kasım 1959, s.2; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 24 Şubat 1959, s.2; “Geçen Ay 189 Esnafa Ceza Verildi”, **Cumhuriyet**, 3 Mart 1959, s.2; “Milli Korunmaya Verilenler”, **Cumhuriyet**, 4 Nisan 1959, s.2; “Kısa Haberler”, **Milliyet**, 8 Kasım 1959, s.2.

Tasarının 1959 yılı içerisinde Meclis'e görüşüleceği yönünde çeşitli haberler çıkmasına karşın²⁴⁰⁴ 24 Şubat 1960 tarihine gelindiğinde Hükümet, içinde Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılması ile İktisadi Tedbir ve Kiralara dair tasarıların da bulunduğu beş tasarımı herhangi bir açıklama olmadan geri almıştır.²⁴⁰⁵ Milli Korunma Kanunu'nu kaldıran ve onun yerine getirilmesi düşünülen İktisadi Tedbirler Kanunu tasarısının görüşleri alınmak amacıyla Bakanlıklara ve ilgili dairelere gönderildiği belirtilmiştir.²⁴⁰⁶ Daha sonraki günlerde Hükümet tarafından iktisadi konuda üç tasarı hazırlanması söz konusuydu. Bunlardan ilki 4.703 Milli Korunma mahkumunun affı, ikincisi Milli Korunma Kanunu ve ilgili teşkilatları kaldırılması, üçüncüsü ise gerekli durumlarda piyasaya müdahale etme yetkisini Hükümete veren iktisadi tedbirler kanunudur.²⁴⁰⁷ Aslında bu konuda daha önce 1960 yılı bütçe görüşmelerinin yapıldığı Bütçe Komisyonu'nda Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılması ve bu kanuna göre mahkum olanların affedilmesi hakkındaki çalışmaların tamamlandığı dile getirilmiştir.²⁴⁰⁸ Meclis'teki bütçe görüşmelerinde de birçok milletvekili tarafından Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmasına yönelik talepler iletilmiştir.²⁴⁰⁹ Ayrıca o günlerde İTO'da bir toplantıda konuşan Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen de Milli Korunma Kanunu'nun "*bugün yarın kaldırılacağını*" dile getirmiş²⁴¹⁰, sonrasında Hükümetin hazırladığı tasarılar Meclis'e sunulmuştur.²⁴¹¹ Tüm bunlardan hareketle kanunun son dönemdeki uygulamasına bakılarak yürürlükte olmasına karşın 1945-1956 yılları arasında olduğu gibi "*ölü bir kanun*" haline dönüştüğü ileri sürülmüş ve kaldırılması yönündeki son duruma karşı da "*nihayet*" şeklinde tepki verilmiştir.²⁴¹²

12 Nisan 1960 tarihinde ise CHP'li Faruk Ayanoglu, Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmaması üzerine bir soru önergesi vermiştir. Burada 18 aydır

²⁴⁰⁴ "Milli Korunmayı İlgâ Eden Tasarı Meclise Geliyor", **Milliyet**, 16 Haziran 1959, s.1; "İktisadi Tedbirler Kanun Tasarısı", **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1959, s.1, 5; "İktisadi Tedbir Kanunu Hazır", **Milliyet**, 6 Temmuz 1959, s.1; "Balıkesirde Osman Kibarın Tüccarla Yaptığı Temaslar", **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1959, s.5; "Ticari Tahditler Daha da Azalacak", **Milliyet**, 7 Temmuz 1959, s.1; "Milli Korunmayı Kaldıran Tasarı Meclise Veriliyor", **Milliyet**, 12 Aralık 1959, s.1.

²⁴⁰⁵ "Hükümet 5 Mühim Tasarımı Geri Aldı", **Milliyet**, 24 Şubat 1960, s.1.

²⁴⁰⁶ "Milli Korunmanın Lağvı Tasarısı Son Safhada", **Cumhuriyet**, 2 Haziran 1959, s.1, 5.

²⁴⁰⁷ "İktisadi Üç Tasarı Hazırlandı", **Milliyet**, 15 Ocak 1960, s.3.

²⁴⁰⁸ "Mahkum Esnaf Affedilecek", **Milliyet**, 21 Ocak 1960, s.1.

²⁴⁰⁹ **TBMM ZC**, D:11, C:12, İ:48, 26 Şubat 1960, s.722-725.

²⁴¹⁰ "Başbakan ve Bakanlar İş Adamlarını Dinlediler", **Cumhuriyet**, 10 Mart 1960, s.5.

²⁴¹¹ "4703 Milli Korunma Suçlusu Affediliyor", **Milliyet**, 11 Mart 1960, s.1, 5; "Milli Korunma Kanunu Yürürlükten Kalkıyor", **Cumhuriyet**, 11 Mart 1960, s.1, 5.

²⁴¹² Haluk Cillov, "Milli Korunma Kanununun Nihayet İlgâ Ediliyor", **Milliyet**, 16 Mart 1960, s.2.

kanunun kaldırılacağı yönündeki haberler nedeniyle kanunun etkin bir şekilde uygulanmadığı belirtilerek kanun nedeniyle ceza alanların halen mahkum olduğu ve mahkemesi olanların da ceza tehdidi altında olduğu dile getirilmiştir. Bu durumun adalet ve hukuka uygun olup olmadığı Ticaret ve Adliye Vekillerinden sorularak kanun kaldırıldığında ceza alanlara ne olacağı öğrenilmek istenmiştir.²⁴¹³ 1960 yılında Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmasına yönelik çalışmalar devam ederken, bir yandan da denetimler sürmekte ve kanun aykırı davranışlar mahkemeye verilmektedir.²⁴¹⁴

16 Nisan 1960 tarihinde İktisadi Tedbirler Kanunu tasarısının Hükümet tarafından Meclis'e sunulmasının ardından²⁴¹⁵ Ticaret, Sanayi, Çalışma, Tarım, Adliye, Maliye ve Bütçe komisyonlarına gönderilmiştir. Bu tasarıya göre, yine "fevkalade zamanlar" ele alınarak hükümete geniş yetkiler verilmiş ve hükümlerine aykırı davranışlara çeşitli cezalar getirilmiştir. Bu cezalarda en yüksek hapis cezası 10 yıl, en çok para cezası da 100 bin lira olarak belirlenmiştir. Öte yandan Milli Korunma teşkilatının görevlerini devralacak bir iktisadi tedbirler teşkilatının kurulacağı da açıklanmıştır.²⁴¹⁶ Bu tasarıyla ilgili olarak, Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılması durumunda fiyatların artacağı söylenirken, ekonominin normal işleyişine bırakılması gerektiği belirtilmiş ve "zecri ve idari tedbirlerle" ekonomiye yapay bir yol verildiği şeklinde tepki gösterilmiştir.²⁴¹⁷ Bu günlerde yapılan Ticaret Vekili'nin bulunduğu Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Kongresinde ise Başvekilin söz verdiği halde Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmaması gündeme getirilmiş, diğer yandan İktisadi Tedbirler Kanunu'nun normal piyasa koşulları içinde yer almaması gerektiği savunulmuştur.²⁴¹⁸

Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılması yönündeki çalışmalar devam ederken, 27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan askeri darbe sonucu Milli Birlik Komitesi

²⁴¹³ "M. Korunma Kanununun Kaldırılmayışının Sebebi Soruldu", **Milliyet**, 12 Nisan 1960, s.5.

²⁴¹⁴ "Kısa Haberler", **Milliyet**, 9 Ocak 1960, s.2; "84 Yer Kontrol Edildi ve Cezalandırıldı", **Milliyet**, 21 Nisan 1960, s.2; "Bir Ayda 6537 Esnaf Kontrol Edildi", **Milliyet**, 7 Mayıs 1960, s.2.

²⁴¹⁵ "Milli Korunma'yı İlga Eden Tasarı Meclis'te", **Milliyet**, 16 Nisan 1960, s.1; "İktisadi Tedbir Kanunu Dün Meclise Verildi", **Cumhuriyet**, 16 Nisan 1960, s.1. Ayrıca Bkz.: **TBMM ZC**, D:11, C:13, İ:58, 18 Nisan 1960, s.189.

²⁴¹⁶ "İktisadi Tedbirler Tasarısı Meclis Komisyonlarında", **Cumhuriyet**, 19 Nisan 1960, s.1, 5.

²⁴¹⁷ Haluk Cillov, "İktisadi Tedbirler Kanunu", **Milliyet**, 4 Mayıs 1960, s.2.

²⁴¹⁸ "İktisadi Politika Tenkide Uğradı", **Milliyet**, 24 Mayıs 1960, s.1, 5.

(MBK) tarafından devlet yönetimine el konmuştur. Dolayısıyla kanunun kaldırılması düşüncesi hayata geçirilemeden DP dönemi sona ermiştir.

3.3.2. 27 Mayıs Sonrası Uygulamadan Kaldırılması

Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılması yönünde çalışmalar son aşamasına gelmişken, 27 Mayıs 1960 tarihinde kendilerine sonradan MBK adını veren bir grup Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu subay tarafından DP iktidardan düşürülmüş ve asker yönetime el koymuştur. Bu dönemde ilk önce 5/3 sayılı kararnameyle Koordinasyon Heyeti'nin Maliye, Ticaret, Ziraat, Münakalat ve Sanayi vekillerinden oluşmasına karar verilmiştir.²⁴¹⁹ Diğer yandan piyasanın kontrolü Belediyelere bırakılmış, Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılacağı söylenmiş, buna dair haberler de büyük memnuniyete yol açmıştır.²⁴²⁰ Bu kanunun kaldırılmasına dair tasarı MBK'de bekliyor ve kaldırılacağı yönündeki çalışmalar²⁴²¹ devam ediyor olsa da bu günlerde 135 esnafa Milli Korunma Kanunu'na aykırı davranmaktan ceza verilmiştir.²⁴²² 1960 yılı eylül ayına gelindiğinde ise Ticaret Vekaleti'nin 7 Eylül 1960 tarihli ve 36.100-20/2589 sayılı yazısı üzerine, 16 Eylül 1960 tarihinde Milli Korunma Kanunu'nun üçüncü maddesi gereğince İcra Vekilleri Heyeti, 5/322 sayılı kararnameyle²⁴²³ Milli Korunma Kanunu'nu uygulamadan kaldırılmıştır.²⁴²⁴ Bu kararname ile ilgili gerekçede, Milli Korunma Kanunu'nun uygulamasına neden olan fevkalade hallerin son bulmuş olmasına karşın çeşitli düzenlemeler ve eklerle gerçek niteliği ve çıkarılma amacına aykırı olarak uygulamada kaldığı belirtilmiştir. Ayrıca ağır cezalar ve normal iktisadi şartlar dışında hükümler taşıyan bu kanunun, ekonomik ve toplumsal hayatta yol açtığı zorlamalara son verilmesi istenmiş ve uygulamadan kaldırılmasının geç kaldığı vurgulanmıştır.²⁴²⁵ Bu kararnamenin yanında aynı günlerde 10 Eylül 1960 tarihli ve 79 sayılı Milli Korunma Suçlarının Affına, Milli Korunma Teşkilat, Sermaye ve Fon Hesaplarının Tasfiyesine ve Bazı

²⁴¹⁹ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer Kodu:155.1.3 (Koordinasyon Heyeti'nin değiştirilmesi).

²⁴²⁰ “Piyasanın Kontrolünü Belediyeler Yapacak”, **Milliyet**, 19 Haziran 1960, s.1, 5.

²⁴²¹ Bu çalışmalar için Bkz.: “Milli Korunma Kanununun Bugün İlgası Muhtemel”, **Milliyet**, 4 Temmuz 1960, s.1; “Milli Korunma Yerine Kanun Konmayacak”, **Milliyet**, 30 Temmuz 1960, s.1; “Milli Korunma Kanunu 3 Ay Yürürlükte”, **Milliyet**, 3 Ağustos 1960, s.1; “Milli Korunma Kanunu 15 Gün İçinde Kalkıyor”, **Milliyet**, 19 Ağustos 1960, s.1.

²⁴²² “Bir Ayda 383 Esnaf Cezaya Çarptırıldı”, **Milliyet**, 4 Ağustos 1960, s.2.

²⁴²³ **T.C. Resmi Gazete**, 16 Eylül 1960, Sayı 10605, s.2139.

²⁴²⁴ “Milli Korunma Suçları Affedildi”, **Milliyet**, 16 Eylül 1960, s.1, 5; Özbil, **a.g.e.**, s.82-83.

²⁴²⁵ **BCA**, Fon Kodu:30.18.01.02, Yer Kodu:156.16.19 (Milli Korunma Kanunu'nun uygulamadan kaldırılması).

Hükümler İhdasına Dair Kanun da Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla Milli Korunma Kanunu’na aykırı davrananlar hakkında açılan soruşturmaların ve mahkum olanların affedilmesine karar verilmiş, Milli Korunma Dairesi ile Tahsis ve Tevzi Teşkilatı kaldırılmıştır. Diğer yandan Milli Korunma Kanunu’nun on dokuzuncu maddesine göre, daha önce kabul edilip bu kanun yayımlandığı tarihte yürürlükte olanlar ile K/5, K/792, K/964, K/1089, K/1164 ve K/1180 sayılı Koordinasyon Heyeti kararlarının uygulanmasına devam edilecektir. Ayrıca K/1269 sayılı karara göre, 1959 yılı tütünlerinden alım yapmakla görevli İnhisarlar Umum Müdürlüğü de piyasaların sona ermesine dek görevini devam ettirecek, Petrol Ofisi ile Et ve Balık Kurumu ise, özel teşkilat kanunları kabul edilinceye kadar Milli Korunma Kanunu’na göre çalışmalarını sürdürecektir. Bunlara ek olarak Milli Korunma Kanunu’na dayanılarak yapılan işlemlerle oluşan borç ve alacakların tasfiyesinin Maliye ile Ticaret Vekaletleri ve Ziraat Bankası’ndan seçilecek bir heyet tarafından üç ay içinde yapılmasına karar verilmiştir.²⁴²⁶ Ayrıca 27 Aralık 1960 tarihinde 184 sayılı kanunla 79 sayılı kanuna ekleme yapılarak Migros Türk Ticaret Anonim Şirketi’nin K/1082 ve K/1253 sayılı kararların uygulanmasıyla ortaya çıkan zarar ve kredi borçlarından 16 milyon liralık bölümünün Milli Korunma hesaplarına zarar kaydedilip tasfiye edilmesine karar verilmiştir.²⁴²⁷ Sonuç olarak 1940 yılında uygulamaya konulan Milli Korunma Kanunu, yirmi yılı aşan bir sürenin ardından uygulamadan kaldırılmıştır.²⁴²⁸

---

²⁴²⁶ **T.C. Resmi Gazete**, 16 Eylül 1960, Sayı 10605, s.2137-2138. Bu kanun ile Milli Korunma Kanunu ve tadillerinin uygulamadan kaldırılmasına karar verilmişse de bu durum birçok soruyu beraberinde getirmiştir. Bununla ilgili olarak Bkz.: Onaran, **a.g.m.**, s.493-500.

²⁴²⁷ **T.C. Resmi Gazete**, 30 Aralık 1960, Sayı 10694, s.2891-2892. 27 Mayıs sonrası Milli Korunma Kanunu ile ilgili Bakanlar Kurulu görüşmeleri için Bkz.: **27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları I**, yay.haz. Cemil Koçak, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, Mayıs 2010.

²⁴²⁸ Milli Korunma Kanunu sadece uygulamadan kaldırılmış olup yürürlüğü devam etmektedir.

SONUÇ

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na fiilen katılmamakla birlikte savaşın ekonomik etkilerinden korunmak için 18 Ocak 1940 tarihinde Milli Korunma Kanunu'nu kabul etmiştir. 21 Ocak 1940 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren bu kanunla genel veya kısmi seferberlik, bir savaşa girme ihtimali ve Türkiye'yi ilgilendiren başka devletlerarası savaş halinde hükümete çeşitli şekil ve şartlar çerçevesinde oldukça geniş yetkiler verildiği gibi bazı görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Bu amaçla İcra Vekilleri Heyeti üyelerinden oluşan Koordinasyon Heyeti kararlarıyla savaş yıllarında ekonominin düzenlenmesine yönelik birçok karar hayata geçirilmiş ve savaşın sona ermesinden sonra da bu kanunun uygulanmasına devam edilmiştir. Bu bağlamda 1940-1950 döneminde Milli Korunma Kanunu hükümetlerin ekonomi politikalarında önemli bir araç olarak kullanılmış ve bu kanuna dayanılarak toplam 808 adet Koordinasyon Heyeti kararı alınmıştır. Bu kararların 650'si İkinci Dünya Savaşı döneminde, 158'i ise savaş sonrasındaki 1945 ile 1950 yılları arasında çıkarılmıştır.

1950 seçimleriyle iktidara gelen DP, serbest piyasa anlayışını temel almasına karşın ekonomik gereklilik ve problemlerin de etkisiyle Milli Korunma Kanunu'nu uygulamaya diğer bir deyişle daha önceki dönemde olduğu gibi ekonomiye müdahale etmeye devam etmiştir. Bu dönemde toplam 469 adet Koordinasyon Heyeti kararı çıkarılmış ve böylece 1940 yılından kanunun kaldırıldığı 1960 yılına kadar olan dönemde uygulamaya konan Koordinasyon Heyeti kararı sayısı 1.277 olmuştur. Buna göre, 1940-1960 döneminde Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak çıkarılan tüm kararların %36,72'si DP dönemine aittir.

DP, Milli Korunma Kanunu'nu uygularken, geçmişte alınan bazı kararları aynen devam ettirdiği gibi yeni düzenlemeler de getirmiştir. Bu kapsamda kanunla ilişkili sermayenin veznedarlık işlerini yapması için daha önce Ziraat Bankası'nda kurulan Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu süreçte Koordinasyon Heyeti kararlarının yürütülmesi ise Bakanlık, Valilik ve

Belediyeler gibi mülki ve yerel idareler ile TMO, Sümerbank ve Petrol Ofisi gibi çeşitli kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Dönem içerisinde, Milli Korunma Kanunu'nun bazı maddelerinde düzenleme yapıldığı gibi kanunun uygulandığı takvim yıllarına ait bilançoların hazırlanmasına da devam edilmiş ve öncelikle 1950'den önceki bilançolar meydana getirildikten sonra 1955 yılına kadar olan bilançolar hazırlanarak TBMM'de kabul edilmiştir. Buna karşılık, 1956-1960 dönemine ait hiçbir bilanço kabul edilmemiştir.

DP döneminde sanayi, maden, tarım, hayvancılık ve ticaret sektörlerini kapsayacak şekilde ülke ekonomisinin tümünü ilgilendiren birçok konuda Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak çeşitli kararlar alınmıştır. Bu bağlamda sanayi sektörüyle ilgili olarak sabun üretiminde zeytinyağı kullanımını yasaklanırken, sanayi ve maden işletmeleriyle diğer iş yerlerinde uygun görülen durumlarda fazla mesai yapılmasına izin verilerek ülkedeki birçok iş yerinde fazla mesai yaptırılmıştır. Bunun yanı sıra sanayi iş yerlerinin çalışma günleri ve koşullarıyla, maden sektöründeki erkek çocuklar ve işçiler ile kadın işçilerin çalıştırılma şartlarına yönelik önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde kömür satışı, daha önce olduğu gibi Kömür Satış ve Tevzi Yönetmelikleri çıkarılarak düzenlenirken, yine daha önceki dönemde kurulan Petrol Ofisi'nin faaliyetleri de devam ettirilmiştir. Böylece gerek geçmişten gelen kurumlara gerekse yeni alınan kararlara dayanılarak sanayi ve madencilik yaşamında kayda değer düzenlemeler hayata geçirilmiştir.

Aynı şekilde, ülkenin en büyük sektörü durumundaki tarım ve hayvancılık sektöründe de önemli kararlara imza atılmıştır. Bu kapsamda hububat, tütün, pamuk, fındık ve şeker pancarı gibi ülke ekonomisi açısından büyük bir öneme sahip ürünlerin üreticilerini desteklemek için çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla destekleme alımları yapıldığı gibi özellikle antep fıstığının piyasada korunması için İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmiştir. Öte yandan belli şehirlerdeki ekonomik güçlükleri aşabilmek adına ucuz fiyatla hububat satışı gerçekleştirilirken, şeker fiyatlarının belirlenmesine dair birçok karar çıkarılmış, et ve balık ticareti, üretimi ve sanayii ile ilgilenmek üzere Et ve Balık Kurumu kurulmuş, canlı hayvan kaçakçılığına engel olmak ve bunun ihracatını arttırmak için önlemler alınmış ve yapağı, tiftik ve ipek böcekçiliğiyle ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Dolayısıyla Milli

Korunma Kanunu, tarım ve hayvancılık sektörünü ilgilendiren hemen her alanda aktif bir şekilde kullanılmıştır.

Milli Korunma Kanunu'yla düzenleme yapılan alanlardan biri de ticaret sektörüdür. Bu alanda öncelikle savaş yıllarında kurulan Ticaret Ofisi kaldırılırken, dış ticaretle ilgili alınan kararlarla da ithal mallarının piyasadaki satışı düzenlenmeye çalışılmış ve başta tarım ürünleri olmak üzere ihraç edilen ürünleri desteklemek için prim verilmeye başlanmıştır. Bunun dışında, yemeklik bitkisel yağların karıştırılması ile satış fiyatları düzenlendiği gibi inşaat sektörü açısından çok önemli olan çimentonun satış fiyatları belirlenerek ülkede üretilen veya ithal edilen her türlü çimentonun dağıtım ve satışına dair düzenlemeler yapılmış ve çimento tevzi komisyonları kurulmuştur. Yine ticari kararlar kapsamında, önce TMO'ya daha sonra da İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne kahve ithali ve satışı için yetki verilmiş, ardından pipo ithali ve satışını da aynı müdürlüğün yapması uygun görülmüş ve Türk bayrağı taşıyan bazı deniz taşıtlarının yabancılara satılmasına izin verilmiştir. Diğer yandan akaryakıt ve akaryakıt tenekesi satışları ile tomruk ve kereste satışları hakkında ayrıntılı düzenleme yapılmış, gazete ve dergilerin sayfa sayıları sınırlandırılmış, bankaların bazı işlemlerine sınırlama getirilmiş ve ayakkabı üretimi ile satışlarına dair düzenleme söz konusu olmuştur. Dönem içerisinde öne çıkan konulardan biri olan kiralar hakkında da önemli kararlar alınmıştır. Bu çerçevede Milli Korunma Kanunu'nun kiralara dair hükümleri iki kanunla yeniden ele alınarak kira kontrolü devam ettirilmiş, 1955 yılında bu konuda yeni bir yasal düzenlemeye gidilmiş ve daha sonra bunun üzerinde de bazı değişiklikler yapılmıştır.

DP dönemindeki ekonomik gelişmelerin önemli bir başlığını da kâr hadleri meselesi ile fiyat düzeyi oluşturmaktadır. Bu konuya ilişkin çeşitli tartışmalar yaşanırken, bu alanlarda da Milli Korunma Kanunu'ndan olabildiğince faydalanılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, 1950 yılından önce kabul edilen ve bazı maddelere kâr hadleri uygulanmasını içeren karar devam ettirildiği gibi 1954 yılından itibaren bu konuda birçok yeni düzenlemeye imza atılarak bu konudaki sorunlar çözülmeye çalışılmıştır. Bu kararlar ile birçok ürünün kâr hadleri ve satış fiyatları belirlenerek fiyat artışları ve karaborsa ile mücadele edilmek istenmiştir. Ancak bu kararların fiyat artışları ve karaborsayı önleme konusunda çok başarılı sonuçlar verdiğini söylemek mümkün değildir.

DP döneminde Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak yapılan düzenlemelerin ekonomi üzerindeki genel etkisine bakıldığında da bunların ancak kısmen başarılı olduğu görülmektedir. Ekonomik gereklilik ve zorlukların etkisiyle bu kanun aktif bir şekilde uygulanmaya başlanmakla birlikte, öncelikle üretim yapısındaki sıkıntılar daha sonra da kanunun hayata geçirilmesindeki düzensizlikler istenilen sonucun elde edilmesini engellemiştir. Ayrıca bu kararlar toplumun çeşitli kesimlerinde de tepkiye yol açmıştır. Nitekim sıkıntıların aşılabilmesi ve Milli Korunma Kanunu ile alınan kararların ülkeyi ekonomik düzluğe çıkarmaması üzerine 4 Ağustos 1958'de İstikrar Tedbirleri uygulanmak zorunda kalınmıştır. Bu ekonomik tedbirlerle birlikte, Milli Korunma Kanunu'na yönelik uygulamalar azaltılmaya başlanmış ve daha önce kabul edilen bazı Koordinasyon Heyeti kararları kaldırılmıştır. Diğer yandan 4 Ağustos ekonomik önlemleri içinde yer alan konulardan biri olan Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmasına yönelik çalışmalara girişilmiştir. Bu çerçevede Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmasına, bu kanuna aykırı davranmaktan mahkum olanların affedilmesine ve kanunun yerine geçecek olan İktisadi Tedbirler Kanunu'na yönelik tasarılar TBMM'ye sunulmasına karşın bunlar kabul edilemeden DP dönemi sona ermiştir.

27 Mayıs 1960 tarihindeki askeri müdahaleyle sona eren DP döneminin ardından, piyasanın kontrolüyle belediyeler görevlendirilmiş ve 1960 Eylül'ündeki İcra Vekilleri Heyeti kararıyla Milli Korunma Kanunu uygulamadan kaldırılmıştır. Bu kararla birlikte Milli Korunma suçlarına af getirilerek Milli Korunma Kanunu'na göre kurulmuş olan teşkilatlar belli şartlarla kaldırılmış ve bu kanuna ait sermaye ve fonların tasfiyesine karar verilmiştir. Bununla birlikte kanuna dayalı olarak çıkarılan bazı kararların uygulanmasına devam edilmesi öngörülmüştür.

Tüm bu gelişmelerden hareketle, liberal ekonominin gereklerini uygulamak amacını taşımasına karşın DP'nin, ekonomik gereklilik ve problemlerin etkisiyle müdahaleci bir düzenleme olan Milli Korunma Kanunu'na başvurduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan Milli Korunma Kanunu, 1940-1960 döneminde hemen hemen kesintisiz bir şekilde yürürlükte kalan önemli bir ekonomik düzenleme özelliğini taşımaktadır. DP döneminde ekonominin hemen her alanıyla ilgili Milli Korunma Kanunu kapsamında karar alınmasına karşın, üretim konusundaki temel problemler giderilemediği için bunlar ancak kısmen fayda sağlayabilmiştir.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI:

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi

TBMM Arşivi

Milli Kütüphane Kitap Dışı Materyaller Koleksiyonu

SÜRELİ YAYINLAR:

Akbaba

Akşam

Akis

Ankara Barosu Dergisi

Cumhuriyet

Dünya

Dolmuş

Forum

İktisadi Uyanış

İktisadi Yürüyüş

İktisat ve Maliye

Kim

Milliyet

T.C. Resmi Gazete

Taş

TBMM Tutanak Dergisi

TBMM Zabıt Ceridesi

Tef

Türkiye İktisat Mecmuası

Ulus

Vatan

Vergi Mecmuası

Vergi ve Resimler Dergisi

Zafer

KİTAPLAR, MAKALELER ve TEZLER:

20 Şehirde 1960 Mesken Şartları Anketi Örnekleme Sonuçları, T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, Yayın No:428, 1962.

40.Hizmet Yılı 1938-1978, Toprak Mahsulleri Ofisi, [y.y.], 1978.

1959 Sanayi Envanteri, T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, 1960.

Adalet İstatistiği 1959-1960, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara, Neşriyat No:422, 1962.

Adalet İstatistiği 1959-1961, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara, Yayın No:443, 1963.

Ainsworth, John H.: **Asırlar Boyunca Kağıt**, özetliyerek çev. Savni Huş, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, 1962.

Albayrak, Mustafa: “Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu Uygulamaları (1955-1960)”, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Cilt:23, Sayı:67-68-69, Mart-Temmuz-Kasım 2007, s.219-250.

Algan, Nureddin Münşi: **Çimento Kimyası**, 1 inci Cilt, İstanbul, T.C. Nafia Vekaleti Yüksek Mühendis Mektebi Kütüphanesi Sayı:19, Yüksek Mühendis Mektebi Matbaası, 1935.

Altan, Süleyman: **Milli Korunma Muvacehesinde İlgililer ile Tüccar ve Esnafın Vecibeleri**, İkinci Kitap, Ankara, Karınca Matbaası, [t.y.].

Armaoğlu, Fahir: **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, İstanbul, Alkım Yayınevi, Genişletilmiş 12.Baskı, [t.y.].

_____ : **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri (Açıklamalı)**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları VII.Dizi Sa.119, 1991.

Arslan, Rıza, Sürekçi, Dilek: **Adnan Menderes Hükümeti'nin IMF'ye Sunduğu İlk Ekonomik İstikrar Programı**, Bursa, Dora Yayınları, 2009.

Avcıoğlu, Doğan: **Türkiye'nin Düzeni: Dün-Bugün-Yarın**, İkinci Kitap, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1996.

Ayfer, Mahmut: **Dünya'da ve Türkiye'de Antep Fıstığı Yetiştiriciliği ve Problemleri**, Ankara, T.M.M.O.B. Ziraat Mühendisleri Odası Yayınları, 1964.

Aylık İstatistik Bülteni, Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, No:76, Haziran 1960.

Aysan, Mustafa, Özmen, Selahattin: **KİT Türkiye'de ve Dünyada Kamu İktisadi Teşebbüsleri**, İstanbul, Kardeşler Basımevi, [t.y.].

Balkar, Kemal Galip: “İdari Kararlarda Makale Şumul Meselesi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:15, Sayı:2, 1960, s.210-212.

Barlas, Sabri: **Milli Korunma Kanununun 30 uncu Maddesi Hakkında Hukuki Bir Tetkik**, Gayrimenkul Sahipleri Derneği Neşriyatından, [y.y.], 1952.

Bilgen, Ahmet Münir: **Antep Fıstığı**, Ankara, Ogun Kardeşler Matbaacılık Sanayii, 1973.

Boratav, Korkut: **Türkiye İktisat Tarihi**, Ankara, İmge Kitabevi, 9.Baskı, Ağustos 2005.

Cillov, Haluk: **Dünyada ve Türkiyede Pamuk**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Mecmuası Ayrı Basıları:3, 1959.

_____ : **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No:962, 1962.

_____ : **Türkiye Ekonomisi Bakımından Tütünün Önemi ve Gelişme İmkanları**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 1965.

Çakmak, Diren: **Forum Dergisi 1954-1960**, İstanbul, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, Ekim 2010.

Çavdar, Tevfik: **Türkiye Ekonomisinin Tarihi 1900-1960: Yirminci Yüzyıl Türkiye İktisat Tarihi**, Ankara, İmge Kitabevi Yayıncılık, Eylül 2003.

Deniz ve Motörlü Kara Nakil Vasıtaları, Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, Yayın No:404, 1960.

Dinler, Zeynel: **İktisada Giriş**, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, Gözden Geçirilmiş Onikinci Basım, Eylül 2006.

Doğan, Yalçın: **IMF Kıskaçında Türkiye (1946-1980)**, İstanbul, Tekin Yayınevi, 3.Basım, Şubat 1987.

Dünyada ve Türkiyede Çimento Sanayii, Yapı ve Kredi Bankası, [y.y.], 1975.

Ekzen, Nazif: **1946-1958-1970 Devalüasyonları**, Ankara, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayın No: 1980/226, 1980.

Emlak Sahiplerinin Arızası, Gayrimenkul Sahipleri Derneği, İstanbul, M.Sıralar Matbaası, 1951.

Erdemir, Ömer: “A Comparative Approach to National Protection Law”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi**, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Eroğul, Cem: **Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi**, İstanbul, Yordam Kitap, 2014.

Gayrimenkul Kiraları Hakkındaki Kanun Projesi, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, Talay Matbaası, 1955.

Göksu, Ekrem: **Türkiye’de Petrol**, İstanbul, Kağıt ve Basım İşleri A.Ş., 1966.

Göktaş, Mehmet Ali: **Türkiye Ekonomisinde Zeytinyağı ve Meseleleri**, Ankara, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Matbaası, 1965.

Gözler, Kemal: “Türkiye’de Bir Bilinmeyen: Isdar”, **Prof. Dr. Erdal Onar’a Armağan**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2013, c.II, s.897-950.

Güneş, Turan: **Türkiye’de Buğdayın Üretim, Tüketim ve Fiat Eğilimleri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 1967.

Hart, Liddle: **II.Dünya Savaşı 1**, çev. Kerim Bağrıaçık, [y.y.], Yapı Kredi Yayınları, 2.Baskı.

Hatiboğlu, Zeyyat: **Türkiye’de Bankacılık**, İstanbul, İktisat Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayınları VI, 1964.

Hayvancılığımız ve Geliştirilmesi Çareleri, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, [y.y.], 1960.

Hububat Siyasetimiz: Bol İstihlal Değer Fiyat, Demokrat Parti Neşriyatından, Ankara, Güneş Matbaası, 1954.

Hükümetler ve Programları, Haz. Nuran Dağlı, Belma Aktürk, Ankara, I.Cilt, TBMM Kütüphane-Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü Yayın No:12, 1988.

Hükümlüler İstatistiği 1938-1954, T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, Neşriyat No:362, 1956.

İhracatla İlgili Meseleler, İstanbul Ticaret Odası Mecmuası Ayrı Basıları:5, İstanbul, 1959.

İktisadi Mes’eleler Hakkındaki Düşünceler, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, Mehmet Ali Matbaası, 1958.

İlmen, Süreyya: **13 Sene Mahrum Bırakıldığımız Mukaddes Tasarruf Haklarımıza 3 Sene Sonra Kavuşacağız**, İstanbul, Gayrimenkul Sahipleri Derneği Neşriyatından, 1953.

_____ : **İstanbul Esnaf ve Tüccar Derneklerinin Milli Korunma Kanununun 30 ncu Maddesi Hakkında Devlet Makamlarına Yaptıkları Teşebbüse Karşı Derneğimizin Cevabı**, İstanbul, Gayrimenkul Sahipleri Derneği Neşriyatından, 1953.

_____ : **Milli Korunma Kanunu**, Gayrimenkul Sahipleri Derneği Neşriyatından, [y.y.], 1952.

_____ : **Sayın Milletvekillerimize: Tasarruf Haklarımızın Hürriyet ve Masuniyetini İstiyoruz**, Gayrimenkul Sahipleri Derneği Neşriyatından, İstanbul, 1952.

İlter, Ferruh, Gürtav, Saffet: **Milli Korunma Hükümleri ve Belediye Tarifeleri**, İstanbul, Nebioğlu Kağıtçılık ve Matbaacılık, 1956.

İncekara, Fethi: **Tütün ve Türk Tütüncülüğünün Çeşit Özellikleri, Biyokimyası, Ziraat ve İşleme Tarzları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:124 Ders Kitabı:44, 1957.

İstatistik Yıllığı 1960-1962, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, [y.y.],
Yayın No:460, [t.y.].

Kamu İktisadi Kuruluşları Ekonomik Hesapları, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, Yayın No:762, 1976.

Karacagil, Ö. Kürşad: “Süreyya İlmen’in Hayatı, Faaliyetleri ve Eserleri”,
Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, 2011.

Kayra, Cahit: **38 Kuşağı Anılar**, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, Mayıs 2002.

_____ : **Cumhuriyet Ekonomisinin Öyküsü 1923-2011**, İkinci Cilt, İstanbul, Tarihçi Kitabevi Yayınları, Eylül 2013.

Kazgan, Gülten: **Tanzimat’tan 21.Yüzyıla Türkiye Ekonomisi: Birinci Küreselleşmeden İkinci Küreselleşmeye**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3.Baskı, Mart 2006.

_____ : **Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001): “Ekonomi Politik” Açısından Bir İrdeleme**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Eylül 2005.

_____ : **Türkiye Ekonomisinde Strüktürel Değişme 1950-1960**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1964.

Kiraları Tahdit Eden Milli Korunma Kanununun Mahzurları ve Bu Kanunun Kalkmasından Doğacak Faideler, Gayrimenkul Sahipleri Neşriyatından, [y.y.], İstanbul Matbaası, [t.y.].

Kuşdemiroğlu, Ahmet Edib: **Milli Korunma Mevzuatı ve Tatbikatı**, İstanbul, İstanbul Sanayi Odası Neşriyatı No:2, 1958.

Kuyucuklu, Nazif: **Türkiye İktisadı**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1993.

Maden İstatistikleri (1958-1965), Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, Yayın No:524, 1967.

Mahkumlar İstatistiği 1943-1959, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara, Neşriyat No:405, 1961.

Makal, Ahmet: **Türkiye’de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963**, Ankara, İmge Kitabevi, Ekim 2002.

Milli Korunma Kanunu ile İlgili Olarak Yayımlanan Son Kararlar ve İzahı, İzmir Ticaret Odası Neşriyatı, İzmir, Doğu Matbaacılık-Kitapçılık, 1959.

Milli Korunma Mevzuatının Tatbikatında Müşahade Edilen Müşköller Hakkında Muhtıra, Türkiye Ticaret Odaları Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1956.

Onaran, Oğuz: “Milli Korunma Kanununun Tatbikten Kaldırılmasıyla İlgili Sorunlar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:17, Sayı:2, 1962, s.493-500.

Özbi, Alev: “Türkiye’de Savaş Ekonomisi Uygulaması Olarak Milli Korunma Kanunu”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2015.

Pamuk, Şevket: **Türkiye’nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi: Büyüme, Kurumlar ve Bölüşüm**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ocak 2014.

Peker, Kemal: **Fındık Tarihçe, Tarım, Kültür, Ticaret, İstihlak Bakımlarından**, Giresun, Yeşilgireson Matbaası, 1947-1948.

Rozaliyev, Y.N.: **Türkiye’de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri (1923-1960)**, çev.Azer Yaran, Ankara, Onur Yayınları, Aralık 1978.

Sağlam, Dünder: **Türkiyede Kamu İktisadi Teşebbüsleri**, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme İktisadı ve Muhasebe Enstitüsü Yayınları No:9, 1967.

Sarıca, Ragıp: **Türkiye’de İcra Uzunun Tanzim Salahiyeti**, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1943.

Sayın Mebuslarımıza, Gayrimenkul Sahipleri Derneği Neşriyatından, İstanbul, 1959.

Serin, Necdet: “İktisadi İstikrar Programı”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:14, Sayı:4, 1959, s.24-49.

Sungur, Zahide: **Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları ve Kalkınma Çabaları**, Ordu, Serüven Kitabevi, 2015.

Talas, Cahit: “Mesken Davamız”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:10, Sayı:1, 1955, s.1-14.

Teksoy, Gülizar Beril: “Grup Toplantı Tutanaklarında Demokrat Parti”, **Kebikeç**, Yıl:18, Sayı:36, 2013, s.211-227.

Tosun, Öztekin: “Türkiyede İktisadi Suçlar”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:26, Sayı:1-4, 1960, s.3-15.

Tuna, Serkan: “1948 Türkiye İktisat Kongresi’nde Devletçilik Tartışmaları ve Yansımaları”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, Yıl:1, Sayı:1, 2002, s.289-321.

_____ : “Cumhuriyet Ekonomisinin İlk Devalüasyonu: 7 Eylül 1946”, **Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:7, Sayı:13, 2007, s.86-121.

Tuncer, Selahattin: **Dünyada ve Türkiye’de Şeker Sanayii ve Şeker Fabrikalarının Mali Revizyonu Hakkında Notlar**, Ankara, Maliye Vekaleti Maliye Tetkik Kurulu Neşriyatı N.1945-55 55, 1954.

Tunçer, Memduh, Arıemre, M. Fethi, Akşit, Rifat: **Milli Korunma Mevzuatı Şerh ve İzahı: Ticaretin Tanzim ve Murakabesi, Gayrimenkul Kiraları**, Ankara, Yıldız Matbaası, 1955.

Turgut, Serdar: **Demokrat Parti Döneminde Türkiye Ekonomisi: Ekonomik Kalkınma Süreçleri Üzerine Bir Deneme**, Ankara, Adalet Matbaacılık, 1991.

Tüccar Derneğinin [Fon de Commers] Hakkındaki Raporuna Karşı Gayri Menkul Sahipleri Derneğinin Cevabı, Gayrimenkul Sahipleri Derneği, İstanbul, M.Sıralar Matbaası, 1951.

Türkiye ve Dünya Dış Ticareti 1950-1993, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, Yayın No:1870, Nisan 1996.

Türkiye Ekonomisinde Fındık, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1959.

Türkiye Ekonomisinde Tütün, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1961.

Türkiyede Kağıt Sanayii, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1958.

Türkiyede Nebati Yağ Sanayii, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1958.

Türkiyede Sabun Sanayii, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1958.

Türkiye’de Bankalar, Güneş Kollektif Şirketi, İstanbul, Nurgök Matbaası, 1955.

Türkiye’de Fındık, Yapı ve Kredi Bankası, İstanbul, Piyasa Etüdüleri No:2, Şubat 1965.

Türkiye’de Zeytin ve Zeytinyağı, Yapı ve Kredi Bankası, İstanbul, Piyasa Etüdüleri No:5, Kasım 1966.

Ulutan, Burhan: **Türkiyede Devalüasyonlar**, İstanbul, Güler Matbaası, 1970.

Uras, Abdülkadir: **Milli Korunma: Kâr Hadlerine Ait K-1020 Sayılı Karar ve Maliyet Unsurları ile Kâr Hadlerini Gösterir İzahlı Listeler**, Ankara, Milli Korunma İşleri Serbest Danışma Bürosu Yayınlarından Sayı:1, 1956.

Ünver, A.Süheyl: **Türkiye’de Kahve ve Kahvehaneler**, Türk Etnografya Dergisi Sayı:V, 1962’den ayırbasım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1963.

Yetmiş İkinci Faaliyet Yılı Raporu 1953, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, M.Ali Basımevi, 1954.

Yetmiş Dördüncü Faaliyet Yılı Rapor ve Hesapları 1955, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, M.Ali Basımevi, 1956.

Yetmiş Altıncı Yılı Hesapları 1957, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, Rubin Basımevi, 1958.

Yetmiş Yedinci Yılı Hesapları ve Faaliyet Raporu 1958, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, Hüsniyat Matbaası, [t.y.].

Yetmiş Sekizinci Yılı Hesapları ve Faaliyet Raporu 1958, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, Rubin Basımevi, 1960.

Zirai İstatistik Özetleri 1940-1960, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara, Yayın No:415, 1961.

Ek-1: Milli Korunma Kanunu ve Bu Kanunla İlgili Kanunların Bilgileri

Sıra	No	Kabul Tarihi	Kanun Adı	Resmi Gazete Sayısı	Tarihi
1	3780	18/01/1940	Milli Korunma Kanunu	4417	26/01/1940
2	3954	25/12/1940	Milli Korunma Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun	4698	28/12/1940
3	4156	19/12/1941	Milli Korunma Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	4991	23/12/1941
4	4180	30/01/1942	Milli Korunma Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun	5023	03/02/1942
5	4372	14/01/1943	Milli Korunma Kanunu'nun Verdiği Salahiyete Binaen İcra Vekilleri Heyeti Kararı ile Tatbik Mevkiine Konulan İaşe Teşkilatının Kabul ve Tasdikına Dair Kanun	5310	21/01/1943
6	4518	26/01/1944	Milli Korunma Kanunu Hükümlerine Göre 1942 Yılı Hububat Borçlarını Ödeyememiş Olanların Affına Dair Kanun	5619	02/02/1944
7	4579	31/05/1944	Milli Korunma Kanunu'na Tevfikân Yapılmış Olan Sarfiyata Ait 1940 Takvim Yılı Bilançosunun Tasdiki Hakkında Kanun	5727	10/06/1944
8	4648	03/08/1944	Milli Korunma Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Ek Maddelerin Çıkarılmasına Dair Kanun	5780	11/08/1944
9	4752	06/06/1945	Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1941 Takvim Yılı Bilançosunun Onanması Hakkında Kanun	6031	14/06/1945
10	4945	14/06/1946	Milli Korunma Kanunu'nun 51.Maddesiyle Bu Kanunun 4648 Sayılı Kanunla Değiştirilen 10, 31, 32, 57, 66, 67 ve 68. Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun	6338	20/06/1946
11	5020	21/02/1947	Milli Korunma Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	6543	27/02/1947
12	5034	14/04/1947	Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1942 Takvim Sayılı Bilançosunun Onanması Hakkında Kanun	6590	24/04/1947

13	5193	14/04/1948	Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1943 Takvim Yılı Bilançosunun Onanması Hakkında Kanun	6888	20/01/1948
14	5236	01/07/1948	Milli Korunma Kanunu'na Ek Kanun	6952	08/07/1948
15	5356	16/03/1949	Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1944 Takvim Sayılı Bilançosunun Onanması Hakkında Kanun	7162	22/03/1949
16	5712	26/01/1951	Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1945 Takvim Yılı Bilançosunun Onanması Hakkında Kanun	7722	31/01/1951
17	5766	16/05/1951	Milli Korunma Kanunu'nun 65 nci Maddesinin Değiştirilmesi ve 66 nci Maddesinin Kaldırılması Hakkında Kanun	7816	24/05/1951
18	5845	03/12/1951	Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1946 Takvim Yılı Bilançosunun Onanması Hakkında Kanun	7979	11/12/1951
19	5941	02/06/1952	Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1947 Takvim Yılı Bilançosunun Onanması Hakkında Kanun	8131	10/06/1952
20	5942	02/06/1952	Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1948 Takvim Yılı Bilançosunun Onanması Hakkında Kanun	8131	10/06/1952
21	6084	06/05/1953	Milli Korunma Kanunu'nun Tadili Hakkında Kanun	8406	11/05/1953
22	6097	02/07/1953	Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1949 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun	8453	09/07/1953
23	6107	02/07/1953	Milli Korunma Kanunu'na Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1950 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun	8454	10/07/1953
24	6444	24/12/1954	Milli Korunma Kanunu'nun Tadiline Dair Olan 6084 Numaralı Kanunun Birinci Maddesinin Tadili Hakkında Kanun	8892	30/12/1954
25	6570	18/05/1955	Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun	9013	27/05/1955
26	6634	09/01/1956	Gayrimenkul Kiraları Hakkındaki Kanunun Muvakkat 1 nci Maddesinin Ç Fıkrasının Değiştirilmesine Dair Kanun	9207	14/01/1956
27	6731	06/06/1956	Milli Korunma Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Tadiline Dair Kanun	9329	11/06/1956
28	6751	25/06/1956	Milli Korunma Kanunu'nun 4648 Sayılı Kanunla Tadil Edilmiş Olan 6 ncı Maddesinin İkinci Bendine Bir Fıkra İlavesiyle X ncu Bendinin	9346	30/06/1956

			Değiştirilmesine Dair Kanun		
29	6767	04/07/1956	Gayrimenkul Kiraları Hakkındaki 6570 Sayılı Kanunun 3 ncü Maddesine Bir Fıkra ile Bir Bent Eklenmesine Dair Kanun	9355	11/07/1956
30	7023	19/06/1957	Gayrimenkul Kiraları Hakkındaki 6570 Sayılı Kanunun 3 ncü Maddesine Bir Fıkra ile Bir Bent Eklenmesine Dair 6767 Sayılı Kanunun 2 nci Maddesinin (D) Bendinin Tadili Hakkında Kanun	9642	25/06/1957
31	7123	02/06/1958	Milli Korunma Kanununa Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1951 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun	9927	09/06/1958
32	7128	09/06/1958	Milli Korunma Kanununa Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1952 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun	9931	13/06/1958
33	7147	25/06/1958	Milli Korunma Kanununa Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1953 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun	9945	03/07/1958
34	7148	25/06/1958	Milli Korunma Kanununa Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1954 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun	9945	03/07/1958
35	7172	08/12/1958	Milli Korunma Kanununa Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1955 Takvim Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkında Kanun	10081	12/12/1958
36	79	10/09/1960	Milli Korunma Suçlarının Affına, Milli Korunma Teşkilat, Sermaye ve Fon Hesaplarının Tasfiyesine ve Bazı Hükümler İhdasına Dair Kanun	10605	16/09/1960
37	184	27/12/1960	Milli Korunma Suçlarının Affına, Milli Korunma Teşkilat, Sermaye ve Fon Hesaplarının Tasfiyesine ve Bazı Hükümler İhdasına Dair 79 Sayılı Kanuna Ek Kanun	10694	27/12/1960
38	2831	24/05/1983	79 Sayılı Milli Korunma Suçlarının Affına, Milli Korunma Teşkilat, Sermaye, Fon Hesaplarının Tasfiyesine Ve Bazı Hükümler İhdasına Dair Kanunun 10 ncü Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin 20 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabulü Hakkında Kanun	18059	27/05/1983
39	3488	27/10/1988	Uygulanma İmkânı Kalmamış Olan Kanunların Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun	19983	08/11/1988
40	3571	14/06/1989	827 Sayılı Rıhtım Resmi Kanunu, 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, 3074	20201	20/06/1989

			Sayı Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanunu ve 79 Sayılı Milli Korunma Suçlarının Affına, Milli Korunma Teşkilat, Sermaye ve Fon Hesaplarının Tasfiyesine ve Bazı Hükümler İhdasına Dair Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması ile 7.11.1984 Tarihli ve 3074 Sayılı, 2.3.1984 Tarihli ve 2985 Sayılı, 7.11.1985 Tarihli ve 3238 Sayılı ve 29.5.1986 Tarihli ve 3294 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun		
41	4002	10/06/1994	Milli Korunma Suçlarının Affına, Milli Korunma Teşkilat, Sermaye ve Fon Hesaplarının Tasfiyesine ve Bazı Hükümler İhdasına Dair Kanunun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun	21964	18/06/1994
42	5637	26/04/2007	Uygulama İmkani Kalmamış Bazı Kanunların Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun	26510	02/05/2007

Kaynak: T.C. Resmi Gazete, 26 Ocak 1940, Sayı 4417- T.C. Resmi Gazete, 2 Mayıs 2007, Sayı 26510.

Ek-2: Koordinasyon Heyeti Kararları Listesi

No	Karar İçeriği	Yayımlanma Durumu	Bulunduğu Yer	Sayı Bilgisi	Tarih Bilgisi	Kaldıran Karar
K/1	Koordinasyon Bürosu kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4445	28/02/1940	-
K/2	Ereğli kömür havzasında ücretli iş mükellefiyeti	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4444	27/02/1940	336
K/3	Ereğli Havzası Kömürleri Satış Birliği kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4444	27/02/1940	964
K/4	Ereğli kömür havzasında üretimin düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4444	27/02/1940	-
K/5	Kok stoku ve dağıtımı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4444	27/02/1940	-
K/6	Şeker fiyatı ve pancar fiyatı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4450	05/03/1940	-
K/7	Devlet Demiryolları ve Limanları İdaresi'nde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4457	13/03/1940	-
K/8	Tüccar birlikleri kurulmasına dair yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4457	13/03/1940	667
K/9	Fatura verme zorunluluğu getirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4457	13/03/1940	510
K/10	Ziraat Vekaleti'ne kredi tahsisi ile bazı tarım aletlerinin satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4459	15/03/1940	-
K/11	İnhisarlar İdaresi'nde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4459	15/03/1940	-
K/12	Bazı deniz taşıtlarının yabancı limanlara seferlerinin Münakalat Vekaleti iznine bağlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4463	20/03/1940	116
K/13	Türk limanları arasında yapılacak kömür taşımacılığındaki navlunlar	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4463	20/03/1940	655
K/14	Krom satışlarının Eti Bank aracılığıyla yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4467	25/03/1940	692
K/15	Askeri fabrikalarda çalışmanın düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4482	11/04/1940	-
K/16	Demir hakkında beyanname istenmesi ve satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4482	11/04/1940	52

K/17	Milli Korunma Kanunu'nun otuzuncu maddesinin Ankara ve İstanbul şehirleri belediye sınırları ile diğer bütün il merkezi olan şehir ve kasabalarda uygulanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4482	11/04/1940	-
K/18	Yalvaç deri fabrikasının ihtiyaca uygun hale getirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4482	11/04/1940	543
K/19	Dikiş ipliği üretimi için Sümerbank tarafından ek tesisat yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4482	11/04/1940	-
K/20	K/8 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4482	11/04/1940	667
K/21	K/13 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4486	16/04/1940	-
K/22	İstanbul limanına bağlı dokuz gaz dubasının satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4488	18/04/1940	-
K/23	Gazete sayfalarının kısıtlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4513	20/05/1940	35
K/24	Darphane ile Damga Matbaası'nda çalışmanın düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4513	20/05/1940	-
K/25	Bütün iplik ve dokuma sanayi işletmelerinde ve Sümerbank'a bağlı fabrikalarda fazla mesai yapılması ve bütün sanayii işletmelerinin Hafta Tatili Kanunu'ndan istisnası	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4513	20/05/1940	-
K/26	Krom üreticilerine avans verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4513	20/05/1940	-
K/27	Ziraat Vekaleti'ne yapılan tahsis	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4523	31/05/1940	-
K/28	Maarif Matbaası'nda çalışmanın düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4530	08/06/1940	-
K/29	Fiyat murakebesinin teşkilatlandırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4530	08/06/1940	510
K/30	Gümrüklerden çekilmeyen malların çekilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4530	08/06/1940	510
K/31	Bazı Nafia inşaatında ücretli iş mükellefiyeti uygulanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4537	17/06/1940	825
K/32	Ziraat Bankası'na sermayesi verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4541	21/06/1940	-

K/33	Kağıt tüketiminin kısıtlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4546	27/06/1940	69
K/34	Saatlerin bir saat ileri alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4548	29/06/1940	56
K/35	Gazete sayfa sayısının kısıtlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4557	10/07/1940	78
K/36	Etibank sermayesine zam yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4557	10/07/1940	-
K/37	Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na 400.000 lira verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4557	10/07/1940	-
K/38	Fiyat Murakebe Komisyonları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4557	10/07/1940	510
K/39	Siirt un fabrikasının iyileştirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4557	10/07/1940	114
K/40	Ziraat Vekaleti'ne mütedavil sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4557	10/07/1940	-
K/41	Petrol ve benzin karşılığı yapılacak yapağı ve tiftik satışının Ziraat Bankası'nda idaresi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4570	21/07/1940	-
K/42	Devlet Demiryolları işyerlerinin Hafta Tatili Kanunu'ndan istisnası	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4629	04/10/1940	-
K/43	Devlet Demiryolları ve Limanları işyerlerinde çalışmanın düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4629	04/10/1940	-
K/44	Matbua ve defter normları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4629	04/10/1940	-
K/45	Gazete sayfa sayısının kısıtlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4581	07/08/1940	78
K/46	Devlet Demiryolları İdaresi'nin ihtiyacı olan mamul bakır stokunun temini	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4590	17/08/1940	-
K/47	Muammer Alemdar'a kredi açılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4594	22/08/1940	-
K/48	Fiyat Murakebe Teşkilatı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4594	22/08/1940	307
K/49	Milli Müdafaa siparişleri kabul eden fabrika ve işletmelerde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4594	22/08/1940	-
K/50	Mili Müdafaa Vekaleti'ne yetki verilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:92.80.13	17/08/1940	-
K/51	Ticaret Vekaleti'ne kredi açılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4599	28/08/1940	-

K/52	K/16 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4618	21/09/1940	-
K/53	K/17 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4618	21/09/1940	-
K/54	Bazı inşaat ve makine aletlerinin beyannameye tabi tutulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4618	21/09/1940	-
K/55	Şeker fabrikalarında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4620	24/09/1940	-
K/56	Saatlerin bir saat geriye alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4618	21/09/1940	-
K/57	Milli Müdafaa Vekaleti tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4618	21/09/1940	-
K/58	Kızılay'a kredi tahsisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4622	26/09/1940	-
K/59	Ticaret Vekaleti'ne kredi tahsisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4622	26/09/1940	-
K/60	Fındık alımı için sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4622	26/09/1940	221
K/61	Koordinasyon Bürosu kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4622	26/09/1940	-
K/62	Bazı ithal ve ihraç maddelerinin fiyatlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4677	04/12/1940	136
K/63	İhracat fiyat farklarından fon tesisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4677	04/12/1940	136
K/64	Mili Müdafaa Vekaleti'ne yetki verilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:92.94.6	25/09/1940	-
K/65	Bazı taşıma araçlarına ücretli mükellefiyet uygulanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4639	16/10/1940	-
K/66	Ticaret Vekaleti'ne kredi tahsisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4651	04/11/1940	-
K/67	Türk limanları arasında maden kömürü taşıyan vapur navlunları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4650	31/10/1940	-
K/68	29 Ekim günü gazete sayfalarının kısıtlanmaması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4650	31/10/1940	-
K/69	Kırtasiye Talimatnamesi'nin düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4657	11/11/1940	-
K/70	Bazı şileplerin satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4663	18/11/1940	113
K/71	K/57 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4663	18/11/1940	-

K/72	10 Kasım günü gazete sayfalarının kısıtlanmaması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4663	18/11/1940	-
K/73	Sacların beyannameye tabi tutulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4663	18/11/1940	-
K/74	Lastik ve sudkostik ithali	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4677	04/12/1940	575
K/75	Özel ulaşım araçlarının trafiğe çıkışlarının kısıtlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4667	22/11/1940	671
K/76	Buğday ve çavdara el konması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4678	05/12/1940	157
K/77	Hububat satış fiyatlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4678	05/12/1940	161
K/78	Gazete sayfa sayısının kısıtlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4680	07/12/1940	670
K/79	Bazı özel otomobillere plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4682	10/12/1940	671
K/80	Yapağı ticaretiyle uğraşanların beyanname vermeleri zorunluluğu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4698	28/12/1940	-
K/81	Milli Müdafaa'nın kırtasiye kısıtlamasından istisnası	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4685	13/12/1940	88
K/82	Ticaret Vekaleti'ne kredi tahsisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4694	24/12/1940	-
K/83	Ticaret Vekaleti'ne kredi tahsisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4694	24/12/1940	-
K/84	Çuval, kanaviçe ve sicim satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4694	24/12/1940	-
K/85	Bazı özel nakil vasıtalarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4697	27/12/1940	671
K/86	Hasankaledeki un fabrikası sahibine kredi açılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4697	27/12/1940	-
K/87	Pamuk satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4697	27/12/1940	-
K/88	K/33 ve K/69 sayılı kararlardan Milli Müdafaa Vekaleti'nin istisnası	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4697	27/12/1940	-
K/89	K/76 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4697	27/12/1940	157
K/90	Ziraat Vekaleti'ne kredi tahsisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4704	06/01/1941	-

K/91	K/76 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4704	06/01/1941	157
K/92	İki deniz motoruna trafiğe çıkma izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4721	30/01/1941	671
K/93	Tütün satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4716	24/01/1941	-
K/94	Bazı özel otomobillere plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4721	30/01/1941	671
K/95	Pamuk ipliği satış ve dağıtımının düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4735	15/02/1941	746
K/96	K/33 ve K/69 sayılı kararlardan Dahiliye Vekaleti'nin istisnası	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4735	15/02/1941	-
K/97	Kibrit ve Çakmak İhisarı T.A.Ş.'nde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4735	15/02/1941	-
K/98	K/17 ve K/53 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4739	20/02/1941	-
K/99	H.514 numaralı otomobilin İzmir'le Yenikale trafiğe çıkmasına izin verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4737	18/02/1941	671
K/100	K/31 sayılı karar ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4737	18/02/1941	825
K/101	İstanbul Belediyesi'nde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4737	18/02/1941	-
K/102	İaşe Teşkilatı kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4737	18/02/1941	307
K/103	Petrol Ofisi kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4737	18/02/1941	-
K/104	Ticaret Ofisi kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4737	18/02/1941	810
K/105	Fazla mesai yapan iş yerlerinde ücretlerin İş Kanunu'nun otuz yedinci maddesine göre ödenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4737	18/02/1941	-
K/106	Mensucat sanayiinde çalışmanın düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4741	22/02/1941	-
K/107	Bazı hububata el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4734	14/02/1941	157
K/108	K/76, K/89 ve K/91 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4737	18/02/1941	157
K/109	K/33 ve K/69 sayılı kararlardan Adliye Vekaleti'nin istisnası	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4739	20/02/1941	-

K/110	K/33 ve K/69 sayılı kararlardan Devlet Demiryolları İdaresi'nin istinası	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4739	20/02/1941	-
K/111	Hububata el koyma kararı	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:30.18.01.02 YK:94.10.8	14/02/1941	-
K/112	K/78 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4739	20/02/1941	670
K/113	Milli Müdafaa Vekaleti tahsis yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4741	22/02/1941	-
K/114	Yenihayat un fabrikasına Hükümetçe el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4741	22/02/1941	-
K/115	Tek tip ekme çıkartılması, francala imalatının tahdidi ve buğdaylara karıştırılacak çavdar oranı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4740	21/02/1941	179
K/116	Deniz taşımacılığının düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4751	06/03/1941	262
K/117	K/85 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4751	06/03/1941	671
K/118	K/75 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4751	06/03/1941	671
K/119	Linyit üretiminin düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4751	06/03/1941	-
K/120	Petrol Ofisi kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4762	19/03/1941	-
K/121	İzmir İncir ve Üzüm Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne tahsis yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4762	19/03/1941	398
K/122	K/61 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4764	21/03/1941	-
K/123	Ticaret Ofisi kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4764	21/03/1941	689
K/124	K/33 ve K/69 sayılı kararlardan Devlet Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'nün istinası	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4773	01/04/1941	-
K/125	K/75 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4777	05/04/1941	671
K/126	K/82, K/83 ve K/93 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4777	05/04/1941	-
K/127	Pamuklara dair beyanname verilmesi ve el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4775	03/04/1941	-

K/128	Ankara Elektrik ve Havagazı İdareleri'nde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4777	05/04/1941	-
K/129	K/33 ve K/69 sayılı kararlardan Jandarma Genel Komutanlığı'nın istisnası	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4783	12/04/1941	-
K/130	Şeker fiyatlarına zam yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4774	02/04/1941	-
K/131	Milli Müdafaa Vekaleti'ne tahsis yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4783	12/04/1941	-
K/132	Bazı özel nakil araçlarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4790	21/04/1941	671
K/133	Türk limanları arasında maden kömürü taşımacılığında alınacak azami navlunlar	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4789	19/04/1941	-
K/134	Zirai Kombinalar teşkilatı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4789	19/04/1941	236
K/135	Bazı özel nakil araçlarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4791	22/04/1941	671
K/136	İthal ve ihraç maddelerine fiyat tespiti ve fon tesisi için yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4791	22/04/1941	510
K/137	Un stoku için İstanbul Belediyesi'ne sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4791	22/04/1941	205
K/138	Bazı nakil vasıtaları için ücretli çalışma mecburiyeti konulmasına dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4791	22/04/1941	-
K/139	Mısırın beyanname ve el konma hükümlerine tabi tutulması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4800	05/05/1941	1227
K/140	K/33 ve K/69 sayılı kararlardan Emniyet Umum Müdürlüğü'nün istisnası	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4804	09/05/1941	-
K/141	Maarif Matbaası'nda ücretli iş mükellefiyeti uygulanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4804	09/05/1941	828
K/142	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/143	Ziraat Bankası tarafından gerektiğinde bono ihraç edilmesi hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4815	23/05/1941	-

K/144	Yol inşaatında kullanılan bazı aletlerin beyannameye tabi tutulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4815	23/05/1941	-
K/145	K/51 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4815	23/05/1941	-
K/146	K/69 sayılı karardan Divanı Muhasebat ile Münakalat Vekaleti'nin istisnası	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4815	23/05/1941	-
K/147	İthalat yapan sınai müesseselere dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4815	23/05/1941	-
K/148	3000 telgraf direğine Hükümetçe el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4815	23/05/1941	-
K/149	Milli Korunma Muhasebe Bürosu kadrosu	Neşredilmemiştir.	?	?	?	-
K/150	Göztaşları satışlarındaki fiyat farkları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4815	23/05/1941	-
K/151	Fiyat murakebe teşkilatının genişletilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4816	24/05/1941	307
K/152	Bazı özel otomobillere plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4815	23/05/1941	671
K/153	İngilizlere ait askerin heyetin araçlarına plaka ve çalışma izni verilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:95.43.2	22/05/1941	-
K/154	Kırtasiye Talimatnamesi'nin değiştirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4822	31/05/1941	-
K/155	Ticaret Ofisi'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4822	31/05/1941	-
K/156	İşe Heyet ve müdürlükleri kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4826	05/06/1941	307
K/157	Hububata el konması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4837	18/06/1941	324
K/158	İşe teşkilatına tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4833	13/06/1941	307
K/159	Sivas Çimento fabrikası inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4833	13/06/1941	-
K/160	Ekmek çeşnisinin değiştirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4837	18/06/1941	179
K/161	K/77 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4838	19/06/1941	1227
K/162	Gerçek ve tüzel kişilere tahsis edilen sermayeler için ödenecek faizler	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4838	19/06/1941	-

K/163	Ziraat Bankasına tiftik ve yapağının satın alınma bedeli üzerinden komisyon verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4838	19/06/1941	-
K/164	Bazı özel nakil vasıtalarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4841	23/06/1941	671
K/165	Ticaret Vekaleti'nin işlemleriyle ortaya çıkan kârların Ziraat Bankası'ndaki fon hesabına aktarılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4841	23/06/1941	-
K/166	Mobilyalı olarak kiraya veirlen gayrimenkullerin kira bedelleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4841	23/06/1941	-
K/167	Bazı özel nakil vasıtalarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4851	04/07/1941	671
K/168	Ziraat Vekaleti emrine mütedavil sermaye tahsisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4849	02/07/1941	-
K/169	K7139 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4855	09/07/1941	1227
K/170	Hususi bir otomobile plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4855	09/07/1941	671
K/171	K/78 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4869	25/07/1941	670
K/172	K/5 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4892	21/08/1941	-
K/173	Özel bir otomobile plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4869	25/07/1941	671
K/174	Ticaret Ofisi teşkilatının genişletilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4869	25/07/1941	689
K/175	-	İptal edilmiştir.	-	-	-	-
K/176	Taksilerin serbest çalışması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4869	25/07/1941	671
K/177	Bazı muhabere malzemeleri hakkında beyanname verilmesi ve bunlara el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4876	02/08/1941	-
K/178	Bazı özel nakil vasıtalarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4886	14/08/1941	671
K/179	Ekmek çeşnisinin değiştirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4886	14/08/1941	566
K/180	K/157 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4886	14/08/1941	324
K/181	Buğday, çavdar, yulaf ve mahlut alım fiyatlarına zam yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4898	28/08/1941	1227

K/182	K7168 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4890	13/08/1941	-
K/183	Kuru fasulye ve pirinç satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4890	13/08/1941	495
K/184	Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:96.70.19	13/08/1941	-
K/185	Başvekil'e yetki verilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:96.70.20	13/08/1941	-
K/186	Büyük deniz vasıtalarının demirleme yerine giriş ve çıkışlarında motorlarını işletebilmeleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4890	13/08/1941	671
K/187	Safranbolu Belediyesine kayıtlı bazı nakil vasıtalarının ücretli iş mükellefiyetine tabi tutulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4897	27/08/1941	-
K/188	Şeker fabrikalarında çalışmanın düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4897	27/08/1941	-
K/189	Bazı özel nakil vasıtalarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4897	27/08/1941	671
K/190	Pamuklu mensucat ve satış dağıtımı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4895	25/08/1941	746
K/191	Bazı sermayelerin iptali	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4898	28/08/1941	-
K/192	Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:96.75.12	22/08/1941	-
K/193	Bazı özel nakil vasıtalarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4901	02/09/1941	671
K/194	K/27 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4901	02/09/1941	-
K/195	K/127 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4927	02/10/1941	-
K/196	Kibrit ve Çakmak İnhisarı T.A.Ş.'nin kibrit fabrikasında çocuklara fazla mesai yaptırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4918	22/09/1941	-
K/197	Kükürt ithali için sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4918	22/09/1941	535
K/198	Çimento fiyatlarının tespiti	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4918	22/09/1941	441
K/199	Ereğli kömür havzasında orman katiyat ve nakliyat işlerinde iş mükellefiyeti tesisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4927	02/10/1941	827

K/200	Yapağının beyanname ve el konma hükümlerine tabi tutulması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4927	02/10/1941	-
K/201	Bazı özel nakil vasıtalarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4936	13/10/1941	671
K/202	Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:96.86.10	11/10/1941	-
K/203	Fiyat murakebe teşkilatı hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4936	13/10/1941	307
K/204	Un stoku tesisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4936	13/10/1941	564, 620
K/205	K/137 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4947	01/11/1941	-
K/206	İzmit Oksijen ve Buz Fabrikası sahibi Veysel Akbaş'a ait üç dizel jeneratör grubuna el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4947	01/11/1941	-
K/207	Hububat alım fiyatlarında değişiklik	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4947	01/11/1941	1227
K/208	Bazı özel nakil vasıtalarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4947	01/11/1941	671
K/209	Milli Müdafaa Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4947	01/11/1941	-
K/210	Ticaret Vekaleti hesabına tahsis edilmiş olan mütedavil sermayeden bazılarının iptaline dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4947	01/11/1941	-
K/211	1941 şeker pancar fiyatlarına zam yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4947	01/11/1941	-
K/212	Zamlı hububat fiyat süresinin uzatılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4959	15/11/1941	233
K/213	Gemi seferlerinin tanzimi ve nakliye ücretlerinin tesbiti	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4960	17/11/1941	-
K/214	Bazı özel otomobillere plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4962	19/11/1941	671
K/215	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	-
K/216	Ekmek çeşnisinin değiştirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4965	22/11/1941	566
K/217	K/95 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4966	24/11/1941	746
K/218	K/168 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4966	24/11/1941	-

K/219	K/157 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4966	24/11/1941	324
K/220	Garp linyit ocaklarında ücretli iş mükellefiyeti tesisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4970	28/11/1941	337
K/221	Ticaret Vekaleti'ne yapılan tahsisin iptali	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4970	28/11/1941	-
K/222	Deniz Nakliyat Komisyonu Reisine münzam ücret verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4970	28/11/1941	262
K/223	Buğday unundan bazı maddelerin imalinin yasaklanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4969	27/11/1941	420
K/224	İşe Müdürlükleri kadrosunun genişletilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4976	05/12/1941	307
K/225	Ticaret Müsteşarlığı kadrosunun genişletilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4976	05/12/1941	307
K/226	Ankara ve İstanbul'da mevcut her nevi çam ve köknar kerestelerinin beyana tabi tutulması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4976	05/12/1941	-
K/227	Bazı özel nakil vasıtalarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4976	05/12/1941	671
K/228	Fiyat Murakebe Komisyonları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4976	05/12/1941	510
K/229	K/127 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4976	05/12/1941	-
K/230	Etibank'a mütedavil sermaye tahsisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4984	15/12/1941	-
K/231	K/103 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4984	15/12/1941	-
K/232	Ticaret Ofisi'ne borçlanma yetkisi verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4984	15/12/1941	810
K/233	Zamlı hububat fiyat müddetinin uzatılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	4984	15/12/1941	10/12/1941 tarihli ve 2/16975 sayılı kararnam e

K/234	Pirinç ve fasulye sermayesinin artırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5002	09/01/1942	495
K/235	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/236	Ziraat makine ve aletlerinin işletilmesi için Ziraat Vekaleti emrine verilen kadro	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5001	08/01/1942	-
K/237	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/238	Ticaret Vekaleti'ne verilen yetkinin genişletilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:97.106.17	24/12/1941	-
K/239	Hububatın fiyatlarında değişiklik yapılmasına dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5002?	09/12/1942	1227
K/240	Çift ve koşum hayvanlarının kasaplık olarak satılmaması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5001	08/01/1942	551
K/241	İstanbulda İktisadi T.A.Ş. Fabrikalarında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5001	08/01/1942	-
K/242	Şeker fabrikalarında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5001	08/01/1942	-
K/243	Van, Bitlis, Siirt ve Diyarbakır Vilayetleri dahilinde işe maddeleri nakline elverişli nakil vasıtalarına ücretli çalışma mecburiyeti getirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5010	19/01/1942	-
K/244	Devlet Demiryolları ile yapılacak nakliyat için bir komisyon teşkili	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5010	19/01/1942	-
K/245	K/157 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5008	16/01/1942	324
K/246	Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:97.108.7	13/01/1942	-
K/247	Ekmek ve ekmeklik hububat tüketiminin kısıtlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5010	19/01/1942	713
K/248	K/103 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5010	19/01/1942	-
K/249	Kuş yemlerine el konması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5010	19/01/1942	495

K/250	Kuru baklaya el konması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5010	19/01/1942	495
K/251	Tütün alımı için verilen kredinin arttırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5010	19/01/1942	-
K/252	İaşe Müdür ve Amirlikleri kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5010	19/01/1942	307
K/253	El koyma kararı	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:97.108.14	13/01/1942	-
K/254	Ticaret Vekaleti'ne verilen yetkinin genişletilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:97.111.5	21/01/1942	-
K/255	Hububat ve saire unlarından çörek ve benzerlerinin yapılmasının yasaklanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5020	30/01/1942	420
K/256	Bazı özel nakil vasıtalarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5020	30/01/1942	671
K/257	Yapağının beyanname ve el dokuma hükümlerine tabi tutulması hakkındaki karar süresinin uzatılmasına ve hükümlerinin diğer vilayet ve kazalara da uygulanmasına	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5016	26/01/1942	-
K/258	Kızılay ve Nafia Vekaleti emirlerine açılan kredilerin iptali	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5024	04/02/1942	-
K/259	Ziraat Vekaleti'ne mütedavil sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5024	04/02/1942	-
K/260	El koyma kararı	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:97.111.14	29/01/1942	-
K/261	El koyma kararı	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:97.111.15	29/01/1942	-
K/262	Gemi seferlerinin tanzimi ve navlunların tespiti	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5010	19/01/1942	325
K/263	Memlekette mevcut şeker miktarının tesbitine dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5011	20/01/1942	-
K/264	Şeker fiyatlarının tesbitine dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5014	23/01/1942	-
K/265	İstanbul'daki kağıtlara el konması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5030	11/02/1942	380
K/266	Şeker pancarı fiyatlarının tespiti	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5027	07/02/1942	375

K/267	İzmit Oksijen ve Buz Fabrikasındaki dizel elektrojen gurubuna el konulmasına dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5030	11/02/1942	-
K/268	El koyma kararı	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:97.115.9	09/02/1942	-
K/269	İstanbul Belediyesi sınırları dışında intişar eden yevmi ve mekut gazete ve mecmuaların aylık kağıt ihtiyaçlarının beyana tabi tutulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5030	11/02/1942	-
K/270	Hububat fiyatlarına iki kuruş zam yapılmasına dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5030	11/02/1942	1227
K/271	Ziraat İşletmeleri Kurumu'na 1.000.000 lira verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5038	20/02/1942	-
K/272	İaşe teşkilatına tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5045	28/02/1942	307
K/273	Petrol satın almak için ihraç edilecek malların satışından elde edilecek fonlar	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5045	28/02/1942	-
K/274	Romanyadan getirilecek petroler için Ticaret Vekaleti'ne kredi verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5045?	28/02/1942	-
K/275	K/259 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5052	09/03/1942	-
K/276	İskenderun Liman İdaresi'nin Devlet Demiryolları Umum Müdürlüğü emrine verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5045	28/02/1942	-
K/277	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/278	Buğday, çavdar, arpa ve yulafın mübayaa ve satış fiyatı hakkındaki kararın 2 nci maddesinin 1 inci fıkrasının değiştirilmesine dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5045	28/02/1942	-
K/279	K/95 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5045	28/02/1942	746
K/280	Ticaret Ofisi'ne verilmiş olan sermayenin arttırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5052	09/03/1942	810
K/281	Ziraat Vekaleti'ne mütedavil sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5052	09/03/1942	-

K/282	Ziraat Vekaleti'ne mütedavil sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5052	09/03/1942	-
K/283	Etibank'a mütedavil sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5052	09/03/1942	-
K/284	Madenci Arife ait kablo tel çekme makinesinin satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5052	09/03/1942	-
K/285	K/257 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5052	09/03/1942	713
K/286	K/250 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5052	09/03/1942	-
K/287	Ziraat Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5052	09/03/1942	-
K/288	Çeltik Ekimi Talimatnamesi'nin değiştirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5052	09/03/1942	-
K/289	Kağıt ve Matbuayı Düzenleme Bürosu kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5052	09/03/1942	-
K/290	Tuzla'da Pedotti Tuğla ve Ankara Çimento fabrikalarındaki makine ve tesislere el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5054	11/03/1942	-
K/291	K/216 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5054	11/03/1942	566
K/292	K/262 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5052	09/03/1942	325
K/293	Mahkeme kurulması için Adliye Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5047	03/03/1942	-
K/294	Bazı özel nakil vasıtalarının trafiğe çıkmasına izin verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5066	25/03/1942	671
K/295	Dağıtma Ofisi'nin kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5066	25/03/1942	374
K/296	Hayrettin Süleyman'a ait binanın tahliyesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5066	25/03/1942	-
K/297	K/240 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5103	11/05/1942	551
K/298	K/247 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5066	25/03/1942	-
K/299	Çay ve kahvenin beyana tabi tutulması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5059	17/03/1942	-
K/300	Çay ve kahvenin fiyatlarının tesbiti hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5061	19/03/1942	-
K/301	Okul kitapları için kağıt stoku yapmak üzere mütedavil sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5072	01/04/1942	495

K/302	Çimento fiyatlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5081	11/04/1942	441
K/303	Ziraat Vekaleti'ne tahsis edilmiş olan mütedavil sermayenin arttırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5081	11/04/1942	-
K/304	Yağlara elkonma, satış şekillerini tayin ve tesbit etmek için Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5087	18/04/1942	-
K/305	Petrol, Dağıtma, Ticaret, Toprak Mahsulleri Ofisleri bankalarla teşekkülleri ve Ziraat İşletmeleri Kurumu'nun hesapları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5081	11/04/1942	-
K/306	8490 sayılı kanun hükümlerinden istisna edilen teşekkül ve işletmeler	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5081	11/04/1942	748
K/307	İaşe Müsteşarlığı teşkilatının tadili	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5087	18/04/1942	373
K/308	Ticaret Ofisinin İskenderiye'de açacağı ajanlık kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5087	18/04/1942	689
K/309	Ziraat Bankası tarafından mübayaa olunan pamuklar için bankaya %1 komisyon verilmesi hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5091	24/04/1942	-
K/310	Yenihayat Un Fabrikası sahibine açılmış olan kredinin arttırılmasına dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5091	24/04/1942	-
K/311	Bazı özel nakil vasıtalarının trafiğe çıkmasına izin verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5087	18/04/1942	671
K/312	Kırtasiye Talimatnamesi'nin değiştirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5087	18/04/1942	-
K/313	K/247 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5087	18/04/1942	420
K/314	Dağıtma Ofisinin merkez kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5103	11/05/1942	374
K/315	Bazı hususi otomobillere trafiğe çıkma izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5103	11/05/1942	671
K/316	Türk limanları arasında maden kömürü nakliyatı navlunlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5096	30/04/1942	446

K/317	Dinamo ve motorlara el konmasına dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5103	11/05/1942	-
K/318	Milli Müdafaa Vekaleti'ne tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5103	11/05/1942	-
K/319	Dağıtma Birlikleri kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5106	14/05/1942	761
K/320	Subaşı teşkilatı kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5103	11/05/1942	370
K/321	Nakil araçlarında çalışanlara ücretli çalışma mecburiyetinin uygulanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5106	14/05/1942	-
K/322	Kininlerin beyana tabi tutulmasına ve elkonmasına dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5106	14/05/1942	-
K/323	Mersin Limanındaki Belediye'ye ait beş iskelenin Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'ne devredilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5106	14/05/1942	-
K/324	1941 yılı mahsulünden elkonmamış olan müstahsil elindeki hububatla 1942'de istihsal edilecek gayri bilumum hububata el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5107	15/05/1942	1227
K/325	Gemi navlunlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5112	24/05/1942	447
K/326	İstanbul ve Havalisi Balık Avcılığı ve Sanayi Birliğini tesis etmek üzere Ticaret Vekaleti'ne salahiyet verilmesine dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5107	15/05/1942	1227
K/327	Koordinasyon Bürosu giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5107	15/05/1942	-
K/328	Prim ve sürprimleri ödemeyen hayat sigortalarının inkıtaa tabi tutulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5107	15/05/1942	786
K/329	Askerlikten terhis olunanların otomobillerinin trafiğe çıkma izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5111	21/05/1942	671
K/330	Bazı özel nakil vasıtalarına trafiğe çıkma izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5111	21/05/1942	671
K/331	Koordinasyon Bürosu'nun tadili hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5111	21/05/1942	-
K/332	İstanbul Mahrukat Ofisi'nin kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5111	21/05/1942	742

K/333	Muhasebe Bürosu'nun giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5116	27/05/1942	-
K/334	Muhtaç çiftçilere ziraat alet ve vasıtaları temin etmek için verilmiş olan mütedavil sermayenin arttırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5116	27/05/1942	451
K/335	Diyana ve Emek motorlarının sefere çıkmalarına izin verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5116	27/05/1942	671
K/336	Ereğli kömür havzasında ücretli iş mükellefiyeti uygulaması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5119	30/05/1942	654
K/337	Soma Değirmisaz ve Tavşanlı linyit havzalarında ücretli iş mükellefiyeti	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5119	30/05/1942	707
K/338	Hasankale'deki un fabrikası sahibine yapılan tahsisin geri ödenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5131	13/06/1942	-
K/339	K/307 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5119	30/05/1942	373
K/340	Bazı özel nakil vasıtalarının seyrüseferine müsaade olunması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5131	13/06/1942	671
K/341	Muhtaç çiftçiye ziraat alat ve vasıtaları temin için tahsis edilmiş olan mütedavil sermayenin arttırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5131	13/06/1942	-
K/342	Motorlü Motorsüz Nakil Vasıtaları İthalatçıları Birliği kurulması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5131	13/06/1942	1227
K/343	K/147 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5131	13/06/1942	-
K/344	Adliye Vekaleti emrine 20.000 lira verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5131	13/06/1942	-
K/345	Basın İstihlak Kooperatifi'ne 100.000 lira verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5131	13/06/1942	-
K/346	-	İptal edilmiştir.	-	-	-	-
K/347	Kağıtların beyana tabi tutulması ve el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5133	16/06/1942	380
K/348	Taş kömür ve kokun sureti tevzii hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5131	13/06/1942	-

K/349	Aleko Dulo ve mahdumlarına ait deri fabrikasına el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5160	17/07/1942	-
K/350	Petrol şirketlerinin bazı iş yerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5145	30/06/1942	963
K/351	Bazı kamyonların satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5145	30/06/1942	487
K/352	Ziraat Vekaleti'ne mütedavil sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5145	30/06/1942	-
K/353	Taş kömürü fiyatına zam yapılması hakkında (Birinci, üçüncü ve dördüncü maddeleri K/406 ile kaldırılmıştır.)	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5144	29/06/1942	-
K/354	Maliye Vekaleti'ne tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5151	07/07/1942	-
K/355	Ereğli Kömürleri İşletmesi'ne 2.000.000 lira verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5147	02/07/1942	-
K/356	Genel Sanayi ve Bölge Sanayi Birlikleri kurulmasına ve bu birliklerin statülerinin onaylanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5160	17/07/1942	-
K/357	Diş kauçuklarına el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5159	16/07/1942	495
K/358	İstanbul, Ankara, İzmir İaşe Müdürlükleri kadrosuna ilaveler yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5161	18/07/1942	371
K/359	Ticaret Vekaleti'ne mütedavil sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5191	22/08/1942	-
K/360	Ticaret Vekaleti'ne mütedavil sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5191	22/08/1942	-
K/361	İstanbul Mahrukat Ofisi sermayesinin azaltılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5161	18/07/1942	742
K/362	Kömür ocaklarında çalışan ameleye verilecek ekmek miktarı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5191	22/08/1942	578
K/363	Zirai Kombinalar için Ziraat Vekaleti emrine verilmiş olan mütedavil sermayenin azaltılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5196	28/08/1942	-
K/364	Resmi dairelerle müesseselerdeki lüzumsuz kağıt ve kartonların Sümerbank'a verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5196	28/08/1942	887

K/365	Toprak mahsulleri Ofisi tarafından mübayaal olunacak hububatın fiyatları hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5160	17/07/1942	1227
K/366	Hububat mahsulünden muayyen nispetlerin satın alınması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5160	17/07/1942	1227
K/367	Ergani Bakır, Şark Kromları İşletmelerinin yerüstü iş yerleriyle İzmirde Yağ ve Mamulâtı Şirketi ve İstanbulda Nikola Karamanoğluna ait İdrofil Pamuk Fabrikasında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5181	11/08/1942	-
K/368	Tertip ve Tanzim Komisyonu emrine 2 kadro verilmesi	?	?	?	?	?
K/369	Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından satılacak hububatın satış fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5167	25/07/1942	491
K/370	Subaşı teşkilatının kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5167	25/07/1942	495
K/371	Fiat Murakebe Komisyon ve Heyetleriyle İaşe Müsteşarlığı vilayetler teşkilatının kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5167	25/07/1942	510
K/372	K/324 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5167	25/07/1942	-
K/373	İaşe merkez teşkilatının kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5184	14/08/1942	701
K/374	Dağıtma Ofisinin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5184	14/08/1942	810
K/375	Şeker pancarı fiyatlarının tesbitine dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5186	17/08/1942	-
K/376	Şekerin beyana tabi tutulması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5186	17/08/1942	-
K/377	Şeker fiyatlarına yapılacak zam hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5186	17/08/1942	-
K/378	Ziraat Vekaleti'ne tahsis yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5196	28/08/1942	-
K/379	Vekalet ve işletmelere tahsis edilen kredinin iptali	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5196	28/08/1942	-
K/380	Kağıtlara elkonması kararlarının ilgası hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5196	28/08/1942	-

K/381	Hariciye Vekaleti'ne bağı olarak kurulacak ticari ve mali anlaşmalar müzakere heyeti kadrosuna dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5196	28/08/1942	-
K/382	İstanbulda Türk-Avrupa Limited Şirketi elinde bulunan çelik pulluk uç demirlerine elkonulmasına dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5196	28/08/1942	-
K/383	K/351 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5200	02/09/1942	487
K/384	Kömür ve Linyit İşletmeleri işçilerinin üçer saat fazla çalıştırılması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5200	02/09/1942	-
K/385	K/274 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5200	02/09/1942	713
K/386	Yapağı ve yünün beyana ve elkonmaya tabi tutulması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5209	12/09/1942	-
K/387	1942 yılı çeltik ve pirinçlerine elkonması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5212	16/09/1942	-
K/388	K/366 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5214	18/09/1942	-
K/389	Kırtasiye Talimatnamesi'nin değiştirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5223	28/09/1942	-
K/390	Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5225	01/10/1942	487
K/391	K/366 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5238	20/10/1942	-
K/392	Kömür taşımacılığında ödenecek navlunlar	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5259	17/11/1942	446
K/393	Nebati yağların belli bir miktarının satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5257	14/11/1942	565, 645
K/394	-	İptal edilmiştir.	-	-	-	-
K/395	Vekalet ve müesseselere tahsis olunan sermaye ve teşkilat masraflarından bakiyesinin veya bir kısmının iptali hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5259	17/11/1942	-
K/396	Milli Korunma Mahkemeleri kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5259	17/11/1942	-

K/397	Kükürt ithali için Etibank'a tahsis edilmiş olan sermayenin arttırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5259	17/11/1942	535
K/398	İzmir Üzüm ve İncir Tarım Satış Kooperatifleri Birliği emrine mütedavil sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5259	17/11/1942	-
K/399	Şekerin beyana tabi tutulması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5254	11/11/1942	-
K/400	Şeker fiyatlarının arttırılması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5258	16/11/1942	-
K/401	Şeker pancarı fiyatlarına iki kuruş zam yapılması ve müstahsilere prim verilmesine dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5258	16/11/1942	-
K/402	K/325 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5273	03/12/1942	447
K/403	K/399 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5256	13/11/1942	-
K/404	K/369 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5258	16/11/1942	491
K/405	Mal stokunun men'i hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5258	16/11/1942	-
K/406	Kömür fiyatlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5258	16/11/1942	964
K/407	K/391 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5266	25/11/1942	-
K/408	K/404 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5266	25/11/1942	491
K/409	Hakkari ve Mardin Vilayetlerinde nakil vasıtalarına ücretli çalışma mecburiyeti konulmasına dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5273	03/12/1942	-
K/410	Hamdi Gamgam'a ait un ve ırmık fabrikasına el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5275	05/12/1942	-
K/411	K/391 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5279	10/12/1942	-
K/412	Çimento tevzi ve satışının düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5279	10/12/1942	959
K/413	K/9 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5282	14/12/1942	510
K/414	Demiryolları tamiratında ücretli iş mükellefiyeti uygulanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5296	05/01/1943	-
K/415	Milli Korunma Mahkemeleri kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5293	30/12/1942	-

K/416	Milli Korunma Muhasebe Bürosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5301	11/01/1943	-
K/417	Milli Korunma Mahkemeleri giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5298	07/01/1943	489
K/418	Pulluk fiyatlarına zam yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5317	29/01/1943	451
K/419	Bazı özel nakil araçlarına trafiğe çıkış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5317	29/01/1943	671
K/420	Hububat mahsullerinden belli oranı ödemiş olanların geri kalan miktarını serbestçe satılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5301	11/01/1943	713
K/421	Belediyelere tevdi edilen vazifelerin ifası için tahsisat ve Dahiliye Vekaleti'ne kadro verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5317	29/01/1943	-
K/422	İstanbul Mahrukat Ofisi hesapları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5303	13/01/1943	-
K/423	Başvekalet Koordinasyon Bürosu giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5303	13/01/1943	-
K/424	El koyma suretiyle alınmış olan bulgur ve pirinçlerin sahiplerine ödenecek paralar hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5308	19/01/1943	-
K/425	K/204 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5308	19/01/1943	564, 620
K/426	K/325 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5310	21/01/1943	447
K/427	Merkezi Sipariş Bürosu daktiloları ile Ticari ve Mali Anlaşmalar müzakere reis ve daktilosunun 1943 ücretlerine karşılık tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5317	29/01/1943	494
K/428	Göztaşısı satış fiyatından tahassül eden farkın fondan ödenmesi hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5315	27/01/1943	-
K/429	Zirai Kombinalar kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5327	10/02/1943	-
K/430	Türkiye Zirai Donatım Kurumu teşkiline dair (Bu kurum 4604 sayılı Türkiye Zirai Donatım Kurumu Kanunu'nun Muvakkat ikinci maddesiyle Türkiye Zirai Donatım Kurumu'na devredilmiştir.)	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5319	01/02/1943	-

K/431	Milli Korunma Mahkemelerinin hesaplarını tetkik için Adliye Vekaleti'nde bir büro kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5327	10/02/1943	489
K/432	Fabrika, imalathane vesairenin tadilata tabi tutulması ve aletlerinin satılmasının İktisat Vekaleti'nin iznine bağlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5330	13/02/1943	663
K/433	Türkiye Zirai Donatım Kurumu teşkilat kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5348	06/03/1943	-
K/434	Bazı özel nakil vasıtalarına trafiğe çıkma izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5342	27/02/1943	671
K/435	K/367 ve K/384 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5351	10/03/1943	-
K/436	-	İptal edilmiştir.	-	-	-	-
K/437	Ticari Kredileri Tanzim Komitesi'nin giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5364	25/03/1943	-
K/438	İskenderun liman ve iskelesi inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5381	14/04/1943	-
K/439	K/363 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5378	10/04/1943	-
K/440	K/400 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5378	10/04/1943	-
K/441	Çimento fiyatlarının arttırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5381	14/04/1943	549
K/442	K/404 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5391	28/04/1943	491
K/443	Bazı özel nakil vasıtalarına trafiğe çıkma izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5412	25/05/1943	671
K/444	İktisat Vekaleti emrine verilen sermayeler	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5391	28/04/1943	746
K/445	Milli Korunma mahkemeleri kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5394	03/05/1943	489
K/446	Kömür navlunlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5406	17/05/1943	544
K/447	Kömür dışındaki madde navlunlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5406	17/05/1943	511

K/448	Şeker satışının, naklinin ve imalatta kullanılmasının 4 gün için yasaklanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5396	05/05/1943	-
K/449	Demiryolu Nakliyat Komisyonu'na Gümrük ve İnhisarlar ve Ziraat Vekaletlerinden birer üye alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5409	21/05/1943	-
K/450	K/127 ve K/195 sayılı kararlarla tesbit edilen pamuk fiyatları farkının fondan ödenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5407	18/05/1943	-
K/451	Türkiye Ziraî Donatım Kurumu'nun satacağı malzeme maliyet bedelleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5412	25/05/1943	-
K/452	1943 ürünü hububat ve bakliyattan alınacak devlet hissesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5405	15/05/1943	-
K/453	İzmit, Erdek ve Edremit iskelelerinin Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'ne devri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5416	29/05/1943	669, 781, 869
K/454	K/433 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5416	29/05/1943	-
K/455	Söke'de Osman Pullukçu ve oğlu Rifat müessesesinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5451	09/07/1943	-
K/456	Bazı özel ulaşım araçlarına trafiğe çıkma izni verilmesi ve K/256 ile Ahmet Ataman adına verilmiş olan trafiğe çıkma izninin iptal edilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5451	09/07/1943	671
K/457	Çeltekin Linyit Kömür madeninde ücretli iş mükellefiyeti uygulanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5455	14/07/1943	-
K/458	Ziraat Vekaleti emrine tahsis olunan mütedavil sermaye	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5456	15/07/1943	-
K/459	Ziraat Vekaleti'ne tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5456	15/07/1943	-
K/460	Bazı özel ulaşım araçlarına trafiğe çıkma izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5472	03/08/1943	671
K/461	K/433 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5464	24/07/1943	-

K/462	K/452 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5456	15/07/1943	-
K/463	Bazı özel ulaşım araçlarına trafiğe çıkma izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5472	03/08/1943	671
K/464	Türk Çimento ve Kireci Anonim şirketine ait Zeytinburnu Çimento fabrikasına el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5467	28/07/1943	607
K/465	İktisat Vekaleti'ne Milli Korunma görevleri için tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5487	20/08/1943	493
K/466	2/19346 sayılı kararnameye istianden Dahiliye Vekalet merkez teşkilatına ilave olunan kadronun kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5511	18/09/1943	-
K/467	Milli Korunma mahkemeleri kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5511	18/09/1943	489
K/468	Dar ve değişmez gelirliyle ordu ihtiyacının temini için yapılmakta olan hububat satışlarının fiyatları arasındaki farkın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5511	18/09/1943	491
K/469	1942 mahsulü pamuklara elkonarak halen yürürlükteki fiyatlarla satın alınmasına dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5513	21/09/1943	-
K/470	İstanbul limanına bağlı Yazgan motoru için verilmiş olan trafiğe çıkma izninin uzatılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5536	20/10/1943	671
K/471	Taşkömürü ve kokun müesseseler göre tevziatına ve bu hususta alınacak önlemler	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5536	20/10/1943	-
K/472	Ticaret Vekaleti emrine 200.000 lira tahsisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5536	20/10/1943	-
K/473	Kömür dışındaki madde navlunlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5567	27/11/1943	511
K/474	Bazı ulaşım araçlarına trafiğe çıkma izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5536	20/10/1943	671
K/475	Sanayi müesseselerinin kontrol edilmeleri hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5538	22/10/1943	-
K/476	K/171 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5538	22/10/1943	670

K/477	Ziraat Vekaleti'ne Devlet çiftlikleri kurmak ve ziraat yapmak görevi verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5544	01/11/1943	-
K/478	Ziraat Vekaleti emrine 35.000 tona kadar tohumluk tahsis edilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5548	05/11/1943	-
K/479	Kömür fiyatlarındaki tahavvüllerin kaloriferli binalarda kira bedellerine yansıtılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5544	01/11/1943	-
K/480	Ticaret Ofisi kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5551	09/11/1943	689
K/481	Milli Korunma Muhasebe Bürosu kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5554	12/11/1943	-
K/482	Şeker satışlarının yasaklanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5551	09/11/1943	-
K/483	Şeker pancarı fiyatlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5551	09/11/1943	-
K/484	Türkiye Zirai Donatım Kurumu kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5560	19/11/1943	-
K/485	Bazı ulaşım araçlarına trafiğe çıkma izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5560	19/11/1943	671
K/486	Koordinasyon Bürosu'nun giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5566	26/11/1943	-
K/487	Ticaret Vekaleti'nin gerekli gördüğü maddelerin tüketim ve satış şeklinin belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5579	16/12/1943	510
K/488	Dahiliye Vekaleti emrine verilen tahsisatın 400.000 liraya çıkarılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5584	22/12/1943	-
K/489	Adliye Vekaleti bütçesine tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5597	07/01/1944	-
K/490	Koordinasyon, Kağıt ve Matbuayı Düzenleme Bürosu ile Ticaret Kredileri Tanzim Komitesine 1944 takvim yılı için tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5602	13/01/1944	-
K/491	Devlet hisseleri dışında bazı hububatın Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından primli fiyatla satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5593	03/01/1944	525

K/492	Ticaret Vekaleti Merkez Teşkilatı'na eklene kadrodaki müşavirliklerden birinin aylık ücretinin 500 liradan 600 liraya çıkarılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5595	05/01/1944	701
K/493	İktisat Vekaleti merkez teşkilatına ilave kadronun değiştirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5602	13/01/1944	-
K/494	Hariciye Vekaleti'ne tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5602	13/01/1944	-
K/495	Çeşitli vekalet ve müesseseler namına tahsis edilip tamamının veya bakiyesinin kullanılmasına lüzum ve mahal kalmayan sermayelerin iptaline mütedair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5603	14/01/1944	-
K/496	Münakalat Vekaleti emrine 60 lira tahsisi hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5610	22/01/1944	-
K/497	Samsun limanındaki Hususi İdare ve Belediyeye ait iskelelerin Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'ne devredilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5605	17/01/1944	-
K/498	Zirai Kombinalar İdaresinin merkez ve taşra teşkilatı kadroları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5612	25/01/1944	-
K/499	Milli Korunma Muhasebe Bürosu giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5616	29/01/1944	558
K/500	K/445 ve K/467 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5618	01/02/1944	-
K/501	Adliye Vekaleti merkez teşkilatına ilave olunan Muhasebe Bürosu'ndaki muhasipliğin aylık ücretinin 170 liraya çıkarılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5618	01/02/1944	-
K/502	İstanbul İttihat Değirmencilik ve Şark Değirmencilik T.A. Şirketleri işyerleriyle Kasımpaşa, Balat ve Mumhane değirmenlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5625	09/02/1944	-

K/503	Devlet Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'ne devredilmiş olan Samsun limanının Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'ne devredilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5621	04/02/1944	-
K/504	Bozuk kaliteli tütünlerin ihracının yasaklanması ve değeri karşılığında İnhisarlar İdaresi tarafından satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5625	09/02/1944	616
K/505	Samsun Limanında mevcut 53 çaparla 5 motorün satın alınması için Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5628	12/02/1944	-
K/506	K/433 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5642	29/02/1944	-
K/507	K/373 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5648	07/03/1944	701
K/508	Ziraat Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5648	07/03/1944	-
K/509	Maliye Vekaleti'ne verilen sermayenin arttırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5650	09/03/1944	-
K/510	Ticaretin tanzimi ve ihtikarla mücadele edilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5655	15/03/1944	644
K/511	Gemi seferlerinin düzenlenmesi ve navlunların belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5672	04/04/1944	659
K/512	İhtikarı Tetkik Komisyonları ve Milli Korunma Kontrolörlükleri kadroları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5656	16/03/1944	701
K/513	Küçük sanat kooperatifleri ve bunların birlik kooperatifleri kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5685	19/04/1944	-
K/514	Yat Kulübü motoruna trafiğe çıkma izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5695	02/05/1944	671
K/515	Ticaret Bakanlığı'nda Muhasebe Bürosu kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5712	24/05/1944	701

K/516	Küçük sanat kooperatifleri tip statüsünün 49 uncu maddesinin değiştirilmesi hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5711	23/05/1944	-
K/517	511 sayılı karar bağlı cetvelde düzeltmeler yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5712	24/05/1944	659
K/518	İstanbulda Balatta Türmasan Limited Şirketi işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5718	31/05/1944	-
K/519	Bazı özel otomobillere plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5724	07/06/1944	671
K/520	K/433 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5724	07/06/1944	-
K/521	Ereğli Kömürleri İşletmesi Müessesesi'ne 5.000.000 lira verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5720	02/06/1944	-
K/522	Ereğli Kömürleri İşletmesi'ne 15.000.000 lira verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5720	02/06/1944	-
K/523	Arslan ve Eskişehir Çimento ve Su Kireci fabrikalarında bulunan makinelere el konup değeri mukabilinde İktisat Vekaletince satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5735	20/06/1944	-
K/524	Bazı özel ulaşım araçlarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5730	14/06/1944	671
K/525	Toprak Mahsulleri Ofisinin satın alacağı hububat fiyatlarının tesbiti ile bakliyat ve çeltikten alınacak Devlet hissesi miktarı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5727	10/06/1944	1227
K/526	İstanbul Beyoğlu ve Yeniköy daireleri T.A. Gaz Şirketi'nin iş yerlerinde çalışma saatlerinin arttırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5748	05/07/1944	-
K/527	Gümrüklerde kanuni sürelerini doldurmuş eşyanın resmi dairelere dağıtılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5748	05/07/1944	724
K/528	Bir özel otomobile plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5748	05/07/1944	671
K/529	Şeker fiyat farklarının hazineye devri hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5763	22/07/1944	-

K/530	Devlet çiftliklerinde sabit tesisat vücuda getirmek üzere Ziraat Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5768	28/07/1944	-
K/531	Bazı özel ulaşım araçlarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5768	28/07/1944	671
K/532	1944 kampanyası şeker pancarı fiyatlarının tesbiti ve müstahsillere verilecek şeker primi hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5778	09/08/1944	-
K/533	Almanya, İsviçre, Macaristan ve Fransa menşeli İspençiyari ve tıbbi müstahzarat satışının düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5776	07/08/1944	-
K/534	Ankara, İstanbul, İzmir İtfaiye teşkilatında 31.8.1944 tarihinde müstahdem bulunanlarla bu tarihten sonra hizmete girecek olanlar	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5822	04/10/1944	-
K/535	K/197, K/230, K/283 ve K/397 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5828	11/10/1944	-
K/536	Şile limanında bağlı İz adlı motorün Milli Müdafaa Vekaleti'nce satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5818	29/09/1944	-
K/537	Adliye Vekaleti tarafından kurulacak teşkilatın kadro ve idare masraflarını karşılamak üzere 150.000 lira tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5824	06/10/1944	-
K/538	İki özel otomobile plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5824	06/10/1944	671
K/539	K/525 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5820	02/10/1944	568
K/540	Ekmek istihkakının arttırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5820	02/10/1944	566
K/541	Bazı deniz araçlarında çalışanların mazeretsiz işlerini terk edemeyecekleri hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5828	11/10/1944	-
K/542	Kerempe adlı motorün satın alınması için Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'ne salahiyyet verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5828	11/10/1944	-

K/543	Yalvaç Deri Fabrikasının işletilmesi için Sümerbanka tahsis olunan mütedavil sermayenin tasfiyesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5841	26/10/1944	-
K/544	Kömür navlunlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5841	26/10/1944	659
K/545	Bazı özel ulaşım araçlarına trafiğe çıkma izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5841	26/10/1944	671
K/546	Nebati yağlardan alınan Devlet hissesi fiyatlarının arttırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5841	26/10/1944	665
K/547	Hububat ve bakliyat unlarından pasta vs. yapılabilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5845	01/11/1944	713
K/548	Bazı özel ulaşım araçlarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5869	02/12/1944	671
K/549	Çimento fiyatlarının tespiti	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5850	07/11/1944	747
K/550	Bazı özel ulaşım araçlarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5866	25/11/1944	671
K/551	Beş yaşına kadar sığır ve mandaların kasaplık olarak alım, satım ve kesimlerinin yasaklanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5869	02/12/1944	613
K/552	Çivi üretim, satış ve fiyatlarının düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5870	04/12/1944	738
K/553	Hükümetçe el konan makine ve tesislerin bazıları hakkındaki kararının kaldırılmasına ve el konulmuş olanların yedek parçalarına da el konulması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5879	14/12/1944	-
K/554	K/510 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5876	11/12/1944	644
K/555	Bazı özel ulaşım araçlarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5888	25/12/1944	633
K/556	Cenup Demiryolları T.A.Ş. İşletme şebekelerindeki işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5888	25/12/1944	-
K/557	Çengelköy İspirto Fabrikasına el konması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5890	27/12/1944	633
K/558	Milli Korunma Muhasebe Bürosu giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5907	17/01/1945	-

K/559	Milli Korunma Mahkemeleri kadroları giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5914	25/01/1945	-
K/560	Koordinasyon Bürosu ile Kağıt ve Matbuayı Düzenleme Bürosu için Başvekalet emrine ve Ticari Kredileri Tanzim Komitesi için Maliye Vekaleti'ne tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5907	17/01/1945	-
K/561	İzmir İncir ve Üzüm Tarım Satış Kooperatifleri Birliğinin aylık mizanlarıyla senelik bilançolarını Ziraat Bankası'na göndermesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5906	16/01/1945	-
K/562	Dahiliye Vekaleti emrine verilen tahsisat bakiyesinin iptali	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5906	16/01/1945	-
K/563	Ticaret Vekaleti'ne tahsisat verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5906	16/01/1945	-
K/564	Ticaret Vekaleti emrine evvelce tahsis edilen sermayelerden bir kısmının iptali	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5914	25/01/1945	-
K/565	Ticaret Vekaleti hesabına beş milyon liralık munzam bir mütedvail sermaye tahsisi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5897	05/01/1945	-
K/566	Beyaz un yapılabilmesi ve ekmek istihkakının artırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5908	18/01/1945	713
K/567	Çörek vs. beyaz undan yapılabilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5908	18/01/1945	596
K/568	Toprak Mahsulleri Ofisince alınıp satılan buğday ile hububat, bakliyat ve pirinç fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5908	18/01/1945	1227
K/569	İktisat Vekaleti'nde kurulan teşkilata iki murakıplık kadrosu eklenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5918	30/01/1945	-
K/570	Özel bir araca trafiğe çıkma izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5926	08/02/1945	671
K/571	Sipariş Merkezi Bürosu kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5918	30/01/1945	-
K/572	K/393 ve K/546 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5935	19/02/1945	665
K/573	Zirai Kombinalar İdaresinin teşkilat kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5951	09/03/1945	671

K/574	Sihhat ve İctimai Muavenet Bakanlığı, hususi idare ve belediyeler teşkilatında resmi görevi olan doktorların motosikletlerine plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5943	28/02/1945	671
K/575	Ticaret Bakanlığı emrine verilen 350.000 liralık mütedavil sermayenin iptal olunması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5953	12/03/1945	-
K/576	Özel bir otomobile plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5946	03/03/1945	671
K/577	Nebati yağ satışlarının düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5937	21/02/1945	630
K/578	Veremlilerle maden işçisi ekmek istihkakının arttırılabilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5963	23/03/1945	713
K/579	Pamuk, tütün, fındık, incir, üzüm piyasalarına düzenlemek için Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5964	24/03/1945	-
K/580	Sınai mamullerden lüzum görülenlerin cins, nevi ve vasıflarını tesbit ve tayin için İktisat Vekaleti'ne yetki verilmesi hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5963	23/03/1945	-
K/581	Hariciye Bakanlığı Sipariş Merkezi Bürosu kadrosunun değiştirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5981	13/04/1945	-
K/582	Pamukların beyana tabi tutulması ve lüzumunda bunlara el konulması için İktisat Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5974	05/04/1945	-
K/583	1943-1944 üzüm piyasasına müdahale neticesinde doğan zararın, İzmir İncir ve Üzüm Tarım Satış Kooperatifleri Birliğine, Milli Korunma fonundan ödenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5993	28/04/1945	-
K/584	Taş ve linyit kömürü maliyet ve satış fiyatları arasındaki farktan doğan ve doğacak olan zararların ne suretle karşılanacağı hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5993	28/04/1945	-
K/585	Bazı özel ulaşım araçlarına plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6008	17/05/1945	671

K/586	Zingal Ortaklığının Ayancık Kasabası civarındaki kereste fabrikasına el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	5992	27/04/1945	-
K/587	Ticaret Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6003	11/05/1945	-
K/588	Kağıt ve Matbuayı Düzenleme Bürosu'nun İktisat Vekaleti'ne bağlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6004	12/05/1945	-
K/589	Amerika Büyükelçiliği Hava Ataşeliğinin özel iki otomobili ve bir motosikletine plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6033	16/06/1945	671
K/590	Satın alınacak hububatın fiyatları	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:108.36.11	10/06/1945	648
K/591	Bazı özel taşıma araçlarına seyrüsefer izni ve plaka verilmesi hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6046	02/07/1945	671
K/592	Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü işyerlerinde çalışanların işyerlerini terk edememeleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6059	17/07/1945	-
K/593	K/512 sayılı karara bağlı Milli Korunma Kontrolörlükleri kadrosunun değiştirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6054	11/07/1945	701
K/594	Bazı belediyeler için ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6054	11/07/1945	-
K/595	K/510 ve K/554 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6059	17/07/1945	644
K/596	Unlu mamuller hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6054	11/07/1945	713
K/597	K/510 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6090	22/08/1945	644
K/598	Trabzon ve Elazığ Belediyelerine Milli Korunma fonundan verilecek paralar	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6091	23/08/1945	-
K/599	K/458 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6091	23/08/1945	-
K/600	Şeker satışının, naklinin ve imalatta kullanılmasının dört gün için yasaklanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6088	20/08/1945	Geçici
K/601	1945 kampanyası şeker pancarı fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6088	20/08/1945	Geçici
K/602	K/452 ve K/525 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6100	04/09/1945	-

K/603	Sinema filmlerine el konulması ve Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6092	24/08/1945	661
K/604	K/393, K/546 ve K/572 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6097	31/08/1945	665
K/605	K/590 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6109	17/09/1945	648
K/606	Bazı pamuklara el konulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6103	07/09/1945	-
K/607	K/464 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6139	22/10/1945	-
K/608	K/103 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6161	22/11/1945	-
K/609	Bazı özel taşıt araçlarına plaka verilmesi hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6156	13/11/1945	671
K/610	K/590 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6175	09/12/1945	648
K/611	K/590 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6176	10/12/1945	648
K/612	K/95 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6177	11/12/1945	746
K/613	K/551 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6197	04/01/1946	-
K/614	Kırık tütünlerin yurt dışına çıkarılması	?	?	?	?	-
K/615	K/18 ve K/464 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6217	28/01/1946	-
K/616	K/504 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6209	18/01/1946	-
K/617	K/248 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6210	19/01/1946	-
K/618	İktisat Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6231	13/02/1946	-
K/619	Bazı birliklere Milli Korunma fonundan ödeme yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6214	24/01/1946	-
K/620	K/204 ve K/425 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6219	30/01/1946	-
K/621	Adliye Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6219	30/01/1946	649
K/622	Hariciye Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6219	30/01/1946	-
K/623	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1946 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6219	30/01/1946	-

K/624	Belediyelere ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6219	30/01/1946	650
K/625	Koordinasyon Bürosu'nun 1946 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6219	30/01/1946	679
K/626	Ticari Kredileri Tanzim Komitesi'nin 1946 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6219	30/01/1946	-
K/627	İktisat Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6219	30/01/1946	652
K/628	K/617 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6219	30/01/1946	-
K/629	Bazı özel taşıt araçlarına plaka verilmesi hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6232	14/02/1946	671
K/630	K/510, K/554, K/595 sayılı kararlara ek ve K/577 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6234	16/02/1946	644
K/631	K/544 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6260	19/03/1946	659
K/632	Ekmek yapımı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6260	19/03/1946	757
K/633	K/557 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6260	19/03/1946	-
K/634	K/630 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6274	04/04/1956	644
K/635	Bir kereste fabrikasının Hükümetçe satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6274	04/04/1956	-
K/636	Zirai Kombinalar İdaresi'nin teşkilat kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6285	17/04/1946	-
K/637	K/511 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6289	22/04/1946	666
K/638	Liman ve Demiryolları inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6289	22/04/1946	-
K/639	K/104 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6298	04/05/1946	810
K/640	K/611 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6299	06/05/1946	648
K/641	TMO'nun kullandığı kağıtlar	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6308	16/05/1946	1227
K/642	Bazı özel taşıt araçlarına plaka verilmesi hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6313	22/05/1946	671

K/643	Bazı vekaletlere yetkiler verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6321	31/05/1946	951
K/644	K/510, K/554, K/595, K/597, K/630 ve K/634 sayılı kararların kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6321	31/05/1946	951
K/645	İhtikarı Tetkik Komisyonları kadro cetvelinin yürürlükten kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6321	31/05/1946	-
K/646	K/596 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6328	08/06/1956	713
K/647	K/646 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:111.40.12	06/06/1946	-
K/648	1946-1947 devresinde satın alınacak hububat	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6334	15/06/1946	696
K/649	Adliye Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6346	29/06/1946	675
K/650	Ticaret Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6346	29/06/1946	-
K/651	Hariciye Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6347	01/07/1946	673
K/652	İktisat Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6347	01/07/1946	-
K/653	Bazı özel taşıt araçlarına plaka verilmesi hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6361	17/07/1946	671
K/654	K/336 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6393	23/08/1946	-
K/655	Ticari Kredileri Tanzim Komitesi'nin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6404	10/09/1946	-
K/656	Makbule Boysan'ın özel otomobiline plaka verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6410	17/09/1946	671
K/657	K/478 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6404	10/09/1946	-
K/658	İthal primi alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6404	10/09/1946	802
K/659	K/511, K/517, K/544 ve K/631 sayılı kararların kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6410	17/09/1946	666
K/660	1946 yılı şeker pancarı fiyatları	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:111.61.19	19/09/1946	?

K/661	K/603 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6442	24/10/1946	-
K/662	Askeri iş yerlerinde çalışanların iş yerlerini terk edememeleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6442	24/10/1946	-
K/663	K/432 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6445	28/10/1946	-
K/664	K/646 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6445	28/10/1946	713
K/665	K/393, K/546, K/572, K/604 sayılı kararların kaldırılması ve K/393 ve K/564 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6445	28/10/1946	-
K/666	Münakalat Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6454	14/11/1946	-
K/667	İthalatçı Birliklerinin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6458	19/11/1946	762
K/668	Hıfzırabbani yelkenlisinin satılmasına izin verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6477	11/12/1946	-
K/669	K/453 sayılı kararın İzmit limanındaki iskeleye dair olan hükmünün kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6477	11/12/1946	-
K/670	K/78, K/112, K/171 ve K/476 sayılı kararların kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6477	11/12/1946	-
K/671	K/75 sayılı karar ile eklerinin kaldırılması hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6486	21/12/1946	-
K/672	Ticaret Ofisi'nin sermayesinin azaltılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6495	02/01/1947	810
K/673	Hariciye Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6495	02/01/1947	-
K/674	Milli Korunma Mahkemeleri kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6495	02/01/1947	-
K/675	Adliye Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6495	02/01/1947	-
K/676	Ticaret Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6495	02/01/1947	-
K/677	Petrol Ofisi teşkilat kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6497	04/01/1947	863
K/678	Şeker kullanımının 4 gün yasaklanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6495	02/01/1947	-
K/679	Koordinasyon Bürosu'nun 1947 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6496	03/01/1947	-

K/680	Koordinasyon Bürosu'nun 1947 yılı kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6496	03/01/1947	-
K/681	Hava Kurumu'na prim verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6507	16/01/1947	-
K/682	1946 yılı tütünlerinden prim alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6506	15/01/1947	-
K/683	Tütün alımından oluşacak zararın Milli Korunma fonuyla giderilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6506	15/01/1947	-
K/684	K/373, K/512 ve K/515 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6525	06/02/1947	701
K/685	Milli Savunma ihtiyacı için yabancı memleketlerden satın alınan malzemenin primden istisna edilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6524	05/02/1947	-
K/686	1947 yılı şeker pancarı fiyatı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6525	06/02/1947	-
K/687	Zirai Kombinalar Dairesi kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6539	22/02/1947	-
K/688	K/648 sayın karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6539	22/02/1947	696
K/689	Ticaret Ofisi'nin kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6547	04/03/1947	810
K/690	Ticaret Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6547	04/03/1947	-
K/691	Su sayacı konulan gayrimenkullerin kiralari	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6554	12/03/1947	-
K/692	K/14 sayılı kararın kaldırılması ve K/283 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6556	14/03/1947	-
K/693	Susam alım ve satımı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6614	24/05/1947	750
K/694	Nebati yağlardan tahsil edilemeyen Devlet hisseleri	?	?	?	?	-
K/695	Çimento fabrikaları taş ocaklarında fazla mesai yapılması	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:113.38.11	29/05/1947	-
K/696	1947-1948 devresinde satın alınacak hububat	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6628	10/06/1947	740
K/697	K/363 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6638	21/06/1947	-
K/698	K/644 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6638	21/06/1947	951

K/699	Adliye Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6645	30/06/1947	-
K/700	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1947 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6655	11/07/1947	-
K/701	Ticaret Vekaleti merkez ve taşra teşkilatına eklenmiş olan kadroların kaldırılması	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01 YK:114.44.12	26/06/1947	-
K/702	K/644 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01 YK:114.44.13	26/06/1947	951
K/703	K/522 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6654	10/07/1947	-
K/704	Milli Korunma Muhasebe Bürosu kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6679	08/08/1947	-
K/705	?	?	?	?	?	740
K/706	K/677 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6705	12/09/1947	863
K/707	K/337 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6757	18/11/1947	-
K/708	K/59 sayılı karara ek	?	?	?	?	-
K/709	1947 yılı taş kömürü zararlarına mahsuben Ereğli Kömürleri İşletmesi'ne devredilecek paralar	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6760	21/11/1947	-
K/710	K/356 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6760	21/11/1947	-
K/711	Zeytinyağı satın alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6770	03/12/1947	-
K/712	Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmesi	?	?	?	?	-
K/713	Un ve ekmek imaliyle satışının düzenlenmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01 YK:115.76.1	12/12/1947	757
K/714	Koordinasyon Bürosu'nun 1948 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6793	30/12/1947	-
K/715	Koordinasyon Bürosu'nun 1948 yılı teşkilat kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6796	03/01/1948	-
K/716	Çimento ithali	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6804	13/01/1948	-
K/717	Hububat karşılığında pamuklu satılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6806	15/01/1948	741

K/718	K/716 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6809	19/01/1948	-
K/719	Adliye Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01 YK:115.81.10	02/01/1948	-
K/720	1947 yılı tütünlerinden prim alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6812	22/02/1948	-
K/721	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/722	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1948 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6835	18/02/1948	-
K/723	Koordinasyon Bürosu kadrosu	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01 YK:115.89.2	31/01/1948	-
K/724	K/527 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6841	25/02/1948	-
K/725	Kömür fiyatlarının tesbiti hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6830	12/02/1948	782
K/726	Adliye Vekaleti kadroları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6831	13/02/1948	-
K/727	1948 yılı şeker pancarı fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6841	25/02/1948	-
K/728	İktisat Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6856	13/03/1948	-
K/729	K/713 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6856	13/03/1948	757
K/730	Kağıtlara dair	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6856	13/03/1948	799
K/731	Ziraat Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6864	23/03/1948	868
K/732	K/713 ve K/729 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6878	08/04/1948	757
K/733	K/730 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6887	19/04/1948	799
K/734	Hububat naklinin bazı istikametlerde yasak edilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6878	08/04/1948	751
K/735	Kaçakçılığının önlenmesi için alınacak tedbirler	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6878	08/04/1948	789
K/736	K/728 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6890	22/04/1948	-
K/737	Bazı hububat hakkında	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:116.30.7	05/05/1948	?

K/738	K/552 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6907	15/05/1948	-
K/739	Bazı hububatının naklinin yasaklanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6904	12/05/1948	752
K/740	1948-1949 devresinde satın alınacak hububat	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6920	01/06/1948	780
K/741	K/717 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6932	15/06/1948	868
K/742	İstanbul Mahrukat Ofisi'nin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6932	15/06/1948	-
K/743	K/274 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6944	29/06/1948	-
K/744	Akaryakıt fiyat istikrar hesabı tutulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6944	29/06/1948	-
K/745	İktisat Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6949	05/07/1948	-
K/746	Pamuk iplikleriyle pamuk dokumalara el konması hakkındaki kararların kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6958	15/07/1948	-
K/747	K/549 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6958	15/07/1948	-
K/748	Bazı müessese ve teşekküller arasında alım ve satım işlemlerinin düzenlenmesi ve K/306 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6961	19/07/1948	792
K/749	K/3 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6968	27/07/1948	964
K/750	K/693 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6961	19/07/1948	-
K/751	K/734 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6962	20/07/1948	-
K/752	K/739 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6962	20/07/1948	-
K/753	Ticaret Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6961	19/07/1948	-
K/754	İktisat Vekaleti'ne yetki verilmesi	?	?	?	?	-
K/755	K/742 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6966	24/07/1948	-
K/756	Madeni yağ ve akaryakıt satın alınması ve ithaliyle Petrol Ofisi'nin görevlendirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6987	20/08/1946	-
K/757	K/632, K/713, K/729 ve K/732 sayılı kararların kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6987	20/08/1946	-

K/758	Ticaret Ofisinin 1947 mahsulü fındıkları satması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	6987	20/08/1946	-
K/759	Şeker fiyatının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7014	22/09/1948	811
K/760	K/59 ve K/753 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7020	29/09/1948	-
K/761	Halk Dağıtma Birliklerinin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7022	01/10/1948	-
K/762	K/657 sayılı kararın ikinci maddesinin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7021	30/09/1948	-
K/763	K/721 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7039	26/10/1948	-
K/764	K/759 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7039	26/10/1948	-
K/765	Kaçakçılığının önlenmesi için alınacak tedbirler	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7041	28/10/1948	804
K/766	K/733 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:117.65.17	20/10/1948	-
K/767	1948 yılı tütünlerinden prim alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7088	24/12/1948	-
K/768	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/769	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/770	Ticaret Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7094	31/12/1948	800
K/771	K/730 sayılı karara ek ve K/733 sayılı kararın birinci maddesinin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7093	30/12/1948	799
K/772	Milli Korunma Muhasebe Bürosu kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7133	16/02/1949	-
K/773	Türk Hava Kurumu'na prim verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7146	03/03/1949	-
K/774	1949 yılı şeker pancarları fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7155	14/03/1949	-
K/775	Et fiyatları hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7180	12/04/1949	951
K/776	Ziraat Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7185	18/04/1949	-
K/777	Petrol Ofisi'nin bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7199	05/05/1949	963

K/778	Ulus gazetesinin TBMM müzakerelerini yayınladığı günlerde 2 sayfa fazla yayınlanması	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:119.32.7	?	?
K/779	Bazı gıda maddelerinin fiyatları hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7199	05/05/1949	951
K/780	1949-1950 devresinde satın alınacak hububat	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7234	16/06/1949	809
K/781	K/453 sayılı kararın Erdek iskelesine ait hükmünün kaldırılması	?	?	?	?	-
K/782	Kömür fiyatlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7236	18/06/1949	843
K/783	K/708 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7244	28/06/1949	-
K/784	Toprak Mahsulleri Ofisi'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7248	02/07/1949	1227
K/785	Gülcemal, Doğan, Sebat, Hora ve Şule vapurlarına satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7252	07/07/1949	-
K/786	K/328 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7252	07/07/1949	-
K/787	K/780 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7301	08/09/1949	809
K/788	K/746 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7301	08/09/1949	-
K/789	K/735 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7300	07/09/1949	-
K/790	Yerli Ürünler Şirketi'ne komisyon verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7340	28/10/1949	-
K/791	K/755 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7340	28/10/1949	-
K/792	Bazı müessese ve teşekküller arasında alım ve satım işlemlerinin düzenlenmesi ve K/748 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7340	28/10/1949	-
K/793	K/769 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:120.77.14	08/11/1949	?
K/794	K/636 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7369	02/12/1949	-
K/795	İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7371	05/12/1949	-
K/796	1949 yılı tütünlerinden prim alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7389	26/12/1949	-

K/797	Tütün destekleme alımları	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:121.87.16	20/12/1949	?
K/798	K/790 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7397	04/01/1950	-
K/799	K/730, K/733 ve K/771 sayılı kararların kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7393	30/12/1949	-
K/800	İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7405	13/01/1950	-
K/801	Milli Korunma Muhasebe Bürosu kadrosu'nun değiştirilmesi ve 1950 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7432	14/02/1950	-
K/802	K/658 sayılı kararın kaldırılması	?	?	?	?	-
K/803	1950 yılı şeker pancarı fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7465	24/03/1950	-
K/804	K/765 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7487	19/04/1950	-
K/805	K/779 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7487	19/04/1950	951
K/806	Akbaş, Kemal ve Söğütlü gemilerine satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7487	19/04/1950	-
K/807	Buntaş gemisine satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7487	19/04/1950	-
K/808	K/25 sayılı kararın ikinci maddesinin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7487	19/04/1950	-
K/809	1950-1951 dönemi TMO hububat alımı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7535	17.06.1950	831
K/810	Ticaret Ofisi'nin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7544	28/06/1950	-
K/811	Şeker fiyatlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7542	26/06/1950	-
K/812	Çimento Sanayii Anonim Ortaklığı'nın çıkaracağı hisse senetleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7544	28/06/1950	-
K/813	Saracoğlu Mahallesi memur konutları kiralaları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7601	06.09.1950	-
K/814	K/810 sayılı kararında değişiklik yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7680	12/12/1950	-
K/815	Tütün destekleme alımı	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:124.95.7	15/01/1951	-

K/816	K/783 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7752	07/03/1951	-
K/817	Tütün destekleme alımı	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:124.104.12	07/02/1951	-
K/818	Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü'ne kredi açılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7768	26/03/1951	-
K/819	İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7762	19/03/1951	-
K/820	Üsküdar vapuruna satış izni verilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:125.24.8	23/03/1951	-
K/821	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7768	26/03/1951	-
K/822	Sümerbank'a borç verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7796	28/04/1951	-
K/823	İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7796	28/04/1951	-
K/824	Kanal vapuruna satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7817	25/05/1951	-
K/825	K/31 ve K/100 sayılı kararların kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7796	28/04/1951	-
K/826	Yerli Ürünler Türk Anonim Şirketi'ne tahsis olunan krediye faiz yürütülmemesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7807	12/05/1951	-
K/827	K/199 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7796	28/04/1951	-
K/828	K/141 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7796	28/04/1951	-
K/829	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/830	Şeker pancarı fiyatlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7807	12/05/1951	-
K/831	1951-1952 döneminde TMO alımları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7832	12/06/1951	868
K/832	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/833	Bursa Tarım Kooperatifleri Birliği'ne mütedavil sermaye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7841	22/06/1951	-
K/834	Maden kömürü fiyatlarının ayarlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7855	11/07/1951	964

K/835	İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne fındık alım yetkisi verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7867	25.07.1951	-
K/836	Bazı pamukluların Sümerbank'a devredilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7869	27.07.1951	-
K/837	Bazı pamuk ipliklerinin Sümerbank'a devredilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7869	27.07.1951	-
K/838	İthalatçı Birlikleri fon ihtiyat hesabındaki paralar	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7874	02/08/1951	-
K/839	K/838 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7874	02/08/1951	853
K/840	Ticaret Ofisi kârlarının fındık alımında kullanılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7894	25/08/1951	-
K/841	TMO'daki kaput bezinin serbestçe satılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7899	01/09/1951	1227
K/842	Bazı motorlu araçların ve ambar, depo ve benzer yerlerden yararlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7923	04.10.1951	1227
K/843	K/837 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7952	09.11.1951	-
K/844	Florya gemisine satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7951	08.11.1951	-
K/845	K/777 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7959	17.11.1951	963
K/846	Şeker üretiminin düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7966	26.11.1951	-
K/847	Tayyar, Bartın, Saadet ve Kocaeli yardımcı vapurlarına satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7996	31/12/1951	-
K/848	Nafia Vekaleti'ne ait bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7996	31/12/1951	-
K/849	K/831 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7996	31/12/1951	868
K/850	Akaryakıt ve fındık alımı için para ayrılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7997	02/01/1952	-
K/851	Semiramis vapuruna satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	7996	31/12/1951	-
K/852	Tütün destekleme alımı yapılması	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:127.97.14	10/01/1952	-

K/853	K/838 sayılı karara ek ve K/839 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8046	28/02/1952	-
K/854	K/835 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8036	16/02/1952	870
K/855	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/856	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/857	Pamuk fiyatları hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8042	23/02/1952	-
K/858	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1952 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8075	02/04/1952	-
K/859	Sarıyar Hidrolik Santrali'nde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8072	29/03/1952	-
K/860	K/846 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8086	15/04/1952	-
K/861	1951-1952 devresinde satın alınacak hububata ödenecek primler	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8087	16/04/1952	1227
K/862	TMO'ya ait bazı iş yerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8100	03/05/1952	-
K/863	Petrol Ofisi kadrolarının düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8098	30/04/1952	-
K/864	Şeker pancarı fiyatlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8110	15/05/1952	-
K/865	İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8124	02.06.1952	-
K/866	K/835 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8106	10/05/1952	870
K/867	K/412 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8221	01/10/1952	959
K/868	1952-1953 devresinde satın alınacak hububat	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8135	14.06.1952	899
K/869	K/453 sayılı kararın Edremit (Akçay) limanındaki iskeleye dair hükmünün kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8166	24/07/1952	-
K/870	İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne fındık alım yetkisi verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8178	07/08/1952	-
K/871	Et ve Balık Kurumu'nun kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8221	01/10/1952	-

K/872	Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin ellerindeki pamukların bu birliklere açılan hesaplara aktarılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8225	06/10/1952	-
K/873	İstanbul telefon şebekesi tevsiyatı ve kablo arızlarının ıslahı işlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8225	06/10/1952	-
K/874	Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8225	06/10/1952	-
K/875	Destekleme alımlarında kullanılacak para	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:131.4.5	17/01/1953	-
K/876	Ankara Mezbahası'nda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8224	04/10/1952	-
K/877	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1952 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8225	06/10/1952	-
K/878	Bazı kurumlara ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8235	17/10/1952	-
K/879	Tütünlerin satışından oluşan kâr	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:130.72.17	25/09/1952	-
K/880	Dünya Tütün Teşkilatı 16'lar Komitesi toplantısı için ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8238	21/10/1952	-
K/881	Elmalı Barajı'nda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8243	27/10/1952	-
K/882	Samsun Limanı'nda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8292	25.12.1952	-
K/883	Nazım vapuruna satış izni	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8283	15.12.1952	-
K/884	Cumhuriyet, Karadeniz ve Ege vapurlarına satış izni	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8330	09.02.1953	-
K/885	Atlantik, Demirhan ve Hüseyin Kaptan gemilerine satış izni	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8330	09.02.1953	-
K/886	Tütün destekleme alımı yapılması	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:130.90.10	25/12/1952	-
K/887	Bazı kağıtların Sümerbank emrine hazır tutulması ve K/364 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8330	09.02.1953	993

K/888	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/889	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1953 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8383	11/04/1953	-
K/890	K/854 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8385	14/04/1953	-
K/891	Nedret layterine satış izni	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8413	21.05.1953	-
K/892	1953 yılı şeker pancarı fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8414	22.05.1953	-
K/893	K/884 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8420	29.05.1953	-
K/894	Hilton Oteli inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8448	03.07.1953	-
K/895	Amasya'da şeker fabrikası inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8448	03.07.1953	-
K/896	Çimento tevzi ve satışı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8446	01/07/1953	959
K/897	İzmir Limanı'nda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8456	13/07/1953	-
K/898	K/819 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8476	05/08/1953	-
K/899	1953-1954 devresinde satın alınacak hububat	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8432	12.06.1953	940
K/900	İzmir'de buz imalatı ve soğuk hava ile alakalı iş yerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8495	31/08/1953	-
K/901	İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne fındık alım yetkisi verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8497	02/09/1953	-
K/902	Üzüm alımlarında oluşan zararın Ticaret Ofisi'nin kârlarıyla karşılanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8497	02/09/1953	-
K/903	Zeytinyağı alımlarından oluşan zararın tahsislerle kapatılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8497	02/09/1953	-
K/904	TMO'nun maliyet fiyatları altında hububat satışları yapma yetkisi verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8498	03/09/1953	1227
K/905	Adana, Batman ve Merzifon meydanları inşaat işlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8520	29/09/1953	-

K/906	MTA'nın Batman'da kurmakta olduğu rafineri inşaatına fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8520	29/09/1953	-
K/907	İhracatın ve istihsalin korunması için Tevzin Fonu kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8498	03/09/1953	1172
K/908	İthalatı düzenlemek ve ihtikarı önlemek için İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8498	03/09/1953	982
K/909	Üsküdar-Kadıköy ve Havalisi Halk Tramvayları Türk Anonim şirketine fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8539	21/10/1953	-
K/910	Sümerbank'ın görevlendirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8539	21/10/1953	-
K/911	Muzaffer adlı gemiye satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8540	22/10/1953	-
K/912	K/891 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8541	23/10/1953	-
K/913	Bursa Merinos ve Hereke Yünlü ve Halı Dokuma Sanayii Müessesesi'nde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8540	22/10/1953	-
K/914	1954-1955 devresinde sayın alınacak hububat	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8532	13/10/1953	968
K/915	Ordu iskelesi inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8542	24/10/1953	-
K/916	Türkiye Demir ve Çelik Fabrikaları Müessesesi'nde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8562	20/11/1953	-
K/917	K/907 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8533	14/10/1953	990
K/918	Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesesi'nde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8579	10/12/1953	-
K/919	Tunç adlı şilebe satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8576	07/12/1953	-
K/920	K/744 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8594	28/12/1953	-
K/921	İzmir'de tütün işleme tesisatı için ödenek ayrılması	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:133.88.8	20/11/1953	-
K/922	Hamitnaci tatbikat gemisine satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8600	06/01/1954	-
K/923	K/884 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8594	28/12/1953	-

K/924	K/847 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8594	28/12/1953	-
K/925	K/880 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8606	13/01/1954	-
K/926	Seyhan barajı inşaatında fazla mesai yapılması (Resmi Gazete’de “K. sayısı” 925 yazılsa da içeriğinden K/926 sayılı kara olduğu anlaşılmaktadır.)	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8608	15/01/1954	-
K/927	Tütün destekleme alımları	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:134.102.3	31/12/1953	-
K/928	Samsun Liman inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8617	26/01/1954	-
K/929	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/930	Petrol Ofisi kadrosu	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8694	28/04/1954	-
K/931	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/932	Milli Korunma Muhasebe Bürosu’nun 1954 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8657	13/03/1954	-
K/933	1954 yılı kampanyası şeker pancarı fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8672	31/03/1954	-
K/934	Bazı maddelerin alım ve satımının düzenlenmesi, K/643 sayılı kararın bazı maddeleri ile K/644, K/698 ve K/702 sayılı kararların kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8666	24/03/1954	951
K/935	Et ve Balık Kurumu’na açılacak kredilerle zararlarının karşılanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8680	09.04.1954	-
K/936	K/907 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8717	27/05/1954	1172
K/937	K/901 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8722	07.06.1954	-
K/938	Şeker fabrikaları inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8744	02/07/1954	-
K/939	K/746 sayılı kararın dördüncü maddesinin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8763	24/07/1954	-

K/940	1954-1955 devresinde satın alınacak hububat	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8728	14.06.1954	977
K/941	Kanarya gemisine satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8763	24/07/1954	-
K/942	K/907 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8746	05/07/1954	990
K/943	İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne fındık alımı için yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8756	16/07/1954	-
K/944	K/934 sayılı kararın kaldırılması ve bazı malların alım ve satımının düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8760	21/07/1954	951
K/945	K/907 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8763	24/07/1954	990
K/946	Mersin limanı inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8800	11.09.1954	-
K/947	Gediz-Demirköprü Barajı inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8800	11.09.1954	949
K/948	Saros kurtarma gemisine satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8853	15/11/1954	-
K/949	Akçay Kemer Barajı ile Gediz-Demirköprü Barajı inşaatlarında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8853	15/11/1954	-
K/950	Kızılırmak-Hirfanlı Barajı inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8846	06/11/1954	-
K/951	K/643, K/644, K/698, K/702, K/775, K/779, K/805, K/934 ve K/944 sayılı kararların kaldırılması ve bazı malların alım ve satımının düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8870	04/12/1954	1020
K/952	Tavil adlı şilebe satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8901	11.01.1955	-
K/953	Karşıyaka gemisine satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8883	20.12.1954	-
K/954	Çatalağzı Elektrik ve Tevzi Müessesesi'nde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8883	20.12.1954	-
K/955	K/900 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8898	07.01.1955	-
K/956	Migros Türk Şirketi'ne kredi verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8901	11.01.1955	-

K/957	K/777 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8928	11.02.1955	963
K/958	K/907 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8901	11.01.1955	990
K/959	Çimentonun tevzi ve satışının düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8901	11.01.1955	-
K/960	Tütün destekleme alımları	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:138.112.10	24/01/1955	-
K/961	1955 yılı şeker pancarı fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8944	02/03/1955	-
K/962	İstanbul Mahrukat Ofisi'nin borçlu hesabı ve Ticaret Ofisi'nin sermayesi hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8951	10/03/1955	-
K/963	Bazı akaryakıt depolarında fazla mesai yapılması ve K/350, K/777, K/845 ve K/957 sayılı kararların kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8988	22/04/1955	-
K/964	Çeşitli taşkömürleriyle kok kömürlerinin ve briketlerin fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8954	14/03/1955	-
K/965	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1955 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8968	30/03/1955	-
K/966	K/907 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8970	01/04/1955	990
K/967	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/968	1955-1956 devresinde hububata verilecek fiyatların belirlenmesi ve K/914 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8986	20/04/1955	977
K/969	K/907 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	8986	20/04/1955	1172
K/970	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/971	K/907 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9061	22/07/1955	1172
K/972	K/907 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9059	20/07/1955	990
K/973	K/915 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9059	20/07/1955	-
K/974	Mete vapuruna satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9061	22/07/1955	-

K/975	K/959 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9030	16/06/1955	-
K/976	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/977	1955-56 devresinde satın alınacak hububat	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9029	15/06/1955	-
K/978	Maden ocaklarında çalışmanın düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9061	22/07/1955	-
K/979	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/980	K/907 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:140.64.18	30/06/1955	-
K/981	Belirli yerlerde Hükümetçe ucuz fiyatla yapılan hububat satışları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9071	06/08/1955	996
K/982	Bazı ihtiyaç maddelerinin tahsis ve tevzie tabi tutulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9051	11/07/1955	-
K/983	K/982 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9054	14/07/1955	1227
K/984	İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne fındık alımı için yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9090	29/08/1955	-
K/985	Ankara Güvercinlik'te kurulan çimento fabrikasında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9092	01/09/1955	-
K/986	Şekerin satış fiyatının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9062	23/07/1955	-
K/987	TMO'ya kahve ithali ve satışı yetkisi verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9090	29/08/1955	-
K/988	Soma Bölge Termik Santrali inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9093	02/09/1955	-
K/989	Et ve Balık Kurumu'na sebze ve meyve konusunda yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9084	22/08/1955	1227
K/990	K/907 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9090	29/08/1955	1172
K/991	Antep fıstığının alımı için İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9129	14.10.1955	-
K/992	Seyhan Barajı'nda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9123	07.10.1955	-

K/993	Bazı kağıtların SEKA emrine hazır tutulması ve K/887 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9132	18.10.1955	-
K/994	K/977 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9153	12/11/1955	-
K/995	Et ve Balık Kurumu'na fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9153	12/11/1955	-
K/996	Belirli yerlerde Hükümetçe ucuz fiyatla yapılan hububat satışları ve K/981 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9188	23/12/1955	-
K/997	K/907 ve K/990 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9190	26/12/1955	1172
K/998	NATO Teşkilatı'na ait akaryakıt depolama tesisleri inşaatlarında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9190	26/12/1955	-
K/999	Tariş ve Antbirlik tarafından satılan olan pamukların fiyat farkları hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9195	31/12/1955	-
K/1000	İzmir ve Çukurova Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerine pamuk, çekirdeksiz kuru üzüm ve incir alımları yapma yetkisi verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9195	31/12/1955	-
K/1001	Tütün destekleme alımları	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:141.110.9	04/01/1956	-
K/1002	Mersin siloları inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9212	20/01/1956	1227
K/1003	1956-1957 devresinde makarnalık buğday fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9210	18/01/1956	-
K/1004	K/982 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9209	17/01/1956	-
K/1005	K/951 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9225	04/02/1956	1020
K/1006	Bitkisel yağların düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9225	04/02/1956	-
K/1007	K/956 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9232	13/02/1956	-
K/1008	Gazete sayfa sayısının kısıtlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9229	09/02/1956	1141
K/1009	Et ve Balık Kurumu'nda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9251	06/03/1956	-

K/1010	Suat ve Füzuran adlı vapurlara satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9251	06/03/1956	-
K/1011	Ankara ve Konya siloları inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9251	06/03/1956	1227
K/1012	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1956 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9247	01/03/1956	-
K/1013	K/25 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9251	06/03/1956	-
K/1014	K/982 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9291	21/04/1956	-
K/1015	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/1016	1956-1957 devresinde satın alınacak hububat	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9331	13/06/1956	1095
K/1017	1956 yılı şeker pancarı fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9329	11/06/1956	-
K/1018	K/951 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9331	13/06/1956	1020
K/1019	Ekmek gramajın ayarlanması için yetki verilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:143.50.3	16/06/1956	-
K/1020	Baz malların alım ve satımının düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9337	20/06/1956	-
K/1021	K/1020 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9347	02/07/1956	-
K/1022	Kaçakçılığın önlenmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:143.54.15	29/06/1956	-
K/1023	Bazı çimento fabrikalarında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9356	12/07/1956	-
K/1024	Milli Korunma Dairesi Reisliği'nin kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9356	12/07/1956	-
K/1025	Milli Korunma Muhasebe Bürosu giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9369	31/07/1956	-
K/1026	K/1020 ve K/1021 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9370	01/08/1956	-
K/1027	Bazı hububatın satış fiyatlarının düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9365	26/07/1956	1060
K/1028	Milli Korunma Dairesi teşkilatı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9371	02/08/1956	-

K/1029	K/1020 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9371	02/08/1956	-
K/1030	Türkiye İnan taşımacılıkta akaryakıt primi ödenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9444	27/10/1956	-
K/1031	Sümerbank tekstil fabrikası inşaatlarında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9396	01/09/1956	-
K/1032	K/1020 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9382	15/08/1956	1227
K/1033	K/999 sayılı karara (K. Sayısı: 1033 yazmıyor)	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9382	15/08/1956	1095
K/1034	İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne fındık alımı için yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9404	11/09/1956	-
K/1035	K/1020 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9386	20/08/1956	1227
K/1036	K/1022 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:143.68.10	13/08/1956	-
K/1037	K/1020 ve K/1021 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9397	03/09/1956	1227
K/1038	K/1020 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9397	03/09/1956	1227
K/1039	K/907 ve K/990 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9408	15.09.1956	1172
K/1040	Petrol Ofis, Sümerbank ve Devlet Demiryolları İşletme Umum Müdürlüğü'nün kullanılmadığı tahsislerin iptali	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9419	28.09.1956	-
K/1041	K/1027 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9419	28.09.1956	-
K/1042	Kuru üzüm, kuru incir ve pamuk alımları için yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9419	28.09.1956	-
K/1043	Zeytinyağı alımları için yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9419	28.09.1956	-
K/1044	PTT santralleri kurulması işinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9452	08.11.1956	-
K/1045	Gümrüklerde bekleyen malların alınıp satılması ve tevzi edilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9420	29.09.1956	-

K/1046	Kuru üzüm ve kuru incirlerin toptancı kârları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9428	09/10/1956	1227
K/1047	İhraç edilecek pamuklar için fiyat farkı ödenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9438	20.10.1956	-
K/1048	Et ve Balık Kurumu'nun görevlendirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9438	20.10.1956	-
K/1049	K/1020 ve K/1021 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9440	23/10/1956	1227
K/1050	K/1020 sayılı kararın on beşinci maddesinin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9438	20.10.1956	-
K/1051	K/1020, K/1021 ve K/1038 sayılı kararların değiştirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9440	23/10/1956	-
K/1052	Migro Türk Şirketi'ne kredi verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9438	20.10.1956	-
K/1053	K/1024 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9438	20.10.1956	-
K/1054	Bazı askeri işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9462	20.11.1956	-
K/1055	Ayakkabı üretim ve satışları ile kösele ticaretinin düzenlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9453	09.11.1956	1227
K/1056	Bankaların müşterileri hesabına yaptıkları her türlü hizmetler karşılığı komisyon ve diğer ücretler	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9453	09.11.1956	-
K/1057	Milli Korunma Mahkemeleri için Adliye Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9452	08.11.1956	-
K/1058	Antep fıstığının alımı ve ihracı için yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9450	06.11.1956	-
K/1059	Tıbbi ve işpençiyari müstahzarların maliyet unsurları ile kâr hadlerinin ve satış usullerinin belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9463	21/11/1956	1227
K/1060	Bazı hububat satış fiyatlarının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9482	13/12/1956	-
K/1061	K/1028 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:144.91.5	16/11/1956	-
K/1062	K/1020 karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9494	27/12/1956	-

K/1063	K/1008 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9506	11/01/1957	1141
K/1064	Tankerlerin Münakalat Vekaletince gerekli yerlerde çalıştırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9506	11/01/1957	-
K/1065	Şeker satış fiyatının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9512	18.01.1957	-
K/1066	1956 yılı tütünlerinin satışında kilo başına yardım yapılması	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:145.108.1	17/01/1957	-
K/1067	K/1057 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9530	08/02/1957	-
K/1068	Tütün destekleme alımları	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:145.109.1	02/02/1957	-
K/1069	İstinye'deki kibrit fabrikasında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9552	06.03.1957	-
K/1070	Amerikan Petroleum Oversas Limited Şirketi'ne ait bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9549	02.03.1957	-
K/1071	Başvekaletle bağlı Koordinasyon Bürosunun yeniden tesisi ve bu büroya ait kadro ve tahsisat hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9551	05.03.1957	-
K/1072	Tomruk ve keresteler hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9551	05.03.1957	-
K/1073	K/1060 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9549	02.03.1957	1095
K/1074	K/513 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9568	25.03.1957	-
K/1075	Et ve Balık Kurumu'nda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9568	25.03.1957	-
K/1076	Geophysical Service International S. A. Şirketi'nin petrol arama işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9568	25.03.1957	-
K/1077	Sabun üretiminde zeytinyağı kullanılmasının yasaklanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9559	14.03.1957	-
K/1078	Zeytinyağının ihracatı ve don yağlarının sabun imalinde kullanılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9578	05/04/1957	1227

K/1079	K/907 ve K/990 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9578	05/04/1957	1172
K/1080	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/1081	Fındık alış ve satış fiyatlarındaki farkların Milli Korunma hesaplarına aktarılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9578	05/04/1957	-
K/1082	Migros Türk Şirketi'ne kredi verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9579	06.04.1957	-
K/1083	İpek böceği tohumlarının azami satış fiyatların	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9598	30.04.1957	-
K/1084	Tidewater Oil Company Şirketi'nin petrol arama işyerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9598	30.04.1957	-
K/1085	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1957 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9601	08.05.1957	-
K/1086	K/1006 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9618	28/05/1957	-
K/1087	K/1059 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9615	24/05/1957	1227
K/1088	İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün kahve ithali ve satışı ile görevlendirilmesi ve K/987 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9610	18.05.1957	-
K/1089	Taş kömür ve kokun mahal ve müesseselere tevziine dair kararları İşletmeler Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9618	28/05/1957	-
K/1090	Kaçakçılığın önlenmesi ve üreticilerin teşkilatlandırılması için Türkiye Yapağı ve Tiftik Anonim Şirketi'nin görevlendirilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:146.24.8	10/05/1957	-
K/1091	Bazı pamuklu işletmelerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9623	03/06/1957	-
K/1092	Petrol Ofisi'nin, NATO Enfrastrüktür programı gereğince görevlendirilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:146.26.8	20/05/1957	-
K/1093	Ankara imar planı için fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9657	17/07/1957	-

K/1094	N.V. De Bataafsche Petroleum Maatschappij Şirketi'ne ait işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9657	17/07/1957	-
K/1095	1957-1958 devresinde satın alınacak hububat	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9634	15/06/1957	-
K/1096	Bazı hububatların satışı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9634	15/06/1957	-
K/1097	Williams Brothers-Costain-John Brown Şirketi'nin yapmakta olduğu inşaatlarda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9657	17/07/1957	-
K/1098	K/1057 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9657	17/07/1957	-
K/1099	K/1090 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:146.32.5	18/06/1957	-
K/1100	K/1095 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9646	29/06/1957	-
K/1101	K/1028 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:146.33.3	27/06/1957	-
K/1102	K/1082 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9659	19/07/1957	-
K/1103	Bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9659	19/07/1957	-
K/1104	K/959 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9695	02/09/1957	-
K/1105	K/907, K/990 ve K/1039 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9692	27/08/1957	1172
K/1106	1957-58 devresinde satın alınacak fındıklar	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9692	27/08/1957	-
K/1107	Kuru üzüm, kuru incir ve pamuk alımları için yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9692	27/08/1957	-
K/1108	K/1096 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9691	26/08/1957	-
K/1109	Makine Kimya Endüstrisi Kurumu'nda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9715	25/09/1957	-
K/1110	K/1107 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9737	21.10.1957	-
K/1111	K/1045 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9737	21.10.1957	-
K/1112	1957 yılı şeker pancarı fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9711	20/09/1957	-

K/1113	Milli Korunma Mahkemeleri giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9718	28/09/1957	-
K/1114	İstanbul İmar planı için fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9738	22.10.1957	-
K/1115	K/744 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9734	17.10.1957	-
K/1116	Tevize tabi tutulan mallardan, tevziat ve teşkilat masrafı olarak alınacak paralar	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9743	28.10.1957	-
K/1117	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/1118	Mennesmann-Sümerbank Boru Endüstrisi T. A. Şirketi'ne ait boru fabrikasında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9782	14/12/1957	-
K/1119	Azot Sanayi Türk Anonim Şirketi'ne ait işyerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9782	14/12/1957	-
K/1120	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/1121	Tekirdağ Silosu inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9782	14/12/1957	-
K/1122	ihraç edilecek pamuklar hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9881	10/04/1958	-
K/1123	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/1124	K/1051 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9770	30/11/1957	1227
K/1125	K/1006 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9795	30/12/1957	-
K/1126	Bazı inşaat işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9796	31/12/1957	-
K/1127	Milli Korunma Mahkemeleri giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9799	04/01/1958	-
K/1128	K/907, K/990, K/1039 ve K/1105 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9836	17/02/1958	1172
K/1129	K/907 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9836	17/02/1958	1172
K/1130	Koordinasyon Bürosu'nun 1958 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9835	15/02/1958	-
K/1131	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/1132	K/1062 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9848	03/03/1958	1227

K/1133	K/1029 sayılı karara ek (K.Sayısı:1113 şeklinde yazılmış.)	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9843	25/02/1958	-
K/1134	Yelkenci, Nurfan ve Mehmet adlı gemilerle, Rıza Kaptan ve Semira tankerlerine satış izni verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9836	17/02/1958	-
K/1135	Petrol Ofisi depolarında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9836	17/02/1958	-
K/1136	Büyük ve küçük baş canlı hayvan alım ve satımı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9816	24.01.1958	-
K/1137	Tütün destekleme alımları	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:148.4.20	20/01/1958	-
K/1138	1957 yılı tütünlerin satış fiyatı üzerinden yardım yapılması	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:148.5.2	23/01/1958	-
K/1139	K/907 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9836	17/02/1958	1172
K/1140	İstanbul yolcu gemisinin Hadyi Seykhou Diop et Fils Firması'na takriben hacı seferi için kiralanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9836	17/02/1958	-
K/1141	Gazete sayfa sayısının kısıtlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9873	01/04/1958	-
K/1142	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1958 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9848	03/03/1958	-
K/1143	K/1004 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9881	10/04/1958	-
K/1144	Kuzey Batı Anadolu İhtisal ve Tevzi Müesseselerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9881	10/04/1958	-
K/1145	Western Ricarhe Geofisiche Şirketi'nde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9881	10/04/1958	-
K/1146	Tahsis ve Tevzi Teşkilatı kurulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9871	29/03/1958	-
K/1147	1955 yılı tütünlerinin satın alınması	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:148.21.7	15/04/1958	-

K/1148	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1956 ve 1957 giderleri için ayrılan ödenek hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9895	30/04/1958	-
K/1149	K/907 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9895	30/04/1958	1172
K/1150	Migros Türk Şirketi'nin zararlarının Milli Korunma fonundan karşılanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9934	17/06/1958	-
K/1151	Bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9901	08/05/1958	-
K/1152	İnhisarlar Umum Müdürlüğünce Türkiye Kızılay Cemiyetine devredilen 300 ton kahve	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9918	29/05/1958	1227
K/1153	Kesikköprü barajı inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9918	29/05/1958	-
K/1154	K/1106 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9918	29/05/1958	-
K/1155	M.E.R. inşaatı işyerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9926	07/06/1958	-
K/1156	Bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9926	07/06/1958	-
K/1157	Tomruk ve kereste hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9912	22/05/1958	1227
K/1158	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/1159	Merkez Bankası'nda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9928	10/06/1958	-
K/1160	Bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9937	20/06/1958	-
K/1161	İzmir Oteli inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9937	20/06/1958	-
K/1162	Bitümlü malzemelerin tahsis ve tevzi tabii tutulması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9937	20/06/1958	-
K/1163	K/1101 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:149.31.12	09/06/1958	-
K/1164	Çimento Fonu tesisi ve çimento satışlarından prim alınıp verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9938	21/06/1958	-
K/1165	1958-1959 devresinde satın alınacak hububat	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9943	27/06/1958	-
K/1166	K/1029 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9943	27/06/1958	-

K/1167	K/1146 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9964	25/07/1958	-
K/1168	İnhisar madde ve mamulleri için gerekli malzemeler	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9969	31/07/1958	-
K/1169	Hollanda Kraliyet İnşaat Şirketi'ne ait işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9974	06/08/1958	-
K/1170	Balso Chica Oil Corporation Şirketi'nin petrol arama işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9974	06/08/1958	-
K/1171	K/1146 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9977	09/08/1958	-
K/1172	K/907 sayılı karar ve eklerinin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9972	04/08/1958	1172
K/1173	K/1066 ve K/1138 sayılı kararların kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	9972	04/08/1958	-
K/1174	Petrol Ofisi'nde Askeri İkmal ve NATO Tesisleri İşletme Reisliği teşkilatının kurulması	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:150.42.6	07/08/1958	?
K/1175	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/1176	Bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10005	12/09/1958	-
K/1177	Bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10005	12/09/1958	-
K/1178	1958 yılı şeker pancarı fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10013	22/09/1958	-
K/1179	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/1180	Çimento ticaretinin serbest bırakılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10029	10/10/1958	-
K/1181	K/1029 sayılı kararın bazı maddelerinin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10043	27/10/1958	-
K/1182	Ticaret Vekaleti'ne ödenek verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10039	22/10/1958	-
K/1183	Milli Korunma Mahkemeleri giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10051	07/11/1958	-
K/1184	K/1090 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:150.52.15	10/10/1958	-
K/1185	Turkish Gulf Oil Company'nin petrol arama işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10048	04/11/1958	-

K/1186	İller Bankası hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10048	04/11/1958	-
K/1187	Bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10059	17/11/1958	-
K/1188	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/1189	1957 yılı ve daha eski yıllara ait tütünler hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10043	27/10/1958	-
K/1190	K/1006 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10059	17/11/1958	-
K/1191	Gümrüklere gelmiş olan eşyalar hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10068	27/11/1958	-
K/1192	Bazı inşaatlarda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10077	08/12/1958	-
K/1193	K/513 sayılı kararlar ek ve tadillerinin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10080	11/12/1958	-
K/1194	Şekerin fabrika satış fiyatının belirlenmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10064	22/11/1958	-
K/1195	K/1191 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10103	08/01/1959	-
K/1196	K/1020 ve K/1051 sayılı kararlara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10111	17/01/1959	-
K/1197	Amerikan yardımı ile Marmara Ereğlisi'nde yaptırılan inşaatlarda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10111	17/01/1959	-
K/1198	Makine ve Kimya Endüstrisi kurumunda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10112	19/01/1959	-
K/1199	Koordinasyon Bürosu'nun 1959 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10112	19/01/1959	-
K/1200	K/1165 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10112	19/01/1959	-
K/1201	Çimento Tevzi Komisyonlarında çalışanlara ikramiye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10112	19/01/1959	-
K/1202	K/1077 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10133	12/02/1959	-
K/1203	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1959 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10125	03/02/1959	-
K/1204	Tütün destekleme alımları	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:151.72.11	28/01/1959	-

K/1205	Tahsis ve Tevzi Teşkilatının Koordinasyon Vekili'ne bağlanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10131	10/02/1959	-
K/1206	Main Site inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10134	13/02/1959	-
K/1207	Ankara Belediyesi'nda fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10150	04/03/1959	-
K/1208	K/106 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10150	04/03/1959	-
K/1209	K/1038 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10168	25/03/1959	1227
K/1210	K/1173 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10151	05/03/1959	-
K/1211	1959 yılı şeker pancarı fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10179	07/04/1959	-
K/1212	Tarabya Oteli inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10183	15/04/1959	-
K/1213	K/1191 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10184	16/04/1959	-
K/1214	Türk Havayolları Anonim Ortaklığı'na ait işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10198	06/05/1959	-
K/1215	Eti Yapı Limited Şirketi ait işyerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10198	06/05/1959	-
K/1216	K/1209 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10200	08/05/1959	-
K/1217	Gemi seferleri hakkında Münakalat Vekaleti'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10207	16/05/1959	-
K/1218	Whitlock Oil Services Inc Şirketi'ne ait işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10226	09/06/1959	-
K/1219	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1958 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10224	06/06/1959	-
K/1220	Askeri işyerlerinde fazla mesai yapılması ve 8/10/1939 tarihli ve 2/12175 sayılı kararnamenin kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10230	13/06/1959	-
K/1221	K/1163 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:152.28.1	29/05/1959	-

K/1222	K/930 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10236	25/06/1959	-
K/1223	Tomruk ve kereste hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10236	25/06/1959	-
K/1224	Bazı tütünler hakkında	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:152.29.20	09/06/1959	-
K/1225	Toprak Mahsulleri Ofisi'nde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10239	29/06/1959	-
K/1226	1959-1960 devresinde satın alınacak hububat	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10231	15/06/1959	-
K/1227	Bazı kararlarından tamamen ve kısmen kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10232	16/06/1959	-
K/1228	K/1163 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:152.31.17	22/06/1959	-
K/1229	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1959 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10262	25/07/1959	-
K/1230	Ankara Ulus Çarşı sitesi inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10262	25/07/1959	-
K/1231	Etibank'a ait işyerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10262	25/07/1959	-
K/1232	K/1226 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10260	23/07/1959	-
K/1233	K/1191 sayılı kararın kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10285	21/08/1959	-
K/1234	İthal edilmiş ve edilecek nakil vasıtaları için prim alınması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10309	18/09/1959	-
K/1235	Ankara'da yol ve kanalizasyon inşaatına ait işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10301	09/09/1959	-
K/1236	Bazı tütünler hakkında İhisarlar Umum Müdürlüğü'ne yetki verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10280	15/08/1959	-
K/1237	K/1226 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10281	17/08/1959	-
K/1238	İthal edilecek kahvelerin İhisarlar Umum Müdürlüğü'ne devredilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10306	15/09/1959	-

K/1239	K/1093 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10307	16/09/1959	-
K/1240	Bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10307	16/09/1959	-
K/1241	Çayırova Pencere Camı Fabrikası inşaatına ait işyerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10313	23/09/1959	-
K/1242	Akaryakıt hakkında ve K/744, K/920 ve K/1115 sayılı kararların yürürlükten kaldırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10329	12/10/1959	-
K/1243	Tahsis ve tevzi işlerinde çalışanlara ikramiye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10329	12/10/1959	-
K/1244	Bazı demirbaşların kayıtlarının terkinin hakkında	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10336	20/10/1959	-
K/1245	Bazı maddelerin Milli Korunma Kanunu'nu hükümleri dışında bırakılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10336	20/10/1959	-
K/1246	K/1237 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10336	20/10/1959	-
K/1247	84/86 ve 74/76 randımanlı unların satış fiyatları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10337	21/10/1959	-
K/1248	Bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10351	10/11/1959	-
K/1249	K/1233 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10349	07/11/1959	-
K/1250	Eskişehir'de Emekli Sandığı'na ait Oto-Gar inşaatı işyerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10359	19/11/1959	-
K/1251	Bazı kurum ve kuruluşların pirinç ve bakliyat ihtiyaçlarının karşılanması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10359	19/11/1959	-
K/1252	K/871 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10359	19/11/1959	-
K/1253	K/1182 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10368	30/11/1959	-
K/1254	Milli Korunma Mahkemeleri giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10389	24/12/1959	-
K/1255	Türkiye Yapağı ve Tiftik Anonim Şirketi'ne görev verilmesi	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:154.65.5	21/11/1959	-

K/1256	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekaleti tarafından tahsis ve tevzii işlerinde çalıştırılanlara ikramiye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10389	24/12/1959	-
K/1257	K/1228 sayılı karara ek	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:154.65.18	04/12/1959	-
K/1258	K/1231 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10389	24/12/1959	-
K/1259	Tahsis ve Tevzi Dairesi kadrolu personeline ikramiye verilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10386	21/12/1959	-
K/1260	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/1261	Koordinasyon Bürosu'nun 1960 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10392	28/12/1959	-
K/1262	Etibank'a ait inşaatta fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10428	10/02/1960	-
K/1263	K/1234 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10429	11/02/1960	-
K/1264	Bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10438	22/02/1960	-
K/1265	Milli Korunma Muhasebe Bürosu'nun 1960 yılı giderleri	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10441	25/02/1960	-
K/1266	İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün pipo ithal ve satışı ile görevlendirilmesi	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10453	10/03/1960	-
K/1267	K/1236 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10433	16/02/1960	-
K/1268	1958 yılı tütünlerinin ihracatı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10433	16/02/1960	-
K/1269	1959 yılı tütün destekleme alımı	Neşredilmemiştir.	BCA	FK:030.18.01.02 YK:154.79.1	13/02/1960	-
K/1270	?	Neşredilmemiştir.	?	?	?	?
K/1271	K/1234 sayılı karara ek	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10468	28/03/1960	-
K/1272	Bazı işyerlerinde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10495	03/05/1960	-

K/1273	16-18 yaş arasındaki kız ve erkek işçilerle 18 yaşını doldurmuş kadın işçilerin gece postalarında çalıştırılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10499	07/05/1960	-
K/1274	Otomobil ve benzeri nakil vasıtalarından tahsil olunacak prim miktarları	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10487	22/04/1960	-
K/1275	Mersin'deki petrol tasfiyehanesi inşaatında fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10500	09/05/1960	-
K/1276	Ankara Nafia Müdürlüğü'nde fazla mesai yapılması	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10511	23/05/1960	-
K/1277	Hasankeyf tütünlerinin ihracatı	Yayımlanmıştır.	Resmi Gazete	10506	16/05/1960	-

Liste Hakkında Açıklamalar

Bu listede Koordinasyon Heyeti tarafından kabul edilen toplam 1277 adet karar gösterilmekte olup kararların numarası, yayımlanma durumu, bulunduğu yer, bulunduğu yere ait bilgiler, yürürlükten kaldırılıp kaldırılmadığı ve kaldırılmış ise hangi kararla olduğu açıklanmıştır. 1277 adet karardan 1167 tanesinin içeriği çeşitli kaynaklarda yayımlanmış, 4 tanesi iptal edilmiş, 53 tanesine BCA'dan ulaşılmış, 53 tanesine ise ulaşılamamıştır. Resmi Gazete'de bulunan kararların içeriği ilgili kararnamelerden, neşredilmeyen kararlardan 1940-1945 dönemine ait olanlar aşağıda belirtilen doktora tezinden, diğerleri BCA'dan alınmıştır. BCA'da bulunan kararlarda Fon Kodu yerine "FK", Yer Kodu yerine "YK" kısaltmaları kullanılmıştır. Herhangi bir kaynakta bulunmayan kararlar, "Neşredilmemiştir." şeklinde gösterilmiş olup hakkında bir bilgi olmadığı için bu kararlarla ilgili yerlere soru işareti konulmuştur. Bu liste oluşturulurken yararlanılan kaynaklar şunlardır: **T.C. Resmi Gazete'ler**; **BCA**; Alev Özbil, "Türkiye'de Savaş Ekonomisi Uygulaması Olarak Milli Korunma Kanunu", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2015; Muzaffer Uyguner, Meriyette Bulunan Koordinasyon Heyeti Kararları, Ankara, Son Havadis Matbaası, Aralık 1954; Ahmet Edib Kuşdemiroğlu, **Milli Korunma Mevzuatı ve Tatbikatı**, İstanbul, İstanbul Sanayi Odası Neşriyatı No:2, 1958.

Ek-3: Yönetmelikler Listesi

No	Sayı	Tarihi	Yönetmelik Adı	Yayımlayan
1	7535	17/06/1950	2/12899 ve 2/18109 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Yürürlüğe Konulmuş Olan 5 ve 348 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararlarıyla Verilen Yetkiye Dayanılarak Tanzim Edilen Kömür Satış ve Tevzi Yönetmeliği	İşletmeler Vekaleti
2	7595	29/08/1950	2/12899 ve 2/18109 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Yürürlüğe Konulmuş Olan 5 ve 348 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararlarıyla Verilen Yetkiye Dayanılarak Tanzim Edilen Kömür Satış ve Tevzi Yönetmeliği'nin 15 inci Maddesinin Tadili	İşletmeler Vekaleti
3	7859	16/07/1951	2/12899 ve 2/18109 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Yürürlüğe Konulmuş Olan 5 ve 348 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararlarıyla Verilen Yetkiye Dayanılarak Tanzim Edilen Kömür Satış ve Tevzi Yönetmeliği	İşletmeler Vekaleti
4	8170	29/07/1952	2/12899 ve 2/18109 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Yürürlüğe Konulmuş Olan 5 ve 348 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararlarıyla Verilen Yetkiye Dayanılarak Tanzim Edilen Kömür Satış ve Tevzi Yönetmeliği	İşletmeler Vekaleti
5	8418	27/05/1953	2/12899 ve 2/18109 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Yürürlüğe Konulmuş Olan 5 ve 348 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararlarıyla Verilen Yetkiye Dayanılarak Tanzim Edilen Kömür Satış ve Tevzi Yönetmeliği	İşletmeler Vekaleti
6	8530	10/10/1952	4/1360 Sayılı Kararname ile Mer'iyete Konulan K/908 Sayılı Koordinasyon Kararının Verdiği Salahiyete ve 12/9/1953 Tarihli ve 8506 Sayılı Resmi Gazete'de İntişar Eden Talimatnamenin 12 nci ve 13 üncü Maddelerine İstinaden «Türkiye Odalar Birliği» Tarafından Hazırlanan Ek Talimatname	İktisat ve Ticaret Vekaleti
7	8718	28/05/1954	2/12899 ve 2/18109 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe Konulmuş Olan 5 ve 348 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararları ile Verilen Yetkiye Dayanılarak Tanzim Edilen Kömür Satış ve Tevzi Talimatnamesi	İşletmeler Vekaleti
8	8506	12/09/1953	"Tevzin Fonu" Hakkındaki K/907 Sayılı Koordinasyon Kararının Tatbikatına Mütedair Talimatname	İktisat ve Ticaret Vekaleti
9	8809	22/09/1954	4/1362 Sayılı Kararname ile Mer'iyete Konulan K/908 Sayılı Koordinasyon Kararının	İktisat ve Ticaret

			Verdiği Salahiyete ve Dış Ticaret Rejimine Dair Talimatnamenin 12 nci ve 13 üncü Maddelerine İstinaden “Türkiye Odalar Birliği” Tarafından Hazırlanan Ek Talimatname	Vekaleti
10	9004	12/05/1955	2/12899 ve 2/18109 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Yürürlüğe Konulmuş Olan 5 ve 348 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararları ile Verilen Yetkiye Dayanılarak Tanzim Edilen Kömür Satış ve Tevzi Talimatnamesi	İşletmeler Vekaleti
11	9028	14/06/1955	28/5/1954 tarih ve 8718 sayılı Resmi Gazete'de intişar etmiş bulunan Kömür Satış ve Tevzi Talimatnamesinin 27 nci maddesine (i) fıkrası ilave edilmesi	İşletmeler Vekaleti
12	9238	20/02/1956	Kömür Satış ve Tevzi Talimatnamesinin 3 üncü Maddesinin (a) ve (c) Fıkralarının Değiştirilmesine Dair	İşletmeler Vekaleti
13	9337	20/06/1956	2/12899 ve 2/18109 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Yürürlüğe Konulmuş Olan 5 ve 348 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararları ile Verilen Yetkiye Dayanılarak Tanzim Edilen Kömür Satış ve Tevzi Talimatnamesi	İşletmeler Vekaleti
14	9396	01/09/1956	Devlet Orman İşletme ve Kereste Fabrikalarının Tomruk ve Kereste Piyasa Satışları hakkında Talimatname	Ziraat Vekaleti
15	9912	22/05/1958	Devlet Orman İşletme ve Kereste Fabrikalarının Tomruk ve Kereste Piyasa Satışları Hakkında Talimatname	-
16	9917	28/05/1958	2/12890 ve 4/8997 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Yürürlüğe Konulmuş Olan 5 ve 1089 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararları ile Verilen Yetkiye Dayanılarak Tanzim Edilen Kömür Satış ve Tevzi Talimatnamesi	Sanayi Vekaleti
17	10035	17/10/1958	2/12890 ve 4/8997 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Yürürlüğe Konulmuş Olan 5 ve 1089 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararları ile Verilen Yetkiye Dayanılarak Tanzim Edilen Kömür Satış ve Tevzi Talimatnamesi	Sanayi Vekaleti
18	10226	09/06/1959	2/12899 ve 4/8997 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Yürürlüğe Konulmuş Olan 5 ve 1089 Sayılı Koordinasyon Heyeti Kararları ile Verilen Yetkiye Dayanılarak Tanzim Edilen Kömür Satış ve Tevzi Talimatnamesi	Sanayi Vekaleti

Kaynak: T.C. Resmi Gazete, 17 Haziran 1950, Sayı 7535- T.C. Resmi Gazete, 9 Haziran 1959, Sayı 10226.

Ek-4: Sirküler Listesi

No	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete No	Sirküler Başlığı	Özet	Vekalet
1	07/08/1951	7878	Ticaretim Tanzimine ve İhtikarla Mücadeleye Dair 54 Sayılı Sirkülere Ek 55 Sayılı Sirküler	Akaryakıt temini	Ekonomi ve Ticaret Vekaleti
2	17/10/1953	8536	Ticaretim Tanzimine ve İhtikarla Mücadeleye Dair 56 Sayılı Sirküler	Akaryakıt ve teneke fiyatları	Ekonomi ve Ticaret Vekaleti
3	15/09/1954	8803	Dış Ticaret İşlerine Dair 508 Sayılı Sirküler	Tevzin fonu	İktisat ve Ticaret Vekaleti
4	22/01/1955	8911	Dış Ticaret İşlerine Dair 528 Sayılı Sirküler	Tevzin fonu	İktisat ve Ticaret Vekaleti
5	13/07/1955	9053	8/7/1955 Tarihli ve 4/5404 Sayılı Kararname ile Mer'iyete Konulmuş Olan K/982 Sayılı Karar ile Verilmiş Salahiyete İstinaden Bazı Maddelerin Nev'i, Cins ve Miktarlarının Bildirilmesine Dair 1 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
6	15/07/1955	9055	8/7/1955 Tarihli ve 4/5404 Sayılı Kararname ile Mer'iyete Konulmuş Olan K/982 Sayılı Kararın İkinci Maddesi ile Verilmiş Olan Salahiyete İstinaden Beyana Tabi Tutulan Mallar Hakkında 2 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
7	19/07/1955	9058	K/982 Sayılı Karara ait 3 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
8	23/07/1955	9062	K/982 Sayılı Karara ait 4 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
9	05/08/1955	9070	K/982 Sayılı Karara İstinaden Bazı Malların İthal, İmal, İntikalinin Düzenlenmesine ve Bunların Tahsis ve Tevziye Tabi Tutulmasına Dair 6 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
10	23/08/1955	9085	İktisat ve Ticaret Vekaletinden (VIII)	Kâr hadleri listesi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
11	01/09/1955	9092	8/7/1955 Tarih ve 4/5404 Sayılı Kararname ile Mer'iyete Konulan K/982 Sayılı Kararın Tatbikatına ait 5 Nolu Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti

12	05/09/1955	9095	K/982 Sayılı Karara İstinaden Bazı Malların Tevzi Dışı Bırakılmasına Dair 7 Nolu Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
13	12/09/1955	9101	8/7/1955 Tarihli ve 4/5404 Sayılı Kararname ile Mer'iyete Konulmuş Olan K/982 Sayılı Kararın 3 üncü Maddesi ile Verilmiş Olan Salahiyete İstinaden Yürürlüğe Konan 8 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
14	03/10/1955	9119	K/982 Sayılı Karara İstinaden Neşrolunan 5 Numaralı Sirkülere Ek 9 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
15	04/11/1955	9146	K/982 Sayılı Karara İstinaden Neşrolunan 5 Numaralı Sirkülere Ek 10 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
16	16/11/1955	9156	K/982 Sayılı Karara İstinaden Bazı Malların İthal, İmal, İntikalinin Düzenlenmesine ve Bunların Tahsis ve Tevziine Dair 11 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
17	30/12/1955	9194	K/982 Sayılı Karara İstinaden Bazı Malların İthal, İmal, İntikalinin Düzenlenmesine ve Bunların Tahsis ve Tevziine Dair 12 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
18	04/01/1956	9198	Motorlu Kara Nakil Vasıtalarının Tahsis ve Tevziine Dair 13 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
19	14/01/1956	9207	K/982 sayılı karara istinaden bazı malların ithal, imal, intikalinin düzenlenmesine ve bunların tahsis ve tevzie tabi tutulmasına dair 11 numaralı sirküleri tadil eden 14 numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
20	23/02/1956	9241	K/982 Sayılı Karara İstinaden Bazı Malların İthal, İmal, İntikalinin Düzenlenmesine ve Bunların Tahsis ve Tevziine Dair 15 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
21	25/05/1956	9315	K/982 Sayılı Karara İstinaden Bazı Malların İthal, İmal, İntikalinin Düzenlenmesine ve Bunların Tahsis ve Tevziine Dair 11 Numaralı Sirkülere Ek 16 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti

22	29/06/1956	9345	Bazı Gübrelerin Tahsis ve Tevzi Tabi Olması Hakkında	Tahsis ve tevzi	Ziraat Vekaleti
23	02/07/1956	9347	K/982 Sayılı Karara İstinaden Bazı Malların İthal, İmal, İntikalinin Düzenlenmesine ve Bunların Tahsis ve Tevziine Dair 11 Numaralı Sirkülere Ek 17 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
24	02/07/1956	9347	8/7/1955 Tarihli ve 4/5404 Sayılı Kararname ile Mer'iyete Konulmuş Olan K/982 Sayılı Karar ile Verilmiş Salahiyete İstinaden Yürürlüğe Konulan 18 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
25	07/07/1956	9352	K/982 Sayılı Karara İstinaden Yedek Parça Satışının Tanzimine Dair 19 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
26	17/07/1956	9360	K/982 Sayılı Karara İstinaden Bazı Malların İhtiyaç Sahiplerine Tahsis ve Tevziine Dair 21 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
27	25/07/1956	9364	K/982 Sayılı Karara Müsteniden Neşredilen 19 Nolu Sirkülere Ek 22 Nolu Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
28	06/08/1956	9374	Tavzih	K/1020 sayılı karar	İktisat ve Ticaret Vekaleti
29	20/08/1956	9386	1 Eylül 1955 Tarih ve 9092 Sayılı Resmi Gazete ile Neşredilen 8/7/1955 Tarih ve 4/5404 Sayılı Kararname ile Mer'iyete Konan K/982 Sayılı Kararın Tatbikatına ait 24 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
30	21/08/1956	9387	K/982 Sayılı Karara ait 21 Sayılı Sirkülerin 5 inci Maddesini Tadil Eden 25 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
31	21/08/1956	9387	Dış Ticaret İşlerine Dair 598 Sayılı Sirküler	Et ve Balık Kurumu	İktisat ve Ticaret Vekaleti
32	17/09/1956	9409	İktisat ve Ticaret Vekaletinden (I)	Akaryakıt ve teneke fiyatları	İktisat ve Ticaret Vekaleti
33	06/10/1956	9426	K/982 Sayılı Kararar Müstenit 19 Nolu Sirkülere Ek 26 Nolu Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
34	13/10/1956	9432	Dış Ticaret İşlerine Dair 608 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
35	12/11/1956	9455	K/982 Sayılı Karara ait 27 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti

36	13/11/1956	9456	Dış Ticaret İşlerine Dair 615 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
37	19/11/1956	9461	8/7/1955 Tarihli ve 4/5404 Sayılı Kararname ile Mer'iyete Konulmuş Olan K/982 Sayılı Kararın 3 üncü Maddesi ile Verilmiş Olan Salahiyete İstinaden Yürürlüğe Konan 28 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
38	22/11/1956	9464	K/982 Sayılı Karara ait 27 Sayılı Sirkülere Ek 29 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
39	26/11/1956	9467	K/982 Sayılı Karara ait 30 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
40	30/11/1956	9471	K/982 sayılı karara ait 31 sayılı sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
41	13/12/1956	9482	K/982 Sayılı Kararın 3 üncü Maddesi ile Verilmiş Olan Salahiyete İstinaden Yürürlüğe Konan 28 Sayılı Sirkülerin Tashihi	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
42	27/02/1957	9546	K/982 ve K/1004 Sayılı Kararlara İstinaden Tevzi ve Tahsise Tabi Tutulan Kabil Zerk Antibiyotiklerle İnsulinlerin Tahsis ve Tevzi Esaslarına Dair 1 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti
43	13/03/1957	9558	K/982 Sayılı Karara ait 32 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
44	18/03/1957	9562	K/982 Sayılı Karara ait 32 Sayılı Sirkülere Ek 33 Nolu Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
45	01/04/1957	9574	K/982 Sayılı Karara ait 34 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
46	04/04/1957	9577	K/982 Sayılı Karara ait 34 Sayılı Sirkülere Ek 35 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
47	14/05/1957	9606	K/982 Sayılı Karara ait 36 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
48	20/06/1957	9638	K/982 Sayılı Karara Dair 37 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	İktisat ve Ticaret Vekaleti
49	31/07/1957	9669	K/982 Sayılı Karara ait 38 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Ticaret Vekaleti
50	02/08/1957	9671	K/982 Sayılı Karara Dair 39 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Ticaret Vekaleti
51	09/09/1957	9701	K/982 Sayılı Karara ait 40 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Ticaret Vekaleti

52	11/09/1957	9703	K/982 Sayılı Karara ait 40 Sayılı Sirkülere Ek 41 Nolu Sirküler	Tahsis ve tevzi	Ticaret Vekaleti
53	17/09/1957	9708	K/982 Sayılı Karara ait 42 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Ticaret Vekaleti
54	26/09/1957	9716	K/982 Sayılı Karara ait 43 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Ticaret Vekaleti
55	26/09/1957	9716	K/982 Sayılı Karara ait 44 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Ticaret Vekaleti
56	18/11/1957	9759	K/982 ve K/983 Sayılı Kararlara ait 45 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Ticaret Vekaleti
57	26/11/1957	9766	K/982 Sayılı Karara ait 46 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Ticaret Vekaleti
58	13/01/1958	9806	K/982 Sayılı Karara ait 47 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Ticaret Vekaleti
59	22/01/1958	9814	K/982 ve K/1094 Sayılı Kararlara İstinaden Tahsis ve Tevzi Tabi Tutulan Kabili Zerk Antibiyotiklerin Tahsis ve Tevzi Esaslarına Dair 2 Numaralı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti
60	06/03/1958	9851	K/982 Sayılı Karara ait 48 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Ticaret Vekaleti
61	19/06/1958	9936	K/982 Sayılı Karara ait 49 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Ticaret Vekaleti
62	10/07/1958	9951	K/982 Sayılı Karara ait 50 Sayılı Sirküler	Tütün	Ticaret Vekaleti
63	01/08/1958	9970	K/1146 Sayılı Karara İstinaden Bazı Maddelerin Tahsis ve Tevziine Dair 1 Sayılı Sirküler	Tahsis ve tevzi	Tahsis ve Tevzi Dairesi Reisliği
64	27/01/1959	10119	K/982 ve K/983 Sayılı Kararlara ait 51 Sayılı Sirküler	45 sayılı sirküler	Ticaret Vekaleti
65	08/05/1959	10200	K/982 Sayılı Karara ait 52 Sayılı Sirküler	Kaldırılan sirkülerler	Ticaret Vekaleti
66	08/09/1959	10300	Gümrük ve İnhisarlar Vekaletinden	Gümrükte bekleyen mallar	Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti
67	19/09/1959	10310	K/982 Sayılı Karara ait 53 Sayılı Sirküler	Tütün	Ticaret Vekaleti
68	28/10/1959	10343	Gümrük ve İnhisarlar Vekaletinden	Gümrükte bekleyen mallar	Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti
69	11/11/1959	10352	Gümrük ve İnhisarlar Vekaletinden	Gümrükte bekleyen mallar	Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti

Kaynak: T.C. Resmi Gazete, 7 Ağustos 1951, Sayı 7878- T.C. Resmi Gazete, 11 Kasım 1959, Sayı 10352.

Ek-5: Tebliğler Listesi

No	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete No	Tebliğin Özeti
1	08/07/1950	7553	Unlu gıda ve hamur işlerinde kullanılan unun randıman ve paçalı hakkında
2	20/10/1950	7636	Pamuk ipliklerinin fabrika teslimi satış fiyatları hakkında
3	25/05/1951	7817	Bazı gemilerin dış seferlerinin izne tabi tutulması hakkında
4	25/05/1951	7817	Bazı gemilerin navlunlarının belirlenmesi hakkında
5	16/06/1951	7836	Unlu gıda ve hamur işlerinde kullanılan unun randıman ve paçalı hakkında
6	11/10/1951	7929	Un ve ekmek imalatında uygulanan sınırlamaların kaldırılması
7	27/10/1951	7943	Bazı gemilerin dış seferlerinin serbest bırakılması hakkında
8	24/10/1953	8542	8530 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Ek Talimatnamenin 2 ve 3 üncü maddelerinde yazılı beyannamelerin verilme süresinin uzatılması
9	26/02/1954	8644	Yüksek fiyatlarla kahve satışı hakkında
10	24/03/1954	8666	Kontrola tabi tutulan malların alım satımında tatbik edilecek azami satış fiyatı unsurlarıyla kâr hadlerinin belirlenmesi
11	27/03/1954	8669	8536 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan akaryakıt ve teneke fiyatları hakkındaki ticaretin tanzimine ve ihtikarla mücadeleyle dair 66 sayılı sirkülerin yürürlüğünün devam etmesi hakkında
12	24/05/1954	8714	Mersin gümrüklerindeki kalayların valilikler emrine tahsis edilmesi hakkında
13	16/07/1954	8756	Bazı fabrikalarda üretilen portland çimentolarının fabrika teslim fiyatı
14	21/07/1954	8760	Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği ile bu Birliğe dâhil odalar ve borsaların K/944 sayılı kararda belirtilen denetim ve kontrolle görevlendirilmesi
15	21/07/1954	8760	Kontrola tabi tutulan malların alım ve satımında kâr hadlerinin uygulanacağı maliyet unsurlarının belirlenmesi
16	21/07/1954	8760	K/944 sayılı karara göre düzenlenecek faturaların içerikleri hakkında
17	21/07/1954	8760	K/944 sayılı karara göre kontrol işleriyle görevlendirilen teşkilatlar hakkında

18	21/07/1954	8760	8536 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan akaryakıt ve teneke fiyatları hakkındaki ticaretin tanzimine ve ihtikarla mücadeleye dair 56 sayılı sirkülerin yürürlüğünün devam ettirilmesi
19	08/09/1954	8797	Bazı çimentoların satışının serbest bırakılması hakkında
20	17/09/1954	8805	Kalayların dağıtımına tabi tutulması hakkında
21	18/09/1954	8806	K/944 sayılı karar ile belediyelere verilen etiket koydurma mecburiyeti hakkında
22	21/09/1954	8808	8760 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan II sayılı tebliğde değişiklik yapılması
23	03/11/1954	8843	Çimentolar için bez torbalar kullanılmasına izin verilmesi
24	04/12/1954	8870	K/951 sayılı karara göre Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği ile bu Birliğe dahil odalar ve borsaların denetim ve kontrol işleriyle görevlendirilmesi
25	04/12/1954	8870	K/951 sayılı karara göre kontrole tabi olan malların alım ve satımında kâr hadlerinin uygulanacağı maliyet unsurlarının belirlenmesi
26	04/12/1954	8870	K/951 sayılı karara göre tacirlerin alım ve satımlarda kullanacağı faturaların içeriği hakkında
27	04/12/1954	8870	K/951 sayılı karara göre kontrol işleriyle görevlendirilen teşkilatlar hakkında
28	04/12/1954	8870	8536 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan akaryakıt ve teneke fiyatları hakkındaki ticaretin tanzimine ve ihtikarla mücadeleye dair 56 sayılı sirkülerin yürürlüğünün devam ettirilmesi
29	04/12/1954	8870	K/951 sayılı karara göre kontrol yapacak belediye görevlileri hakkında
30	04/12/1954	8870	K/944 sayılı karara istinaden 8760, 8806 ve 8808 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan I, II, III, IV, V, VI ve VII sayılı tebliğlerin kaldırılması
31	18/01/1955	8907	1954 yılında yerli fabrikalardan temin edilen ve vasıfları itibariyle kaput bezi standart ölçüleri dışında olan ham pamuklu bezler hakkında
32	25/02/1955	8940	Yük gemilerinin Havza'dan yapacakları kömür nakliyatında uygulanacak azami navlunların belirlenmesi
33	13/05/1955	9005	Demir ve çelik hadde mamulleriyle bunların bozuk ve kırıntılarının alım ve satımı hakkında
34	01/11/1955	9143	Bursa'da Ayhan Erzan firması tarafından ithal edilen yapay ipek ipliklerine el konulması
35	08/11/1955	9149	Durmuş Halil Gökmen Firması'nda mevcut kalaya el konulması
36	26/11/1955	9165	K/951 sayılı Koordinasyon Heyeti kararına ait IX sayılı tebliğ

37	28/11/1955	9166	Bazı gemilerin dış seferlerinin izne tabi tutulması hakkında
38	10/01/1956	9203	Mahmut Safyurtlu firmaları adına gümrüklere gelen tenekelere el konulması
39	21/01/1956	9213	Ziraat alet ve makinaları iç ve dış lastiklerinin tahsis ve tevzi hakkında
40	15/02/1956	9234	Traktör ve diğer ziraat alet makinaları iç ve dış lastik tevziatı hakkında
41	22/02/1956	9240	Vekalet tarafında tahsisi yapılmamış veya tahsisi yapıldığı halde herhangi bir sebeple tahsis emri ilgililere ulaşmamış olan tevzi tabi malları hakkında
42	22/03/1956	9265	K/951 sayılı Koordinasyon Heyeti kararına ait 10 sayılı tebliğ
43	12/04/1956	9283	K/951 sayılı Koordinasyon Heyeti kararına ait 11 sayılı tebliğ
44	13/04/1956	9284	K/951 sayılı Koordinasyon Heyeti kararına ait 12 sayılı tebliğ
45	08/05/1956	9303	Tevzi ve tahsise tabi tutulan kimyevi gübreler hakkında
46	26/05/1956	9316	K/951 sayılı Koordinasyon Heyeti kararına ait 13 sayılı tebliğ
47	15/06/1956	9333	8536 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan akaryakıt ve teneke fiyatları hakkındaki ticaretin tanzimine ve ihtikarla mücadeleye dair 56 sayılı sirkülerin yürürlüğünün devam ettirilmesi
48	29/06/1956	9345	Seyyar satıcılık hakkında
49	29/06/1956	9345	K/1020 sayılı kararın muvakkat maddesinin uygulanması hakkında
50	02/07/1956	9347	K/1020 sayılı karara ait 3 sayılı tebliğ
51	11/07/1956	9355	6731 sayılı kanunla değiştirilen 31 inci maddenin X uncu bendinin uygulanması hakkında
52	26/07/1956	9365	Motorlu kara nakil vasıtaları hakkında
53	03/08/1956	9372	Çimentoların bez torbalarda satılmasına izin verilmesi hakkında
54	06/08/1956	9374	İthalatçı veya imalatçılardan alan vilayet mutemetlerinin tahsis ve tevzi edilecek mallara ilişkin maliyet unsurları ve kâr hadleri hakkında
55	22/08/1956	9388	Ziraat alet ve makinaları ithalatçılarının kârları hakkında
56	05/09/1956	9399	K/1035 sayılı kararla ilgili 1 nolu tebliğ
57	05/09/1956	9399	K/1035 sayılı kararla ilgili 2 nolu tebliğ

58	05/09/1956	9399	K/1035 sayılı kararla ilgili 3 nolu tebliğ
59	08/09/1956	9402	K/1035 sayılı kararla ilgili 4 nolu tebliğ
60	17/09/1956	9409	8536 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan akaryakıt ve teneke fiyatları hakkındaki ticaretin tanzimine ve ihtikarla mücadeleyle dair 56 sayılı sirkülerin yürürlüğünün devam ettirilmesi
61	25/09/1956	9416	Ziraat alet ve makinaları hakkında
62	28/09/1956	9419	Ticari alım ve satımlarda fatura kullanılması hakkında
63	03/10/1956	9423	K/1020 sayılı karar hakkında tavzih
64	03/10/1956	9423	Çekirdeksiz kuru üzüm ihracatı hakkında
65	06/10/1956	9426	9360 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 21 nolu sirkülerin tashih ve tavzihi hakkında
66	13/10/1956	9432	Toptancı veya perakendeci kârları hakkında
67	16/10/1956	9434	K/1037 sayılı karara ait tebliğ
68	16/10/1956	9434	K/1038 sayılı kararla ilgili tavzih
69	23/10/1956	9440	Et fiyatları hakkında
70	05/11/1956	9449	K/1020 sayılı karara ait 2055 sayılı tebliğ
71	06/11/1956	9450	Gümrüklerde bulunan malların tasfiyesi hakkındaki K/1045 sayılı kararın tatbikine dair talimat
72	15/11/1956	9458	K/982, K/1035 ve K/1049 sayılı kararlara ait tebliğ
73	15/11/1956	9458	K/1051 sayılı Koordinasyon Kararında görülen yazı ve tertip hatalarının düzeltilmesi
74	24/11/1956	9466	K/1035 sayılı kararla ilgili 5 nolu tebliğ
75	07/12/1956	9477	K/1055 sayılı kararla ilgili tavzih
76	12/12/1956	9481	Bazı antibiyotiklerin ve insülinlerin tahsis ve tevziye tabi olması hakkında
77	14/12/1956	9483	İmalatçılık, toptancılık ve perakendecilik sıfatları hakkında
78	22/12/1956	9490	K/1035 sayılı kararla ilgili 6 nolu tebliğ
79	12/01/1957	9507	K/1059 sayılı karara ait 1 nolu tebliğ

80	26/01/1957	9519	K/1059 sayılı karara ait 1 nolu tebliğ
81	09/02/1957	9531	K/982, K/1035 ve K/1049 sayılı kararlara ait tebliğ
82	13/02/1957	9534	K/1035 sayılı kararla ilgili 7 nolu tebliğ
83	21/02/1957	9541	Kimyevi gübreler ve lastiklerden yalnız traktör ve diğer ziraat alet ve makinalarına ait iç ve dış lastiklerin ithali, ihtiyaç sahiplerine tahsis ve tevzi hakkında
84	22/02/1957	9542	Bazı malların K/907 sayılı Tevzin Fonu kararına tabi olmadığı hakkında
85	08/03/1957	9554	Ziraat Vekaleti tarafından tahsis ve tevzi olunan kimyevi gübreler hakkında
86	09/03/1957	9555	K/1035 ve K/1051 sayılı kararlar ile K/982 sayılı karara ait 21 nolu sirkülerde yazılı maliyet unsurları ve satış bedelleri hakkında tavzih
87	15/04/1957	9586	Sabun üretiminde zeytinyağı kullanılmasının yasaklanmasına dair K/1077 sayılı karara ait tebliğ
88	08/05/1957	9601	K/982, K/1035 ve K/1049 sayılı kararlara ait 9 Şubat 1957 tarihli tebliğin yürürlüğünün devam ettirilmesi
89	07/06/1957	9627	K/1035 sayılı kararla ilgili 8 nolu tebliğ
90	10/06/1957	9629	K/1035 sayılı kararla ilgili 9 nolu tebliğ
91	10/06/1957	9629	Eskişehir Çimento Fabrikasında satış fiyatlarının belirlenmesi
92	20/06/1957	9638	K/1035 sayılı kararla ilgili 10 nolu tebliğ
93	24/07/1957	9663	K/1059 sayılı karara ait 2 numaralı tebliğ
94	09/09/1957	9701	Gümrüklerden çekilmeyen mallar hakkında
95	18/09/1957	9709	Gümrüklerden çekilmeyen mallar hakkında
96	18/09/1957	9709	Su ısıtıcıları tevzi edilmesi hakkında
97	23/09/1957	9713	K/1020 sayılı kararın 8 inci maddesinin II nci bendinin A fıkrası hükmüne ait tebliğ hakkında
98	26/09/1957	9716	K/1035 sayılı kararla ilgili 11 numaralı tebliğ
99	07/10/1957	9725	Gümrüklerden çekilmeyen mallar hakkında
100	15/10/1957	9732	K/1035 sayılı kararla ilgili 11 numaralı tebliğde adı geçen radyolar hakkında.
101	18/11/1957	9759	K/1110 sayılı karar hakkında

102	21/11/1957	9762	K/982 ve K/1035 sayılı kararlarla ilgili tebliğ
103	22/11/1957	9763	K/982, K/1035, K/1049 sayılı kararlara ait yayımlanan tebliğlere ek tebliğ
104	22/11/1957	9763	Bazı gemilerin dış seferlerinin serbest bırakılması hakkında
105	23/11/1957	9764	Yurtiçinde üretilen yünlü ve pamuklu mensucat ile yün ve pamuk ipliklerinin maliyetlerinin belirlenmesi
106	25/11/1957	9765	K/1059 sayılı karara ait 3 nolu tebliğ
107	25/11/1957	9765	Bazı gıda maddelerinin azami satış fiyatları belirlenmesi
108	26/11/1957	9766	K/982, K/983 ve K/1049 sayılı kararlarla ilgili tebliğ
109	26/11/1957	9766	Pamuklu ve yünlü mensucat fiyatları hakkında
110	26/11/1957	9766	Gazete ve mecmua kağıtları hakkında
111	28/11/1957	9768	K/982, K/983 ve K/1035 sayılı kararlarla ilgili tebliğ
112	30/11/1957	9770	Yurtiçinde üretilen pamuk iplikleri ile her çeşit pamuklu mensucatin satış fiyatları
113	02/12/1957	9771	9784 ve 9770 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğlere ek tebliğ
114	18/12/1957	9785	Bazı gıda maddeleri için perakende azami satış fiyatları hakkında
115	18/12/1957	9785	K/982, K/1051 ve K/1124 sayılı kararlarla ilgili tebliğ
116	21/12/1957	9788	Portakal, limon, mandalina ve greyfurtların önceden belirlenen adet ve sandık fiyatları aynen devam etmesi ve kilo üzerinden satılması hakkında
117	04/01/1957	9799	K/1059 sayılı karara ait 4 numaralı tebliğ
118	08/01/1958	9802	Bazı pamuklu dokumalarla ipliklerin azami sınıai maiyetleri ile azami satış fiyatlarının hesaplanması
119	23/01/1958	9815	Canlı hayvan, et, sakatat, kuyruk, iç ve çöz yağları, kavurma, pastırma, sucuk, salam, sosis ve füme diller hakkında
120	27/01/1958	9818	K/1136 sayılı kararla ilgili 1 nolu tebliğ
121	27/01/1958	9818	K/1136 sayılı kararla ilgili 2 nolu tebliğ
122	01/02/1958	9823	Gazete ve mecmua kağıtlarının tahsis ve tevzi edilmesi
123	12/02/1958	9832	Bazı kimyevi gübrelerin tahsis ve tevzie tabi olması hakkında

124	15/02/1958	9835	K/1059 sayılı karara ait 5 numaralı tebliğ
125	21/02/1958	9840	K/982, K/1051 ve K/1124 sayılı kararlarla ilgili 22/11/1957 ve 18/12/1957 tarihli tebliğlere ek tebliğ
126	21/02/1958	9840	Çeşitli pamuklu dokumalar ile pamuk iplikleri hakkında
127	25/02/1958	9843	9558 ve 9562 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan 32 ve 33 sayılı sirkülerle ilgili tebliğ
128	24/03/1958	9866	9815 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğe ek 3 numaralı tebliğ
129	28/03/1958	9870	Gazete ve mecmua kağıtları hakkında iki numaralı tebliğ
130	14/04/1958	9884	Adana Çimento Fabrikası'nda satış fiyatlarının belirlenmesi
131	05/05/1958	9898	Limonların azami satış fiyatlarının belirlenmesi
132	09/05/1958	9902	Kalınlığı 5 mm'den fazla kerestelerin metre küp satış fiyatları ile satış şekilleri hakkında
133	09/05/1958	9902	Yerli üretim tuğla, kiremit, taş, sakil, mıcır, kum, kireç, ve alçının azami satış fiyatları hakkında
134	22/05/1958	9912	9902 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan K/982, K/1031 ve K/1124 sayılı kararlarla ilgili tebliğin yürürlükten kaldırılması
135	28/05/1958	9917	Yerli yapakların azami satış fiyatları, harmanların azami fiyatları ve yün iplikleriyle yünlü kumaşlar, yün ve yün ipliği ithali hakkında
136	28/05/1958	9917	Yerli saf ve yarım kan merinos yapaklarının satın alma fiyatları hakkında
137	19/06/1958	9936	İstanbul, Ankara, İzmir, Konya ve Erzurum'da kurbanlık hayvanların canlı kilo fiyatları ve kasaplık koyun, kuzu ve sığır etlerinin azami satış fiyatları hakkında
138	23/06/1958	9939	Çeşitli malların ithalatı için tahsis verilmesi
139	25/07/1958	9964	Pamuk ve yünlerle bunların iplikleri ve pamuklu ve yünlü dokumaları hakkında
140	29/07/1958	9967	9531 ve 9601 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğlere ek tebliğ
141	31/07/1958	9969	K/1035 sayılı kararla ilgili 12 nolu tebliğ
142	31/07/1958	9969	9835 sayılı Resmi Gazete'da yayımlanan 5 numaralı tebliğin yürürlükten kaldırılması
143	11/08/1958	9978	K/1168 sayılı karara ait 1 sayılı tebliğ
144	12/08/1958	9979	K/1146 sayılı karara dayanılarak çıkarılan 1 sayılı sirkülere ekli 1 sayılı tebliğ

145	18/08/1958	9984	K/1168 sayılı karara ait 2 sayılı tebliğ
146	27/08/1958	9992	K/1035 sayılı kararlar ilgili 13 nolu tebliğ
147	29/08/1958	9994	9766, 9785, 9788 ve 9898 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğlerin bazı hükümlerinin yürürlükten kaldırılması
148	04/09/1958	9998	9763, 9765, 9768, 9785, 9815 ve 9840 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğlerin bazı hükümlerinin kaldırılması
149	08/09/1958	10001	Pamuğun azami satış fiyatlarıyla sınıai maliyetlerin hesabında dikkate alınacak fiyatlar hakkında
150	17/09/1958	10009	Akaryakıt fiyatları hususunda tekzip ve tavzi
151	17/09/1958	10009	Pirinç ve kuru fasulyenin azami satış fiyatları hakkında
152	20/09/1958	10012	K/1146 sayılı karara istinaden yayımlanan 1 sayılı Sirkülerin 4 üncü maddesinin h fıkrasının değiştirilmesi
153	20/09/1958	10012	9759 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğ hükümlerinin yürürlükten kaldırılması
154	20/09/1958	10012	K/1124 sayılı karara istinaden çıkarılan akaryakıt ve teneke alım ve satımının tanzimine dair 1 sayılı tebliğ
155	01/10/1958	10021	İç ve dış lastikler ile motorlu kara nakil vasıtalarının (jeepler hariç) tahsis ve tevziye tabi olmaksızın serbest satışı hakkında
156	01/10/1958	10021	Motorlu kara nakil vasıtalarına ait yedek parçaların tahsis ve tevziye tabi olmadan satışının serbest bırakılması
157	01/10/1958	10021	Tütün dizme ve bağlanmasında kullanılmaya elverişli iplerin tahsis ve tevzi dışı bırakılması
158	03/10/1958	10023	Gümrüklerde bekleyen mallar hakkında
159	10/10/1958	10029	Çimento satış fiyatı ve primleri hakkındaki K/1164 sayılı karara ait 2 sayılı Tebliğ
160	11/10/1958	10030	Bazı maddelerin satışının serbest bırakılması
161	14/10/1958	10032	K/1035 sayılı Kararlar ilgili 14 sayılı Tebliğ
162	16/10/1958	10034	Bazı maddelerin dağıtımını üzerine
163	16/10/1958	10034	Bazı maddelerin satışının serbest bırakılması
164	24/10/1958	10041	Nişadır satışının serbest bırakılması
165	24/10/1958	10041	Bazı maddelerin satışının serbest bırakılması

166	28/10/1958	10044	Tütün ihracatçılarında kambiyo alış primi ödenmesi
167	08/11/1958	10052	Bazı gıda maddelerinin azami satış fiyatlarının belirlenmesi
168	20/11/1958	10062	K/1014 sayılı karara ait tebliğ
169	26/11/1958	10067	Bazı maddelerin satışının serbest bırakılması ve bazı sirkülerlerin kaldırılması
170	29/11/1958	10070	Limon, portakal, mandalina, turunç ve greyfurt satışları hakkında
171	08/12/1958	10077	K/1037 sayılı karara ait tebliğ
172	13/12/1958	10082	Demir ve çelik ürünlerinden yalnız çelikten yapılmış olanların tahsis ve tevzie tabi olmadan satılması
173	13/12/1958	10082	Bazı kauçukların tahsis ve tevzie tabi olmaksızın serbest olarak satışı hakkında
174	20/12/1958	10088	Karpitlerin satışının serbest bırakılması ve bazı sirkülerlerin kaldırılması
175	20/12/1958	10088	Kanaviçe ve çuvalın tahsis ve tevzie tabi olmadan serbest satışı
176	31/12/1958	10097	Bazı maddelerin satışının serbest bırakılması
177	10/01/1959	10105	Bazı maddelerin satışının serbest bırakılması
178	10/01/1959	10105	Bazı maddelerin satışının serbest bırakılması
179	19/01/1959	10112	10009 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğin yürürlükten kaldırılması
180	28/01/1959	10120	Bazı maddelerin satışının serbest bırakılması
181	28/01/1959	10120	Bazı maddelerin satışının serbest bırakılması
182	12/02/1959	10133	K/1136 Sayılı Kararla İlgili 4 Nolu Tebliğ
183	23/02/1959	10142	K/1146 sayılı karar hakkında
184	28/02/1959	10147	Kuzu eti perakende satış fiyatları belirlenmesi
185	09/03/1959	10154	9917 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğin bazı hükümlerinin kaldırılması
186	18/03/1959	10162	Bazı maddelerin satışının serbest bırakılması
187	01/04/1959	10174	Motorlu kara nakil vasıtaları hakkında
188	06/04/1959	10178	K/1209 sayılı kararlar ile ilgili bazı konuların tavzihi

189	14/05/1959	10205	Bazı maddelerin satışının serbest bırakılması
190	09/06/1959	10226	10147 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan kuzu eti fiyatları hakkındaki tebliğin süresinin 30 Haziran 1959 tarihine kadar uzatılması hakkında
191	13/06/1959	10230	Ecza ticarethanelerinin ithalat yapmaları hakkında
192	15/06/1959	10231	Kurbanlık hayvan fiyatları ve bunların satış şekil ve esasları
193	16/06/1959	10232	Et fiyatları hakkında
194	24/06/1959	10235	Bazı tebliğlerin yürürlükten kaldırılması
195	06/07/1959	10245	K/1164 sayılı karara ait 3 sayılı tebliğ
196	08/07/1959	10247	K/1164 sayılı karara ait 3 sayılı tebliğin tashihi hakkında
197	28/07/1959	10264	K/1059 sayılı karara dayanılarak çıkarılan tebliğlerin yürürlükten kaldırılması
198	29/08/1959	10292	K/1146 sayılı karar hakkında
199	18/09/1959	10309	Otomobil ve benzeri araçlardan alınacak prim hakkında
200	15/10/1959	10332	K/1242 sayılı karara ait 1 sayılı tebliğ
201	05/11/1959	10347	K/1247 sayılı karar hakkında
202	29/02/1960	10444	Otomobillerin primleri hakkında tebliğ
203	15/03/1960	10457	10333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğde değişiklik yapılması

Kaynak: T.C. Resmi Gazete, 8 Temmuz 1950, Sayı 7553, T.C. Resmi Gazete, 15 Mart 1960, Sayı 10457.